

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM
ESERLER BÖLÜMÜ 543 NUMARADA KAYITLI
ŞİİR MECMUASI (İNCELEME-METİN)**

**OSMAN KUFACI
2502080303**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. CEMAL AKSU
(DÜZELTİLMİŞ TEZ)**

İSTANBUL, 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Osman KUFACI Numarası : 2502080303
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU
Tez Savunma Tarihi : 08.12.2016 Saati : 13.00
Tez Başlığı : Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü 543 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN		Kabul
2-Prof. Dr. Sebahat DENİZ		
3- Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN		Kabul
4- Doç. Dr. Üzeyir ASLAN		KABUL
5- Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Ömer ZÜLFE		KABUL
2- Yrd. Doç. Dr. Esra EGÜZ		

TEZDE YAPILAN DÜZELTMELER

- 1) Önsözde, mecmuadaki şairlerle ilmî olarak çalışılmış şairlerin şiirleri arasında karşılaştırma yaptığımızı belirttik.
- 2) Önsözde teşekkür edilen kısımda cümle değişiklikleri yaptık.
- 3) Kısaltmalara ilavelerde bulunduk.
- 4) 1. sayfada cümle düşüklüğü olan cümleleri düzelttik.
- 5) Önsözde, sayfa 5'te, 9'da, 1190'da, 1191'de ve 1192'de "Hurufî inancı" ibaresini "Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancı" olarak değiştirdik.
- 6) 13. sayfada son cümlede kelime değişikliği yaptık.
- 7) 14. sayfada hece ölçüsü ile yazılmış şiir ve gazel sayısını düzelttik.
- 8) 15. sayfada ilk paragrafın son cümlesindeki ifadeyi değiştirdik.
- 9) 18. sayfada Müftî olarak yazdığımız şairin adını Müftî Dervîş olarak düzelttik ve cümle değişikliği yaptık.
- 10) Sayfa 20'de hece ölçüsü ile yazılan şiir sayısını düzelttik.
- 11) Sayfa 25'te bir beyit silindi.
- 12) Sayfa 29'da 30. şiirin 3. beyti silinmiştir.
- 13) Sayfa 33'te 283. beyit ve o beyte ait açıklama çıkarıldı.
- 14) Sayfa 38'de 33 numaralı şiir kafiye bozukluğu olan şiirler arasından çıkartıldı.
- 15) Sayfa 70'te 481. şiirin bir beyti ve açıklaması çıkarıldı.
- 16) Sayfa 258'de 370. şiirin 7. beyti çıkarıldı.
- 17) Sayfa 327'de elif-i maksûre ile ilgili ifadeyi değiştirdik.
- 18) Sayfa 332'de elif-i maksûre ile ilgili ifadeyi değiştirip konu ile ilgili beyti sildik.
- 19) Sayfa 353'te 699. şiirin 34. beyti silindi.
- 20) Sayfa 364'te Yûnus Emre'nin şiirlerinden 511 numaralı şiirin Köksal neşrinde 15. şiir olarak yer aldığı belirtildi.
- 21) Sayfa 365'te Nesîmî'nin divanda bulunmayıp Köksal ve Kalyon neşrinde olan şiirleri belirtildi.
- 22) Sayfa 366'da bazı beyitler silindi.
- 23) Sayfa 1175'te hece ölçüsü ile yazılmış şiir ve gazel sayısını düzelttik.

24) Tezin “Metin” kısmında mecmuada bulunan bazı şairlerin şiirlerini, yayımlanmış şiirler ile karşılaştırdık. Yine “Metin” kısmında bazı yanlışlıkları düzelttik. Düzeltme yapılmayan sayfalar daha az olduğu için bunları kaydediyoruz:

380-381-382-384-392-393-401-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-
447-448-449-450-451-452-453-454-457-459-472-475-477-478-479-480-481-488-
495-503-506-507-508-522-523-531-532-534-535-542-543-544-546-552-574-575-
576-579-587-594-597-598-609-616-617-621-623-624-625-626-630-635-648-649-
654-657-709-711-712-715-716-733-739-758-759-761-763-773-800-806-810-811-
817-820-841-843-852-860-863-868-873-874-875-880-881-886-887-889-896-897-
907-915-930-931-932-933-951-969-970-977-985-990-991-996-997-998-999-1000-
1019-1020-1038-1039-1040-1042-1051-1052-1053-1054-1055-1057-1058-1072-
1073-1074-1075-1076-1082-1085-1086-1088.

ÖZ

MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM ESERLER BÖLÜMÜ 543 NUMARADA KAYITLI ŞİİR MECMUASI (İNCELEME-METİN)

OSMAN KUFACI

Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü 543 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının transkripsiyonlu bir şekilde okunması, incelenmesi, seçme sözlüğünün ve özel adlar dizininin hazırlanması, tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

Tezimiz, girişten sonra beş ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde mecmuanın şekil hususiyetleri ele alındı, ikinci bölümde ise mecmua muhteva bakımından incelendi. Tezin üçüncü bölümünde mecmuanın transkripsiyonlu metni yer aldı. Bu bölümleri Seçme Sözlük ve Dizin takip etmektedir.

Beş bölümün alt başlıkları da bulunmaktadır. Bu alt başlıklardan birinde mecmuanın yayımlanmış bazı divanlara çeşitli yönlerden katkısını ele aldık. Tezimizde üzerinde çalıştığımız mecmuanın önemi ve klasik Türk Edebiyatı çalışmalarına katkısını tespit ettik.

Anahtar Kelimeler: Şiir Mecmuası, transkripsiyonlu metin, inceleme, seçme sözlük, özel adlar dizini, klasik Türk Edebiyatı

ABSTRACT

A POETRY MAGAZINE REGISTERED WITH A NUMBER OF 543 IN ALI EMİRİ POETICAL WORKS SECTION AT NATIONAL LIBRARY (ANALYSIS -TEXT)

OSMAN KUFACI

The thesis subject has been composed of the transcriptional reading of National Library Ali Emiri Poetic Works Section 543 Poetry magazine, examining of the poetry magazine, the preparation of selected dictionary and special name index.

After the introduction section, our thesis composed of five main chapters. In the first chapter, it was discussed the formal characteristics of the magazine. The study involved the content analysis of magazine in the second chapter. The transcriptional reading text of magazine was studied in the third chapter of the thesis. Selected Dictionary and Index have followed these sections.

The each of the five major chapters has also sub-sections. In of the sub-section, we have discussed the various contributions of this magazine to some published divan (collected poems). In our thesis, we have identified the importance of the poetry magazine and how it has contributed to classic Turkish Literature.

Keywords: Poetry magazine, transcriptional reading, examining, selected dictionary, special name index, classic Turkish Literature

ÖNSÖZ

Tezimizin konusu; Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü 543 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının transkripsiyonlu bir şekilde okunması, şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmesi, seçme sözlüğünün ve özel adlar dizininin hazırlanmasıdır.

Tezimizin “Giriş” kısmında mecmuanın tanımı, tarihi gelişimi, mecmua türleri, şiir mecmualarının metin neşirlerine ve şairlerin biyografisine sunduğu katkılardan bahsedilmiştir. Tezin birinci bölümü “Mecmuanın Şekil Bakımından İncelenmesi” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda mecmua içerisinde bulunan şiirlerin nazım şekilleri etraflıca ele alınmış, eserde yer alan nazım şekillerinin çeşitli hususiyetleri tespit edilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünün ikinci kısmında ise mecmuadaki şiirler şairlerin vezin kullanımları bakımından değerlendirilmiştir. Şiirlerde kullanılan aruz ve hece ölçüsü kalıpları tablo şeklinde verilmiştir. Mecmua derleyicisinin/müstensihinin veya şairlerin yaptığı vezin hataları, hususiyetleri ve tasarrufları örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümün son kısmı kafiye ve redif incelemesine ayrılmıştır. Şiirlerde en sık kullanılan kafiyeler tespit edilmiş ve kafiye türleri örneklerle gösterilme yoluna gidilmiştir. Kafiye bozuklukları ve çeşitli kafiye hususiyetleri, aynı şekilde, örneklerle izah edilmiştir. Ayrıca redif konusunu ilgilendiren değişik hususiyetler de belirtilmiştir.

Alt madde başlığı bakımından, en geniş kısım ikinci bölümdür. Bu bölümün başlığı “Mecmuanın Muhteva Bakımından İncelenmesi”dir. Bu bölümün birinci kısmı “Şahıslar” başlığını taşımaktadır. Tezin ikinci bölümünün ikinci kısmı ise “Din” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda Allah, melekler, dinî kitaplar, ahiret ve ilgili mefhumlar, diğer itikadî unsurlar, din ile ilgili mefhumlar, ibadet ile ilgili mefhumlar, Hurufilik alt başlıklarına ayrılıp ele alındı. Eserin Hurufilik inancını dile

getiren şiirler bakımından zengin olduğu dikkate alınarak muhtevası özellikle bu minvalde değerlendirildi.

Üçüncü bölüm, “Metin” başlığını taşımaktadır. Eser üzerindeki çalışmamız nüsha tespiti ile başladı. Metin okunurken eserdeki şiirler divanlarda bulunuyorsa o divanlardan yararlandı. Bununla birlikte daima metne sadık kalındı. Her şiire ve beyte bir numara verildi. Ayrıca mecmuadaki şairlerle ilmî olarak çalışılmış şairlerin şiirleri arasında karşılaştırma yaptık. Bu şekilde tenkitli metin çalışmalarına katkı sunmayı amaçladık. Üzerinde çalıştığımız mecmuada silik ve harfleri üst üste geçmiş bazı yerlerin olması, bazen yazı tipinin ve imlanın değişmesi, mecmuanın Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancını yansıtan şiirlerin toplandığı bir mecmua olması ve Hurufî kısaltmalarının mecmua içerisinde yer alması yazmanın okunmasını zorlaştırdı. Silik ve harfleri birbirine karışmış yerler dışında, sayıları az olmakla birlikte birkaç kelimeyi büyük çaba sarf etmemize rağmen okuyamadık. Bununla birlikte “Şiir Mecmuası” bir şiir derlemesi olduğı için yazmadaki şiirlerin şairinin elinden çıkmış hâline en yakın bir şekilde okunmasına gayret edildi.

Bu bölümün birinci kısmında nüsha tavsifi yaptık. Tamamı 197 varak olan eserin 3b ile 182a varaklarının nispeten daha düzenli bir tertibi olduğı için metnimizi bu sayfalar arasında oluşturduk. Bu sayfalar dışında kalan varakları “Nüsha Tavsifi” bölümünde transkripsiyon harfleriyle verdik. Nüsha tavsifi yaparken tek nüshası bulunan yazma hakkında hem şekil hem de muhteva bakımından bilgi vermeyi uygun gördük. Bu bölümün ikinci kısmında metnin kuruluşunda takip ettiğimiz yöntemi maddeler hâlinde açıklamayı tercih ettik. Üçüncü kısımda ise metnimizin imla hususiyetlerini açıklamayı tercih ettik. Tezimizin önemli kısımlarından biri de bu bölümde yer alan dördüncü kısımdır. Bu kısımda eserin metin neşri bakımından önemini ortaya koymak amacıyla metnin yayımlanmış bazı divanlara katkısını izah etmeye gayret gösterdik.

Bu ana bölümlerden sonra, okuyucuya yararlı olacağını düşünerek bir “Seçme Sözlük” hazırlanmıştır. Bu bölümde sözlüğe alınacak kelimeleri bir elemeye tabi tutup her kelimeyi sözlüğe almadık. Sözlüğe aldığımız kelimelerin yanına mecmuada

geçtiği Şir numarası ve beyit ya da bent numarasını yazdık. Çalışmanın sonuna bir de dizin koymayı ihmal etmedik. Bu başlıkta mecmuada geçen özel adlara ve kavramlara yer vermeyi yeğledik.

Böylece ortaya çıkan tezi hazırlarken pek çok yardım gördük. Çalışmamızda benden yardımını ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu'ya, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'ndaki hocalarım Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan, Prof. Dr. A. Azmi Bilgin ve Doç. Dr. Murat A. Karavelioğlu'na, tezimle ilgili her problemde yardımını gördüğüm Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Üzeyir Aslan'a, tez izleme jürimde bulunan Prof. Dr. Sebahat Deniz'e, Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Vildan Coşkun'a, Gazi Anadolu Lisesindeki arkadaşlarıma ve destekleri için aileme teşekkür ederim.

İstanbul 2016
Osman KUFACI

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xv
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1
Mecmua Hakkında.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MECMUANIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELEMESİ

1.1. Nazım Şekilleri.....	14
1.2. Vezin.....	20
1.3. Kafiye Ve Redif.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

MECMUANIN MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELEMESİ

2.1. Şahıslar.....	46
2.1.1. Hz. Muhammed.....	46
2.1.2. Hz. Muhammed'in Yakınları.....	52
2.1.2.1. Hz. Fâtıma.....	52
2.1.2.2. Hz. Hamza.....	53
2.1.2.3. Hz. Hatice.....	54
2.1.3. Dört Halife.....	55
2.1.3.1. Hz. Ebû Bekir.....	55
2.1.3.2. Hz. Ömer.....	56
2.1.3.3. Hz. Osman.....	57
2.1.3.4. Hz. Ali.....	58
2.1.4. Hz. Muhammed'in Sahabesi.....	64

2.1.4.1. Bilâl-i Habeşî	64
2.1.4.2. Hassân b. Sâbit.....	65
2.1.5. Hz. Muhammed'e Düşman Olanlar	65
2.1.5.1. Ebû Cehl	65
2.1.5.2. Ebû Leheb	66
2.1.6. Ehl-i Beyt, Âl-i aba	67
2.1.7. On İki İmam	68
2.1.7.1. Hz. Ali.....	69
2.1.7.2. Hz. Hasan.....	69
2.1.7.3. Hz. Hüseyin	73
2.1.7.4. Hz. Zeynelabidin.....	76
2.1.7.5. Hz. Muhammed el-Bâkır	79
2.1.7.6. Hz. Cafer-i Sadık	81
2.1.7.7. Hz. Musa Kazım	83
2.1.7.8. Hz. Ali Rıza	85
2.1.7.9. Hz. Muhammed Cevâd Taki	87
2.1.7.10. Hz. Ali Naki el-Hâdî.....	91
2.1.7.11. Hz. Hasan el-Askerî.....	92
2.1.7.12. Hz. Muhammed Mehdî el-Muntazar	96
2.1.7.13. On Dört Masum.....	100
2.1.8. Ehl-i Beytin Düşmanları.....	101
2.1.8.1. Havâric (Haricîler).....	101
2.1.8.2. Mervan	102
2.1.8.3. Şimr.....	103
2.1.8.4. Yezid.....	104
2.1.9. Diğer Peygamberler.....	105
2.1.9.1. Hz. Âdem	105
2.1.9.2. Hz. Nuh.....	109
2.1.9.3. Hz. Salih.....	110
2.1.9.4. Hz. İbrahim	110
2.1.9.5. Hz. İsmail.....	113
2.1.9.6. Hz. Yakup ve Hz. Yusuf	113

2.1.9.7. Hz. Musa.....	119
2.1.9.8. Hz. Süleyman.....	125
2.1.9.9. Hz. Lokman	128
2.1.9.10. Hz. Eyüp	129
2.1.9.11. Hz. Yunus	130
2.1.9.12. Hz. İlyas	131
2.1.9.13. Hz. İsa	132
2.1.10. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar	136
2.1.10.1. Asaf.....	136
2.1.10.2. Ashab-ı Kehf.....	136
2.1.10.3. Balım Sultan	137
2.1.10.4. Cemşid	138
2.1.10.5. Dârâ.....	139
2.1.10.6. Deccal	140
2.1.10.7. Eflatun.....	140
2.1.10.8. Emir Sultan	141
2.1.10.9. Fazlullah-ı Hurufî	141
2.1.10.10. Firavun	150
2.1.10.11. Hatem-i Tayy	150
2.1.10.12. Hz. Havva	151
2.1.10.13. Hayâlî Ahmed Şemseddin Efendi.....	153
2.1.10.14. Hızır	153
2.1.10.15. İbrahim Gülşenî	155
2.1.10.16. İskender.....	157
2.1.10.17. Kanber.....	158
2.1.10.18. Karun	159
2.1.10.19. Kavus	159
2.1.10.20. Keykubad	160
2.1.10.21. Malik-i Dinar	161
2.1.10.22. Mani	161
2.1.10.23. Hz. Meryem	162
2.1.10.24. Nemrut	163

2.1.10.25. Nesîmî.....	164
2.1.10.26. Nuşirevan.....	166
2.1.10.27. Ruşenî.....	166
2.1.10.28. Selmân-ı Sâvecî.....	167
2.1.10.29. Şeyh San'an.....	168
2.1.10.30. Takyanus.....	169
2.1.10.31. Zâl.....	170
2.1.10.32. Zeliha.....	171
2.1.11. Aşk Hikâyelerinin Kahramanları.....	172
2.1.11.1. Azrâ.....	172
2.1.11.2. Ferhad.....	172
2.1.11.3. Hüsrev.....	173
2.1.11.4. Kays.....	174
2.1.11.5. Leylâ.....	176
2.1.11.6. Şîrîn.....	177
2.1.11.7. Vamık.....	178
2.1.12. Mutasavvıflar.....	179
2.1.12.1. Bayezid.....	179
2.1.12.2. Cüneyd-i Bağdâdî.....	179
2.1.12.3. Hacı Bektaş-ı Velî.....	181
2.1.12.4. Hallac-ı Mansur.....	182
2.1.12.5. İbrahim İbni Edhem.....	184
2.1.12.6. Maruf-ı Kerhî.....	186
2.1.12.7. Mevlânâ.....	186
2.1.12.8. Molla Gürânî.....	187
2.1.12.9. Şiblî.....	188
2.2. Din.....	189
2.2.1. Allah.....	189
2.2.2. Melekler.....	192
2.2.2.1. Cebrail (Cibril).....	194
2.2.2.2. Mikail.....	195
2.2.2.3. İsrail.....	196

2.2.2.4. Azrail	197
2.2.2.5. Rıdvan	198
2.2.3. Dinî Kitaplar	200
2.2.3.1. Suhuf	200
2.2.3.2. Tevrat	201
2.2.3.3. Zebur	202
2.2.3.4. İncil	203
2.2.3.5. Kur'an (Furkan, Mushaf)	205
2.2.4. Ahiret ve İlgili Mefhumlar	208
2.2.4.1. Ahiret	208
2.2.4.2. Cennet	208
2.2.4.3. Cehennem	213
2.2.4.4. Ezel	215
2.2.4.5. Ebed	217
2.2.4.6. Kıyamet	221
2.2.5. Diğer İtikadî Unsurlar	222
2.2.5.1. Cin, Peri	222
2.2.5.2. Huri	224
2.2.5.3. Ölüm ve Ölü	226
2.2.5.4. Şeytan	228
2.2.6. Din ile İlgili Mefhumlar	232
2.2.6.1. Farz	232
2.2.6.2. Günah, Cürm	233
2.2.6.3. Helal, Haram	235
2.2.6.4. İman	236
2.2.6.5. Kâfir	244
2.2.6.6. Kilise	247
2.2.6.7. Mescit	249
2.2.6.8. Mümin	252
2.2.6.9. Münafık	256
2.2.6.10. Put	257
2.2.6.11. Sünnet	259

2.2.6.12. Tövbe, İstiğfar.....	259
2.2.6.13. Ümmet	260
2.2.7. İbadet ile İlgili Mefhumlar	263
2.2.7.1. Namaz	263
2.2.7.2. Oruç	265
2.2.7.3. Zekât	266
2.2.7.4. Hac	266
2.2.7.5. Kâbe	267
2.2.7.6. Dua.....	272
2.2.7.7. Hurufilik.....	274

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. Nüsha Tavsifi	286
3.2. Metnin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem	326
3.3. Mecmuanın Bazı İmla Özellikleri	329
3.4. Mecmuanın Yayımlanmış Divanlardan Bazılarına Sağladığı Katkılar	357
3.5. Metin	374

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇME SÖZLÜK

4.1. Seçme Sözlük.....	1091
------------------------	------

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ADLAR VE KAVRAMLAR DİZİNİ

5.1. Özel Adlar Ve Kavramlar Dizini.....	1151
SONUÇ	1175
KAYNAKLAR	1178
EKLER.....	1197
Ek 1: Mecmuadaki Şiirlerin Şekil ve İçeriğine Dair Tablo.....	1197
Ek 2: Mecmuada Şiirleri Bulunan Şairleri Gösterir Tablo.....	1231

ÖZGEÇMİŞ1237

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Şiirlerin Nazım Şekilleri	19
Tablo 2: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri, Kalıpları ve Hece Ölçüsü Kalıpları	20

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, E, a, e, Ā, ā	ش	Ş, ş
ء	ˆ	ص	Ş, ş
ب	B, b	ض	Ž, ž, Đ, đ
پ	P, p	ط	T, t
ت	T, t	ظ	Z, z
ث	Ṣ, ṣ	ع	ˆ
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	H, h	ق	K, k
خ	Ĥ, ĥ	ك	K, G, k, g, Ń, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, U, Ü, Ū, O, Ö, v, u, ü, ū, o, ö
س	S, s	ه	H, h, a, e
		ی	Y, I, Ī, Ī, y, ı, i, ī

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.b.	: Adı geçen bildiri
ABD	: Abdî Divanı
AHD	: Ahmedî Divanı
AİD	: Ahî Divanı
ALD	: Âlî Divanı
APD	: Ahmet Paşa Divanı
ASD	: Askerî Divanı
ATD	: Nev' izâde Atâyî Divanı
AÜTAED	: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Dergisi	
AÜDTF	: Atatürk Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
ÂYD	: Âşık Yûnus Divanı
AZD	: Azmizâde Hâletî Divanı
BAMER	: Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi
BÇD	: Bîçâre Divanı
BHD	: Behiştî Divanı
BKD	: Bâkî Divanı
BSD	: Basîrî Divanı
C.	: Cilt
CFD	: Caferî Divanı
CLD	: Celâlî Divanı
CMD	: Cemâlî Divanı
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
EHD	: Edhemî Divanı
ERD	: Eşrefoğlu Rûmî Divanı
FGD	: Figanî Divançesi
FLD	: Fazlî Divanı
FND	: Fânî Divanı

FNŞ	: Fatih Köksal, Nesîmî'nin Yayımlanmamış Şiirleri
FNRŞ	: Filiz Kalyon, Nesîmî'nin Kaynaklarda Yer Almayan Şiirleri
FZD	: Fuzûlî Divanı
H.	: Hicrî
HAF	: Halîf Divanı
Haz.	: Hazırlayan.
HBD	: Hakîkî Divanı
HD	: Hayâlî Divanı
HRD	: Hayrî Divanı
HTD	: Hatâyî Divanı
HÜD	: Azîz Mahmûd Hüdâyî
HYD	: Hayretî Divanı
Hz.	: Hazret-i
İÇD	: Üsküplü İshâk Çelebi Divanı
İGD	: İbrahim Gülşenî Divanı
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İŞŞ	: İşretî'nin Şiirleri
KAD	: Kaygusuz Abdal Divanı
KLD	: Kelâmî Divanı
KND	: Kânî Divanı
KÜD	: Kemâl Ümmî Divanı
LBD	: Lebîb Divanı
LVD	: Bursalı Levhî Divanı
M.	: Miladî
M.Ö.	: Milattan önce
MAD	: Molla Aşkî Divanı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MDD	: Medhî Divanı
MFD	: Müftî Dervîş Divanı
MHD	: Muhibbî Divanı
MND	: Münîrî Divanı
MSD	: Misâlî Divanı

MÜ	: Marmara Üniversitesi
NBD	: Necâtî Bey Divanı
ND	: Nesîmî Divanı
NHD	: Nahîfî Divanı
NKD	: Nâtîkî Divanı
NYD	: Niyâzî-i Mısrî Divanı
OŞK	: Oğlanlar Şeyhi İbrâhîm Külliyyatı
PND	: Piriştineli Nûrî Divanı
RHD	: Bağdatlı Rûhî
RMD	: Rahmî Divanı
s.	: Sayfa
SDD	: Sâdık Divanı
SED	: Semâî Divanı
SFD	: Sâfî Divanı
SKD	: Seyyid Seyfullah Kasım Divanı
SLD	: Selîkî Divanı
SMD	: Sâmî Divanı
SÜD	: Sinan Ümmî Divanı
Sy.	: Sayı
SYD	: Seyrî Divanı
ŞAD	: Şâhî Divanı
ŞBŞ	: Şâdî Baba ve Şiirleri
ŞKD	: Şekûrî Divanı
ŞFD	: Şerîfî Divanı
ŞHD	: Şeyhî Divanı
ŞRD	: Şehrî Divanı
Şurkav	: Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
UBD	: Ubeydî Divanı
USD	: Usûlî Divanı
UŞ	: Ulvî'nin Şiirleri
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

VHD	: Vahdetî Divanı
Y.	: Yazmada
Yay.	: Yayınevi.
YBD	: Taşlıcalı Yahyâ Bey Divanı
YD	: Yûnus Emre Divanı
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Mecmua Hakkında

Köken bakımından Arapça olan mecmua toplama, yığma anlamına gelen cem´ kelimesine dayanmaktadır. Kelime sözlüklerde; cem´ olunmuş, toplanmış, toplanılıp biriktirilmiş, tanzim edilmiş ve tertip edilmiş şeylerin tümü anlamına gelir. Mecmua, farklı araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlar yapılmakla birlikte, genellikle aynı ya da farklı şairden seçilen şiir ya da nesir örneklerinin bir başkası tarafından bir araya getirildiği eserlerin genel adıdır.

Zevk sahibi bir kişinin herhangi bir konu hakkında kendi beğenisine göre -ki bu konu ayetler, hadisler, şarkılar, latifeler, mektuplar, lugaz ve ilaç tarifleri, tarihi bilgiler, faydalı bilgiler vb.- seçtiklerini kaydetmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.¹ Edebiyat tarihimizde çok titiz bir çalışma sonucu düzenli bir tertiple teşekkül etmiş şiir mecmuaları mevcuttur. Buna mukabil çalاکalem tertip edilmiş, belirli bir tertibi bulunmayan, kâğıtlarının nitelikleri çeşitli ve renklerinin farklı olduğu mecmualar da görülmektedir. Bu tip düzensiz mecmualarda yazı stillerinin değiştiği de görülür. Bu bize mecmuaya, ilk derleyicisinden sonra, başka biri tarafından da katkıda bulunulduğunu göstermektedir.² Üzerinde çalıştığımız esere de, yazı karakterlerinin farklı olması sebebiyle, eseri asıl tertip eden kişiden daha sonra başka kişi ya da kişilerce ilavelerde bulunulduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra aynı kişinin farklı zamanlarda değişik kalem ve kâğıt kullandığı ihtimalini gözden uzak tutmamalıyız.

Bu türün İslam kültürü içerisindeki başlangıcı, Hz. Peygamber’in sahabelere kendisinden hadis derlemesine izin vermesi hadisesine dayanır. Bunun ardından sahabelerden bazıları Hz. Peygamber’in hadislerini kendi seçimlerine ve toplumun ihtiyaçlarına göre bir araya getirerek mecmua tertip etmişlerdir. Böylece hadis literatüründe ilk derlemeler meydana gelmiştir. Bu derlemelerin çokça tanınmışlarından biri “**İlk Hadis Mecmualarından Hemmam b. Münebbih’in**

¹ Mustafa Uzun, “Mecmua”, **DİA**, C. 28, İstanbul, 2003, s. 266.

² Günay Kut, “Mecmua”, **TDEA Devirler-İsimler-Eserler-Terimler**, C. 6, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1986, s. 170.

Sahîfesi” adıyla Türkçeye çevrilmiş mecmuadır.³ Daha sonra hadis derlemeleri gelişir ve bu mecmualar daha düzenli bir şekle bürünür. Cahiliye döneminin meşhur yedi şairinin kasidelerini bünyesinde barındıran **el-Mufaddaliyyât**, Asmaî'nin **el-Asma'îyyât** ve Ebû Temmâm'ın **el-Hamâse** adlı derlemeleri Arap edebiyatında mecmua adını taşımasa da, mecmua hususiyeti ihtiva eder. Mecmua adını taşıyan en eski eserler ise, İbn Abdûs el-Kayrevânî'nin (ö. H. 260/M. 874) Mâlikî fihhına dair kaleme aldığı **el-Mecmû'a**'sı ile Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin **Mecmû'atü kelâmi's-Şâfi'î fi ahkâmi'l-Kur'ân** adlı çalışmalarıdır. Türlerle göre bazı tertip hususiyetine kavuşması, Araplar, Farıslar ve Türkler arasında rağbet bulması ve müstakil bir telif türü niteliğı kazanması ilk örneklerden birkaç asır sonradır. Not defteri hususiyeti gösteren özel mecmuaların ne zaman meydana geldiğı ve geliştiiğı konusunda bir tarih öne sürmek zordur. Lakin Osmanlıdaki gelişimine bakarak XV. yüzyıldan sonra dikkat çekmeye başladıkları ve XVI. yüzyıldan sonra ise sayısal ve çeşitlilik olarak arttığı görülmektedir.⁴

Osmanlı döneminde Türkçe, Arapça, Farsça olarak tek bir dille yazılanlar bulunmakla birlikte içerisine alınan metinlerin dillerine, derleyenin bu dilleri bilip bilmemesine göre bu dillerin ikisi veya üçünün bir arada yer aldığı mecmualar da vardır. Genellikle dinî ve ilmî konularda meydana getirilmiş olanlar mensur şekilde ve Arapça olarak tertip edilmiştir. Yine genellikle mevzusu edebiyat olan mecmualar manzum olarak ve Türkçe-Farsça olarak tertip edilmiştir.⁵ Ele aldığımız mecmuanın konusu edebiyattır. 1 sayfa Arapça ve 1 buçuk sayfa Türkçe nesir bulunmaktadır. 723 şiirin 31 tanesi Farsça, diğeri ise Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Sadece edebiyat sahasında değil, çok değişik konularda ve ilim dallarında binlerce mecmua derlenmiştir.

“Örneğın, şiir mecmuaları (mecmû'a-i eş'âr), risale mecmuaları (mecmû'atü'r-resâ'il), hadis mecmuaları (mecmû'atü'l-ehâdis), fetva mecmuaları (mecmû'a-i fetâvâ), dua mecmuaları (mecmû'a-i ed'îye), tarih manzumelerini içeren mecmualar (mecmû'a-i tevârih), fevâid mecmuaları (mecmû'a-i fevâ'id), hutbe mecmuaları (mecmû'atü'l-huteb), tıpla ilgili

³ Ragıb İmamoglu, **İlk Hadis Mecmualarından Hemmam b. Münebbih'in Sahîfesi**, Ankara, 1966.

⁴ Uzun, **a.g.m.**, s. 266.

⁵ Uzun, **a.g.m.**, s. 267.

mecmualar (mecnû'a-i tib, mecnû'a-i mücerrebât, mecnû'a-i mu'âlece), gizli ilimlerden bahseden mecmualar (mecnû'atü'l-havâss, mecnû'a-i cifr ve reml, mecnû'a-i ilm-i nücûm, mecnû'a-i tılsâmât, mecnû'a-i melâhîm, mecnû'a-i vefk), letaif mecmuaları (mecnû'atü'l-letâ'if), zikir ve evrâd mecmuaları (mecnû'a-i zikr ü evrâd), hikâye mecmuaları (mecnû'a-i hikâyât), münşe'ât mecmuaları (mecnû'a-i münşe'ât), müzikle ilgili mecmualar (mecnû'a-i beste ve semâ'î, mecnû'a-i mûsikî, mecnû'a-i ilâhiyyât, mecnû'a-i sâz u söz), mektup mecmuaları (mecnû'a-i mekâtib), müsvedde mecmuaları (mecnû'a-i müsevvedât), ilâm mecmuaları (mecnû'a-i sukûk), söz, deyiş mecmuaları (mecnû'a-i makâlât), hadis ve tefsir benzeri kaynaklardan edinilen dinî bilgilerin yer aldığı mecmualar (mecnû'a-i menkûlât) bunlardan bazılarıdır.”⁶

Yukarıda zikredildiği üzere çok çeşitli konularda ve ilim dallarında mecmualar tertip edildiği için bu eserler, sadece edebiyat değil; ilahiyat, sosyoloji, felsefe, folklor, tarih, coğrafya, astroloji, tıp, müzik gibi çeşitli alanlarda çalışan araştırmacılara kaynak niteliğindedir.

Araştırmacılardan bazıları, edebiyat tarihimiz içerisinde mühim bir yer teşkil eden mecmuaları tasnife tabi tutmuştur. Ağâh Sırrı Levend'in mecmualar için yaptığı tasnif şu şekildedir:

- 1) Nazireler mecmuaları,
- 2) Meraklıları tarafından toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
- 3) Çeşitli konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- 4) Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- 5) Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları ihtiva eden mecmualar.⁷

⁶ Kamil Ali Gıynaş, “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sy. 25, 2011, s. 246.

⁷ Ağâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi -Giriş-**, Ankara, TTK Yayınları, 1988, s. 166-167.

Günay Kut da mecmuaları:

1) Nazire Mecmuaları,

2) Seçme şiir mecmuaları,

3) Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya getirilmesinden meydana gelen mecmualar (mecmua-ı edviye, mecmua-ı ed'iyeye, mecmua-ı tevârih, mecmua-ı muammeyat, mecmua-ı münşeat, mecmuatü'r-resâil vb.),

4) Türkçe, Arapça, Farsça gibi farklı dillerde, manzum-mensur olarak derlenmiş karışık mecmualar,

5) Tanınmış ve derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar⁸ olmak üzere beşe ayırmaktadır.

Mecmualar özellikle de şiir mecmuaları kendi içerisinde tutarlı bir tertip hususiyetine sahiptir. Murat A. Karavelioğlu ise mecmua türleri içerisinde yer alan “şiir mecmuaları” üzerine bir tasnif yapmıştır:

1) Bir şairin şiirlerinden örneklerin bir araya getirildiği mecmualar,

2) Farklı şairlerin şiirlerinden örneklerin bir araya getirildiği mecmualar,

3) Farklı şekil ve türdeki şiirlerin derlendiği mecmualar,

4) Divan sahibi şairlerden birkaçının divanının bir araya getirildiği mecmualar,

⁸ Kut, **a.g.m.**, s. 170.

5) Bir şiire nazire olarak yazıldığı düşünölen şiirlerin bir araya getirildiği mecmualar,

6) Cönkler.⁹

Bu tasnife, aynı meşrebe/inanca sahip şairlerin şiirlerinin yer aldığı mecmuaları ekleyebiliriz. Bazı şiir mecmualarının sırf Mevlevî şairlerin şiirlerini içerdiğini görmekteyiz.¹⁰ Üzerinde çalıştığımız eseri de çoğunlukla Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancına ait şiirleri bünyesinde barındırması dolayısıyla aynı meşrebe/inanca sahip şairlerin şiirlerinin yer aldığı mecmualar içerisine dâhil edilebiliriz.

Osmanlı dönemindeki şiir mecmuaları günümüzün şiir antolojileri hüviyetindedir ve derleyenin edebî zevkini, dünya görüşünü, inancını, bilgi ve kültür düzeyini göstermektedir. Aynı zamanda derlemenin yapıldığı dönemde toplumdaki şiir zevkini göstermesi bakımından da önemlidir.

Mecmuaların çoğunun ne derleyeni ne de müstensihi bellidir. Bunlar içinde ancak bir kısmının derleyeni bellidir. Yine aynı şekilde çoğunun düzenlenme tarihleri yoktur. Hangi dönemde derlendiğini farklı sebepler dolayısıyla mecmuada yazılı bulunan tarihlerden, tarih manzumelerinden, içerisinde yer alan şairlerden hareketle tespit edebilmekteyiz.¹¹ Bizim mecmuamızda da 14-18. yüzyıllar arasında yaşamış farklı şairlerden şiirler yer almaktadır. Eserin içerisinde düzenlenme tarihi ve müstensihi ile ilgili bir kayıt bulunmaz.

Burada cönklerle ayrı bir parantez açmak gerekir. Cönkler genellikle âşık edebiyatı, halk edebiyatı ve folklor ürünlerini bünyesinde barındıran, yazarı belli olmayan mecmualardır. Ansiklopedilerde, genellikle “uzunlamasına açılan ensiz, uzun yazma mecmualara verilen ad” olarak tanımlanan cönk ile mecmua arasında bir

⁹ Murat A. Karavelioğlu, **Mecmû‘a-i Kasâ‘id-i Türkiyye**, Ankara, TDK Yayınları, 2015, s. 29.

¹⁰ Gülşah Gaye Öztürk-Fidan, “Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî’nin Yayınlanmamış Bir Şiiri”, **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sy. 2, 2010, s. 95-108.

¹¹ Yaşar Aydemir, “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar”, **Klasik Türk Edebiyatında Biyografi-Bildiriler**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011, s. 88.

ayırma gidilmemiştir. XV. yüzyıldan itibaren Türkçenin çeşitli lehçelerinde kullanılan cönk kelimesi, mecmua anlamının yanı sıra büyük gemi, çul ve kilim, büyük nesne, tambur, çalgı aleti vb. çeşitli anlamları muhtevîdir.¹² Cönklerde çoğunlukla âşıkların, bazen de klasik Türk edebiyatına mensup şairlerin bazı şiirleri bulunur. Ayrıca cönkler; çeşitli dualar, sihirle ilgili notlar, ilaç tarifleri, sahibini ilgilendiren önemli tarihler, anonim türkü, mani ve ilahiler, halk hikâyeleri vb. birçok konu ile ilgili bilgileri bünyesinde barındırmaktadır. Cönkler; âşık edebiyatı, dinî-tasavvufî edebiyat ve birçok folklor örneklerinin yazılı kaynaklarının başında gelmektedir.¹³

Şiir mecmualarının Türk edebiyatı tarihine katkısı, yapılan çalışmalar neticesinde bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Bu katkılardan birisi de şairlerin biyografisine ve kimliklerinin tespitine dairdir. Bilindiği üzere klasik Türk edebiyatında aynı mahlasa sahip pek çok şair bulunmaktadır. Şairlerden bazılarının aynı mahlasa sahip olması, bu şairlerin birbirleriyle karışmasına neden olur. Tezkire yazarları ve mecmuayı düzenleyenler bu karışıklıkları gidermek için şairin mahlasının yanında şairin adına, memleketine, şairin yaşadığı zamana, mesleğine, ailesine, soyuna ve akrabalık bağlarına, milliyetine, fiziksel özelliklerine, kişilik özelliklerine, ait oldukları zümreye (bağlı bulunduğu tarikat vb.) yer vermişlerdir. Ayrıca aynı mahlası kullanmaları dolayısıyla birbiriyle karışabilecek şairlerin, adeta lakaplaşmış olan meşhur özelliklerine yer verildiği de olabilmektedir.¹⁴ İncelediğimiz mecmuada da şairlerden bazılarının mahlası yanında şairlerin memleketine (Mehemmed-i Bosna[vî] Fermâyed, Tercî'-i Mevlânâ Nâtıkî-i Mûsullı), kişilik özelliklerine (Rûhî-i Sâf-Dil, Hudâvendâ-yı Pâk-Meşreb, Hayretî-i Nîkû-Sîret Fermâyed vb.), soyuna (Seyyid Nesîmî), ait oldukları zümreye (Hâletî-i Mevlevî) yer verilmiştir.

¹² Orhan Şaik Gökyay, "Cönk", *DİA*, C. 8, İstanbul, 1993, s. 73.

¹³ Gökyay, *a.g.m.*, s. 74.

¹⁴ Mehmet Gürbüz, "Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları" *Klasik Türk Edebiyatında Biyografi-Bildiriler*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011, s. 317.

Yaşar Aydemir, mecmualarda yer alan şairlerin biyografik bilgileri ve bu bilgilerin biyografi çalışmalarına katkılarını aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir:

1) Şairin bizzat hayatı hakkında verilen veya başka kaynaktan aktarılan bilgiler,

2) Daha önce tezkirelerde adına rastlanmayan, ilk defa mecmualarda ismi geçen şair ya da yazarlar,

3) Başka kaynaklarda yer almayan yeni türler, eserler, şiirler,

4) Şairlerin birbirleriyle olan özel ilişkilerine dair bilgiler,

5) Nazirelerle şairler arasında kurulan ilişkiler ve şairin edebî kişiliğinin oluşumunun ipuçları.¹⁵

Bu tasnife mahlas bakımından birbiriyle karıştırılan şairlerin ayırt edilmesine dair bilgiler şeklinde bir madde daha ilave edebiliriz. Mecmuamızda Hayâlî mahlası ile iki şair yer almaktadır. 524 numaralı şiir “Gülşenî-zâde Hayâlî Efendi Fermâyed” ve 525. şiir ise “Eyzân Lehu” başlığını taşımaktadır. İbrahim Gülşenî'nin oğlu olan Gülşenî-zâde Hayâlî, Hayâlî Ahmed Şemseddin Efendi'dir ve 1569'da vefat etmiştir.¹⁶ 524 ve 525 numaralı şiirler 16. yüzyılın büyük şairlerinden **Hayâlî Bey Divanı**'nda¹⁷ bulunmamaktadır. Yukarıdaki zikredilen iki şiir dışında, Hayâlî mahlası ile yazılan şiirlerin başlığında Gülşenî-zâde ibaresi olmaksızın Hayâlî kelimesine yer verilmiştir. Bu şekilde başlıklandırılan 173, 220, 250, 437, 456, 460, 480, 495, 528, 575 numaralı şiirler klasik Türk edebiyatının büyük şairlerinden, ismi Mehmet, lakabı Bekâr Memi olan Hayâlî'ye ait olmalıdır. Yukarıda saydığımız 437, 460, 495 ve 575 numaralı şiirler **Hayâlî Divanı**'nda bulunmakta, diğerleri ise divanda yer almamaktadır.

¹⁵ Aydemir, **a.g.b.**, s. 89.

¹⁶ Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 1, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınları, s. 245.

¹⁷ Ali Nihat Tarlan, **Hayâlî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992.

Şiir mecmuaları genel olarak, toplumun çeşitli kesimlerinden şiir severlerin sevdikleri şairleri ve onların şiirlerini bir araya getirdikleri bugünkü antolojilere karşılık gelen şiir defterleridir. Mecmuaların içerisinde yer alan şairler ve şiirlerden biz, bir şairin kendi döneminde ve sonraki dönemlerde okuyucular tarafından ne kadar okunduğunu/rağbet bulunduğunu anlarız. Bir şairin şiirleri şiir mecmualarında çokça yer alıyorsa bu, o şairin çok okunduğunu/rağbet bulunduğunu, birçok şair ve okuyucuyu etkilediğini gösterir. Döneminin edebî/şiir zevkini göstermesi bakımından önemlidir.¹⁸ Çünkü bu eserleri derleyenler yaşadığı toplumun nabzını tutmuş, en azından okur-yazar ve belli bir estetik zevke sahip, şiirden anlayan insanlardır. Toplumun zevk-i selim sahibi bir üyesi olması dolayısıyla şiir mecmuası derleyicileri o dönemki edebî/estetik anlayışını derledikleri eserde elbette yansıtacaktır.

Şairler için birinci dereceden kaynak eserler olan şüara tezkireleri -her şüara tezkiresi aynı derecede olmamakla birlikte- şairlerin hayatları, edebî şahsiyetleri, eserleri hakkında bilgiler ve şairlerin eserlerinden örnekler veren kitaplardır. Şüara tezkirelerinde ve diğer kaynaklarda yer almayan, adı bilinmeyen, örneği bulunmayan yeni manzumelere mecmualarda rastlayabilmekteyiz. Şiir mecmualarında örneklerine rastladığımız manzumelerden birisi de şehrengizlerdir. Değişik sebeplerle şairlerin divan nüshalarına girmemiş çok sayıda şiirini şiir mecmualarında görmekteyiz. Bu eserlerde, üniversitelerde yapılan üslup çalışmalarının önemli bir bölümünü içeren bazı kavramlar farklı şairlerden örneklerle bir araya getirilmektedir. Bu sebeple mecmualar üslup ve tahlil çalışmalarına yardımcı olacak bir konumdadır.¹⁹ Çalışmamıza konu olan eserimizde çoğunlukla Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancına ait şiirler yer almaktadır. Mecmuanın derleyicisi de, büyük bir ihtimal, Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancını benimsemiş bir kişidir. İçerisindeki şiirler dolayısıyla Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancına mensup kişilerin hangi tarz şiirlerden hoşlandığı, hangi şairleri beğendiği sonucuna varılabilir. Bu mecmua ile diğer Alevî/Bektaşî ve Hurufîlikle

¹⁸ Yaşar Aydemir, “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi [Bilig: Bilim ve Kültür Dergisi]**, Sy. 19, 2001, s. 148.

¹⁹ Aydemir, **a.g.m.**, s. 149.

ilgili şiir mecmuaları tespit edilip karşılaştırılabilir, Alevî/Bektaşî ve Hurufilik inancına ait şiirlerin toplandığı mecmualarla ilgili üslup ve tahlil çalışması yapılabilir.

Bir şairin yetişmesinde, edebî kişiliğinin teşekkülünde okuduğu şairlerin söyleyiş tarzlarının, hayal dünyasının, kullandığı mazmunların etkisi vardır. Şuara tezkireleri başta olmak üzere şairler hakkında bilgi veren kaynaklar, bilgi verdikleri şairlerin hangi şairlerden üslup olarak etkilendiklerini belirtmeden genellemelere başvururlar. Şiir mecmualarında aynı imajlar, aynı mazmunları kullanan birçok şairin benzer örneklerinin arka arkaya sıralandığını görmekteyiz. Bu duruma özellikle nazire mecmualarında rastlarız. Buradan hareketle bir şairin, hangi şairleri okuduğu hangi şairlerden etkilendiğini detaylı bir şekilde tespit edebiliriz. Şiir mecmualarında öncelikle nazire yazılan şairin şiiri ve arkasından “nazire-i ...” gibi başlıklarla veya hiç başlık kullanmadan model/zemin şiirler verilir, sonra nazire olan şiirler art arda sıralanır. Böylece şiir mecmualarından, şairlerin kimlerin etkisi altında kaldığının tespiti yapıldığı gibi, aynı zamanda hangi şairleri etkilediğinin de tespiti yapılabilir.²⁰ Bir şairin şiirinin mecmualarda çok yer alması, o şairin ve şiirinin sevildiğinin, beğenildiğinin, toplumun duygu ve düşüncelerine, toplumun edebî zevkine hitap ettiğinin delili durumundadır. Bu tür eserlerde meşhur olmuş şairlerin yanı sıra daha az tanınmış, hatta şiiri veya beyti sadece o eserde bulunan şairler de mevcuttur. Adı duyulmamış, kaynaklarda adı geçmemiş birçok şair hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Mürettep divan sahibi olmayıp şiir yazmış olan şairlerin güzel şiirleri mecmualar sayesinde unutulmaktan kurtulmuştur.²¹

Bir dönemin edebiyatını incelerken o dönem içerisinde yetişen şairler hakkında çağının telakkilerini de öğrenmek gerekir. Şairler hakkında döneminin telakkisini öğrenmek için başvurulabilecek kaynakların başında şuara tezkireleri gelmektedir. Ancak şuara tezkireleri de şairler hakkında yer yer indi hükümler verebilmektedir. Bu yüzden bir şair hakkında karar verirken bu kararı sadece bir

²⁰ Aydemir, **a.g.m.**, s. 150.

²¹ Bilge Kaya, “Nazîre Mecmûaları ve Hisâlî'nin Metâliü'n-Nezâiri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 6, C. 8, 2005/1, s. 55.

şuara tezkiresine dayandırmak bazen edebiyat araştırmacılarını yanıltabilmektedir. Klasik Türk edebiyatına mensup bir şairi değerlendirirken o devirde derlenmiş mecmualar o şair hakkında en doğru fikri verecektir.²²

Şiir mecmuaları aynı veya farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiirlerini barındırması dolayısıyla bir antoloji/seçki mahiyetindedir. Bu mecmualar; klasik Türk edebiyatı, halk edebiyatı ve tekke edebiyatı ürünlerini bir arada bulundurlar. Kültür tarihimizin önemli kaynakları arasında sayılan mecmualar, şairlerin divanlarından belli bir düzen veya kıstasla seçilmiş şiirlerden meydana gelir.²³ Ele aldığımız eser de farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiirlerini; klasik Türk edebiyatı, halk edebiyatı ve tekke edebiyatına ait şiirleri bünyesinde barındırmaktadır. Şiirlerin belli bir kıstasla seçildiğini söylemek de mümkündür: Bu kıstas Hurufilik inancıdır. Her ne kadar Hurufilik anlayışı ile ilgili şiirler çoğunlukta olsa da farklı anlayışla kaleme alınmış şiirler de eserde yer almaktadır.

Bugün Osmanlı sahası şairlerinin divanlarının neşri yapılırken, eldeki divan nüshaları bir araya getirilir, nüsha şeceresi kurulur, buradan hareketle nüsha farkları gösterilerek müellif nüshasına ulaşmak amaçlanır. Yayımlanan birkaç divan dışında şiir mecmualarından, metin neşrinde yararlanılmamıştır. Mecmualar tarandığında nüsha farkı ve yeni şiir olarak şairin divan metninin sağlam kurulmasına katkı sağlayacak çok sayıda şiirin olduğu görülmektedir.²⁴ Şiir mecmuaları meydana getirilirken derleyicisinin estetik beğenisi devreye girmektedir. Derleyicisi, şiir üslubunu beğendiği şairin şiirlerinden zevk-i selimi vasıtasıyla bir eleme yaparak bir antoloji/seçki meydana getirir. Şairlerin elde bulunan divan nüshalarından hareketle yapılan tenkitli metin neşirleri bir şairin yazmış olduğu bütün şiirleri bünyesinde bulundurur. Bazen şairin divan nüshalarına girmemiş, divan tertip edildikten sonra yazılmış ya da şairin divan nüshasında değişik sebeplerle bulunmayan şiirlerini mecmualarda bulmak mümkündür. Bu katkıya ilaveten herhangi bir şiirdeki dörtlük,

²² Ahmet Sevgi-Mustafa Özcan, **Prof. Dr. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, İstanbul, Sözler Yayınları, 1996, s. 486-487.

²³ Ozan Yılmaz, "Metin Te'sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sy. 1, 2008, s. 255.

²⁴ Aydemir, **a.g.m.**, s.151.

beyit, mısra eksiklikleri, kelime değişiklikleri ya da kelime değişikliğinden doğan vezin kusurları şiir mecmualarında yer alan şiirler sayesinde tamir edilebilmektedir.²⁵ Yukarıda söylenenleri maddeler hâlinde düzenleyecek olursak: Şiir mecmuaları Osmanlı sahası şairlerin divanlarına; 1) Nüsha farkı olarak, 2) Divandaki şiiri anlam bakımından düzeltme olarak, 3) Vezin bozukluklarını düzeltme olarak, 4) Divanda yer alan şiirde bulunmayan yeni bir mısra/beyit/bent olarak, 4) Divanda bulunmayan yeni bir şiir sunma bakımından katkı sağlayabilirler. Mecmuamız da yayımlanan bazı divanlara yukarıda sıraladığımız 4 maddenin hepsinden katkı sunmuştur. Mecmuamızın yayımlanan bazı divanlara sunduğu katkıları, aşağıda “Mecmuanın Yayımlanmış Divanlardan Bazılarına Sağladığı Katkılar” başlıklı kısımda değerlendireceğiz.

Bu maddelere ilaveten şairlerin divanlarına katkılarına bir madde daha ekleyebiliriz. Mecmualarda kayıp olduğu zannedilen bir eser ya da var olan bir eserin daha iyi bir nüshası mecmualarda ortaya çıkabilir.²⁶ **Prizrenli Şem’î Divanı**’nın²⁷ Türkiye kütüphanelerinde nüshası olmayıp, özel koleksiyonda eksik ve çok kötü imla ile yazılmış bir nüshası bulunmaktadır. Fakat Kahire ve Manchester’daki kütüphanelerde yer alan divanlar mecmualarında, daha hacimli ve daha doğru imla ile yazılmış **Şem’î Divanı**’nın nüshası yer almaktadır.²⁸

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biri olan şiir mecmuaları her dönemde şiir meraklıları tarafından sevilen ve okunan şairlerin şiirlerinin toplandığı defterler durumundadır. Hangi dönemlerde, hangi çevrelerde, hangi şairlerin daha çok okunduğunu ve kimlerin hangi şairler üzerinde etkili olduğunu gösteren önemli belgelerdir. Nazire mecmualarında hangi şairlerin, hangi dönem ve şairler üzerinde etkili olduklarını ve hangi şairlerin de kimlerden etkilendiklerini tespit etmek mümkündür. Şiir mecmualarında şiir dil ve mazmunlarının, şairlerin imaj dünyasının

²⁵ Yılmaz, **a.g.m.**, s. 257.

²⁶ Kut, **a.g.m.**, s.170.

²⁷ Murat A. Karavelioğlu, **Prizrenli Şem’î, Şem’î Divanı**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, 362 s.

²⁸ Murat A. Karavelioğlu, **Mecmûa-i Kasâid-i Türkiyye**, İstanbul, TDK Yayınları, 2015, s. 30-31.

gelişimini takip etmek mümkündür.²⁹ Çalışmamıza konu olan mecmuada dört şiirin başlığında “nazîre” ibaresi yer almaktadır.

Kökü Arapça olan nazireye sözlüklerde genellikle “örnek, karşılık” anlamları verilmiştir. Değişik belagat kitaplarında “nazire” kavramına dair çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bununla birlikte genel olarak nazireyi, bir şairin şiirine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile ve aynı konu etrafında yazılan benzer şiir olarak tanımlayabiliriz.

Bir şairin bir başka şairin şiirine nazire söylerken amacı, kendi üslubunu ortaya koymak ve nazire yazılan şiirden daha güzelini yazmaktır. Şairler, nazirelerde kendi tarzını, şahsiyetini şiirine ne kadar yansıtabilirse o kadar başarılıdır. Klasik Türk edebiyatında, şiirlerin muhtevası ve şekli önceden bellidir. Şairler yeni muhteva arama ihtiyacı duymadan mevcut olanı değişik bir tarzda kendi üsluplarını katarak ifade etmişlerdir. Bunun için divan şairleri nazire geleneğinden istifade etmişlerdir. Nazire geleneği klasik Türk edebiyatının başlangıcından Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir. Nazire geleneği ile yazılmış olan şiirler meraklı şiir severler tarafından toplanmış ve nazire mecmuaları derlenmiştir.³⁰

Nazire tanımlarında genellikle nazireye ait olarak üç unsur üzerinde durulmuştur:

- a) Zemin/model şiirle (örnek alınan şiir) vezin birliği,
- b) Zemin/model şiirle kafiye/redif birliği,
- c) Zemin/model şiirle söyleyiş (eda), mevzu ve hayal benzerliği.³¹

²⁹ Turgut Karabey, “Mecmuatü’n-Nezair’in Yeni Bir Nüshasına Dair”, **AÜTAED**, Sy.6, 1996, s. 67.

³⁰ Bilge, **a.g.m.**, s. 48.

³¹ Fatih Köksal, **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006, s. 31.

Zemin/model şiirle vezin birlikteliği olmayan nazire örneklerine de rastlanmaktadır. Aynı şekilde kafiye veya redif birliğinin bulunmadığı nazire örnekleri bulunmaktadır. Lakin nazirenin en önemli özelliği muhteva birlikteliğidir. Muhteva bakımından aynı olmayan nazirelere “nakiza” denilmektedir. Terbi, tahmis, tesdis, tazmin, tehzil, selh, nakiza, muşaaare gibi nazire olmadıkları hâlde nazire başlığı altında değerlendirilen nazire benzeri şiirlere rastlarız.

Zemin şiir/model şiirin nazım şekliyle nazire yazma gibi bir zorunluluk yoktur. Gazel olarak yazılan bir şiire kaside şeklinde bir nazire kaleme alınabilir. Şu nazım şekillerine nazireler yapılmıştır: a) Mesnevilere yazılan nazireler, b) Diğer nazım şekillerine yazılan nazireler, c) Bir eserin tümüne yazılan nazireler.³²

Türk edebiyatının önemli ve derleyeni belli nazire mecmuaları bulunmaktadır. Bu mecmuaları; Ömer bin Mezîd’in **Mecmuatü’n-nezâir**’i, Eğridirli Hacı Kemal’in **Câmiü’n-nezâir**’i, Edirneli Nazmî’nin **Mecmuau’-nezâir**’i, Pervane Bey’in **Mecmua**’sı ve Budinli Hisâlî’nin **Metâliü’n-nezâir**’i olarak kronolojik şekilde sıralayabiliriz. Bu mecmualar arasında Pervane Bey’in **Mecmua**’sı şairler hakkında çok kısa da olsa bilgi vermesi bakımından ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Eğridirli Hacı Kemal’in eserinde ise, Ahmet Fakih’in **Çarhnâme**’sinin bugüne kadar elimize geçen yegâne metni **Câmiü’n-nezâir**’de yer almaktadır. Hoca Dehhânî’nin, Şeyyad Hamza’nın Gülşehrî’nin, Âşık Paşa’nın, Elvân Çelebi’nin hiçbir yerde olmayan şiirleri bu mecmuada bulunmaktadır.³³

Şiir/nazire mecmualarının Türk edebiyatı tarihi ve metin neşri bakımından önemi kısaca böyle tespit edilebilir. Yukarıdaki bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz: Şiir mecmuaları ile ilgili daha çok çalışma yapılmalı, kütüphanelerde bulunan şiir mecmualarının neşri yoluna gidilmelidir. Şiir/nazire mecmuaları üzerinde yapılacak çalışmalarla elde edilecek verilere göre şairlerin divanları ve yetişme şartları hakkında daha sağlam değerlendirmelerde bulunmak mümkün olacaktır. Böylece Türk edebiyatı tarihinin yazımı bağlamında yeni bilgilere de erişilmiş olacaktır.

³² Köksal, **a.g.e.**, s. 22.

³³ Köksal, **a.g.e.**, s. 67’den naklen Karavelioğlu, **a.g.e.**, s. 33.

BİRİNCİ BÖLÜM

MECMUANIN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELEMESİ

1.1. Nazım Şekilleri

Mecmuada 17 farklı nazım şekliyle yazılmış 723 şiir bulunmaktadır. Türkçe şiirlerin yanı sıra 31 tane şiir Farsça ile yazılmıştır. Farsça şiirlerin numaraları şunlardır: 3, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 701, 702, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714. Eserdeki şiirlerin 617 tanesinde gazel nazım şekli kullanılmıştır. 617 gazelin 21 tanesi Farsçadır. Gazellerin 352 tanesi remel bahri ile kaleme alınmıştır. Gazelerde en çok kullanılan aruz kalıbı ise Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıdır. Serî bahri ve 20'li hece ölçüsü ile yazılan bir gazel vardır. En çok gazeli yer alan şair Nesîmî'dir. 65 şiir ile en fazla şiire sahip olan Nesîmî'nin bu şiirlerinin 62 tanesi gazeldir. Mecmuadaki gazellerden 11 tanesinin beyit sayısı 5'ten azdır. Gazellerden 1 tanesi 3 beyit, 10 tanesi ise 4 beyitten meydana gelmiştir. Beyit sayısı 5'ten az olan 2, 15, 77 ve 88 numaralı şiirler nâ-tamam gazel olarak nitelendirilebilir. Çünkü beyit sayısı 5'ten az olan diğer şiirlerde mahlas bulunmasına karşın yukarıda numaralarını zikrettiğimiz bu şiirlerin mahlas beyti yoktur. Eserdeki 262 tane gazel 5 beyitlidir. Gazel-i mutavvel olarak vasıflandırabileceğimiz dört gazel yer alır. Bu gazellerin üçü 15 beyit ve biri 16 beyitten müteşekkildir. Eserde nazım birimi ve kafiye şeması dolayısıyla, hece ölçüsü ile yazılmasına rağmen, gazel olarak nitelendirdiğimiz şiirler de vardır. Bu şekilde hece ölçüsü ile yazılmış 43 gazel bulunur. Bu gazellerin 24'ünde 16'lı hece ölçüsü kullanılmıştır. Mecmua içerisinde iç kafiye bulunan musammat gazellere de rastlanır. Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün kalıbıyla yazılan ve içerisinde iç kafiye bulunan 283 numaralı gazeli musammat gazellere örnek olmak üzere aşağıya kaydediyoruz:

Ey şüreti şems ü kamer/bilsem kimüñ maḥbübısın

Ey lebleri şehd ü şeker/bilsem kimüñ maḥbübısın

Gel ey perî rüşen güle/ağlar iken gülşen güle

Virdüm gönül sen şengüle/bilsem kimüñ maḥbübısın

Ger açıla gülşende gül/sensüz baña gülşen degül

Gel luř ile gülşende gül/bilsem kimüñ maĥbübısın

Rüşen yüzüñ görse perî/döker ĥacâletden peri
Bu ĥüsn ile sen ey perî/bilsem kimüñ maĥbübısın

Şalduñ beni dilden dile/bir dil n'ider biñ cān dile
Di yoĥsa ol dem derd-ile/bilsem kimüñ maĥbübısın

Bu Kātiboĥlı şevĥ-ile/inceldi vü döndi kıla
Sen ĥoş geĥerken şevĥ-ile/bilsem kimüñ maĥbübısın (283/1-6)

Tahmis nazım şekli ile kaleme alınmış şiir sayısı 14'tür. Gıyâsî, Haydarî, Kelâmî, Şâhidî, Vahdetî (2 defa), Behiştî, Belîĥî, Şuâî, Za'fî, Şerhî, Aczî, Rızâyî, Ubeydî mecmuada tahmisi bulunan şairlerdir. Gazeli tahmis edilen şairler ise: Hayâlî, Nesîmî (4 defa), Za'fî (2 defa), Halîlî (2 defa), Bâkî, Fevrî, Muhîfî, Muĥibbî, Şâhidî'dir. Şuâî'nin tahmisi hezec bahri ile yazılmış, diĥer tahmislerde ise remel bahri kullanılmıştır. Tahmislerin sekizi 5 bentten, üçü 9 bentten, biri 10, biri de 7 bentten oluşmaktadır. Sayfa kopukluĥu nedeniyle bent sayısını tespit edemediĥimiz 1 tahmis bulunmaktadır.

Murabba nazım şeklinde yazılan 16 şiir mecmuada yer alır. Gafûrî, Şekûrî (3 defa), Nihânî, Halîmî, Za'fî (2 defa), Nesîmî (2 defa), Haydarî, Ahmed Paşa ve Yetîmî'nin murabbaları bulunmaktadır. 9, 324 ve 566 numaralı murabbaların yazarı ise belli deĥildir. Murabbaların 13'ü remel, 3'ü ise hezec bahri ile kaleme alınmıştır. 3, 9 ve 12 dörtlükten meydana gelen birer murabba vardır. İkişer murabba ise - toplamda 6 murabba- 6, 7 ve 8 dörtlükten meydana gelmiştir. Dört murabba 4 dörtlükten, 3 murabba ise 5 dörtlükten oluşmaktadır. 9 numaralı şiir olarak yer alan murabbayı, 3 dörtlükten meydana geldiĥi ve yazarı belli olmadığı için nâ-tamâm murabba örneĥi olarak kabul edebiliriz. 57 ve 234 numaralı murabbalar müzdeviĥ murabba, bu murabbalar dışındaki diĥer 14 murabba ise, nakaratları olduĥu için mütekerrir murabbadır.

14 şiir kaside nazım şekli ile yazılmıştır. Mecmuada Oğlanlar Şeyhi İbrahim, Abdî, Yahyâ Nazîm (2 defa), Za'fi, Firâkî, Ali, Vahdetî, Sâfî, Ahmedî, Ebussuûd Efendi, Kadri, Şeyhî, Nesîmî'nin kasidesi yer almaktadır. Bu kasidelerin sekizinde remel bahri, üçünde hezec bahri, ikisinde muzâri bahri ve birinde müctes bahri kullanılmıştır. Vahdetî'nin “şer” redifli kasidesinin 12 beyti mecmuaya alınmıştır. 6 tane kaside 21 ilâ 27 arasında beyte sahiptir. 7 kasidenin ise beyit sayısı 30 ve 30'dan fazladır. 10 ve 11 numaralı Yahyâ Nazîm'in kasideleri Hz. Peygamber övgüsünde kaleme alındığı için birer naat örneğidir. Şeyhî'nin 698 numara ile kayıtlı kasidesi tevhitir. Ahmedî'nin 628 numaralı kasidesi Hz. Peygamber övgüsüyle başlamış daha sonra on iki imam medhine yer vermiştir. Şeyhî'nin 699 numaralı kasidesi Hurufilik felsefesini bünyesinde barındıran bir kaside hüviyetindedir. Ebu's-Suûd'un 696, Kadri'nin 697 ve Firâkî'nin 360 numaralı kasideleri “hikemî” tarzın özelliklerini göstermektedir. Âlî'nin 387 numara ile kayıtlı kasidesi vahdet-i vücud felsefesini ele alır. 448 numara ile eserde yer alan Sâfî'nin kasidesi Hz. Hüseyin övgüsünde kaleme alınmıştır. Za'fi'nin 329 numaralı kasidesi “aşk”; Vahdetî'nin 410 numaralı kasidesi ise “şeriat” mevzusunda yazılmıştır.

Mecmuada mesnevi nazım şekli ile yazılmış 12 şiir yer almaktadır. Azîz Mahmûd Hüdâyî, Semâî, Kaygusuz Abdal (2 defa), Yûnus Emre, Siyâhî, Ahmedî, Refîi olmak üzere altı şairin mesnevileri bulunmaktadır. 4 mesnevinin ise yazarı belli değildir. Cinaslı kafiyelerin mesnevi nazım şekli ile yazılmış şiirlerde daha çok karşımıza çıktığını görmekteyiz. Mesnevilerin altısı remel, altısı ise hezec bahri ile yazılmıştır. Kaygusuz Abdal'ın 445 numaralı mesnevisi 31 beyit ile en fazla beyte sahip mesnevi olarak göze çarpmaktadır. En az beyte sahip olan mesnevi ise yazarı bilinmeyen ve 6 beyitten meydana gelen 694 numaralı mesnevidir.

13 şiir, beyit nazım şekli ile yazılmıştır. Yahyâ Nazîm (4 tane), Hâfız, Fuzûlî mecmuada beyitleri bulunan şairlerdir. Söyleyenini tespit edemediğimiz beyit nazım şekli ile yazılmış şiirlerin sayısı ise 7'dir. 3, 701, 708, 709, 713 ve 714 numaralı beyitler Farsça söylenen beyitlerdir. Remel bahri ile 2 beyit, hezec bahri ile 3 beyit yazılmıştır. Muzâri, kâmil ve hafif bahirleri ise beyitlerde birer kez kullanılmıştır. 5 tane beytin ise veznini tespit edemedik. Yahyâ Nazîm'in eserde bulunan beyitlerinin

hepsi müfred'dir. 713 numaralı beyit ise "ferd" başlığını taşımaktadır. Bir kişinin ölüm tarihini veren 700 numaralı beyit ise bir tarih beyti hüviyetindedir. 701 numaralı beyit ile 708, 714 numaralı Farsça beyitler kafiyeli oluşları dolayısıyla "matla" beyti niteliğini taşır. Fuzûlî'nin mecmua metninde 707 numara ile kaydettiğimiz beyti, divandaki 158. gazelin "makta" beytidir.³⁴

Muhammes nazım şekli ile kaleme alınmış şiir sayısı 12'dir. Mecmuada muhammesi bulunan şairler: Yûsuf-ı Sîne-çâk, Usûlî, Behiştî, Vahdetî, Nâtikî, Âlimî, Mahvî, Âkifî, Şerhî, Gazelî, Naîmî ve Lebîb'tir. Münserih, muzâri ve hezec bahri ile birer muhammes yazılmış, 9 muhammeste de remel bahri kullanılmıştır. En çok muhammes (4 tane) 5 dörtlük ile kaleme alınmıştır. Bir muhammes (702 numaralı şiir) de 15 dörtlükten oluşur. Muhammeslerin hepsi müzdevic olarak bulunmaktadır. Naîmî'nin yazdığı 702 numaralı muhammes Farsça, diğer muhammesler ise Türkçedir.

Eserde 6 tane müseddes görülür. Bu müseddeslerden yalnızca Mevlânâ Fânî'nin 384 numaralı müseddesi müzdevic, diğerleri ise mütekerrir müseddestir. Seyyid Seyfullah Kasım, Basîrî, Mevlânâ Fânî, Usûlî, Siyâhî mecmuada müseddesi yer alan şairlerdir. 315 numaralı müseddes, şairini tespit edemediğimiz tek müseddestir. 622 numaralı müseddes hezec bahri ile kaleme alınmış, diğer müseddeslerde ise remel bahri kullanılmıştır. İki müseddes 5 bent, iki müseddes 7 bent, birer müseddes de 6 ve 8 bent olarak yazılmıştır.

4 tercî-benddin bulunduğu eserde Taşlıcalı Yahyâ Bey (2), Mevlânâ Nâtikî, Şekûrî olmak üzere 3 şairin tercî-bendleri yer alır. 2 tercî-bend 5 bent, birer tercî-bend de 4 ve 7 bent olarak yazılmışlardır. İki tercî-bendde muzâri, birer tercî-bendde de remel ve hezec bahri kullanılmıştır.

Fuzûlî (2) ve bir de şairini tespit edemediğimiz kıta olmak üzere kıta nazım şekli ile üç kez karşılaşmaktayız. Şairini tespit edemediğimiz Farsça yazılmış olan

³⁴ Kenan Akyüz vd., **Fuzûlî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s. 206-207.

711 numaralı kıtayı, 3 beyitten müteşekkil olduğu için kıta-ı kebire olarak nitelendirebiliriz. Fuzûlî'nin kıtaları ise iki beyitten meydana gelmiştir. Fuzûlî'nin kıtalarında hezec ve remel, kıta-yı kebirde ise muzâri bahri kullanılmıştır.

Müftî Dervîş ve Hacı Bayram-ı Velî'nin koşması ile şairini tespit edemediğimiz bir koşma olmak üzere üç koşma bulunmaktadır. Şairini tespit edemediğimiz koşma ve Hacı Bayram-ı Velî'nin koşması 5 dörtlükten meydana gelir. Müftî Dervîş'in koşmasında ise 4 dörtlük yer almaktadır. Şairini tespit edemediğimiz koşma ve Hacı Bayram-ı Velî'nin koşması 10'lu hece ölçüsü ile yazılırken Müftî Dervîş'in koşmasında 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Ayrıca diğer iki koşmadan farklı olarak Hacı Bayram-ı Velî'nin koşmasında nakarat bulunmaz.

Rübai nazım şekli ile yazılmış şiirlere üç kez rastlanır. Yahyâ Nazîm'in iki ve Ömer Hayyâm'ın bir tane olmak üzere üç rübai yer almaktadır. Bu rübailerin üçü de ahreb bahri ile yazılmıştır. Mecmuada yer alan rübailerin hepsinin kafiye şeması aaxa şeklindedir.

Eserde iki semai bulunur. Bu semailerin ikisinin şairi de Yûnus Emre'dir. İki semai de 8'li hece ölçüsü ve 5 dörtlülle söylenilmiştir.

İlk beyti kafiyeli olan kıta “nazım” olarak adlandırılmaktadır. Nazım, iki kez geçmektedir. Nazım şekli ile yazılan şiirlerin şairleri Sürûrî ve Şeyh Abdullah-ı Ensârî'dir. Sürûrî'nin nazmı 2 beyitli, Şeyh Abdullah-ı Ensârî'nin nazmı ise 3 beyitlidir. Sürûrî'nin nazmı hezec bahri ile Şeyh Abdullah-ı Ensârî'nin nazmı ise muzâri bahri ile kaleme alınmıştır. Nazım ve dübeyt terimleri farklı olmakla birlikte Sürûrî'nin iki beyitli nazmını dübeyt olarak adlandırmak da mümkündür.³⁵

Tek örneği bulunan iki nazım şeklinden birisi Vahdetî'nin müsebbasıdır. Mütekerrir olarak kaleme alınan müsebbanın bentlerinin son iki beyti nakarattır. Müsebba 7 bentten oluşmuş ve remel bahri ile kaleme alınmıştır.

³⁵ Sebahat Deniz, “Dübeyt (Dübeytî) Hakkında”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sy. 14, 2006, s. 83.

Mecmuada bir kez yer alan nazım şekillerinden biri de Usûlî'nin varsağıdır. Varsağı 11'li hece ölçüsü ile kaleme alınmış ve 11 dörtlükten meydana gelmiştir. Varsağının son dörtlüklerinde nakarat bulunur.

Aşağıdaki tabloda eserde bulunan nazım şekillerini ve bu nazım şekilleriyle ne kadar şiir yazıldığını belirttik.

Tablo 1: Şiirlerin Nazım Şekilleri

	Nazım Şekilleri	Nazım Şekillerinin Kullanıldığı Şiir Sayısı
1	Gazel	617
2	Tahmis	14
3	Murabba	16
4	Kaside	14
5	Mesnevi	12
6	Beyit	13
7	Muhammes	12
8	Müseddes	6
9	Tercî-bend	4
10	Kıta	3
11	Koşma	3
12	Rûbai	2
13	Semai	2
14	Nazım	2
15	Müsebbâ	1
16	Varsağı	1
	Toplam	723

Sonuç olarak, mecmuada geniş bir yelpazede farklı nazım şekillerinin kullanıldığını görürüz. Sadece klasik Türk edebiyatına ait nazım şekilleri değil, Türk halk edebiyatına ait nazım şekilleri de mecmuada yer almaktadır. Ancak klasik Türk edebiyatına ait nazım şekillerinin, Türk halk edebiyatına ait nazım şekillerine kıyaslanmayacak oranda fazla kullanıldığını görürüz. En çok kullanılan nazım şekli gazel (616), gazelden sonra ise murabba (17) gelir. Türk halk edebiyatı nazım şekilleri içerisinde en çok kullanılan nazım şekli, mecmuada üç kez geçen koşmadır.

Birer kere yer alan nazım şekilleri ise müsebba ve varsağıdır. 31 şiir ise Farsça yazılmıştır. Farsça yazılan bu şiirler ekseriyetle gazel şeklindedir.

1.2. Vezin

İncelediğimiz mecmuada 49 şiir dışındaki bütün şiirler aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Aruz ölçüsü ile yazılan şiirlerde en çok Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıptan sonra şiirlerde en çok Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün kalıbı yer almaktadır. Mecmuada -ahreb bahri ile kaleme alınan şiirleri hariç tuttuğumuzda- 19 farklı aruz kalıbı ile yazılmış şiirler bulunur. Şiirlerde 10 farklı aruz bahrinin kullanıldığını görürüz.

Hece ölçüsü ile yazılan şiir sayısı 49'dir. Mecmuada 8'li, 10'lu, 11'li, 14'lü, 16'lı ve 20'li hece ölçüsü olmak üzere altı farklı hece ölçüsü kalıbıyla kaleme alınmış şiirler vardır. Hece ölçüsü ile yazılan şiirlerde en çok kullanılan kalıp 16'lı hece kalıbıdır.

Aşağıdaki tabloda, mecmuada kullanılan aruz bahirleri, kalıpları, hece ölçüsü kalıpları ve bunların şiirlerde ne kadar kullanıldıkları yer almaktadır.

Tablo 2: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri, Kalıpları ve Hece Ölçüsü Kalıpları

Aruz Bahirleri ve Kalıpları	Kullanıldıkları Şiir Sayısı
Hezec Bahri	170
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	70
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	56
Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün	20
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	23
Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	1
Recez Bahri	29
Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	26
Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün	1
Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün	2
Remel Bahri	411
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	349
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	17
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	39

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün	6
Münserih	4
Müfte'îlün Fâ'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün	4
Muzâri Bahri	40
Mef'ûlü Fâ'îlâtün Mef'ûlü Fâ'îlâtün	12
Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün	28
Müctes Bahri	4
Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün	4
Serî Bahri	1
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün	1
Hafif Bahri	7
Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün	7
Kâmil Bahri	1
Mütefâ'îlün Mütefâ'îlün Mütefâ'îlün Mütefâ'îlün	1
Mütekârib Bahri	1
Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl	1
Ahreb Bahri	3
Hece Ölçüsü	49
8'li Hece Ölçüsü	2
10'lu Hece Ölçüsü	4
11'li Hece Ölçüsü	2
14'lü Hece Ölçüsü	16
16'lı Hece Ölçüsü	24
20'li Hece Ölçüsü	1
Vezni Belli Şiir Sayısı	720
Veznini Tespit Edemediğimiz Şiir Sayısı	3 Tane: (708, 709, 714)
Toplam Şiir Sayısı	723

Eserde hemen hemen her yüzyıldan şiirler bulunmaktadır. Eser içerisinde yer alan şiirler aruz ölçüsü ile ilgili çeşitli unsurları bünyesinde barındırır. Aruz ölçüsünde, vezin dolayısıyla, sonu ünsüz harfle biten bir kelimeyi ünlü harf ile başlayan bir kelimeye ekleyerek okumaya vasıl (ulama) denilmektedir. Mecmuada vasla örnek olabilecek birçok mısra bulunur:

Hîç kimse vefâ bulmadı bu berzah ilinde
Hep fânîdür ol gevher-i dür-dâneye baqsam (46/3)

Her kimüñ yokdur yakîni hūblara müşrikdür ol
Şirket içre çalmış ol taklîd ile gümâna bak (100/4)

Virüp metâ^c -ı dehri almayan ol ki âhrî

Bāzār-ı kāsīdanuñ bil kesb-i kārı yoqdur (156/4)

Gelüp kâfir saçuñ ruhsāruñ üzre

Yüzüñ nūrın görüp imāna geldi (196/3)

Meryem-i hāşş olmak isterseñ var ehl-i vaḥdet ol

Ḥikmet-i eşyā çü sensin vākıf-ı her ḥikmet ol

Ḥāṭıruñ meydānın aç teng olma ehl-i vüs' at ol

Kūs-ı devlet çalmak isterseñ var ehl-i şefkat ol

Bir gönül yıqma şaķın kim ḥāne-i Allāhdur (325/3)

Gel bu külli mā-sivādan yüz çevir yum gözüñi

Gel bugün cān göziñ aç dost yüzine tuş eylegil (571/4)

Aruz ölçüsünde sonu ünsüz harf ile biten bir kelimedden sonra ünsüz harf ile başlayan kelimeye vasıl yapılmaz. Lakin Türk şairleri ünsüz harf ile biten kelimeyi “ayn” harfi ile başlayan başka bir kelimeye ekleyerek vasıl yapmıştır. Buna vasl-ı ayn denilir. Türk şairlerinin “ayn” harfi ile vasıl yapmasının sebebi, “ayn” harfinin telaffuzda “elif” harfinin sesiyle karşılanıyor olması dolayısıyladır.³⁶ Mecmuada da “ayn” harfi ile yapılmış vasıllarla karşılaşırız:

‘ Alem ‘aynuñ sırrıdur cānā dehānuñ noqtası

‘ Ācizüz ol nükteyi fehm eylemekde kâşırız (484/4)

Ḥaķķa vāşıl olan ‘āşık böyle vāşıl oldılar

Sende vaşl olmak dilerseñ bu yola erkāna baķ (436/5)

Mūsā gibi didārına müştāk-iseñ gel uşda gör

Ānestu nārem hem şecer Mūsā bin ‘İmrān gelmişem (348/5)

Açılmaz ‘āşıkuñ gönli bahār u būsitān içre

³⁶ M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, 3F Yayınları, 2007, s. 208-209.

Ki zīrā bülbül ‘ādetdür ḥazīn olur ḥazān içre (668/1)

Yazma metinde bizzat müstensih tarafından -vezin gereği olarak- bazı mısralarda ünlü harf ile biten bir kelimenin yine ünlü harf ile başlayan bir kelimeye ulama yapıldığını görmekteyiz:

Ey cān u dil serīrine sulṭān yā Ḥüseyn

Vey Kerbelāda şāh-ı şehīdān yā Ḥüseyn (448/1)

Çün oldı Nihānī saña biñ cān-ıla çāker

‘ İzzet bu yiter k’ola seg-i kūyuña hem-ser

Bu ḳavli oḳur sūz-ıla dil bülbülü ḥoşter

El-‘ izzetülillāh te‘ ālā ve taḳaddūs (234/5)

Şanma ta‘ ayyün bulmuşam a‘ dādı bildüm k’ola

Ḳıldum fenā-ender-fenā cümle vücūd āşārını (344/2)

Müstensih/derleyen tarafından vezin gereği, bazı hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerde ünlü harf ile biten kelimenin ünlü harf ile başlayan kelimeye ulandığına tesadüf edilir:

N’oldı bu göñlüm n’oldı bu göñlüm

Derd [ü] ḡam-ile doldı bu göñlüm

Yandı bu göñlüm yandı bu göñlüm

Yanmada dermān buldı bu göñlüm (89/1)

Recāyī ne ḥoş söylersin derdlü göñüller eglersin

Göre bunda n’eylersin ḳal bire dīvāne göñül (562/5)

Yazmada müstensihin belirtmediği ancak vezin dolayısıyla ünlü harf ile biten kelimenin ünlü harf ile başlayan kelimeye eklenmesi durumu vardır:

Gün gibi ser-tāc-ı ‘ ālem olmaḳ isterseñ eger

Ma‘ rifet delḳın giyinüp ‘ aşḳı_idin başa külāh (109/3)

Müstensihin yazmada göstermediği ancak vezin zaruriyetiyle ünlü harf ile biten bir kelimenin ünlü harf ile başlayan bir kelimeye eklenmesi durumu bazı hece ölçüsü ile yazılan şiirlerde de vardır:

Bu yolda olan bākī didi anlar Hakkı buldı didi
Terk eyleyen şākī didi o Hālikdür şāhidümüz (535/4)

Mü'minlere vācib-durur kendü nefsin bilmek gerek
Tāca hırkaya aldanmaya gönli Hakk-ıla olmağ gerek (539/1)

Mecmuadaki şiirlerde çok sayıda imale yapılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde altı çizili heceler imale yapılan hecelere örnek oluşturmaktadır:

Ezelden 'aşk odına yanageldüm
Anuñ-çün tā ebed mestāne geldüm (25/1)

Derd kimüñ dertli kimüñ dermān kimindür söylegil
Derd viren dermān virendür bunca efgānuñ nedür (43/3)

Pārelersen de Mişālī dönme ye senden şehā
Tā ebed kāyim senüñle 'ahd ü peymānum 'Alī (150/7)

Luṭf u kahruñ 'illeti ma' nāda vāhiddür diyen
Gel berü göster nişānın menşe'-i eşyā nedür (300/6)

Zāhid ki yüzüñde göremez nūr-ı tecellī
Yā Rab ne ümīd ile olur gönli tesellī (357/1)

Ne 'ālemden temennāmuz ne ehlinden recāmuz var
Cihānda genc-i fakra mālīk olaldan ğınāmuz var (429/1)

Mihr ü māhı bir elüñle oynad alma gibi sen
Nār-ı ḥasretde benüm geçsün günüm eyvā-y-ile (620/2)

Şiirlerde, imalelere nazaran zihafın daha az yapıldığına şahit oluruz.
Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde zihaf bulunur:

Tevrāt ü İncīl ü Furqān kamu hüsnüñ şifati
Bu sözüñ şerhi budur āyeti şeytān ne bilür (195/3)

Hāli hoş gör hayātı fırsat bil
‘Ārif ol fırsatı gānimet bil (261/1)

Şāh-ı cihān ‘Aliyy-i veliydür gümān degül
Her kim degül dir-ise bil ehl-i īmān degül (347/1)

Şūfī taklīd ile zikr itse eger
Eyleme rāy-ı riyā-y-ile nāzar (569/4)

Hārf-i elif gibi yüri var ‘ayn-ı vāhid ol
Hālk ortasında qālma hemīşe nite ki lām (601/1/2)

İmaleden sonra en sık rastlanan aruz hususiyeti meddir. Aşağıdaki beyitlerde
Arapça ve Farsça kelimelerin altı çizili hecelerinde med yapılmıştır:

Fāhrüm cihānda fākr-ıladur devlet istemem
Dünyā hārābdur bilürem rif‘ at istemem (268/1)

‘Aşk derbendi-durur dīde-i ‘āşıkda göñül
Kārbān-ı gām u endūh u meşākkat yoludur (600/3)

Ey Nesimī saña yaştanmağa yāruñ işigi
Şabr kıl gām yime ki kūlımı Sultān gözedür (353/5)

Sükr kim zerqümüz riyāmuz yok
Ehl-i zerq olmağa rızāmuz yok (152/1)

Kimi bātında ider seyr kimi zāhirde

Kiminũ menzili deryā kiminũ sâhıldür (171/6)

‘Āşık-ı sebāt-kağem oldur ki yāruñ ‘aşkına
Çarḥ urur cisminde cānı şanasın pergārdur (482/3)

Sadece Arapça ve Farsça değil, Türkçe kelimelerde de “med” hadisesine rastlanır:

Her seher vaḳtinde bülbül çün fiğāna başlar
Āhum artar şöyle kim aḳar gözümde yaşlar (433/1)

Ṭāḳatüm ṫāḳ oldı yandum geḳdi ‘ömrüm āh-ıla
Derdüme dermān dirsüz n’eyleyem yoldaşlar (433/6)

Şöyle terk itdi Nesīmī cānını Ḥaḳ yolına
Ḳanda ḳıldı ata ana ḳavm-ilen ḳardaşlar (433/7)

Şanmañuz kim yokluk var ola varlık mün‘adim
Pes ḳamu şeyden Ḥaḳuñ varlığı oldı münfehim
Cism-i eşyāda nuṫuḳdur nūr-ı ğayr-ı münḳasım
‘Ayn ma‘nādur şuver-i taḥḳīḳe baḳsañ zīrā kim
Sırr-ı zāt-ı pāki Allāhuñ şifātullāhdur (415/5)

Ayağı elde ‘ayş eyler çemende baş kaldurmaz
Şunılmış sāğar-ı ‘işret ezelden nergis-i meste (672/2)

Derdā ki ṫās-ı çarḥ-ı felek ḥānedānuña
Gāhī içürdi zehr gibi kan yā Ḥüseyn (448/23)

Ey ‘aşḳ sensin iki cihān içre varlık
Senden olur olursa dil ü cāna yārlık (590/1)

Veze gereği, aruz ölçüsü ile kaleme alınmış bazı şiirlerde Arapça kelimeleerin Türkçe okunuşlarına yer verilmiştir:

Kesb eylemeyen āhireti anı delü bil
Ey ‘akıl isi dünye-i ğaddāra yapuşma (642/8)

Vişālūñ bāğına iren hayāt-ı cāvidān buldı
Lebūñden şormuşam anı Hızır tek zindedür ol cān (211/9)

Gül firākından gel ey bülbül sabır kıl ağlama
Kış geçer handān olur gülşen gelür faşl-ı bahār (645/12)

Cām-ı eceli āhir bir gün içerüz vā‘ iz
Baħr-i ğam-ı dünyādan kef kef geçerüz vā‘ iz
Evvel tohum-ı ‘ömri ħāke şaçaruz vā‘ iz
Andan girü ‘uqbādan yaña göçerüz vā‘ iz
Korğutma şirāt-ıla yolu seçerüz vā‘ iz
İl geçdüği köprüden biz de geçerüz vā‘ iz (622/1)

Hece ölçüsü ile yazılan bazı şiirlerde veze gereği Arapça kelimeleerin Türkçe okunuşları görölmektedir:

Miskin Yūnus sabır it gözün yaşını ağıt
Ağlarken yüzün gördüm şād olup gülegeldüm (540/7)
Baña ne cinān kayusu hemān ol cānān kayusu
Ne başuna cān kayusu ne vasıl ne hicrān baña (543/3)

Yedi Veyil şamusını kül ider ‘aşıkın āhı
Sekiz uçmağā kaşd ider nūr ider nūra katmağā (34/7)

Şeddeli okunması gereken bir kelimeyi, veze dolayısıyla şeddesiz okumaya “kasr” ya da “tahfif” denir. Şiirleerin bazılarında bu durum göröür:

Ey gönül gel dīde-i taħkīk-ile insāna bağ
Ger Hakı görmek dilerseñ şuret-i insāna bağ (100/1)

Ḳāf ve 'l-Ḳur 'ān sırın añladuñ-ısa t̄alibā
Cism-ile ma' dūm olan ism-ile ' Anḳā nedür (149/5)

Ey haṭuñ seb' al-meşānī v'ey lebūñ mā'en ṭahūr
V'ey cemālūñ pertevinden ser-be-ser ' ālemde nūr (128/1)

Ža' f-ıla üftān u ḥizān ' ömr ser-hadın geḥüp
Bir ' aceb iḳlīme düşdüm ' ālem-i ğurbet gibi (696/10)

Vezin gereği şeddesiz bir kelimeyi, şeddeli olarak okumaya “teşdid” denilmektedir. Mecmuadaki şiirlerde bu aruz hadisesinin örneği de yer almıştır:

Gevher-i baḥr-i muḥīṭ olan bilür bu sırrı kim
Yeddi deryāyı ihāṭa eyleyen şeb-nem nedür (118/12)

Bazı şiirlerin içerisinde vezni bozuk mısralara rastlanılır. Aşağıdaki altı çizili mısralar, vezni bozuk mısralara örnek teşkil etmektedir:

Lü 'lü 'i baḥr-i melāḥatdür didi dendānlaruña
La' lüñe ḥoḳḳa-ı mercān didiler gerḥek imiş (242/4)

Küllü şey 'in hālikün çün Rab saña itdi yakīn
Ey Nesīmī ' ārifūñ kalbinde çün ü çirāsı nedür (129/6)

İtmesün da' vā-yı ' aşḳ ' ālemde olan zen-perest
Åşinā-yı rūḥ olan olmaz cihānda ten-perest
Ḥaḳ-perestden bilmenem dünyā ğayrı nān-perest
Söylemezven Ḥaḳ bilür tezvīr idüp lāf u ğüzāf (494/6)

Cübbesin unıtdı geḥdi cihānda[n]
Daḥı aña ne derd-i ser gerekdür (502/9)

Hece ölçüsü ile yazılan kimi şiirde vezin bozukluklarına rastlanır:

Sinān Ümmī oğur yazar bir ‘aşka düşmişdür gezer

Nūhuñ gemisini düzer şākirdem üstād-ı reh idüm (37/6)

İrgürür Hakkā hem-rāyı semāda yürüdür ayı

Çekebilirse bu yāyı kolına inanan gelsün (510/4)

Sonuç olarak, 723 şiirin bulunduğu mecmuada 49 şiirin hece ölçüsü ile yazıldığını, diğer şiirlerde ise aruz ölçüsünün kullanıldığını görürüz. Aruz ölçüsü ile yazılan şiirlerde en çok remel bahrinin ve Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün kalıbının kullanılması söz konusudur. Aruz kalıbı ile kaleme alınan şiirlerde 11 farklı aruz bahrinin kullandığına tanık oluruz. Hece ölçüsü ile yazılan şiirlerde ise en çok kullanılan kalıp 16’lı hece kalıbıdır. Aruz ölçüsü ile yazılan şiirlerde aruz ölçüsü ile ilgili bütün hususiyetler yer almaktadır. Şiirlerde çok sayıda vasıl, imale, zihaf ve med örneklerine rastlanır. Aruz ölçülü şiirlerde en çok vasıl, onu takiben imale yapılmıştır. Müstensihin bazı yerlerde beyitleri aruz ölçüsüne uygun olarak yazdığı, bu konuda çok dikkat ettiği görülür. Arapça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Türkçe kelimelerle de med yapılmıştır. Bazı şiirlerde vezin gereği Arapça kelimelerin Türkçe okunuşlarına yer verilmiştir. Gerek aruz ölçüsü ile olsun gerekse de hece ölçüsü ile yazılan şiirler olsun yer yer vezni bozuk mısralara rastlanır.

1.3. Kafiye Ve Redif

Mecmuada bulunan şiirlerde en çok kullanılan kafiyeler: -ân, -r, -t, -â, -l, -âh, -âl, -k, -âr, -în, -ât, -âne, -ür, -ş, -âb, -m, -n, -âm, -ûş, -îm, -âk, -z, -ç kafiyeleridir. Bu kafiyelerin yanı sıra; -îd, ûd, -îr, -şin, -ût, -âye, -âna, -b, -üz, -ş, -ûn, -öz, -kî/kı, -y, -ol, -ür, -ûs, -an, -lef, -s, -lî, -nde, -t, -d, -oğ, -st, -dâ, -f, -rd, -ûd, -il, -ül, -îb, -ul, -la/le, -îd, -ür, -mân, r/l, -âğ, -âf, -âyet, -âre, -âd, -îb, -âc, -âz, -y, -âlî, -âş, -ûm, -ânî, -şık, -oğ, -i, -aş, -ñ, -nd, -âd, -k, -b, -li, -û, -l/n, -hr kafiyeleri de şiirlerde bir kereden fazla kullanılmıştır.

Bünyesinde iki kafiye barındıran birçok zü-kafiyeteyn şiire rastlanılmaktadır. Zü-kafiyeteyn şiirlerde yer alan beyitlerden bir kısmını aşağıya kaydediyoruz:

Rüşen yüzüñ görse perî döker hacâletden peri

Bu ħüsn ile sen ey perī bilsem kimüñ maĥbūbısın (283/4)

‘ Aşķ ile zindedür nüfūs ‘ aşķ baĥrine olduķ ğavvāş
Cümle mazāhir ü ‘ ukūs Ĥaķ ‘ aşķıdur Ĥaķ ‘ aşķıdur (47/4)

Dür olup mā-sivādan ķurtulalum hevādan
Feyz bulup inzivādan gel hū diyelüm yā hū (52/3)

Nefsüñ hevāsın men‘ ķıl zülmet seĥābın def‘ ķıl
Benlik ĥicābın ref‘ ķıl Ĥaķ sendedür Ĥaķ sendedür (361/3)

Gir ‘ ālem-i tecrīde meyl eyleme taķlīde
Gir ĥalķa-i tevĥīde gel hū diyelüm yā hū (531/3)

Gerçek saña ķul olan göñlini saña viren
Kendüde seni bulan ķancaru sefer itsün (552/2)

Şaķın aldanma dünyāya uzanup ķuru sevdā[ya]
İresin tā tecellāya eger dervīş iseñ dervīş (553/5)

Şiirlerde mücerred, mukayyed, mürdef ve müesses kafiye türleri görülür.
Mücerred kafiyeye örnek olan aşağıdaki beyitlerde revī harfi italik ile gösterilmiştir:

Ĥicāb-ı ‘ izzeti yüzden götürse ‘ ālem-i vaĥdet
Yaķardı āteş-i şevķi ķomazdı zerrece keşret(358/1)

Gözüñ aç tālibā gör kim ‘ Alīdür server [ü] şaf-der
Muĥammed Meĥdī-i kāndur ‘ Alīdür kıymetī gevher(507/1)

Jeng-i ğamdan pāk olup ķurtar özüñ ol sāde-di/
Her nefes tevĥīdle āyīne-i ķalbüñi si/
‘ Ālem-i lāhūta ir nāsūtda olma ĥace/
Cümle eşyāyı vücūduñda kemā-hī añla bi/

Ehl-i hāl ol yok yire her yerde depretme zebān (624/2)

Mukayyed kafiyye örnek teşkil eden aşağıdaki beyitlerde kayd harfi italik ile belirtilmiştir:

Lezzet-i dermānı idrāk eylemez bī-deꞛd olan
Bezm-i derdüñ cāmını nüş eylemez nā-meꞛd olan (460/1)

Lebleri mül yüzi gül kāmeti bir serv-i büleꞛd
‘ Ālemi kendüye kıl eyledi ol şāh-leveꝼd (693/1)

Ger belī didüñse Hāḫḫa ‘ aşḫ-ıla rüz-ı elest
Gözle peymānı riyā peymānesine urma dest
Büt-şiken ol şüret-i ğayrı şikest eyle şikest
Zāhid[ā] Ma‘ būd idinme zühdi olma büt-perest
Hāḫ-perest ol Hāḫḫı tanı ḫuf min-Allāhi ‘l-ğayūr (382/6)

Mürdef kafiye örneklerinin olduğu aşağıdaki beyitlerde ridf harfi italik ile yazılmıştır:

Āh kim bu düny-e-i dün içre dil-şād olmaduḫ
Ġuşşadan kurtulmaduḫ hem ğamdan āzād olmaduḫ (219/1)

Müselsel kākülüñ cānā benüm ḫablü ‘l-metḫümdür
Femüñ Meryem sözüñ ‘ isā lebüñ Rūḫü ‘l-emḫümdür (317/1)

Cemālünden gözüm maḫrūm olupdur
Firāḫuñdan göñül mefhūm olupdur (457/1)

Aşağıdaki beyitlerde müesses kafiyyenin te’sis harfini italik olarak gösterdik:

Bī-‘ amel ‘ ilm-ile kāmil geçinen cāḫildür
Kim ki ḫaḫḫ-ı ruḫ-ı ḫübānı oḫur kāmildür (171/1)

Getür ol cāmı ki derd ehline ḫālet getüre

Gider ol şöhbeti kim saña nedāmet getüre (231/1)

Ni' met isterseñ maķām idin ķanā at gūşesin

Devlet-i ser-med dilerseñ tüt ferāgat gūşesin (355/1)

Eser içerisinde cinaslı kafiye örneklerine de rastlamaktayız. Cinaslı şiirlerde tam ve gayr-ı tam cinas³⁷ örneklerinin yer aldığını görürüz. Aşağıdaki beyitlerde tam cinas içerisinde yer alan basit cinas örnekleri italik olarak yazılmıştır:

Ķamu fi' li haķīķat Ķaķ *yaradur*

Kimi merhem-durur kimi *yaredür* (407/10)

Cān bağışlar lebi ' aşıklara geldikçe *söze*

Cānlar alur baķıcaķ ğamzeleri süze *süze* (326/1)

Ķamu haķ-ı cihānı *bende* gördüm

Giderdüm benligümi *ben de* gördüm (582/4)

Tam cinasın içerisinde yer alan mürekkebin cinas (cinas-ı mefruk, cinas-ı mümasil) örneği aşağıdaki beyitte italik olarak gösterilmiştir:

Ķaķı cān kendüzin *vücüd bilenler*

Ķaķa ğayrı dime ki *od bilenler* (445/3)

Şalduñ beni dilden *dile* bir dil n'ider biñ cān dile

Di yoĥsa ol dem *derd-ile* bilsem kimüñ maĥbübısın (283/5)

Aşağıdaki beyitte tam cinas içerisinde yer alan cinas-ı mürekkebin (cinas-ı müteşabih) örneği yer almaktadır:

Düşdi göñül ala gözüñ ağına vü *ķarasına*

Ayruğ anuñla kimsenüñ ağı ne vü *ķarası ne* (663/1)

³⁷ M. A. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi, Belâgat**, İstanbul, Bilimevi Basın Yayın, 2001, s. 221-224.

Bilişmeyen bî-gānedür *özine*
Zîrâ bilmez vücûdı ne *özi ne* (445/28)

Tam olmayan cinas içerisinde yer alan cinas-1 mütekârib (cinas-1 muzâri) örneği olabilecek bir beyti aşağıya kaydediyoruz:

Ahmedi siz şanmañuz ta'ndan *kaçar*
Bu meşeldür it ürür kervân *geçer* (633/26)

Tam olmayan cinas içerisinde bulunan cinas-1 mütekârib (cinas-1 lâhik) örneği aşağıdaki beyitte yer almaktadır:

Lezzet-i dermânı idrâk eylemez bî-*derd* olan
Bezm-i derdüñ cāmını nüş eylemez nâ-*merd* olan (460/1)

Tam olmayan cinas içerisinde değerlendirilen cinas-1 nâkıs (cinas-1 merdûf) örneği aşağıdaki beyitte italik olarak gösterilmiştir:

Cihānun aşlı vü fer'ı *haķıķat* bil ki *ādemdür*
Mesīhe feyz olan Hāķdan bugün ādemdeki *demdür* (332/1)

Aşağıdaki beyitte tam olmayan cinas içerisinde yer alan cinas-1 muharref örneği bulunmaktadır:

Sensin Sultānı *halkuñ'* ālemler senüñ mülküñ
Bu luţf-ıla bu *hulkuñ* gönülüm alısar yine (554/4)

Cinas-1 hattî (cinas-1 musahhaf) örneği aşağıdaki beyitte vardır:

Nice şabr eyleyem ben derd-i *yāra*
Dil oldı vaşle vaşle pāre *pāre* (666/1)

“Târik” ve “lâyıķ” kelimeleri ile yapılan iç kafiye revî harfleri, ağızdan çıkış yerleri birbirine yakın olan, “kef” ve “kağ” harfleridir. Dolayısıyla burada bir kafiye kusuru olan ikfāya neden olunmaktadır:

Sivāyı biz olup târik oluruz zıkr ile sâlik
Hāķıķat kenzine lâyıķ bize Bayramiler dirler (56/4)

Ağızdan çıkış yerleri birbirine yakın olan “hr” ile “ḥr” harfleri kafiye yapılmak suretiyle aşağıdaki dörtlükte kafiye kusuru olan ikfâ gerçekleştirilmiştir:

Derdine tiryāk olur kim nūş iderse zehrümüz
Pāyumuz pek çek[e]mez münkir münāfık ḳahrumuz
Ḳāni‘üz *naḥnū ḳasemnāya* faḳīrlık faḥrümüz
Vālih ü ser-mest ü ḥayrān evliyānuñ ḳulıyuz (396/6)

Mevlānā Nāṭıkī’nin tercî-bendindeki birinci bendin kafiyesi “-aḳ” harfleri ile sağlanmıştır. Ancak aynı bendin sekizinci beytinin kafiyesi “-aḥ” harfleriyle yapılarak kafiye kusuru “ikfâ”ya neden olunmuştur:

Gevher-i gencîne-i zāt-ı Ḥaḳuz
Ḳaydayuz gerçi velī muṭlaḳuz (323/1/1)

Gāh behişt oluruz ey Nāṭıkī
Geh yaḳaruz ‘ālemi biz düzaḥuz (323/1/8)

Bazı şiirlerde, bir şiirde aynı kafiyenin iki kere kullanılması anlamına gelen, îtâ-yı celî olarak adlandırılan kafiye kusuru bulunur. Haydarî’nin gazelinin ilk beytinde kullanılan “‘âr” kafiyesi, gazelin sekizinci beytinde tekrar edilmiş ve kafiye kusuru olan îtâ-yı celî meydana gelmiştir:

Eyā hercāyī dil bî-‘ār-ı mışsın
Dīnūñ yok ṭālib-i dīnār-ı mışsın (563/1)

Gel imdi bende ol ḳuṭb-ı zamāna
Ki ansuz bî-kes ü bî-‘ār imişsin (563/8)

Sünbülî’nin gazelinin ikinci, üçüncü ve dördüncü beytinde aynı kafiye kelimeleri kullanılarak kafiye kusuru olan îtâ-yı celî gerçekleştirilmiştir:

Ezelden ‘aşḳ odına yanageldüm
Anuñ-çün tā ebed mestāne geldüm

Eger nūş itmedüñse sen bu meyden
Dime zāhid ki ben īmāna geldüm

İçe bir cur‘a zāhid ger bu meyden
Koyup küfri diye īmāna geldüm

Ola mey-ḥāne-i vaḥdetde mey nūş
Çağırır küfr ile īmāna geldüm

Serāy-ı vaḥdet olmuşken maḳāmum
Bu keşret ‘ālemüñ seyrāna geldüm (25/1-5)

Ahmet Paşa'nın gazelinde yer alan aşağıdaki beyitlerde aynı kafiye kelimesi kullanılarak îtâ-yı celîye sebep olunmuştur:

Gel vücūduñ baḥrinüñ ğavvāşı ol ey teşne-leb
Kim anuñ her gūşesi pür-la‘ l ü pür-*dür-dānedür* (478/3)

Bu ḥaḳīkat baḥri içre añla ey şāhib-nazar
Bir şadefdür bu cihān ādem aña *dür-dānedür* (478/7)

Bazı beyitlerde nispet î'si ile üçüncü tekil şahıs iyelik eki (-ı/-i) redif yapılmıştır:

Ey seyyid-i kevneyn [ü] Resül-i Kureşî
Dergāhuña bir bende Bilāl-i Ḥabeşî

Envār-ı cemālüñle Nazīmüñ yansun
Cān u dili ey iki cihānuñ güneşi (19/1-2)

Beyitlerin bazılarında, ek almış Türkçe kelimelerin Arapça ya da Farsça kelimelerle kafiye yapıldığı görülmektedir:

Bu cümle cihān mebdē'i ‘aşk olduğu bî-reyb
Ben ‘aşk görürem mescid ü mey-ḥāneye baḳsam

Gel aç gözünü diñle Şekürî bu sözümi
Bu kaçrelerin her biri deryâ neye baksam (45/4-5)

Hağdan ğayrı sevgili külli yalandur yalan
Hağdan ğayrı çün fânî degüldür Bâķî kalan

‘ Āşık olan kişide bir nişân olur nişân
Dün uyhusu uyumaz dîdâra müştâķ olan

Bunda gücüm var diyü kimseye zulum eyleme
Yarın mîzân kurulur ulu dîvândur dîvân (84/1-3)

Ser-pâ-bürehne ‘ aşķ-ıla meydâna gelmişüz
Yolında cân nişârına merdâne gelmişüz (659/1)

Ayrıca eser içerisinde uzun ünlü bulunan Arapça ve Farsça kelimelerle Türkçe kelimelerin kafiye yapıldığına birçok kez şahit oluruz. Bu durumu örneklendirebilecek bazı beyitleri aşağıya kaydediyoruz:

Gel vücūduñ perdesin kaçdur cemâl-i *yârî* gör
Cân gözinden sil ğubârı çehre-i *dildârî* gör

Oyalanma aldanup ârâyîşine ‘ âlemüñ
Menzil-i maķşūduña bir gün öñürdi *varġ* gör (140/1-2)

Āb-ı tevĥîd ile dilden mâ-sivâ naķşını *yu*
Mâ-hüve’l-maķşūd olan hūdur iki ‘ âlemde *hū* (319/1)

Baħr-i kaçdîmüz bu ki cūş eylerüz
Şâh-ı ‘ azîmüz ki ħurūş eylerüz

Gâh şikâr itmege bâzuz velî

Geh bizi şayd olmağa kuş eylerüz (323/5/1,7)

Her kim bu fānī dünyenüñ aldanmadı *lezzātına*

Bāķī olup ‘uqbāda ol binmedi dīvüñ *atına* (470/1)

Şiirlerin bazısında “r” ile “l” harflerinin birbiriyle kafiyeleştirilmesine rastlanılır. Aşağıdaki şiir örneklerinde “r” harfi ile “l” harfinin kafiye yapıldığı görülmektedir:

Şişe-i ‘ārem kır ne turursun

Soñra kırılmaz nādim olursun

Diñle bu nuṭķı Hāķķı bulursun

Rāh-ı Hüdāya böyle şitāb it (24/5)

Gerçege boyun virmedin Hāķķı bāıldan bilmedin

Evliyā gönlin silmedin Hāķ keremin anda kıomaz (534/4)

Aşağıdaki beyitte dişeti-damak ünsüz harflerinden olan “ç” ve “ş” harfleri ile iç kafiye oluşturulmuştur:

Bu hāķķa rāzum açdum gör ne yuvadan uçdum

‘Aşķ duzağına düşdüm tııldum ele geldüm (540/3)

Çift dudak ünsüzlerinden olan “b” ve “p” harfi ile aşağıdaki beyitte iç kafiye meydana getirilmiştir:

Er ğāyibdür şöhet ğāyib sözüümüz itmesün ‘ayıb

Kendüsini hiçe şayup ‘ummānlara tılamak gerek (539/4)

Dişeti ünsüzlerinden olan “d” ile “t” harfi aşağıdaki beyitte kafiye olan harfler içerisinde yer almaktadır:

Niçeler dün ü gün eyler fesādı

ķur’ān böyle kırupdur bu bisātı (582/8)

Metnimizde 658. şiir olarak kayıtlı bulunan Taşlıcalı Yahyâ Bey'in gazelin kafiyesi "l" harfidir. Ancak bu gazelin son beytinde kafiye diğeri bir dişeti ünsüzü olan "n" harfi ile yapılmıştır:

Ahşam namâzını meh-i nev gökde *kılmadin*
Tâk-ı sipih secdeye karşı *egilmedin* (658/1)

Yahyâ gibi bilürdi seni ehl-i hâl olan
‘Âlemde bu haķîkat-i eşyâ *bilinmedin* (658/5)

34, 37, 76, 89, 170, 230, 308, 382, 383, 529, 543, 582, 621, 690, 692, 702 numaralı şiirlerde kafiye bozukluğu olan mısralara rastlanılmaktadır. Aşağıdaki bentte italik olarak yazılı kelimeler kafiye bozukluğuna örnek teşkil eder:

Görinen hadd ü haţuñdur cümle ağ u qarada
Berķ uran mihr-i cemâlüñdür kamu meh-pārede
Kāfir ü bî-dîn-durur her kim buña inkār *ide*
Sensin ol kim senden özge kimse yokdur arada
Cümle eşyādan kemā-hî eyleyen sensin zuhūr (382/3)

Hüseynî'nin gazel formatındaki aşağıdaki şiirinde farklı bir kafiyelendirmeye gidilmiştir:

Merd olan meydān-ı ‘aşka eyleyüp terk-i vücūd
Pāk idüp mir ’at-ı kalbi eyledi Haķķa sücūd

Hırķa ’ı destār-ıla lāf eylemez zāhidlenüp
‘İlmini ‘ayne’l-yakîne irgüren eyler sükūt

Leyletü ’l-Esrāya vāķıf olmayan bilmez Haķı
Bî-başardur görmez ol da’ vāsına yokdur şübūt

Ol kim insānı kelāmullāh-ı nāţıķ bilmedi
Lî-ma’ allāh menziline ırmeyüp itmez ‘urüc

Ey Hüseynî Sâkî-i Bâkî elinden içmeyen
Zâtını pāk eyleyüp itmez tabāyi' den hürüc (170/1-5)

Eserde yoğun bir şekilde redif kullanıldığını görürüz. Kullanılan redifleri bir tasnife tabi tuttuğumuzda, beş gruba ayırabiliriz. Redif kullanımlarını, aşağıda maddeler hâlinde sınıflandırdık. Hangi rediflerin kullanıldığını yazdıktan sonra parantez içlerinde bu rediflerin şiirlerde kaç kez kullanıldığını belirttik. Şiirlerde bir kez yer alan rediflerin önlerine parantez açmadık.

Ekler ile yapılan redifler diğer redif türlerine göre daha fazla kullanılmıştır. Ekler ile yapılan rediflerde; -dur/dür (55), -a/e (41), -ı/i (41), ı/i/î (17), -den/dan (17), -da/de (13) eklerinin diğer eklere göre daha fazla kullanıldığına şahit oluruz. Kelime ile yapılan rediflerde benem/menem (11), gibi (7), nedür (7), degül (6), it (5), sendedür (5), eyledi (5) kelimelerinin diğer kelimelere göre daha fazla kullanılması söz konusudur. Ek ve kelime ile yapılan rediflerde -a bak (7), -yı 'aşk/-ı 'aşk (6), -ı gör/-yı gör (6), -yuz biz/uz biz (5), -mağ/mek gerek (5) ek ve kelimeleri diğer ek ve kelimelere oranla daha fazla şiirde yer almıştır. Kelime grubu ile yapılan redifler genel olarak şiirlerde bir kez geçmiştir. Sadece “sen imişsin” kelime grubu 2, “degül mi” kelime grubu ise 3 kez şiirde geçmiştir. Altı kez nakarat ile redif yapılmıştır.

Mecmuada geçen redifler şunlardır:

1) Ekler ile yapılan redifler: -mez (6), -a/e (41), -ı/i (41), -ı/i/î (17), -î (3), -si/sı (12), -ursun, -ine/una/ına (11), -inmez, -sın/sin/siñ (8), -ile/-y-ile/ile (6), -ın (2), -sıdur/sidür (3), -dılar/diler (4), -um/üm(8), -erem (2), -duğuma/dügüme, -sem, -durmağa/dürmege/dermege, -mağa/mege(3), -mağıla/meg ile, -suñ/süñ, -mışdur, -laduğı/ledügi, -dan/den (17), -yî/yı/yi (3), -yem/yam (3), -üñ/uñ (9), -üñden (2), -leri/ları (3), -uma/üme (2), -en/an (5), est (2), -ini/ını (9), tuyi, -îm, -em (5), -dur/dür (55), -â-st, -larla, -inde (2), -inden (2), -ler/lar (5), -mış (2), -mamış, -güle, -dirken, -ma (4), -mışuz (3), -meyüp, -muzı, -mezüz, -mayanlar, -umuz/ümüz (12), -umuzdur, -umda, -umdan, -ümdür, -lerüm, -uñdadur(2), -ıyuz/îyüz/iyüz(5), -uñı/üñi(2), -üz/uz (7), -sına (2), -üñdür (2), -üñi/uñı (2), -ce, -îlerüz, -yüz, -sıyuz/sîyüz, -âtumuz, yı/yî/yi (3), -lar/ler (5), -laruz/lerüz (7), -laruñ, -ıdur/idür (5), -

da/de (13), -ümü, -ersin, -sen, -umuz-durur, -dı/di (4), -durur (4), -larumuz, -ınca, -nler, -sındadır, -veş, -suz/süz (3), -iyem/iyem/ıyam (3), ümi (3), -sun/sün (2), -ür/ur (3), -le, -er/-ar (4), -ni, -sını, -dük/duğ(4), -meğil/mağıl, -uñam, -erseñ, -ildi, -asın (2), -isin, -ıdur/idür (5), var/vâr (4), -duñ, -dum/düm (6), -medin(2), -yen, -iseñ, -meye, -uma (2), -up, -duğı/dügi, -mam, -ınur, -umdan, -mek, -lerde, -lere, -lersin, -ledüñ, -ayam, -lık, -ınca, -dandur, -nuñ, -dedür, -ılsa, -âh, -ceg/cağ, -maduğ, -ola, -perest, -eş.

2) Kelime ile yapılan redifler: añlar, baña, kayısı, hû (2), saña, şanursın, şuyından, añlamaz, perî, garez, añlayup, topludur, 'Alî, gönül, 'ıyânı, nişâne, âmed, haqı, idelüm, devrânıdur, ol (2), ola (3), bil, ider, itsün, imiş (2), olma, var (3), eyle (2), bile, gibi (7), için (4), eyledi (5), ide, idüm, idük, degül (6), it (5), gör, budur (2), olur (6), bulur, eyleyen (2), iden, olup (2), itmiş, mübârek est, tu, âmedem, şod (3), yâftem (2), biyâ, bağladı (3), kıl, olmuşam (8), olsa, olmaz (3), Muhammedüñ, eyler, nedür (7), gizlüdür (3), sendedür (5), Allâhdan, güşesin (3), itmeye, bizüz, hasret, kadeh, gerek, bilür, eyledüm (3), beklerüz (3), olmaduğ, olmadı (2), getüre, n'eyler, olmuşdur (2), bendedür (2), istemem (2), oldılar (3), şeklinde, olam, seyrine, didiler, bize, olmuşuz (4), düşmüşüz, idegör, ideyin, eylerüz, bizüm, olmasın, itmege, gelmişem, eylemiş, gözedür, olan (4), andadır, itdiler, sevmişüz, itmezüz, gözet, eyledük (2), olalum (2), dede, isteyen (4), belürdi, dirlar, didüğüñ, açılır, olmadın, göresin, olmazam, isteyem, olanlar (2), idenler (2), içinde, görenler, bilenler, görme, eyleyügör, görünmez, olupdur (2), bundadır, eyledüñ (2), ehliyüz, gelür, gerekdür, gelsün (2), didi, erenler, elindedür, bulındı, yolları, olmaya, didüñ, eylegil (2), olurmuş, eyleyelüm, eylediler, benem/menem (11), yolıdur, irişdi, olduğını, etegin, olanı, bizi, eylemek, istemez (2), gelmişüz, ileyüz, içre, eylemez, yeter, tek, -ımış (2), -ımışsın, şevk-ile, -ullâh, -ullâhdur, hod râ, negunced.

3) Ek ve kelime ile yapılan redifler: -dur bana, -i añla, -e/a geldüm (3), -ı rüsül, -ma gel, -mış degül, -üp geldüm, -de idüm, -a bakmazlar, -uñ nedür (3), -ye bakşam (2), gel hû diyelüm yâ hû (2), -ı hû, -dur gönül, -ı mâ-st, -ı mâ, -yı Haq/ı Haq (3), -i şumâ, -i hudâ, -yı Muştafâ, -i Muhammed est, -ı şumâ-st, -eş keş'sabr miftâhu'l-ferec, -ma bülbül, -üñ mi var, -dur yâ 'Alî, -a irdüm (2), -sız yâ Muhammet

yâ 'Alî, -a baĸ (7), -a Őıĸmaz (3), -dür bize (3), -ullâhı bilmez ĸandadır, -yı bildüm n'idüĸin (3), -uñ ma'nisi, -dan bî-ĸabersin ey faĸîh, -sı nedür (2), -a virmezler, -a gelmişlerdenüz (2), -ın gösterür (2), -ı gör/yı gör (6), -lar var imiş, -dur 'Alî, -um 'Alî, -umdur 'Alî, -muz yok, -ya giderler, -ı yokdur, -a yokdur minnetüm, -uñ senüñ/üñ senüñ (3), -yuz biz/uz biz (5), -ı var-ıdı, -sın ĸadeĸüñ, -a men, -e imişsin sen, -sini buldum, -ullâhdur vechüñ, -dan geĸür, -a geldi, -a söz söylenmesün, -ına yuf, -dur bu, -dan geĸmiŐüz, -a göñlüm, -sı yok, -umuz vardur (2), -a gel (2), -sından ĸaçar, -uñ ma'nisi, -yî cânlaruz, -ler vardur, -den geĸ, -ı göĸçekdür(2), -lerüz biz, -sın bilürüz (2), -sı göñlümüñ, -uñ ĸadrini, -um/üm benüm (2), -da gör (2), -ın yanılan, -dur/dür göñül, -dur sevdiĸüm, -ı/î sendedür, -ı bilmişüz, -a Şor (2), -am ben, -yı 'aŐĸ/ı 'aŐĸ (6) -dür/dur baña (2), -ı bilmezsin yüri, -y-imiş, -ı bilür, -lar aĸrımaz, -ı biledür, -da idüm, -lık budur, -da n'eyler, -a gelsün, -um/üm benüm (2), -ı Şer', -yı temâşâ eylemek ey dil, -endür muĸlaĸâ Mehdî, -sin sen, -dan ĸam yimez, -ı gözle, -dan vir ĸaber, -muz var, -da ol, -dan yaña, -dı bugün 'uŐŐâĸlar, -yı sevmişüz, -a söz, -dür ol, -sı felegüñ, -ı geĸer, -a olmaz âşinâ, -dan fâriĸam(2), -ana cânum, -a gelen gelsün, mı bulur, -a düşdi, -en kişi, -da ĸomaz, -dür Şâhidümüz, -maz ola, -lamaĸ/lemek gerek, -maĸ/mek gerek (5), -ısar yine, -a yokdur ĸâre hiĸ, -maĸ-imiş/meg-imiş, -lik el viridi, -e ĸarŐu, -den senüñ, -ı bilmez ĸandadır, -a vaŐ olmaz ĸalur, -ı yok, -ı bende gördüm, -in ider, -nuñ ĸaĸĸı-ĸün, -üñ ĸaĸĸı-ĸün, -ı var, -den nüş itmişüz, -dan ĸalâŐ, -dur sevdiĸüm, -ı sevmezem, -uñ yine, -erüz vâ'iz, -ıgör, -ı n'eylesün, -a uyup, -dür bular, -uñ ĸaĸı (2), -a yapuşma, -ı maĸabbet, -den yig, -um gel âhî, bî-ĸaber, -uñ eyler ârzü, -y-imişsin, -dan fâriĸ ol, -mayınca n'eylesün Őeyĸüm baña, -sı ĸıldı, -dan sen, -um gibi (2), -dan vâz gel, -ya bey'at it, -uz gene, -dur yâ Resûlallâh, -dür bu Şeb, -umı yâ Rab (2), -dan yâ Resûlallâh.

4) Kelime grubu ile yapılan redifler: olmaĸa dirler, itdi 'aŐĸ, bu 'âlemde, ĸabîb-i Kibriyâ, Muĸammedür Muĸammed, ĸaĸ 'aŐĸıdur ĸaĸ 'aŐĸıdur, yâ Resûl, iden añlar bizi, ĸaĸĸı'ı eyle istimâ', bize Bayramîler dirler, yâ Resûlallâh, ĸaĸıram dost dost, pîrüm ĸacı Bayramuñ, cemâlullâha 'âŐiĸlar, ey dil demî bîdâr Şev, lâ ilâhe illallâh, der-mândem feryâd-res, Rabbenâ zallemnâ, hâzâ cunûnu'l-'âŐiĸîn, bize dervişler geldi, yaĸmâdur alan alsun alan alsun, gel Allâhü gel Allâhü, gelsün bu meydâne, bir ceve, degüldür pes nedür, hem benem, eyle Şüfi, Fazlullâh imiş, ne

bilür, şaf şaf, bir olur, var imiş, didiler gerçek imiş, ol gönül, sen imişsin (2), bilsem kimün maḥbûbısın, imiş bildüm, olmuş gelür, ihtiyâr itdi gönül, Ḥaḳ sendedür Ḥaḳ sendedür, eyle sen, oldı sözüñ, olaydum kâşkî, gerekdür ehl-i ‘aşḳ, olan gelsün berü, degül mi(3), olan oldur, kılmak gerek, yâ Hüseyin, idüm cânâ, oldı fâş, degül misin, dönerler hû diyü diyü, oldum yine âvâre, olupdur ‘aşḳ elinden, arayup n’eyler, ḳayusı degül, bu ‘aşḳ eyledi, böyle mi olur, yanmak muḥâl oldı baña, mürşidsin ḳuṭb-ı ‘âlemsin, sen sende iste bul seni, eger dervîş iseñ dervîş, eyle ‘âḳıbet, gel Gülşenî dergâhına, iden gelsün berü, bire dîvâne gönül, iden gelsün, Allâh görelüm n’eyler, olasın sen, oldı göñlüm, eyle göñül, ḳalmadı hîç, ḥaḳḳı-çün, olmasun öldür beni, âheste âheste, gelmez saña, eylemek olmaz, eyler kimerde, gitme gel, olmak dilerseñ dervîş ol, böyle ḳalmaz, eyleyen sensin, aradum çok, yâ Rab, ister seni, mı ḳodum, şimden girü, estağfirullahi’l-‘azîm, bu göñlüm.

5) Nakarat ile yapılan redifler: “Teslîm ol mürşide yolda ḳalursın”, “Ḳuṭb-ı ‘âlem Ḥâcî Bayram-ı Velî dervîşiyüz”, “Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekür ‘Abdu’ş-Şekür”, “Cur’adânı getür abdal yine ḥayrân olalum”, “Dönmezem pîrümde niye döneyem”, “Yanuñ pervâneler şimdi demidür”.

Yemînî’nin gazelinde redif, akkuzatif eki (-ı/-i) ile sağlanmaktadır. Ancak aynı gazelin üçüncü ve dördüncü beytinde nispet -î’si ile redif yapılmıştır:

Şüretün naḳşında gördüm fazl-ı ism-i a‘zamı
Zülf ü ḳaş u kirpügüñdedür Süleymân ḥâtemi (222/1)

Kim ki sâcid olmadı ḥüsnün öñinde ey şanem
Sen anı merdud şeytân bil degüldür âdemî (222/3)

‘Ârif-i nefis olmayınca Rabbini bilmez faḳîh
Ger olursa Ḥaydarî vü jende-püş-ı Edhemî (222/4)

Nispet -î’si ve akkuzatif ekinden (-ı/-i) oluşan rediflere örnek olması hasebiyle aşağıdaki beyitleri kaydediyoruz:

Bu söze ḥikmet-i Rabbânî dirler

Ne kim lâyıkdur aña anı dirler (407/3)

Ey şâhid-i rûhânî v'ey şüret-i Raḥmānî

Mir'ât-ı cemâlündür âyîne-i Sübhânî

Mâhiyyet-i vechüñi idrâk idemez zâhid

Bî-dîde nice görsün ol şem' -i şebistânı (481/1-2)

Aşağıdaki beyitte redif, nispet -î'si ile üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden (-i/-i) meydana gelmiştir:

Vücüd-ı Âdem ü Havvâ semâvât-ı İlâhîdür

Yüzinde âyet-i seb' al-meşân anuñ güvâhidür (249/1)

Aşkî'nin gazelinde kafiye “-ân” sesleri ile tanzim edilmiştir. Beytin redifi ise “-a göñlüm” ibaresidir. Bu gazelin ilk beytinde redif, “uşlan-” fiiline getirilmiş zarf-fiil eki (-a) ve “dîvâne” kelimesinin bünyesindeki “-e” sesi ile oluşturulmuştur:

Olur günden güne dîvâne göñlüm

Müyesser olmadı uşlana göñlüm (228/1)

Aşağıdaki bentte ber, ser, derd ve perde kelimeleri ile kafiye ve redif yapılmak istenmiştir. Ber ve ser kelimelerine bulunma hâl eki (-de), derd kelimesine ise yönelme hâli eki (-e) getirilmiştir. Böylelikle kafiye “-r”, redif ise “-de” ile sağlanmıştır:

Hızır tek gezerem baḥr-ile berde

Vişâlüñ vaşl için düşdüm bu derde

Mu' anber zülfinüñ sevdâsı serde

Yakîn bil aradan keşf oldu perde

Daḥı yer kalmadı zann ü gümâna (383/2)

Aşağıdaki beyitte “behişt” kelimesine yönelme hâli eki (-e) getirilmiş, yönelme hâli eki (-e) ve kelimenin kökündeki “e” sesiyle redif yapılmıştır:

Bulardur şorisuz giren behište

Ne Rıdvān görür anı ne ferîşte (407/2)

Caferî'nin gazelinin kafiyesi “-â” ve redifî ise “-sını” sesleri ile sağlanmıştır. Gazelin genelinde redif harflerinden birisi yardımcı ses (-s) iken, ilk ve son beyitlerde kelimenin bünyesindeki ses (-s) ile redif meydana getirilmektedir:

Ḳalbinüñ pāsını

Pāk kıldı sīneden ḥannāsuñ ol vesvāsını

Sevgüsi çünkim degüldür bu fenānuñ sūdmend

Ehl-i ‘irfān eylemez serde anuñ sevdāsını

V’ey kimüñ şānındadır men ‘indehu ümmü’l-kitāb

Ger yaḳīn bildüñse Ḥaḳḳuñ ‘alleme’l-esmāsını

Gel şafıyyullāh neden āb oldı evvel anı bil

Nā-ḥalef ferzend olandur bilmeyen ābāsını

Didi Ḥaydar her ki nefsin bildi Rabbin tanıdı

Ḳanda bilsün ‘ārif-i Rabb olmayan Mevlāsını

Olmayınca saña keşf-i esrār esmā-i şifāt

Yā ne bilsün şol Ḥudānuñ zāt-ı bī-hem-tāsını

Olmasun Sīmurğveş sākin ḳanā‘at Ḳāfına

Yā niceşi şayd idersin sen anuñ ‘Anḳāsını

Ca‘ferī ‘aşḳ işini key añla kim āsān degül

Yā seri terk it yāḥūd çıñratma ‘aşḳuñ ḫāsını (458/1-8)

Ayrılma hâli eki (-den) ve kelimenin içerisinde yer alan aslî ses ile redif sağlanmıştır:

Zāhidā cehd eyle bil kim seni kimdür *yaradan*

anda olurduñ ezelden bunda geldüñ *nereden* (469/1)

Sonuç olarak, mecmuada mürdef, müesses, mücerred ve mukayyed olmak üzere dört kafiye türünün örneklerinin de bulunduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte cinaslı kafiye örneklerine de rastlanmaktadır. Cinaslı kafiye örnekleri “mesnevi” nazım şekli ile yazılan şiirlerde daha çok görülür. Umumiyetle Arapça ve Farsça kelimeler birbiriyle kafiye olmakla birlikte Türkçe kökenli kelimeler ile Arapça ve Farsça kelimeler de çokça kafiye yapılmıştır. Şiirlerin bazısında ağızdan çıkış yerleri birbirine yakın olan harflerin kafiye yapıldığına şahit oluruz. Dişeti-damak ünsüz harflerinden “ç” ve “ş”, çift dudak ünsüzlerinden “b” ve “p”, dişeti ünsüzlerinden “d” ile “t” harfinin birbiriyle kafiye olmasını, ağızdan çıkış yerleri birbirine yakın olan harflerin kafiye yapılmasına örnek verebiliriz. Şiirlerde kafiye kusurları bir hayli göze çarpmaktadır. Ayrıca mecmuada ana kafiyeden tamamen farklı olan mısralara sahip şiirler de yer alır.

Eserde redif kullanımının kafiyelere göre daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Mecmuada geçen redifler; 1) Ekler ile yapılan redifler, 2) Kelime ile yapılan redifler, 3) Ek ve kelime ile yapılan redifler, 4) Kelime grubu ile yapılan redifler, 5) Nakarat ile yapılan redifler olmak üzere beşe ayrılmaktadır. Eklerle meydana getirilen redif türünün diğer redif türlerine göre daha fazla kullanılması söz konusudur. Nakarat hâlindeki redifler de şiirlere ayrı bir ahenk katmaktadır ve bunların sayısı altıdır. Redifler ekseriyetle Türkçe kelime ya da eklerden seçilmiştir. Şiirlerin bir kısmında aynı anlam ve göreve sahip eklerden oluşması gereken rediflerin kullanılmadığı görülmektedir. Böyle bir durumun varlığı kafiye ve redif tespitini zorlaştırmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MECMUANIN MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELEMESİ

2.1. Şahıslar

2.1.1. Hz. Muhammed

Hz. Peygamber; Habîb-i Kibriyâ, Resûlallâh, Resûl, Mustafâ, Habîb-i ekrem, Ahmed, Mahmûd, Ebu'l-Kâsım Muhammed Mustafâ, Hâşim, Ahmed-i muhtâr, Resûl-i müctebâ, hatm-i enbiyâ, seyyid-i kevineyn, bihter-i âlem, sultân-ı dîn, hayrû'l-verâ vb. isimlerle mecmuada yer almaktadır. Bu isimler içerisinde en çok “Muhammed” adı geçmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber’in övgüsünde bulunan naat türünde şiirler de bulunmaktadır. Bu şiirlerden bazıları na't başlığını taşımakta bazıları ise na't başlığını taşımamaktadır. Na't türündeki şiirlerden kimisi kaside kimisi ise gazel tarzında kaleme alınmıştır. Şekûrî'nin “Muhammeddür Muhammed” redifli şiirini naat türündeki şiirlere örnek olmak üzere aşağıya kaydediyoruz:

Bize rehber vişâle Muḥammeddür Muḥammed
Olan mürşid cemâle Muḥammeddür Muḥammed

Göñül derd ile bîmâr daḡı şabr-ıla nâ-çâr
Şefâ' at iden izhâr Muḥammeddür Muḥammed

Dilüm ' aşq-ıla biryân gözüm ḡasretle giryân
Benüm cânında cânân Muḥammeddür Muḥammed

Çün oldum ' aşqına dūş beni eyledi medhūş
Beni itmez ferâmūş Muḥammeddür Muḥammed

İden ümmete in'âm şefâ' atle şunan cām
Ol itmez beni nâ-kām Muḥammeddür Muḥammed
Şekûrî buldun ' izzet ki Ḥaḡ virdi maḡabbet
İder saña şefâ' at Muḥammeddür Muḥammed (44/1-6)

Müminlerde, Hz. Peygamber'in mahşerde Müslümanlara şefaateçi olacağı inancı bulunmaktadır. Mecmuada bu inancı dile getiren beyitlere rastlanmaktadır.

Ümmete şefaateçi olacağı inancını dile getiren beyitlerden birisinde Yahyâ Nazîm, Hz. Peygamber'e "Şâfi'-i ümmet" olarak hitap etmekte ve ondan aciz olan kendisinin suçunu affetmesini istemektedir:

Es-selâm ey Şâfi'-i ümmet Nazîm-i 'âcizüñ
Cürmini 'afv it bi-ḥaqqın rütbe-i şân-ı rüsül (12/10)

Hz. Peygamber'in şefaati ile ilgili beyitlerde birisi de Medhî'ye aittir. Aşağıdaki beyitte, günahkâr olduğu için rahmetten ümidini kesmemesi gerektiğini, Hz. Muhammed Mustafa gibi şefaate isteyicileri olduğunu söyler:

Günehkârem diyü Medhî ümîdi kesme rahmetden
Muḥammed Muştafâ gibi şefâ' at-ḥ^wâhumuz vardır (340/5)

Nazım şeklinde kaleme aldığı şiirinin ilk beytinde Hz. Peygamber'e iki âlemin efendisi ve Kureyşli Resûl olarak hitap eden Yahyâ Nazîm, dergâhına bir bendenin de Bilal-i Habeşî olduğunu ifade ediyor. İkinci beyitte ise, Hz. Peygamber'e iki cihanın güneşi olarak sesleniyor; can ve gönlünün onun cemalinin nurlarıyla yanmasını istiyor:

Ey seyyid-i kevineyn [ü] Resûl-i Kureşî
Dergâhuña bir bende Bilâl-i Habeşî

Envâr-ı cemâlüñle Nazîmüñ yansun
Cân u dili ey iki cihānuñ güneşi (19/1-2)

Hz. Peygamber'in mucizelerinin dile getirildiği beyitler de görülmektedir. Mucizelerinden birisi, Kur'an-ı Kerim'de de yer alan, parmağı ile gökteki ayı iki parçaya ayırmasıdır. Hurufilerce bu olayın sırrı, Hz. Peygamber'in kendi cemalinde istiva hattını müşahede etmesidir. Bu mucize ayın 14'ünde meydana gelmiştir. Bu ayın 14'ü 7 ümmî hat ve bu 7 ümmî hattın mahalli hizasında bulunmaktadır. Ayın ikiye ayrılması da 14 hattın istivayla 2'ye bölünmesinden kinaye olmaktadır.³⁸ Za'fi de; Hurufilerin bu açıklamaları doğrultusunda, aşağıdaki beyitte, sevgilinin parmak

³⁸ Fatih Usluer, **Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2014, s. 395.

gibi olan saçının “ayın yarılması” mucizesini gösterdiğini, bu doğru yolun istivayı arz ettiğini beyan eder:

Gösterür engüşt-i zülfüñ mu‘ ciz-i şakku’l-kamer
İstivâyı ‘ arz ider hâzâ şırâtü’l-müstakîm (205/5)

Nesîmî’nin aşağıdaki beyti de bu minvalde söylenmiştir:

Şakku’l-kamer ile istivâdan
Şerh eyle bu sırrını kemâ-hî (591/2)

Hiz. Muhammed’in mucizelerinden bir başkası da, Allah tarafından bir gece, Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya götürülmesi, oradan da Sidretü’l-münteha’ya, daha sonra da Allah’ın katına çıkarılması hadisesidir (İsrâ, 17/1). Mecmuada Hiz. Peygamber’in Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya götürülmesi (İsrâ) ve burada Allah katına çıkarılması (Miraç) hadisesini dile getiren beyitler bulunur. Hurufî anlayışa göre, Hiz. Peygamber’in göğe yükselmesi (Miraç), yüzündeki hatların sırrına ulaşması demektir. Yine Hurufilere göre, 7 gök, 7 hattan kinayedir. Hiz. Peygamber’in, 7 hattan yükselip istiva hattı dolayısıyla Âdem’in vücudu olan Sidretü’l-münteha’ya ulaşması Hurufilerce Miraç olarak yorumlanmıştır.³⁹

Vahdet-i vücut anlayışını dile getirdiği gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte Za’fî, zahide seslenip eğer miraç iddiasında ise beri gelmesini ister. Sonra, o yedi kat göğün kendisi olduğu, yüce arşın kendisinde bulunduğu iddiasını ortaya koyar:

Zâhidâ da‘ vâ-yı mi‘ râc eyledüñse gel berü
Ol yedi kat gök benim ‘ arş-ı mu‘ allâ bendedür (266/2)

Saç, iki kaş ve dört kirpik; 7 ümmî hattır. Hurufiler, bu 7 ümmî hattı Tanrı’nın sureti olarak kabul ederler. Fâzîlî; sevgilinin saç, kaş ve kirpiğinin sırrının kendisine keşf olduğundan beri miracın manasını buldum, demektedir:

Zülf ü kaş u kirpügüñ sırrı baña keşf olalı
Nükte-i mi‘ râcı buldum bu-y-ıdı eflâkden (178/4)

³⁹ Usluer, a.g.e., s. 401.

Ev arkadaşının, dört safalı dost olduğu ve Hazret-i Allah'ın dostu olan Hz. Peygamber'in Miraç sahibi olduğu Yahyâ Nazîm tarafından dile getirilmiştir:

Çār yār-ı bā-şafādur hem-dem-i kâşānesi
Şāhibü 'l-mi' rāc Mevlānā Ḥabīb-i Kibriyā (11/7)

Mevlānâ, Miraç gecesinde Cebrail'in Hz. Peygamber'in üzengisinde olduğunu (hizmetinde) ve dokuz yeşil kubbenin başına ayak basanın Hz. Peygamber olduğunu açıklar:

Der şeb-i mi' rāc būden Cebrā 'il ender rikāb
Pā nihāden ber ser-i nüh günbed-i ḥazrā tuyi (69/3)

Alevîlerce kabul edilen “kırklar meclisi” kavramı vardır. Kırklar Meclisi hadisesini ayrıntılara girmeden aşağıdaki müseddeste yer alan bentteki ifadeleri açıklamak amacıyla kısaca anlatacağız. Hz. Peygamber, Burak adlı bineğine binerek Miraç'a yükselir. Miraç yolculuğu sırasında karşısına bir aslan çıkar. Yanında bulunan Cebrail, Hz. Peygamber'e parmağındaki yüzüğü aslana vermesini söyler. Yüzüğünü aslanın önüne attıktan sonra yoluna devam eder. Hz. Peygamber Miraç'tan dönerken içerisinde Hz. Ali'nin de bulunduğu “kırklar meclisini” yeşil bir kubbe olarak gördü. İçeri girip oturduğunda aslana verdiği yüzüğün Hz. Ali'de olduğunu fark etti. Bu kıssadan maksat, Hz. Ali'nin nasıl bir velilik makamında olduğu, Hz. Ali'deki Ulûhiyet güzelliklerinin Hz. Muhammed'e gösterilmesidir.⁴⁰

Kimin söylediğini tespit edemediğimiz müseddeste yer alan aşağıdaki bentte Hz. Muhammed'in Miraç'ta Hz. Ali'yi görmesi, aslana yüzüğü vermesi, Allah'ın Hz. Peygamber'e, Hz. Ali'nin sesiyle hitap etmesi hadisesine işaret olunmaktadır:

Çıktı mi' rāca Muḥammed gördi aşlan-ı ' Alī
Cebrā 'ile şordı ol dem didi kimdür bu veliy
Cebrā 'il vir ḥātemini bulmaḵ isterseñ yolu
Vardı Aḥmed gördi anda söyleyen şāhın dili

⁴⁰ Ali Bektaş, **Her Yönüyle Alevilik, Araştırma**, Ankara, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, 2012, s. 131-132.

Ol ‘ Alîdür pîşivâ-yı evliyâ vü enbiyâ
Anuñ-içün didi ‘ İsâ İncîlinde ‘ Aliyâ (315/4)

Hurufiler Kur’an’ın 36. suresinin mukattaat harfleri olan “Yâ sîn” ibaresini tevil etmişlerdir. Buradaki “yâ” harfini seslenme harfî olarak değerlendirirler. “Sîn” harfini ise Hz. Muhammed olarak kabul ederler. Bu mevzu ile ilgili çeşitli açıklamalarda bulunurlar. Bunlardan birisi, bütün varlığın yaratıldığı kün emrinin ebced hesabı ile “Yâ sîn”in ebced hesabının aynı oluşudur. Hz. Muhammed, Ehadiyet’e ulaşıncaya kadar 70.000 perde geçtiğini ifade etmiştir. Bu durum, Hz. Peygamber’in mukattaat harflerinin hakikatine yol bulması anlamına gelmektedir. Bu sebeple onun adı “sîn” olmuştur. Çünkü sîn’in ebcedi 28 ve 32 ilahî kelimenin toplamı olan 60’a tekabül etmektedir.⁴¹

Tâ hâ mukattaat harflerinin ebcedi 14’tür. Huruflere göre bu, 14 hat karşılığıdır. 14 hat mahalleriyle birlikte 28 hattı meydana getirir. 28 hat da Hz. Muhammed’in nutkunda bulunan ve Kur’an’ın aslında yer alan 28 ilahî harfe karşılık gelmektedir.⁴² Seyyid Nesîmî, Hz. Peygamber’in övgüsünde kaleme aldığı ve Hurufî inancını beyan ettiği gazelinin ilk beytinde yüzün Mushaf, yanağın Kaf ve’l-Kur’ân ayeti olduğunu; Allah’tan gelen Tâ hâ, Yâ sîn ve er-rahmân ayetinin bu olduğunu dile getirir:

Yüzüñ Muşhafdur ey hūrî yañağüñ kâf ve’l-Ḳur’ân
Budur Ḥaḡdan gelen tâ hâ budur yâ sîn ü er-rahmân (291/1)

Kafdağı, içerisinde Anka kuşunun yaşadığına inanılan masallara konu olmuş bir dağdır. Huruflere göre Hz. Muhammed, kendisine Kafdağı’nın ne olduğu sorulduğunda, “Mekke’de bir dağdır” cevabını vermiştir. Abdülmecid b. Firişte, Hz. Peygamber’in Kafdağı’nı kendi vücudundan kinaye olarak söylediğini dile getirir.⁴³ Vahdetî, gönlüne seslendiği aşağıdaki beyitte, çok küçük zerrenin kalbini yarsan onun kalbinde yüz binlerce Kafdağı’nın gizli olduğunu açıklamıştır:

⁴¹ Usluer, **a.g.e.**, s. 391-393.

⁴² Usluer, **a.g.e.**, s. 394.

⁴³ Usluer, **a.g.e.**, s. 390.

Zerre-i nā-çizûñ ey dil albini ılsañ Őikaf
Gizlidür albinde anuñ Şad-hezaran kuh-ı af (143/1)

Allah, Hz. Musa'ya 11 para kumaştan bir hayme (adır) yapmasını emretti. Bu haymeye makam-ı haşr olmasından dolayı Hayme-i mi'ad denilmiştir. Rivayete gore Allah, Hz. Musa'ya kıyamet gununde o haymede hukum vereceğini, on sekiz bin leme hukmedeceğini vaat etmiştir. Hz. Musa; tabutu, Tevrat'ı ve levhaları Hayme-i mi'ad'a bırakmıştır. Bu hayme, Hz. Musa'nın kıblesidir. Allah, Hz. Davut'a harap olan bu haymenin yerine yenisini yapmasını emretti. Hz. Davut'un başladığı binayı (Beytul-Makdis) Hz. Suleyman bitirdi. Huruflerce "hayme" denildiğinde insan vucudu kastedilmektedir.⁴⁴ Ayrıca Hurufler Hayme-i mi'ad ve Beytul-Makdis'i Hz. Muhammed'e dair iŐaretlerden birisi olarak değerlendirip, "Kafdağı"nı Hz. Peygamber'in kendisi olarak yorumlamışlardır.⁴⁵

Yemini, Hz. Musa'nın Hayme-i mi'adından haberdar olmayan mekansız Simurg'un konağının Kafdağı olmadığını soylemektedir. Simurg kelime anlamıyla otuz kuş demek olup kesrete duŐmuŐ insanları sembolize eder. Kafdağı ise vahdeti ifade etmektedir. İnsan vucudu (insan) anlamına gelen Hz. Musa'nın mi'ad adırından haberi olmayıp kesret ierisinde bulunan kişilerin vahdete erişemediği, insanın yuzunde 32 ilahi kelimeyi okumayıp Allah'ın yuzunu goremeyeceği dile getirilmektedir. Hurufler, Allah'ı insanda muŐahede ederler. Bu beyitte Hayme'nin butun mahlukatın toplanacağı yer olduğunu da unutmamak gerekir. Bu aıdan beyte baktığımızda Hayme, vahdeti temsil etmekte ve Hayme'den haberdar olmayan Simurg'un menziline Kaf olmayacağı soylemektedir. Ayrıca beyti Hayme-i mi'ad'ın ve Kafdağı'nın Hz. Peygamber'in kendisi olması erevesinde değerlendirmek de mumkundur:

ayme-i mi'ad-ı Musadan haberdar olmayan
Ol Simurđ-ı la-mekanuñ menzili af olmadı (223/3)

⁴⁴ Usluer, a.g.e., s. 344-345.

⁴⁵ Usluer, a.g.e., s. 389.

“Ey kerem sahibi güzel suret ve ey temiz su ve çamur; âlemlere rahmetsin, âlemlere rahmetsin.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Nesîmî, Hz. Peygamber’in Allah tarafından âlemlere rahmet olarak gönderilişine vurgu yapmaktadır:

Ey mükerrem hüsn-i şüret v’ey muṭahhar mā’ u ṭıyn
Raḥmeten li’l-‘ālemīnsin Raḥmeten li’l-‘ālemīn (483/1)

Le ‘amruk ifadesi, “ömrüne and olsun” anlamına gelir. Hicr Suresi 72. ayetinde şöyle denilmektedir: (Melekler Lût’a:) “**Ömrüne and olsun** ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler).” dediler. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde, “le-‘amruk” ifadesi Hz. Peygamber ve Hz. Peygamber’i yüceltmek için kullanılmıştır.

Yahyâ Nazîm; aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber’i Habib-i Kibriya olarak vasfetmekte, onun dünyanın ve öbür dünyanın övüncü ve le-‘amruk kaftanını süsleyen seçkin padişah olduğunu beyan eder:

Ḥil‘ at-ārā-yı le-‘amruk tācdār-ı ıştıfā
Fah̄r-i dünyā mef̄har-ı ‘uḡbā Ḥabīb-i Kibriyā (11/20)

2.1.2. Hz. Muhammed’in Yakınları

2.1.2.1. Hz. Fâtıma

Hz. Muhammed’in küçük kızıdır. Asıl adı Ümmü’l-Haseneyn Fâtıma bint Muhammed ez-Zehrâ’dır. Hz. Peygambere peygamberlik gelmeden yaklaşık bir yıl önce Mekke’de dünyaya geldi. Zehrâ (parlak ve aydınlık yüzlü kadın) ve Betül (iffetli ve namuslu kadın) gibi lakapları bulunmaktadır. Hz. Fatıma, Hz. Ali ile evlendi ve bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Ümmü Gülsüm ve Zeynep adlı çocukları dünyaya geldi. Hz. Peygamber’in soyunu Hz. Fatıma devam ettirdi. Hz. Fatıma’nın babasına çok düşkün olduğu ve babasının ölümüne çok üzüldüğü kaynaklarda yer almaktadır. Hz. Fatıma, babasının vefatından beş buçuk ay sonra H. 11/M. 632 yılında vefat etti. Ehl-i beytin ele alındığı metinlerde Hz. Fatıma’nın adı da

geçmektedir. Bu metinlerde babası Hz. Muhammed, eşi Hz. Ali, çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e yakınlıkları ve özellikleri dolayısıyla yer alır.⁴⁶

Sâfi'nin Hz. Hüseyin övgüsünde kaleme aldığı kasidesindeki beyitte Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin'in annesi olması ve Hz. Hüseyin onun gözünün nuru olması dolayısıyla yer almaktadır:

Ey nūr-ı çeşm-i Fāṭıma Maḥbūb-ı ins ü cān
İñletdi bizi miḥnet-i devrān yā Ḥüseyn (448/7)

On iki imam övgüsünde kaleme aldığı gazeldeki beyitte Hatâyî, Hz. Fatıma'nın, ta ezelden Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Peygamber'in kızı olduğunu söyler:

Maḥrem-i şāhuñ ezelden Fāṭıma bint-i Nebî
Düldül ü Ḳanber 'Aliyyü'l-Murtezānuñ ḥaḳḳı-çün (595/2)

Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'ya biat edilmesi çağrısı yapılan Misâlî'nin aşağıdaki beytinde Hz. Fatıma'nın Hz. Ali'nin eşi olduğu söylenerek lakabı olan kadınların hayırlısı (hayrū'n-nisa) vasfı zikredilmektedir:

Maḥrem-i Aḥmed Ḥadīce ḥūr-ı cennātü'l-Na'ım
Zevc-i Ḥaydar Fāṭıma Ḥayrū'n-nisāya bey'at it (615/2)

2.1.2.2. Hz. Hamza

Mekke'de 569 veya 570 yılında dünyaya geldi. Hz. Peygamber'in amcası ve sütkardeşidir. Bedir Savaşının önemli kahramanlarından biri de Hz. Hamza idi. Büyük bir cesaretle savaşarak teke tek vuruşmak isteyenlerden Şeybe b. Rebîa'yı öldürdü. Ebû Süfyân b. Harb'in karısı Hind'in babası Utbe b. Rebîa'nın öldürülmesine yardım etti. İntikam almak isteyenler Cübeyr b. Mut'im'in Habeş asıllı kölesi Vahşi b. Harb'e Uhud Gazvesinde Hz. Hamza'yı öldürdüğü takdirde azat edileceğini söylediler. Uhud savaşında cesurca ve kahramanca savaşarak bütün Müslümanlar için "cesaret" ve "kahramanlık"ın timsali oldu. Bir taşın arkasına

⁴⁶ Gencay Zavotçu, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabiat Güçleri Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar)*, İstanbul, Kesit Yayınları, 2013, s. 233.

gizlenen Vahşî mızrağı ile onu şehit etti. Sonra ciğerini çıkarıp Hind'e verdi. "Seyyidü'ş-şühedâ" (şehitlerin efendisi) ve "esedullah" (Allah'ın aslanı) lakapları meşhurdur. Akrabalık bağlarına dikkat etmiş ve Hz. Peygamber'e kendisi Müslüman olmadan önce de iyi davranmıştır. Türk folklorunda güreşçilerin pîri sayılmaktadır. Menkıbevî hayatı Müslüman milletlerin edebiyatlarında **Hamzanâme** adıyla bilinen eserlere konu olmuştur.⁴⁷

Kudretli Tanrı'nın, aşk erine dağları yerinden ayırarak yol yapıp dosta gitmek için binlerce Hz. Hamza'nın kuvvetini verdiğini söyleyen Yûnus Emre, onun gücüne işaret eder:

Biñ Hamzaca kuvvet virmiş Qâdir Çalab ' aşk erine
Dağları yerinden ayrur yol ider dosta gitmege (34/4)

2.1.2.3. Hz. Hatice

Hz.Peygamber'in ilk eşidir. Soyu dede tarafından Hz. Muhammed'in soyu ile birleşir. Hz. Peygamber ile evlenmeden önce ticaretle uğraştı. Resûl-i ekrem ile ticarete ortaklık yaptı. Daha sonra Hz. Peygamber ile evlendi. Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği dine ilk inanan Müslüman oldu. Hicretten üç yıl kadar önce 19 Nisan 620'de vefat etti. Ölüm tarihinin hicretten dört veya beş yıl önce olduğu da dile getirilmektedir.⁴⁸

Nihânî; Hz. Hatice'yi, kadınların hayırlısının (Hz. Fatma) başlangıcı, ilk unsuru; Hu'nun (Allah) kaynağı olarak vasıflandırır. Hu'nun kaynağı olarak nitelendirilmesinin sebebi Hurufilik inancı dolayısıyladır. Beyitte, Hz. Hatice'nin Allah'ın tecellilerinin yansıdığı bir kaynak olduğu ifade edilmiştir:

Ḥadîce Ḥayrû'n-nisâdur mebde'-i hû menba'ı
Ya' nî zevcûñ Fâḫîma Ḥayrû'n-nisâdur yâ ' Alî (97/5)

Misâlî, Hz. Hatice'yi Hz. Peygamber'in eşi ve Naim cennetinin hurisi olarak vasıflandırır:

⁴⁷ Hüseyin Algül, "Hamza", **DİA**, C. 15, İstanbul, 1997, s. 500-502.

⁴⁸ M. Yaşar Kandemir, "Hatice", **DİA**, C. 16, İstanbul, 1997, s. 465-466.

Maḥrem-i Aḥmed Ḥadīce ḥür-ı cennātü 'l-Na'ım
Zevc-i Ḥaydar Fāṭıma Ḥayrū 'n-nisāya bey'at it (615/2)

2.1.3. Dört Halife

2.1.3.1. Hz. Ebû Bekir

İslam dünyasının ilk halifesidir. Mekke'de dünyaya gelen Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'den iki veya üç yaş küçüktür. Hz. Peygamber'in "Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği kimsesin." şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra "Atîk" lakabı ile anılmaya başlanmıştır. Miraç olayı başta olmak üzere gaybla ilgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için en meşhur lakabı "Sıddîk" (çok samimi, çok sadık) Hz. Peygamber tarafından kendisine verilmiştir. Hz. Ebû Bekir, Kureyş'in ileri gelenlerinden biriydi. Kureyş'in ileri gelenleri onun vasıtasıyla Müslüman oldu. Kureyşli müşriklerin ağır işkencelerine uğrayan Müslüman kölelerle yabancılardan pek çok kimseyi efendilerine büyük paralar ödeyerek satın aldı ve onları azat etti. Hicret sırasında Hz. Peygamber'in yol arkadaşı idi. Hz. Peygamber ile birlikte Sevr mağarasında bulunduğu edebiyatta kendisine yâr-ı gar (mağara dostu) denilmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra ilk halife oldu. Yalancı peygamberler, zekât vermeyenler ve isyanlarla uğraştı. Kur'an onun zamanında Mushaf hâlinde toplandı. Altmış üç yaşında iken vefat etti.⁴⁹

Şekûrî; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi, (Hz. Peygamber'in varisi olma) sırrı kendi alnında apaçık belirlediğini, kendisinin hem müfessir, hem muhaddis, hem de veli olduğunu açıkladığı aşağıdaki dörtlükte dört halifenin Hz. Peygamber'in varisi olduğu gerçeği vurgulanmıştır:

Çün Ebû Bekr ü 'Ömer 'Oşmân 'Alî
Sırr-ıla vechinde oldı bu celî
Hem müfessir hem muḥaddis hem veliy
Diyelüm 'Abdu's-Şekûr 'Abdu's-Şekûr (53/3)

⁴⁹ Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, C. 10, İstanbul, 1994, s. 101-108.

O dört kişi (dört halife) Atik, Adil, Osman ve Ali'nin âlemin dört direği olduğunun ifade edildiği Şeyhî'nin kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte Hz. Ebû Bekir'in lakabı olan "Atik" zikredilmektedir:

Çehâr şahibi kim çâr-rükn-i 'âlemdür
'Atîk ü 'Âdil ü 'Ořmân 'Aliyy-i zü'l-efďâl (698/49)

Yahyâ Nazîm, Hz. Peygamber'in şeriatinin haremine Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'in dört unsur olduğunu söyler. Varlığın olmazsa olmazı dört unsur (hava, toprak, ateş, su) ise, Hz. Peygamber'in şeriatinin olmazsa olmazının, dört unsura benzetilen, dört halife olduğu ifade edilmiştir. Beyitte Hz. Ebû Bekir'in adı söylenmemiş, lakapları olan "Sıddîk" ve "Atîk" dile getirilmiştir:

Olmış harem-i şer'üne erkân-ı çehâr
'Oşmân u 'Ömer Ĥayd[ar] u Őıddîk 'Atîk (18/2)

2.1.3.2. Hz. Ömer

Önceleri Kureyş'in bazı ileri gelenleri gibi putperestliğe bağlı kaldı. Hz. Peygamber'e ve İslamiyet'e karşı dışmanlık gösterdi. Peygamberlik geldikten altı yıl sonra Müslüman oldu. Müslümanlar, Hz. Ömer Müslüman olduktan sonra ilk defa Kâbe'de toplu olarak namaz kıldılar. Hz. Peygamber'in yanından, katıldığı seriyyeler dışında, hiç ayrılmadı. Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinden biriydi. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde onun müşaviri ve kadısı oldu. Sonra ikinci halife oldu. Halifeliği döneminde çeşitli fetihlerde bulundu. Hz. Ömer, Ebû Lü'lüe adlı bir kişi tarafından sabah namazında hançerle yaralandı. Hz. Ömer, üç gün sonra vefat etti. Sert bir mizaca sahip olan Hz. Ömer, kaynaklarda uzun boylu, gür sesli ve heybetli bir kişi olarak tasvir edilir. Cennetle müjdelenen on sahabe arasında yer alan ve adaleti ile tanınan Hz. Ömer'in en meşhur lakabı "Hak ile batılı birbirinden ayıran" anlamındaki "Fârûk"tur.⁵⁰

Yahyâ Nazîm, aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber'in şeriatinin haremine Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'in dört unsur olduğu ifade etmektedir.

⁵⁰ Mustafa Fayda, "Ömer", **DİA**, C. 34, İstanbul, 2007, s. 44-51.

Varlığın olmazsa olmazı dört unsur (hava, toprak, ateş, su) ise, Hz. Peygamber'in şeriatinin olmazsa olmazının, dört unsura benzetilen, dört halife olduğu belirtilmektedir:

Olmış harem-i şer'üñe erkân-ı çehâr
‘Osmân u ‘Ömer Hâyd[ar] u Şiddîk ‘Atîk (18/2)

Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali, Hz. Peygamber'in halifeleri olmaları ve Şekûrî'nin kendi vasfını, kendi durumunu beyan etmesi için dörtlükte yer alır:

Çün Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî
Sırr-ıla vechinde oldı bu celî
Hem müfessir hem muhaddis hem veliy
Diyelüm ‘Abdu’s-Şekûr ‘Abdu’s-Şekûr (53/3)

2.1.3.3. Hz. Osman

Tâif'te dünyaya geldi. Hz. Peygamber'den altı yaş küçük olan Hz. Osman, gençliğinde babasının yanında ticaretle uğraştı. İslam öncesinde Mekke'nin önemli tüccarları arasındaydı. İslamiyet'e giren ilk on kişi arasında yer aldı. Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinden birisiydi. Hz. Ömer'den sonra halife oldu. Onun halifeliği döneminde İslam orduları yeni yerler fethetti. Devrinde ortaya çıkan fitne dolayısıyla evinde Kur'an okurken şehit edildi. Şehit edildiğinde seksen iki yaşındaydı. Engin bir hayâ duygusuna sahipti. Cennetle müjdelenen on sahabeden birisi de Hz. Osman'dır. Nazik ve mahcup bir tabiata sahipti. Son derece cömert bir kişiliği vardı. Aynı zamanda ilim sahibiydi. Hz. Peygamber zamanında fetva veren birkaç sahabeden olan Hz. Osman, Kur'an'ı ezbere bilirdi. Hz. Ebû Bekir zamanında Mushaf hâline getirilen Kur'an onun zamanında çoğaltıldı. Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlendiği için "Zü'n-nûreyn" (iki nur sahibi) lakabıyla tanınmıştır.⁵¹

Yahyâ Nazîm; Hz. Peygamber'in şeriatinin haremine Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'in dört unsur olduğunu beyan eder:

⁵¹ İsmail Yiğit, "Osman", **DİA**, C. 33, İstanbul, 2007, s. 438-443.

Olmış harem-i şer‘ üñe erkân-ı çehâr
‘Osmân u ‘Ömer Hayd[ar] u Şiddîk ‘Atîk (18/2)

Atik olan Hz. Ebû Bekir, Adil olan Hz. Ömer, Hz. Osman ve fazilet sahibi Hz. Ali’den oluşan dört halifenin, âlemin dört direği olduğunun ifade edildiği Şeyhî’nin kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte Hz. Osman’ın adı dört halifeden olmak hasebiyle geçmiştir:

Çehâr şâhibi kim çâr-rükn-i ‘âlemdür
‘Atîk ü ‘Âdil ü ‘Osmân ‘Aliyy-i zü’l-efďâl (698/49)

2.1.3.4. Hz. Ali (ö. H. 40/M. 661)

On iki imamın ilkidir. Çocuklar arasında Hz. Peygamber’e inanan ilk kişiydi. Aynı zamanda Hz. Hatice’den sonra, Hz. Peygamber’e inanan ilk insandı. Hz. Peygamber’in damadı ve amcası Ebû Talip’in oğlu, Hz. Fatıma’nın eşi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in babasıdır. Cennetle müjdelenmiş on sahabelen biridir. Dört büyük halifenin dördüncüsüdür.

Mekke’de miladî 600 yılında doğdu. Hz. Peygamber amcası Ebû Talip’in yükünü hafifletmek için amcalarına onun bir tane çocuğunu almayı teklif etti ve kendisi Hz. Ali’yi yanına alarak, onu beş yaşından hicrete kadar himaye etti, yetiştirdi.

Sahabelerin âlimlerindendi. Vahiy kâtibi de olan Hz. Ali, beş yüzden fazla hadisin ravisidir. Hz. Peygamber onun için: “*Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısı; ilmi dileyen kapıya gelsin.*” demiştir.⁵²

Cesareti ile ön plana çıkan bir kişiydi. Hz. Peygamber zamanında Tebük seferi hariç tüm savaşlara katılmıştı. Bu savaşlarda kahramanlıklar gösterdi. Murtezâ, Şîr-i Hudâ, Haydar, ‘Aliye’l-murtezâ, Haydar-ı Kerrâr, Şâh-ı merdân, Şîr-i Yezdân, Allah’ın aslanı, Esedullâh gibi lakaplara sahiptir. Hz. Ali, 40/661 tarihinde namaz

⁵² Abdülbâki Gölpınarlı, **Mü’minlerin Emiri Hazret-i Ali**, İstanbul, Derin Yayınları, 2004, s. 306.

kılarken İbn Mülcem isimli Haricî tarafından hançerlendi, bu yaranın etkisiyle iki gün sonra vefat etti.

Hz. Ali, mecmuada 'Alî isminin yanında "Tañrı aslanı, şâh-ı velâyet, Haydar, Haydar-i Kerrâr, murtezâ, 'Aliyyü'l-murtezâ, Şîr-i Yezdân, Şâh-ı merdân, Esedullâh" lakaplarıyla da yer almaktadır. Bu lakaplar kendisine cesareti, kahramanlığı, insanlara örnek olması, velilik makamında bulunması dolayısıyla verilmiştir.

On iki imamı övdüğü gazelinin altıncı beytinde Caferî; Hz. Ali'nin vasıflarını sıralarken Hayber kalesini yıktığı, benzerlerinden üstün olduğu, düşman saflarını yırtan (yiğit) olduğu, hem Allah'ın yurdunun kılıcı hem de iki başlı devin katili olduğunu ifade etmektedir. Beyitte Hz. Ali'nin Hayber kalesinin fethedilmesinde büyük yararlılıklar göstermesine işarette bulunmaktadır:

Hem Hâydar-ı Hâyber-figen hem ser-firâz-ı şaf-şiken
Hem tîğ-ı dâr-ı zü'l-minen hem kâtil-i dîv-i dü ser (259/6)

Yine Caferî'nin aşağıdaki beytinde Hz. Ali'nin şîr-i Hudâ (Allah'ın aslanı), nur-ı hüdâ (Tanrı'nın nuru), murtaza (beğenilmiş), mücteba (seçkin) vasıfları sıralandıktan sonra, onun Hz. Peygamber'in ilmine kapı olduğu dile getirilmek suretiyle Hz. Peygamber'in kendisini ilmin şehri, Hz. Ali'yi de ilim şehrinin kapısı olarak vasıflandırdığı hadise de telmih yapılmaktadır:

Hem ol-durur şîr-i Hudâ hem ol-durur nûr-ı Hüdâ
Hem murtezâ hem müctebâ hem Aḥmedüñ 'ilmine der (259/3)

Nesîmî; Hz. Ali'yi, halife olması ve on iki imamın ilki olması dolayısıyla "önder, baş" ve kahraman bir kişiliğe sahip olması dolayısıyla da "düşman saflarını yırtan yiğit" olarak vasıflandırmıştır:

Gözüñ aç ṭalibâ gör kim 'Alidür server [ü] şaf-der
Muḥammed Mehdî-i kândur 'Alidür kıymetî gevher (507/1)

Gerek Bektaşî/Alevî gerekse de Caferî inancında Hz. Ali'nin velayeti mühim bir yer tutmaktadır. Bu inanca mensup şairler Hz. Ali'nin bu özelliğine şiirlerinde

sıkça yer vermişlerdir. Mecmuada da Hz. Ali'nin veliliğini vurgulayan şiirlere rastlarız. Nihânî; Hz. Ali'nin bir adının velilik padişahı, bir adının da murtezâ (seçkin) olduğunu ve meleklerin onu zikrettiğini ifade eder:

Bir aduñ şâh-ı velâyetdür melekler zıkr ider
Bir aduñ mü'minler içre Murtezâdur yâ ' Alî (97/6)

Hz. Ali'nin Hz. Muhammed ile özdeşliği Bektaşî/Alevî ve Caferî inançlarında çeşitli şekillerde görülmektedir.⁵³ Hz. Ali'nin övüldüğü bazı beyitlerde Hz. Peygamber'in hadisleri Hz. Ali'ye ait olarak gösterilmiş ya da Hz. Peygambere ait vasıflar Hz. Ali'ye verilmiştir. Caferî'nin gazeline yer alan aşağıdaki beyitte Haydar'ın (Hz. Ali'nin) “her kim nefsini (kendini) bildi ise, Rabbini tanıdı,” ibaresini kullandığı ifade edilmektedir. Bu söz Hz. Peygambere nispet edilen bir hadistir:

Didi Hıydar her ki nefsin bildi Rabbin tanıdı
Kanda bilsün ' arif-i Rabb olmayan Mevlâsını (453/5)

Hz. Peygamber'in vasıflarından birisi mahşer gününde Müslümanlara şefaati olacağıdır. Nesîmî'yi ait aşağıdaki beyitte, Hz. Ali mahşer gününün şefaati olarak nitelendirilmiştir:

' Alî vâcid ' Alî vahdet ' Alî farz ü ' Alî sünnet
' Alîdür cümleye rahmet ' Alîdür Şâfi' -i mahşer (507/9)

İncil'de Hz. Peygamber'in ismine yer verilmiştir. Aşağıdaki müseddesin bütün bentlerinin son iki dizesinde Hz. İsa'nın İncil'de “ey Ali” dediği ifade edilmektedir:

Åsumãnuñ hãverîdür ol Muḥammed Muştafã
Meh-cebîn oldı birisi ya' nî şâh-ı Murtezã
Birine didi Ḥabîbüm biri aşlanum Ḥudã
İkisi bir nûr-ı Ḥaḫdur eyle bil ey pür-şafã
Ol ' Alîdür pişivã-yı evliyã vü enbiyã
Anuñ-içün didi ' İsã İncilinde ' Aliyã (315/1)

⁵³ İlyas Üzüm, **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, İstanbul, İSAM Yayınları, 2013, s. 118-123.

Yâ Muhammed yâ ‘Alî redifli 99. gazelde Nesîmî, Hz. Peygamber ve Hz. Ali’yi aynı sözlerle över. Bu gazelden bir örnek olması hasebiyle “Ey Muhammed, ey Ali; bu bütün kâinat sizin için yaratılmıştır. Tanrı sırrının sığınağısınız.” şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz aşağıdaki beyti veriyoruz:

Sizûñ-içün yaradulmuşdur bu cümle kâyinât
..... sırr-ı Hüdâsız yâ Muhammed yâ ‘Alî (99/2)

Hel etâ (geçti mi), İnsân 76/1 ayetinden iktibas edilmiş bir sözdür. Lâ fetâ ibaresi ise, Lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zü’l-fikâr (Ali’den başka yiğit (genç), Zülfikâr’dan başka keskin kılıç yoktur.) zayıf hadisinden alınmıştır. Hızrî’nin beytinde hel etâ ve lâ fetâ’nın, Allah’ın aslanı, insana ve beşere yol gösterici olarak vasıflandırılan Hz. Ali’nin beyanında geldiği ifade edilir:

Hel etâ vü lâ-fetâ geldi beyânında anuñ
Hâdî-i ins ü melek hem şîr-i Yezdândur ‘Alî (147/6)

Lahmûke lahmî, “Etin, etimdir.” anlamına gelen Hz. Peygamber’in söylediği iddia edilen bir sözdür.⁵⁴ Hz. Muhammed’in Hz. Ali hakkında söylediği sözlerden birisi de “*Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısı; ilmi dileyen kapıya gelsin.*”dir.⁵⁵ Nihânî; Hz. Peygamber’in bizzat kendisinin Hz. Ali için “İlim şehrinin kapısı.” ve “Eti, etimdir.” ifadelerini kullandığını söyler:

Şehr-i ‘ilmüñ kapısıdur diyüben haqqına hem
Lahmûke lahmî diyen hod Muşafâdur yâ ‘Alî (97/2)

Bektaşî/Alevî ve Caferî kaynaklarında Hz. Ali’nin Tanrı olduğu iddiası hiçbir zaman dile getirilmezken, mecmuada Hz. Ali’nin Tanrı olduğuna işaret edenler beyitler vardır. Misâlî’nin yazdığı “Ey beşer suretli Rahman ve Kur’an’ın sonu Ali, Tur dağında Musa’ya ışık gibi tecelli ettin.” olarak günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz Misâlî’nin aşağıdaki beyti Hz. Ali’yi Tanrı olarak nitelendiren

⁵⁴ Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)**, İstanbul, Enderun Yayınları, 1992, s. 101.

⁵⁵ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s. 306.

beyitlerden birisidir. Bu beyitleri Huruffiliğin, insanın Tanrı'nın mazharı olması ve Tanrı'yı kendi şahıslarında müşahe etmeleri prensibiyle anlayabiliriz:

Kūh-ı Tūrda Mūsiye kılduñ tecellī nūrveş
Ey beşer şüretlü Raḥmān ḥatm-i Ḳur'ānum 'Alī (150/3)

“Alī” redifli 507. gazelde Nesīmî, Hz. Ali'yi övmektedir. Binlerce çeşit hareketin Hz. Ali'nin emri ile işlediği; yazların gidip, kışların geldiği, bedene can verenin onun olduğu iddiasını taşıyan bu gazelde bulunan aşağıdaki beyitte Hz. Ali, Tanrı olarak vasıflandırılmıştır:

Hezārān dürlü cünbişler 'Alī emri ile işler
Varur yazlar gelür kışlar 'Alīdür cisme cān-perver (507/5)

Nesīmî'nin Hz. Ali'yi Tanrı'nın sıfatlarıyla övmesini Huruffiliğin vahdet-i vücut felsefesiyle açıklamamız gerektiğini bize gösteren 507. gazelin 7. beytinde Hz. Ali Allah'ın mazharı ve Allah'ın velisi olarak nitelendirilir:

'Alīdür şol veliyyullāh 'Alīdür maḫhar-ı Allāh
'Alī nūrından eyvallāh münevver didi aḫterler (507/7)

Nesīmî'nin kaleme aldığı 507. gazelde yukarıdaki beytin yanı sıra tarihi gerçeklere uygun, Hz. Peygamber ile Hz. Ali'yi birbirinden ayıran (onları iki ayrı şahsiyet olarak değerlendiren) ve Hz. Ali'yi insan olarak ele alan ve onu öven beyitlere de yer verilmiştir. Hz. Ali'nin müminin canı, Hz. Peygamber'in onun kaynağı, Hz. Ali'nin şanının hakikat ve onun Hz. Peygamber'in dostu olduğunun belirtildiği aşağıdaki beyit, bunlardan biridir:

'Alīdür mü'minüñ cānı Muḫammedür anuñ kānı
Ḥaḳīkatdür 'Alī şānı 'Alīdür yār-ı Peyğamber (507/3)

Hz. Ali, sahabeler arasında üstün bir şahsiyete sahipti. Sadece ilmiyle değil; cömertliği, insanlara önder olması, gösterdiği kerametleriyle de meşhur bir şahsiyetti. Hızır'nın aşağıdaki beytinde Hz. Ali, velilik, cömertlik, keramet madeni olarak vasıflandırılmış; ayrıca onun hakikat hazinesinin incisi ve büyük deniz olduğu ifade edilmiştir:

Hem velâyet hem şehâvet hem kerâmet kânıdur
Gevher-i genc-i hâkîkat baħr-i ‘ummândur ‘Alî (147/8)

Misâlî; Hz. Ali’yi cennetteki Kevser’in sakisi olarak görür:
Ey gönül aç ‘aynuñı gel Muştafâya bey‘ at it
Sâķî-i Kevşer ‘Aliyyü’l-Murtezâya bey‘ at it (615/1)

Nihânî’nin kaleme aldığı beyitte “Hakk’ın sırrı”, “mutlak nur” olarak nitelenen Hz. Ali’nin Araf Suresinde son derece üstün vasıflarının anlatıldığı dile getirilmektedir:

Sırr-ı Hâķ ol nūr-ı muṭlaķdur ki evşâfuñ senüñ
Süre-i a‘ rāfda hoş müntehâdur yâ ‘Alî (97/4)

Alevîlerce kabul edilen “kırklar meclisi” kavramını kısaca anlatalım. Miraç yolculuğu sırasında Hz. Peygamber’in karşısına bir aslan çıkar. Miraç yolculuğu sırasında Hz. Peygamber’in yol arkadaşı olan Cebrail, Hz. Peygamber’e parmağındaki yüzüğü aslana vermesini söyler. Hz. Peygamber, yüzüğünü aslanın önüne atar, sonra yoluna devam eder. Hz. Peygamber Miraç’tan dönerken içerisinde Hz. Ali’nin de bulunduğu “kırklar meclisini” yeşil bir kubbe olarak gördü. Hz. Peygamber, içeri girip oturduğunda aslana verdiği yüzüğün Hz. Ali’de olduğu dikkatini çekti.⁵⁶ Miracında yiğitlerin şahı olan Hz. Ali’nin remzini ve sırlara mahrem olanın, kapıda aslan olanın kim olduğunu Hz. Muhammed’in söylediğini beyan eden Nesîmî’nin aşağıdaki beyti yukarıdaki bilgiler eşliğinde değerlendirilmelidir:

Dir Muhammed mi‘ rācında şâh-ı merdân remzini
Sırr-ı mahrem kim idi hem ķapuda aşlan olan (503/10)

2.1.4. Hz. Muhammed’in Sahabesi

2.1.4.1. Bilâl-i Habeşî

⁵⁶ Ali Bektaş, **Her Yönüyle Alevilik, Araştırma**, Ankara, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, 2012, s. 131-132.

Hicret'ten kırk yıl kadar önce Habeşli bir köle olarak dünyaya geldi. Bu yüzden Habeşli Bilal manasına gelen “Bilal-i Habeşî” olarak bilinmektedir. Babası Rebah ile annesi Hamâme de köle idi. Annesine nispetle İbn Hamâme olarak da anılmaktadır. Mekke’de Müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biridir. Bu yüzden işkencelere maruz kaldı. Hz. Ebû Bekir onu satın alarak azat etti. Sesi çok güzel olan Hz. Bilal, Hz. Peygamber’in Hicretin birinci yılında öğrettiği ezanı onun emriyle okuyan ilk kişi oldu. Hayatı boyunca Hz. Peygamber’in müezzinliğini yaptı. Hz. Peygamber’in bütün gazvelerine katıldı. Hayatı boyunca Hz. Peygamber’in yanından ayrılmadı. Hz. Muhammed’in vefatından sonra bir daha ezan okumadı. Bazı Müslümanlar Hz. Ömer Suriye’de iken Hz. Bilal’in ezan okuması için halifeye başvurdular. Hz. Ömer’in isteğiyle bir defa daha ezan okudu ve dinleyenler gözyaşlarına engel olamadı. Altmış küsur yaşında Dımaşk’ta vefat etti.⁵⁷

İki âlemin efendisi ve Kureyşli Peygamber diyerek Hz. Muhammed’e seslenen Yahyâ Nazîm, Hz. Peygamber’in kapısının önüne Bilal-i Habeşî’nin bir köle olduğunu dile getirir:

Ey seyyid-i kevneyn [ü] Resûl-i Kureşî
Dergâhuña bir bende Bilâl-i Hâbeşî (19/1)

“Her ne kadar hafız Yevme yunadi okursa da sen bu sesi Bilal-i Habeşî’ye sor, o bilir.” şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz Nesîmî’nin aşağıdaki beytinde, Kaf 50/41’ten iktibas yapılmıştır. Kıyametten bahseden Kaf Suresi 41 ve 42. ayetlerde Hz. Muhammed’e seslenilerek çağırıcının yakın bir yerden sesleneceği gün, (o sese) kulak vermesi istenmekte, o gün, insanların Hakk’a çağırana o korkunç sesi işitecekleri, işte bunun, (kabirlerden) çıkış günü olduğu ifade edilmektedir. Kulak verilmesi istenen ses Sur’un sesidir. Beyitte bu sur sesini Bilal-i Habeşî’nin anlayacağı beyan edilmiştir:

Hâfız egerçi okur yevme yunâdi velî
Sen bu nidâyı aña şor ki Bilâli bilür (370/9)

⁵⁷ Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, *DİA*, C. 6, İstanbul, 1992, s. 152-153.

2.1.4.2. Hassân b. Sâbit

Medine’de dünyaya geldi. Hz. Muhammed’i, ashabını ve İslam dinini müşriklerin hicivlerine karşı şiirleriyle savunmuştur. Bu sebeple, birkaç unvanı olmakla birlikte, daha çok “Hz. Peygamber’in şairi” olarak tanınmıştır. İslamiyet’i kabul etmeden önce şöhreti Hicaz bölgesini aşır diğer Arap topraklarına yayılmış olan güçlü bir şairdi. Altmış yaşlarında iken Müslüman oldu. Sonraki hayatında Resul-i Ekrem’in yanında yer aldı. En güzel şiirlerini onun için söyledi. Hz. Peygamber’e yöneltilen hicivlere şiirleriyle gereken cevabı verdi. Hz. Muhammed, onun şahsına ve sanatına ilgi gösterdi, değer verdi. Hatta şiirlerini okuması için ona Mescid-i Nebevî’de bir minber tahsis etti. Kaynaklarda H. 60/M. 680 yılına doğru öldüğü dile getirilir. Birçok şiir otoritesine göre Hassân şehrli Arap toplumunun en iyi şairidir. Şiirleri, ölümünden sonra toplanmıştır.⁵⁸

Tâlîf, şiirlerinin yüksek dereceye ve her türlü lutfu eriştiğini, şairlik tabiatının güzellik ve kabiliyette Hassân b. Sâbit’ten yeğ olduğunu söylemektedir:

‘ Aceb mi Tâli’î irse kemâl ü lutfu eş’ âruñ
Ki tab’ -ı nâziküñ Hâssân nedür bilmek hasenden yig

2.1.5. Hz. Muhammed’e Düşman Olanlar

2.1.5.1. Ebû Cehl

Yaklaşık 570’te Mekke’de doğdu. Asıl adı Amr olup Kureyş’in Mahzûm koluna mensuptur. Künyesi Ebü’l-Hakem iken İslamiyet’e yaptığı düşmanlık sebebiyle Hz. Peygamber künyesini Ebû Cehl olarak değiştirmiştir. Ticarî nüfuz ve servete sahipti. Hayatı boyunca İslamiyet’in aleyhinde çalıştı, halkın Müslüman olmasını engelledi, Müslüman olanları da İslamiyet’ten vazgeçirmeye çalıştı. Birçok Müslüman’a çok ağır işkenceler yaptı. Sümeyye’yi şehit eden, Hz. Peygamber Kâbe’de namaz kılariken üzerine deve leşi attıran, Hicret gecesi Hz. Peygamber’in öldürülmesini planlayan Ebû Cehl idi. Hz. Peygamber onu bu ümmetin Firavun’u

⁵⁸ Hüseyin Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, C. 16, İstanbul, 1997, s. 399-401.

olarak niteler. Müslümanlara yaptığı zulüm ve İslamiyet aleyhindeki faaliyetleri, dolayısıyla hakkında pek çok ayet inmiştir. Bedir savaşında öldürüldü.⁵⁹

Muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Vahdetî; sırlara sahip olan insanı her canın anlamayacağı; suret ve mananın, meydanda ve gizli olanın ne olduğunu anlamayacağı, sevgilinin mahiyetini şeytan ve cahilin anlamayacağı, yani Hz. Peygamber'in nurunu Ebû Cehil ve Mervan b. el-Hakem'in anlamayacağını söylemektedir. Hz. Peygamber'e yaptığı düşmanlık sebebiyle aşağıdaki bentte yer almaktadır:

Vâkıf-ı esrâr olan insânı her cân añlamaz
Şûret [ü] ma' nâ nedür peydâ vü pinhân añlamaz
Dil-berüñ mâhiyyetini dîv [ü] nâdân añlamaz
Rûh-ı insân n'idüğün her tab'-ı hayvân añlamaz
Ya' nî nûr-ı Aḥmedi Bû Cehl [ü] Mervân añlamaz (314/1)

2.1.5.2. Ebû Leheb

Asıl künyesi Ebû Utbe'dir. Babası ona güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelenildiği zaman yanakları kızardığı için Ebû Leheb (alev babası) demiştir. Evi Hz. Peygamber'in evine yakın olduğundan onun evine sık sık taş atardı ya da başkalarına taş attırırdı. Hz. Peygamber'in kapısı önüne her türlü pisliği atardı. Karısı Ümmü Cemîl de Hz. Peygamber'e eziyet ederdi. Ebû Leheb ve karısının Hz. Peygamber'e yaptığı eziyetler sebebiyle Tebbet Suresi nazil oldu. İlk defa bu ayetlerle bir müşrik ismen zikredilmiş, karısıyla birlikte tehdit edilmiştir. Bedir Gazvesinden birkaç gün sonra Mekke'de öldü.⁶⁰

Ebû Leheb, mecmuadaki şiirler içerisinde Ahmedî'nin dervişleri övdüğü ve onlara iyi gözle bakmayanları yerdığı şiirinde tek bir beyitte yer almaktadır. Bu beyitte Ahmedî, dervişlere kötü nazarla bakan kişiye "Ebû Leheb" diye hitap eder:

Kendü mâlın terk iden ey Bû Leheb

⁵⁹ Mehmet Ali Kapar, "Ebû Cehil", **DİA**, C. 10, İstanbul, 1994, s. 117-118.

⁶⁰ Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", **DİA**, C. 10, İstanbul, 1994, s. 178-179.

Kimseden māl ü menāl itmez taleb (633/21)

Sālik-i rāh-ı ḥaḳīqatdūr bular

Ümmet-i Aḥmedde nācīdūr bular (633/22)

2.1.6. Ehl-i Beyt, Âl-i Aba

Ehl-i beyt, “ev halkı” anlamına gelmektedir. Ehl-i beyt ibaresi, Hz. Peygamber’in bütün aile fertlerini ifade etmektedir: Hz. Peygamber’in hanımları, kızı Hazret-i Fatıma ile Hazret-i Ali ve evlatları Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin, onların çocukları ve kıyamete kadar gelecek torunlarının hepsi ve hatta Selmân-ı Fârisî. Şiilere göre ehl-i beyt kapsamı içerisine Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin girmektedir. Hadis-i şeriflerde ehl-i beyt sevgisi ile Hz. Peygamber sevgisi özdeşleştirilmiş ve ehl-i beyti sevmeyenin Hz. Peygamber’i ve onun dinini sevmeyeceği buyrulmuştur. Raviler değişik olsa da Hz. Peygamber’in; Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i abasının altına alarak “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” (Ahzab 33/33) ayetini okuduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber’in abası altına aldığı Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, “âl-i aba” kapsamına girmektedir.

Mecmuada ehl-i beyt ve âl-i aba ile ilgili beyitlerde şairler; onlara karşı sevgilerini, onlara düşman olanlara lanetlerini ve onlara karşı övgülerini ifade etmişlerdir. Nihânî, Hz. Ali’ye seslenerek, kendisini kapısından uzaklaştırmamasını istemekte ve can ile âl-i abanın kulu olduğunu belirtmektedir:

Dür kıılmağıl ḳapuñdan bu Nihānî’i şehā

Cān-ıla ol bende-i āl-i ‘abādur yā ‘Alī (97/13)

On iki imamı övdüğü gazelindeki beyitte Vahdetî, felekde (bulunan) güneş gibi âl-i abanın ayağının toprağında Hz. Ali’nin nurundan gören göz olduğunu iddia eder:

Yine ey Vaḥdetî āl-i ‘abānuñ ḥāk-i pāyinde

Felekde gün gibi nūr-ı ‘Alīden ‘ayn-ı bīnāsın (146/7)

Sürûrî, kendisine seslenerek “Âl-i abanın eteğini tut ki âlemde daima sana Hz. Ali yardımcı olsun.” demektedir:

Dutgil Sürûrî dâmen-i âl-i ‘ abâyı kim
‘ Âlemde dest-gîr ola dâ’im saña ‘ Alî (288/7)

On iki imamı ele aldığı gazelindeki beyitte Nesîmî; âl-i aba düşmanlarını eşek, domuz ve ayıya benzetir. Eşek, domuz ve ayıya lanet okunmasını ister:

Oğu la‘ net himâr u hük u hırsa
Olar kim düşmen-i âl-i ‘ abâdur (686/8)

2.1.7. On İki İmam

İsnâaşeriyye mensupları, imamları benimsemeyi inanç konusu hâline getirdiklerinden İmâmiyye, fikhî görüşlerini Cafer es-Sadık’a nispet ettiklerinden Caferiyye, on ikinci imamın gelişini beklemeleri sebebiyle Ashabü’l-intizar ve on ikinci imam için çokça kullanılan “kâim” (hayatta olan) unvanına nispetle Kâimiyye olarak da anılmaktadır.⁶¹

Bir inanç topluluğunun öncüsü, başı, önderi durumunda olan imamın varlığında dile gelen, biçimlenen inançlar tarikatın özünü oluşturur. On iki imam, Bektaşîliğin temelini oluşturur ve ona bir inanç kurumu niteliği kazandırır. İslam tarihinde “imam” kavramı Hz. Peygamber ile birlikte ortaya çıkmıştır. İmam; genellikle din işlerini yöneten, belli bir Müslüman topluluğun başında bulunan kimse anlamına gelir. İmam kavramı sonraları değişik anlamlar kazandı. Tarikatlara, mezheplere göre “imam”ın ayrı bir yorumu, anlamı oldu. Bektaşîlik’te geçen “imam” kavramı daha çok Hz. Ali ile başlar. İslam dininin benimsediği ilk imamın Hz. Muhammed olduğu konusunda bütün İslam kurumları ittifak eder. Fakat Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkan olaylar dolayısıyla bu kavramın anlamı

⁶¹ Ethem Ruhi Fiğlalı “İsnâaşeriyye”, *DİA*, C. 23, İstanbul, 2001, s. 142-147.

da, yorumu da değişmiş, farklı farklı inanç kurumlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁶²

Alevîlik'in kollarından biri olan Bektaşîlik'e göre "imam" insanüstü nitelikler taşıyan kutsal kişidir. Onun görevi yalnız toplumu yönetmek değil, toplum içerisinde Tanrı'ya en yakın kimse olduğundan, olgunluk bakımından en yüksek aşamada bulunduğundan, bütün insanlara örnek olmak, yüceliğın yolunu göstermektir. Aynı zamanda insanlarla Tanrı arasında bağlantı kurmaktır. İnsanlara Tanrı'nın yüce görevler vererek gönderdiği kimse olan "imam"ın bütün yapıp ettikleri Tanrı adınadır. Bu yüzden "masum (suçsuz)"dur.⁶³

Mecmuada yer alan şiirlerde on iki imam övgüsü, sevgisi ve onlara olan bağlılık bizzat adları söylenerek ifade edilmiş ve bu minvalde konu bütünlüğü olan (yek-âhenk) gazeller, kasideler, murabbalar, muhammesler yazılmıştır. Nesîmî on iki imamı sevdiğini ve bunlar için kendi canının feda edeceğini söylediği aşağıdaki beytinde onlara sevgisini dile getirmektedir:

Severem ben bu on iki imâmı

Fedâ olsun benüm bunlara cânım (626/12)

2.1.7.1. Hz. Ali (ö. H. 40/M. 661)

"Dört Halife" kısmında hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2.1.7.2. Hz. Hasan (ö. H. 50/M. 669)

On iki imamın ikincisidir. Medine'de H. 3/M. 625 yılında dünyaya geldi. Babası Hz. Ali, annesi Hz. Fatıma, dedesi Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber, onun cennet gençlerinin efendisi olduğunu buyurmuştur. Hz. Ali'nin en büyük oğlu, Hz. Peygamber'in ise ilk torunudur. En bilinen lakabı "Mücteba (seçilmiş)"tir. Hasan ismini kendisine Hz. Peygamber verdi. Hz. Peygambere en çok benzeyen kişiymiş. İlim sahibi, takvalı bir insandı. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Müslümanların

⁶² İsmet Zeki Eyüpoğlu, **Bütün Yönleriyle Bektaşîlik (Alevîlik)**, İstanbul, Yeni Çığır Yayınları, 1980, s. 83-84.

⁶³ Eyüpoğlu, **a.g.e.**, s. 84.

halifesi oldu. Müslümanların kanı dökülmesin, Müslümanların arasında ayrılık olmasın diye hilafeti Hz. Muaviye'ye bıraktı. Hz. Muaviye kendisinden sonra Hz. Hasan'ın halife olacağını duyurdu. Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid, çeşitli vaatlerle hanımını kandırıp Hz. Hasan'ı zehirletti ve daha sonra H. 50/M. 669 tarihinde Medine'de vefat etti. Medine'deki Bâkî Mezarlığına defnedildi. Hz. Hasan'ın çocuklarına ve soyuna "Şerîf" denildi.⁶⁴

Usûlî'nin varsağında yer alan aşağıdaki dörtlükte, Hz. Hasan'ın güzelliğinden bahsedilmiş ve onun güzelliğinin canlarda gönül huzuru olduğu ifade edilmiştir:

Ḥaḳîḳat pîrleri âl-i 'abâdur
Ḥasanuñ ḥüsni cânlarda şafâdur
Benüm şâhum şehîd-i Kerbelâdur
Dönmezem pîrümünden niye döneyem (546/7)

Hz. Hasan'ın beyaz ve güzel bir güzü vardı. "Tanrı'ya kavuşma Hasan'ın güzelliğinde hâsıl oldu. Katilin zehrinin katlettiğinin kıymeti yücedir." şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte onun güzelliğine ve zehirlenerek şehit edilmesi hadisesine işaret olunmaktadır:

Ḥüsni Ḥasanda(n) ḥâşıl oldı Ḥudâya vâşıl
Maḳtûl-i zehr-i ḳâtil ḳadri anuñ a' lâdur (628/11)

Hz. Muhammed; torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çok sever, onlarla vakit geçirir, onlarla ilgilenir ve onları yanından ayırmazdı. Hz. Peygamber amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali'yi de çok severdi. Aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber'in sağında Tanrı aslanı Ali'nin, solunda da Hasan ile Hüseyin'in olduğu belirtilmiştir:

Taḳrî aslanı 'Alî şağında Muḥammedüñ
Ḥasan ile Ḥüseyn şolında Muḥammedüñ (92/3)

⁶⁴ Siraceddin Önlüer, **Ehl-i Beyt İmamları**, İstanbul, Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 2011, s. 22-29.

Hız. Peygamber vefat ettiğinde, Hız. Hasan sekiz yaşındaydı. Nesîmî'nin aşğıdaki beytinde, onun enbiyanın ışığına nail olduğı ifade edilmektedir. Bu şekilde Hız. Hasan'ın Hız. Peygamber'in nuruna nail olduğı beyan edilir:

Şāh Hāsan oldu çerāğ-ı enbiyānuñ mazharı
Şāh Hüseyn-i Kerbelādur teşne-i āb-ı Fırāt (380/4)

Hız. Hasan, Yezid'in kandırması neticesinde karısı tarafından zehirlenmiş, daha sonra da vefat etmişti. Hayretî aşğıdaki beyitte, Hasan aşkı için gam zehri içtiklerini, Kerbelâlı Hüseyn'e ait canlar olduklarını söylemektedir. Bu beyitte onun zehirlenmesi hadisesine telmih vardır:

Biz Hāsan 'aşkına içdük zehr-i ğam
Biz Hüseyn-i Kerbelāyî cānlaruz (256/5)

Hız. Muhammed, Hız. Hasan ile Hız. Hüseyn'i cennet gençlerinin efendisi olarak nitelendirmiştir. Nesîmî, Hız. Peygamber'in bu hadisine telmihte bulunarak Hız. Hasan'ı "cennetteki gençlerin sultanı" olarak vasıflandırmaktadır:

Hāsan Sulţān şebāb-ı ehl-i cennet
Hüseyn şāh-ı şehīd-i Kerbelādur (686/3)

Misālî; Hız. Hasan'ın kahramanlığına işaret etmek üzere onu, "düşman saflarını yırtan usta binici" olarak nitelendirmiştir:

Gel Hāsan ol şeh-süvār-ı şaf-şikenden bağla 'ahd
Āfitāb-ı dīn Hüseyn-i Kerbelāya bey'at it (615/3)

Hız. Hasan'ın övüldüğü beyitlerde umumiyetle Hız. Hüseyn de yer almaktadır. "Hangi mümin Hasan sevgisini gönülde sağlamaştırdıysa ona mahşerde şefa'at Kerbelâlı Hüseyn'dendir." şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek Caferî'nin beytinde şehitlerin mahşer gününde şefa'atçi olacağı inancına telmihte bulunmaktadır:

Ne mü'min kim Hāsan mihrin gönülde eyledi muhkem
Şefā'at aña mahşerde Hüseyn-i Kerbelādur (616/2)

Hız. Hasan, babası Hz. Ali şehit edildikten sonra halifelik görevini çok kısa süre yaptı. Nesîmî'nin beytinde Hz. Hasan, "pak inci" olarak vasıflandırılmış ve onun, müminlerin emiri olduğu ve iki cihanın imamı olduğu ifade edilmiştir. "Pak inci" ifadesi ile Hz. Hasan'ın âl-i aba'dan olması dolayısıyla günahsızlığına (temiz olmasına) işaret edilir:

Emîrû 'l-mü 'minîn ol gevher-i pāk
Ḥasan-durur imām-ı dü cihānum (626/3)

Hız. Hasan, ömründe iki kere malının tamamını dağıtmıştır. Onun bu özelliği dolayısıyla Vahdetî, müsebbâ'nın beşinci bendinin ilk mısraında Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i "cömertlik padişahı" ve "bağış kaynağı" olarak vasıflandırır. Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in yanında ilk terbiyesini alması ve Hz. Ali'nin oğlu olması dolayısıyla kendini böyle bir ortamda iyi yetiştirmiş âlim bir kişiydi. Bu müsebbâ'nın üçüncü mısraında ise, Hz. Hasan, şâh-ı 'ulemâ (âlimler padişahı) olarak nitelendirilmiştir:

Ḥasan-ile Ḥüseyin şâh-ı kerem kân-ı 'atâ
Şuds-i zâhrından anuñ geldi vücûda ḥaqqâ
Biri şâh-ı şühedâ birisi şâh-ı 'ulemâ
Birisi kırş-ı kamer birisi de şems-i duḥâ
Sözümüñ mâ-ḥaşalı bu-durur ey ehl-i şafâ
Sırr-ı Ḥaḫ nûr-ı Muḥammed esedullâh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alî (395/5)

On iki imam övgüsünde kaleme aldığı murabbada Nesîmî; abdalların gelip Hasan'ın tabiatının şehrinde irşat bulduğu ve yokluk dünyasından geçip ölmeden önce öldüklerini söylemektedir. İlim sahibi bir kimse olan Hz. Hasan çevresindeki insanlara imamdı. Ancak beyitte "talim" kelimesi değil de "irşat" kelimesinin kullanılmasından, zahirî ilimlerle ilgili bir durumdan ziyade batinî ilimlerin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz:

Geldiler ḥulq-ı Ḥasan şehrinde irşād buldılar
Geçdiler dehr-i fenâdan ölmedin öñ öldiler
Şâh Ḥüseynüñ yolına pākîze kırbân oldılar

Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk ikrâr-ı Hâk abdâllar (385/4)

2.1.7.3. Hz. Hüseyin (ö. H. 61/M. 681)

On iki imamın üçüncüsüdür. H. 5/M. 626 yılında Medine’de doğdu. Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın Hz. Hasan’dan sonraki ikinci çocuğudur. Hz. Muhammed’in torunudur. Lakabı “Seyyid” ve “Şehîd” olan Hz. Hüseyin’in adını Hz. Peygamber vermiştir. Hz. Muhammed, onun cennet gençlerinin efendisi olduğunu söylemiştir. Göğsünden aşağısı Hz. Peygambere çok benzermiş.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in yetişmesi bizzat Hz. Peygamber’in yanında oldu. Çok mert, cömert, cesur, önder ahlaklı ve takva sahibi bir kimseydi. Muaviye’nin ölümü üzerine yerine geçen Muaviye’nin oğlu Yezid’e biat etmedi. Kufe halkının daveti üzerine Kufe’ye doğru yola çıktı. Kerbelâ’ya vardı. Kerbelâ’da Muharrem ayının onuncu günü (aşure günü) şehit edildi. Çocuklarına ve soyuna “Seyyid” denildi.

Mecmuadaki şiirlerde Hz. Hüseyin’e, umumiyetle Kerbelâ’da şehit edildiği için “Hüseyin-i Kerbelâ” olarak yer verilmiştir. Yezid’i halife olarak tanımayınca Kufelilerin çağırması üzerine yola çıktı. Yezid’in ordusuyla savaştı. Kerbelâ çölünde susuz bırakıldı. Sonra şehit edildi. Eserde Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da susuz bırakılmasına işaret eden beyitlere rastlanır. Nesîmî’nin aşağıdaki beytinde Hz. Hüseyin, Fırat suyunun susamış olarak nitelendirilmekte ve onun Kerbelâ çölünde susuz kalmasına işaret edilmektedir:

Şâh Hâsan oldı çerâğ-ı enbiyânuñ mazharı

Şâh Hüseyn-i Kerbelâdur teşne-i âb-ı Fırât (380/4)

Muhammesinin üçüncü bendinde Dervîş Mahvî, Hz. Ali’nin çocuklarının aşkında su gibi pak olduğunu, her birinin ayrılığında dertli olarak ah ettiğini, yas tutup kılıç ile göğsünü parça parça ettiğini, gam çölünde dudağı susamış olarak helak olsa şaşılmayacağını, (çünkü) sevdiğinin, Hakk’ın Kerbelâ’da şehit olmuş Hüseyin’i olduğunu açıklar:

Oldum evlâd-ı ‘Alînuñ şu gibi ‘aşkuñda pāk

Her birinũn kılluram hicrinde āh-ı derdnāk
Eylerem mātem dutup tiĝ ile sīnem çāk çāk
Ĝam beyābānında olsam teşne-leb tañ mı helāk
Ol Hüseyn-i Haķ şehīd-i Kerbelādur sevdüğüm (611/3)

Hız. Hüseyn'i övdüğü kasidesinde bulunan aşağıdaki beytinde Sâfi, onun lakaplarından olan “şâh-ı şehīdân” ibaresine yer verir. Beyitte, Hız. Hüseyn'in can ve gönül tahtına sultan ve Kerbelâ'da şehitlerin padişahı olduğu ifade edilmektedir:

Ey cān u dil seririne sultān yā Hüseyn
V'ey Kerbelāda şâh-ı şehīdān yā Hüseyn (448/1)

Yine Sâfi, Hız. Hüseyn'e seslenerek, onun güzelliğinin gülündeki yeşil yaprakla cennet ve Rıdvān'ın bahçesinin bir olmayacağını söyleyerek Hız. Hüseyn'i över:

Hüsünüñ gülünde olmaya bir berg-i sebzece
Bāĝ-ı behişt ü ravza-ı Rıdvān yā Hüseyn (448/4)

Aşağıdaki beyitte Sâfi, Hız. Hüseyn'in yanağı beninin katında Aden incisi ve Bedehşān lalinin küçük bir taş olduğunu söylemiştir:

Hāl-i ruhuñ katında şehā seng-i rīzedür
Dürr-i 'Adenle la' l-i bedehşān yā Hüseyn (448/5)

Hız. Hüseyn'in ilmi, kahramanlığı yanında insanlara örnek bir ahlakî kişiliği de bulunmaktaydı. Bu kişiliğin bir tezahürü olarak çok cömert bir şahsiyeti. Hız. Hüseyn'i övdüğü kasidesinde yer alan aşağıdaki beytinde Sâfi derviş olduğunu, onun eşiğine yüz sürdüğünü söylemektedir. Daha sonra ise onu “cömertlik padişahı” olarak nitelendirmekte ve ondan kendisine bağışta bulunmasını istemektedir:

Dervişem āsitānuña yüz süregelmişem
Şâh-ı keremsin eylegil ihsān yā Hüseyn (448/25)

Sâfi, Hız. Hüseyn'e ey Fatma'nın gözünün nuru, insanın ve canın sevgilisi şeklinde hitap eder ve zamanın gamının kendilerini inlettini beyan eder:

Ey nūr-ı çeşm-i Fâtıma Maḥbûb-ı ins ü cān
İñletdi bizi miḥnet-i devrān yā Ḥüseyñ (448/7)

Bilindiği üzere Hz. Hüseyin, Muharrem ayının onunda şehitlik makamına ulaştı. Sâfi'nin Hz. Hüseyin'i övdüğü kasidesinde muharrem ayı gelince matem zamanı olduğu ve bu ayda onun güneş gibi kaybolduğu ifade olunmaktadır (448/8). Bir diğer beyitte onun kurban edildiğinde gökyüzündeki şafağın onun şefkatinde kan ağladığı ifade edilir. Şafak vakti, gökyüzü zaten kan gibi kırmızı olur. Şafak vakti gökyüzünün kırmızı olması, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi dolayısıyla onun şefkatinde kan ağlaması sebebine bağlanarak çok güzel hüsn-i talil sanatı gerçekleştirilmiştir (448/9). O vefat ettiğinde zamanın devri dönmüş ve sanki dünya yıkılmış, bağırsık ve çağırış dünyayı kaplamıştır (448/10). Sâfi, bir başka beyitte, o vefat ettiğinde bölük bölük bulutların matem elbisesini giydiğini, onun üzüntüsüyle yağmurun ve tufanın meydana geldiğini ifade eder (448/11). Onun vefatından sonra meydana gelen yasın tasvir edildiği beyitlerden birisinde Hz. Hüseyin'in vefatıyla göklerin yeşil ile boyandığı, güneşin karalar giydiği ve bu arada parlak ayın mahvolduğu söylenmektedir (448/12). Onun şehit edilmesiyle güneş ve ayın hasret tırnağıyla yüzünü yırttığı, yer ve göğün ona beraber ağladığı dile getirilir (448/13). Başka beyitte, her kişinin bağırsarak kanlı gözyaşları döküp "ah edip hani ne oldu, sevgili Hüseyin'e" dediği ifade edilir (448/16). Daha sonra ise, gül gibi çehrenin ayrılık ile kana boyandığı, goncanın yakasını yırtmasına şaşılmaması gerektiği beyan edilir (448/17).

Aşağıya kaydettiğimiz bentte Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, "göz nuru" olarak nitelendirilmiştir:

Ḳurretü 'l-ayn ol Ḥasandur hem Ḥüseyñ-i Kerbelā
' Ālemüñ çeşm ü çerāğı şāh ' Alī Zeynü 'l-' abā
Bākır ü Şādık be-nām ol sırr-ı şāh-ı evliyā
Kim anuñ şânında Ḥaḳdan nāzil oldı hel etā
Ol ' Alidür pişivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ' İsā İncīlinde ' Aliyā (315/5)

Şiirlerde Hz. Hüseyin ile ilgili yapılan övgülerde aşırıya kaçıldığı da görülmektedir. Sâfi'nin Hz. Hüseyin'i övdüğü kasidesinde yer alan aşağıdaki beytinde onun yüzünde, Ve's-şemsi ve Ve'd-duhâ Suresinin belli olduğu belirtildikten sonra ona seslenilerek Kur'an'ın onun şanında nazil olduğu söylenmektedir. Bu beyit Hurufilik inancı açısından değerlendirilmelidir:

Rūşen yüzüñde sūre-i ve's-şemsi ve'd-đuhâ
Şānuñda nāzil āyet-i Qur'an yā Hüseyn (448/3)

Hz. Hüseyin övgüsünde yer alan beyitlerde Hz. ona olan sevgi ve bağlılık ifade edilir. Caferî aşağıdaki beytinde din sultanının Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin olduğunu, onların yolunda canını esirgeyenin pehlivan olamayacağını dile getirir:

Sulţān-ı dīn Ḥasan [ü] Hüseyn şāh-ı Kerbelā
Yolında cān dirīg kılan pehlüvān degül (347/8)

Nesîmî'nin aşağıdaki beytini de Hz. Hüseyin'e ve on iki imama aşırı bağlılığı ve sevgiyi anlatan beyitler kapsamında ele alabiliriz. Nesîmî, Hz. Hüseyin için can ile başının feda olduğunu, kanının onun için aktığını ve bunun çok güzel bir mutluluk olduğunu söyler:

Hüseyn için fedādur cān-ıla baş
Zihî devlet anuñ-çün aқа kanum (626/4)

2.1.7.4. Hz. Zeynelabidin (ö. H. 94/M. 713)

On iki imamın dördüncüsüdür. H. 46/M. 666 tarihinde Medine'de dünyaya geldi. Asıl adı Ali Aşgar'dır. "Zeynelabidin" lakabı kendisine, ibadetlerine düşkünlüğü ve çok takvalı oluşu nedeniyle verilmiştir. Zeynelabidin, abitlerin süsü manasına gelmektedir. Daha çok bu isim ile tanınmaktadır. Diğer meşhur bir lakabı da "Seccad"tır. Babası Hz. Hüseyin, annesi Acem padişahının kızı Şehr Bânû'dur. H. 94 /M. 713 tarihinde vefat etti. Hadis rivayet etmiştir. Hadis, fıkıh ve tasavvuf ilimlerinde âlim olan Zeynelabidin'in mert, yiğit, cömert, zühd ve takva sahibi bir kişiliği vardı. Zahirî ilimlerin yanı sıra ledün ilmine de vâkıftı.⁶⁵

⁶⁵ Önlüer, a.g.e., s. 35-41.

On iki imamı öven şiirlerde dördüncü imam Zeynelabidin sevgisi ve ona olan bağlılık çeşitli tasvirlerle anlatılmaktadır. Hz. Ali'nin övgüsünde kaleme aldığı gazeldeki beyitte Nihânî, Hz. Ali'ye seslenerek gece gündüz Zeynelabidin'i anmakta olduğunu açıklar:

Gice gündüz dilde virdüm Şāh Zeynü 'l- 'ābidīn
Şāh Muḥammed Bākıra cānum fedādur yā ' Alī (97/8)

Gönülde Zeynelabidin'in sevgisi olduğunu, bu yüzden dükkânının güzel ve büyük olduğunu söyleyen Nesîmî, bu şekilde ona hürmetlerini bildirmektedir (626/5). Misâlî, (gönlünden) Zeynelabidin'in eşiğinde (onun) ayağının tozu olmasını isteyerek ona olan sevgi ve bağlılığını ifade etmiştir:

İşiginde ḥāk-i pāy ol Şāh Zeynü 'l- 'ābidūñ
Hem Muḥammed maḫhar-ı faẓl-ı Ḥudāya bey' at it (615/4)

On iki imama bağlılığını ve sevgisini dile getirdiği gazelinde yer alan aşağıdaki beytinde Hayretî, can ile Zeynelabidin'in kulu olduğunu, neticede âl-i abaya ait canlar olduklarını beyan eder:

Cān-ıla Zeynü 'l- 'ibāduñ ' abdiyüz
Ḥāşılı āl-i ' abāyī cānlaruz (256/6)

İbadetlerine düşkün ve çok takvalı bir şahsiyetti. Bu yüzden lakabı abitlerin süsü manasına gelen Zeynelabidin idi. Tasavvuf ve ledün ilmine malik bir imamdı. Nesîmî, Hz. Peygamber övgüsünde yazdığı gazelinde on iki imama yer vermekte ve bu yüzden Zeynelabidin'i evliyanın gözünün nuru olarak vasıflandırmaktadır:

Şāh Zeynü 'l- 'ābidīn çeşm-i çerāğ-ı evliyā
Bākıra ikrār idenler buldılar ğamdan necāt (380/5)

Ahmedî, Zeynelabidin'in velilik mirasının varisi ve halkın imamı olduğunu söyleyerek, onun ibadetlerine düşkün ve çok takvalı şahsiyetine, tasavvuf ve ledün ilmine vâkıf bir imam olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca ilk mısradaki ona nihayet olmadığı söylenerek onun derin bir ilme sahip olduğu vurgulanmıştır:

Zeynü 'l-^ç ibâda gâyet yokdur aña nihâyet
Ol vâris-i velâyet kim halka muqtedâdur (628/13)

On iki imama yer veren ve onları öven Mevlânâ Fânî, müseddesinin yedinci bendinde Zeynelabidin ve Muhammed Bâkır için ümmetlerin övücü tabirini kullanır:

Şâh Zeynü 'l-^ç âbidîn ü Bâkır ol fahr-i ümem
Ca^ç fer [ü] Kâzım Rızâdur vâlî-i vâlâ-himem
Şeh Takî vü şeh Naqî vü ^ç Askerî kân-ı kerem
Mehdî-i hâdî kim oldur şâhib-i seyf ü kalem
Es-selâm ey nûr-ı ^ç ayn-ı Muştafâ vü Murtezâ
Es-selâm ey reh-nümâ-yı kıblegâh-ı evliyâ (384/7)

Murabba tarzında ve on iki imam övgüsünde kaleme aldığı şiirin beşinci dörtlüğünde Nesîmî, Zeynelabidin için dertlilerin dermanı ifadesini kullanır. Bu ifade sadece övgü sözü olmayıp hakikati bulunan bir ifadedir. Çünkü Zeynelabidin çok cömert, yiğit ve insanlara yardımda bulunan bir şahsiyetti:

Şâh Zeynü 'l-^ç âbidîn derd ehlinüñ dermânıdur
Hem Muhammed Bâkır ol nûr-ı Hudânuñ cânıdur
Añladılar Ca^ç ferî kavî-i mevâlî kânıdur
Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk îkrâr-ı Hâk abdâllar (385/5)

On iki imam övgüsünde kaleme aldığı ve on iki imama bağlılığını dile getirdiği gazelde yer alan beyitte Hatâyî; şah Hasan, şah Hüseyin, Zeynelabidin'in hakkı için, can ve başı hanedanın (ehl-i beytin) yoluna terk edeceği iddiasını dillendirir:

Cân u başı hânedânuñ yolına terk iderem
Şâh Hasan ü şâh Hüseyin Zeynü 'l-^ç abânuñ haqqı-çün (595/3)

Dervîş Mahvî'nin muhammesinde bulunan bentte Zeynelabidin iki dünyanın önderi olarak vasıflandırılmıştır:

Ben mürîd-i âl-i evlâdam mürîdi sevmezem

Gel berü teslîm-i pîr ol kim ‘anîdi sevmezem
Şimr-i mel‘ûn ile Mervân-ı pelîdi sevmezem
Oğuram cānına la‘netler Yezîdi sevmezem
Her dü ‘âlem serveri Zeynü’l-‘abâdur sevdüğüm (611/4)

2.1.7.5. Hz. Muhammed el-Bâkır (ö. H. 113/M. 731)

On iki imamın beşincisidir. Zeynelabidin’in oğlu, Hz. Hüseyin’in torunudur. Hz. Hasan’ın kızı Fatıma annesidir. H. 57/M. 676 tarihinde Medine’de doğmuş ve H. 113/M. 731 tarihinde zehirlenerek Medine’de şehit olmuştur. Bâkî Kabristanı’ndaki babasının yanına defnedilmiştir. Lakapları; Bâkır, Şâkir ve Hâdî’dir. Sahabelerle görüştü ve onlardan hadis öğrendi. Hadis, fıkıh, tasavvuf ilimlerinde âlim bir kişiydi. Bütün ilimlere sahip olduğu için kendisine “Bâkır” lakabı verilmiş ve bu lakapla tanınmıştır. İlim ve keramet sahibi, edepli, ahlaklı ve takva sahibi bir kişiydi. Yüzlerce kişiye doğru yolu gösterip ilim, irfan öğretip mürşitlik yaptı. İrşat vazifesinde bulunduğu kişiler arasında “Hanefilik” mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam Ebû Hanife de vardı.⁶⁶

Gazelinin dördüncü beytinde Hatâyî, Zeynelabidin’e âşık olduğunu ve Muhammed Bâkır’ın kapısının toprağı olduğunu ifade eder (449/4). Za‘fî, murabbasındaki bentte onun ayağının toprağının başlarında altından külah olduğunu söyleyerek onu över (375/4). Hayretî ise onun ayağının toprağı olduklarını, Caferî mezhep ve gönlü neşeli canlar olduklarını belirtir:

Hâk-i râhiyüz Muhammed Bâkırūñ
Ca‘ferî mezheb şafâyî cānlaruz (256/7)

Nesîmî, şah Zeynelabidin’in evliyanın gözünün nuru olduğunu ve Muhammed Bâkır’ı (imam olarak) tasdik edenlerin sıkıntıdan kurtulduğunu söylemiştir:

Şâh Zeynü’l-‘âbidîn çeşm-i çerâğ-ı evliyā
Bâkırā ikrār idenler buldılar gāmdan necāt (380/5)

⁶⁶ Önlüer, a.g.e., s. 42-50.

Muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Dervîş Mahvî; gönlünü Muhammed Bâkır'ın ayrılığının gamıyla hüzünlendirdiğini, onun hasretinden gözlerinin yaşını Ceyhun hâline getirdiğini, onun yolunun tozunu kan dolu gözüne sürme yaptığını, sarı yüzünü onun aşkının mayasıyla altın yaptığını, sevdiğinin adının Muhammed Bâkır, onun ayağının tozunun kimya olduğunu söyleyerek ona olan sevgisini ve bağılılığını dile getirmektedir:

Gönlümü anuñ gam-ı hecriyle mağzûn eyledüm
Hasretinden gözlerüm yaşını Ceyhûn eyledüm
Gerd-i râhın tütüyâ-yı çeşm-i pür-ğûn eyledüm
Rûy-ı zerdüm cevher-i ' aşkıyla altun eyledüm
Nâmı Bâkır ģâk-i pâyı kîmyâdur sevdiğüm (611/5)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, Muhammed Bâkır ve Cafer-i Sadık'ın kendisinin imamı olduğunu; kaynağının yiğitlik, insaniyet içerisinde onlar olduğunu açıklar:

İmâmumdur İmâm Bâkır [u] Şâdık
Ki mürvet içre oldur aşl-ı kânım (626/6)

Gazelindeki üçüncü beyitte Caferî; İmam Zeynelabidin ve Muhammed Bâkır'ın dünyada güneş gibi meydanda olduğunu, bunların yol gösterici olduğunu, bu yüzden kâfirin bunları bilmeyeceğini söylemektedir (616/3). Ahmedî ise, beşinci imam Muhammed Bâkır'ın güneş gibi ortaya çıktığını söyledikten sonra (gönlünden) eziyet ve sıkıntıya sabretmesini ister. Sonra onun mutluluk sahibi olduğunu dile getirir. Bu şekilde onun ortaya çıktıktan sonra eziyet ve sıkıntılara son verdiği/son vereceği düşüncesini beyan etmektedir:

Pencüm İmâm Bâkır gün gibi oldı zâhir
Cevr ü cefâya şâbir ol şâhib-i şafâdur (628/14)

Müsebbasında yer alan aşağıdaki bentte Vahdetî, Hz. Zeynelabidin ve Hz. Muhammed Bâkır'ı yoksullar zümresinin padişahı olarak vasıflandırmıştır. Bu vasfın kendileri için kullanılmasının sebebi, her iki imamın da cömert olması ve insanlara yardım etmesidir:

Hzret-i 'Ābid ü Bâkır şeh-i hayl-i fuḡarā
'İzzet-i Ca' fer-i Şādık siper-i tîr-i ḡazā
Mūsā-yı Kāzım ile ol şeh-i teslîm-i Rızā
Şeh Taḡî ile Naḡî tâc-ı rü'ûs-ı fuḡahā
Cümlesi nūr-ı ezel vâḡıf-ı sırr-ı tã hā
Sırr-ı Haḡ nūr-ı Muḡammed esedullāh-ı veliy
Vü 'Aliyyen Vü 'Aliyyen Vü 'Aliyyen Vü 'Alî (395/6)

2.1.7.6. Hz. Cafer-i Sadık (ö. H. 148/M. 765)

On iki imamın altıncısıdır. Medine'de H. 80/M. 702 yılında dünyaya geldi. Babası Muhammed Bâkır, annesi Hz. Ebû Bekir'in torunu Kasım'ın kızı Ümmü Ferve'dir. Çeşitli lakapları olmakla birlikte en meşhur lakabı "Sadık" idi. Zamanının en önemli âlimlerinin derslerine devam etti. Sadece din ilimlerinde değil, aynı zamanda fen ilimlerinde de söz sahibi bir kişiydi. Güzel ve başkalarından üstün bir ahlakı vardı. Zühd, takva ve kanaat gibi güzel niteliklere sahipti. Altmış sekiz yaşında iken H. 148/M. 765 yılında Mekke'de vefat eden Cafer-i Sadık Cennetü'l-Bâkî kabristanlığında babası Muhammed Bâkır ve dedesi Hz. Hüseyin'in yanına defnedildi.⁶⁷

Nesîmî; Cafer-i Sadık'ın dindarların önderi olduğu ve Musa Kazım (dünyaya) gelince de mucizelerin ortaya çıktığı iddiasını taşır:

Ca' fer-i Şādık kim oldur pîşivā-yı ehl-i dîn
Mūsā-yı Kāzım ki geldi zâhir oldı mu' cizāt (380/6)

Aşağıdaki bentte Vahdetî, on iki imamdan bazı imamlara özellikleri dolayısıyla medh ü senada bulunur. Cafer-i Sadık'ın büyüklüğünün, kaza okunun siperi olduğunu söyleyerek Cafer-i Sadık'ı över:

Hzret-i 'Ābid ü Bâkır şeh-i hayl-i fuḡarā
'İzzet-i Ca' fer-i Şādık siper-i tîr-i ḡazā

⁶⁷ Önlüer, a.g.e., s. 51-56.

Mūsā-yı Kāzım ile ol şeh-i teslim-i Rızā
Şeh Takī ile Naķī tāk-ı rü 'ūs-ı fuķahā
Cümlesi nūr-ı ezel vāķıf-ı sırr-ı t̄ā hā
Sırr-ı Hāķ nūr-ı Muḥammed esedullāh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alī (395/6)

On iki imam övgüsünün yer aldığı muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Dervîş Mahvî; hilalin, gökten başını eğip Cafer-i Sadık'ın yanağına secde ettiğini, onun güzelliğine bir gün güneş gibi zeval (yok oluş) ulaşmayacağını, bütün ilim, irfan ve olgunluğun onda mühürlendiğini (tamamlandığını), onun sözüne çok konuşmaksızın uyduğunu, sevdiği Cafer-i Sadık'ın imam ve önder olduğunu söylemektedir:

Secde eyler baş egüp ruḥsārına gökden hilāl
Hüsnine bir gün irişmez mihrveş anuñ zevāl
Cümle ḫatm olmuşdur anda ' ilm ü ' irfān u kemāl
İktidā itdüm gönülden kavline bî-ķil ü ķāl
Ca' fer-i Şādık imām [u] muḫtedādur sevdüğüm (611/6)

Caferî; Cafer-i Sadık'tan delil alınmasını, zira ehl-i irfanın delilinin hep o önderden olduğunu söyler. Beyitte onun çok büyük bir âlim olması vurgulanmıştır:

Gel imdi Ca' fer-i Şādıķdan al bürhān delāyil kim
Delīl-i ehl-i ' irfānuñ ķamu ol pişivādandur (616/4)

Yine Cafer-i Sadık'ın çok büyük bir âlim olduğunun vurgulandığı Ahmedî'nin beytinde, ilim sahiplerinin amel ilminde yüce maksadının Allah'ın cemaline kavuşmuş İmam Cafer olduğu düşüncesi yer bulmaktadır:

' İlm-i ' amelde ' ālī maḫşūd her mevālī
Ya' nī İmām Ca' fer kim şāḫib-i liķādur (628/15)

Hatâyî aşağıdaki beytinde, dād harfinin manasını tamamen Cafer-i Sadık'ın bildiğini, tarikat içerisinde yol göstericinin kendisi olduğunu söyler. Bu beyitte onun mürşitlik yönüne işaret olunmaktadır:

Dād dāduñ ma‘ nāsın Ca‘ fer bilüpdür bil tamām
Tı tarīkat içre sensin yā imām-ı reh-nümā (623/8)

Kimin tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz müseddeste yer alan aşağıdaki bentte Hz. Muhammed Bâkır ve Hz. Cafer-i Sadık’ın evliyalık padişahının (Hz. Ali) sırrı oldukları söylenerek onların veli bir kişiliğe sahip oldukları dolaylı olarak açıklanmaktadır:

Ḳurretü ’l-ayn ol Ḥasandur hem Ḥüseyn-i Kerbelā
‘ Ālemüñ çeşm ü çerāğı şāh ‘ Alī Zeynü ’l-‘ abā
Bākır ü Şādık be-nām ol sırr-ı şāh-ı evliyā
Kim anuñ şânında Ḥaḳdan nāzil oldı hel etā
Ol ‘ Alidür pişivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ İsā İncilinde ‘ Aliyā (315/5)

2.1.7.7. Hz. Musa Kazım (ö. H. 186/M. 802)

On iki imamın yedincisidir. H. 128/M. 745 yılında dünyaya geldi. Doğduğu yer Mekke ve Medine arasındaki Ebvâ köyüydü. Annesi Hamide Berberiyeye adında Afrika kökenli eski bir cariye idi. Babası Cafer-i Sadık’tır. Birçok lakabı olmakla birlikte en meşhur lakabı Kazım’dır. Büyük bir âlim olan Musa Kazım müçtehid bir imamdı. Zahirî ilmin yanında bir de ledün ilmüne sahipti. Başka insanlardan da üstün bir ahlakı vardı. Kerem ve hilim sahibi bir insandı. H. 186/M. 802 senesinde vefat etti. Bağdat’ın Kazımiyye mahallesinde defnedildi.⁶⁸

Caferî; Zeynelabidin’in kulu ve Muhammed Bâkır’ın biçaresi olduğunu, hem Cafer-i Sadık’ın zavallısı hem de önder Musa Kazım’ın kulu olduğunu söyleyerek on iki imama bağlılığını ve sevgisini dile getirir:

Men ‘ Abidīnūñ bendesi hem Bākıruñ efgendesi
Hem Ca‘ ferüñ dermāndesi hem çāker-i Kāzım-ı ser (259/11)

Aşağıdaki beyitte Ahmedî; İmam Kazım’ın din yolunun padişahı olduğunu, onun yolunun bir zerre toprağının gözüne sürme olduğunu söyleyerek onu övmüştür:

⁶⁸ Önlüer, a.g.e., s. 57-59.

Kāzım imām şāhı dīn yolu pādīşāhı
Bir zerre hāk-i rāhı ‘aynuma tūtiyādur (628/16)

Kimin yazdığını bilmediğimiz ve on iki imam övgüsünün yer aldığı müseddesin aşağıdaki bendinde Musa Kazım, hakikat ilminin deryası olduğu söylenerek övülmektedir. Burada Musa Kazım’ın müçtehid imam olarak âlim bir şahsiyet olmasına dikkat çekilmektedir:

Mūsā-yı Kāzım hākīkat ‘ilminüñ deryāsıdur
Mūsā Rızā zāt-ı Hākkuñ ‘alleme’l-esmāsıdur
Şeh Takī kim Muştafānuñ sırr-ı mā evhāsıdur
On sekiz [biñ] ‘ālemüñ Hāk bilmişem a’lāsıdur
Ol ‘Alidür pişivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘İsā İncilinde ‘Aliyā (315/6)

Zeynelabidin, Muhammed Bâkır, Cafer-i Sadık ile Musa Kazım’ın nurunun daima gönül gözünden uzak olmadığını dile getiren Caferî, bu şekilde on iki imama bağlılık ve sevgisini belirtir:

Zeynü’l-‘ibād Bâkır ü Şādıkla Kāzımuñ
Nūrı hemişe dīde-i dilden nihān degül (347/9)

Hece ölçüsü ile yazdığı varsağıda yer alan aşağıdaki dörtlükte, Musa Kazım’ın Allah tarafından kendilerine gönderilmiş bir nimet olduğunu söyleyen Usûlî, bu şekilde ona karşı hissettiği derin sevgiyi dile getirmiştir:

Kāzım bize ni‘met-durur Hūdādan
Rāzıdur Hāk ‘Alī Mūsā_er-Rızādan
Muhibbüz Takīye kālū belādan
Dönmezem pīrümde niye döneyem (546/8)

Hatâyî’nin on iki imama sevgisini ve bağlılığını dillendirdiği gazeldeki beyitte, gönlündeki imanının Muhammed Bâkır ve Cafer-i Sadık olduğunu söyler. Bu şekilde onlara olan sevgisini ve bağlılığını ifade etmektedir:

Bâkır [u] Şādık-durur gönlümde imānum benüm

Mūsā-yı Kāzım ‘ Alī Mūsā Rızānuñ haqqı-çün (595/4)

Musa Kazım’ın dünya halkının bedenine can olduğunu, kendisinin ona “cihanın şeyhi” derse her şekilde ona layık olduğunu, Musa Kazım’ın sırları keşfeyleyip hakikatlerden işaret meydana çıkardığını, kudretinden çok kerametler gösterdiğini, sevdiğinin seçkin evliya olan Musa Kazım olduğunu söyleyen Dervîş Mahvî, bu şekilde onun ile ilgili düşüncelerini sarf eder:

Cismine haqq-ı cihānuñ ol-durur Rūh-ı revān
Dir-isem her vech-ile lāyık aña pīr ü cihān
Keşf-i esrār eyleyüp virdi haqqāyıkdan nişān
Kudretinden eyledi niçe kerāmetler ‘ıyān
Mūsā-yı Kāzım-ı güzīn evliyādur sevdüğüm (611/7)

2.1.7.8. Hz. Ali Rıza (ö. H. 203/M. 818)

On iki imamın sekizincisidir. H. 153/M. 770’te dünyaya geldi. Babası Musa Kazım’dır. Annesi, mağribli bir cariyedir. Birçok lakabı olmakla birlikte en meşhur lakabı Rıza’dır. Allah’ı ve insanları memnun etmeye çaba gösterdiğinden kendisine “er-Rıza” lakabı verilmişti. Çok büyük bir âlim olan Ali Rıza herhangi bir konuda kendisine sorulan sorulara güzel cevaplar vermekle meşhur olmuştu. İnsanlara karşı çok müşfik idi. Keramet sahibiydi. H. 203/M. 818’te Meşhed’de vefat etti.⁶⁹

On iki imam, özellikle de Hz. Ali övgüsünde kaleme aldığı şiirde bulunan aşağıdaki beyitte Caferî; Musa Rıza’nın baş tacı ve topluluklarının tacı olduğunu söyledikten sonra görüşü kuvvetli olana seslenerek, dünyanın hakikatte onlara ihtiyacı olduğu kanaatini ifade eder:

Mūsā Rızā ser-tācumuz tācı-durur efvācumuz
‘ Ālem bizüm muhtācumuz ma‘ nāda ey şāhib-nażar (259/12)

Murabbasında yer alan aşağıdaki bentte Za’fî kendisine uyulan sekizinci kıblenin Ali Musa Rıza olduğu söylemektedir:

⁶⁹ Önlüer, a.g.e., s. 60-64.

ıble-i heştüm ‘ Alı Ms Rızdur muted
Hem Takı v b-Nakı ebrre oldur reh-nm
Sevmişz evldı kıldu ol grha itid
r arb  da u la abdl-ı ‘ ryn olmişz (375/5)

Nesm, aşaıdaki drtlkte padişah Ali Musa Rıza’nın yoluna canlarının feda olduunu syleyerek ona sevgisini ve balılıını dillendirir:

Kzım ol Rabb ’l-a‘ ldan eyledi keşf-i nid
şh ‘ Alı Ms Rıznu yolına cnlar fed
şh Takı v b-Nakı emrini kıldılar ed
Meşreb-i H rh-ı H irr-ı H abdlar (385/6)

Dervış Mahv; Ali Musa Rıza’nın boyu gibi dnya bahesinde dzgn bir servinin olmadıını, dolaştıı yerin daima cennetin gl bahesi olduunu, yolu topraının cennetteki huri ve gilmanın başının tacı olduunu, btn insanların başı hem Horasan padişahı olduunu, sevdiinin, insanın znn o olduunu beyan eder:

kaddi gibi yo cihn bında bir serv-i seh
Glşen-i cennet olupdur dyim seyrn-gehi
Hr u glmnu başında tcdur hk-i rehi
Server-i cmle hlyık hem Hrsnu şehi
Zbde-i dem ‘ Alı Ms Rızdur sevdgm (611/8)

Aşaıdaki beyitte Cafer, Musa Kazım’ı dnyada yedinci imam olarak bilen kişiye daima onun himmet edecei dşncesindedir:

Cihnda Kzımı her kim imm-ı heftmn bildi
Hemışe ana himmetler ‘ Alı Ms Rızdandır (616/5)

Nesm, Hz. Ali’nin ve on iki imamın vgsnde kaleme aldıı murabbasının aşaıdaki bendinde btn cihan halkına rehberin Ali Musa Rıza olduunu ilan etmektedir:

Cmle ‘ lem hlkına rehber ‘ Alı Ms Rız
Hem Takı [v] b-Nakı eşm-i er-ı Murtez

Şāh-ı Kānber şāh-ı Dūldūdūr imām-ı reh-nümā
Kim ‘Alīdür mazhar-ı Allāhü Rabbü ’l-‘ālemīn (617/4)

Nesīmî, gönüldeki gizli sırrının sekizinci imam Ali Musa Rıza olduğunu açıklar:

‘Alī Mūsā_er-Rızā İmām-ı heştüm
Gönülde ol-durur rāz-ı nihānum (626/8)

H. Ali Musa Rıza'nın "Allah'ın isimleri öğretti"ği olduğunun dile getirildiği aşağıdaki bentte vahdet-i vücut felsefesi Hurufî anlayışla yer almaktadır:

Mūsā-yı Kāzım ḥaḳīḳat ‘ilminüñ deryāsıdur
Mūsā Rızā zāt-ı Ḥaḳḳuñ ‘alleme ’l-esmāsıdur
Şeh Taḳī kim Muştafānuñ sırr-ı mā evḥāsıdur
On sekiz [biñ] ‘ālemüñ Ḥaḳ bilmişem a‘lāsıdur
Ol ‘Alīdür pişivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘İsā İncilinde ‘Aliyā (315/6)

Hatâyî aşağıdaki beyitte, İmam Kazım ve Ali Musa Rıza'nın dostu olduğunu hem de düşmanından kurtulduğunu anlatır:

İmām Kāzım ‘Alī Mūsā Rızānuñ
Muḥibbem hem ‘adūsından beriyem (449/6)

Yine Hatâyî, Ali Musa Rıza'nın Fazlullah'ın Fâ harfi olduğunu beyan etmekte ve bu vesile ile onu övmektedir:

Ġayn ğayrı bilemem ben her ne kim görsem bugün
Fâ-i Fazlullāhsın sen yā ‘Alī Mūsā Rızā (623/10)

2.1.7.9. Hz. Muhammed Cevâd Taki (ö. H. 220/M. 835)

On iki imamın dokuzuncusudur. Babası Ali Rıza'dır. H. 195/M.810'da Medine'de dünyaya geldi. H. 220/M. 835'te Bağdat'ta vefat etti. Birçok lakabı

olmakla birlikte en meşhur lakabı Cevâd ve Taki'dir. Güzel ahlak ve keramet sahibiydi. Âlim ve takva sahibi bir kişiydi.⁷⁰

On iki imamı övdüğü aşağıdaki beytinde Caferî; her bir bahtsızın Muhammed Cevâd Taki ve Ali Naki'yi bilmeyeceğini söyledikten sonra gafil olanlara seslenip Hakk'ı aynelyakin (bir şeyi kendi gözüyle görüp mahiyetini bilme) görenin bunlar olduğu kanaatindedir:

Kimdür Taķi yāhūd Naķi bilmez bunu her bir Őaķi
‘ Aynel-yaķin gören Haķı bunlar-durur ey bī-ħaber (259/13)

Genel olarak on iki imamdan bahsettiği, onlara bağlılığını ve sevgisini dile getirdiği müseddesinin aşağıdaki bendinde Seyyid Seyfullah Kasım, sevdiğinin karanlıkta parlayan ay Muhammed Cevâd Taki olduğunu açıklamaktadır:

Mūsā-yı Kāzım ‘ Alī Mūsā Rızādur sevdüğüm
Ya‘ nī Sultān-ı Taķi bedr-i dücādur sevdüğüm
Hem Naķi hem ‘ Askerī Őāhib-livādur sevdüğüm
Mehdī-i Őāhib-livā ol reh-nümādur sevdüğüm
Tā ezelden biz gürüh-ı fażl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Hağdar Őāh-ı merdānilerüz (313/5)

Kimin yazdığı belli olmayan müseddesin aşağıdaki bendinde Taki için padişah unvanı kullanılmış ve onun Hz. Peygamber'in mâ evhāsının (Şey vahyetti) sırrı olduğu söylenilmiştir. Bu Şekilde Muhammed Cevâd Taki'nin Şanı yüceltilmektedir:

Mūsā-yı Kāzım ĥaķiķat ‘ ilminüñ deryāsıdur
Mūsā Rızā zāt-ı Haķķuñ ‘ alleme'l-esmāsıdur
Şeh Taķi kim MuŐtafānuñ sırr-ı mā evĥāsıdur
On sekiz [biñ] ‘ ālemüñ Haķ bilmişem a‘ lāsıdur
Ol ‘ Alidür piŐivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ İsā İncilinde ‘ Aliyā (315/6)

⁷⁰ Önlüer, a.g.e., s. 65-68.

Münîrî, bu dünyada Hz. Peygamber'in soyunu bilmeyenlerin, mutlak bir meçhule talip olarak İmam Taki'nin kim olduğunu bilmediklerini iddia etmektedir:

Bilmeyenler bu cihānda cedd-i Aḥmedden ḥaber
Ṭālib-i mechūl-i muṭlaḳ bilmedi kimdür Taḳî (123/4)

Murabbasında yer alan aşağıdaki dörtlükte Za'fî, iyilere yol gösterenin Muhammed Cevâd Taki ile Ali Naki olduğunu dile getirir:

Ḳıble-i heştüm 'Alî Mūsâ Rızâdur muḳtedâ
Hem Taḳî vü bā-Naḳî ebrāre oldur reh-nümâ
Sevmişüz evlâdı ḳılduḳ ol gürüha iḳtidâ
Çār ḍarb ü daḳḳ u laḳ abdâl-ı 'üryân olmışuz (375/5)

Aşağıdaki bentte Mevlânâ Fânî; padişah Muhammed Cevâd Taki, padişah Ali Naki ve Askerî'nin cömertlik kaynağı olduğu düşüncesini sarf eder:

Şāh Zeynü 'l-'ābidin ü Bāḳır ol faḥr-i ümem
Ca'fer [ü] Kāzım Rızâdur vālî-i vālâ-himem
Şeh Taḳî vü şeh Naḳî vü 'Askerî kân-ı kerem
Mehdî-i hādî kim oldur şāhib-i seyf ü ḳalem
Es-selām ey nūr-ı 'ayn-ı Muştafâ vü Murtezâ
Es-selām ey reh-nümâ-yı ḳıblegāh-ı evliyâ (384/7)

Vahdetî; Şah Muhammed Cevâd Taki ile Ali Naki'nin fıkıh ilminin üstatlarının başının tacı ve hepsinin (on iki imamın) ezel nuru, Tâ hâ (Suresinin) sırrının vâkıfı olduğunu ifade etmektedir:

Ḥazret-i 'Ābid ü Bāḳır şeh-i ḥayl-i fuḳarâ
'İzzet-i Ca'fer-i Şādıḳ siper-i tîr-i ḳazâ
Mūsâ-yı Kāzım ile ol şeh-i teslîm-i Rızâ
Şeh Taḳî ile Naḳî tâc-ı rü'ûs-ı fuḳaḥâ
Cümlesi nūr-ı ezel vâḳıf-ı sırr-ı ṭâ hâ
Sırr-ı Ḥaḳ nūr-ı Muḥammed esedullâh-ı veliy
Vü 'Aliyyen Vü 'Aliyyen Vü 'Aliyyen Vü 'Alî (395/6)

Varsağısında yer alan aşağıdaki dörtlükte Usûlî, abartılı bir ifade kullanarak Muhammed Cevâd Taki'yi tâ kalu beladan beri sevdiklerini söyler:

Kâzım bize ni' met-durur Hüdâdan
Râzıdur Hâk ' Alî Mûsâ_er-Rızâdan
Muhibbüz Taķīye ķālū belâdan
Dönmezem pîrümnden niye döneyem (546/8)

Dervîş Mahvî; kendisinin de can u gönülden boynu bağı kulu olduğunu, sevdiğinin Allah korkusundan günah işlemekten çekinen ve âlemin sultanı olan Taki olduğunu beyan eder:

Ehl-i rây olan olur tedbîrinüñ şermendesî
Pâdişâhlardur derinde çâker-i efgendesî
Dillerini şâd ider ğamġin iken her ħandesî
Ben de oldum cân u dilden boynı bağı bendesî
Ol Taķī sultân-ı ' âlem etkıyâdur sevdüğüm (611/9)

On iki imama sevgisini ve bağlılığını dile getirdiği gazelinin aşağıdaki beytinde Nesîmî; can u gönülden muradının Muhammed Cevâd Taki olduğunu söylemektedir. Mecmuada Taki adının yer aldığı beyitlerde hem ses uyumu olması hem de baba-oğul ilişkisi dolayısıyla Naki de yer almaktadır. Bu beytin ikinci mısraında Nesîmî, gönlündeki destanın Naki olduğunu dile getirmiştir:

Taķīdür cân u gönlümüñ murâdı
Naķīdür tâ dilümde dâsitânım (626/9)

Alevî/Bektaşî inancında imanın altıncı şartı tevellâ ve teberrâdır. Tevellâ; Hz. Muhammed'i, ehl-i beytini ve ehl-i beytinden gelen soyunu sevme, onlara bağlanıp itaat etme, onların yolundan gitme anlamına gelmektedir. Teberrâ ise, Hz. Muhammed'i, ehl-i beytini ve soyunu sevmeyenleri sevmemek, gerektiğinde onları

lanetleme demektir.⁷¹ Misâlî, muhatabından, söz vererek gelip Taki ile Naki'yi sevmesini, Askerî'ye yani Hasan'a biat etmesini ister:

Gel Taķî ile Naķîye ķıl tevellâ 'ahd-ile
' Askerî ya' nî Ḥasan-ı mîr-livāya bey' at it (615/6)

2.1.7.10. Hz. Ali Naki el-Hâdî (ö. H. 254/M. 868)

On iki imamın onuncusudur. Babası Muhammed Cevâd Taki, annesi Semane Hatun'dur. H. 214/M. 829 senesinde Medine'de dünyaya geldi. H.254/M. 868 senesinde Samerra kentinde vefat etti. Birçok lakabı olmakla birlikte en meşhur lakapları Naki ve Hâdî'dir. Keramet ve takva sahibi, âlim bir kişiydi.⁷²

Nihânî, padişah Taki ile Naki'nin yollarına toprak olup Askerî'ye daima zikrinin dua olduğunu açıklamaktadır:

Şâh Taķî ile Naķînüñ yollarına ḥâk olup
' Askerîye dâ'imâ zikrüm du' âdur yâ ' Alî (97/10)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, Ali Naki'ye seslenerek onun Allah'ın isimlerinin emîni (kendisine güvenilen kimse) olduğunu beyan eder:

Ey Taķî sensin emîn-i sırr-ı esmâ-i İlâh
Ey Naķî senden vücûda geldi cümle mümkinât (380/8)

Nesîmî'nin on iki imamı övdüğü gazelinde yer alan aşağıdaki beytinde Muhammed Cevâd Taki'nin başının tacı olduğunu ifade ederek onu yüceltir ve ona olan sevgisini dillendirir:

Taķî tâcüm Naķîdür nûr-ı ' aynum
Fedâ-yı ḥâk-i pâ-y-ı ' Askeriyem (449/7)

⁷¹ Haydar Kaya, **Alevi-Bektaşî Erkânı, Evrâd'ı ve Edebiyatı**, Manisa, Ergin Yayıncılık, 1993, s. 167-168.

⁷² Önlüer, **a.g.e.**, s. 69-71.

Hece ölçüsü ile yazdığı varsağıda yer alan aşğıdaki dörtlükte Usûlî; Ali Naki'nin, Hak tarafından insanlara gönderilmiş olan imam ve önder olduğı düşüncesini paylaşır:

Naķi Hāķdan imām [u] pīşivādur
‘ Askerī düşmene tīğ-i kazādur
Muħammed Mehdī ĥod sırr-ı Hūdādur
Dönmezem pīrümnden niye döneyem (546/9)

On iki imam övdüğü gazelde yer alan aşğıdaki beyitte Hatâyî, padişah Muhammed Taki'nin dünyanın padişahı ve Ali Naki'nin de iman nuru olduğunu söyledikten sonra sabah mumunun hakkı için bu sözde yalan olmadığını dile getirmektedir:

Şāh Taķi şāh-ı cihāndur hem Naķi nūr-ı imān
Yok-durur sözde ĥilāf şem‘ -i duħānuñ ĥaķķı-çün (595/5)

Dervîş Mahvî; Ali Naki'nin güzelliğinin Mushaf'ında kaş ile gözünün Fatiha Suresi, onun yüzünün Rahman'ın arşı ve Allah'ın Levh-i Mahfuz'u, her sözünün anlayana Kur'an ayeti, konuşmasının Hak, hem de özünün konuşan kelimullah, sevdiğinin, güzide Ali'nin sırrı olan Ali Naki olduğunu söyler:

Fātiħadur Muşħaf-ı ĥüsniinde kaş-ıla gözi
‘ Arş-ı Raħmān levħ-i maħfūz-ı İlāhīdür yüzi
Añlayana āyet-i Qur'āndur anuñ her sözi
Nuţķı Hāķdur hem kelāmullāh-ı nāţıķdur özi
Ol Naķi sırr-ı ‘ Alī-i müctebādur sevdiğüm (611/10)

2.1.7.11. Hz. Hasan el-Askerî (ö. H. 260/M. 874)

On iki imamın on birincisidir. H. 232/M. 846 senesinde Medine'de dünyaya geldi. Asıl adı Hasan olmakla birlikte Samarra kentinde bulunan Asker mahallesine izafeten kendisi Askerî adıyla meşhur olmuştur. Babası Ali Naki el-Hādî, annesi ise Susen'dir. Babası, annesine Hadîs adını vermişti. Hasan Askerî, zahirî ilimlerde büyük bir âlimdi. Ayrıca tasavvuf mesleğinde de ilerlemişti. Takva ve keramet sahibi

bir kimseydi. H. 260/M. 874 yılında Bağdat'ın yakınındaki Samarra kentinde vefat etti.⁷³

Mecmuadaki beyitlerde malum asker kelimesi ile ilişkisinden dolayı Askerî ismiyle birlikte asker kelimesine de yer verildiğini görmekteyiz. On iki imama bağlılığını ve sevgisini dile getirdiği aşağıdaki beyitte Hayretî, Askerî'nin askeri olduklarını vurgulu bir şekilde söylemektedir:

‘ Askerînüñ ‘ askeriüz ‘ askeri
Mehdî-i şâhib-livâyî cânlaruz (256/9)

On iki imamı övdüğü, onlara bağlılığını ve sevgisini dile getirdiği aşağıdaki beyitte Caferî; Askerî'ye seslenerek, canının ona feda olduğunu belirttikten sonra onun din önderi olduğunu beyan etmektedir:

Cānum fedā ey ‘ Askerî kim ol-durur dīn serveri
Halk-ı cihānuñ rehberi hem Mehdî-i zerrīn-kemer (259/14)

On iki imam övgüsü mevzusunda yazdığı müseddeste yer alan aşağıdaki bentte Seyyid Seyfullah Kasım, sevdiği Ali Naki ve Askerî'nin sancak sahibi olduklarını ifade eder:

Mūsā-yı Kāzım ‘ Alī Mūsā Rızādur sevdüğüm
Ya‘ nī Sulţān-ı Taķī bedr-i dūcādur sevdüğüm
Hem Naķī hem ‘ Askerî şâhib-livādur sevdüğüm
Mehdî-i şâhib-livā ol reh-nümādur sevdüğüm
Tā ezelden biz gürūh-ı fażl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Hāydar şāh-ı merdānilerüz (313/5)

Kimin tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz müseddeste yer alan aşağıdaki bentte şair, Ali Naki ve Askerî'nin kulu olduğunu söyleyerek onlara bağlılığını ve sevgisini açıklamaktadır:

Şeh Naķī [vü] ‘ Askerînüñ olmışumdur ben kulu

⁷³ Önlüer, a.g.e., s. 72-75.

Şāh Muḥammed Mehdīye hem dimişemdür ben belî
Ḥacı Bektāş-ı Veliyye Ḳanberi şundı eli
Zāhir ü bâtında kendin söyleden dilden veliy
Ol ‘ Alîdür pîşivâ-yı evliyâ vü enbiyâ
Anuñ-içün didi ‘ İsâ İncilinde ‘ Aliyâ (315/7)

Gazelinde yer alan aşağıdaki beytinde Nesîmî, Askerî'nin Allah'ın ilminin sırlarının mahremi ve hayat suyunun başının ayne'l-yakin (kesin olarak) o olduğunu söylemektedir. On iki imam zahirî ilimlerde âlim idi. Aynı zamanda velilik makamında bulunmaktaydı. İmam Hz. Askerî de zahirî ilimlerde ve tasavvuf ilminde ilerlemiş bir şahsiyetti. Bu beyit onun bu özelliğine atıf yapmak üzere kaleme alınmıştır:

‘ Askerîdür maḥrem-i esrâr-ı ‘ ilm-i Kibriyâ
Ol-durur ‘ ayne ’l-yakîn ser-çeşme-i âb-ı ḥayât (380/9)

Vahdetî'nin on iki imam övgüsünde kaleme aldığı müsebbasında yer alan aşağıdaki beytinde Askerî'nin Naim cennetine sahip olduğu söylenilmekte ve bu şekilde onun büyüklüğüne vurgu yapılmaktadır:

Vaḥdetî seyf-i Ḥudâ kâtil-i aşḥâb-ı caḥîm
‘ Askerîdür ki anuñdur yine cennât-ı Na‘îm
Mehdî-i devr-i zamân vâkıf-ı esrâr-ı Ḳadîm (99b)
Ḥazret-i fazl-ı Ḥudâ kâşif-i Ḳur’ân-ı ‘ azîm
Noḡta-ı evvel ü âḥir sūḥan-ı Rabb-i Kerîm
Sırr-ı Ḥaḡ nūr-ı Muḥammed esedullâh-ı veliy
Vü ‘ Aliyyen Vü ‘ Aliyyen Vü ‘ Aliyyen Vü ‘ Alî (395/7)

On iki imamla ilgili övgülerde yer alan ibarelerden birisi de onların ayağının toprağıyla ilgili tasvirlerin yapılmasıdır. Hatâyî, kendisinin Askerî'nin ayağı toprağının kurbanı olduğunu söyleyerek onu yüceltmekte ve ona olan bağlılığını ifade etmektedir:

Taḡî tâcüm Naḡîdür nūr-ı ‘ aynum
Fedâ-yı ḥâk-i pâ-y-ı ‘ Askeriyem (449/7)

Aşağıdaki dörtlükte Usûlî, Askerî'nin düşmana kaza oku olduğunu ifade etmektedir. Bu ifade ile onun cesur kişiliğine atıfta bulunmaktadır:

Naķî Hâķdan imām [u] pīşivādur
‘ Askerî düşmene tîĝ-i kazādur
Muħammed Mehdî ĥod sırr-ı Ĥudādur
Dönmezem pīrümnden niye döneyem (546/9)

On iki imam övgüsünde yazdığı gazelde yer alan aşağıdaki beyitte Kalender; Mervan'ın tohumunun (soyunun) hükmünün geçip İmam Askerî'nin (zamanının) geldiğini ifade ettikten sonra şair kendisine seslenerek, âl-i aba zamanı (âl-i abanın hükmetme zamanı) olduğunu ve (onlara) secde kılması gerektiğini söylemektedir:

Geçdi ĥükm-i tuĥm-ı Mervān geldi İmām ‘ Askerî
Ey Ķalender secde ķıl âl-i ‘ abā devrānıdur (596/7)

Dervîş Mahvî; Askerî'nin doğru kimselerin en iyisi, evliyanın daha büyüğü olduğunu, erenlerin onun eşiğinde kulu olsa yakışacağını, gönle seslenerek, din yolunda can ve başı verenin o olduğunu, aşk toprağının başta bulunanı, benzerlerinden üstün olanı ve önderinin o olduğunu, sevdiğinin Allah'ın ordusunun komutanı Askerî olduğunu beyan etmektedir:

Aşfiyānuñ bihteridür evliyānuñ mihteri
Āsitānında sezā olsa erenler çākeri
Dīn yolında ol-durur ey dil viren cān u seri
‘ Arşa-ı ‘ aşķuñ ser-āmed ser-firāz u serveri
‘ Askerî ser-‘ asker-i ceyš-i Ĥudādur sevdüğüm (611/11)

Murabbasında yer alan aşağıdaki beytinde Nesîmî, Askerî ile zamanın kudretli büyük adamı Mehdî'nin kerem sahibi olduğunu söyleyerek Askerî'nin cömert kişiliğini vurgular:

‘ Askerî bā-Mehdî-i şāhib-zamān [ü] pür-kerem
Daĥı sizden ĝayrı bir dermānı kimden isterem
Tañrı Hâķķı nūr-ı muṭlaķdur emīn-i muṭterem

Kim ‘ Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü ’l-‘ âlemīn (617/5)

On iki imam övgüsünde kaleme aldığı gazeldeki beytinde Nesīmî, Haricîlerin inadına bağının, bahçesinin hem din ve imanının Askerî olduğu düşüncesini dillendirmektedir:

Ḥavāric körlüğüna ‘ Askerîdür

Bāğ u büstān u hem dīn u imānum (626/10)

2.1.7.12. Hz. Muhammed Mehdî el-Muntazar (d. H. 255/M. 869)

Muhammed Mehdî, Irak’ın Sāmerrâ şehrinde H. 255/M. 869 senesinde dünyaya geldi. Babası Hasan b. Ali el-Askerî, annesi Nercis Hatun’dur. Babası Hasan el-Askerî, Abbasiler tarafından sürekli denetim altında tutulduğu için gizlenmek zorunda kaldı. Kendisi ve korumaları girdikleri mahzende (sığınakta) kaybolmuş ve bir daha ortaya çıkmamışlardır. Bu olay Hicrî 266’da meydana geldi. Bu sebeple Muhammed Mehdî’nin lakabı “el-Muntazar (çıkması beklenen kimse)”dır. Şiilere göre kıyamete yakın bir zamanda gelecek, dünyayı zulümden kurtaracak olan bu kişidir. Ehl-i sünnete göre ise, kıyamete yakın gelecek ve dünyayı zulümden kurtaracak Mehdî bu kişi değildir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre on ikinci imam Muhammed Mehdî vefat etmiştir.⁷⁴

Hz. Ali’ye seslenen Nihânî, Hz. Ali’den zamanın kudretli büyük adamı Mehdî’yi kendilerine göndermesini, çünkü onun gölgesinin müminlere ışık olacağını belirtir. İnanişâ göre ahir zamanda gelecek ve yeryüzündeki zulme (karanlığa) son verecek ve iman aydınlığı her tarafı saracaktır. Nihânî, gazelindeki beyitte bu olaya gönderme yapmaktadır:

Bize gönder Mehdî-i şāhib-zamānı kim anuñ

Sāyesi mü ’minlere nūr [u] ziyādur yā ‘ Alī (97/11)

Mehdî’nin ahir zamanda zulmü ortadan kaldırıp adaleti tesis edeceğine işarete bulunan bir beyit de Hüseyinî’nin kaleme aldığı gazelde yer almaktadır.

⁷⁴ Önlüer, a.g.e., s. 76-80.

Muhatabın kim olduğunu bilmediğimiz gazeldeki beyitte Hüseyinî, (zamanın Mehdî'sinin) zulmü ortadan kaldırıp adaleti meydana çıkardığını, zamanın Mehdî'sine ulaştığını söylemekte ve muhatabını zulmü ortadan kaldırması ve adaleti tesis etmesi bakımından Mehdî'ye benzetir:

Götürdi zulmi ʿadli kıldı zâhir
Muhammed Mehdî-i devrâna irdüm (98/4)

Her devirde insanlar tarafından beklenilmiş ve insanların bazıları kendilerini Mehdî ilan etmiş ya da başkaları tarafından Mehdî ilan edilmiştir. Muhîfî aşağıdaki beytinde zamanın kudretli büyük adamı Mehdî'nin manasının, hidayet eyleyen bir ve tek olan Fazlullah hazretleri olduğunu söylemekte ve Fazlullah'ı Mehdî olarak görmektedir. Mecmuada Fazlullah-ı Hurufî'nin Mehdî olduğuna işaret eden başka beyitler de vardır:

Hâzret-i fazl-ı Eḥaddur kim hidâyet eyledi
Ey Muḥîfî Mehdî-i şâhib-zamānuñ maʿnâsı (114/7)

Fazlullah övgüsünde yazdığı gazelde yer alan aşağıdaki beytinde Sürûrî, İsa nefesli sevgiliye, ki bu sevgili Fazlullahtır, seslenerek anber saçan sünbülün (gibi kıvrım kıvrım saçının) zamanında (bu zamanın) Mehdî zamanı olduğunu ve bütün dinlerin ve milletlerin bir olduğunu (birleştiğini, bir araya geldiğini) söylemektedir. Kıyametin büyük alametlerinden birisi de Hz. İsa'nın kıyamete yakın gökten inmesi, insanlar arasında adaletle hükmetmesi, Hz. Peygamber'in dini üzerine amel etmesi, Deccal'i öldürmesi ve sonra kendisinin de ölmesidir.⁷⁵ Bu beyitte Hz. Mehdî ile Hz. İsa'nın birlikte Deccal'e karşı savaşacağına telmih yapılmaktadır:

ʿAnber-efşân sünbülüñ devrinde ey ʿİsâ-nefes
Devr-i Mehdîdür kamu bir oldı edyân u milel (244/4)

Aşağıdaki beyitte Caferî, Mehdî'yi altın kemer sahibi ve bütün dünyadaki insanların rehberi olarak nitelendirmektedir. Onun en önemli özelliği insanlara

⁷⁵ Ahmet Saim Kılavuz, "Akaid", **İlmihal I, İman ve İbadetler**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, s. 123-124.

hidayet etmesi, yol gösterici olmasıdır. Bu sebeple mecmuada onun ilgili beyitlerde onun yol göstericiliğe vurgu yapılmakta ve Mehdî-i hâdî tabiri de kullanılmaktadır:

Cānum fedā ey ‘ Askerī kim ol-durur dīn serveri
Halk-ı cihānuñ rehberi hem Mehdî-i zerrīn-kemer (259/14)

Nesîmî, Hz. Mehdî'nin Zülfikar'ı çekip Düldül adlı atına bindiğini, müşrik, münkir, münafığın hepsinin mat olduğunu söyler. Burada dikkati çeken özellik Hz. onun Hz. Ali'nin kılıcı ve atı ile ortaya çıkmasıdır. Ehl-i sünnete göre Hz. Mehdî, Hz. Peygamber'in şeriatı ile amel edecektir:

Mehdî çekdi Zü'l-fiķarı bindi Düldül atına
Müşrik ü münkir münāfiķ cümlesi māt oldu māt (380/10)

Muhîfî'nin gazeline yazdığı tahminin son beytinde Şuâî, şimdi kadeh ile içip Fazlullah'a ulaştığını ve çok şükrettiğini, ezelden verdiği sözün bu olduğunu açıklar. Muhîfî ise, vücut mağarasından Mehdî'nin çıktığını ve cihan halkına hidayet ettiğini ifade eder. Bu beyitte Hz. Mehdî'nin sığınakta kaybolması hadisesine işaret edilmektedir. Ayrıca Fazlullah, Mehdî olarak addedilmektedir:

Şu‘ ā‘ i nüş idüp cām ile şimdi
İrişdi fazla vü çok kıldı hamdı
Ezelden bu idi peymān ü ‘ ahdi
Muḥîfî ğār-ı tenden çıkıdı Mehdî
Hidāyet eyledi halk-ı cihāna (383/5)

Nesîmî'nin gazeline Şerhî'nin yazdığı tahmiste yer alan aşağıdaki beyitte, Mehdî'nin doğru yoldan sapmış olanlara mutlaka yol gösterici olduğu, mutlaka kelam ve esma ilmini bildiği, lâm, fî ve zâd ile geldiği, Mehdî'nin ilk, son ve yol gösterici olduğu beyan edildikten sonra Mehdî'ye ey padişah diye seslenilerek onun Hz. Ali'nin oğlu ve Bismillah'ın be harfi olduğu söylenmektedir:

Ḍalālet ehline hādî olandur muṭlaķā Mehdî
Kelām u ‘ ilm-i esmāyı bilendür muṭlaķā Mehdî
Be-lām u fî vü zād-ıla gelendür muṭlaķā Mehdî
Hüve'l-evvel hüve'l-āḫir hüve'l-hādî vü yā Mehdî

‘ Alî ferzendisin şâhâ ki sensin bâ-i bismillâh (412/7)

“Ey Sürûrî, Mehdî’nin suretinden ve İsa’dan iktibas edilmiş Fazlullah, âlem in Rabbinin nurudur.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Hz. İsa sadece ad olarak yer almakta ve Hz. İsa’nın ölüleri diriltmesi hadisesine çok zarif bir gönderme yapılmaktadır. Ayrıca Hz. Mehdî’nin yüzünün beyaz (nurlu) olduğuna işaret edilmektedir:

Ey Sürûrî Fazl Rabbü ’l-âlemînüñ nûrudur
Şûret-i Mehdîden ü ‘ İsâdan olan muktebes (479/11)

Hece ölçüsü ile yazdığı varsağıda yer alan aşağıdaki dörtlükte Usûlî, Muhammed Mehdî’nin bizzat Allah’ın sırrı olduğu kanaatini paylaşır:

Naķî Hâķdan imâm [u] pîşivâdur
‘ Askerî düşmene tîğ-i ķazâdur
Muķammed Mehdî ģod sırr-ı Hüdâdur
Dönmezem pîrümnden niye döneyem (546/9)

On iki imamı öven ve onların sevgisini anlatan Caferî’nin aşağıdaki beytinde Taki ile Naki’nin cihanı baştanbaşa ellerinde bulundurduğu ifade edildikten sonra Muhammed Mehdî’nin daha büyük olduğu, çünkü onun nurunun Kur’an-ı Kerim’den olduğu dile getirilmektedir. Kur’an-ı Kerim yerine “hüdâ” kelimesinin seçilmesi tesadüfi değildir. Bu kelime ile Mehdî’nin “hâdî” (yol gösterici) vafına atıfta bulunmaktadır:

Taķî vü bâ-Naķî ‘ Asker bularuñdur cihân yek-ser
Muķammed Mehdî ol mihter belî nûr-ı Hüdâdandır (616/6)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, Muhammed Mehdî’yi evliyanın şahı olarak nitelendirmiş ve onun makamının bütün menzillerden yüce olduğunu belirtmiştir:

Muķammed Mehdî şâh-ı evliyânuñ
Maķâmı ķamu menzilden ‘ alâdur (686/7)

Mehdî-i sahib-liva ibaresi mecmuada dört şiirde geçmektedir. Sahib-liva ibaresine; sancak sahibi, komutan, önder manalarını verebiliriz. Seyfi, on iki imamı övdüğü ve onlara sevgisini ifade ettiği müseddesinde sevdiğinin sahib-liva (komutan, önder) ve yol gösterici Mehdî olduğunu söylemektedir. Bu beyitte Mehdî'nin insanların önderi, komutanı olduğu ve insanlara doğru yolu göstereceği inancı vurgulanır:

Mūsā-yı Kāzım ' Alī Mūsā Rızādur sevdiğüm
Ya' nī Sultān-ı Taķī bedr-i dūcādur sevdiğüm
Hem Naķī hem ' Askerī şāhib-livādur sevdiğüm
Mehdî-i şāhib-livā ol reh-nümādur sevdiğüm
Tā ezelden biz gürūh-ı faẓl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Hāydar şāh-ı merdānilerüz (313/5)

Müsebbasındaki beytinde Vahdetî, zamanın Mehdî'sinin kadim (eski) sırların vâkıfı olduğunu söylemektedir:

Vahdetî seyf-i Hudā kâtil-i aşhāb-ı caħīm
' Askerīdür ki anuñdur yine cennāt-ı Na' im
Mehdî-i devr-i zamān vâķıf-ı esrār-ı Qādīm
Hāzret-i faẓl-ı Hudā kāşif-i Qur'ān-ı ' azīm
Nokta-ı evvel ü āħir sūħan-ı Rabb-i Kerīm
Sırr-ı Hāķ nūr-ı Muħammed esedullāh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alī (395/7)

2.1.7.13. On Dört Masum

On dört masum u pak ifadesi Alevîlik'te, ehl-i beyt ve on iki imamın küçük yaşta şehit edilen çocukları için kullanılırken; Şiilere göre ise on dört masum ibaresi, doğduğu günden beri günahsız olan Hz. Peygamber, Hz. Fatıma ve on iki imamı kapsamaktadır.

Aşağıdaki beyitte Misâlî, eğer şirk ile taklitten temizlenmek istenilirse on dört masum ve pak evliyaya biat edilmesi gerektiğini vurgular:

Şirk-ile taķlıdden pāk olmaķ isterseñ eger

Çār-deh-i ma‘ şüm pāk-ı evliyāya bey‘ at it (615/8)

Aşağıya kaydettiğimiz Nesîmî’ye ait bentte on iki ve on dört masumun yolundan bahsedilmektedir:

Ey Nesîmî kı1 temāşā Muştafānuñ āline
Ĥamdulillāh kim bizi kıoydı ‘ abā vü şāline

Ol düvāz-deh çār-deh ma‘ şüm imāmlar yolına
Meşreb-i Ĥaķ rāh-ı Ĥaķ iķrār-ı Ĥaķ abdālar (385/8)

2.1.8. Ehl-i Beytin Düşmanları

2.1.8.1. Havâric (Haricîler)

Hiz. Ali ile Hiz. Muaviye arasındaki savaşıta, Hiz. Muaviye taraftarları yenileceklerini anlayınca mızraklarının ucuna Kur’an sayfalarını taktı. Hiz. Ali’ye “Kur’an aramızda hakem olsun.” dediler. Bunun üzerine iki taraf birbiriyle savaşımayı bıraktı ve iki taraf arasında görüşmeler başladı. “Hakem olayından” sonra Hiz. Ali taraftarı bir grup “Sen insanları hakem olarak tayin ettin. Hâlbuki hüküm Allah’a aittir.” dediler ve Hiz. Ali’ye isyan ederek Hiz. Ali’nin yanından ayrıldılar. Haricîlerden İbn-i Mülcem, Hiz. Ali’yi şehit etti. İşte bu kişilere “Haricîler” denildi.

Haricîlerin Hiz. Ali’nin ailesinin düşmanı olduğu, (bu kişilerin) zaruretten Haydarî’yim, dediği Hatâyî’nin aşağıdaki beytinde dile getirilmektedir:

Ĥavâric ĥānedānuñ düşmenidür
Zarüretten diyer kim Ĥaydariyem (449/9)

Hiz. Ali’nin hakikatini hiçbir Haricî’nin bilmeyeceğini, (çünkü) lanet edilmiş şeytana İlahî sırrın görünmeyeceğini ifade eden Caferî; Haricîleri, lanetlenmiş şeytan; Hiz. Ali’nin hakikatini ise İlahî sır olarak vasıflandırmıştır:

Her Ĥâricî ne bilsün ‘ Alinüñ ĥaķîķatin
Dîv-i la‘ ĩne sırr-ı İlāhî ‘ İyān degül (347/4)

Şah hazretlerinin zamanından beri Haricîlerin boynuna ellerinin ucunun Zülfikar olduğunu aşağıdaki beyitte açıklayan Nesîmî, bu şekilde Haricîlere öfkesini göstermektedir:

Ey Nesîmî hâzret-i şâhuñ zamânından berü
Zü'l-fikâr oldı Hâvâric boynına ser-destümüz (175/5)

2.1.8.2. Mervan

Hiz. Osman'ın amcası Hakem b. Ebü'l-âs b. Ümeyye'nin oğlu olan Mervan, Hicretin 2. yılında Mekke'de doğdu. Hiz. Peygamber tarafından lanet edilerek Tâif'e sürülen Hakem ve ailesi, Hiz. Osman halife olunca onun izniyle Medine'ye döndü. Hiz. Osman, onu devlet kâtipliği görevine getirdi. Bu gelişmeler sahabeler arasında hoş karşılanmadı. Hiz. Ali'ye biat etmedi. Hiz. Osman'ın katillerini bulup cezalandırmak isteyen muhalif grubun içerisinde yer alıp Cemel Vak'asına katıldı. Muaviye'nin ölümünden sonra Yezid'den Muaviye'ye nazaran daha fazla yakınlık gördü. Yezid'e biat etmek istemeyen Hiz. Hüseyin ve Abdullah b. Zübeyr'e karşı güç kullanılmasını Medine valisine tavsiye etti. Hiz. Hüseyin'in katledilmesine Müslümanlar tepki göstermiş ve kendisi de bundan nasibini almıştır. I. Yezid'in oğlu ve halefi II. Muaviye'nin vefatından sonra halife oldu. Halife olmasıyla Emevi saltanatı devam etmiş ve halifelik Mervanî koluna geçmiştir. Halifelik Emevilerin yıkılmasına kadar geçen süreçte onun soyunda kaldı. On ay halifelik yaptıktan sonra öldü.⁷⁶

Muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Vahdetî; sırlara sahip olan insanı her canın anlamayacağını, suret ve mananın, meydanda ve gizli olanın ne olduğunu anlamayacağını, sevgilinin mahiyetini şeytan ve cahilin anlamayacağını yani Hiz. Peygamber'in nurunu Ebû Cehil ve Mervan b. el-Hakem'in anlamayacağını söylemektedir. Ebû Cehil, Hiz. Peygamber'e yaptığı düşmanlık sebebiyle aşağıdaki bentte yer almıştır:

Vâkıf-ı esrâr olan insânı her cân añlamaz
Şûret [ü] ma' nâ nedür peydâ vü pinhân añlamaz
Dil-berüñ mâhiyyetini dîv [ü] nâdân añlamaz

⁷⁶ İrfan Aycan, "Mervân I", **DİA**, C. 29, İstanbul, 2004, s. 225-227.

Rûh-ı insân n'îdügin her tab' -ı hayvân aňlamaz

Ya' nî nûr-ı Aħmedi Bû Cehl [ü] Mervân aňlamaz (314/1)

İmam Hüseyin övgüsünde yazdığı kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte Sâfi, Hz. Hüseyin'e seslenmekte ve hâl diliyle lanetli Şimr ve uğursuz Mervan'ın nerede olduğunu sormaktadır:

Eydür zebân-ı hâl-ile kim kıankı yerdedür

Şimr-i la' in ü nekbet [o] Mervân yâ Hüseyn (448/19)

On iki imamı ele aldığı gazelde yer alan aşağıdaki beyitte Hatâyî, o imam Askerî ve âl-i abanın hakkı için Mervan'ın tohumuna (soyuna) yüz binlerce laneti olduğunu söyleyerek öfkesini sergiler:

Şad-hezârân la' netüm var tuhm-ı Mervâna yaqîn

Ol İmâm-ı ' Askerî âl-i ' abānuñ haqqı-çün (595/6)

Muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Dervîş Mahvî; Mervan'ı alçak ve rezil anlamına gelen "pelîd" kelimesiyle vasıflandırmış ve onu sevmediğini beyan etmiştir:

Ben mürîd-i âl-i evlâdam mürîdi sevmezem

Gel berü teslîm-i pîr ol kim ' anîdi sevmezem

Şimr-i mel' ün ile Mervân-ı pelîdi sevmezem

Oğuram cânına la' netler Yezîdi sevmezem

Her dü ' âlem serveri Zeynü'l-' abâdur sevdüğüm (611/4)

2.1.8.3. Şimr

Yezid zamanında yönetimde söz sahibi olan Emevilerden Şimr bin Zî'l-Cevşen, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in sulh teklifini kabul etmeyip savaşın başlamasına neden olan kişilerden biridir. Savaşta Hz. Hüseyin'in kafasını kılıçla keserek onu şehit etti. İmam Hüseyin övgüsünde yazdığı kasidede yer alan aşağıdaki beyitte Sâfi, Hz. Hüseyin'e seslenmekte ve hâl diliyle lanetli Şimr ve uğursuz Mervan'ın nerede olduğunu sormaktadır:

Eydür zebân-ı hâl-ile kim kıankı yerdedür

Şimr-i la'în ü nekbet [o] Mervân yâ Hüseyn (448/19)

Şimr'i lanetlenmiş anlamına gelen mel'ûn kelimesiyle vasıflandıran Dervîş Mahvî, onu sevmediğini dile getirir:

Ben mürîd-i âl-i evlâdam mürîdi sevmezem
Gel berü teslîm-i pîr ol kim 'anîdi sevmezem
Şimr-i mel'ûn ile Mervân-ı pelîdi sevmezem
Oğuram cânına la'netler Yezîdi sevmezem
Her dü 'âlem serveri Zeynü'l-'abâdur sevdüğüm (611/4)

2.1.8.4. Yezid

Muaviye'nin oğlu olan Yezid, babasının ölümünden sonra, Emevi halifesi oldu. Şamda saltanat makamını işgal etti. İslam tarihinin önemli olaylarından olan Kerbelâ hadisesine sebep oldu. Bu olayda Hz. Hüseyin ve 18 evladı Basra valisi İbni Ziyad'ın adamları tarafından şehit edildi. Bu acıklı ve hüzünlü olayın sebebi olan Yezid, bu olaydan sonra “hain, zalim, gaddar, mel'un” gibi lakaplarla anılmış ve artık adı anılınca bu manalar akla gelmiştir.⁷⁷

On iki imamın övüldüğü murabbasında yer alan aşağıdaki dörtlüğünde Za'fî, daima adetlerinin ve kaidelerinin Yezid'e lanet etmek olduğunu vurgular:

Biz mevâlî meşrebüz hubb-ı 'Alî imānumuz
La'net itmekdür Yezîde dāyimā erkānumuz
Ehl-i tecrîdüz tevellā eylemekdür şānumuz
Çār çarb ü daqq u lağ abdâl-ı 'üryān olmışuz (375/2)

Hz. Hüseyin övgüsünde kaleme aldığı kasidesinde yer alan aşağıdaki beytinde Sâfî; Hz. Hüseyin'e seslenerek, hangi yüzü karanın Hz. Peygamber'in ailesine böyle yaptığını sormakta, ardından da Hz. Allah'ın lanetinin Yezid'e olmasını ister:

Âl-i Resûle kaŋgı yüzi çara böyle ider
Olsun Yezîde la'net-i Yezdân yâ Hüseyn (448/20)

⁷⁷ A. Mertol Tulum, **Tazarru' nâme**, Ankara, MEB Yayınları, 2001, s. 317.

Muhammesindeki beyitte Dervîş Mahvî; Yezid’i sevmediğini, canına lanetler okuduğunu söylemektedir:

Ben mürîd-i âl-i evlâdam mürîdi sevmezem
Gel berü teslîm-i pîr ol kim ‘ anîdi sevmezem
Şimr-i mel‘ ün ile Mervân-ı pelîdi sevmezem
Okuram cânına la‘ netler Yezîdi sevmezem
Her dü ‘ âlem serveri Zeynü’l-‘ abâdur sevdüğüm (611/4)

Yukarıda, Alevî/Bektaşî inancında imanın altıncı şartının tevellâ ve teberrâ olduğuna, teberrânın, Hz. Muhammed’i, ehl-i beytini ve soyunu sevmeyenleri sevmemek, gerektiğinde onları lanetlemek olduğuna temas etmiştik. Yezid’i nahs (uğursuz) olarak niteleyen Nesîmî, Allah’ın rahmetinin uğursuz Yezid’in canından uzak durana ve onun evladına olması dileğini sarf etmiştir:

Rahmet-i Hağ aña vü anuñ dağı evlâdına
Kim teberrâ eyleye nahs-ı Yezîdüñ cânına
Ey Nesîmî it mağabbet ol şehüñ evlâdına
Kim ‘ Alîdür mazhar-ı Allâhü Rabbü’l-‘ âlemîn (617/9)

2.1.9. Diğer Peygamberler

2.1.9.1. Hz. Âdem

İnsanların atası olan Hz. Âdem, Allah’ın yarattığı ilk insan, ilk peygamberdir. Allah, onu topraktan (kuru çamurdan şekillendirilmiş balçıktan) yaratmıştır. Onu düzenleyip ruhundan üflemiştir. Eşi Havva’yı ise Hz. Âdem’e ülfet etmesi için onun kaburga kemiğinden yaratmıştır.

Meleklerle öğretilmeyen bütün varlıkların (eşyanın) isimleri Allah tarafından öğretilmişti (Bakara, 2/31-33). Allah, Hz. Âdem’i yarattıktan sonra, meleklerle ona secde etmelerini emretmiş. Bütün melekler ona secde ettiği hâlde sadece şeytan kibirlenerek kendisinin ateşten, Hz. Âdem’in ise topraktan yaratıldığını söyleyerek secde etmemiştir (Bakara, 2/34). Allah, bu yüzden şeytanı cennetten ebedî olarak kovdu. Bunun üzerine şeytan Allah’tan insanların dirileceği güne kadar mühlet

istedi. Allah da şeytana mühlet verdi. Şeytan da kıyamete kadar insanları saptırmak için kendini görevli addetti.

Allah, Hz. Âdem ve Havva'ya cennette bulunan bir ağacın meyvesinden yemelerini yasakladı. Onlar, şeytanın kandırmasıyla bu ağacın meyvesinden yemiş ve bunun neticesinde Allah tarafından cennetten çıkarılıp dünyada ikamete zorunlu kılınmıştır. Bütün insanlar Hz. Âdem ile Hz. Havva'dan türemişlerdir.

Hz. Âdem, cennetten yeryüzüne indirildiğinde karnı acıktı. Hz. Âdem Rabbinden yemek istedi. Allah, Cebrail ile ona yedi buğday tanesi gönderdi. Hz. Âdem, Cebrail'den buğdayı ekmeyi, biçmeyi ve toplamayı öğrendi.⁷⁸

Eserde, çok sayıda âdem ismi geçmektedir. Bu âdem isimleri daha çok insan manasıdır. Harflerin toplamı 32'dir. Bu harfler tüm varlığın temelini oluşturur. Bu harfler bütün ibadetlerin temeli olarak görülür. Hurufiler harflerle İncil ve Tevrat yorumları dahi yapmışlardır.

Harfler, Allah'ın kelamı olarak onu ifade ederler ve ondan ayrılmazlar. Hurufiler harflerin varlığını varlıkta müşahede ederler. Harflerin zuhurunu kendi varlıklarında (insan varlığında) görmek suretiyle Allah'ı kendilerinde müşahede ederler.⁷⁹ “Bugün bütün isimlerin sırrına malik olmayanın Hz. Âdem'i, Hz. Havva'yı ve Allah'ın yüzünü bilemeyeceği” düşüncesinin beyan edildiği Misâli'nin aşağıdaki beytinde esma-i küllün sırrına vâkıf olmayanın mevcudatı, Allah'ı ve Allah'ın mazharı olan insanı anlamayacağı söylenmektedir. Ayrıca Allah'ın, Hz. Âdem'e isimleri öğretmesi hadisesine telmih vardır:

Vâkıf olmayan bugün esmâ-i küllüñ rāzına
Âdem ü Havvā vü vechullāhı bilmez kıdadur (110/2)

⁷⁸ Abdullah Aydemir, **İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, s. 34-35.

⁷⁹ Usluer, **a.g.e.**, s. 11.

Aşağıdaki beyitte Yûsuf-ı Sîne-çâk, otuz iki ayeti insanın yüzünden okuyup “‘alleme’l-esma”nın ne olduğunu bilerek Hz. Âdem ya da “insan” olduğunu söylemektedir. “‘Alleme’l-esma”, ibaresi Bakara Suresi, 31. ayette geçmektedir. Burada Allah’ın Hz. Âdem’e bütün isimleri öğrettiği ifade edilmektedir. 32 ayetten kasıt ise yüzde bulunan 32 hattır. Hurufilerce esma-i külden murat, 28 ve 32 ilahî harfin tecellisi olan ve insan yüzünde bulunan 28 ve 32 hattır:

Vech-i insândan okuyup sî vü dü âyâtını

Âdem oldum ‘ alleme’l-esmâyı bildüm n’idügin (111/4)

Yemînî; Nebî ve velilerin mabudu ve istediğinin, Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın ortaya çıkışı kaynağının Allah’ın fazlının güzelliği olduğunu dile getirmektedir. Beyitte, Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın yaratılmasına sebep olarak Allah’ın fazlı (lutfu, iyiliği) gösterilmektedir. Fazlullah kelimesini, özel isim olarak anlamak da mümkündür. Hurufî inancına mensup şairler şiirlerinde bu tarz ifadeleri kullanmışlardır:

Enbiyâ vü evliyânun Ma’ bûdı hem maşşûdı

Âdem ü Havvâya maşhar hûsn-i Fazlullâh imiş (165/7)

“Ey Günâhî, Âdem henüz su ile çamur arasındaki yerdeyken ben gizli hazine incisinin kaynağı idim.” olarak nesre çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Hz. Âdem’in topraktan yaratıldığı gerçeğine işaret vardır. Ayrıca, “*Ben Allah katında kesin olarak peygamberlerin sonuncusu olarak yazıldım. Oysa Âdem henüz kendi çamurunda-balçığında bulunuyordu.*” mevzu hadisine telmih vardır.⁸⁰ Fazlullah-ı Hurufî’ye göre bu hadiste Hz. Âdem yaratılmadan önce Hz. Muhammed’in meleklerle peygamberlik yaptığı ifade edilmektedir.⁸¹ Küntü kenz ise “*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım.*”⁸² anlamındaki hadis-i şerifin baş kısmıdır. Bu beyitte Hurufilerin Allah’ı kendilerinde müşahede etmelerinin ifadesini bulmaktayız:

⁸⁰ Harun Ünal, *El-Ehadis’ul-mevdua Mevzuat (Mevzu Hadisler)*, İstanbul, Helal Denetim Merkezi Kültür Yayınları, 2011, s. 69.

⁸¹ Usluer, *a.g.e.*, s. 384.

⁸² Yılmaz, *a.g.e.*, s. 91.

Mā u tıyn beyninde eylerken henüz Âdem mekân
Ben Günāhī küntü kenzüñ gevherine kân idüm (199/7)

“(Allah’ın), Hz. Âdem için buğday ağacını yaratmışken (Hz. Âdem’e) isyan suçunu isnat edip (Hz. Âdem’in) adını günahkâr yaptı.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek bir nevi şathiye örneği olan Za’fî’nin aşağıdaki beyitte Allah’ın Hz. Âdem için buğday yaratması, Hz. Âdem’in cennetteki yasak ağaçtaki (Bakara 2/35) meyveyi yemesi hadiselerine telmihte bulunmaktadır:

Âdem için halk itmişken dıraht-ı gendümi
Töhmet-i ‘işyân idüp adın günehkâr eyledi (203/4)

Sevgilinin yanaklarının zamanında otuz iki hat görüldüğünden beri Hz. Âdem’e öğretilen isimlerin yanlışsız olarak bilindiği kanaatine sahip olan Yûsuf-ı Sîne-çâk, Hz. Âdem’e bütün isimlerin öğretildiğinin ifade edildiği Bakara, 2/31’e telmih yapar. Öğretilen bütün isimlerden kasıt her şeydir. Yani tüm isimlerin aslı olan ve tüm isimlerin kendisinden oluştuğu 32 kelimeyi öğretti. Hz. Âdem’e öğretilen esma-i küllü Huruffiler, 28 ve 32 ilahî harfîn tecellisi olan ve insan yüzünde bulunan 28 ve 32 hat olarak değerlendirmişlerdir. Burada Hz. Âdem’e öğretilen esma-i küllün sevgilinin yanaklarında 32 hat olarak görüldüğü ifade edilmektedir:

Ruħlaruñ devrinde zāhir olalı sī vü dü ħattı
Âdeme ta’lim olan esmā bilindi bî-galaṭ (271/1)

Hz. Âdem’in bütün insanların atası olduğunu dile getirdiği aşağıdaki beyitte Vahdetî, “Sen, kendini bil ki babanın Hz. Âdem olduğu hakikattir. Mümin isen aslın, neslin, soyun en sondur.” demektedir. Beyitte, “*Kendini bilen Rabb’ini bilir.*”⁸³ anlamına gelen hadise imada bulunmaktadır. Asl u nesl ü nesebün hatem olması ise Hz. Âdem’in Allah’ın zuhuru olması dolayısıyladır:

Kendüñi bil ki ħaķıķat pederüñ Âdemdür
Aşl u nesl ü nesebüñ mü’min iseñ ħâtemdür (631/1)

⁸³ Yılmaz, a.g.e., s. 122-123.

2.1.9.2. Hz. Nuh

Hz. Nuh, putlara tapan, azgın kavmine elem dolu azap gelmeden önce onları uyarmak üzere peygamber olarak gönderildi (Nuh 71/1). “Ulu’l-azm” peygamberlerin ilkidir. Kavmini Allah’a ibadet etmeye davet etti. Davetine uyan pek az kişi oldu. Ona iman etmeyenler, kendileri için azap istediler. Bunun üzerine o, Allah’a zalimleri yok etmesi için dua etti (Nuh71/25-28). Allah’ın emri üzerine bir gemi inşa etti. Yine Allah’ın emri üzerine inananları ve her cinsten birer çifti yanına alıp gemiye bindi. Sonra tufan başladı. Hz. Nuh’un oğlu, babasının çağrısına rağmen gemiye binmedi. Gemide bulunanlar kurtuldu, geminin dışında kalanlar ise helak oldu.

Sinân Ümmî, aşağıdaki beytinde okuyup yazdığını, bir aşka düşüp gezdiğini ve Nuh’un gemisini inşa ettiğini söylemektedir. Fazlullah-ı Hurufî, onun gemisinin kalemden kinaye olduğunu ifade eder. İnsanın yüzündeki 32 hattı okumayan cehalet tufanında boğulur ve Nuh’un gemisine giremez:⁸⁴

Sinân Ümmî oğur yazar bir ‘ aşka düşmişdür gezer

Nūhuñ gemisini düzer şākirdem üstād-ı reh idüm (37/6)

Aşk konuşmasının dilinin, mümin için kurtuluş Nuh’u, kâfir için ise tufan olduğunu dile getiren Nesîmî, “Ey âşık, aşk konuşmasının dilini aşk ile bil. Aşk dili için mümine kurtuluş Nuh’u kâfire ise tufan(dır dediler).” der. Beyitte Hz. Nuh zamanında meydana gelen ve onun gemisinin dışında kalan bütün canlıları boğan tufana telmih vardır. Ona inananlar onun gemisine binerek kurtulmuştur. İnanmayanlar ise tufanda boğulmuştur:

‘ Āşıkā ‘ aşk-ile bil mantık-ı ‘ aşkuñ dilini

Mü’mine Nūh-ı necât kâfire tūfān didiler (298/11)

Alçak gönüllüğün elden bırakılmaması gerektiğini, (çünkü) denizde bulunan incinin Nuh tufanını hissetmeyeceğini söyleyen Taşlıcalı Yahyâ Bey; Hz. Nuh zamanında meydana gelen ve onun gemisinin dışında kalan bütün canlıları boğan

⁸⁴ Usluer, a.g.e., s. 332-333.

tufana telmihte bulunur. Ayrıca beyitte tufanda, geminin dışında kalanların kibirli olduklarına ve küfre düştüklerine ima da yer almaktadır:

Alçağı elden kıoma ki tuymaz
Tūfān-ı Nūhı deryāda gevher (589/2/3)

Hız. Muhammed, Hız. İsa, Hız. Nuh, Hız. İbrahim ve Hız. Musa hakkı için ibaresini aşğıdaki beyitte kullanan Refî, kasidesinin sonraki beyitlerinde ise Allah'tan isteklerde bulunmaktadır. Refî, Allah'tan isteklerde bulunurken bu isimlerin yanı sıra başka isimleri de sayar:

Ahmed-i muhtâr u ' İsa hakkı-çün
Nūh u İbrâhîm ü Mūsâ hakkı-çün (634/9)

2.1.9.3. Hız. Salih

Allah tarafından Semud kavmine peygamber olarak gönderildi. Bu kavim putlara tapmaktaydı. Milletini Allah'a iman etmeye davet etti. Semud kavminden dokuz kişilik bir çete onu öldürmeye teşebbüs etti. Fakat başarılı olamadı. Allah tarafından gönderilen dişi deveyi kestiler. Kavmi, ondan kendilerine azap gelmesini istedi. Hız. Salih onlara üç gün mühlet verdi. Semud kavmi, Allah tarafından gönderilen korkunç bir sarsıntı (deprem) ile mahvoldu.

Hız. Salih, Mevlânâ'nın kaleme aldığı aşğıdaki beyitte, Allah tarafından gönderilen ve inanmayanlar tarafından kesilerek öldürülen devesi ile yer almaktadır. Mevlânâ; Salih'in devesi, Musa'nın asası ve pederin ruhunu, her üçünü, ana rahminde cansız diri bulduğunu iddia eder:

Nâke-yi Şâlih ' aşâ-yı Mūsâ vu Rūh-ı peder
Her se rā der bañn-ı māder zinde bî cān yāftem (85/4)

2.1.9.4. Hız. İbrahim

Kavmi putlara ve yıldızlara tapardı. Babası Azer adında put yapan, put satan, puthanede bakan olan bir putperestti. Hız. İbrahim'in; yıldızın, ayın, güneşin İlah olamayacağını akıl yoluyla ispatlayıp rabbini bulmasıyla ilgili hadise Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde anlatılır: Ay'ı doğarken görünce de, "İşte Rabbim!" dedi. Ay da

batınca, “*Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse mutlaka ben de sapıklardan olurum.*” dedi (En’am 6/77). Güneşi doğarken görünce de, “*İşte benim Rabbim! Bu daha büyük*” dedi. O da batınca (kavmine dönüp), “*Ey kavmim!*” *Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.*” dedi (En’am 6/78). “*Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah’a ortak koşanlardan değilim.*” (En’am 6/79).

Milletini Allah’ın dinine davet edip putlara savaş açmış ve putları kırmıştı. Zamanın padişahı Nemrut’u da hak dine davet etti. Nemrut, davet edildiği hak dini reddetti. Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılmış. Fakat ateş Allah’ın emriyle ona karşı serin ve zararsız olarak gül bahçesi hâline gelmiştir.

Puthanedeki putların hepsini kırıp en büyük putu ona başvursunlar diye kırmadı. Halk, Hz. İbrahim’e putları kırıp kırmadığını sordu. O da putların büyüklerinin yaptığını, konuşabiliyorsa, onlara sormalarını söyler. Kur’an-ı Kerim’de bu olay şu şekilde ifade edilmiştir: (İbrahim gelince) “*Sen mi yaptın bunu ilahlarımıza ey İbrahim*” dediler (Enbiya 21/62). *Dedi ki, “Hayır! Bunu şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa onlara sorun, bakalım!”* (Enbiya 21/63).

Allah’ın Hz. İbrahim’i dost edindiği ayette ifade edilmiştir (Nisa 4/125). Bu yüzden lakabı Halilullah (Allah’ın dostu) idi. Kur’an-ı Kerim’de kendisine suhuf gönderildiği belirtilen peygamberlerden birisi de odur. (Ala 87/18-19). Hz. İsmail ile beraber Kâbe’yi inşa etti (Bakara 2/127). İnsanları hacca çağırma görevi Allah tarafından ona verildi (Hac 22/27-29). O da insanları hac yapmaya davet etti.

Mecmuada Hz. İbrahim’le ilgili beyitlerde genellikle onun Nemrut tarafından ateşe atılmasına, ateşin gül bahçesine dönüşmesine, Allah’ın onu dost edindiği için lakabının Halil (dost) olduğuna işaret edilmiş ve beyitlerdeki edebi tasvirler bu şekilde tanzim edilmiştir. Nümâyî, dost olan velinin Nemrut’un ateşine asla bakmayacağı, umursamayacağı çünkü Nemrut’un ateşinin hakikat gülistanında gül bahçesi hâline geldiğini söyler. Allah’ın Hz. İbrahim’i dost edindiği ayette ifade edilen bir durumdur (Nisa 4/125). Bu yüzden onun lakabı Halilullah (Allah’ın dostu)

idi. Halil, kelimesi beyitte bu duruma işaret etmek üzere yer almaktadır. Bu beyitte Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılması, ateşin onu yakmaması ve gül bahçesi hâline gelmesi hadisesine telmih yapılmaktadır:

Ḥalîl olan velî hergiz baqar mı nâr-ı Nemrûda
Ki gülzâr oldı nârı bil ḥaḳîḳat gülsitânumda (262/4)

Aşağıdaki beyitte Hz. İbrahim'in lakabı olan Halil'i (dost) zikreden Vahdetî; Hz. İbrahim'in ateşe atılması ve ateşin gül bahçesine dönüşmesi hadisesine telmih yapmakta ve Allah'a aşkı dolayısıyla ateşin onu yakmayıp gül bahçesine dönüştüğünü ifade etmektedir:

Âteşi gülzâr iderdi ' aşḳ-ıla gerçi Ḥalîl
Mihr-i rüyuñdan velî şadrında nârı var idi (185/2)

“Eğer sevgiliye âşık isen başkalarına aldanma. Hz. İbrahim gibi ateşe düş. (Aşkın) bu gül bahçesinde yanan olmaz.” diyen Seyyid Seyfullah Kasım, Hz. İbrahim'in ateşe atılması, ateşin onu yakmayıp gül bahçesi olması hadisesine telmihte bulunmuştur:

Eger ' âşık iseñ yâra şaḳın aldanma aḡyâra
Düş İbrâhîm gibi nâra bu gülşende yanar olmaz (88/3)

Refî'î Allah'a hitap ederek, Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. İbrahim'in adlarını sayarak bunlar için bağışlanmak ister:

Aḥmed ü ' İsâ vü Mûsâ vü Ḥalîl
Bunlara baḡışla anı yâ Celîl (634/19)

Ânestu nâren (bir ateş gördüm) (Tâ hâ 20/10) sırrını şerh eyleyenin kendisi olduğunu, hem Halil (Hz. İbrahim) olduğunu hem bu ateşe İmranoglu Musa olduğunu beyan eden Nesîmî, Hz. İbrahim'in lakabı olan Halil'i zikretmektedir. Bu beyitte “halil” kelimesi hem dost hem de Hz. İbrahim'in lakabı olmak üzere tevriyeli olarak kullanılmaktadır:

Hem benem ânestu nâren sırrını şerḥ eyleyen
Hem Ḥalîl oldum bu nâra Mûsâ-yı ' İmrân menem (646/2)

2.1.9.5. Hz. İsmail

Hz. İbrahim ile Hz. Hacer'in oğludur. Hz. İbrahim'in yaşlılık döneminde dünyaya geldi (İbrahim 14/39). Hz. İbrahim vefat ettikten sonra Allah tarafından peygamber olarak gönderildi. Hz. İbrahim, Hz. İsmail daha bebekken o ve Hz. Hacer'i Filistin'den Mekke'ye, Kâbe'nin kurulduğu bölgeye getirdi. Daha sonra Hz. İbrahim onların yanlarından ayrıldı. Annesi susayınca Hz. Hacer su aramak için Merve ve Safa tepeleri arasında yedi kez koştu. Sonunda bugün Zemzem denilen suyu buldular.

Hz. İbrahim, Hz. İsmail'in konuşma (koşup yürüyecek) çağında Mekke'ye onların yanına geldi. Burada oğlunu boğazladığını üç gün üst üste gördü. Durumu oğluna anlattı. Oğlu da babasına, inşallah, sabredenlerden olacağını söyledi. Hz. İbrahim, oğlunu boğazlarken Allah tarafından kendisine büyük bir kurbanlık verildi (Saffat 37/102-107). Hz. İsmail, Hicaz bölgesinde peygamberlik yaptı. Hz. İbrahim ile beraber Kâbe'yi inşa etti (Bakara 2/127).

Silik çıktığından bir kısmı okunamayan Mevlânâ Nâtikî'nin aşağıdaki beytinde, Hz. İsmail'in Hz. İbrahim tarafından boğazlanması, bıçağın kesmemesinden sonra kurbanlık koçun gelmesi hadisesine işaret edilmektedir:

Gâh [İ]smâ'îl gibi kebş-i 'azîm

Gâh Hâlîlüzyüz (323/4/6)

2.1.9.6. Hz. Yakup ve Hz. Yusuf

Hz. Yakup; Hz. İshak'ın oğlu, Hz. İbrahim'in torunudur. Babası Hz. İshak da peygamberdi. Lakabı İsrail'di. Çok mala sahipti. On iki çocuğu vardı. Oğlu Yusuf'u çok seviyordu. Bu sevgi dolayısıyla Yusuf'u kardeşleri kıskandı. Yusuf babasına, rüyasında on bir yıldızın, güneşin ve ayın kendisine boyun eğdiğini gördüğünü söyledi (Yusuf 12/4). Hz. Yakup, ondan rüyasını kardeşlerine anlatmamasını istedi (Yusuf 12/5). Kardeşleri Hz. Yakup'tan, Yusuf'u gezdirip oynamak için izin istedi (Yusuf 12/12). Yusuf'u kurdun yemesinden korktuğu hâlde izin verdi (Yusuf 12/13). Kardeşleri onu bir kuyuya bıraktılar. Akşamleyin eve geldiklerinde bir kurdun

Yusuf'u yediğini söylediler. Onu inandırmak için başka bir kan bulaşmış Yusuf'un gömleğini Hz. Yakup'a gösterdiler. O, söylenenlere inanmadı, fakat sabretti (Yusuf 12/15-18).

Bir kervan, kardeşlerinin Hz. Yusuf'u terk ettiği kuyunun yanına geldi. Kuyudan su çıkarmak için kovayı kuyuya daldırınca onu buldular. Daha sonra onu ucuz bir fiyata sattılar. Mısırdaki köle olarak Mısır vezirine satıldı. Allah, ona rüyaları nasıl yorumlayacağını öğretti; ona hikmet ve ilim verdi (Yusuf 12/21-22). Çok güzeldi ve güzelliğiyle meşhur bir insandı. Köle olarak satıldığı evin kadını Züleyha kendisine âşık oldu. Züleyha, kapıları kapatıp onu davet ettiğinde o, bu davete karşı Allah'a sığındı (Yusuf 12/24). Hz. Yusuf ile Züleyha'nın dedikodusu halk arasında yayılınca Züleyha haber gönderip dedikoducu kadınları çağırdı. Ziyafet düzenleyip onlar için oturup yaslacakları yer hazırladı. Kadınların hepsinin eline bıçak verdi, Yusuf'a, "*Çık karşılarına.*" dedi. Kadınlar onu görünce şaşkınlıkla ellerini kestiler. Kadınlar, haşa, Allah için, onun insan değil, ancak bir melek olduğunu ifade ettiler (Yusuf 12/31).

Züleyha'nın davetini reddetmesi neticesinde Hz. Yusuf hapse atıldı. Onunla beraber hapse iki kişi daha geldi. O iki kişinin gördükleri rüyayı Hz. Yusuf yorumladı. Birisinin öldürüleceğini, diğersinin de hapisten çıkacağını söyledi. Hapisten çıkacak olandan efendisinin yanında kendisini anmasını ister. Mısır hükümdarı rüyasında "yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak" görür (Yusuf 12/43). Hükümdarın rüyasını kimse yorumlayamaz. Hz. Yusuf, rüyayı yorumlar. Hükümdar, onun getirilmesini emreder. O, elçi vasıtasıyla hükümdara haber gönderip masumluğunun ispatlanmasını diler. (Yusuf 12/50-51) Bu vesileyle hapisten çıkıp Mısır sarayına varır. Mısır hükümdarı, onu maliye bakanı yapar.

Kıtlık olunca kardeşleri Mısır'a zahire almak için giderler. Bu arada Hz. Yakup'un gözlerine oğlunun hasretiyle ak düştü. Hz. Yusuf gömleğini kardeşleriyle beraber babasına gönderir. Gömlek daha yoldayken Hz. Yakup, Yusuf'un kokusunu duyduğunu söyler. Hz. Yakup, Yusuf'un gömleğini gözlerine sürünce gözleri açılır

(Yusuf 12/93-96). Daha sonra Hz. Yusuf'un ailesi Mısır'a gelir ve Mısır'a yerleşirler.

“(Ey sevgili), Yakup gibi sana kavuşmayı nasıl istemeyeyim? Yusuf(u görmek istedikleri) gibi yaşlı ve genç seni görmek ister.” diyen Bosnalı Mehemed; kendisini kavuşmayı beklemesi dolayısıyla Hz. Yakup'a, sevgiliyi de (güzelliğinden dolayı) herkesin görmek istediği Hz. Yusuf'a benzetiyor. Bu beyitte Hz. Yakup'un Hz. Yusuf'a kavuşma isteği ve Hz. Yusuf'un çok güzel oluşu beytin imaj dünyası içerisinde yer bulmaktadır:

Ben nice Ya' kûbveş vaşluñ temennâ itmeyem
Görmege Yûsuf gibi pîr ü cevân ister seni (388/3)

Dosta seslenen Şemsî, her ne kadar Hz. Yakup'a Ken'an yollarının kolay olsa da ayrılık yollarının çok zor dert olduğunu söyler. Hz. Yakup'un Kenan ilinde olduğunu ve onun Hz. Yusuf'tan ayrı düştüğünü dile getirmektedir:

Hey ne müşkil derd imiş ey dost hicrân yolları
Gerçi kim âsân idi Ya' kûba Ken'ân yolları (558/1)

Aşağıdaki beyitte Yûnus Emre; Hz. Yusuf'un eşi ve benzeri bulunmayan güzelliğine, Hz. Yakup'un ondan ayrılığı sebebiyle yaşadığı hüzn-i melâl

Yûsufdaki hûsn [ü] cemâl Ya' kûbdaki hûzn-i melâl
Gâh bedr oluram gâh hilâl göklerdeki ay gün menem (567/4)

“Yusuf'un güzelliğini görüp yüzü sade olanlara aldanma. Yusuf'un güzelliği çok olur ama Kenanlı Yusuf bir tane olur.” şeklinde Türkçeye çevrilebilecek Ulvî'nin aşağıdaki beytinde Hz. Yusuf'un güzelliğinin eşsiz olduğu ifade edilmektedir:

Hûsn-i Yûsuf görüp aldanma ruhı sâdelere
Hûsn-i Yûsuf çok olur Yûsuf-ı Ken'ân bir olur (214/2)

Nihânî, klasik Türk edebiyatının anlayışına uygun olarak sevgiliye, çok güzel oluşu nedeniyle Yusuf-ı sâni olarak hitap eder:

Âl-ile alur ala gözün bin dil ü cânı
Sihr-ile döker gamze-i mestün niçe kıanı
Her kim ki göre dir seni ey Yūsuf-ı şānī
El-ķudretülillāh te‘ ālā ve taķaddūs (234/2)

Hız. Yusuf, bir gün rüya görür ve babasına, rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine boyun eğerken gördüğünü söyler (Yusuf 12/4). Hurufilere göre on bir yıldız, güneş ve ayın Hız. Yusuf’a secde etmesinin sebebi onun yüzünün otuz iki kelimenin alemi olması dolayısıyladır.⁸⁵ Hız. Âdem’e öğretilen esma-i küllü Huruffiler, 28 ve 32 ilahî harfin tecellisi olan ve insan yüzünde bulunan 28 ve 32 hat olarak yorumlamışlardır. Esmā-i küllü bilmesi dolayısıyla melekler Hız. Âdem’e secde etmişlerdi. Hız. Yusuf’un yüzü dolayısıyla, yani yüzünde yer alan 32 hat dolayısıyla ay ve güneş Hız. Yusuf’un yüzüne secde etmektedir. Nesîmî, sevgiliye seslenerek onun (cemal ile) ikinci Yusuf olduğunu, yüzünün güzelliği ile ay ve güneşin, yüzüne secde ettiğini söylemektedir. Bu beyitte Hız. Yusuf’un güzelliğine ve gördüğü rüyaya telmihte bulunulmaktadır:

Ay u gün secde kıldılar yüzüne
Ey cemāl-ile Yūsuf-ı şānī (592/13)

Nefsini ve rabbini tanımayan insanın Mısır’a ulaşıp Yusuf gibi padişah olamayacağını ifade edildiği Misâli’nin aşağıdaki beytinde, “*Kendini bilen Rabb’ini bilir.*”⁸⁶ hadisine ve Hız. Yusuf’un kendini ve Rabbini tanıması dolayısıyla Mısır’a sultan olduğuna işaret edilmektedir:

‘ Ârif-i Rab ‘ ârif-i nefis olmayınca âdemi
Şanma kim Mışra irür Yūsuf gibi pādşāh olur (243/3)

Nûrî’nin “Sevdiğim o Yusuf’u köledir diye ayıplama. Ey hoca, (Yusuf) senin için kul ise buna şaşılmaz. Benim için (o) sultandır.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek beyitte Hız. Yusuf’un önce köle ve daha sonra ise sultan olduğuna telmihte bulunulmaktadır:

⁸⁵ Usluer, a.g.e., s. 337.

⁸⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 122-123.

Sevmişem ol Yūsufı kıldur diyü ta‘n eyleme
Saña kıul ise n’ola ey h^wāce sultāndur bana (418/4)

Kimin yazdığını tespit edemediğimiz “Eğer Mısırlı Yusuf’u bulayım dersin insana bak. Bütün varlıktan geç ve can içinde cana bak.” şeklinde nesre çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Hz. Yusuf’un Mısır’da uzun bir süre geçirmesine binaen Yusuf-ı Mısrî (Mısırlı Yūsuf) ibaresi kullanılmaktadır. Ayrıca beyitte Hz. Yusuf’un Mısırda sultan olmasına da işaret vardır. Harflerin toplamı 32’dir. Bu harfler tüm varlığın esasını oluşturur. Harfler, Allah’ın kelamı olarak onu ifade eder. Ondan ayrı düşünülmezler. Harflerin mevcudiyetini kendi varlıklarında (insan varlığında) gören Hurufiler, bu suretle Allah’ı kendilerinde müşahede ettiklerini düşünürler. Burada bütün varlıktan geçilip fenafillah mertebesine ulaşılması gerektiği beyan edilmiştir:

Yūsuf-ı Mısrî bulam dirseñ eger insāna bak
Cümle varlıktan güzër kııl cān içinde cāna bak (436/1)

Hurufiler, tüm varlıkta Zat-ı İlahî’yi harfler aracılığıyla müşahede eder ve Zat-ı İlahî’yi harfler vasıtasıyla tanımlarlar. Eşya, Allah’ın kelamının mazharıdır. Hak, eşyanın hakikatidir. Eşya ile Allah’ı aynı bilmek gerekir. Kurtuluşa ermek isteyen kişi, mevcudatın tüm zahirî suretlerini Allah’ın kadim sıfatı olarak bilmelidir. Hakk’ın Zat’ının hakikatinden başka mevcut yoktur.⁸⁷ Kaygusuz Abdal’ın, kendisinin mübarek can ve hoş tabiat olduğunu, Hz. Yusuf’un güzelliğine sahip olduğunu ve Kenan halkının kendisine kul olduğunu söylediği aşağıdaki beyitte vahdet-i vücut anlayışı ifade edilmektedir. Ayrıca, Hz. Yusuf’un güzelliğine ve Kenanlı oluşuna işaret olunmaktadır:

Cān-ı şerîf olmışam hūlk-ı laţîf olmışam
Hüsni-i Yūsuf olmışam halk-ı Ken‘ān bendedür (574/8)

Sivâsî, sevgiliye hitap ederek Mısır ülkesine Kenanlı Yusuf olsa bile bir an ecel elinden güvende olmamasını temenni eder. Hz. Yusuf’un (aslen) Kenanlı oluşu

⁸⁷ Usluer, a.g.e., s. 234-236.

ve Mısır ülkesinde bulunması (orada sultan olması) beytin imaj dünyasında önemli bir yer teşkil etmektedir:

Bir lahza emān bulmayasın dest-i ecelden
Ger MıŖır iline Yūsuf-ı Ken' ān olasın sen (581/4)

Canın sevgilinin çenesinde kaldığını, hasta gönlün hayrette olduğunu ve Hz. Yusuf'un kuyuya düştüğünü ama pîr-i Kenan'ın (Hz. Yakup'un) haberinin olmadığını ifade eden Ulvî, beyitte can-Hz. Yusuf, zenahdan-çâh, kaldı-düşdi, haste dil-pîr-i Kenan, hayrettedür-bî-haber kelimeleri ile leff ü neşr sanatı gerçekleştirmektedir. Beyit meydana getirilirken Hz. Yusuf'un kuyuya atılması ve onun kaybolmasından dolayı Hz. Yakup'un şaşkınlık içerisinde olması hadisesinden yararlanılmıştır:

Cān zenaḥdānuñda ḳaldı ḥasta-dil ḥayrettedür
Düşdi Yūsuf çāha ammā Pîr-i Ken' ān bî-ḥaber (670/2)

Hz. Yusuf'un ve insanların yüzünde 32 ilahî hat mevcuttur. Bu harfler varlığın temelini oluşturur. Harfler, Allah'ın kelamı olarak Allah'ı ifade eder. Allah'tan ayrı düşünülmezler. Harflerin mevcudiyetini kendi varlıklarında (insan varlığında) gören Hurufiler Allah'ın kendilerinde tecellisine inanırlar. Nutkî, aşağıdaki beytinde Hz. Yusuf'un yüzünde olan kadim otuz iki hattın kendisi olduğunu, vücudunun büyük ülke ve Kenan ülkesi olduğunu ifade ederek ilahî tecellilere mazhar olduğunu açıklar:

Sî vü dü ḥatt-ı Ḳadīmem Yūsufuñ vechinde ben
MıŖır-ı cāmî' dür vücūdum gör ne Ken' ān olmışam (142/4)

Beytini oluştururken Hz. Yusuf'un zindandan kurtulup Mısır'a sultan olma hadisesinden hareket eden Taşlıcalı Yahyâ Bey: "Ne zaman can Yusuf'un zindandan kurtulur, o zaman, istek Mısır'na ulaşır başına sultan olur." der:

MıŖır-ı maḳşūda irişür başına sultān olur
Yūsuf-ı cānuñ ḳaçan kim ola zindāndan ḥalāŖ (607/2)

2.1.9.7. Hz. Musa

Mısır'ın yerlileri olan Kıptiler putlara ve yıldızlara tapmaktaydı. Kıptilerin hükümdarı olan Firavun, Hz. Yusuf'tan itibaren Mısır'da bulunan İsrailoğulları'na eziyet etmekteydi. Firavun'un veziri Haman eziyet işinde ona eşlik ediyordu. İşte bu şartlarda Hz. Musa ortaya çıktı. Firavun, doğan erkek çocuklarını öldürmekteydi. Allah, onu Firavun tarafından öldürülmekten kurtardı. Annesi Allah'ın emri gereği sandıkla onu Nil'e bıraktı. Firavun'un adamları onu Nil'de buldular. Saraya götürdüler. Firavun'un karısı Asiye onu evlat edindi. Hz. Musa'nın öz annesi, sütanne olarak saraya girdi. Gençlik çağına ulaştığında Allah tarafından kendisine ilim ve hikmet verildi. Bir gün bir Mısırlı Kıpti'nin İsrailoğulları'ndan birini dövdüğünü gördü. Hz. Musa, İsrailoğlu'na yardım etmek için Kıpti'ye yumruk attı, Kıpti yere düştü ve öldü. Onun Kıpti'yi öldürdüğünü Firavun'a haber verdiler. Bir kişi, öldürüleceğini ona haber verdi. Hz. Musa bunu öğrenince Mısır'dan ayrılıp Medyen'e gitti.

Hz. Musa, Medyen'de Hz. Şuayb'a hizmet etti ve onun kızı ile evlendi. Ailesiyle birlikte Medyen'den ayrılıp Mısır'a yöneldiğinde Tur dağında bir ateş gördü, o tarafa yöneldi ve Allah'ın hitabına mazhar oldu. Ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: *“Ey Musa! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.”* (Kasas 28/30). *“Ona, Tur dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık.”* (Meryem 19/52). Elindeki değneğin, Allah'ın emriyle, bir yılan hâline gelmesi ve Allah'ın emriyle Hz. Musa elini koynuna koyduğunda bembeyaz çıkması (yed-i beyza) ona verilen peygamberlik mucizelerindendir.

Peygamberliği doğrudan doğruya Allah tarafından bildirildiği, Allah'ın hitabına nail olduğu için kendisine “Kelîmullâh” denilmiştir. Duası üzerine Allah, kardeşi Hz. Harun'u da kendisine yardımcı yaptı. Hz. Harun da Allah'ın emri ve izniyle peygamber oldu. Hz. Musa ve Hz. Harun, Allah'ın emriyle kendini Tanrı ilan eden Firavun'u ve kavmini hak dine davet etti. Firavun hak dini kabul etmedi. Firavun'un sarayındayken elindeki asasını yere atınca yılan oldu. Firavun'un etrafındakiler bunun sihir olduğunu söylediler. Hz. Musa, dokuz mucize gösterdi

(İsra 17/101). Hz. Musa ile Firavun bir buluşma günü (bayram günü) kararlaştırdılar. Hz. Musa ile Firavun'un sihirbazları bir araya geldi. Önce sihirbazlar iplerini ve değneklerini yere attı. Sonra da o, asasını yere atınca asası yılan oldu. Sihirbazların yılan olan ipleri ve değnekleri, onun asası tarafından yutuldu. Sihirbazlar bu olay neticesinde âlemlerin Rabb'ine iman ettiler. Firavun, Hz. Musa'nın hak din davetini reddedip Tanrılık iddiasına devam etti. Ayrıca inananlara zulmetmekten de geri durmadı.

Bunun neticesinde Allah'ın emriyle inananları Mısır'dan Filistin'e doğru yola çıkardı. Firavun ve adamları onları takip etti. Asasıyla denize vurunca deniz ikiye ayrıldı. Hz. Musa ve İsrailoğulları denizin içinden karşıya geçtiler. Firavun ve adamları denizin açık olduğunu görünce denizin içinden karşıya geçmek istedi. Denizde boğuldular. Firavun, boğulacağını anlayınca iman ettiyse de boğulmaktan kurtulamadı. Hz. Musa, Allah tarafından belirlenen yere davet edildiğinde yerine vekil olarak Hz. Harun'u bıraktı. Belirlenen yere (Tur dağına) gittiğinde Allah'la konuştu. Allah'tan cemalini göstermesini istedi. "Beni katiyen göremezsin. Fakat dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Allah, dağa tecelli etti. Dağ paramparça oldu. Bu olay neticesinde bayıldı (Araf 7/143). Burada kendisine indirilen Tevrat'ı aldı. Hz. Musa yokken (Tur dağına gitmesinin ardından) Samiri adında birisi bir buzağı heykeli yaptı ve milleti ona taptı. Hz. Musa, Samiri'yi kovdu ve heykel buzağıyı ateşte eriterek denize döktü.

Eserde ilgili beyitlerde umumiyetle Hz. Musa; Tur dağındaki ağaçtan Allah'ın hitabına nail olması, Allah'ı görmek istemesi, Allah'ın kendisini kesinlikle (dünyada) göremeyeceğini söylemesi dolayısıyla ele alınmıştır ve bu minvalde beyitler oluşturulmuştur. Peygamberliği doğrudan doğruya Allah tarafından bildirildiği, Allah'ın hitabına nail olduğu için kendisine "Kelîmullâh" denilmektedir. Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya Tur dağında bulunan vadinin sağ tarafındaki ağaçtan seslenerek "İnnî enallâh" (Ben Allah'ım) demiştir. "Vadi-i Eymen'de Allah'ın hitap ettiği (Kelîmullâh) Musa için "İnnî enallâh"ın (Ben Allah'ım) tecellisi nedir?" diye soran Sürûrî'nin beytinde, Hz. Musa'nın Allah'ın hitabına nail olması hadisesi yer almaktadır. Fazlullah, Hz. Musa'nın Allah'ın sesini duyduğu ağaçtan kastın âdem

olduğunu söylemektedir. Ağaçtaki ateşten murat ise âdemin vücudunun oluştuğu dört unsurdan biri olan ateş olmaktadır. Hz. Musa, insanın yüzündeki 32 hattın unsurlarından biri olan 32 ateşten “Muhakkak ki ben Allah’ım” sözünü duymuştur. İnsanın yüzündeki 32 hat; ateş, hava, su ve topraktan (dört unsur) meydana gelmiştir. Hz. Musa, bu hatların ateş unsurundan Allah’ın sesini işitmiştir.⁸⁸

Vādī-i Eymende Mūsā-yı Kelīmullāh için
Âteş-i innī enallāhuñ tecellāsı nedür (425/5)

Hz. Musa, Tur dağına geldiğinde “Rabbi erinî (Rabbim (kendini) bana göster)” demiş, Allah da “Len terânî (beni asla göremezsin.)” şeklinde cevap vermiştir. Allah, dağa tecelli edeceğini, eğer dağ yerinde durursa kendisini göreceğini söyler. Allah, dağa tecelli etmiş, dağ darmadağın olmuş, Hz. Musa bu isteğinden vazgeçip tövbe etmiştir (Araf 7/143). Aşkın ateşi ile yanıp kaknüs kuşu gibi nur olduğunu, Rabbi erinî (Rabbim bana göster) âleminde Musa ve Tur olduğunu söyleyen Za’fî, duygularını ifade ederken Araf 7/143 ayetine telmihte bulunmaktadır. “Allah yerin ve göklerin nurudur.” (Nur 24/35) ayetinde Allah’ın zatı anlamına gelir. Nur, 32 harfe delalet eder. Nur, İlahî kelimeyi yani Zat’ı işaret eder. Zat, her şeyin aslını oluşturur. Allah’ın kelamının nur olması ile Allah’ın kendisini “nur” olarak isimlendirmesi aynıdır. Bütün mevcudatın hakikati ve mahiyeti tek bir şey yani nur/harfdir.⁸⁹

Nār-ı ‘ aşk-ıla yanup kaçnūsveş nūr olmuşam
Rabbī ernî ‘ âleminde Mūsā vü Tūr olmuşam (145/1)

Tanrı’nın, birinin adını Hz. Musa, birinin adını da Firavun koyduğunu; kendisinin emrini yine kendisinin inkâr eylediğini dile getiren Za’fî’nin, şathiyane bir üslubun dikkati çektiği aşağıdaki beytinde vahdet-i vücut kavramı ifade edilmektedir. Bu kavram ifade olunurken Hz. Musa ile Firavun tezat oluşturmak üzere beyitte yer almaktadır:

Birinüñ adını Mūsā birinüñ Fir‘avn eydi
Kendünüñ emrine kendü yine inkār eyledi (203/6)

⁸⁸ Usluer, a.g.e., s. 350.

⁸⁹ Usluer, a.g.e., s. 223-225.

Allah'ın, Hz. Musa'ya 11 parça kumaştan bir hayme (çadır) yapmasını emrettiği haymeye makam-ı haşr olmasından dolayı Hayme-i Mi'ad denildiğini, rivayete göre, Allah'ın, Hz. Musa'ya kıyamet gününde o haymede hüküm vereceğini, on sekiz bin âleme hükmedeceğini vaat ettiğini, Hz. Musa'nın; tabutu, Tevrat'ı ve levhaları Hayme-i Mî'ad'a bıraktığını, bu haymenin Hz. Musa'nın kiblesi olduğunu, Allah'ın, harap olan bu haymenin yerine yenisini yapmasını Hz. Davut'a emrettiğini, Hz. Davut'un başladığı bu binayı (Beytül-Makdis) Hz. Süleyman bitirdiğini, Huruffilerce "hayme" denildiğinde insan vücudu kastedildiğini yukarıda Hz. Muhammed başlıklı kısımda belirtmiştik.

Yemînî, Hz. Musa'nın Hayme-i miadından haberdar olmayan mekânsız Sîmurg'un konağının Kafdağı olmadığını söylemektedir. Sîmurg kelime anlamıyla otuz kuş demek olup kesret manasıyla şiirlerde kullanılır. Kafdağı ise vahdeti ifade etmektedir. Beyitte, insan vücudu (insan) anlamına gelen Hz. Musa'nın miad çadırından (insandan) haberi olmayıp kesret içerisinde bulunan kişinin vahdete erişemediği dile getirilmektedir. Huruffiler, Allah'ı insanda müşahede ederler. Bu beyitte Hayme'nin bütün mahlukatın toplanacağı yer olduğunu da unutmamak gerekir. Beyte bu çerçeveden baktığımızda Hayme, vahdeti temsil etmekte ve Hayme'den haberdar olmayanın menzilin Kafdağı (Hz. Peygamber) olamayacağı söylenmektedir:

Hayme-i mî'ād-ı Mūsādan haberdār olmayan
Ol Sîmurğ-ı lâ-mekānuñ menzili Kāf olmadı (223/3)

Vadi-i Eymen, vadinin sağ tarafı demek olup Kasas 28/30'da geçmektedir. Allah, Vadinin sağ tarafındaki ağaçtan Hz. Musa'ya seslenmiş, âlemlerin Rabb'i olduğunu söylemiştir. Hz. Musa, Allah'tan kendisini göstermesini istemiş, Allah da "len terânî" (beni (dünyada) asla göremezsin) demiştir. Bu iki hadise de Tur-ı Sinada gerçekleşmiştir. Siyâmî'nin, "Allah Vadi-i Eymen'de "len terânî" (sen beni göremezsin) nüktesini kıldı. Tur-ı Sina dağından haberdar ol ki Musa buradadır." anlamındaki beytinde Hz. Musa'nın Tur dağında Hz. Allah ile konuşması yer almaktadır. Huruffilere göre Hz. Musa'nın Allah'ı görmesinin mümkün olmamasının

sebebi, Allah'ın sadece surete tecelli etmesi ve Hz. Musa'nın suretinde zaten tecelli etmesiydi. Allah'ın tecelli ettiği dağ ise onun vücudu idi. Hurufiler, o dağın parçalanmasını ise Hz. Musa'nın, yüzünde ve vücudunda tecelli etmiş olan Allah'ın 28 ve 32 harfinin taksimini yapması şeklinde yorumlamışlardır. Onun bayılmasının sebebini ise görmek istediği Allah'ın kendisinde olduğunu müşahede etmesi şeklinde değerlendirmişlerdir.⁹⁰ Bu bilgiler ışığında beyitte, Allah'ın tecelli ettiği Musa'nın vücudundan haberdar ol, denilmektedir:

Vādī-i Eymende kıldı len terānī nüktesi

Ṭūr-ı Sīnādan haberdār ol ki Mūsā bundadır (473/5)

Ânestu nâren (bir ateş gördüm) ifadesi Tâ hâ 20/10 ve Neml 27/7'de geçmektedir. Allah, Vadinin sağ tarafındaki ağaçtan Hz. Musa'ya seslenmiş, âlemlerin Rabb'i olduğunu söylemiştir. Bu hadise Kasas 28/30'da geçmektedir. Hz. Musa, Allah'tan kendisini göstermesini istemiş, Allah da "len terānī" (beni (dünyada) asla göremezsin) demiştir. Allah, dağa tecelli etmiş, dağ darmadağın olmuş, sonra bu isteğinden vazgeçip tövbe etmiştir (Araf 7/143). Nesîmî, aşağıdaki beyitte Hz. Musa gibi (Allah'ın) yüzüne müştak olan kişiye seslenerek gelip kendisini görmesini istemekte, daha sonra hem ânestu nâr (Tâ hâ 20/10) hem ağaç, İmranoğlu Musa (olarak) geldiğini söylemektedir. Harfler, Allah'ın kelamı olarak Allah'ı ifade ederler. Yine harfler Allah'tan zatından ayrı düşünülemez. Harflerin mevcudiyetini yaratılmış her şeyde ve kendi varlıklarında (insan varlığında) gören Hurufiler Allah'ı kendilerinde müşahede ederler:

Mūsā gibi dīdārına müştāk-iseñ gel uşda gör

Ânestu nârem hem şecer Mūsā bin 'İmrān gelmişem (348/5)

Arife seslenen Ahmed, bugün tecelli Tur'undan yakınlık isterse, Musa gibi vücudun dağlarında yürümesi gerektiğini söyler. Ahmed, Allah'ın tecellisine mazhar olmak istersen vücudunu tanı, derken beytin kompozisyonunu Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'ın tecellisine mazhar olması hadisesi çerçevesinde çizmektedir. Hurufilerce Tur'dan murat Hz. Musa'nın vücududur:

⁹⁰ Usluer, a.g.e., s. 351.

Yüri Mūsā gibi seyr it vücūduñ tağların ‘ārif
Bugün Ṭūr-ı tecellīden dilerseñ bulasın kırbet (358/3)

Hz. Musa'nın babasının adı İmrân b. Yasher b. Kahes b. Lâvî b. Yakup'tu. Hz. Musa'ya babasına nispetle İmrân b. Musa (İmrânoğlu Musa) denilmiştir.⁹¹ “Ateş nedir, nur nedir, mamur cennet nedir, İmranoğlu Musa nedir, Tur nedir, insan ve huri nedir?” diye sorduğu aşağıdaki beyitte Azmizâde Hâletî, vahdeti-i vücud felsefesi mucibince “varlığın birliği” cevabını beklemektedir:

Nâr nedür nūr nedür cennet-i ma‘mūr nedür
Mūsā-yı ‘İmrân nedür Ṭūr nedür ins ü hūr nedür (365/1)

Allah, dağa tecelli edeceğini, eğer dağ yerinde durursa Hz. Musa'nın kendisini göreceğini söyler. Allah, dağa tecelli etmiş, dağ darmadağın olmuş. O, bu isteğinden vazgeçip tövbe etmiştir (Araf 7/143). Huruflere göre onun, Allah'ı görememesinin sebebi Allah'ın sadece surete tecelli etmesiydi. Ayrıca zaten Hz. Musa'nın suretinde tecelli etmişti. Allah'ın tecelli ettiği dağ ise onun vücudu idi. Hurufler, o dağın parçalanmasını ise Hz. Musa'nın, yüzünde ve vücudunda tecelli etmiş olan Allah'ın, 28 ve 32 harfinin taksimini yapması şeklinde değerlendirmişlerdir. Onun bayılmasının sebebini ise görmek istediği Allah'ın kendisinde olduğunu müşahade etmesi şeklinde tevil etmişlerdir. Musa'nın, Rabbi erinî (bana kendini göster) (Bakara 2/260) dediğini, Allah'ın da len terânî (beni asla göremezsin) dediğini dile getiren Za'fî, Hakk'ın zahir olduğunu, onu (daha önceden) ikilikten kimsenin görmediğini söyler. Beyitte dolaylı olarak onun fenafillah makamına ulaşması dile getirilmiştir:

Rabbî ernî didi Mūsā len terânî didi Hâk
Zâhir oldı ikilikden kimse görmezmiş anı (374/2)

Nesîmî, Hz. Musa'nın tecelli nurunu istemesi sebebinin anlaşıldığını, onun isteğinin didar olduğunun bilindiğini beyan eder:

Mūsā tecellî nūrını Hâkdan temennâ eyledi
Maşşūdî ma‘lūm oldı çün Hâkdan anuñ didâr-ımuş (586/3)

⁹¹ Tulum, a.g.e., s. 324.

Hız. Musa, asasıyla denize vurunca deniz ikiye ayrıldı. Hız. Musa ve İsrailoğulları denizin içerisinden karşıya geçti. Firavun ve adamları da denizin içinden karşıya geçmek istediler. Lakin denizde boğuldular. Gönlüne seslendiği aşğıdaki beyitte Za'fî; aşkın, Hız. Musa gibi yed-i beyzayı gösterip nefis firavunun askerini asa ile helak eylediğini dile getirir:

Nefs-i Fir'avn ' askerın eyler ' aşā birle helāk
Gösterüp Mūsā-şifat ey dil yed-i beyzāyı ' aşķ (329/21)

Za'fî; dört kitabın manasını noktadan anlayana, Hız. Ahmed, Hız. Ali, Hız. İsa ve Hız. Musa nedir, diye sorar:

Dört kitabıñ ma' nāsını noktadan fehm eyleyen
Aħmed ü Ğaydar nedür ' İsa bigi Mūsā nedür (300/7)

2.1.9.8. Hız. Süleyman

Hız. Davut'un oğlu olan Hız. Süleyman, ondan sonra Allah tarafından peygamber olarak gönderildi. İnsanların ve cinlerin, rüzgârın hâkimiydi. Aynı zamanda kuşların dilini bilirdi. Mescid-i Aksa'yı inşa ettirdi. Allah tarafından hüküm verme yetkisi, ilim ve hükümdarlık verildi. Meselelerin hallinde hüküm vermekle de meşhurdur. Allah'tan, kimsenin ulaşamayacağı bir hükümrânlık istemesi üzerine Allah onun dileğini kabul ederek onun isteğini kendisine verdi (Sad 38/35). Rüzgâr, onun emrine verildi. Hız. Süleyman, rüzgâr vasıtasıyla yol alırdı. Şeytanlar ve cinler de emri altındaydı. Rivayete göre yüzüğü vasıtasıyla cinlere, şeytanlara, rüzgâra, kuşlara, rüzgâra hükmediyordu. Bir gün bir şeytan bu yüzüğü çaldı. Daha sonra yüzüğü tekrar elde etti.⁹²

Hem peygamber hem de kraldı. Ordusu; cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşmaktaydı. Bu ordu hep birlikte düzenli olarak hareket ediyordu (Neml 27/17). Ordusu karıncaların bulunduğu bir vadiye gelince bir karınca diğer karıncalara, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi

⁹² Aydemir, a.g.e., s. 205.

ezmesinler” der (Neml 27/18). Ordusunda Çavuş Kuşu denilen “Hüdhüd” adlı bir kuş vardı. Bir gün Hüdhüd, ona Sebe ülkesinden haber verdi. O ülkedeki halkın güneşe tapıldığını ve hükümdarının kadın olduğunu söyledi (Neml 27/19-26).

Hz. Süleyman Hüdhüd’e o ülkenin melikesi Belkıs’a götürmesi için bir mektup verdi. Mektupla Belkıs’ı ve halkını Müslüman olmaya davet etti. Belkıs ona elçilerle hediyeler gönderdi. Yanında bulunan bir kişi (kitaptan bilgisi olan biri), çok kısa bir sürede (göz açıp kapayıncaya kadar) Belkıs’ın tahtını Hz. Süleyman’ın yanına getirdi. Emri üzerine Belkıs’ın tahtı tanınmayacak hâle geldi. Melike, ona doğru yola çıktı. Melike’ye bu tahtın kendisine ait olup olmadığını sordu. Melike tahtını tanıdı. Belkıs ve halkı Müslüman oldu.

“Tasavvuf yetmiş iki milletin dinini anlamaktır. Tasavvuf akıl âlemine Süleyman olmağa derler.” olarak günümüz Türkçesine çevrilebilecek İbrahim’in aşağıdaki beytinde Hz. Süleyman, hükümdarlığı, kudreti dolayısıyla yer alır:

Taşavvuf añlamağdur yetmiş iki milletün dilin

Taşavvuf ‘âlem-i ‘ağla Süleymân olmağa dirler (4/15)

Bazen melek bazen peri, bazen cin ve bazen de Süleyman olduğunu söyleyen Eşrefoğlu Rûmî, beyitte “div” ve “Süleyman” kelimelerini tenasüp oluşturmak üzere kullanmıştır. Ayrıca beyit Hurufilik ve vahdet-i vücud anlayışı çerçevesinde düzenlenmiştir:

Gâh ferişte oluram gâhî perî

Gâhî dîv ü gâh Süleymân olmuşam (87/3)

Baştanbaşa Allah’ın vechi olan eşyayı öğrenmeye hem Süleyman hem kendi parmağındaki yüzüğün nakşı olduğunu dile getiren Sürûrî, Hz. Süleyman’ın yüzüğüne ve yüzüğünün içerisinde bulunan nakşa işaret etmektedir:

Ser-be-ser eşyâ-yı vechullâhı ta‘lîm itmege

Hem Süleymânâm hem engüştümde nakş-ı hâtemem (107/7)

Hakk'ın fazlının ya da Fazlullah'ın kelamının Süleyman'ın yüzüğünün mührü olduğunu, yüzüğün nakşını okuyanın insan ve cinlere padişah olacağını söyleyen Muhîti'nin aşağıdaki beytindeki kelimadan kasıt 32 ilahî harftir. Hz. Süleyman'ın yüzüğü vasıtasıyla insanlara ve cinlere hükmeden bir kral olması hadisesine telmih yapılan beyitte Fazlullah'ın nutkundaki 32 ilahî harf, Hz. Süleyman'ın yüzüğünün mührü olduğu ve bu yüzüğün nakşını yani 32 İlahî harfi okuyanın insanlara ve cinlere padişah olacağı iddia edilmektedir. Ayrıca burada Fazlullah'ın isminin Hurufilerce ism-i azam olarak kabul edilmesi de söz konusudur:

Ḥātem-i mühr-i Süleymāndur kelām-ı fazl-ı Ḥaḳ
Okuyan naḳş-ı nigîn[i] ins ü cinne şāhdur (166/6)

Hurufilere göre insanın yüzünde doğuştan itibaren 7 ümmî hat bulunmaktadır: Saç, dört kirpik ve iki kaş. Saçtan istiva hattının geçmesiyle birlikte bu 7 ümmî hat 8 olur. 7 ve 8 ümmî hat 4 unsurdan oluştuğu için 28 ve 32 hat ortaya çıkar. Bu 28 ve 32 hat da Arap alfabesindeki 28 İlahî harfe ve Fars alfabesinde 32 harfe delalet eder. Bu hatlar dolayısıyla Allah, insanda müşahede edilebilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi Hurufilerce Fazlullah'ın ismi ism-i azam olarak kabul edilmiştir. Yemîni'nin aşağıdaki beytinde “ism-i azamın fazlını sevgilinin suretinin nakşında görmek”ten kasıt suret-i İlahî'yi görmektir. Hz. Süleyman'ın yüzüğünün içerisinde ism-i azamın yazılı olduğu rivayet edilmektedir. “Hz. Süleyman'ın yüzüğünün sevgilinin saç, kaş ve kirpiğinde” olması ise, yine insanın yüzünde, yüzün üzerinde bulunan 7 ümmî hat dolayısıyla, Allah'ın temaşa edilmesidir:

Şüretüñ naḳşında gördüm fazl-ı ism-i a' zāmı
Zülf ü kaş u kirpüğüñdedür Süleymān ḥātemi (222/1)

“Kuş dili okuyup karınca ile sohbet edelim. Şeytanımızı hapis edip mülke Süleyman olalım.” olarak nesre çevirebileceğimiz Ahmed adlı şairin aşağıdaki beytinde, Hz. Süleyman'ın kuşların dilini bilmesine, karınca ile ilgili yaşadığı hadiseye işaret olunmaktadır:

Manṭıḳu 'ṭ-ṭayr okuyup mūr-ıla şoḥbet idelüm
Dīvümüz ḥabs idüben mülke Süleymān olalum (399/5)

“Arif olup sevgilinin karınca gibi olan ayva tüyelerinin işaretlerini anla. Hühüd gibi yolun yolcusu ol ki Süleymanlık budur.” diyen Hayrî aşağıdaki beyitte, mûr (karınca), Hühüd, Süleymân kelimelerini tenasüp içerisinde kullanmıştır. Beytin kompozisyonunda bu kelimelerin kullanılması zengin çağrışım alanı oluşturmuştur:

‘ Ārif ol aña rümûz-ı mûr-ı haţţ-ı dil-beri
Hühüdāsā sâlik-i rāh ol Süleymānlık budur (405/2)

Sivâsî aşağıdaki beyitte, muhataba seslenmekte, eğer Süleyman olup rüzgâra hükmetse de dünyada ölüm derdine bir çare bulunmayacağını söylemektedir. Burada Hz. Süleyman’ın rüzgâra hükmetmesine ve devrinin en kudretli kişisi olsa da ölmesi hadisesine telmih yapılmaktadır:

‘ Ālemde ecel derdine bir çâre bulunmaz
Ger hüküm idesin yile Süleymân olasın sen (581/3)

2.1.9.9. Hz. Lokman

Kur’an-ı Kerim’in 31. suresi “Lokman” adını taşımaktadır. Hz. Lokman’ın peygamber veya veli olduğu konusu tartışmalıdır. Bu suredeki bir ayette kendisine “hikmet” verildiği ifade edilir. Bu yüzden klasik Türk edebiyatı metinlerinde “hikmet” sembolü olarak yer alır. Lokman, hikmetli sözleri, oğluna verdiği nasihatleri, bitkilerin dilini bilmesi, hastalıkların tedavisini bilecek ilme sahip olması, ölümden ve yaşlılıktan başka her derde deva bulması, ölümsüzlük otunu bulmasına rağmen bir yılanın bu otu kapıp gitmesi vb. gibi özellikleriyle zikredilen meşhur bir şahsiyettir. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde “hikmet” sahibi olması ve tıp konusundaki bilginliği konu edilmektedir.⁹³

“Sen eğer hikmet ile Hz. Lokman olsan da bu ölüm derdine çare bulamazsın.” diyen Sivâsî, Hz. Lokman’ın ölümden başka her derde çare bulmasına ve “hikmet” sahibi olmasına telmihte bulunur:

⁹³ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000, s. 454-456.

Bu dest-i ecel derdine dermân idemezsin
Ger hikmet ile hâzret-i Loqmân olasın sen (581/5)

“Ey hekim, senin tabiatın Lokman’ın lokması ile alışmaz. Onun için hikmet sofrasından sana gıda gelmez.” şeklinde söyleyen Usûlî, “hakîm” kelimesini hem tıp doktoru hem de filozof manasına gelebilecek şekilde tevriyeli kullanmıştır. Burada Hz. Lokman, meşhur bir tabib ve “hikmet” sahibi olması dolayısıyla beyitte yer almaktadır:

Loqma-ı Loqmân-ıla tab‘ uñ alışmaz ey hakîm
Anuñ-içün ẖwân-ı hikmetden ğidâ gelmez saña (665/4)

2.1.9.10. Hz. Eyüp

Sabriyla meşhur bir peygamberdi. Ağır bir hastalığa yakalandı. Mal ve çocuklarını kaybetti. Hz. Eyüp, yakalandığı hastalıktan kurtulmak için Allah’a dua etti. Allah onun duasını kabul etti. Allah’ın emriyle ayağını yere vurunca su fişkırdı. Suyu yıkandı ve sudan içti. Böylece hastalıktan kurtuldu. Hastalıktan kurtulduktan sonra aileye ve mala sahip oldu (Sad 38/41-43). Hastalığı sırasında Allah’a çok yöneldi ve ona dua etti. Sabretmesi dolayısıyla büyük hastalığından kurtuldu.

Hz. Eyüp, mecmuadaki şiirlerde yakalandığı hastalığı, uğradığı bela ve sabrı dolayısıyla yer alır. Emir Nesîmî’nin gazelini tahmis eden Kelâmî’nin şiirinin son iki mısraında (Nesîmî’nin beyti) sevdiği kişiden, Eyüp’ün belasını çekmeyen kişinin sevgili elinden “abden şekur” hilatini giymediği söylenmektedir. Burada Hz. Eyüp’ün hastalığına, uğradığı sıkıntılara sabretmesi, Allah’a çok dua edip isyan etmemesi dolayısıyla Allah’ın Hz. Eyüp’e ailesini ve mal vermesine telmih yapılmaktadır:

Kim ki ma‘ şūkuñ ğamın cân-ıla kılmasa ğidâ
H̱ayy-i fi ‘d-dâreyn olup bulmadı ‘ömr-i ser-medî
Ol ‘ İmādü ‘d-dîn-i sırr-ı Murtezâ böyle didi
Kim ki Eyyübuñ belâsın sevdüğinden çekmedi
Geymedi maḥbûb elinden ḥil‘ at-ı ‘ abden şekûr (311/8)

Hız. Eyüp'ün yakalandığı ağır hastalığa işaret eden Gülşenî: “Bu aşk ona bela imiş. Bu belayı çekip mihnet duyan gelsin. Dert ile Eyüp'e dönüp ten ile cana kıyan gelsin.” der:

Belâ-y-imîş bu ‘aşk aña çeküp miñnet duyan gelsün
Dönüp Eyyüba derd-ile ten ü cāna kıyan gelsün (521/1)

Klasik Türk edebiyatında şairler uğradıkları belalar ve çektikleri sıkıntılar dolayısıyla kendilerini Hz. Eyüp'e benzetirler. Aşağıdaki beyitte de Gülşenî, zamanın Eyüp'ünün kendisi olduğunu ve mihnetini çektiğini, canını terk edene meydan okuduğunu, (bu meydan okumaya) uyanın gelmesini istemektedir:

Benem Eyyüb[1] devrānuñ çekerem miñnetin anuñ
Urana terkini cānuñ şalā direm uyan gelsün (521/4)

“Aşkın sıkıntısına katlan ya da aşk sıkıntısını seç. Dert ehli ol, dert ehli. Yani zamanın Eyüp'ü olmak istersen derviş ol.” diyen Dervîş, sıkıntılara gark olması dolayısıyla Hz. Eyüp'e yer vermektedir:

İhtiyâr it renc-i ‘aşkı ehl-i derd ol ehl-i derd
Ya‘nî Eyyüb-ı zamân olmağ dilerseñ dervîş ol (681/3)

2.1.9.11. Hz. Yunus

Ninovalıydı. Bu şehrin halkına peygamber olarak gönderilmişti. Bu şehrin halkı zalim ve putperestti. Hz. Yunus'a kendisini balığın yutuşu sebebiyle Zü'n-nûn (balık sahibi) denilmektedir.

Ninova şehrinin halkını Allah'a iman etmeye davet etti. Peygamberliği döneminde çok az kişi kendisine inandı. Bu yüzden Hz. Yunus Rabb'inin izni olmaksızın, sabredmeden Ninovadan yüklü bir gemiye binerek ayrıldı. Bindiği gemide bilinmeyen bir sebeple gemiden aşağıya atılmak üzere çekilen kurada kendisi çıktı ve denize atıldı. Yaptığı yanlışın farkına varıp kendisini kınarken bir balık onu yuttu (Saffat 140-142). Balığın karnında bir süre kaldı. Balığın karnında karanlıklar içerisinde Allah'a dua etti ve af diledi. Allah, onu affetti ve balığın karnından sahile

çıkardı. Bu olaydan sonra kendi milleti olan Ninovalıları hak dine davet etti. Halkı iman etti.

Aşk ile boynu eğip zamanın Hz. Yunus'u olsa yine de mutlu olanın Malik-i Dinar olduğunu muhataba söyleyen Bâkî beyitte, Hz. Yunus'un lakabı olan Zü'n-nûn (balık sahibi) ibaresine yer vermektedir:

‘ Aşk-ile kıddüñ büküp Zü'n-Nün-ı vaqt olsañ yine
Kām-rān ol kimsedür kim Mālik-i Dīnārdur (704/6)

2.1.9.12. Hz. İlyas

Yaşadığı bölgenin halkına peygamber olarak gönderilmişti. Halkı Ba'l putuna taparlardı. Onları hak dine davet etti. Halkı ona inanmadı. Kur'an-ı Kerim'de kısaca bahsedilen peygamberlerden birisidir. İskender, Hızır ve İlyas 6 ay süren Zulumat ülkesine yolculuk etti. İskender ile Hızır ve İlyas ayrı yoldan ab-ı hayata ulaşmaya çalıştı. Hızır ve İlyas ölümsüzlük suyunu içtiler. İskender bu ölümsüzlük suyundan içemedi.

Gönlüne seslendiği aşağıdaki beytinde Vahdetî, kutb-ı afağın, evliyanın, Hızır'ın ve İlyas'ın en çok budala (pejmürde, perişan) şeklinde göründüklerini söylemektedir. Vahdetî, burada bir halk inancını dile getirmektedir:

Kuṭb-ı āfāk [u] ricāl[ullāh] u Hızır ü İlyās
Ekşer ey dil görünürler bûdalā şeklinde (273/5)

Hızır ve İlyas'ın, ebedî hayatı Hz. Ali'den bulduklarını ifade eden Caferî, daha sonra muhataba ona (Hz. Ali'ye) talip ol demekte ve hayat suyunun onda olduğunu belirtmektedir. Burada Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın ab-ı hayatı içip ebedî hayata sahip olmalarına işarette bulunmaktadır:

Hızır ü İlyās buldılar andan ḥayāt-ı ser-medî
Tālib olsañ aña ol kim āb-ı ḥayvān andadur (366/6)

2.1.9.13. Hz. İsa

Annesi Hz. Meryem'dir. Hz. Meryem'in babasının adı İmran'dır. Kur'an'da anlatılan ailelerden ve sure adlarından birisi de Âl-i İmran'dır. Hz. Meryem'e Zekeriya peygamber baktı ve büyüttü. Beyt-i Makdisteki yerinde/bölmede Hz. Zekeriya gözetiminde büyüyen Hz. Meryem'in yemeği Allah'ın bir lutfu olarak daima yanında olurdu. Kur'an-ı Kerim'de geçen kadınlardan birisi de Hz. Meryem'dir. Kur'an-ı Kerim'de onun dünyanın kadınlarından üstün olduğu belirtilir (Âl-i İmran 3/42). Bir gün Cebrail, Hz. Meryem'e Hz. İsa'yı müjdeli. Hz. Cebrail, onun babasız doğacağını Hz. Meryem'e haber verdi. Cebrail'in, Hz. Meryem'e nefes üfmesi sonucu Hz. Meryem hamile olmuş, Hz. İsa babasız olarak dünyaya gelmiştir. Hz. Meryem de beşikteki İsa'yı şahit gösterdi. Beşikte konuşarak kendisinin peygamber olduğunu ilan etti. Çamurdan bir kuş yapıp üflediğinde Allah'ın izniyle hemen kuş canlandı. Anadan doğma körlerin gözünü açtı. Alaca hastalığına yakalanan insanları, Allah'ın izniyle, iyileştirdi. Allah'ın izniyle ölmüş insanları nefesiyle diriltti. Hz. Meryem, beşikteki Hz. İsa'yı alıp getirdiğinde milleti Hz. Meryem'in utanılacak bir şey yaptığını söylediler. İsrailoğulları'ndan kendisine iman etmelerini istedi. İsrailoğulları, ona inanmadı. Kendisine inanması için Allah'ın izniyle çeşitli mucizeler gösterdi. Onları hak dine davet edip mucizeler gösterdiğinde ona inanmayıp büyü olduğunu iddia ettiler. Havarilerin "gökten safra" indirme isteklerine karşı Allah'a dua etti. Allah, Hz. İsa'nın isteği üzerine gökten sofrayı indirdi. İsrailoğulları, onu öldürmek istedi. İsrailoğulları, Hz. İsa'yı yakalayıp öldürdüklerini zannetti. Fakat Allah, onu göğe yükseltti (Nisa 4/156-158).

"Ey Kitab ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryemoğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine iman edin, "(Allah) üçtür" demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. Allah ancak bir tek ilahdır. O çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. Vekil olarak Allah yeter." (Nisa 4/171) ayetinde Hz. İsa'nın Allah'ın kelimesi ve ruhu olduğu ifade edilmektedir. Hurufilere göre Hz. İsa, Hz. Meryem'in suretinde ete kemiğe bürünüp aşikâr olmuştur. Hz. Meryem'in sureti de Hz. Âdem ve Havva'nın sureti üzerinedir. Bu sebepten Hurufiler, Hz. İsa'nın

suretinin de Hz. Âdem ve Havva'dan geldiğini dile getirmişlerdir. Allah'ın sureti üzerine yaratılan Âdem'in suretini bilen kişinin Allah'a yol bulacağı gibi, Hz. İsa da aynı şekilde değerlendirilmiştir. Hz. İsa, Allah'ın sözü olması dolayısıyla, Allah'tan ayrı değildir. Bu sebeple her şeyi kapsar ve Allah'la birlikte bütün eşyada aşikâr olur.⁹⁴

Rivayete göre Hz. İsa, gökyüzünde dördüncü kata kadar yükseldi. Burada üzerinde dünya malı olarak bir iğne bulundu. Bu yüzden daha ileriye yükselemedi. Dünya malından soyutlandığı için kendisi mücerred sıfatıyla vasıflandırılmıştır.⁹⁵ Za'fi, gönlüne seslenerek, sakın bu dünyanın nakşına aldanmamasını, Hz. İsa gibi tecerrüde niyetlenip kahpe zenden (dünyadan) vazgeçmesini istemektedir (277/4). Vahdetî ise Hz.İsa'nın şüphesiz dünya ile ilgili şeylerden elini çektiğini, (Lakin sevgilinin) anber saçan saçı ile meşguliyeti olduğunu söylemektedir (185/3). Varını terk edip dünya malından ayrılmayan kimsenin Hz. İsa gibi makamını gökyüzü yapamadığının dile getirildiği Levhî'nin aşağıdaki beytinde, Hz. İsa'nın dünya malından tam olarak soyutlanamadığı düşüncesi yer bulur:

Varını terk eyleyüp her kim ki tecrîd olmadı

Ḥazret-i 'Īsâ gibi me'vâsın eflâk eylemez (682/2)

Kıyametin küçük ve büyük olmak üzere alametleri bulunmaktadır. Büyük alametleri içerisinde Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesi ve güneşin batıdan doğması da yer almaktadır. Mahvî aşağıdaki beyitte, Hakk'ın fazlı bu cihan içinde görüldüğünden beri Hz. İsa'nın yeryüzüne indiğini ve güneşin batıdan doğduğunu söylemektedir. Fazl-ı Hak ibaresine Hakk'ın fazlı olarak anlam verebiliriz. Ancak bu ibareyi Hak (Allah) olan Fazl şeklinde okumak da mümkündür. Fazl-ı Hakk'ın ikinci anlamıyla beyit şu şekilde günümüz Türkçesine çevrilebilir: “Ey Mahvî, Fazlullah bu cihan içerisinde görüldüğünden beri Hz. İsa yeryüzüne indi ve güneş batıdan doğdu.” Bazı Hurufilerce Fazlullah Hurufî, kıyamete yakın bir zamanda gelecek olan

⁹⁴ Usluer, a.g.e., s. 357-58.

⁹⁵ Ahmet Talât Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, s. 220.

Mehdî ve Mesih'tir. Burada ima yoluyla da olsa Fazlullah'ın Hz. İsa olduğu iddia edilmektedir:

Fazl-ı Haq Maḥvî idelden bu cihân içre zuhûr
İndi ' İsâ toğdı mağribden daḥı hem âfitâb (343/7)

“Ey Nutkî, senin nutkun İlah'ın zatının nutkudur. Onun için İsa gibi her ölüye can olmuşum.” diyen Nutkî'nin aşağıdaki beytinde Hz. İsa'nın ölüleri diriltme hadisesine telmih vardır. Huruflere göre bütün harfler ezeldir. Harfler Allah'ın sıfatlarıdır. Allah'ın isimleri ve sıfatları harflerden meydana gelmiştir. Bütün varlığın üzerine 28 ve 32 harf muhittir ve bütün eşyada tecelli etmiştir. Bütün mevcudat 28 ilahî kelimeyle (dolayısıyla Zat'la) kaim ve onun aynıdır.⁹⁶ Aşağıdaki beyit, bu minvalde değerlendirilmelidir:

Nuṭṭkiyâ nuṭṭkuñ senüñ zāt-ı İlähuñ nuṭṭkıdur
Anuñ-içün ' İsäveş her mürdeye cân olmuşam (142/8)

Hızır, Hz. İsa, Allah tarafından göğe yükseltilmiştir. İsrailoğulları onun benzerini öldürmüştür. Yeniden yeryüzüne geldiğinde Hz. Peygamber'in şeriatı ile amel edecektir. Hz. Mehdî, Hz. Peygamber'in soyundan olacak; Hz. İsa ile Hz. Mehdî, kıyamete yakın bir zamanda, kıyamet kopmasından önce gelecek ve birlikte zalimlere karşı savaşacaklardır. Sürûrî aşağıdaki beytinde, sevgilinin anber saçan sümbül gibi kıvrım kıvrım saçının zamanında, ki bu zaman Mehdî zamanıdır, bütün dinler ve milletlerin bir olduğunu söyler:

' Anber-efşân sümbülün devrinde ey ' İsä-nefes
Devr-i Mehdîdür kamu bir oldu edyân u milel (244/4)

“Her kim Hz. İsa'nın can bağışlayan nefesinden feyiz aldıysa Hızır gibi ezelden ta ebede kadar diri oldu.” şeklinde nesre çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Hz. İsa'nın, babasız olarak Hz. Cebrail'in nefesiyle üfürmesi sonucu dünyaya gelmesinden dolayı, lakabı olan Ruhullah zikredilmiştir. Hz. İsa'nın mucizesi olarak nefesiyle ölüleri diriltme hadisesine telmih yapılmaktadır:

⁹⁶ Usluer, a.g.e., s. 238.

Hızır u 'Īsā gibi ḥayy oldı ezelden tā ebed
Her ki feyz aldı dem-i cān-baḥş-ı rūḥullāhdan (151/6)

Hurufilere göre bütün harflerin ezeli olduğuna yukarıda temas olunmuştu. Allah'ın isimleri ve sıfatları harflerden meydana gelmiştir. 28 ve 32 ilahî harf bütün varlığı kuşatmış, bütün eşyada tecelli etmiştir. Bütün mevcudat 28 ilahî kelimeyle (dolayısıyla Zat'la) kaim ve onun aynıdır. Bütün varlığın üzerine 28 ve 32 harf muhittir ve bütün eşyada tecelli etmiştir. Hurufiler bu 28 ve 32 harf dolayısıyla Allah'ı tüm eşyada müşahede etmişlerdir. Nefahtu fihî min-rūhî ibaresi Hicr Suresi 29. ayette geçmektedir. Burada Allah'ın Hz. Âdem'e ruhundan üflemesi ifade edilmektedir. Aşağıdaki beyitte Nümâyî, kendi nutkunun Hz. İsa'nın nefesi olduğunu, cansız bütün cisimleri dirilttiğini, kendi lisanında "onun içine ruhumdan üfledim." ayetinin aşikâr olduğunu ifade etmektedir. Nümâyî kısacası Tanrı'nın vasıflarıyla vasıflandığını dile getirir. Mecmuada bu tarzda söylenmiş birçok beyte rastlanılır:

Dem-i 'Īsā-durur nuṭṭum dirildür cānsuz eşbāhı
Nefahtu fihî min-rūḥi 'ıyān oldı lisānumda (262/6)

Hz. İsa'nın babasız olarak annesinden doğması hadisesini zikreden Za'fî, "Sen annesinden babasız olarak doğan İsa'sın. Bu işi anla ki sana bütün müşkiller hallolsun." demekte ve bütün insanların aynı şekilde önemli olduğunu vahdet-i vücüt prensibiyle anlatmaktadır:

Sensin ol 'Īsā ki ṭoğdı māderinden bî-peder
Añla bu mażāyî tā ḥall ola saña müşkilāt (158/5)

Hastaları eli ile sıvazlayarak (meshederek) onları Allah'ın izniyle sağlıklarına kavuşturan Hz. İsa, bu sebepten, Mesih adıyla da anılmıştır. Hz. İsa'nın, Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi hadisesine telmih yapılan Aşkî'nin gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte, güzelin zamanın Mesih'i ve ölülerin dirilmesi için tamamen can olduğunu gördüğünü iddia eder:

Ol şanem gördüm Mesîḥā-yı zamān olmuş gelür
Mürdeler ihyāsına ser-cümle cān olmuş gelür (304/1)

2.1.10. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar

2.1.10.1. Asaf

Hz. Süleyman'ın vezirinin adıdır. Kur'an'da adı geçmez. İslami kaynaklarda adı Asaf b. Berahya olarak geçer. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın Sebe halkı ile savaşmadan önce şöyle dediği belirtilir: “Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm.” (Neml:38-40) diyen kişi, farklı rivayetler olsa da, Hz. Süleyman'ın veziri Asaf'tır. Hz. Süleyman'ın veziri, sır kâtibi ve teyzesinin oğlu, keramet sahibi bir kişiydi. İsm-i azamı bilirdi.⁹⁷

Mevlânâ Nâtikî, kendisine seslenmekte, altı yönün Asaf'ı olduklarını ve Hz. Süleyman'a vezirliklerde bulduklarını beyan eder. Beyitte Asaf, Hz. Süleyman'ın veziri olması dolayısıyla yer almaktadır. Beyitte ayrıca vahdet-i vücud anlayışı ifade olunmaktadır:

Şeş cihetüñ Āşafiyuz Nâtikî

Geçdi Süleymāna vezārātumuz (323/6/8)

2.1.10.2. Ashab-ı Kehf

Kur'an-ı Kerim'de Kehf Suresinde (18. sure) anlatılmaktadır. Ashab-ı Kehf, mağara arkadaşları demektir. Bir grup genç, insanları puta tapmaya zorlayan bir krala (Dokyanus) karşı çıkar. Zorba kraldan bir mağaraya kaçarlar. Bu gençler mağarada Allah tarafından 309 yıl uyutulur. Uyandıklarında her şey değişmiştir. Mağarada uyuyan kişilerin yanında bir köpek de vardır. Köpeğin adı konusunda çeşitli rivayetler varsa da, umumî görüşe göre, Kıtımr'dir.⁹⁸

Ashab-ı Kehf'in köpeğinin, insanın ne olduğunu bilmediği zamanda kendisinin daima irfan meclisinin çanak yalayıcısı olduğunu söyleyen Günâhî, bu beyitte ve bu beytin bulunduğu gazelin genelinde Huruffliğin temel esaslarından olan insanın Allah'ın mazharı olması sebebiyle ezeli vasfını taşımasına işarette bulunmaktadır:

⁹⁷ Tökel, a.g.e., s. 325-329.

⁹⁸ Tökel, a.g.e., s. 330-34.

N' idügün bilmezdi âdemüñ seg-i aşhâb-ı kehf
Ben hemîşe kâse-lîs-i meclis-i ' irfân idüm (199/3)

Mevlânâ Nâtıkî; muhatabına, Kehf rûmuzunun kendilerine aşikâr olduğunu, Kehf rûmuzunu kendilerinden talep etmesini, kendilerinin Kıtmir olduğunu söylemektedir. Şair burada Kur'an-ı Kerim'in Kehf Suresinde anlatılan yedi gencin hikâyesine telmih yapar:

Kehf rûmüzü bize oldı ' ıyân
Bizde taleb kııl anı Kıtmîriyüz (323/4/3)

2.1.10.3. Balım Sultan

Bektaşîlik'te, Hacı Bektâş-ı Velî'den sonra ikinci pîr (pîr-i sâni) olarak kabul edilir. Asıl ismi Hızır Bâlî olan Balım Sultan'ın kendisiyle ilgili yaşadığı dönemden kalma hiçbir belge yoktur. Hakkındaki bilgiler gelenek içerisindeki yazılı ya da sözlü aktarımlara dayanmaktadır. Osmanlı Sultanı II. Bayezid, Dimetoka'da Balım Sultan'la tanışmış, onu Dimetoka'dan alıp Hacı Bektaş Dergâhının başına getirmiş. Bu sıralar Anadolu'da Safevî propagandasının arttığı yıllardır. Anadolu'da Safevî propagandasına açık kitleleri bu yöndeki etkilerden uzak tutmak, bu görevlendirmenin temel amacı olduğu söylenebilir. Balım Sultan iş başına gelir gelmez Bektaşîliği yeni bir ıslahat ve teşkilatlanmaya tabi tutmuştur. Bu ıslahatların başında "mücerretlik erkânı"nı tarikatın içine yerleştirmek gelmektedir. On iki imam kültürünü, "Hak-Muhammed-Ali" şeklinde ifade edilen telakkiyi ve on iki post erkânını sistemleştirdi.⁹⁹

Hayretî, Balım Sultan'dan kendisine ihsan olursa, cümle âlem kendisine düşman olsa bile sıkıntı yaşamayacağını düşünmektedir:

Ne gam yağı olursa cümle ' âlem
Balım Sulţândan olursa ' inâyet (386/2)

⁹⁹ Üzümcü, a.g.e., s.54-56.

2.1.10.4. Cemşid

Tahmurs'un oğludur ve Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Bir gün Azerbaycan'a uğramıştı. Azerbaycan'da yüksek bir taht kurdu. Sonra çok kıymetli mücevherlerle süslü tacını başına takıp bu tahta oturduğunda güneş Cem'in tacına vurunca her taraf ışık oldu. Bu olayı seyredenlerin gözü kamaştı ve güneşin yeryüzüne indiğini sandı. Bu olaydan sonra ışık anlamına gelen şid kelimesini Cem'e ekleyerek Cemşid dediler. Bu günün öneminden dolayı o güne Nevruz (yeni gün) deyip kutladılar. Rivayetlere göre ilk şarap meclisini de kendisi kurmuştur. Şarabı icat eden de odur. Yine rivayetlere göre Cem, dünyanın dört bir tarafını gösteren Câm-ı cihân-nümâ adlı bir kadehe sahipmiş. Bu kadeh, câm-ı gîtî-nümâ adıyla da bilinir. Bu kadehin üzerinde yedi hat (yazı) varmış. Klasik Türk edebiyatında isminin anılmasının sebeplerinden biri de saltanatının ihtişamı dolayısıyladır.¹⁰⁰

“(Ey sevgili), Rûhî, senin mahallenin çömleğini elinden düşürme bu dert değil. Çünkü senin mahallenin çömleğini aşk ehli Cem'in kadehi bilmektedir.” diyen Bağdatlı Rûhî aşağıdaki beytinde sevgilinin, âşıklar için önemini vurgular ve sevgilinin mahallesinin çömleğinin bile âşıklar için değerli olduğunu ifade eder. Beyitte sevgilinin mahallesinin çömleğinin âşıklar için Cem'in kadehi gibi kıymetli ve ikbal sembolü olduğu söylenmiştir:

Ġam degül Rûhî sifâl-i kûyuñ elden şalmasa
Kim sifâl-i kûyuñı ‘aşk ehli cām-ı Cem bilür (201/5)

Geceleyin Cem'in eğlence meclisini anlatmak için sürahi ağzını açtıkça bütün kadehlerin dinleyip mecliste yer yer kulak olduklarının dile getirildiği Bağdatlı Rûhî'nin aşağıdaki beytinde, kadehlerin kulak şeklinde görünmeleri Cem'in eğlence meclisinin debdebesini, gösterişini dinlemek için kulak kesilmelerine bağlanarak hüsni-talil sanatı gerçekleştirilir:

Dün şurâhî bezm-i Cem naqline açduqça dehân
Diñleyüp meclisde yer yer cāmlar gūş oldılar (497/3)

¹⁰⁰ Tökel, a.g.e., s. 125-142.

Her yoksul tabiatlı kişinin, şarap meclisinin Cem'in töreni olduğunu anlamayacağı, burada padişahlara yakışır bir tavır ve başka bir âlemin bulunduğunu söyleyen Bâkî, Cem'in eğlence meclisinin debdebesine ve Cem'in padişah olmasına atıfta bulunmuştur:

Her gedâ-ı tab' aılmaz âyîn-i Cemdür bezm-i mey
Bunda bir şâhâne tavr u özge ' âlem vardur (704/3)

2.1.10.5. Dârâ

Şehnâme'nin ünlü kahramanlarından. İsfendiyar'ın torunu ve Behmen'in oğludur. Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu ve sonuncu padişahı olan Dârâ'ya Dârâb ve Dârâ-yı Ekber de denilmiştir. Büyük İskender'le yaptığı savaşın sonrasında öldürülmüş ve Keyâniyân sülalesi onun öldürülmesiyle sonlanmıştır. Büyük bir güce, şöhrete, saltanata, debdebeye, hazineye sahip olması bakımından klasik Türk edebiyatı metinlerinde ihtişam, ululuk ve azamet sembolü olarak geçmektedir.¹⁰¹

Gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte Ubeydî, muhataba seslenerek yokluk ülkesine gelip meyhaneye gidenlerin ululuğunu görmesini istemekte ve Dârâ'nın ömründe asla böyle debdebeyi görmediğini söylenmektedir. Bu beyitte Dârâ, ihtişam, ululuk sembolü olması dolayısıyla bulunmuştur:

Fenâ dârına gel gör şevket-i ehl-i hârâbâtı
Ki Dârâ görmedi ' ömründe hergiz böyle dârâtı (378/1)

Kendisinin yoksul olduğunu ancak kendisine âlemin padişahıym dese yakışacağını, çünkü kendisini aşkın Dârâ'sının kul eylediğini söyleyen Za'fî; Dârâ'ya, zamanının kudretli bir sultanı ve büyük hazineye sahip olması sebebiyle yer vermektedir:

Pâdişâh-ı ' âlemem dirsem yaraşur ben gedâ
Dergehinde bende kılmışdur beni Dârâ-yı ' aşk (329/17)

¹⁰¹ Tökel, a.g.e., s. 150-156.

2.1.10.6. Deccal

Kıyametin büyük alametlerindendir. Kıyametin kopmasına yakın, tek gözlü olup Müslümanlar için fitne kaynağı olacak bir varlıktır. Sıhhat derecesi zayıf hadislerde vasıfları sıralanmıştır. Deccal'in alnında "kâfir" yazısı olacaktı. Rivayetlere göre kıyamete yakın Mehdî ile savaşacaktı. Mehdî veya Hz. İsa tarafından, yeryüzündeki insanlara katliamlar yaptıktan sonra, öldürülecek. Deccal'in insanlara zararı ve şerleri dokunacaktı.¹⁰²

Şeyhî; emîn, arif ve âlim'in Mesih kanına (soyuna) yakın; boş, hain, cahilin ise Deccal eşşeginin kuyruğuna yakın olduğu kanaatindedir:

Emîn ü 'ârif ü 'âlim dem-i Mesîhe qarîn
Fuzûl u hâyin ü câhil düm-i har-ı Deccâl (698/22)

2.1.10.7. Eflatun

Asıl adı Platon'dur. M.Ö. 430-348 yıllarında yaşamış, meşhur Yunanlı filozoftur. Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocasıdır. Eflatun da Aristo gibi tercüme faaliyetleri sonucu İslam kültür ve ilim sahasına girmiş Yunanlı filozoflardan biridir. Aristo'nun hocası olması dolayısıyla klasik Türk edebiyatında akıl, hikmet ve görüşlerindeki incelik ve isabetle kendisinden bahsedilir. Dünya tarihinin en önemli filozofları arasında yer almaktadır. Ancak bizim edebiyatımızda daha çok hakkında rivayet edilen efsanevi bilgilerle anılmaktadır. "Ud" adlı çalgıyı onun icat ettiği de rivayetler arasındadır. Klasik Türk şiirinde, Aristo ile beraber İskender'in akıl hocası ve başdanışmanı olarak yer alır. Bununla birlikte Eflatun'dan akıl, rey ve iyi tedbir sembolü olarak bahsedilmektedir.¹⁰³ Eflatun'un ilminin, Hz. Peygamber'in bilgisi karşısında hayrette olduğunun, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in konuşmasının çok hikmetli bir şahidi olduğunun dile getirildiği ve bu şekilde Hz. Peygamber'in övüldüğü Şekûrî'nin aşağıdaki beytinde, Eflatun akli ve bilgisi dolayısıyla yer almaktadır:

Hayret-künân-ı 'ilm-i Felâṭun-ı feylesûf
Hikmet-resân-ı şâhid-i inṭâḳ-ı Murtezâ (27/2/5)

¹⁰² Tökel, a.g.e., s. 338-342.

¹⁰³ Tökel, a.g.e., s. 422-425.

2.1.10.8. Emir Sultan

Buhara’da dünyaya gelen Emir Ahmed-i Buharî H. 922/M.1516’da yetmiş üç yaşlarında öldü. Buna göre H. 849/M. 1445 tarihinde doğmuş olmalıdır. Nakşibendiyye silsilesinin büyük şahsiyetlerinden Mahmūd-ı Fağnevî’nin torunu ve aynı zamanda seyyiddir. Semerkant’ta önce Ubeydullah Ahrâr’a intisap etti. Sonra Hacca gitti. Bir yıl sonra Simav’a döndü. Sonra İstanbul’da Şeyh Vefa Tekkesi’nde Şeyh Vefa ile görüştü ve bu tekkede kaldı. Abdullah-ı İlahî İstanbul’a gelip Emir Buharî’ye hilafet verdi. 1477’den itibaren irşat faaliyetlerine başladı. Böylece İstanbul’da Nakşibendî tekkesini Kur’an ve Nakşibendiyye tarikatını yayan ilk kişi oldu. Birçok sufi yetiştirdi. Emir Buharî’ye mürit olmak isteyenlerin artması üzerine II. Bayezid bir mescitle dervişler için hücreler yaptırarak burasını Nakşibendî tekkesine dönüştürdü. Müritleri artınca Ayvansaray ve Edirnekapi’da birer tekke daha açıldı. Vefat ettiği zaman Fatih’teki tekkenin bahçesine defnedildi.¹⁰⁴

Kimin tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz gazelde yer alan aşağıdaki beyitte, Emir Sultan hazretleri, velayet madeni olarak vasıflandırılır:

Ey velâyet ma‘deni Seyyid Buḥârî Ḥazreti
Ḥaḳ tecellî kılmayınca n’eylesün şeyḫüm bana (690/5)

2.1.10.9. Fazlullah-ı Hurufî

H. 740/M. 1340’ta Hazar denizinin güneydoğusunda yer alan Esterâbâd şehrinde doğdu. Asıl adı Abdurrahman olup seyyiddir. Babası Bahâeddin Hasan olup Esterâbâd’da kâdılkudâtlık (kadıların başı) yapmıştır. Soyu yedinci İmam Musa el-Kazım’ın oğlu Seyyid Cafer’e kadar ulaşır. Seyyid İshak-ı Esterâbâdî’nin verdiği bilgiye göre bir dervişten Mevlânâ’nın bir beytini dinler. Bu beytin gerçek anlamını hocası Kemâleddin’e sorar. Hocası da bunun sadece ibadet, riyazet, aşk ve cezbeyle anlaşılabilirliğini söyler. Seyyid İshak, Fazlullah’ın H. 756/M. 1355’te gördüğü bir rüya ile kendisine rüya yorumu bilgisinin Hz. Peygamber tarafından verildiğini beyan eder. Bu rüya üzerine, dünya nimetlerinden vazgeçmiş ve kendisini ibadete

¹⁰⁴ Hüseyin Algül, Nihat Azamat, “Emîr Sultan”, **DİA**, C. 11, İstanbul, 1995, s. 146-148.

vermiştir. Sonra İsfahan'a gitti. Burada dört ay kaldıktan sonra gördüğü bir rüya üzerine hac yapmak için yola çıktı. Önce Tebriz'e vardı. Burada Celâyirli Sultan I. Üveys ve devlet erkânı ile yakın ilişkiler kurdu. Burada Esterâbâdli bir kız ile evlendi. Tebriz'den sonra Hârizm'e (H. 760/M. 1359), buradan da İsfahan'ın güneyindeki Semîrem'e gitti. Semîrem'de itikâfa girdi. "Ey Fazl, gez ve gör!" diye bir ses duydu. Ardından sekizinci İmam Ali er-Rızâ'nın aşikâr olduğunu gördü. Bu olay neticesinde Şia'ya olan ilgisi arttı. Hac yapmayı düşünürken vazgeçip Meşhed'e gitti. Sonra Mekke'ye gitti. Hacdan döndükten sonra Hârizm'e uğradı.¹⁰⁵

Hârizm'de iken rüyasında kendisini Esterâbâd'da bulunan evinin bahçesinde görür. Burada bir zamanlar beklediği fütuhât gerçekleşir. Hârizm'den ayrılıp önce Horasan'a, oradan da İsfahan'a gitti. İsfahan'ın Tokcî mahallesi mescidinde kaldı. Burada rüyaları yorumlamasıyla tanındı. Dönemin âlimleri, vezirler, kadılar ve devlet adamları gibi çeşitli zümrelere mensup hemen bütün halktan kişiler rüyalarını tabir ettirmek için Fazlullah'a geliyordu. 1373 yılı Mart ayında (774 yılı Ramazan ayı) şer'î hükümleri tevil etme bilgi ve yetkisi kendisine verildi. 775 yılında hacca tekrar gitti. Tebriz yoluyla İran'a döndü. M. 1374-1375 (H. 776) tarihinde Tebriz'de bir rüya gördü. Bu rüyada Mehdî ve Mesîh; peygamberlerin ve velilerin sonuncusu olduğunu gördü. Bu rüya vasıtasıyla nübüvvetle velayet kendisinde zuhur etti ve ulûhiyyet devri başladı. Fazlullah bu rüyayı açıklayınca Tebriz uleması tarafından tekfir ilan edildi. Bunun üzerine İsfahan'a gitti. Burada bir mağarada inzivaya çekildi. (H. 778/M. 1376) vefat etmek üzere olan bir derviş ona artık zuhur etme vaktinin geldiğini, Tebriz'de iken gördüğü rüyanın buna bir kanıt olduğunu söyledi. Kendisini Mehdî olarak tanıyan ve tanıtan Fazlullah'ın çevresinde yedi müridi bulunuyordu. Bunlar ona ilk inanan kişilerdi. Daha sonra Tebriz'den ayrılıp Gîlân ve Damgan'a gitti. Son zamanlarını Bâkûye'de geçirdi. Timur, Semerkant'ta ulema ile bir toplantı yaptı. Timur, verilen fetvaya göre onun idam edilmesini emretti. Timur'un oğlu Mîrân Şah tarafından yakalanıp Alıncak Kalesi'nde hapsedildi. Şirvan Emîri Şeyh İbrahim'in kadısı Bayezid'in fetvası ile H. 796/M. 1394'te Alıncak

¹⁰⁵ Hüsamettin Aksu, "Fazlullah-ı Hurûfî" **DİA**, C. 12, İstanbul, 1995, s. 277.

Kalesi'nde idam edildi. İdam edilmesine rağmen halifeleri sayesinde bu fırka taraftar kazanmış ve gittikçe büyüyerek güçlenmiştir.¹⁰⁶

Mecmuada en çok ismi geçen şahıslardan birisi de Fazlullah-ı Huruffî'dir. Şiirlerde ismi çeşitli şekillerde yer almıştır. Hatta Yemînî'nin aşağıya kaydettiğimiz gazelinde "Fazlullah" ismi redif yapılmıştır:

Lî-ma' allāhuñ maķāmı vech-i Fazlullāh imiş
Li-meni 'l-mülk-i lisānı nuṭṭ-ı Fazlullāh imiş

Kāf u nūnuñ nāṭıķı hem kāyinātuñ Ḥālīķi
Küntü kenzüñ 'āşıķ u ma' şūķı Fazlullāh imiş

Ḳuvvet-i şavt u kelāmuñ mebd'e'ı vü neş'esi
Lā-mekānuñ gencinüñ şāhibi Fazlullāh imiş

'Ālem-i zāt u şıfātuñ 'aynı vü māhiyyeti
Hem münezzeh cümlesinden zāt-ı Fazlullāh imiş

Gösteren esmā-i ḥüsni öğreden esmā-i küll
Söyleyen ṭā hā ü yā sîn ya' nî Fazlullāh imiş

Şāhib-i tenzîl ü te'vîl ü kitāb-ı āsumān
Ol kelāmullāh-ı nāṭıķ ya' nî Fazlullāh imiş

Enbiyā vü evliyānuñ Ma' būdı hem maķşūdı
Ādem ü Ḥavvāya mażhar ḥüsni Fazlullāh imiş

Leyletü 'l-Esrāda Aḥmed gördüğü vech-i İlāh
Şüret-i şābin ḳaṭaṭ ya' nî ki Fazlullāh imiş

¹⁰⁶ Hüsamettin Aksu, **a.g.m.**, s. 277-278.

‘ Arş u kürsî-i İllâhî Levh-i Maḥfûz-ı semâ
Encüm ü burc u dürc-i menzil-i Fazlullâh imiş

Nüh felek ü çarḥ-ıla seyr eyleyen şems ü kamer
Beyt-i Ma‘ mûruñ esâsı saḳfı Fazlullâh imiş

İsm olan bi’l-ḳuvve vü bi’l-fi‘l fi vü zâd ü lâm
Ey Yemîni her irenüñ nâmı Fazlullâh imiş (165/1-11)

Fazlullah-ı Hurufî’nin ismi için mecmuada; Fazlullah ve Fazl kelimeleri kullanılır. Bununla beraber fazl kelimesi ile Allah’ın sıfatları yan yana getirilerek terkipler de yapılmıştır: fazl-ı Yezdânem (108/3), Fazl-ı Hakkuñ (107/8) fazl-ı Ehaddur (114/7) fazl-ı İllâhî (184/7) fazl-ı ism-i a‘zamı (222/1) fazl-ı Rabbü’l-âlemînüñ (244/6) fazl-ı Hudâ (249/6) vb.

“Fazl” kelimesinin geçtiği çoğu şiirde, bu kelime hem Allah’ın fazlı hem de Fazlullah-ı Hurufî’yi çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanılmaktadır. Yemîni’nin gazeline yer alan “Nebîlerin, evliyanın mabudu hem de isteği, Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın ortaya çıkmasının kaynağı Allah’ın fazlının güzelliğidir.” anlamındaki beyitte Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın yaratılmasının sebebi olarak Allah’ın fazlı (lutfu, iyiliği) gösterilmektedir. Fazlullah, kelimesini özel isim olarak anlamak da mümkündür. Hurufî inancına mensup şairler şiirlerinde bu tarz ifadeleri sıklıkla kullanmışlardır:

Enbiyâ vü evliyânüñ Ma‘ bûdı hem maḳşûdı
Âdem ü Ḥavvâya maḫhar ḫüsn-i Fazlullâh imiş (165/7)

Fazlın Kâbe’sine girdiğinden beri her nefeste binlerce hac etmekte olduğunu söyleyen Muhîti, “fazl” kelimesini hem Allah’ı hem de Fazlullah Hurufî’yi çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanmıştır:

Ka‘ be-i fazla Muḫîti gireli
Her nefesde iderem biñ biñ hâc (245/5)

Fazlullah'ın memleketinin yedi ülkesini bulup Keykubad, Kayser, Cemşid ve Fağfur olduğunu dile getiren Nesîmî, fazl kelimesi ile "Fazlullah-ı Huruffî"yi kasdetmektedir. Hurufiler, Fazlullah'ın Allah'ın bir zuhuru olduğuna inanmışlardır. Zaten Hurufiler varlığın Allah'ın bir zuhuru olduğunu düşünürler. Nesîmî, kendisinin kudretli sultanlar Keykubad, Kayser, Cemşid ve Fağfur olduğunu söylemektedir. Bu ifade de vahdet-i vücud anlayışının bir tezahürüdür:

Bulmuşam çün kişver-i Fazluñ yedi iklîmini
Keykubād u Kayşer ü Cemşid ü Fağfūr olmuşam (287/8)

Câvidânnâme; Fazlullah-ı Huruffî'nin yazdığı, Hurufilik felsefesini inşa ettiği ve anlattığı kitabının adıdır. Misâlî aşağıdaki beyitte, sevgilinin güzelliğinin Mushaf'ında Allah'ın arşını tefsir etmeyen **Câvidânnâme**'yi ve Fazlullah'ın sırrının nerede olduğunu bilmeyeceği kanaatini sarf eder:

Muşhaf-ı hüsnuñde 'arşullāhı tefsir itmeyen
Câvidān ü sırr-ı Fazlullāhı bilmez kıdadur (110/5)

Huruffilere göre, yanakta bulunan yedi ümmî hat 32 İlahî harfe delalet etmektedir. 32 İlahî harf tüm varlığın temelini oluşturur. Bu harfler bütün ibadetlerin temeli olarak görülür. Harfler, Allah'ın kelamı olarak Allah'ı ifade ederler. Allah'tan ayrı düşünülemez. Hurufiler harflerin mevcudiyetini yaratılmış her şeyde ve kendi varlıklarında (insan varlığında) görürler. Bu suretle Allah'ı kendilerinde müşahade ettiklerini düşünürler. Vahdetî, Fazlullah'ın yanağının Mushaf'ından ders aldığından beri Allah'ın gayb ilminin maliki olduğunu açıklar. Yanağın Mushaf'a benzetilmesi, Huruffilere göre 7 ümmî hattın yanakta bulunması dolayısıyladır:

Ders alaldan müşhaf-ı ruhsâr-ı Fazlullāhdan
Vâkıf-ı 'ilm-i ledünnî olmuşam Allāhdan (151/1)

Fazlullah'ın Allah'ın bir zuhuru olduğuna inanan Huruffilere göre, tüm varlıklar aslında Allah'ın zuhurudur. Fatih Usluer'e göre; Huruffî metinlerinde geçen üstü kapalı ifadeler, Fazlullah'ın bu düzlemde diğer varlıklardan ontolojik farkını ortaya koymaktan uzak bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Hurufilerin Allah'ın varlığını

yadsıyıp Tanrı'yı insandan ibaret gören bir anlayışta olduklarını söylemenin en yanlış, en yüzeysel okuma olacağı kanaatindedir.¹⁰⁷

Yemînî, Hakk'ın Fazl'ından “*Beni gören Hakk'ı görmüştür.*”¹⁰⁸ hadisinin dünyaya aşikâr olduğunu, kendini bilen kişinin bu sözünün lakırtı olmadığını bileceği kanaatini taşır. Bu beyti Hurufilik inancı perspektifiyle değerlendirmek gerekir:

Men reanî fazl-ı Hâkdan zâhir oldı ‘ âleme
Özini bilen bilür kim bu sözüm lâf olmadı (223/5)

Aşağıdaki beyitte Sürûrî, ayna misali olan insana yüz tutup Rahman'ın Fazl'ından Rahman'ın suretine ulaştığını beyan etmiştir:

Ol menem kim yüz tutup âyîne-i insâna men
Fazl-ı Raḥmândan irişdüm şüret-i Raḥmâna men (189/1)

Yine Sürûrî, âlemlerin Rabb'inin Fazl'ının rahmetinin, kâinatı Rahman'ın suretine dönüştürmüş olduğunu dile getirir:

Ey Sürûrî fazl-ı Rabbü 'l-âlemînüñ raḥmeti
Kâyinâtı şüret-i Raḥmâna kılmışdur bedel (244/6)

Rahmanın fazlının yine gelip kendilerine ulaştığını, şu gül bahçesinin çiçeğinin yine açılıp güldüğünü açıklayan Nesîmî, fazl kelimesini tevriyeli olarak kullanmıştır:

Raḥmeti geldi irişdi fazl-ı Raḥmānuñ yine
Çiçeği açıldı güldi şol gülistānuñ yine (613/1)

Allah'ın fazlından ebedî hayat bulduğunu söyleyen Za'fî, daha sonra, inkâr edenin inkârını göz önüne almaması gerektiğini kendi kendisine tembihler:

¹⁰⁷ Usluer, **a.g.e.**, s. 254.

¹⁰⁸ “Her kim rüyâsında beni görürse, muhakkak o, hak ve gerçek olarak beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şekil ve hilkatime giremez.” (Bkz. Zeynü'd-Din Ahmet B. Ahmet B. Abdi'l-Latifi'z-Zebidî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi**, Çev. Kâmil Miras, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1978, s. 278.)

Fazl-ı Hâkdan Ža‘ fiyā bulduñ hayāt-ı cāvidān

‘ Aynuña alma şaķın sen münkirüñ inkârını (459/5)

Hz. Muhammed’in, Miraç gecesinde Allah’ı sakalsız bir genç suretinde gördüğünü söylediği hadis olduğu iddia edilen bir söz vardır. Firişteoğlu İşknâme’sinde sakalsız bu gencin Fazl’ın sureti olduğunu söylemektedir.¹⁰⁹ Yemînî, Allah’ın Fazlı’nın, sakalsız bir genç suretinde olduğunu söylemekte ve yukarıda belirttiğimiz Hurufî düşüncesine atıfta bulunmaktadır:

Şüret-i şābin қаtāt Fazl-ı İlāh

Dünye vü ‘ uķbāda ol cānān-ı ‘ aşķ (422/6)

Hz. Mehdî, her devirde insanlar tarafından beklenilmiş ve insanların bazıları kendilerini Mehdî ilan etmiş ya da başkaları tarafından Mehdî ilan edilmiştir. Hurufîlerin bazıları da Fazlullah-ı Hurufî’yi Mehdî ve Mesih olarak görmüşler. Muhîtî, zamanın kudretli büyük adamı Mehdî’nin manasının, hidayet eyleyen bir ve tek olan Fazlullah hazretleri olduğunu söylemekte ve Fazlullah’ı Mehdî olarak görmektedir. Mecmuada Fazlullah-ı Hurufî’nin Mehdî olduğuna işaret eden başka beyitler de vardır:

Hāzret-i fazl-ı Eħaddur kim hidāyet eyledi

Ey Muħîfî Mehdî-i şāhib-zamānuñ ma‘ nāsı (114/7)

Aşağıdaki bentte Şuâî, şimdi kadeh ile içip Fazlullah’a ulaştığını ve çok şükrettiğini, ezelden verdiği sözün bu olduğunu açıklar. Gazeli tahmis edilen Muhîtî ise, vücut mağarasından Mehdî’nin çıktığını ve cihan halkına hidayet ettiğini dile getirir. Fazlullah’ın Mehdî olarak addedildiği beyitte, Hz. Mehdî’nin sığınakta kaybolması hadisesine telmihte yapılmıştır:

Şu‘ ā‘ ī nüş idüp cām ile şimdi

İrişdi fazla vü çok kıldı ħamdı

Ezelden bu idi peymān ü ‘ ahdi

Muħîfî ġār-ı tenden çıķdı Mehdî

Hidāyet eyledi ħalk-ı cihāna (383/5)

¹⁰⁹ Usluer, a.g.e., s. 253.

Kıyametin büyük alametleri içerisinde Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesi ve güneşin batıdan doğması da bulunmaktadır. Hakk'ın fazlının bu cihan içinde görüldüğünden beri Hz. İsa'nın yeryüzüne indiğini ve güneşin batıdan doğduğunu söyleyen Mahvî'nin aşağıdaki beytinde, Fazl-ı Hak ibaresine Hakk'ın fazlı olarak anlam verebiliriz. Ancak bu ibareyi Hak (Allah) olan Fazl şeklinde okumak da mümkündür. Fazl-ı Hakk'ın ikinci anlamıyla beyit şu şekilde günümüz Türkçesine çevrilebilir: “Ey Mahvî, Fazlullah bu cihan içerisinde görüldüğünden beri Hz. İsa yeryüzüne indi ve güneş batıdan doğdu.” Bazı Hurufiler, Fazlullah Hurufi'yi kıyamete yakın bir zamanda gelecek olan Mehdî ve Mesih olarak kabul etmişlerdir. Burada ima yoluyla Fazlullah'ın Hz. İsa olduğu iddiası vardır:

Fazl-ı Hâk Maḥvî idelden bu cihân içre zühür
İndi ‘ İsâ toğdı mağribden dağı hem âfitâb (343/7)

“Ey Sürûrî, Mehdînin suretinden ve İsa'dan iktibas edilmiş Fazlullah, âlemin Rabbinin nurudur.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Hz. İsa sadece ad olarak yer almakta ve Hz. İsa'nın ölümleri diriltmesi hadisesine çok ince bir gönderme yapılmaktadır. Ayrıca Hz. Mehdî'nin yüzünün beyaz (nurlu) olduğuna işaret edilmiştir:

Ey Sürûrî Fazl Rabbü'l-âlemînüñ nûrudur
Şûret-i Mehdîden ü ‘ İsâdan olan muḳtebes (479/11)

Kıyamete yakın güneşin batı tarafından doğacağı şeklindeki inanca atıfta bulunan Misâlî: “Güneş, ansızın batı tarafından ortaya çıktı. Fazlullah, (dünyaya) gelip dünyayı aydınlattı.” der. Beyitte Fazlullah'ın Mehdî olduğu iddiası dile getirilmektedir:

Nâ-gehî mağrib yüzinden zâhir oldu âfitâb
‘ Âlemi nûrânî kıldı geldi Fazlullâhdur (126/4)

Muhîtî, zamanın kudretlisi Mehdî'nin manasının, Hazret-i Allah'ın Fazl'ı olduğu şeklindeki düşüncesini sarf eder:

Ḥazret-i fazl-ı Eḥaddur kim hidâyet eyledi

Ey Muḥîṭî Mehdî-i şâhib-zamānuñ ma‘ nāsı (241/7)

Yine Muḥîṭî aṣāğıya aldığımız beyitte, Hakk’ın Fazlının ya da Fazlullah’ın kelamının Süleyman’ın yüzüğünün mührü olduğunu, yüzüğün nakşını okuyanın insan ve cinlere padişah olacağını söylemektedir. Bu beyitteki kelamdan kasıt 32 ilahî harftir. Hz. Süleyman’ın yüzüğü vasıtasıyla insanlara ve cinlere hükmeden bir kral olması durumuna beyitte telmih yapılmaktadır. Beyitte, Fazlullah’ın nutkundaki 32 ilahî harfin, Hz. Süleyman’ın yüzüğünün mührü olduğu söylenmektedir. Bu yüzüğün nakşını yani 32 İlahî harfi okuyanın insanlara ve cinlere padişah olacağı iddia edilmiştir. Hz. Süleyman’ın yüzüğünün üzerinde ism-i azam yazılıydı. Ayrıca burada Fazlullah’ın isminin Huruflerce ism-i azam olarak kabul edilmesi inancını görmekteyiz:

Ḥātem-i mühr-i Süleymāndur kelām-ı fazl-ı Ḥaḳ
Okuyan naḳş-ı nigîn[i] ins ü cinne şāhdur (166/6)

Hakk’ın Fazl’ından, Hz. Süleyman’ın yüzüğünün ülkesine sahip olduğunu beyan eden Nesîmî, Fazlullah’ın ism-i azam olduğunu dolaylı olarak ifade eder:

Faẓl-ı Ḥaḳdan Nesîmî mālîkdür
Mülket-i ḥātem-i Süleymānî (593/14)

“İsm-i azamın fazlını senin suretinin nakşında gördüm. Hz. Süleyman’ın yüzüğü saç, kaş ve kirpiğindedir.” diyen Yemînî, Hz. Süleyman’ın yüzüğü vasıtasıyla dünyadaki her şeye hükmetmesi hadisesine telmihte bulunmaktadır. Beyitte Huruflerce Fazlullah’ın isminin ism-i azam olarak kabul edilmesi inancına vurgu yapılmaktadır. “İsm-i azamın fazlını sevgilinin suretinin nakşında görmek”ten kasıt suret-i İlahî’yi görmektir. Hz. Süleyman’ın yüzüğünün içerisinde ism-i azamın yazılı olduğu rivayet edilmektedir. “Hz. Süleyman’ın yüzüğü sevgilinin saç, kaş ve kirpiğinde” olması ise, yine insanın yüzünde, yüzün üzerinde bulunan 7 ümmî hat dolayısıyla, Allah’ın temaşa edilmesidir:

Şüretüñ nakşında gördüm faẓl-ı ism-i a‘ zāmı
Zülf ü kaş u kirpügüñdedür Süleymān ḥātemi (222/1)

2.1.10.10. Firavun

Mısır hükümdarlarına verilen genel addır. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde geçen Firavun, Hz. Musa zamanında yaşamıştır. İsrailoğulları, Hz. Yusuf zamanında Mısır'a yerleşti. Mal mülk sahibi oldular. Bu durumdan memnun olmayan Firavun, onların mallarını mülklerini alıp karın tokluğuna köle olarak çalıştırdı. Ayrıca doğacak tüm erkek çocuklarının öldürülmesini emretti. Bu şekilde çoğalmalarını engellemeye çalıştı. Hz. Musa, asası ile Kızıldeniz'i yarıp geçtikten sonra onu takip eden Firavun ve adamları Kızıldeniz'de boğuldu.¹¹⁰

Muhataba seslenerek ondan cehalet Firavun'una uyup kendisini boğmaması, gafil olmayıp gözünü açmasını, kendilerinin cümle âleme sultan olduklarını dile getiren İlmî, muhatabından kendilerine tabi olmasını istemekte ve bunu isterken Firavun'un cahilce davranarak Hz. Musa'ya inanmayıp boğulması hadisesine telmihte bulunmaktadır:

Cehl-i Fir' avna uyup kendüzüñi eyleme ğarķ
Ġāfil olma gözüñ aç cümleye sulţānuz biz (177/5)

Şathiyane bir üslubun dikkati çektiği aşağıdaki beyitte Za'fi; Tanrı'nın, birinin adını Hz. Musa, birinin adını da Firavun koyduğunu; kendinin emrini yine kendinin inkâr eylediğini söyler. Beyitte vahdet-i vücut kavramı ifade olunurken Hz. Musa ile Firavun tezat oluşturmak üzere beyitte yer almıştır:

Birinüñ adını Mūsā birinüñ Fir' avn eydi
Kendünüñ emrine kendü yine inkār eyledi (203/6)

Gönle seslenen Za'fi, nefsi zulüm etmesi bakımından Firavun'a benzetir:
Nefs-i Fir' avn ' askerin eyler ' aşā birle helāk
Gösterüp Mūsā-şifat ey dil yed-i beyzāyı ' aşķ (329/21)

2.1.10.11. Hatem-i Tayy

¹¹⁰ Tulum, a.g.e., s. 311.

Arapların Tayy kabilesindedir. Yiğitliği ve cömertliği ile ün salmıştır. Lakabı el-Cevâd yahut el-Ecved (en cömert) idi. Tam adı Ebû Adî b. Abdullah b. Sa'd'dır. Arapların meşhur şairlerinden biridir. Cömertliği ve kahramanlığı dolayısıyla daha hayattayken bir darbimesel hâline gelmiştir. Hicretten evvel vefat etti. Klasik Türk şiirinde de cömertliği dolayısıyla ele alınmakta, övülen şahsiyetin cömertliği Hatem-i Tayy'dan daha üstün gösterilmektedir.¹¹¹

Aşkın, (aşk adını) ismini bazen insan bazen Hatem-i Tayy bazen Cüneyd-i Bağdâdî bazen Bayezid-i Bistamî bazen de Anadolu'da Molla (Mevlânâ) yaptığını söyleyen Yûsuf-ı Sîne-çâk, aşkın bu mutasavvıflarda tecelli ettiği şeklindeki kanaatini dile getirir:

Eyledi şüret tılısmuñ kenz-i ma' nāya kilid
Fehm-i ma' nā itmeyüp kendüyi eyler nā-ümîd
Şeyh olupdur kendüzine kendüyi eyler mürîd
Gâh[î] âdem gâh Hâtem geh Cüneyd ü Bāyezîd
Geh diyâr-ı Rûmda nāmını Monlâ itdi 'aşk (6/3)

Hatem-i Tayy, Mevlânâ Nâtıkî'nin aşağıdaki beytinde cömertliği dolayısıyla yer almıştır:

'Adl iderüz gâh çü Nüşîrevân
Mekremet içre gehî Hâtem Tayüz (323/3/6)

2.1.10.12. Hz. Havva

İlk yaratılan insan ve peygamber olan Hz. Âdem'in eşi ve bütün insanların anasıdır. Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığına inanılır. Hz. Âdem'le birlikte yasak meyveyi yedikleri için Allah tarafından cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilmiştir. Hurufiler kendi inançları doğrultusunda, hakkında yorumlarda bulunmuşlardır. Fatıha Suresinde bulunan 21 çeşit harf, Havva'nın yüzündeki 21 hat karşılığındadır. Onun yüzündeki 7 hattın (ebevî hatlar) gelmemesinin sebebi, Hz. Âdem'in yüzündeki hatların 28 ve 32 tane olduğunun bilinmesi içindir. Hz.

¹¹¹ Tökel, a.g.e., s. 454-456.

Peygamber'in "Fatihatü'l-Kitapsız namaz olmaz" şeklinde bir hadis-i şerifi bulunmaktadır. Bunun açılımını şöyle yapabiliriz: Hz. Âdem'in yüzündeki hatlar (28 ve 32 İlahî harfe delalet eder.) sayısınca kılınan namazlar, Fatıhasız yani Havva'nın yüzündeki hatlar (21 hat) bilinmeksizin mümkün ve makbul değildir.¹¹²

Esmâ-i küll, Hz. Âdem'e Allah tarafından öğretilen 28 ve 32 ilahî harfe delalet eder. Bu harfler varlığın temelini oluşturur. Harfler, Allah'ın kelâmı olarak onu ifade eder. Allah'tan ayrılmazlar. Hurufler harflerin mevcudiyetini kendi varlıklarında (insan varlığında) görmek etmek suretiyle Allah'ın kendilerinde tecelli ettiğini iddia ederler. Bütün isimlerin sırrına sahip olmayanın Hz. Âdem, Havva ve Allah'ın yüzünün nerede olacağını bilemeyeceği düşüncesine sahip olan Misâli'nin aşağıdaki beyti de bu minval üzredir:

Vâkıf olmayan bugün esmâ-i küllüñ rāzına
Âdem ü Havvâ vü vehullâhı bilmez kıdadur (110/2)

"Arş ile kürsi senin ibadetine boyun eğmiştir. Hz. Âdem ve Havva senin rahmetine muhtaçtır." diyen Sürûrî, vahdet-i vücud felsefesi doğrultusunda beytin kompozisyonunu oluşturmuştur:

Münkâd senüñ tã' atüñe ' arş-ıla kürsî
Muhtâc senüñ rahmetüñe Âdem ü Havvâ (133/6)

Havva'da 7 ümmî hat vardır. Ebî hatlar mevcut değildir. Havva'da 21 hat (7 ümmî hat, 7 ümmî hattın mahalli ve 7 ebî hattın mahalli) yer almaktadır. 21 çeşit harf bulunan Fatiha Suresi, Havva'nın yüzündeki 21 hat karşılığındadır. Hz. Âdem'de mahallerini hesaplamadan 7 ümmî ve 7 ebî hat olmak üzere 14 hat bulunmaktadır. Seb'al-mesânî, ikili yedi demek olup Fatiha'nın yedi ayeti için kullanılmaktadır. Âdem ve Havva'nın vücudunun İlahî aşamalar olduğunu, yüzündeki Fatiha ayetinin ise onun delili olduğunu ifade eden Vahdetî, Hz. Âdem ve Havva'nın yüzündeki hatların Fatiha olduğunu söyler:

Vücüd-ı Âdem ü Havvâ semâvât-ı İlahîdür
Yüzinde âyet-i seb'al-meşân anuñ güvâhidür (249/1)

¹¹² Fatih Usluer, **Hurufî Metinleri I**, İstanbul, Birleşik Yayınları, 2014, s. 33-34.

Enbiya ve evliyanın hem mabudu hem maksudu; Hz. Âdem ve Havva'nın çıktığı yer Fazlullah'ın güzelliği olduğunu dile getiren Yemînî, Allah'ın kendi güzelliğini görmek için insanı ve bütün varlığı yaratması hadisesine telmih yapmaktadır. “Fazllulah” kelimesi hem Allah'ın fazlı hem de Fazlullah-ı Hurufî olarak anlamlandırılabilir:

Enbiyā vü evliyānuñ Ma' bûdı hem maqşûdı
Âdem ü Havvāya maẓhar ħüsn-i Faẓlullāh imiş (165/7)

2.1.10.13. Hayâlî Ahmed Şemseddin Efendi

Halvetî tarikatının Gülşenî şubesinin kurucusu İbrahim Gülşenî'nin oğludur. Babası vefat edince babasının makamına geçti. H. 977/M. 1569'da vefat etti ve babasının yanına defnedildi. Mehmet Tahir, mürettep divanı ve yaranına gönderdiği mektubatının olduğunu söylemektedir.¹¹³

Mâlikî, gönül derdinden yanarak ah edip gamlanmayanın Gülşenî'nin oğlu Ahmed'e âşık olacağı iddiasındadır:

Aḫmed ibn-i Gülşenîye ' âşık olmaz Mâlikî
Derd-i dilden kim ki sūz u āh u ğamnāk itmeye (163/7)

2.1.10.14. Hızır

Ab-ı hayatı içerek ölümsüzlük sırrına ulaşmıştır. Peygamber veya veli olduğu konusunda ihtilaflar vardır. Kehf süresinde Hz. Musa'nın anlatıldığı kısımda Hz. Musa'ya rehberlik yaptığına inanılır. Adlarından birisi de Elyesâ'dır. Kelime anlam olarak yeşillik, yeşerme anlamlarına gelmektedir. Rivayete göre ayağının bastığı yer yeşil, çimenlik olurmuş. Bu yüzden Hızır adı kendisine verilmiş. İskender, onun rehberliğinde ab-ı hayatı aramak için yola çıktı. İlyas ile birlikte bu sudan içip ölümsüzlüğe ulaşmış, İskender ise suyu içememiştir. İskender ile ebedî hayat suyunu aramak için yaptığı yolculuk neticesinde ab-ı hayatı bulması ve ebediliğe kavuşması, denizlerde yürümesi, Hızır ve yeşil kelimesi arasındaki ilişki, denizde ya da karada

¹¹³ Tahir, **a.g.e.**, s. 113.

sıkıntıda olan insanlara yardım etmesi, Hz. Musa ile yaptığı yolculuk vb. bakımından klasik Türk edebiyatı metinlerinde ele alınmıştır.¹¹⁴

Mecmuadaki şiirlerde İskender ve Hz. İlyas ile ab-ı hayatı aramak için karanlıklar ülkesine yaptığı yolculuk neticesinde bulması ve ölümsüzlüğe kavuşması, Hızır ve yeşil kelimesi arasındaki ilişki dolayısıyla yer almaktadır. Hz. Ali’yi öven, Hızır ve İlyas’ın ebedî hayatı Hz. Ali’den bulduklarını ifade eden Caferî, daha sonra muhataba Hz. Ali’ye talip olmasını çünkü ebedî hayat suyunun onda olduğunu söyler. Beyitte, Hızır ve İlyas adları ebedî hayat suyunu içip ölümsüzlüğe kavuşmaları dolayısıyla zikredilmektedir:

Hızır ü İlyās buldılar andan hayāt-ı ser-medî
Tālib olsañ aña ol kim āb-ı hayvān andadır (366/6)

İnanışa göre Hz. Hızır, ab-ı hayatı içip ebedî hayata sahip olmuştur. Hz. İsa ise Allah tarafından göğe kaldırılmış ve kıyamete yakın ortaya çıkacağına inanılmaktadır. Dünyanın sonuna kadar yeryüzünde kalmaları dolayısıyla Hz. Hızır ile Hz. İsa’nın, klasik Türk edebiyatı metinlerinde birlikte geçtiği beyitler de bulunmaktadır. Mecmuada yer alan dört şiirde Hz. Hızır ile Hz. İsa aynı beyit içerisinde yer almaktadır. Sevgilinin dudağını övdükten ve sevgilinin lal taşı gibi kırmızı dudağı kadehinin Hz. İsa ile Hızır’a can bağısladığını ifade ettikten sonra Misālî, “Sevgilinin o dudağı Kevser çeşmesinden tatlı değildir de nedir?” diye sorar. Beyitte Hz. Hızır ve Hz. İsa sonsuza kadar yeryüzünde kalmaları dolayısıyla yer almaktadır:

Cām-ı la’ lüñ cān bağışlar Hızra çün ‘ İsa-y-ıla
Çeşme-i Kevserden ol şir’in degüldür pes nedür (130/2)

Saki, tasavvuf terimi olarak Allah ve mürşid-i kâmil anlamına gelmektedir.¹¹⁵ Aşağıdaki beyitte Sürûrî, Bâkî (ebedî olan) sakinin kendisine bir şarap içirdiğini kendisinin vaktin Hızır’ı olup ebedî hayat çeşmesine ulaştığını söyler. Beyitte Bâkî

¹¹⁴ Tökel, a.g.e., s. 361-379.

¹¹⁵ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Marifet Yayınları, 1999, s. 450.

sakiden kasıt, Allah'tır. Vaktin Hızır'ı olmak, edebî hayata kavuşmak anlamındadır. Şair bir anlamıyla fenafillah mertebesine ulaştığını ifade eder:

Sākī-i Bākī baña bir bāde nūş itdirdi kim

Hızır-ı vaqt oldum irişdüm çeşme-i hayvāna men (189/4)

Can gibi aziz bildiği sevgilinin yüzünün güneş, dışının inci ve dudağının hayat suyu, ayva tüylerinin Hızır ve vücudunun Meryem ve nutkunun Hz. İsa olduğunu dile getiren Cemîlî, beyitte Hızır kelimesinin “yeşil” anlamı ile tevriye sanatı gerçekleştirmektedir:

Yüzüñ mihr ü dişüñ dürr ü lebüñ ‘ayn-ı hayāt ey cān

Haṭuñ Hızır u vücūduñ Meryem ü nuṭṭuñ Mesîḥādur (604/5)

2.1.10.15. İbrahim Gülşenî

Diyarbakır'da dünyaya geldi. Küçük yaşta babası vefat etti. Amcası Seyyid Ali'nin yanında, amcasının koruması altında büyüdü. İlk eğitimini amcasının yanında aldı. Daha sonra tahsil için on beş yaşında, Uzun Hasan'ın saltanat yıllarında, Tebriz'e gitti. Tebriz'de Uzun Hasan'ın kazaskeri Mevlânâ Hasan'ın güvenini kazanmış, onun yardım ve iltifatlarını görmüştür. Halvetî Şeyhi Seyyid Yahya Şirvânî'nin halifesi Dede Ömer Ruşenî'nin müridi oldu. Dede Ömer Ruşenî'nin halifesi olduktan sonra bu tarikatın inanç sistemini yaymaya çalıştı. Daha sonra Mısır'a gitti. Burada mensup olduğu tarikatın düşüncesini yaymaya başladı. Kısa bir sürede büyük bir şöhretin sahibi oldu. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı fethedince tekkesinin inşaatı için ona bir arsa verdi. Mısır ve Mısır dışından çok sayıda insan ona bağlanıp müridi oldu. Kanunî Sultan Süleyman onun şöhretini duyup İstanbul'a davet etti. İbrahim Gülşenî, zamanın önemli devlet ve bilim adamları ile görüştü. Mısır'a döndükten kısa bir süre sonra M. 1533'te vefat etti. Vefat ettiğinde 100 yaşını geçmişti. Halvetîye tarikatının Gülşeniye kolunun kurucusudur. Latifî, Mevlânâ'dan sonra yetişmiş en büyük mutasavvıf olduğunu söyler. Yine Latifî, kırk bin beyitlik Ma'nevî adlı eserin Mevlânâ'nın Mesnevî'sine cevap olduğunu ifade eder.¹¹⁶

¹¹⁶ Zavotçu, a.g.e., s. 374.

Vahîdî, Gülşenî gibi aşkın kanlı gözyaşını âleme saçmayan kişinin Hatem-i Tayy olamayacağı kanaatindedir:

Hûn-ı ‘aşkı ‘âleme bezl itmeyen
Gülşenîveş ol kişi Hâtem degül (204/4)

“Bu velâyet ülkesinin hâl’e mensup bir er var imiş, Gülşenî dedikleri erenlerin şahı bir önder varmış.” şeklinde nesre çevrilebilecek beyitte Yûsuf-ı Sîne-çâk, İbrahim Gülşenî’yi över ve onu bir önder olarak görür:

Bu velâyet kişverinüñ hâlî bir er var-imiş
Gülşenî dirler erenler şahı server var imiş (226/1)

Yûsuf-ı Sîne-çâk, şah Gülşenî’ye yıllarca kul olmadan aşk sultanı olup sırrı keşfedemediğini ilan eder:

Şeh Gülşenîye Yûsuf yıllarla olmadın kul
Sultân-ı ‘aşk oluban keşf eylemedi râzı (644/5)

“Yusuf’un kulu olan âleme sultan olurmuş. Mısır’da Gülşenî adında bir er kişi varmış.” diyen Yûsuf-ı Sîne-çâk, İbrahim Gülşenî’nin Mısır’da şöret bulması gerçeğine işaretle bulunmuştur:

Çulı olan Yûsufuñ sultân olurmuş ‘âleme
Gülşenî dirler olur Mısr içre bir er var imiş (226/5)

Eserde Gülşenî kelimesinin geçtiği bazı beyitlerde Gülşenî tarikatına ve tekkesine telmihte bulunmaktadır. Hatta “Hüve’l-Mahbûb” başlığını taşıyan aşağıdaki gazelde ise Gülşenî dergâhı konu olarak işlenmektedir:

İster-iseñ Hağğa yakın gel Gülşenî dergâhına
Olmağ diler-iseñ emîn gel Gülşenî dergâhına

Bunda gelenler şâd olur inkâr iden güm-râh olur
Nâlân olan âgâh olur gel Gülşenî dergâhına

Gör bundaki hayrânları ‘aşka çıkar efğânları
Derddür hemân dermânları gel Gülşenî dergâhına

Hem tâze şolmaz gülleri durmaz öter bülbülleri
‘Arşa çıkar gulğulleri gel Gülşenî dergâhına

[Bunda] gelen bulur şafâ luḫ u kerem mihr ü vefâ
Ḥasta olan bulur şifâ gel Gülşenî dergâhına (559/1-5)

Kendisine seslenen ve can ile Gülşenî dergâhı eşiğinin dervişi olduklarını söyleyen Za‘fi; Allah’ın, şüphesiz, dualarını kabul edeceği inancındadır:

Āsitân-ı Gülşenî dervişi olduk cân-ıla
Ḥaḫ ḫabûl eyler muḫarrer Ža‘ fiyâ da‘ vâtuñı (215/5)

2.1.10.16. İskender

Klasik Türk edebiyatındaki İskender, Kur’an-ı Kerim’de adı geçen Zülkarneyn ile Makedonyalı Büyük İskender’in karışımı olan bir şahsiyettir. Kelimenin anlamı, iki boynuzludur. Kur’an-ı Kerim’de Kehf Suresinde geçer. Kur’an-ı Kerim’de Yecüc ve Mecüc kavminin zararlarını önlemek için Zülkarneyn’in sed yaptığı belirtilirken şiirlerde İskender’in seddinden bahsedilmektedir. Kur’an-ı Kerim’in Kehf süresinde Hz. Musa yanındaki kişiyle yolculuk yaparken kızarmış balık suya düşmüş ve canlanmıştır. Bu hadise, klasik Türk edebiyatı şiirlerinde Hızır ile İskender’in ab-ı hayat yolculuğu hikâyesinde dile getirilmiştir. Hızır ve İlyas ile birlikte 6 ay süren Zulumat ülkesine yolculuk etti. Hızır ve İlyas’tan farklı bir yoldan ab-ı hayata ulaşmaya çalıştı. Hızır ve İlyas ölümsüzlük suyunu içtiler. O, ölümsüzlük suyundan içemedi. Büyük İskender, Makedonya kralı Flip’in oğludur. 20 yaşında tahta geçmiştir. Zamanındaki büyük devletlerle savaşmış ve onları idaresi altına almıştır. Danışmanları arasında Eflatun, Aristo, Sokrat ve Bukrat gibi büyük felsefeciler vardı. Bir iş yaparken bu kişilere danıştı. 33 yaşında Babilde öldü. Zamanının büyük bir kahramanı olmuş, büyük bir krallık kurmuş, zamanının en güçlü hükümdarı olmuş, bütün dünyayı dolaşmış, çok geniş topraklar fethetmiştir. Mısır’ı fethettikten sonra İskenderiyye şehrini kurdu. Bu

şehrin en yüksek tepesine büyük bir ayna yaptırmış. Bu aynadan daha bir aylık mesafedeyken gemiler görülür ve gemiler denizde yakılmış. Bir rivayete göre bu aynayı Aristo yapmış. Başka bir rivayette ise bu aynayı Belinas, Hermis ve Valines birlikte yapmıştır. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde İskender, Hızır'la ölümsüzlük suyunu (ab-ı hayatı) aramaları, Hızır'ın ölümsüzlük suyunu bulup içmesi kendisinin içmemesi yönüyle ele alınır. Şiirlerde İskender, Allah'ın salih bir kuludur.¹¹⁷

Can gibi aziz bildiği sevgiliye seslenen Nesîmî, sevgilinin dudaklarının çeşmesine Hızır ve İskender'in; Zemzem, Kevser ve ölümsüzlük suyu dediklerini beyan eder. Burada Hz. Hızır ile İskender'in ölümsüzlük suyunu birlikte aramalarına telmih yapılmaktadır:

Leblerüñ çeşmesine Hızır ü Sikender ey cān
Zemzem ü Kevşer ile çeşme-i hayvān didiler (298/4)

Haydar (Hz. Ali) gibi, Allah rızası için gazalar (savaşlar) ettiklerini, dünyayı İskender'in aynası gibi seyrettiklerini dile getiren Nahifî, beyitte daha bir aylık mesafedeyken gemilerin görüldüğü ve gemilerin denizde yakıldığı, Aristo tarafından İskender'e yapılan aynaya telmihte bulunmakta ve kendilerinin İskender'in aynası gibi olduklarını ifade etmektedir:

Hasbeten lillāh gāzālar eylerüz Haydar gibi
‘Ālemi seyr eylerüz mir’āt-ı İskender gibi (2/1)

Aşağıdaki beyitte Şühûdî, nefis ejderini (yılanı) iki parça yapmak için Haydar'ın (Hz. Ali'nin) gerektiğini, Şirk Yecücüne sed yapmak için İskender'in lazım olduğunu söyler:

Ejder-i nefsi iki şakḳ itmege Haydar gerek
Şirk Ye’cücini sedd itmege İskender gerek (188/1)

2.1.10.17. Kanber

¹¹⁷ Tökel, a.g.e., s.187-208.

Hız. Ali'nin yanından ayrılmayan hizmetçisinin adıdır. Haydar'ın (Hız. Ali'nin) asil ailesinin kulu ve Hız. Ali'nin kölesi Kanber'in Kanber'i (kulu, kölesi) olduğunu söyleyen Hatâyî, bu şekilde Hız. Ali'ye ve ailesine bağılılığını açıklar:

Ġulâm-ı ħânedân-ı Ĥaydarem ben
‘ Alînüñ Ķanberinüñ Ķanberiyem (449/2)

2.1.10.18. Karun

Hız. Musa zamanında yaşamış İsrailoğulları'ndan bir kişidir. Kur'an-ı Kerim'de Firavun ve Firavun'un veziri Haman'la birlikte yer alır. Sayısız hazinelere sahip olduğu hâlde cimri bir kişiymiş. Sahip olduğu zenginliği Allah'tan değil de kendi bilgisinden olduğunu düşünmesi dolayısıyla asilerden olmuştur. Bir rivayete göre Karun, çeşitli madenlerden altın elde etme ilmini (Kimya) öğrendi. Bu sayede zengin oldu. Hazinesinin anahtarı bile, bir rivayete göre, dört yüz bin taneydi. Bu anahtarları, -değişik rivayetlerde- kırk, altmış, yetmiş katır ya da kırk adam taşımaktaydı. Hız. Musa'ya zekât vermemesi dolayısıyla malı mülkü yerin dibine geçmiştir.¹¹⁸

Kendisinin yiğitler padişahı Hız. Ali'nin sevgisini, Süleyman'ın krallığı ile Karun'un hazinesine vermeyeceğini ifade eden Nâ-murâdî'nin beytinde Karun, çok büyük hazineye sahip olması dolayısıyla geçmektedir:

Nâ-murâdî şâh-ı merdân-ı ‘ Alînüñ mihrini
Virmez ol mülk-i Süleymân-ıla Ķârün gencine (349/5)

2.1.10.19. Kavus

Keykubad'ın oğlu, Siyavuş'un babası ve Keyhüsrev'in dedesi olan Keykavus, **Şehnâme**'de geçen on ikinci İran padişahıdır. Babası Keykubad'dan sonra tahta geçer, gurur ve kibre kapılır. Bu yüzden etrafındaki insanlar üzülür ve hayal kırıklığına uğrar. Mazenderan adlı devlerin, cinlerin ülkesine başarısız bir sefer düzenledikten sonra dünyayı gezmeye karar verir. Hamaveran seferiyle isyan eden Arapları susturur. Bir gaflet anında esir düşer ve bu esaretten Rüstem yardımıyla

¹¹⁸ Tökel, a.g.e., s. 380-386.

kurtulur. Efrasiyab'ı mağlup ettikten sonra bütün dünyada adaleti ve sükûneti sağlar. Bütün ülkeler kendine ram olur. Daha sonra dünyada eşi görülmemiş saraylar yaptırır. Elburz dağında yaptırdığı saray en ünlü olanıdır. Bu saraya görkemli eğlence meclisi kuruyor ve eğlenceler tertip ediyor. Sonra çeşitli maceralar yaşayan Keykavus, oğlu Siyavuş'un Efrasiyab tarafından öldürülmesi üzerine iyice yaşlanır. Yıllar sonra Siyavuş'tan olma torunu Keyhüsrev'e tahtını bırakır ve inzivaya çekilir. Divan şiirinde diğer Acem hükümdarları gibi, övülen şahsın üstünlüğünü anlatmada bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. Yine şiirde övülen şahsiyetin ondan üstün olduğu belirtilir. Ayrıca dünya hayatının boşluğu anlatılırken Keykavus da bir imge olarak kullanılmaktadır.¹¹⁹

Kendilerine Cem'in çok hakir hizmetçi olduğunu, Kavus'un da aciz köle olduğunu ifade eden Mevlânâ Nâtîkî, bu iki şahsiyetin çok kudretli oluşunu bahis konusu etmek suretiyle mübalağa sanatı gerçekleştirip kendilerini övmektedir:

Ĥādīm-i aĥqar bize Cemşid [ü] Cem

Bende-i kemter bize Kāvūsumuz (323/7/7)

2.1.10.20. Keykubad

Şehnâme'de adı geçen hükümdarlardan biridir. İran tahtına padişah aranırken söz Zâl'e gelince o da Keykubad'ın padişah olmasını işaret ediyor. Sonra Keyâniyan tahtına oturuyor ve hükümdarlığını ilan ediyor. Yüz yıl hükümdarlık yaptı. Turanlılarla amansız olarak savaştı. Turan ile barıştıktan sonra sarayına dönüp kendine imara veriyor, barış ve adaletle dünyayı yönetiyor. Dört oğlu oluyor. **Şehnâme**'de adaleti çokça övülür, klasik Türk şiirinde de daha çok bu yönüyle ele alınır. Şiirlerde aynı zamanda ululuk, azamet ve debdebe sembolüdür.¹²⁰

Nesîmî aşağıdaki beyitte, Fazlullah'ın memleketinin yedi ülkesini bulup Keykubad, Kayser, Cemşid ve Fağfur olduğunu açıklar. Bu beyitte Fazl kelimesi ile "Fazlullah-ı Huruffî" kastedilmektedir. Huruffiler, Fazlullah'ın Allah'ın bir zuhuru olduğuna inanmışlardır. Zaten Huruffiler bütün varlığın Allah'ın bir zuhuru olduğu

¹¹⁹ Tökel, a.g.e., s. 221-226.

¹²⁰ Tökel, a.g.e., s. 227-228.

kanaatindedirler. Nesîmî'nin aşağıdaki ifadesi de vahdet-i vücud anlayışının bir tezahürüdür:

Bulmuşam çün kişver-i Fazluñ yedi iklîmini
Keykubâd u Kayşer ü Cemşid ü Fağfūr olmışam (287/8)

2.1.10.21. Malik-i Dinar

İmam-ı Azam'ın ashabından olup asıl adı Yahyâ Mâlik b. Dînâr'dır. Meşhur bilginlerden ve zahitlerden biridir. Basra'da yaşamış ve H. 49/M. 748 tarihinde Basra'da vefat etmiştir. Geçimini Mushaf yazarak ve iş işleyerek sağladı. Et yemezmiş, gıdası tuz ve ekmekmiş.¹²¹

Aşk ile boynu eğip zamanın Yûnus'u olursa da yine de mutlu olanın Malik-i Dinar olduğunu dile getiren Bâkî, Malik-i Dinar ibaresini hem özel isim hem de "para sahibi" anlamında tevriyeli olarak kullanır:

‘Aşk-ile kıddüñ büküp Zü'n-Nûn-ı vaqt olsañ yine
Kâm-rân ol kimsedür kim Mâlik-i Dînârdur (704/6)

2.1.10.22. Mani

Ünlü ressam ve nakkaştır. Çinli olup Behram Şapur zamanında İran'a gelmiş ve ününü İran'da kazanmıştır. Manihaizm'in kurucusudur. Manihaizm propagandası sebebiyle derisi yüzölüp öldürüldü. Çeşitli eserleri olmakla birlikte resimlerinin bulunduğu Erjeng adlı mecmuasıyla şöhret buldu. Divan şiirinde daha çok Erjeng adlı mecmuası ve ressamlığı dolayısıyla adı geçer.

Görme yeteneği olanlara, bugün vücudunun levhasında Mani'nin Erjeng'ini görüp puthanenin resmine bak, diyen Usûlî aşağıdaki beyitte Mani'ye ressamlığı ve Erjeng adlı meşhur eseri dolayısıyla yer vermektedir:

Ger ulü'l-ebşâr iseñ levh-i vücūduñda bugün
Mânî vü Erjengi gör naqş-ı nigâristâna bak (475/3)

¹²¹ Tulum, a.g.e., s. 347.

Şerhî, sevgilinin suretinin nakkaş Manî'nin çizdiği resimlerden daha güzel olduğu görüşündedir:

Levh-i dilde naqş-ı la' lûñ gerçi bî-pâyân olur
Degmesi irmez hayâle zâr u ser-gerdân olur
Nice âl olur bu yâhûd nice hüs ü ân olur
Leblerûñ rengini gören işiden hayrân olur
Şüret-i taşvîrine naqqâş Mânî n'eylesün (625/3)

2.1.10.23. Hz. Meryem

Hz. İsa'nın annesidir. Babasının adı İmrân, annesinin adı Hanne'dir. Hz. Zekeriya, onu himaye eder. Hz. Zekeriya yaşlandığında amcasının oğlu Yusuf, Hz. Meryem'in himayesini üzerine alır. Hz. İsa'ya hamile kalışı Kur'an'da et-Tahrîm 66/12 ayetinde, “*İmrân kızı Meryem'e ruhumuzdan üfledik.*” şeklinde ifade edilmektedir. Melek; Kral Hirodes'in İsa'yı öldürme isteğini Yusuf'a bildirir. Yusuf, onu ve Hz. İsa'yı alıp Mısır'a gider. Mısır'da on iki yıl kalırlar. Kur'an'da Hz. Meryem ve oğlunun ikamet etmeye elverişli, suyu olan tepeye yerleştirildiği ifade edilmektedir (el-mü'minûn 23/50). Kur'an ve hadislerde en çok övülen kadınların başında gelmektedir. İffet, ismet ve takva gibi faziletleri kendinde toplamış bir şahsiyettir.¹²²

Aşağıdaki beyitte Vahdetî; sevgilinin ağzını Hz. Meryem'e, sözünü Hz. İsa'ya, dudağını ise Hz. Cebrail'e benzetmektedir. Vahdetî, söze teşbih ettiği Hz. İsa'yı doğurması dolayısıyla sevgilinin ağzını Hz. Meryem'e benzetmektedir. Hz. İsa'nın sevgilinin sözüne benzetilmesi Nisa 4/171'de Hz. İsa'nın “Allah'ın kelamı” ifadesi dolayısıyladır. Hz. Meryem, Hz. Cebrail'in üfürmesi sonucunda hamile kalmıştır. Sevgilinin ağzının Hz. Cebrail'e benzetilmesinin sebebi budur. Beyitteki sevgili de Allah'tır:

Müselsel kākülûñ cānā benüm hāblü'l-metīnümdür
Femüñ Meryem sözüñ 'İsā lebüñ Rūhü'l-emīnümdür (317/1)

¹²² Ömer Faruk Harman, “Meryem”, *DİA*, C. 29, İstanbul, 2004, s. 236-242.

Yine Vahdetî, Hz. Meryem’i sevgilinin ağzına teşbih etmektedir:
Sevād-ı kākülûñ ejder femûñ Meryem bilenlerdür
Yed-i beyzâñla Mūsā lebûñ-ile ‘ayn-ı ‘îsāsın (146/2)

Misâlî, kim sevgilinin lal gibi dudağının Selsebil’inden kadehi içerse; Hz. İsa, Hz. Meryem ve Hz. Hızır gibi sonsuza kadar diri olacağı iddiasını taşır:

Kim ki la‘lûñ Selsebilinden içer peymāne’i
Çün Mesîh ü Meryem ü ün Hızır oldu ayyü’l-ebed (238/2)

Muhataba seslenen Bağdatlı Rûhî: “Sen ister İsa, isterse Cebrail ol, ilk önce Cebrail’den Hz. Meryem’e üflenen nefesin ne olduğunu bil.” der. Beyitte Hz. İsa’ya Hz. Cebrail’in üflemesi sonucu Hz. Meryem’in hamile kalması olayına telmihte bulunmaktadır. Burada Hurufî inancının unsurlarından olan, Allah’ın insanda tecelli ettiği anlayışı dile getirilmiştir:

Sen gerek ‘îsā gerekse Cebrā’îl ol evvelā
Bil nedür Rûhü’l-Ğudüsdan nefh olan dem Meryeme (334/2)

Aşağıya kaydettiğimiz beyitte Hz. Meryem, Hz. İsa’nın annesi olması dolayısıyla yer almaktadır:

Eger ‘îsā-yı Meryem tek dilerseñ menzil-i a‘lā
Sen ol avvāş-ı ma‘nā tek düriş deryā-yı ‘ummāna (688/2)

Can gibi aziz bildiği sevgiliye seslenen Cemîlî aşağıdaki beyitte; sevgilinin yüzünü güneşe, dişini inciye, dudağını hayat suyuna, ayva tüylerini Hızır’a, vücudunu Meryem’e ve nutkunu Hz. İsa’ya benzetir:

Yüzüñ mihr ü dişüñ dürr ü lebüñ ‘ayn-ı ayāt ey cān
aṭuñ Hızır u vücūduñ Meryem ü nuṭkuñ Mesîhādur (604/5)

2.1.10.24. Nemrut

Hz. İbrahim zamanında yaşamıştır. Babil hükümdarıdır. İçinde bulunduğu güç, şaşaa ve nimet içinde kendisini Tanrı ilan etmiştir. Hz. İbrahim, kendisini Allah’a iman etmeye davet etmiş. Bu daveti reddedip Hz. İbrahim’i mancınıkla ateşe

attırılmış. Ancak ateş Allah'ın emriyle Hz. İbrahim'i yakmamış ve gül bahçesi hâline dönüşmüştür.

Allah, ona ve milletine sivrisinekleri bela olarak yolladı. Bir topal sinek Nemrut'un burnundan içeri girip beynine geçti. Bu sinek dolayısıyla başı çok şiddetli ağrıdı. Başına tokmakla vurdurdu. Bu şekilde dört yüz yıl yaşadı. Kafasına tokmakla vurulması neticesinde beyni patladı ve öldü.¹²³

Dost olan velinin, Nemrut'un ateşine asla bakmayacağını, umursamayacağını çünkü Nemrut'un ateşinin hakikat gülistanında gül bahçesi hâline geldiğini söyleyen Nümâyî, beytinde "Halil" kelimesine yer verir. Allah'ın Hz. İbrahim'i dost edindiği ayette ifade edilen bir durumdur (Nisa 4/125). Bu yüzden Hz. İbrahim'in lakabı Halilullah (Allah'ın dostu) idi. Halil kelimesi beyitte buna işaret etmek üzere yer almaktadır. Beyitte Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılması, ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması ve gül bahçesi hâline gelmesi hadisesine telmihte bulunulmuştur:

Halil olan veli hergiz bakar mı nâr-ı Nemrûda
Ki gülzâr oldu nârı bil haqîkat gülsitânında (262/4)

Yûnus Emre'nin aşağıdaki beytinde Allah'ın Hz. İbrahim'i ateşe attıran Nemrut'u cezalandırması söz konusu edilmektedir. Nitekim Allah, ateşi çiçek bahçesine çevirerek peygamberinin bir kılını bile yaktırmamıştır:

Nemrûdda şûret kırduran İbrâhîmi oda_atduran
Bir kılını yandurmayan od u kül ü reyhân menem (567/3)

2.1.10.25. Nesîmî

Kaynaklarda doğum tarihi ve yeri hakkında yeterli bilgi yoktur. Âşık Çelebi'nin **Meşâîrû's-suarâ**'sına ve **Türkçe Divanı**'ndaki bir beytine göre Türkmen asıllıdır. Kaynaklardan bazıları Arap olduğu iddiasında bulunur. Bununla birlikte Türkleşmiş bir soydan geldiği ve ana dilinin Türkçe olduğu anlaşılmaktadır. Künyesi

¹²³ Tulum, **a.g.e.**, s. 310.

Ebu'l-Fazl olan Nesîmî'nin İmâmüddin lakabı isim yerine geçecek kadar kabul görmüştür. Kendisinden bahseden hemen bütün kaynaklarda ismiyle birlikte "Seyyid" unvanı da kullanılmıştır. İyi bir eğitim gördü, genç yaşta tasavvuf yoluna girdi. Fazlullah-ı Hurufî ile Bakü ve Şirvan'da bir süre beraber yaşadı. Bu karşılaşmadan sonra Hurufîlik inancının en sadık temsilcilerinden biri oldu. Fazlullah'ın öldürülmesinden sonra Azerbaycan'dan ayrılıp Anadolu'ya geldi. I. Murad döneminde Bursa'ya ulaştı. Ancak burada iyi karşılanmadı. Hacı Bayram-ı Veli ile görüşmek için Ankara'ya gitmek istemiş ise de Hurufî inancı dolayısıyla huzura kabul edilmemiştir. Ali Şîr Nevâî, hakkında övgü dolu sözler söyler. Bu durum onun Orta Asya Türk dünyasında önemli bir kişilik olduğunu gösterir. Anadolu'da fikirlerini yayacak bir ortam bulamayınca Hurufîlerin o tarihte Suriye'deki önemli merkezi olan Halep'e giderek Hurufî şeyhi olarak faaliyette bulundu. Halkın yanı sıra çeşitli devlet adamları da onun fikirlerinden etkilendi. Şairlik gücünü fikirlerini yaymak için kullandı. Halep uleması, Nesîmî'nin ulûhiyet iddiasında bulunduğunu, görüşlerinin İslam'a aykırı olduğunu öne sürmüş ve onun öldürülmesi için fetva vermişlerdir. Bu fetva mucibince boynu vurulup derisi yüzüldü. Ölüm tarihi kaynaklarda, çeşitli tarihler olarak kaydedilmekle birlikte, Abdülbâki Gölpınarlı, Nesîmî'nin H. 811/M. 1408'den önce öldürüldüğünü belirtir. Kabri Halep'tedir. **Türkçe Divan, Farsça Divan** ve Fazlullah-ı Hurufî'nin **Câvidânnâme**'si esas alınarak yazılmış **Mukaddimetü'l-hakâik** adlı Türkçe mensur kitap olmak üzere üç eser kaleme almıştır.¹²⁴

Birçok suretle kendisinin aşkın darağacında salındığını, bazen Seyyid Nesîmî bazen de Hallac-ı Mansur olduğunu düşünen Za'fî, Seyyid Nesîmî ve Hallac-ı Mansur'un idam edilmeleri hadisesine telmihte bulunur. Beyitte ayrıca vahdet-i vücud felsefesi dile getirilmiştir:

Niçe şüretle şalındum men bu dâr-ı 'aşkda

Gâh olup Seyyid Nesîmî gâh Mañsür olmışam (145/5)

¹²⁴ A. Azmi Bilgin, "Nesîmî", **DİA**, C. 33, İstanbul, 2007, s. 3-5.

Bir başka beyitte Za'fî, Nesîmî'nin kulağına bu güzel kokulu nazmın (kendi şiirinin) ulaşması hâlinde, Nesîmî'nin mezarında taze can bulacağı kanaatini taşır:

Tāze cān bulurdı qabrinde Nesîmî Zâ' fiyā
Ger meşāmına irişse işbu nazm-ı hoş-şemîm (205/9)

Nesîmî'nin şiirini tahmis eden Kelâmî aşağıdaki bendin ilk iki dizesinde “Ey Kelâmî, Allah’ın Fazlullah’ının eşiğine secde et. Böylece Nesîmî gibi Allah katından ayrı düşmeysin.” demektedir:

Ey Kelâmî Fazl-ı Yezdān dergehine secde kııl
Olmayasın tā Nesîmî Hâq katında münfa' il
Rûh-bahşî çün aña mişâqdan oldı sicil
Rûh-ı kıuds oldı Nesîmînüñ sözi ey zinde-dil
Ger Mesîhâ tek dirisin yatma kim çalındı şür (311/9)

2.1.10.26. Nuşirevan

Sasanî devleti hükümdarı olan I. Hüsrev’in lakabıdır. Hükümdarlığı 28 yıl sürdü. Adaleti ile meşhur bir kişi olduğu için “âdil” sıfatı ile nitelendirilir. Hz. Peygamber’in doğum mucizelerinden biri de Nuşirevan’ın Medayin’deki hükümdarlık Tâk’ının yıkılmasıdır. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde Nuşirevan’ın ismi “adalet” timsali olarak geçer.¹²⁵

Bazen Nuşirevan gibi adalette bulduklarını, bazen de cömertlik içerisinde Hatem-i Tayy olduklarını söyleyen Mevlânâ Nâtıkî’nin aşağıdaki beytinde Nuşirevan adaleti dolayısıyla geçmektedir:

‘Adl iderüz gâh çü Nüşîrevān
Mekremet içre gehî Hâtem Tayüz (323/3/6)

2.1.10.27. Ruşenî

Halvetiye tarikatının Rüşeniye kolunun kurucusudur. Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Asıl adı Ömer b. Ali İbnu binti Umur Bey’dir. Aydın’ın Tire yakınlarındaki Güzelhisar beldesindedir. Şeyh Ömer Ruşenî,

¹²⁵ Tulum, a.g.e., s. 333.

bilim ve tasavvufla yakın ilgisi olan bir aileye mensuptur. Soyu Aydınogulları'ndan Umur Bey'e dayanan şairin doğum tarihi M. 1417 yılı sularıdır. Tokatlı Melihî ile yakın arkadaşlıkları vardır. Bakü'ye gidip Seyyid Yahya Şirvanî'ye intisap eder. Şeyhinden el aldıktan sonra Anadolu'ya dönmeyip Karabağ ve Gence bölgesinde halkın irşadı ile uğraştı. Sonra şöhretini duyan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın daveti üzerine Tebriz'e gitti. Burada irşat faaliyetlerine devam edip İbrahim Gülşenî gibi önemli bir tarikat şeyhini yetiştirdi. Gazel ve rübailerden meydana gelen bir divanı bulunmaktadır. **Külliyat-ı Ruşenî** adlı bir külliyyatı bulunmaktadır. Bu külliyyatın içerisinde **Çobannâme**, **Kâlemnâme**, **Miskînnâme** ve **Neynâme** adlı eserler bulunmaktadır. Tebriz'de 1486 yılında vefat etti.¹²⁶

Kendi iktibasının Hz. Peygamber'in nurundan olduğunu söyleyen Za'fi, daha sonra Ruşenî ve Gülşenî'nin seçkini olduğunu ifade ederek onların yolundan gittiğini açıklar:

İktibâsum nûr-ı Aḥmeddendür ey Za' fi benüm

Kim odur çeşm ü çerâğ-ı Rüşenî vü Gülşenî (374/5)

Derviş olmak isteyen taliplere seslenen Gülşenî aşağıdaki beyitte, Ruşenî'nin sözünün işitilmesini ve taliplere ne söylediğinin bilinmesini; fedayi Gülşenî gibi gönlüne ve canına kıyanın gelmesini ister:

İşidûn Rüşenî sözün ne dir ṭaliblere cāndan

Fedâyî Gülşenî gibi dil ü cāna kıyan gelsün (521/7)

2.1.10.28. Selmân-ı Sâvecî

Tahran'ın güneybatısında yer alan Save şehrinde doğdu. Doğum tarihi H. 709/M. 1309 olmalıdır. Selmân mahlasını kullanan şairin ilk hamisi güçlü vezir Gıyâseddin Muhammed b. Reşîdüddin Fazlullah'tır. Genç yaşında İlhanlı hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın ve eşi Dilşâd Hatun'un dikkatini çekmiş. İlhanlı Devleti yıkıldıktan sonra H. 744/M. 1343'te Bağdat'a Celâyirli Devleti'nin kurucusu Şeyh Hasan-ı Büzürg ve onunla evlenen Dilşâd Hatun'un sarayında yer aldı. Bu sarayda

¹²⁶ Zavotçu, a.g.e., s. 613-614.

Melikü'ş-şuara unvanı kendisine verildi. Hükümdarın oğlu Üveys'in hocası oldu. Sultan I. Üveys zamanında daha iyi bir konuma sahip oldu. Bu dönemde devrin ünlü şairleri ile görüştü. Bunlar arasında Nâsır-ı Buhârî, İbn Yemîn-i Tuğrâî, Ubeyd-i Zâkânî ve Hâfız-ı Şîrâzî gibi ünlü şairler de bulunmaktadır. I. Üveys'in ardından tahta geçen Sultan Hüseyin, Selmân'a pek iltifat etmedi. H. 12 Safer 778/M. 1 Temmuz 1376 tarihinde vefat eden şair, hayatının son dönemlerini yalnızlık ve yoksulluk içerisinde yaşadı. Fars ve Türk diliyle şiirler yazan daha sonra yaşayan şairler onu örnek almışlar ve onun şiirlerine nazireler yazmışlardır.¹²⁷

Kendisi şiirini övdüğü beyitte, kendisine seslenen Usûlî, nazım usulünde Selmân-ı Sâvecî olanların kendisinin şiirini (şiirinin güzelliğini) inkâr etmedikleri kanaatindedir. Beyitte Selmân olanlar ifadesiyle kendisini kanıtlamış, meşhur olmuş şairler kastedilmiştir:

Müsellem dutdılar şi' rûñ Uşûlî

Uşûl-i nazmda Selmân olanlar (451/9)

2.1.10.29. Şeyh San'an

Asıl adı Abdürrezzak'tır. Yemenlidir. Dört yüz dervişi olan takva sahibi biri tarikat şeyhidir. Kendisi Mekke'dedir. Bir gece rüyasında Rum ülkesine gittiğini, orada bir puta taptığını görür. Dervişleri de yanlarında olduğu hâlde Rum ülkesine gider. Rum ülkesinde bir evin yanında bir güzel görür. Bu kıza âşık olur. Bu kız Hıristiyan'dır. Şeyhin akli başından gider, dervişlerinin kendisini uyarmasına rağmen bu uyarılara uymaz. Şeyh, kızın etrafında perişan hâlde dolandır. Dervişleri kendisini terk eder. Kız, şeyhin kendisine olan aşkını anlayınca şeyhten sayacağı dört şeyden birisini yapmasını ister: Puta tapmak, Kur'an'ı yakmak, şarap içmek, imanından vazgeçmek. Şeyh şarap içmeyi kabul eder. Kız, şeyhe Hıristiyan olup bir yıl domuzlarını güderse onunla evleneceğini söyler. Şeyh, domuz çobanlığı yapmaya başlar. Bu durumu gören dervişleri şeyhlerini uyarsalar da şeyhin uyarılarını dinlememeleri üzerine Kâbe'ye dönerler. Kâbe'de bulunan şeyhin eski bir dostu, dervişlerden olanları duyunca dervişlere şeyhlerini bıraktıkları için kızar. Şeyhin

¹²⁷ Adnan Karaismailoğlu, "Selmân-ı Sâvecî", **DİA**, C. 36, İstanbul, 2009, s. 446-447.

dostu ve dervişler birlikte şeyhin yanına gitmek için yola koyulurlar. Şeyhin yanına varırlar. Dervişlerin kırk günlük riyazeti başlar. Dervişlerin kırk günlük riyazetinden sonra kırkıncı gece bir mürit rüyasında Hz. Peygamber’i görür ve Hz. Peygamber dervişe şeyhin affedildiği müjdesini verir. Şeyhe bu durumu iletirler. Şeyh tövbe eder, zünnarını çözer. Şeyh ve dervişler Mekke’ye dönerler. Daha sonra Hıristiyan kıza, bir gece rüyasında, şeyhin dinine girmesi gerektiği bildirilir. Kız da bu ikazı dikkate alarak şeyhin yanına gider, şeyhten özür diler, dinini değiştirip Müslüman olur. Sonra şeyhin yanında son nefesini verir. ¹²⁸

Şeyh San’an’ın aşkı dolayısıyla şarap içmesi, seccade ve tesbihi (namazı) terk etmesine telmihte bulunan Bağdatlı Rûhî, aşk şarabının Şeyh San’an gibi susamış olanların seccade ve tesbihi terk edip şarap içtikleri düşüncesini aşağıdaki beyitte dillendirir:

Bâde-i ‘aşkuñ olanlar teşnesin Şan’an-mişâl
Terk idüp seccâde vü tesbîhi mey-nüş oldılar (497/6)

Din ve ukbadan geçip bir puta taptığını, sonunda Şeyh San’an gibi aşk kâfiri olduğunu iddia eden Fenâî, kendi düşüncelerini anlatırken onun Hıristiyan bir kıza aşkı dolayısıyla dininden vazgeçip kâfir olmasına işaret etmiştir:

Bir büte tapduñ Fenâ’î dîn ü ‘uqbâdan geçüp
Kâfir-i ‘aşq oldun âhir Şeyh Şan’anum gibi (720/9)

2.1.10.30. Takyanus

Ashab-ı Kehf kıssasında adı geçen putperest hükümdar olan Takyanus, bütün Rum diyarını dolaşmış, putperestliği kabul etmeyen Hıristiyanları işkence ederek katletmiştir. Ashab-ı Kehf’in şehri Efsus’e (Efes veya Tarsus) geldiğinde de katliam yapmış. Burada bulunan yedi genç ise imanlarında sebat etmişler ve onun şerrinden kaçıp mağaraya gizlenmişler. Bu yedi genç bu mağarada 309 yıl uyuyakalmışlar.

¹²⁸ Tökeli, a.g.e., s. 411-414.

Takyanus, Batı kaynaklarına göre, en son ve en dehşetli Hıristiyan katliamını yapan Roma İmparatoru “Dekyus”tur.¹²⁹

Takyanus’un Allah’ı kabul etmemesi ve hazinelerine işaret edilen aşağıdaki beyitte Halîlî: “Padişah isen bunda ne var ki! Gayret et de bilen bir yoksul ol. Bilgisizlik ve Takyanus’un hazinesinden Allah hâsıl olmaz, Allah’ı bulamazsın.” der:

Pâdişâh-ısañ ne var cehd it gedâ-yı ‘ ârif ol
Cehl-ile Bâri ne hâşıl genc-i Taqyânüsdan (489/4)

2.1.10.31. Zâl

Şehnâme’de adı geçen hükümdarlardan biri olan Zâl; Rüstem’in babası, Sam’ın oğlu ve Neriman’ın torunudur. Kirpiği, kaşı ve başının tüyü bembeyaz olarak dünyaya gelir. Sam, çocuğunu bu şekilde görünce korkuya kapılır ve kendini suçlu görüp Tanrı’dan af diler. Onu alırlar ve Sîmurg’un yuvasının bulunduğu Elburz Dağına bırakırlar. Çocuk bırakıldığı yerde ağlar. Onu görünce Sîmurg yavrularıyla beraber onu da besler. Sonra büyüyor ve ünlü bir yiğit oluyor. Sam ile bir araya geliyor. Bir zaman sonra kızı Rüdâbe ile evleniyor. Bu evlilikten Rüstem dünyaya geliyor. İranlılara her konuda önemli bir danışman olan Zâl, padişahlara bile nasihatte bulunan nâdir kişilerden birisidir. **Şehnâme**’de sürekli adı geçen kahramanlardan birisidir. Ok atması ve oklarıyla ünlü bir kahramandır. Doğduğunda kirpiği, kaşı ve başının tüyünün beyaz olması dolayısıyla kendisine Zâl adı verilmiştir. Kelime olarak “ihtiyar ve ak sakallı” anlamına gelmektedir. Klasik Türk şiirinde Zâl kelimesiyle daha çok kelimenin ihtiyar, yaşlı anlamları kastedilmektedir.¹³⁰

“Bu âlemden kirlenmeyip tecrid (soyutlanma) ile çıksan felek Zâl’i seni Hz. İsa gibi güneşe çift eyler (güneş gibi kıymetli yapar).” diyen Fuzûlî, feleği zalimliğinden dolayı Zâl’e benzetiyor:

Mülevveş olmayup tecrîd ile çıksan bu ‘ âlemden
Seni Zâl-i felek hürşide cüft eyler Mesîhâ tek (706/2)

¹²⁹ Tulum, **a.g.e.**, s. 333.

¹³⁰ Tökel, **a.g.e.**, s. 267-272.

Dünyanın Zâl'e teşbih edildiği aşağıdaki beyitte şair, kendilerinin dünya Zâl'ini yabancı bilen yiğitler, onu dikkate almayan sufiler oldukları iddiasını taşır:

Merdüz ki Zâl-i dünyâ'ı nâ-mahrem añladuğ
Çeşm-i kabûle yaramayup pârsâlaruz (333/3)

2.1.10.32. Zeliha

Hız. Yusuf'un eşsiz güzelliği karşısında Mısır Azizinin karısı Zeliha ona âşık olur. Hız. Yusuf'tan kâm almak istemesine rağmen Hız. Yusuf buna yaklaşmaz. Hız. Yusuf, ondan kaçarken gömleği arkadan yırtılır. Odanın dışına çıktıklarında Mısır Azizi ile karşılaşır. Mısır Azizine Yusuf'un kendisine saldırdığını söyler ve ona iftira atar. Hız. Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılması dolayısıyla asıl saldıranın Zeliha olduğu anlaşılır. Mısır Azizi, ondan tövbe etmesini ister. Ancak onun aşkı artar. Şehirde dedikodular çıkar. Mısır'ın ileri gelenlerinin hanımları, Aziz'in karısının bir köleye âşık olmasını kınarlar. Bunun üzerine Zeliha, bir davet verir. Davette dedikoducu kadınların ellerine meyve ve bıçak verir. Kadınlar bıçakla meyvelerini soyarlarken Hız. Yusuf ortaya çıkar. Hız. Yusuf'un güzelliği karşısında kadınlar ellerini keserler ve Zeliha'ya hak verirler. Mesnevilerde, Kur'an'da yer almamasına mukabil, Mısır Azizinin karısı ile Hız. Yusuf'un evlenmesi ele alınmaktadır. Mısır Azizi ölünce dul kalır. Hız. Yusuf'a aşkı artmış ve derin bir acıya dönüşmüştür. Yaşlanmış ve gözleri görmez bir hâlde Hız. Yusuf ile karşılaşmış. Hız. Yusuf'tan gözlerini, gençliğini, güzelliğini ve eşi olmasını ister. İkisi evlenirler ve mutlu bir ömür sürerler.¹³¹

Dert bahçesinin Mısır'ının Yusuf'u ve gönül denizinin dalgalarının sahibi olan Zeliha'nın burada olduğunu ifade eden Siyâmî, Hız. Yusuf ve Zeliha'nın burada ve bir olduğunu dile getirilerek seven ve sevilenin bir olduğunu beyan etmiş ve vahdet-i vücut inancına işaret etmiştir:

Ey Şiyâmî Yûsuf-ı Mısr-ı bahâristân-ı derd
Mâlik-i emvâc-ı baħr-i dil Zelihâ bundadır (473/7)

¹³¹ Tökel, a.g.e., s. 306-323.

2.1.11. Aşk Hikâyelerinin Kahramanları

2.1.11.1. Azrâ

Vamık u Azrâ mesnevisinin kadın kahramanının adıdır. Klasik Türk şiirinde Leylâ ve Şîrîn'e göre daha az zikredilir, Leylâ ve Şîrîn gibi sevgili tipinin sembolüdür. Kelime olarak bakire anlamına gelmektedir. Şiirde sevgili Azrâ olduğunda yanak anlamına gelen ızâr kelimesiyle olan benzerliğinden dolayı sevgilinin yanağı için tevriyeli olarak kullanılmıştır.¹³²

Gazelinin mahlas beytinde Sâmi, Azrâ'nın yolunda varlığını kim yok etmezse pak gönüllü âşıklar içinde Vamık olmayacağını beyan eder. Bu beyitte Azrâ "sevgili" tipini sembolize etmektedir:

Râh-ı 'Azrâda vücûdın her kim itmezse 'adem

Pâk-dil 'uşşâk içinde Sâmiyâ Vâmık degül (618/5)

2.1.11.2. Ferhad

Hüsrev ile Şîrîn adlı meşhur halk hikâyesinin kahramanlarından birinin adıdır. Hikâyede İran şahının oğlu Hüsrev ile Ermen şahının kızı Şîrîn'in aşkı anlatılır. Bu hikâyede Ferhad da Şîrîn'e âşık olur. Hüsrev'in hilesiyle Bisütun dağından kendini atar ve kendi canına kıyar. Su ya da süt getirmek için delmeye çalıştığı dağın adı Bisütun'dur. Külüngünü alarak Şîrîn'in aşkıyla dağları delmeye başladı. Bisütun dağında Şîrîn'in ölüm haberini alınca kendini öldürdü. Klasik Türk edebiyatında, arzusuna kavuşamamış âşık tipini temsil eder. Aynı zamanda Şîrîn'e ulaşmak için çok çile çeken âşığın sembolüdür. Diğer adı Kûhken'dir. Bu ad ona dağları delmesinden dolayı verilmiştir. Bisütun dağında kayaların üzerine Şîrîn'in suretini kazımıştır.¹³³

Yüz binlerce Ferhad'ın kayalar keserek hayat suyunu akıtmak için kazma alıp dağların temelini kazmakta olduğunu belirten Yûnus Emre, Ferhad'ın Şîrîn'in

¹³² Tökel, a.g.e., s. 448-449.

¹³³ Tökel, a.g.e., s. 433-439.

aşkıyla su getirmek için dağları delmeye çalışmasına işaret etmiştir. Ayrıca Ferhad kelimesi “âşık” tipini sembolize etmektedir:

Yüz biñ Ferhād külüng almış azar dağlar bünyādını
ayalar kesüp yol ider āb-ı ayāt aıtmağā (34/5)

Her ne kadar aradan vücudun dağının sütünü kazdıysalar da tatlı canı terk etmeyince Ferhad olmadıklarını açıklayan Caferî, Ferhad’ın Şîrîn’in aşkıyla süt getirmek için dağları delmeye başlaması, Şîrîn’in öldüğünü öğrenince kendini öldürmesine telmihte bulunur. Ferhad beyitte, aşkı uğruna çok çile çeken ve canından vazgeçen âşığı sembolize eder. Caferî, “şîrîn” kelimesinin mısradaki kastedilen anlamı (tatlı, sevimli) yanında kelimenin kastedilmeyen anlamı (Ferhad’ın sevgilisi) ile “Ferhad” kelimesi arasında iham-ı tenasüp sanatı gerçekleştirmektedir:

Gerçi azduğ aradan küh-ı vücūduñ şîrini
Cān-ı şîrîn terkin urmayınca Ferhād olmaduğ (219/3)

Klasik Türk edebiyatında şairler, bazen, mesnevilerde yer alan meşhur âşiklerle kendilerini kıyaslarlar ve onlardan üstün olduklarını beyan ederler. Nûrî, Ferhad’ın kendi aşkının durumunu görüp hayret ederek “Bu yolda aşk iddiasında bulunmak benim için iftiradır.” dediğini söyler. Bu beyitte Nûrî, kendi aşkının Ferhad’ın aşkından daha üstün olduğu iddiasını dillendirir:

Hālet-i ‘aşqum görüp Ferhād ayretten didi
Da‘ vā-ı ‘aşq eylemek bu yolda bühtāndur baña (418/3)

2.1.11.3. Hüsrev

Hüsrev ile Şîrîn adlı halk hikâyesinin erkek kahramanının adıdır. Kendisinin lakabı Perviz’dir. Kelime zaman içerisinde, hikâyedeki kahramanın adı olmaktan çıkıp “padişah” anlamını da kazanmıştır. Hüsrev ile Şîrîn hikâyesindeki Hüsrev’in tarihî, gerçek kişiliği zamanla ortadan kalkmış, efsanevi kişiliğiyle edebiyatta yer almıştır. Klasik Türk edebiyatında yaptırdığı kasr, sahip olduğu hazineler dolayısıyla da geçer. Behram-ı Çubin adlı kişiyle savaşıp onu yenerek babasının tahtını ele geçirmiştir. Rivayetlere göre kasrını aşkı Şîrîn için yaptırdı, bu yüzden bu kasr-ı Şîrîn olarak anıldı. Önemli özelliklerinden birisi hazinesinin çok olmasıydı.

Hazineleri şunlardır: 1) Genc-i Efrasiyab, 2) Genc-i bâd-âver, 3) Genc-i Bâr, 4) Genc-i Hazrâ, 5) Genc-i dibe-i Hüsrevî, 6) Genc-i sūhte, 7) Genc-i şâd-âvered, 8) Genc-i arûs. Bir diğeri özelliği de atını çok sevmesiydi. Hiç kimsenin sahip olmadığı bir ata sahipti. Şavur, Hüsrev'in çok akıllı bir veziri idi. Şavur aynı zamanda ressamdı. Şîrîn'in resmini yapmak suretiyle Şîrîn'in varlığından onu haberdar etmişti. Gülgûn ve Şebdîz adında iki tane efsanevi ata sahipti.¹³⁴

Klasik Türk edebiyatında Şîrîn kelimesinin “tatlı, sevimli” anlamları dolayısıyla edebi sanatlar gerçekleştirilir. Hüsrev ve Şîrîn hikâyesinin devrinin bittiği artık sevgilinin zamanı olduğu kanaatini taşıyan Nesîmî, “leb” kelimesi ve “şîrîn” kelimesinin tatlı, sevimli anlamlarıyla iham-ı tenasüp sanatı yapmaktadır:

Dürüldi kışşa-ı Şîrîn dükendi Hüsrevüñ devri
Lebüñ devrânıdur gelgil ki sensin hüsrev-i devrân (291/12)

“Ey can sen zamanın Hüsrev'ine kim kul olursa öyle bir padişah olur ki tahtı cihana sığmaz.” diyen Hurremî, Hüsrev kelimesini “padişah” anlamında kullanılmıştır:

Kim kûl olursa cānā sen hüsrev-i zamāna
Bir pādīşāh olur kim tahtı cihāna şıgmaz (247/3)

2.1.11.4. Kays

Leylâ ile Mecnun adlı halk hikâyesinin erkek kahramanının adıdır. Asıl adı Kays'tır. Klasik Türk edebiyatında Mecnun ile geniş bir imgelem alanı oluşmuştur: *“Mecnun'un Leylâ ile olan mektep arkadaşlığı, ona âşık olması, çöllere düşmesi, orada vahşi hayvanlarla olan ünsiyeti, kuşların başına yuva yapması, ayaklarının zincire vurulması, sonunda Leylâ'ya kavuşmasına rağmen onu tanımaması vs.”*¹³⁵

Hayâlî'nin şiirini tahmis eden Gıyâsî aşağıdaki bentte; Mecnun'un zevk ve safa sürmediğine, insanlardan vefa görmediğine, aklını yitirmesi dolayısıyla “divane” olduğuna ve çöldeki vahşi hayvanlarla dostluk kurmasına işaret eder:

¹³⁴ Tökel, a.g.e., s. 176-187

¹³⁵ Tökel, a.g.e., s.s. 446.

Bir ‘acūze pīre-zendūr işbu dünyā-yı fenā
Zeyn ider kend ’özini ammā ider cev̄r ü cefā
Bir şacı Leylā ile çün sürmedi zevk ü şafā
Gör̄di Mecnūn [kim] benī ādemde yoḡ resm-i vefā
Vardı ol dīvāne vaḡşilerle ūlfet baḡladı (309/2)

Her şeyi terk edip bela şehrinin Mecnun’u olduğunu; kazanç, sanat, dükkân düzenini istemediğini dile getiren Rahmî, Mecnun kelimesini “deli, divane” ve “Kays’ın unvanı” olmak üzere tevriyeli kullanmıştır. Beyitte, Mecnun’un belalara gark olması ve her şeyi terk etmesine telmihte bulunmaktadır:

Cümle varı terk idüp şehir-i belā Mecnūniyam
Kesb ü kār ü şan‘at ü tertīb-i dükkān istemem (335/6)

Nerede bir Leylā (sevgili) görünürse orada bir Mecnun’un (âşık) olacağı, nerede bir hazine açılırsa orada başların ortaya çıkacağını söyleyen Nesîmî, Mecnun kelimesini “âşık” anlamına gelecek şekilde kullanır:

Çanda bir Leylā olursa anda bir Mecnūn olur
Çanda bir genc açılırsa anda biter başlar (433/4)

Allah’tan, başkalarının içerisinde kendisini Mecnun gibi rezil eyleyip sonunda aşkının yoluna kendisini yiğit (ermiş kişi) eylemesini talep eden Gulâmî, Mecnun’un aşkı sebebiyle rezil olması hadisesine işaret etmiştir:

İller içre eyleyüp Mecnūn-şıfat rüsvā beni
Kendü ‘aşkuñ yolına merdāne eyle ‘ākıbet (557/3)

Gam çölünde sevgilinin aşkıyla şaşkın ve perişan olması bakımından İshâk Çelebi, kendisini Mecnun’a benzetiyor:

Ġam beyābānında Mecnūn gibi ser-gerdān olup
Vālih ü ḡayrān ü şeydā eyleyen sensin beni (692/3)

2.1.11.5. Leylâ

Leylâ ile Mecnun adlı meşhur halk hikâyesinin kadın kahramanının adıdır. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bu adla birçok mesnevi kaleme alınmıştır. Türk edebiyatında adı en çok geçen kadın isimdir. Klasik Türk edebiyatında “sevgili” tipini temsil etmektedir.

Yetîm, Mecnun’un kâsesini kıranın aslında onun kâsesini kırmadığını; tam aksine ona bir müjde nimeti verdiği iddiasını aşağıdaki beyitte dile getirir. Leylâ, çeşme başında su sırasına giren insanlara su dağıtır. Sıra Mecnun’a gelince onun kâsesini doldurmak yerine kırar. Bunu da Mecnun’u tekrar görmek için yapar. Aşağıdaki beyitte bu olaya telmihte bulunmaktadır:

Leylâ ki raḥne eyledi Mecnûn kâsesin
Bir ni‘ met-i beşâret idüpdür şımaḳ degül (8/5)

Yine Yetîm, bu çöl içinde Leylâ’nın iti önünde kırık yalak olmayan bir Mecnun kafası olmayacağını söyler. Böylece âşığa akıl gerekmediğini ve âşık kafasının sevgilinin mahallesindeki köpeklere çanak olmaya layık olduğunu ifade eder:

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnûn var mıdur
Leylâ iti önünde şikeste yalaḳ degül (8/6)

“Leylâ” kelimesinin bulunduğu bazı beyitlerde kelime “sevgili” anlamında kullanılmaktadır. Muhataba seslenen Gülşenî, Mecnun olup aşk ile Leylâ’yı görmek isterse, aklını bırakıp aşk ehline divane olarak gel, der:

Mecnûn oluban ‘ aşḳ-ıla görmek dilerseñ Leylâ ’ı
‘ Aḳluñ şalup ‘ aşḳ ehline dīvâne gel dīvâne gel (568/5)

Klasik Türk şiirinde ve mecmuada “Leylâ” kelimesinin “gece” anlamı kastedilip beytin geneli düşünüldüğünde kelimenin “Mecnun’un sevgilisi” anlamı ile iham-ı tenasüp sanatı yapılan beyitlere rastlanılmaktadır. Bu tarz beyitlere örnek olabilecek aşağıdaki beyitte Muhibbî, “Leylî” kelimesinin mısradaki kastedilmeyen anlamı (Mecnun’un sevgilisi) ile “Mecnun” kelimesi arasında iham-ı tenasüp sanatı

gerçekleştirmektedir. Muhibbî, sevgilinin saçının karanlığını (gecesini) Mecnun gibi boynuna taktığından beri namus şişesini yere çalıp utanmaz olduğunu beyan eder:

Leylâ-yı zülfüñ dağaldan boynuma Mecnûnvâr
Şîşe-i nâmûsı çaldum yire bî-‘âr olmışam (550/3)

Aşağıdaki beyitte “Eğer güzel görünüşe secde etmek vacib olmasa Mecnun’a Leylâ’nın yüzü nasıl kible olurdu?” şeklinde bir soru yönelten Sürûfî, yüzündeki 28 ve 32 hat dolayısıyla insanın Allah’ın tecellisi olduğunu dile getiren Hurufî inancını vurgulamıştır:

Ger şüret-i zîbâya sücûd olmasa vâcib
Mecnûna kaçan kible olurdu ruḡ-ı Leylâ (357/2)

2.1.11.6. Şîrîn

İran asıllı Ferhad ile Şîrîn ve Hüsrev ü Şîrîn hikâyelerinin kadın kahramanıdır. Bu hikâyeler doğu edebiyatlarında mesnevilere konu olmuştur. Hikâyede Ermen Melikesi Mehin Bânû’nun güzeller güzeli yeğenidir. Adı geçen mesnevilerde sanatkâr Ferhad ve Sasanî hükümdarı Hüsrev-i Perviz’in aşkı arasında kalır. Hikâyenin sonunda, kendisine âşık olup ölen Ferhad’ın yanına uzanır ve sonra kendisi de ölür. Klasik Türk şiirinde büyük hikâye kahramanı Leylâ ile birlikte adı en çok anılan kadın hikâye kahramanıdır.¹³⁶

“Gelip incinin sadefini gör ki ben o sırrın Ferhad’ıyım. Gel bana ey Şîrîn, Ben yine avare oldum.” diyen Ahî’nin aşağıdaki beytinde Şîrîn kelimesi “sevgili” anlamında kullanmıştır:

Gel gör şadefin dürrüñ Ferhâdıyam ol sırruñ
Gelgil baña ey Şîrîn oldum yine âvâre (513/4)

Sevgiliye “güzeller padişahı” olarak seslenen Nesmî, sevgilinin lal gibi kırmızı dudağının şekerinden utanan balın eridiğini, sevgili için (insanların) tatlı ağız dediklerini ifade eder. Beyitte, Hüsrev ve şîrîn kelimeleri, Hüsrev ile Şîrîn

¹³⁶ Zavotçu, a.g.e., s. 722.

hikâyesinin kahramanlarını çağrıştıracak şekilde kullanılarak iham-ı tenasüp sanatı gerçekleştirilmiştir:

Leb-i la^ç lûñ şekerinden utanur bal eridi
Seni şîrîn-dehen ey Hüsrev-i hûbân didiler (298/5)

Klasik Türk edebiyatında aşk kahramanlarının beyitler içerisinde zaman zaman tevriyeli kullanıldığını görürüz. Hüsrev'e seslenerek sevgilinin Leylâ saçının (insanları) Mecnun ve Ferhad eylediğini, bunun da şaşılacak bir şey olduğunu beyan eden Ahmedî; beyitteki hüsrev, şîrîn, Leylâ kelimelerini tevriyeli, hüsrev, şîrîn, Leylî, Mecnun ve Ferhad kelimelerini ise tenasüp sanatı çerçevesinde kullanmaktadır:

‘ Acebdür Hüsrevâ şîrînlîk ile
İder Leylâ saçun Mecnûn u Ferhâd (656/3)

2.1.11.7. Vamık

Vamık u Azrâ mesnevisinin erkek kahramanının adıdır. Vamık u Azrâ; Leylâ vü Mecnun, Ferhad u Şîrîn (Hüsrev ü Şîrîn) gibi Doğunun en meşhur aşk hikâyelerinden birinin adıdır. Özellikle İran edebiyatında pek çok kez bu mesnevisi yazılmıştır. Türk edebiyatında bu mesnevi, Leylâ ile Mecnun ve Ferhad ile Şîrîn mesnevileri kadar yaygınlık kazanmamıştır. Osmanlı şairleri; Mecnun, Ferhad kadar olmasa da, şiirlerinde Vamık'ı sık sık kullanmışlardır. Hikâye ilk önce Hüsrev I. Anuşirvan adına yazılmış. Hikâyenin bir nüshası Horasan emiri Abdullah b. Tahir'e (H. 828-844) sunulmuş. Fakat hikâye İslam'a aykırı olduğu ve ateşperestliğe övgülerde bulunduğu için yakılmıştır. Bundan iki asır sonra İran'ın büyük şairi Unsurî yeniden bu mesneviyi yazdı. Bu eser yeni ve orijinal bir eserdir. Unsurî'nin bu eseri, bundan sonra yazılan bütün Vamık u Azrâ mesnevilerinin kaynağı oldu. Vamık, âşık anlamına gelmektedir. Mecnun ve Ferhad'da olduğu gibi şairler için âşık tipinin sembolüdür, devrin âşığının aşkı yanında aşkı küçümsenir.¹³⁷

¹³⁷ Tökel, a.g.e., s. 448-449.

Kendilerinin şarap küplerini boşaltarak o aşk şarabından içtiklerini, Vamık ile Ferhad'ın ise bir kadehte sarhoş olduklarını iddia eden Bağdatlı Rûhî, kendilerini onlardan aşk mevzusunda üstün görmektedir:

Biz o meyden kılmışuz humlar tehî kim nûş idüp
Bir kadehde Vāmık ü Ferhād ser-hoş oldılar (497/5)

Gönle seslenen Usûlî, birçok Mecnun ve Vamık'ın dünyaya geldiğini ama kendisinin başına gelenin sonsuza kadar yâd edileceği iddiasındadır:

Nice Mecnûn nice Vāmık başa bir kışşa geldi kim
Añılsun tâ ebed kıalsun dilâ derd-i zamân içre (668/3)

2.1.12. Mutasavvıflar

2.1.12.1. Bayezid

İran'ın Bistam kasabasında doğduğu için kaynaklarda Bayezid-i Bistami olarak da geçer. Hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmez. H. 874'te vefat etti. Asıl adı Ebû Yezîd Tayfur b. İsâ'dır. 10. Asırda yaşamış meşhur bir sufidir.¹³⁸

Aşkın, (aşk adını) ismini bazen insan bazen Hatem-i Tayy bazen Cüneyd-i Bağdâdî bazen Bayezid-i Bistamî bazen de Anadolu'da Molla (Mevlânâ) yaptığını ifade eden Yûsuf-ı Sîne-çâk aşağıdaki bentte meşhur mutasavvıfların adlarını tenasüp sanatı ve aşk çerçevesinde kullanmaktadır:

Eyledi şüret tılısmuñ kenz-i ma' nāya kilid
Fehm-i ma' nā itmeyüp kendüyi eyler nā-ümîd
Şeyh olupdur kendüzine kendüyi eyler mürîd
Gâh[i] âdem gâh Hâtem geh Cüneyd ü Bāyezîd
Geh diyâr-ı Rûmda nāmını Monlâ itdi ' aşk (6/3)

2.1.12.2. Cüneyd-i Bağdâdî

Doğum tarihi belli olmayan Cüneyd-i Bağdâdî Bağdat'ta doğup Bağdat'ta yaşamıştır. İpek ticareti ile uğraştığından Hazzâz lakabıyla tanınmıştır. Ailesi aslen

¹³⁸ Tulum, **a.g.e.**, s. 317.

Nihavendli olup ne zaman Bağdat'a geldiği bilinmemektedir. Küçük yaşta tahsile başladı. Değişik ilim dallarında birçok âlimden ders aldı. Birçok sufînin de sohbetinde bulundu. Dayısı Serî es-Sakatî, Cüneyd'in önce şer'î ilimleri öğrenmesini teşvik etti. Henüz yirmi yaşında iken fıkıh hocası Ebû Sevr'in ders meclisinde fetva verecek seviyedeydi. Şer'î ilimleri iyice öğrendi. Daha sonra kendini zühd, ibadet ve tasavvufa verdi. Aslında küçük yaştan itibaren tasavvufa hevesli olan Cüneyd başta dayısı olmak üzere çevresinde büyük sufîler yer almaktaydı. Edipler onun sözünden, filozoflar fikrinden, kelamcılar ilminden faydalanmak istiyorlar ve bu sebeple etrafında toplanıyorlardı. Bir yandan tasavvufun derinliklerine dalıyor ve zihni sürekli bu konularla meşgul oluyor bir yandan da geçimini temin için ticaretle uğraşıyordu. Birçok ünlü sufi, onun sohbetinde bulundu. Yine birçok ünlü sufi onun müridi ve halifesi oldu. Ölüm döşeginde iken istirahat etmesi gerektiğini söyleyenlere namaza durarak cevap vermiş, viridiyle meşgul iken vefat etmiştir. Ölmeden az önce hatim indirmiş, yeni bir hatme başlayıp Bakara Suresinden yetmiş ayet okudu. H. 297/M. 909 tarihinde vefat etti. Tasavvufun ortaya çıkışını sağlayan büyük sufîlerden olan Cüneyd tasavvuf terimlerini, usul ve esaslarını tespit etmiştir.¹³⁹

Aşağıdaki bentte Yûsuf-ı Sîne-çâk, Cüneyd ismine diğer meşhur mutasavvıflarla birlikte tenasüp sanatı çerçevesinde ve aşk minvalinde yer vermektedir:

Eyledi şüret tılısmuñ kenz-i ma' nāya kilid
Fehm-i ma' nā itmeyüp kendüyi eyler nā-ümîd
Şeyh olupdur kendüzine kendüyi eyler mürîd
Gâh[î] âdem gâh Hâtem geh Cüneyd ü Bâyezîd
Geh diyâr-ı Rûmda nāmını Monlâ itdi ' aşk (6/3)

Aşağıdaki beyitte, bu devran meydanında kutbun Cüneyd olduğu bildirilmektedir:

Hâlâ budur bu ' arşa-ı devrāna kûtb olan
Hâlâ budur Cüneyd ile Ma' rûf şeyh [ü] şâb (27/4/6)

¹³⁹ Süleyman Ateş, "Cüneyd-i Bağdâdî", **DİA**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 119-121.

2.1.12.3. Hacı Bektaş-ı Velî

Horasan'ın Nişabur kentinde dünyaya gelen Hacı Bektaş-ı Velî'nin asıl ismi Mehmet'tir. Bektaş ise mahlasıdır. Bazı kaynaklar doğum ve ölüm tarihi olarak (1248-1337), bazıları ise (1209-1271) tarihlerini kaydetmektedir. Annesi Şeyh Ahmed'in kızı Hatem Hatun'dur. Babası ise Seyyid Sultan İbrahim Sani'dir. Her ikisi de Türk soyundan gelmektedir. Ahmet Yesevi'nin dervişlerinden Lokman Perende'den zamanının zahir ve batın ilimlerini öğrendi. Nişabur'dan Bedahşan'a gitti. Bedahşan'daki âlimlerle görüştüktan sonra Nişabur'a döndü. Sonra Anadolu'ya geçti. Sulucakarahöyük denilen bugünkü Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesine geldi. Nişabur'dan kalkıp Anadolu'ya gelirken Basra, Bağdat ve Necef'e uğramış ve buralarda âlimlerle görüşüp sohbet etmiştir.¹⁴⁰

Alevî/Bektaşî çevrelerinde saygı duyulan bir isimdir. Kültür ve edebiyatta adı çokça zikredilir. Yûnus Emre'nin tasavvufî kimliğinin oluşmasında etkilidir. Onu Tapduk Emre'ye yönlendirmiştir. Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Abdal Musa gibi Bektaşî dergâhından yetişen şairler, tasavvuf felsefelerini onun fikirlerinden etkilenecek oluşturmuşlardır. Bazı tekke ve divan şairleri ona sevgi ve saygılarını şiirlerinde dile getirmişlerdir.¹⁴¹

Hocası Şeyh Lokman Perende, Hacı Bektaş-ı Velî'nin kerametini görünce ona "Hünkâr" ismiyle hitap etti. Bundan sonra bu isimle de anıldı. Baş açık yalın ayak abdal olup Hacı Bektaş-ı Velî Hünkâr'a gelmişlerden olduklarını söyleyen Fazlî, bu şekilde ona olan bağlılığını vurgular:

Baş açuk yalın ayak abdâl olup
Hacı Bektâş-ı Veliy Hünkâra gelmişlerdenüz (134/3)

Kimin yazdığını tespit edemediğimiz müseddeste yer alan aşağıdaki bentte Hz. Ali'nin sadık kölesi Kanber'in Hacı Bektaş-ı Velî'ye el uzattığı dile getirilmiştir:

Şeh Naķī [vü] ' Askerînüñ olmışumdur ben kûlî

¹⁴⁰ Abdülkadir Sezgin, **Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2012, s. 53-55.

¹⁴¹ Zavotçu, **a.g.e.**, s. 303.

Şāh Muḥammed Mehdiye hem dimişemdür ben belî
Ḥacı Bektāş-ı Veliyye Ḳanberi şundi eli
Zāhir ü bâtında kendin söyleden dilden veliy
Ol ‘ Alîdür pîşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ İsā İncilinde ‘ Aliyā (315/7)

2.1.12.4. Hallac-ı Mansur

H. 244/M. 858’de İran’ın Fars eyaletinde yer alan Beyza’nın kuzeydoğusundaki Tûr’da dünyaya geldi. Dedesi Mahamma Mecusî bir kişiydi. Babasının mesleğinden dolayı “Hallac” diye tanınmıştır. Bu unvan ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Asıl adı Hüseyin olduğu hâlde İran’da ve Osmanlılarda daha çok Mansur ve Hallac-ı Mansur olarak babasının adıyla anılmıştır. Doğum yeri olan Tur’dan halkı Hanbelîlerden oluşan ve hafızlarıyla tanınan Vasıt’a gitti. Vasıt’ta on iki yaşında hafızlığını tamamladı. Sonra Tüster’e gelerek iki yıl Sehi et-Tüsterî’nin öğrencisi oldu. Yirmi yaşında iken Basra’ya geldi. Burada Bağdat’a giderek ünlü sufilerin sohbetlerinde bulundu. Basra’da bir sufünün kızı ile evlendi. İlk haccını yaptıktan sonra bir grup sufi ile birlikte Bağdat’a dönerek Cüneyd’in sohbetlerine devam etti. Cüneyd, onun samimi olmadığına kanaat getirip onu sohbetlerinden uzaklaştırdı. Bu yüzden Tüster’e döndü. Tüster halkı ona büyük ilgi gösterdi. Tüster’den ayrılarak beş yıllık bir yolculuğa çıktı. Gittiği yerlerde halka vaazlar verdi. Onlar için eserler kaleme aldı. Ahvaz’da meclis kurup vaazlar vermeye başladı. Burada Hallac-ı Esrâr olarak tanındı ve halk tarafından sevildi. 400 müridiyle ikinci defa hacca gitti. Sonra Allah’ın dinine davet etmek için manevi bir işaret aldığını söyleyerek küfür ve şirk beldelerini Allah’ın dinine davet etmek için birçok şehir gezdi. Gezdiği yerlerdeki halkın İslam’a girmelerinde etkili oldu. Bu durumdan dolayı büyük bir üne sahip oldu. Bu seyahatten döndükten sonra üçüncü defa hacca gitti. Sonra Bağdat’a döndü. Bağdat’ta açıkça Hak yolunda canını feda etmek istediğini, kanının dökülmesinin halk için helal olduğunu ilan etti. Bu sözler halk ve ulema arasında rahatsızlık sebebi oldu. Aleyhindeki faaliyetler arttı. Önce hapsedildi. H. 24 Zilkade 309/M. 26 Mart 922 tarihinde önce kırbaçlandı; burnu, kolları, ayakları kesildikten sonra idam edildi. Baş kesilerek Dicle üzerindeki köprüye dikilen Hallac’ın gövdesi yakılıp külleri nehrin sularına savruldu. Tasavvuf

tarihi bakımından birinci derecede önemli, büyük mutasavvıflardandır. Sözleri ve menkıbeleri çağlar boyunca Müslümanlar arasında yankılanmıştır, İslam toplumu üzerinde derin izler bırakmıştır. Rivayete göre Hallac, idam edileceği gün vücudundan akan kanla abdest almış ve aşk namazı için abdestin ancak kanla alınacağını söylemiştir. “Ene’l-Hak” sözü dolayısıyla Hallac’ın kâfir ve zındık olduğunu iddia edenler olduğu gibi, onun büyük bir veli olduğunu iddia edenler, bu sözü diğer sufilerin şathiyeleri gibi görmüşler ve bu şekilde yorumlamışlardır. Bu yüzden idam edilmiştir.¹⁴²

Eserde ismi sıkça geçen şahıslardan birisi de Hallac-ı Mansur’dur. Şiirlerde Hallac-ı Mansur ismi, söylediği “ene’l-Hak” sözü ve bu söz dolayısıyla idam edilmesi, cesedinin yakılması dolayısıyla bulunmaktadır.

Kim gerçek sevgilinin yolunda canını terk etmezse her ne kadar “ene’l-Hak” söylese de sen (onun) Mansur olduğunu zannetme, diyen Nesîmî, Mansur gibi âşık olmanın şartının sadece dil ile söylemek değil, aynı zamanda gerçek sevgili uğrunda canı terk etmek olduğunu belirtmektedir. Ayrıca beyitte Mansur, “âşık” sembolü olarak yer alır:

Kim ki cân terk itmedi yolında gerçek dil-berüñ
Ger ene’l-Ḥaḫ söylese sen şanma kim Mañşûrdur (292/5)

Hallac-ı Mansur’a bugün binlerce aferin olsun deyip onu övdükten sonra Cemâlî, Mansur’un “ene’l-Hak” sırrını aşk kitabına ön söz eylediğini beyan eder:

Hezârân âferîn olsun bugün Mañşûr-ı Ḥallâca
Ene’l- Ḥaḫ sırrını itdi kitâb-ı ‘aşka dîbâce (339/1)

Taşlıcalı Yahyâ Bey’in gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte, Mansur gibi ebedî hayat suyundan abdest almayan kişinin vahdet yurdunda aşk imamı ile namaz kılmayacağını belirtmektedir. Dâr, kelimesi hem yurt hem de darağacı anlamlarına gelebilecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır:

¹⁴² Süleyman Uludağ, “Hallâc-ı Mansûr”, *DİA*, C. 15, İstanbul, 1997, s. 377-381.

Dār-ı vahdetde imām-ı ‘aşk-ıla kılmaz namāz
İtmeyen Manşürveş āb-ı hayātından vuzū’ (319/4)

Hallac-ı Mansur, “ene’l-Hak” sözü dolayısıyla kâfir ve zındık ilan edilmiş, idam edildikten sonra başı kesilmiş. Daha sonra Dicle üzerindeki köprüye dikilen Hallac’ın gövdesi yakılmış ve külleri nehrin sularına savrulmuş. Aşağıdaki dörtlükte şair, kendisini Hallac-ı Mansur’a benzetmekte ve Hallac’ın yaşadığı bu olaylara atıfta bulunmaktadır:

Ene ’l-Ḥaḳ çağırursam yāra karşı
Manşürayın şoralar dāra karşı
Yaḳup külüm şavuralar yile karşı
Yanuñ pervāneler şimdi demidür (566/3)

“Mana olarak “ene’l-Hak” sırrını söyleyen kendisi iken, görünüşte (“ene’l-Hak” sırrını söylemeyi) Mansur’a isnat etti ve onu idam eyledi.” olarak nesre çevrilebilecek Za’fi’nin aşağıdaki beytinde, Hurufiliğin temel prensiplerinden insanın Allah’ın mazharı olması ve Hurufilerin Allah’ı kendilerinde müşahede etmeleri hadisesine işaret edilmiştir:

Kendü iken ma’ nāda rāz-ı enel-Ḥaḳ söyleyen
Şüretā Manşūra isnād itdi ber-dār eyledi (203/3)

2.1.12.5. İbrahim İbni Edhem

Tasavvuf erbabının büyüklerinden biri olarak kabul edilir. Hicrî 776 ya da 778’de vefat etmiştir. Bir hükümdar olarak her türlü debdebe ve gösteriş içerisinde yaşarken, ilahî bir ikazla bütün dünya mal ve kaygısından vazgeçmiş, kendisini tasavvufa adanmış. Ömrünün mühim bir kısmını mağaralarda, çöllerde geçirerek riyazî bir hayat yaşamış. Kendisinden sonra gelen pek çok kişiye mühim bir örnek olmuştur. Çok nadir insanların yapabileceği akıl almaz fedakârlıklar yapmıştır. Taç ve tahtını terk edip riyazî hayatı seçişine dair birçok değişik rivayet bulunmaktadır. Şemsettin Sâmî, onun hakkında pek çok rivayetin bulunduğunu, ancak sahihini ayırmanın zor olduğunu ifade etmektedir. İbrahim İbni Edhem, taç ve tahtını terk ettikten sonra bir müddet dağlarda ve mağaralarda riyazet ve ibadetle meşgul oldu.

Sonra Mekke'ye göçtü. Yurdunu ve diyarını terk edip zamanını Hameyn-i Şerif'te geçirdi. Evliyalardan bazı zatlarla sohbet ettikten sonra Şam'a geldi. Ömrünün sonuna kadar orada kalmış, Hicrî 261 tarihinde vefat etti. Pek çok keramete sahip olan İbrahim İbni Edhem, divan şiirinde dünyaya meyl etmemenin sembolü olarak yer alır.¹⁴³

Fani taç ve kabadan vazgeçmeyenin ebedî hırka ile İbrahim Edhem olamayacağını beyan edildiği Vahîdî'nin aşağıdaki beytinde, İbrahim Edhem'in tacını, tahtını terk etmesi hadisesine atıfta bulunmaktadır:

Geçmeyen tâc u kabâ-yı fâniden
Hırka-i bâkî ile Edhem degül (204/5)

Yûnus Emre, aşk yüzünden İbrahim Edhem'in taç ve tahtı bıraktığını, yerinin külhan olduğunu ifade eder:

Çoyup İbrâhîm Edhem tâc u tahtı
Yeri külhân olupdur 'aşk elinden (522/4)

Kimin yazdığını tespit edemediğimiz gazelde yer alan aşağıdaki beyitte şair, "Sufî bugün halvet bucağında nice başlar keser. Ama sureti görsen sanki İbrahim Edhem'dir." demektedir. Kralken mutasavvıf olan İbrahim Edhem'in krallığına ve sufiliğine göndermede bulunan şair, sufinin riyakârlığını öne çıkarıp sufinin zahiren İbrahim Edhem gibi olduğu; ama kendi başına kaldığında önüne geleni asıp kestiği belirtmektedir:

Nice başlar keser şûfî bugün halvet bucağında
Velîkin şüret[i] görseñ şan İbrâhîm Edhemdür (332/10)

Her ne kadar Haydarî olsa, yamalı sufi hırkası da giyse fakihin nefsinin bilmedikçe Rabbini bilmeyeceğini söyleyen Yemînî, burada "*Kendini bilen Rabb'ini bilir.*"¹⁴⁴ hadis-i şerifine telmih yapar:

¹⁴³ Tökel, a.g.e., s. 405-409.

¹⁴⁴ Yılmaz, a.g.e., s. 122-123.

‘Ărif-i nefis olmayınca Rabbini bilmez fakîh
Ger olursa H aydar  v  jende-p ş-1 Edhem  (222/4)

2.1.12.6. Maruf-1 Kerh 

BaĒdat’ın Kerh kasabasında doĒmuştur. Bu yüzden Maruf-1 Kerh  olarak anılmıştır. Tasavvuf tarihinde H. II. Asrın tasavvuf büyüklerinden biri olarak kabul edilir. Anne ve babası Hıristiyan olan Maruf-1 Kerh  Ali b. Er-Rız ’nın gözetiminde Müslüman oldu. Daha sonra anne ve babası da Müslüman oldu.¹⁴⁵

Őek r  terc -bendinde yer alan aŐaĒıdaki beyitte, bu devran meydanında kutbun Cüneyd ve Maruf-1 Kerh  olduĒu iddiasındadır:

H l  budur bu ‘arşa-1 devr na kütüb olan
H l  budur Cüneyd ile Ma‘r f Şeyh [ ] Ő b (27/4/6)

2.1.12.7. Mevl n 

Asıl adı Muhammed bin el-Hasan el-Belh ’dir. DoĒum tarihi H. 604/M. 1207’dir. Afganistan’ın kuzeyindeki Belh Şehrinde doĒdu. Babası Bahaüddin Veled  lim bir kişiydi. Bahaüddin Veled ailesiyle birlikte Anadolu’ya gelip Konya’ya yerleşti. Birkaç yıl sonra vefat etti. Yerine Mevl n  geçti. Etrafında kısa zaman zarfında irşat edilmek isteyen bir m rid topluluĒu oluŐtu. Bu dönemde tanınmış mutasavvıflarla sohbet etti. Seyyid Burhaneddin Tirmiz  vefat edene kadar onun bilgilerinden istifade etti. O vefat edince Mevl n ’nın  n n  duyup Konya’ya gelen Şems-i Tebriz  ile dost oldu. Şems, onun hayatında önemli bir dönüm noktası oldu. Zamanının büyük bir kısmını Şems ile geçirmesi müridlerini rahatsız etti. Bu rahatsızlık zamanla kıŐkançlık boyutuna dönüştü. Bu durum daha sonra Şems’in ölümüyle sonuçlandı. Şems-i Tebriz ’nin ölümü onu çok  zd . Şems-i Tebriz ’nin yanı sıra Şeyh Selahaddin, Sadreddin-i Konev  ve  elebi Hüsameddin gibi tasavvuf büyükleriyle dostluk kurdu. **Mesnev **, **Divan-ı Kebir** gibi kıymetli eserler kaleme

¹⁴⁵ Tulum, **a.g.e.**, s. 353.

aldı. M. 1273'te vefat etti. Fikirlerinden, ölümünden sonra da pek çok şair, yazar, sanatkâr ve düşünür etkilendi.¹⁴⁶

Büyük âlim anlamına gelen Monla kelimesi Mevlânâ'nın lakabıdır. Yûsuf-ı Sîne-çâk aşağıdaki bentte, diğer meşhur mutasavvıflarla birlikte "monla" lakabını zikrederek Mevlânâ'nın adına yer vermektedir:

Eyledi şûret tılısmuñ kenz-i ma' nāya kilid
Fehm-i ma' nā itmeyüp kendüyi eyler nā-ümîd
Şeyh olupdur kendüzine kendüyi eyler mürîd
Gâh[î] âdem gâh Hâtem geh Cüneyd ü Bāyezîd
Geh diyâr-ı Rûmda nāmını Monlâ itdi ' aşk (6/3)

Hazret-i Mevlânâ'nın tekkesini beklediklerini söyleyen Hayâlî, "nây" kelimesi ile Mevlânâ'nın Mesnevi'sine göndermede bulunur:

Beklerüz hânikah-ı Hazret-i Mevlânâyı
Nefes-i pîr-i kemer-beste olan nâyuz biz (173/4)

Dünya meclisi güneşin gelişi ile güzellik bulmadan Mevlânâ'nın şevki ile ney gibi inlemekte olduğunu dile getiren Günâhî, şems kelimesini Şems-i Tebrizî ve güneş anlamında tevriyeli kullanmaktadır. Şevk, ney, nâlân kelimeleri ile tenasüp sanatı yapmaktadır. Bu kelimeler, Mesnevi'nin ilk on sekiz beytini düşündürecek şekilde ve Mevlânâ ile Şems-i Tebrizî arasında cereyan eden hadiseye atıfta bulunmak için beyitte yan yana getirilmiştir:

Bezm-i ' âlem bulmadın revnağ kudüm-ı şems-ile
Şevk-i Mevlânâ-y-ile ney gibi ben nâlân idüm 199/6

2.1.12.8. Molla Gürânî

Asıl adı Şemseddin Ahmed b. İsmail olan Molla Gürânî'nin bazı kaynaklarda ismi verilirken Şemseddin yerine Şerefeddin veya Şehabeddin unvanı da kullanılmaktadır. 1406 ya da 1410 yılında Gürân(Kûrân)'da doğmuştur. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra Bağdat'a gitmiş ve orada kıraat-ı

¹⁴⁶ Zavotçu, a.g.e., s. 489.

Seb'a, kelim, tefsir, nahiv, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı tahsil etti. Daha sonra Şam'a geçti. Şam'da çeşitli âlimlerden ders aldı. Daha sonra Kudüs üzerinden Kahire'ye geçti. Burada yine birçok âlimden ders aldı. İbn Hacer el-Askalanî'nin öğrencisi olup ondan icazet aldı. Memlûk Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Çakmak'ın (M. 1438-1458) yakın çevresinde ve sultanın ilim meclislerinde yer aldı. Kahire'de bulunan Berkûkıyye Medresesinde fıkıh müderrisi olarak görev yaptı. Bir olay neticesinde müderrislik görevinden uzaklaştırılıp Şam'a sürüldü. II. Murad dönemi âlimlerinden Molla Yegân ile tanışıp Anadolu'ya gitmesi bu dönemdedir. II. Murad ile görüştü ve onun iltifatına mazhar oldu. Bursa'daki Kaplıca, ardından Yıldırım medreselerinde müderris olarak görev yaptı. Molla Gürânî H. 847/M. 1443'te Manisa'da olan Şehzâde Mehmed'in (Fatih) hocalığı görevine getirildi. Fatih Sultan Mehmet ikinci defa tahta geçince kendisine vezirlik teklif edildi ise de kabul etmedi. H. 855/M. 1451 tarihinde kazaskerliğe tayin edildi. İstanbul'un fethi sırasında padişahın istişare meclisinde yer aldı. Savaşın en sıkıntılı günlerinde padişahı fetih konusunda teşvik ederek kuşatmanın devamını sağlayan grubun içerisinde yer aldı. Orduyla birlikte fethi katıldı. Çeşitli kadılık görevlerinden sonra İstanbul müftülüğüne getirildi ve bu görevde sekiz yıl kaldı. İstanbul'da vefat etti. Aksaray semtinde kendi yaptırdığı caminin haziresine defnedildi. Alçak gönüllü, aynı zamanda vakur ve kanaatlerini açıkça ifade etmekten çekinmeyen bir kişiliğe sahipti. Fatih Sultan Mehmet'in yakın ilgisini ve saygısını kazanmıştı. Cami, medrese gibi çeşitli eserler de yaptırmıştır.¹⁴⁷

“Can ilmini cihan müftüsüne sorma, yürü. Molla Gürânî gönül ilmini anlar mı?” diyen Vahîdî, Molla Gürânî'nin zahirî ilimlerde âlim olmasına göndermede bulunmaktadır:

Cân ' ilmini şorma yürü müftî-i cihâna
İdrâk ide mi fenn-i dili monlâ Gürânî (588/4)

2.1.12.9. Şiblî

Şeyh Ebu Bekr-i Şiblî, tasavvuf tarihinin meşhur mutasavvıflarındandır. İlk önceleri Dimavend emiri iken Halife ile arasında bir mevzu cereyan etmiş. Sonra

¹⁴⁷ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Molla Gürânî”, *DİA*, C. 30, İstanbul, 2005, s. 248-250.

Cüneyd-i Bağdâdî'ye intisap etmiş. Onun denetiminde nefsinin yenmek için dilencilik olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunarak hâl ehli kimseler arasına girmiştir. Hayatı süresince daima en kısa zamanda ahirete göçmeyi isteyen Şiblî H. 334/M. 945'te Bağdat'ta vefat etti.¹⁴⁸

Vahdetî'nin kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte, zahide seslenilmekte ve zahidden "ene'l-Hak" sırrından bahsetmemesi istenmekte; Şibli ve Mansur'u görmesini, onları şeriatin astığı beyan edilmektedir. Beyitte Şiblî, Hallac-ı Mansur ile aynı görüşlerde olması dolayısıyla metinde yer almaktadır:

Zâhidâ sırr-ı ene'l-Ḥaḫdan şaḫın dem urma kim
Şiblî vü Manşûr gör kim oldılar ber-dâr-ı şer^c (410/10)

2.2. Din

2.2.1. Allah

Mecmuada "İlah" kavramı; Sübhân, Rahmân, Samed, Yezdân, Allah, Hak, Bâkî, Bârî, Ganî, Çalab, Gafûr, Gaffâr, Perverdigâr, Kibriyâ, Ehad, Tanrı, Hâlik, Rahîm, Mün'im, Vehhâb gibi isimlerle yer almaktadır. Allah, yaratıcıdır (37/1, 203/4, 364/2). Minnet ancak Allah'adır (157/5). Allah'ın keremi çoktur (1/8). Allah'ı bulan devleti bulur (28/9). Allah'tan hidayet beklenmektedir (217/9). Her sabah Allah'ın feyzinin kapısı açıktır (42/1). Hakk'ın zikri âşığın kalbini nurlandırmaktadır:

Zîkr-i Ḥaḫ bir 'âşîḫuñ kim ḫalbini tenvîr ide
Cânına derd-i maḫabbet âteşi te'şîr ide

Sırr-ı 'uşşâḫı sivâdan gör nice ṭathîr ide
Cân gözin eyle münevver nûr-ı zîkrullâh ile (7/2)

İnsanın Allah'ın tecellisine mazhar olması ve Huruffilerin Allah'ı kendilerinde müşahede etmeleri dolayısıyla mecmuada yer alan kimi şiirlerde şairler, Tanrı'nın ve Tanrı'nın bazı sıfatlarının insanda olduğunu iddia etmişler ve bu minvalde şiirler söylemişlerdir. Kaygusuz Abdal, Hakk'ın zatıyla, sıfatıyla insana tecelli ettiğini,

¹⁴⁸ Tulum, a.g.e., s. 329.

insanın varlığının Hak varlığı olduğunu, Allah'ın emrinin onun elinde (iradesinde) olduğunu belirtmektedir:

Hağ zātıyla şıfātıyla tecellī eylemiş aña
Varlığı Hağ varlığıdur emr-i Sübhān elindedür (538/4)

Gönlüne seslenen Şerîfî, gönülden, eğer Hakk'ı görmek isterse insanın suretine bakmasını ister:

Ey gönül gel dīde-i taḥkīk-ile insāna bağ
Ger Hağı görmek dilersen şūret-i insāna bağ (100/1)

Her neye bakılsa şüphesiz Hak'tır, diyen Şerîfî, Hak'tan başka bir zerrenin dahi olmayacağı kanaatini taşımaktadır:

Her neye kılsañ nazar sen Hağ-durur Hağğ'al-yağın
Hağdan özge var mı-durur zerre sen hağğāne bağ (100/6)

Hak Teâlâ'nın cemalini güzel surette can gözüyle gördüğünü söyledikten sonra Sürûrî, bu yüzden mutlu ve sevinçli olduğunu açıklar:

Hağ Te'ālānuñ cemālin aḥsen-i şūretde men
Cān göziyle görmişem kim şādmānam ḥurremem (107/6)

Allah'ın ayetinin, Rahmân'ın rahmetinin kendisi olduğunu söyledikten sonra Nesîmî, mutlak vahyi söylediğini ve Allah'ın nuru olarak geldiğini beyan eder:

Hem āyet-i Yezdān benem hem raḥmet-i Raḥmān benem
Hem vaḥy-i mutlak söylerem hem nūr-ı Yezdān gelmişem (348/4)

Nesîmî'nin, vahdet-i vücut nazariyesi doğrultusunda her şeyin kendisi olduğunu iddia ettiği bir gazeli bulunmaktadır. Bu gazelin son beyti bu anlayıştan uzaklaşmaktadır. "Ey Nesîmî, Hakk'ı bil, Hakk'ı tasdik et. Sen ki insan ve beşersin. Hak, 'Sübhān benim.' dedi." olarak nesre çevrilebilecek aşağıdaki beyitte Nesîmî, Tanrı ile kendisini iki farklı şahsiyet olarak değerlendirir:

Ey Nesîmî Hağğı bil sen Hağğa ikrār eylegil
Sen ki insān u beşersin Hağ didi Sübhān menem (646/11)

Aşağıdaki beyitte kendisine seslenen Hayâlî: “Önceden Allah’a yöneldinse öldüğün zaman son nefeste yardımcın Allah olur.” demektedir:

Evvelde Hayâlî sen toğrulduñ-ısa Hâkka
Âhir nefes öldükde yardımcuñ ola Sübhân (575/5)

Arzu edilen şeylere talip olana lanet eden Abdî, Allah’ı bırakıp batıl isteyenin Allah’tan bir koku duymayacağı kanaatindedir:

La’ net olsun buncılayın t̄alib-i maṭlûba kim
Hâkka kıoyup bâṭıl ister duymaya Hâkdan kıoñu (5/22)

Cihanda Allah’ın nutku olmayan bir sözün bulunmadığını söyleyen Yetîm, bu nükteyi işitmeyenin doğrusu kulak olmayacağı düşüncesindedir. Bu beyit, Allah’ın tecelli etmesi perspektifinden değerlendirilmelidir:

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭk-ı Hâk degül
Güş itmeyen bu nükte’i Hâkka kıulık degül (8/1)

Klasik Türk edebiyatında “*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım.*”¹⁴⁹ mealindeki hadis-i kutsîye sık sık telmihte bulunmaktadır. Gizli hazine anlamına gelen kenz-i mahfî ibaresi bu hadis-i kutsîde geçmektedir. Gizli hazineyi bulanların dirhem ve dinara bakmayacaklarını dile getirdikten sonra Şekûrî, Allah’a kavuşanların dünyada sevgiliye bakmayacakları kanaatindedir. Ayrıca iham-ı tenasüp yoluyla Allah, “kenz-i mahfî” olarak vasıflandırılmıştır:

Bulanlar kenz-i mahfî dirhem ü dînâra bakmazlar
İrenler vuşlat-ı Hâkka cihānda yâra bakmazlar (41/1)

Allah’tan başka sevgilinin tamamen yalan olduğunu, Allah’tan gayrisinin baki kalmayıp fani olduğunu dile getiren Âşık Yûnus, Allah’ın Baki sıfatını vurgular:

Hâkdan gayrı sevgili küllî yalandur yalan
Hâkdan gayrı çün fânî degüldür Bâkı kıalan (84/1)

¹⁴⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 91.

Aşağıdaki beyitte, can u gönülden dua edecekleri Allah'ları olduğunu beyan eden Medhî, Allah'ı bir sığınak olarak görmektedir:

Niyâz-ı ' arz-ı hâcâta ulı dergâhumuz vardır
Dil ü cândan münâcâta bizüm Allâhumuz vardır (340/1)

Taşlıcalı Yahyâ Bey; büyüklük taslayanın alçaktan daha alçak olduğunu, Allah'ın yüce ve en büyük olduğunu ifade eder:

Büyüklenendür ednâdan ednâ
Allâhu a' lâ Allâhu ekber (589/2/6)

2.2.2. Melekler

İmanın altı şartından biri de meleklerle imandır. Melekler, Allah tarafından nurdan yaratılmıştır. Bir vücudu yoktur, gözle görülmez; yemek, içmek gibi insanlara has özellikleri yoktur. Allah'a sürekli ibadet edip onu zikrederler, asla günah işlemezler. Allah tarafından meleklerle bazı görevler verilmiş ve o görevleri yapmakla mükellef kılınmışlardır.

Pervane Halvetî, meleklerin arşın çevresinde Allah diye diye döndüklerini dile getirir:

Hüdur ' âşıklar dilinde gelmişdür Hâkkuñ kavlinde
Melekler ' arşuñ havlinde dönerler hû diyü diyü (509/2)

Muhataba seslenen Nesîmî, melek gibi insana secde et ve kibir göstermekten vazgeçip şeytana uyma, demektedir. Bu beyitte, şeytanın kibirlenerek Hz. Âdem'e secde etmemesi hadisesine telmihte bulunmaktadır. Ayrıca Allah'ın en güzel şekilde insanda tecelli etmesine işaret edilmektedir:

Secde kıl âdeme ferîşte gibi
Geç tekebbürden olma şeytânî (592/8)

Allah tarafından Hz. Âdem'e bütün isimlerin öğretilmesi hadisesine işarette bulunan Za'fî, isimlerin sırrının kendilerinde olduğunu, meleğin kendilerinden ders

aldığını, Allah'ın aynasına baktıklarını, Allah'tan gayri her şeyden geçtiklerini ilan eder:

Sırr-ı esmā bizdedür ta' lîm alur bizden melek
Nâzir-i mir 'ât-ı hūyuz mā-sivādan geçmişüz (216/3)

Âleme gece gündüz “Li-meni'l-mülk” Suresini okuduklarını, yaratıcının kendileri olduğunu, bütün meleklerden temiz olduklarını söyleyen Murâdî, meleklerin günahsızlığına işaret etmektedir. Bu beyti Hurufilik çerçevesinden değerlendirdiğimizde beyitte vahdet-i vücud inancının dillendirildiğini görürüz:

Li-meni'l-mülk okuruz ' âleme biz rûz ile şeb
Hâlık-i kül bizüz cümle melekden pāküz (285/4)

Mecmuadaki şiirlerde şairlerin “melek” kavramını beyit kompozisyonu dâhilinde ve imaj dünyası içerisinde sanatsal olarak yorumladıklarını, bildiğimiz “melek” kavramından farklı şekillerde de yer verdiklerini görürüz. Sevgilinin saf lal gibi kırmızı dudağı ile kelamının, can gözüne kutsal ruhların âleminin mekânını gösterdiğini belirten Vahdetî, sevgiliyi meleğe benzeterek istiare sanatı yapmıştır:

La' l-i nâbuñla kelâmuñ çeşm-i cāna ey melek
' Âlem-i ervāh-ı kudsînuñ mekânın gösterür (135/5)

İshâk Çelebi aşağıdaki beyitte, sevgiliyi peri suretli ve melek yüzlü olarak nitelendirir:

Perî-şüret melek-sîmā-y-ı mışsın
Güzeller içre müsteşnâ-y-ı mışsın (675/1)

Sürûrî, meleğin sevgilinin (Allah'ın) cemalinin nurlarıyla aciz ve hayran olduğu iddiasını taşır:

Envâr-ı cemâlünde melek ' aciz ü hayrân
Âşâr-ı celâlünde felek bî-ser ü bî-pâ (133/5)

Hurilerin ve melek(lerin) sevgilinin (Allah'ın) güzelliğine hayran olduğunu dile getirdikten sonra Nesîmî, sevgilinin aşkı için ise feleğin daima sersem olduğunu vurgular:

Ĥüsñüñe ĥayrān-durur ĥūr u melek
‘ Aşķuñña ser-geştedür dāyim felek (643/1)

Aşağıdaki beyitte, Nesîmî'nin derisini tamamen yüzüp çıkardıklarından gökteki bütün meleklerin yas tutup hep ağladıkları söylenmektedir:

Yüzdiler çıkardılar cümle Nesîmîñ tenin
Yas dutup gökde melekler cümle hep zār itdiler (372/3)

Hurufilere göre insan, kendisinde Allah'ın tecelli etmesi bakımından mühimdir. Hudâyî de insanın önemini anlatırken meleklerin ona secde ettiğine işaret eder:

Mükerrem ibn-i Ādemsin ĥamunuñ ĥ^wācesisin hem
Melāyik cümle sâciddür saña ey mażhar-ı Raĥmān (211/6)

2.2.2.1. Cebrail (Cibril)

Dört büyük melekten biridir. Allah'tan aldığı vahiyleri ve din hükümlerini peygamberlere ileten, Allah tarafından vahiy meleği olarak görevlendirilen bir melektir. “Yüzün Cebrail'in indirdiği Allah'ın Mushaf'ıdır. Enbiya ve evliya onu vahiy ile bildiler.” diyen Nesîmî, beytini tanzim ederken Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'e indirilmesi hadisesinden yola çıkmıştır:

Muşhaf-ı Ĥaķdur yüzüñ indirdi anı Cebre'îl
Vaĥy-ile bildiler anı enbiyā vü evliyā (132/3)

Yine Nesîmî'ye ait aşağıdaki beyitte Cebrail'in vasfı akıldır:

Ĥireddür Cebrā'îl mürsel dilimüz
Göñül içre-durur rāz-ı nihānum (699/30)

Sidre kelimesi Kur'an-ı Kerim'de Necm Suresi 14 ve 16. ayetlerde geçmektedir. Sözlükte “Arabistan kirazı” anlamına gelen Sidre, genellikle “son uç” anlamına gelen “münteha” kelimesi ile birlikte kullanılır. Bu durumda Sidretü'l-münteha, “son uçtaki kiraz ağacı” anlamını kazanır. Bazı tefsirlerde Allah'ın arşının sağ tarafında bulunan ilahî bir ağaç olduğu ve bunun ötesine hiçbir mahlukun geçemeyeceği dile getirilir. Sidretü'l-müntehayı insan bilgisinin ulaşabileceği en son sınır olarak açıklayanlar da bulunmaktadır.¹⁵⁰ Muhatabına seslenen Taşlıcalı Yahyâ Bey, iki cihanı kanat açıp bir adım hâline getir ve Cebrail gibi Sidre-i münteha'da makam tut, demektedir. Hurufilere göre Sidretü'l-münteha insanın yüzüdür ve cennet de buna kinaye olmaktadır.¹⁵¹

İki cihânı bir qadem it bâl ü per açup
Cibrîl gibi Sidre-i a' lâda kııl maqâm (601/1/3)

Vahdetî; kendisinin konuşması ölüleri diriltirse buna şaşılmaması gerektiğini, çünkü Hz. İsa gibi Cebrail ve Allah'ın zatının kendisine yardımcı olduğunu ifade eder. Bu beyti Hurufilik inancının Allah'ın insanda tecelli etmesi anlayışı çerçevesinde yorumlamak gerekmektedir. Ayrıca burada Cebrail'in Hz. Meryem'e üflemesi sonucu Hz. İsa'ya hamile kalması hadisesine işaret olunmaktadır:

‘ Aceb mi mürdeler ihyâ iderse Vaqdetî nuqkum
Ki ‘ İsa gibi Rûh-ı quds ü zât-ı Haq mu‘ inümdür (317/7)

2.2.2.2. Mikail

Dört büyük bir melekten biri olan Mikail, Allah'ın emriyle tabiat olaylarını ve insanların rızıklarını düzenleyen melektir. Nesîmî, kuruntuya düşmesinin Azrail, anlayışının Mikail olduğunu dile getirdikten sonra Nesîmî, konuşma ve dilinin İsrâfil olduğunu söyler. Beyitte, “anlama” kabiliyeti Mikail olarak yorumlanmaktadır:

Tevehhüm ‘ Azrâ ’il fehmüm Mîkâ ’il
Ki İsrâfil-durur nuqk u zebânum (699/29)

¹⁵⁰ Muhammed Nur Doğan, *Fuzûlî Leylâ ve Mecnun, Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar*, İstanbul, Yelkenli Yay., 2008, s. 552.

¹⁵¹ Fatih Usluer, *Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2014, s. 564.

2.2.2.3. İsrâfil

Dört büyük melekten biri olan İsrâfil, Allah'ın izniyle Sur'a üfleyecek ve kıyamet kopacak ve bütün canlılar ölecektir. Sonra, bir daha üflediğinde herkes dirilecek.

İsrâfil'in kıyamet günü üfleyeceği Sur'un boynuzdan yapıldığı söylenmektedir. Boynuz burç isimleri olan boğa ve oğlağa nispet olmaktadır. Bu burçlardan her biri 30'ar derece olduğuna göre toplamları ya da her birinin ikişer boynuzu 60 dereceye eşit olmaktadır. Bu da 28 ve 32 iki ilahî kelimenin toplamıdır. Hiçbir varlık 28 ve 32 kelimenin ve feleğin 360 derecesinin dışında olamaz.¹⁵² Harflerin toplamı 32'dir. Bu harfler tüm varlığın temelini oluşturur. Hurufiler harflerin mevcudiyetini yaratılmış her şeyde ve kendi varlıklarında (insan varlığında) müşahade ederek Allah'ın kendilerinde tecelli ettiğine inanırlar.

Kesin bilgi sahiplerine seslendiği aşağıdaki beyitte Nesîmî, bütün varlığın İsrâfil'in Sur'undan konuşur bir hâlde olduğunu, bugün Hz. Süleyman'ın konuşmasının aşikâr olduğunu açıklamaktadır. Bu beyti Hurufiliğe dair yukarıdaki bilgiler dâhilde düşünmek gerekir:

Cümle eşyâ Şûr-ı İsrâfilden nâtiq-çurur

Ey yakîn ehli bugün nuṭṭ-ı Süleymân oldı fâş (462/8)

Yine Nesîmî, kuruntuya düşmesinin Azrail, anlayışının Mikail, konuşma ve dilinin İsrâfil olduğunu beyan eder. İsrâfil'in konuşma ve dil olarak nitelendirilmesinin sebebi üfleyecek olduğu Sur dolayısıyladır. Çünkü İsrâfil'in Sur'u yukarıda da ifade edildiği gibi 28 ve 32 ilahî kelimenin toplamıdır. Bu 28 ve 32 ilahî kelime de insanda tecelli etmiştir:

Tevehhüm 'Azrâ'îl fehmüm Mîkâ'îl

Ki İsrâfil-durur nuṭṭ u zebânum (699/29)

¹⁵² Usluer, a.g.e., s. 552.

“-âsı nedir” redifli gazelinde Sürûfî, Hurufî inancı doğrultusunda sorular sormaktadır. Aynı gazelin aşağıdaki beytinde İsrâfil’in Sur’una kâinatın hayatının kimin tarafından verildiğini ve Cebrail’in Hz. İsa’ya üflediği nefeslerin ne olduğunu sorar:

Şûr-ı İsrâfile kıandandur hayât-ı kâyinât
Rûh-ı kıudsûñ nefha-ı ‘ İsâda enfâsı nedür (425/6)

Hurufî inancına uygun vahdet-i vücud felsefesini açıklayan Nesîmî; kendisinin Levh-i Mahfuz, Cebrail’in arkadaşı, Haşr için mizan ve İsrâfil’e Sur borusu mevzusunda yoldaş olduğu iddiasını sarf eder:

Levh-i Mahfûz[am] benem Rûhü ’l-emîndür hem-demüm
Haşr için mîzân ü İsrâfile hem-Şûr olmışam (287/2)

Kim tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz beyitte şair: “Ey ümmet kervanının feryadını işiten ve ey heybesinde İsrâfil’in Sur’unun kervan çanı gibi olan kişi.” demektedir ve kervan çanını İsrâfil’in Sur’una benzetmektedir:

Ey kıatâr-ı kârbân-ı ümmete feryâd-res
Mahmilinde Şûr-ı İsrâfil mânend-i ceres (16/1)

Figân kelimesi acı acı bağırarak, yanık yanık inlemek demektir. Bununla birlikte tasavvufî literatürde, iç hâllerin açığa vurulması, dert yanma anlamına gelir.¹⁵³ Mevlânâ, Sabah vaktinde meyhaneye doğru gittiğini, İsrâfil’in Sur’unu figân küpünde bulduğunu beyan eder.

Düş vâkt-ı şubh-dem refkem bi-sû-yi meykede
Şûr-ı İsrâfil râ der hum yâ figân yâftem (85/9)

2.2.2.4. Azrail

Dört büyük melekten biridir. Allah’ın emri doğrultusunda eceli gelen insanların ruhlarını kabzederek, ölüm meleğidir. “Azrail kimdir ki canıma kastedecek. Ben emanet sahibiyle o konuda hesaplaşıp geldim.” diyen Yûnus Emre’nin beytinde Azrail, insanların canlarını kabzetmesi dolayısıyla yer almıştır:

¹⁵³ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Marifet Yayınları, 1999, s. 193.

‘Azrā’îl ne kişidür kaçd idiser cānuma
Ben emānet issiyle anda bitrişüp geldüm (30/7)

Nesîmî’nin söylediği aşağıdaki beyitte, “kuruntuya düşme” Azrail olarak yorumlanmıştır:

Tevehhüm ‘Azrā’îl fehmüm Mikā’îl
Ki İsrāfil-durur nuṭṭu zebānum (699/29)

2.2.2.5. Rıdvan

Cennetin bekçisi olan meleğin adıdır. Kur’an-ı Kerim’de, Zümer 39/73’te, cennete girecekleri karşılayacak cennet bekçilerinden bahsedilir.

Hurufiler tarafından bahsedilen konulardan birisi de sekiz cennettir. Hurufilere göre, insanın yüzünde bulunan 7 ümmî hattan (saç, iki kaş ve dört kirpik) hatt-ı istiva geçtikten sonra 8 hat belirmektedir. Bu ümmî hatlardan sadece saç hattı, hatt-ı istiva üzerinde yer aldığından ikiye ayrılmakta ve iki hat olarak hesaplanmaktadır. Aynı şekilde yüzde yer alan 7 delikten (iki göz, iki kulak, iki burun deliği ve ağız boşluğu) da istiva hattı geçtikten sonra ağız ikiye bölünür ve 8 delik ortaya çıkar. Bu sekiz hat (Delik de hat olarak kabul edilmektedir.) 4’er unsurdan oluştuğu için 32 hat meydana gelir. Bu 32 hat da esma-i küll olan ve Fazlullah’ın nutkundan gelen 32 harf karşılığındadır. Cennet de bu 32 harften müteşekkildir. Hurufilerce insan yüzündeki 8 hat, insanları 32 harfe götürdüğü için cennetin kapısı olarak yorumlanır. Yine Hurufilerce yüzdeki hatlardan istiva hatta geçirilmezse 8 hat ortaya çıkmaz ve 7 hatta kalınır. Bu 7 hat da cehennemden kinayedir.¹⁵⁴

İnsanın cemalinden sekiz cennetin aşikâr olduğu, insanın yanağının kırmızı gül olduğu, insanın huri ve Rıdvan olduğunun söylendiği Hudâyî’nin aşağıdaki beytinde Hurufiliğe ait sekiz cennet tasavvuru dile getirilmektedir:

¹⁵⁴ Fatih Usluer, “Nesîmî şiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlışlıklar”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009, s. 1074-75.

Sekiz cennet cemālũñden ‘ıyān oldı ‘ıyān oldı
Yañağũñ verd-i aħmerdür sen olduñ ħũrĩ vũ Rıđvān (211/3)

Hz. Peygamber’e can diye hitap eden Nesımĩ, bugün Hz. Peygamber’in temiz inci olduğunu, dudağın Kevser suyu olduğunu, cemalinin ise Rıdvan’ın bahçesi olduğunu söyler:

Sen ol pākĩze gevhersin bugün ‘ālemde ey cān kim
Tuțağũñ āb-ı Kevşerdür cemālũñ ravza-ı Rıđvān (291/6)

Rüyasını anlattığı kasidesinde yer alan ařağídaki beyitte Ālĩ, Rıdvan’ın cennet kapısını açtığını gördüğünü, divane gönül ile ahu gözlü(lerin) meclisinde olduğunu ifade etmiştir:

Anı gördüm ki der-i cenneti açmış Rıđvān
Dil-i dīvāne ile meclis-i ħavrāda idüm (387/14)

Kim tarafından yazıldığı belli olmayan mesnevide yer alan ařağídaki beyitlerde, ara yerde perdeyi kaldıranların ne soru ne hesap gördüğü, ne de Rıdvan’ın ve meleğın bunları gördüğü, bunların sorgusuz cennete girdiği belirtilmektedir:

Götürenler ara yerden ħicābı
Ne şorıgördi vũ ne ħisābı (407/1)

Bulardur şorısuz giren behişte
Ne Rıđvān görür anı ne ferişte (407/2)

Yā Hüseyin redifli kasidesinde yer alan ařağídaki beyitte Safi, Hz. Hüseyin’den kendisini şarap testisine kandırmasını ve Rıdvan’ın cennet elbisesini giydirmesini ister:

Řandur řarāb-ı kũze[ye] řāfi řuluñı sen
Geydür libās-ı ħulle-i Rıđvān yā Ĥüseyin (448/27)

“Senin yolunda canımı feda edeyim, senin cemalini istiyorum. Sen bizi zahitler gibi Rıdvan’ının âşığı zannetme.” diyen Bahârî, cennetin bekçisi olan Rıdvan meleğini zikredip cenneti kastediyor ve mecaz-ı mürsel sanatı gerçekleştiriyor:

Cân u baş oynayayın yoluñda dîdâr isterem
Şanma zâhidler gibi ben ‘ âşık-ı Rıdvānuñam (514/3)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, Hurufî inancı dolayısıyla bir Hurufiliğe ait güzel portresi çizmektedir. Nesîmî tarafından gerçekleştirilen bu portrede her şeyin Allah’ın tecellisi olduğu ya da her şeyde Allah’ın tecelli ettiği düşüncesi (vahdet-i vücud) başlıca etken olmuştur. Bu güzelin yüzü İrem gülbahçesi ve dudağı Selsebil’dir. Ayrıca âşığın Rıdvanı ve Rıdvan’ın bahçesi de bu güzeldir:

Ey İrem gülzârı yüzüñ v’ey dudağıñ Selsebil
‘ Âşıkūñ Rıdvānı sensin ravza-ı Rıdvān budur (635/3)

2.2.3. Dinî Kitaplar

2.2.3.1. Suhuf

Klasik Türk edebiyatında sevgilinin yüzünde bulunan hatlar sebebiyle yüzün Mushaf’a benzetildiği beyitleri sıklıkla görürüz. Hurufilerce, insan yüzü Allah’ın tecelligâhıdır. Mecmuadaki bazı şiirlerde yüz, kitap özellikle de ilahî kitap olarak yorumlanmıştır.

Hurufilerce ilahî kelimelerin kâmilin zuhur ettiği yer yüzdür. Yüzde bulunan duyu organlarının taksimi; 2 göz 2 kulak, 2 burun ve 1 ağız olarak 7 tanedir. Her biri dörder unsurdan oluşması dolayısıyla 28 ilahî kelimeye işaret eder. Dilin altındaki istiva hattı hesaba katıldığında 8 kısım ortaya çıkar. Ayrıca 4 unsur üzerinden hesaplandığında 32 ilahî kelime hizasında 32 alamet elde edilmektedir. Hurufilerce yüz, aynı zamanda Levh-i Mahfuz olarak kabul edilmektedir. Çünkü kâinatın hükümleri, ezel ve ebeddeki tüm bilgiler yüzde tasvir edilmiştir. Yüz, kâinat kitabının bir nüshasıdır. Cebrail, Kur’an-ı Kerim’i oradan getirmiştir. Çünkü yüz, Kur’an-ı Kerim gibi 28 harfin alameti üzerinedir. İnsan yüzü o fitrat üzerine yaratılmıştır. Bunun anlamı ise insan yüzünde Allah’ın kelamının 28 ve 32 alametle

zahir olmasıdır.¹⁵⁵ Harfler, Allah'ın kelamı olarak Allah'ı ifade eder. Allah'tan ayrı düşünülmezler. Hurufiler harflerin mevcudiyetini yaratılmış her şeyde ve kendi varlıklarında (insan varlığında) görürler. Bu şekilde Allah'ı kendilerinde müşahede ettiklerine inanırlar.

Baştan aşağı sevgiliyi ve sevgilinin özelliklerini anlattığı gazelde yer alan aşağıdaki beyitte Vahdetî, sevgilinin yüzünün kitapların ve sahifelerin toplandığı çok hoş mecmua olduğunu, eskiler ve yenilerin ilmüne makam olduğunu anlatmaktadır. Bu beyti, Hurufilikle ilgili yukarıda verdiğimiz bilgiler çerçevesinde değerlendirmek gerekir:

Ne hoş mecmū' a-ı şuhf u kütübdür levh-i ruhsāruñ
Ki 'ilm-i evvelin ü āhirine cāy ü mecma' dur (363/3)

Mahvî, sevgilinin (Fazlullah'ın) güzelliğinin sahifelerinde kaşı ile kirpiğinin Fatiha, ayva tüyelerinin ve beninin ise yer yer (o sahifelerin) bölümü olduğunu anlatır. Burada güzelliğin tecelli ettiği yerin yüz olduğunu vurgulanmıştır. Hurufilerce insan yüzü 28 ve 32 ilahî harfin tecelli ettiği makamdır. İnsan yüzü, 28 ve 32 ilahî harf dolayısıyla Allah'ın tecelligâhıdır:

Şuhf-ı hüsünüde kaşuñla kirpügüñ ümmü'l-kitāb
Haṭṭ u hālün yer yer olmuşdur mişāl-i faşl-ı bāb (343/1)

2.2.3.2. Tevrat

Hurufliğin en önemli özelliklerinden bir tanesi de din ayrımı yapmamasıdır. Hurufiler sadece Kur'an-ı Kerim'e değil, diğer kutsal kitaplar İncil, Zebur, Tevrat'a da göndermeler yaparlar. Mecmuada yer alan şiirlerde Tevrat kelimesi tek başına yer almamaktadır. Kelimenin geçtiği şiirlerde diğer kutsal kitapların ismi de geçmektedir.

Hurufilere göre 28 ve 32 ilahî harf, insanda tecelli etmiştir. Bu 28 ve 32 harf Allah'tan ayrı düşünülmemektedir. Bu yüzden Hurufiler Allah'ı insanda müşahede

¹⁵⁵ Fatih Usluer, **Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2014, s. 278.

etmektedir. Nesîmî, İnsanın tüm güzelliğinin sıfatının Tevrat, İncil ve Furkan olduğunu, bu sözün şerhinin bu olduğunu, ayeti şeytanın bilmeyeceğini söylemektedir. İnsanın bütün güzelliğinin (Allah'ın ve Allah'ın cemalinin) sıfatının Tevrat, İncil ve Furkan olması ifadesini Huruffilik perspektifinde yorumlamak gerekmektedir. Ayrıca şeytanın Hz. Âdem'e secde etmemesi hadisesine de göndermede bulunmaktadır:

Tevrât ü İncîl ü Furkân kamu hüsnuñ şıfatı
Bu sözüñ şerhi budur âyeti şeytân ne bilür (195/3)

Suhuf, Tevrat, Zebur, İncil için, aşikâr kıldığın tevil için dedikten ve başka şeyler sıraladıktan sonra Allah'a seslenen Refîî, **Câvidânnâme** hakkı için der ve sonra onda otuz iki nurun toplandığını söyler. Otuz iki nurdan kasıt, 32 ilahî harf ve bu 32 harf dolayısıyla Allah'ın tecellisi olmalıdır. Mahvî, mesnevisinin on üçüncü beytinden itibaren de “biz” ifadesini kullanarak Allah'a dua etmektedir. Suhf, Tevrat, Zebur, İncil; Allah'ın indirmiş olduğu kitaplar olması ve kutsallık vasıflarına haiz olması sebebiyle beyitte yer alır:

Şuḥf u Tevrât ü Zebūr İncîl için
Âşikârâ kılduğun te'vîl için (634/7)

Câvidân-nâme ḥakı-çün yâ Ğafūr
Ki_anda cem' olmışdur otuz iki nūr (634/10)

‘ Âşık u şādıklarunđan kııl bizi
Ḥidmete lâyıqlarunđan it bizi (634/13)

2.2.3.3. Zebur

Allah'ın Zat'ı bütün mevcudatı kelamıyla kuşatmıştır. İnsan mevcudatta ve kendisinde kelimeleri müşahede ettiği zaman Allah'ı müşahede etmiş olacak, böylece tüm varlıkta Allah'tan başka bir şey görülmeyecektir.¹⁵⁶ Bu minvalde değerlendirebileceğimiz aşağıdaki beyitte Hâşimî, tüm eşyanın dilinde konuşanın

¹⁵⁶ Usluer, **a.g.e.**, s. 239.

kendisi olduğunu ve tüm eşyanın nutku olduğunu, hem Zebur, İncil, Furkan ve Tevrat olduğunu iddia eder:

Cümle eşyānuñ dilinde nātıķıyam nuķıyam
Hem Zebūr İncil ü Furķān-ıla Tevrāt olmışam (164/2)

Sevgiliye seslenilen ve sevgilinin özelliklerinin anlatıldığı aşağıdaki bentte sevgilinin yüzünün ilahî levha olduğu, orada satırların yazıldığı, İncil, Furkan ve Zebur'un sevgilinin yanağı şerhinde olduğu ifade edilmektedir. Huruflere göre yüz, ilahî kelimelerin tecelli ettiği yer idi. İnsanın yüzünde hatlar bulunmaktadır. Bunlar 28 harfî karşılamaktadır. Beyitte, İncil, Furkan ve Zebur'un; sevgilinin yüzündeki ilahî tecellileri, yani 28 ve 32 ilahî harfî açıkladığı, bu ilahî kelimeler dolayısıyla Allah'ı anlattığı beyan edilmektedir. Çünkü bu 28 ve 32 ilahî harf Allah'tan ayrı düşünülmemektedir:

Ey ruħuñ levħ-i İlähî k'anda naķş olmış suķūr
‘ Ārızuñ şerħindedür İncil ü Furķān ü Zebūr
Şüret-i insānda Ĥaķsın k'eyledüñ Ĥaķdan zūħūr
Ey saçuñ zıll-ı İlähî v'ey ruħuñ Allāhu nūr
Ravzānuñ servi boyuñdur ‘ indehā cennātü ĥūr (391/1)

2.2.3.4. İncil

İncil, Allah tarafından Hz. İsa'ya indirilmiş bir kitaptır. Hıristiyan âlimler tarafından kabul edilen İnciller şunlardır: Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dır. Bu adlar, İncillerin yazarı olan isimlerdir. Bunlar dışında İnciller de bulunmaktadır.

On iki imamla ilgili müseddesin bütün bentlerinin son beytinde Hz. İsa'nın İncil'de “ey Ali” dediği söylenilmektedir. Bilindiği üzere İncil'de Hz. Ali'nin değil Hz. Peygamber'in adı geçmektedir:

Āsumānuñ ĥāverīdür ol Muħammed Muştafā
Meh-cebīn oldı birisi ya‘ nī şāh-ı Murtezā
Birine didi Ĥabībüm biri aşlanum Ĥudā
İkisi bir nūr-ı Ĥaķdur eyle bil ey pūr-şafā
Ol ‘ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā

Anuñ-içün didi ‘ İisâ İncilinde ‘ Aliyâ (315/1)

Sevgilinin çeşitli yönleriyle övüldüğü Belîğî'nin tahmininde yer alan aşağıdaki bentte, övülen şahsın Allah'ın sevgilisi, İncil ve Zebur'un da buna şahit olduğu söylenmektedir:

Tâ görelden vech-i pākūñ ğayrıdan kıldum ‘ubūr
Kılmaşam ğayra nazār ħüsnüñ yeter cennât-ı ħūr
Sensin ol maĥbüb-ı Ħaĥ şāhiddür İncil ü Zebūr
Ey ruĥuñ şānında menzil-i āyet Allāhu nūr
Leblerüñ ĥaĥķında vardur nükte-i mā’ en ŧahūr (382/1)

Hurufiler, insan yüzünü Levh-i Mahfuz olarak da değerlendirmişlerdir. Onlara göre kâinatın hükümleri, ezeli ve ebeddeki tüm bilgiler yüzde yazılmıştır. Yüz, kâinat kitabının bir nüshasıdır. Cebrail, Kur'an-ı Kerim'i oradan getirmiştir. İnsan yüzü, üzerinde bulunan 28 hat ve 32 hat dolayısıyla Kur'an-ı Kerim gibi 28 harfin ve 32 harfin alameti üzerindedir. Bunun anlamı ise insan yüzünde Allah'ın kelamının 28 ve 32 alametle görünmesidir. Sürûrî, sevgilinin güzelliği kitabının ezelden ebede kadar yazıldığını; levhalarının, Tevratlarının, İncillerinin, Kur'an-ı Kerimlerinin sevgilinin güzelliğinin kitabı olduğunu söylemektedir. Beyit Hurufîliğin yukarıda zikrettiğimiz anlayışını anlatmaktadır. Araf Suresi 145. ayette Hz. Musa'ya Tevrat'ın levhalar hâlinde verildiği ifade edilir. Beyitte, levh kelimesinin kullanılması bunu da çağrıştırmaktadır:

Muşĥaf-ı ħüsnüñ yazılmışdur ezelden tâ ebed
Levhümüz Tevrātumuz İncilümüz Furķānumuz (320/2)

Hatâyî aşağıdaki beyitte; Tevrat olsun İncil veya Zebur olsun, enbiya hakkı için Kur'an'dan başka bir şey olmadığını söyleyerek Hurufî anlayışa uygun olarak kutsal kitapların hepsinin bir olduğunu ifade eder:

Eger Tevrāt eger İncil ü Zebūr
Bi-ĥaĥķın enbiyā Furķān degül mi (661/4)

Hızrî; Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur gelmeden evvel Allah'ın, Âdem'in ismine Kur'anî bir hikmet bağladığını söyler. Âdem kelimesi bazı şiirlerde hem insan hem de Hz. Âdem'i çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Beyitte bu kelime iki anlamı çağrıştıracak şekilde tevriyeli olarak geçmektedir:

Gelmedin Furkân-ıla Tevrât u İncîl ü Zebûr
İsm-i zât-ı Âdeme Qur'ânî hikmet bağladı (258/2)

2.2.3.5. Kur'an (Furkan, Mushaf)

Hızrî Peygamber'e vahiy meleği Cebrail aracılığıyla Allah tarafından gönderilmiş son ilahî kitaptır. Bu kitap sonsuza kadar değiştirilmeyecek bir kitaptır. Mecmuada umumiyetle Kur'an kavramı Hurufî inancı doğrultusunda ele alınmıştır. Buna mukabil çok az da olsa Kur'an'la ilgili ifadelerde Hurufî etkisinin olmadığı beyitler de görülür. Bu beyitlerden birisinde İbrahim; tasavvufun, Kur'an'ın hükümlerini içinde bulundurmaya denildiğini beyan eder:

Taşavvuf ism-i a' zamlı taşarrufdur bugün kevne
Taşavvuf câmi'-i aḥkâm-ı Qur'an olmağa dirler (4/17)

Hurufîler, insanla Kur'an arasında bazı benzerlikler kurmuşlar ve insanı Kur'an olarak kabul etmişlerdir. Hurufîlerin insan ile Kur'an arasında kurduğu benzerliklerden bir tanesi, insanın yüzünde 14 hat, sağ ve sol elinde elliser eklem bulunması ve bunların toplamının Kur'an-ı Kerim'in surelerinin sayısı olan 114'e eşit olmasıdır. Hurufîlere göre iki çeşit Kur'an bulunmaktadır. Ayet ve surelerden meydana gelen, yazılmış olan Kur'an mecazîdir. Hakikî Kur'an ise insanın vücudu ve yüzü olmaktadır. Çünkü insanın yüzündeki hatlar, yazılmış olan Kur'an'ın hatları gibi silinmemektedir.¹⁵⁷ Tâbî, sevgilinin yüzüne Kur'an'ın sayfası, hattına ise Kur'an'ın ayeti dediklerini ve bunun hakikat olduğunu dile getirir. Beyitte sevgilinin yüzü; üzerinde bulunan, 28 ve 32 ilahî harfe delalet eden hattı dolayısıyla Kur'an sayfalarına ve sevgilinin yüzünde bulunan hat ise Kur'an'ın ayetine benzetilmiştir:

Vechüñe şafḥa-ı Furkân didiler gerçek-imiş
Haṭuña âyet-i Qur'an didiler gerçek-imiş (242/1)

¹⁵⁷ Usluer, a.g.e., s. 268-269.

Nesîmî, padişaha benzettiği sevgiliye seslenerek suretinin kendilerinin Tanrı'sı olduğunu ifade ettikten sonra, sevgilinin yüzünde bulunan o on dört hattın ise kendilerinin Kur'an'ı olduğunu beyan etmektedir. 28 ve 32 ilahî harfin tecellisi olması dolayısıyla insan, Allah'ın tecellisi durumundadır. Bu yüzden Hurufiler Allah'ı kendilerinde temaşa etmişlerdir. İlk mısra bu anlayışın bir yansımasıdır. Kur'an'ın başında yer alan besmelenin gayr-ı mükerrer harfleri ve bunların noktaları toplamı 14 yapmaktadır. Kur'an'ın başında yer alan besmelenin 14 işareti vardır. İnsanın yüzünde de 14 alamet (hat) bulunmaktadır. Bu durum insan ile Kur'an'ın birbirine eş olduğunun göstergesidir. Beytin ikinci mısraı bu durumu açıklamaktadır:

Şehā çün şüretüñ Raḥmānumuzdur
Ol on dört ḥaṭ bizüm Ḳur'ānumuzdur (208/1)

İnsan yüzünün Kur'an olarak yorumlandığı beyitlerden bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

Muşḥaf-ı ḥüsninde yāruñ yedi ḥaṭ birle 'ıyān
Ḳudretullāha nazar kıl āyet-i Ḳur'āna baḳ (438/4)

Dil-berā ḥaṭṭ-ı lebüñde āb-ı ḥayvān gizlüdür
Şafḥa-ı ḥüsñünde gördüm sırr-ı Ḳur'ān gizlüdür (121/1)

Yüzüñ seb'al-meşānīdür mu'ayyen
'Acāyib sūre-i Ḳur'āna irdüm (98/7)

Yazılmış çār-deh ḥaṭṭ-ı siyāhuñ çār-deh levḥe
Ḥurūf-ı aşl-ı Ḳur'ān-ı Ḳadīmullāhdur vechüñ (193/2)

Yüzüñ ol Muşḥaf-ı Ḥaḳdur ki anı yazdı Ḥudā
Sözüñ ol mürdeleri zinde kılan ḥoş demdür (631/2)

Ey saçı küfr-i siyāh ü v'ey ruḥı imānumuz
Dest-i ḳudretten yazılmış vechüñe Ḳur'ānumuz (272/1)

Hurufilere göre hakikî Kur'an'ın insanın vücudu olduğundan bahsetmiştik. Misâlî; muhatabından, insan vücuduna hor bakmamasını, gelip hocadan (bu işin aslını) okumasını, insan vücudunun Allah'ın nasıl kelâmı olduğunu görmesini ister. Bu beyit hakikî Kur'an'ın insanın vücudu olduğu anlayışı yansıtır:

Hor bakma Muşhaf-ı Hâkîm vücūd-ı âdemi
Gel oğu üstâddan gör ne kelâmullâh olur (243/6)

Sürûrî'nin aşağıdaki beyti de insan vücudunun hakikî Kur'an olduğu inancı üzere kompoze edilmiştir:

Ol kâkül-i müşgîn kim Kur'an-ı hâkîkâtür
Kâf üstine şalmışdur ' Ankâ gibi zıllullâh (233/5)

“Tüm güzelliğinin sıfatı Tevrat, İncil ve Kur'an'dır. Bu sözün açıklaması budur. Ayeti şeytan bilmez” diyen Nesîmî din ayrımı yapmaksızın ilahî kitapların sevgilinin güzelliğinin sıfatı olduğunu açıklamaktadır:

Tevrât ü İncil ü Furkân kamu hüsnüñ sıfatı
Bu sözüñ şerhi budur âyeti şeytân ne bilür (195/3)

Hurufî inancını yansıtan şiirlerde sadece insanın yüzü Kur'an değildir. İnsanın yüzünde olan bazı unsurlar da Kur'an olarak adlandırılmıştır. Hudâyî; sevgilinin yüzünün Rahman'ın sureti, kaşı ile kirpiğinin ise Kur'an; yanağının ise Tâ hâ ve Yâ sîn Suresi, Allah tarafından inen Kur'an'ın bu olduğunu söyler:

Yüzüñdür şüret-i Raḥmân kaşuñla kirpüğüñ Kur'an
Ruḥuñ tâ hâ vü yâ sîndür budur nâzil olan Furkân (211/1)

Yedi kıraat üzere okuyan hafıza sevgilinin kaşı ile zülfünü soran Nesîmî, (hafızın sevgilinin kaşı ile zülfü için) doğru ile yanlış ayırt edici “Furkan” sıfatını kullandığını bize aktarmaktadır. Nesîmî burada “Furkân” kelimesinin Kur'an-ı Kerim ve ayırt edici anlamları ile tevriye sanatı gerçekleştirmiştir:

Seb' a-h'ân hâfıza şordum ki kaşuñla zülfüñ
Hâk-ıla bâtıl[1] fark idici Furkân didiler (298/2)

Sevgilinin yüzüne Kur'an sayfası dediklerini ve bunun gerçek olduğunu ifade ettikten sonra Tâbî, sevgilinin hattına da Kur'an ayeti dediklerini ve bunun da gerçek olduğunu dile getirir:

Vechüñe şafha-ı Furqân didiler gerçek-imiş
Haţuña âyet-i Qur'ân didiler gerçek-imiş (242/1)

2.2.4. Ahiret ve İlgili Mefhumlar

2.2.4.1. Ahiret

Bilindiği üzere cennete giren kişiler Allah'ın cemalini göreceklerdir. Aşağıdaki beyitte aşağılık dünyada kötü tabiatlı olanların ahirette şaşkın olacağı, (Allah'ın) yüzüne dâhil olmayacağı belirtilmektedir:

Dünyâ-yı dūnda her kim nefs-i ḥasīse oldı
Mağbūn-ı âḥiretdür dīdāra mülḥaḳ olmaz (468/2)

İçerisinde “ahiret” kavramının geçtiği beyitlerde çoğunlukla “dünya” kelimesi de geçmekte ve iki ibare birbirine zıt olarak gösterilmektedir. Aşağıdaki örnekte muhataba seslenilerek “Kendine dünyanın saadeti ile sıkıntı verme. Dünyayı (abat) yapıp ahiretini harap eyleme.” denilmektedir:

Kendüñe virme devlet-i dünyâ ile ' azâb
Dünyâyı yapma âḥiretüñ eyleme ḥarâb (601/5/1)

Tâlîf, sufiye seslenerek hulle ve ipek kumaş ile övünmemesini, kendileri için ahiret elbisesi olarak kefenden daha iyisinin olmayacağını iddia eder:

Bize sen ḥulle vü sündüsle şūfi iftiḥâr itme
Bilürüz âḥiret ṭonı bize olmaz kefenden yig (655/3)

2.2.4.2. Cennet

Allah'ın zat ve isimleri 32 ilahî harften müteşekkildir. Cennet de bu ilahî 32 harften ibarettir. Âdem'in yüzünde 32 hat, 32 ilahî harfin alemidir. Bu sebeple Âdem'in yüzü Rahman'ın arşıdır. Allah'ın Âdem'i kendi sureti üzerine yarattığını dile getiren hadis bulunmaktadır. 32 ilahî harf cennettir. Cennetin kapıları da istiva hattı geçtikten sonra yüzde ortaya çıkan 8 hattır. Hatt-ı istivayı (sırat-ı müstakim'i)

geçmeyen kişi cennete yani 32 hatta ve dolayısıyla 32 harfe ulaşamaz.¹⁵⁸ İnsanın yüzünde bulunan 7 ümmî hattan (saç, iki kaş ve dört kirpik) hatt-ı istiva geçtikten sonra 8 hat ortaya çıkar. Bu 8 hat, dörder unsurdan oluştuğu için 32 hat meydana gelir. Bu 32 hat da 32 ilahî harf karşılığındadır. Her şey bu 32 ilahî harften ibaret olduğu gibi cennet de 32 harften oluşmuştur. İnsanın yüzündeki 8 hat, insanları 32 harfe götürdüğü için cennetin kapısı olarak tevil edilir.

Eserde Hurufilik anlayışı doğrultusunda sekiz cennetle ilgili tasvirlerin olduğunu görmekteyiz. Nesîmî, yedi hattın kitabından sekiz cennetin aşikâr olduğunu, bu vesileyle o mübarek zatın kesin olarak bilindiğini ifade eder. Beyitte, yüzde bulunan yedi ümmî hat için “yedi hattın kitabı” tabiri kullanılmıştır. Bu yedi hattın kitabından sekiz cennetin ortaya çıkması; yüzde bulunan yedi ümmî hattan istiva hattı geçince sekiz hattın ortaya çıkması ve sekiz hattan, 4’er unsurdan oluştuğu için 32 hattın meydana gelmesi, bunun da 32 harfe tekabül etmesidir. Cennet de bu 32 harften oluşmuştur. Ayrıca 32 ilahî harf esma-i kül olduğu için bizzat Allah’ın zatıdır. Beyitte “vech” kelimesi tevriyeli olarak “vesile” anlamının yanı sıra “yüz” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

Yedi hattuñ kitabından sekiz cennet ‘ıyân oldı
Bu vech-ile yaķın oldı ki ol zāt-ı muṭahhardur (390/4)

Yedi hattın istivasından geçilmesini, bunun açıkça sekiz yüce cennet bahçesine doğru yol olduğunu belirten Muhîfî, “yedi hattın istivasından geçmek” ibaresi ile, yedi ümmî hattan (saç, iki kaş ve dört kirpik) istiva hattı geçmesi dolayısıyla 8 hattın belirmesini kastetmektedir. 8 hattın ortaya çıkması neticesinde sekiz cennet aşikâr olacaktır ve bu sekiz yüce cennet bahçesine doğru yol olacaktır. Beyitte, “doğru” kelimesi hem “-e doğru” edatı hem de “doğru, sağlam, dürüst” anlamında kullanılmıştır:

Heft hattuñ istivāsından ‘ubūr it kim ‘ıyân
Heṣṭ bāğ-ı cennet-i a’lāya ṭoğru rāhdur (166/2)

¹⁵⁸ Fatih Usluer, **Hurufî Metinleri I**, İstanbul, Birleşik Yayınları, 2014, s. 35-36.

Yüzde bulunan ümmî hatlar ve cennet ilişkisi ile ilgili bazı beyitleri aşağıya kaydediyoruz:

Boyuñ Tübādur ey hūrī yañağuß kâf ve'l-Ḳur'ān
Dudağuß havz-ı Kevşerdür cemālūñ cennetü'l-Me'vā (127/6)

Sekiz cennet cemālūñden 'ıyān oldı 'ıyān oldı
Yañağuß verd-i aḥmerdür sen olduñ hūrī vü Rıdvan (211/3)

Oğımayan cennet-i hüsnünde ol heşt āyetin
Dūzağ içre kaldı yıllara aña her dem 'azāb (343/6)

Aç gözūñ zāhid cemāl-i yāra rüşen kıl nazār
Şübhesüz dīdāra bağ gel cennetü'l-Me'vāyı gör (447/7)

Bazı beyitlerde cennetin önemsiz olduğu, önemli olanın Hakk'ın yüzü olduğu ifade edilmektedir. Za'fî, zahid için cennetin, kendisi için ise Hakk'ın yüzünün önemli olduğunu, Hakk'ın yüzüne talip olan için Naim cennetinin cehennem olduğunu beyan eder:

Zāhīde cennet ma'āzallāh baña dīdār-ı Ḥağ
Tālib-i dīdār olana çünki dūzağdur Na'im (205/7)

İnsan için cennetten ziyade asıl maksadın Hakk'ın kendisi olması gerektiğini dile getiren beyitlerden birisinde Za'fî, kendisine seslenerek: “Sakın cennetin bağçe ve baharına aldanma. Arzun sevgiliye kavuşma olsun, yeşillik temaşasından vazgeç.” der:

Şağın aldanma Zā'fî cennetūñ bāğ u bahārına
Murāduñ vaşl-ı yār olsun temāşā-yı çemenden geç (277/5)

Mecmuadaki şiirlerde sosyal hayatla ilgili “cennet” tasavvuruna da rastlarız. Aşağıdaki beyitte, insanlardan bazısının makam, bazısının altın, bazısının dünya talibi olduğu, bazısının da arzusunun tamamıyla huri ve cennet olduğu dillendirilmektedir:

Kimi manşıb kimi altun kimi dünyā t̄alibi
Kimi hūrī ile cennet maṭlabı oldı amu (5/17)

Sekiz cennetten adları geen cennet isimleri Őunlardır: Firdevs, Meva, Adn, Naim, huld. Nūrī, aŐağıdaki beytinde Meva cenneti dedikleri yerin kendisi iin sevgilinin bulunduğu yer olduğunu, sevgilisiz dünyanın cennetse de kendisi iin zindan olacağını iddiasını taŐır:

Cennetü 'l-Me 'vā ki dirler kūy-ı cānāndur baña
Yārsuz ' ālem cinān olursa zindāndur baña (418/1)

İerisinde ‘‘cennet’’ kelimesi geen bazı beyitlerde ‘‘huri’’ ya da ‘‘havrā’’ kelimesinin yer aldığını gururuz. Muhibbī, aşk yolu ierisinde lürse toprağını alıp cennette hurilerin gzlerine sürme etmelerini vasiyet eder:

Reh-i ' aşk ire lsem toprağımı
Alup kuhl ideler cennetde havrā (452/3)

Hz. Peygamber'in dünyanın mūminler iin zindan olduğunu buyurduğunu, sevgiliye kavuŐma ile zindanlarının cennet olacağını iddia eden Yemīnī aŐağıdaki beytinde, ‘‘cennet’’ kelimesini ‘‘gūzellik, mutluluk’’ anlamında kullanmıŐtır:

Dūnyā'ı mū 'minlere zindān dimiŐdūr MuŐtafā
Ha bilūr cennet olur vaŐluñ-ıla zindānumuz (272/5)

Sevgilisini dünyaya verenin (dünyanın aldaticılığına deėiŐenin) ahirette yarsız kalacağını, Firdevs cennetine girmeyip adının ateş ehli olacağını söyleyen Yemīnī, cennete girmek iin dünyaya aldanmamak gerektiğini vurgulamıştır:

Yārımı dūnyāya viren ' ubāda bī-yār olur
Cennet-i Firdevse girmez adı ehl-i nār olur (180/2)

AŞağıdaki beyitte Zamīrī muhatabına seslenerek: ‘‘Mustafa hakkı iin eğer bir kez 'ey Ali' dersen cehennem ateşi gormeyip cennete kavuŐursun.’’ der:

MuŐtafā haı eger bir kez diyesin yā' Ali
Gormeyesin nār-ı dūza vaŐ olasın cennete (289/4)

“Cennet” kelimesinin geçtiği bazı beyitlerde kelimenin “bahçe” anlamına münasip kullanımların olduğu görülmektedir. Nesîmî, sevgilinin gül renkli yanağından kendisine karanlıktaki ayın keşfolduğunu, vefa ehlinin cennetinin, o bahçe ve gül bahçesi olduğunu iddia etmektedir:

Gül-gün yañağundan baña keşf oldu çün bedr-i dücā
Ehl-i vefānuñ cenneti ol bāğ u ol gülzār-ı mış (586/12)

Cennet yerine “uçmak” kelimesinin geçtiği beyitlere de rastlanır. “Zahit, senin bulunduğun yerin gül bahçesini bırakıp yüce Firdevs cennetinden yana kuş gibi uçmak diler, temaşa bundadır.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte “uçmak” kelimesiyle, kelimenin cennet anlamı dolayısıyla, iham-ı tenasüp sanatı gerçekleştirilmektedir:

Gülşen-i küyuñ koyup firdevs-i a’ lādan yaña
Kuş gibi uçmağ diler zāhid temāşā bundadır (473/3)

Cennet kelimesi ile klasik Türk edebiyatının genel sanat anlayışına uygun olarak tasvirlerin yapılmasına da şahit olmaktayız. Bu tarzda kaleme alınmış iki örnek beyit vereceğiz. Usûlî aşağıdaki beytinde, ayrılık ile cehennemde mesken tuttuğunu, eğer kavuşma cennetine ulaşmazsa yazık olacağını düşünmektedir:

Qıldı hecr-ile cehennemde Uşûlî mesken
Cennet-i vaşla eger irmez-ise vāveylā (651/5)

Bu minvalde ikinci örnek beytimiz ise Tâlî’ye ait. Tâlî, zahidin, cenneti sevgilinin kapısından daha üstün dediğini işittiğini, (alay ederek) zahidi çok sevdiğini belirttikten sonra zahide: “Ne zaman gurbet vatandan üstün olmuştur?” sorusunu yöneltmektedir:

İşitdük cenneti zāhid kapuñdan yig-durur dirmiş
Benüm çok sevdüğüm kaçan olur gurbet vañandan yig (655/2)

2.2.4.3. Cehennem

Cehennem kelimesinin bulunduğu beyitlerde cennet kelimesi de umumiyetle zıtlık oluşturmak üzere bulunur. Za'fî'nin "Ey cehennemden kaçıp cennette (Allah'ın) yüzünü isteyen, yüze âşık olana dünya ve öbür dünya nedir ki!" nesir cümlesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte cehennemin kaçılacak bir yer olduğu vurgulanır:

Ey cehennemden kaçıp cennette dîdâr isteyen
‘Âşık-ı dîdâr olana dünya vü uhrî nedür (300/4)

Huruffilere göre, insan yüzünde bulunan 7 ümmî hattın (saç, iki kaş ve dört kirpik) hatt-ı istiva geçtikten sonra 8 hat belirmektedir. Bu sekiz hat dörder unsurdan oluştuğu için 32 hat meydana gelir. Bu 32 hat da esma-i küll olan 32 harf karşılığındadır. Cennet de bu 32 harften müteşekkildir. İnsan yüzündeki 8 hat, insanları 32 harfe götürdüğü için cennetin kapısı olarak yorumlanır. Yüzdeki hatlardan istiva hatta geçirilmezse 8 hat ortaya çıkmaz ve 7 hatta kalınır. Bu 7 hat da cehennemden kinayedir.¹⁵⁹ Yûnus Emre; âşğın ahının yedi veyl cehennemini kül hâline getirdiğini, sekiz cenneti nura katıp nur etmek için kastettiğini anlatmaktadır. Beyitteki yedi ve sekiz sayıları yukarıdaki açıklamalar ışığında düşünülmelidir:

Yedi Veyil şamusını kül ider ‘âşğın âhı
Sekiz uçmağa kaş ider nûr ider nûra katmağa (34/7)

Kendisine Meva cennetinde mesken isteyen kişiye seslenen Usûlî, ayrılık ateşinin cehennemi içerisinde birçok gün yan, demektedir. Bu beyitte ayrılık ateşi, yakıcılığından dolayı cehenneme benzetilmiştir:

Dûzağ-ı sūzân-ı hicrân içre yan bir niçe gün
Ey özine cennetü'l-Me'vâda me'vâ isteyen (439/2)

Ayrılık ile cehennemde mesken tuttuğunu, eğer kavuşma cennetine ulaşmazsa yazık olacağını düşünen Usûlî, ayrılığı cehennem olarak görür:

¹⁵⁹ Fatih Usluer, "Nesîmî şiiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlılıklar", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009, s. 1074-75.

ıldı hecr-ile cehennemde Uşulî mesken
Cennet-i vaşla eger irmez-ise vâveylâ (651/5)

Sevgiliye seslenen Nesîmî: “Gel beni ayrılığında kurtar. Çünkü kâfirin canına cehennemden yapmadığı azabı bana ayrılık yapmaktadır.” demekte ve ayrılığın acısının cehennemden daha büyük olduğunu vurgulamaktadır:

Gel beni urtar firâkuñdan ki kâfir cânına
amu ılmaz şol ‘ azâbı kim baña hicrân ider (587/7)

Dervişlerin huriler ve gılman ile cennet istemediği hem de cehennemden dolayı hiç sıkıntı çekmediklerini ifade eden Ahmedî, bu dervişlerin sadece (Allah’ın) yüzüne talip olduklarını dile getirir:

Hûr u gılmân-ıla cennet istemez
Hem cehennemden dağı hiç ğam yimez

‘ Âbid-i Hâdur bular ey merd-i dîn
alib-i didâr olur bunlar hemîn (633/23-24)

Aşğıdaki beytinde Sivâsî, muhatabına hitaben, Müslüman olsa bile eğer halka zulm ederse yarın cehennemden dibinde uzun yıllar kalacağını söyler:

Yarın alasıñ amu dibinde niçe yıllar
Ger zulm idesin halka Müselmân olasın sen (581/8)

Mecmuadaki şiirlerde cennet ve cehennemden önemsiz olup sadece Allah’ın kendisinin ya da yüzünün önemli olduğunu dile getirildiği beyitlerin varlığından söz etmiştik. Aşğıdaki beyitte de Ahmet Paşa, (her şeyi) terk ettiğini ve tecrit olduğunu, cennet ve cehennemden kendisi için bağı olacağını, dünya ve ahirette sadece ihtiyacının sevgili olduğunu açıklıyor:

Terk [ü] tecridem baña cennet cehennem ayd olur
Dünyâ vü ‘ ubâda ancak hâcetüm cânânedür (478/4)

Kaygusuz Abdal, vahdet-i vücud felsefesi doğrultusunda cehennem ve cennetin kendisi olduğu, bütün mekânın kendisinde bulunduğu iddiasını taşır:

Muḥîṭ-i zevraḳ menem Ḥaḳ bendedür Ḥaḳ menem
Ṭamuy [u] uçmaḳ menem cümle mekân bendedür (574/9)

Kasidesinde yer alan aşağıdaki beytinde Nesîmî, âlimin cennet ve cahilin ise cehennem olduğunu ifade etmiştir:

Uyanıḳ ‘ilmden uyḫu ‘ademden
Ki dānā cennet ü ṭamu nādānum (699/35)

2.2.4.4. Ezel

Başlangıcı, öncesi olmayan anlamına gelen ezel kelimesinin de mecmuadaki bazı beyitlerde Hurufilik felsefesi doğrultusunda ele alındığını görüyoruz. Misâlî, aşağıdaki beyitte, 32 ezel nutkunu anlamayan kişinin gönül mahzeninde Allah’ın hazinesinin nerede olduğunu bilmeyeceğini beyan eder. Bu beyitte 32 ezel nutkundan kastedilen 32 ilahî harftir. Bu 32 ilahî harf, Allah’ın Âdem’e öğrettiği esma-i küldür ve Allah’ın zatından ayrı düşünülmemektedir. Beyitte yer alan “kenzullâh” ibaresiyle “*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım.*”¹⁶⁰ mealindeki hadis-i kutsîye telmih vardır. Beyitte 32 ilahî harfî anlamayanın gönül mahzeninde Allah’ın hazinesinin (Allah’ın bizzat kendisinin) nerede olduğunu bilmeyeceği kanaati sarf edilmektedir:

Sî vü dü nuṭḳ-ı ezel sırrına bulmayan vuḳûf
Maḫzen-i gönlinde kenzullâhı bilmez ḳandadır (110/4)

Hüseynî aşağıdaki beyitte, âlemde mevcut olanın nutk olduğunu, onun yerini tutanın ise aşk olduğunu, ezelden aşk mevlâsının, kendilerine rehberi bildirdiğini iddia etmektedir. Buradaki nutuktan kasıt, ezelî ve ebedî olan 32 ilahî harf yani esma-i küldür. Aşkın onun kaim-makamı olması ise Allah’ın kendi zatına duyduğu aşk sebebiyle insanları yaratmasıdır:

Nuṭḳ imiş ‘âlemde mevcûd ‘aşḳ-ı mış ḳâyim-maḳâm

¹⁶⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 91.

Bize bildürdi ezelden rehberi mevlâ-yı ‘aşk (583/4)

Hz. Ali’ye bağlılığı ifade eden şiiirlerde ezel kelimesinin geçtiğine de şahit oluruz. Sürûrî, kendilerinin ezelden ta ebede kadar, Şah-ı merdan aşkına meydana gelmişlerden olduklarını söyler. Burada Hz. Ali’ye olan bağlılık ezel ve ebed kelimeleri ile vurgulanmıştır:

Biz ezelden tâ ebed meydâna gelmişlerdenüz
Şâh-ı merdân ‘aşkına meydâna gelmişlerdenüz (155/1)

Eserdeki bazı şiiirlerde aşkın ezelden olduğunu ifade eden beyitlere rastlarız. Her nereye baksa bugün aşkın cemalini gördüğünü, çünkü ezelden aşk ile gözlerini açtığını dile getiren Vahîdî, evrenin aşk sonucu yaratıldığı inancına göndermede bulunur:

Her yire kim baksam bugün ‘aşkuñ cemâlin görürem
Çünkü ezelden ‘aşk-ıla açdum Vaḥîdî gözlerüm (137/5)

Bazı şiiirlerde ise “rûz-ı ezel” tabirinin geçtiğini görürüz. Halîlî, anlaşılan o ki ezel gününde (gönlünün) kısmetinin dert olduğunu, o sebepten gönlünün şifasının bulunmadığını söylemektedir:

Ḳısmeti rûz-ı ezelde derd imiş beñzer naşîb
Ol sebebendür ki bulunmaz şifâsı gönlümüñ (296/4)

“Elest meclisi” kavramının kullanıldığı, bu kavramı hatırlatan ve bu kavrama göndermeler yapan beyitler de bulunmaktadır. Allah ruhları yarattıktan sonra, “Elestü Rabbiküm” (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) dediği zaman ruhlar “Kalu bela” (Evet, Rabbimizsin) demişlerdir. Seyrî, kendisini irşat etmesini istediği müşdidinin özelliklerini anlattığı gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte arzuladığı müşdidini için: “Elest meclisinin şarabı ile daima sarhoş olup içine doğan bütün sözleri (kendisine) ilham edilmiş olsa.” der:

Bâde-i bezm-i elest-ile olup mest ü müdâm
Vâridât olsa şamu sözleri mülhem olsa (318/4)

Allah'a hamd ederek kendisine hitap eden Caferî, ezelden ta ebede yar ile tanış olduklarını, bir an bile olsun yabancı olmadıklarını beyan etmektedir:

Ca' ferî el-ḥamdulillâh kim ezelden tâ ebed
Çün bilişdük yâr-ıla bir dem daḥı yad olmaduk (219/5)

Bazı beyitlerde ezelde aşk şarabının içildiğinden bahsedilmektedir. Bu beyitlerden birinde Azmizâde Hâletî, ezel meclisinde aşkın şarabını daima içip o zevk ile kendisinin ta ebede kadar sarhoş olduğunu tekrar sanatını kullanarak ifade eder:

Bezm-i ezelde nûş idüp ' aşkuñ şarâbını müdâm
Ol zevk-ile men tâ ebed mestânezem mestânezem (381/2)

Sürûri aşağıdaki beyitte, Hz. Ali'yi ezel güneşi olarak düşünmektedir:
Kevn ü mekâna maṭla' -ı envâr-ı Muşafâ
Ya' nî ki âfitâb-ı ezel Murtezâ ' Alî (288/2)

Aşağıdaki beytinde Hâşimî, Allah'ın kendisinin bilinmesi için ayna hükmünde olan insanı yaratması inancına telmih yapıyor:

Şâfiyem şûfi ezelden Ḥaḫka mir 'ât olmuşam
İbtidâsuz gevherüm her bî-nihâyât olmuşam (164/1)

“Cemalinin güzelliğinin nakşını gözlerim ezelde gördü. Ben hem nakşa hayran olmuşum, hem de nakşa hayran gelmişim.” diyen Nesîmî, ezel kavramı ile “elest meclisi” hadisesine göndermede bulunur:

Ḥüsn-i cemâlüñ nakşını gördi ezelde gözlerüm
Ben nakşa ḥayrân olmuşam hem nakşa ḥayrân gelmişem (348/8)

2.2.4.5. Ebed

Ebed sözcüğü, sözlüklerde genel olarak sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk anlamında kullanılmaktadır. Dünyada kimse ebede kadar kalmayacaktır. Ebed vasfına sahip olan yalnızca Allah'tır.

Ebed kelimesinin geçtiği yerlerde ezel kelimesinin de kullanıldığına tanık oluruz. Bir arada kullanılan bu iki kelime zıtlıktan ziyade geniş bir zaman dilimini (başı ve sonu olmayan) göstermektedir. Elest meclisine işaret eden Sünbülî, ezelden beri aşk ateşine yanageldiğini, bu yüzden sonsuza dek sarhoş olduğunu beyan ediyor:

Ezelden ‘aşk odına yanageldüm
Anuñ-çün tã ebed mestâne geldüm (25/1)

Azmizâde Hâletî de ezel meclisinde aşk şarabı içtiğini, o şarabın zevkiyle sonsuza kadar sarhoş olduğunu ilan eder:

Bezm-i ezelde nüş idüp ‘aşkuñşarabını müdãm
Ol zevk-ile men tã ebed mestâneym mestâneym (381/2)

Ebedî sakiden kadeh içenlerin sonsuza kadar yokluk meclisinde sarhoş ve kendini kaybetmiş bir hâlde olduklarını söyleyen Rahmî de elest meclisine göndermede bulunmaktadır:

Sākî-i Bākîden anlar kim kadeh-nüş oldılar
Tã ebed bezm-i fenâda mest ü bî-hüş oldılar (269/1)

Ezelden ebede kadar Hakk’ın Fazl’ının bendesi olduğunu dile getiren Sürûrî daha sonra (bu yüzden) âlemin padişahı olduğu iddiasını sarf eder:

Ol Sürüriyem ki men rûz-ı ezelden tã ebed
Fazl-ı Hâkkuñ bendesiyem pâdişâh-ı ‘âlemem (107/8)

Yine Sürûrî sevgilinin güzelliğinin Mushaf’ında ezel sırrının aşikâr olduğunu, cemalinin aynasında ise sonsuzluk dünyasının meydana geldiğini dile getirir. Güzelliğin Mushaf’a benzetilmesinin sebebi, yüzdeki yedi ümmî ve yedi ebî hat dolayısıyladır. Bu 14 hat, mahalleriyle birlikte 28 etmektedir. Bu da 28 ilahî harfe tekabül etmektedir. Bu Hz. Âdem’e talim edilen esma-i küldür. Ayrıca 28 ilahî harf varlığın temeli durumundadır. 28 ilahî harf, Allah’ın zatından ayrılmamaktadır. Beyitte ezel sırrı ile kastedilen de budur. Cemalin aynaya benzetilmesi yine yüzde bulunan 28 hat dolayısıyladır. Ebed vasfı ancak Allah’a aittir. Lakin burada yüzünde

bulunan 28 hattın 28 ilahî harfe delalet etmesi dolayısıyla insanın yüzünde Allah'ın müşahede edilmesi söz konusudur:

Ey Muşhaf-ı hüsnüñde ezel sırrı hüveydâ
Mir'ât-ı cemâlünde ebed 'âlemi peydâ (133/1)

Hayâlî, ezel gününde sevgiliyi yüceltme için secde etmiş olanların, başını sevgilinin ayağından sonsuza kadar kaldırmayacağı iddiasını taşır:

Ayağundan eyâ dil-ber götürmez tâ ebed başın
Ezel gününde anlar kim tapuña sâcid olmuştur (250/3)

Aşağıdaki beyitte Sürûrî, sevgilinin güzellik Mushaf'ının ezelden ebede kadar Levha, Tevrat, İncil ve Kur'an olarak yazıldığını ifade etmektedir. Hurufiler yüzde beliren 28 hattın 28 ilahî harfe tekabül etmesi dolayısıyla insan yüzünde Allah'ı müşahede ettikleri iddiasını taşırlar. Beyitte güzellik, yüzde bulunan 28 hat dolayısıyla Mushaf'a benzetilmektedir. Levhalarda, Tevrat'ta, İncil'de, Kur'an'da bulunan tüm harfler insan yüzünde yer almaktadır. Böylece insanın güzelliğinin Mushaf'ı, ezelden ebede kadar Allah'ın gönderdiği kitaplarda mevcuttur. Diğer bir deyişle, Allah'ın gönderdiği bütün kitaplar, insanın yüzünde bulunmaktadır:

Muşhaf-ı hüsnüñ yazılmışdur ezelden tâ ebed
Levhümüz Tevrâtumuz İncilümüz Furkânımız (320/2)

İnsanın yüzünde 7 ümmî ve 7 ebî hat olmak üzere 14 hat bulunmaktadır. Bu hatlar mahalleriyle birlikte 28 olmaktadır. Bu 28 hat, 28 ilahî harfe tekabül etmektedir. 28 ilahî harf Allah'ın kelamı olarak onu anlatmakta ve ondan ayrı düşünülmemektedir. Dolayısıyla Hurufiler yüzündeki 28 hat dolayısıyla insanında Allah'ı müşahede ettiklerini dile getirmektedir. Vahdetî'nin aşağıdaki beytinde, Hz. Peygamber'in yüzünden sonsuza kadar mahrum kalmamak için Allah'ın 28 nutkunu idrak etmek gerekliliği vurgulanmaktadır:

Bîst ü heşt nuṭṭ-ı Kādîmi her ki idrāk itmedi
Ḳaldı maḥrûm [tâ] ebed vech-i Resûlullâhdan (151/2)

Hatâyî; Fazlullah'ın kendisine yoldaş olmadığı kimsenin gönlünün sonsuza kadar kirli kaldığını, o kişinin gönül aynasının saf olmadığını, onun gönül aynasının kirine (kederine) çare olmadığını kanaatindedir. Beyitte Fazlullah, aynaya benzetilen insan gönlünden kiri (kederi) gideren bir mürşit konumunda karşımıza çıkmıştır:

Gözgüsü arı degüldür çäre yoqdur pāsına
Qaldı nā-pāk tā ebed Fażl aña hem-rāh olmadı (230/3)

Allah'ın vasfı olan ezel ve ebed kelimelerini aşağıdaki beyitte kullanan Nesîmî, muhatabından, “Ezel ve Ebed maħbubu” var iken başkalarının eteğini tutup eteğine yapışmamasını ister:

Maħbüb-ı Ezel Yār-ı Ebed var-iken ey dost
Ağyār etegin tıtma vü ağyāra yapuşma (642/2)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, şeytana uymayıp nefsinin öldür ki sonsuza kadar canını ateşlere yakma, demektedir:

Uyma şeytāna nefşüni öldür
Odlara yaqma tā ebed cānı (592/10)

Hatâyî, sevgilinin aşkının sırrından haberdar olmayanın sonsuza kadar sevgilinin dergâhına kabul edilmekten mahrum kaldığını düşünür:

Sırr-ı aşkuñdan şehā her kim ki āgāh olmadı
Qaldı maħrūm tā ebed maq̄būl-i dergāh olmadı (230/1)

Kendilerinin ebed olduğunu söyleyen Mevlânâ Nâtıkî, yok olmanın, geçiciliğin kalmadığı iddiasındadır:

Biz ebedüz qalmadı bizde fenā
Şanma ħarāb ola ‘ imārātumuz (323/6/3)

Sonsuza dek sözünün Hz. Ali ile geçerli olduğunu söyleyen Misâlî, Hz. Ali'den asla vazgeçmeyeceği yönündeki düşüncesini sarf eder:

Pārelersen de Mişālî dönme sende şehā
Tā ebed qāyim senüñle ‘ ahd ü peymānum ‘ Alî (150/7)

Fatiha süresine telmihte bulunan Nesîmî, sevgilinin cemalinin sonsuza kadar güzellik sahibi olduğu ve din gününü bulduğu kanaatini taşır:

Mâlikü 'l-ḥüsn oldu ey dil-ber cemâlün tâ ebed
' Āşıkuñ dîni budur buldı Nesîmî yevm-i dîn (483/11)

Sevgilinin lalinin Selsebil'inden kadehi içenlerin Hz. İsa, Hz. Meryem ve Hızır gibi sonsuza kadar diri olacakları inancını taşıyan Misâlî, Huruflere göre bir güzel imajı çizmektedir:

Kim ki la' lûñ Selsebîlinden iĉer peymâne 'i
Çün Mesîḥ ü Meryem ü çün Hızır oldu ḥayyü 'l-ebed (238/2)

2.2.4.6. Kıyamet

Kıyamet kelimesi, sözlükte “kalkmak” anlamına gelmektedir. Dinî bir terim olarak kıyamet, dünyanın yok olması, daha sonra ölenlerin dirilmesi demektir. Kur'an'da kıyametle ilgili pek çok ayet yer almaktadır. Kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah bilir. Kıyametin küçük ve büyük olmak üzere çeşitli alametleri bulunmaktadır.

Yûnus Emre'nin ilahisinde yer alan aşağıdaki beyitte muhataba (insanlar) seslenilerek bu boyu posu daha ne zamana kadar besleyeceği sorulduktan sonra muhatap, dünya zevkine düşüp kıyameti unuttuğu şeklinde bir ithamla karşı karşıya bırakılmaktadır:

Niĉe bir besleyesin sen bu ḳaddi ḳāmeti
Düşdüñ dünyā zevḳüñe unıtuñ ḳıyāmeti (90/1)

Aşağıdaki beyitte Vahdetî, eğer bugün şeriatin yüzü nurlarını gösterirse, muhataba kıyamette Mevlâ'nın yüzünü göstereceğini söyler:

Gösterür didârını Mevlâ ḳıyāmetde saña
Gösterürse ger bugün envârını ruḥsâr-ı şer' (410/9)

Kıyamet ile ilgili bazı şiiirlerde kıyamet kelimesi ile sevgilinin boyu arasında ilişki kurularak beyit tanzim edilmektedir. Muhatabın zahit olduğu aşağıdaki beyitte, aşkın yüce boyu ne zaman ayağa kalksa âşığın başına kıyametlerin koptuğu ifade edilmektedir. Kıyamet, kıyam, kamet-i bâlâ, kopmak kelimeleri tenasüp içerisinde beyitte yer almaktadır:

‘ Āşıkũñ başına ey zāhid kıyāmetler kıpar
Her kıaçan gelse kıyāma kıāmet-i bālā-yı ‘ aşk (329/19)

2.2.5. Diğer İtikadî Unsurlar

2.2.5.1. Cin, Peri

Hakk’ın Fazlının ya da Fazlullah’ın kelamının Süleyman’ın yüzüğünün mührü olduğunu, yüzüğün nakşını okuyanın insan ve cinlere padişah olacağını söyleyen Muhîtî’nin aşağıdaki beytindeki kelamdan kasıt 32 ilahî harftir. Hz. Süleyman’ın yüzüğü vasıtasıyla insanlara ve cinlere hükmeden bir kral olması hadisesine telmih yapılan beyitte Fazlullah’ın nutkundaki 32 ilahî harf, Hz. Süleyman’ın yüzüğünün mührü olduğu ve bu yüzüğün nakşını yani 32 ilahî harfi okuyanın insanlara ve cinlere padişah olacağı iddia edilmektedir:

Hātem-i mühr-i Süleymāndur kelām-ı fażl-ı Hāķ
Okuyan naķş-ı nigīn[i] ins ü cinne řāhdur (166/6)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, “Her ne kadar Hz. Süleyman insan ve cinlerin dilini bildiyse de senin bildiğin dili Hz. Süleyman ne bilir!” der. Nesîmî kendi inancına (Hurufilik) mensup insanların bildiği dili Hz. Süleyman’ın anlamayacağını düşünür:

İns ü cinnũñ dilini gerçi Süleymān bildi
Bildigũñ dili senũñ ya‘ nī Süleymān ne bilür (195/4)

Allah’ın emriyle bütün melekler Hz. Âdem’e secde etmişler. Cinlerden olan İblis, Hz. Âdem’e secde etmemiştir. Bu durum Kur’an’da Kehf 18/50’de anlatılmaktadır. Allah’ın Âdem’i kendi sureti üzerine yarattığını dile getiren hadis-i şerifin tezahürü olmak üzere ona secde etmeyen dolayısıyla Rahman’a secde

etmemiş olacaktır. Ayrıca Huruffilerce Kâbe, insanın başı ve alnıdır.¹⁶¹ Hüsrev, aşağıdaki beyitte “Âdeme secde etmeyen şeytan ve cindir. Kâbe’den yüz çeviren şu yolunu kaybeden kâfiri gör.” der. Bu beyitte Âdem kelimesi hem Hz. Âdem hem de insan anlamına gelecek şekilde düşünülmelidir:

Dîv ü cindür Hüsrevâ kim secde itmez Âdeme
Ka‘ beden yüz döndürür şol kâfir-i güm-râhı gör (275/5)

Hz. Ali’nin emrine on sekiz bin âlemin itaat ettiğini, vahşi hayvan, kuş, insan ve cinin ondan ferman aldığını (emir aldığını) söyleyen Caferî, Hz. Ali’yi övmüştür:

On sekiz biñ‘ âlemi râm eylemişdür emrine
Vaşş ü tayr ü ins ü cinn dârende-i fermânıdur (416/2)

Bazı şiiirlerde perî-rû, perî-zâd, perî-sûret, perî kelimeleriyle istiare yoluyla sevgili kastedilmektedir. Peri kelimesinin “sevgili” manasıyla kullanıldığı beyitlerden birinde Hatâyî, peri yüzlü sevgiliye hitap etmekte ve sevgilinin cemalini görünce, sevgilinin yüzünün arzusuyla (ışığıyla) gönlünün aydınlandığını dile getirmektedir:

Cemâlûñ tâ ki gördüm ey perî-rû
Yüzüñ şevkiyle pür-nür oldı gönlüm (597/3)

“Perî” kelimesinin geçtiği beyitlerde sanatlı söyleyişlere de rastlanılmaktadır. Kâtiboğlu, “Peri senin parlak yüzünü gördüğünde utanma ile tüylerini döker. Bu güzellik ile sen ey peri kimin sevgilisisin, bilsem.” demektedir. “Perî” ve “peri” kelimeleri ile cinas sanatı gerçekleştirilmektedir:

Rüşen yüzüñ görse perî döker hacâletden peri
Bu hüsn ile sen ey perî bilsem kimüñ maħbûbısın (283/4)

Aşağıdaki iki beyitte de “perî” kelimesinin yazılışı ile ilgili sanat yapılmaktadır:

Ol zülf-i perîşâna ursa o perî şâne
Biñ cân ile üftâde oldum o perîşâna (227/1)

¹⁶¹ Usluer, **a.g.e.**, s. 267.

ıldı ħaddinde perīřān o perī-řān zülfin
Bu sebebden dūn ũ gūn zār u perīřānam ben (393/4)

Aşağıdaki beyitte muhataba seslenen Misālî: “Melekler gibi o perinin kaşlarının tuğrasına secde etmezsen şeytan gibi yolunu şaşırmışsın.” demektedir. Bu beyitte insanın Allah’ın tecellisi olduğu şeklindeki Hurufî felsefesi dile getirilmiştir:

ūn melā’ik ol perīnūñ kařları tuğrasına
Tā sūcūda gelmeseñ řeytān gibi gūm-rāhsın (346/5)

2.2.5.2. Huri

“Cennet kızı” anlamına gelen huri kelimesi ile mecmuada çeşitli tasvirler yapılmaktadır. Eserde huri kelimesi genel olarak “sevgili” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Fāzılî ve Nesîmî, aşağıdaki iki beyitte sevgiliyi huriye benzetmekte ve yanağıının “ķāf ve ’l-Ėur’ān” ayeti olduğunu söylemektedir:

Boyuñ Tūbādur ey ħūrî yañağıñ ķāf ve ’l-Ėur’ān
Dudağıñ ħavz-ı Kevřerdūr cemālūñ cennetü ’l-Me’vā (127/6)

Yüzūñ Muřħafdur ey ħūrî yañağıñ ķāf ve ’l-Ėur’ān
Budur Ėağdan gelen tā hā budur yā sīn ũ er-raħmān (291/1)

Sevgiliye huri olarak hitap eden Nesîmî, “Yüzünün sayfasında ilahı görmeyen gafilin aynasının yüzünde (üzerinde) pasının gitmediğini bil.” der:

Yüzūñ levħinde ey ħūrî İläħi görmeyen ħāfil
Anuñ gözgüsünüñ bil kim yüzinde gitmemiş pāsı (608/4)

Hurilerin gözlerinin çok güzel olduğu inancı ile ilgili beyitlere de rastlanılmaktadır. Mevlānā, āřıkların ruhunun kurbunun (yakınlaşması) dinin şems’ine abdest olduğunu, Mustafa’nın ayağı toprağıının hurilerin gözünün sürmesi olduğunu söyleyerek Hz. Peygamber’i yüceltmektedir:

Ėurb-ı cān-ı ‘āřıkān şod ābdest-i şems-i dīn
Keħl-i çeřm-i ħūriyān řod ħāk-ı pāy-ı Muřtāfā (76/6)

Muhibbî ise, aşk yolu içerisinde ölürse toprağını alıp cennette hurilerin gözlerine sürme etmelerini vasiyet ediyor:

Reh-i ‘aşk içre ölsem toprağımı
Alup kuhl ideler cennetde havrâ (452/3)

Kendisine hitap eden Nesîmî aşağıdaki beytinde, cennet ve hurilerden kastın, o sevgiliye kavuşma olduğunu, kendisinin o sevgiliyi bulunca cennet ve huriler olduğunu iddia eder. Bu beyit de Huruffiliğin vahdet-i vücut anlayışı doğrultusunda anlaşılmalıdır:

Ey Nesîmî cennet ü hür ol nigârûñ vaşlıdur
Çün men ol maḥbûbı buldum cennet ü hür olmışam (287/13)

Muhîti; Selsebil, Kevser, huri ve cennetin manasının geçici dünyada sevgiliye kavuşmak olduğu iddiasındadır:

Vaşl-ı cānāna irişmekdür cihān-ı fānīde
Selsebîl ü Kevşer ü hür u cinānuñ ma‘ nāsı (114/4)

“Ey sevgili, âşığın arzusu senin yüzündür. Senin yüzün olmaksızın hurilerin ve cennetlerin çeşmesi görünmüz.” diyen Halîlî’nin aşağıdaki beytinde sevgili, Allah’tır:

‘Āşıkûñ maḥşûdı dīdāruñdur ey ārām-ı cān
Ġayr-ı dīdāruñ görünmez çeşme-i cennāt-ı hür (252/5)

Eserde, huriler üzerinden kaba sofuların eleştirildiği beytlere de tesadüf edilir. Zahit eleştirisi yapılan beyitlerden birinde Ulûmî, “Zahit, cennet kızları ile Kevser senin için var. Bize keder verme. Bizim sevgili ve şarapla, yeme içme ile gönül şenliğimiz var.” der.

Keder virme bize var hür-ıla Kevşer saña zāhid
Bizüm maḥbûb u meyle ‘ayş u ‘işretde şafāmuz var (429/3)

Sevgilinin hurilerden daha üstün olduğunu iddia eden beyitlere de rastlanılmaktadır. Nesîmî, sevgilinin cemalinin gül bahçesinden bir yaprak okuduğunu ama onun bir harfini binlerce huri ve gılmana vermeyeceğini beyan etmektedir:

Gülistân-ı cemâlünden okudum bir varak ammâ
Anuñ bir harfini virmen hezârân hür u gılmâna (688/6)

2.2.5.3. Ölüm ve Ölü

Tasavvufun günde bin kere ölüp yine dirilmek olduğu, tasavvufun bütün âlemin bedenine can olmaya denildiğinin dile getirildiği aşağıdaki beyitte “öl-” fiili “çok büyük sıkıntı çekmek” anlamında kullanılmıştır:

Taşavvuf günde biñ kerre ölüp yine dirilmekdür
Taşavvuf cümle ‘ âlem cismine cân olmağa dirler (4/22)

Ölümden önce ölüp fani olduğunu söyledikten sonra Şems, ebedîlik bulup yok olmayan cana geldiğini ifade eder:

Ölümden öndün öldüm fânî oldum
Beķā buldum fenāsuz cāna geldüm (515/5)

İrfan sahibi olan arife seslenen aşağıdaki beyitte, ölümün ebedî hayat olduğu, ölümden korkulmaması gerektiği, dünyada bütün gönül ferahlığının sonunun gam olduğu dile getirilmektedir:

Hayât-ı cāvidānîdür ölümden kırkma ey ‘ ârif
Cihānda cümle şādīnūñ bilürsin āhiri ğamdur (332/4)

Sâlikî, yoklukta mahv olduğu için kesrette vahdet bulunduğunu, ölüp yine dirilip ebedîlik gül bahçesini bulunduğunu dile getirir. “Öl-” fiili “insana ait özelliklerden geçmek” anlamına gelecek şekilde beyitte yer almıştır:

Keşretde vahdet bulmuşam yoklukda çün mahv olmuşam
Ölüp yine dirilmişem buldım beķā gülzârını (344/3)

Harflerin toplamı 32'dir. Bu harfler tüm eşyanın esasını meydana getirir. Harfler, Allah'ın kelamı olarak Allah'ı ifade eder. Allah'ın zatından ayrı düşünülemez. Huruffiler harflerin mevcudiyetini yaratılmış her şeyde ve kendi varlıklarında (insan varlığında) müşahede ederler. Bu şekilde Allah'ın kendilerinde görürler. Huruffiler, tüm varlıkta Zat-ı ilahîyi harfler aracılığıyla müşahede eder ve Zat-ı ilahîyi harfler vasıtasıyla tanımlarlar.¹⁶² Nutkî aşağıdaki beyitte, kendi nutkunun Allah'ın zatının nutku olduğunu, onun için Hz. İsa gibi her ölüye can olduğunu iddia eder. Nutuktan kasıt, ezeli ve ebedi olan 32 ilahî harf yani esma-i küldür:

Nuṭṭkiyâ nuṭṭkuñ senüñ zât-ı İlāhuñ nuṭṭkıdır
Anuñ-içün 'İsāveş her mürdeye cān olmışam (142/8)

“Nutkumun nefesleriyle ölümler dirilse buna şaşılır mı? Kutsal ruha ulaşıp Hz. İsrail'in üfleyeceği borunun arkadaşı olmuşum.” diyen Za'fi'nin beytini yukarıdaki açıklamalar ışığında düşünülebiliriz:

Zinde olsa mürdeler enfās-ı nuṭṭkuyla n'ola
Rûḥ-ı kudsîye irişüp hem-dem-i Şûr olmışam (145/6)

Dünyada bugün (öyle) bir tabiata sahip olduğunu iddia eden Bağdatlı Rûhî, temiz ve saf olan konuşmasının dertten ve gamdan ölenlere can bağışladığını dile getirir:

Rûḥiyâ bir ṭab'a mâliksin bugün 'âlemde kim
Cān bağışlar nuṭṭ-ı pāküñ mürde-i derd [ü] ğama (334/7)

“Gafil olma ki yol eri yolda gerekir. Aşk yolunda ölüm, âşığa vuslat yoludur.” şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek aşağıdaki beyitte ölüm, âşık için sevgiliye kavuşma yolu olarak görülmüştür:

Ġāfil olma yol eri yolda gerek ey Yahyâ
'Aşq yolında ölüm 'âşığa vuşlat yoludur (600/5)

¹⁶² Usluer, a.g.e., s. 234

Ölümü şerbete benzeten Necmî; muhatabına seslenerek; zamanın (muhataba) ölüm şerbeti sunamadan, ömrünün her anını nimet olarak bilmesi gerektiğini tembihler:

Şerbet-i merg şun[a]madın devrân
‘Ömrüññ her demini ni‘ met bil (261/2)

Sur çalınıp ölümlerin dirilerek başkaldırdığı, dünyada bedenlerin toplandığı ve hesap günü olduğunun (yani kıyamet zamanı) dile getirildiği Taşlıcalı Yahyâ Bey’in aşağıdaki beytinde kıyamet tablosu çizilmektedir:

Şūr urıldı zinde olupmürdeler kaldırdı baş
Haşr-ı ecsād oldı ‘âlem oldı hem yevmi ’l-ħisâb (695/2)

Kendisinin nutkunu her bir aklın anlamadığını, ölümlerin yanında cana can katan kelamı söylememesi gerektiğini beyan eden Fenâî, ölü kelimesini sönük, çok durgun anlamına gelebilecek şekilde mecaz anlamda kullanmıştır:

Ey Fenâ ’î nuṭķını fehm eylemez her bir ħired
Mürdeler yanında itme señ kelâm-ı cân-fezâ (719/7)

2.2.5.4. Şeytan

Mina’da bulunan Cemre-i ûlâ, Cemre-i vustâ, cemre-i akabe denilen şeytanı simgeleyen büyük taşlar vardır. Kurban bayramının ilk günü hacılar bu büyük taşlara şeytanı taşlamak için taş atarlar. Huruflere göre ilk önce Havva’nın yüzündeki 7 ümmî hattı bilmeyen şeytanın mertebesi olan Cemre-i akabeye 7 taş atılır. Şeytan bu yedi hattı bilmediğinden dolayı taşlanır. Bu şekilde hacılar 7 karanlık cehalet kelimesini kendinden uzaklaştırır.¹⁶³ Hacılar tarafından atılan 7 taşın her biri de 4 unsurdan oluştuğu için 28 ilahî kelime karşılığında olmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de şeytana 7 yerde secde etmesi yönünde emir verilmiştir. Bu 7 taş bir anlamda şeytanın bu itaatsizliğinin cevabı olarak yorumlanmaktadır. Bir başka yorum daha yapılmaktadır. Bu 7 taş, insan yüzündeki 2 göz, 2 kulak, 2 burun ve 1 ağız

¹⁶³ Usluer, a.g.e., s. 519.

hizasındadır ve bu 7 taşın atılması, hacının Kâbe için yüzdeki bu güzellikleri terk etmesi anlamına gelmektedir.¹⁶⁴

Bu açıklamalar doğrultusunda ve şeytanın Hz. Âdem'e secde etmemesine telmihte bulunan birçok beyit bulunmaktadır. Nesîmî bu minvalde aşağıdaki beyitte, Hakk'ın yedi kez hangi sebeple şeytana (Âdem'e) secdeyi emrettiğini, (insanın) ne şeyden olduğunu şeytanın bilmediğini söylemektedir:

Yedi kez Hâk ne ma' nâdan buyurdı secde şeytâna

Bunı bil kim ne şeydensin kim anı bilmedi şeytân (291/3)

Şeytan kelimesinin geçtiği beyitlerden bazılarında Kur'an-ı Kerim'de (Tin 95/4) insanın ahsen-i takvim (en güzel bir biçimde) yaratıldığına telmihte bulunmaktadır. Bu beyitlerden birinde Şerîfî, "Ahsen-i takvimi inkâr eden taşlanmış şeytan ve (Tanrı'yı) görmeyi inkâr eden, reddeden şeytana bak." der. Beyitte, iki tane şeytandan bahsedildiğini söyleyebiliriz. Birincisi, zamanında Hz. Âdem'e secde etmeyen; ikincisi ise reddedilen ve (Allah'ın) görülmesini inkâr eden şeytandır. Hurufiler, Allah'ın 32 ilahî harf dolayısıyla insanda tecelli ettiği kanaatindedir. Bu beyitte Allah'ın insanda tecelli etmesini inkâr eden şeytan olarak görülmüştür:

Ahsen-i takvîme inkâr eyleyen dîv-i recîm

Münkir-i rü'yet-durur merdûd olan şeytâna bak (100/2)

Allah'ın tecelligâhı olması dolayısıyla insanın aynaya benzetildiği beyitlere de tesadüf etmekteyiz. Hâkî, yüce zata ayna olanın insan olduğunu, onu kabul etmeyen hakikaten şeytan olduğunu ilan eder:

Çünkü zât-ı 'izzete mir'ât olan insân imiş

Aña ikrâr itmeyen taḥkîkan ol şeytân imiş (124/1)

Zahit ve fakihlere eleştirilerde bulunan beyitler de yer almaktadır. Bu beyitlerden biri de Sürûrî'ye aittir. Sürûrî, fakihin, "en güzel kıvamda" yaratılmış olan insana Rahman sureti demediğini belirttikten sonra ona lanet okuyup

¹⁶⁴ Usluer, **a.g.e.**, s. 520.

kendilerinin şeytanı olduğunu beyan etmektedir. Ahsen-i takvim'den kasıt insandır. “Allahü Teâlâ Âdemi (insanı) kendi sûretinde yarattı, tâ ki onu bilsin.” hadisi bulunmaktadır.¹⁶⁵ Bu beyitte bu hadise işaret olunmaktadır. Fakih, insanın Rahman'ın sureti olduğunu kabul etmemektedir. Bu yüzden şeytan olarak nitelendirilmektedir:

Ahsen-i takvîme Raḥmān şûreti dimez faḳîh
La' net ol mel' ûna kim oldı bizüm şeyṭānumuz (320/6)

Aşağıda kaydettiğimiz beyitlerde zahit ve fakih eleştirisi vardır:
Perdelenmişdür gözi dil-ber yüzinden zāhidüñ
Çeşm-i şeyṭān zîrā nûr almaz cemālullāhdan (151/5)

Sücûd-ı ḥüsnüñe zāhid anuñ-çün münkir olmuşdur
Ki idrāk eylemez şeyṭān rümûz-ı ' alleme 'l-esmâ (127/2)

Zāhid ü ' âbid baña dir kim seversin ḥūbları
Kim ki sevmez ḥūbları oldur bizüm şeyṭānumuz (272/3)

Faḳîh Âdem öñinde secde kılmaz
Meger şeyṭāndur ol dîvüñ Ḥudāsı (286/8)

Zāhidâ ḳo ' ucbuñı kesb eyle Raḥmānî şıfat
Uyma ey bî-çäre nefsi-i şümüñüñ şeyṭānına (397/3)

Hiz. Âdem'e şeytanın secde etmemesinin söz konusu edildiği bazı beyitlerde, Allah'ın tecellisi olması dolayısıyla insana secde edilmesi gerektiği ve insana secde etmeyi kabul etmeyen şeytan olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda Yemînî, “Ey put, kim ki senin güzelliğinin önünde secde etmedi, sen onu reddedilmiş şeytan bil, insan değildir.” demektedir:

Kim ki sâcid olmadı ḥüsnüñ öñinde ey şanem
Sen anı merdûd şeyṭān bil degüldür âdemî (222/3)

¹⁶⁵ M. Faruk Meyan, **Erzurumlu İbrahim Hakkı, Mârifetnâme**, İstanbul, Bedir Yay., 1999, s. 426.

Şeytan kelimesinin yer aldığı bazı beyitlerde nefis kelimesinin kullanımına şahit olmaktadır. “Uyma şeytana nefsini öldür. Sonsuza kadar canını ateşlere yakma.” şeklinde muhatabına uyarıda bulunan Nesîmî, şeytanın sonsuza kadar ateşte yanacağı inancını vurgulamıştır:

Uyma şeytāna nefsüñi öldür
Odlara yaqma tā ebed cānı (592/10)

Düşmanlara rağmen meleklerle arkadaş olduğunu, gamın at takımını yakıp şeytanın gözüne kül attığını dile getiren Behiştî, şeytanın ateşten yaratıldığı ve sonsuza kadar yanacağı şeklindeki inanca telmih yapmaktadır:

‘Adūlar körliğine hem-niş’in oldum meleklerle
Yaqub raht-ı ğamı ħakister urdum çeşm-i şeytāna (609/3)

Muhataptan insana melek gibi secde etmesini, kibirden vazgeçip şeytana yakışır şekilde davranmamasını isteyen Nesîmî, şeytanın kibrinden dolayı topraktan yaratılan insana secde etmemesi hadisine işaret eder:

Secde kıl ādeme ferişte gibi
Geç tekebbürden olma şeytānı (592/8)

Cemâlî, şeytanı kör olarak vasıflandırmış. Rivayete göre Hz. İbrahim’in taş atması sonucu şeytanın bir gözü kör olmuş. Cemâlî aşağıdaki beyitte bu olaya telmihte bulunmuştur:

Dāmen-i gül ħār elinden gördüğüm pāk olmadı
Secde itmez Ādeme şeytān olan a‘ māyı gör (447/5)

İnsanın yaratılışının şanında “secde edin” emri indirildiğini, şeytanın bu emrin şükrünü bilmeyip kıskanç olduğunu dile getiren Hakîkî, şeytanın haset olduğuna dikkati çekmektedir:

Ĥilkatūñ şānında münzel oldı emr-i üscüdū
Bilmedi şeytān bu emrūñ şükrini oldı ğayūr (128/3)

Şeytanın Hz. Âdem'e secde etmeyi reddetmeden önceki adı Azazil idi. Nesîmî, fakihin ahsen-i takvimi inkâr ettiğini dile getirdikten sonra Allah'ın Azazil'in adını şeytan olarak değiştirdiği söyler. Nesîmî, ahsen-i takvimi inkâr ettiği için fakihin şeytan olduğunu beyan eder:

Ahsen-i takvîme inkâr eyler îmansuz faķîh
Şol 'Azâzilûñ kim adı Hâķ didi şeytân budur (635/8)

2.2.6. Din ile İlgili Mefhumlar

2.2.6.1. Farz

Kesin olarak yapılması gerekli olan, terk edildiğinde ise günah olan Allah'ın emirleri anlamına gelen farz kelimesi mecmuuda dört şiirde yer almaktadır. Şekûrî, bedenler ile yapılan ibadetteki sünnet ve farzdan maksadın Hak aşkı olduğunu ifade etmektedir:

Ebdân ile olan ğaraż tã' atde sünnet ile farż
Nedür bilem dirsen ğaraż Hâķ 'aşķıdur Hâķ 'aşķıdur (47/5)

Rüyasını anlattığı kasidede yer alan aşağıdaki beyitte Âlî, tariz sanatı gerçekleştirmektedir. Duayı terk etmenin farz, ikiyüzlülüğü sevmenin vacip; meyhane şeklinde bir başka musallada olduğunu açıklar:

Farż idi terk-i du' ā vācib idi ħubb-ı riyā
Şekl-i mey-ĥānede bir özge muşallāda idüm (387/10)

Aşağıdaki beyitte de şair kendi varlığını anlamının farz olduğunu söylemiştir:

Cemālûñ üstine ĥatṭuñ' aceb tarż
Ki kendi zātını ider saña 'arż
Vücūdum añlamak oldu baña farż
'Aşā ĥātem elinde dābbetü'l-'arż
Ĥaremden çıkuben oldu revāne (383/4)

Hz. Ali'yi mübalağalı şekilde övdüğü gazelinde bulunan aşağıdaki beyitte Nesîmî, Hz. Ali'nin farz olduğunu iddia eder:

'Alî vācid 'Alî vaĥdet 'Alî farż ü 'Alî sünnet

‘ Alîdür cümleye rahmet ‘ Alîdür şâfi‘ -i maḥşer (507/9)

2.2.6.2. Günah, Cürm

Günah, Allah’ın emirlerine aykırı olarak yapılan amel, görülen iş, söylenen söz ve davranışlar anlamına gelir. Görenlerin elini öptüğünü, taç ve hırkasına baktığını, kendisinin zerrece günah işlemeyeceğini sandığını dile getiren Yûnus Emre, halkın derviş tacı ve hırkasına sahip olanların günah işlemeyeceğini düşünmelerine dair kanaati dillendirmektedir:

Görenler elüm öper tâc ü hırkama bakar
Şöyle şanurlar beni zerrece günâh itmez (1/5)

“Şahım, âşığın günahı âşık olduğu mudur? Âşığı âşık eden şu ay yüzlü servi midir?” diye sorduğu beyitte Nâ-murâdî, o dönemde bazıları tarafından dile getirilen aşkın günah olduğu iddiasına göndermede bulunur:

‘ Āşık olduğu mîdur şâhum günâhı ‘ âşıkun
‘ Āşıkı ‘ âşık iden şol serv-i meh-ruḥsârdur (482/4)

Aşkın günah olduğunu iddia eden kişilerin bulunduğu anlatıldığı beyitlerden birisi de Nesîmî’ye aittir. Nesîmî, aşağıdaki beyitte ilk mısraya “ey aşka günah diyen günahkâr” hitap cümlesiyle başlamakta, son mısradan ise kendisinin o günahı terk etmeyeceğini söylemektedir:

Ey ‘ aşka güneḥ diyen güneḥkâr
Terk eylemezem ben ol günâhı (591/6)

Günahının çok olduğunu düşünen Alî Cânoğlu aşağıdaki beyitte, erenlerden şefaât ümit ediyor:

‘ Āşık olana dünyâ tuzakdur gidenler gelmez menzil uzakdur
Korḫar bu cānum günâhı çokdur şefâ‘ at umar sizden erenler (537/4)

Mesnevî tarzında kaleme aldığı şahiye türü diyebileceğimiz şiirde yer alan aşağıdaki beytinde Yûnus Emre, günah edip kendi kendine zulmettiğini beyan eder:

Ben baña zulm eyledüm itdüm günâh

N'eyledüm n'itdüm saña ey pādīşāh (570/2)

Yûnus Emre'nin, şathiye sayabileceğimiz şiirinde günahla ilgili diğer iki beyti aşağıya kaydediyoruz:

Terāzū kırduñ günāhum tırtmağa
Kaşd kılduñ beni oda yaqmağa (570/8)

Pes günāh murdārlaruñ murdāridur
Hızretüñe yaramazlar kārıdur (570/11)

Rabbine seslenen Hatâyî aşağıdaki beyitte, zamanın kudretli büyük insanı Şah Muhammet Mehdî'nin hakkı için günahının affolmasını ister:

Yā İlāhî bu Hıtaâyîñün günāhın 'afv kııl
Şāh Muḥammed Mehdî-i şāhib-zamānuñ ḥaqqı-çün (595/7)

Her ne kadar günahı çok ise de bundan dolayı sıkıntısının olmadığını çünkü mahşerde kendisinin özrünü isteyen o halkın efendisi Hz. Peygamber'in olacağını söyleyen Ahmedî, şefaata arzusunu belirtmiştir:

Ger çoğ-ısa günāhum andan ne ğam ki şāhum
Mahşerde 'özr-ḥ"āhum ol seyyidü'l-verādur (628/5)

Şefaata arzusunun dile getirildiği bir diğer beyit de Yahyâ Nazîm'e aittir. Yahyâ Nazîm, "Ey ümmetin şefaataçisi, aciz Nazîm'in günahını af et." diyerek Hz. Peygamber'den şefaata isteğini açıklar:

Es-selām ey Şāfî' -i ümmet Nazîm-i 'ācizüñ
Cürmini 'afv it bi-ḥaqqın rütbe-i şān-ı rüsül (12/10)

Aşağıdaki beyitte Şeyhî, Rabb'ine seslenmekte, "Uçsuz bucaksız merhametini arasam buna şaşılır mı? Çünkü benim günahıma nihayet yoktur." demektedir ve Allah'tan af dilemektedir:

N'ola cüyā-yı ğufrānuñ olursam bî-ḥad ü ğāye[t]
Ki yoqdur cürmüme zîrā ki ḥadd ü intihā yā Rab (722/4)

Günah kavramı ve bağışlanma isteğinin yer aldığı beyitlerden birisi de Refîî'ye aittir. Refîî, her ne kadar işi nihayetsiz suç ve günah olsa da Rabb'inden suçunun bağışlanmasını diler:

Geç Refîî' inüñ suçında[n] yâ İlâh
Gerçi bî-^c add işleri cürm ü günâh (634/18)

Mecmuada kendi günahlarının fazlalığını edebî tasvirler yaparak dile getiren şairler bulunmaktadır. Bunlardan birisi olan Ubeydî; başkalarının aybını, (kendilerinin) suçları, günahları bastırıldığından beri dünya halkının ayıplarına perdedar olduklarını iddia etmiştir:

Başaldan cürmümüz taşşirümüz ğayrılarıñ' aybın
‘Uyüb-ı halk-ı dünyāya ‘Ubeydî perdedāruz biz (192/5)

Firâkî, Allah'tan başkasına saltanat iddiasının günah ve hata olduğunu dile getirir:

Çün Hudādan ğayrıya cürm ü ğaḩādur salḩanat
Tāc ü ‘izzet Çin ü Māçin ü Hoḩādān vāzgel (360/19)

Aşağıdaki beyitte şair, kendi işinin gücünün suç, isyan ve arzu olduğunu, kendi arzusundan vazgeçmeyince şeyhinin kendisi için bir şey yapamayacağını anlatmaktadır:

Cürm ü‘ işyān u hevādur işüm ü gücüm benüm
Ben hevādan geçmeyince n'eylesün şeyḩüm baña (690/3)

2.2.6.3. Helal, Haram

İslam dinine göre yapılması caiz olan, yasaklanmayan şey; haram ise, dinen yapılması yasak olan şey anlamındadır. Aşağıdaki beyitte kendisine seslenen şair, kendilerinin gelecek için sıkıntılı bir gün geçirmediğini, kendisinde benlikten ve dedikodudan eser kalmadığını, kanını kim dökerse helal içinde helal olacağını beyan etmektedir:

Ahmedā biz çekmezüz ferdā için rüz-ı melāl
Kalmamışdur bende benlikden dilümde kıl ü kâl
Kim dökerse kanımı olsun helâl-ender-helâl
Söylemezven Hağ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf (494/7)

Helal kavramının geçtiği beyitlerde bu kavramla ilgili sanatkârane bir edanın olduğunu görürüz. Şeyhî'nin, "Helal ile haramı fark eden hece ölçüsüne nazım derse (bu) haramdır ve bu şiire sihir helal derse buna şaşılır mı?" dediği beyitte, helal ve haram kavramları edebiyat terimi olarak şiir etrafında kullanılmıştır:

‘ Aceb mi fark-ı helâl ü harâm iden dîrse
Hecâyâ nazm harâm u bu şi‘re sihr helâl (698/53)

Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i an'il-münker ibaresi, iyiliği emretmek ve kötülükten men etmek anlamına gelmektedir. Azmizâde Hâletî aşağıdaki beyitte, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i an'il-münker ile daima âlim olduklarını, şüphelerinin olmadığını, haram ile helali bildiklerini açıklar:

Nehy-i münker emr-i ma' rûf-ıla dâyim ' âlimüz
Şübhemüz yokdur harâm-ile helâli bilmişüz (322/3)

Nesîmî; sevgilinin, âşiğa kendi vaslını kan karşılığı helal ettiği için sevgilinin elinde âşığın katlinin haram olmayacağını iddia etmekte ve şiirde sosyal bir konu olana "kan bahası"na değinmektedir:

Dil-ber elinde ' âşıkun katli neden harâm ola
' Āşıkâ çün helâl ider vaslını kan bahâsına (663/8)

2.2.6.4. İman

İman kelimesi; inanç, din inancı, bir şeye inanma anlamına gelmektedir. İman kelimesinin terim anlamı ise; Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğuna, Allah'ın Kur'an aracılığıyla bildirdiği hükümlerin tamamını kesin olarak doğru kabul etmek, hiçbir şüphe duymadan dil ile söyleyip kalp ile tasdik etmektir. İslam'da imanın 6 şartı bulunmaktadır:

1) Allah'a iman,

2) Kitaplarına iman,

3) Meleklerine iman,

4) Peygamberlerine iman,

5) Ahirete iman,

6) Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna ve öldükten sonra dirilmeye iman.

Tasavvufu anlattığı kasidesinde yer alan aşağıdaki iki beyitte İbrahim, tasavvufun iman sahibi olmağa denildiğini belirtmiştir:

Taşavvufda şerâit nâme-i hestî 'i dürmekdür

Taşavvuf ehl-i şer' [ü] ehl-i imân olmağa dirler (4/5)

Taşavvuf şüfinüñ her bir kılında biñ göz olmağdur

Taşavvuf ehl-i şuffe ehl-i imân olmağa dirler (4/25)

Ehl-i iman kavramı ile ilgili başka bir beyitte Caferî, dünyanın padişahının, veli Hz. Ali olduğunu, bunda şüphenin olmadığını, her kim böyle olmadığını söylerse o kimsenin iman sahibi olmadığını ilan eder:

Şâh-ı cihân ' Aliyy-i veliydür gümân degül

Her kim degül dir-ise bil ehl-i imân degül (347/1)

Halîlî'nin gazelini tahmis eden Belîgî aşağıdaki bentte, nefsinin dünya arzusundan geçirmeyenin, iman ehlinin tevhit sırrından haberdar olamayacağı iddiasındadır:

Ṭā' at-ile benliğin terk itmedi dīv-i recīm

İrmedi vaḥdet nesīminden dimāğına nesīm

Her sözüm bir remz-i hikmetdür bilürseñ ey ḥakīm

Vâkıf olmaz sırr-ı tevhîde şol îmân ehli kim
İdebilmez nefsini dünyâ hevâsından ‘ubûr (382/7)

Kâbe'nin bir ismi de Allah'ın evi anlamındaki Beytullah'tır. Hadis'te Âdem'in başının toprağının oradan alındığı buyrulmuştur. Bu sebeple, yüz makamıdır. Başka bir hadis-i şerifte Allah'ın Âdem'i kendi sureti üzerine yarattığı ifade edilmiştir. Âdem'in yüzünde görülen 7 ümmî hat suret-i ilahîdir ve Âdem'in yüzü de Kâbe'yle tanımlandığı için Allah'ın evi manasına gelen Beytullah denilmiştir.¹⁶⁶ Bu yüzden Nesîmî, yüzü Kâbe olan sevgilinin kaşları tuğrasına daima secde edenin iman sahibi olduğu kanaatindedir:

Ehl-i îmân oldı ol kim dem-be-dem kıldı sücûd
Şol yüzi Beytü'l-ḥarâmuñ kaşları tuğrâsına (297/4)

İman ile ilgili beyitlerde şaraptan bahsedildiğini görmekteyiz. Zahide iğnelemede bulunan Sünbülî, zahitten eğer bu aşk şarabından içmediyse imana geldiğini söylememesini tembihler:

Eger nûş itmedüñse sen bu meyden
Dime zâhid ki ben îmâna geldüm (25/2)

Yine Sünbülî, eğer bu şaraptan bir yudum içerse zahidin küfrü bırakıp imana geldiğini söyleyeceğini düşünmektedir:

İçe bir cur‘a zâhid ger bu meyden
Koyup küfri diye îmâna geldüm (25/3)

Aşağıdaki iki beyitte Yûnus Emre; dört kişinin yoldaşı olduğunu, üçüyle arasının iyi olduğunu, birisine kızdığını, o dört kişinin birisinin can, birinin din, birinin iman, birinin nefsi olduğunu söyler:

Dört kişidür yoldaşum kafadârum ḥaldâşum
Üçile hoşdur başum birine buşup geldüm

¹⁶⁶ Usluer, a.g.e., s. 508.

O dördüñ birisi cān biri dīn biri imān

Nefsümdür baña düşmān boynunu urup geldüm (30/3-4)

Kimin yazdığını tespit edemediğimiz gazelde yer alan aşağıdaki beyitte şair, âl-i aba ailesine mensup olanlara seslenerek, Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'in sırrını bildiğini (taşıdığını) söyledikten sonra iman ve ihsan bulunduğunu beyan eder:

Sırr-ı nebî-yi Muşafā dāred ' Aliyy-i Murtezā

Ey devlet-i āl-i ' abā imān u ihsān yāftem (81/5)

Hurufflerce insanın yüzü 7 ümmî ve 7 ebî hat olmak üzere mahalleriyle birlikte 28 hattı bünyesinde barındırır. 28 hat da 28 ilahî harfe tekabül etmektedir. Bu yüzden 28 ilahî harf dolayısıyla Huruffiler Allah'ın varlığını insanın yüzünde müşahede ederler. Tarîkî aşağıdaki beyitte, sevgilinin saçının küfründen (siyahlığından) yüzünü çevirmesi ve küfür içinde imanın (sevgilinin yüzü) olduğunu bilmemesi sebebiyle fakihi imansız olarak nitelendirmiştir:

Küfr-i zülfünden yüzün döndürdi imānsuz faḳîh

Bilmedi miskīn ki küfür içre imān gizlüdür (121/3)

Hurufflerin Allah'ın varlığını insanın yüzünde müşahede etmeleri prensibi çerçevesinde yorumlanabilecek aşağıdaki beyitte Nesîmî, Hakk'a eğri bakan gözden yüzünü saklayan dilberin, yüzündeki perdeyi kaldırıp geldiğini söyledikten sonra, zahitten iman getirmesini ister:

Hāḳa egri bakan gözden cemālin yaşuran dil-ber

Götürdi perde'î geldi gel ey zāhid getür imān (291/10)

Sevgilinin yüzünün, ayva tüyleri sebebiyle Mushaf'a benzetilmesi klasik Türk edebiyatının klişeleşmiş imgelerindedir. Huruffî şairlere göre ise, insan yüzü bünyesinde barındırdığı 28 ilahî harf dolayısıyla Mushaf'a benzetilmektedir. Vahdetî aşağıdaki bentte, sevgilinin Mushaf'ına fakihin iman etmediğini, Kur'an'ın kıymetini anlamadığını dile getirir. Böylece fakihin Allah'ın tecellisini, insanın değerini anlamadığını beyan eder:

Bağlayup zünnār-ı inkārın beline ol şaḳî

Göz göre setr itmek isterseñ vücūd-ı muṭlaḳı
Gözlerinde nūr yokdur göremez sırr-ı Ḥaḳı
Muşhaf-ı ruḥsārına imān getürmezmiş faḳı
Öldürüñ şol cāhili kim ḳadr-i Ḳur’ān añlamaz (314/2)

Sevgilinin yüzünün iman olarak görülmesine ilişkin şiiirlerden bazıılarını aşıağıya kaydediyoruz. Bu tarz şiiirlerde dikkati çeken hususiyet; iman kavramıyla beraber küfür ya da kâfir kelimesinin tezat ya da tenasüp oluşturmak amacıyla şiiirlerde yer almasıdır:

Celālūñ küfr-ile maḥcūb gezerken
Cemālūñ görüben imāna geldüm (515/4)

Ey şacı küfr-i siyāh ü v’ey ruḥı imānumuz
Dest-i ḳudretten yazılmış vechüñe Ḳur’ānumuz (272/1)

Sünbülūñ ebrinde yüzüñ māhını pinhān ider
Kāfiri İslāma çekmiş ḡāret-i imān ider (587/1)

Ey kılan tevḥīd [ü] imān küfr [ü] şirküñ adını
Gel bu zībā şürete ḳıl secde kim imān budur (635/7)

Hurufilere göre, Allah’ın tecelli ettiği en önemli unsur insandır. “İmansız fakih, Hakk’ın yabancıdır, insanı anlamaz. Kōr gözünün nuru kalmamıştır. Billahi gör.” diyen Hüsrev, Hakk’ın yabancı olması ve insanı anlamaması sebebiyle fakih için imansız sıfatını kullanır:

Ġayr-ı Ḥaḳdur ādemi fehm itmez imānsuz faḳīh
Kōr gözünüñ nūru ḳalmamış-dur[ur] billāhi gör (275/3)

Şiiirlerden bazıılarında “iman nuru” kavramı geçmektedir. Süleyman Uludağ, kalplerin nurunu, “Hak tarafından insanın kalbine atılan ve Hakk’ı batıldan ayırt

etmeyi sağlayan ışık.” olarak tanımlar.¹⁶⁷İşte bu tanımlanan iman nurudur. İlahî isim ve sıfatların en mükemmel şekilde tecelli ettiği yer olması¹⁶⁸ bakımından kalbi aynaya benzeten Hızrî, kalpteki iman nurunun Hz. Ali olduğu düşüncesindedir:

Çünkü mü'min mü'minüñ mir'atıdır gördüm 'ıyân
Kalbimüñ âyînesinde nūr-ı imândur 'Alî (147/3)

“Ey put gibi güzel, senin güzelliğinin Mushaf'ını kudret eli yazmış. O kitap içerisinde iman nuru gizlidir.” şeklinde nesre çevrilebilecek aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzünde bulundurduğu 28 hat (28 ilahî harf) dolayısıyla iman nurunun gizli olduğu açıklanmıştır:

Muşhaf-ı hüsnüñde yazmış dest-i kudret ey şanem
Ol kitâb içinde gördüm nūr-îmân gizlüdür (307/9)

Bazı beyitlerde saç için küfür, yüz için ise iman kelimesi kullanılmıştır. Böyle bir kullanımın yapılması; küfür kelimesinin örtmek, karalık anlamını muhtevi olması ve iman kelimesiyle aydınlık kastedilmesi dolayısıyladır. Nutkî, Hak sevgilinin yüzündeki saçta tecelli ettiğinden beri sevgilinin saçının küfrünün hakkı için kendisinin iman nuru olduğunu belirtmektedir:

Çün tecellî kıldı ey cān zülf-i ruhsârında Hâk
Küfr-i zülfüñ haqqı-çün ben nūr-ı imân olmuşam (142/3)

Sevgilinin kâfir saçının yanağının üzerine gelerek yüzünün nurunu görüp imana geldiğini söyleyen Bâkî aşağıdaki beytinde saçı; renginden (biraz da yanağın aydınlığını örtmesinden) dolayı kâfir olarak nitelendirmiş, yüzün nurunu da iman olarak vasıflandırmıştır:

Gelüp kâfir saçuñ ruhsâruñ üzre
Yüzüñ nûrın görüp imâna geldi (196/3)

Aşağıya kaydettiğimiz beyti de yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda değerlendirebiliriz:

¹⁶⁷ Uludağ, a.g.e., s. 414

¹⁶⁸ Uludağ, a.g.e., s. 297.

Ĥüsnüñe cānā niķāb olmış perīşān sünbülüñ
Ol sevād-ı küfr içinde nūr-ı ĩmān gizlüdür (307/2)

Hurufilerce insan sureti, Allah'ın tecelligāhı addedilmiştir. Herkes bunu göremez ve idrak edemez. Ahmed, Hakk'ın nurunun güzellerin suretinde olduğunu lakin körün bunu görmediğini, o sebepten iman nurunun gizli olduğunun söylendiğini dile getirmektedir:

Nūr-ı Ĥaķķı şüret-i ĥübānda görmez bī-başar
Ol sebeddendir ki dirler nūr-ı ĩmān gizlüdür (307/8)

Sevgiliye çeşitli hitaplarla seslenen Mutî'nin, sevgiliye hitap sözcüklerinden biri de "iman" kelimesidir:

Sevdüğüm 'ömrüm efendüm dīnüm ĩmānum benüm
Nūr-ı dīdem devletüm sevgili cānānum benüm (302/1)

Alevî/Bektaşî inancına uygun iman tanımlarının yapıldığı da görülmektedir. Bu inancı benimseyen Caferî, iman nurlarının Hz. Ali'de olduğunu ifade eder:

Şāh-ı merdāndur o kim ser-māye-i cān andadur
Şu' le-i dīndür yūri envār-ı ĩmān andadur (366/1)

Za'fî ise aşağıdaki bentte, imanının Hz. Ali'nin sevgisi olduğunu söylemektedir:

Biz mevālî meşrebüz ĥubb-ı 'Alī ĩmānumuz
La' net itmekdür Yezīde dāyimā erkānumuz
Ehl-i tecrīdüz tevellā eylemekdür şānumuz
Çār ħarb ü daķķ u laķ abdāl-ı 'üryān olmışuz (375/2)

İman kavramı, aşağıdaki beyitlerde Alevî/Bektaşî inancı çerçevesinde yer alır:

Bāķır [u] Şādıķ-durur gönümde ĩmānum benüm
Mūsā-yı Kāzım 'Alī Mūsā Rızānuñ ĥaķķı-çün (595/4)

Şāh Taķī şāh-ı cihāndur hem Naķī nūr-ı ĩmān
Yok-durur sözde ĥilāf şem^ç -i duĥānuñ ĥaķķı-çün (595/5)

Anuñ kim derde dermānı Muĥammed Muştafādandur
Delil-i rāh-ı ĩmānı ^ç Aliyyü 'l-Murtezādandur (616/1)

Ĥavāric körluĥına ^ç Askeridür
Bāĥ u büstān u hem dīn u ĩmānum (626/10)

Bazı şiiirlerde iman ile aşk arasında ilişki kurulmaktadır. Hâşimî, muhataptan yiĥit ise aşk meydanında can verip sevgiliyi görmesini, benliĥi terk edip gelmesini, küfrü bırakıp imanı görmesini istemektedir:

Merd iseñ meydān-ı ^ç aşķda cān virüp cānānı gör
Benlüĥi terk eyleyüp gel küfri ķo ĩmānı gör (461/1)

Eşrefoĥlu Rūmî, aşksızın her ibadetinin heba, âşıĥın küfrünün bile iman olduĥu inancındadır:

^ç Aşķsuzın her tã^ç ati olur hebā
^ç Āşıķuñ küfri daĥı ĩmān-durur (472/6)

İman anlayışına başka bir perspektiften bakan Levhî, kin ve hileden kalbinin camını temizlemeyenin göĥsünün evinde iman nurunun açıkça görülemeyeceĥi düşüncesini sarf etmiştir:

Ĥāne-i şadrında görmez nūr-ı ĩmānı ^ç ıyān
Ėıll ü ĥışdan kim ki cām-ı ķalbini pāk eylemez (682/3)

İman kelimesinin geçtiĥi bazı şiiirlerde vahdet-i vücut felsefesinin varlıĥı göze çarpar. Yūnus Emre; kâfirdeki gizli küfrün, mümindeki imanın kendisi olduĥunu beyan eder:

Ey ķamu derd ehli gelüñ dertlülere dermān menem
Kâfirdeki küfr-i nihān mü 'mindeki ĩmān menem (567/1)

Aşağıdaki beyitleri de vahdet-i vücud anlayışı doğrultusunda yorumlamak mümkündür:

Hırka vü tâc-ıla tesbîh ü ridâ-y-ile‘ aşâ
Kâfirüñ küfri olup mü ’mine îmân olalum (399/3)

Dîn-ile îmân sendedür [kim] hür u Rıdvân sendedür
Pertev-i Sübhân sendedür sen sende iste bul seni (548/2)

Evvel ü âhîr menem tedbîr-i taqdîr menem
Ganî vü fakîr menem nûr-ı îmân bendedür (574/4)

Hem şalâtem hem zekâtem hem menem zerķ ü riyâ
Hem menem tevĥîd-i îmân şu‘ le-i îmân menem (646/9)

2.2.6.5. Kâfir

Gizlemek, saklamak anlamlarını muhtevi “kefere” kökünden türeyen kâfir kelimesi küfür işleyen, yapan yani İslamiyet’in gereklerine inanmayan ya da inkâr eden anlamına gelir. Nesîmî aşağıdaki beyitte aşk konuşmasının dilinin, mümin için kurtuluş Nuh’u, kâfir için ise tufan olduğunu ifade eder. Beyitte Hz. Nuh zamanında meydana gelen ve Hz. Nuh’un gemisinin dışında kalan bütün canlıları boğan tufana telmih yapılmaktadır. Hz. Nuh’a inananlar Hz. Nuh’un gemisine binmiş ve kurtulmuştur. İnanmayanlar ise tufanda boğularak ölmüşlerdir:

‘ Āşıkā ‘ aşk-ile bil mantıķ-ı ‘ aşkuñ dilini
Mü ’mine Nūĥ-ı necât kâfire tūfân didiler (298/11)

“Ey sevgili bundan içeri söz var, işit, söyleyelim. Hakikatin kâfiri şeriatin evliyasıdır.” diyen Yûnus Emre, hakikatte kâfir olanın şeriatin evliyası olduğunu söylemekte ve döneminin sosyal eleştirini yapmaktadır:

Bundan içerü söz var işit eydelüm ey yâr
Ĥaķîkatüñ kâfiri şer‘ uñ evliyâsıdur (29/7)

Muhataba seslenen ve “Allah yolunda büyük cihat etmek için nefis kâfirini helak eyle, Hak için gaza et.” diyen Muhîti, kulun nefsiyle yaptığı cihadın büyük cihat olduğuna yönelik mevzu hadise işaret etmektedir:

Kâfir-i nefsi helâk eyle ğazâ kııl Hâk için
Kim cihâd-ı ekber itmek fî-sebîlullâhdur (166/3)

Sevgilinin kâfir saçının, yanağının üzerine gelerek yüzünün nurunu görüp imana geldiğini söylediği sanatkârane beytinde Bâkî, sevgilinin saçını renginden (biraz da yanağın aydınlığını örtmesinden) dolayı kâfir olarak nitelendirmiştir:

Gelüp kâfir saçuñ ruhsâruñ üzre
Yüzüñ nûrın görüp îmâna geldi (196/3)

Aşağıdaki beyitte Fuzûlî, kendisine göre bir din anlayışı ortaya koymakta ve “Her nerede bir put görsem benim merasimim ona secdedir. Ha mümin ha kâfir say, benim dinim budur.” demektedir:

Secdedür her kıanda bir büt görsem âyînum benüm
Hıwâh mü ’min hıwâh kâfir tüt budur dînüm benüm (409/1)

Vahdetî; o şeytan gibi şeriatî inkâr eyleyen kişinin, şüphesiz kâfir, zındık ve lanetlenmiş olduğunu vurgular:

Kâfir ü zindik ü mel’ ündür [kim] anlar şübhesüz
Her kim ol şeytân-mânend eyleye inkâr-ı şer’ (410/6)

Nefsi; hayâsız, edepsiz ve murdar olarak niteleyen Haydarî’nin aşağıdaki beytinde nefsin, vasıflarından birisi de kâfirdir:

Komaduñ cîfeyi ey nefsi-kâfir
Hayâsuz bî-edeb murdâr imişsin (563/2)

Sufiye seslenip sufi eleştirisi yapan Halîlî aşağıdaki beytinde “Sen âşığa ister imansız ister kâfir de; âşık def, çeng, ney ve çandan zevk eyler.” demekte ve yaşadığı dönemde din bağlamında toplumsal yapı hakkında bizlere bilgi vermektedir:

Şüfiyâ sen ‘ aşıkâ mülhid gerek kâfir digil
Ol sürer zevki def ü çeng ü ney ü nâkûsdan (489/6)

Vahdet-i vücüt felsefesi doğrultusunda kaleme aldığı aşağıdaki beytinde Yûnus Emre, dert sahibi kimselere seslenerek dertlilere dermanın, kâfirdeki gizli küfrün, mümindeki imanın kendisinde olduğunu dillendirmiştir:

Ey kamu derd ehli gelün dertlülere dermân menem
Kâfirdeki küfr-i nihân mü’mindeki imân menem (567/1)

Sevgiliye seslenip “Gel beni ayrılığından kurtar ki kâfirin canına cehennemin ettiği şu azabı ayrılık bana yapar.” diyen Nesîmî, kendi psikolojik durumunu sanatkârane bir üslupla ifade ederken kâfirlerin cehennemde azap göreceği inancından yola çıkar:

Gel beni kurtar firâkuñdan ki kâfir cânına
Tamu kılmaz şol ‘ azâbı kim baña hicrân ider (587/7)

Kendisine göre bir kâfir tanımlayan Caferî: “Zeyne’l-abidin ve Muhammed Bâkır dünyada güneş gibi aşikârdır. Kâfir bunları ne bilsin! Bunlar yol göstericilerdendir.” der. Caferî, Zeynelabidin ve Muhammed Bâkır’ı tanımayanın, kabul etmeyenin kâfir olduğunu savunmaktadır:

İmâm-ı ‘ Âbidîn Bâkır cihânda gün gibi zâhir
Ne bilsün bunları kâfir ki bunlar reh-nümâdandır (616/3)

Kâfir kavramı ile ilgili farklı bir yorum da Fenayî yapar. Aşağıdaki beyitte, “Ey Fenayî, bir puta taptın; din ve öbür dünyadan geçip sonunda Şeyh San’an’um gibi aşkın kâfiri oldun.” deyip Şeyh San’an hikâyesine göndermede bulunur:

Bir büte tapduñ Fenâ’î dîn ü ‘ uqbâdan geçüp
Kâfir-i ‘ aşk oldun âhir ŞeyhŞan’anum gibi (720/9)

Dünyanın köşkünün kâfirin puthanesi olduğunu söyledikten sonra Nesîmî, kâfirin imanı olmadığını, çünkü kâfirin dünyanın Lat adlı putuna secde ettiğini beyan eder:

Kâfirûn büt-hānesidür dünyenûn kâşānesi
Yokdur imānı anuñ kim secde kıldı Lātına (621/7)

“Kâfirin küfrünü gör kim onun yaptığı hayrın faydası yok. Müminin saygısı Hakk’adır. Kâfirin ahının hüsrânı yoktur.” diyen Kaygusuz Abdal kâfir hakkında İslamî inanca uygun bir değerlendirme yapmaktadır:

Kâfirûn küfrini gör kim hayrınıñ aşşısı yok
Mü’minûn’ izzeti Hağdur ahınıñ hüsrânı yok (580/4)

Nesîmî, kendi sözünün kâfire Zülfikar olması manasından hareketle doğru sözün, haset edenin bağrını doğradığı iddiasında bulunur:

Ŧoğru söz Ŧoğrar hasūduñ bağrını şol ma’ nādan
Kâfire oldı Nesîmîñ kelāmı Zü’l-fiğār (645/13)

Lat, İslam’dan önce Kâbe’de bulunan ve tapınılan putlardan birisidir. Put gibi güzele seslenen Vahîdî; güzelin yüzünün ayını görse Hıristiyan kâfirinin, güzelin yüzü güneşinin aşığı olup Lat adlı putunu bırakacağını düşünmektedir:

Kâfir-i Tersā yüzüñ ayın[1] görse ey şanem
‘ Āşık-ı mihr-i ruħuñ olup koyaydı Lātını (225/6)

2.2.6.6. Kilise

Kilise, Hıristiyanların dinî ibadetlerini yerine getirdikleri mabedin adıdır. Mevlânâ Nâtıkî aşağıdaki beyitte, müminin mabedi, kâfirin kilisesinde bulunan putlar olduklarını söyler. Beyitte “kâfir” kelimesi Hıristiyan anlamında kullanılmıştır:

Ma’ bediyüz Nâṭıkiyā mü’minûñ
Kâfirûñ evşān-ı kilisāsıyuz (323/2/8)

Kilise kavramını vahdet-i vücut felsefesi doğrultusunda ele alan Kaygusuz Abdal, Müslümanların ibadethanesi mescit ve Hıristiyanların ibadethanesi kilisenin kendisi olduğunu beyan etmektedir:

Zāhid [ü] Tersā menem mescid kilisā menem
Mürde-i ‘Īsā menem yaḥşı yaman bendedür (574/7)

“Senin evin yokluk kilisesinin kapısı olduğundan beri kâinat sarhoş olup Mansur gibi “ene’l-Hak” söyler.” diyen Sürûrî “yokluk” kavramını kiliseye benzetir:

Mest olup Mañşūr tek söyler ene’l-Ḥaḡ kāyināt
Olalı deyr-i fenā dervāzesi dāruñ senüñ (160/5)

Kendisine seslendiği aşağıdaki beyitte Sâlikî, “yokluk” kavramını kiliseye benzetmekte ve “Yokluk kilisesi içerisinde şarap satıcısı bulunduğu meyhane ehlinin tahtına zünnarını bağla.” demektedir:

Ey Sâlikî deyr-i fenā içre çü bulduñ mey-fürüş
Bağla ḥarābāt ehlinüñ serîrine zünnārını (344/5)

Pîr Kulu, “ene’l-Hak” kadehini tamamıyla içtiğinde gönlünün kilisesinde Rahman’ın yüzünün gizli olduğunu anladığını söyler. Beyitte gönül kiliseye benzetilmiştir:

Deyr-i dilde çün ene’l-Ḥaḡ cāmını içdüm tamām
Göñlümüñ deyrinde bildüm vech-i Raḥmān gizlüdür (443/5)

Muhataba, cihan kilisine bel bağlamasının şaşılacak şey olduğunu söyledikten sonra, hakikatte zünnar sahibi olduğunu dile getiren Haydarî; dünyayı, içerisinde tapılacak putların bulunması dolayısıyla kiliseye teşbih etmektedir:

‘ Aceb bel bağladuñ deyr-i cihāna
Ḥaḡīḡat şāhibü’l-zünnār imişsin (563/3)

Aşağıdaki beyitte ise, aşk kilisesine girmeyip her surete baş eğmeyen ve sevgilinin saçını anlamayanın zünnarın nerede olduğunu bilmeyeceği beyan edilmektedir. Aşk, kiliseye benzetilerek ve bu benzetmenin vech-i şebehleri dolaylı olarak açıklanmak suretiyle beytin kompozisyonu çizilmektedir:

Deyr-i ‘ aşka girmeyüp baş egmeyen her şürete
Zülf-i yarı bilmedi zünnārı bilmez ḡandadur (578/3)

Dünyayı bir kiliseye benzeten Samtî, cihan kilisesinde böyle resmedilmiş olduklarını düşünür ve dolaylı olarak kaderin önüne geçilemeyeceğinden bahseder:

Çün degül naqş-ı kader levh-i kazâdan zâyil
N'idelüm deyr-i cihânda bu şekil mersûmuz (657/2)

2.2.6.7. Mescit

Mescit kelimesi; namaz kılınacak, secde edilecek yeri ifade eder. Bazı beyitlerde mescit ve meyhanenin aynı beyit içerisinde kullanıldığını görürüz. Bu beyitlerde mescit ile meyhaneye arasında ayırım yapılmaması gerektiği söylenir. Şekûrî, bu cihanın başlangıcının kesinlikle aşk olduğunu, kendisinin mescit ve meyhaneye baksa aşk gördüğünü ifade eder:

Bu cümle cihân mebd'e 'i aşk olduğu bî-reyb
Ben aşk görürem mescid ü mey-ḥâneye baqsam (45/4)

Aşk şarabının sarhoşu olduğu için kendisinin yerilmemesini isteyen Şekûrî, mescit ve meyhanenin sarhoşunun çok olduğunu söyleyerek, mescit ve meyhaneye arasındaki ayırımı ortadan kaldırmaktadır:

Ṭa' n eyleme mest-i mey-i aşk olduğum için
Mestânesi çok mescid ü mey-ḥâneye baqsam (46/4)

Aşağıdaki beyitte mescit ve meyhaneye kavramlarını bir arada kullanan Bağdatlı Rûhî; rintlerin meyhanede, dindarların mescitte hay huy etmede olduğunu belirttiikten sonra bunun ne tür bir kavga olduğunu anlayamadığını söylemiştir:

Rindler meykedede ehl-i vera' mescidde
Hây u hüy itmede bilmem ki ne ğavġādur bu (207/6)

Mescit kavramının yer aldığı beyitlerde Hurufî anlayışa uygun tasvirlerin yapıldığı da görülmektedir. Nesîmî; hakikatte Tanrı'nın kiblesinin insanın yüzü olduğunu ve insanın mescit, mihrap ve minber olduğunu dile getirir. Bu beyitte Hurufîlerce insan yüzünde bulunan 7 ümmî hat ve bu 7 ümmî hattın 32 ilahî harfe

karşılık gelmesi dolayısıyla insanın Allah'ın tecelli makamı olması vurgulanmaktadır:

Yüzüñdür kıble-i Ma' bûd taḥkîk
Sen olduñ meşcid ü mihrâb u minber (647/5)

Mescit-i Aksa, Müslümanların ilk kiblesidir. Mescit-i Aksa Kur'an-ı Kerim'de İsrâ 17/1'de geçer: “*Subhânellezî esrâ bi 'abdihi leylen mine'l-mescidi'l-harâmi ilel-mescidi'l-aksallezî bâreknâ havlehu li nuriyehu min âyâtinâ, innehu huve's-semî'ul-basîr (basîru).*”: “Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (İsrâ, 17/1). Esmâ-i küll, Hz. Âdem'e öğretilen bütün isimlerdir. 32 ilahî harfe karşılık gelmektedir. “Ümmü'l-kitâb” ibaresi Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhur 43/4'te geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevîdir. Hurûflere göre ise bu ibare “Fâtîha” Suresidir. Mescit-i Haram (Kâbe), Hz. Âdem'in baş ve alnı için alınan toprağın yeridir. Daha doğrusu baş ve alın makamıdır. Mescit-i Aksa ise sırt ve göğüs makamıdır. Hz. Muhammed'in Mescit-i Haram'dan Mescit-i Aksa'ya gidişi, Hz. Peygamber'in baş ve alın makamından sırt ve göğüs makamına gitmesine kinaye olmaktadır. Hz. Peygamber'in yüz makamı olan Kâbe'den sırt makamı olan Mescit-i Aksa'ya gidişi ters bir gidiş değildir. Bu yolculuk, ayaktan sırt ve göğse, oradan da yüze doğru bir yükseliştir.¹⁶⁹ Şerîfî, esmâ-i külli ve ana kitabın manasını okuduklarını, (böylece) hakikî Kâbe'yi bulduklarını ve Mescit-i Aksa'nın kendileri olduğunu söylediği aşağıdaki beyti yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda değerlendirmek gerekir. Kâbe-i tahkiki (hakikî Kâbe'yi) bulmaktan kasıt insan yüzünü anlamak ve bilmektir. İnsan yüzü ise Allah'ın tecelligâhı olması hasebiyle kible, yani Kâbe'dir:

Oğuduğ esmâ-i küllî ma' nâ-yı ümmü 'l-kitâb
Ka'be-i taḥkîk bulduğ Mescid-i Akşâ bizüz (176/3)

Misâli'nin aşağıdaki beyti de yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda yorumlanabilir:

¹⁶⁹ Usluer, a.g.e., s. 402.

Kıble-i taḥkîke irdi vech-i pāk-i ādemi
Fehm idüp Beytü 'l-ḥarām ü Mescidü 'l-Akṣā nedür (408/8)

Sevgilinin cemalini mescitte görünce, imamın arkasını mihraba, yüzünü sevgiliden yana döndürdüğünü söyleyen Halîlî, 7 ümmî hat dolayısıyla Allah'ın insanın yüzünde tecelli etmesi inancına atıfta bulunmaktadır:

Çün cemālũñ gördi mescidde imām ey dil-berā
Arḳasın miḥrāba döndürdi yüzi senden yaña (260/1)

Yine Halîlî, insanın önemini vurguladığı aşağıdaki beyitte, kendisinden sevgilinin eşiğine secde eylemesini ister. Riya ehlinin tekke ve mescide varmasına şaşılmayacağını iddia eder:

Sen Ḥalîlî āsitān-ı yārı eyle secdegāh
Ḥāniḳāh u mescide varsun n'ola ehl-i riyā (260/7)

Mevlānâ Nâtıkî, bazen mescide giren abitler olduklarını, bazen de şarap sattıklarını söylemektedir:

Gāh girüp mescide 'ābidlerüz
Gāh bizi bāde-fürüş eylerüz (323/5/3)

Gönle seslendiği beyitte Usûlî, kendilerinin köşk köşesinde itikâfa çekildiklerinden mescitte yer olmasa da kendileri için sıkıntı olmadığını açıklar:

Yer yoğ-ısa mescidde bize ğam degül ey dil
Çün mu' tekif-i gūşe-i kāşānelerüz biz (290/5)

Siyâhî, kimilerinin mescitte yaradanı istediğini, kimilerinin ise yalnızlık köşesinde istediğini kanaatindedir:

Kimi mescidde ister yaradanı
Kimi ḥalvet bucağında hem anı (582/9)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, Zahidin mescit içerisinde işinin zikir ve ibadet olduğunu, âşığın ise sevgili katında işinin çeng, zil ve bem olduğunu dile getirerek kaba sofı ile âşığı kıyaslamıştır:

Zâhidüñ mescid içinde zıkr [ü] tâ' atdür işi
‘ Āşıkun ma' şük öñinde çeng ü zil ü bem-durur (632/5)

2.2.6.8. Mümin

Tasavvufu anlattığı kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitte İbrahim, tasavvufun müminin canı olduğu şeklindeki düşüncesini sarf eder:

Taşavvuf kalb evinden mā-sivallāhı gidermekdür
Taşavvuf cān-ı mü'min ' arş-ı Raḥmān olmağa dirler (4/11)

Hz. Ali'ye seslenerek Hz. Ali'den kendilerine zamanın kudretlisi Mehdî'yi göndermesini istedikten sonra Nihânî, onun gölgesinin müminlere ışık olduğunu beyan eder. Mehdî'nin müminlere ışık olmasının sebebi onun zulüm (karanlık) döneminde ortaya çıkıp bütün zulmü ortadan kaldıracak olması dolayısıyladır:

Bize gönder Mehdî-i şāhib-zamānı kim anuñ
Sāyesi mü'minlere nūr [u] ziyādur yā' Alī (97/11)

Yine Nihânî, müminler içerisinde Hz. Ali'nin bir adının da Murtezâ (seçkin) olduğunu dile getirir:

Bir aduñ şāh-ı velāyetdür melekler zıkr ider
Bir aduñ mü'minler içre Murtezādur yā' Alī (97/6)

Anneler ile bugün babalarını idrak etmeyenlerin karanlık içerisinde kalarak mümin olmayıp eşkıya olduğunu açıklayan Münîrî; ümmehât ile ümmî hatları, âbâ ile ebî hatları kastetmektedir. Hurufflere göre insanın yüzünde 14 ümmî ve 14 ebî hat bulunmaktadır. Bunların toplamı 28 ilahî harfe tekabül etmektedir. İşte, Münîrî bu 28 ilahî harfi bilmeyenin, daha doğrusu bu 28 ilahî harfi insan yüzünde okuyamayanın, mümin olmadığını söylemektedir:

Ümmehât-ıla bugün ābāsın idrāk itmeyen
Kıldı zulmet içre mü'min olmadı oldı şakî (123/3)

Hiz. Peygamber'in "*Mümin, müminin aynasıdır.*"¹⁷⁰ hadis-i şerifini dile getiren Hızrî, daha sonra kalbinin aynasında iman nurunun Hiz. Ali olduğunu belirtir:

Çünkü mü'min mü'minüñ mir'atıdır gördüm 'ıyân
Kılbimüñ âyînesinde nür-ı imândur 'Alî (147/3)

Hiz. Muhammed'in, dünyanın müminler için zindan olduğunu söylediğini, sevgiliye kavuşma ile zindanlarının cennet olacağını kanaatini dillendiren Yemînî, Hiz. Peygamber'in hadis-i şerifine telmih yapmıştır:

Dünyâ'ı mü'minlere zindân dimişdür Muştafâ
Hıa bilür cennet olur vaşluñ-ıla zindânumuz (272/5)

Gazelinin son beytinde kendisine seslenen Bedrî, kendisinden her vaizin yanlış kıssasını dinlememesini, müminin kalbinde gizliyim, diyen Mevlâ'yı görmesini istemektedir. Bedrî, "*Göklere ve sığmam. Lakin mümin kulunun kalbine sığarım.*"¹⁷¹ mealindeki hadis-i kutsîye işarette bulunmaktadır:

Bedriyâ her vâ' izün güş itme yañlış kışşasın
Mü' minüñ kılbimde pinhânam diyen Mevlâyı gör (402/5)

Vahdetî, Allah'ın müminin kalbinde tecelli etmesi dolayısıyla müminin kalbini, Hakk'ın Kâbe'si olarak nitelendirir:

Mü'minüñ kılbî imiş Ka'be-i Hıa Vahdetiyâ
Ma' rifet anda hemân Kevşer-ile Zemzemdür (631/5)

Müminin aynası, müminin kalbidir. Kalp de Allah'ın tecelligâhıdır. Buna binaen aşağıdaki beyitte Yemînî, müminin aynasının (kalp) on sekiz bin âlemi gösterdiği iddiasını taşır:

Lî-ma' allâhuñ cemâlidür yüzüñ vech-i İlâh
Gösterür mir'at-ı mü'min on sekiz biñ' âlemi (222/2)

¹⁷⁰ Uludağ, a.g.e., s. 73.

¹⁷¹ Meyan, a.g.e., s. 553.

Aşağıdaki beyitte Cürmî, “Müminin kalbi Allah’ın arşıdır.” mealindeki hadis-i şerife atıfta bulunmaktadır:

Ḳalb-i mü’min menzilüñdür ya’ nî kim ‘arş-ı Ḥudâ
Kürsî-i Raḥmân senüñdür bu kerâmet sendedür (276/10)

Vahdet-i vücut anlayışını dile getirdiği gazelde yer alan aşağıdaki beyitte Za’fî, kâfirin küfrü ve müminin imanının zarurî olduğunu söyledikten sonra, (Allah’ın) her birini (kâfir ve mümin) bir bent (küfür ve iman) ile tuttuğunu söyler. Böylece kâfir ve mümin arasında, Allah’ın yaratması açısından, bir ayrım yapmadığını vurgular:

Kâfirüñ küfri zarürî mü’minüñ imânı hem
Her birin bir bend-ile ya’ nî giriftâr eyledi (203/9)

Mümine kurtuluş Nuh’u ve kâfire tufanın kendisi olduğunu dile getirdiği beyitte Nesîmî, vahdet-i vücut felsefesini Hurufî inancına uygun bir şekilde beyan etmiştir:

Zulmetem mevtem ḥayâtem hem ḥayâtem hem memât
Mü’mine Nüh-ı necât u kâfire tûfân menem (646/3)

Aşağıdaki beyti de vahdet-i vücut anlayışı doğrultusunda değerlendirebiliriz:
Ḥırқа vü tâc-ıla tesbîḥ ü ridâ-y-ile’ aşâ
Kâfirüñ küfri olup mü’mine imân olalum (399/3)

Şekûrî; müminlere hayâ verenin, kalpleri nurlandıranın, bu geçici dünyayı terk etmeye sebep olanın Allah aşkı olduğunu açıklar:

Mü’minlere viren ḥayâ ḳalpleri iden pür- ziyâ
Bâ’ iş terk-i dâr-ı fenâ Ḥaḳ ‘aşkıdur Ḥaḳ ‘aşkıdur (47/3)

Mümin kelimesine farklı yaklaşımlarda bulunulduğuna da şahit olmaktadır. Vahdetî, “Mümin olup putlar gibi yürüyüp secde et. Hz. Peygamber gibi Hakk’ı ay yüzlü gör.” demektedir. Burada Alevîlerce kabul edilen ve Kırklar Meclisi

mevzusunda anlatılan, Miraç'ta Hz. Peygamber'in Allah'ı Hz. Ali olarak görmesi hadisesine işaret olunmaktadır:

Mü'min ol şekl-i bütâne yüri var eyle sücüd
Hakı Aḥmed gibi gör mäh-liḳā şeklinde (273/7)

Mümin ve Allah'ın birliğine inananın, gönlü ve gözünün o sevgili (Allah) olduğunu söyleyen Vahîdî, zahide seslenerek yalanı terk edip Hakk'ı bulduklarını belirtmiştir:

Biz bâtılı terk idüben bulduḡHakı ey müttakî
Mü'min muvaḥḥid olanuñ gönli gözi ol yâr-ı mış (435/4)

Aşağıdaki beyitte Nesîmî, müminin canının Hz. Ali olduğunu söyler:

‘Alîdür mü'minüñ cânı Muḥammedür anuñ kânı
Hakîḳatdür ‘Alîşanı ‘Alîdür yâr-ı Peygamber (507/3)

Abdul Dede, müminlere kendi nefsinin ve (müminin) gönlünün taca, hırkaya aldanmayıp Hak ile olmasının vacip olduğunu ifade eder:

Mü'minlere vâcib-durur kendü nefsin bilmek gerek
Tâca hırkaya_aldanmaya gönli Hakk-ıla olmak gerek (539/1)

Müminin ezelden kavlinin belâ (evet) olduğunu söyleyen Usûlî, insanlar yaratılmadan ruhlarının yaratılıp Allah'ın “Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?” şeklinde sorması ve insanların “kalu bela” (Evet, Rabb'imizsin.) demelerine telmihte bulunmaktadır:

Pîrimüñ yolu çün Hakküñ yolıdır
Dönmezem pîrümünden niye döneyem
Mü'minüñ ezelden kavli belîdür
Dönmezem pîrümünden niye döneyem (546/1)

Muhataba mümin ise, mahşer günü şefkate erişmek isterse, asla Hz. Peygamber'den bir an bile olsa ümidini kesmemesi gerektiğini belirten Zamîrî, müminlere Hz. Peygamber'in şefaate edeceği inancını vurgulamıştır:

Mü'min iseñ kesme ey āyā Nebiden bir nefes
Ger dilerseñ rüz-ı maḥşer irişesin şefqate (289/3)

2.2.6.9. Münafık

Münafık kelimesi; nifak sokan, ikiyüzlülük yapan anlamına gelmektedir. İslamî literatürde ise Hz. Peygamber'in zamanında kâfir olduğu ve İslamiyet'e inanmadığı hâlde inanıyormuş gibi görünen, kendisini Müslüman gösteren kişiye münafık denilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in 62. suresi Münâfıkûn (Münafıklar) adını taşımaktadır.

Mehdî'nin Zülfikar'ı çekip, Düldül adlı atına bindiğini, müşrik, inkâr eden ve münafiğin tamamen mat olduğunu söyleyen Nesîmî, kıyamete yakın gelecek Mehdî'nin, müşrikleri, münkirleri, münafıkları yeneceği inancını dile getirmektedir:

Mehdî çekdi Zü'l-fiķarı bindi Düldül atına
Müşrik ü münkir münāfiķ cümlesi māt oldı māt (380/10)

Münkir ve münafıkların yerinin öbür dünyada ateş (cehennem) olduğunu söyleyen Vahîdî, münafıkların cehennem ateşinde yanacağını dillendirir:

Ol münkir-i bî-dîne diñ 'āşıklara ṭa'n itmesün
Münkir münāfiķlar yeri 'uķbāda çünkim nār-ıımış (435/2)

Bu tevhidin vefasını, zevk ve sefasını; münafıkların cefasını ölünceye kadar çekenin gelmesini isteyen Siyâmî, münafıkların Müslümanlara cevrettiğini açıklamıştır:

Bu tevḥidüñ vefāsını daḥı zevķ ü şafāsını
Münāfiķlar cefāsını ölincegiz çeken gelsün (510/3)

Siyâhî, münafıkların zan ve şüphe içerisinde kaldıklarına işaret eder:

Niçeler buldılar kâmil imānı
Münāfiķlar iderlerdi gümānı (582/6)

Münkir ve münafıkların kendisini öldürmek istediklerini söyleyen Yûnus Emre, buna mukabil kendisini yaradanın öldüreceğini belirterek münkir ve münafıklara meydan okur:

Münkir münāfıklar beni öldürelüm dirler imiş
Beni yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü (561/6)

2.2.6.10. Put

Put; bazı ilkel topluluklarda doğüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapınılan varlık, cisim anlamlarına gelir. Kelime mecazen çok güzel anlamını ihtiva etmektedir. Mecmuamızda kelimenin bu iki kullanımına da rastlamaktayız. Bazı beyitlerde Hurufilik inancı doğrultusunda Kâbe ve puthane farkı gözetilmemekte, bunların bir olduğu ifade edilmekte ve beyit kompozisyonu bu şekilde düzenlenmektedir. Aşağıdaki beyitler bu minvaldedir:

Ka^çbe 'i büt-ḥāneden fark itmezem men zāhidā
Ḳancaru ḳılsam naḳar ben ṣemme vechullāhdur (126/3)

Ka^çbe vü büt-ḥāne birdür ' aşık-ı şādıklarā
Sen özüñ şāf eyle kim her gūşe oldı cāy-ı ' aşḳ (329/6)

Ka^çbe [vü] büt-ḥāneden hem mescid ü mey-ḥāneden
Fark idersenḡ kendüzüñi şanma ehlullāhsın (346/6)

Put kavramı ile ilgili Hurufî inancına uygun beyitlerden birisi Fuzûlî'ye aittir. Hurufîlik ve tasavvufun prensiplerinden Allah'ın insanda tecelli etmesi düşüncesini Fuzûlî farklı bir şekilde ele alır. Kendisine göre bir din anlayışı çizmekte ve her nerede bir put görse kendisinin merasiminin ona secde olduğunu söyler. Sonra, kendi dininin bu olduğunu beyan eder:

Secdedür her ḳanda bir büt görsem āyīnüm benüm
Ḥ^wāh mü 'min ḥ^wāh kāfir ṫut budur dīnüm benüm (409/1)

Put ve secde ilişkisinin ele alındığı beyitlerden biri de Yemînî'ye aittir. Yemînî, bu doğrultuda kaleme aldığı aşağıdaki beyitte o put gibi güzel sevgilinin

önünde secde etmeyen kişinin insan değil, reddedilmiş şeytan olduğunu düşüncesini paylaşır:

Kim ki sâcid olmadı hüsnuñ önünde ey şanem
Sen anı merdūd şeytân bil degüldür âdemî (222/3)

Kaygusuz Abdal, vahdet-i vücut felsefesi doğrultusunda her şeye varlığın, Kâbe ve putun kendisi olduğunu iddia etmektedir:

Cümleye mevcüd benem Ka‘be vü hem büt benem
Arada maşşüd menem işde fülân bendedür (574/2)

Bazı beyitlerde “put” kavramı “güzel” anlamında kullanılmış ve bu kelime ile klasik Türk edebiyatına uygun bir kompozisyon çizilmiştir. Bu şekilde olan aşağıdaki beyitte Bahârî, “O güzel sözünde durmayan olmasın, öldür beni, kavuşma için verdiği söze pişman olmasın, öldür beni.” der:

Ol şanem bî-‘ahd ü peymân olmasun öldür beni
Va‘de-i vaşla peşimân olmasun öldür beni (639/1)

“Ey arpa satan, sen görünüşte dünyayı gösterensin, halka güzellik satıp yalnız kaldığında put-perest olma.” diyen Ahmet Paşa’nın aşağıdaki beytinde put-perest tabiri güzel seven anlamında kullanılmıştır:

Halka ra‘nâlık şatup tenhâda olma büt-perest
Şüretâ gîti-nümâsın çünkü sen ey cev-fürüş (488/3)

Aşağıdaki beyitlerde de büt ve sanem kelimeleri “güzel” anlamındadır:

Halka-i zülf-i şanem boynuña âhîr bend olur
Hây miskîn ölmedin bu ejdehâdan vâzgel (360/22)

İstedi vaşluñı Mecnûn ey şanem buldı murâd
Gice gündüz gül yüzünden gül [ü] reyhân isteyem (441/7)

Ey Nesîmî ayrılaldan ol şanemden hecr-ile
Çekdüğüm derd ü elemdür yidüğüm hem sem-durur (632/7)

Bağrumuñ kanın gözümdeñ aqıdur her dem-be-dem
Ey şanem ‘aşkuñ beni gör kim ne giryān eyledi (650/3)

Çünkü cefāsuz ey gönül kimse murāda irmedi
Cevre taḥammül eyle tır şol şanemüñ cefāsına (663/4)

Ol şanemden Bāqiyā bir buse da‘ vāqıl yüri
Söylemezse öp hemān ağızın süküt ikrārdur (704/7)

Niçeler şüretā egri giderler
Şanemleri yüzinden seyr iderler (582/7)

2.2.6.11. Sünnet

Hz. Muhammed’in, Allah’ın emri (farz) olmaksızın yaptığı hâl ve hareketleri, davranışları ve söylediği sözlere sünnet denilmektedir. Mecmuada üç beyitte sünnet kavramına yer verilmiştir. Sünnet kavramının yer aldığı üç beyitten ikisi bir önceki “farz” maddesinde örnek olarak verilmişti. Bu sebepten sünnet kavramı ile ilgili tek bir beyti örnek olarak veriyoruz.

Şefaatçilerinin dinin başı (Hz. Peygamber) olduğunu söyleyen Alî Cānoğlu, gerçek erenlerden Hz. Peygamber’in sünnetine uygun amel etmelerini ister:

Erenler demi kırklar demidür aldanup ḳalmañ dünyā denīdür
Şefā‘ a[t]çumuz dīn serveridür dutuñ sünnetin gerçek erenler (537/3)

2.2.6.12. Tövbe, İstiğfar

Tövbe ile istiğfar kelimesi, birbirine yakın kelimelerdir. Bir kişinin işlediği bir günah veya suçun arkasından pişmanlık duyması ve bir daha o günahı işlemeyeceğine söz vermesi durumuna tövbe denir. İstiğfar ise, Allah’tan günahın bağışlanmasını isteme durumudur.

Kim tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz gazelde yer alan aşağıdaki beyitte; herkese tövbe ve istiğfarının tesir edeceği, inkârının ise kâr etmeyeceği kanaati yer almaktadır:

Kâr ide tevbe vü istiğfârı
Olmaya her kişiye inkârı (569/6)

Refî, Allah'tan tövbeyi ve yardımını yoldaş eylemesini, gizli sırlarından haberdar etmesini ister:

Tevbe vü tevfiği hem-râh eylegil
Gizlü esrârũndan âgâh eylegil (634/15)

Muhammesinde yer alan aşağıdaki bentte Gazelî, gönle seslenerek tövbe etmenin vakti olduğunu, günahı terk etmesi gerektiğini açıklamaktadır:

Vāv varmağa yerũn taht u türâb olduğunu
He henüz bilmez misin dünyâharâb olduğunu
Lâm-elif lâ-dîne dürlü 'azâb olduğunu
Yâ yakîn bil Ğazâlî şorgu hisâb olduğunu
Demidür tevbe kılup terk-i günâh eyle gönül (629/6)

Esprili bir dille kaleme aldığı aşağıdaki beyitte Ulvî, zahidin şarap içmemek konusunda tövbe edeceğini fakat meyhanecinin bed-duasından kaçtığını beyan etmiştir:

Tevbe eylerdi şarâba zâhid 'Ulvî velî
Havf ider pîr-i muğânuñ bed-du' âsından kaçar (237/5)

2.2.6.13. Ümmet

Ümmet kelimesi, bir peygambere bağlanıp inanan topluluk anlamına gelmektedir. Aşağıdaki beyitte Şerîfî, ümmet ve Sultan'ın kendileri olduğunu söyleyerek vahdet-i vücud anlayışı çerçevesinde beytin kompozisyonunu oluşturmaktadır:

Küntü kenzũn sırrıyuz hem kul kefânuñ âyeti
Ma' nâ-yı cümle biz olduk ümmet ü Sulţân bizüz (176/8)

Yûnus Emre, Őu dűnyaya gelmesine ve dűnyanın vűncű Hz. Muhammed'e asi űmmet olmasına yine yine sevindiđine dair duygularını paylaŐır:

Yine yine sevindűm Őu dűnyaya geldigűme
' lem faĥri Muĥammede ' Ői űmmet olduđuma (32/1)

Hz. Peygamber'in űmmetine mahŐerde Őefaatĥi olacađının ifade edildiđi beyitler de bulunmaktadır. Bu beyitlerden birisinde Őekűrű, űmmete yardım edenin ve Őefaatle kadeh sunanın, kendisini nasipsiz etmeyenin Hz. Muhammed olduđunu dile getirir. Beyitte Hz. Peygamber'in űmmetine mahŐerde Őefaatĥi olacađı inancına iŐaret edilmektedir:

İden űmmete in' m Őef' atle Őunan cm
Ol itmez beni n-km Muĥammedűr Muĥammed (44/5)

AŐađıdaki beyitte Ahmedű, Hz. Peygamber'in Őanında rahmetin geldiđini ve (Hz. Peygamber'in űmmetine) merhamet eylesse buna ŐaŐılmayacađını, ĥűnkű űmmetin Őefaatĥisinin Allah'in sevgilisi olduđunu beyan eder:

Şanında geldi rahmet eylesse n'ola Őefĥat
ĥűnkim Őefi' -i űmmet maĥbűb-ı Kibriydur (628/4)

(Kiminin adını műlhid kiminin ise ıŐık koyduđu derviflerin) hakikat yolunun yolcusu olduđunu söyledikten sonra Ahmedű, Hz. Peygamber'in űmmeti arasında cennetlik olanların bunlar olduđu kanaatindedir:

Slik-i rh-ı ĥaĥıĥatdűr bular
űmmet-i Aĥmedde ncűdűr bular (633/22)

"Ey Resűlullah, lűtuf ve yardım madeni sen olduđun iĥin űmmetinin gűnahkrları senin merhametini daima űmit eyles." diyen Őekűrű, Hz. Peygamber'den Őefaattumar:

űmiz-i Őefĥatűn eyles ' uŐat-ı űmmetűn d'im
ĥű sensin ma' den-i luŐf [u] ' inyet y Resűlallh (58/3)

Hız. Peygamber'e seslenen Şekûrî, eğer ümmetine acıyıp merhamet etmez ise ümmetin sonunun pişmanlık olacağını düşünür:

Eğer ümmetine eylemez iseñ şefkat [ü] re'fet

Olur encâmı anların nedâmet yâ Resûlallâh (58/4)

Ümmet-i vasat ibaresi Kur'an-ı Kerim'de Bakara 2/143'te geçmektedir. Hurufiler, "vasat" tabirinin tevlini yapıp bazı deliller getirmişlerdir. "Ümmet-i vasat"ın kendileri olduğunu iddia etmişler ve bunu göstermek istemişlerdir. Âdem'in yüzünün makamı Kâbe'dir. Vasat kelimesi hakikatte Âdem'e işaret ettiği için Kâbe'nin yani Âdem'in sırrına ve istiva hattının sırrına malik olanların cümle yaratılmıştaki istiva hattının sırrına vâkıf olduklarını iddia eden Hurufiler, ümmet-i vasat olduklarını dile getirmişlerdir. İstiva hattının sırrına da Hız. Peygamber'in saçını ortadan ikiye ayırmasının sırrını bilenlerin ulaşmış olduklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca ümmet-i vasat, mukattaat harflerinin sırlarını bilen ümmetten kinaye durumdadır demişlerdir. Bakara 2/143 ayetinde geçen ümmet-i vasat ve şüheda (şahitler ya da şehitler) tabirlerinin Hurufilere işaret ettiğini söylemişlerdir.¹⁷²

Hurufiler, hatt-ı istivaya çokça göndermelerde bulunurlar. Geçtiği şeyi ortadan iki eşit parçaya bölen, dikey bir çizgidir. Hurufilere göre, insan yüzünde bulunan 7 ümmî hattın (saç, iki kaş ve dört kirpik) hatt-ı istiva geçtikten sonra 8 hat belirlemektedir. Bu ümmî hatlardan sadece saç hattı, hatt-ı istiva üzerinde yer aldığından ikiye ayrılmakta ve iki hat olarak hesaplanmaktadır. Aynı şekilde yüzde yer alan 7 delikten (iki göz, iki kulak, iki burun deliği ve ağız boşluğu) da istiva hattı geçtikten sonra, ağız ikiye bölünür, 8 delik ortaya çıkar. Bu sekiz hat (Delik de hat olarak kabul edilmektedir.) 4'er unsurdan oluştuğu için 32 hat meydana gelir. Bu 32 hat da esma-i kül olan ve Fazlullah'ın nutkundan gelen 32 harf karşılığındadır. Cennet de bu 32 harften müteşekkildir. Hurufilerce insan yüzündeki 8 hat, insanları 32 harfe götürdüğu için cennetin kapısı olarak yorumlanır. Yine Hurufilerce yüzdeki

¹⁷² Usluer, a.g.e., s. 130-134.

hatlardan istiva hattı geçirilmezse 8 hat ortaya çıkmaz ve 7 hatta kalınır. Bu 7 hat da cehennemden kinayedir.¹⁷³

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda aşağıdaki beyitte Bağdatlı Rûhî, istiva hattının doğru yol olduğunu belirttikten sonra her kim ona yol bulursa onun ümmet-i vasat olduğunu söyler:

Ol ھاٲٲ-ı istivâ ki reh-i müstakîmdür
Yol bulsa her kim aña odur ümmet-i vasat (169/2)

Yûsuf-ı Sîne-çâk'ın aşağıdaki beytinde de bu minvalde bir kompozisyon çizilmiştir:

İstivâ-yı vech-i âdemden 'ubûr iden bilür
Kim ne vech-ile olupdur ümmet-i Aħmed vasat (271/3)

2.2.7. İbadet ile İlgili Mefhumlar

2.2.7.1. Namaz

Namaz ibadeti, İslamiyet'in beş şartından biri olup beş vakit yapılması gereken ve farz kılınan bir ibadettir. Hz. Peygamber'e Miraç gecesinde 50 vakit namaz kılınması emredilmişti. Hz. Peygamber, 50 vakit namazın indirilmesini Allah'tan istedi. Hz. Peygamber'in isteği doğrultusunda namaz insanlara 5 vakit olarak farz kılındı.

Hurufilere göre namaz ibadetinden kasıt, secde etmektir. Allah Teâlâ, Âdem'in yüzüne kendi zatının alametleri olan 28 harfî yazdı. Allah'ın zatının alametlerine secde eden Allah'a da secde etmiş olacaktır.¹⁷⁴ Aşağıdaki beyitte Taşlıca Yahyâ Bey, Mansur gibi ebedî hayat suyundan abdest almayanın, vahdet yurdunda aşk imamı ile namaz kılamayacağı düşüncesindedir:

Dâr-ı vahdetde imâm-ı 'aşk-ıla kılmaz namâz
İtmeyen Manşürveş âb-ı ھاyatından vuzû' (319/4)

¹⁷³ Fatih Usluer, "Nesîmî şiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlışlıklar", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009, s. 1074-75.

¹⁷⁴ Fatih Usluer, *Hurufî Metinleri I*, İstanbul, 2014, Birleşik Yayınları, s. 34

Yûsuf-ı Sîne-çâk, âşık eğer ciğer kanından abdesti almazsa, aşk fetvasında onun namazının caiz olmayacağını kanaatini sarf etmektedir:

Hûn-ı ciğerden ‘âşık almasa ger vuzû’yı
Fetvâ-yı ‘aşkda anuñ câyiz degül namâzı (644/2)

Yeni ay akşam namazını gökte kılmadan, gök kubbe secdeye karşı eğilmeden, dünyada dahi Âdem’in adı anılmadan, soyut ruh ile secdesinin muhataba olduğunu söyleyen Taşlıcalı Yahyâ Bey aşağıdaki iki beyitte elest meclisine göndermede bulunur:

Ahşam namâzını meh-i nev gökde kılmadın
Tâk-ı sipihr secdeye karşı egilmedin (658/1)

Rûh-ı mücerred-ile sücûdum saña idi
Dünyâda dağı Âdemüñ adı anılmadın (658/2)

Zahide seslenilen aşağıdaki beyitte; Mescid-i Aksa’nın zahidin kendi gönlü olduğu, zahitten namaza sıdk ile kalkması ve yalnız kalıp ibadet köşesini tutması istenmektedir:

Mescid-i Akşâ dilüñdür tur namâza şıdk-ıla
Zâhidâ halvet çeküp tutma ‘ibâdet güşesin (480/4)

Zahidin taat, züht ve namazının hile ve fitne olduğunu söyleyen Nesîmî, arif olunup zahidin saçma sapan sözlerine aldanılmaması gerektiğini beyan eder:

Tâ‘at [ü] zühd ü namâzı mekr [ü] fitne zâhidüñ
‘Ârif ol aldanma billâh zâhidüñ tāmâtına (621/5)

Mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı şiirde Ahmedî, toplumun bir kesimine yönelik yer yer eleştirilerde bulunmaktadır. Bu yergilerin bulunduğu beyitlerden birisi olan aşağıdaki beyitte, (insanların bazılarının) her ne kadar görünüşte çok namaz kılsalar da içlerinin hırs ve açgözlülük ile dolduğu eleştirisi yapılmaktadır:

Şüretâ gerçi kıllurlar çok namâz

İçleri lîkin topludur hırş u âz (633/5)

Aşağıdaki beyitte Gülşenî, namazını niyazını aşk ile kılanın beri gelmesini arzular:

Şalâdur ‘ aşka ‘ aşıklar imâm-ile bu kâmetde

Namâz-ıla niyâzını maḥabbetden kılan gelsün (521/5)

Taşlıcalı Yahyâ Bey, cahil halkın kıldığı namazın namaz olmadığını, çünkü namaz kılınacak yerin Hakk’ın divanı olduğunu ifade etmiştir:

Cumhür-ı bâtil ṭurmaz namâza

Dîvân-ı Ḥaḫdur zîrâ muşallâ (589/1/7)

2.2.7.2. Oruç

İslam’ın beş şartından biri olan oruç ibadeti, yılda bir kere Ramazan ayında 29 ya da 30 gün yapılması farz olan bir ibadettir.

Nesîmî’nin gazeline Şerhî’nin yaptığı tahmiste yer alan aşağıdaki bendin üçüncü mısraında sufiye, daha ne zamana kadar yalnızlık köşesinde bulunup oruçlu olacağı sorulmaktadır:

Fenâdur devlet-i dünyâ eger begdür eger zâ‘ yim

Eyâ şüfi riyâ-ile niçe bir ‘ uzlet ü şâyim

Berü gel zîkr ü zîkrullâh idelüm dâyim ü kıyım

‘ Acâyib mazhar-ı Ḥaḫdur huvallâhu ebed dâyim

Eger Ḥaḫdur disem vâcib budur Celle Celâlullâh (412/6)

Yûnus Emre de, “Gündüz oruçlu, gece ise ayakta olalım. Daima Allah diyelim, görelim neyler?” der:

Gündüz olalum şâyim gice olalum kıyım

Allâh diyelüm dâyim Allâh görelüm n’eyler (576/5)

Sakiye seslenen Muhibbî, oruç zamanının geçtiğini belirttikten sonra, sakiden eline gül renkli kadehi almasını ve mecliste renk renk kadehin durmadan devretmesini istemiştir:

Rûze geçdi al elüñe sâkiyâ gül-gün kadeh

Durmasun devr eylesün meclisde gün-â-gün kadeh (187/1)

2.2.7.3. Zekât

Müslümanlara farz olan ibadetlerden birisi de zekâttır. Müslüman olan ve belli miktarda zengin olanlar tarafından yapılması gereken bir ibadettir. Hurufiliğin temel prensiplerinden; Allah'ın, Âdem'in yüzüne kendi zatının alametleri olan 28 harfi yazmasına ve insanın yüzünde Allah'ın müşahade edilmesine atıfta bulunan Fâzılî, Hak Teâlâ'nın namaz, zekât, hac ve oruçtan muradının, insan suretinin tefsiri olduğu düşüncesine sahiptir:

Hağ Te' âlanuñ muradı şüretüñ tefsiridür

Hem şalât u hem zekât hem hacc ü [hem] imsâkden (178/3)

Nesîmî, vahdet-i vücut felsefesi çerçevesinde ele alacağımız aşağıdaki beytinde, hem namaz hem zekât hem ikiyüzlü hem imanın tevhidi hem iman parıltısı olduğunu beyan etmektedir:

Hem şalâtem hem zekâtem hem menem zerğ ü riyâ

Hem menem tevḥîd-i îmân şu' le-i îmân menem (646/9)

2.2.7.4. Hac

Hac ibadeti, beden ile yapılan bir ibadet olup İslam'ın beş şartından biridir. Bu ibadet için gereken özelliklerden birisi de gücü yetmektir. Gücü yeten bir kimsenin ömründe bir kere Kâbe'de hac ibadetini gerçekleştirmesi farzdır.

Fâzılî, Hak Teâlâ'nın namaz, zekât, hac ve oruçtan muradının, insan suretinin tefsiri olduğunu dile getirmektedir. Burada Hurufiliğin temel prensiplerinden olan Allah'ın, Âdem'in yüzünde tecelli etmesine telmihte bulunmaktadır:

Hağ Te' âlanuñ muradı şüretüñ tefsiridür

Hem şalât u hem zekât hem hacc ü [hem] imsâkden (178/3)

Safa kelimesi hem zevk, neşe anlamlarına sahiptir hem de Mekke civarında bulunan bir yerin adıdır. Hac ile ilgili beyitlerde safa kelimesinin bu iki anlamı sebebiyle tevriye sanatının gerçekleştirildiğini görürüz. Hangi beyin içerisinde sevgilinin aşkının arzusu yoksa bin kere hac ederse de ölü hakkı için onun safasının olmadığını söyleyen Nesîmî, haccın aşkla yapılması gerekliliği üzerinde durur:

ƘanƘı dimâğ içinde ki ‘aşƘuñ hevâsı yok
Biñ hac iderse mürde haƘı-çün şafâsı yok (229/1)

Nesîmî, Allah’ın fazlını (sevgilinin) yüzünün nurunda gördüğü zaman Kâbe’nin tavafının tamamlandığını, bunun safa ve büyük hac olduğunu söyler. Hacılar Safa ile Merve arasında dört defa gidip üç defa gelirler. Buna sa’y denir. Sa’yda toplam 7 kere gidip gelme olmaktadır. Huruflerce sa’ydaki toplam 7 kere gidip gelme 7 ümmî hat karşılığındadır.¹⁷⁵ Aşağıdaki beyitte Huruflere göre insan yüzünde bulunan 7 ümmî hat ve bu 7 ümmî hattın 32 ilahî harfe karşılık gelmesi dolayısıyla insan yüzünün Allah’ın tecellî makamı olması vurgulanmaktadır:

Nesîmî fazlın Allâhuñ yüzüñ nūrında çün gördi
Tavâf-ı Ka‘be hatm oldı Şafâ vü hacc-ı ekberdür (390/7)

2.2.7.5. Kâbe

Mekke’de bulunan hac zamanında çevresi tavaf edilen küçük binanın adı, Müslümanların kıblesidir. Dünyadaki bütün Müslümanlar namazlarını Kâbe’ye dönerek kılarlar. Hac sırasında, hacı adayları tarafından tavaf edilir. İlk olarak Hz. Âdem tarafından yapılmış, daha sonra Hz. İbrahim ve Hz. İsmail tarafından yeniden inşa edilmiştir.

Bir hadiste mealen, kalp kırmanın 70 kere Kâbe’yi yıkmaktan daha büyük günah olduğu söylenmektedir. Tasavvufta insan gönlü, Allah’ın tecelligâhı olarak düşünülür. Yûnus Emre’nin; bir gönül elde etmenin, bir gönül bayındırlığının bin

¹⁷⁵ Fatih Usluer, **Hurufluk İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2014, s. 516.

Kâbe'den daha iyi olduğunu söylediği aşağıdaki beyti bu hadis doğrultusunda düşünebiliriz:

Dürüş kazan yi yidür bir gönül ele getür
Biñ Ka' beden yigrekdür bir gönül ' imâreti (90/6)

“Hâr-ı mugaylân” tabiri deve dikenini anlamına gelir. Klasik Türk edebiyatında Kâbe ile ilgili beyitlerde bu tabir geçebilmektedir. Nesîmî, her kim mana Kâbe'sine ulaşamazsa, sayısız mihnet ve deve dikenini bilmeyeceği kanaatini taşır. Bu beyitte, hac yolculuğunun sıkıntısına da dikkat çekilmektedir:

Ka' be-i ma' nâya her kim çü Nesîmî iremez
Miñnet-i bî-' aded [ü] hâr-ı muğaylân ne bilür (195/5)

Hz. Ali'nin eşiğinin gönlü temiz insanların Kâbe'si ve ona yüz sürenlerin kıymetinin yüce olduğunu söylediği Nihânî'nin aşağıdaki beytinde Hz. Ali'nin eşiği, Kâbe'ye benzetilmiştir:

Âsitânuñ Ka' be-i ehl-i şafâdur yâ' Alî
Aña yüz sürenlerüñ kâdr[i] ' alâdur yâ ' Alî (97/1)

Hayretî'nin aşağıdaki beyti de aynı doğrultudadır:

Ka' bemüzdür âsitâni Hâyardaruñ
Biz ' Aliyyü'l-Murtezâyî cânlaruz (256/4)

Bazı beyitlerde Hurufîlik inancı doğrultusunda Kâbe ve puthanenin birbirine eşdeğer görüldüğüne rastlarız. Aşağıdaki beyitler iki mekânın aynı olduğu düşüncesini taşır:

Ka' be 'i büt-hâneden fark itmezem men zâhidâ
Kancaru kılsam nazar ben şemme vechullâhdur (126/3)

Ka' be vü büt-hâne birdür ' aşık-ı şadıqlara
Sen özün şâf eyle kim her güşe oldı cây-ı ' aşk (329/6)

Ka' be [vü] büt-hâneden hem mescid ü mey-hâneden

Farq iderseñ kendüzüñi şanma ehlullāhsın (346/6)

Mecmuadaki bazı beyitlerde “Kâbe-i maksûd” ibaresi yer almaktadır. Usûlî; bu vadilerde şaşkın olanların, istek Kâbe’sine baştan sona yol bulduğu düşüncesindedir:

Bulur yol Ka‘be-i maqşûda öñ soñ

Bu vādilerde ser-gerdān olanlar (451/6)

Aşağıdaki iki beyitte de “Kâbe-i maksûd” ibaresi geçmektedir:

Ka‘be-i maqşûda ir sa‘y it geyüp iħrām-ı ‘aşk

Anuñ ehlin eyle yārān-ı Şafā şimden girü (350/4)

Ka‘be-i maqşûdumuzdur mürşid-i kāmīl-vücūd

Cānib-i Hāqdur kimi kim gönderürler o gelür (487/2)

Hız. Âdem’in baş ve alnı için Mescit-i Haram’dan (Kâbe) toprak alınmıştır. Bu yüzden, baş ve alın makamıdır. Daha doğru bir ifadeyle yüz makamı konumundadır. Şerîfî’nin dile getirdiği hakikî Kâbe’yi bulmaktan kasıt insan yüzünü anlamak ve bilmektir. İnsan yüzü ise Allah’ın tecelligâhı olması hasebiyle kıbledir, yani Kâbe’dir:

Ey Şerîfî yüzüñi döndür o vechullāha kim

Ka‘be-i taħkîki bulduñ şıdķ-ıla ĩmāna baķ (100/8)

Aşağıdaki iki beyti de bu doğrultuda değerlendirmek gerekir:

İderem dāyim tavāf-ı vechüñ ey cān nite kim

Ka‘be-i taħkîk imiş yüzüñ ‘Alī ehl-i şafā (368/3)

Oķuduk esmā-i küllī ma‘nā-yı ümmü’l-kitāb

Ka‘be-i taħkîk bulduķ Mescid-i Aķşā bizüz (176/3)

Bazı beyitlerde ise yüz, Kâbe'ye benzetilmektedir. Şeyhî, sevgilinin yüzünün Kâbe'sini tavaf etmeyen yüzlerce nur görse de gözlerinin hiç ışığının olmayacağı iddiasındadır:

Dil-ber cemâli Ka'besini kılmayan tavâf
Yüz nûr görse gözlerinüñ hiç ziyâsı yok (229/2)

Huruflik inancına göre Kâbe yüz makamıdır. Bu yüzden sevgilinin yüzünü Kâbe'ye benzeten Misâlî: "Ey ay yüzlü sevgili, iki zülfün senin cemalinin Kâbe'sine secde etmedi. İnce sırdır ve onun hududu yoktur." der.

Sâcid olmadı cemâlün Ka'besine ey kamer
İki zülfün ince sırdır yok aña pâyân u had (238/6)

Aşağıdaki beyitlerde de yüz-Kâbe ilişkisi yer almaktadır:
Yüzünü gördi anuñ-çün Ka'beden döndü gönül
Kim degüldür mu'teber taqlid ile olan 'amel (244/5)

İşigün Beytü'l-harâm ehl-i şafânuñ Mervesi
Ka'be yüzünü oldı zülfün 'urvetü'l-vuşkâ-y-imiş (359/6)

Ka'be-i didâra karşı kıl teveccüh yüz sürüp
Cân u başı kıl fedâ yolına qurbânlık budur (405/4)

Ka'bedür çün vech-i cânân beyt-i Haqdur Ka'be çün
Küntü kenz oldı 'ıyân ü sırr-ı pinhân oldı fâş (462/5)

Hüsrev, Âdeme secde etmeyi şeytan, cin olarak ve Kâbe'den yüz çeviren yolunu kaybetmiş kâfir olarak niteler. Beyitte Huruflere göre Kâbe'nin yüz makamı olmasına atıfta bulunulmuş ve Âdem-Kâbe, div ü cin-kâfir-i güm-râh, secde itmez-yüz döndürür ibareleri ile müşevveş leff ü neşr sanatı gerçekleştirilmiştir:

Div ü cindür Hüsrevâ kim secde itmez Âdeme
Ka'beden yüz döndürür şol kâfir-i güm-râhı gör (275/5)

Türemiş'in zahide seslendiği aşağıdaki beyitte gönül, Allah'ın tecelligâhı olması dolayısıyla, Kâbe'ye benzetilmektedir. Türemiş, kendisinin aşk rindi olduğunu ve zahitten kendisine mescidi göstermemesini istedikten sonra kendisinin namazı şah ile kendisinin gönül Kâbe'sinde kıldığını iddia eder:

Zâhidâ men rind-i ' aşka mescidi ' arz eyleme
Ka' be-i gönlümde kıldum men namâzı şâh-ıla (434/2)

Kendilerini kudret elinin mimarının inşa ettiğini söyleyen Hakîkî, muhataptan, gönüllerini kırmamasını istememekte ve kendilerinin pek yüce Kâbe olduklarını dile getirmektedir:

Bizi bennâ-yı yed-i kudret idüpdür bünyâd
Yıkma gel gönlümüzü Ka' be-i ' ulyâyuz biz (662/5)

Vahdetî, Hakk'ın Kâbe'sinin müminin kalbi olduğunu söyler. Daha sonra marifetin orada sadece Kevser ile Zemzem olduğu düşüncesini sarf eder:

Mü 'minüñ kalbi imiş Ka' be-i Hâk Vahdetiyâ
Ma' rifet anda hemân Kevşer-ile Zemzemdür (631/5)

Taşlıcalı Yahyâ Bey, saf sufilerin gönlüne ihlas ile girilmesini ve Mescit-i Aksa'nın dolaşılıp en yüce Kâbe'de olunmasını ister. Beyitte gönül Allah'ın tecelligâhı olarak yorumlanmıştır:

Şûfi-i şâfîlerüñ gir göñline ihlâş-ıla
Mescid-i Akşâyı seyr it Ka' be-i ' ulyâda ol (430/5)

Türk edebiyatının büyük şairlerinden Bâkî, sanki Kâbe'nin her tarafındaki insanların saf saf olması gibi sevgilinin mahallesinin etrafını âşıkların dolandığını söyler:

Küyuñ etrâfını ' uşşâk tolanur güyâ
Harem-i Ka' bede her cânibe erkân şaf şaf (210/8)

Aşağıdaki beyitte Vahdetî, sevgilinin bulunduğu yerin Kâbe'sine can veren âşıkların türbesini gökteki melek saflarının tavaf edeceği kanaatindedir:

Ka'be-i kûyına karşı cân viren 'âşıklarauñ
Gökdeki şaf-ı melâ'ik türbesin eyler tavâf (143/2)

Fazlın Kâbe'sine girdiğinden beri her nefeste binlerce hac etmekte olduğunu dile getiren Muhîfî, "fazl" kelimesi hem Allah'ı hem de Fazlullah Hurufî'yi çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanmıştır:

Ka'be-i fazla Muḥîfî gireli
Her nefesde iderem biñ biñ hâc (245/5)

Cemâlî, bütün hacılar için uzak isteğın bu olduğunu bildiği için sevgilinin mahallesinin tavafı için Kâbe'nin yolundan döndüğünü açıklar. Aşağıdaki beyti Hurufîliğin, Allah'ın insanda tecelli etmesi doktrini çerçevesinde değerlendirmek mümkündür:

Tavâf-ı kûy-ı yâr-içün tarîḫ-i Ka'beden döndüm
Ki bildüm maḫşad-ı aḫşâ bu oldu cümle ḫüccâca (339/4)

Yahyâ Nazîm aşağıdaki beyitte, Hz. Peygamber'e seslenerek: "Sana salat ü selam olsun. Senin mahallenin Kâbe'sini tavaf etmek saladır." der:

Taḫiyyât u vürüd olsun revân-ı pāküñe tâ kim
Tavâf-ı Ka'be-i kûyuñ şalâdur yâ Resûlallâh (10/22)

2.2.7.6. Dua

Dua kelimesi, Allah'a yalvarma anlamına gelir. Şekûrî, başkasını terk edip Hakk'a dua edenin mutluluk bulacağı düşüncesini taşır:

Ey Şekûrî kıl tazarru' Ḥaḫḫa eyle ilticâ
Ġayrı terk idüp iden Ḥaḫḫa du'â bulur felâḫ (42/5)

Sarhoşlar; içkinin boğazı dar bir şişeden ya da sürahiden kadehe dökülürken çıkardığı "kulcul" sesini duaya benzetmişler¹⁷⁶ ve buna kadeh duası demişlerdir. Sakiye seslendiği aşağıdaki beyitte Misâlî, şarap küpünün tılsımı açılınsın diye çok zamandır kadehin duasını okuduklarını dile getirmektedir:

¹⁷⁶ Onay, a.g.e., s. 229.

Feth ola diyü tılısm-ı hum-ı mey ey sâkî
Oğuruz nice zamândur ki du‘ âsın kıadehüñ (186/3)

Şeyhî, sevgilinin aşkının Arafat’ında “lebbeyk” diyenlerin canı teslim etmekten başka sevgilinin katına duasının olmadığı görüşündedir:

Lebbeyk uranlaruñ ‘ Arafâtında ‘ aşkuñuñ
Teslim-i cāndan özge tapuña du‘ âsı yok (229/3)

Esprili bir dille yazdığı beyitte, zahidin şarap içmemek konusunda tövbe ettiğini, fakat meyhanecinin bed-duasından kaçtığını açıklayan Ulvî, dolaylı olarak, bed-duadan sakınmanın gerekliliği üzerinde durur:

Tevbe eylerdi şarāba zāhid ‘ Ulvî velî
Havf ider pîr-i muğānuñ bed-du‘ āsından kaçar (237/5)

Aşk ile yokluk dalı gibi iki kat olduklarını, kudret elinin yayı olduklarını, her zaman oklarının dua olduğunu söyleyen Taşlıcalı Yahyâ Bey, oku isabet etmesi ve insanda etki bırakması bakımından duaya benzetmektedir:

‘ Aşk-ıla dāl-i ‘ adem gibi iki kat olmuşuz
Dest-i kudret yāyiyuz her dem du‘ ādur tîrümüz (606/3)

Halîlî, her ne kadar zahir ahlakıyla zikir ve dua etse de gönülde sevgilinin dedikodusunun gizli olduğunu söyler:

Dilde pinhān güft gūyuñ zevkdür fikrüm benüm
Zāhir ahlakıyla gerçi eylerem zıkr ü du‘ ā (260/6)

Fuzûlî, dualar ettiği hâlde sevdiğinin bir an bile geçip uğramadığını ve sihirle serviyi yürütmenin mümkün olmadığını şöyle ifade etmiştir:

Du‘ ālar eylerem benden baña bir dem güzār itmez
Ne çäre sihr-ile servi hırāmān eylemek olmaz (673/6)

Murabba nazım şekli ile kaleme aldığı şiirde yer alan aşağıdaki bentte Ahmet Paşa, kendilerine sövüp sayana binlerce dua ettiklerini açıklar:

Terk-i tecrîdem maķāmum gūşe-i faķr u fenā
Ağlamağ u gülmek ü ölmek dirilmek bir yaña
Bize düş-nām idene biz iderüz biñ biñ du‘ ā
Söylemezven Hāķ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf (494/3)

Hz. Ali’ye seslenen Nihânî, Şah Taki ve Naki’nin yollarına toprak olup Askerî’ye daima zikrinin dua olduğunu beyan etmektedir:

Şāh Taķî ile Naķînüñ yollarına hāķ olup
‘ Askerîye dā’imā zikrüm du‘ ādur yā‘ Ali (97/10)

Duaya benzettiği ellerinden her gelenin boş gitmeyeceğini, neşe sahiplerinin piri ve temenna Tur’u olduklarını iddia eden Taşlıcalı Yahyâ Bey, her duanın karşılık bulacağı inancına telmihte bulunur:

Her gelen dest-i du‘ āmuzdan eli boş gitmez
Pîr-i aşhâb-ı şafâ Tûr-ı temennâyuz biz (172/2)

Kalender, bunca zamanın gelip geçmesine rağmen münkirin zavallı dervişi ve dua sahiplerinin kıymetini henüz bilmediğini belirtmektedir:

Bunca devrân geldi geçdi bilmedi münkir henüz
Dervîş-i bî-çāreyi ehl-i du‘ ānuñ kadrini (299/6)

Aşağıdaki beyitte Refî, Allah’tan duasını kabul etmesini arzular:

Bu du‘ āyı müstecāb it yā Mücib
Fazluñ izhār it bedîdār [yā] Hābîb (634/24)

2.2.7.7. Hurufîlik

Huruf kelimesi köken olarak Arapça olup “harfler” anlamına gelmektedir. Hurufî de harflere mensup olanlar, huruf bilgisi ile ilgili olan anlamını ihtiva eder. Gizli ilimler içerdiği kabul edilen harflerin insana ve tabiata tesir ettiği inancı çok eskilere dayanmaktadır. Eski Mısır, Yakındoğu ve Hint Uygarlıklarında, daha sonra Yahudi, Hıristiyan ve İslam kültürlerinde ilm-i hurufa rastlamak mümkündür. Grek filozofları arasında da bu görüş bazı dönemlerde kabul görmüştür. Grek filozofları

arasında yer alan Pisagor, âlemin ilk prensibinin aralarında bir düzen ve uyum bulunan sayılar olabileceği görüşünü dillendirmiştir. Kaynaklarda Aristo'nun bile sayı ve harflerin esrarıyla ilgili bir eser yazdığı ifade edilmişse de bu eserin uydurma bir kitap olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde İslam dünyasında huruf ilmine dair yazılan eserler içerisinde Hermetik ve Pisagorcu geleneği temsil eden kaynakların çoğunun da doğruluğuna güvenilmemektedir. Hurufilik gerçek manasıyla milâttan önce IV. ve III. asırlardan itibaren Ortadoğu'daki Helenistik-Gnostik izler taşıyan dinlerde görünmeye başlar. Baskıya maruz kalan bazı Gnostik gruplar, üyelerine gizli kalması gereken bilgileri şifreler yoluyla öğretmişlerdir. Milâttan önce IV. asırdan veya biraz daha erken dönemlerden itibaren Ege'de bulunan sır dinlerinin Grek harflerine sayısal değerler yükleyerek kehanet formülasyonlarını geliştirdiğini bilmekteyiz. Helenistik-Gnostik hakkında yazılan eserlerde Sbyline Oracles (M.Ö. V-III. asırlar arası) adı verilen Yahudi-Grek kaynaklı kehanetler koleksiyonunda geleceğe dönük öngörülerde bulunulmuştur. Roma şehrinin 948 yıl sonra yeryüzünden yok olacağını dile getiren kehanet, bu kehanetlerin en ilginçlerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Böyle bir kehanetin ortaya çıkmasında, Grekçede Roma adının "gematria" sistemine göre sayısal karşılığının 948 olması dikkate alınmıştır.¹⁷⁷

Huruf ilminin, İslam dünyasında gelişip yaygınlaşmasında, ilkçağ tabiat felsefesinin Gnostik düşünürlerce mistik ve teosofik açıdan yorumlanmasının büyük payı vardır. Cabir b. Hayvan'dan itibaren bazı İslam âlim ve filozoflarının farklı ölçülerde benimsedikleri bu felsefede tabiat dört unsurdan oluşmaktaydı. Teosofik anlayışa göre Allah'ın isim ve sıfatları feleklere ve yıldızlara geçerek onların nefislerini (ruhlarını) meydana getiriyordu. Harfler ve rakamlar ulvî âlemle süflî âlem arasındaki gizli ilişkiyi gösteren birer şifre durumundaydı. Bunların sırları kelimelere, kelimelerin sırları ise evrene yayılmış idi. Bu görüşte ateş, hava, su ve toprağın tabiatları Arap alfabesinin yedişer harfiyle irtibatlandırılmış ve bu unsurlardaki her türlü etki edilgi harflerin gücüyle yorumlanmıştır. Bunun neticesinde harfler kozmik âleme ilişkin şifreler şeklinde görülüp şifreler çözüldükçe

¹⁷⁷ Mehmet Emin Bozhüyük, "Hurûf", *DİA*, C. 18, İstanbul, 1998, s. 397-398.

düzenin kavranacağı ve üzerinde belli tekniklerle tasarrufta bulunulacağı ifade edilmiştir.¹⁷⁸

Harfler ile rakamların olmuş ve olacak olayları sembolik şekilde anlattığı inancı Şii-Batınî kökenli cefr (cifr) geleneğinin ortaya çıkışında etkilidir.¹⁷⁹ Cefr veya cifr kelimesi, terim olarak değişik metotlarla gelecekte haber verdiği iddia edilen ilmi veya bu ilmi kapsayan eserleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Şiilerce geleceğe ilişkin haberleri bünyesinde barındırdığı iddia edilen ve Hz. Ali ile Cafer es-Sadık'a isnat edilen eserlere “el-Cefr” veya “ve'l-câmia” adı verilmiştir.¹⁸⁰

İslam dünyasında harflerin bazı gizli özellikleri olduğu düşüncesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Aşırı Şiiilerden Mugire b. Said el-İclî H. II./M. VIII. asırda Allah'ı harflere benzetmişti. Daha sonra Hurufî anlayış ve yorumlar, bazı mutasavvıflar başta olmak üzere İslamî gruplar arasında ilgi gördü. Bilhassa İbn Arabî'nin katkılarıyla bu ilgi daha da arttı. Bu anlayışın etkisine kapılanlar arasında İbn Haldun ve Kâtip Çelebi gibi âlimler bile bulunmaktaydı. Bununla birlikte İslam dünyasında batınî düşüncelerin ışığında Hurufîliği sistemleştiren ve bir fırka hâlinde yayan Fazlullah-ı Hurufî oldu.¹⁸¹

Fazlullah-ı Hurufî'nin (ö. H. 796/M. 1394) soyu yedinci imam Musa el-Kazım'ın oğlu Cafer'e ulaşır. Fazlullah, H. 756/M. 1355'te bir rüya görür. Bu rüya ile kendisine Hz. Peygamber tarafından rüya yorumu verildiğini söyler. Fazlullah, tasavvufa bu şekilde girer. Başka bir rüyaya göre ise kendisini Mehdî ve Mesih ilan etmiş, peygamberlerin ve velilerin sonuncusu olduğunu iddia etmiştir.¹⁸²

Timur'un hükümdarlığı döneminde (M. 1370-1405) İran, Hârizm, Azerbaycan ve Irak bölgeleri çeşitli tarikatların yoğun şekilde faaliyette bulunduğu çevrelerin başında gelmekteydi. Timur, ilim ve tarikat ehline değer verdiği gibi

¹⁷⁸ Bozhüyük, **a.g.m.**, s. 398.

¹⁷⁹ Bozhüyük, **a.g.m.**, s. 398-399.

¹⁸⁰ Metin Yurdagür, “Cefr”, **DİA**, C. 7, İstanbul, 1993, s. 215.

¹⁸¹ Hüsamettin Aksu, “Hurûfîlik”, **DİA**, C. 18, İstanbul, 1998, s. 408.

¹⁸² Yakup Kansızoğlu, **Şifreci Yanılgı Hurûfîlik Tasavvuru/Harf Gizemciliği ve Kur'ân Yorumuna Olan Etkileri**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004, s. 14.

hoşgörülüydü de. Bu yüzden farklı inanca sahip zümrelerin bu bölgelerde faaliyet göstermeleri de kolaylaşmaktaydı. Fazlullah-ı Hurufî, ideolojisini yayabileceği böyle bir kültür atmosferinde ortaya çıktı. Batınî şeyhlerinden olan Serbedarîler’le birlikte Horasan’da isyanlara karışan Şeyh Hasan-ı Curî (ö. H. 743/M. 1342-43) ve onun halifelerinin tesiriyle sistemini kurmaya ve yaymaya çalıştı.¹⁸³

Fazlullah, batınîlerin tevil usullerini ele aldı ve düşünce sisteminde bu usulleri uyguladı. Batınîlerin tevil usullerinden özellikle harflere verilen ehemmiyeti ve gerektiğinde harflerin sayılarla ilişkisini kullandı. Bütün dinî hükümleri ve emirleri Arap alfabesindeki 28 ve Fars alfabesindeki 32 harf çerçevesinde yorumladı. Usulleri tam ve amacı belli olmayan bir hâlde bulunan ve daha çok gelecekteki olayları görmek için kullanılan huruf bilgisini, zamanına göre gerçekten de orijinal bir şekle soktu. Fazlullah; kendisini Mehdî, Mesih ve Tanrı mazharı ve zuhuru olarak hissedip ve kendisini bu şekilde tanıtip bu şekilde Hurufîliği inşa etti.¹⁸⁴

Hurufîler kendi felsefelerini, harflerin ontolojik önceliğinden hareketle şekillendirirler. Hurufîlere göre yaratılış harflerden oluşan sesle (kûn) başlamıştır. Evrendeki her şeyde ses bulunmaktadır. Evrendeki bu sesler 32 tanedir ve bu da 32 harfe tekabül etmektedir. 32 harf varlığın temeli durumundadır. Cansızlar ve hayvanlar bu sesleri çıkarsa da yaratılmışlar içerisinde sadece insan harflerin hepsini telaffuz edebilme kabiliyetine maliktir. Hurufîler harfleri; harflerin varlığın temelinde olması, varlığı kapsamasından dolayı, Kur’an’ın 28 harfi ve Fazlullah’ın nutkundan gelen 32 harfi ve bunların tamamını söyleyen insanı, felsefelerinin temelini koymuşlardır. Harfler varlığın temeli olduğuna göre, bir şekilde bütün mevcudatta görünüp müşahede edilmelidir. Bütün mevcudat bu harflerde görünebilmelidir. Kur’an’da geçen “*Ne kuru ne yaş, hiçbir şey yoktur ki, o her şeyi açıklayan Kitap’ta bulunmasın.*” (Enam 6/59), “*Biz her şeyi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) sayıp tespit etmişizdir.*” (Yâ sîn 36/12) ayetleri her şeyin 28 harften meydana gelen Kur’an’da olduğu hakikatini ifade etmektedir. Ama ayetlerde dile

¹⁸³ Aksu, **a.g.m.**, s. 408.

¹⁸⁴ Abdülbâki Gölpınarlı, **Hurûflük Metinleri Kataloğu**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 17-18.

getirilen “Kitap”tan kastedilen Kur’an-ı Kerim değildir. Çünkü Kur’an’da p, ç, j, g harfleri bulunmamaktadır. Kitap’tan kast olunan Levh-i Mahfuz’dur. Levh-i Mahfuz da 32 harften oluşmaktadır. Varlığın temelinde 28 ve 32 ilahî harf bulunduğundan Hurufiler; peygamberlerden meleklere, ibadetlerden ahirete, Kur’an’dan hadislere kısacası İslam içerisinde bulunan her şeyde 28 ve 32 harfin varlığını göstermeye çalışmışlardır.¹⁸⁵

Hurufî felsefesinde ve Fazlullah’ın görüşlerinde insan oldukça ön plandadır. İnsanın yaratılışı ve onda gerçekleşen tecelli dolayısıyla varlıklar içerisinde apayrı bir yeri vardır. Fazlullah, Allah’ın ism-i azamının Hz. Âdem olduğu kanaatindedir. Bu yüzden insan yeryüzünde Allah’ın halifesi durumundadır. İnsanın önemi ve diğer varlıklara üstünlüğünü sayıların yardımıyla ispatlamaya çalışmıştır.¹⁸⁶

Fazlullah, insan ile âlemin denk olduğunu ispatladıktan sonra insanın âlemden üstün olduğunu savunur. Âlemin parça parça, insanın ise bütün olarak tecelliye mazhar olması, insanın âleme üstünlüğüne bir örnektir. Diğer varlıklar bu üstünlüğün farkındadırlar ve melekler bu yüzden ilk yaratılışta Hz. Âdem’e secde etmişlerdir. İnsan ve âlem arasında kurduğu ilişkinin bir benzerini insan-Kur’an arasında da inşa eder. Fazlullah, Kur’an’ı kelim-i sâmit (susan söz), insanı da kelim-i nâtik (konuşan söz) olarak niteler. İnsan ile Kur’an’ın benzeşmesinin sebebi her ikisinin de söz olması dolayısıyladır. Her ikisi de söz olması bakımından ilahî kelimenin göstergesi kabul edilir. İlahî kelime, insanda yüzündeki hatlar (ümmî ve ebî), Kur’an’da ise içerisindeki harfler sebebiyle ortaya çıkar. Fazlullah, insanın Kur’an’dan üstün olduğunu iddia eder. Çünkü insanların yazıp okuduğu mecazî Kur’an’dır. İnsan, yüzündeki hatlar sayesinde hakikî Kur’an’dır. İnsanın yüzündeki hatlar (hakikî Kur’an’ın yazısı) silinmezken, mecazî Kur’an’ın yazısı silinmektedir. Bu örnek de insanın önemini göstermektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Usluer, **a.g.e.**, s. 125-126.

¹⁸⁶ Hasan Hüseyin Ballı, **Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfî**, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, s. 159-160.

¹⁸⁷ Ballı, **a.g.e.**, s. 162-63.

Hurufiler çeşitli bölgelerde fikirlerini yaymak için faaliyette bulunmuşlardır. Horasan, Isfahan, Tebriz, Irak-Suriye ve Anadolu; XIV. ve XV. yüzyıllarda Hurufilerin faaliyet gösterdiği başlıca merkezler olarak dikkati çekmektedir:

a) Horasan: Hurufilerin Horasan ve Herat'taki varlığı daha Fazlullah hayattayken başlamıştı. Herat'ta, Şahruh'un ordusunda Hurufiliğin tehlikeli boyutlarda yayılmaya başladığını görürüz. Bu yüzden birçok Hurufî'nin değişik yerlere sürüldüğünü bilmekteyiz. Kaynaklarda Ahmed-i Lûr adlı Hurufî'nin cuma namazını kıldıktan sonra camiden çıkan Şahruh'u yaraladığı, fakat hemen yakalanarak öldürüldüğü (H. 830/M. 1427) bildirilmektedir. Bu olay neticesinde Herat'ta birçok Hurufî sürülmüş, tutuklanmış ve öldürülmüştür. Bazı kaynaklarda ise Herat'ta Hurufilerin yönetim tarafından takibata uğramasının sebebi olarak, Hurufilerin Şahruh'un ordusunda İbahîliği yaymaları gösterilmektedir.¹⁸⁸

b) Isfahan: Fazlullah, Isfahan civarındaki Tokcı'da bir mağarada inzivaya çekilip Hurufiliği yaymaya çalıştı. Fazlullah'ın ölümünden sonra Hacı Surh, bir grup Hurufî ile birlikte Isfahan'a geldi. Burada Hurufiliği yayarak kendisine taraftar topladı. Hacı Surh, H.835/M. 1431-32'de bir ayaklanma çıkardı. Ayaklanma sonrası Hacı Surh'un derisi yüzülerek öldürüldü. Kendisinin taraftarları da çeşitli cezalara çarptırıldı.¹⁸⁹

c) Tebriz: Karakoyunlu devleti ile Hurufiler arasında ilişkiler ilk önceleri iyiydi. Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf ile oğlu Cihan Şah'ın Şiiliğe meyli olması, bilhassa Cihan Şah'ın dine karşı kayıtsız olması Hurufileri Karakoyunlu devleti içerisinde faaliyet göstermelerine uygun bir zemin hazırladı. Bu duruma ulema tepki gösterdi. Bunun üzerine ulema heyetinin verdiği fetvaya dayanarak Cihan Şah'ın emriyle 500 Hurufî Tebriz'de öldürüldü. Hurufilerle ilişkileri bulunan çok kişi Tebriz'den sürüldü.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Aksu, **a.g.m.**, s. 409.

¹⁸⁹ Aksu, **a.g.m.**, s. 410.

¹⁹⁰ Aksu, **a.g.m.**, s. 410.

d) Irak-Suriye: Hurufiliğin Irak'taki başlıca temsilcileri: Dervîş Emîr Ali Keyvân, Dervîş Sadr-ı Ziyâ, Dervîş Hamd-i Nâtık, Hacı Îsâ Bitlisî, Hasan Haydarî, Hasan Tîrger, Seyyid Tâceddin ve Seyyid Muzaffer'dir. Bu kişiler, Bağdat'ta Hurufîğin propagandasını yaptı ve diğer Hurufilerle de ilişkilerini sürdürdü. Suriye Hurufilerinin en önemli temsilcisi ise Seyyid Nesîmî'dir. Seyyid Nesîmî Hurufiliği sadece Suriye'de yaymakla kalmamış, ayrıca Anadolu'ya gelerek burada da propaganda faaliyetinde bulunmuştur.¹⁹¹

e) Anadolu: İran'dan uzaklaştırılan Hurufiler, Anadolu ve Rumeli'ye geçmişlerdir. Hoca İshak (ö. H. 1310/M. 1892-93), Fazlullah'ın idam edilmesinden sonra halifesi Ali el-Alâ'nın Anadolu'ya geçtiğini, Anadolu'da Hacı Bektaş tekkesinde oturduğunu ve Bektaşîlere Hurufiliği telkin ettiğini dile getirir. Mir Şerif, “**Hacnâme**” adlı eserinde, Anadolu'ya geldiğini, Fazlullah'ın kitapları ile Hurufîğe dair kitapları gönderdiğini, bizzat getirdiğini beyan eder. Hatta kardeşi ile birlikte Karadeniz kıyılarına kadar geldiğini ifade eder. Oğlanlar Şeyhi, Nesîmî'nin Ankara'ya gelip Hacı Bektaş-ı Velî ile görüşmek istediğini söyler. Nesîmî, H. 811'den önce Halep'te derisi yüzülerek öldürülmüştür. Bu şairin Anadolu'da çoğu yeri gezdiği, halifeler yetiştirdiği kesindir. Nesîmî'nin halifelerinden birisi de mezarı Preveze'de bulunan, Hurufîliğe dair eserleri olan Refîî'dir. Refîî'nin de gezip dolaştığı yerlerde halifeler yetiştirdiği şüphesizdir. Hurufiliğin Anadolu'da yayılmasında ve Anadolu'dan Balkanlara geçmesinde Ali el-Alâ'nın değil, Mir Şerif'in ve Nesîmî'nin etkisinin olduğu söylenebilir. Hurufilik, Bektaşîlere Mir Şerif ve Nesîmî'nin vasıtasıyla etki etmiştir.¹⁹²

Hurufî halifeleri XV. asrın başından itibaren Tebriz ve Halep yoluyla Anadolu'ya gelmiş, propagandalarını yapmaya başlamışlar ve inançlarını tasavvuf, vahdet-i vücud ve ilm-i esrâr-ı huruf gibi daha önce mevcut olan fikir ve inançlar içerisinde gizleyerek yaymaya çalışmışlardır. Horasan, Azerbaycan ve İsfahan'da olduğu gibi Anadolu ve Balkanlarda da halk ve yöneticiler arasında bir çevre edindikleri ve sonunda Kalenderîlerin arasına sızdıklarını kaynaklardan

¹⁹¹ Aksu, **a.g.m.**, s. 410.

¹⁹² Gölpınarlı, **a.g.e.**, s. 28.

öğrenmekteyiz. Çelebi Sultan Mehmet ve oğlu Sultan Murat döneminde başlayan Hurufî etkisi Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı sarayına kadar ulaşmıştır. Taşköprülüzâde, genç padişahın bile bir ara bu harekete meylettğini belirtir. Hurufiler daha önce uyguladıkları teknikleri Osmanlı ülkesinde de uyguladılar. Hurufiler, yeniçeriler arasında taraftar bulmaya, padişahı etkileyerek Hurufiliği devletin resmi mezhebi hâline getirmeye, iktidarı ele geçirmeye çalıştılar. Bu tehlikeli durumu gören vezir Mahmut Paşa ulemayı uyardı. Fahrettin-i Acemî, Hurufilerin cezalandırılması mevzusunda Fatih Sultan Mehmet'i ikna etti. Takibata uğrayıp yakalanan Hurufiler Edirne'de öldürüldü. Hurufilerin Osmanlı topraklarından sürülmesi ise Kanunî Sultan Süleyman döneminde gerçekleşmiştir.¹⁹³ Osmanlının çeşitli dönemlerinde Hurufiler takibata uğramış, sürülmüş ve cezalandırılmışlardır.

İşknâme ve **Ahiretnâme** isimli iki eseri olan, **Hâbnâme**'yi Türkçeye çeviren Abdülmecit'in Tireli olduğu düşünülürse, XVI. yüzyılda Tire'nin Hurufilerin propaganlarını yaptığı yerlerden biri olduğu söylenebilir. Osmanlı kayıtları; XVI-XVIII. yüzyıllarda Rumeli'de Filibe, Tatarpazarcığı, Varna, Ahyolu; Anadolu'da Eskişehir ve Sivas bölgelerinde Hurufilerin bulunduğunu bizlere göstermektedir. Yine bu kayıtlarda "ışık" adı verilen Hurufilerin takibata uğradıkları, cezalandırılmalarına dair emirlerin verildiğini görürüz. Kayıtlara göre; Hurufiler, Bektaşî görünmüşler, Rumeli'de, Mısır'da ve Anadolu'nun bazı yerlerinde XIX. yüzyıla kadar inançlarını muhafaza etmişlerdir. Gölpınarlı'ya göre Hurufiler, Hacı Bektaş'ın adını, ancak başkalarının şerrinden korunmak için andılar.¹⁹⁴

XIII. yüzyıldan XVI. yüzyılın sonlarına kadar Anadolu'daki zümreler arasında, Hurufî halifelerinden Seyyid Nesîmî'nin ve taraftarlarının Anadolu'daki propagandaları sayesinde Hurufiler kendilerine çok sayıda taraftar kazandırdılar. Sonuçta Hurufilik hızla yayıldı. Hurufiliğin yayılmasında Nesîmî'nin halifesi Refî'nin eserlerinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Refî'den sonra Ferišteoğlu ve Viranî Baba gibi Hurufiler de aynı şekilde inanç sistemini yayma yoluna gitmişlerdir.

¹⁹³ Aksu, **a.g.m.**, s. 410.

¹⁹⁴ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s. 31-32.

Daha sonraki dönemlerde ise pek çok tarikat ve bu tarikatlere intisap etmiş mutasavvıfların eserlerinde Hurufî izi kendini göstermiştir.¹⁹⁵

Hurufîlik, dönemindeki hemen hemen bütün tarikatlara ve zümrelere etki etmiştir. Ancak bu etkinin dereceleri farklıdır. Hurufîlik, sadece Bektaşîlik ve Mevlevîliğe değil, Melamî-Hamzavî yoluna da tesir etmiştir. Hurufîliğin en çok tesiri Bektaşîlik'e olmuştur. Mevlevîliğe tesiri ise sınırlı kalmıştır. Bu tesir, Bektaşîlerdeki gibi olmamış, Hurufîlik Mevlevîliğin bir unsuru hâline gelmemiştir.¹⁹⁶

A) Hurufîliğin Ehl-i Sünnete ve Şia'ya Bakışı

Mustafa Ünver; Hurufîliğin aslında hem Ehl-i Sünnet'in hem Şia'nın hem de tasavvuf erbabının karşısında yer aldığını, bunun hemen her Hurufî kitabında rastlanan bir husus olduğunu dile getirdikten sonra,¹⁹⁷ başka bir sayfada, Hurufîlerin İsmailî olmaktan ziyade İmamiye Şia'sının bir kolu olduğunu, çünkü onların on bir imamı kabul ettiğini ve imamlar dizisinin hulul etmiş Allah olarak kabul edilen Fazlullah ile kapandığını söyler.¹⁹⁸ Gölpınarlı; Hurufîliğin Sünnî ülkelerde Sünnîliği, Şii memleketlerde Şiiliği kabul eder gördüğünü, fakat Şii-Batınî karakterini daima koruduğunu ifade eder. Shahzad Bashir; Fazlullah'ın ailesinin hangi mezhebe mensup olduklarını bilmediklerini, Fazlullah'ın eserlerinin çeşitli mezheplerin usullerine yakınlığı olduğunu hissettirdiğini dile getirdikten sonra yine de Fazlullah'ın özellikle Şiiliğin İsnâ aşeriyye kolundaki imamlara ayrı bir bağlılığı olduğunu söylemenin mümkün olacağı kanaatini sarf eder. Daha sonra, bununla birlikte Fazlullah'ın ölümünden sonra oğullarından biri tarafından yazılan bir eserde, ailenin Sünnî Şafi mezhebine bağlı olduğu iddiasına yer verir. Shahzad Bashir; bu konu hakkında söz birliği olmamasını, bir bakıma mezhep aidiyetinin, bu dönemde dinî kimliklerin hayatî bir unsuru olmadığını göstermesi olarak yorumlamaktadır.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Mustafa Ünver, **Hurufîlik ve Kur'an, Nesimî Örneği**, Ankara, Feer Yay., 2003, s. 70-71.

¹⁹⁶ Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabeveleri, 1983, s. 316.

¹⁹⁷ Ünver, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁹⁸ Ünver, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁹⁹ Shahzad Bashir, **Fazlullah Esterabâdî ve Hurufîlik**, Çev. Ahmet Tunç Şen, İstanbul, Kitap Yay., 2013, s. 12.

Hurufilik hakkında en geniş araştırmayı yapmış olan Fatih Usluer de, bazı araştırmacıların Hurufilerin mezhebi hakkındaki görüşlerine yer verir ve araştırmacıların büyük çoğunluğunun Hurufliği şii veya galat-ı şia bir fırka olarak gördüklerini belirtir.²⁰⁰ Fatih Usluer, Hurufilerin ibadetler konusundaki açıklamalarını aktardıktan sonra, Hurufilerin itikad olarak Ehl-i Sünnet ve şia gibi ayrımların ötesinde irfan bir yol izlediklerini söylemenin yanlış olmayacağı kanaatini taşır.²⁰¹

B) Hurufilik-Bektaşilik İlişkisi

Hurufilik ve Bektaşiliğin farklı olduğunu belirttikten sonra Besim Atalay, Bektaşiliğin tarikat, Hurufiliğin din ve mezhep olduğu iddiasını dile getirir. Bununla beraber Hurufilikle Bektaşiliğin o kadar kaynaştığını, birbirinden ayırt etmenin imknsız olduğunu söyler. Buna rnek olarak Bektaşilik'te "Noktat'l-Beyn" adlı duayı örnek verir.²⁰² Yukarıda Hurufilerin faaliyet gösterdiği başlıca merkezlerden biri olan Anadolu'dan bahsederken bir anlamıyla Hurufiliğin Bektaşilik'le olan ilişkisine de değinmiştik.

İran'dan uzaklaştırılan Hurufiler, Anadolu ve Rumeli'ye gelmişlerdir. Fazlullah idam edildikten sonra halifesi Ali el-Al Anadolu'ya geçmiş, Anadolu'da Hacı Bektaş tekkesinde oturmuş ve Bektaşilere Hurufiliği telkin etmiştir. Mir şerif, Anadolu'ya gelmiş, Fazlullah'ın kitapları ile Hurufiğe dair kitapları gönderdiği gibi kendisi bizzat da getirmiştir. Hatta kardeşi ile birlikte Karadeniz kıyılarına kadar gelmiştir. Nesm, Ankara'ya gelip Hacı Bektaş-ı Vel ile görüşmek istemiştir. Nesm'nin Anadolu'da çoğu yeri gezdideği, halifeler yetiştirdideği kesindir. Halifelerinden birisi de Hurufiliğe dair eserleri olan Refi'dir. Onun da gezip dolaştığı yerlerde halifeler yetiştirdideği şüphesizdir. Hurufilik, Bektaşileri Mir şerif ve Nesm'nin vasıtasıyla etkilemiştir.²⁰³

²⁰⁰ Usluer, **a.g.e.**, s. 162.

²⁰¹ Usluer, **a.g.e.**, s. 167.

²⁰² Besim Atalay, **Bektaşilik ve Edebiyatı**, ev. Vedat Atilla, İstanbul, Ant Yayınları, 1991, s. 48.

²⁰³ Abdlbki Gölpınarlı, **Hurflik Metinleri Kataloğu**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 28.

Hurufiliğin Anadolu’da yayılmasında etkisi olanlardan birisi de Nesîmî’nin müridi ve halifesi Refîî’dir. H. 811/M. 1408-1409’da Türkçe kaleme aldığı Beşâretnâme isimli mesnevi, Fazlullah’ın eseri olan “**Arşnâme**”sine bağlı kalınarak yazılmış bir eserdir. “**Gencnâme**” adlı eser de bu minvalde tertip edilmiş bir eserdir. Refîî’nin mezarı Preveze’dedir. Türk Hurufilerin çokça tanınmışlarından biri de 1469’da Tire’de ölen Ferište-zâde (Abdülmeçid b. Ferište İzzeddîn el-Hurufî)’dir. Ferište-zâde’nin Hurufilikle ilgili birçok eseri bulunmaktadır. Hurufilerin XV. yüzyılda Osmanlı sarayına kadar girdiklerini, vezir Mahmut Paşa’nın ulemayı uyarması sonucunda Edirne’de katledildiklerini yukarıda belirtmiştik. Kanunî Sultan Süleyman ise, Hurufilerin kökünü kazımaya çalıştıysa da bu fikirler artık Bektaşîlik’le bütünleşmiş bir hâldeydi. Nesîmî, Fuzûlî, Hatâyî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemînî ve Viranî; Alevî-Bektaşî edebiyatında yedi büyük şair olarak kabul edilir. Bunlardan Nesîmî, Yemînî ve Viranî açıkça Hurufî olan şairlerdi.²⁰⁴

C) Hurufilik-Mevlevîlik İlişkisi

Hurufiliğin diğer tarikatlar üzerinde etkisi olduğu gibi Mevlevîlik üzerinde de etkileri olmuştur. Mevlevîlerin tasavvuf düsturu olan istiva telakkisinde Hurufilik etkisine rastlarız. Manevî hilafet makamına geldiğini anlayan kişinin, iki parmak enliğinde yeşil bir çuhayı, önden arkaya doğru, sikkesinin üstüne, tam ortaya gelmek şartıyla çekmesine istiva denilmektedir. Mevlevîlikteki istiva prensibi, nasıl meydana gelirse gelsin, mükemmel bir şekilde Hurufilik telakkisiyle kaynaşmıştır. Mevlevîlerde sadece sikke üzerine çekilen istiva yoktur. Hırkanın çepeçevre kenarına dikilen yeşil ve bir parmak enliğindeki şeride de istiva denildiği gibi aynı zamanda semahanede, şeyh postunun önünden kapının ortasına kadar dümdüz çekildiği farz edilen çizgiye de hatt-ı istiva denilmektedir. Ayrıca bu hatta basılmamaktadır. Hurufiliğin Mevlevîliğe, bu anlatılanlardan başka etkisi de vardır. Mevlevîlerin rint kısmında, Hurufî inançlarının köklü şekilde yerleşmiş olduğunu görüyoruz. Divane Mehmet Çelebi ve Yûsuf-ı Sîne-çâk’ın şiirlerinde Hurufilik etkisini bariz bir şekilde

²⁰⁴ İrene Melikoff, **Uyur idik Uyardılar Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları**, Çev. Turan Alptekin, İstanbul, Cem Yay., 1993, s. 192-193.

müşahede etmekteyiz. Sikkesine istiva çeken ve şiirlerinde Hurufilikten söz eden Mevlevîlerin zahit Mevlevîler olmadığını belirtmekte yarar var.²⁰⁵

D) Hurufilik-Bahaîlik İlişkisi

Bahaîlik, Hurufiliğin tesir ettiği inançlardan birisi olarak göze çarpmaktadır. Bahaîlikte Bab'a iman eden ilk 18 kişiye "Huruf-u Hayy" denilmekte ve 19.'su ise Bab'ın kendisi olmaktadır. Bu sebepten Bahaîlerde 19 rakamı kutsaldır. Tüm dinsel figürleriyle 19 rakamı arasında bir ilişki tespit ederler. Hurufilikte mühim bir yeri olan "ilahî zuhur" motifi neredeyse aynısıyla Bahaîlikte de görülmektedir.²⁰⁶

²⁰⁵ Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, s. 313-317.

²⁰⁶ Ünver, **a.g.e.**, s. 83-84.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. Nüsha Tavsifi

İçerisinde böyle bir ifade bulunmamasına rağmen kütüphane kataloğunda **Mecmua-i Eş'âr** adı ile kayıtlı olan eser, 197 yapraktan ibarettir. Müntensihi/derleyeni belli değildir. 1a sayfasında Ali Emiri Efendinin vakıf mührü bulunmaktadır. Ölçüleri: 221 x 130, 190 x 90 şeklindedir.

Mecmua, Talik ve Rik'a yazılarının bir arada kullanılmasıyla yazılmıştır. Mecmua genellikle 2 sütun hâlinde 19 satırdan oluşmaktadır. Başlıklar umumiyetle kırmızı mürekkepli kalemle yazılmıştır. Saman sarısı renginde abadî kâğıt kullanılmıştır. Kahverengi mukavva cildin sırtı kahverengi deri ile kaplanmıştır. Sayfa kenarlarında yer yer yıpranmalar görülmektedir.

Mecmuanın muhteva özellikleri ise şu şekildedir: Baş tarafta kimi boş sayfalar ve rastgele yazılmış beyitler bulunmaktadır. Yer yer Arapça nesir ve Farsça şiir örneklerine rastlanır. Eserde 200 farklı şairin şiirleri bulunmaktadır.

Başı:

Vuḳūfum yoḳ bu rütbe ḥwāhsen ḥayrānıyam ḡālib
Gönülden de nihān bir maṭlab-ı dil-ḥāh var dilde

Sonu:

Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Keşt-i Nūḥ est 'aşā-yı Kelīm

Yaprak numarası verilirken bazı tekrarlara düşüldüğünden, yaprakların yerleri değiştiğinden veya atlamalar olduğundan yeni bir sıralama yaptık. Böylece mecmuanın içeriğini meydana getiren 3b ile 182a sayfaları arasını okuyarak mecmua metnini oluşturduk. Eserin 3b yaprağına kadar olan kısmındaki içerik dışı şiirleri aşağıya kaydediyoruz:

1.

Beyt

1. Vuķūfum yoķ bu rütbe h^wāhsen ħayrānıyam Ğālib
Göñülden de nihān bir maṭlab-ı dil-h^wāh var dilde

2.

1. Zencīr-i cünūn gerdenümi eyledi mu^ç tād
Meczūb-ı İlähīnūñ olur subḥası pülād

3.

1. Zulmetūñ nūrı kūsūfuñ keşfi hecrūñ vaşlı var
İnķıbāzuñ bastı ^çusrūñ yūsri ^çıķdūñ ḥalli var

4.

Ḳıṭ^ç a

1. İki ^çālemde şād olam dir-iseñ
Dil-i ğamgīn-i merdümi şād it

2. Her belādan diler-iseñ āzādı
Bend-i ğamdan faķīri āzād it

5.

¹ 1a. Beyitten önce aşığıdaki yazılar vardır ve bu yazılar harflerdeki noktalar kullanılmadan imla edilmiştir:

Ḥādımü'l-ķaşr Eş-şeyḫ Ḥamdullāh El-naķşibendī
Eş-şeyḫ Ḥāniķāh Ḥāzret-i Emīr Buḫārī
Mīn kütübi'l-ķaşr Ḥamdullāh El-Ḥüseynī el-Farūķī
Şeyḫ Ḥāniķāh Ḥāzret-i Emīr Buḫārī

² 1a. 1a'dan sonraki 1b sayfası boştur.

³ 2a. Beytin altında, "Ken^ç an Beg tarafından resm olmuştur." ibaresi yazılıdır.

⁴ 2a.

⁵ 2b.

1. Kāmil olan cümleyi kāmil görür
Nāķış olan cümle’i nāķış görür

6.
Beyt

1. Yüce baķış gerekdür ādemīde
Ki tā ol baķış anı ādem ide

7.
Ķıt‘a

1. ‘Arşā-ı ḥādişāt-ı ‘ālemde
Atsa ḳavs-ı ḳazā sihām-ı ḳader
2. İdemez men‘ cevşen-i tedbīr
Ne siper def‘ ider anı ne ḥazer

8.

1. Seni zemm eyler-ise ḥalk-ı cihān
Gelmesün Fevrī saña emr-i ğarīb
2. Kimi işbāt ider Ḥudāya şerik
Kimi eyler resūlini tekzīb

9.
Ķıt‘a

⁶ 2b.
⁷ 2b.
⁸ 2b.
⁹ 2b.

1. Derecâtını râfî' üd-derecât
Mütevazî' olanuñ itdi refî'
2. Şıfat-ı kibriyâsı Cebbâruñ
Mütekebbir olanı kıldı vazî'

10.

Beyt

1. Ğamgîn meşov ki sâkî-i kudret zi câm-ı dehr
Geh nûş-ı lutf mî dehed ü geh nîş-i zehr

11.

Zehrî-i Selânikî Kıddise Sırruhu

1. Defterinde ismini ' ayn-ı müsemma itdi ' aşk
Kendüyi kendüde kendiçün temâşâ itdi ' aşk
2. ' Āşık itdi zâhirine bâtını ' aks itdi hâl
Bâtını sırrını zâhir kim hüveydâ itdi ' aşk
3. Gâhî âdem gâhî hâtem geh Cüneyd ü Bâyezîd
Ki diyâr-ı Rûmda adını Monlâ itdi ' aşk
4. On sekiz biñ ' âlemi ma' düm iken var eyledi
Kâf u nûn ile ki çün bir kerre imâ itdi ' aşk
5. ' Ālem içre kendüden gayrı görünmesün diyü
Zehrînüñ cismini öz nûrıyla bînâ itdi ' aşk

¹⁰ 2b.

¹ Üzülme! Çünkü kudret sakisi feleğin kadehinden bazen lütuf şarabı içirir, bazen de zehir.

¹¹ 3a.

12.

Çerā Nemīdānem

1. Gözüm yaşı açar her dem nedendür bilmezem bilsem
Onulmaz dildeki merhem nedendür bilmezem bilsem
2. Ne bir şabr u qarārum var ne bir ğam-ı^wār u yārum var
Hemān bir āh u zārum var nedendür bilmezem bilsem

13.

1. Göre kim başına merhem ki vurgıl zaḥm sendendür
Ḥakīm ü lem-yezel seṣsiṣ kim eyler baṅa dermānı

Eserin 182a yaprağından sonraki şiirler aşağıdaki gibidir:

1.

Ġazel-i Müştāk

1. Pīr-i muġāndan bir nefes
Aldum a^c ceb feryād-res
Gördüm ki söyler ney ceres
Allāh bes bākī heves
2. Geçdüm sivādan ol zamān

¹² 3a. Çerā nemīdānem: Niye bilmiyorum?

¹³ 3a.

¹ 183a. Bu sayfadan önceki 182b sayfasında aşağıdaki ibareler yazılıdır:

Ey Fenāyī nuṭṭkını fehm-i fehhām eylemez

Fehm fehm eylemez

Allāhümme ṣalli^c alī^c Muḥammed ve^c alī^c alihi ve evlādihi

Mā mā mā

Elḥamdü Elḥamdülillāhi Rabbü'l-^c alemīn

² d: Allāh bes Bākī heves: Eyzān Y. Bu dörtlükten itibaren bütün dörtlüklerin nakarat kısmı bu şekildedir.

Keşf oldı sırr-ı kün fe-kān
Dost ile dost oldum hemān
Allāh bes bāķī heves

3. Buldum ħarīm-i vuşlatı
İçdüm şarāb-ı vaĥdeti
Bilmem recā vü minneti
Allāh bes bāķī heves

4. Bir baĥr-i ‘ummān oldı dil
Bir genc-i pinhān oldı dil
Bir taĥt-ı sulţān oldı dil
Allāh bes bāķī heves

5. Seyyāĥ-ı devrān olmışam
Ben mest [ü] ĥayrān olmışam
Ser-germ-i sekrān olmışam
Allāh bes bāķī heves

6. Ben bilmezem ‘ucb ü riyā
Ben bilmezem ĥubb-ı sivā
Birdür Ĥudā birdür Ĥudā
Allāh bes bāķī heves

7. Allāh vāfidür baña
Allāh şāfidür baña
Allāh kāfidür baña
Allāh bes bāķī heves

8. Geh fānī vü geh bāķiyem
Geh ehl-i ‘aşķa sākियem
Dīdār-ı Ĥaķ Müştākियem

Allāh bes bāķī heves

9. Ben ʿ aşık-ı zār olmuşam
Maʿ şūķ-ıla yār olmuşam
Müştaş-ı dīdār olmuşam
Allāh bes bāķī heves

2.

Nazīm

1. Hem esīr-i dām-ı zūlf ü hāl ü haddüñdür gönül
Hem yoluñda pāy-māl-i serv-ķaddüñdür gönül
2. Hālgāh-ı ʿ aşka ser-geşte-i hāl olsa n'ola
Gūy-ı seyli hūrde-i çevgān-ı reddüñdür gönül
3. Pā-bürehne bir gedā-yı bī-ser [ü] sāmān iken
ʿ Āşık olmak ol şeh-i hüsne ne haddüñdür gönül
4. Seyr-i hüsni-yāra māniʿ perde-i enzārdur
Keşret-i nezzāre-i ʿ uşşāk sendeñdür gönül
5. Sevdigin lābüd siyeh-çerde Nazīm-i zār-veş
Ķays [u] Leylā mübtelā var-ısa ceddüñdür gönül

3.

Naz[ī]m

1. Ķabza-i ʿ aşkıñda bir mihrüñ kemānıdur gönül
Meh-veşānuñ [r]eşk-i řāk-ı ebruvānıdur gönül

² 183b.

⁵ Nazīm-i: Nazīm ü Y.

³ 183b.

2. Ğamze-i cellād-ı hūbān havfdan lertzān olur
Bir ḥadeng-i tīz-peykānuñ nişānıdır göñül
3. Dīdeden dilden n'ola şaqlarsa yūmn-i 'aşq-ıla
Bir ser-āmed nev-cevānuñ ḥırz-ı cānıdır göñül
4. Her fūrūğı tāb [u] sūz-ı şems-i rüstāḥīzdür
Şöyle bir raḥşende mihrūñ āsumānıdır göñül
5. Āfet-i 'aşq-ı mecāziden ḥaḳıḳat dūrdur
Tā'ir-i 'aşq-ı İlāhī āşiyānıdır göñül
6. Tīr-i 'aşkıyla n'ola sūrāḥ sūrāḥ eylese
Bir kemān-ebrū ki meşq-i imtiḥānıdır göñül
7. Anda zann itme siyāhī-i süveydādur Naẓīm
Āhuvān-ı deşt-i ḥüsnüñ sürme-dānıdır göñül

4.

Naẓīm

1. Pāy-ı nāza hem düşüp ḥāk-i niyāz ol ey göñül
Hem yine kuḥl-ı niyāz-ı çeşm-i nāz ol ey göñül
2. Evc-i istiānā-yı pūr-şīt [ü] cenāḥ-ı himmet it
Ḥüsrev-i 'aşkuñ ḳolında şāh-bāz ol ey göñül
3. ...yeden maḥzūn u memnūn olma zevḳ-i ḥandeden
Şem' -i meclis gibi bir sūz u güdāz ol ey göñül

⁵ mecāziden: ḥicāziden Y.

⁴ 184a.

4. ..ste-i fitrāk-i himmet kı1l kanā' at şaydını
...dī-i deşt-i ğınāda yekke-tāz ol ey gönül
5.īsān-1 haķīkat ' āķıbet sīr-āb ider
Sen hemān gül-āonçe-i bāğ-1 mecāz ol ey gönül
6. gibi sīneñde pinhān eyle nām-1 dil-beri
Hoķķa-1 pūr-gevher-i yek-tā-yı rāz ol ey gönül
7. ...ūret-i ma' nāy1 cem' eyle Nazīm-i zār-veş
.....Maħmūd ol nazarda geh Āyāz ol ey gönül

5.
Nazīm

1. ' Arş1 da lertzān ider şabāh-1 maħabbet
Nāle-i hayye ' ale'l-felāh-1 maħabbet
2. Devlet anuñ kim şala o peyk-ise sāye
Bāl-1 Hümāy1 sebük-cenāh-1 maħabbet
3. Açdı reyāhīnini ħadīķa-i cānuñ
Feyz-i Mesīhā-dem riyāh-1 maħabbet
4. Cevher-i şemşīrimüz şerāre-i dildür
Āh-1 derūnda bize silāh-1 maħabbet
5. Secde-berüz ebrū-yı bütāne Nazīmā
' Āşıķa ancak budur şalāh-1 maħabbet

⁵ 184a.

6.

1. Düşdi yine sîneye âteş-i cân-süz-ı   aşk
Olsa n'ola şem  -i dil encümen-efrüz-ı   aşk
2. Dâğ degül lâledür eşk degül cüyibâr
Bahşış-i feyz eyledi sîne nevr-rüz-ı   aşk
3. Düşdi derün-ı dile pertev-i şâdi hele
Tâli  olup şevk-ile kevkeb-i firüz-ı   aşk
4. Olsa melâ'ik n'ola sîne-figârı müdâm
Cevşen-i çarhı geçer tîr-i ciger-düz-ı   aşk
5. Mekteb-i gâmda henüz bilmedi âzîneyi
Dil olalı ey Nazîm nevr-âmüz-ı   aşk

7.

1. Çeşm-i dil câm-ı serâb-ı cân-fezâ-yı derd-i   aşk
Güş-ı cân leb-rîz-i şavt-ı dil-güşâ-yı derd-i   aşk
2. Bir sehî serv ârzüsüyle hıyârâsâ henüz
Sîne pür-süz heves-i serdür hevâ-yı derd-i   aşk
3. Yâr eşk ü âh u rûy-ı zerdüme rahm eyledi
İşüm altun itdi ey dil kîmyâ-yı derd-i   aşk
4. Sînemi sūrâh sūrâh eyledi ğırbâl-veş
Yine cân te'sîr kullâb-ı belâ-yı derd-i   aşk

⁶ 184b.

⁷ 184b.

5. Keşf-i rāz eyler kimüñle ülfet itse dem-be-dem
Maḥrem ü bî-gāne bilmez āşinā-yı derd-i ‘aşk

6. Fikr-i tedbîr itme kânûn u şifâ yazmaz ṭabîb
Şerbet ü ma‘cûnla olmaz devā-yı derd-i ‘aşk

7. Āsitîn-i raḥm-ile eşk-i dü çeşm[üm] silmedi
İtmedükçe yāra naql-i mā-cerā-yı derd-i ‘aşk

8. ...üne-güne şüret-i ḥāl-i dilin seyr itdürür
‘Āşıkā āyîne-i ‘ālem-nümā-yı derd-i ‘aşk

9.esi ben bildüğüm dārū-yı vuşlatdur Nazîm
.....lā-yı derd-i ‘aşkam mübtelā-yı derd-i ‘aşk

8.
Nazîm

1.be zār-ı derūnum dilüm ḥizāne-i ‘aşk
.....ümde cān gibidür gevher-i yegāne-i ‘aşk

2.i Çîn-i dile doldı naşş-ı şüret-i dost
..... oldı her bün-i müyum nigār-ḥāne-i ‘aşk

3. leylā-yı zülfüñ getürdi ‘aqla cünün
.....stî-i dil-i şeydā tîr-i nişāne-i ‘aşk

4. ‘izārîña cān idi seyr idüp ḥālüñ
.....şürdi ğurbete miskîni āb u dāne-i ‘aşk

⁸ 185a.

5. Siyāh-ı mağz-ı cünūnum ki t̄ā'ir-i ğamuña
Serümde dāğ-ı melāmetdür āşiyāne-i ' aşk
6. Kemiyyet eşk-i revān olmaz idi olma ger
O ebruvān-ı kef-i hüsünüde tāziyāne-i ' aşk
7. Naẓīm o mertebe yandum ki āteş-i ' aşka
Tenümde her ser-i mū oldı bir zebāne-i ' aşk

9.
Naẓīm

1. Gitdükçe bende oldum dīvāne-i maḥabbet
İşte sen işte başum ey lāne-i maḥabbet
2. Bir perīnūñ olmışuz kim mest-i müdām-i şevki
Anda sıfāl-i serdür peymāne-i maḥabbet
3. Her gūşesinde maḥfi biñ genc-i şevk lāzım
Her şehir-i dil olur mı vīrāne-i maḥabbet
4. Bī-gāne maḥrem olmaz olsa eger Felātūn
Erbābına açıkdur hum-hāne-i maḥabbet
5. Taḥşīli terk-i cāndur ğavvāş çekme zaḥmet
Ka' rındadur bu baḥrūñ derdle maḥabbet
6. Gūş-ı kabūli güller hep çekdiler çemende
Taḥdīr idince bülbül efsāne-i maḥabbet

⁹ 185b.

7. Olsa ‘aceb mi bir cūş-ı cān Nazīm-i şeydā
Bilmez hūmār u h^wābı mestāne-i maḥabbet

10.

Nazīm

1. İtdüñ dil-i şūrīdeye iblāğ-ı maḥabbet
Oldı yine bir qālība ifrāğ-ı maḥabbet
2. İtmem gül-i hūrşīde nazar bāğ-ı felekde
Başumda yirüñ var senüñ ey dāğ-ı maḥabbet
3. Sīnemde olan şerḫaları dāğları gör
Oldı yine tağ üsti baña bāğ-ı maḥabbet
4. Eyle nıgeh-i nāz müjeñ bağrumı delsün
Vir ḫançer-i ‘aşqa demidür zāğ-ı maḥabbet
5. Qıl ‘ayn-ı ‘ināyetle nazar ḫāl-i Nazīme
Ey dīdeleri nergis-i mā-zāğ-ı maḥabbet

11.

Nazīm

1. Kimseyi dil-teng-i āzār itme sulṭānlıq budur
Qalb-i mūrı taht-gāh eyle Süleymānlıq budur
2. Zīb-i gūş it her kemālin bir zevāli oldıgın
Mıhr iseñ de zerre ol hūrşīd-i raḫşānlıq budur

¹⁰ 185b.

¹¹ 186a.

3. Her dü çeşmüñ geh dūr-efşān eyleyüp geh la^ç l-rīz
Hānde eyle zīr-i lebden ebre giryānlık budur
4. Dāğ-ı reşk-i mihr-i maḥşer kııl şerār-ı āhuñı
Tāb u sūz-ı ^ç aşk-ıla yan sīne sūzānlık budur
5. Zūlf-i yāri ile vaḳf-ı pīç ü tāb [ü] ıztırāb
Dil-perişānlık budur āşüfte sāmānlık budur
6. Gerçi her bir derde vardur bir ṭabīb-i çāre-sāz
Nabz-gīr-i ḳalb-i maḥzūn ol ki Lokmānlık budur
7. Açma maḥrem zānn idüp her şaḥşa rāzuñ
Bād-ı şarşar gelse cūşān olma ^ç ummānlık budur

12.

1. Āh-ı seḫerüm nāle vü mestāne mi şanduñ
Feryādumı gūş itmedüñ efsāne mi şanduñ
2. Gül ruḫlaruñı ^ç arz idüp āteşlere yaḳduñ
Ben bülbül-i şūrīdeñi pervāne mi şanduñ
3. Dūr olmadı bir laḫza ḫayālūñ naḫarumdan
Müjgānumı ey zūlf-i siyeh şāne mi şanduñ
4. Virmiş çemenistān-ı ruḫ-ı pākūñe revnaḳ
Ḥaṭṭ-ı lebüñi sebze-i bī-gāne mi şanduñ
5. Çekdüñ der ü dīvārına taşvīr-i cemālūñ
Ey büt-i ḫurrem cānı şanem-ḫāne mi şanduñ

¹² 186b.

6. Pür eyledüñ ey dîdemi hûn-ı cigerle
Dâğ-ı dil-i sūzānumı peymāne mi şanduñ

7. Meyl itdük o gīsū-yı girih-gīre Nazīmā
Murğ-ı dil-i āvāre için lāne mi şanduñ

13.

1. Cānā yoluñda ölmege lāyık degül miyem
Ḳurbānuñ olduğum saña ‘ aşık degül miyem

2. Olsam ‘ aceb mi maḥla‘ -ı mihr-i maḥabbetüñ
Mānend-i şubḥ ‘ aşık-ı şādık degül miyem

3. Sen āfitāb-ı nāz gönül maşırık-ı niyāz
İnşāf eyle saña muvāfiḳ degül miyem

4. Dil-ḥastagāne şerbet-i hûn-ı derûn yeter
Tedbīr-i derd-i ‘ aşḳda ḥāzık degül miyem

5. Selb eylesem Nazīm n’ola ‘ aḳılı ‘ aşḳ-ıla
Āzāde-i hücûm-ı ‘ alāyık degül miyem

14.

1. Virmez selām o serv-i ḥırāmān gelür geḳer
Yollarda ‘ ömr-i ‘ aşık-ı nālān gelür geḳer

2. Bāḳī ḳalan cerāḥat-ı peykānidur hemān
Leşker-i şikeste olsa perīşān gelür geḳer

¹³ 186b.

¹⁴ 187a. Bu sayfadan sonra gelen varak (187b-188a) boştur.

3. Zevk-i vişāli miḥnet-i hicrān unıtdurur
Vaqt-i ‘ azīzdür ki şitābān gelür geçer

4. Bulsam ‘ aceb mi Ka‘ be-i kūyın su‘ālle
Çoğdur o yolda bādiye-pūyān gelür geçer

5. Virmez dem-i vişāl-i dile girye ıztırāb
Zīrā bahār mevsimi bārān gelür geçer

6. Bir veche nāzır ol ki zevāl olmaya Nazīm
Devrān-ı ḥüsn ü behcet-i ḥübān gelür geçer

15.

1. Dönmesün gönline çarḥ-ı kīnedür ‘ ālem bu yā
Bir gün elbetde murādumca döner ‘ ālem bu yā

2. Āh-ı dil-sūzum görüp ‘ ayb itmeyüñ vaqt-i bahār
‘ Ādet olmuş bülbülāna nāleler ‘ ālem bu yā

3. Ḥaylī müddet āh[u] feryād eyledüm ammā çı sūd
Yāra te’sīr itmedi āh-ı seḥer ‘ ālem bu yā

4. Çarḥdan zan itmesün ḥatırcıgum muğber raqīb
Ehl-i ‘ aşğa bir gelür şād [ü] keder ‘ ālem bu yā

5. Şimdi şād oldıysa a‘ dā çekdigim bār-ı ğama
Ol daḡı bir gün olur benden beter ‘ ālem bu yā

¹⁵ 188b.

6. Vuşlatî elbetde ‘aşk eyler mübeddel fūrķati
Zevķe baķ ey dil bu ‘ālemler geķer ‘ālem bu yā

16.

1. Gül ider nāz eyleyüp bñlbñl zār ‘ālem bu yā
Seni ... eyle Türk... nāz ‘ālem bu yā
2. Tıfl-ı nāz her yanuña ... zan eyler soñra āh
İtdigññ... ģayāle bñlbñle yaz ‘ālem bu yā
3. Yanumdan derdññ birisi bir derde olduñ mübtelā
... çekdigññ ģam geldi az ‘ālem bu yā
4. Bñlbñl aģlar sīne ider pervāneler maģv-i vñcñd
Saķlar derdññ ister bñt-feşānı zer ‘ālem bu yā
5. Ehl-i zevķ ‘ādet itmişdür bu ...
... her ģñn ... ģoķķa-bāz ‘ālem bu yā
6. Tutmaduñ biñ kerre pendullāh her ģñññl lāyıķdur
Gecmesñn eyyām-ı şebāb ... az ‘ālem bu yā
7. Ģāh vuşlat ģāh fūrşatdur bu ...ģāhda
Ģāh şīve ... sāz ‘ālem bu yā
8. Bir ģñl-i ra‘ nā... bu kōhne ģñlşenden hezār
Def‘-i ‘azāya taģammñl it biraz ‘ālem bu yā
9. Nñş ider ellerle yār cñrmi ider cānumı kebāb
Baña geldikķe virür kāfir bahāne ‘ālem bu yā

¹⁶ 189a. Bu sayfadan sonra gelen varak boştur ve numaralandırma yanlışı vardır. Boş olan sayfada 191 yazısı yazılıdır. Boş olan sayfadan sonra gelen varakta Latin rakamıyla 190 yazılıdır.

10. Bir gün erbāb-ı dünya fehm eyler erbāb-ı dili
Tuş görüp ‘azābuñı ... ‘ālem bu yā

17.

Tahmīs

1. Hāsret-i dergāh-ı faḥr-ı ‘ālem ile dem be dem
Dilde dāğ u iştıyāk dīde-i giryānda nem
Tā be key bīhūde geşt-i deşt-i miḥnet eyleyem
Key boved yā Rab ki ‘azm-i Yeşrib ü Baḥḥā konem
Geh be Mekke menzil ü gāh der Medīne cā konem
2. Şıdḡ u iḥlāş-ıla itsem Ka‘be-i ḡurbında cāy
Sākinān-ı ravza-i Zī-şāna olsam ḡāk-i pāy
Olmağa her dem der-i devlet-me‘āba çeşme-sār
Yā Resūlallāh be sūy-ı ḡod merā rāhī nūmā
Tā zi fark-ı ser ḡadem sāzem zi dīde pā konem
3. Cilve-gāh oldı dil-i şeydāya bunca kūh [u] deşt
Rūz u şeb ümmīdüm ḡayāl-i ḡülşeni kūyınla geşt
Ḥūn-ı ḡasretle pūr oldı didiler mānend-i teş
Şad hezārān vey der in sū dilberā imrūz şod
Nīst şabrem ba‘ d ez in k’imrūz rā ferdā konem
4. Rūy-māl-i dergehūñle ey melāz-ı ümmetān
Eylesem rāh-ı ‘ubūdiyyetde bezl ü naḡd-i cān
Ġāyet-i me‘mūr olur ben ḡāke rūzān şebān
.....
.....

¹⁷ 189b. Cāmī’nin gazeline yapılan bu tahmis eksik olduğu için gazeli tahmis edeni tespit edemedik.

⁴ Bu bendin ilk üç mısraı yazılmıştır.

18.

1. Derd-i dil mā heme şinūdend
Tu bī-ḡaberī ez īn ḡaberhā
2. Mā derd ber ān cān ḡarandīm
Īn est zi ‘ōmr ḡāşıl-ı mā

19.

Hū

1. Herçi āmed bi-dest-i merd-i kerīm
Heme der pā-yı dostān efşānd
2. Vānçi endūht sufla ṡab‘ e-i le’im
Ba‘ d-ı merg ez berā-yı dūşmen mānd

20.

Hū

1. Baht āyine nedārem ki der ū mīnigerī
Ḥāk-ı bāzār neyerzem ki ber ū migūzerī

¹⁸ 190a.

¹ Gönlümüzün /kalbimizin derdini herkes dinledi.

Sen bu haberlerden habersizsin.

² Biz ruhumuza bu acıyı satın alanlarız.

Ömrümüzün hāsılı sonucu budur.

¹⁹ 190a.

¹ Kerim/cömert adam eline geçen her şeyi,

Dostlarının ayağına serpti.

² Alçak huyu ile biriktiren sefilin her şeyi,

Ölümünden sonra düşmanlarına kaldı.

²⁰ 190a.

¹ Öyle bahtsızım ki ona bakacağın bir aynam yok.

Üzerinden gelip geçeceğin bir toprak kadar değerim yok.

2. Men çinān ‘āşık-ı rüyet ki zi hod bî-ħaberem
Tu çinān fitne-yi ħişi ki zi mā bî-ħaberī

21.

Taħmīs-i Ĥüseyn Lebībā

Güfte-i Ĥüseyn-i Lā-Mekānī

1. Bir kāmīlūñ ol bendesi nā-kāmīl olınca
Çıl ĥidmetini cān u gönülden tā yorulınca
Seyr eyle tarīķinde kemāl üzre yolınca
Pāk eyle gönül çeşmesini tā durulınca
Dik dur gözüñi göñlüñe göñlüñ göz olınca
2. Evvelki tabīf atleriñi cümle unuttur
Pīrinūñ bir ögütdür didiği ĥaķķānī ögütdür
Enhār-ı ma‘ rifet şu degül ma‘ nāda sütdür
Efkār ķo dil destisin ol çeşmeye tıttur
Ol āb-ı şafā-baħşla bu desti tölınca
3. Bu dār-ı fenā cümlemize menzil gücdür
Ümmīd-i iķāmet bu sefer ehline şucdur
Bīhūde ĥayālāt ile fikrūñ iki ucdur
Şimdi ķoma kim soñra çıkarması da gücdür
Şeytān çerisi ĥāne-i ķalbe ķoyulınca
4. İñsānı Ĥudā añlayagör kim nesi ķıldı
Nūr-ı kerem-i ‘aşķına pervānesi ķıldı
Esrār-ı derūnuñ deli dīvānesi ķıldı
Çün Ĥaķ seni derd[ü] ziyān ĥānesi ķıldı
Dur ķapuda ĥayrı ķoma tā anı bulınca

² Ben öyle sana aşığım ki kendimden haberim yok.

Sen kendine öyle hayransın ki bizden haberin yok.

²¹ 190b. Bu şiir mecmuada 718. şiir olarak yer almaktadır.

5. Taḥṣīl ü kemāl itmege sen it buradasın
‘ Ārif iseñ ayrılma şağın şıradasın
Vuşlat bulunur saña zīrā oradasın
Vir ‘ aşık rūy şāhibine çık aradasın
Bī-şek gelür ünsi evine şavılınca

6. Varlıkda bulunmaz diyerek çok aradum çok
Açlıkda gezüp hayret ile tavk aradum çok
Bī-çāre Lebībā gibi ma‘ şük aradum çok
Ey lā-mekānum seni ben çok aradum çok
Sīnemde muķīm oldıcağūñ tā duyulınca

22.

1. Tā tevānī bi-gerd-i kibr megerd
Mütekebbīr berī zi kibr

23.

1. Her ki bī kibr ü bī riyā bāşed
Ḥāş-ı dergāh-ı kibriyā baş ed

24.

Hū

1. Çu ‘ ömr ān māh reft ü māned zārem

²² 191a.

¹ Elinden geldiği kadar kibrin etrafında dönme.
Kibir eden kibirden arına kadar

²³ 191a.

¹ Kibir ve riya sahibi olmayan kimse,
Kibriya kapısının hası (özel) olacak.

²⁴ 191a.

¹ Ayın ömrü bitip gittiğinde perişan kaldım.

Ez ũ māndem    mrī nedārem
Haber bāşd ki āyed zān misāfir
Nişeste ber ser-i her reh-güzārem

25.

1.    mrī ez mışķ du tā bŭd ķadem hemķŭn ħunek
Tā ki ħaķ-ı men-i bī-ķāre bedīn ķānŭn ŗod
2. Tālib-i men heme ŗāhān-ı cihān-end merā
Der Buķārā ciger ez behr-i ma   iŗet ħŭn ŗod
3. Suĥt ez ġuŗŗe derŭnem ķi konem ķŭn sāzem
Ki merā nīst ez īn ŗehr reh bīrŭn ŗod
4. īn belā ber serem ez ħŭsn-i ħaķ emrŭz
Veh ki ħaķ silsile-yi pā-yı men-i mecnŭn ŗod

26.

Hŭ

1. Bi-raĥşende āteŗ necāmŭs-i ħāk
Bi-mā'vā-yı niyākān bi-cānhā-yı pāk

Ondan ayrı kaldıġımda  mrŭm kalmadı.
O misafirin geleceġinden haber geldi.
Yolda oturmuŗ bŭtŭn geķenleri bekliyorum.

²⁵ 191a.

¹ Bir  mrŭ meŗķ yazmaktan adımlarım yolunu ŗaŗtı.
Zavallı olan ben ķizdiġim ķizgiler kanun oldu.
² Beni talep edenlerin hepsi dŭnya padiŗahlarıdır.
Buhara'da ciġerim ķektiġim acılar yŭzŭnden kanla doldu.
³ Sıkıntıdan ciġerim yandı ne yapayım ne edeyim.
Ki benim bu ŗehirden ķıkacak yolum yok.

⁴ Bu belayı baŗıma bu gŭzel yazı getirdi.
Bu hat mecnun olan benim ayaġımın zinciri oldu.

²⁶ 191a.

¹ Topraġın pisliklerine bu parlayan ateŗine yemin...
İyilerin sıġmaġına pak canlara yemin...

27.

1. Ki mā rā dil ü cān pür ez mihr-i tu-st
Heme ārezū dīden-i çih-r-i tu-st

28.

1. Ger hemī ḥāhī ki kerdī ser-bülend
Der ṭarīḫ-i Naḫṣ-bendī naḫṣ bend

29.

Hū

1. Feryād ki ʿaşḫ-ı kuhne no şod
Cān der kef-i ārezū geru şod
Āzurde dili ki būd gum geşt
Dīrīne ḡamī ki būd no şod

30.

1. Mā heme fānī vū baḫā bes tu rā
Mülk-i Taʿālā vu taḫaddūs tu rā

²⁷ 191a.

¹ Ki bizim gönlümüz ruhumuz senin aşkıyla doludur.
Bütün arzumuz senin yüzünü görmektir.

²⁸ 191b.

¹ Eğer her zaman başını kaldırmak istiyorsan,
Naḫşibendi yoluna naḫş bağla.

²⁹ 192a.

¹ Eski aşk yenilendi feryat!
Arzunun eline can düştü.
Gönlü incinen o kaybolan,
Eski bir sıkıntı olup yenilendi.

³⁰ 192a.

¹ Biz hepimiz faniyiz bir tek sen bakisin.
Bu muazzam ve kutsal mülkü senindir.

31.

1. Çünkü ‘adem bāng ber eblağ zened
Cüz tu ki yāred ki ena’l Hāğ zened

32.

1. Dā’im dil-i mā nād-ı ‘ Alī mīgūyed
Cān ber bedenem seyencelī mīgūyed
Her mūy ki der cemī‘ -i a‘ zā-yı men est
Her gāh Muḥammed ü ‘ Alī mīgūyed

33.

1. Yā Rab bi-ḥamd u (-i) ‘ Alī vü Zehrā
Yā Rab bi-Hüseyn ü Ḥasan u āl-i ‘ abā
2. Ez luṭf berār ḥācetem her du sezā
Bī-minnet-i ḥalk bā ‘ Alī illā ‘ Alī
3. Ey ‘ Arabī nisbet-i ümmī lağab
Bende-yi tu hem ‘ Acem u hem ‘ Arab

³¹ 192a.

¹ Sevgili rengārenk gece ve gündüze adım attığımda,
Senden başka kimse “ene’l-Hak” deme gücüne sahip değil.

³² 192a.

¹ Gönlümüz hep Nad-i Ali söylüyor.
Tenimdeki ruhum (canım) seyenceli söylüyor.
Vücudumda bulunan bütün tüyler,
Her an Muhammed ve Ali söylüyor.

³³ 192b.

¹ Ya Rab, Muhammed, Ali ve Zehra’ya ant olsun (uğruna).
Ya Rab, Hüseyin Hasan ve Āl-i Aba’ya ant oldun (uğruna).

² Lütfedip her iki dünyada dileğimi yerine getir.

Ağyara (insanlara) muhtaç olmadan onlardan dilenmeden sadece Ali’ye muhtaç ve Ali’den başkasına ihtiyaç duymadan...

³ Ey küyesi Arap olup ve ümmī (okuma yazma bilmeyen) olan kimse,
Arap ve Acem senin kölendir.

4. Ez tu siyeh rā-st sefidī umīd
Bih ki siyāhī nenehī ber sefid
5. Beşer mā-verā-yı celāleş neyāft
Bi-ferr-i müntehā-yı kemleş neyāft
6. Çi şebhā şodestem derīn serkem (surukum)
Ki dihşet girift āstīnem ki fem
7. Hemīşe tā ki zi teşīr-i ebr-i norūzī
Çimen şeved zi riyāhīn cennetü'l-mā'va
8. Nihāl-i 'ömr-i tu ser-sebz bād u bed-hāhet
Bi-zīr-i hāk çū bīh-i dıraht-ı nā-peydā
9. Bi-şeb girye kon çün gidāyān besūz
Eger bāyedet pādīşāhī bi-rūz
10. Derīn pāye ānān giriftend şadr
Ki hūd rā ferū-ter nehādend şadr

34.

⁴ Senin siyahından bile beyazlık umuluyor.

Siyahı beyaza tercih etmezsen daha iyidir.

⁵ İnsan onun ululuğunun ötesini bulmadı.

Onun erdemliğinin doruğunu bulmadı.

⁶ Bu sırrı (anlamak) için gecelerce uğraştım.

Elimi dehşetinden ağzım ısırıldı.

⁷ Bahar bulutlarının etkisinden her zaman,

Çimler cennet kokularına bürünüyor.

⁸ Ömrünün fidanı hep yemyeşil olsun, kötülüğünü isteyenler,

Toprağın altındaki ağacın kökü gibi görünmesinler.

⁹ Gecelerde ağla dilenciler gibi yakın,

Günlerde padişah olsan bile.

¹⁰ Bu mertebede zirveye ulaşanlar,

Kendilerini alçaltıp kıymet (değer) bindirmeyenlerdir.

³⁴ 193a.

1. Ey levḥ-i zamīrūñ ḳalem-i luṭf ile merḳūm
Maẓmūn-ı kerem ḥāṭır-i Feyyāzuña ma‘ lūm

2. Dest-i emelūm dāmen-i iḥsānuñı tıtdı
Ḥāṣā ki kemāl-i keremūñden ola maḥrūm

35.

1. Tār-ı zūlf-i du tā bi-hem beste
Şad dil-i mübtelā bi-hem beste
Ce‘ d-i mişkīn-i ū bi her ḥalkā
Şad kemend-i belā bi-hem beste

36.

Hū

1. Bāz hevā-yı çimenem ārezū-st
Cilve-yi serv ü semenem ārezū-st
Nūkhēt-i gül rā çı konem ey nesīm
Būy ez ān piruhenem ārezū-st

37.

Hū

1. Her ki der ū çāşnī-yi sūz nīst

³⁵ 193a

¹ Saçının iki teli birbirine bağlayan,
Yüzlerce müptela gönlü birbirine bağlayan,
Onun kıvrıcık (dalgalı) siyah saçının her boğumu,
Yüzlerce bela kayışının birbirine bağlanmasına sebep olmuş.

³⁶ 193a.

¹ Yine çimenlerin kokusunu diliyorum (arzuluyorum).
Selvi ağacının ve yasemin çiçeğinin cilvesini (nazımı) diliyorum.
Ey rüzgâr çiçeğin hoş kokusunu ne yapayım?
Onun gömleğinin kokusunu diliyorum.

³⁷ 193a.

¹ Yanma çeşnisi (mayası, tadı) olmayan kimse,

Maḥrem-i esrār-ı dil efrūz nīst
Ḥāl şelāḥet ḥayrem mepūrs
Ānçi ki dey dāştem emrūz nīst

38.

Hū

1. Zīn gūne ki ʿ ömr-i ān dilāvīz koned
ʿ Āşık-ı belā çigūne perhīz koned
Bā dest-i naşīḥat kesān der gūşem
Ammā bādī ki āteşem tīr koned

39.

Hū

1. İnşāf bede ey felek-i mīnā fām
Tā zīn du kudām ḥūbter kerd ḥarām
Ḥurşīd-i cihān-tāb-ı tu ez maṭla^c -ı şubḥ
Yā māh-ı cihān-gerd-i men ez cānib-i Şām

40.

1. Geh mī gerdem ber-i āteş-i hecr-i kebāb
Rū ḳanā^c at kezīn ki der ʿ ālem

Gönül yakanların sırrına mahrem değildir.

Şimdi sabrımın maslahatını sorma.

Dünkü sahip olduğum şeylere bugün sahip değilim.

³⁸ 193b.

¹ O sevgilinin bu şekli de ömrüme davrandığında,

Belayı seven âşık nasıl perhiz etsin?

Beni kulağıma nasihat fısıldayan kimselerinin eli ile,

Nasıl beni ateşe veren rüzgârı nerede bulayım?

³⁹ 193b.

¹ Ey mine rengi olan ey felek insafa gel.

Bu iki arasından hangi iyi olanı haram ettiler.

Sabahın doğuşundan dünyayı aydınlatan güneş mi,

Ya da dünyayı gezen Şam tarafından doğan benim ayım mı?

⁴⁰ 193b.

¹ Bazen kebab gibi ayrılık ateşine yanıyordum.

Kanaat etmeyi (tasarruf etmeyi) edin bu dünyada.

41.

Hū

1. Cemāl-ı nīkū ān rā çeşm-i bed-binān zamān dāred
Biyā ber çeşm-i men binşin ü menşin çeşm-i men bā kes
2. Zi but kemter ne āmūz ez ū temkīn-i maḥbūbī
Ki pişeş secde ārend ne gūyed yek suḥan bā kes

42.

1. Kohen çarḥ-ı muşe‘ bed ḥuḳḳa-bāz est
Pey-i āzār merdum ḥīle-sāz est

43.

1. Bi-ummīdī nehed ber bīdelī bend
Bered āḥir bi-nımīdeş peyvend

44.

Hū

1. Ey şeref-i goher-i ādem bi-tu

⁴¹ 194a.

¹ Onun güzel yüzünü kem gözlüler katlanamıyor.

Gel benim gözüme otur ve benim gözümden başka kimsenin gözüne girme.

² Bir puttan sevgili temkin adabını az da olsa öğren.

Önünde secde edildiği hâlde kimse ile bir söz bile konuşmaz.

⁴² 194a.

¹ Bu eski çarḥ (felek) düzenbaz bir sihirbazdır.

İnsanları rahatsız etmenin peşinde olup hokkabazdır.

⁴³ 194a.

¹ Gönlü olmayanlara umut edip bağ kurmakta,

Sonunda da umutsuzluğa bağlanmaktadır.

⁴⁴ 194a.

¹ Ey insanın cevherinin şerefi senden olan,

Dünyanın gözünün nuru senden.

Rüşenî-yi dîde-yi  alem bi-tu

2. Çarh ki yek puşt-1 zafer-s az tu-st
Noh şikem  bisten-i yek r z-1 tu-st

45.

H 

1. D d r-1 tu hal-1 muşkil t est
şabr ez tu h l f-1 m mken t est
D b ce-yi şurat-1 bedi  at
 Unv n-1 kem l-1 hüsn-i z t est

46.

Naşim

1.  a  at-1   aşda kim çeşm-i p r- b isterler
S ne p r-s z u der n p r-tef   t b isterler
2. D g-1 p r-h n-1 ciğerden yetiş r   uşş ka
Ne piy le ne şar b   ne keb b isterler
3. H lka-i bezm-i maşabbetde olan ser-mestün
Dili s k i gözi c m eşki şar b isterler
4. R z-1 maşşerde şehid n-1 ser-i tiğuğdan
Ne su' l   ne cev b   ne hiş b isterler

² Felek tüm gücü ile senin arkanda.

Dokuz doğrayan (dokuz çocuğa hamile olan) bir kadın gibi senin sırlarına hamile (sırlarını taşımakta).

⁴⁵ 194a.

¹ Seni ziyaret etmek (seninle görüşmek) tüm sorunların  oz m d r.

Sana sabır edebilmek tüm m mk natlara karşıdır.

Senin güzel yüzünün dibacesi (girişi),

Zatın (fıtratın) h sn n n erdemlik unvanıdır.

⁴⁶ 194b.

5. Qayd-ı bend-i resen-i zülfüñ olanlar nıgehüñ
Ğazab-ālūde vü pür-ııřm ü   itāb isterler
6. Cām-ı pey-der-pey   ařkuñla bulanlar ĥālet
  Ařıķı mest [u] ser-endāz u ĥ^wāb isterler
7. Var mı dīvānçe-i řab  uñda Nazīmā yārān
Ĥoř-sūĥan pāk-edā tāze-cevāb isterler

47.

1. Devr-i ruĥuñda zülfüñ pür-piç ü tāb-güster
Hicr-ile nīm-şebde bir āfitāb göster
2. Sākī fūrüg-ı meyden olsun ruĥuñ   arak-riz
Bezm-i bahār-ı ĥüsni pür-āb u tāb göster
3. Bulsun řafā şuyından gevher-řinās-ı meclis
Elmās-ı dürc-i cāmı bir la  l-i nāb göster
4. Mir'āt-i ĥüsñüñ ile cevher-nümā-yı naĥvet
Gāhī cebinüñ üzre çin-i   itāb göster
5. Luř ile naķř-ı naķķāř řarĥ iderseñ
Çeşm-i siyāh metn-i maĥmür-ı ĥ^wāb göster
6. Süz-ı derün odur kim pür-āh [ü] pür-řevķ-ile
  Atřān-ı   ařķa ey dil bahr-i serāb göster

⁴⁷ 194b.

7. Luṭfuñla kıl güşāde-i naḳldür ümīdin
Yā Rab Naẓīm-i zāra sen feth-i bāb göster

48.

1. Efsūn-ı la‘li ‘āşığı mebhūt gösterür
Her ḥandede iki çeh-i hārūt gösterür
2. İ‘cāz la‘lidür o Mesīḥā-demüñ ki hep
Elmās-ı āb-ı dīde daḥı yāḳūt gösterür
3. Bir dil ki feyz-i ‘aşḳ hem meşreb-i sürüş
Nāsūt iken maḳāmını lāhūt gösterür

49.

Naẓīm

1. N’ola dīvānelerle dolsa cānā mekteb-i ‘aşḳuñ
Senüñ ‘uşşāka ta‘līm-i cünün eyler leb-i ‘aşḳuñ
2. Ḥayāl-i pūs-ı la‘lüñ ra‘şedār itdi dil ü zārı
Devā itdükçe efzūn olmada tāb u teb-i ‘aşḳuñ
3. Bize ki rüy-ı vuşlat ‘arz ider ki şuret-i hicrān
‘Aceb āyīne-i ‘ālem-nümādur meşreb-i ‘aşḳuñ
4. N’ola ḥāl-i ruḥuñ şehr-i dili şuriş-pezir itse
Ne kişverler bıraḳdı ḥāke ḥükm-i kevkeb-i ‘aşḳuñ

⁴⁸ 195a.

⁴⁹ 195a.

⁴ kevkeb: küleb Y.

5. Naẓīmāsā ‘aceb mi hūn-i eşkümle vuzū’ itsem
Budur t̄ā‘at-ı hicrānuñda resm-i mezheb-i ‘aşkuñ

50.

1. Geh mī gerdem ber-i āteş-i hecr-i kebāb
Geh sergerdān-ı baħr-i gam-ı hemçū ħabāb
Peyveste çu ħār u ħas der in deyr-i ħarāb
Geh ber ser-i āteşem gehī ber serāb

51.

Hū

1. Kīmīyāyī vehm-i to rā ta‘līm
Ki der iksīr ü der sīnā‘at nīst
Rov řanā‘at gozīn ki der ‘ālem
Kīmīyāyī bih ez in řanā‘at nīst

52.

Hū

1. Şademtu ile’l-kerīmi bi-gayri zād
Mine’l-ħasenāti bi’l-şalbi’s-selīm
Ve hamlü’z-zādi aķbaħu külle şey’in
İzā kāne’l-řudūmu ‘ale’l-kerīm

⁵⁰ 195b.

¹ Bazen hicran ateşinin üzerinde kebab oluyorum. Bazen gam denizinde hava kabarcığı gibi başıboş dolaşıyorum. (Nereye gittiğimi bilmiyorum.) Daima bu harap dünyada çerçöp gibi bazen ateşin üzerindeyim, bazen de suyun üzerinde.

⁵¹ 195b.

¹ Sana kimya ilminde ve sanatlarda bulunmayan bir kimya öğreteceğim; git, kanaati seç çünkü dünyada kanaatten daha iyi bir kimya yoktur.

⁵² 195b.

¹ Herhangi bir azığım olmaksızın sadece iyiliklerle dolu tertemiz kabimle cömert kişinin yanına geldim. Cömert birine gidildiğinde sırtta azık taşınması en kötü şeydir.

53.

Miṣālī rāst

1. Yüzüm ḥāk-i deridür Muṣṭafānuñ
Kemīne çākeridür Muṣṭafānuñ
2. Hezār aḥsend o dürr-i ‘ ismetine
Ḥadīce Fāṭıma Ḥayrū’n-nisānuñ
3. Ḥasan ‘ aşkıında zehr ićen ider nüş
Ḥayāt ābın Ḥüseyn-i Kerbelānuñ
4. Tevellā kııl ‘ Alī Zeynü’l-‘ abāya
Elin tut Bākır ol nūr-ı Ḥudānuñ
5. İmāmum Ca‘ fer ü Mūsā-yı Kāzım
Gedāsıyam ‘ Alī Mūsā Rızānuñ
6. Taḳīdür hem Naḳī nūr-ı hidāyet
Ḥasandur ḥüsrevi kevn ü mekānuñ
7. Eşigin kıble itdüm cān u dilden
Muḥammed Mehdī-i şāḥib-zamānuñ
8. Muḥıbb ol çār-deh-i ma‘ şüm-ı pāke
Ki bunlar cevheridür evliyānuñ
9. Şu kim ki sevmedi āl-i Resūli
Degüldür ümmeti ol Muṣṭafānuñ

⁵³ 196a.

10. Ne feh̄m eyler münāfīk evliyāyı
Ne bilsün sırrımı dīv enbiyānuñ

11. Eger merd-i dīn iseñ çün Mişālī
‘Alī olmağ gerek vird-i zebānuñ

54.

1. Bilmek ister iseñ eger sen
Cümlesi altı biñ altı yüz altmış
2. Biñdür va‘d-ı beyānında anuñ biñi va‘id
Biñdür emr-i ‘ibādet biñi nehy ü tehdid
3. Peyki emşāl-i ‘adeddür peyki āḥbār kışaş
Pişvāyānı ḥelāl ile ḥarām biñi muḥtaşş
4. Oldı yüz āyeti tesbīḥ-i du‘āda çü rüsūḥ
Altmış altı daḥı it tā penc mensūḥ

55.

1. Şükr-i fī vü şükr-i zād ü şükr-i lām
Aña rüzī midür her bir ḥāşş u ‘ām

Bu beyitden ism-i Fażl çıkar güzelüm

56.

⁵⁴ 196a.

⁵⁵ 196a.

⁵⁶ 196a. Bu sayfadan sonra gelen 196b sayfası boşdur.

1. Çunan ber hem zedî hengāme-i sahrā-yı mahşer rā
Ki ekser nāme-i a'māl-i merdum der ...

57.

Nizāmī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Hest kilid-i der-i genc-i ḥakīm

58.

Ḥüsrev

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Ṭurfe ḥıṭāb est zi furs-ı ḳadīm

59.

Cāmī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Hest şalā-yı ser-i ḥ^wān-ı kerīm

60.

Velehu

¹ Mahşer çölünün kalabalığını öyle karıştırdın ki çoğu insanın amel defteri ... oldu.
⁵⁷ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Hikmet hazinesi kapısının anahtarıdır.
⁵⁸ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski kürkün/atın yeni ve hoş hitabesidir.
⁵⁹ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Kerim sofrasının yemeğidir.
⁶⁰ 197a.

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Müjde ki lutf est zi Rabb-i kerīm

61.

Velehu

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Huṭbe-yi ḳuds est bi-mülk-i ḳadīm

62.

Velehu

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Ehl-i ümīd āmed ü şemşir-i bīm

63.

Hātifi

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Mışra¹ ' Ālī est zi nazm-ı ḳadīm

64.

'Irāḳī

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Kerim olan Allah'ın müjdesidir.

⁶¹ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski mülkün ilahi/kutsal hutbesidir.

⁶² 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
... umut ve korku verici kılıcı geldi.

⁶³ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski şiirin en yüce dizesidir.

⁶⁴ 197a.

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Āmede miftāḥ-ı kitāb-ı kerīm

65.

Ḥayālī Beg

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Ḥūşe-yi feyz est zi kişt-i ḳadīm

66.

'Ahdī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Fātıḥa-ārā-yı kelām-ı ḳadīm

67.

Yaḥyā ...

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Nāsiḥ-i āyāt-ı Mesih ü Kelim

68.

Velehu

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Kerim olan kitabın anahtarı olarak gelmiş.

⁶⁵ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski ekimin feyiz veren başağdır.

⁶⁶ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski kelamın fatiha ile süslenmesidir.

⁶⁷ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Mesih'in/İsa'nın ve Kelim'in/Musa'nın istinsah edenidir.

⁶⁸ 197a.

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Tāc-ı kelām est ü kelām-ı ḡadīm

69.

Ferdī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Tāze nesīmī-st zi kişt-i ḡadīm

70.

Ḳabūli

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Server-i āyāt-ı kelām-ı ḡadīm

71.

‘Alī şir

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Nāme-yi fetḡ est zi ḡay-yı ḡadīm

72.

Ḥusrev

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Bütün sözlerin baş tacı olup kendisi eski kelimadır.
⁶⁹ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski ekimden taze bir meltem/rüzgârdır.
⁷⁰ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski kelâmın ayetlerinin ulusudur/sultandır/başıdır.
⁷¹ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski diriltenin fetih mektubudur/yazısıdır.
⁷² 197a.

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Maṭla' -ı dībāçe-yi nazm-ı ḳadīm

73.

Kātībī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Fātiḥa rā perçem-i ' anber şemīm

74.

Terkībī

1. Bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Keşti-i Nūḥ est ' aşā-yı Kelīm

Yukarıdaki şiirlerden başka mecmuada çeşitli sayfalarında Türkçe ve Arapça mensur ibareler bulunmaktadır. Mecmuanın 2a sayfasında Hz. Lokman'ın oğluna öğüdü Arapça olarak yer almaktadır:

Naşīḥatu Ḥazret-i Loḳmān li ibnihi: Hazret-i Lokman'ın oğluna öğüdü:

Yā buneyye ic' al ' aḳle ğayrik kelek: “Sevgili oğlum başkalarının aklını kendi aklın gibi yap.”

Ḳāle ibnuhu keyfe yekūnu hāzā: Oğlu: “Bu nasıl olur?” dedi.

Ḳāle Loḳmān şāvır fi-emrik: Lokmān: “İşinde danış.” dedi.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Eski şiirin dibacesinin ilk beytidir.

⁷³ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Fatiha Suresinin anber kokan bayrağıdır.

⁷⁴ 197a.

¹ Bismillahirrahmanirrahim,
Nuh'un gemisi Musa'nın atasıdır.

2b’de Hz. Peygamber’e ait Arapça olarak yazılmış bir hadis-i şerif yer almaktadır. Bu hadis-i şerifi ve bu Türkçe çevirisini aşağıya kaydediyoruz:

Men ‘amile bimā ‘alime veresehullāhu ‘ilme bimā lem ya‘lem: *“Kim bildiği ile amel ederse Allāh bilmediğini ona öğretir.”*

Aşağıda, mecmuanın 3a sayfasında geçen, ne olduğunu tespit edemediğimiz Arapça ibareye aşağıda yer veriyoruz:

El-‘aşā limen ‘aşā veliküllü Fir‘avnin Mūsā: Azıp isyan edene bir asa, her Firavun’a da bir Musa gerekir.

172a’da Hz. Ali’nin her müminde bulunması gereken on özelliği anlatması Arapça olarak nakledilmektedir. Bu on özelliği özetle kaydediyoruz: Bu niteliklerden birincisinde miskinlerin hâli, ikincisinde mücerretlerin durumu, üçüncüsünde tevekkül edenlerin alameti, dördüncüsünde salıkların davranışları, beşincisinde müritlerin işaretleri, altıncısında muhiplerin özellikleri, yedincisinde Allah’tan korkanların nitelikleri, sekizincisinde razı olanların durumları, dokuzuncusunda kanaatkârların hâli, onuncusunda ise zahitlerin alameti anlatılmaktadır.

Yine 172’de der-kenar olarak *“Kim ki bir âlimle iki lokma yer, onunla iki kelime konuşur, onunla iki adım atarsa, Allah Teâlâ ona cennette her odası dünyadakinin iki katı güzellikte olan iki köşk verir.”* mealindeki Hz. Peygamber’in hadis-i şerifine yer verilmektedir. Aynı sayfanın yan tarafında iki dua metni bulunmaktadır.

178a’da Hz. Âdem’in vücudu ile ilgili Hurufilik anlayışına uygun mensur bir parça bulunmaktadır. Bu Türkçe mensur parça silik çıktığından tam anlamıyla okunamamaktadır.

Mecmuanın 192a sayfasında Nad-i Ali duasının bir kısmı yer almaktadır:

Nādi ‘Aliyyen maẖhare’l-‘acāib: Olağanüstü işlerin mazharı olan Hz. Ali’yi çağır.

Tecidhu avnen leke fi'n-nevā'ib: Onun zorluklarda sana yardımcı olacağını göreceksin.

Küllü hemmin u ğammin seyencelī: Bütün üzüntü ve kederler yok olur.

Bi-velāyetike yā 'Alī yā 'Alī yā 'Alī: Ey Hz. Ali, ey Hz. Ali, ey Hz. Ali, senin yardımınla,

3.2. Metnin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem

1) Metinde en erken 13-14. yüzyıl en geç de 18. yüzyıla ait şiir örnekleri bulunmaktadır. Metni müstensihin yazdığı şekle göre okumaya dikkat ettik. Bunun yanı sıra eklerin ve kelimelerin yazımında olabildiğince standart bir yol izlemeye çalıştık.

2) Farsça kelimelerdeki bulunan vāv-ı ma' dūleler (w) işaretiyle (ḥ^wāb, ḥ^wāce, ḥ^wār...) gösterilmiştir.

3) Farsça kelimelerdeki geçen vāv-ı mechūleler ise kısa ünlülerle (çün, çü, ḥod, ḥoş, dü 'ālem...) yazılmıştır.

4) Farsça ön ekler, eklendiği kelimedenden (-) işaretiyle ayrılarak (pür-cūş, hem-nefes, nā-kām, bī-çāre, be-ġāyet, ber-ṭaraf...) gösterilmiştir.

5) Farsça son ekler ise eklendiği kelimedenden (-) işaretiyle ayrılmadan (mededkār, müstemend, şem' veş, gülbün, meykede...) kelimeye birleşik yazılmıştır.

6) Farsça sıfat ve birleşik isimler kelimelerin arasına (-) işareti getirilerek (melek-sīmā, cihān-ārā, ser-çeşme...) yazılmıştır.

7) Arapça ön ek ve edatlarla kelimeler arasına (-) işareti (' an-zamīm, bi'l-fi'l, fi'l-meşel, bilā-şek, mā-verā...) konulmuştur.

8) Vāv harfi kullanılmadan yazılan Farsça ikilemelerde edat ile kelimeler arasında (-) işareti (dem-be-dem, ser-tā-ķadem, ser-be-ser...) getirilmiştir.

9) Arapça olan ve çift ünsüzle biten ĥaṭṭ, sırr, Ĥaķķ, dürr, ĥadd gibi kelimeler şiirin ölçüsüne göre çift ünsüz veya tek ünsüzle; mısra sonlarında ise bu kelimeleri tek ünsüzle yazdık.

10) Yazmada bizzat müstensihin yazarak gösterdiği hece kaynaşmalarını kesme işaretiyle (n' için, k'andan, k'eyledüm, v'ey, n'ider, n'oldu...) gösterme yoluna gittik.

11) Müstensihin yazmada belirtmediği ancak vezin gereği iki kelime arasında ortaya çıkan hece düşmelerini belirtmek için kelimelerin arasına () işareti (Ĥalbe cem' iyyet mi_ olur ķālīb perīşān olmadın) koymayı tercih ettik.

12) Metinde yer alan Arapça ve Farsça ibareler, ayet, hadis vb. Latin harfleriyle transkripte edildi, bu ibareler italik ile yazıldı ve günümüz Türkçeleri dipnotta gösterildi. Arapça ve Farsça ibareler, ayet, hadis vb. hakkındaki bilgiyi ibarenin geçtiği her yerde dipnotta verdik.

13) Aslı pādşāh, āftāb, ĥānmān, āsmān, āšnā, gibi kelimeler, şiirin veznine göre medli okunuştan ileri gelen ses türemeli hâlleri pādīşāh, āfitāb, ĥānumān, āsumān, āşinā şeklinde metne alınmıştır. Eğer vezin gereği ses türemesi olmuyorsa metne bu kelimelerin aslı dāhil edilmiştir.

14) Bazı mısralarda müstensihin dikkatsizliği sonucu z-z, ĥ-ĥ-h, ź-z, ĉ-c, p-b karışıklığına tesadüf edilmektedir. Bu karışıklıklar tarafımızdan düzeltilerek metinde imla birliği sağlanmıştır. Bu gibi farklılıkları dipnotta göstermeyi tercih etmedik. Ayrıca müstensih hatasından meydana geldiğini düşündüğümüz yanlış imlaları dikkate almadık ve bunları da dipnotta göstermedik. Bununla birlikte metnin imlasına uyulmaya çalışıldı. Buna bir örnek verecek olursak: “itdigimi” kelimesi

“elif, ye, te, dal, ye, gef, ye, mim, ye” harfleriyle imla edilmişse “itdigimi” şeklinde; üçüncü “ye” harfi yazılmamışsa “itdigümi” şeklinde okuduk.

15) Yazmada akuzatif eki kimi yerlerde harekeyle gösterilmiş, izafet tamlamalarının kesresi (-ı/-i) bazen hareke ile belirtilmiş, izafet tamlamalarının kesresi (-ı/-i) bazı yerlerde “ye” harfi ile yazılmıştır. Bu gibi durumlar yazma eserlerin genel imla özellikleri olması hasebiyle bunları dipnotta belirtmedik.

16) Mecmuada bazı yerlerde “hā’il, qā’il mā’il...” gibi kelimelerdeki hemzeler, “y” olarak yazılmıştır. Yani bu kelimeler “hāyil, qāyil, māyil...” şeklinde imlā edilmiştir. Bu tür kelimelerin tamamında metne uyulmuş, kelimeler “hāyil, qāyil, māyil...” olarak yazılmıştır.

17) Ayetler dışında, ‘İsī, da‘vī, dünyī vb. kelimelerde elif-i maksüreyi “ā” olarak, kafiye birlikteliği olması gereken yerlerde ise “ī” olarak gösterdik.

18) Şiirlerdeki vezin bozukluğu, kafiye problemi gibi özel durumları dipnotta açıkladık.

19) Vezin gereği kısa okunması gereken hecelerde uzunlukları gösterdik. Vezin gereği uzun okunması gereken sesleri göstermek için bir işaret kullanmadık.

20) Şiirlere vezin gereği yapılan çeşitli eklemeler ve metin tamirleri köşeli parantez [] içinde gösterildi. Yazmada okunamayan kelimeler metinde işaretiyle belirtildi. Okunduğu hâlde mana verilemeyen kelimelerin yanına ise (?) işareti konuldu.

21) Metnimizde özel isimlerin ilk harflerini büyük yazdık. Özel isimlere gelen ekleri kesme işareti ile ayırmadık.

22) Metinde “durur” bildirme eki kendisinden önceki kelimeye (-) işareti ile ayrılarak (der-durur, çok-durur, bir-durur vb.) yazıldı.

23) Lafz-ı Celâller (Allâh), eklendiği kelimeye birleşik olarak (rûhullâh, kelânullâh, esedullâh vb.) gösterildi.

24) Yukarıdaki maddelere ilaveten Arapça ve Farsça kelimelerin imlasında İsmail Ünver'in teklif ettiği kaidelere uyulmaya gayret edildi. (Bkz. İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", AÜDTF Türkoloji Dergisi XI, s.1, Ankara 1993, s. 51-89.)

3.3. Mecmuanın Bazı İmla Özellikleri

Bazen Farsça tamlama yapılırken izafet kesresi (-i,-i) ilk kelimeye "ye" harfi eklenerek gösterilmiştir. Aşağıdaki beyitte de izafet tamlaması ilk kelimeye "ye" harfi eklenerek "secde-gehi" şeklinde yazılarak gösterilmiştir:

Bir Ka‘ bedür ki halka-i zikrin kıılır tavâf
Şimdi mekân-ı secdegeh-i kudsiyân budur (27/3/6)

"Dâğ-ı mihri" şeklindeki Farsça tamlamanın izafet kesresi (-i,-i) ilk kelimeye "ye" harfi eklenerek "dâğı" şeklinde yazılmıştır:

Dâğ-ı mihri yeter ol lâle ruhuñ sineñde
Āsumāna nazar it mihr-i dirahşān bir olur (214/3)

Aşağıdaki beyitte de "şüret-i zibā" tamlamasında izafet tamlamasının kesresi, "şüret" kelimesine "ye" harfi eklenerek gösterilmiştir:

Yüzüñden aşikār oldu baña ey şüret-i zibā
Ki sensin ‘arş-ıla Raḥmān delil uş süre-i tã hã (127/1)

"Ṭarīḫ-i Ḥaḫḫı" ibaresinde izafet kesresi (-i/-i) ilk kelimeye "ye" harfi konularak gösterilmiştir. Yine "dergeh-i Ḥaḫḫa" ibaresinde izafet kesresi (-i/-i) ilk kelimeye "ye" harfi konularak belirtilmiştir:

Ṭarīḫ-i Ḥaḫḫı bilmez diyü daḥl itme bize şüfi
Göñülden dergeh-i Ḥaḫḫa varur bir rāhumuz vardur (232/2)

“Kitāb-ı ḥaṭṭını” Farsça tamlamasındaki izafet kesresini (-ı/-i) müstensih “ye” harfi ile göstermeyi tercih etmiştir:

Oḡuyan ḥarf-i kitāb-ı ḥaṭṭını cān bildi kim
Aḥmede ṭā hā vü yā sīn Müsiye ve ṭ-Ṭürdur (292/3)

Aşağıdaki beyitte ilk mısrada yer alan “cem‘ -i perīṣān” tamlamasındaki izafet kesresi (-ı/-i) “ye” harfi ile belirtilmiş, ikinci mısrada yer alan “mecmū‘ -ı perīṣān” Farsça tamlamasının izafet kesresi (-ı/-i) “ye” harfi ile gösterilmemiştir:

Yüzüñ üstinde ṣaḥuñ cem‘ -i perīṣān olalı
‘ Āṣıḳuñ göñline mecmū‘ -ı perīṣān didiler (298/10)

Aşağıya kaydedilen beyitte geçen “menzil-i ‘ālī” Farsça tamlamasındaki izafet kesresi (-ı/-i) ilk unsura “ye” harfi eklenerek gösterilmiştir:

Manṣūr gibi ister-iseñ menzil-i ‘ālī
Yitürme beḳā dārı fenā dāra yapuṣma (642/3)

Mecmuayı derleyen/müstensih, yazmada bazı Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe söyleyişe göre yazmıştır. Türkçede iki ünlü harf yan yana gelmeyeceğinden araya bir kaynaştırma harfi girer. Bu yüzden “fā’ide” kelimesi aşağıya alınan beyitte “fāyide” olarak yazılmıştır:

Kim ki ḥüsnüñ ṣıfatın söylemez anuñ sözini
Ṣataram hıçe ki bī-fāyide efsāne-durur (641/6)

Arapça asıllı olan ve “gizli şeyler” anlamına gelen “serā’ir” kelimesi Türkçe söyleyişe uygun olarak “serāyir” şeklinde imla edilmiştir:

Serāyirler ḥaḳāyıḳlar daḳāyıḳlar mekānidur
Bu yüzden söylerem ḥaḳḳā ki sırollāhdur vechüñ (193/4)

Arapça asıllı olup “kuş” anlamına gelen “ṭā’ir” kelimesi müstensih tarafından Türkçe söyleyişe uygun olarak “hemze” harfi yerine “ye” harfi ile “ṭāyir” olarak yazılarak gösterilmiştir:

Ṭāyir-i ḳudsüz ki şikār olmışuz
Şanma bu dām içre bizi şakrāḳuz (323/1/2)

Müstensih “dā’imā” ve “dā’im” kelimelerini Türkçe söyleyişe uygun olarak
“hemze” yerine “ye” harfi kullanarak “dāyimā” ve “dāyim” şeklinde imlalamıştır:

Baḫr-i cihānda zevraḳ-ı cism-ile dāyimā
Gezme hevāña tābi^ç olup bādbān gibi (601/3/2)

Dāyimā şer^ç -i Muştafā ileyüz
Biz ṭarīḳ içre reh-nümā ileyüz (667/1)

Ṭolaşmaḳdan degül ḫālī kemend-i kāküli dāyim
Ulaşmaḳdan degül fāriḡ kemān-ebrūsı peyveste (672/4)

Arapça olan ve “engel, perde” anlamına gelen “hā’il” kelimesi Türkçe
söyleyişe uygun olarak “hāyil” şeklinde yazılırken “ye” harfi kullanılmıştır:

Cānum gözine olmazdı hāyil
Ne dār-ı Dārā ne ḳaşr-ı Ḳayşer (589/2/8)

“Tuḫm” kelimesi Türkçe söyleyişe ve vezne uygun olmak üzere “toḫum”
şeklinde okunmaktadır. Ayrıca “toḫum-ı ^ç ömr” Farsça tamlamasındaki izafet kesresi
(-ı/-i) ilk unsura “ye” harfi eklenerek belirtilmiştir:

Cām-ı eceli āḫir bir gün içerüz vā^ç iz
Baḫr-i ḡam-ı dünyādan keḫ keḫ geçerüz vā^ç iz
Evvel toḫum-ı ^ç ömri ḫāke şaçaruz vā^ç iz
Andan girü ^ç uḳbādan yaña göçerüz vā^ç iz
Ḳorḳutma şırāṭ-ıla yolu seçerüz vā^ç iz
İl geçdüḡi köprüden biz de geçerüz vā^ç iz (622/1)

Arapça “fā’iḳ” kelimesi Türkçe söyleyişe uygun olarak “hemze”siz olarak
“fāyık” şeklinde “ye” harfi kullanılarak yazılmıştır:

Mecma^ç -ı ^ç ilm-i daḳāyıkdur göñül

Maṭla‘ -ı feyz-i ḥaḳāyıḳdur göñül
Bilmek isterseñ göñül levḥini sen
Cümle elvāḥ içre fāyıḳdur göñül (57/1)

“Uyku” anlamına gelen, Farsça asıllı bir sözcük olan “ḥā^wb” kelimesi “ḥı”, “vav”, “elif” ve “be” harfleriyle imla edilmiştir:

Ben ḥābgāh-ı ḡaflet [ü] ḡāfil-fırāş iken
İrdi seḫerde ḡuşuma bu nazm-ı dil-ḡuşā (27/2/7)

Mecmuada “ḥā^wn”, “ḥā^wr”, “ḥā^wce” kelimeleri çoğunlukla “vav-ı madüle”siz olarak Türkçe söyleyişe uygun olarak yazılmıştır. Bu imla özelliğine aşağıdaki beyitleri örnek olarak verebiliriz:

Ehl-i dil derd [ü] ḡamuñ ni‘ metine müstaḡrıḳ
Düzilürler keremüñ ḥānına mihmān şaf şaf (210/7)

Ḥor bakma gözüñ aç diḳḳat-ile nazār it
Gör ne sulṫānlar olurmuş fuḳarā şeklinde (273/2)

Vişālüñden senüñ dūr oldu göñlüm
Ḳatı bīmār ile ḥor oldu göñlüm (597/1)

Muḫammed ‘ ilme kān oldu ‘ Alī nuṫḳ-ı beyān oldu
Aña sırlar ‘ iyān oldu ‘ Alīdür ḥoca-ı Ḳanber (507/2)

Bir ile bir olmuşam her şeyde seyr olmuşam
Ḥoca tācir olmuşam sūd u ziyān bendedür (574/13)

Mecmuada bazı ikili imla hususiyetleri görülmektedir. Bunlardan birisi elif-i maksurelerin kullanımınıdır. Bir kelime bazen “elif-i maksüre” bazen de “elif” harfi ile yazılmaktadır: Muştafi (384/7), Muştafā (385/1); da‘ vī (476/5), da‘ vā (338/2); ‘ uḳbī (465/5), ‘ uḳbā (431/5); dünyī (465/5), dünyā (438/2), dünye (536/6); ṫübī (310/5),

ṭübā (608/1); ma^ʿ nī (149/3), ma^ʿ nā (580/8); ʿ ĩsī (483/6), ʿ ĩsā (479/11); Mūsī(586/3), Mūsā (300/7)...

Yazmada aynı Türkçe kelimenin farklı şekilde yazılışına tesadüf edilmektedir. Bu ikili kullanıma birkaç örnek şunlardır: ṭoĝrı (589/2/7), ṭoĝru (570/19); ṭolı (571/2), ṭolu (237/4); ṭopraq (394/3), ṭopraq (424/3); ṭaĝ (618/2), daĝ (699/19); uşlı (512/4), uşlu (509/5); uzaĝ (533/7), uzaĝ (698/58), ulı (340/1), ulu (466/11); yoĝ (698/39), yoĝ (326/5); yoĝ-ısa (644/1), yoĝ-ısa (331/1); yaştanmaĝa (353/5), yaşdanmaĝ (551/1); yalıñ (418/6), yalın (134/3); uçmaĝ (647/9), uçmaĝ (647/9); gibi (303/7), bigi (300/7)...

Müstensih aşağıdaki beyitlerde “yābān” kelimesinin, vezin gereği olarak, ilk hecesini “elif” harfi kullanmadan açık hece olarak yazmıştır:

Ḥaĝı isteyüĝör gezme yabānda

Hemān ol istedüĝüñ nesne sende (445/15)

Ḳanadsuz Ḳuşlayın Ḳalduñ yabānda

Ḳanadlu Ḳuşlara Ḳanda iresin (519/4)

Gitmez yabāna kūyuñ içinde muḲīm olan

Girmez caḥīme sākin-i bāĝ-ı Na^ʿ ĩm olan (716/1)

“Yābān” kelimesinin ilk hecesi açık olması gerekirken müstensih aşağıdaki beyitlerde kelimeyi “elif” harfi ile yazmayı tercih etmiştir:

Pīr olna o kim ki uyar menzile irer

Ḳalur yābānda şol Ḳişi kim uymaya ize (280/2)

La^ʿ lüñ şarābın içen āb-ı ḥayāt n^ʿeyler

Kevşer şuyı dururken n^ʿolar yābān şuyından (281/2)

Müstensih aşağıdaki beyitte “İbrāhīm” kelimesininaldığı akkuzatif eki (-ı/-i) kelimenin son harfi olan “mim” harfinin altına esre işareti koyarak gösterme yoluna gitmiştir:

Nemrūdda şüret kırduran İbrāhīmi oda_atduran
Bir kılmı yandurmayan od u kül ü reyhān menem (567/3)

Yükleme hâli eki (-ı/-i), “güzāf” kelimesi yazıldıktan sonra “fe” harfinin altına esre işareti konularak belirtilmiştir:

Şanma biz lāf ü güzāfi ile geldük ‘āleme
Biz ‘Alī’i Hāq bilüp āşkāre gelmişlerdenüz (134/2)

“‘Ayne’l-yaqīne” ibaresi yazılırken kelimeye gelen yönelme hâli eki -e, “nun” harfi üzerine üstün işareti konularak gösterilmiştir:

Hırka’ı destār-ıla lāf eylemez zāhidlenüp
‘İlmini ‘ayne’l-yaqīne irgüren eyler süküt (170/2)

“Göñül” kelimesindeki akkuzatif eki (-ı/-i) “lam” harfinin altına esre işareti konularak belirtilmiştir:

Çanda idrāk eylesün yüzüñde Hāqkuñ şüretin
Zāhidüñ kim gözi göñli toludur hāşākden (178/5)

Aşağıdaki beyitte geçen “şāha” kelimesi yazılırken yönelme hâli eki (-e) mecmuada “güzel he” harfinin üzerine üstün işareti konularak gösterilme yoluna gidilmiştir:

Bir şāha kul olmak gerek ayruğ ma’zül olmaz ola
Bir işig yaşdanmak gerek kimse elden almaz ola (551/1)

Müstensih “Allāhı” kelimesindeki akkuzatif ekini (-ı/-i) gösterilmek için esre işareti kullanmayı yeğlemiştir:

Elif Allāhı añup zıkr-i İlāh eyle göñül
Bā bekā mülk için n’ola bir āh eyle göñül

Te temennā kıluban hālũñ āgāh eyle göñül
Şe şevāb ister-iseñ terk-i menāh 'eyle göñül
Ce cehid eyle düriş hıdmet-i şāh eyle göñül (629/1)

“Arş ü kürsī” ibaresindeki “atıf vav”ı “arş” kelimesinin üzerine ötre işareti konularak belirtilmiştir:

Miskīnem bī-çāre kılam ebedī kıllıkda kılam
‘Arş ü kürsī levh ü kıalem dönerler hū diyü diyü (509/3)

Aşağıdaki beyitte “kıalır-ısam” kelimesindeki “-ı” ünlüsü “lam” ve “re” harflerinin altına esre işareti konularak gösterilmiştir:

Künc-i mişnetde yatar ölmelü bir hastayam āh
Bu belālarla eger kıalır-ısam vay baña (651/4)

Aşağıya kaydedilen beyitte “hadd” ve “kenār” kelimeleri arasındaki bağlaç “hadd” kelimesine “ye” harfi eklenerek yazılmıştır. Beyitte ayrıca “bunu” kelimesi yazılırken akkuzatif eki (-ı/-i) için “vav” harfi kullanılmıştır:

Bu ‘aşkı bir baır-i ‘ummāndur buña haddi kenār olmaz
Delīlüm sırr-ı Kıur’āndur bunu bilende ‘ār olmaz (88/1)

Mecmuanın derleyeni ya da müstensih kelimelelerin birbiriyle karışmasını, yanlış okumayı önlemek ve metnin kolayca okunmasını sağlamak amacıyla bazı tasarruflarda bulunmuştur. Aşağıdaki beyitte “mu‘ayyen” kelimesinde şedde kullanmıştır. Müstensih muhtemelen kelimenin “mu‘in” kelimesiyle karışmamasını ya da yanlış okumayı engellemek için böyle bir imlayı tercih etmiştir:

Yüzüñ seb‘al-meşānīdür mu‘ayyen
‘Acāyib sūre-i Kıur’āna irdüm (98/7)

Aşağıdaki alınan bentte “gümān” kelimesinin üzerine, kelime başka kelimeyle karıştırılmasın ya da yanlış okunmasın diye, ötre işareti konulmuştur:

Ey gümān ü zann-ıla maħcüb olan ehl-i hiçāb

Cānib-i Hāḡdan işitmeyen ḡiṡāb-ı müsteṡāb
Diñler-iseñ gūř-ı cān-ıla budur řāfi cevāb
Ādemūñ vechidür Allāhuñ kitābı uř kitāb
Ey Kelāmullāha münkir ḡaf min-Allāhü 'l-ġayūr (391/4)

“Geçgil” kelimesinde, “-gil” ikinci tekil şahıs emir eki yazılırken, “kef” harfinin altına esre işareti konularak bu hecenin “gel” kelimesiyle karıştırılıp yanlış okunması önlenmektedir:

Lā gibi üftāde ol lā dime gel geçgil hemān
Var olayın dir iseñ var cānib-i illāda ol (430/4)

Müstensih, “Adeni” kelimesini yazarken “ayın” harfinin üzerine üstün, “nun” harfinin üzerine ise esre işareti koyarak başka bir kelimeyle muhtemel bir karışıklığı bertaraf etmiştir:

Aḡıdan yařumı diřūñ ‘ Adeni incüsidür
Baḡ anuñ dānesine gör ki ne dūr-dāne-durur (641/4)

“Güher” kelimesinin, “gevher” olarak okunmaması için kelimenin üzerinde ötre işareti kullanılmıştır:

Cevher ki tıtdı ‘ ālemi rūřen güher gibi
Andandur āřikāre bu genc-i nihānumuz (664/5)

Ařaġıdaki beyitlerde “gil” kelimesi altına esre işareti konularak muhtemel yanlış okumaların önüne geçilmiştir:

Ne āteř ü bād u ne āb u gil idüm cānā
Sen serv-i hevā-baḡřa ben māyil idüm cānā (455/1)

Daḡı gil-i Ferhāduñ olmamış idi taḡmīr
Ben rāh-ı meřaḡḡatde pā-der-gil idüm cānā (455/2)

“Āb u gil” ibaresi yazılırken “kef” harfinin altına esre işareti konulmuştur. “Kef” harfinin altına esre işaretinin konulması yanlış okumaya sebebiyet vermemek dolayısıyla:

Ḥaḫ Te‘ ālā varlığını viridi çün āb u gile
‘ Alleme ʾl-esmā-i külli yazdı hem levḥ-i dile
Her gelen peygamber ile reh-nümā oldur bize
Ḳudretinüñ biñde birin söylesem gelmez dile
Ol ‘ Alīdür pīšivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ ĩsā Īncīlinde ‘ Aliyā (315/3)

Aşağıya alınan beyitte geçen “kūr-ı māder” ibaresindeki ünlü harfler ve izafet kesresi (-ı/-i), harekeli (ötre, esre, üstün, üstün) olarak gösterilmiştir. Ayrıca ibarenin sonunda yer alan bildirme ekinin (-dur) üzerine ötre işareti konulmuştur:

Kūr-ı māder-zāddur vaḥdet gözini açmayan
Anuñ-içün eksük olmaz çeşm-i aḥvelden remed (240/6)

“Evvel” kelimesinin üzerine, diğer kelimelerle karıştırmayı ve yanlış okumayı engellemek için şedde işareti konulmuştur. Ayrıca “nūr-ı ĩmān” Farsça tamlamasındaki izafet kesresi (-ı/-i) için “ye” harfi kullanılmıştır:

Evvel ü āḥir menem tedbīr-i taḳdīr menem
Ġanī vü faḳīr menem nūr-ı ĩmān bendedür (574/4)

“Ḥuld” kelimesinin üzerine okumayı kolaylaştırmak üzere müstensih tarafından ötre işareti koyulmuştur:

Ṭal‘ atuñ maṭla‘ ina ḥāzin-i cennāt-ı Na‘ ĩm
Ḥuld [ü] Firdevs-i berīn ravza-ı Rıdvan didiler (298/3)

“Mühr” kelimesinin üzerine, kelimenin diğer kelimelerle karışmasını ve yanlış okumayı önlemek için ötre işareti konulma yoluna gidilmiştir:

Dīv ü perī cān nedür taḫt bu eyvān nedür
Mühr-i Süleymān nedür mār nedür mūr nedür (365/7)

Mecmuanın müstensihî, aşağıdaki bentte yer alan “kıdem” kelimesinin “kadem” kelimesi ile karıştırılmasını önlemek amacıyla esre işareti ile harekelemiştir:

Ey muhîṭ-i ḳulzüm-i cūd [u] seḥā kân-ı kerem
Gevher-i ‘ummân-ı Yeşrib ḥ^wâce-i mülk-i ‘Acem
Aşl-ı pāk ü zübde-i erkân ü nesl-i muḥterem
Dürrî-i çarḥ-ı velâyet dürr-i deryâ-yı ḳıdem
Ger başarsañ yiridür ebşâr-ı aḥbâba ḳadem
Es-selâm ey Ḥazret-i şâh-ı Ḥorāsân es-selâm (485/3)

“Ḥoṭâ” kelimesinin üzerinde, kelimenin “ḥaṭâ” kelimesiyle karıştırılmasını önlemek amacıyla, ötre işareti kullanılmıştır:

Çün Ḥudâdan ğayrıya cürm ü ḥaṭâdur salṭanat
Tâc ü ‘izzet Çin ü Mâçin ü Ḥoṭâdan vâzgel (360/19)

Aşağıdaki beytin ilk mısraı okumayı kolaylaştıracak şekilde harekelenmiştir:
İçüp rûz-ı ezelde cām-ı ‘aşḳı
Anuñ-çündür Muḥibbî böyle rüsvâ (452/5)

“Minnet” ve “zerre” kelimelerinin üzerine müstensih tarafından şedde işareti konulmasına mukabil “Ḥaḳ” kelimesinin üzerine vezin dolayısıyla şedde işareti koymamıştır. Bu durum müstensih’in beyti yazarken vezni dikkate almasının bir sonucudur:

Vâḥid oldum yâr-ıla yârüm bugün minnet Ḥaḳa
Ey Nesimî zerrece aġyâra yoḳdur minnetüm (157/5)

Aşağıya kaydettiğimiz bent “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” ölçüsü ile yazılmıştır. “Meh-cebîn” ibaresi yazılırken “cim” harfinden sonra “güzel he” yazılmış, daha sonra kelimenin diğer harfleri “güzel he” harfine birleştirilmeden yazılmıştır. Bunun amacı aruz ölçüsündeki açık heceyi göstermektir:

Āsumānuñ ḥāveridür ol Muḥammed Muştafâ

Meh-cebîn oldı birisi ya^ç nî şâh-ı Murteżâ
Birine didi Hâbîbüm biri aşlanum Hüdâ
İkisi bir nûr-ı Hâkdur eyle bil ey pür-şafâ
Ol ^ç Alîdür pîşivâ-yı evliyâ vü enbiyâ
Anuñ-içün didi ^ç İsâ İncîlinde ^ç Aliyâ (315/1)

Vezin gereği Türkçe olan “var” kelimesi aşağıdaki beyitte, bir buçuk hece (medli) olarak okunmaktadır. Bundan dolayı olmalı ki “var” kelimesi yazılırken medli okumayı okuyucuya göstermek üzere “elif” harfinin üzerinde “med” işareti kullanılmıştır:

Ey Şekûrî ğâfil olma maṭlabuñ sende ara
Maṭlabum yoḡdur dime elbette sende vardur (49/5)

“Hâka” kelimesinde yönelme hâli eki (-e) “elif” harfi ile yazılmıştır. Bu yazımın tercih edilmesinde, büyük ihtimal, beytin vezninden ötürü hecenin kapalı olması etkili olmuştur. Yine kelimenin üzerine vezin zarurietini dolayısıyla şedde konulmamıştır. Ayrıca “ayurma” ve “ırma” kelimeleri aynı harflerle yazılması dolayısıyla, müstensih tarafından, okuyucuların bu iki kelimeyi birbirine karıştırmaması için, “ayurma” kelimesinin başında yer alan “elif” harfi üzerine med işareti konulmuştur:

Özüñi cehl-ile Hâkdan ayurma
Hâka toḡru baḡuban gözüñ ırma (445/12)

“Görelüm” kelimesindeki “-re” hecesi “re” ve “elif” harfleri ile yazılmıştır. Bu yazılıştta, muhtemelen, vezin dolayısıyla bu hecenin kapalı olması etkili olmuştur:

Ey göñül vâ^ç iz sözün ḡoy ḡoş görelüm bu demi
Dün ki geçdi tañla ğâyib bes bu dem ḡoş dem-durur (632/4)

Yine vezin gereği tek “ke” harfi ile okunması gereken “Hâk” kelimesinin üzerine şedde işareti konulmamıştır:

Leyletü^ç l-Esrâya vâḡıf olmayan bilmez Hâkı
Bî-başardur görmez ol da^ç vâsına yoḡdur şübüt (170/3)

“Namāz” kelimesi yazılırken “nun” harfinden sonra vezin dolayısıyla, büyük bir ihtimal, kapalı hece olmasından dolayı “elif” harfi yazılmıştır:

Tañrı haqqı-çün bugün baş egmezem nā-merde ben
Ben baña yār olayın sen yāra yoğdur minnetüm (157/3)

Aşağıya kaydettiğimiz beyit “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” ölçüsü ile yazılmıştır. Ölçünün ilk tef ile sine denk gelen “yedi deryā” ibaresinde ölçü bozulmaktadır. İbarenin ilk hecesinin kapalı hece olması gerekmektedir. Müstensih bu yüzden “yedi” kelimesinin üzerine şedde işareti koymuş, “yedi” kelimesinin “yeddi” olarak okunmasını sağlamıştır:

Gevher-i bañr-i muñi olan bilür bu sırrı kim
Yeddi deryāyı ihāta eyleyen şeb-nem nedür (118/12)

Müstensih tarafından “bennā” kelimesinin üzerine şedde işareti konularak kelimenin kolay ve doğru okunması hedeflenmiştir:

Özge bennādur ki yapduğda binā-yı ādemi
Kubbe-i şeş-sū[y] düzetdi çār dīvār eyledi (203/7)

“Yā” bağlacı “ye” ve “elif” harfleriyle yazılmaktadır. Ancak Aşağıdaki beyitlerde vezin dolayısıyla “yā” bağlacı açık heceye denk geldiğinden müstensih bu kelimenin sonunda “elif” harfi yerine “güzel he” kullanmıştır:

Nefsini emmāreden kurtarmağa ey bü’l-heves
Yā veliyy olmak gerek Ādem ya Peyğamber gerek (188/3)

İşüñ tül-i emel fikrūñ gönüldeñ çıkdı Hağ zikri
Kanı ‘ār u kanı gayret ya himmet böyle mi olur (536/2)

Her işi işleden oldur iden ol itdüren ol
Bī-günāhuñ ya bu boynındaki zencir nedür (638/4)

“Kullık” kelimesi iki “lam” harfiyle yazılmalıdır. Ancak aşağıdaki beyitte, vezin dolayısıyla iki lam harfiyle değil tek “lam” harfiyle imla edilmiştir. Başka bir beyitte (484/2) ise, kelimenin yazımında, iki tane “lam” harfi ve üzerinde şedde işareti kullanılmıştır:

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-ı Hāḫ degül

Güş itmeyen bu nükte ’i Hāḫka ḫulık degül (8/1)

Aşağıdaki bent “Mefā’ilün Mefā’ilün Fe’ülün” ölçüsü ile kaleme alınmıştır. Bentte “ṭıynetüñden” kelimesi yazılırken açık hecenin gösterilmesi için kelimenin “-ne” hecesi yazılırken “nun” harfinden sonra “güzel he” yazılmış, sonra boşluk bırakılıp kelimenin devamı getirilmiştir:

Oḫundı āyet-i Yezdān yüzüñden

Beyān-ı bā-i bismillāh sözüñden

Bilindi erba‘ in gün ṭıynetüñden

Mesih indi zemīne āsumāndan

Zemīnden çıḫdı Ḳur’ān āsumāna (383/3)

“Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün” ölçüsüyle kaleme alınan aşağıdaki beyitte “n’iderüz” kelimesi yazılırken açık hece vurgulanmak için “-de” hecesi “dal” ve “güzel he” harfiyle yazılmıştır:

İkilikte n’iderüz vāhid-i muṭlaḫ çü bizüz

Varlık çün bizüz āfāka gelen idrāküz (285/3)

“Hānmān” kelimesindeki vezin gereği gerçekleşen ünlü türemesi, kelime yazılırken “nun” harfinden sonra “vav” harfi getirilerek gösterilmiştir. Ayrıca metinde geçen “keşret-i dünyā” Farsça tamlamanın izafet kesresi (-ı/-i) ilk unsura bitişik olarak ve “ye” harfi kullanılarak gösterilmiştir:

Keşret-i dünyādan el çekdi bugün ‘uşşāklar

Hānumānı bir ceve virdi bugün ‘uşşāklar (442/1)

“Ḥaḳı” ve “Ḥaḳa” kelimelerinin vezin dolayısıyla bu şekilde okunması gerektiğini vurgulamak için kelime şeddesiz yazılmıştır. Ayrıca beyitteki “od” kelimesinin üzerinde ötre işareti kullanılmıştır:

Ḥaḳı cān kendūzin vücūd bilenler
Ḥaḳa ğayrı dime ki od bilenler (445/3)

Vezin zarurieti dolayısıyla gerçekleşen kullanımlardan birisi de “ki” bağlacının ünlü harfinin düşürülüp “ki” bağlacı ile “ki” bağlacından sonra gelen ünlü ile başlayan kelimeyi birleştirerek yazmaktır. “Ki” bağlacının ünlü harfinin düşürülüp sonraki kelimeyle birleştirilip yazılmasına örnek olarak birkaç beyti aşağıya kaydediyoruz:

Ey ruḥuñ levḥ-i İlāhī k’anda naḳş olmış suṭūr
‘ Ārızuñ şerḥindedür İncīl ü Furḳān ü Zebūr
Şūret-i insānda Ḥaḳsın k’eyledūñ Ḥaḳdan zuḥūr
Ey şaḥuñ zıll-ı İlāhī v’ey ruḥuñ Allāhu nūr
Ravzanuñ servi boyuñdur ‘ indehā cennātü ḥūr (391/1)

Bir şecerdür ḳaddūñ ey meh k’anda ruḥsāruñ ḥaṭı
Āteş-i innī enallāhuñ duḥānın gösterür (135/2)

Cibālū’l-arz aña ḳarşu ṭurımaz ey gönül k’anuñ
Kelām-ı ḳuvvet-i fażl-ı Ḥudā püşt ü penāhıdur (249/6)

“Ki” bağlacı ile “andan” kelimesinin birbirine bağlanmasına, “ki” bağlacının ünlü harfinin düşürülmesine gerek olmadığı hâlde “-zād” hecesinin medli okunuşunu sağlamak amacıyla “ki” bağlacı ile kendisinden sonra gelen “andan” kelimesi birbirine eklenerek yazılmıştır:

Ümīd oldur olam āzād k’andan yā Resūlallāh
Reh-i ‘ aşḳuñda geçdüm baş u cāndan yā Resūlallāh (21/1)

Aşağıdaki bent “Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün” ölçüsü ile yazılmıştır. Müstensih vezin zarureti dolayısıyla “kendü” ile “özini” kelimelerini birbirine ekleyerek “vav” harfini düşürerek iki kelimeyi “kend’özini” şeklinde yazmıştır:

Bir ‘ acūze pîre-zendür işbu dünyâ-yı fenâ
Zeyn ider kend’özini ammâ ider cevri ü cefâ
Bir şacı Leylâ ile çün sürmedi zevk ü şafâ
Gördi Mecnûn [kim] benî âdemde yok resm-i vefâ
Vardı ol dîvâne vahşîlerle ülfet bağladı (309/2)

Müstensih kelimeyi yazarken harfleri yanlış yazdığını da görmekteyiz. “Mülzem” kelimesi “ze” harfiyle yazılması gerekirken “zı” harfi ile yazılmıştır:

Şağın ‘ allâme-i ‘ aşrum diyü lâf urma ey vâ’ iz
Niçe yüz biñ senüñ gibi bu ‘ ilmullâhda mülzemdür (332/8)

“Vağâr” kelimesi “vâğâr” şeklinde “vav” harfinden sonra “elif” harfi kullanılarak imla edilmiştir:

Geçdüm ben ad u şandan çıkıdum ben o dükkândan
Hep ‘ irz-ıla vâğârım yağmâdur alan alsun alan alsun (93/5)

Müstensih, “kef” harfi ile yazılması gereken “mevküle” kelimesini aşağıdaki beyitte “kaf” harfi ile yazmıştır:

Çeşm ü ebrûsı mu‘ ammâsın yazup üstâd-ı şun‘
Eylemişdür hâllini mevķüle zülf-i pür-ğama (334/5)

Aşağıdaki beyitte “zalâl” kelimesi “zalâl” olarak “dâd” harfi ile yazılmıştır:
Münevver kıl özüñi ço zalâli
Haberüñ yok tolu envâr imişsin (563/7)

“İş, meşguliyet” anlamına gelen Farsça “girdâr” kelimesi “girdâr” şeklinde yazılmıştır:

‘ Āşık oldum diyen bu ‘ aşk yolında
Koya güftârımı girdâr gerekdür (502/3)

Aşağıya alınan beyitte “dut-” ve “bat-” filinin sonunda “tı” harfi kullanılmıştır:

Yolunı her kim duṭar feyz bulur nūra baṭar
Aña himmeti yeter pîrüm Hâcı Bayramuñ (62/2)

“Oldun” kelimesindeki ikinci tekil şahıs eki “nazal ne” yerine “nun” harfi ile imlalanmıştır:

Bir büte tapduñ Fenā’î dîn ü ‘uḳbādan geçüp
Kāfir-i ‘aşḳ oldun āḫir Şeyḫ Şan‘ānum gibi (720/9)

“Cāhil” kelimesinin ilk harfi “çim” ile yazılmıştır:

Bî-‘amel ‘ilm-ile kāmil geçinen çāhildür
Kim ki ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı ḫübānı oḳur kāmildür (171/1)

Bazı kelimelerde hı (ḫ) ve ha (ḫ) harflerinin birbirine karıştırıldığını görmekteyiz. Buna örnek olması hasebiyle hı (ḫ) harfi ile yazılması gerekirken ha (ḫ) ile yazılan “şūḫ” ve “taḫt” kelimelerinin geçtiği beyitleri aşağıya kaydediyoruz:

Biz dilā Mecnūn-şifāt şahrā-yı ğam-peymālaruz
‘Aşḳda bir şūḫ-ı Leylā-ṭal‘atun şeydālaruz (501/1)

Ey Şekūrî vir gönül taḫtına zeyn ü revnaḳı
Kim cülūs iden gönül taḫtına bil şāhuñ nedür (43/5)

Aşağıdaki beyitteki “ziyā” kelimesi “dād” harfi ile yazılması gerekirken “zı” harfi ile yazılmıştır:

Şimdi celil-i şa‘şa‘a-nūr-ı zāt-ı Hāḳ
Baḫş-ı ziyāya cevher-i envāra kân budur (27/3/2)

Bazı kelimelerde “ze” harfi yerine peltek “z” harfi kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde “uzlet” ve “Yezî” kelimelerinde “ze” harfi yerine peltek “z” harfi kullanılmıştır:

‘ Uzlet it halk-ı cihānda fāriğ ol gūş eyleme
Hakdan özge her ne var varuñı ko efsānedür (279/4)

Rahmet-i Hak aña vü anuñ dağı evlādına
Kim teberrā eyleye naḥs-ı Yezîdüñ cānına
Ey Nesîmî it maḥabbet ol şehüñ evlādına
Kim ‘ Alîdür mazhar-ı Allāhü Rabbü ’l-‘ ālemîn (617/9)

Sayıları çok az olmakla birlikte yazmada bazı kelimeler peltek ze (z) ile yazılması gerekirken “ze” harfi ile yazılmıştır. Buna bir örnek olması için peltek ze (z) ile yazılması gerekirken “ze” harfi ile yazılan “zenb” kelimesinin içerisinde bulunduğu beyti aşağıya alıyoruz:

Fenā cāmından ey ‘ ākil kimüñ kim cānı mest oldı
Vücüdün cümle terk itdi ki varlık zenb-i a‘ zamdur (306/6)

“İmām” kelimesi “imām” şeklinde ilk ünlüsü “ye” harfiyle yazılmıştır. Bu yazım beytin veznini de bozmaktadır:

Şu ‘ āşık kim ciger kanından almaya vuzü ’ ey dil
Girüben cum‘ a-ı ‘ aşk içre ‘ uşşāka imām olmaz (627/5)

Yazmada bazı beyitlerde “hayret” kelimesinin yazımında “ha” harfi yerine “hı” harfi kullanılmıştır:

Kemāl-i kudret anuñdur ki naḥş u hayretten
Kemāl-i ‘ acz-ile ikrār ider her ehl-i kemāl (698/14)

Müstensih aşağıdaki beyitlerde “hulāşa” kelimesinin sonunda “güzel he” yerine “elif” harfi kullanmıştır:

Göñüllerüñ pāsını ger yuyayın dir iseñ

Şol sözi söylegil kim sözüñ hülâşasıdur (29/2)

Fātiha ümmü 'l-kitābuñ göster anası nedür

Bīst ü heşt ü sī vü dü ħarfüñ hülâşası nedür (129/1)

“Sebak” kelimesi “sīn” harfi ile yazılması gerekirken “sad” harfi ile yazılmıştır:

Ĥağdur bize viren sebak cān gözin aç sen dağı bak

Günden ‘ıyān dīdār-ı Ĥağ mağzen-i esrār ehliyüz (486/2)

Müstensih “türāb” kelimesinin ilk harfini “te” ile yazması gerekirken “tı” harfi ile yazmıştır:

Sensin ‘āşıkuñ talebi yüzler ayağıñ türābı

Senden umar fetḥ-i bābı muḥtāc ehl-i ‘irfān saña (520/4)

“Binā” kelimesi “bīnā” şeklinde yazılarak kelimenin yazımında “ye” harfi kullanılmıştır:

Ṭoğuz ata yedi ana dört ṭayadan vir ḥaber

Dü çehār [ü] penç ü şeşüñ sağf-ı bīnāsı nedür (129/2)

“Ma‘şüm” kelimesi “sad” harfi yerine “sīn” harfi ile kullanılarak “ma‘şüm” şeklinde imlalanmıştır:

‘Aşğdur kısmetümüz bir ezeli ma‘şumuz

Anuñ-içün gehī şādān u gehī mağmūmuz (657/1)

“Medhüş” kelimesi “güzel he” ile yazılması gerekirken “ḥa” harfi ile yazılmıştır:

Çün oldum ‘aşğına düş beni eyledi medhüş

Beni itmez ferāmüş Muḥammedür Muḥammed (44/4)

Aşağıdaki beyitte ise “mıṣrā^ʿ” kelimesi “mıṣra^ʿ” şeklinde “elif” harfi kullanılmaksızın imla edilmektedir:

Oğurdı revān dilleri bu mıṣrā^ʿ ı ammā

Āh ol geçen evḳātumuzuñ olsa ḳazāsı (200/4)

Genellikle iki ünsüz olarak okunması gereken kelimelerin üzerine genel olarak şedde konularak yazılmıştır. Kerre (4/22), Ḥaḳḳ’a (41/1), muttaşıl (391/10), ḥubb (30/6), müderris (29/8), münevver (7/1-2-3-4), iddi^ʿ ā (59/6) temeṣṣül (27/5/7), māhiyyet (176/2), küllī (176/3). Buna mukabil kerre (6/4) ve Ḥaḳḳ’a (179/2) kelimesi şedde işareti konulmadan yazıldığı şiirler de vardır. Bazı kelimelerde şedde işaretinin kullanılıp kullanılmaması keyfi bir uygulama hâlini almış ve şedde işaretinin kullanımı ikili bir durum arz etmiştir. Aşağıdaki beytin ilk mısraındaki tasavvuf kelimesinde şedde varken ikincisinde şedde yoktur:

Taşavvuf lem^ʿ a-ı envār-ı muṭlaḳdan uyanmaḳdur

Taşavvuf āteṣ-i ^ʿ aṣḳ-ıla sūzān olmaḳa dirler (4/4)

“Seyyāre” ve “şekker” kelimeleri aşağıdaki beyitlerde şeddeli yazılmıştır:

Sa^ʿ d-ı ekberdür cemālūñ vaṣla vāşıl cān ḳuşı

Ṭal^ʿ atuñ ferḥunde şems [ü] kevkeb [ü] seyyāreden (198/5)

Çün Nesimī Ḥızr-ı zinde āb-ı ḥayvān istedi

Sen daḥı nūş eylegil şol la^ʿ l-i şekker-pāreden (198/6)

Müstensih “sırrını” kelimesini ve “māhiyyet” kelimesini yazarken şedde işareti koymuştur:

On sekiz biñ ^ʿ ālemūñ sırrını şor gel sen bize

Vāḳıf-ı ervāḥ olan māhiyyet-i ma^ʿ nā bizüz (176/2)

Aşağıdaki beyitte “küllī” kelimesinin üzerine şedde işareti konularak yazıldığını görmekteyiz:

Oğuduḳ esmā-i küllī ma^ʿ nā-yı ümmü^ʿ l-kitāb

Ka‘be-i taḥkīk bulduḡ Mescid-i Akṣā bizüz (176/3)

“İller” kelimesi yazılırken hem iki kere “lam” harfi kullanılmış hem de şedde işareti kelimenin üzerine konulmuştur:

İller zebūn u maṣṣīb esīri
Ehl-i hevānuñ hengāme-gīri (589/4/1)

Aşağıdaki beyitte “şalāt” kelimesi “lam” harfinden sonra “vav” ve “yuvarlak t” (ṭ) kullanılarak yazılmıştır. Yine “zekāt” kelimesi “kef” harfinden sonra “vav” ve “yuvarlak t” (ṭ) kullanılmıştır:

Hak Te‘ālānuñ murādı şūretuñ tefsīridür
Hem şalāt u hem zekāt hem ḥacc ü [hem] imsākden (178/3)

“Şād” kelimesinin sonu “peltek ze” harfi ile imla edilmiştir:
Karañu ḳayḡudan şāzlık ışıkdan
Olur bāṭın nihān zāhir ‘ıyānum (699/23)

“Medrese” kelimesinin ikinci ve üçüncü hecelerindeki ünlü harf “elif” harfi ile gösterilmiştir:

Biz ṭālib-i ‘ımlerüz ‘aşḳ kitābın oḳuduḡ
Çalab müderris bize ‘aşḳ ḥod medresesidür (29/8)

“İssi” kelimesi iki tane “sīn” harfi ile yazılması gerekirken aşağıdaki beyitte “sīn” harfinin üzerine şedde işareti konularak imla edilmiştir:

‘Azrā’ıl ne ḳiṣidür ḳaşd idiser cānuma
Ben emānet issiyle anda bitrişüp geldüm (30/7)

Aşağıdaki beyitte “vāyesidür” kelimesindeki “e” harfinin “elif” ile yazıldığı görülmektedir:

Evliyā şafā nazar ideli günden berī
Hāşıl oldı Yūnusa her ne ki vāyesidür (29/9)

Aşağıdaki beytin ilk mısraında ünsüz yumuşaması gösterilmeyip ikincisinde gösterilmiştir. “Sultānlık” kelimesine üçüncü tekil kişi iyelik eki getirildiğinde kelimenin sonundaki “k” sesindeki yumuşama yazıda gösterilmemiştir:

Sultānlıkını virse cihānuñ Hudā baña
Almam gedālıgum degişüp ‘ izzet istemem (268/2)

“Urucağız” kelimesindeki “-ıcağız” gerundium eki, aşağıdaki beyitte yuvarlak vokalli olarak imla edilmiştir:

Ol geminüñ tahtası nice muhkem olursa
Deñiz mevc urucağız anı uşadasıdur (29/6)

“Bulıñuz” kelimesindeki emir eki -ıñuz yerine -iñuz şeklinde yazılmıştır. Mecmuada başka bir yerde bu şekilde yazılışın örneği de bulunmamaktadır:

Bilem dirseñ eger anı bulıñuz kāmil insānı
Odur Hıağ ‘ ilmünüñ kānı ki bu sırr[a] o maħremdür (306/5)

“İllā” kelimesinde lam harfinin üzerinde şedde işareti vardır. Ayrıca “itdigim” kelimesi yazılırken birinci tekil kişi iyelik eki yuvarlak vokal (üm) yerine dar vokal (im) tercih edilmektedir:

Taşum derviş içüm boş dilüm tatlu sözüm hoş
İllā ben itdigimi dānin degüşen itmez (1/7)

“Degül” olumsuzluk edatı, “degil” şeklinde dar vokalle yazılmıştır:
Degilem kāl ü kılden yaratmış iki dilden
Yad yoğ baña bu ilden andan bilişüp geldüm (30/5)

Müstensih, “boynunu” kelimesini yazarken üçüncü tekil şahıs iyelik ekini yazarken dar vokal “-i” yerine yuvarlak vokali (-u) tercih ederek “vav” harfini kullanmıştır:

O dördüñ birisi cān biri dīn biri imān
Nefsümdür baña düşmān boynunu urup geldüm (30/4)

“Şeydā” kelimesi ince sıradan ünlülerden oluştuğu için kendisine gelen ekin “-lik” olması gerekirken aşağıdaki beyitte, kelimeye kalın sıradan “-lık” eki getirilmiş ve kelimenin sonu “kaf” harfi ile bitmiştir:

Mest-i mey-i la^ç lüñdür var-ise yine bülbül
Şeydālık ider her dem ırmaz ider efgānı (481/4)

Aşağıdaki beyitte “didüġin” kelimesinin kökü ince sıradan ünlü olduğu için köke gelen ekler de ince sıradan olmalı idi. Ancak “g” harfi “kef” harfi yerine “gayın” harfi ile yazılmıştır:

Yūnus bu kuş dilidür bunu Süleymān okur
‘Āşıkların bu yolda ne didüġin sezerem (31/6)

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman ve birinci çoġul şahıs eki (-dük, -duġ) kelimeye ünlü uyumuna göre gelmektedir. Aşağıdaki beyitlerde birinci çoġul şahıs eki, ol- ve aç- fiillerine ünlü uyumuna uymaksızın ince vokalli şekli ile gelmiştir. Beyitlerde bu şekilde bir kullanımın olması muhtemelen iç kafiyeyi sağlamak dolayısıyla:

Ādem-i şafıyye irdük Muşafānuñ sırrın bildük
‘Aliyle hem-dem oldük sır sözleridür kıallerümüz (518/3)

Maħabbet cur^ç asın içdük ‘aql u dil ü cāndan geçdük
Tevhīd gülistānın açduġ seyr it bizüm dillerümüz (518/5)

“Ve’đ-đuħā” ibaresinin sonu “elif-i maksure” ile yazılması gerekirken göz için kafiye özelliġi dolayısıyla “güzel he” ile yazılmıştır. “Fātiħā” kelimesi de göz için kafiye dolayısıyla yine “güzel he” ile yazılmıştır:

Muşhaf-ı ġüsnuñ kim olmışdur cihāna ve’đ-đuħa
Şerħine kıaşır-durur nuġk-ı zebān-ı şāriħa
Oldı nūr-ı mā-i rüyuñ burc-ı dilde lāyıħa
Ey şıfātuñ kıul huvallāh v’ey cemālün fātiħa
Uşta Furķān uşta Tevrāt uşta İncil ü Zebūr (311/3)

Aşağıya aldığımız dörtlüğün üçüncü mısraında “tanıdık” kelimesinin sonu, “kaf” harfi ile bitmesi gerekiyordu. Lakin dörtlüğün genelinde kafiye olan kelimelerin son harfi “kef” harfi ile bittiği için “tanıdık” kelimesinin sonu “kef” harfi ile imla edilmiştir:

‘ Ālem-i ma‘ nāda biz kim Hāḫḫa lāyık cān idük
Çār ‘ unşur şūretine girmedin insān idük
İşbu ma‘ nādan ḫaḫīḫat ehl-i beyti tanıdük
Ḥamdulillāh bende-i evlād-ı Hāydar olmuşuz (324/2)

“Duyan” ve “diyen” kelimeleri aşağıdaki beyitte redif yapılmıştır. Bu bakımdan göz için kafiye prensibi dolayısıyla “diyen” kelimesi yazılırken “ye” harfinden sonra “elif” harfi getirilmiştir:

Semādan sırr-ı tevḫīdi duyan gelsün bu meydāna
Derün içre bugün Allāh diyen gelsün bu meydāna (96/1)

“Ġidā” kelimesi kafiye dolayısıyla aşağıdaki beyitte “ġıdī” olarak “elif-i maksure” ile yazılmıştır:

Kim ki ma‘ şūḫuñ ġamın cān-ıla ḫılmasa ġıdī
Ḥāy-i fi ‘ d-dāreyn olup bulmadı ‘ ömr-i ser-medī
Ol ‘ İmādü ‘ d-dīn-i sırr-ı Murtezā böyle didi
Kim ki Eyyūbuñ belāsın sevdüğinden çekmedi
Geymedi maḫbūb elinden ḫil‘ at-ı ‘ abden şekūr (311/8)

“İleden” ile “recādan” kelimeleri aşağıdaki beyitte kafiye yapılmıştır. Bu yüzden “ileden” kelimesinin “le” hecesi aşağıdaki kelime (recādan) ile kafiye oluşturması için “lām-elif” ile yazılmıştır:

Göñül ‘ ālemlerine yol ileden
Ferāgat bulur ol ḫavf u recādan (407/6)

Aşağıdaki dörtlüğün üçüncü mısrasında yer alan “ay” kelimesi “ayın”, “elif” ve “ye” harfi ile yazılmıştır. Bent sonundaki kafiye sağlanmak için böyle bir yazım tercih edilmiştir:

Ben ol dürr-i ma‘ānīyem ki şıgmam heft deryāya
Ben ol genc-i nihānīyem ‘ıyān eyler beni māye
Ben ol māh-ı cihān-tābım ki sāyem ta‘n ider aya
Ben ol ‘arş-ı mu‘allāyım ki Hızır oldu baña dāye (9/1)

“Tarz” kelimesinin sonu, aşağıdaki bendin sonundaki kafiye harfi “z” ile uygun olması için, “tarz” şeklinde “dad” harfiyle bitmiştir:

Cemālūñ üstine haṭṭuñ ‘aceb tarz
Ki kendi zātını ider saña ‘arz
Vücūdum añlamak oldu baña farz
‘Aşā ḥātem elinde dābbetü’l-‘arz
Haremde çıkuben oldu revāne (383/4)

“İledür” kelimesi yazılırken “elif” harfinin altına esre işareti konulmuştur. Ayrıca kelimenin “-le” hecesi “yoladır” kelimesiyle kafiye zorunluluğu dolayısıyla “lām-elif” ile imla edilmektedir:

Pīrümūñ ‘azmi çün tođru yoladır
Ḥaḫ anuñla her nefesde biledür
İsteyeni toğru Ḥaḫḫa iledür
Dönmezem pīrümde niye döneyem (546/4)

Müstensih, “şāh-ı ‘aşḫa” Farsça tamlamasındaki izafet kesresini (-ı/-i) göstermek için “şāh” kelimesinin altına esre işareti koymuştur:

Şāh-ı ‘aşḫa çāker olsun isteyen āzādeliḫ
Bende iken ‘āleme sultān olan gelsün berü (427/4)

“Şāh-ı dehr” Farsça tamlaması yazılırken “şāh” kelimesinin altına esre işareti konularak izafet kesresi (-ı/-i) gösterilmiştir:

‘Aşḫ-ıla cān virdüğü-çün añılır ‘ālemede Ḳays

Yoksa şāh-ı dehr olanlar hep ferāmūş oldılar (497/4)

“Gül-i hamrā” Farsça tamlamasındaki izafet kesresi (-ı/-i) “gül” kelimesinin altına esre işareti konularak belirtilmiştir:

Aç niķābuñı yüzüñden ki ruķuñ ‘aksiyle

Haşra dek yiryüzini bir gül-i hamrā göresin (428/2)

Müstensih, aşağıdaki beyitte “tekyegāh-ı ‘aşķa” Farsça tamlamasındaki izafet kesresini (-ı/-i) ilk unsurun altına esre işareti koyarak göstermektedir:

Tekyegāh-ı ‘aşķa dervīşāne gel şāhum ki tā

‘Aşķ u meşķ ide senüñle bu dil-i abdālumuz (593/5)

“Sidre-i a‘lā” Farsça tamlamasındaki izafet kesresini (-ı/-i) göstermek için ilk unsur olan “Sidre” kelimesinin altına esre işareti konulmuştur:

İki cihānı bir ķadem it bāl ü per açup

Cibrīl gibi Sidre-i a‘lāda ķıl maķām (601/1/3)

“Cān-ı Nesīmī” Farsça tamlamasındaki izafet kesresi (-ı/-i) “cān” kelimesinin son harfi olan “nun” harfinin altına esre işareti konularak gösterilmiştir:

Raķm ķıl cān-ı Nesīmīye sen ey bedr-i münīr

Ger ķaķā ķıldum-ısa estaķfirullāhi ‘l-‘aķīm (248/7)

Müstensih, “şāh” kelimesinin altına esre işaretini koymak suretiyle izafet kesresini (-ı/-i) göstererek ibarenin izafetli okunması gerektiğini vurgulamıştır:

Hasan Sultān şebāb-ı ehl-i cennet

Hüseyn şāh-ı şehīd-i Kerbelādur (686/3)

Mecmuada “dil ü maķzūn” ibaresinde olduğu gibi Farsça tamlamalarda, izafet kesresini (-ı/-i) göstermek için bazen iki kelime arasına “vav” harfi getirilmiştir:

Vir ziyā yā Rab dil ü maķzūnuma bulsun şafā

Senden olur zāhir ü bāķında bize infitāķ (42/3)

Aşağıdaki beyitte “taht u türāb” ibaresinde yer alan “atıf vav”ı Farsça tamlamadaki izafet kesresi (-ı/-i) fonksiyonundadır:

Vāv varmağa yerüñ taht u türāb olduğunu
He henüz bilmez misin dünyā harāb olduğunu
Lām-elif lā-dīne dürlü ‘azāb olduğunu
Yā yaqın bil Ğazālī şorgu hisāb olduğunu
Demidür tevbe kı lup terk-i günāh eyle gönül (629/6)

“Terkīb ü tevḥīd” ibaresinde yer alan “atıf vav”ı Farsça tamlamadaki izafet kesresini (-ı/-i) göstermek üzere kullanılmıştır:

Levh ü kalemde yazılan terkīb ü tevḥīd okudum
‘İlm-i ledün seyr ü sülük güftār iden gelsün berü (561/3)

“Pīr ü cihān” ibaresinde yer alan “atıf vav”ı Farsça tamlamadaki izafet kesresini (-ı/-i) göstermek üzere kullanılmaktadır:

Cismine ḥalk-ı cihānuñ ol-durur rūḥ-ı revān
Dir-isem her vech-ile lāyık aña pīr ü cihān
Keşf-i esrār eyleyüp virdi ḥaḳāyıkdan nişān
Ḳudretinden eyledi niçe kerāmetler ‘ıyān
Mūsā-yı Kāzım-ı güzīn evliyādur sevdüğüm (611/7)

Aşağıdaki beyitteki “nūrı ziyā” ibaresinde akkuzatif eki (-ı/-i) “atıf vavı” fonksiyonunda yer almaktadır:

Tecellinüñ çerāğıdur cemālün şem‘i uş gör kim
Nice nūrı ziyāsında yanar mihr ü meh-i tābān (291/11)

“Mīri selāḫīn” ibaresinde “atıf vav”ı akkuzatif eki (-ı/-i) olarak “ye” harfi ile yazılmıştır:

Eger dervīş eger mīri selāḫīn
Bu beş gün dünyāda mihmān degül mi (661/3)

“İşk” kelimesi “esre”, “cezm”, “esre” işareti konularak kelimenin özellikle böyle okunması sağlanmıştır:

İşk-i pür-ḥūn ser-be-ser tıtdı cihān eknāfını
Sīne-i sūzānum içre āteş-i ḥasret gibi (696/23)

“Dilersen” kelimesindeki ikinci tekil şahıs eki (-n) “nazal ne” ile yazılması gerekirken “nazal ne” yerine “nun” harfi ile yazılmıştır:

Ey gönül bulmak dilersen Ḥaḫḫı sür ezḳār-ı hū
Neş'e-yāb ol tā tecellī eyleye dīdār-ı hū (55/1)

“Sen” kelimesinde “nun” harfi yerine “nazal ne” harfi kullanılmıştır:

Bu fenā dünyāda señ düşme ‘alāyık kaydına
Zaḫmeti bī-hūde çekseñ ‘ākıbet olur hevā (719/5)

Aşağıdaki beyitte “bahçe” kelimesi “bağça” olarak imla edilmiştir:

Bir bağçaya girmek gerek hoş teferrüc itmek gerek
Bir güli yıylamak gerek ayruḫ ol gül şolmaz ola (551/5)

“Alçaqlığını” kelimesindeki ünsüz yumuşaması aşağıdaki beyitte gösterilmemiştir:

Uğrasun külbe-i aḫzānum[uz]a ey Yaḫyā
Gönül alçaqlığını eylesün ol serv-i bülend (693/5)

“-duğı, -dügi” sıfat fiil ekleri ünlü uyumuna girer. Aşağıdaki beyitlerde ise bu ek uyuma girmeyip kalın sıralı kelimeye ince vokalli olarak gelmiştir:

Hīç şanmadügi yerde nā-gāh açıla perde
Dermān irişür derde Allāh görelüm n'eyler (576/4)

Bāğ-ı ḥüsünde açılmadügi bir berg-i vefā
Līk her şām u seḫer şīve-i nāz açılır (417/4)

“-lik, -lık” yapım eki eklendiği kelimeye ünlü uyumuna göre gelmektedir. “Āşinā” ve “şeydā” kelimelerinde, ünlü uyumunu bozacak bir şekilde, ekin kalın vokallisi (-lık) tercih edilmiştir:

Geçmesün bize ta‘ alluḡ bendini nā-geh diyü
‘ Aḡl-ıla şol āşinālık itmeyen ser-semleüz (437/2)

Mest-i mey-i la‘ lüñdür var-ise yine bülbül
Şeydālık ider her dem tırmaz ider efḡānı (481/4)

Aşağıya aldığımız beyitte “tut-” fiiline ikinci tekil kişi emir eki (-gıl, -gil), kalın vokalli bir kelimeye, ince vokalli olarak (-gil) olarak gelmiştir:

Ey özinden bī-ḡabersin ‘ arş-ı Fażlullāhsın
Yüzüñi öz yüzüñe tutgil ki beytullāhsın (346/1)

İkinci tekil şahıs emir (-gil, -gıl) ekleri de ünlü uyumuna uyarak kelimelere gelmektedir. Bu ek “geç-” fiiline, ünlü uyumuna uymaksızın, kalın vokalli olarak (-gıl) gelmiştir:

Nefsüñi ḡıl jeng-i ḡamdan hem küdüretten beri
İresin tā ol şafāya gel şafādan geçmeḡıl (498/3)

Aşağıdaki beyitteki “ḡıl-” fiilinde, ikinci tekil şahıs emir (-gil, -gıl) eklerinin, ünlü uyumunu bozacak şekilde, ince vokalli şekli (-gil) tercih edilmiştir:

Eger dīdāra tālibseñ talebde cān fedā ḡılḡıl
Ki cānān isteyen kimse yolında ḡalmadı cāna (688/3)

“Lā’übālī” kelimesi sözlükte “lām-elif”, “elifin üstünde hemze”, “be”, “elif”, “lam”, “ye” harfleriyle yazılmıştır. Yazmada ise “lām-elif”ten sonra “vav”, “be” harfi getirilmiş, daha sonra yukarıdaki sıra takip edilmiştir:

Pīr-i ‘ aşḡuñ cur‘ asın nūş itmişüz biz şubḡ u şām
Lā’übālī ‘ aşıḡuz dīvāneden nūş itmişüz (602/4)

“Cürm ü ‘ işyān” bağlama grubundaki “atıf vav”ı ilk kelimedden ayrı yazılması gerekirken yazmada ilk kelimeye ekli olarak imla edilmiştir:

Cürm ü ‘ işyān u hevādur işüm ü gücüm benüm

Ben hevādan geçmeyince n’eylesün şeyhüm baña (690/3)

Müstensih “zerķ ü riyā” ibaresindeki “atıf vav”ını ilk unsur olan “zerķ” kelimesinin sonundaki “kaf” harfine ekleyerek yazmıştır:

Hemān zerķ ü riyā ile başın şalmaķ bilür ancaķ

Ne bilsün bī-şafā şūfī semā’ vü vecd ü hālātı (573/4)

3.4. Mecmuanın Yayınlanmış Divanlardan Bazılarına Sağladığı Katkılar

Şiir mecmuaları gerek edebiyat tarihi gerekse de metin neşri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Türk edebiyatı bakımından şiir mecmualarının işlevini bugün yapılan çalışmalar neticesinde daha da açık olarak görmekteyiz. Yayınlanan şiir mecmuaları sayesinde şairlerin divanlarına girmemiş beyit ya da şiirler gün yüzüne çıkmaktadır. Divan neşirlerinde sadece divan nüshalarından değil, ayrıca mecmualardan da yararlanılmaktadır. Hatta sadece şiir mecmualarından yararlanılarak oluşturulan divanların mevcudiyetinden de bahsetmiştik. Şiir mecmualarının divan nüshalarında çeşitli sebeplerle yapılan yazım yanlışlıklarının düzeltilmesine katkıları da vardır.

Mecmuamızın da yayınlanan divanlara katkıları bulunmaktadır. Bu katkıları ikiye ayırabiliriz. Birincisi şairin divan nüshalarına girmemiş bazı şiirleri bünyesinde barındırması dolayısıyladır. İkincisi ise yayınlanmış divanlardaki şiirlerde yer almayan beyitleri ihtiva etmesidir.

Mecmuada en çok şiiri olan şair Nesîmî’dir. Nesîmî’nin mecmuada 162 numaralı şiiri, Hüseyin Ayan neşrinde²⁰⁷ gazeller bölümünde 67. gazel olarak

²⁰⁷ Hüseyin Ayan, *Nesîmî; Hayatı, Edebî Kısılığı, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, C. I-II, Ankara, TDK Yayınları, 2002.

kayıtlıdır. Aynı gazel, divanda 8 beyit iken, mecmuada 9 beyit olarak yer almaktadır.

Bu şiirin mecmuamızda yer alan 5. beyti Hüseyin Ayan neşrinde bulunmamaktadır:

Yā Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd u Hāşimsin yaḳīn
Ḥalka faẓluñdan irişür luṭf-ı elṭāfuñdadur (162/5)

Nesîmî Divanı'ndaki 451 numaralı gazel 5 beyitten oluşur. Aynı şiir mecmuada ise 660 numara ile kayıtlıdır ve 7 beyitten meydana gelir. Divan metninde yer almayan, aşağıya kaydettiğimiz ikinci, beşinci ve altıncı beyitleri divan metnine katabiliriz:

Cemālūñ bir gül-i ḥamrā-durur ben
Ĝamuñda bülbül-i zārum gel āḫī (660/2)

Nite bülbül gibi zārī kılam ben
Yüzi ay tāze gülzārum gel āḫī (660/5)

Benüm nergisleyin beñzüm şarardı
Gözi mestāne ḥün-ḥ^wārum gel āḫī (660/6)

Nesîmî Divanı'nda yer alan 292. gazel, mecmuada 626 numara ile kayıtlıdır. Mecmuadaki gazelde, “bilürsen” kelimesi hariç, 7. beyit divanda bulunmamaktadır:

İmām Mūsā-yı Kāzımdur bilürsen
Sebeb ki söylenildi kün fe-kānum (626/7)

Eserde Nesîmî'ye ait olan gazellerden birisi de 433 numarada yer almaktadır. Bu şiir, Hüseyin Ayan neşrinde 92. gazel olarak bulunur. Mecmuadaki gazelde bulunan 6. beyit Hüseyin Ayan neşrinde geçmemektedir:

Ṭāḳatüm ṭāḳ oldı yandum geçdi ‘ömrüm āh-ıla
Derdüme dermān dirsüz n'eyleyem yoldaşlar (433/6)

Nesîmî'nin bir başka gazeli de divanda gazeller bölümünde yer alan 68. şiirdir. Bu şiir divanda 12 beyit olarak görülmektedir. Mecmuada 507 numara ile

kayıtlı bulunan bu gazel 13 beyitten meydana gelmiştir. Divandaki gazel metnine katılacak olan bu beyit, mecmuada gazelin 13 numaralı şu,

‘Alī ‘ayn-ı ‘ināyetdür ‘Alī nūr-ı hidāyetdür
‘Alī mihr-i beşāretdür ‘Alīdür cümleden ekber (507/8)

beytidir.

Mecmuada 686 numaralı şiir **Nesîmî Divanı**’nda 55. gazel olarak geçmektedir. Divanda bu şiir 9 beyitlidir. Aynı şiir mecmuada 11 beyitten müteşekkildir. Divandaki gazel metnine katabileceğimiz iki beyti aşağıya kaydediyoruz:

Muḥammed Mehdī şāh-ı evliyānuñ
Maḳāmı ḳamu menzilden ‘alādur (686/7)

Tevellā ḳılduñ ise şāh-Ḳadīme
‘İnāyet kenzine luḫ u ‘aḫādur (686/10)

Bazı beyitlerde mecmua ile divan metinlerinde bağlam aynı olsa da, ifade şekilleri farklı olabilmektedir. Bu tür örnekler mecmuada çok olmasa da bulunmaktadır. Buna örnek olarak mecmuada 632 numaralı Nesîmî’nin gazelinin 7. beytini verebiliriz:

Ey Nesîmî ayrılaldan ol şanemden hecr-ile
Çekdüğüm derd ü elemdür yidüğüm hem sem-durur

Mecmuada şiiri bulunan, edebiyatımız için mühim şahsiyetlerden birisi de Yûnus Emre’dir. Eserde 31 numara ile kayıtlı gazelindeki ikinci beyti aşağıdaki gibidir:

Ḥaḳ bize gelsün dimiş hem ḳaydımızı yimiş
Ben bu yüz ḳarasını armağanlar düzerem

Bu şiir, Yûnus Emre'nin yayımlanmış divanında²⁰⁸ 171. şiir olarak bulunur ve bu şiirin onuncu beyti,

Dost bana gelsün dimiş benüm kaydımı yimiş
İş bu yüzüm karasın teberrükler düzerem

olarak yer alır.

84 numara ile kayıtlı olan şiir Âşık Yûnus'un şiirleri²⁰⁹ arasında 119. şiir olarak yer almaktadır. İki şiir arasında, ilk ve son beyitleri dışında, çok fazla farklılık bulunmaktadır. Önce mecmuada bulunan şiiri daha sonra ise divanda yer alan şiiri aşağıda veriyoruz:

Hâkdan ğayrı sevgili külli yalandur yalan
Hâkdan ğayrı çün fânî degüldür Bâkî kıalan

‘ Âşık olan kişide bir nişân olur nişân
Dün uyhusu uyumaz dîdâra müştâk olan

Hây hây maşşûdum Allâh

Bunda gücüm var diyü kimseye zûlm eyleme
Yarın mîzân kıurulur ulu dîvândur dîvân

Hây hây Ma‘ bûdum Allâh

Gel uyhuya yâr olma nefse uyup aldanma
Yık nefsinüñ kıal‘ asın şoñı vîrândur vîrân

‘ Âşık Yûnus bu sözi kâmillere söyledi
Câhillerüñ şöhbeti ‘ aklı ziyândur ziyân

²⁰⁸ Mustafa Tatcı, **Yûnus Emre Dîvânı Tenkitli Metin II**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.

²⁰⁹ Mustafa Tatcı, **Yûnus Emre Dîvânı Âşık Yûnus IV**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.

Hey hey hây murâdum Allâh (84/1-5)

Hak'dan özge sevgiler cümle yalandur yalan
Hak'dan özge bu fânî yirde kalandur kalan

Hakk'ı sever kişünün bunca nişânı vardur
Zirâ taleb kılana gaflet harâmdur harâm

Gaflete yâr olmagıl hırsa uyup kalmagıl
Yıka gör gaflet evin sonu vîrândur vîrân

Tekebbürlüğün salgıl mânâ bahrine dalgıl
Cân virüp satın algıl anda revândur revân

Mâlum vardur dimegil halka güç eylemegil
Bana kalur dimegil mâlın talandur talan

Dervîş olan kişünün bellü nişânı vardur
Dün uykusun uyumaz dîdâra müştâk olan

Yûnus sen âşık isen kâmillere söylegil
Câhillerün sohbeti 'akla ziyândur ziyân (ÂYD, 118/1-7)

Taşlıcalı Yahyâ Bey'in gazellerinden birisi mecmuda 605 numaralı şiidir. Bu şiiirin beşinci beyti,

Yaḥyâ gibi 'âlemde sultânlar baş egmez
Anlar ki_ider dâyim dervîş ü gedâdan ḥaṭar

şeklindedir. Lakin Mehmet Çavuşoğlu neşrinde²¹⁰ 65. gazelin 7. beyti olarak aşağıdaki şekilde yer almıştır:

²¹⁰ Mehmed Çavuşoğlu, **Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977.

‘Ayn-ı hayât olurmuş rûz-ı memâti âhîr
Yaḥyâ gibi şular kim adını zinde eyler

Hatâyî'nin mecmuada yedi şiiri bulunmaktadır. Hatâyî'nin mecmuada 449 numarada kayıtlı olan gazelindeki 10. ve 11. beyitler Şahin neşrinde²¹¹ yoktur:

Taḥallüşüm Ḥatâyîdür anuñ-çün
Ḥavâric gözlerinüñ ḥanceriyem

Nesîmîyem cihânda ne ğamum var
Ḥaḳîḳat mülkinüñ ser-defteriyem (449/10-11)

Mustafa Tatçı tarafından yayımlanan **Yûnus Emre Divanı**'nda 245. numara ile kayıtlı olan şiir,²¹² mecmuamızda 522. numara ile bulunmaktadır. Mecmuamızdaki şiirin 6. beyti Tatçı neşrinde yer almamaktadır:

Göñülden doğalı mihr-ile mâhı
Cânüm rûşen olupdur ‘aşḳ elinden 522/6

Yûnus Emre'ye ait şiirlerden bir diğeri ise mecmuada 527 numara ile kayıtlıdır. Aynı şiir yayımlanan divanda²¹³ 79. şiir olarak geçmektedir. Mecmuadaki şiirde bulunan 2. beyit divan metninde geçmez:

Bu yola girdük menzile yetdük
‘Aşḳ-ıla bitdük bizi şoran var (527/2)

3 şiir ile mecmuada en az şiire sahip şairlerden olan Muhibbî'nin mecmuada 550 numaralı gazelinin 5. beyti Coşkun Ak neşrinin²¹⁴ 1887. gazelinde bulunmaz:

‘Aḳl ü şabrı tağıdup dîvâne olsam tañ mıdur
Leylâ-yı zülfine anuñ çün giriftâr olmuşam (550/5)

²¹¹ Şah Hüseyin Şahin, **Şah İsmail Hatâyî Divanı ve Diğer Hatâyî Şiirleri**, Ankara, Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2011, s. 250.

²¹² Mustafa Tatçı, **Yûnus Emre Dîvânı Tenkitli Metin II**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 327.

²¹³ Tatçı, **a.g.e.**, s. 136.

²¹⁴ Coşkun Ak, **Muhibbî Dîvânı**, Ankara, KTB Yayınları, 1987.

Nesîmî Divanı'ndaki 252. gazelin yedinci beyti,
Şöhret âfetdür uşandum şöhretinden dünyānuñ
Gerçi her a' lā vü esfelde meşhūr olmışam

şeklindedir. Şiir, Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün vezni ile yazılmıştır. İlk mısraın vezninde bir bozukluk yokken ikinci mısraın vezninin bu kalıba uymadığını görüyoruz. Mısraya ilk iki tef'ileyi uygularken bir problem olmamaktadır. Üçüncü tef'ile mısraya uygulanırken vezin bozulmaktadır. “-de meşhūr” ibaresine Fâ'ilâtün tef'ilesini uygulayamadığımız için mısraın vezni bozulmaktadır. Ancak mecmuada 287. şiirin yedinci beytinde bulunan ikinci mısrada veznin düzeldiğini görmekteyiz. Divanda geçen “a'lā” kelimesi yerine mecmuadaki mısrada “a'lāda” ibaresi kullanılmış ve vezin düzelmiştir:

Şöhret âfetdür uşandum şöhretinden dünyānuñ
Gerçi her a' lāda vü esfelde meşhūr olmışam

Nesîmî Divanı gazeller bölümünde yer alan 337 numaralı şiirin 12. beyti şu şekildedir:

Dirildi kışşa-ı Şîrîn tünkendi şekkerüñ devri
Lebüñ devrānidur gelgil ki sensin hüsrev-i devrān

“Kıssa-ı Şîrîn” ibaresinin geçtiği beyitlerde genellikle “dürülmek” ibaresi geçmektedir. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde muhatap övülürken, artık Şîrîn'in zamanının geçtiği ve sevgilinin zamanı olduğu türünden ifadeler kullanılır. Nesîmî'nin bu gazeli mecmuamızda 291 numaralı şiir olarak yer alır. Aynı beyit mecmuada,

Dürüldi kışşa-ı Şîrîn dükendi Hüsrevüñ devri
Lebüñ devrānidur gelgil ki sensin hüsrev-i devrān (291/12)

olarak geçmektedir. Divan metni anlam bakımından yanlış olmasa da, mecmuada bulunan beyit yukarıdaki beyte göre leff ü neşr, kelimelerin birbiriyle ilişkisi, tenasüp sanatı bakımından ve anlam bakımından daha doğrudur. “Dürülmek”, “tükenmek” kelimeleri tenasüp sanatı çerçevesinde değerlendirilmeli. Ayrıca divanda bulunan

“tünkendi şekkerüñ devri” ibaresi ile “sensin hüsrev-i devrân” ibaresi arasında bir leff ü neşr sanatı gerçekleşmemekte; iki mısra arasındaki ilgi ancak mecmuadaki beyitte bulunan “dükendi Hüsrevüñ devri” ibaresi ile “sensin hüsrev-i devrân” ibaresi arasında sağlanmaktadır.

“Aşk yolu içerisinde toprağımı bulsam, cennetteki huri toprağımı alıp göz sürmesi yapar.” şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz **Muhibbî Divanı**’ndaki 45. gazelin 4. beyti aşağıdaki gibidir:

Reh-i ‘aşk içre bulsam toprağımı
Alup kuhl ideler cennetde hūrā

Burada bir anlam bozukluğu meydana gelmektedir. “Aşk yolu içre bulsam” ibaresine mana vermek neredeyse imkânsızdır. Mecmuada yer alan 452. şiirin 3. beyti bu anlam bozukluğunu düzeltir mahiyettedir ve beyitte “bulsam” kelimesi yerine “ölsem” kullanılarak beytin anlam bozukluğu giderilmektedir:

Reh-i ‘aşk içre ölsem toprağımı
Alup kuhl ideler cennetde havrā

18. yüzyıl şairi Şekûrî’nin mecmuada 26 şiir gibi oldukça önemli sayıda şiiri vardır. **Şekûrî Divanı**’nda²¹⁵ bulunmayan 3 şiir mecmuada bulunmaktadır. Bu şiirlerden birisi tercî-bend olarak kaleme alınmış 27 numaralı şiirdir. İkinci şiir mecmuada 50 numara ile kayıtlı bulunan gazeldir. Şekûrî’nin üçüncü şiiri ise murabba-ı mütekerrirdir ve 53. numarada kayıtlıdır. Şekûrî’ye ait tercî-bend ve gazelin ilk beyitlerini, murabbanın ise ilk dördlüğünü aşağıda veriyoruz:

Ey dîde gerçi dîde iseñ dilde nūr gör
Ey dil çerâğ-ı rüşen iseñ nev-zuhūr gör (27/1/1)

Dâğ-ı ‘aşkla gönîlini sūzān iden añlar bizi
Kendüñi maḥv eyleyüp ḥayrān iden añlar bizi (50/1)

²¹⁵ Menekşe Güntekin, **Şekûrî Divanı**, İstanbul, H Yayınları, 2011.

Dođdı enfüsden yine āfāka nūr (19b)
Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekūr ‘Abdu’ş-Şekūr
Mağdeminden bilinür şāhib-zuhūr
Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekūr ‘Abdu’ş-Şekūr (53/1)

16. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Usûlî’nin mecmuada 17 şiiri bulunmaktadır. 17 şiirden 2 tanesi divanda²¹⁶ bulunmamaktadır. Sadece mecmuada bulunan, şiirlerden ilki 28 numaralı 12 bentten müteşekkil olan muhammestir. İkinci şiir ise 665 numaralı gazeldir. Muhammesin ilk bendini ve gazelin ilk beytini aşağıya kaydediyoruz:

Hidmet-i hāk-i deri ḥasret-i şāhān olur
Midḥat-i şān u ferī ḥayret-i ezhān olur
Himmetinüñ pertevi devlet ü ‘irfān olur
Ey ki hezār āferīn bu nice sulṭān olur
Kulı olan kişiler ḥüsrev ü hākān olur (28/1)

Şüfiyā şāfi dil olmazsañ şafā gelmez saña
Ḥod-nümāsın zevk-i peygām-ı Ḥudā gelmez saña (665/1)

Mecmuada, Türk edebiyatının önemli şairlerinden ve önemli mihenk taşlarından biri olan Yûnus Emre’ye ait 27 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden 511 numaralı şiir divanda bulunmayıp Köksal neşrinde 15. şiir olarak yer almaktadır.²¹⁷ Aşağıda ilk beyitlerini ya da dörtlüklerini verdiğimiz, mecmuada 32, 35 ve 703 numarada yer alan Yûnus Emre’ye ait şiirler divanda, Âşık Yûnus’a ait şiirlerde ve Köksal neşrinde bulunmamaktadır:

Yine yine sevindüm şu dünyāya geldigüme
‘Ālem faḥri Muḥammede ‘āşī ümmet olduğuma (32/1)

²¹⁶ Mustafa İsen, **Usûlî Divânı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990.

²¹⁷ M. Fatih Köksal, “Yûnus Emre Divânı’nın Yeni Bir Nüshası ve Yûnus’un Yayınlanmamış Şiirleri”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 31, 2014, s. 159.

‘ Aşğ cur‘ asın şundi baña
İçdüm oldum dīvānesi
Gözüm açdum bağdum gördüm
‘ Arşdan yüce mey-hānesi (35/1)

Gel berü gel Hāğdan yaña
Dön hey gönül şimden girü
..... emcek nefis ağusın
Çan hey gönül şimden girü 703/1

Mecmuanın divan neşirlerine katkısının en büyük örneği; Hurufilik felsefesinin şiirde bayraktarlığını yapan Nesîmî'nin 65 şiirinin mecmuada bulunmasıdır. Mecmuada 129, 412 ve 699 numara ile kayıtlı şiirler divanda bulunmayıp Köksal neşrinde yer almaktadır.²¹⁸ 157, 175 ve 371 numaralı Nesîmîye ait şiirler yine divanda yer almayıp Kalyon neşrinde bulunmaktadır.²¹⁹ Mecmuada, Nesîmî'nin hiçbir yerde yayımlanmış şiirleri de vardır. Mecmuadaki 65 şiirin 12'si divanda yer almaz. Aşağıda **Nesîmî Divanı**'nda, Köksal ve Kalyon neşrinde yer almayan 12 şiirin matlalarını veriyoruz:

Nür-ı zāt-ı Kibriyāsız yā Muḥammed yā ‘ Alī
Enver-i bedr-i dücāsız yā Muḥammed yā ‘ Alī (99/1)

Leyletü 'l-Esrā şaçuñdur ey yüzüñ şems-i duḡā
Zülf ü kaç u kirpügüñ el-ḡamdulillāh Rabbenā (132/1)

Ġam degül [kim] bu gözüm şüret-i cānān gözedür
Nazar-ı pāk olanuñ ḡudret-i Sübhān gözedür (353/1)

Sen daḡı cān olmaduñ cānānı bilmezsin yüri

²¹⁸ M. Fatih Köksal, “Seyyid Nesîmî'nin Yayımlanmamış Şiirleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sy. 50, 2009, s. 77-135.

²¹⁹ Filiz Kalyon: “Nesîmî'nin Divanında ve Diğer Kaynaklarda Rastlanmayan Şiirleri”, **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 10/16, 2015, s. 783-806.

Derd-ile yār olmaduñ dermānı bilmezsın yūri (356/1)

Bīst ü heşt ü sī vü düdür āyet-i nuṭṭ-ı Hūdā
Görmişem ‘ayne’l-yaḳīn çün bendedür Hāḳ bī-riyā (369/1)

Ehl-i iḳrārlar ḳamu şol demde inkār itdiler
Bu Nesīmī’i Haleb şehrinde ber-dār itdiler (372/1)

Yā Resūlallāh sensin şadr-ı bedr-i Kāyināt
Ṭal‘at-ı ruḫsāruñuzdan mest olupdur şeş cihāt (380/1)

Gel temāşā eyle zāhid gör bu dem abdāllar
Muştafā ḳavlin dutup geysel ‘aceb mi şāllar
Murtezā meydānına mahrem ḫaḳīḳat dāllar
Meşreb-i Hāḳ rāh-ı Hāḳ iḳrār-ı Hāḳ abdāllar (385/1)

Ey ruḫuñ levḫ-i İlāhī k’anda naḳş olmış suṭūr
‘Ārızuñ şerḫindedür İncil ü Furḳān ü Zebūr
Şūret-i insānda Hāḳsın k’eyledüñ Hāḳdan zuḫūr
Ey şaçuñ zıll-ı İlāhī v’ey ruḫuñ Allāhu nūr
Ravzānuñ servi boyuñdur ‘indehā cennātü ḫūr (391/1)

Gel berü fehm eyle kim cismüñde kimdür cān olan
İşbu dilde[n] söyleyen cān içre hem cānān olan (503/1)

Gider ol kim oldı pāk emriyle anuñ rāh-ı dīn
Hükmine fermān anuñ vaḫş-ile ṭayr u ins ü cin
Nūr-ı zātıyla münevverdür semāvāt u zemīn
Kim ‘Alīdür maḫzar-ı Allāhü Rabbü’l-‘ālemīn (617/1)

Özüñden geçgil ey vā‘iz iriştiril vaşl-ı cānāna
ḫaḳīḳat sırrını añla delīl iste bu bürhāna (688/1)

Azmizâde Hâletî'nin mecmuada 10 şiiri yer almaktadır. Bu şiirlerden sadece birisi divan neşrinde²²⁰ yer almaktadır. Divanda bulunmayıp mecmuada yer alan şiirlerin ilk beyitleri aşağıdadır:

Cām-ı şarāb-ı ʿ aşkı iç kim hūmārı yoḡdur
Gülzār-ı ehl-i ʿ aşka ʿ azm it ki hārı yoḡdur (156/1)

Maḡabbet tekyegāhında niçe dil-dādeler vardur
Muḡayyed olmamış dünyā-y-ile āzādeler vardur (263/1)

ʿ Ālemūñ cevr ü cefāsın bilürüz
Çekmişüz niçe belāsın bilürüz (293/1)

Pertev-i envār-ı Haḡdur ol cemāli bilmişüz
Ya ʿ nī kim meclā-yı zāt-ı Zü'l-celāli bilmişüz (322/1)

ʿ Ālemūñ cevr ü cefāsın bilürüz
Çekmişüz niçe belāsın bilürüz (362/1)

Yüzine urmaḡa itme kimsenūñ ʿ aybın heves
Dilūñi ḡıybet sözinden ey gönül cehd eyle kes (364/1)

Nār nedür nūr nedür cennet-i ma ʿ mūr nedür
Mūsā-yı ʿ İmrān nedür Tūr nedür ins ü hūr nedür (365/1)

Düştüm hevā-yı zülfüñe dīvāneyem dīvāneyem
Yanmaḡa şem ʿ -i hūsñüñe pervāneyem pervāneyem (381/1)

Dāyimā şer ʿ -i Muştafā ileyüz
Biz ʿ arīḡ içre reh-nümā ileyüz (667/1)

²²⁰ Bayram Ali Kaya, *Azmi-zâde Hâletî Dîvânı, Hayatı, Edebî Kişiliḡi ve Divanının Tenkitli Metni*, Cambridge, C. 2, Harvard Üniversitesi, 2003.

Terkib-bend nazım şekli kullanarak yazdığı şiir ile Türk edebiyatında mühim bir yer teşkil eden 16. yüzyıl şairi Bağdatlı Rûhî'ye ait mecmuada 14 şiir vardır. Aşağıya kaydettiğimiz Rûhî'nin üç şiiri divan neşrinde²²¹ bulunmamaktadır:

Gördüm yüzünde ma' nâ-yı ümmü 'l-kitâb var
Her âyetinde niçe su 'âl ü cevâb var (117/1)

Añla o esmâyı kim ta' lim olındı Âdeme
Pâdişâh ol hüküm it ey dil on sekiz biñ ' âleme (334/1)

Yanmayan pervâneveş dildâra vaşl olmaz kalur
Bülbül-i şürîdedür gülzâra vaşl olmaz kalur (579/1)

Mecmuada Hayâlî mahlası ile iki şair yer almaktadır. 524 numaralı şiir “Gülşenî-zâde Hayâlî Efendi Fermâyed” ve 525. şiir ise “Eyzân Lehu” başlıklarını taşımaktadır. Gülşenî-zâde Hayâlî, İbrahim Gülşenî'nin oğludur ve 1569'da vefat etmiştir. Yukarıdaki iki şiir dışında, Hayâlî mahlası ile yazılan şiirlerin başlığında Gülşenî-zâde ibaresi olmaksızın Hayâlî kelimesi yer almaktadır. Bu şekilde başlıklandırılan 173, 220, 250, 437, 456, 460, 480, 495, 528, 575 numaralı şiirler klasik Türk edebiyatının büyük şairlerinden 16. yüzyılda yaşamış Hayâlî'ye ait olmalıdır. Yukarıda numaralarını saydığımız 437, 460, 495 ve 575 numaralı şiirler **Hayâlî Divanı** neşrinde²²² bulunmaktadır. **Hayâlî Divanı**'nda bulunmayıp mecmuada yer alan şiirlerin ilk beyitleri şu şekildedir:

Halka ednâ görinen ' ârif [ü] dānāyuz biz
Zerrede gizlü güneş kaçrede deryāyuz biz (173/1)

Muşaffâ eyle dil levhin bugün nūr-ı tecellādan
Cemālin gösterür dil-ber çü mir 'ât-ı mücellādan (220/1)

²²¹ Coşkun Ak, **Bağdatlı Rûhî Dîvânı**, C. I-II, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001.

²²² Ali Nihat Tarlan, **Hayâlî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992.

Ne cān kim ‘ālem-i ma‘ nā yüzinde şāhid olmuşdur
Bil ol vaḥdet cihānındaki nefis-i vāḥid olmuşdur (250/1)

Yār cevr eylese ‘uşşāka n’ola nāzı geḗer
Bu cihān gülşeninüñ ser ü ser-efrāzı geḗer (456/1)

Ben belākeş ‘āşıkam tıtdum melāmet gūşesin
Gözle sen dāyim be şūfi var selāmet gūşesin (480/1)

Şāh-ı Sitemkār Sulṫān-ı Ḳahhār
Derd-i dil-ile yaḗma beni zār (528/1)

Eserde, 16. yüzyıl şairlerinden Selikî’ye ait üç tane şiir vardır. Aşağıda matla beyitlerini verdiğimiz bu üç şiir Selikî’nin yayımlanan şiirleri²²³ arasında yer almaz:

Ol zülf-i perişāna ursa o perī şāne
Biñ cān ile üftāde oldum o perişāna (227/1)

Zīnet-i dünyāyı terk it ki ‘abā şimden girü
Bir fenā şāli yeter fāḥir ḗabā şimden girü (350/1)

Cān nice ma‘ mūr olur ten mülki vīrān olmadın
Ḳalbe cem‘ iyyet mi_ olur ḗalīb perişān olmadın (423/1)

Yine 16. yüzyılda yaşamış şairlerden birisi olan Hayretî’nin eserde 256, 386, 427, 450 ve 455 numaralı şiirler olmak üzere 5 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerden 256 numaralı şiir yayımlanmış divanda²²⁴ yer almamaktadır:

Cāna ḗalmaz bir fedāyī cānlaruz
Terk-i tecrīdüz fenāyī cānlaruz

²²³ Ömer Zülfe, **On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri**, Ankara, Edebiyât Yayınları, 2006.

²²⁴ Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, **Hayretî Dīvan Tenkidli Basım**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.

Şüfî-i şeytân siriştüñ ‘ âķiyuz
Ehl-i tevĥîdüz Ĥudâyî cânlaruz

Ķıblemüzdür vech-i pâk-i Aĥmedüñ
Biz Muĥammed Muştafâyî cânlaruz

Ka‘bemüzdür âsitâñı Ĥaydaruñ
Biz ‘Aliyyü ’l-Murtezâyî cânlaruz

Biz Ĥasan ‘aşķına içdük zehr-i ĝam
Biz Ĥüseyn-i Kerbelâyî cânlaruz

Cân-ıla Zeynü ’l-‘ibâduñ ‘abdiyüz
Ĥâşılı âl-i ‘abâyî cânlaruz

Ĥâk-i râhiyüz Muĥammed Bâķıruñ
Ca‘ferî mezheb şafâyî cânlaruz

Şâh Taķî vü Naķî vü sultânumuz
Hem Rızâ-yı Muķtedâyî cânlaruz

‘Askerîñüñ ‘askeriyüz ‘askeri
Mehdî-i şâĥib-livâyî cânlaruz

Kelbiyüz dergâh-ı âl-i Ĥaydaruñ
Biz de bu derde gedâyî cânlaruz

Ķaçma bizden Ĥayretî bî-gânevâr
Biz de birķaç âşinâyî cânlaruz (256/1-11)

1534-35'te İstanbul'da vefat eden Basîrî'nin mecmuada tek bir şiiri vardır. Mecmuada bulunan müseddes yayımlanan Türkçe şiirlerine²²⁵ katkı sağlayacaktır:

Ĥamdulillāh ki ' ināyet eyleyüp Allāhumuz
Mürtefi' kıldı felekde ' izz ü qadr ü cāhumuz
Dergeh-i Ĥanber ' Alidür çün bugün dergāhumuz
Pes ne ġam düşmen olursa bir nice ġüm-rāhumuz
Himmet-i şāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Ĥuṭb-ı ' ālem ni' metullāh-ı veliydür şāhumuz (330/1)

Mecmuamızda “Ahmed”, “Ahmedî” ve “Ahmed Beg” ibarelerinin geçtiği şiir başlıklarına rastlamaktayız. “Ahmedî” başlığını taşıyan beş tane şiirin mahlas beytinde “Ahmed” ismi geçmektedir. Mecmuada “Ahmedî” ibaresinin şiir başlığı olarak yer aldığı şiirler 14. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan **Ahmedî Divanı**²²⁶ ve **Ahmed Paşa Divanı**²²⁷ içerisinde bulunmamaktadır. Şiir başlıklarında “Ahmed” ibaresinin geçtiği şiirler de Ahmedî ve Ahmed Paşa'nın divanlarında yer almamaktadır. Buna mukabil “Ahmed Beg” ibaresinin geçtiği beş şiirden biri (676 numaralı şiir) **Ahmet Paşa Divanı** gazeller bölümünde 265. şiir²²⁸ olarak yer almaktadır. Bu noktadan hareketle “Ahmed Beg” ibaresinin başlık olarak bulunduğu şiirlerin Ahmet Paşa'ya ait olduğunu söyleyebiliriz. Mecmuada bulunup **Ahmed Paşa Divanı**'nda yer almayan şiirlerin matla beyitlerini aşağıya kaydediyoruz:

Gözyaşıyla levḥ-i dil naḡsın yuyan merdānedür
Ĥayra yer yok anda zīrā kim ḥaḳıḳī ḥānedür 478/1

Kākülünden dil-berā gerçi perişān ḥāṭıruz
Şābirüz derd ü belāya ḥālümüzden şākirüz 484/1

Bāṭınuñ şāf eyle gel ey şūfi-i peşmīne-püş
Cehd idüp mey-ḥāne-i vaḥdetden it bir cur' a nüş 488/1

²²⁵ Ahmet Kartal, **Basîrî ve Türkçe Şiirleri**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006.

²²⁶ Yaşar Akdoğan, “Ahmedî Divanı”, (Çevrimiçi)

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591_ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0, 05 Ocak 2016.

²²⁷ Ali Nihat Tarlan, **Ahmet Paşa Divanı**, İstanbul, MEB Yayınları, 2005.

²²⁸ Ali Nihat Tarlan, **a.g.e.**, s. 363-364.

Sākī-i vaḥdet elinden içmişem ben cām-ı şāf
Mest-i dünyā şanmañuz kim söyleyem biñ dürlü lāf
Murğ-ı ‘ Anḳāyem ki ‘ uzletdür maḳāmum kūh-ı Ḳāf
Söylemezven Ḥaḳ bilür tezvīr idüp lāf u güzāf 494/1

3.5. Metin

1.

Hzret-i Yunus Kudise Sırruhu

14'lu Hece Ölçüsü

1. Şüfiyem halk içinde tesbîh elümden gitmez
Dilüm ma' rifet söyler gönüm hiç kabül itmez
2. Boynumda icâzetüm riyâ ile tâ' atüm
Endişem ayruğ yerde gözüm yolum gözetmez
3. Söylerem ma' rifeti sâlûslanuram katı
Miskînlige dönmege gönümünden kibir gitmez
4. Hoş dervişem şabrum yok dilümde inkârum çok
Kulağumdan gireni hergiz içüm işitmez
5. Görenler elüm öper tâc ü hırkama bakar
Şöyle şanurlar beni zerrece günâh itmez
6. Taşumda ' ibâdetüm şöhetüm hoş tâ' atüm
İç bâzârda itdigüm biñ yıllık ağıyar itmez
7. Taşum derviş içüm boş dilüm tatlu sözüm hoş
İllâ ben itdigimi dînin degüşen itmez

¹ 3b. Tatcı 1997: 117. Şiir.

² b: yolum: yolu YD.

⁴ a: çok: yok Y, Tatcı 1997: 117. Şiirden yararlanılmıştır.

⁵ a: hırkama: hırkaya YD.

⁶ b: Bâzârda itdigüm: Bâzâra gelicek YD, ağıyar: ayyâr YD.

⁷ b: itdigimi: itdügümi YD, degüşen: degşüren YD.

8. Yūnus eksükligüni Allāhına ʿ arz eyle
Anuñ keremi çokdur sen itdügüñ ol itmez

2.

Naḥīfi-i Āḥer

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Ḥasbeten lillāh gazālar eylerüz Ḥaydar gibi
ʿ Ālemi seyr eylerüz mirʾāt-ı İskender gibi

2. Ḥaşmımızdan dönmezüz dünyāda şīr-i ner gibi
Dinümüzde kāmilüz aşḥāb-ı Peygamber gibi

3. Ehl-i dünyāya iñen açılmazuz defter gibi
Göñlümüz dünyāya aqmaz ḥāşılı Kevşer gibi

4. Sevmezüz dīnārı biz rüy-ı Benī Aşfer gibi
Sen bizi ey dil taşavvur itme gayrılar gibi

3.

Beyt-i Ḥāfız-ı Ḥā^wce

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. Her ki rā ḥābgeh in menzil-i muştı ḥāk est
Gū çı ḥācet ki ber eflāk keşed eyvān rā

⁸ a: Allāhına: Allāh'una YD.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

ʿ Ālem-çırākdur sadır gönlüm bunu gözedür

Nʿ ideyüm Hak korkusu hergiz içümden gitmez

Görenler velī sanur selām virür utanur

Anca iş koyarıdum el irüben güç yitmez

² 3b. Bu şiir NHD'de yok.

³ 3b.

¹ Herkesin son menzili bir avuç topraktır.

Çardağa kadar yükseltmeye (övünüp kibirlenmeye) ne gerek var?

4.

[Oğlanlar Şeyhi İbrāhīm]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bidāyetde tařavvuf řūfi bī-cān olmađa dirler
Nihāyetde gōñül tağtında sulţān olmağa dirler
2. Őarīkatde 'ibāretdür tařavvuf mađv-ı řūretten
Ėađīkatde serāy-ı dilde mihmān olmağa dirler
3. Bu āb u gil libāsından taşavvuf 'ārī olmağdur
Tařavvuf cism-i řūfi nūr-ı Yezdān olmađa dirler
4. Taşavvuf lem' a-ı envār-ı muğlağdan uyanmağdur
Tařavvuf āteř-i 'ařđ-ıla sūzān olmađa dirler
5. Tařavvufda řerāiđ nāme-i hestī'ı dűrmeđdür
Tařavvuf ehl-i řer' [ű] ehl-i imān olmađa dirler
6. Taşavvuf ten tılısmuñ ism miftāhıyla ağmağdur
Tařavvuf bu 'imāret kűll[i] vīrān olmađa dirler
7. Taşavvuf 'ārif olmağdur Ėikemle 'ādetullāha
Tařavvuf cűmle ehl-i derde dermān olmađa dirler
8. Tařavvuf řūfi đāli Ėāle tebdīl eylemeđdür bil
Dağı her sōz ki sōyler āb-ı Ėayvān olmağa dirler

⁴ 4a. Yananlı 2008: 6. Kaside.

² b: dilde: sırda Y.

³ a: Bu āb u gil libāsından taşavvuf 'ārī olmağdur: Tasavvuf āri olmağtır, bu āb u gil libasından OşK.

b: řūfi: řāfi OřK.

⁴ b: 'ařđ-ıla: ařđ dilde OşK.

⁶ a: ism: Hakkın OşK.

9. Taşavvuf ‘ilm-i ta‘ birāt[1] te ‘vīlāt[1] bilmekdür
Taşavvuf cān ilinde sırr-ı Sübhān olmağa dirler
10. Taşavvuf hayret-i kübrāda mest ü vālih olmağdur
Taşavvuf Hāḫḫuñ esrārında hayrān olmağa dirler
11. Taşavvuf ḳalb evinden mā-sivallāhı gidermekdür
Taşavvuf cān-ı mü’min ‘arş-ı Raḥmān olmağa dirler
12. Taşavvuf her nefesde şarḳa vü ğarba irişmekdür
Taşavvuf bu ḳamu ḫalka nigeḫbān olmağa dirler
13. Taşavvuf cümle zerrāt-ı cihānda Hāḫḫı görmekdür
Taşavvuf ğün gibi kevne nümāyān olmağa dirler
14. Taşavvuf ğünde yüz biñ şürete girmek görünmekdür
Taşavvuf her kişiyeye işi iḫsān olmağa dirler
15. Taşavvuf añlamağdur yetmiş iki milletüñ dilin
Taşavvuf ‘ālem-i ‘aḳla Süleymān olmağa dirler
16. Taşavvuf ‘urvetü’l-vuṣḳā yükin cān-ıla çekmedür
Taşavvuf mazḫar-ı āyāt-ı Ğufrān olmağa dirler
17. Taşavvuf ism-i a‘ zamlı taşarrufdur bugün kevne
Taşavvuf cāmi‘ -i aḫḳām-ı Ḳur’ān olmağa dirler

¹⁰ a: hayret-i: hayret ü Y.

¹⁴ a: girmek: girip OŞK.

¹⁵ a: dilin: dīnin Y.

¹⁶ a: çekmedür: çekmektir OŞK.

“Lā ikrāhe fid-dīni kad tebeyyene’r-ruşdu mine’l-gayy (gayyi), fe men yekfur bi’t-tāġūti ve yu’min billāhi fe kadistemseke bi’l-‘urveti’l-vuṣḳā, lānfisāme lehā, vallāhu semīun alīm (alīmun).”: Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde kim tāġūtu tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa** yapmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (Bakara 2/256).

18. Taşavvuf her nazarda zāt-ı Hakkā nāzır olmağdur
Taşavvuf şūfiye her müşkil āsān olmağa dirler
19. Taşavvuf ‘ilm-i Hakkā sīnesini maḥzen itmekdür
Taşavvuf şūfi bir kaçreyken ‘ummān olmağa dirler
20. Taşavvuf küll[i] yağmağdur vücūdın nār-ı lā ile
Taşavvuf nūr-ı illā ile insān olmağa dirler
21. Taşavvuf on sekiz biñ ‘āleme toptolu olmağdur
Taşavvuf nüh felek emrine fermān olmağa dirler
22. Taşavvuf günde biñ kerre ölüp yine dirilmekdür
Taşavvuf cümle ‘ālem cismine cān olmağa dirler
23. Taşavvuf vāşıl olmağdur cemī‘ an t̄alib-i Hakkā
Taşavvuf vaşl-ı dildār ile ḥandān olmağa dirler
24. Taşavvuf *kul kefā billāh* ile da‘vet-durur ḥalkı
Taşavvuf *irci‘ī* lafzıyla mestān olmağa dirler
25. Taşavvuf şūfinūñ her bir kılında biñ göz olmağdur
Taşavvuf ehl-i Şuffe ehl-i imān olmağa dirler

²² a: biñ: bir Y.

²³ a: vāşıl: mevsil OŞK.

²⁴ a: kul kefā billāh ile da‘vet-durur: “kul kefā billāhi” ile da‘vettir OŞK.

“Kul kefā billāhi” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. **De ki:** “Benimle sizin aranızda şahit olarak **Allah** ve bir de yanında kitap (Kur’an) bilgisi bulunanlar **yeter.**” (Rad 13/43); **De ki:** “Benimle sizin aranızda şahit olarak **Allah yeter.** O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah’ı inkār edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır.” (Ankebut 29/52). “**İrci‘i** ilā rabbiki rādiyeten mardıyyeten.”: Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine **dön!** (Fecr 89/28).

²⁵ a: biñ göz: bir göz Y.

b: Şuffe: sāfā OŞK.

26. Taşavvuf zāt-ı insān zāt-ı Hāḳda fānī olmaḳdur
Taşavvuf ḳurb-ı *ev ednā*da pinhān olmaḳa dirler
27. Taşavvuf sende olmaḳdur ḥaḳīḳat Hāḳ ey İbrāhīm
Taşavvuf şer‘-i Aḥmed dilde bürhān olmaḳa dirler

5.

[‘ Abdī]

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Evliyādan ey gönül almaḳ dilerseñ reng ü bñ
Yoḳlık ile ilerü gel varlığından ol aru
2. Varlığı-ıla kimse girmez evliyānuñ gönline
Yoḳluḡ-ıla varlığından şu gibi ol sen ṭuru
3. Sırr-ı Hāḳḳa iremezsin zerre benlik var ise
Varlığıñ perde olupdur işbu yolda key ulu
4. Şol ki benlik şirkini yoḳlık ile gidermedi
Ehl-i vaḥdet maḥfilinde aña dinmez gel berü
5. Benliginden zerre deñlü kir ḳalursa ey aḥi
Biñ çalıssañ aşşı ḳılmaz gidemezsin ilerü
6. Varlığından şāf olup yoḳlığa gel yoḳlığa gel
Tā maḥabbet bādesinden şuna mürşid bir ṭolu

²⁶ OŞK neşrinde ilk 17 beytin sıralaması aynıdır. Diğler beyitlerin sıralaması şu şekildedir: 17-23-18-19-20-21-24-22-25-26-27.

Mecmuada bulunmayıp OŞK neşrinde olan beyit şudur:

Tasavvuf: Canı cānāne verip āzāde [hür] olmaktır,

Tasavvuf: Can-ı cānān, cānān-ı cān olmaḳa derler.

“Fe kāne kābe kavseyi **ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁵ 4b. Bu şiir ABD neşrinde yok.

7. Şol gönül kim yokluk ile geldi mürşid yanına
Anı kendi varlığıyla mürşid eyler toptolu
8. Mazhar olmak ister iseñ evliyānuñ sırrına
Ayağına yüz sürüben yalvarugel yalvaru
9. Zühd ü takvā ‘ilm ü ‘irfān bil hicāb oldı ‘azīm
Saña ‘irfān aşşı kılmaz ol kapuda ey ‘amū
10. Lāf uruban keşf-i esrār eyleme ey müdde‘i
Yig degül mi sırr-ı ‘irfān söylene hem örtülü
11. Evliyā esrārını nā-maḥreme fāş eyleme
Keşf-i esrār eyleyenler hergiz olmaz bahtlu
12. ‘Aşq-ı cānān āteşiyle şol gönül kim maḥv ola
Varlığını yile virdi gelmez andan hāy [u] hū
13. İy gönül biñ ma‘rifet bil bunda degmez bir yola
‘Aklıñı vir yoklığa gel uşlı ol olma delü
14. Cevherīye buncağı büstāncıya tarḥūn şatar
Pīr-i kāmīl meclisinde ağızın açar zışt-ḥū
15. Karga gibi herkese gördüğünü gamz eyleme
Tūḫī gibi reng-i lāl ol söyleme ey māh-rū
16. İddi‘ā-yı Ḥaḫ idenler pür-garaždur ekşerī
Az bulunur arasında bī-garaż yüzi şulu

17. Kimi manşıb kimi altun kimi dünyā t̄alibi
Kimi h̄ūrī ile cennet maṭlabı oldu amu
18. Kimi ister mālīne irişmesün ařlā zarar
Himmet ister kimi dā'im aıla rızdan apu
19. Kimisi keş [ü] kerāmet t̄alibi řubḥ ile řām
Pes kerāmet şatma ile ya' nī ola bir ulu
20. Kimi mürşid olma ister işbu 'ālem ḥalına
Tā ki cezbe yā kerāmet ile ola aralu
21. Ḥaa t̄alib bulmadu bunlardan ařlā kimse'i
Her birinüñ gōñli olmiş bir hevā ile tolu
22. La' net olsun buncılayın t̄alib-i maṭlūba kim
Ḥaı oyup bāṭıl ister duymaya Ḥadan oḥu
23. Baş [ü] cāna almayan bir 'āřı-ı řādı anı
alb-i řāfi birle ura pīr öñinde rū-be-rū
24. Yoğ iden varlığını var eyle
-
25. Zātı ile pīr öñinde fānī-i muṭla ola
Varlıđından almaya hi ger ararsan mū-be-mū
26. řeyḥ-i kāmīl varlığından ğayrı varlı almaya
Ol işide ol göre hem ol ide Ḥaa apu

²⁰ a: Bu mısraın yerine “Ḥaa t̄alib bulmadu bunlardan aşla kimse'i” mısraı yanlışlıkla yazılmış ve bu mısra yuvarlak iine alınarak doğru mısra kenara yazılmıştır.

²⁴ Bu beytin gerisi yazılmamıştır.

27. Mürşidi haq bilmeyince ol ne bilsün Haq nedür
Ne bilür a' mā olan kızıl nedür yāhūd şaru
28. Böyle bir t̄alib yolına baş [u] cān olsun fedā
Kul olayın kapusunda ger olursa şatmalu
29. Āsitān-ı p̄irde t̄alib yüzi yirde gerek
Ayağınuñ toprağından ola gözi sürmelü
30. Kām-kārān şöhetinden şakla bizi ey Hudā
Hamlık ile sırr-ı Haqqı fāş iderler gū-be-gū
31. Bulmadum yokluk gibi bir gūşe-i emn ü emān
Bulmadum yokluk gibi bir yār-ı gār-ı sevgilü
32. Bulmadum yokluk gibi ol Hazrete bir toğrı yol
'Abdiyā kalma beyānda ol yola git gitmelü

6.

[Yūsuf-ı Sīne-çāk]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hāme şeklin bağlayup kendüyi ifşā itdi 'aşk
Müfredāt-ı 'ālemi terkīb-i ma' nā itdi 'aşk
Defterinde ismini 'ayn-ı müsem mā itdi 'aşk
Kendüyi kendüde kendü-çün temāşā itdi 'aşk
'Āşık u ma' şūklık nāmını peydā itdi 'aşk
2. Kendü sevdāsı ile kendüde kendüdür hayāl
Hem cemāl oldı vü hem sevdi yine hūsn-i cemāl
Dağı inşā kılmadan vechinde zūlf-i hatt [u] hāl

⁶ 5b.

‘ Āşık itdi zāhirine bāṭını ‘ aks oldı hāl
Bāṭını sırrını zāhirde hüveydā itdi ‘ aşk

3. Eyledi şüret tılısmuñ kenz-i ma‘ nāya kilid
Fehm-i ma‘ nā itmeyüp kendüyi eyler nā-ümīd
Şeyḡ olupdur kendüzine kendüyi eyler mürīd
Gāh[ī] ādem gāh Ḥātem geh Cüneyd ü Bāyezīd
Geh diyār-ı Rūmda nāmını Monlā itdi ‘ aşk

4. Kendüyi izhār için urdı şeşi çār eyledi
Çārdan yine şeşüñ sırrını izhār eyledi
‘ Arz-ı dīdār itmek için gör ne bāzār eyledi
On sekiz biñ ‘ ālemi ma‘ düm iken var eyledi
Kāf [u] nūn emriyle çün bir kerre imā itdi ‘ aşk

5. Vech-i hūbānda oḡur esmā-i hūsnī mū-be-mū
İşbu nūrdan yüzine oldı sücūdı rū-be-rū
Kendü nūrıyla yine kendin görür ey nīk ḡamu
‘ Ālem içre kendüden ḡayrı görünmesün diyü
Yūsufuñ çeşmini öz nūrıyla bīnā itdi ‘ aşk

7.

[Ġafūrī]

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Cūş idüp gösterdi keşret mevcini deryā-yı cūd
Lücce-i vaḡdetde eyle ey gönül maḡv-ı vüçüd
İtmek isterseñ cemāl-i şāhid-i ‘ aynı şühūd
Cān gözin eyle münevver nūr-ı zikrullāh ile

2. Zikr-i Ḥaḡ bir ‘ āşıkuñ kim ḡalbini tenvīr ide

⁷ 6a.

Cānına derd-i maḥabbet āteşi te 'şir ide
Sırr-ı ' uşşākı sivādan gör nice tathīr ide
Cān gözin eyle münevver nūr-ı zikrullāh ile

3. Duymayan cevher gibi dilde maḥabbet āteşin
Kār-ı bī-hūde şanurlar bāb-ı ' aşkuñ cünbişin
Gel temāşā idelüm çarḥ-ı şafānuñ gerdişin
Cān gözin eyle münevver nūr-ı zikrullāh ile

4. Ey Ğafūrī perdedür dīdār-ı Ḥaḫḫa cān u ten
Dest-i himmetle çalış ref' it hicābı aradan
Āfitāb-ı vaḫdeti seyr eyle her bir zerreden
Cān gözin eyle münevver nūr-ı zikrullāh ile

8.

[Yetīm]

Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Bir söz mi var cihānda ki ol nuḫḫ-ı Ḥaḫḫ degül
Güş itmeyen bu nükte 'i Ḥaḫḫa ḫulıḫ degül
2. Ehl-i derūn olmağa sa' y it birūnı ḫo
Senden saña yaḫını dilersin ıraḫ degül
3. Cem' -i kütüble ref' -i ḫücüb mümkin olmadı
Bildüm ki ' ilm bilmek imiş oḫumaḫ degül
4. Düzd-i ḫavādiş aldı metā' -ı ḫuzūrını
Bu kārbān-serāda ol ādem ki saḫ degül
5. Leylā ki raḫne eyledi Mecnūn kāsesin

⁸ 6a.

Bir ni' met-i beşâret idüpdür şımağ degül

6. Bu deşt içinde bir ser-i Mecnûn var mıdur
Leylâ iti öninde şikeste yalağ degül

7. Çün hüşe-çîn-i hîrmen-i tevḥiddür Yetim
Bu kiştzâr-ı keşret aña bir başağ degül

9.

[?]

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Ben ol dürr-i ma' aniyem ki şıgmam heft deryâya
Ben ol genc-i nihāniyem 'ıyān eyler beni māye
Ben ol mäh-ı cihān-tābım ki sāyem ta' n ider aya
Ben ol 'arş-ı mu' allāyım ki Hızır oldı baña dāye

2. Ledünn-i 'ilmine mażhar olam dirseñ bu 'ālemde
Yed-i tülâ olam dirseñ ki mümkindür bu 'ālemde
Nice tülâ yed-i beyzâ olam dirseñ bu 'ālemde
Ben ol 'arş-ı mu' allāyım ki Hızır oldı baña dāye

3. Bu hây u hüy-ı vāveylâ çün irmekdür o cānāna
Ki tıfl-ı ma' nevî çünkim toğar ol toğmadan ana
Bu esrāra irem dirseñ iriş bir Pır-i Ken' āna
Ben ol 'arş-ı mu' allāyam ki Hızır oldı baña dāye

10.

Na' t-ı Şerif

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

⁹ 6b.

¹⁰ 7b.

1. Göñül ‘aşkuñla zâr u mübtelâdur yâ Resûlallâh
Yolında baş-ıla cânım fedâdur yâ Resûlallâh
2. Eger redd eylemezseñ dergeh-i ‘arş-âsitânuñda
Kul olmağ rütbe-i ‘izz ü ‘alâdur yâ Resûlallâh
3. Olup biñ cân-ıla teslim-i derd-i miñnet-i ‘aşkuñ
Süveydâ-yı dilüm dâğ-ı rızâdur yâ Resûlallâh
4. N’ola âsüde olsam sâye-i şehbâl-i ‘aşkuñda
Ki düşmez herkese zıll-ı Hümâdur yâ Resûlallâh
5. İşin altun ider rû-mâl iden dergâh-ı vâlâña
Ġubâr-ı râh-ı kûyuñ kîmiyâdur yâ Resûlallâh
6. Olaldan ħasta-i ‘aşkuñ ħayât-ı câvidân n’oldı
Dil-i bîmâriye derdüñ devâdur yâ Resûlallâh
7. Açar gül gibi ħalbin arturur bîmârınuñ ‘ömrüñ
Ġamuñ hem dil-güşâ hem cân-fezâdur yâ Resûlallâh
8. Dem-â-dem nehr cârîveş n’ola ağsa firâkuñda
Gözüm yaşı dükenmez mâ-cerâdur yâ Resûlallâh
9. Şemîm-i ‘aşğ-ı pāküñde n’ola bir şemme luğf itseñ
Hümâ-yı cân-ı ‘uşşâğa ħidâdur yâ Resûlallâh
10. Revâ pervâne gibi bezmgâh-ı ħurba yol bulsağ
Ki nûr-ı şem‘-i zâtuñ reh-nümâdur yâ Resûlallâh
11. ‘Aceb mi dem-be-dem âğâste-i ħûn-ı ciger olsa

Göñül baħr-i ğamuñla āşinādur yā Resūlallāh

12. Melā'ik kuħl-ı çeşm-i cān ide[r] bulsa ğubārından
Ser-i kūyuñda ol kim ħāk-i pādur yā Resūlallāh

13. Derūn-ı tīrede nūr-ı cemālūñ eylesün işrāk
Ki māh-ı täl' atūñ bedr-i dūcādur yā Resūlallāh

14. Maħaldür tekyegāh-ı enbiyā vü evliyā olsa
Der-i cūduñ ki cāy-ı ilticādur yā Resūlallāh

15. Ĥabīb-i Kibriyā maħbūb-ı Ĥaķ şem' -i hidāyetsin
Vücūd-ı kāmilūñ nūr-ı Ĥudādur yā Resūlallāh

16. Olurdum ķābil olsa naķd-i cān ber-kef ħarīdārı
Derūñ ' aşķuñ ki bī-teng ü bahādur yā Resūlallāh

17. Şefiķ-i ğüm-rehānsın sen hevā-yı nefse uydum ben
İşüm şām [u] seħer sehv ü ħaťādür yā Resūlallāh

18. Ťabīb-i ħastagānsın şerbet-i luťfuñ dirīĝ itme
Derūñ ' āşilere dārū'ş-şifādur yā Resūlallāh

19. Kerem kānı mürüvvet baħrisin luťf eyle iħsān it
Ķuluñ gerçi ' aťāña nā-sezādur yā Resūlallāh

20. Şeh-i her dü cihānsın eyle mir'āt-ı dilin manzūr
Nazīm-ı derdmendūñ bir gedādur yā Resūlallāh

21. Anı luťfuñla şād it āb-ı rüy-ı çār yāruñ-çün
Ki düşmüş ħāk-i ' acze bī-nevādur yā Resūlallāh

22. Taḥiyyāt u vürüd olsun revān-ı pākūñe tā kim
Ṭavāf-ı Ka‘ be-i kūyuñ şalādur yā Resūlallāh

11.

Na‘ t-ı Şerīf-i Nazīm

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Āfitāb-ı şubḥ-ı *mā evḥā* Ḥabīb-i Kibriyā
Māh-tāb-ı şām-ı *ev ednā* Ḥabīb-i Kibriyā
2. Cevher-i kül tāb-ı sūz-ı mihrinüñ pervānesi
Şem‘ -i bezm-i leyletü ‘l-Esrā Ḥabīb-i Kibriyā
3. ‘Aql-ı evvel kayd-ı bend-i ‘aşkınuñ dīvānesi
Nāzenīn-i Ḥazret-i Mevlā Ḥabīb-i Kibriyā
4. *Ve ‘d-ḍuḥā* vaşf-ı güli *ve ‘l-leyli* şerḥ-i sünbüli
Bāğ-ı yā *sīn* ravza-ı *ṭā hā* Ḥabīb-i Kibriyā
5. Bülbül-i *levlāk zātı lī-ma‘ allāh* lānesi
Bezm-i ḳurb[a] ṭūṭi-i gūyā Ḥabīb-i Kibriyā

¹¹ 8b.

¹ “Fe evḥā ilā abdiḥī **mā evḥā**.”: Böylece Allah kuluna vahyedeceğini **vahyetti** (Necm 53/10). “Fe kāne kābe kavseyni **ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁴ “Ve ‘d-ḍuḥā”: **Kuşluk vaktine andolsun** (Duhā 93/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1). Tā hā: Tā hā (Tā hā 20/1). “**Ve ‘l-leyli** izā yağşā.”: (Ortalığı) bürüdüğü zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1).

⁵ “Levlāke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yā Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiç ama hiç yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclūnī, **Keşfü’l-Hafâ**, C. II, Mısır, 1351/1931, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. A. Azmi Bilgin, **Ümmī Sinan Divanı (İnceleme-Metin)**, İstanbul, MEB Yayınları, 2000, s. 278.) Lī-ma‘ allāh: “**Benim Allah’la...**” anlamındadır. “Benim Allah’la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufa Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

6. Şıdķ u ‘adl [u] ĥikem ü ‘ilm zātına mazħar idüp
Virđi çār erkāna fer ĥaķķā Ĥabīb-i Kibriyā
7. Çār yār-ı bā-şafādur hem-dem-i kāşānesi
Şāħibü ’l-mi‘ rāc Mevlānā Ĥabīb-i Kibriyā
8. Ebrū-yı iķbālinüñ māh-ı felek ĥasret-keşi
Bedr-i tābān-ı cihān-ārā Ĥabīb-i Kibriyā
9. Gīsū-yı iclālinüñ mihr-i münevver şānesi
Neyyir-i raşşāna bī-hem-tā Ĥabīb-i Kibriyā
10. Bezmgāh-ı sāgar-ı ‘aşķı dil-i şūrıdegān
Neş’e-baĥş-ı ‘aşıķ-ı şeydā Ĥabīb-i Kibriyā
11. Ķalb-i ‘ārıfdür şarāb-ı şevķinüñ ĥum-ĥānesi
Sīne-çāki her dil-i dānā Ĥabīb-i Kibriyā
12. Kāse-i in‘āminüñ şāh u gedā dil-teşnesi
Mest-i ‘aşķı Ĥızr ile ‘İsā Ĥabīb-i Kibriyā
13. Bāde-i iĥsānınuñ ins ü melek mestānesi
Şadr-ı bezm-i şüret ü ma‘nā Ĥabīb-i Kibriyā
14. Cūyibār-ı cūdınuñ māh-ı münevver kūzesi
Teşnesi dūnyā vü *mā fi-hā* Ĥabīb-i Kibriyā
15. Mihr-i enver çeşmesār-ı luţfinüñ peymānesi
Feyz-baĥş-ı ‘ālem-i bālā Ĥabīb-i Kibriyā

¹⁴ b: Dūnyā: kayd Y, dūnyā: Yahyā Nazīm’in Divanı, s. 336’ten yararlanılmıştır. (Bkz. Yahyā Nazīm, **Dīvān-ı Belāgat-ı unvān-ı Nazım**, İstanbul, Takvīm-i Vakāyi Matbaası, 1257, s. 336.) “Ve elkat **mā fi-hā** ve tehallet.”: (Yer) ve **içindekileri** atıp boşaldığı zaman (İnşikak 84/4).

16. ‘Arş-ı cāh-ı kâdrinüñ evc-âşinâ-yı rif‘ atı
Hüsrev-i kürsî-i istignâ Hâbîb-i Kibriyâ
17. Çarh-ı bâğ-ı şânınüñ bir sebze-i bî-gânesi
Gülşen-i kurbâ çemen-pîrâ Hâbîb-i Kibriyâ
18. Kûlzüm-i esrâr ü hikmetde dür-i kudret-şadef
Kân-ı kevne gevher-i yek-tâ Hâbîb-i Kibriyâ
19. Genc-i ‘irfân ü kemâlüñ gevher-i yek-dânesi
Bağr-i râza lü’lû’-yi lâlâ Hâbîb-i Kibriyâ
20. Hil‘ at-ârâ-yı *le-‘amruk* tâcdâr-ı ıştîfâ
Fâhr-i dünyâ mefhar-ı ‘uqbâ Hâbîb-i Kibriyâ
21. Tahtgâh-ı ‘arş-ı a‘lî mesned-i şâhânesi
Zîb-i şadr-ı Yeşrib ü Bahtâ Hâbîb-i Kibriyâ
22. Kuhl-ı *mâ zâğâ’l-başar* maşşûş-ı çeşm-i ekheli
Hâk-i pâyı sürme-i havrâ Hâbîb-i Kibriyâ
23. İns ü cānuñ maṭlab-ı a‘lî olan cānânesi
Kâ’inâta maḳşad-ı aḳşâ Hâbîb-i Kibriyâ
24. Mest-i ser-germ-i ma‘âşîdür bugün şeydâ Nazîm
Eyleye şefkat meger ferdâ Hâbîb-i Kibriyâ
25. İsterem ma‘zûr ola evzâ‘-ı güstâhânesi
Baḳma noḳşân-ı Nazîme yâ Hâbîb-i Kibriyâ

²⁰ “**Le amruke** innehum le fi sekretihim ya‘mehûn (ya‘mehûne).”: (Melekler Lût’a:) “**Ömrüne andolsun** ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)” dediler (Hicr 15/72). Metinde “*le-‘amruk*” ifadesi Hz. Peygamber için kullanılmıştır.

²² “**Mâ zâğal basaru** ve mâ tegâ.”: **Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı (Necm 53/17).

12.

Na‘ t-ı Şerîf-i Nazîm

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Es-selâm ey hüsrev-i evreng-i eyvân-ı rüsül
Pâdişâh-ı enbiyâ Sulţân-ı dîvân-ı rüsül
2. Es-selâm ey ruĥları mişkât-ı bezm-i Kibriyâ
Pertev-i nûr-ı Hudâ şem‘ -i şebistân-ı rüsül
3. Es-selâm ey bârgâh-ı Kibriyâ sende müdâm
‘ İzzet-i şanı ferâhem-sâz-ı dâmân-ı rüsül
4. Es-selâm ey maẓhar-ı *levlāk* [u] şâh-ı enbiyâ
Taĥtgâh-ı *lî-ma‘ allâh* üzre Sulţân-ı rüsül
5. Es-selâm ey şâhid-i vuşlat-serâ-yı ħurb-ı Hâĥ
Nâzenîn-i Kibriyâ Sulţân-ı ĥübân-ı rüsül
6. Es-selâm ey nûr-ı şerîf [ü] sa‘ âdet pertevi
Mâh-ı bedr-i enbiyâ mihr-i dirâşşân-ı rüsül
7. Es-selâm ey ders-i ĥikmetde vücûd-ı kâmilî
Ĥwâce-i ‘ ilm-i ledün şerĥ-i debistân-ı rüsül

¹² 9a.

⁴ “Levlâke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yâ Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiç ama hiç yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclûnî, **a.g.e.**, II, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.) Lî-ma‘ allâh: “**Benim Allah’la...**” anlamındadır. “Benim Allah’la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclûnî, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

8. Es-selām ey rāyet-i ‘afv [u] şefā‘ at sāyesi
Zıll-ı rāhat-güster-i fark-ı dil ü cān-ı rüsül
9. Es-selām ey mīzbān-ı ümmet ü mihmān-nüvāz
Enbiyānuñ serveri ser-ḥalka-i ḥwān-ı rüsül
10. Es-selām ey Şāfi‘-i ümmet Nazīm-i ‘ācizüñ
Cürmini ‘afv it bi-ḥaqqın rütbe-i şān-ı rüsül

13.

Na‘t-ı Şerīf-i Nazīm

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Faḥr-i ‘ālem maḥrem-i rāz olduğı şebdür bu şeb
Kā’ināt envār-ı raḥmetle leb-ā-lebdür bu şeb
2. Nāme-i a‘ māl-i ümmet ol Şefi‘-i maḥşerüñ
Zīver-i imzā-yı ‘afviyle müzehhebdür bu şeb
3. Ḥwān-ı dīdāra o maḥbüb-ı Ḥudā da‘ vet olup
Bezm-i ḳurb esbāb-ı vuşlatla mürettebdür bu şeb
4. Nūr-ı teşrīfiyle ol mihr-i sipihr-i ‘izzetüñ
Bir hümāyün ṭālī‘ ü ferḥunde kevkebdür bu şeb
5. Müjdeler ey mağfired-cüyān Ḥabīb-i Kibriyā
Meclis-i ḥāş-ı İlähīde muḥāṭabdur bu şeb
6. Müstecāb olsa revādur da‘ vet-i ehl-i niyāz
Kim zemīn ü āsumāna pür şit-i bābdur bu şeb

¹³ 9b.

7. Her mübârek şu'le-i kıandil-i râhat-güsteri
Şevk-bahş-ı hâtır-ı her teng-i meşrebdür bu şeb
8. Vesme-i ebrü-yı havrâ-yı cinân olsa n'ola
Sürme-i çeşm-i sürüşân-ı muşarrebür bu şeb
9. Kıadrini şeb-zinde-dârân-ı tecellî fehm ider
Tâlib-i didâr olan bîdâra maşlabdur bu şeb
10. Vakıtidür mi'rac-ı ümmide 'urüc eyle Nazım
Vâsıl-ı maşşud olur herkes mücerrebür bu şeb

14.

Naz[î]m

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

1. Cânânım ile yek-dil idüp cânımı yâ Rab
Yâr eyle dil ü cânuma cânânımı yâ Rab
2. Luşf eyle şifâ-hâne-i feyz-i keremünden
Bir hasta-dilem derdüme dermânımı yâ Rab
3. Her hâl-ile itdüm yed-i tevfiķüne tefvîz
Cem' iyyet-i aķvâl-i perişânımı yâ Rab
4. Gencîne-i esrâr-ı maşabbetle pür olsun
Ma' müre-i aşķ it dil-i virânımı yâ Rab
5. Mânend-i Nazım olmasun âzâr ile şad-çâk
Nâdân eline virme giribânımı yâ Rab

¹⁴ 9b.

15.

[Nazım]

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün

1. Envā' -ı kemālāt-ıla mümtāz-ı cihān it
Ağa-yı hüner-perver-i zī-şānumı yā Rab
2. Şābit-ka-dem it merkez-i iclālde dā'im
Pergārveş ol dāver-i devrānumı yā Rab
3. Ol kāmیلüñ itme beni nākış nazarında
Gösterme kemāl ehline noķşānumı yā Rab
4. Eyle beni de dāne-keş-i hırmen-i cūdī
Ben mūra penāh it [o] Süleymānumı yā Rab

16.

[Nazım]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey kaṭār-ı kārban-ı ümmete feryād-res
Maḥmilinde Şūr-ı İsrāfil mānend-i ceres

17.

[Nazım]

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Ey hüsrev-i yegāne-i kürsī-nişin-i ' arş
Dergāhuña sitebraķ u sündüs bisāṭ-ferş

¹⁵ 10a.

¹⁶ 10a.

¹⁷ 10a.

18.

Rübā'î

Ahreb

1. Ey pâdişeh-i mesned-i mülk-i taḥkîk
Maḥbûb-ı İlähî vü Ḥudāvend-i şefîk
2. Olmuş ḥarem-i şer' üñe erkân-ı çehâr
'Oşmân u 'Ömer Ḥayd[ar] u Şiddîk 'Atîk

19.

Rübā'î

Ahreb

1. Ey seyyid-i kevneyn [ü] Resûl-i Kureşî
Dergāhuña bir bende Bilâl-i Ḥabeşî
2. Envâr-ı cemâlüñle Nazîmüñ yansun
Cân u dili ey iki cihānuñ güneşi

20.

[Nazîm]

Mütefâ' ilün Mütefâ' ilün Mütefâ' ilün Mütefâ' ilün

1. Çerâğ-ı Hüdî Ḥabîb-i Ḥudâ Nebî-i seḫâ Resûl-i güzîn
Şeh-i dü serâ Penâh-ı rüsül Şefî' -i ümem Muḥammed-emîn

21.

[Nazîm]

¹⁸ 10a. Rübā'î: Kıt'a Y.

¹⁹ 10a. Rübā'î: Kıt'a Y.

²⁰ 10a.

²¹ 10a.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ümîd oldur olam āzād k'andan yā Resūlallāh
Reh-i 'aşkuñda geçdüm baş u cāndan yā Resūlallāh

22.

[Nazīm]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cevher-i kül tāb-ı sūz-ı mihrinüñ pervānesi
'Aql-ı evvel kayd-ı bend-i 'aşkınuñ dīvānesi
2. *Ve 'd-ḍuḥā* vaşf-ı güli *ve 'l-leyli* şerḥ-i sünbülü
Bülbül-i *levlāk zātı lī-ma' allāh* lānesi
3. Şıdḡ u 'adl ü ḥikem ü 'ilm zātına mazḥar idüp
Çār yār-ı bā-şafādur hem-dem-i kāşānesi
4. Ebrū-yı iqbālinüñ mäh-ı felek ḥasret-keşi
Gīsū-yı iclālinüñ mihr-i münevver şānesi
5. 'Arş-ı cāh-ı ḡadrinüñ evc-āşinā-yı rif' ati
Çarḥ-ı bāğ-ı şānınuñ bir sebze-i bī-gānesi
6. Bezmgāh-ı sāğar-ı 'aşkı dil-i 'uşşāğdur
Ḳalb-i 'ārīfdür şarāb-ı şevḡinüñ ḥum-ḥānesi

²² 10b.

² “*Ve 'd-ḍuḥā*”: **Kuşluk vaktine andolsun** (Duhā 93/1). “**Ve 'l-leyli** izā yagşā.”: (Ortalığı) bürüdüğü zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1). “Levlāke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yā Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiç ama hiç yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.) Lī-ma' allāh: “**Benim Allah'la...**” anlamındadır. “Benim Allah'la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber'e mahsus ahadiyyet makamını ifade etmek için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

7. Kāse-i in‘āminuñ şāh u gedā dil-teşnesi
Bāde-i ihsānınuñ ins ü melek mestānesi
8. Cūyibār-ı cūdınuñ mäh-ı münevver kūzesi
Mihr-i enver çeşmesār-ı luţfinuñ peymānesi
9. Kūlzüm-i esrār ü hikmetde dūr-i kudret-şadef
Genc-i ‘irfān ü kemālūñ gevher-i yek-dānesi
10. Hılķat-ārā-yı *le-‘amruk* nāmdār-ı ıřıfā
Tahtgāh-ı ‘arş-ı a‘lā mesned-i şāhānesi
11. Kuhl-ı *mā zā[ġ]a ’l-başar* maşşūş-ı çeşm-i ekheli
İns ü cānuñ maţlab-ı a‘lī olan cānānesi
12. Mest-i ser-germ-i ma‘āşidūr bugün şeydā Nazīm
İsterem ma‘zūr ola evzā‘-ı güstāhānesi

23.

Naz[ī]m

Müfte‘ ilün Fā‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün

1. Çeşm-i siyeh mest-i yār mekr ü füsündür baña
Hañcer-i ebrū-yı dost zaħm-ı deründür baña
2. ‘Aķla vedā‘ eyleyüp Kaysveş olsam n’ola
Hāl-i ruħ-ı dil-rübā dāġ-ı cünündür baña

¹⁰ “**Le amruke** innehum le fi sekretihim ya‘mehūn (ya‘mehūne).”: (Melekler Lūt’a:) “**Ömrüne andolsun** ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)” dediler (Hicr 15/72). Metinde “*le-‘amruk*” ifadesi Hz. Peygamber için kullanılmıştır.

¹¹ “**Mā zāgal basaru** ve mā tegā.”: **Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı (Necm 53/17).

²³ 11a.

3. Bāğa ki sensüz varam cām-ı lebüñden cüdā
Her gül-i şad-bergi bir sāğar-ı hūndur baña
4. Tā ki mededkārdur kuvvet-i bāzū-yı ʿaşk
Pençe-i şabra şekīb zār u zebūndur baña
5. Vādī-i ʿaşk içre ben menzile irsem n'ola
Hızr-ı maḥabbet Naẓīm rāh-nümūndur baña

24.

İlāhī

10'lu Hece Ölçüsü

1. Mürşid elinden nūş şarāb it
Şoñra derūnuñ ʿaşka kebāb it
Sīne-i şevküñ bezme rebāb it
Rāh-ı Hüdāya böyle şitāb it
2. Rāh-ı maḥabbet kıble-i ḥacāt
Dāmān-ı mürşid mūşil-i vuşlat
Olmaya fikrūñ maṭmaḥ-ı cennet
Rāh-ı Hüdāya böyle şitāb it
3. Ḥalvet içinde celvet[i] añla
Keşret içinde vaḥdeti añla
Fūrkat içinde vuşlatı añla
Rāh-ı Hüdāya böyle şitāb it
4. Mekteb-i ʿaşkdan ders-i cünūn it

²⁴ 11b.

¹ a: şarāb: şarābum Y.

⁴ c: mütūn: buṭūn Y.

Gel oğu añla   ilm [ ] f n n it
Ő kire Şor hep ŐerĖ-i m t n it
R h-ı H d ya böyle Őit b it

5. Şişe-i    rem kıır ne  urursun
Őoňra kıırılmaz n dim olursun
Diňle bu nuĖkı H Ėkı bulursun
R h-ı H d ya böyle Őit b it

25.

[S nb li]

Mef   l n Mef   l n Fe  l n

1. Ezelden   aŐĖ odına yanageldüm
Anuň-ć n t  ebed mest ne geldüm
2. Eger n Ő itmed ňse sen bu meyden
Dime z hid ki ben  m na geldüm
3.  ce bir cur   a z hid ger bu meyden
Ėoyup küfri diye  m na geldüm
4. Ola mey-h ne-i vağdetde mey n Ő
ĖaĖırır küfr ile  m na geldüm
5. Ser y-ı vağdet olmiŐken mağ mum
Bu keŐret    lem ň seyr na geldüm
6. Bu dehr iÇre görüp itme ta   accüb
Ė  gizli genc idüm vir ne geldüm

²⁵ 12a.

³ diye: d ne Y.

7. Var idi ʿilm ü ʿaqla kâbiliyyet
Görüben kendümi ʿirfâna geldüm

8. Çü birdür Sünbülî maʿrûf u ʿârif
İdüp daʿvâ dime ʿirfâna geldüm

26.

[Gülşenî]

Mefâʿilün Mefâʿilün Feʿülün

1. Yitürdüm özümü şöyle ki hâlî
İdemem farq hecr ile vişâli
2. Nedür mâhiyyeti bu kâʿinātuñ
Niyedür cümlenüñ âhir meʿâli
3. Nedür bu gördüğüñ eşbâh-ı ervâh
Göremem bir şeyi kim ola hâlî
4. Nedür bu kahr u luğ u zulmet ü nür
Nedür bâkî nedür olan zevâlî
5. Hâkîkatde kamunuñ zâtı birdür
Biri iki görür aḥvel mişâli
6. Dilersin Rüşenî vü Gülşenîʿi
Gözün aç gör mişâlidür ḥayâlî

27.

[Şekürî]

Mefʿülü Fâʿilätü Mefâʿilü Fâʿilün

²⁶ 12a. Bu şiir İGD’de yok.

²⁷ 12b. Bu şiir ŞKD neşrinde yok.

I

1. Ey dīde gerçi dīde iseñ dilde nūr gör
Ey dil çerāğ-ı rüşen iseñ nev-zuhūr gör
2. Ey ‘ aql egerçi yāver iseñ Rūḥ-ı a‘ zama
Seyr ü sülūke pīre naẓar kıl şu‘ ūr gör
3. Ey nefis egerçi şādık iseñ sırra vākıf ol
Ya‘ nī rümüz u sırr-ı tecellī-i Ṭūr gör
4. Ey sırr egerçi mevṭın-ı aşluñ Ḥudā ise
Raḥm-ı şıla mülāzımısın bil ‘ ubūr gör
5. Dām-ı hevāyı şūret-i dilden günāh idüp
Dār-ı beḳā-ı vuşlat-ı Ḥaḳḳı ḥuzūr gör
6. Ḳuṭbu ‘z-zamān kāşif-i esrār-ı lā-meḳān
Himmet-bülend-i merkez-i genc ü nüşūr gör
7. Hem pīşivā-yı merd-i Ḥudāya ḳarīn olup
Bezminde cām u cennet-i Rıdṽān [u] ḥūr gör
8. Baḥr-i kemāl-i melce ‘-i fazl-ı ḳufūr gör
Nūr-ı cemāl-i Ḥāzret-i ‘ Abdu‘ş-Şekūr gör

II

1. Şāhib-serīr-i vāriş-i aḥkām-ı Muştafā

² b: Seyr ü sülūk: Seyri sülūk Y.

⁸ b: cemāl-i: cemāl ü Y.

¹ “Kul kefā” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. **De ki**: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur’an) bilgisi bulunanlar **yeter**.” (Rad 13/43); **De**

Sırr-ı beyân-ı hall-i rümûzât-ı *kul kefâ*

2. Bu nürdur ki cism-i şerîfnde berķ urur
Ve 'l-mürselât [u] remz-i kemâlât *tâ* vü *hâ*
3. Hâblü 'l-metîn ü metn-durur hâl-i 'anberi
Şâhid bu kavle mâ-şadaķ-ı şerh-i *innemâ*
4. *Vechiye vecheh* âyetini iştihâd ider
Ol hüsn ü hulķ-ı cism o mir 'ât-ı Hâķ-nümâ
5. Hâyret-künân-ı 'ilm-i Felâṭun-ı feylesüf
Hikmet-resân-ı şâhid-i intâķ-ı Murtezâ
6. 'İlm-i ezelde viridi berât-ı müsellemi
Şân-ı şu 'ünü kabza-i teshîr için Hudâ
7. Ben hâbgâh-ı ğaflet [ü] ğâfil-firâş iken
İrdi seherde ğuşuma bu nazm-ı dil-ğüşâ
8. Baḥr-i kemâl-i melce 'i fazl-ı kufür gör
Nür-ı cemâl-i Hâzret-i 'Abdu's-Şekür gör

III

1. Şimdi bülend-aḥter-i kevn [ü] mekân budur
Şimdi Mesîḥ-i mürde-i şad-sâle cân budur

ki: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah **yeter**. O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır.” (Ankebut 29/52).

³ İnnemâ kelimesinin “sadece, ancak, muhakkak” gibi anlamları bulunmaktadır ve Kur'an'da çeşitli surelerde geçmektedir. “Kâle **innemâ** eşķü bessî ve huznî ilâllâhi ve a'lemu minallâhi mâ lâ ta'lemün (ta'lemüne).”: Yakup, “Ben tasa ve üzüntümü **ancak** Allah'a arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim” dedi (Yusuf 12/86).

⁴ “İnnî veccehtu **vechiye** lillezî fataras semâvâti vel arda hanifen ve mâ ene minel muşrikîn (muşrikîne).”: “Ben hakka yönelen birisi olarak **yüzümü**, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim.” (Enam 6/79).

⁸ b: cemâl-i: cemâl ü Y.

2. Şimdi celil-i şa' şa' a-1 nūr-1 zāt-1 Hāḳ
Baḡş-1 ziyāya cevher-i envāra kân budur
3. Hālā ricāl ü ḳāfile-sālār-1 vaḥdete
Şimdi rümūz-1 kāşif-i esrār olan budur
4. Ān u zamān ü cān [u] cihān oldı sırr-ıla
Şimdi midād-1 zübde-i rūḡ-1 revān budur
5. Gördükde ḡāniḳāh-1 behişt-enverin dīdem
Şimdi cenāb-1 mescid ü Kerrūbiyān budur
6. Bir Ka' bedür ki ḡalkā-i zikrin ḳılur ṭavāf
Şimdi mekān-1 secdegeh-i ḳudsiyān budur
7. Ey reh-revān-1 muḡṭarib-i derd-i 'aşḳ olan
Şimdi ṭabīb-i derd-i dil-i 'ārifān budur
8. Baḡr-i kemāl-i melce'-i faẓl-1 ḳufūr gör
Nūr-1 cemāl-i Ḥāzret-i 'Abdu's-Şekūr gör

IV

1. Şāhid budur kemāline kim vāriş-i kitāb
Oldı ferīd şeyḡ-i selāṭin-i kām-yāb
2. Zāhirde ehl-i zāhire bildürdi zāhiri
Bāṭında ehl-i bāṭına hem virdi Hāḳ cevāb
3. Budur Cenāb-1 Ḥāzret-i şāḡib-risāletūñ
Ṭūr-1 şerīfī resm-i redīfi budur ḡiṭāb

⁸ b: cemāl-i: cemāl ü Y.

4. Ekmel odur ki bāṭın [u] hem zāhiri tamām
Ma' lūm ūlī ' ulūm-ı Muḥammedle hem ḥarāb
5. Ve 'l-ḥāşıl ey esir-i hevā ğarḳa-ı zālām
Bundan görindi ' āleme envār-ı āfītāb
6. Ḥālā budur bu ' arşa-ı devrāna ḳuṭb olan
Ḥālā budur Cüneyd ile Ma' rūf şeyḫ [ü] şāb
7. Ey dil hevā-yı nefsi bırak i' tirāf ḳıl
Kūy-ı cenāb-ı himmete var eyle intisāb
8. Baḥr-i kemāl-i melce 'i fazl-ı ḳufūr gör
Nūr-ı cemāl-i Ḥazret-i ' Abdu 'ş-Şekūr gör

V

1. Ḳıldum hezār nāliş ü feryād ḳıl ü ḳāl
İtdüm dırāz zemzeme-i ' acz-ile maḳāl
2. El-ḳışşa şimdi cānib-i dergāh-ı ' izzete
Oldur peyām-ı dāver-i dīvān-ı ' arz-ı ḥāl
3. Oldur nesim-i bād-ı seḫer-ḫiz-i ' ārifān
Oldur serāy-ı ḥalvet-i efkār āyet-mişāl
4. Oldur derūn-ı dilde olan tevbe nev-zuhūr
Oldur diyār-ı tende olan tevbe nev-ḥayāl
5. Oldur netice Aḫmed-i ' Abdu 'ş-Şekūr olan
Oldur veliy vü vālī-i Mevlā-ı Zü 'l-celāl

⁸ b: cemāl-i: cemāl ü Y.

6. Oldur kemāl-i *aḥsen-i takvīm* ile gelen
Oldur ḥarīm ü ḥalvetine ider intikāl
7. Her şüret-ile kıldı temesşül o zāt-ı pāk
‘Abdu’ş-Şeküre geldi görindi aña vişāl
8. Baḥr-i kemāl-i melce’-i fazl-ı kufür gör
Nür-ı cemāl-i Ḥazret-i ‘Abdu’ş-Şekür gör

28.

[Uşūlî]

Müfte’ ilün Fā’ ilün Müfte’ ilün Fā’ ilün

1. Hüdmet-i ḥāk-i deri ḥasret-i şāhān olur
Midḥat-i şān u ferī ḥayret-i ezḥān olur
Himmetinüñ pertevi devlet ü ‘irfān olur
Ey ki hezār āferīn bu nice sulṭān olur
Kulı olan kişiler ḥüsrev ü ḥākān olur
2. Güş-ı dili vaḳf iden şıdk-ıla her sözine
Vāḳıf-ı esrār olup ‘ārif olur özine
Bir naẓar-ı pāk-ile baḳmaḳ için yüzine
Ayağınun nūrını sürme çeken gözine
Nesne görür gözi kim vālih ü ḥayrān olur
3. Nefsi ferāmüş idüp mā u meni ḥud’ asın
Hırḳa-i faḳra urup şāl-i fenā ruḳ’ asın
Niyyet-i Hızra utup teşneligi ḳur’ asın

⁶ “Lekad halakne’l-insāne fī **aḥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

⁸ b: cemāl-i: cemāl ü Y.

²⁸ 13b. Bu şiir USD neşrinde yok.

³ d: Bu mısram vezni bozuktur.

Sırr-ı beyyinüñ kaçresin her kim içer cur' asın
Göñli güher toluban s̄inesi 'ummān olur

4. Esb-i hevāya binüp sağ u şola çapma gel
Kūy-ı heves-gerd olup kūy-ı hebā kapma gel
Cādde-i tecrīdden vehme olup şapma gel
Sen mālūña tapma gel köşk serāy yapma gel
Şol dürişüp yapıđıñ şoñıcı vīrān olur
5. Hātırıña gelmesün fikr-i behişt ü tamu
İtme dimāğ [u] dile telḡ ile şīrīn mū
Çünki virür hātırā tefriķa bu vehm-i ū
İşbu şūretdür kamu ol tabdur bu 'amū
Şartı Müselmānlıđıñ şıdķ ile īmān olur
6. Terk-i 'alāyık idüp zevķ idegör ğunyede
Mu' tekif ü 'uzlet ol şavma' a-ı bünyede
Pend ile bend eyleyüp olma ğam-ı münyede
Saña direm ey dede şalma dīvi dünyede
Nefs dīvin zabṭ iden dünyede Selmān olur
7. Çünki yok ünsiyeti ḡ^wāb-ı ḡoruñ cān-ıla
Virme aña şıķleti sen nemek ü nān-ıla
Vaķtūñi itme telef tavf-ı ser-i ḡ^wān-ıla
Besleme gel tenūñi ni' met-i biryān-ıla
Bir ğün olur şol tenūñ tamuda biryān olur
8. Rūbeh-i vehmūñ kesüp mekr ü dağal kıyruđın
Ĝuşına kıoyma şaķın dīv-i ḡil[e] buyruğın
Mezra' -ı dilden kıopar ṭūl-i emel ayruđın
Ṭutar iseñ buyruğın terk idegör ayruğın

⁵ d: Bu mısram vezni bozuktur.

Taş u temür mümlayın hükmine fermân olur

9. Farq-ı me'âl itmeyen kâsvet ü gâflet bulur
Cem' -i menâl eyleyen miḥnet ü şıḳlet bulur
Dime nemed-püş olan ḳillet ü zillet bulur
Bir ḳişi kim māl bulur şanma ki devlet bulur
Devleti bulan ḳişi Allāhı bulan olur

10. Yolına cānın viren ma' nāda ölmüş degül
Rūy-ı riyā şevḳ ile gül gibi şolmuş degül
' Akse ḫarīdār olan aşlını bulmuş degül
Ḫāliḳini isteyen nā-ḫalef ölmüş degül
Ḫalka gönül bağlayan soñra peşimān olur

11. Sīneñi ḳıl maḫzen-i gevher-i ' ilm-i ledün
Tā ki diye her gören kân-ı ke 'en-lem-yekün
İtme yitürdür seni ezber-i ḫarf-i kühen
Ey başına vir ögüt Allāhı iste bugün
Uşulī sözi işit bunda ne yalan olur

12. Münkir-i seg sīreti gerçi ırāḫdan ürer
Defter-i ' ömrin velī pençe-i gayret dürer
Şāḳıb olan bendesi devlet-i fırsat sürer
Her ki bugün dilden inanuban yüz sürer
Yoḫsul ise bay olur bay ise sultān olur

29.

[Yūnus Emre]

14' lü Hece Ölçüsü

1. Söylemegün ḫarcısı söylememek ḫāşıdur

¹² d: Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁹ 14b. Tatçı 1997: 29. Şiir.

Söylemegün şırçası gönüllerün pāsıdur

2. Gönüllerün pāsını ger yuyayın dir iseñ
Şol sözi söylegil kim sözün hulāşasıdur
3. Kuli ʾl-Ḥaḡ didi Çalab sözi toğrı diye[ne]
Bugün yalan söyleyen yarın utanasıdur
4. Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Halkuñ müderrisi-se haḡikatde ʿāsıdur
5. Şerīʿ atüñ haberin şerʿ-ıla diyem işit
Şerīʿ at bir gemidür haḡikat deryāsıdur
6. Ol geminüñ tahtası nice muḡkem olursa
Deñiz mevc urucağız anı uşadasıdur
7. Bundan içerü söz var işit eydelüm ey yār
Haḡikatüñ kāfiri şerʿ uñ evliyāsıdur
8. Biz tālib-i ʿilmlerüz ʿaşḡ kitābın oğuduğ
Çalab müderris bize ʿaşḡ ḡod medresesidür

¹ a: Söylemegün ḡarcısı söylememek ḡāşıdur: Söylememek ḡarcısı söylemegün ḡāşıdur YD.

b: Söylemegün şırçası: Söylemeklik ḡarcısı YD.

² a: Gönüllerün pāsını ger yuyayın dir isen: Bu gönüller pāsını yuyuban gidermege YD.

³ a: Kuli ʾl-Ḥaḡ didi Çalab sözi toğrı diye[ne]: Sözi toğrı diyene Kuli ʾl-Haḡ didi Çalab YD.

b: Bugün: Bunda YD.

⁴ YD neşrinde 4. beyit şu şekildedir:

Yitmiş iki millete birliğile bakmayan

Şerʿ ile evliyāsa hakikatde ʿāsıdur

⁵ a: Şerīʿ atüñ haberin şerʿ-ıla diyem işit: Şerʿ ile hakikatün vasfını eydem sana YD.

⁶ a: Ol geminüñ tahtası nice muḡkem olursa: Niçeki muḡkemise tahtaları geminün YD.

b: Deñiz mevc urucağız: Mevc urucağız deniz YD, uşadasıdur: uşanasıdur YD.

⁷ a: söz var: haber YD, eydelüm: eydeyin YD.

⁸ Bu beyit YD neşrinde şu şekildedir:

Biz tāliblerüz her dem ʿışk sebakın okuruz

Tanrı virür sebakı ʿışk ḡod müderrisidür

YD neşrinde 7. ve 8. beyitlerin yerleri değişmiştir.

9. Evliyā şafā nazar ideli günden berī
Hāşıl oldı Yūnusa her ne ki vāyesidür

30.

[Yūnus Emre]

14'lü Hece Ölçüsü

1. Cānum ben andan bunda ezeli ʿ aşık geldüm
ʿ Aşkı kılavuz aldum ardına düşüp geldüm
2. Bir kıllı kırk yardılar bir yolcağız buldılar
İşbu mülke şaldılar o yola düşüp geldüm
3. Dört kişidür yoldaşum kafādārum hāldaşum
Üçile hoşdur başum birine buşup geldüm
4. O dördüñ birisi cān biri dīn biri imān
Nefsümdür baña düşmān boynunu urup geldüm
5. Degilem kāl ü kilden yaratmış iki dilden
Yad yok baña bu ilden andan bilişüp geldüm
6. Geçdüm hubbuñ yilinden el çekdüm dükelinden

⁹ a: Evliyā şafā nazar ideli günden beri: Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan YD.
Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyit şudur:

Şūrīde olanların bī-nihāyet dünyāda

ʿ Akl u gönül fehm ü cān fikir anun nesidür

³⁰ 15a. Tatçı 1997: 181. Şiir.

¹ b: aldum ardına düşüp: tutdum ʿ işka ulaşup YD.

² a: bir yolcağız buldılar: birin yol gösterdiler YD.

b: İşbu mülke şaldılar: Bu mülke gönderdiler YD.

³ a: kafādārum hāldaşum: vefā-dārum rāz-daşum YD.

b: birine buşup: birile şavaşup Y, Tatçı 1997: 181. Şiirden yararlanılmıştır.

⁴ b: Nefsümdür baña düşmān boynunu urup: Biri nefsümdür düşmān anda şavaşup YD.

⁵ a: Kilden: kilde YD, yaratmış iki dilden: yā yitmiş iki dilde YD.

b: ilden andan: ilde anda YD.

⁶ a: hubbuñ yilinden: hod-bīn ilinden YD.

b: bitüp: ulaşup Y, Tatçı 1997: 181. Şiirden yararlanılmıştır.

Ol ikilik bābından birlige bitüp geldüm

7. ‘Azrā’īl ne kişidür aşd idiser cānuma
Ben emānet issiyle anda bitrişüp geldüm
8. ‘Āşık Yūnusa ne am ‘aş-ı melāmet bed-nām
Kūfrüm ĩmāna ol dem andan deişüp geldüm

31.

[Yūnus Emre]

14’lū Hece Őlüsü

1. Ben bunda arīb geldüm ben bu ilden bezerem
Ben bu dostlık tuzaın yeri gelür bozaram
2. Ha bize gelsün dimiş hem aydımızı yimiş
Ben bu yüz arasını armaanlar düzerem
3. Dört kitābuñ ma‘ nāsı gizlidür bir elifde
Be didürmeñüz baña belki yoldan azaram

⁷ a: idiser: idesi YD.

⁸ a: ‘Āşık Yūnusa ne am ‘aş-ı melāmet: Yūnus Emre’ye ne gam ‘aş melāmet YD. bed-nām: bezenem Y, Tatcı 1997: 181. řiirden yararlanılmıřtır.

b: ol dem andan: şol dem anda YD.

YD neşinde beyit sırası şöyledir: 1-5-6-3-4-2-7-8.

Mecmuada bulunmayıp YD neşinde olan beyitler şunlardır:

‘Işk şerbetinden idüm on iki ırmak gedüm

Denizler bendin deşdüm ‘ummāndan taşup geldüm

Ben andan geldüm bunda yine varuram anda

Ben anda varasımı anda tañıřup geldüm

Aradum ıkdum bir uca eglendüm teferrüce

Eren soyın soylayup ol soya düşüp geldüm

³¹ 15a. Tatcı 1997: 171. şiir.

¹ a: bezerem: bīzāram YD.

b: Ben bu dostlık tuzaın yeri gelür bozaram: Bu tutsaklık tuzaın demi geldi üzerem YD.

² Bu beyit YD neşinde şu şekildedir:

Dost bana gelsün dimiş benüm kaydımı yimiş

İş bu yüzüm karasın teberrükler düzerem

³ a: gizlidür: tamamdur YD.

b: be didürmeñüz baña belki yoldan: bā didürmen siz bana bā diyicek YD.

4. Dört kitābuñ ma' nāsın oğudum ħatm eyledüm
Ağ üstine qarayı yā ben niye yazaram
5. Yetmiş iki millete şuçum budur Ĥağ didüm
Korğı ħıyānetdendür yā ben niye kızaram
6. Yūnus bu kuş dilidür bunı Süleymān oğur
' Āşıkların bu yolda ne didüğın sezerem

32.

[Yūnus Emre]

16'lı Hece Ölçüsü

1. Yine yine sevindüm şu dünyāya geldigüme
' Ālem fağrı Muğammede ' āşī ümmet olduğuma

⁴ a: ma' nāsın: ma' nāsıñ Y. Bu beyit YD neşrinde yok.

⁵ a: ħıyānetdendür: ħıyānetedür YD.

b: niye: niçün YD.

⁶ a: oğur: bilür YD.

b: ' Āşıkların: Gerçek eren YD.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Ben bu ' ışk kitābını okıdum tahsil kıldum
Hācet degüldür bana aga kara yazaram

Bir elif tahsil iden münezzehdür ' ālemden
Endişe ikliminde niçün durup gezerem

Bir çeşmeden akan su acı tatlı olmaya
Edebdür bana yirmek bir lüleden sızaram

Şerī' at oğlanları niçe yol eyde bana
Hakikat deryāsında bahri oldum yüzerem

Çünkü ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
Mansūr'am dāra geldüm kül oluban tozaram

Karanu dünler olsa yollar hiç eglenmese
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram

Çün varam dost Hazrete el kavşurup hıdmete
Benden ' amel sorarsa bu ' amelden bezerem

³² 15a. Bu şiir YD, AYD ve Köksal neşrinde yok.

2. Geh yanaram geh düterem geh bülbül gibi öterem
Bir ‘aşkum vardur şataram virem yine alduğuma
3. Dünyāya geldüm giderem şeyhsüz dünyāyı n’iderem
Çok çok şükürler iderem ben şeyhümi bulduğuma
4. Yünus eydür ben de varsam şeyhe müşkillerüm şorsam
Şeyhüñ nürli yüzün görsem kayırmazdum öldüğüme

33.

[Yünus Emre]

16’lı Hece Ölçüsü

1. Bir od düşdi şu cānuma yakup beni yandurmağa
Yedi deryā şuyı yetmez şusuzluğum kıandurmağa
2. Yedi deryā şuyı n’itsün şusamış ‘āşık cānına
Benüm şeyhüm yüzi gerek göricek baş indürmege
3. Şeyhüm görem baş indirem el bağlayup dīvān duram
Direm devşirem ben beni dost iline göndermege
4. Dost urdı yürege yare yarem oñulmaz ne çāre
Göñlümüñ düşdügi yere elüm irmez döndürmege

³³ 15b. Talcı 1997: 329. Şiir.

¹ a: Bir od düşdi şu: ‘İşk odı düşdi YD.

b: Deryā: Deniz YD, şusuzluğum: susalıgum YD.

² a: Deryā: Deniz YD, n’itsün: n’ider YD.

b: Benüm şeyhüm yüzi gerek göricek: Şeyhüm yüzi gerek bana gördükde YD. indürmege: inürmege Y.

³ a: El bağlayup dīvān duram: El kavşuram karşı turam YD.

b: Direm devşirem ben beni: Kendümi direm divşürem YD.

⁴ b: Göñlümüñ: Şu gönlüm YD.

5. Döndürebilsem ben beni dosta fedā virsem cānı
Gönlüñ ivin pāk it Yūnus dost gelicek ondurmaa

34.

[Yūnus Emre]

16'lı Hece Ölçüsü

1. Sensüz yola gider isem çārem yo adım atmaa
Gevdemde uvvetüm sensin başum götürüp gitmege
2. Gevdem cānum ' alum uşşum anuñ için ber-arārdur
Cān anadı sevi gerek uçuban dosta gitmege
3. Kendüliginden geçeni doan iderler ma' şūa
Ördege keklige şalar sürüben binüp dutmaa
4. Biñ amzaca uvvet virmiş ādir alab ' aş erine
Daları yerinden ayrur yol ider dosta gitmege
5. Yüz biñ Ferhād külüñ almış azar dalar bünyādını

⁵ Bu beyit YD neşrinde şü şekildedir:

Yūnus ko yalan da' vīyi gel arıta ko sivāyı
Gönlün evüni kız eyle dost gelicek kondurmaa
Mecmuada bulunmayıp Yūnus Divanında olan beyitler şunlardır:
Döndürür erün nefesi iricegiz Tanrı hāsı
Siler gönüllerden pāsı yirine nūr toldurmaga

Hem elüm alup kaldurur şād idübeni güldürür
Gönlüme rahmet toldurur eri Hak 'ı bildürmege

³⁴ 15b. Tatcı 1997: 1. Şiir.

¹ a: gider: girür YD.

² a: Gevdem cānum ' alum uşşum anuñ için ber-arārdur: Gönlüm canum ' aklum bilüm senünile karār ider YD.

b: Cān anadı sevi gerek: Pervāz ururlar dem-be-dem YD.

³ a: doan iderler ma' şūa: toan idinür ma' şūı YD.

b: Ördege keklige şalar sürüben binüp dutmaa: Ördek ü keklige salar sürü idüben tutmaa YD.

⁴ a: Biñ amzaca uvvet virmiş ādir alab ' aş erine: Ganī Cebbār ' ış erine bin Hamza'ca kuvvet virür YD.

b: Daları: Tagları YD, ayrur yol ider: ırar yol eyler YD.

⁵ a: dalar: taglar YD.

b: ider: eyler YD.

ayalar kesüp yol ider āb-ı ayāt aıtmaĝa

6. Āb-ı ayātuñ eşmesi  aşıkların lisānidur
Dolu yüridür adehin şuşamışların yamaĝa
7. Yedi Veyil amusını kül ider  aşkın āhı
Sekiz uçmaĝa aşd ider nūr ider nūra atmaĝa
8.  Aşık mı direm ben aña Tañrınıñ uçmaĝın seve
Uçmak daĝı bir duzadur ayvānlar cānın dutmaĝa
9. Dutulmadı Yūnus cānı gedi amuyı uçmaĝı
Yola düşmiş dosta gider ol aşlına avuşmaĝa

35.

[Yūnus Emre]

8'li Hece Ölçüsü

1.  Aş cur asın şundı baña
İçdüm oldum dīvānesi
Gözüm açdum badum gördüm
 Arşdan yüce mey-ānesi

⁶ a: lisānidur: visālidür YD.

b: Dolu yüridür adehin şuşamışların: Kadehi tolu yüridür susamışları YD. Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁷ a: ider  aşkın: eyler  aşıklar YD.

b: Sekiz uçmaĝa aşd ider nūr ider: Kasd ider sekiz uçmaĝı nūr ide YD.

⁸ a: direm: diyem YD.

b: bir duzadur ayvānlar cānın: Tuzagımış mü min cānların YD.

⁹ a: Dutulmadı: Tutulmadı YD, amuyı uçmaĝı: Tamu'dan Uçmak'dan YD.

b: Düşmiş: düşüp YD, ol aşlına avuşmaĝa: gine aslın ulaşmaĝa YD. Bu beytin kafiyesi bozuktur. YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-8-4-5-6-7-9.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

 Aşık kişi miskīn gerek yol içinde teslim gerek
Kim n'iderise boyun bura çāre yok gönül yıkmaga

Bildük gelenler gediler gördük konanlar göçdiler

 Iş şarābın içen cānlar uymaz göçmege konmaga

³⁵ 16a. Bu şiir YD, AYD ve Köksal neşrinde yok.

2. Mest oluban buldum Hakkı
Oldur Ehad Şamed Bākī
Hızret-içün olmuş sākī
Cāndur anuñ peymānesi
3. Nüş eyleyen bu meydānda
‘ Aşk-ı ezeliden dada
Şimdengirü kaygu ne de
Oldum anuñ mestānesi
4. Bu ‘ aşk bilinmez āl ile
Hāli bulunmaz kāl ile
Mürşid aldanmaz māl ile
‘ Aşkdur anuñ ser-māyesi
5. Pīrūñ yolu gerçek yoldur
Bu söyleyen ğayrı dildür
‘ Āşık Yūnus aḥḩar ḩuldur
O Sulṫānuñ bī-çāresi

36.

[Yūnus Emre]

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘ Āşık vardum erene varmağ-ıla
Hakkı buldum er yüzi görmeg ile
2. Ere vardum erde buldum murādum

³⁶16a. Tatçı 1997: 296. Şiir.

¹ a: ‘ Āşık: Ere Y, Tatçı 1997: 296. Şiirden yararlanılmıştır. a: vardum erene varmağ-ıla: oldum erene irmegile YD.

b: er yüzi: ben eri YD.

² a: vardum: irdüm YD, murādum: maksūdum YD.

Bulamadum taşrada şormağ-ıla

3. Her kıanda bağıdum-ısa bir er oturur
Göñlüñ aldum yüz yere sürmeg ile
4. Bir göl idüm erenler kıldı nazır
Deñiz oldum dört yaña ırmağ-ıla
5. Beni gören almaz idi bir pūla
Şimdi gören gösterür parmağ-ıla
6. Ka' be senüñ kapuñdadur bilürseñ
Göremezsın yol çeküp varmağ-ıla
7. Geldi ün Yūnusa diyüp çağırur
Açdı gözüm kulağum parmağ-ıla

37.

[Sinān Ümmī]

16'lı Hece Ölçüsü

b: Bulamadum taşrada: Bulımadum taşradan YD.

³ a: Her kıanda bağıdum-ısa bir er: Her yire bakdumısa er YD.

b: Göñlüñ: Gönlin YD.

⁴ a: erenler kıldı: kıldı erenler YD.

⁵ a: Beni: Evvel Y, Tatçı 1997: 296. Şiirden yararlanılmıştır. a: almaz idi bir pūla: bir pūla saymazıdı YD.

⁶ a: kapuñdadur bilürseñ: işigündür eyle bil YD.

b: Göremezsın: Bulımadum YD.

⁷ a: Geldi ün: Ün geldi Y, Tatçı 1997: 296. Şiirden yararlanılmıştır. Bu beyit YD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Geldi ün Yūnus diyü turdum örü

Gözüm açdum kulağum urmağıla

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-6-5-4-8.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyit şudur:

Hak' dan imiş cānlara cümle nasib

Olmazımış Ka' beye varmağıla

³⁷16b. Bu şiir SÜD neşrinde yok.

1. Hâk ‘ālemi halk itmeden ben sırr-ı vahdetde idüm
Kudret ilinde ders alup ‘ilm-i haqīkatde idüm
2. Atamla olup bir zamān anda bulup emn ü emān
Anaya gelücek hemān doḡuz ay halvetde idüm
3. Çıqdum dünyānuñ yüzine naḡar kıldum kendüzime
Uydum ‘ālemler sözine ‘ilm-i şerī‘ atde idüm
4. Bir mürşid girdi elime tevḡid öğretti dilüme
Şükür şimdiki ḡalime uyandum ḡafletde idüm
5. Geldüm şeyḡümüñ yanına irişdüm gülsitānına
Tecellī dökdi cānuma ḡurtuldum miḡnetde idüm
6. Sinān Ümmī oḡur yazar bir ‘aşḡa düşmişdür gezer
Nūḡuñ gemisini düzer şākirdem üstād-ı reh idüm

38.

[Müftī]

11’li Hece Ölçüsü

1. Kendü bildüginle yol varımasıñ
Teskīm ol mürşide yolda ḡalursın
Mürşidsüz menzile sen iremeziñ
Teskīm ol mürşide yolda ḡalursın

⁶ a: bir: yer Y.

b: Bu mısram vezni bozuktur. Bu beytin kafiyesi bozuktur.

³⁸ 16b.

¹ a: Kendü bildüginle yol varımasıñ: Kendi bilüñle yola varamazsın MFD.

b: Teskīm ol mürşide: Mürşide teskīm ol MFD. MFD’de “mürşid” kelimesi her zaman “mürşid” olarak yazılmıştır.

c: Mürşidsüz menzile sen: Kılāğuzsuz menzile MFD.

d: Teskīm ol mürşide: Mürşide boyuñ vir MFD.

2. Mürşidsüz kişinüñ kalbi silinmez
Çalp silinmeyince dīdār görünmez
‘İlm-i zāhir ile menzil alınmaz
Teslīm ol mürşide yolda çalursın

3. ‘İlm-i zāhirin menzili cennetdür
Dolaşıkdur yolu gāyet zaḥmetdür
Mürşide uyanın yolu vuşlatdur
Teslīm ol mürşide yolda çalursın

4. Müftī dervīş çok kitāblar görmışdür
Ancağ murāduñ mürşidde bulmışdur
Zāhire aldanan yolda çalmışdur
Teslīm ol mürşide yolda çalursın

39.

[Şekūri]

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Ser-ā-ser ḥalk-ı ‘ālem mübtelā-yı derd-i miḥnetdür
Bağılsa devlet-i ‘uqbā katında bu mezelletdür

2. Ümīd-i ‘izzet-i fāniyi terk eylemedür lāzım
Vuşul-i maṭlab-ı ‘uqbā bilā-şek saña devletdür

² a: Mürşidsüz kişinüñ kalbi: Mürşide uymazsañ kalbün MFD:

b: Çalp silinmeyince: Çalbün silinmeyecek MFD.

c: menzil alınmaz: Ḥaḫka irilmez MFD.

d: Teslīm ol mürşide: Mürşide teslīm ol MFD.

³ a: ‘İlm-i: ‘İlmi MFD.

b: Dolaşıkdur yolu: Tolaşık yoldur hem MFD.

c: uyanın yolu: uyanıñ yolu MFD.

d: Teslīm ol mürşide: Mürşide teslīm ol MFD.

⁴ b: Ancağ: İllā MFD.

d: Teslīm ol mürşide: Mürşide teslīm ol MFD.

Mecmuada bulunmayıp MFD’de bulunan dörtlükler şunlardır:

³⁹ 17a. Gültekin 2011: 84. Şiir.

² a: ‘izzet-i: ‘izzet ŞKD.

b: maṭlab-ı: maṭlub ŞKD.

3. Bu nefsün dīvini ahr ile maqlūb itmek olursa
Müsellemdür bilā-reyb saa bu a zam kerāmetdür
4. Eger kūy-ı dil-ārāya varup vuqlat naqlıb olsa
Cenāb-ı Hāzret-i Hādan bize luql-ı sa ādetdür
5. Őekūrı vuqlat-ı Hāa liyāat unki yok bizde
Őeb ü rūz kārımız hūzn ü elem ile melāletdür

40.

[Őekūrı]

Fā ilātün Fā ilātün Fā ilātün Fā ilün

1. Zāhidā gir bā-ı aa aı-ı Őeydāyı gör
Terk idüp cümle sivāyı *kenz-i lā-yefnāy*ı gör
2. Kāmet-i mevzūna bama sa y [u] himmet eyleyüp
Bul teraı feyz-i Hāla Sidre vü Tūbāyı gör
3. Pāk idüp dil hānesini nūr-ı zikrullāh ile
Kıl temāŐā-yı gōnūl mir'ata ba deryāyı gör
4. Kıl ü kālūn alem-i ma nāda yok fā'idesi
ailm-i [le]dünnı_eyle taqlıl dildeki ma nāyı gör

³ b: a zam: aım: ŞKD.

⁴ b: lutf-ı: büyük ŞKD.

⁵ b: melāletdür: melānetdür ŞKD.

⁴⁰ 17a. Gültekin 2011: 91. Şiir.

¹ “Kenz-i lā-yefnā” ibaresi “tükenmez hazine” anlamına gelip bu ibare ile “Kanaat, tükenmez hazinedir.” hadis-i Şerifine telmih yapılmaktadır. (Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslām İlmihali**, İstanbul, Şenyıldız Yay., 1995, s. 468.)

² b: teraı: terfi ŞKD.

³ a: hānesini: hānesi ŞKD.

⁴ b: [le]dünnı: ledün ŞKD.

5. İtme āzār-ı k̄ulūb-ı ʿāşık-ı şādıklar
Anları tatyīb idüp var sen hemān Mevlāyı gör
6. Ey Şekūrī zāhir ü bātında olma bī-naşib
Ḳo sivāyı Ḥaḳḳ-ıla ol sırr-ı *ev ednāy*ı gör

41.

[Şekūrī]

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Bulanlar kenz-i maḥfi dirhem ü dīnāra baḳmazlar
İrenler vuşlat-ı Ḥaḳḳa cihānda yāra baḳmazlar
2. Olurlar mest ü ḥayrān çün vişāl-i yār-ıla dāʿim
İderler terk-i fānī bāğ-ıla gülzāra baḳmazlar
3. Uyanup nevm-i ḥayretten iderler zār u feryādı
İderler terk-i ağyārı diyār u dāra baḳmazlar
4. Olar dīvāneveş seyr ü sülük eyler bu ʿālemde
Cihān ʿāḳilleri yanında anlar ʿāra baḳmazlar
5. Teveccüh eylemişler kıble-i maḳşūda şıdḳ-ıla
Şekūrī ḡayrı anlar bir daḥı dildāra baḳmazlar

⁵ a: āzār-ı: āzār u Y, u k̄ulūb-ı: kılıp ŞKD, ʿāşık-ı: ʿāşık u: ŞKD.

b: var sen: sen var ŞKD.

⁶ b: sırr-ı ev ednāyı gör: sırta var nāyi gör ŞKD.

“Fe kāne kābe kavseyni **ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁴¹ 17a. Gültekin 2011: 88. Şiir.

² a: çün: - ŞKD.

³ b: dāra: yāre ŞKD.

⁴ a: olar: olur ŞKD.

b: seyr ü: seyr-i ŞKD.

⁵ a: kıble-i maḳşūda: kıblegāh-ı Ḥaḳḳ ʿa ŞKD.

42.

[Şekürî]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Bâb-ı feyz-i Hâk açıkdur kullarına her şabâh
Kesmeziz ümmidimizi isteriz biz her revâh
2. Vir cilâ mir'ât-ı kalbe ilticâ it dâ'imâ
İki ' âlemde sa' âdetle bulasın inşirâh
3. Vir ziyâ yâ Rab dil-i maḥzûnuma bulsun şafâ
Senden olur zâhir ü bâtında bize infitâh
4. Menzil-i maḥşûda vuşlat vir eyâ kân-ı seḥâ
Terk idüp ḥubb-ı sivâyı dutalum semt-i şalâh
5. Ey Şekürî kııl tazarru' Hâkka eyle ilticâ
Ġayrı terk idüp iden Hâkka du' â bulur felâh

43.

[Şekürî]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ey gönül virgil ḥaber der[d] ile feryâduñ nedür
İtmedüñ ârâm her ân kılduğuñ zâruñ nedür
2. Rüz [u] şeb fikr ü ḥayâl-i yâr ile olduğı lâl

⁴² 17b. Y 17b. Gültekin 2011: 56. Şiir.

² b: bulasın: bulayuz ŞKD.

³ a: dil-i: dil ü Y.

⁴ a: Menzil-i: Menzil ü Y.

b: semt-i: sıḥhat ŞKD.

⁵ b: Ġayrı: Ġayr ŞKD, iden Hâkka: Hâkka'a iden ŞKD.

⁴³ 17b. Gültekin 2011: 83. Şiir.

¹ a: virgil: ver gel ŞKD.

Hasret ile sîneñ içre yaqduğnuñ nāruñ nedür

3. Derd kimüñ dertli kimüñ dermān kimindür söylegil
Derd viren dermān virendür bunca efgānuñ nedür
4. Hîç senüñ derdüñ bilür kes bulmayup olduñ melül
Ṭa' n iderler dā'imā bu āh-ıla vāhuñ nedür
5. Ey Şekürî vir gönül tahtına zeyn ü revnaķı
Kim cülüs iden gönül tahtına bil şāhuñ nedür

44.

[Şekürî]

Mefā' ilün Fe' ülün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Bize rehber vişāle Muḥammeddür Muḥammed
Olan mürşid cemāle Muḥammeddür Muḥammed
2. Gönül derd ile bīmār daķı şabr-ıla nā-çār
Şefā' at iden izhār Muḥammeddür Muḥammed
3. Dilüm ' aşķ-ıla biryān gözüm ḥasretle giryān
Benüm cānumda cānān Muḥammeddür Muḥammed
4. Çün oldum ' aşķına dūş beni eyledi medhūş
Beni itmez ferāmūş Muḥammeddür Muḥammed
5. İden ümmete in' ām şefā' atle şunan cām
Ol itmez beni nā-kām Muḥammeddür Muḥammed

² a: fikr ü ḥayāl-i: fikr-i ḥayāli ŞKD, olduğı: oldun mu ŞKD.

b: sîneñ: seniñ ŞKD.

⁴⁴ 17b. Gültekin 2011: 61. Şiir.

² a: şabr: cürm ŞKD.

³ b: cānān: cānānı Y.

6. Şekürî buldun ʿizzet ki Haq virdi maḥabbet
İder saña şefâʿ at Muḥammedür Muḥammed

45.

[Şekürî]

Mefʿülü Mefâʿilü Mefâʿilü Feʿülün

1. Dost vechi görünür baña cānāneye baqşam
Maʿmüre gö[r]inür yine vîrāneye baqşam
2. Dağıtdı benüm ʿaqlumı sevdā-yı maḥabbet
Gelmez başuma zülf-i perîşāneye baqşam
3. Menʿeyleme zāhid beni dost sevgülerinden
Cān semʿi ile diñlemem efsāneye baqşam
4. Bu cümle cihān mebdēʾi ʿaşq olduğı bî-reyb
Ben ʿaşq görürem mescid ü mey-ḥāneye baqşam
5. Gel aç gözünü diñle Şekürî bu sözümi
Bu çatrelerin her biri deryāneye baqşam

46.

[Şekürî]

Mefʿülü Mefâʿilü Mefâʿilü Feʿülün

1. Bir zerre görünmez baña kaşāneye baqşam

⁴⁵ 18a. Gültekin 2011: 211. Şiir.

¹ a: cānāneye: cānāniye ŞKD.

³ a: zāhid beni: beni zāhid ŞKD.

⁴ a: olduğı: oldı ŞKD.

⁵ b: deryāneye: deryāniye ŞKD.

⁴⁶ 18a. Gültekin 2011: 212. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir.

Bir kaçre görünmez yem ü 'ummāneye baķsam

2. Görsem o cerādı ki haķırdür görünüşde
Her şey ki haķır görünür 'Anķā neye baķsam

3. Hiç kimse vefā bulmadı bu berzaķ ilinde
Hep fānīdür ol gevher-i dūr-dāneye baķsam

4. Ta' n eyleme mest-i mey-i 'aşķ olduĝum için
Mestānesi çok mescid ü mey-hāneye baķsam

5. Şükr eyle Şekūrī saña virildi çü neş'e
'Aĝyār göremem sūr ile ĝam-hāneye baķsam

47.

[Şekūrī]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. 'Ālemleri var eyleyen Haķ 'aşķıdur Haķ 'aşķıdur
'Āşıķları zār eyleyen Haķ 'aşķıdur Haķ 'aşķıdur

2. 'Ārifleri 'ārif iden şādıķları şādıķ iden
'Ābidleri 'ābid iden Haķ 'aşķıdur Haķ 'aşķıdur

3. Mü'minlere viren hayā kaļpleri iden pūr- ziyā
Bā' iş terk-i dār-ı fenā Haķ 'aşķıdur Haķ 'aşķıdur

4. 'Aşķ ile zindedür nüfūs 'aşķ baħrine olduķ ĝavāş
Cümle mazāhir ü 'ukūs Haķ 'aşķıdur Haķ 'aşķıdur

¹ b: yem ü: yemm-i ŞKD.

² a: ki:- ŞKD.

⁴⁷ 18a. Gültekin 2011: 81. Şiir.

5. Ebdān ile olan ğaraż ıā^ç atde sūnnet ile farż
Nedür bilem dirsen ğaraż Hıağı^ç aşkıdır Hıağı^ç aşkıdır

6. ^ç Āşıkaların ağladuğı derdle ğöñül dāđladuđı
Şekūrīnūñ söyleduği Hıağı^ç aşkıdır Hıağı^ç aşkıdır

48.

[Şekūrī]

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1. Düşdi ğöñlüm burcına tīr-i mağabbet yā Resül
Kıl terađđum ben za^ç ĩfe it şefā^ç at yā Resül

2. Dilerem kim ravza-ı pākine varup yüz sürem
Diyeyem yüz biñ şalāt-ıla tağıyyet yā Resül

3. Dergeh-i pākine yüz sürmege yoğdur zāhirā
Bir sebep Hıağdan ola baña ^ç ināyet yā Resül

4. Zāhir ü bāđında ancağ mağşadum saña vuşul
Ravza-ı pākin ğörüp bulam sa^ç ādet yā Resül

5. İderem leyl ü nehār āh [u] fiđān kılmam sükün
Bāb-ı ravzuñdur baña bāb-ı selāmet yā Resül

6. Muntazırdur rüz [u] şeb luđfuñ diler ^ç Abdu'ş-Şekūr
İdesin ol mücrimi Hıağdan şefā^ç at yā Resül

⁵ b: bilem: bilmem ŞKD.

⁴⁸ 18b. Gültekin 2011: 176. Şiir.

² a: yüz sürem: derd ile ŞKD.

b: diyeyem: dineyem Y, tağıyyet: selāmet ŞKD.

49.

[Şekûrî]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ben şanurdum cümle ' âlem baña hep ağıyardur
Benlik imiş baña ağıyar şimdi kârum zârdur
2. Bir ' acep seyrân gördüm ' âlem-i keşretde ben
Ben aluram ben şataram böyle bir bâzârdur
3. Cümlenüñ gülzâr [u] gülşenleri zeyn olmuş ' aceb
Bende benlik şu' besinde pür olanlar hârdur
4. Her kaçan hark eyledüm benlik hicâbın sâlikâ
Verd-i pür-büy-ı haqîkat her taraf gülzârdur
5. Ey Şekûrî gâfil olma maţlabuñ sen de ara
Maţlabum yoğdur dime elbette sende vardur

50.

[Şekûrî]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Dâğ-ı ' aşkla gönlini sūzân iden añlar bizi
Kendüñi mağv eyleyüp hayrân iden añlar bizi

⁴⁹ 18b. Gültekin 2011: 85. Şiir.

¹ b: Benlik: Benleñ ŞKD.

³ b: olanlar: olan hep ŞKD.

⁴ a: hicâbın: hicâbla ŞKD.

b: Verd pür-büy-ı: Verdi bir büy-ı ŞKD.

⁵ a: maţlabuñ: maţlubun ŞKD.

b: maţlabum: maţlubum ŞKD.

⁵⁰ 18b. Bu şiir ŞKD neşrinde yok.

2. Çün ezelde eyleyen hüküm eylemişdür hükmini
Bu merâyâdan özün ʿ üryân iden añlar bizi
3. Bir ʿ aceb miskîn ü âvâre olan bî-çāreyüz
ʿ Ālem-i maʿ nâda haq sulţān iden añlar bizi
4. Halkı terk it Haqqı bulmaq diler iseñ zāhidā
Ey Şekûrî kaṭresin ʿ ummān iden añlar bizi

51.

[Şekûrî]

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Haqqa virdük gönümüz terk eyledük kayd-ı sivā
Kuṭb-ı ʿ ālem Hācı Bayram-ı Veliy dervîşiyüz
Mazhar-ı feyz itdi ḥamd olsun bizi Rabb [u] Hudā
Kuṭb-ı ʿ ālem Hācı Bayram-ı Veliy dervîşiyüz
2. İlticāmuz rüz u şeb bî-reyb Haqqadur bizüm
Ġayr-ıla Ġayr olmazuz Haqq-ıla Haq oldu özüm
Vāşıl-ı elţāf-ı Yezdān olmuşuz diñle sözüm
Kuṭb-ı ʿ ālem Hācı Bayram-ı Veliy dervîşiyüz
3. Sālikā biz pîrümüzden almışuz çünki sebaq
Ḥamdulillāh dem-be-dem bulmaqdayuz esrār-ı Haq
Kuṭb-ı ʿ ālem dinse lāyıqdur veliy bil ki aḥaq
Kuṭb-ı ʿ ālem Hācı Bayram-ı Veliy dervîşiyüz

⁵¹ 19a. Gültekin 2011: 117. Şiir.

¹ a: kayd-ı: cümle ŞKD.

b: Veliy dervîşiyüz: Veliʾdür pîrimiz ŞKD.

² c: vāşıl-ı: vāşıl u Y.

4. Kāşif-i esrār-ı Hākdur Hācı Bayram-ı Veliy
Şıdķ-ıla sırrına rabt itdüm Şekūrī ben dili
Bendesiyem Hāzret-i pīrin [ki] ben de hāşılı
Kıuþb-ı ‘ālem Hācı Bayram-ı Veliy dervīşiyüz

52.

[Şekūrī]

14’lü Hece Ölçüsü

1. Sālik kılma hayretde gel hū diyelüm yā hū
Vaħdetde vū keşretde gel hū diyelüm yā hū
2. Yaradan kā’inātı bu cümle mevcūdātı
Viren kılbe hayātı gel hū diyelüm yā hū
3. Dūr olup mā-sivādan kurtulalum hevādan
Feyz bulup inzivādan gel hū diyelüm yā hū
4. Hū didi cümle selef olalum gel biz halef
‘Ömri itmeyüp telef gel hū diyelüm yā hū
5. Yanmayam dirsen nāra bakma şaķın aġyāra
İrem dirseñ ol yāra gel hū diyelüm yā hū
6. Ğayra baķanlar yiter kendin berzaħa ilter
Cümle iş hūdan biter gel hū diyelüm yā hū

⁵² 19a. Gültekin 2011: 249. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir.

¹ a: Vaħdetde ü keşretde: sūretde vū sīretde ŞKD.

² b: Viren kılbe hayātı: Diñle bu kelimātı ŞKD.

³ b: bulup: olur ŞKD.

⁶ a: yiter: biter Y.

7. Sāliklerüñ esmāsı sürer alblerden pāsı
Hālik olan H̄annāsı gel hū diyelüm yā hū
8. Hūnın okdur envārı bī-ad-durur esrārı
Mav eyleyüp ayārı gel hū diyelüm yā hū
9. Derd ile dil-astası ayretle dem-bestesi
ekūrī pesler pesi gel hū diyelüm yā hū

53.

[ekūrī]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Doğdı enfüsden yine āfāa nūr
Diyelüm ' Abdu '-ekūr ' Abdu '-ekūr
Mademinden bilinür āib-uhūr
Diyelüm ' Abdu '-ekūr ' Abdu '-ekūr
2. Sālik-i er' -i Resūlullāhdur
Vārı-i ir-i veliyullāhdur
H̄ān-ı nı' met fī-sebīlillāhdur
Diyelüm ' Abdu '-ekūr ' Abdu '-ekūr
3. ün Ebū Bekr ü ' Ömer ' Omān ' Alī
Sırr-ıla vechinde oldı bu celī
Hem müfessir hem muaddı hem veliy
Diyelüm ' Abdu '-ekūr ' Abdu '-ekūr

⁷ Bu beyit KD nerinde yok.

⁸ Bu beyit KD nerinde yok.

⁹ b: pesler pesi: pisler pisi KD.

⁵³ 19b. Bu iir KD nerinde yok.

4. Gösterüp ‘ilm-i ledünniden nişān
Eyledi işnī ‘aşer sırrın ‘ıyān
Girdiler ser-rāh-ı Hāḫḫa sālikān
Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekūr ‘Abdu’ş-Şekūr
5. Müfredāt-ıla mürekkeb fi’l-meşel
Mümkinātuñ müşkilātuñ kıldı ḫal
Bī-ḫıyās ü bī-şümār [ü] bī-bedel
Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekūr ‘Abdu’ş-Şekūr
6. Çün semādan eyledi hātif nidā
Ḳul huve’r-rahmān ‘ale’l-‘arşi’stevā
Ey yüzi mir’āt [u] vechi Hāḫ-nümā
Diyelüm ‘Abdu’ş-Şekūr ‘Abdu’ş-Şekūr

54.

[Şekūrī]

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Terk idüp cümle sivāyı Hāḫḫı eyle istimā’
Maḫv idüp in ile ānı Hāḫḫı eyle istimā’
2. Pāk idüp dil levḫini eyle mücellā zıkr-ile
Diñleme efsāneyi gel Hāḫḫı eyle istimā’
3. Mā-sivā fikri gönül burcına virür inhidām
Ḳil ü ḫāl-i nās[1] terk it Hāḫḫı eyle istimā’

⁴ c: Hāḫḫa: Hāḫḫı Y.

⁶ “Er-rahmānu alāl arşistevā.”: **Rahmān, Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

⁵⁴ 19b. Gültekin 2011: 148. Şiir.

³ b: Ḳil ü ḫāl-i nās[1]: Ḳil ü ḫāl ü nāşı ŞKD.

4. Kim tevekkül eyleye Hâk aña kâfiyem didi
Eyleyüp Hâkka tevekkül Hâkkı eyle istimâ⁵
5. Ey Şekûrî mazhar-ı elţâf-ı Mevlâ olmağa
Aç kulağın diñle pend-i Hâkkı eyle istimâ⁵

55.

[Şekûrî]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ey gönül bulmağ dilersen Hâkkı sür ezkâr-ı hû
Neş'e-yâb ol tâ tecellî eyleye dîdâr-ı hû
2. Kılma zulmetde idüp inkâr esrâr-ı hafî
Feyz-yâb olmaz bu yolda kim ide inkâr-ı hû
3. Râh-ı Hâkka kıl sülûk şıdğ-ıla eyle ictihâd
Koma dilden şevk-ile sen eylegil tekrâr-ı hû
4. Mâ-sivâ fikrin gider sil kalmasun zerre eşer
Cânı ğafletden uyar her anda ol bîdâr-ı hû
5. Ey Şekûrî olalum leyl [ü] nehâr tâlib-i Hâk
İdelüm tevĥîd-i Bârî kılalum âşkâr-ı hû

56.

[Şekûrî]

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

⁵ a: elţâf-ı: elţâfi ŞKD.

⁵⁵ 20a. Gültekin 2011: 250. Şiir.

⁵ b: âşkâr-ı: ezĥâr-ı ŞKD.

⁵⁶ 20a. Gültekin 2011: 95. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir.

1. Görinüp nūr-ı Sübhānī buluruz cānda cānānı
Bizüz esrār-ı Haq kāmı bize Bayramīler dirler
2. Biz olmuşuz Haqqa ‘āşık reh-i ‘aşqda olup şādık
Ṭarīkat ehline fā’ik bize Bayramīler dirler
3. Geçüp bu cism-ile cāndan çeküp el hāşş-ıla ‘āmdan
Ḥaber var bizde cānāndan bize Bayramīler dirler
4. Sivāyı biz olup tārık oluruz zıkr ile sālİK
Ḥaḳīkat kenzine lāyık bize Bayramīler dirler
5. Libāsımız şerī‘ atdür ‘imāmımız ṭarīkatdür
Kelāmımız ḥaḳīkatdür bize Bayramīler dirler
6. Ṭarīkat sırrına vāşıl ḥaḳīkat baḥr-i bī-sāḥil
Şükūrī bil ki el-ḥāşıl bize Bayramīler dirler

57.

[Şekūri]

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Mecma‘ -ı ‘ilm-i daḳāyıkdur göñül
Maṭla‘ -ı feyz-i ḥaḳāyıkdur göñül
Bilmek isterseñ göñül levḥini sen
Cümle elvāḥ içre fāyıkdur göñül

¹ a: nūr-ı Sübhānī: nūr Sübhānī ŞKD.

² b: ehline: ehliyye Y.

³ a: cismile: cümle ŞKD.

b: bizde: bize ŞKD.

⁴ b: lāyık: mālİK ŞKD.

⁵ a: şerī‘ atdür: şerīfdür ŞKD, ‘imāmımız: ‘imāmımız ŞKD.

⁵⁷ 20a. Gültekin 2011: 177. Şiir.

¹ a: ‘ilm-i: ‘ālem ŞKD.

b: Maṭla‘ -ı: Maṭlu‘ -ı ŞKD.

2. Hāne-i tevḥīd-i Ḥaḫḫuñ ekremi
Hem füyūzāt-ı tecellī mazḫarı
Ḥazret-i Ḥallāḫ ʿālem manzarı
ʿArş-ı Ḥaḫḫ dinmeye lāyıḫdur göñül
3. Mazḫar-ı ʿilm-i ledünnī olmağa
Ḥubb-ı Mevlā ile Ḥaḫḫı bulmağa
Lī-ma ʿallāh sırrı ile ʧolmağa
Maḫzen-i sırr dinse lāyıḫdur göñül
4. Ey Şekūrī idelüm terk-i sivā
Bu göñülde ḫalmasun zerre hevā
Şems-i feyz-i Ḥaḫḫla bulup incilā
Mazḫar-ı sırr-ı ḫaḫāyıḫdur göñül

58.

[Şekūrī]

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Ḳudūmuñ bāʿ iş-i ʿayn-ı hidāyet yā Resūlallāh
Vücūduñ ʿālemine oldı raḫmet yā Resūlallāh
2. Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaḫḫuñ Ḥabīb-i ekremi sensin

² a: ekremi: eger mi ŞKD.

c: manzarı: menziri ŞKD.

d: dinmeye lāyıḫdur: denmede sâbıḫdır ŞKD.

³ d: maḫzen-i maḫzın ŞKD.

Lī-ma ʿallāh: “**Benim Allah’la...**” anlamındadır. “Benim Allah’la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

⁴ a: idelüm: idegör ŞKD.

c: Şems-i: Şems ü ŞKD.

⁵⁸ 20b. Gültekin 2011: 258. Şiir.

² “Levlāke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yā Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiç ama hiç yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

Ki didi şāniña *levlāk* Hāzret yā Resūlallāh

3. Ümīz-i şefkatūñ eyler ‘uşāt-ı ümmetūñ dā’im
Çü sensin ma‘den-i luṭf [u] ‘ināyet yā Resūlallāh
4. Eger ümmetine eylemez iseñ şefkat [ü] re’fet
Olur encāmı anların nedāmet yā Resūlallāh
5. Şekūrī ‘āciz ü nā-çār [ü] bī-kes bir ğarībūñdür
Aña raḥm eyleyüp dile şefā‘ at yā Resūlallāh

59.

[Şekūrī]

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Taşarruf Hāḫdadur baḫma sivānın kıl ü kālīne
Zen-i mekkāredür dünyā şaḫın aldanma āline
2. Seni fevt eyler ise emti‘ a-ı ‘ālem-i fānī
Başiret kıl te’essüf eyleme baḫ sen me’āline
3. Olagör ḫācib-i bāb-ı ḫanā‘ at ‘ābid ü zāhid
Nazar kılma şaḫın bīkr ü velīdūñ ḫırḫa şāline
4. Bu ‘ālem fānīdür bunda cefā çoḫdur şafā olmaz
Görürsūñ tīz geçer eyyāmı baḫma şeh̄r ü sālīne

³ a: dā’im: her dem ŞKD.

b: luṭf u: luṭf-ı ŞKD.

⁵ b: eyleyüp dile: eyleyüp dileseñ Y, edip eyle sen ŞKD.

⁵⁹ 20b. Gültekin 2011: 281. Şiir.

¹ b: şaḫın: şaḫūñ Y.

³ a: ‘ābid ü: ‘ābid-i ŞKD.

b: bīkr ü: bīkr-i ŞKD, ḫırḫa: ḫırḫa-i ŞKD.

⁴ b: şeh̄r ü: şeh̄r-i ŞKD.

5. İrür esrâr-ı maḥfîye olan râh-ı Ḥaḫa sâlik
Sülûk eyle ḫaḫîḫat râhına ir sen de ḫâline
6. Taşarruf iddi‘ â eyler niçe sâlûs [u] bed-gûlar
Şekûrî iltifât itme olaruñ ḫîl ü ḫâline

60.

[Şekûrî]

Mefâ‘ ilûn Mefâ‘ ilûn Fe‘ ulûn

1. Virildi ders-i ‘ aşḫ bu dil ü cāna
Göñül levḫine baḫ baḫma yabāna
2. Reh-i ‘ aşḫda bizüz mestāne bî-cüş
Şarāb-ı ‘ aşḫı içdi ḫana ḫana
3. Dalup ‘ aşḫ baḫrine çün merd-i ḡavvāş
Dererüz dürleri biz dāne dāne
4. İdüp feryād u zār u āh [u] vāhı
Ḥam oldu ḫāmetüm döndi kemāne
5. Ne şabr u tāḫatüm var ne mecālüm
Bize ‘ aceb ider ehl-i zamāne
6. Şekûrî Muşḫaf-ı ‘ aşḫdan oḫudu
Anuñ-çün söyler oldu ‘ āşḫkāne

⁶ a: sâlûs: sâlûk Y.

b: ḫîl ü ḫâline: hiç meḫâline ŞKD.

⁶⁰ 20b. Gültekin 2011: 285. Şiir.

² a: bî-cüş: bî-heves ŞKD

b: içdi: içdin ŞKD.

⁴ b: Ḥam: Ḥemm ŞKD.

⁵ a: şabr u: ḫayr-ı ŞKD.

61.

[Şekûrî]

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

1. Tālib-i Mevlā olup çağırırım dost dost
Fāriğ-i Me'vā olup çağırırım dost dost
2. Cümleden oldum cüdā melce 'yüm ancak Hudā
Derd ile idüp nidā çağırırım dost dost
3. Terk eyleyüp ülfeti çün eyledüm 'uzleti
Fevt itmeyüp fırsatı çağırırım dost dost
4. Zikre girüp 'aşk-ıla mest oluban zevk ile
Nevha idüp şevk-ile çağırırım dost dost
5. Selb eyleyüp sivâyı kalbe virüp ziyâyı
Dirlerse de mürâyî çağırırım dost dost
6. Şevk ile gülşendeyem derd ile külhendeyem
'Aşk ile ben zindeyem çağırırım dost dost
7. Mā'iliyem 'uzletüñ suçlusıyam ümmetüñ
'Āşıkıyam Hāzretüñ çağırırım dost dost
8. Mağsad olup çün vişāl rü 'yet-i zāt-ı cemāl
Şekûrî Mecnûn-mişāl çağırırım dost dost

⁶¹ 21a. Gültekin 2011: 37. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir.

³ a: 'uzleti: gurbeti ŞKD.

Bu beytin vezni bozuktur.

⁵ Bu beytin vezni bozuktur.

⁸ a: olup çün: oluban ŞKD.

62.

[Şekûrî]

14'lü Hece Ölçüsü

1. Feyz bulmuş sâlikleri pîrüm Hâcı Bayramuñ
Târîk-i 'ârifleri pîrüm Hâcı Bayramuñ
2. Yolunı her kim duçar feyz bulur nûra baçar
Aña himmeti yeter pîrüm Hâcı Bayramuñ
3. Bende oldum pîrûme zühûr itdi seyrûme
Ėayrı gelmez 'aynuma pîrüm Hâcı Bayramuñ
4. Aña iden ihânet bulmaz elbet selâmet
Yetmez mi bu kerâmet pîrüm Hâcı Bayramuñ
5. 'Ârifler ana bende feyz-ile olmuş zinde
Mürîdi ol gel sen de pîrüm Hâcı Bayramuñ
6. Bülbül-i gülzâr-ı Hağ ma' nâda virür sebağ
Bil[sin] kıadrin hağâyığ pîrüm Hâcı Bayramuñ
7. Himmet-ile zindesi yolında efgendesı
Şekûrî bir bendesi pîrüm Hâcı Bayramuñ

63.

⁶² 21a. Gültekin 2011: 170. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir.

¹ a: pîrüm: sulţân Y.

b: Târîk-i: Târîkat ŞKD, pîrüm: sulţân Y.

² a: Yolunı: Yolunun ŞKD, baçar: yaçar Y.

b: pîrim: Sulţân ŞKD.

⁵ a: 'Ârifler: 'Ârifleri ŞKD.

b: pîrim: Sulţân ŞKD.

ŞKD neşrinde 4. ve 5. beyitlerin yeri değışmiştir.

⁶ b: Bil[sin] kıadrin hağâyığ pîrüm: Kıadrin bil hağkâne bağ Sulţân ŞKD.

⁷ b: pîrim: Sulţân ŞKD.

[Şekûrî]

16'lı Hece Ölçüsü

1. Sivāya meyli terk itmiş cemālullāha 'āşıklar
Çü her maṭlabı maḥv itmiş cemālullāha 'āşıklar
2. Bulurlar Ḥaḫ vişālini ḳomışlar ğayır ḥālini
Görür Allāh cemālini cemālullāha 'āşıklar
3. Reh-i 'aşḳ içre bulmuş ḥāl sülūkdedür niçe yıl sāl
Hiç itmez anda ḳil ü ḳāl cemālullāha 'āşıklar
4. Sivāda itmeyüp ülfet idelüm 'aşḳda germiyyet
'Abdu'ş-Şekūra ḳıl himmet cemālullāha 'āşıklar

64.

[Mevlānā]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

⁶³ 21b. Gültekin 2011: 97. Şiir. Bu şiir ŞKD neşrinde dörtlükler halindedir. Bu sayfadan sonra gelen 22a sayfası boştur.

¹ a: cemālullāha: cemāl-i Allāh'a ŞKD (Bütün beyitlerde).

b: Maṭlabı: Maṭlūbı ŞKD.

² a: ğay[ı]r ḥālini: ğayrı ḥayālini ŞKD.

Mecmuada bulunmayıp ŞKD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Reh-i 'aşḳda olup sāl
Sivāyı eylemiş ḥālik
Ḥaḳiḳat kenzine māl
Cemāl-i Allāh'a 'āşıklar

Çün etmezler ḥayālatı
Görürler cümle āyātı
Eder taḥsil-i kemālātı
Cemāl-i Allāh'a 'āşıklar

Bu 'ālem fānīdir ḳalmaz
Buña ṭālib vefā bulmaz
Eder girye bir ān gülmez
Cemāl-i Allāh'a 'āşıklar

⁶⁴ 22b.

1. Bîdâr şev bîdâr şev vez in cihân bîzâr şev
Der kâr-ı Hâk der kâr şev ey [dil] demî bîdâr şev
2. Bâ del begoftem der seher ey ez kıyâmet bî-haber
Berhîz der ' âlem niger ey dil demî bîdâr şev
3. Çendîn cevân-ı nâzenîn üftâde der zîr-i zemîn
Ger dîdeyi dârî bebîn ey dil demî bîdâr şev
4. Ey huft-e-yi refte devân ey mürde-yi nâ-dâde cân
Ber çi ki refte kârevân ey dil demî bîdâr şev
5. Mûy-ı siyeh kerde sefid câsûs-i merg âmed bedîd
Geşti zi dünyâ nâ-ümîd ey dil demî bîdâr şev
6. Ey şâh-ı Şemsü 'd-dîn likâ ez Hâk resîde in ' aţâ
Bâşed biyamürzed Hudâ ey dil demî bîdâr şev

65.

[Mevlânâ]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Men ' Alî râ dost dârem dostî kirdâr-ı mâ-st

¹ Uyan uyan da bu dünyayı kına (bu dünyadan nefret et).

Hakk'ın işi ile meşgul ol bir an olsun uyan.

² Sabah vaktinde gönlüme ey kıyametten habersiz olan dedim.

Kalk âleme bir gözet ey gönül bir an olsun uyan.

³ Bunca yiğit genç toprağın altında,

Eğer gözün varsa gör ey gönül bir an olsun uyan.

⁴ Ey ruhu kaymış uyuyan ey can vermeden ölen,

Kervanın neden gittiğini ey gönül bir an olsun uyan.

⁵ Siyah saçları ağırtan ölüm casusu geldi gördü.

Dünyadan umudunu kestir ey gönül bir an olsun uyan.

⁶ Ey Şemsüddin Şah ile buluşam, Allah'tan bu hibe verilmiş.

İnşallah (belki) Allah seni affeder ey gönül bir an olsun uyan.

⁶⁵ 22b.

¹ Ben Ali'yi seviyorum sevmek bizim meramımızdır (eylem-davranış).

Bizim düşmanımız olanların gözü kör olsun.

Kür bādā her [du] çeşmeş her ki düşmendār-ı mā-st

2. Mā ki ez nūr-ı ʿ Alī her dem saʿ ādet yāftīm
İn saʿ ādet dem-be-dem ez bāṭın-ı bīdār-ı mā-st
3. Rūz-ı bāzār-ı ki dārem men bi-sevdā-yı ʿ Alī
Ey birāder her du ʿ ālem revnaḫ-ı bāzār-ı mā-st
4. Şāh-ı mā rā dost dāred ān ki Ḥaḫ rā du şenīd
Her ki ḥubb-ı şeh nedāred düşmen ü aḡyār-ı mā-st
5. Dīde-yi her Ḥāricī maḥrūm ez nūr-ı ʿ Alī
Gerden-i her nāşibī āvīḡte ber dār-ı mā-st
6. Şems-i Tebrīzī ḡamuş diger megū tu sırr-ı Ḥaḫ
Merd-i maʿ nā ān est kū vāḫıf-ı esrār-ı mā-st

66.

[Mevlānā]

Mef ʿülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün

1. Pinhān meşev ki rüy-i tu ber mā mübārek est
Nezzāre-yi tu ber heme cānhā mübārek est

² Biz Ali'nin nurundan her an saadet bulduk.

Bu an be an saadet ise bizim uyanan batınımızdadır.

³ Benim Ali'nin aşkı ile pazar (çarşı-kıyamet) gününde,
Ey birader her iki dünyada çarşımız canlıdır.

⁴ Hakk'ı duyan bizim şahımızı sever.

Şah'ın sevdasını taşımayan bizim aḡyar ve düşmanımızdır.

⁵ Her Haricî'nin gözü Ali'nin nurundan mahrumdur.

Her Nasibi'nin boynu bizim daraḡacımızdan asılıdır.

⁶ Ey Tebrizli Şems sus, Hakk'ın sırrını söyleme.

Mana insanı bizim sırlarımıza vakıf olandır.

⁶⁶ 23a.

¹ Senin yüzün mübarektir saklanma (gizlenme).

Senin görmes herkes için mübarektir.

2. Ey şad hezār cān-ı muḩaddes fedā-yı tu
K ʿāyed bi-kūy-i ʿ aşḩ ki āncā mübārek est
3. Ey bestigān-ı ten bi temāşā-yı cān revīd
Āḩir Resūl goft temāşā mübārek est
4. Ān āfitāb kez dil ü ez sīnehā neyāft
Ber ʿ arş u ferş ü günbed-i ḩazrā mübārek est
5. Dil rā mecāl nīst ki ez zevḩ dem zened
Cān secde mīkuned ki ḩudāyā mübārek est
6. Befzā şarāb ḩāmuş u mā rā ḩamūş kon
K ʿender derūn nuḩften-i eşyā mübārek est

67.

[Mevlānā]

Mefāʿ ilün Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

- 1 Şode-st nūr-ı Muḩammed hezār şāḩ hezār
Girift her du cihān ez kenār tā bi kenār
- 2 Eger ḩicāb bedered Muḩammed ez yek şāḩ

² Yüzlerce kutsal can sana feda olsun.

Aşḩ sokaḩına gelin ki orası mübarektir.

³ Ey tene (bedene) baḒlı kalanlar canı (ruhu) izlemeye gidin.

En son (çünkü) Resūl izleme mübarektir dedi.

⁴ Gönül ve göḒüslerde bulunmayan o güneş.

Arş ferş ve hazra kubbesinde mübarektir.

⁵ Zevkten bahsetmeye gönlüme mecal (fırsat) yok.

Can secde ediyor ki Allah'ım mübarektir.

⁶ Hamuş (suskun), şarabı arttır ve bizi sustur.

Ki eşyaların içinde saklanmak (gizlenmek) mübarektir.

⁶⁷ 23a.

¹ Muhammed'in nuru bin daldan bin olmuş.

Her iki cihanın köşelerini sarmış.

² Eğer Muhammed dallardan birinden hicabını yırtsa,

Binlerce rahip ve kasis zünnarlarını yırtacak.

Hezār rāhib ü ḳasīs ber dered zünnār

3 Tu rā sa‘ ādet-i bādā ki bāz şode em
Zi dest reften-i in bāz nīst çun her bār

4 Hezār āteş-i derd ü ğam-st ü nāmeş ‘ aşḳ
Hezār derd ü dirīĝ-i bilā-st nāmeş yār

5 Her ānki dūşmen-i cān-ı ħod est bi ‘smillāh
Şalā-yı dāne cān u şalā küştenzār

6. Ḥamuş ḥamuş ki işārāt-i ‘ aşḳ ma‘ kūs est
Nihān şevend ma‘ ānī zi goften-i bisyār

68.

[Senāyī]

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey çırāĝ-ı āsumān raḥmet-i Ḥaḳ ber zemīn
Nāle-yi men ğuş dār u derd-i ḥāl-i men bebīn

2. Ez miyān-ı şad belā men sūy-ı tu bugrīḥtem
Dest-i raḥmet ber serem neh yā ber-efşān

³ Saadet senin olsun biz çözüldük.

Bu sefer kaybetmek diğerlerine benzemiyor.

⁴ Binlerce gam ve sıkıntının ateşi var adı ise aşk,
Binlerce dert ve belanın diriği var adı ise yār (sevgili).

⁵ Kendi canına düşman olan kim ise bismillāh,
Canın salası ve ölüm meydanın salasıdır.

⁶ Sus sus ki aşkın işaretleri çoktur.

Mana, çok söylendiğinde gizlenir.

⁶⁸ 23a.

¹ Ay gökyüzünde ışık (kandil), yeryüzünde Allah’ın rahmeti,
Benim inlememi duy, hâlimin durumuna bak.

² Ben yüzlerce bela arasında sana kaçtım.

Rahmet elini başıma sür (koy) veya serp

3. Yā murād-ı men bedeh yā fāriğem kon ez murād
Va‘ de-yi ferdā rehā kon yā çinān kon yā çinīn
4. Yā der-i *innā fetahnā* begüşā tā bingerem
Şad hezārān gülsitān u şad hezārān yāsemīn
5. Yā zi *elem neşrah* revān kün çār cū ber sīnhem
Cūy-ı āb u cūy-ı hāmır u cūy-ı şīr ü engībīn
6. Ey Senāyī rū meded hāh ez revān-ı Muşţafā
Muşţafā mā-cā-i illā Raḫmeten li ‘l-‘ ālemīn

69.

[Mevlānā]

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

1. Yā Ḥabīballāh Resūl-i Ḥālīk-i yektā tuyi
Bergüzīn-i zū ‘l-cilāl-i pāk-i bī-hemtā tuyi
2. Nāzenīn-i Ḥāzret-i Ḥāḫ şadr-ı bedr-i kā ‘ināt
Nūr-ı çeşm-i enbiyā çeşm-i çırāğ-ı mā tuyi
3. Der şeb-i mi‘ rāc būden Cebrā ‘il ender rikāb

³ Ya muradımı ver ya da murattan kurtar beni.

Yarının vadetmesini bırak öyle ya da böyle yap.

⁴ Ya inna fetehna’da beni sürdür ki göreyim.

Yüzlerce gülistan yüzlerce yasemin.

“**İnnā fetahnā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz** sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1).

⁵ Ya elem neşrah’tan göğsüme dört ırmak (nehir) akıt.

Su ırmağı şarap ırmağı süt ırmağı üzüm ırmağı.

“**Elem neşrah** leke sadrek (sadreke).”: (Ey Muhammed!) Senin göğsünü **açıp genişletmedik mi?** (İnşirah 94/1)

⁶ Ey Senāyī git Mustafa’dan medet (yardım) iste.

Mustafa iki âlemin rahmetinden gelmiş.

⁶⁹ 23b.

¹ Ey Habibullah sen yegāne yaradanın resūlūsün.

Eşsiz ve temzi (pak) Zū‘l-celal’in gözdesisin.

² Hak hazretlerinin sevgilisi kâinat ayının en üstünü,

Enbiyanın göz nuru gözümüzün nurusun.

Pā nihāden ber ser-i nūh gūnbed-i ḥazrā tuyi

4. Yā Resūlallāh tu dānī ümmetānet ‘ācizend
Reh-nümā-yı ‘ācizān-ı bī ser ü bī pā tuyi
5. Serv-i bostān-ı risālet nev-bahār-ı ma‘ rifet
Gūlbūn-i bāğ-ı şerī‘ at bülbül-i bālā tuyi
6. Şems-i Tebrīzī ki dāred na‘ t-ı Peyğamber zi ber
Muştafā vu müctebā ān seyyid-i a‘ lā tuyi

70.

[Mevlānā]

Mefā‘ ilūn Fe‘ ilātūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ilūn

1. Zīhi livā vu ‘alem lā ilāhe illallāh
Ki zed ber evc ḳadem lā ilāhe illallāh
2. Çigüne gird-i ber-averd şāh Mūsāvār
Zi baḥr-i hest ü ‘adem lā ilāhe illallāh
3. Yekī sitem zi vey ez-şad hezār ‘adl est bih
Zihī ḥoşī-yi sitem lā ilāhe illallāh

³ Mıraç gecesinde Cebrail senin üzenginde idi (hizmetinde idi).
Dokuz yeşil kubbenin başına ayak basan sensin.

⁴ Ya Resūlullah sen ümmetlerinin aciz olduğunu biliyorsun.
Zavallı acizlerin kılavuzu sensin.

⁵ Risalet bostanının (gülistanının) selvisi marifet baharı,
Şeriat bağının gülü, ulu bülbülü sensin.

⁶ Peyğamber’in naatını ezbere bilen Tebrizli Şems,
Mustafa ve Mücteba o yüce seyyidi sensin.

⁷⁰ 23b.

¹ Ne hoş bayrak ve sancak lā ilāhe illa’llāh.
Yükseklere adım attı lā ilāhe illa’llāh.

² Şahın etrafını Musa gibi nasıl çevrediyse,
Var ve yok olma denizinden lā ilāhe illa’llāh.

³ Ondan bir sitem (üzüntü) yüzlerce adaletten daha iyi,
Sitemin mutluluğu iyi lā ilāhe illa’llāh.

4. Zi baħr-i ğam bi-kenārī resem ʿ aceb rūzī
Zi mevc-i luṭf u kerem lā ilāhe illallāh
5. Zi her ʧaraf ki naħar kerdemi birūyāned
Hezār bāğ-ı İrem lā ilāhe illallāh
6. Behişt ü luṭf u bülendī ħidiv-i şemsü ʻd-dīn
Zihī řifā-yı saħam lā ilāhe illallāh

71.

[Mevlānā]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ey Ĥālīķ-i heft āsumān der-māndem feryād-res
Vey Rāzīķ-ı pīr ü cevān der-māndem feryād-res
2. Ey Ĥālīķ-i her ins ü cin dārendeh-i kevn ü mekān
Mānendeh-i rāz-i nihān der-māndem feryād-res
3. Ey nām-ı tu ber kām u leb ħānem tu rā her rūz u řeb
Ey kārşāz-ı her sebeb der-māndem feryād-res
4. Ey munʿin-ı her müflisī ey münis-i her bī-kesī

⁴ Gam denizinden bir köşeye ulaşabilirsem bir gün,
Lütuf ve keremin dalgasından lā ilāhe illa'llāh.

⁵ Her tarafa baktığımda yeşertmiştir,
Binlerce İrem bağı lā ilāhe illa'llāh.

⁶ Ey güzel insan şemseddin, yücelik ve iyilik cenneti,
Hastalığa ne güzel bir şifadır lā ilāhe illa'llāh.

⁷¹ 23b.

¹ Ey yedi gökyüzünün yaratıcısı zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

Ey yaşlı ve gençlerin rızkını veren zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

² Ey bütün ins ve cinlerin yaratıcısı kevn ü mekânın sahibi,

Gizli sırın saklayıcısı zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

³ Ey ismin ağız ve dudaklarda sena her gün ve her gece sesleniyorum:

Ey bütün nedenlerin kârşazı zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

⁴ Ey fakirlere nimet veren ey kimsesizlerin arkadaşı,

Ey hāliş-i her muhlişî der-māndem feryād-res

5. Ey raḥm-ı tu ber nîk ü bed iḥsān-ı tu bî-ḥad u ‘ad
Her laḥza güyem ey Eḥad der-māndem feryād-res
6. Ey Şems-i dîn tu her nefes hem-çün bi-murgān der ḳafes
Ey Ḳādir-i feryād-res der-māndem feryād-res

72.

[Mevlānā]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Yā mālike’l-mülki’l-ḳadīm estağfirullahi’l-‘azīm
Yā ḥāyy u raḥmani’r-raḥīm estağfirullahi’l-‘azīm
2. Ey Ḳādir-i Perverdigārā ma‘şiyethā der güzār
Vey Şāni‘-i layl u nihār estağfirullahi’l-‘azīm
3. Mā ‘aciz ü cebbār tu mā ḥufte vü bîdār tu
Mā ber günāh u yār tu estağfirullahi’l-‘azīm
4. Ey *ḳul huvallāhu eḥad* ey Ḳādir-i Ferd ü Şamed
Goftem bi-cān kufven Eḥad estağfirullahi’l-‘azīm

Ey bütün muhislerin halisi (katkısız) zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

⁵ Ey rahmetin iyi ve kötülere olan (kapsayan) ihsanların hadsiz hesapsız,
Her an diyorum ey Ehad zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

⁶ Ey dinin Şems’i sen her nefeste kafesteki kuşlar gibi,
Ey feryat edenin imdadına yetişen kadir, zavallıyız (aciziz) feryadımıza yetiş.

⁷² 24a.

¹ Ey ezelden beri mülkün sahibi olan Allah, sana çok tövbeler olsun.

Ey diri olan, koruyan ve kollayan Allah, sana çok tövbeler olsun.

² Ey kadir ey Allah’ım (yaradan- Tanrı) günahlarımızı bağışla.

Ey gece ve gündüzün yaratıcısı estağfuru’llahu’l-‘azīm.

³ Biz aciz sen kudret sahibi biz uyuyan uyanan sensin.

Biz suç işlemekte yār sensin estağfuru’llahu’l-‘azīm.

⁴ Ey ḳul huvallāhu eḥad ey fert ve uluya kadir olan,
Bütün canımla dedim küfüvve’n ehad estağfuru’llahu’l-‘azīm.

“Kul huvallāhu ehad (ehadun).”: De ki: “O, Allah’tır, bir tektir.” (İhlas 112/1).

5. Ey Sātir ü Settār-ı mā vey vāķıf-ı esrār-ı mā
Ageh tuyi ez kār-ı mā estaġfirullahi 'l-‘ aẓīm
6. Ey Şems-i dīn Ey Şems-i dīn Tebriz-i cān rā tu nigīn
Megū bi-şad ķavl u yaķīn estaġfirullahi 'l-‘ aẓīm

73.

[Mevlānā]

Mef' ūlū Fā' ilātūn Mef' ūlū Fā' ilātūn

- 1 Ey Ferd ü Hıyy u dānā yā Rabbenā ẓallemnā
Tevfīķ baġş mā rā yā Rabbenā ẓallemnā
- 2 Mā 'āciz ü faķīrīm ser-geşte vü ħaķīrīm
Ger bend-i ten esīrīm yā Rabbenā ẓallemnā
- 3 Ey pādīşāh-ı dānā ber bendegān-ı 'amyā
Ey faẓl-ı ħod bibaġşā yā Rabbenā ẓallemnā
- 4 Settār-ı bendigānī Dārā-yı ins ü cānī
Ma' būd-ı kāmranī yā Rabbenā ẓallemnā

⁵ Ey bizim örten ve kaplayanımız bütün sırlarımıza vakıf olan,
Bizim işimizi sen biliyorsun (işlerimizden sen haberdarsın) estaġfuru'llahu'l-‘ aẓīm.

⁶ Ey dinin Şemsi, ey dinin Şemsi, Tebriz ruhunun incisi (taş) sensin.
Yüzlerce söz ve kesin bir dille söyle estaġfuru'llahu'l-‘ aẓīm.

⁷³ 24a.

¹ Ey diri ve bilgin kimse yā Rabbenā ẓallemnā.

Bize tevfiķ baġışla yā Rabbenā ẓallemnā.

“Kālā **rabbenā zalemnā** enfusenā ve in lem tagfirlenā ve terhamnā le nekūnenne mine'l-hāsīrīn (hāsīrīne).”: Dediler ki: “**Rabbimiz! Biz** kendimize **zulüm ettik**. Eğer bizi baġışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.” (Araf 7/23)

² Biz aciz fakir avare ve alçaġız.

Tenin baġlarında esiriz yā Rabbenā ẓallemnā.

³ Ey bilgin sultan ümmī kullarına,

Fazlından (olgunluġundan) baġışla yā Rabbenā ẓallemnā.

⁴ Kullarının (suçlarının) örtenisin ins ve cinin sahibisin.

Bahtiyarların mabudusun yā Rabbenā ẓallemnā.

5. Mustagrık-ı günâhem peyveste ‘özü-ğâhîm
Bâ nâme-yi siyâhem yâ Rabbenâ zallemnâ
6. Monlâ Celâl her şeb düyed zi ‘aşk yâ Rab
Bâ Kudsi-yi muğarreb yâ Rabbenâ zallemnâ

74.

[Mevlânâ]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Bâz âmedem bâz âmedem hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn
Çun rûh der ten âmed[em] hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn
2. Bâz âmedem cüyâ-yı Hâk ser tâ kadem güyâ-yı Hâk
Der kurb-ı *ev ednâ*-yı Hâk hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn
3. Bâz âmedem behr-i şomâ dīvâne-yi der şehri şomâ
Şekker kunem zehr-i şomâ hâzâ cünün ’l-‘ âşıkîn
4. Bâz âmedem mest-i hudâ mey hürdem ez dest-i hudâ
Men nistem hest-i hudâ hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn
- 5 Lâ-hüt-ı men nâ-süt şod nâ-süt-ı men lâ-hüt şod

⁵ Suçlarda boğulmuşuz sürekli özür dilemekteyiz.

Kara mektuplarımızla yâ Rabbenâ zallemnâ.

⁶ Her gece Mevlânâ aşkla ya Rab diyor.

Mukarreb (kurba ulaşmış, yakınlaşmış) kutsal (Ruh) ile yâ Rabbenâ zallemnâ.

b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁷⁴ 24a.

¹ Yine geldim yine geldim, hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn (bu âşıkların deliliğidir).

Ruh bedene girdiğinde hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn (bu âşıkların deliliğidir).

² Yine geldim Hakk’ı arayan baştan ayağa Hakk’ı söyleyen,

Hakk’ın yakınlığında hatta daha da yakınlığında hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn (bu âşıkların deliliğidir).

“Fe kâne kâbe kavseyni *ev ednâ*”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

³ Yine geldim sizin için şehrinizde bir deliyim.

Sizin zehrini şeker farz ediyorum, hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn (bu âşıkların deliliğidir).

⁴ Yine geldim Allah’ın sarhoşu Allah’ın elinden şarap içtim.

Ben Allah’ın varlığı değilim hâzâ cününü ’l-‘ âşıkîn (bu âşıkların deliliğidir).

Cām-ı hüdāyem küt şod hāzā cunūnu'l-‘ aşıkīn

6. Ger Şems-i dīn dīvāne şod bā ‘ aşk-ı ū hem-hūāne şod
Cān būd u hem cānāne şod hāzā cunūnu'l-‘ aşıkīn

75.

Na‘at-ı Şerīf

Mefā‘ ilūn Fe‘ ilātūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ilūn

1. Delīl-i ‘ aql külem reh-nümā-yı ‘ ālehmā-st
Hadīş-i sırr-ı vücūdem şifāt-ı ‘ ālehmā-st
2. Cevāhir-i suhenem rā bi gūş-ı cān bişnev
Ki der demīden-i īn merā zi ān demhā-st
3. Zi tālibān-i haķīkat su ‘āl mīkerdem
Ki cümle cā heme Haķ est ū cāy-ı Haķ yek cā-st
4. Bi gūş-ı hūş-ı men ez şeş cihāt nidā āmed
Ki dil hazīne-yi Haķ est Haķ der ū gūyā-st
5. Bi nūr-ı tal‘at-ı ū dīde-em cemāleş rā
Bi āfītāb tevān dīd ki āfītāb kucā-st

⁵ Benim ilahī ālemim insanlık ālemi oldu insanlık ālemim ilahī ālemi oldu (dönüştü)
Tanrılığımın (Allah’ım) kadehi ekmek oldu hāzā cünūnu’l-‘ aşıkīn (bu aşıkların deliliğidir).

⁶ Eğer dinin Şemsi deliye döndü onun aşkı ile aynı evi paylaştıysa,
Can idi canan da oldu hāzā cünūnu’l-‘ aşıkīn (bu aşıkların deliliğidir).

⁷⁵ 24b.

¹ Bu kadar akıllı (her şeyi bilmemimin) nedeni dünyaların kılavuzundandır.
Var olma sırrımın hadisi dünyaların sıfatlarındandır.

² Sözlerim mücevher gibi gönül (can) kulağıyla dinle.
Ki bunları üflemem o üflemeden dolaydır.

b: Bu mısraın vezni bozuktur.

³ Hakikat talep edenlere soru soruyordum.

Ki bütün her yer Hak’tır Hakk’ın yeri ise birdir.

⁴ Akıl (can) kulağıyla altı taraftan nida (ses) geldi.
Ki gönül Hakk’ın hazinesidir onda Hak söyleyicidir (anlatıcıdır).

⁵ Onun yüzünün nuru (ışığı) ile güzelliğini (cemalini) gördüm.

Onu güneş ile görmek mümkün ancak güneş nerede?

6. Rümüz-ı dil talebîdem zi Şems-i Tebrîzî
Bigoft sırr-ı dilem lâ ilâhe illallâh

76.

Na‘t-ı Şerîf

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Her ki cüyed rüz [u] şeb rāh-ı rızā-yı Muştafā
Lā-cerem rāzî buved ez vey Hudā-yı Muştafā
- 2 Ez berā-yı rahmet-i mecmū‘ -ı ‘ālem āmed est
Muştafā ber ‘ālem ü ‘ālem berā-yı Muştafā
3. Merhamet kün hāk-i pāyet rüy-ı men rā rüz u şeb
Aḥmed ü Maḥmūd Ebu’l-Ḳāsım Muḥammed Muştafā
4. Hāk zi luṭf-ı hīşten der hāk-ı vey rahmet kuned
Her ki cüyed ez dil ü ez cān şenā-yı Muştafā
5. Derd rüzî rā firistād ez berā-yı rüh-i vey
Beresed der Hāk-ı vey her dem du‘ā-yı Muştafā

⁶ Tebrizli Şems’ten gönül sırlarını istedim (talep ettim).
Gönlünün sırrı lâ ilâhe illa‘ llâh dedi.

⁷⁶ 24b.

¹ Gece gündüz Mustafa rızasının yolunu arayan kimse,
Mustafa’nın Allahı şüphesiz ondan razı olacak.

² O tüm âlemlerin rahmeti için gelmiştir.

Âlem Mustafa içindir Mustafa âlem içindir.

³ Ayağının toznu gece gündüz süreyim diye lutf et (bağışla).

Ey Ahmed (övlümüş) Mahmūd (övlümeye değer) Ebu’l-kasım (Kasım’ın oğlu) Muhammed (defalarca övlümüş) Mustafa (seçkin) olan.

Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁴ Hak kendi lütfundan (merhamet, ihsan) onun hakkında lütufta bulunuyor,
Can u gönülden Mustafa’nın senasını (övgüsünü) arayana.

⁵ Rızkın derdini onun ruhu için gönderdi (yarattı).

Ki onun uğruna her an Mustafa’nın duası gelsin.

6. Kurb-ı cān-ı ʿāşıkān şod ābdest-i Şems-i dīn
Keḥl-i çeşm-i ḥūriyān şod ḥāk-i pāy-ı Muştafā

77.

Naʿ t-ı Şerīf

Fāʿ ilātūn Fāʿ ilātūn Fāʿ ilātūn Fāʿ ilūn

1. Ey Resūl-i Ḥazret-i Ḥaḫ vey Ḥabīb-i kibriyā
Ey ziyā-yı ʿayn-ı ʿālem vey imām-ı enbiyā
2. Yek pīyāle mey bede ey sāḫī-yi bezm-i elest
Ber men-i miskīn nazar kon ey sirāc-ı pūr ziyā
3. Der du ʿālem hem-nişinet çār yār-ı Ebū Bekr
Hem ʿÖmer ʿOşmān u Ḥaydar menbaʿ -ı cūd u seḫā
4. ʿAndelībem naʿ t-ı güyem künc-i bāğ-ı ḥüsn-i tu
Munṭazır bûdem bi-gāyet ḥükm ü fermān-ı şomā

78.

Naʿ t-ı Şerīf

Mefʿ ulü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilūn

1. Ey dil biyā ki ʿıyd-ı vişāl-i Muḫammed est

⁶ Āşıkların ruhunun kurbu (yakınlaşması) dinin Şems'ine abdest oldu.
Mustafa'nın ayağının toprağı hurilerin gözünün sürmesi oldu.

⁷⁷ 24b.

¹ Ey Hak Hazretlerinin Resūl'ü, ey Kibriya'nın sevgilisi (dostu),
Ey âlemin gözünün nuru ey enbiyaların imamı.

² Ey elest bezminin sakisi bir kadeh şarap ver.

Bu miskine (fakir- yoksula) bir bakış at (göz at) ey aydın kandil (ışık).

³ İki cihanda yandaşların dört yār olan Ebū Bekir,
Hem Ömer, Osman, Haydar kerem ve cömertliğin kaynakları.

⁴ Senin güzelliğın bahçesinin bir köşesinde naatını söyleyen bir bülbülüm.
Senin ḥükmünü emrini (fermanını) bekliyordum.

⁷⁸ 25a.

¹ Gel gönül Muhammed'e kavuşma bayramıdır.
Bütün dünya Muhammed'in nurundan aydınlamıştır.

Rūşen cihān zi nūr-ı cemāl-i Muḥammed est

2. Emrūz her kucā ki nişāṭ est u zevḳ u şevḳ
Āşār-ı fażl u cūd u kemāl-i Muḥammed est
3. Māh-ı nūyī ki   alemyān ḥurremend ez ū
  Aksī zi rūy-ı çū hilāl-i Muḥammed est
4. Der her varaḳ ki mīnigerī der kelām-ı Hāḳ
Ta  rif-i ḥūbī-yi ḥaṭ u ḥāl-i Muḥammed est
5. Binmā suḥān zi na  at-ı benī gū ki kār-ı tu
Medāḥī-yi Muḥammed u āl-i Muḥammed est

79.

Na  t-ı Şerīf

Fā  ilātūn Fā  ilātūn Fā  ilātūn Fā  ilūn

1. Sūre-yi *ve  -leyli* dīdem vaşf-ı gīsū-yi şomā-st
Ve  d-duḥī ḥāndem ser-ā-ser nuşḥa-yı rūy-ı şomā-st
2. Āyet āyet tā be sūy-ı kāb-ı kavseyn āmedem

² Bugūnkū her yerin coşku sevinç ve mutluluĝu, Muḥammed'in olgunluĝu cömertliĝi ve erdemliĝinin eserindedir.

³ Būtūn dūnyanın kendisinden sevinçli olduĝu o yeni ay, Hz.Muḥammed'in hilala benzer yūzūnūn aksidir (yansımastır).

⁴ Hakk'ın kelamındaki gūrdūĝūn her yaprakta, Muḥammed'in iyiliĝinin (gūzelliĝinin) parçalarının bir anlatımıdır.

⁵ Sūyle (anlat) Nebi'nin naatından (ūvgūsūnden) sūz et ki senin işin, Muḥammed ve hanedanının medhini sūylemektir (ūvgūcūsū olmaktadır).

⁷⁹ 25a.

¹ Ve  -leyl Suresi sizin saçlarınızın vasfında olduĝunu gūrdūm.

Ve  d-duḥa'yı okudum tamamı yūzūnūzūn suretidir (nūşhasıdır).

“Ve  d-duḥā”: **Kuşluk vaktine andolsun** (Duhā 93/1). “**Ve  -leyli** izā yagsā.”: (Ortalıĝı) būrūdūĝū zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1).

² Kābe kavseyne gelene kadar ayetleri birer birer,

Gūz attıĝımda (baktıĝımda) kaşlarınızın kemanını olduĝunu gūrdūm.

“Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralıĝı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9).

Çun nazār kerdem bedīdem tāk-ı ebrū-yı şomā-st

3. Der pey-i ma' nā-yı *sübḥānellezī esrā* şodem
Vaşf-ı kurb-ı zāt-ı bī-emşāl-i āhū-yı şomā-st

4. Bang-i *tıbtum fedḥulūhā ḥālidīn* ender cihān
Çun bi-güş-ı cān şenīdem ez ser-i kūy-ı şomā-st

5. Ān rivāyethā ki mīgūyīd der ḥalk-ı 'azīm
Der ser-i ahlāk dīdem ser bi ser mūy-ı şomā-st

6. Ger neyārad hiç 'özrī goft der yevm 'ul-ḥisāb
Ḥātır-ı Ḥāmuş bi-ḥamdillāh şenā-gūy-ı şomā-st

80.

Na' t-ı Şerīf

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Dilā berḥiz ü tā' at kon ki bih zehr-i kār est

³ Sübhānellezī esrā'nın anlamını anlamak için perişan oldum.
Sizin ceylana benzer eşsiz zatınızın yakınlığıdır.

“**Sübḥānellezī esrā** bi 'abdihī leylen mine 'l-mescidi 'l-harāmi ilel-mescidi 'l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātīnā, innehu huve 's-semī' ul-basīr (basīru).”³: Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) **bir gece** Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya **götüren Allah'm şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkıyla iştendir, hakkıyla görendir (İsrā 17/1).

⁴ Cihandaki Tıbtum fedḥulūhā ḥālidīn sesini (çağrısını),

Gönül kulağımla duyduğumda sizin sokağınızdan geldiğini anladım.

“Vesīkallezīnetekav rabbehum ilel cenneti zumerā (zumeran), hattā izā cāuhā ve futihat ebvābuhā ve kāle lehum hazenetuhā selāmun aleykum **tıbtum fedḥulūhā ḥālidīn** (ḥālidīne).”⁴: Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: “Size selam olsun! **Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin.**” (Zümer 39/73).

⁵ Büyük yaradılış hakkındaki söylenen o rivayetler,

Ahlaktaki gördüğüm tamamen sizin saçlarınızın hakkında olduğunu gördüm.

⁶ Hesap gününde hiçbir özür dilemese de Allah'a şükür ki susmuş gönlüm sizi (seni) över.

⁸⁰ 25a.

¹ Ey gönül kalk ibadet eyle ki her şeyden daha iyidir.

Sabah vaktinde uyanlara saadet nasip olur.

a: Bu mısraın vezni bozuktur.

Sa' ādet an kesī dāred mi vaqt-ı şubḥ bīdār est

2. Ḥorūsān der seḥer gūyend ki ḵum yā eyühe²l gāfil
Tu ez mestī nemīdānī kesī dāned ki huşyār est
3. Dilet gūyed ki berḥīzem hevā gūyed dem-i dīger
Hevā rāzīr-i pā āver ki vaqt-ı emr cebbār est
4. 'Azīz eger tu dīndārī be-vaqt-ı şubḥ bīdārī
Yaḵīn dānem ki hoşyārī tu rā cennet sezāvār est
5. Ey[ā] miskīn-i bī-çāre esīr-i nefis-i emmāre
Tefekkür kün tu yekpāre tu rā mer ne bi-nāçār est
6. Eyā Sulṭān-ı Tebrīzī eyā Şems-i seḥer ḥīzī
Yaḵīn der ḥāk-i Tebrīzī çī cāy-ı 'ucb-i destār est

81.

Na' t-ı Şerīf

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ey 'āşīḵān ey 'āşīḵān men cān-ı cānān yāftem

² Seher vaktinde horozlar ey gafil olanlar,

Sen sarhoşluğu bilmiyorsun uyananlar (uyanıklar, akıllılar) bilir.

³ Gönlün kalk diyor nefsin (hevan) ise bir saniye sonra der.

Nefsini ayağının altına al ki zaman zorbalık (zorlama) zamanıdır.

⁴ Ey aziz eğer dindar isen sabah vaktinde uyanırsın.

Uyanık olduğunda cennete layık olduğundan şüphem yok (kesin bilirim).

⁵ Ey emmare nefsinde esir olan miskin çaresiz,

Bir an olsun düşün yoksa mecbur kalırsın.

⁶ Ey Tebriz'in sultanı ey erken kalkan Şems,

Şüphesiz, ne şaşılacak sarık makamı Tebriz topraklarındadır.

⁸¹ 25b.

¹ Ey aşıklar ben cananın canını buldum.

Ey sadık olanlar ben imanın nurunu buldum.

Ey şādīkân ey şādīkân men nūr-ı imân yâftem

2. Ey gâfilân ey gâfilân der Hâzret-i şem' -i Hudâ
Bî âteş ü bî meş' ale kandîl-i raşşân yâftem
3. Ey 'âşiyân ey 'âşiyân ez Hâzret-i pāk-ı veliy
Hem kâbil-i ' izzet şodem hem nūr-ı ' irfân yâftem
4. Ey münkirân ey münkirân haqqâ ki men ez cân u dil
Tâbende-yi Haydar şodem mülk-i Süleymân yâftem
5. Sırr-ı nebî-yi Muştafâ dâred ' Aliyy-i Murtezâ
Ey devlet-i âl-i ' abâ imân u ihsân yâftem
6. Güyed bi men ân mudda' i men rā çi âverdî bi kef
Dil yâftem dil yâftem cân yâftem cân yâftem

82.

Na' t-ı Şerîf

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Ey cân-ı ferdî der gameş ke 'ş-şabr miftâhu 'l-ferec

² Ey gafil olanlar Allah'ın mumunun nezdinde,
Ateşsiz ve alevsiz bir parlak kandil buldum.

³ Ey asi olanlar pak olan Veli Hazretlerinin nezdinde,
Hem değer buldum hem irfanın ışığını buldum.

⁴ Ey inkâr edenler Allah'a ant olsun ki (gerçekten),
Haydar'ın (Hz. Ali'nin) parlamıcısı oldum Süleyman'ın mülkünü buldum.

⁵ Murtaza Ali, Hz. Peygamber'in sırnı biliyor (taşıyor).
Ey âl-i aba ailesine mensup olanlar iman ve ihsan buldum.

⁶ O iddia edenler bana eline ne geçti diye söylüyorlar (soruyorlar).
Gönül buldum gönül buldum can buldum can buldum.

⁸² 25b.

¹ Ey can (ruh) onun derdine düş (boğul) çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.
Dermanı göstereceğini diye çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.
a: ferdî: ferdî vü Y.

Tā rū nemāyed merhemeş ke 'ş-şabr miftāhu 'l-ferec

2. Çendān ferū ḥānend hān yā pīşet āyed nāgihān
Kürsī vu 'arş-ı a' zameş ke 'ş-şabr miftāhu 'l-ferec
3. Ḥandān şo ez nūr-ı cihān tā tu şevī sūr-ı cihān
İmān şevī ez mātemeş ke 'ş-şabr miftāhu 'l-ferec
4. İqbāl-i ḥiş āyed tu rā devlet be pīş āyed tu rā
Ferāḥ şevī ez maḳdameş ke 'ş-şabr miftāhu 'l-ferec
5. Dīv est der esrār-ı tu kez vey nigūn şod kār-ı tu
Ber-bend in dem muḥkemeş ke 'ş-şabr miftāhu 'l-ferec
6. Ḥāmuş beyān ser mekon ḥāmuş ki sırr-ı *min ledün*
Çun mī zened ender hemeş ke 'ş-şabru miftāhu 'l-ferec

83.

[Mevlānā]

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ey Yūsuf āḥır sūy-ı ibn Ya' kūb-ı nā-bīnā biyā
Ey 'İsā-yı pinhān şode ber tārūm-ı mīnā biyā

² Ya seni yanına çağırıyorlar ya da birden yanına geliyorlar.

Azametli kürsisi ve arşı çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.

³ Dünyanın ışığından gül ki bütün dünyanın sevinci olasıdır.

Yasından dolayı iman olacaksın çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.

⁴ Onun mutluluğu sana gelecek devlet ve bahtı önüne gelecek.

Gelişinden mutlu olacaksın çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.

⁵ Senin sırlarında bir dev yatıyor ve onun yüzünden sen yol oldun.

Şimdi onu sınımsız bağla çünkü sabır bütün işlerin çözüm anahtarıdır.

⁶ Ey Hamuş, sus! Sırrı ifşa etme. Çünkü men ledün sırrı (ilahi sır) onu karıştırdığında sabır, zaferin anahtarıdır. Min ledün; “katından, gizli ilminden, tarafından” anlamına gelmekte olup Kur'an'da “Neml 27/6; Hüd 11/1” ayetlerinde geçmektedir.

⁸³ 26a.

¹ Ey Yusuf kör Yakup'un yanına gel.

Ey gizlenen İsa bahçenin sınırına gel (bahçede görün).

2. Ez hicr rüzem kı̄r şod dil çun kemān ber tīr şod
Yaķūb-ı miskīn pīr şod ey Yūsuf-ı bīnā biyā
3. Ey Mūsā-yı ‘ İmrān ki der sīne-i çı sīnāhā-st
Kārī Hūdāyī mīkoned ez sīne-yi sīnā biyā
4. Çeşm-i Muḥammed bānemet vā şevķ-ı gofte der ğamet
Zān turre ender himmet ey esrār-ı erselnā biyā
5. Ey *ķāb-ı kavseyn* mertebet vey devlet bā mekremet
Ger nīst şāhā maḥremet der ķurb-ı *ev ednā* biyā
6. Maḥdūm-ı cānem Şems-i dīn ez cāmet ey Rūḫü’l-emīn
Tebrīzī çun ‘ arş-ı mekīn ez Mescid-i Akşā biyā

84.

İlāhī-i Yūnus

14’lü Hece Ölçüsü

1. Hāķdan ğayrı sevgili küllī yalandur yalan
Hāķdan ğayrı çün fānī degüldür Bāķī ķalan

² Ayrılık yüzünde yüzüm karaya büründü gönlüm yaydan beter oldu.
Zavallı Yakup yaşlandı ey gören (kör olmayan) Yusuf gel.

³ Musa’nın göğsünde ne Sina’lar yatıyor.

Sina’nın göğsünden Allah ne işler yapıyor.

⁴ Muhammed’in gözü senin derdinden heyecanla dile getiriyorum.

Saçından bir tutam ver ey gönderilen sırlar gel.

esrār-ı: sırr-ı Y.

⁵ Ey kabe kavseynin mertebesine sahip ey keramet devletli olan,
Eğer o sultanı mahrem görmüyorsan ev edna’nın kurbuna (nezdine) gel.

“Fe kāne **kābe kavseyni ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar, yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁶ Ey Şems (dinin güneşi) ben ruhun oğluyum ey Cebrael kadehinden,
Ey Tebrizli arşta mesken edenler gibi Mescidü’l-Aksa’dan gel.

⁸⁴ 26a. Tatçı 1997: 119. Şiir.

¹ a: ğayrı sevgili küllī: özge sevgiler cümle ĀYD.

b: ğayrı çün: özge bu ĀYD, degüldür Bāķī: yirde kalandur ĀYD.

2. ‘ Āşık olan kişide bir nişān olur nişān
Dün uyḡusu uyumaz dīdāra müştāk olan

Hāy hāy maḡşūdum Allāh

3. Bunda gücüm var diyü kimseye ḡulm eyleme
Yarın mīzān ḡurulur ulu dīvāndur dīvān

Hāy hāy Ma‘ būdum Allāh

4. Gel uyḡuya yār olma nefse uyup aldanma
Yıḡ nefsinüñ ḡal‘ asın şoñı vīrāndur vīrān

5. ‘ Āşık Yūnus bu sözi kāmillerē söyledi
Cāhillerüñ şoḡbeti ‘ aḡla ziyāndur ziyān

Hey hey hāy murādum Allāh

85.

Ḳaşīde-i Mevlānā ḡaddesallāhu sırrahu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

² Bu beyit ĀYD neşrinde 6. beyit olarak geçmektedir. Bu beytin ilk mısraı şu şekildedir: Dervīş olan kişinün bellü nişānı vardur ĀYD.

b: uyḡusu: uykusun ĀYD.

³ Bu beyit ĀYD neşrinde yok.

⁴ Bu beyit ĀYD neşrinde yok.

⁵ Bu beyit ĀYD neşrinde 7. beyit olarak geçmektedir. ‘ Āşık Yūnus bu sözi: Yūnus sen āşık isen ĀYD, söyledi: söylegil ĀYD. Mecmuada bulunmayıp ĀYD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Hakk’ı sever kişinün bunca nişānı vardur
Zirā taleb kılana gaflet harāmdur harām

Gaflete yār olmagıl hırsa uyup kalmagıl
Yıka gör gaflet evin sonu vīrāndur vīrān

Tekebbürlügün salgıl mānā bahrine dalgıl
Cān virüp satın algıl anda revāndur revān

Mālum vardur dimegil halka güç eylemegil
Bana kalur dimegil mālın talandur talan

⁸⁵ 26b. Başlıkta “Kaside” yazmasına rağmen şiir “gazel” formatındadır.

1. Düş vaqt-ı şubh-dem der çarh-ı pâyân yâftem
Der miyân-ı dâne-yi hâşhâş sendân yâftem
2. Yek külâhî dâstem ez leblebükem şod zi men
Der miyân-ı defter-i mollâ Süleymân yâftem
3. Yek çatâr uştur bi-küh-ı Kâf bûd ender güzêr
Der kenâr-ı baħr-i bî pâyân bi-cevlân yâftem
4. Nâķe-yi Şâlih ‘ aşâ-yı Mûsâ vu rûh-i peder
Her se râ der baṭn-ı mâder zinde bî cân yâftem
5. Ānḥar-ı ‘ İsâ vu ân sūzen ki budeş pây-bend
Ān ḥar ender ḥâne sūzen der gerībân yâftem
6. Daḥl-ı heft iklîm râ ez gendum u kâ rus u cû
Puḥte nânî ḥurdem u bî zârb u dedân yâftem
7. Sîşad u şeşt kâ vu kûhî sernigûn bâ şâḥhâ
Der tenûr-ı çâr meğz-i çûb-i biryân yâftem
8. Şad hezâr âhîbi-reh lebhâ pür ez şîr-i ḥakîm

¹ Sabah vakti felekte son buldum.

Haşhaş tohumları (taneleri) arasında demir parçası buldum.

² Sefahat ve eğlenceden bir şapkam vardı beden alındı.

Hocaların defterleri arasında Süleyman’ı buldum.

³ Kafdağı’nda giden yolda bir sürü develeri,
Sonsuzluk denizin kenarında dolaşarak buldum.

⁴ Salih’in devesi Musa’nın asası ve pederin ruhunu,
Her üçünü ana rahminde cansız diri buldum.

⁵ İsa’nın eşeği ve ayağına bağlanan iğneyi,
O eşeği evde iğneyi ise yakada buldum.

⁶ Yedi iklimin içini buğday, saman, kil ve arpadan,
Pişmiş bir ekmek yiyip acı çekmeden diş buldum.

⁷ Üç yüz altmış dağ ve samanı dallarla yıkık,
Dört çekirdek (beyin) tandırında yanmış odun buldum.

⁸ Yollarda yüzlerce ah dudakları ise hikmet sütünden dolu.

Der miyān-ı beyza-yi bülbül yâ figān yâftem

9. Düş vaqt-ı şubḥ-dem reftem bi-sū-yi meykede
Şūr-ı İsrāfil rā der ḥum yâ figān yâftem

10. Na' l mī-bestend rūzī ester āteş rā burdem
Ḥalfa gum şod ez ān der gūş-ı ḥākān yâftem

11. Ḥoş bi-goft est in ğazel Mollā Celālū 'd-dīn-i Rūm
Ma' nā eş rā der miyān-ı naql-ı Qur'an yâftem

86.

Naẓm-ı Hüdāyī Raḥmetullāhi Te'ālā

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Fe' ulūn

1. Begüm tevḥīd şarfında yeri var
Maḳāmın gözle ğāfil olma zinhār

2. Oñat fehm eyle ma' nā-yı kelāmı
Gözet bir yiv yerinde her maḳāmı

3. Ḳaçan kim ola bir zillet şudūnı
Baḳup tevḥīde ḥoş görme ḳuşūrı

4. Tenezzül itse nefse töhmet eyle
Teraḳḳīye efendi ğayret eyle

Bülbülün yumurtaları arasında figan sesleri buldum.

⁹ Sabah vaktinde meyhaneye doğru gittim.

İsrāfil'in Sur'unu figan küpünde buldum.

¹⁰ Bir gün eşeğe nal bağlanırken ateşi götürdüm.

Hurfa kayboldu onu hakanın kulağında buldum.

¹¹ Celālettin Rumi bu gazeli ne güzel söylemişti.

Manasını Kur'an'ın hikāyeleri arasında buldum.

⁸⁶ 27a. Bu şiir HÜD neşrinde yok.

5. Bu Őirki tıtma ol tevĥide yeksān
Bulunur zılmet ićre āb-ı ĥayvān
6. Teferrüc it ĥaĥıķat gūlsitānuñ
Ĥiŝār idin Őerī^ç at būsitānuñ
7. Ĥaĥıķat eyleyüp sırrında cevlān
Őerī^ç at zāhirüñ ĥıfz itsün ey cān
8. Gehī vaĥdet ilinde it tena^çum
Geh eyle bāĝ-ı keşretde terennüm
9. Sezā-yı vaĥdete yol gösteren ŝāh
Dir idi gāh olurdu *lī-ma^çallāh*
10. Gehī irŝād ićün erbāb-ı dīni
Dir idi *yā ĥümeyrā kellimīnī*
11. Bilürsüñ ger efendi işbu ĥālet
İder anuñ kemāline ŝehādet
12. Ĥabībullāh ile iĥtidāyı
Ĥarīķ-i müstaķīme ĝit Hüdāyī
13. Ĥaĥıķī mülke ĥaĥķānī nigāh it
^çUbūdiyyet maķāmın cilvegāh it

⁹ Lī-ma^çallāh: “**Benim Allah’la...**” anlamındadır. “Benim Allah’la olduĝum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle ŝanı yüceltilmiŝ bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduĝu da iddia edilmiŝtir. (Bkz. El-Aclünī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade ićin kullanılmıŝtır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

¹⁰ Hz. Peygamber, mana āleminden bu āleme gelmek istediĝinde Hz. Ayŝe’ye “Yā Hümeyra benimle konuŝ.” derdi. (Bkz. Uludaĝ, **a.g.e.**, s. 251.)

14. urı da' vāda o dūrlū telef var
' Ubūdiyyetde od niçe Őeref var
15. Őaın bāb-ı ' amelden sen dūr olma
urı emniyyeye marūr olma
16. ' Amel oldu mūrīde urbet içun
Vuşul ehline Őukr-i ni' met içun
17. ' Amelūmden aa yodur nef' ũ zar
Senūn-undūr amusı ey birāder

87.

Nevā

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Şöyle kim bī-dil ũ bī-cān olmuşam
Kendi avālūme ayrān olmuŐam
2. Gāh beni ben bilmezem ki andayam
Gāhī cem' ũ gāh perīŐān olmuşam
3. Gāh ferīŐte oluram gāhī perī
Gāhī dīv ũ gāh Sūleymān olmuŐam
4. Gāhī sāī gāhī sāar gāhī mey
Gāhī esrūk gāhī mestān olmuŐam

¹⁷ a: nef' ũ: nef' ũ yā Y.

⁸⁷ 27b. Güneş 2006: 70. Gazel.

² a: ki: kim ERD.

³ a: oluram: olmuşam ERD.

b: ũ gāh: gāhī ERD.

5. Gāh bu cümlesinden oluram berī
Ne melek ne cin ne insān olmuşam

6. Eşrefoğlı Rūmīyem ben kim bugün

⁶ Mecmuada bulunmayıp ERD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Gāhi oluram bī-nişān gāh bā-nişān
Gāh nişānsuz mülke sultān olmuşam

Gāhi oldum şeyh-i San‘ān-ı zamān
Gāhi tersā gāh müsülmān olmuşam

Gāh bulut olup havāya agmışam
Gāhi katre gāhi ‘ummān olmuşam

Gāh havādan yağmur olup yağmışam
Gāhi nebāt gāhi hayvān olmuşam

Gāhi od suyıla toprak ferd ü ferd
Gāhi tīn gāh tīnde pinhān olmuşam

Gāhi ıssı gāh savuk gāh i‘tidāl
Gāh tamarlarda girüp kan olmuşam

Söyleyen hem söyleden her nātıkı
Nite cān u cāna cānān olmuşam

Gāhi mescid gāhi sācid gāh sücūd
Gāhi deyr ü gāhi rūhbān olmuşam

Gāhi Türk gāhi ‘Arap gāh ‘Acem
Gāhi Hindū gāhi Yunan olmuşam

Gāhi kış u gāhi yaz gāhi bahār
Gāhi bülbül gāh gülistān olmuşam

Gāhi cism gāhi cevāhir gāh ‘āraz
Gāh me‘ādine girüp kan olmuşam

Gāhi berr ü gāhi bahr ü gāh serāb
Gāh ‘imāret gāhi vīrān olmuşam

Gāh zemīn ü gāh zamān gāh āsumān
Gāh zamānı döndüren ben olmuşam

Gāhi Tūr gāhi münācāt gāh Mūsā
Gāhi Fir‘avn gāhi Hāmān olmuşam

Gāh irādet gāhi mürīd gāh mir‘at
Gāhi küfr ü gāhi imān olmuşam

Gāhi dūzah gāh mu‘azzeb gāh ‘azāb
Gāhi cennet gāhi rıdvān olmuşam

Gāhi renc ü gāhi rencūr gāh tabīb

Keşret ü vaḥdetde yeksān olmışam

88.

[Seyyid Seyfullāh Ḳāsım]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bu 'aşq bir baḥr-i 'ummāndur buña ḥadd ü kenār olmaz
Delilüm sırr-ı Ḳur'āndur bunu bilende 'ār olmaz
2. Süregeldük ezeliden pīrüm Muḥammed elinden
Şarāb-ı lā-yezāliden iḥenlere ḳarār olmaz
3. Eger 'āşık iseñ yāra şaşkın aldanma aḡyāra
Düş İbrāhīm gibi nāra bu gülşende yanar olmaz

Gāhi nāle gāhi efgān olmışam

Ben Süleymān-ı zamānam kuş dilin
Söylerem 'ālemde destān olmışam

Nisbetüm yok māsivā'llaha benüm
Bir biş on gün bunda mihmān olmışam

Şāhinem şāhum şikāra gelmişem
Bu mişede gör ne arslan olmışam

Saydumı aldum yine döndüm şāha
Varuben şāh-bāz-ı şāhān olmışam

⁸⁸ 27b. Meral 2014: s. 199-200.

¹ a: ḥadd ü kenār: ḥaddi kenār Y.

² a: elinden: Ali'den SKD.

b: iḥenlere ḳarār: iḥenlerde humār SKD.

Mecmuada bulunmayıp SKD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Kıyamazsan baş ü cāna uzak dur girme meydāna
Bu meydānda nice başlar kesilür hiç sorār olmaz

Hakk ile Hakk olanlara kendü özün bilenlere
Dost yolunda ölenlere kan bahāsı dīnār olmaz

Bak şu Mansūr'un işine halkı üşürmüş başına
Ene'l-Hakk firāşına düşenlere timār olmaz

Seyfullāh sözünde mestdir şeyhinden aldığı destdir
Divāne-rā kalem nīstidir ne söylese kanār olmaz

89.

İlāhī

10'lu Hece Ölçüsü

1. N'oldı bu gön'lüm n'oldı bu gön'lüm
Derd [ü] ğam-ile doldı bu gön'lüm
Yandı bu gön'lüm yandı bu gön'lüm
Yanmada dermān buldı bu gön'lüm

2. Gerçeg[e] yandı gerçeg[e] yandı
Rengine 'aşkuñ cümle boyandı
Kendide buldı kendide buldı
Maṭlabımı hoş buldı bu gön'lüm

3. *El-fakru fahrī el-fakru fahrī*
Dimedi [mi] ol 'ālemler fahrī
.....
.....

4. Sevād-ı a'zam sevād-ı a'zam
Bil ki yoluñdur 'arş-ı mu'azzam
Meskeni cānān meskeni cānān
Olsa 'aceb mi şimdi bu gön'lüm

5. Bayram[ı] imdi Bayram[ı] imdi
Bayram idersin yār-ıla şimdi
Ḥamd ü şenālar ḥamd ü şenālar
Dost-ıla bayram itdi bu gön'lüm

⁸⁹ 28a.

³ Bu dörtlüğün üçüncü ve dördüncü mısraları yazılmamıştır. “**El-fakru fahrī** ve bihī eftahırü”: **Yoksulluk benim övüncümdür**, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 49.)

90.

İlāhī

14'lü Hece Ölçüsü

1. Niçe bir besleyesin sen bu kıaddi kıāmeti
Düşdüñ dünyā zevkıñe unıtuñ kıyāmeti
2. Toprakdan yaradıluñ yine toprakdur yerüñ
Toprak olan kişiler n'eyler bu 'alāmeti
3. Uşlu degül delidür yüce serāylar yapar
'Ākıbet vīrān olur cümleñüñ 'imāreti
4. Kerāmetüm var diyü halka sālūslık şatar
Nefsüñ Müselmān itsün var ise kerāmeti
5. Nefsüñ Müselmān iden haq yola doğru giden
Yarın aña idiser Muḥammed şefā' ati
6. Dürüş kıazan yi yidür bir gönül ele getür
Biñ Ka' beden yigrekdür bir gönül 'imāreti
7. Derviş Yünus sen daḡı gerçeklerden olagör
Gerçek erenler imiş cümleñüñ ziyāreti

⁹⁰ 28a. Tatçı 1997: 380. Şiir.

¹ a: sen: - YD, kıaddi: kaddile YD.

b: dünyā zevkıñe: dünye zevkına YD.

² b: N'eyler: N'ider YD.

³ a: yapar: yapan YD.

⁴ a: diyü: diyen YD, şatar: satan YD.

⁵ a: Nefsüñ: Nefsin YD, doğru: togru YD.

b: idiser: olısar YD.

⁶ b: 'imāreti: ziyāreti YD.

⁷ a: Derviş Yünus: Yünus imdi YD, olagör: olıgör YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-6-4-5-8.

Mecmuada yer almayıp YD neşrinde olan beyit şudur:

Yüz bin peygamber gele hiç şefā' at olmaya

Vay eger olmazısa Allah'un 'ināyeti

91.

İlāhī-i Ḥazret-i Yūnus

14'lü Hece Ölçüsü

1. Ben bu 'aşka düşeli Allāhla bilişeli
Eli yeşil 'aşalı bize dervişler geldi
2. Dervişler sürer şafā hüküm ider Kāfdan Kāfa
Bile geldi Muştafā bize dervişler geldi
3. Yedilerle kırklarla aq şakallu pîrlerle
Yüzi balqır nûrlarla bize dervişler geldi
4. 'Aşāları elinde tesbîhleri belinde
Ḥaqquñ zikri dilinde bize dervişler geldi
5. Bölük bölük dervişler Ḥaqquñ buyruğın işler
Yūnus eydür qardaşlar bize dervişler geldi

92.

İlāhī-i der-maḳām-ı pūselik 'aşīrān

14'lü Hece Ölçüsü

1. Çalab nūrdan yaratmış cānını Muḥammedüñ
'Āleme rahmet saçmış adını Muḥammedüñ

⁹¹ 28b. Talcı 1997: 188. Şiir.

¹ b: yeşil; yaşlı Y.

³ Bu beyit AYD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Yedilerle kırklarla

Yüzi balqır nûrlarla

Aq şakallu pîrlerle

Bize dervişler geldi

⁴ a: 'Aşāları elinde tesbîhleri belinde: Yeşil 'asā elinde tesbihi var belinde AYD.

⁹² 28b. Talcı 1997: 145. Şiir.

2. Dostum dimiş yaratmış hem anuñ kaydın itmiş
Ümmetden yaña tutmuş yönini Muḥammedüñ
3. Tañrı aslanı ‘ Alī sağında Muḥammedüñ
Ḥasan ile Ḥüseyyin şolında Muḥammedüñ
4. Muḥammed bir deñizdür cihānı tutdı nūrı
Nice yüz biñ evliyā gölinde Muḥammedüñ
5. Dünyā mālın tutmamış hiç emānet artmamış
Derzi biçüp dikmemiş ṭonını Muḥammedüñ
6. Dervīş Yūnus ‘ aşkıldur bī-çāredür miskīndür
Her kim yimez maḥrūmdur ḥ“ānını Muḥammedüñ

93.

İlāhī-i Mıṣrī Efendi

Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün

1. Sevdüm seni hep varum yağmādur alan alsun
Gördüm seni efkārum yağmādur alan alsun
2. Alduñ çü beni benden geçdüm bu cān u tenden

² a: itmiş: yemiş YD.

b: tutmuş: komış YD.

³ b: şolında: solunda YD.

⁴ a: cihānı tutdı nūrı: ‘ālemi tutup durur YD.

b: Nice yüz biñ evliyā: Yitmiş bin peygamberler YD.

⁵ a: tutmamış: dutmamış YD.

⁶ a: Dervīş Yūnus: Yūnus Emrem YD, bī-çāredür: eksiklūdür YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-5-3-6.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyit şudur:

Yıldı yitmiş bin hācı her biri niyyet ider

Varur ziyāret ider nūrını Muhammed’ün

⁹³ 29a. Tatcı-Özay 2014: 141. Şiir.

¹ Bu beyit dörtlük şeklinde yazılmıştır. Her beytin sonunda “alan alsun” ibaresi iki kere yazılmıştır. a: seni: seni Allāhum Y.

b: efkārum: efkārum hep varum Y.

‘ Aqlum dağı hep varum yağmādur alan alsun

3. Ben varlığı terk itdüm dost varlığına yetdüm
Her aşşılı bāzārum yağmādur alan alsun
4. Geçdüm ben ad u şandan çıkdum ben o dükkāndan
Hep ‘ırz-ıla vaqārum yağmādur alan alsun
5. Geldi dile dī[l]dārum buldum gül-i gülzārum
Şimden girü hep varum yağmādur alan alsun
6. Sen gā’ib ü hāzırsın her hālūme nāzırsın
Aḥvāl ile eṭvārum yağmādur alan alsun
7. Çün buldı gönül yārum terk eyledi ağıyārum
İmān ile zünnārum yağmādur alan alsun
8. Mıṣrī’ye vücūd imkān bir oldı kamu a’ yān
Ṭa’at ile ezkārum yağmādur alan alsun

94.

İlāhī-i Ḥazret-i Yūnus

16’lı Hece Ölçüsü

1. İsm-i Sulṭān virdüñ mi var bağçelerde yurduñ mı var
Bencileyin derdüñ mi var dertli dertli ötme bülbül

² a: çü: çün Y.

b: hep: her NYD, yağmādur alan alsun: eyzān Y. Bu beyitten itibaren diğēr beyitlerde de aynı şekildedir.

³ a: varlığı terk itdüm: varlığımı atdım NYD.

b: Her aşşılı: Her issilü Y, Her usluya NYD.

⁵ a: buldum gül-i: gönül buldı Y.

⁷ a: yārum: yāruñ Y, ağıyārum: ağıyāruñ Y.

⁸ a: vücūd: vücüb NYD, a’ yān: ağıyār Y.

⁹⁴ 29a. Tatcı 1997: 77. Şiir.

¹ a: dertli dertli: garīb garīb AYD.

2. Bilürem ‘ aşıkısuñ verde cününüñ var gāyet serde
Bu sīnemde olan derde sen de bir derd atma blbl
3. Bilürem ‘ aşıkısuñ gle senñ hlinden kim bile
Bağçelerde beyaz gle dolaşup söz atma blbl
4. Ynus vcdum pk dirken cihnda mişlm yok dirken
Seher vatı y Ha dirken bizi de unutma blbl

95.

lh-i Hdy

Mef‘ iln Mef‘ iln Mef‘ iln Mef‘ iln

1. Mndler nid eyler gel Allha gel Allha
şiden cn fed eyler gel Allha gel Allha
2. Fn dnyya aldanma cihn bk alur Şanma

² a: cnnuñ: cnnum Y.

³ a: senñ:gln AYD.

b: Bağçelerde beyaz: Bağçedeki gonca AYD.

⁴ a: mişlm: mişln AYD.

b: vatı y: vatinde AYD.

Mecmuada bulunmayıp AYD neşrinde olan beyitler Şunlardır:

Kanad bkp uçar mısın

Dery deniz geçer misn

Benm gibi n-çr mısın

Sen de hlin syle blbl

A blblm uslu musun

Kafeslerde besli misin

Bencileyin yaslı mısın

Garib garib tme blbl

⁹⁵ 29b. Ylmaz 2016: 178. Şiir. Bu Şiir HD neşrinde drtlkler halindedir.

² Bu beyit HD neşrinde yok.

Mecmuada bulunmayıp HD neşrinde bulunan drtlkler Şunlardır:

Yeter dnyya rağbet et

Yeter cha muhabbet et

Hakk’ı bulmağ himmet et

Gel Allah’a gel Allah’a

Dernundan edip aı

Âl için âteşe yanma gel Allāha gel Allāha

3. Begüm ölmezden evvel öl hayāt-ı cāvidānī bul
Olagör bir kapuya kul gel Allāha gel Allāha
4. Maḥabbet sāğarın nūş it begüm deryā gibi cūş it
Hüdāyīnūñ sözin ğūş it gel Allāha gel Allāha

96.

[Nūrī]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Semādan sırr-ı tevḥīdi duyan gelsün bu meydāna
Derün içre bugün Allāh diyen gelsün bu meydāna
2. Görenler nūr-ı Ğaffārı duyanlar sırr-ı Settārı
Cihānda şīşe-i 'ārı şıyan gelsün bu meydāna
3. Şalādur ehl-i 'irfāna getürsün cānı kurbāna
Bugün başını kurbāna koyan gelsün bu meydāna
4. Göñül maqşūdını buldı cihān envār-ıla tldı
Bugün Nūrī imām oldu uyan gelsün bu meydāna

Koma gāfil sehergāhı
İşit "Firrū ilallah"ı
Gel Allah'a gel Allah'a

İçip vahdet şarābından
Ko gitsin aradan sen ben
Sakinma dost u düşmenden
Gel Allah'a gel Allah'a

Bülent et himmeti aşık
Ko isneyniyyeti aşık
Bulagör vahdeti aşık
Gel Allah'a gel Allah'a
% 29b. Bu şiir PND'de yok.

97.

Nihānī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Āsitānuñ Ka' be-i ehl-i şafādur yā ' Alī
Aña yüz sürenlerüñ qadr[i] ' alādur yā ' Alī
2. Şehr-i ' ilmüñ qapusıdur diyüben haqqına hem
Laħmüke laħmī diyen ğod Muştafādur yā ' Alī
3. Süre-i *ve ş-şemsi* alnuñ nürını tefsir ider
Şānına hem nāzil olan *hel etā*dur yā ' Alī
4. Sırr-ı Haq ol nür-ı muṭlaqdur ki evşāfuñ senüñ
Süre-i *a' rāf*da ğoş müntehādur yā ' Alī
5. Ğadice Ğayrū 'n-nisādur mebde ' -i hū menba' ı
Ya' nī zevcūñ Fāṭıma Ğayrū 'n-nisādur yā ' Alī
6. Bir aduñ şāh-ı velāyetdür melekler zıkr ider
Bir aduñ mü 'minler içre Murtezādur yā ' Alī
7. Birisi ğulkuñ gibi adı Ğasan-ğulq-ı Rızā
Birisi şāhum Ğüseyn-i Kerbelādur yā ' Alī

⁹⁷ 30a. Bu şiir Nihānī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.) Sayfanın sol üst köşesinde:

El-fakir eş-şeyh Muhammed Sa' id el-Ğüseynī

Şeyh-i Ğānkāh-ı Ğāzret-i Emir BuĞārī

yazılıdır. Muhammed Said el-Ğüseynī ismi, ilk bakışta mecmuanın derleyicisinin ismi gibi görünse de bundan emin olamayız.

² "Laħmüke laħmī": Etin etimdir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 101.)

³ "Ve ş-şemsi ve duĞāhā.": **Ğüneşe** ve onun aydınlığına **andolsun** (Şems 91/1). "**Hel etā** 'ale 'l-insani hinun mine 'd-dehri lem yekun şey 'en mezkūrā (mezküren).": İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman **geçti** (İnsan 76/1).

⁴ A' rāf, Kur 'an 'ın 7. suresinin adıdır.

8. Gice gündüz dilde virdüm Şāh Zeynü 'l- 'ābidin
Şāh Muḥammed Bākıra cānum fedādur yā ' Alī
9. Ca' fer-i Şādık-durur Kāzım bizüm sultānumuz
Pīşivāmuz Şāh ' Alī Mūsā Rızādur yā ' Alī
10. Şāh Taķī ile Naķīnūñ yollarına ḥāk olup
' Askerīye dā'imā zikrüm du' ādur yā ' Alī
11. Bize gönder Mehdī-i şāhib-zamānı kim anuñ
Sāyesi mü'minlere nūr [u] ziyādur yā ' Alī
12. Kim ki seni cān ile evlāduñ-ıla sevmeydi
Aña la'net eyleyen evvel Ḥudādur yā ' Alī
13. Dūr kıлмаğıl ḳapuñdan bu Nihānī'i şehā
Cān-ıla ol bende-i āl-i ' abādur yā ' Alī

98.

Ḥüseynī Aleyhi Raḥme

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. Bugün bī-cān idüm cānāna irdüm
Ki cānum virüben cānāna irdüm
2. Muḥammed çünkü ' ilmüñ şehri olmuş
Ḳapu olmuş ' Alī derbāna irdüm
3. Ki biñ yıl oldu vü ṭurmuş yerinde
Muḥammed Muştafā şāhāne irdüm

⁹⁸ 30a.

4. Götürdi zülmi ‘adli kıldı zâhir
Muhammed Mehdî-i devrâna irdüm
5. Baña benden degül işbu vazîfe
Erenler serveri şarvâna irdüm
6. Cāmi‘ül-cem‘ de cem‘ olmuş özümi
Haqîkat kāmili insāna irdüm
7. Yüzüñ *seb‘al-meşānî*dür mu‘ ayyen
‘Acāyib sūre-i Qur’āna irdüm
8. Don idüp geymiş âdem şüretini
Bu imiş şüret-i Raḥmāna irdüm
9. Yüzün gören bulur Haqdan hidāyet
Nazar-ı raḥmet ü ğufrāna irdüm
10. *Enallāh* ḥiṭābın Haqdan işitmiş
Bu dem ben Mūsā-yı ‘İmrāna irdüm
11. Nefes-ile ulu cānlar virilür
Görün kim ‘İsā-yı devrāna irdüm
12. Hüseyñî vāşıl-ı Haqdur ḥaḳîkat
Ki bir kaçre idüm ‘ummāna irdüm

⁷ “Ve lekad âteynāke **seb‘an** minel **mesānî** vel kur’ānel azîm (azîme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** âyeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meşānî ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

¹⁰ a: Bu mısraın başında farklı renkteki bir kalemle sonradan eklenilmiş İnnî kelimesi yazılıdır. “Fe lemmā etāhā nüdiye min şātül vādil eymeni fil buk‘atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā innî **enallāhu** rabbul ālemîn (ālemîne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslendi: “Ey Mūsā! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan **Allah’ım.**” (Kasas 28/30)

99.

Emîr Nesîmî ʿ Aleyhi Raḥme

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Nür-1 zāt-1 Kibriyāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
Enver-i bedr-i dücāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
2. Sizüñ-içün yaradulmışdur bu cümle kāyināt
..... sırr-1 Ḥudāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
3. Ḥaḫ Teʿ alā gösterüpdür kendi vechin sizlere
Nāzır-1 vech [ü] liḫāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
4. Hem nübüvvet hem velāyet sizde oldı āşikār
Server-i her dü serāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
5. zāhir olmuşdur bu cümle enbiyā
Nür-1 cümle enbiyāsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
6. geldi Ḥaḫdan
Hem beyān-1 *innemāsız* yā Muḥammed yā ʿ Alī
7. Sizlere
Ḥaḫ-ıla siz āşināsız yā Muḥammed yā ʿ Alī
8.
Menbaʿ -1[-āsız yā Muḥammed yā ʿ Alī]

⁹⁹ 30b. Bu şiir ND neşrinde yok.

⁶ İnnemā kelimesinin “sadece, ancak, muhakkak” gibi anlamları bulunmaktadır ve Kur’an’da çeşitli surelerde geçmektedir. “Kāle **innemā** eşkü bessī ve huznī ilāllāhi ve a’lemu minallāhi mā lā ta’lemün (ta’lemüne).”: Yakup, “Ben tasa ve üzüntümü **ancak** Allah’a arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim” dedi (Yusuf 12/86).

9.
.....[-āsız yā Muḥammed yā ‘Alī]

10.
Şubḥ [u] şām ...[-āsız yā Muḥammed yā ‘Alī]

100.

Şerīfī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey gönül gel dīde-i taḥkīk-ile insāna baḳ
Ger Ḥaḳı görmek dilersen şūret-i insāna baḳ
2. *Aḥsen-i takvīme* inkār eyleyen dīv-i recīm
Münkir-i rü ‘yet-durur merdūd olan şeytāna baḳ
3. Ḥūb olan şūretde hergiz yoḳ-durur Ḥaḳdan cūdā
Gel bu yüzden gözle sen ‘āşıklayın cānāna baḳ
4. Her kimüñ yoḳdur yaḳīni ḥūblara müşrikdür ol
Şirket içre ḳalmıḫ ol taḳlīd ile gümāna baḳ
5. Ḥaḳ cemīl olduḡıçun ister cemāli gözlerüm
Uş bu yüzden ḡayrı var mı aç gözün merdāna baḳ
6. Her neye ḳılsañ naḫar sen Ḥaḳ-durur Ḥaḳḳ ‘al-yaḳīn
Ḥaḳdan özge var mı-durur zerre sen ḫaḳḳāne baḳ
7. Ḥaḳḳa iḳrār ile sen gel ‘ucbuñı terk eyle kim
Her yañadan gözleyüp bir dil-ber-i ḫūbāna baḳ

¹⁰⁰ 31a. Bu şiir ŞFD neşrinde yok.

² “Lekad halakne ‘l-insāne fī **aḥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

8. Ey Şerîfî yüzüñi döndür o vechullâh[a] kim
Ka'be-i taḥkîki bulduñ şıdḡ-ıla îmāna baḡ

101.

Hüve'l-Fazlu'l-Mübîn

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dil-berā gördüm cemālüñ mäh-ı tábân bir ceve
Çeşme-i la' lüñi buldum āb-ı ḡayvân bir ceve
2. N'eylerem cennât-ı 'Adnı ben cemālüñ var-iken
Baḡmazam firdevse ayruḡ ḡür u ḡılmân bir ceve
3. Çünkü bildüñ yoḡ-durur mihr ü vefâsı dünyenüñ
Nā-ḡalefdür kim ki virmez cümle yeksân bir ceve
4. Gel berü ḡüsnini yāruñ ḡıl temāşâ sen bugün
Bunda Bārî gördün-ise anda Rıḡvân bir ceve
5. kevn ü mekândan
..... dan geḡdük anuñ yaḡşı yaman bir ceve
6.
..... kim virüpdür eyvânın bir ceve
7. Terk eyle 'aşḡla
'Aşıḡ bir ceve
8. tuḡm-ıla bil ni' meti kim
Geḡdüñ anuñ dāne-i oldu hemân bir ceve

¹⁰¹ 31a.

9. ‘ Aşka şāh olmak dilerseñ *faḳru faḫr* it ihtiyār
Şāh-ı ‘ aşk olan atında mīr ü sulṫān bir ceve
10. Uş libās-ı faḫr içinde pādişāh-ı ‘ ālemüz
eyḳubād ü ḫüsrevüz biz aşr-ı Keyvān bir ceve
11. İstedük bulduḳ cihānda Ḥızr-ıla İskenderi
Tāc u ayşer çün hem olduḳ şāh-ı Ken‘ ān bir ceve
12. Nā-ḫalaşdur virmeyen yoluñda cānā cān [u] ten
Cān nedür kim virmeyem cānān bir ceve
13. Ben ezelden ılmışam cānā şehādet zülfüñe
Küfr-i zülfüñ ḫalasında nūr-ı imān bir ceve
14. Her kim ol kendü vücūdı şehrine yol bulmadı
Dime insān sen aña kim eyle insān bir ceve

102.

Vaḫīdī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘ Ārif-i dehr ol-durur kim şāf idüp mir’ātını
Görelı keyf anda bu cümle şıfātuñ zātını
2. Ğamda *ümmü’l-kitābuñ*
Noḳta-ı vaḫdetden oḳur keşretüñ āyātını

⁹ “**El-fakru faḫrī** ve biḫī eftahırü”: **Yoksulluk benim övüncümdür**, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 49.)

¹⁰² 31b.

² “Ümmü’l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevıdır. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresıdır.

3. Sa'y-ile Beytü'l-ḥarām ḳalbüñi fetḥ eyleyüp
Ka'be-i dilden 'Alīveş sür Lātını

4. Sālike tevḥīd ü zāta irmege oldur ṭarīḳ
Mā-sivāyı nefy idüp maḥv eyle işbātını

5. bir dem hevā-yı nefsine
Ḥaḳ-perest olup n'idem terk eylemez 'ādātını

6. Bāde-i tevḥīdden bir cur'a şunsañ sāḳiyā
Zāhidüñ bāde virürdüñ zerḳ-ile ṭāmātını

7.
Vaḥdet olmayan fehm eyleyemez

103.

[?]

Mef'ülü Fā' ilātün Mef'ülü Fā' ilātün

1.
.....

2.
.....

3.
.....

4.
.....

¹⁰³ 31b.

5.
Dīdār-ı Hāzret-i Hāḡ mir 'āt-ı cāna şıġmaz

104.

Hüve'l-ḡamd

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. kim bu dem Hāḡdan 'ināyetdür bize
Şüret-i insāna geldük hoş rāyetdür bize
2. zamān iken
Ma' nā-yı Ḳur 'āna baḡ kim uş kerāmetdür bize
3. Hāḡ olalı kendüzin pinhān idüp gizler n' için
Cümle eşyā Hāḡ benüm dir bu işāretdür bize
4. Görmeyen Hāḡḡı nesne bilsün nefsin
Dem-be-dem nuḡkumdaki ' ayn-ı kifāyetdür bize
5. Ger taḡarrüb buldum-ısa Hāḡḡa ey şāhib-naḡar
Adum insān eyleyüp gezmek ḡasāretdür bize

105.

Lisānī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Uzatdum başuma tāc-ı ferāġı
Tükeliden uyandurdum çerāġı

¹⁰⁴ 32a.

¹⁰⁵ 32a.

2. Erenler haqqı-çün pîre irişdüm
Fenā

3. olma ğāfil
Felek almış meh-i neyden

4. Şikār eyler şağın murğ-ı revānın
Meh-i neyden felek

5. Döker qanın hebā eyler vücūduñ
Şihāb-ı çarha

6. senüñ Lisānī
.....

106.

Tābī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey dil vüs' atde sen deryā gibi
Her sözüñ bir gevher olur lü'lü'-i [lālā gibi]

2. Nite kim genc-i qanā' atden gelüp cāh-ı ğınā
Gūşe-i vaḥdet bu

3.
.....

4.
.....

¹⁰⁶ 32a.

5. Tābibā bir saçları Leylāya
.....

107.

Sürürī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ol menem kim kāşif-i genc [ü] tılısm-ı 'ālemem
Vāqıf-ı sırr-ı kelāmullāh-ı vech-i ādemem
2. Cümle esmānuñ müsemması menem bu vech-ile
Ki_ādemüñ vechinde mektüb olan ism-i a' zamam
3. Dem-be-dem nefy eylerem eşyāya enfās-ı ezel
Kim müsemma tek dem-i Rūhü'l-emīne hem-demem
4. *Küntü kenzün* gevheri nuṭkın[dan] olmışdur zühür
Rüz-ı vaḥdet menzile kıldığı ya' nī ki genc-i mübhemem
5. 'Ālemü'l-ğaybün kitābıdur vücūdum bağçesi
Men Kelām-ı nāṭıkam zāt-ı Hudāya maḥremem
6. Hāḫ Te'ālānuñ cemālin aḥsen-i şüretde men
Cān göziyle görmişem kim şādmānam ḥurremem
7. Ser-be-ser eşyā-yı vechullāhı ta' līm itmege
Hem Süleymānam hem engüştümde naḫş-ı ḥātemem
8. Ol Sürüriyem ki men rüz-ı ezelden tā ebed
Faız-ı Hāḫkuñ bendesiyem pādişāh-ı 'ālemem

¹⁰⁷ 32b.

⁴ “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifüni”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

108.

Vaħdeti

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ben ol nuḡ-ı mu' allāyam ki geldüm Şekl-i insāna
Zuhūr içün tenezzül eyledüm bu ĥadd ü imkāna
2. Hurūf u lafz u Őavt oldum ma' āniden ĥaber virdüm
Egerçi Őıĝmazam hergiz beyān ü naş [u] tibyāna
3. Kelām-ı fazl-ı Yezdānem ki ' ayn-ı kuvvet-i zātam
Baña inkār iden inkār ider elfāz-ı Qur'āna
4. Tenüm Kāfında Sīmurĝuñ mekānı zāhir olmuşdur
Otuz eczāsı Qur'ānuñ gelelden ' ayn-ı a' yāna
5. Tılsım-ı Őüretāsā
Zamīrüm mazĥar-ı küldür vücüdüm
6. Ĥuḡuḡ-ı vechüme gel baĝ ki Şun' -ı dest-i İziddür
Bu ĥaḡı oĝuyan ' ārif irişdi sırr-ı Yezdāna
7. ey dil
K'anı fehm idemez ki gelmez ' aĝl u iz' āna

¹⁰⁸ 32b. Öztürk 2006: 108. Gazel.

¹ a: Ben: Men VHD.

b: ĥadd ü: ĥod-ı VHD.

⁵ a: Őüretāsā: kenz-i Mevlādur egerçi cümle-i eŐyā VHD.

b: küldür: güldür VHD,: taĝt-ı Őāhāne VHD.

⁶ a: İziddür: Mevlādur VHD.

⁷ VHD neşrinde birinci mısra Şu Şekildedir: İnna'llāh āyetin tañ mı oĝursa Vaħdeti her dem.

b: K'anı: Anı VHD, idemez: eylemez VHD, : zāhid VHD.

109.

Vaḥīdī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1.
.....
2. Jeng-i keşretten gönül mir 'ātını şāf idegör
Ġayretinden ğayra itmez şāhid-i vaḥdet nigāh
3. Gün gibi ser-tāc-ı 'ālem olmağ isterseñ eger
Ma' rifet delğin giyinüp 'aşkı_idin başa külāh
4. Biz keşretde görür sen seni
Āşinā-yı baḥr-i vaḥdetsin aratma iştibāh
5. Rū-sefīd ol gün gibi ğaym-ı ḥicābı ref' kııl
Lāyık-ı feyz-i tecellī olıma her rū-siyāh
6. 'Āşıkı sen
Reh-rev-i ser-menzil-i 'aşka olupdur bellü rāh
7. Çarḥ Vaḥīdī mihrine aldanma gel
Fi'l-meşel gökden inüp itse tevāzu' mihr ü māh

110.

Miṣālī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

¹⁰⁹ 32b.

¹¹⁰ 33a. Güneş 2011: 204. Gazel.

1. Bende-i ‘aşk olmayan ol şāhı bilmez kıandadır
Yaķın ehlinüñ emīnullāhı bilmez kıandadır
2. Vāķıf olmayan bugün esmā-i küllüñ rāzına
Ādem ü Havvā vü vechullāhı bilmez kıandadır
3. ‘Urvetü ’l-vuṣṣā-i müṣgīnüñ şırātın geçmeyen
Cennet-i ‘Adn[e] sebīlullāhı bilmez kıandadır
4. Sī vü dü nuṣṣ-ı ezel sırrına bulmayan vuķūf
Maķzen-i göñlinde kenzullāhı bilmez kıandadır
5. Muṣṣhaf-ı ḥüsnüñde ‘arṣullāhı tefsīr itmeyen
Cāvidān ü sırr-ı Fażlullāhı bilmez kıandadır
6. *Men ‘aref* sırrını Haķdan kim ki tefhīm itmedi
..... Allāhı bilmez kıandadır
7. olmadı gibi vücūd-ı Ādeme

¹ b: Yaķın ehlinüñ emīnullāhı: Nefsin idrāk itmeyen Allāh’ı MSD.

³ “Lā ikrāhe fīd-dīni kad tebeyyene’r-ruṣṣu mine’l-gayy (gayyi), fe men yekfur bi’t-tāgūti ve yu’min billāhı fe kadistemseke bi’l-‘urveti’l-vuṣṣā, lānfisāme lehā, vallāhu semīun alīm (alīmun).”: Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde kim tāgūtu tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa** yapmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (Bakara 2/256).

⁴ b: göñlinde: göñlüñde MSD.

⁶ b: Allāhı: Yā ve’y kıılır kendüyi va’l-lāhi MSD. MSD’de 6. ve 7. beyitler yer değıştirmiştir.

“Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbhū”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

⁷ Bu beyit MSD neşrinde şu şekildedir:

Sācid olmadı melek gibi vücūd-ı Ādem’e

Gör ne Şeytān’dur ki beytu’l-lāhı bilmez kıandadır

Mecmuada bulunmayıp MSD’de olan beyitler şunlardır:

Bilmeyen ruḥsāruñ er-Raḥmānu ‘ale’l-arṣistivā

Ma’ nā-i zāt u şıfātu’l-lāhı bilmez kıandadır

Vechu’l-lāhı Mişālī kendi vechin bilmeyen

‘Āṣıķ-ı ma’ şuķ u ‘aşķu’l-lāhı bilmez kıandadır

MSD’de bu şiir 9 beyitten müteşekkildir. Bu beyitten sonra mecmuada 5 beyit tamamen silinmiş.

8.
.....

9.
.....

111.

[Yūsuf-ı Sīne-çāk]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1.
.....

2.
.....

3.
.....

4. Vech-i insāndan oquyup sī vü dü āyātını
Ādem oldum ‘*alleme* ‘*l-esmāy*ı bildüm n’idügin

5. Çünkü gördüm yerde gökde Hāğdan özge nesne yok
‘Ālem imiş añladum n’idügin

6. ‘Aşq-ı cārüb-ıla gönüm hānesin pāk eyledüm
Hāğ evümdür didügi me’vāyı bildüm n’idügin

¹¹¹ 33a. Metnin baş tarafı tamamen okunamaz durumdadır.

⁴ “Ve **alleme** ādeme ‘*l-esmāe* kullehā summe aradahum ale ‘*l-melāiketi* fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

7. Çünkü bildüm lâ vü İllā-y-ile şūfî bitmez iş
Yūsufî lâ eyledüm İllāyı bildüm n'idügin

112.

Ḥudāyî

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey güzeller pâdişâhı zülfüñi kıılma hiçâb
Kākülün ref' it yüzüñden zâhir olsun âfîtab
2. Mazhar-ı Raḥmân yüzüñdür ey beşer şüretlü Ḥaḳ
Âb-ı ḥayvân çeşmesinde leblerün şâfî cevâb
3. Çâr-deh ḥarfün rümûzısın faḳîh
Gel bu levḫün ebcedin gör 'indehu ümmü 'l-kitâb
4. Dil-berün vechinde oḳu âyet
Cümle eşyâda Ḥaḳı gör olma gel ehl-i hiçâb
5. 'Ayn-ı şehlâsı nigâruñ gör nice ḥün-rîz olur
Nergis-i mestânesinden 'âlemün ḥâli ḥarâb
6. Her kaçan itse tamâm ol kâmeti Tübâ ḥırâm
Gösterür ḥalka kıyâmet defterin *yevmi 'l-ḥisâb*
7. Ḥâzret-i pîr-i mükerrem meclisinden dür olan
Kör ü kerdür kim işitmez hoş ḥiṭâb-ı müsteṭâb

¹¹² 33b.

³ "Yemhüllâhu mâ yeşâu ve yusbit (yusbitu), ve **indehu ummu'l-kitâb (kitâbi)**." Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılp bırakır. **Ana kitap (Levh-i Mahfûz) O'nun yanındadır** (Rad 13/39).

⁶ "Hâzâ mâ tûadüne li **yevmi'l-ḥisâb** (hisâbi).": İşte bunlar, **hesap günü** için size vaad edilenlerdir (Sad 38/53).

8. Ey Hüdāyī
La' l-i dil-ber-i zevķin añlar dā'imā içer řarāb

113.

Ahmedi

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Çün řariķ-i ' ařķ-ı cānāndur řirāṭ-ı müstaķīm
Ol řariķe varmayan güm-rāh-ı řeyṭāni'r-recīm
2. Muřhaf-ı ol sūreler
Ḳāmet ü zülf ü dehānuñ mīm elif tām oldı mīm
3.
Şüretüñdür dil-ber-i ' uřřāķa cennātü'l-Na' im
4. ' ālemüñ sulṭānı
..... olmasun Ḳadīm
5.
..... döndürmeyem estağfirullāhi'l-aẓīm
6. Tā yüzüñ gördüm cemālüñ ' ıydunuñ ķurbānıyam
Çekmezem başımı bismillāh 'ir-raḥmāni'r-raḥīm
7. Öldürürseñ n'ola Ahmed bendeñi luṭf it hemān
' Āřıķ-ı dīvānede olmaz ḥabībüm ḥavf ü bīm

114.

Muḥiṭi

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

¹¹³ 33b. Bu şiir AHD neşrinde yok.

¹¹⁴ 34a.

1. Vech-i ādemdür kitāb-ı āsumānuñ ma‘ nāsı
Haṭṭ u ḥālidür kelām-ı cāvidānuñ ma‘ nāsı
2. Sī vü dü nuṭḡ zāt-ı faẓl-ı bī-hem-tā-durur
Ṭālibā ‘ Anḡā-yı Ḳāf-ı lā-meḡānuñ ma‘ nāsı
3. Çār müjgān ü dü ebrū-y-ile mūy-ı ser-durur
Ey müfessir sūre-i *seb‘al-meḡānuñ* ma‘ nāsı
4. Vaşl-ı cānāna irişmekdür cihān-ı fānīde
Selsebīl ü Kevşer ü ḥūr u cinānuñ ma‘ nāsı
5. Kim ki eczā-yı ḥurūfa irdi aña keşf olur
Faẓl-ı Haḡdan yetmiş iki tercemānuñ ma‘ nāsı
6. Şūret-i ādemdür ey dil Levḡ-i Maḡfūz-i Ḥudā
Anda yazılmış-durur iki cihānuñ ma‘ nāsı
7. Ḥāzret-i faẓl-ı Eḡaddur kim hidāyet eyledi
Ey Muḡīṭi Meḡdī-i şāḡib-zamānuñ ma‘ nāsı

115.

Ca‘ ferī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘ Ālem-i bi’l-ḡuvvede bir vaḡt idi pinhān idük
Ten degüldük ol zamān iḡre tükeli cān idük

² Bu beyit 113. şiirin yedinci beytinden sonra yanlışlıkla yazılmıştır.

a: Bu mısraın vezni bozuktur.

³ “Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānī** vel kur‘ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur‘an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meḡānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

¹¹⁵ 34a. Bu şiir CFD neşrinde yok.

2. İtmedin ervāha rūšen nūrın ol perverdigār
Devr iderdük zāt-ıla hoş şāhib-i devrān idük
3. Bād ü hāk ü āb ü āteşden münezzehdük yaqın
Şol zamān içinde kim ol cān-ıla yeksān idük
4. Bilmez iken kimse esrār-ı haqıkatden nişān
Pertev-i hūrşıdveş pinhān idük
5. ‘ Abd oqunmadan ezel bezminde ey cān adumuz
Ol Ğanī Sultān ilinde biz dağı sultān idük
6. İsm ü resmi yoğ-ıdı top-ıla çevgānuñ henüz
Ca’ ferī ol demde kim biz şāhib-i meydān idük

116.

Ḳabūlī

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Mazhar-ı şun’ -ı Hudādan bī-ḥabersin ey faqih
Mübtedīsın mübtedādan bī-ḥabersin ey faqih
2. Söze gelseñ Sidreden pervāz idersin dāyimā
Līk o Ḳuds-i müntehādan bī-ḥabersin ey faqih
3. Mā-sivā terk eyle dirsın herkese ammā ki sen
Mā-sivāsın mā-sivādan bī-ḥabersin ey faqih
4. Mehdi-i ‘ ālem geçer sen bī-hidāyetsin velī
Hādī-i rāh-ı Hudādan bī-ḥabersin ey faqih

¹¹⁶ 34a.

³ a: terk: terki Y.

5. Diñlemezsın bülbül-i ʃab^ç -ı ʒabûlî mantıķın
Gün gibi nâzik edâdan bî-ḫabersin ey faķîḫ

117.

Rûḫî

Mef^ç ulü Fâ^ç ilâtü Mefâ^ç ilü Fâ^ç ilün

1. Gördüm yüzüñde ma^ç nâ-yı *ümmü 'l-kitâb* var
Her âyetinde niçe su 'âl ü cevâb var
2. Devr-i ķamerde ben ki cemâlün isterim
Başumdan ırma sāyeñi gel âfitâb var
3. Sünbülleri ki bād-ı şabâ pîç pîç ider
Görseñ o pîçden cigerümde ne tâb var
4. Yāruñ lebin ki sî vü düdür cān vir aña
Ṭa^ç n itme şūfi anda bir özge ḫisāb var
5. Şıdķum görüp cemālini ^ç arz eyledi baña
Mābeynümüzde yār-ıla şanmañ ḫicāb var
6. Aldanmazuz sürürına dünyā şafāsınuñ
Biz ^ç azbı n^çeylerüz ki şoñında ^ç azāb var
7. Def^ç itdi ıztırābını seyr-i cemāl-i yār
Rûḫîde şanmañuz ki daḫı ıztırāb var

¹¹⁷ 34b. Bu şiir RHD neşrinde yok.

¹ “Ümmü 'l-kitâb” ibaresi Kur'an-ı Kerim'de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

⁴ a: vir: virsem Y.

⁶ Biz: Bir Y.

118.

Vahîdî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ey özümden bî-haber bildüñ mi bu ' âlem nedür
Görünen mir 'ât-1 ' âlemde ruḡ-1 âdem nedür
2. Vâkıf-1 esrâr-ısañ gel tuḡm-1 cāndan vir ḡaber
Gice gündüz saña yār u mūnis ü hem-dem nedür
3. sensin ol degül
Olduḡuñ
4.
' Âlem-i ' uḡbāda tenhā
5. Muştafāsın
Rūḡı sensin ' âlemüñ bu şūret-i mübhem nedür
6. Ger ṡabīb-i ' âlem iseñ añla bu terkibi sen
..... gerdün içinde ḡastaya em-sem nedür
7. Virüben metā' -1
Kāse-i çeşmüñdeki bu eşk-i ḡūn derhem nedür
8. Mantıḡu 'ṡ-ṡayrūñ me 'ālin anlar-ısañ ey ḡakīm
Ḥikmet-i mühr-i Süleymān dīv-ile ḡātem nedür
9. Kūh-1 Ḳāfuñ seyrini itdūñse İskender gibi
Şāh-1 heft iḡlīmsin bildüñ-ise ki cām-1 Cem

118 34b.

10. Bezm-i vaḥdetde ne dir ḳānūn-ı *ev ednāy*ı gör
Perde-i keşretde ‘ uşşāḳa bu zīr ü bem nedür
11. Rüstāyī itmeyen tünd-i seyāḥat çün Mesīḥ
‘ Ālem-i rūḥānīde bilmez sevād-ı a‘ zam nedür
12. Gevher-i baḥr-i muḥīṭ olan bilür bu sırrı kim
Yeddi deryāyı iḥāṭa eyleyen şeb-nem nedür
13. Ey Vaḥīdī bu rümūzuñ ḥikmet ü esrārını
Añlamaz nādān olanlar n’idügin dür sīm nedür

119.

Miṣālī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Dest-i naḳḳāş-ı ezel çün naḳşa şüret baḡladı
Kilk-i ‘ aşḳ-ıla tılısmāt-ı maḥabbet baḡladı
2. Noḳta-ı siḥr-āferīn ḥālūñ görüp Mecnūnvār
Leylā zülfüñ bendine dil düşdi ülfet baḡladı
3. Zātını seyr itmege kıldı şıfātın āyīne
Münşī-i Ḳudret seni gör kim ne ḥikmet baḡladı
4. Yüz sürelden zerre-i şems āfitābuñ ḥākine
‘ Arşa çıḳdı söz-ile devrāna şöhret baḡladı

¹⁰ “Fe kāne kābe kavseyini *ev ednā*”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

¹¹ b: Bu mısram vezni bozuktur.

¹¹⁹ 35a. Güneş 2011: 578. Gazel.

¹ a: naḳşa: naḳş-ı MSD.

b: maḥabbet: miḥnet MSD.

³ a: şıfātın: şıfātuñ MSD.

⁴ a: şems āfitābuñ: şems-i āsitānuñ MSD.

b: söz-ile: n’ola MSD.

5. Ey Mişālī Hızrveş buldum hayāt-ı lā-yezāl
Tā leb-i Loqmān ben bī-çāra şerbet bağladı

120.

Rūhī

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Yāruñ yüzinde kudret eli yazdı yedi haṭ
Keşf ola tā ki mes'ele-i emred-i ḳaṭaṭ
Keşf ola tā ki mes'ele-i emred-i ḳaṭaṭ
2. Ol müstaḳımdür
Yol bulsa her kim aña odur ümmet-i vasaṭ
Yol bulsa her kim aña odur ümmet-i vasaṭ
3. Haṭṭ
Beñzer ğalaṭ
Beñzer ğalaṭ
4. Vechüh
.....

⁵ a: Tā leb-i Loqmān ben bī-çāra: Tālebi Loqmān 'ı men peymāde MSD.

¹²⁰ 35a. Ak 2001: 564. gazel

¹ “Emred-i ḳaṭaṭ” ibaresi ile Hz. Peygamber'in miraç gecesinde Allah'ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

² a:: Ol haṭṭ-ı istivā ki reh-i RHD.

“Ve kezālike cealnākum **ümmeten vasatan** li tekūnū şuhedāe alen nāsi ve yekūner resūlu aleykum şehidā (şehiden), ve mā cealnāl kıbletelleṭi kunte aleyhā illā li na'leme men yettebiur resūle mimmen yenkalibu alā akibeyh (akibeyhi), ve in kānet le kebireten illā allezzine hedallāh (hedallāhu) ve mā kānallāhu li yudīa imānekum innallāhe bin nāsi le raūfun rahīm (rahīmun).”: Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olabilirsiniz ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi **orta bir ümmet** yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resül'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kible yaptık. Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir (Bakara 2/143).

³ a: Haṭṭ: ruḥuñ haḳıḳati bilmeyüp o kim RHD.

b: Beñzer ğalaṭ: Beñzer şu cāhile ki oğur muşḫafı ğalaṭ RHD.

⁴ a: Vechüh: Vechüh kitabı nükte-i kı beyān ider RHD.

b:: Ya' nī ṭoḳuz ḫurūfdur u on iki nuḳat RHD.

RD neşrinde beyit sıralaması şöyledir: 1-4-2-3-5.

RD neşrinde 2 ve 4. Beyitler yer değiştirmiştir.

5. Zevk eylerüz müṭāla⁵ a-1 ḥaṭṭ-1 yārdan
Eglencemüz cihānda odur Rūḥiyā faḫaṭ

121.

Ṭarīkī

Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilün

1. Dil-berā ḥaṭṭ-1 lebüñde āb-1 ḥayvān gizlödür
Şafḥa-1 ḥüsnüñde gördüm sırr-1 Ḳur'ān gizlödür
2. kim ma⁶ nāda Ḥaḫdur şüretüñ
Aç cemālüñ Muşḥafın göster ki bürhān gizlödür
3. Küfr-i zülfüñden yüzün döndürdi imānsuz faḫih
Bilmedi miskīn ki küfür içre imān gizlödür
4. Çün ⁶ıyān oldı dudaḡuñ ḥaṭṭı ey cān pāresi
Bildiler kim zulmet içre āb-1 ḥayvān gizlödür
5. Kendü şeklinde yer itdi ādemi didi Resül
Ya⁶ nī insān şüretinde vech-i Raḫmān gizlödür
6. Ey Ṭarīkī ḳapladı küffār düpdüz ⁶ālemi
Āşikāre ḳanda var şimdi Müselmān gizlödür

122.

Nümāyī

Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilün

⁵ a: Zevk: Ḥaḫz RHD.

¹²¹ 35b.

¹ b: ḥüsnüñde: sengde Y.

¹²² 35b.

1. Sensin ol mir 'āt-ı ma' nā Ḥaḳ Te' ālā sendedür
Şeş cihetden berḳ uran nūr-ı tecellā sendedür
2. Ger dilerseñ göresin Ḥaḳ vechini 'ayne 'l-yaḳ'ın
Sende gör dīdārın anuñ Ṭūr-ı Sīnā sendedür
3. Baḥr-i zāta ḡarḳ olup ḡavvāş-ı ma' nā olasın
Añla her ḳatre şıfātın dürr-i deryā sendedür
4. Dil-berüñ vechinde ism-i a' zāmı dirler gören
Āyet-i *seb' al-meşānī* ders-i a' lā sendedür
5. Cur' a-ı cām-ı elestdür her nefesde leblerüñ
'İsāveş ihyā iden la' l-i muşaffā sendedür
6. Zāhidā ger şehrüñüñ nefsi tılısmın açayın
Bulasın genc-i İlāhī sırr-ı esmā sendedür
7. Nice biñ 'aşıḳları her gūş[e]de Manşürveş
Zülfine ber-dār iden şol ḥüsn-i zībā sendedür
8. Ḥüsn-i ruḥsāruñ kitābından kitāb-ı cāvidān
Fazl-ı Ḥaḳdan zāhir olan sendedür
9.
..... velāyet ḥükm-i eşyā sendedür

123.

Münirī

⁴ “Ve lekad āteynāke **seb' an** minel **mesānī** vel kur'ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb' al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha'nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

¹²³ 35b. Bu şiir MND'de yok.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Mekteb-i 'irfāna gel ger bilmek isterseñ Hākı
Tıfl-ı ebced ol bugün 'irfān-içün ey müttakī
2. 'İlm-i taḥkīke iriş taqlīd ile olmaz vuşul
Fıkh-ı ekber bilmeyince Hāḫkı bilmez her fakı
3. Ümmehāt-ıla bugün ābāsın idrāk itmeyen
Kıldı zulmet içre mü'min olmadı oldı şakī
4. Bilmeyenler bu cihānda cedd-i Aḫmedden ḫaber
Tālib-i mechül-i muṭlaḫ bilmedi kimdür Taḫī
5. Ey Münirī añladuñsa *mā ra 'eytūñ* sırrını
Añladuñ bildüñ cihān içre muḫaḫkaḫ sen Hākı

124.

Hākī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Çünkü zāt-ı 'izzete mir'āt olan insān imiş
Aña ikrār itmeyen taḥkīkan ol şeytān imiş
2. Evliyānuñ ḫāline kimüñ ki ḫāli uymadı
Şüreti insāndur ammā sireti ḫayvān imiş
3. Çāh-ı zulmetden vücūdın kırtaran Ya' ḫübveş
Büy-ı Hāḫ açdı gözin ol Yūsuf-ı Ken' ān imiş

² b: Fıkh-ı: Faḫih-i Y, Faḫı: faḫih Y.

⁵ "Mā ra' eytü illā cemīla": Ben (Kerbela'da) güzelliikten başka bir şey görmedim (Hz. Zeynep).

¹²⁴ 36a.

4. Virmeyen şüm nefesine bunda ğıdā-yı rūhını
Yarın ervāh ‘āleminde çābük-i merdān imiş
5. Cān-ıla cānānı n’içün sevmeyem ey dil ki çün
Sîret-i Hâk vâkıf oldum şüret-i cānān imiş
6. Māziye müstaķbele aldanma gel hāl ehli ol
Dār-ı dünyā çünki bildüñ ey gönül bir ān imiş
7. Hâk budur merdānelerdür ten yaķasın çāk iden
Hâkiyā aç gözlerüñ meydān ‘aceb meydān imiş

125.

Zarîfi

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Aç gözüñ gel h^wāb-ı ğafletden cemāl-i yāra baķ
Lā-naẓîri bî-mişil meşşâtasuz ruhsāra baķ
2. Sil gönül jengin ki_ola āyîne-i ğitî-nümā
Kāmil-i insānsañ her ğuşda dildāra baķ
3. Hālî şanmañuz
Anda olup medfün olan esrāra baķ
4. firāri gör tertîb
.....döner bu kendü baķ
5. Kıldı seyyāruñ ‘anāşırdan mülkini
Ol

¹²⁵ 36a.

6. Ger dilerseñ göresin Hâkķı bugün ‘ayne ‘l-yaķın
Hâk ile terkīb olan bu āb u bād u nāra baķ
7. Bir beķā mülkin dilerseñ ķıl fenā kendüzüñi
Gel bu deryāda Zārifi dürr-ile şehvāra baķ

126.

Miṣālī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Dil-berā hüsñüñ senüñ āyīne-i Allāhdur
Zāhir oldı Muṣḥaf-ı hüsñüñde kenzullāhdur
2. On sekiz biñ ‘ālemi bir noķtadan keşf eyleyen
Şāhib-i Düldül ‘Alīdür kim veliyullāhdur
3. Ka‘be’i büt-hāneden farķ itmezem men zāhidā
Ķancarı ķılsam nażar ben *semme vechullāhdur*
4. Nā-gehī mağrib yüzinden zāhir oldı āfitāb
‘Ālemi nūrānī ķıldı geldi Fazlullāhdur
5. Ehl-i a‘rāfuñ cemālüñ ķıblesidür müstedām
Bu muḥaķķaķ ķıbleye yüz dutmayan güm-rāhdur

¹²⁶ 36b. Güneş 2011: 128. Gazel.

¹ b: hüsñüñde: ḥaṭṭuñ ki MSD.

² b: Düldül: Düldül-i MSD, veliyullāhdur: velī Allāh ‘dur MSD.

³ a: büt-hāneden: put-hāneden MSD.

b: ben: çün MSD.

Ve lillāhi ‘l-meşriku ve ‘l-mağribu fe eynemā tuvellü fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alīm (alimun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz **Allah’ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

⁴ a: yüzinden: yerinden MSD.

MSD’de 3. ve 4. beyitlerin yerleri değışmiştir.

⁵ b: dutmayan: çutmayan MSD.

6. Zülfinüñ dārında ber-dār oldı dil Maşūrvār
Tā ki gördüm zülfin anuñ dār-ı ‘aşkullāhdur

7. Ey Mişālī vechüñe Haḡ-bīn göziyle kıl nazār
Göresin dīdār-ı Haḡ anda kelāmullāhdur

127.

Fāzılī

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Yüzüñden āşikār oldı baña ey şūret-i zībā
Ki sensin ‘arş-ıla Raḡmān delīl uş sūre-i *tā hā*
2. Sücūd-ı ḡüsñüñe zāhid anuñ-çün münkir olmışdur
Ki idrāk eylemez şeytān rümüz-ı ‘*alleme ’l-esmā*
3. Dudaḡuñ mu‘ciz-i ‘İsādur ey senüñ şeksüz
K’anuñ içen zülālinden yaḡīn emvāt olur iḡyā
4. Nigārā ḡal‘atun mihri olupdur ḡālī‘-i eşyā
Ne ḡam ger görmez ol şemsün ḡulu‘ın dīde-i a‘mā
5. ḡuḡuḡ-ı Muşḡaf-ı ḡüsñüñ görelden berü ḡayrānum
Zihī Münşī ki idüpdür kitāb-ı ḡüsñüñi inşā

⁶ a: Zülfinüñ: Zülfünüñ MSD.

b: zülfin: zülfün MSD.

⁷ b: anda: ide MSD.

¹²⁷ 36b.

¹ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1).

² “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketi fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁵ a: berü: berlü Y.

6. Boyuñ Tübādur ey hūrī yañağūñ *kāf ve 'l-Kur'an*
Dudağūñ havz-ı Kevşerdür cemālūñ cennetü 'l-Me'vā
7. Gerekse cevr-ile öldür gerekse it
Yüzün döndürmegi yoğdur yoluñdan Fāzılı kaç'ā

128.

Haķikī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey haṭuñ seb' al-meşānī v'ey lebūñ *mā'en tahūr*
V'ey cemālūñ pertevinden ser-be-ser 'ālemde nūr
2. Va' de-i yevmü 'l-kıyām indi çü Haḫdan 'ārife
Rūz-ı haşr oldı çalındı vaḫdetūñ kūyında şūr
3. Hılkatūñ şānında münzel oldı emr-i *üscüdū*
Bilmedi şeytān bu emrūñ şükürini oldı ğayūr
4. Şübheden arın ü ehl-i sācid ol kııl secdeyi
Leyse maḫbūlü's-şalāti'l-ḫalbi illā bi'l-ḫuzūr
5. Hāṭır-ı cem' iyyet ol zūlf-i perişānuñdadur
Şol cihetden olmadı ḫālī ḫayālūñ ez-ḫaṭūr

⁶ “Kāf ve 'l-kur'anī 'l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf**. Şerefli **Kur'an'a andolsun** (Kāf 50/1).

¹²⁸ 36b. Bu şiir HBD neşrinde yok.

¹ “Ve lekad āteynāke **seb'an** minel **mesānī** vel kur'ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb'al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha'nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.) “Ve huvellezī erseler riyaḫa buşran beyne yedey rahmetihī, ve enzelnā mine's-semāi **māen tahūrā (tahūran)**. Li nuhyiye bihī beldeten meyten ve nuskıyehu mimmā halaknā en'āmen ve enāsiyye kesīrā (kesīren).” : O, rahmetinin önünde rüzgārları müjdecı olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandırılım, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49).

³ Meleklerin Hz. Ādem'e secde etmeleri ile ilgili “üscüdü” ifadesi Kur'an'da (Bakara 2/34, Araf 7/11, İsrā 17/61, Kehf 18/50, Tā hā 20/116) surelerinde geçmektedir.

⁴ Leyse maḫbūlü's-şalāti'l-ḫalbi illā bi'l-ḫuzūr: Kalbin duası ancak huzurla kabul olur.

6. ‘ Aynuma gelmez cihānuñ zūlmeti bir şemmece
Çün iki ‘ ālemde sensin merdüm-i ‘ aynümde nūr
7. Hāmdulillāh kim Hāḫīkī buldı yāruñ vaşlını
Fāriḡu ’l-bāl ü ḡam-ı dūnyā vü *min-yevmi ’n-nüşūr*

129.

Sulṭān Nesīmī ‘ Aleyhi Raḡme

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Fātiḡa *ümmü ’l-kitābuñ* göster anası nedür
Bīst ü heşt ü sī vü dü ḡarfūñ ḡulāşası nedür
2. Toḡuz ata yedi ana dōrt ṭayadan vir ḡaber
Dü çehār [ü] penç ü şeşüñ saḡf-ı bināsı nedür
3. Yedi yerdür yedi gökdür yedi deryā yedi ḡaṭ
On iki burc [u] kevākib cāy-ı me ’vāsı nedür
4. Sidre-i Ṭübā nedendür nüh felegüñ gerdişi
Ey ki yetmiş yedi ḡarfūñ on iki ḡaşı nedür
5. Çehrenüñ şevḡi nedür maḡabbetüñ ḡullābı ne
‘ Aşıḡ [u] ma’ şūḡ ne dimek ‘ aşḡuñ esāsı nedür
6. *Küllü şey ’in hālikün* çün Rab saña itdi yaḡın

⁷ min-yevmi ’n-nüşūr: yayıldığı, dağıtıldığı günden.

¹²⁹ 37a. Bu şiir ND neşrinde yok. Köksal 2009:116-117. s.

¹ “Ümmü ’l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiḡa” Suresidir.

² b: şeşüñ saḡf-ı bināsı: şeşüñ zevḡ-i bennāsı FNŞ.

³ b: On iki burc [u] kevākib cāy [u] me ’vāsı nedür: Yidi āyet yidi muşḡaf yed-i beyzası nedür FNŞ.

⁴ a: Sidre-i: Sidre [vü] FNŞ.

⁵ a: nedür: nedendür Y, neden FNŞ.

Ey Nesîmî ‘arîfûñ albinde irâsı nedür

130.

Mişâlî

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. aıt u âlûñ sûre-i *yâ sîn* degüldür pes nedür
Sünbülûñ küfrinde vechûñ dîn degüldür pes nedür
2. Câm-ı la‘ lûñ cân bağışlar ızra ün ‘İsâ-y-ıla
Çeşme-i Kevşerden ol şîrîn degüldür pes nedür
3. Secde ılmaz kim melek gibi ařuñ mihrâbına
adan a‘ râz eyledi ol în degüldür pes nedür
4. urrenûñ her târesi ıymetde ey sulân-ı üsn
Ol arâc-ı în ü Mâîn [de] degüldür pes nedür
5. Vâşıl olan vařluña ğuşşa apusın bağladı
Câvidân ol şâdmânî şen degüldür pes nedür
6. şol ki ‘ucbı terk idüp dervîş sîret olmadı
Hem-ü İblîs-i la‘ in od-bîn degüldür pes nedür

⁶ b: irâsı: ün ü irâsı Y. “Ve lâ ted‘ u meallâhi ilâhen âhar (âhara), lâ ilâhe illâ hû (hûve), **kullu şey’in hâlikun** illâ vecheh (vechehu), lehu’l-hukmu ve ileyhi turceün (turceüne).”: Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Onun zatından başka **her şey yok olacaktır**. Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz (Kasas 28/88). Mecmuada bulunmayıp FNS’de olan beyit şudur:

Üç yüz altmış oldu menzil kırk sekiz yerde mîzân

On iki burc u kevâkib câ‘-i me‘vâsı nedür

¹³⁰ 37a. Güneş 2011: 160. Gazel.

¹ “Yâ sîn”: Yâ sîn (Yâ sîn 36/1).

⁴ b: arâc-ı în ü Mâîn [de]: arâc-ı în’ile Mâîn MSD.

⁵ b: şâdmânî şen: şâdmânîveş MSD.

⁶ a: ‘ucbı: ‘aceb mi MSD.

b: Hem-ü: Hem-ün MSD.

7. 'Iyd-ı ruhsârına qurbân ol Mişâlî merd-iseñ
Cân virmek 'âşıka âyîn degüldür pes nedür

131.

Raḥmî

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Maḥabbet sūzişinden cāhil ü nādāna virmezler
Ġıdā-yı rüḥ-ı insānîdür ol ḥayvāna virmezler
2. Ġurūrın def' itsün cām-ı 'irfān isteyen 'ārif
Bu meclisde şular kim mest olur peymāne virmezler
3. Ma' ārif ehlinüñ zevķine zāhid iremez zirā
Anı kendü özinden geçmeyen ḥayrāna virmezler
4. Vücüduñ maḥv kıl esrār-ı 'aşq isterseñ ey abdāl
Ķabā-yı aṭlas-ı şāhîyi her 'üryāna virmezler
5. Beķā bul Raḥmiyā terk eyle varuñ zümre-i 'irfān
Fenā baykuşına bu mülket-i ḥaķāna virmezler

132.

Emîr Nesîmî Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

¹³¹ 37b. Tıĝlı 2006: 64. Gazel.

¹ a: cāhil ü: zāhid-i RMD.

² a: def' itsün: ref' kılsun RMD, 'ārif: sālîk RMD.

b: şular kim mest olur: şu ki sermest ola RMD.

³ a: zāhid: cāhil RMD.

b: Anı kendü özinden geçmeyen ḥayrāna virmezler: Ķabā-yı aṭlas-ı şāhîyi behr-i 'üryāna virmezler RMD. RMD neşrinde 3. ve 4. beyitler yer deĝiştirmiştir. Ayrıca beyitlerin ikinci mısraları da yer deĝiştirmiştir.

⁴ b: Ķabā-yı aṭlas-ı şāhîyi her 'üryāna virmezler: Anı kendü özinden geçmeyen ḥayrāna virmezler RMD.

⁵ b: baykuşına: peygülesini RMD.

¹³² 37b. Bu şiir ND neşrinde yok.

1. Leyletü 'l-Esrā saçuñdur ey yüzüñ şems-i duḥā
Zülf ü kaş u kirpüğüñ el-ḥamdulillāh Rabbenā
2. Gün yüzüñden münfa' ildür şems ü māh u āsumān
Nūr-ı ruḥsāruñdur ey cān 'āleme viren ziyā
3. Muşḥaf-ı Ḥaḫdur yüzüñ indirdi anı Cebre 'il
Vaḫy-ile bildiler anı enbiyā vü evliyā
4. La' l-i nābuñ cur'asında esridi Rūḫü 'l-Ḳudūs
Dişlerüñ dürrine şehā yoḫ-durur ḫadr ü bahā
5. *Kenz-i maḫfīdūr* yüzüñ uş zāhir oldı genc-i Ḥaḫ
Gencine mālīk olanlar buldı Ḥaḫdan 'izz ü cā
6. Kim ki mescūd-ı ḫaḫīḫī bilmedi vechüñ senüñ
Zīkr-i tesbīḫi hebādur ṭā'ati zerḫ ü riyā
7. Tā Nesīmī ḫüsnüñi bildi yaḫīn imān ü dīn
Müşrik-i bī-dīn ḫasedden cānına eyler belā

133.

Sürürī

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

1. Ey Muşḥaf-ı ḫüsnüñde ezel sırrı hüveydā
Mir'āt-ı cemālüñde ebed 'ālemi peydā
2. Fazluñ raḫamı şerḫ-i kelāmullāh-ı nāṭīḫ
'İlmüñ 'ālemi nāme-i 'arş üstine tuḫrā

¹³³ 37b.

3. Nuṭṭuñdan oḡur
Bir söz ki iki ‘ālemi eyler ḡamu ḡüyā
4. Hem evvel ü āḡirdesin ü zāhir ü bāṭın
Hem zāhir ü bāṭındasın ü esfel ü a‘ lā
5. Envār-ı cemālūñde melek ‘āciz ü ḡayrān
Āṣār-ı celālūñde felek bī-ser ü bī-pā
6. Münḡād senūñ ṭā‘ atūñe ‘ arṣ-ıla kürsī
Muḡtāc senūñ raḡmetūñe Ādem ü Ḥavvā
7. Ḥākister-i eflāk-ile meṣṣāṭa-ı ṣun‘ uñ
Peyveste ḡılır āyīne-i ḡāki mücellā
8. Vaṣfuñda ḡired ‘āciz ü medḡūñde zebān lāl
Ṣevḡūñle ciger çāk ü ḡönül vālih ü ṣeydā
9. Men kim olam ey zāt-ı muḡaddes ki dem urdum
Vaṣfuñda ki vaṣf idemez anı ḡamu eṣyā
10. Yā Rab ki Sürürīye ḡarābāt-ı fenāda
Luṭf eyle mey-i ‘ aṣḡ-ıla bir cām-ı muṣaffā

134.

Fazlī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ṣanma zāhid sen bizi inkāra gelmişlerdenüz
Ṣāh-ı merdān diyüben iḡrāra gelmişlerdenüz

¹³⁴ 38a. Bu şiir FLD’de yok.

2. Şanma biz lāf ü güzāfı ile geldük ‘āleme
Biz ‘Alī’i Hāḡ bilüp āşkāre gelmişlerdenüz
3. Baş açuḡ yalın ayak abdāl olup
Hacı Bektāş-ı Veliy Hünkāra gelmişlerdenüz
4. Girmişüz meydān-ı ‘aşḡa cān metā’ı almaḡa
Cān u başa ḡalmayup bāzāra gelmişlerdenüz
5. Fazliyā Hāḡ menem Hāḡ mendedür Hāḡ söylerem
Yine Manşūrveş olup ber-dāra gelmişlerdenüz

135.

Vaḡdetī

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. İki ‘aynuñ fazl-ı Yezdānuñ beyānın gösterür
‘İlletin aḡ u ḡaranuñ hem ‘ıyānın gösterür
2. Bir şecerdür ḡaddüñ ey meh k’anda ruḡsāruñ ḡaḡı
Āteş-i *innī enallāhu*ñ duḡānın gösterür
3. *Ḳābe ḡavseynüñ* rümüzün ‘aḡla itdükçe su’āl
Sen meh-i bī-mihrümüñ ebrü-kemānın gösterür

² b: Hāḡ bilüp: bilüp Hāḡ Y.

³ a: Bu mısram bir fā’ ilātün tef’ ileisi eksik.

⁵ a: Bu mısram vezni bozuktur.

¹³⁵ 38a. Bu şiir VHD neşrinde yok.

² “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātıl vādil eymeni fil buk’atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā **innī enallāhu** rabbul ālemān (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! **Şüphesiz ben**, evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah’ım**.” (Kasas 28/30).

³ a: Ḳābe: Ḳāf Y. “Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9).

4. Levh-i Maḥfūz u ḳalemden bir niṣān itdüm ṭaleb
Muṣḥaf-ı vaḥyin ʿıyān idüp beyānın gösterür
5. Laʿ l-i nābuñla kelāmuñ çeşm-i cāna ey melek
ʿ Ālem-i ervāḥ-ı ḳudsīnūñ mekānın gösterür
6. ʿ Ālem-i ḡayb u ʿ ademden bir mişāl itdüm ṭaleb
..... gāhī dehānın gösterür
7. Vaḥdetī ū r-i felek-ḳadrūñ güneş gibi ʿıyān
Muʿ ciz-i ʿ ĩsā-yı rūḥullāh niṣānın gösterür

136.

Faḫl Fermāyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Şūret-i Mecnūnam ü maʿ nāda Leylā hem benem
Kendümi ʿ abd itmışem ammā ki Mevlā hem benem
2. Baḥr-i vaḥdetde meni emvāc-ı keşret itdi dūr
Ḳatre-i nā-çīzem ammā ʿ ayn-ı deryā hem benem
3. Eyleyüp fānī vücūdum ʿ aşḳ-ıla buldu vücūd
Gerçi pinhānam velī ammā ki peydā hem benem
4. Geh libās-ı zāhide gāhī ḳabā-yı fāsıde
ʿ Āḳıl ü ferzāne vü şeydā vü ser-mest hem benem
5. Mā-sivādan nefy idüp işbāt ḳıldum vācibi
Kendümi lā eyledüm ey Faḫl İllā hem benem

¹³⁶ 38b.

137.

Vaḥīdī

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ben yār-ıla yār olmuşam aḡyāra baḡmaz gözlerüm
Gülzār-ı vaḡdet bülbüli oldum işidüñ sözlerüm
2. Esmā-i külliden baña itdi tecellī-i cemāl
Şüretde oldur gördüğüm ma' nāda anı gözlerüm
3. Āyīne-i Ḥaḡ olmuşam mir'āt-ı muṡlaḡ olmuşam
Biñ dürlü şüret gösterür birden benüm bu sözlerüm
4. Şeh-bāz-ı evc-i vaḡdetüm düşdüm bu keşret dāmına
Himmet-i ḡanadın açuban āşiyānı özlerüm
5. Her yire kim baḡsam bugün 'aşḡuñ cemālin görürem
Çünkü ezelden 'aşḡ-ıla açdum Vaḥīdī gözlerüm

138.

Yemīnī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Fazl-ı Ḥaḡdan zāhir oldı 'āşıḡa bāzār-ı 'aşḡ
Ādem cennet ü gülzār-ı 'aşḡ
2. şikār
Zülf ü ḡaş ü kirpügidür mu' ciz ü esrār-ı 'aşḡ

¹³⁷ 38b.

⁴ b: açuban: açuban ol Y.

¹³⁸ 38b.

3. Levh-i Maḥfūz-ı İlahide yazılmış ‘ārife
Oḳuyanlar bu kitābı oldılar ebrār-ı ‘aşḳ
4. ‘Īsā vü Meryem dil-berüñ vechinde
Şaçı tuğrāsında gördüm aşılı ‘aşḳ
5. Ey Yemīnī cümle eşyāda
‘Alleme ’l-esmā dilidür söyleyen esrār-ı ‘aşḳ

139.

Firākī

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Müselmānsın gel inşāf eyle şūfi
Göñül āyīnesin şāf eyle şūfi
2. Göñül āyīnedür sevmez ğubārı
Var ol mir ’atı şeffāf eyle şūfi
3. Vücūdın gevherin bulmaḳ dilerseñ
Nuḳūduñ şarf-ı şarrāf eyle şūfi
4. Dilerseñ olasın kim şeyḫ necdī
Güzāf ehlinden ol lāf ile şūfi
5. Firākī gibi ‘ Anḳālīḳ dilerseñ
Maḳāmuñ kulle-i Ḳāf eyle şūfi

⁵ “Ve **alleme** ādeme ’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ’l-melāiketi fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiḳīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

¹³⁹ 39a.

140.

Yaḥyā

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gel vücūduñ perdesin aldur cemāl-i yāri gör
Cān gözinden sil ğubāri ehre-i dildāri gör
2. Oyalanma aldanup ārāyişine alemūñ
Menzil-i maşūduña bir gün öñürdi varıgör
3. Murğ-ı cānuñ Rūḥ-ı udsilerle cevlan eylesün
Çık bu zulmāni afesden alem-i envāri gör
4. Dāmenin elden oma hergiz ḥarābāt ehlinūñ
Şūret-i inkārda maḥfi olan iqrāri gör
5. Beyt-i Ma' mūr oldı Yaḥyānuñ bu şi' r-i dil-keşi
Ayn-ı ibretle yine ma' mūra ba mi' māri gör

141.

Mişālī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Leyletü 'l-Esrāda Aḥmed gördüği *şābin ata*
Vech-i ādemden ibāretdür kim oldı saña ḥa

¹⁴⁰ 39a. Çavuşoğlu 1977: 124. Gazel.

³ a: cevlan: pervāz YBD.

Mecmuada bulunmayıp YBD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Mā-taaddemden ḥaber vir ayn-ı ḥādişdür cihān

Maḥşer-i evvelde manzūr-ı ülü 'l-ebşāri gör

Çeşmüñe uḥl-i başar men kāne fi 'd-dünyā yeter

Gözi aulardan ol her laḥza bu esrāri gör

¹⁴¹ 39a. Güneş 2011: 268. Gazel.

¹ b: oldı saña: oldur yedi MSD.

“Şābin ata” ibaresi ile Hz. Peygamber'in miraq gecesinde Allah'ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

2. Zülf ü kaç u kirpügüñ
.....
3. Bîst ü heşt ü sî vü dü
.....
4. Nokta-ı aşlum cihānuñ varlığı hem noqtadur
Bulmuşam ben on sekiz biñ ‘ālemi ender-nuqaṭ
5. Hāfizā cebheñde çün
Seb‘ a-ḥ^wān oldum diyüp Qur‘ānı oquma ğalaṭ
6. ‘Alleme ‘l-esmāsını faẓluñ cihānda iste bul
Ka‘r-ı deryāsına ğavvāş ol yüri mānend-i baṭ
7. Ey Mişālî dürr-i deryā-yı ḥaḳīkaṭ bendedür
Ben neheng-i baḥr-i baḥreynem benüm Ceyḥün u Şaṭ

142.

Nuṭḳî

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

² Bu beyit MSD’de şu şekildedir:

Zülf ü kaç u kirpigüñdür ey kamer mi‘ rācumuz
Mışr-ı ḥüsnüñ cāmi‘nden olmuşuz ehl-i vaşat

³ Bîst ü heşt ü sî vü dü ḥaṭṭdur cemālüñ muşḥafi
Ol sevād-ı a‘zamuñdan Ḥaḳḳ’a buldum ḥaḳ nemaṭ

⁵ a: Hāfizā cebheñde çün cān: Hāfizā cebheñde çün cān nüşhasın ders itmedük
MSD.

b: Qur‘ānı: Qur‘ān MSD.

⁶ a: ‘Alleme ‘l-esmāsını: ‘Alleme ‘l-esmāsı MSD, cihānda: dürr-i cāndur MSD.

“Ve **alleme** ādeme ‘l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ‘l-melāiketi fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁷ a: deryā-yı: ‘ummān-ı MSD.

b: baḥreynem: baḥrīm MSD.

¹⁴² 39b.

1. Gelmişem *ḳālū belādan* sırr-ı Sübhān olmuşam
Bā-i bi ʾsmillāh içinde nūr-ı Raḥmān olmuşam
2. Bulmuşam cism-i şadefde dürr-i kānuñ maʿ nāsın
ʿİlm-i teʾvīlūñ içinde baḥr-i ʿummān olmuşam
3. Çün tecellī ḳıldı ey cān zülf-i ruḥsārında Ḥaḳ
Küfr-i zülfüñ ḥaḳḳı-çün ben nūr-ı imān olmuşam
4. Sī vü dü ḥaṭṭ-ı Ḳadīmem Yūsufuñ vechinde ben
Mısr-ı cāmiʿdür vücūdum gör ne Kenʿān olmuşam
5. Zāt-ı Ḥaḳdan ʿalleme ʾl-esmāʾi gel taʿlīm idin
Hem melāyik ḳıblegāhı faẓl-ı Yezdān olmuşam
6. Tā ezelden bu vücūdum nüṣḥa-i kübrā-durur
Kāf hā yā ʿayn şādum ḥarf-ı Ḳurʾān olmuşam
7. Tūr-ı dilden *len terānī* perdesin refʿeyleyüp
Vāşıl-ı zāt-ı İlāhī Āl-i ʿİmrān olmuşam

¹ “Ve iz ehaze rabbuke min benī ādeme min zuhūrihim zurriyyetehum ve eşhedehum alā enfusihim, elestu birabbikum, **ḳālū belā**, şehidnā, en tekülū yevmeʾl-ḳiyāmeti innā kunnā an hāzā gāfilin (gāfilīne).”: Hani Rabbin (ezelde) Ādemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “**Evet**, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” **demişlerdi**. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir (Araf 7/172).

⁵ “Ve **alleme** ādemeʾl-**esmāe** kullehā summe aradahum aleʾl-melāiketi fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiḳīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁷ “Ve lemmā cāe mūsā li mikātīnā ve kellemeḥu rabbuhu kāle rabbi erinī enzur ileyke, kāle **len terānī** ve lakinizur ilāl cebeli fe inistekarre mekāneḥu fe sevfē terānī fe lemmā tecellā rabbuhu lil cebeli cealehu dekkān ve harra mūsā saıkan, fe lemmā efaka kāle subhāneke tubtu ileyke ve ene evvelul muʾminīn (muʾminīne).”: Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “**Beni (dünyada) katiyen göremezsin**. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” (Araf 7/143).

8. Nuṭṭıyā nuṭṭıñ senüñ zāt-ı İlähuñ nuṭṭıdır
Anuñ-içün ‘İsāveş her mürdeye cān olmuşam

143.

Vaḥdetī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Zerre-i nā-çizüñ ey dil ƙalbini ƙılsañ şıƙāf
Gizlidür ƙalbinde anuñ şad-hezārān küh-ı Ƙāf
2. Ka‘be-i kūyına ƙarşu cān viren ‘āşıƙlaruñ
Gökdeki şaf-ı melā’ik türbesin eyler tavāf
3. Mezhebüñ pāk eyle ehl-i meşreb ol ey ḥıwāce gel
Sālike ser-māye olmaz ƙıl ƙadar lāf u güzāf
4. Terk-i ser ƙılmaƙ gerekdür vaşl-ı cānān isteyen
Mezhebi aşlı budur benden āyet bī-iḥtilāf
5. Zü’l-fıƙār-ı Ḥaydar-ı Kerrāra teşbīḥ eyledüm
Tıĝ-ı ‘aşƙ ey dil iki ‘ālemdür ğılāf
6. Cennet-i dīdāruñı
..... Rıdvān olur ‘uşşāƙa künc-i i‘tikāf
7. Vaḥdetī vaḥdet maƙāmın ger dir-iseñ yār-ıla
İkilikden birlige yetmek gerekdür bī-ḥilāf

144.

‘Askerī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

¹⁴³ 39b. Bu şiir VHD neşrinde yok.

¹⁴⁴ 40a. Bu şiir ASD neşrinde yok.

1. Pādişāh-ı dehre baş egmez gedālar var-imiş
Mülk-i istiğnāda hoş ehl-i ğinālar var-imiş
2. Şaķınur esrār-ı ʿaşķ-ı İlāhī bī-gāneden
Ħamdulillāh sırra maĥrem āşınālar var-imiş
3. Aţlas-ı şāha deĝişmez köhne şālin ʿār ider
Tekye-i dehr içre abdāl-ı fenālar var-imiş
4. Zeyn ider şeh-bāzlar-ıla bu dil-i şad-çākini
Zümre-i ʿuşşāk içinde bī-nevālar var-imiş
5. ʿAşķ derdinden zebūndur ğüşe-i mey-ĥānede
ʿAskerī gibi hezārān mübtelālar var-imiş

145.

Żaʿ fi Fermāyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Nār-ı ʿaşķ-ıla yanup қақnūsveş nūr olmışam
Rabbī ernī ʿāleminde Mūsā vü Tūr olmışam
2. Şöyle nüş itdüm şarāb-ı ʿaşķdan āĝeh menem
Mest-i evkārüm meni sen şanma maĥmūr olmışam

² a: İlāhī: İlāhī her Y.

¹⁴⁵ 40a. Żaʿ fi: Żaʿ ifi Y.

¹ Rabbī erinī (Rabbim! Bana göster) ibaresi Kurʿan-ı Kerimʾde iki yerde geçiyor: Araf 7/143 ve Bakara 2/260ʾda geçmektedir. Beyitte Hz. Musaʾnın ismi geçtiği için burada kastedilen ayet Araf 7/143ʾtür: “Ve lemmā cāe mūsā li mīkātīnā ve kellemeĥu rabbuĥu kāle **rabbī erinī** enzur ileyke, kāle len terānī ve lakininzur ilāl cebeli fe inistekarre mekāneĥu fe sevfe terānī fe lemmā tecellā rabbuĥu lil cebeli cealeĥu dekkān ve harra mūsā saıkan, fe lemmā efaka kāle subĥāneke tubtu ileyke ve ene evvelul muʾminīn (muʾminīne).” Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūrʾa) gelip Rabbi de ona konuşunca, “**Rabbim! Bana (kendini) göster**, sana bakayım” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsın. Fakat (şu) daĝa bak, eĝer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi daĝa tecelli edince onu darmadaĝın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allahʾim! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” (Araf 7/143).

3. Başdan ayağa Kelāmullāh-ı nāṭıķdur özüm
Haķ Te' ālānuñ didügi *raķķ-ı menşūr* olmışam
4. Heft deryā bendedür kim ben cevāhir kānıyam
Şüretā bir kaṭre ma' nā baħr-i mescūr olmışam
5. Niçe şüretle şalındum men bu dār-ı ' aşķda
Gāh olup Seyyid Nesīmī gāh Mañşūr olmışam
6. Zinde olsa mürdeler enfās-ı nuṭķumla n'ola
Rūħ-ı ķudsīye irişüp hem-dem-i Şūr olmışam
7. İrişüp ehl-i yaķīne ķalmadı şekk ü gümān
Vehm [ü] zandan Ĥamdulillāh Ža' fiyā dūr olmışam

146.

Vaħdetī Güyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Kelāmuñ ķünki nuṭķ-ı fażl-ı Haķdur nūr-ı Mevlāsın
Şıfāt-ı ' ayn-ı zāt-ıla güneş gibi hüveydāsın
2. Sevād-ı kākülün ejder femün Meryem bilenlerdür
Yed-i beyzāñla Mūsā lebün-ile ' ayn-ı ' İśāsın
3. Münevver

³ “Ve't-tūri, Ve kitābin mestürin, Fī **rakķın menşürin**, Ve'l-beyti'l-ma' mūri, Ve's-sakfi'l-merfüi, Ve'l-bahri'l-mescūri, İñne azābe rabbike le vāķi'un”: Tūr'a, **yayılmış ince deri sayfalara** düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma'mur”a, yükseltilmiş tavana (göge), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir (Tur 52/1-7).

¹⁴⁶ 40a. Öztürk 2006: 102. Gazel.

³ Bu beyit VHD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Münevver ruħların envār-ı mir'āt-ı Muhammeddür
Bu yüzden evc-i ' irfān üzre sen mihr-i mu'allāsın

-
4. ‘Aliyyü’l-Murtezāsın
Hüseyn ile Hasandan pâdişāhum sırr-ı aḍḥāsın
 5. Şeh-i Zeynü’l-‘ibād-ıla Muḥammed Bāķır u
İmām-ı heftümîn ü heştümîn tek kenz-i kübrāsın
 6. Taķī ile Naķī vü ‘Askerinüñ nūr-ı ‘aynısın
Muḥammed Mehdī-i şāhib-zamāna ‘ayn-ı meclāsın
 7. Yine ey Vaḥdetī āl-i ‘abānuñ ḥāk-i pāyinde
Felekde gün gibi nūr-ı ‘Aliden ‘ayn-ı bīnāsın

147.

Hızrī-i Nūr-ı Dil

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gel oķu Ḥaķ ‘ilmini kim Muşḥaf-ı cāndur ‘Alī
Noķta-ı bādur ḥaķīķat vech-i Raḥmāndur ‘Alī
2. *Men ‘aref* sırrını bil tā göresin ‘ayne’l-yaķīn
Bu şifāt-ı muṭlaķ içre zāt-ı Yezdāndur ‘Alī
3. Çünkü mü’min mü’minüñ mir’atıdır gördüm ‘ıyān
Ḳalbimüñ āyīnesinde nūr-ı imāndur ‘Alī

⁴ a:: naķd-i vaktisin Ḥudā ḥaķķı VHD.

⁵ a:: Şādıķ VHD.

⁶ a: Taķī ile Naķī: Taķī vü bā Naķī VHD.

⁷ a: Yine ey: Bu dem VHD, pāyinde: pāyinden VHD.

¹⁴⁷ 40b.

² “Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbhū”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

4. Bu keşif sırrı saña keşf olsa zāhid göresin
Vācib-i bi'z-zāt olan ol sırr-ı pinhāndur ʿ Alī
5. Ol kelāmullāh-ı nāṭıķdur imām-ı her dü kevn
Dört kitābuñ aşlıdur hem ḥarf-i Ḳurʿāndur ʿ Alī
6. *Hel etā* vü *lā-fetā* geldi beyānında anuñ
Hādī-i ins ü melek hem şīr-i Yezdāndur ʿ Alī
7. Rūḥuñ[uñ] rūḥı odur hem-demmi[üñüñ] demmi daḥı
Muştafānuñ nuṭķuna hem naşş-ı bürhāndur ʿ Alī
8. Hem velāyet hem seḥāvet hem kerāmet kānıdur
Gevher-i genc-i ḥaķīķat baḥr-i ʿ ummāndur ʿ Alī
9. Ol ki sırr-ı *innemāda* ʿ aşķ-ıla dikdi livā
Lā-mekān taḥtında Ḥıẓrī şāh [u] sulṭāndur ʿ Alī

148.

Uşulī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Ey şoran sırr-ı ḥaķīķat ḳandadır cānuñdadur
Belki şol cānuñdaki deryā-yı ʿ irfānuñdadur
2. Geç geçenden hem gelen aḥvālden şorma ḥaber

⁶ “*Hel etā* ʿ ale ʿl-insani hinun mine ʿd-dehri lem yekun şey ʿen mezkūrā (mezküren).”: İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman **geçti** (İnsan 76/1). *Lā-fetā* illā ʿ Alī lā-seyfe illā Züʿl-fiķār: Ali ʿden başka **yiğit (genç)**, Zülfikar ʿdan başka keskin kılıç **yoktur**. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 100.)

⁹ İnnemā kelimesinin “sadece, ancak, muhakkak” gibi anlamları bulunmaktadır ve Kurʿan ʿda çeşitli surelerde geçmektedir. “Kāle **innemā** eşķü bessī ve huznī ilāllāhi ve a ʿlemu minallāhi mā lā ta ʿlemün (ta ʿlemüne).”: Yakup, “Ben tasa ve üzüntümü **ancak** Allah ʿa arz ederim. Ben Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim” dedi (Yusuf 12/86).

¹⁴⁸ 40b. İsen 1990: 26. Gazel.

² b: yanuñdadur: anındadır USD.

Māzī vü müstaḳbeli cem^ç eyleyen yanuñdadur

3. it Haḳḳı kim
Gün gibi *Allāhu nūruñ* rezm[i] bürhānuñdadur
4. *Raḳḳ-ı menşūr* āyetin
.....
5. Aç göñül levḥin ü tayy it
.....
6. Ol Süleymānsın ki dīv almazsa mülküñ ḥātemin
.....
7. Şāh-ı Ḳudret şundi devlet şavlecānın destüñe
Dostum ^ç aşıklarūñ hep başı meydānuñdadur
8. Zāhir oldı ān vechüñde şu ^şün-ı *kün fe-kān*

³ USD neşrinde ilk mısra şu şekildedir: Zulmeti ko kanda gidersin delil et hakkı kim
b: Allāhu: Allāh USD.

“**Allāhu nūru**’s-semāvāti ve’l-ard (ardı), meselu nūrihī ke mişḳātin fiḥā mısbāh (mısbāhun), el mısbāhu fi zucāceh (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrıyyun, yūkadu min şeceratin mubāraketin zeytūnetin lā şarkıyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudiu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūrihī men yeşāu, ve yadribullāhu ^şl-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey’in alim (alimun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuştırulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35).

⁴ Bu beyit USD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Rıkkı menşūr āyetin ümmü’l-kitābın ma’nisin
Gözle kim harf-i kelāmullāh Kur’anındadır

“Ve’t-tūri, Ve kitābin mestürin, Fī **rakkın menşürin**, Ve’l-beyti ^şl-ma’ mūri, Ve ^şs-sakfi ^şl-merfūi, Ve ^şl-bahri ^şl-mescūri, İne azābe rabbike le vāki’un”: Tūr’a, **yayılmış ince deri sayfalara** düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma’mur”a, yükseltilmiş tavana (göge), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir (Tur 52/1-7).

⁵ Bu beyit USD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Aç gönül levhini vü tayy et zamānın defterin
Kāyināt esrārı hōd ser-cümle dīvānındadır

⁶ a: Süleymānsın: Süleymānsan USD, almazsa: alırsa USD, mülküñ: mülk-i USD.

USD neşrinde ikinci mısra şu şekildedir: Nice bin İskender ü Dārāb fermānındadır USD.

⁷ a: şundi: sundu USD.

b: hep başı: başı hep USD.

Ol cihetden *külle yevmin hū* senüñ şânındadır

9. Ey Uşulî hiçe şay kevn ü mekânüñ hâşılın
Hamdulillāh *küntü kenzüñ* gevheri kânuñdadur

149.

Ža‘ fi-i Pāk-Ṭıynet

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Söyle ey sâlik rümüzü ‘*alleme ’l-esmā* nedür
Ya‘ nî keşf eyle künüz-ı a‘ zam-ı esmā nedür
2. Kim-durur saña elestüñ ‘âleminde söyleyen
Vaşf kııl ol zāt-ı pāk-i Hâzret-i Mevlā nedür
3. Var-ısa getür ma‘ nâ şüret yüzinde gösterüp
Şâhid-i zür-ıla yoğsa itdügüñ da‘ vā nedür
4. Bu ta‘ ayyün ‘âleminde görünen şekl ü şuver
Mazhar-ı esmā olan halkıyyet-i eşyā nedür
5. *Kāf ve ’l-Kur’ân* sırım añladuñ-ısa t̄alibā
Cism-ile ma‘ düm olan ism-ile ‘Ankā nedür

⁸ a: ān u: ān USD.

b: yevmin: yevmün USD.

Kün fe-kān (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kur’an’da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yā sîn 36/82, Mü’min 40/68) ayetlerinde geçmektedir. “Yes’eluhu men fi’s-semāvāti ve’l-ard (ardı), **külle yevmin huve** fi şe’nin.”: Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O’ndan isterler. **O, her an** yeni bir ilahi tasarruftadır (Rahman 55/29).

⁹ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘ rifüni”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

¹⁴⁹ 41a.

¹ “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketi fe kâle enbiüni bi esmāi hāulāi in kuntum sadikîn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti.** Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁵ “**Kāf ve ’l-kur’āni**’l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf.** Şerefli **Kur’an’a andolsun** (Kāf 50/1).

6. Var-ısa yoklık götür meydān dırahtı epsem ol
‘ Ākil-ıseñ yoq yere bu itdügün ğavgā nedür
7. Ža‘ fiyā bu yedi çarḥ u yedi Muşhaf yedi ḥaṭ
Yedi Ṭūr u yedi seyr ü bu yedi deryā nedür

150.

Mişālī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey esedullāh-ı ğālib şāh-ı merdānum ‘ Alī
V’ey gönül tahtındaki ḥāqāna sulṭānum ‘ Alī
2. Sende oldı āşikāre *küntü kenzün* maḥzeni
Ey kelāmullāh-ı nāṭıḳ fażl-ı Raḥmānum ‘ Alī
3. Kūh-ı Ṭūrda Mūsiye kılduñ tecellī nūrveş
Ey beşer şüretlü Raḥmān ḥatm-i Ḳur’ānum ‘ Alī
4. Kāfirem imāna gelmezsem şaçuñ küfrinde men
Ey şaçuñ ‘ Alī
5. Sevmişem cān u gönülden men seni ey merd-i tām
Ey ḥayālüm dirliğüm ey cān [u] cānānum ‘ Alī

¹⁵⁰ 41a. Güneş 2011: 569. Gazel.

¹ a: esedullāh-ı ğālib: esedullāh ğālib-i MSD.

b: V’ey gönül tahtındaki ḥāqāna: Gönümün tahtında sensin mīr ü MSD.

² a: Sende: Senden MSD, āşikāre: āşikārā MSD, maḥzeni: cevheri MSD.

“**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifünī”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

³ a: Kūh-ı Ṭūrda Mūsiye: Ṭūr üzre Mūsā’ya MSD, tecellī nūr-veş: tecellī-i nār-dan MSD.

b: Raḥmān ḥatm-i: Ḥaḳ v’ey nūr-ı MSD.

⁴ a: küfrinde: küfrine MSD.

b: şaçuñ : şaçuñ miḥrāb u vechüñ dīn ü imānum MSD.

⁵ Bu beyit MSD’de yok.

6. Şüretüñdür kıblegāhum dāyim añadur yüzüm

Ey lebūñ cām-ı muşaffā āb-ı hayvānum ‘Alī

7. Pārelerseñ de Mişālī dönme ye senden şehā

Tā ebed kāyim senūñle ‘ahd ü peymānum ‘Alī

151.

Vaḥdetī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ders alaldan muşhaf-ı ruḥsār-ı Fazlullāhdan

Vākıf-ı ‘ilm-i ledünnī olmuşam Allāhdan

2. Bīst ü heşt nuṭḡ-ı Qādīmi her ki idrāk itmedi

Qaldı maḥrūm [tā] ebed vech-i Resūlullāhdan

3. İstivā-ı faẓl-ı Ḥaḡdur çün şırātü’l-müstaḡīm

Ḥamdulillāh kim ‘ubūr itdüm sebīlullāhdan

4. *Aḥsen-i takvīm* içinde nuṭḡ-ı Ḥaḡ kıldı qarār

Zāhir oldı sırr-ı maḥfī *küntü kenzullāhdan*

5. Perdelenmişdür gözi dil-ber yüzinden zāhidūñ

Çeşm-i şeyṭān zīrā nūr almaz cemālullāhdan

⁶ a: dāyim: dā’im MSD.

b: Ey lebūñ cām-ı muşaffā: Ey ma‘ānī cennetinde MSD.

⁷ a: Pārelerseñ de: Pārelerlerse MSD.

b: kāyim: ḡanum MSD.

Mecmuada bulunmayıp MSD’de olan beyit şudur:

‘Āleme faẓluñdan irdi rūḡ u cism ü feyẓ-i cūd

Ey ḡayātum v’ey şifāt u zāt-ı yezdānum ‘Alī

¹⁵¹ 41b. Öztürk 2006: 92. Gazel.

² a: Bīst ü heşt: Sī vü dü VHD, ki: kim VHD.

⁴ “Lekad halakne’l-insāne fī **aḥseni takvīm (takvīm)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4). “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifünī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 91.)

⁵ a: yüzinden: yüzünden VHD.

b: zīrā nūr almaz: nūr-ı fer almaz VHD.

6. Hızır u ʿĪsā gibi hayy oldu ezelden tā ebed
Her ki feyz aldı dem-i cān-baḥş-ı rūḥullāhdan
7. Vaḥy-i Ḥaḫdur sözlerüm dirsem n’ola ey Vaḫdetī
Men ʿaref sırrın bilelden ʿārif-i billāhdan

152.

Hüve’l-Mübīn

Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün

1. Şükr kim zerķümüz riyāmuz yok
Ehl-i zerķ olmağa rızāmuz yok
2. Fuḫarānuñ kimine çākeriyüz
Cem’ -i dünyāda dest ü pāmuz yok
3. Hele biz şüret uğrusı degülüz
Tācumuz ḫırķamuz ridāmuz yok
4. İrmişüzdür ğınāya faḫr-ıla
Ḥʷācemüzdür ğanī gedāmuz yok
5. Yansa ʿālem ocağı ser-tā-ser
Bir tüter eski būriyāmuz yok

⁶ Bu beyit VHD neşrinde yok.

⁷ a: n’ola: olur Y.

VHD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-5-4-7

Mecmuada bulunmayıp VHD neşrinde olan beyit şudur:

Ḥayy-ı bākī lā-yemūt oldu ezelden tā ebed

Her ki feyz aldı dem-i cān-baḥş-ı rūḥu’lāhdan

“Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbehū”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

¹⁵² 41b. Bu şiir Nihānī’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me’ālî-Nihānî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

6. Һamdulillāh kim ehl-i dūnyādan
Hiçbir vech-ile recāmuz yoқ
7. Dostdan ger Nihānī gelse belā
Çekerüz tā ölince eyvāmuz yoқ

153.

‘ Amīķī Rāst

Mef’ ulü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fe’ ulün

1. Cānlar çekilüp Һazret-i Mevlāya giderler
Cūlar gibi kim cānib-i deryāya giderler
2. Defn olur-ısa zīr ü zemīne ne ğam ebdān
Ervāh ile ‘ ālem-i bālāya giderler
3. Hengāme-i seyr eylesin rüz-ı cezāda
Bu hāķ-ı cihān özge temāşāya giderler
4. Şanmañ ki ‘ abeş yire telef oldı gidenler
Geldikleri yerden yine oraya giderler
5. Ervāh-ı ‘ Amīķī çekilüp dār-ı beķāya
Murġān-ı fenā menzil-i ‘ uķbāya giderler

154.

Vaħīdī Fermāyed

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Ruħlaruñ bāġın gören ey gonça gülzār istemez
Verd-i zībādan vefā būyın alan hār istemez

¹⁵³ 42a.

¹⁵⁴ 42a.

2. Āşinā-yı derd ü ğam olan n'idermiş şādiyi
Maḥrem-i yārān-ı hem-dem çünki aġyār istemez
3. Leblerüñ esrārını nüş eyleyen 'ārif bugün
Ḥayretüñ zevķindedür ol özge esrār istemez
4. 'Aşk-ıla bīdār olan 'aql-ıla olmaz ḥufte-dil
Ḥ'āb-ı ğaflet zevķini 'ālemde bīdār istemez
5. 'Āşıkā 'arz eyleme 'ilm-i rūsūmı ey faķih
Fenn-i 'aşkuñ fāyıkı çün ders-i muḥtār istemez
6. 'Ālemü 'l-ġaybüñ rümüzın añlayan itmez cedel
'Ārif-i sırr-ı İlähī baḥş-i tekrār istemez
7. Ey Vaḥidī nūr-ı ḥürşid-i ezelden göz açan
Zulmet içre rüşenā-yı şem'-i bāzār istemez

155.

Sürürī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Biz ezelden tā ebed meydāna gelmişlerdenüz
Şāh-ı merdān 'aşķına meydāna gelmişlerdenüz
2. Kılmaġa Ḥaḳdan kelāmullāh-ı nāṭık şerḫini
Rūḥ-ı ḳudsüz kim ruḥ-ı insāna gelmişlerdenüz
3. Ğayb-ı muṭlaḳdan temāşā-yı ruḥ-ı zībā için
Biz şehādet mülkine seyrāna gelmişlerdenüz

¹⁵⁵ 42a.

4. Kāyinātı şūret-ı Raḥmāna tebdil eylerüz
Kim beyān-ı ‘alleme ʾl-Ḳur ʾāna gelmişlerdenüz
5. Bir mu‘ anber turrenūñ küfrine āmennā diyüp
Ḥaḳḳa teslīm olmışuz imāna gelmişlerdenüz
6. Sākī-i Bākī meyinden mest olup geçmekdeyüz
Na‘re-i mestān urup mestāne gelmişlerdenüz
7. Ey Sürürī ‘ıyd-ı ekberdür cemāl-i dil-berün
Biz bu ‘ıyd-ı ekbere ḳurbāna gelmişlerdenüz

156.

Ḥāletī Rāst

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

1. Cām-ı şarāb-ı ‘aşkı iç kim ḥumārı yoḳdur
Gülzār-ı ehl-i ‘aşḳa ‘azm it ki ḥārı yoḳdur
2. ‘Aşḳ-ıla her ki terk-ı nām-ı nişānı kılmaz
Nām u nişānı olmaz nāmūs u ‘ārı yoḳdur
3. Varım viren cihānda ‘aşḳ elemin yerine
Mālik degül-durur ol bir şeye varı yoḳdur
4. Virüp metā‘-ı dehri almayan ol ki āḥrī
Bāzār-ı kāsıd anuñ bil kesb-i kārı yoḳdur
5. Ey Ḥāletī bu dehrün ḥāline olma ğamgīn
Devr-i felek-durur bu bir ān ḳarārı yoḳdur

⁴ “Alleme ʾl-kur ʾān (kur ʾāne).”: **Kur’an’ı öğretti** (Rahman 55/2).

¹⁵⁶ 42b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

157.

Emîr Nesîmî Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bülbülem gülşende ben gülzāra yoğdur minnetüm
Dostlar minnet Ĥudāya ĥāra yoğdur minnetüm
2. Cān u diller virmişem dil-ber ĥayālin görmege
Çün müyesser kıldı Ĥağ dildāra yoğdur minnetüm
3. Tañrı ĥağğı-çün bugün baş egmezem nā-merde ben
Ben baña yār olayın sen yāra yoğdur minnetüm
4. Bendeyem bend olmuşam zencîr-i zülfüñ bendine
Manşūram meydāna geldüm dāra yoğdur minnetüm
5. Vāhid oldum yār-ıla yārüm bugün minnet Ĥağa
Ey Nesîmî zerrece ağıyāra yoğdur minnetüm

158.

Ža' fi-i Pāk-Dil

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey қаşunla kirpügüñ şāhib ĥurūf-ı muĥkemāt
Ruĥlaruñ āyāt-ı Ĥağdur kim olupdur beyyināt
2. Noğta-ı ĥālūñ-durur *ve 'n-necmi alnuñ ve 'l-kamer*

¹⁵⁷ 42b. Bu şiir ND neşrinde yok. Kalyon 2015: 19. Şiir.

¹ a: ben: men FNRŞ.

² a: Cān u diller: Cān-ı dilden FNRŞ, dil-ber ĥayālin görmege: dil ben ĥayāl-i ĥaddüñe FNRŞ.

³ a: ben: kim FNRŞ.

b: baña yār olayın sen yāra: yaña tek yār ola bin yara FNRŞ. FNRŞ'de beyit sırası şu şekildedir: 1-4-3-2-5.

¹⁵⁸ 42b.

İstivāñuñ sırrıdır Qur'āndaki *fe'l-fārikāt*

3. Sendedür maħmül ü ħāmil oluban ħāl ü maħal
Anuñ-içün geldi şānuñda senüñ *ve'l-ħāmilāt*
4. Başdan ayağa Kelāmullāhsın [kim] nūr-ı Hağ
Kim nizā^c eyler cemālün āyet-i *ve'n-nāzi'āt*
5. Sensin ol 'Īsā ki toğdı māderinden bī-peder
Añla bu mazāyı tā ħall ola saña müşkilāt
6. Ben ne yüzden dimeyem ruħsāruña levħ-i mübîn
Sende bulundu mufaşşal çünki işbu mücmelāt
7. Āsitān-ı pīre teslim olalıdan Ža^c fiyā
Ĥamdulillāh kim degül eksük gönülünden vāridāt

159.

Celālî Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dutmayınca kesr-i nefis idüp melāmet gūşesin
Mümkin olmaz zāhidā bulmağ selāmet gūşesin

² “**Ve'n-necmi** izā hevā.”: Battığı zaman **yıldıza andolsun ki** (Necm 53/1). “**Ve'l-kameri** izā telāhā.”: Onu (Güneş'i) izlediğinde **Ay'a andolsun** (Şems 91/2). “Fe'l-fārikāti” ibaresi Mürselat 77/4'te geçmekte ve “ve de ayıranlara” anlamına gelmektedir. Bu surenin ilk yedi ayetinin meali, Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı Kur'an mealinde birlikte verilmiştir: Ard arda gönderilenlere, kasırga gibi esenlere, hakkıyla yayanlara, hakkıyla **ayıranlara**, özür ya da uyarı olmak üzere öğüt bırakanlara andolsun ki, uyarıldığımız (Kıyamet) mutlaka gerçekleşecektir (Mürselat 77/1-7).

³ “Ve'l-ħāmilāt” ibaresi Zariyat 51/2'de geçmektedir. “Ve taşıyanlar” anlamına gelmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı mealde bu surenin ilk altı ayetinin meali bir arada verilmiştir: Tozutup savuranlara, ağırlık **taşıyanlara**, kolaylıkla akanlara, iş bölüştürenlere andolsun ki, size vaad olunan şey elbette doğrudur. Hesap ve ceza mutlaka gerçekleşecektir (Zariyat 51/1-6).

⁴ “Ve'n-nāziāti garkā (garkan).”: **Andolsun (kâfirlerin ruhlarını) şiddetle çekip çıkararlara**, (Naziat 79/1).

¹⁵⁹ 43a. Bu şiir CLD'de yok.

2. Faḥr ider faḥr-ıla dil virmez anı dünyālara
Kenz-i lā-yefnā bilür ‘arîf ḳanā‘ at gūşesin
3. Manşib-ı dünyāya rāğıb olmasam ḳılmañ ‘aceb
Pādişehler ārzū eyler ferāgat gūşesin
4. Bulımaz sen Ḥaḳḳı ḥalḳuñ girmeyince ḳalbine
Añlamaduñ daḫı şūfi sen ‘ibādet gūşesin
5. Geçdi dünyādan Celālî ḥüb-rūdan geçmedi
Rind olan şeyḫ olsa terk itmez zarāfet gūşesin

160.

Sürürî ‘Aleyhi Raḥme

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey kelāmullāh-ı nāṭıḳ zülf-i ruḥsāruñ senüñ
Ṭālibe dīdār-ı Ḥaḳ dīdār dīdāruñ senüñ
2. *Kün fe-kāna* ‘illet-i ğālî cemālüñ olmasa
On sekiz biñ ‘ālem olmazdı ṭalebkāruñ senüñ
3. Āfitāb-ı maṭla‘ -ı şubḥ-ı ezeldür ṭal‘ atüñ
Kim cihānı cümleten nūr itdi envāruñ senüñ
4. Leblerüñ Rūḫü’l-Ḳudüsdür şüret-i ādemde kim
Āyet-i Ḳur’ān-durur mu‘cizde güftāruñ senüñ

² “Kenz-i lā-yefnā” ibaresi “tükenmez hazine” anlamına gelip bu ibare ile “Kanaat, tükenmez hazinedir.” hadis-i şerifine işaret olunmaktadır. (Bkz. Bilmen, **a.g.e.**, s. 468.)

¹⁶⁰ 43a.

² Kün fe-kān (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kur’an’da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yā sîn 36/82, Mü’min 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

5. Mest olup Mansûr tek söyler ene 'l-Ḥaḡ kāyināt
Olalı deyr-i fenā dervāzesi dāruñ senüñ
6. Secde eylerdüñ daḡı zībāya her dem zāhidā
Şüret-i Raḡmāna ger olaydı ikrāruñ senüñ
7. Ey Sürürī sırr-ı *Raḡmānū* 'ale 'l-'arşi 'stevā
Sendedür kim sığmadı kevneyne esrāruñ senüñ

161.

Vaḡdetī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. İki ḡaṭṭuñ faẓl-ı Yezdānuñ beyānın gösterür
'İlletin aḡ u ḡaranuñ hem 'ıyānın gösterür
2. Bir şecerdür ey ruḡsāruñ
Āteş-i *innī enallāhu*ñ duḡānın gösterür
3. *Ḳabe ḡavseynüñ* rümüzın 'aḡla itdükçe su 'āl
Sen meh-i bī-mihrümüñ ebrū-kemānın gösterür
4. Levḡ-i maḡfūz u ḡalemden bir nişān itdüm ṭaleb
Muşḡaf-ı vechin 'ıyān idüp beyānın gösterür
5. La' l-i nābuñla kelāmuñ çeşm-i cāna ey melek
'Ālem-i ervāḡ-ı ḡudşinüñ mekānın gösterür

⁷ “Er-rahmānu alāl arşistevā.”: **Rahmān, Arş'a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

¹⁶¹ 43a. Bu şiir VHD neşrinde yok. Bu şiir bir iki kelime farkıyla 135. şiir olarak yer almaktadır.

² “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātıl vādil eymeni fil buk'atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā **innī enallāhu** rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! **Şüphesiz ben**, evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah'ım**.” (Kasas 28/30).

³ “Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9).

6. ‘ Ālem-i ğayb u ‘ ademden bir mişāl itdüm taleb
Geh miyānın ol perī gāhī dehānın gösterür
7. Vaḥdetī ū r-i felek-ḳadrūñ güneş gibi ‘ ıyān
Mu‘ ciz-i ‘ ĩsā-yı rūḥullāh nişānın gösterür

162.

Sultān Nesīmī ‘ Aleyhi Raḥme

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Süre-i *şemsü’ d-ḍuḥā* cānā senüñ vechüñdedür
Āyet-i *leylen izā yaḥşā* iki zülfüñdedür
2. Çün *beneynā fevḳaküm seb‘ ān ū ūdādān* Ḥaḳ didi
Hem *ce‘ alnāhū sirācen* şol yedi ḥaṭṭuñdadur
3. *Rabb-i ekrem* çünki ta‘ līm eyledi saña ḳalem
‘ *Alleme’ l-insāne mā lem ya‘ lem* ol ‘ ilmüñdedür
4. Yazmış alnuñ üstine *naşrun min-Allāh* ey beşer
Oḳuyan *fethān ḳarībi* cīm-ile dāluñdadur

¹⁶² 43b. Ayan 2002: 67. Gazel.

¹ a: Şemsü’ d-ḍuḥā: Şems-i ḍuḥā ND, vechüñdedür: vechüñ durur ND.

b: yaḥşā: yağşā ND, zülfüñdedür: zülfüñ durur ND.

² a: Ḥaḳ: o ND.

b: ce‘ alnāhū: ce‘ alnāhā ND, ḥaṭṭuñdadur: ḥaṭṭuñ durur ND.

“Ve beneynā fevḳaküm seb‘ ān ū ūdādā (şidāden).”: **Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik** (Nebe 78/12). “Ve **cealnā sirācen** vehhācā (vehhācen).”: Alev alev yanan aydınlatıcı ve ısıtıcı bir **kandil yarattık** (Nebe 78/13).

³ a: çünki ta‘ līm eyledi saña ḳalem: çün saña ta‘ līm eyledi ḳalem ND.

b: ‘ ilmüñdedür: ‘ ilmüñ durur ND.

“İkra’ ve **rabbukel ekrem (ekremu)**.”: Oku! **Senin Rabbin en cömert olandır** (Alak 96/3). “...Alleme’ l-insāne mā lem ya‘ lem.”: O, kalemlle yazmayı öğretendir, **insana bilmediğini öğretendir** (Alak 96/4-5).

⁴ b: Oḳıyan: oḳıtan ND, dāluñdadur: zāluñ durur ND.

“Ve uhrā tuḥıbbünehā, **naşrun minallāhi** ve **fethun karīb (karībun)**, ve beşşiri’ l-mü’ minin (mü’ minine).”: Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: **Allah’tan bir yardım** ve **yakın bir fetih** (Mekke’nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü’ minleri müjdele (Saf 61/13)!

5. Yā Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd u Hāşimsin yaḳın
Halka faẓluñdan irişür luṭf-ı elṭāfuñdadur
6. *Ve 's-semā zāti 'l-burūc* şaçuñla қаşuñ kirpügüñ
Hem *ce' alnāhu ṭibāḳan seb'a* eflāküñdedür
7. Zülf ü қаşuñ kirpügüñ merfū' [ü] aḡzuñ Selsebīl
Cennet ü hem ḥūr [u] Rıḍvān Beyt-i Ma' mūruñdadur
8. Zülf ü қаşuñ kirpügüñ çün Haḳ didi *ümmü 'l-kitāb*
Veh 've esmā-i müsem mā sī vü dü nuṭṭuñdadur
9. Çün Nesīmī gördi isminde Na' imī ismini
Beyyine 'l-Furḳān didügi Levḥ-i Maḥfūzuñdadur

163.

Mālikī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. idrāk itmeye

⁵ Bu beyit ND neşrinde yoktur.

⁶ a: şaçuñla қаşuñ: ol saç u қаş u ND.

b: *ce' alnāhu*: *ce' alnāhā* ND, eflāküñdedür: eflākuñ durur ND.

“*Ve 's-semāi zāti 'l-burūc* (burūci).” Burçlarla dolu göge andolsun (Burūc 85/1). “*Ce' alnāhu*” ibaresi “onu kıldık” anlamına gelmekte Kur'an'da çeşitli sürelerde geçmektedir. “*Ellezī halaka seb'a semāvātın tibākā* (tibākan), *mā terā fi halkı 'r-rahmāni min tefāvut* (tefāvutin), *ferci 'l-basara hel terā min futūr* (futürin).” O, **yedi** göğü **tabaka tabaka** yaratandır. Rahmān'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun? (Mülk 67/3)

⁷ Bu beyit ND neşrinde aşağıdaki gibidir:

Göz ü қаşuñ saḳf-ı merfū' oldı aḡzuñ selsebīl
Cennet ile ḥūr u ḡilmān beyt-i ma' mūruñ durur

⁸ Bu beyit ND neşrinde aşağıdaki gibidir:

Zülf қаşuñ kirpügüñe Haḳ didi *ümmü 'l-kitāb*
Fī-şeb-i esmā semāda sī vü dü ḥüsnüñ durur

“*Ümmü 'l-kitāb*” ibaresi Kur'an-ı Kerim'de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhruf 43/4 geçmekte ve “*Levh-i Mahfuz*” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “*Fātiha*” Suresidir.

⁹ a: gördi: buldı ND, isminde: cisminde ND, na' imī ismini: Hüseynī cismine ND.

b: Beyyine 'l-Furḳān didügi levḥ-i maḥfūzuñdadur: Şol ki Qur'an didi Haḳdan levḥ-i maḥfūzuñ durur ND.

¹⁶³ 43b.

Ten midür kim ʿ aşk-ı rāhında yüzün hāk itmeye

2. Dil midür gönlin idelden ğayrıya
Levh-i dilde mā-sivā naqşın
3. Daʿ vā-ı ʿ aşk itmesün her zāhid-i efsürde-dil
Meclis-i ʿ aşk içre tā kim sīnesin çāk itmeye
4. Maḡzen-i esrār-ı ğayba vāqıf olmaz ey gönül
Şol gedā kim nūş idüp aġuyı tiryāk itmeye
5. Sīnesinde maʿ rifet nūrı zuhūr itmez dilā
Rāh-ı ʿ aşk içinde şol kim cüst ü çālāk itmeye
6. Şāhib-i dürr-i ḡaḡāyık olamaz her büʿl-heves
Dem-be-dem seylābveş çeşmini nemnāk itmeye
7. Aḡmed ibn-i Gülşenīye ʿ āşık olmaz Mālīkī
Derd-i dilden kim ki sūz u āh u ğamnāk itmeye

164.

Hāşimī Fermāyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Şāfiyem şūfi ezelden Ḥaḡḡa mirʾāt olmışam
İbtidāsuz gevherüm her bī-nihāyāt olmışam
2. Cümle eşyānuñ dilinde nāḡıḡıyam nuḡḡıyam
Hem Zebūr İncil ü Furḡān-ıla Tevrāt olmışam
3. Sen saña perde[ʾi] kılma sensin ol sırr-ı İlāh

¹⁶⁴ 44a.

Varlığum maḥv eyleyelden maḥzar-ı zāt olmışam

4. *Küntü kenzün* sırrına vâkıf olaldan zâhidâ
Lâ-şerîkûñ birligine muṭlaḳ âyât olmışam
5. Bu dil-i vîrānumı ma‘ mūr idelden Hâşimî
Hem Kelîmem hem aña Ṭür-ı münâcât olmışam

165.

Yemîni Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. *Lî-ma‘ allāhuñ* maḳāmı vech-i Faẓlullāh imiş
Li-meni ‘l-mülk-i lisānı nuṭḳ-ı Faẓlullāh imiş
2. Kāf u nūnuñ nāṭıḳı hem kāyinātuñ Ḥālîḳı
Küntü kenzün ‘ aşıḳ u ma‘ şūḳı Faẓlullāh imiş
3. Ḳuvvet-i şavt u kelāmuñ mebde‘i vü neş‘esi
Lâ-mekānuñ gencinüñ şâḫibi Faẓlullāh imiş
4. ‘ Ālem-i zāt u şıfātuñ ‘ aynı vü mâhiyyeti
Hem münezzeh cümlesinden zāt-ı Faẓlullāh imiş

⁴ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü‘l-halke liya‘rifünî”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

¹⁶⁵ 44a.

¹ lî-ma‘ allāh: “**Benim Allah ‘la...**” anlamındadır. “Benim Allah ‘la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclünî, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.); “Yevme hum bārizün (bārizüne) lā yahfā alāllāhi min hum şey‘un, **li meni ‘l-mulku**‘l-yevm (yevme), lillāhi ‘l-vāhidil kabhār (kabhāri).”: O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah’a gizli kalmaz. Bugün **mülk (hükümlerlik) kimindir?** Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah’ındır (Mü‘min 40/16).

² “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü‘l-halke liya‘rifünî”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

5. Gösteren esmā-i ḥüsni öğreden esmā-i küll
Söyleyen *tā hā* ü *yā sîn* ya' nî Fazlullāh imiş
6. Şāhib-i tenzîl ü te'vîl ü kitāb-ı āsumān
Ol kelāmullāh-ı nāṭıķ ya' nî Fazlullāh imiş
7. Enbiyā vü evliyānuñ Ma' bûdı hem maķşûdı
Âdem ü Havvāya mażhar ḥüsn-i Fazlullāh imiş
8. Leyletü 'l-Esrāda Aḥmed gördügi vech-i İlāh
Şüret-i *şābin қатағ* ya' nî ki Fazlullāh imiş
9. ' Arş u kürsî-i İlāhî Levḥ-i Maḥfûz-ı semā
Encüm ü burc u dürc-i menzil-i Fazlullāh imiş
10. Nüh felek ü çarḥ-ıla seyr eyleyen şems ü kamer
Beyt-i Ma' mûruñ esāsı saķfi Fazlullāh imiş
11. İsm olan bi'l-ķuvve vü bi'l-fi'l fi vü zād ü lām
Ey Yemîni her irenüñ nāmı Fazlullāh imiş

166.

Muḥîṭi Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şüret-i ādem ki vech-i zāt-ı Fazlullāhdur
' Arz-ı dîdār itmege āyîne-i Allāhdur

⁵ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1). “Yā sîn”: Yā sîn (Yā sîn 36/1).

⁸ “Şüret-i şābin қатағ” ibaresi ile Hz. Peygamber'in miraç gecesinde Allah'ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

⁹ b: Bu mısraın vezni bozuktur.

¹⁶⁶ 44b.

2. Heft haṭṭuñ istivāsından ʿubūr it kim ʿıyān
Heşt bāğ-ı cennet-i aʿlāya toğru rāhdur
3. Kāfir-i nefsi helāk eyle ğazā kıl Hāḫ için
Kim cihād-ı ekber itmek fī-sebīlullāhdur
4. Bīst ü heştten sī vü düden her kim oldı bā-ḫaber
ʿĀlem-i ğayb u şehādet sırrına āgāhdur
5. Fırḫa-i nācīden ol gel vāşıl-ı Yezdān olup
Olma yetmiş ikiden kim rānde-i dergāhdur
6. Hātem-i mühr-i Süleymāndur kelām-ı fażl-ı Hāḫ
Oḫuyan naḫş-ı nigīn[i] ins ü cinne şāhdur
7. Şerḫ-i esmādan müsem māya Muḫīṭi yol bulan
Fī ü zād ü lām-ı Hāḫdan ʿārif-i billāhdur

167.

Sürürī ʿAleyhi Raḫme

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Āftāb-ı ṭalʿ atuñdan refʿ ola çünkim niḫāb
.....nūr kim dir āfitāb
2. Ḳāmetüñden ḫāke sāye düşdügin görüp didi
Sidreden Rūḫü'l-Ḳudüs *yā leytenī küntü türāb*
3. Hey ne muʿciz-nāmedür ḫüsnüñ kim anı ʿaḫl-ı kül

¹⁶⁷ 44b.

² “İnnā enzernākum azāben karībā (karīben), yevme yenzuru'l-merʿu mā kaddemet yedāhu ve yekūlu'l-kāfiru **yā leytenī kuntu türābā (turāben)**.”: Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve inkārcının, “**Keşke toprak olaydım!**” diyeceği günde gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı uyardık (Nebe 78/40).

Eylemiş esmā-i hüsni defterinden intiḥāb

4. Ey Sürūrī bā-i bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Oldı Hāḫdan 'ārife *men 'indehu 'ilmü'l-kitāb*

168.

Muḥīṭi-i Pür-Hüner

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. *Ümmü 'l-kitābı* kâtib-i rüz-ı ezel faḫaṭ
Ruḫsâr üzre ol ḫamerüñ yazdı ḫüsni-i ḫaṭ
2. Ḳıldı tecellî aḫsen-i şüretde zāt-ı Hāḫ
Fehm eyle merd-i 'ārif iseñ tekye-i ḫaṭaṭ
3. Hüsni-ile rüy-ı arza ḫalife olalı yār
Bağdād-ı dilde gözlerümüñ yaşı oldı Şaṭ
4. Sevdā-yı zülfin ol şanemüñ terk idem dime
Ḥayrū 'l-umūr sırrına dāl oldı fi 'l-vasaṭ
5. Ḳur'an Muḥīṭi ḫāl ü ḫaṭ vech-i yārdur
Erbāb-ı faẓl ü 'ilm-i Hāḫa ḫarf-i bā-nuḫaṭ

169.

Rūḫi-i Bağdādī

⁴ “Ve yekülullezîne keferü leste murselā (murselen), kul kefā billāhi şehiden beyni ve beynekum ve **men indehu ilmu 'l-kitāb (kitābi)**.”: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. De ki: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de **yanında kitap (Kur'an) bilgisi bulunanlar** yeter.” (Rad 13/43) ¹⁶⁸ 44b.

¹ “Ümmü 'l-kitāb” ibaresi Kur'an-ı Kerim'de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

⁴ Ḥayrū 'l-umūri evsātuhā: Her işte orta yol hayırlıdır. (Hadis-i şerif için Bkz. İbrahim Canan, **Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte**, C. 6, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 541)

¹⁶⁹ 45a. Ak 2001: 564. Gazel. Bu şiir daha önceden bazı yerleri silinmiş de olsa 120. şiir olarak yer almıştı.

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Yāruñ yüzinde kudret eli yazdı yedi haṭ
Keşf ola tā ki mes'ele-i emred-i kaṭaṭ
2. Ol haṭṭ-ı istivā ki reh-i müstakīmdür
Yol bulsa her kim aña odur ümmet-i vasaṭ
3. Haṭ-ı ruḥuñ haḳıḳatini bilmeyüp o kim
Beñzer şu cāhile ki oḳur Muşḫafı ḡalaṭ
4. Vechüñ kitābı nükte-i 'aşkı beyān ider
Ya' nī toḳuz ḫurūf-durur on iki nuḳaṭ
5. Zevḳ eylerüz müṭāla' a-ı haṭṭ-ı yārdan
Eglencemüz cihānda odur Rūḫiyā faḳaṭ

170.

Ḥüseynī Rāst

Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün

1. Merd olan meydān-ı 'aşḳa eyleyüp terk-i vücūd

¹ “Emred-i kaṭaṭ” ibaresi ile Hz. Peygamber’in miraç gecesinde Allah’ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

² “Ve kezālike cealnākum **ummeten vasatan** li tekünū şuhedāe alen nāsi ve yekūner resūlu aleykum şehīdā (şehīden), ve mā cealnāl kıbletelleṭi kunte aleyhā illā li na'leme men yettebiur resūle mimmen yenkalibu alā akibeyh (akibeyhi), ve in kānet le kebīreten illā allellezīne hedallāh (hedallāhu) ve mā kānallāhu li yudīa imānekum innallāhe bin nāsi le raūfun rahīm (rahīmun).”: Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi **orta bir ümmet** yaptık. Her ne kadar Allah’ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resül’e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kıble yaptık. Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir (Bakara 2/143).

³ a: haḳıḳatini: haḳıḳati RHD, o kim: ögen Y.

⁴ a: 'aşkı: kı RHD.

b: ḫurūf-durur: ḫurūf-dur u RHD.

RD neşrinde beyit sıralaması şöyledir: 1-4-2-3-5.

⁵ Zevḳ: Ḥazz RHD.

¹⁷⁰ 45a. Bu şiirin yazım şeklinde ve vezninde bir sorun olmamasına rağmen kafiyesi bozuk bir şiirdir.

Pāk idüp mir 'āt-ı ƣalbi eyledi Hāƣƣa sücüd

2. Hırƣa 'ı destār-ıla lāf eylemez zāhidlenüp
'İlmini 'ayne'l-yaƣıne irgüren eyler süküt
3. Leyletü 'l-Esrāya vāƣıf olmayan bilmez Hāƣı
Bī-başardur görmez ol da' vāsına yoƣdur şübüt
4. Ol kim insānı kelāmullāh-ı nātıƣ bilmedi
Lī-ma' allāh menziline irmeyüp itmez 'urüc
5. Ey Hüseynī Sāƣı-i Bāƣı elinden içmeyen
Zātını pāk eyleyüp itmez řabāyi' den ģurüc

171.

Rūģı

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Bī-'amel 'ilm-ile kāmil geçinen cāhıldür
Kim ki ģatı-ı ruģ-ı ģübānı oğur kāmıldür
2. *Yevme lā-yenfa'u mālün* didi çün Mevlāmuz
Bu sözi kim ki ta' aƣƣul ider ol 'āƣıldür
3. Dāyimā Hāƣƣa teveccüh ider ol kāmil kim

⁴ Lī-ma' allāh: “**Benim Allah'la...**” anlamındadır. “Benim Allah'la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğı da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclünī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber'e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

¹⁷¹ 45a. Ak 2001: 369. Gazel.

² a: didi çün: ki didi RHD.

“**Yevme lā yenfa'u mālun** ve lā benün (benüne).”: “**O gün ki ne mal fayda verir** ne oğullar!” (Şuarā 26/88)

³ a: teveccüh: maģabbet RHD.

“Men eģabbe ģaceren”: Kim bir taşı severse...

Men eḥabbe ḥaceren nüktesine kâyıldür

4. Oğumağla kişi fâzıl mı olur lâ-vallâh
Men ‘aref sırrına her kim ki irür fâzıldur
5. Dotalum mümkün imiş devlet-i dünyâyâ vuşul
‘Âkıl olan n’ider ol devleti kim zâyıldür
6. Kimi bâtında ider seyr kimi zâhirde
Kiminüñ menzili deryâ kiminüñ sâhıldür
7. Ma’ rifet olmayıcağ bir kişide ey Rûhî
Câh-ıla başı göge irse yine câhıldür

172.

Hüve’l-Ḥamd

Fe’ ilâtün Fe’ ilâtün Fe’ ilâtün Fe’ ilün

1. Her kitâbı oğumış ‘âlim ü dâñâyuz biz
Dürlü dürlü dilümüz var ulu deryâyuz biz
2. Her gelen dest-i du’âmuzdan eli boş gitmez
Pîr-i aşḥâb-ı şafâ Tûr-ı temennâyuz biz

⁴ a: Oğumağla: Oğumağla RHD. kâmil: fâzıl RHD.

b: fâzıldur: kâmindür RHD.

“Men arefe nefsehü fekad arefe Rabbehü”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

⁵ a: Dotalum: Tatalum RHD.

⁷ Câh-ıla: Câhilün RHD.

Mecmuadaki 5. ve 6. beyitlerin yerleri RHD neşrinde değışmiştir.

Mecmuada olmayıp RHD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Çangı zâhid ki dil-âzârlığa mâyıldür

Rüz u şeb her ne ‘ibâdet ki ider bâtıldur

Sâlikân-ı reh-ı ‘aşğ cennete meyl itmezler

Neylesün cenneti didâra o kim vâşıldur

¹⁷² 45b. Çavuşoğlu: 151. Gazel.

3. Gönlümüz Nîl ü Aras gibi cihāna akmaz
Kevşer ırmağı gibi tārîk-i dünyâyuz biz
4. Ğam [u] derd-ile za'îf ü dem-i serdile naḥîf
Ma' nāda kuvvet-i taqvā-y-ıla aqvâyuz biz
5. Dāğ-ıla taş u kıbāb-ı felegi inledürüz
'Aşğ-ıla tā ser ü pā nāle olan nâyuz biz
6. Nazm-ı Yaḥyā gibiyüz gerd-i kederden ḥālî
Zāhir ü bātını pür-baḥr-i muşaffâyuz biz

173.

Ḥayālî

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Halka ednā görinen 'ārif [ü] dānâyuz biz
Zerrede gizlü güneş kaçrede deryâyuz biz
2. Kaṭre-i şeb-nem-i eşk ile bulup neşv ü nemā
Zerreleş pertev-i mihr ile hüveydâyuz biz
3. Bilinür cevher-i 'irfān-ıla mir'āt-ı derün
Açılır herkese bir tiğ-ı mücellâyuz biz
4. Beklerüz ḥāniḳah-ı Ḥazret-i Mevlānāyı
Nefes-i pîr-i kemer-beste olan nâyuz biz

⁴ a: za'îf ü: za'îfüz YBD.

⁵ a: Dāğ-ıla taş u: Tağ ile taşı YBD.

⁶ b: Zāhir ü: Zāhiri YBD, pür-baḥr-i: bir baḥr-i YBD.

Mecmuada bulunmayıp YBD neşrinde olan beyit şudur:

Zāhidā hāy ile hüy ile hüveydāsin sen

Zerreler gibi bu gün mihr ile peydâyuz biz

¹⁷³ 45b. Bu şiir HD neşrinde yok.

5. Bāde-i Cem [ile] Ḥayālī leb-ā-leb sāķī
Meclis-i ‘aşğda pür-cām-ı muşaffāyuz biz

174.

Şerīfī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey gönül gel dīde-i taḥķīķ-ile insāna baķ
Ger Ḥaķı görmek dilersen şüret-i Raḥmāna baķ
2. *Aḥsen-i takvīme* inkār eyleyen dīv-i recīm
Münkir-i rü’yet-durur merdūd olan şeytāna baķ
3. Ḥüb olan şüretde hergiz yoķ-durur Ḥaķdan cüdā
Gel bu yüzde gözle sen ‘aşıķlayın cānāna baķ
4. Her kimün yoķdur yaķını ḥüblara müşrikdür ol
Şirket içre ķalmış ol taķlīd-ile gümāna baķ
5. Ḥaķ cemīl olduğıçun ister cemāli gözlerüm
Uş bu yüzden ğayrı var mı aç gözün merdāna baķ
6. Her neye ķılsañ nażar sen Ḥaķ-durur Ḥaķķ’al-yaķin
Ḥaķdan özge var mı-durur zerresin ḥaķķāne baķ
7. Ḥaķķa ikrār ile sen gel ‘ucbuñı terk eyle kim
Her yañadan gözleyüp bir dil-ber-i ḥübāna baķ
8. Ey Şerīfī yüzüñi döndür o vechullāh[a] kim

¹⁷⁴ 46a. Bu şiir, 100. şiir olarak daha önce yer almaktadır. Bu şiir ŞFD neşrinde yok.

² “Lekad halakne ʿl-insāne fī **aḥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

Ka' be-i taḥḳīki bulduñ şıdḳ-ıla imāna baḳ

175.

Sulṭān Nesīmī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Tā veliyler dām[en]ine irdi bizüm destümüz
Ḥaḳḳı kendü zātumuzda bulduḳ oldu ḳaşdumuz
2. Terk-i tecrīdüz bugün ḥayl [ü] ḥaşemden geçmişüz
Pāk Rüm abdālyuz bir dostumuz bir postumuz
3. Sen murabba' cübbe giydünse n'ola ey vā' izā
Biz daḫı altun benekle zīnet itdük cismümüz
4. Dünyāyı fānī bilüp ' uḳbāya tebdil eyledük
Anuñ-içün her kişi abdāl oḳurlar ismümüz
5. Ey Nesīmī Ḥazret-i şāhuñ zamānından berü
Zü'l-fiḳār oldu Ḥavāric boynına ser-destümüz

176.

Şerīfi-i Pāk-Siret

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Faẓl-ı Ḥaḳdan dāniş-i keyfiyet-i eşyā bizüz
Ādeme Ḥaḳdan gelen ta' līm için esmā bizüz

¹⁷⁵ 46a. Bu şiir ND neşrinde yok. Kalyon 2015: 18. Şiir.

¹ b: zātumuzda bulduḳ: özümüzde bulmaḳ FNRŞ.

² a: ḥayl [ü] ḥaşemden: cümle ḥişimdan FNRŞ.

b: abdālyuz bir dostumuz bir postumuz: ili abdālyuz bir postumuz bir dostumuz FNRŞ.

³ a: murabba' cübbe giydünse n'ola ey vā' izā: mürafa' cebe giydinse n'ola zāhid bugün FNRŞ.

⁴ a: eyledük: olmuş FNRŞ.

¹⁷⁶ 46a. Bu şiir ŞFD neşrinde yok.

2. On sekiz biñ ‘ âlemüñ sırrını şor gel sen bize
Vākıf-ı ervāḥ olan māhiyyet-i ma‘ nā bizüz
3. Oğduḡ esmā-i küllī ma‘ nā-yı *ümmü ‘l-kitāb*
Ka‘ be-i taḥḳīḳ bulduḡ Mescid-i Aḳṣā bizüz
4. Pāk rūḡuz oldı mün‘ akid
Mehdī-i hādīyüz olduḡ Hıẓr-ıla ‘ İsa bizüz
5. Şüret-i insānda gördük ‘ ayn-ı Fazlullāhı biz
Leyletü ‘l-esrāya *sübḫānellezī esrā* bizüz
6. On iki burc u kevākib hem toḡuz eflāk-i çarḡ
Dört ‘ anāşırdan mürekkeb esfel ü a‘ lā bizüz
7. Bizdedür çün ma‘ nā-yı *Raḥmān ‘ale ‘l-‘arşı ‘stevā*
Kāf ve ‘l-Kur ‘ān hem *yā sīn* ü hem *tā hā* bizüz
8. *Küntü kenzüñ* sırrıyuz hem *ḡul kefānuñ* āyeti
Ma‘ nā-yı cümle biz olduḡ ümmet ü Sultān bizüz
9. Ey Şerīfi bizdedür sırr-ı semāvāt-ı zemīn

³ “Ümmü ‘l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevindir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

⁵ “**Subḫānellezī esrā** bi ‘abdiḫī leylen mine ‘l-mescidi ‘l-harāmi ilel-mescidi ‘l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātınā, innehu huve ‘s-semī‘ ul-basīr (basīru).”: Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) **bir gece** Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya **götüren Allah’ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkiyla işitendir, hakkiyla görendir (İsrā 17/1).

⁷ “Er-rahmānu alāl arşistevā.”: **Raḥmān, Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5). “**Kāf ve ‘l-kur ‘āni** ‘l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf**. Şereflı **Kur’an’a andolsun** (Kāf 50/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1). “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1).

⁸ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ‘l-halke liya‘ rifünī”: **Ben gizli bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.); “Kul kefā” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. **De ki**: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur’an) bilgisi bulunanlar **yeter**.” (Rad 13/43); **De ki**: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah **yeter**. O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah’ı inkār edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır.” (Ankebut 29/52).

Fazl-ı Rabbü 'l-âlemînde kâşif-i esmâ bizüz

177.

‘İlmî-i Pâk-Sîret

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

1. Bir iki gün bu fenâ dünyede mihmânuz biz
‘Ârif ol zâtuñı bil cân-ıla cânânuz biz
2. Murğ-ı vaḫşî gibi daldan dala konup yürüme
Ḥ^wâb-ı gaḫletden uyan maḫhar-ı Yezdânuz biz
3. Nice bir tül-i emel birle günüñ hiçe gide
Berü gel mürdelere çeşme-i ḫayvânuz biz
4. Bizdedür ‘ilm-i ledün kenz-i Ḥaḫ u sırr-ı İlâh
Ḥüccet ol bize yeter nâḫıḫ-ı Ḳur’ânuz biz
5. Cehl-i Fir‘avna uyup kendüzüñi eyleme ğarḫ
Ġâfil olma gözüñ aç cümleye sulṫânuz biz
6. Olmaḫ isterseñ eger dâr-ı selâmetde emîn
‘İlm içinde oḫı kim noḫṫa-ı pinhânuz biz
7. Sidre vü levḫ ü ḫalem ‘arş-ı mu‘allâ bizde
Bizdedür cân-ı cihân gevher-i ‘ummânuz biz
8. Fî ile zâd-ıla çün lâm-durur üstâdum ḫaṫ
Levḫ-i dil üzre bugün ‘ilm-i sebaḫ- ḫ^wânuz biz
9. Dest-i ḫudretle yazılmıḫ yüzüñe sî vü dü

¹⁷⁷ 46b.

⁴ a: Ḥaḫ u: Ḥaḫı Y.

Oğumazsağ o nuğüşı nice insānuz biz

10. Һamdulillāh ki bize ƣıldı ʿ ināyet nağarın
Şeş cihet içre nihān zāt-ı süħan-dānuz biz

178.

Fāzılı

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Kim ki esmā sırrını bildi bu vech-i pākden
..... itmez ol dīv-i bī-idrākden
2. Yüzüñi gösterme ğayra kim be-ğāyet ğūbdur
Şüret-i pākīze memnūʿ olduğı nā-pākden
3. Һağ Teʿ ālanuñ murādı şüretüñ tefsīridür
Hem şalāt u hem zekāt hem ğacc ü [hem] imsākden
4. Zülf ü ƣaş u kirpüğüñ sırrı baña keşf olalı
Nükte-i miʿ rācı buldum bu-y-ıdı eflākden
5. Ƙanda idrāk eylesün yüzüñde Һağğıñ şüretin
Zāhidüñ kim gözi gönli toludur ğāşākden
6. Nefsüñi ʿ ilme ʿ l-yağın bil Һağğı gör ʿ ayne ʿ l-yağın
Şekveñi refʿ eylegil perhīz ƣıl şekkākden
7. Fāzılı şol Һāliğüñ zıkrüñdedür dāyim kim ol
Böyle ğüsn ü şüreti tağlil idüpdür ğākden

179.

¹⁷⁸ 46b.

Fazlî Fermāyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Beyān-ı Muşhaf-ı hüsnuñ ki her harfi biñ āyetdür
Baña fazl-i İlähiden bi-ḥamdillāh hidāyetdür
2. Tevellā kılmışam Ḥaḳḳa teberrā mā-sivāllāhdan
Delil ü mürşid ü hādī veliy şāh-ı velāyetdür
3. Kelāmullāh u 'arşullāh vechullāh u beytullāh
Mübārek ṭal' atuñ insān-ı kāmilden kināyetdür
4. Eger şāhib-vuḳūf olsañ ḥişāb-ı nefsuñe Ḥaḳdan
Saña hem luṭf u hem iḥsān u hem fazl u 'ināyetdür
5. Muṭavvel zülfinüñ şerḥine dīvüñ 'aḳlı irişmez
Bu diḳḳatlı ma' āniler 'aceb müşkil ḥikāyetdür
6. Dehānuñ sırrını şordum didi bir nükte-dān 'ārif
Bu sırrullāh Ḥaḳ bilür ki bī-ḥad ü nihāyetdür
7. Kemāl-i ma' rifet ḥaşıl kılop sen Fazliyā şükr it
Cevāhir kānısın ḥarc it kim ol deñlü kifāyetdür

180.

Yemīnī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Ömrüñi dünyā için çürütmegil ey bī-ḥaber
Sīm ü zer altun u aḳçe saña mūr u mār olur

¹⁷⁹ 47a. Bu şiir FLD'de yok.

¹⁸⁰ 47a.

2. Yārımı dünyāya viren ʿ uḡbāda bī-yār olur
Cennet-i Firdevse girmez adı ehl-i nār olur
3. Nuṭḡ u şūret birbirinüñ ʿ aşık u maʿ şūḡıdur
Ne sebebden birbirine yār iken aḡyār olur
4. Çār ʿ unşurdan mürekkebdür çü aşl-ı ādemüñ
ʿ Āḡıbet bu çār-ʿ unşur taḡtı tār u mār olur
5. ʿ Ārif iseñ gel vücūduñ levḡine eyle naḡar
Şūreti naḡşımı her kim oḡudı ebrār olur
6. Āyete ʾl-kürsī ki dirler ādemüñ vechindedür
Kim ki bu ḡüftārı bildi fātiḡü ʾl-esrār olur
7. Ey Yemīnī ʿ Arş-ı Raḡmāndur vücūd-ı bü ʾl-beşer
Şāḡıb-i tenzīl sözidür te ʾvīli tekrār olur

181.

Sürürī ʿ Aleyhi Raḡme

Mef ʿ ulü Mefā ʿ ilü Mefā ʿ ilü Fe ʿ ulün

1. Ey Muşḡaf-ı ḡüsninde ezel sırrı hüveydā
Mir ʾāt-ı cemālūñde ebed ʿ ālemi peydā
2. Fazluñ raḡamı şerḡ-i kelāmullāḡ-ı nāṡık
ʿ İlmüñ ʿ ālemi nāme-i ʿ arş üstine tuḡrā

182.

Raḡmī

¹⁸¹ 47b.

¹⁸² 47b. Bu şiir RMD'de yok.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Şu kim mülk-i fenā-y-ile diyār-ı 'aşka mālīkdür
Yaraşur aña dirlerse ki sulţān-ı memālīkdür
2. Reh-i 'aşka giden gitsün ümīdi ola baş[uñ]dan
Hālāş anda degül mümkin ki zīrā bir mehālīkdür
3. N'ıçün kendüñ bilüp terk itmez-iseñ şūfiyā kendüñ
Bilürsin hoş vücūd-ile ta' ayyün nefsi-hālīkdür
4. İki dünyāyı bir adım ideler niceler vardur
Ne bilsün şūfi-i bī-çāre hilāf semte sālīkdür
5. Serīr-i salţanatda beglik eyler şāhdur Raḥmī
Şu kim mülk-i fenā-y-ıla diyār-ı 'aşka mālīkdür

183.

Eyzān Lehu

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Sırışküm āl idüp fūrkat vücūdum itdi zer ḥasret
Ne reng itdi baña fūrkat neler itdi neler ḥasret
2. Birisi yār-ı ğārumdur birisi ğam-ğūsārumdur
Meded benden cüdā olmaz eger fūrkat eger ḥasret
3. Qādīmī ḥānedānıdur meger bu devr-i ḥādişde
Dil-i vīrānuma dāyım qonar fūrkat göçer ḥasret

¹⁸³ 47b. Tığlı 2006: 17. Gazel.

² b: cüdā olmaz: helāk itdi RMD.

³ a: ḥānedānıdur: ḥānedānuñdur RMD.

4. Ten-i pür-yaremi ger tîğ-ı Һasret āk āk itse
Anı ser-rişte-i müjgān-ıla ol dem diker Һasret
5. Vücūdum tîğ-ı Һasret RaҺmıyā āk itse ser-tā-ser
Aña Һarşu ıķup bu sīnemı eyler siper Һasret

184.

Yūsuf-ı Şāfi-Dil

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. ılamaz kıble 'i şūfi-i cāhil
aşuñ mihrābına cānā muķābil
2. Һaţuñdur sūre-i *innā fetahnā*
Ruĥuñ 'arşı-durur Raħmāna menzil
3. Sözüñdür var-ısa ger āb-ı Һayvān
Yüzüñe āyet-i *ve 'ş-şemsi* nāzil
4. Senüñ şānuñda olmuşdur Һabībüm
Huđādan āyet-i *levlāk* nāzil
5. Yüzüñe irmesün [hiķbir] yavuz göz
Şaçuñ tūmārı olmuşdur Һamāyil
6. Vişālüñ 'aşıķa olurdu āsān

⁴ a: Һasret: fūrķat RMD.

⁵ b: ıķup bu: urup RMD.

¹⁸⁴ 48a.

² “**İnnā fetahnā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz** sana apaķık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1).

³ “**Ve'ş-şemsi** ve duhāhā.”: **Güneşe** ve onun aydınlıķına **andolsun** (Şems 91/1).

⁴ “Levlāke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yā Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiķ ama hiķ yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclūni, **a.g.e.**, II, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

Vücūdı olmasa ortada ḥāyil

7. İrişmezse eger fazl-ı İlāhī
Dirīgā Yūsuf oldu ḥāl müşkil
8. Yaḳīndür saña senden çünkim ol şāh
Be şūfī yā bu gavḡādan ne ḥāşıl

185.

Vaḥdetī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Saña beñzer gönlimüñ bir şeh-süvārı var idi
Şāhib-i Düldül geçerdī Zü'l-fikārı var idi
2. Āteşi gülzār iderdī 'aşḳ-ıla gerçi Ḥalīl
Mihr-i rüyuñdan velī şadrında nārı var idi
3. Mā-sivādan destini çekmişdi 'īsā lā-cerem
Zülf-i 'anber-bāruñ-ıla kār [ü] bārı var-ıdı
4. Tīşe Ferhāduñ dilā kārını kılmışdı tamām
Yoksa 'aşḳuñ anuñ-ıla daḡı kārı var-ıdı
5. Faḡr-ıla faḡr itmesün mi Vaḥdetī 'ālemde kim
Faḡr-i kevneynüñ bunuñla iftiḡārı var-ıdı

186.

Mişālī Gūyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

¹⁸⁵ 48a. Bu şiir VHD neşrinde yok.

¹⁸⁶ 48a. Bu şiir MSD neşrinde yok.

1. Sāḳiyā biz bilürüz şorma şarābın ḳadeḫüñ
Bilür eksükli tamām tolu bahāsın ḳadeḫüñ
2. Pāy-māl-i ğam-ı derün oluruz cur‘ a-mişāl
Sürelüm elde iken zevḳ ü şafāsın ḳadeḫüñ
3. Feth ola diyü tılısm-ı ḫum-ı mey ey sākī
Oḳuruz nice zamāndur ki du‘ āsın ḳadeḫüñ
4. Umaruz bir gün ola zevḳ ü şafā sürevüz
Ḫayli demdür çekerüz derd ü belāsın ḳadeḫüñ
5. Zaḫmet-i bād-ıla şeşdi ayağı şanma ḫabāb
Ey Mişālī şīşe çek eyle devāsın ḳadeḫüñ

187.

Muḫibbī ‘ Aleyhi Raḫme

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Rūze geçdi al elüñe sākīyā gül-gün ḳadeḫ
Durmasun devr eylesün meclisde gün-ā-gün ḳadeḫ
2. Bil ğanīmet ‘ ömri fevt itme elüñden sāğarı
İtmedin bu çarḫ-ı zālīm kelle-i pür-ḫün ḳadeḫ
3. Yeryüzi ḳanlu yaşumla lāle tek oldı yine
Öpeli ḫoḳḳa dehānın dil-berüñ mey-gün ḳadeḫ
4. Her gedāyı hem-ser ider heft kişver şāhına

¹⁸⁷ 48b. Ak 1987: 307. Gazel.

¹ a: al elüñe sākīyā: sākīyā al destüñe MHD.

² b: itmedin: itmeden MHD, kelle-i: külle-i MHD.

³ a: lāle tek: lālezār MHD.

⁴ a: ider: eyler MHD.

Şöyle beñzer şîşe ile eylemiş efsün kadeh

5. Bu Muhibbî nice bülbül gibi kanlar yutmasun
Gülşen-i hüsninde yāruñ nüş ider her gün kadeh

188.

Şühüdî Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ejder-i nefsi iki şakḳ itmege Ḥaydar gerek
Şirk Ye'cücini sedd itmege İskender gerek
2. 'Aşḳ meydānında cān terkin urup ser virmege
Cur' a-ı cām-ı maḥabbetden esirmiş er gerek
3. Nefsini emmāreden kırtarmağa ey bü'l-heves
Yā veliyy olmaḳ gerek Ādem ya Peygamber gerek
4. Cehl-i zūlmāniden iḥrāc olmağa her sālikūñ
Ḳalbi nūr-ı Ḥaḳḳ-ı *enallāh* ile enver gerek
5. Ey Şühüdî ḥayr ü şerrüñi yine fetḥ itmege
Dīn-i Aḥmed içre bir Ḥaydar mişāli er gerek

189.

Sürürî 'Aleyhi Raḥme

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

⁵ a: kanlar: dil-ḥūn MHD, yutmasun: olmasun MHD.

b: gün: dūn MHD.

¹⁸⁸ 48b.

⁴ “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātul vādil eymeni fil buk'atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā innī **enallāhu** rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan **Allah'ım.**” (Kasas 28/30).

¹⁸⁹ 48b.

1. Ol menem kim yüz tütüp āyīne-i insāna men
Fazl-ı Raḥmāndan irişdüm şüret-i Raḥmāna men
2. Secde idüp Rūḥ-ı ḳudsī tek öñinde ādemüñ
Oḳuram esmā-i ḥüsni uymazam şeyḫāna men
3. Genc-i ṫāhānuñ ṫılısmı keşf idelden dest-i ğayb
‘Ālimem ta‘līm-i ‘ilm-i ‘alleme ‘l-Ḳur‘āna men
4. Sāḳī-i Bāḳī baña bir bāde nüş itdirdi kim
Ḥızr-ı vaḳt oldum irişdüm çeşme-i ḫayvāna men
5. Zülfinüñ küfrini her ‘īsā-nefslü dil-berüñ
Nūr-ı imān bilmeyince gelmedüm imāna men
6. şol ḳamer devrinde bağlar ‘anberīn çevgān-içün
Başumı ṫop eyledüm girdüm bugün meydāna men
7. Ey Sürürī ‘ālem-i ğaybüñ cemālin görmişem
Cān göziyle baḳmışam tā şüret-i insāna men

190.

Ġammī Fermāyed

Mef‘ülü Mefā‘ilün Mef‘ülü Mefā‘ilün

1. ‘Ařḳ āteřine ey dil pervāne imişsin sen
Meydān-ı maḫabbetde merdāne imişsin sen
2. Yanuñda ḳamer ruḫlar bir zerre degül ey meh
Gün gibi bu devr içre pervāne imişsin sen

³ “Alleme ‘l-kur‘ān (kur‘āne).”: **Kur‘an’ı öğretti** (Rahman 55/2).
190 49a.

3. Ne ‘aşk erisin zāhid ne ‘aşk erine hem-dem
Hāyvān degülem dırsın pes yā ne imişsin sen
4. Yār-ı ğam [u] miḥnetden feryādlar eylersin
Hiç kükreme ner gibi ervāne imişsin sen
5. Göñlüme didüm ey dil dīvāneligi terk it
Didi be Ğamī gerçek dīvāne imişsin sen

191.

İlāhī Rāst

Mef‘ ulü Mefā‘ ilün Mef‘ ulü Mefā‘ ilün

1. Dil ḥānesine girdüm hem-ḥānesini buldum
Cān içre derün oldum cānānesini buldum
2. Her kıanda ki gördüm cem‘ anda seni gördüm şem‘
Tırfe bu ki ol şem‘ a pervānesini buldum
3. Tende çıkarup hırka oldum deñize ğarķa
Her bir şadef içinde dūr-dānesini buldum
4. Ğam çekme ḥarāb olsañ ey ḥātır-ı maḥzūnum
O genc ki bī-ḥaddür vīrānesini buldum
5. Mest olup İlāhī gel geç senlik ü benlikden
Çün bezm-i ḥaķāyıkda bī-gānesini buldum

192.

‘Ubeydī Güyed

¹⁹¹ 49a.

¹⁹² 49a. Arslan 2013: 116. Gazel.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Faķirüz derdmendüz müstemendüz ħāksāruz biz
Ayaķlar toprağı pā-māl-i ğam kemter ğubāruz biz
2. Aramızda nizām-ı ħāl-i dilden dem urur yoķdur
Hevā-yı ' aŗķ-ıla birķaç perişān-ı rüzigāruz biz
3. Dil-i āvāremüz ' ömrüm senüñle eglenür yoķsa
Cihān-ı bī-şebāt içre nemüz var bī-ķarāruz biz
4. Saña biz tođrusın mı diyelüm ey zāhid-i sālūs
Elif-ķadd nev-cevānlar sevmede bī-iĥtiyāruz biz
5. Başaldan cürmümüz taķşirümüz ğayrılarıñ ' aybın
' Uyüb-ı ħalķ-ı dünyāya ' Ubeydī perdedāruz biz

193.

Kelāmī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Nigārā ' alleme 'l-esmā-i Fażlullāhdur vechüñ
Kelāmullāh beytullāh ' arşullāhdur vechüñ
2. Yazılmış çār-deh ħaţţ-ı siyāhuñ çār-deh levĥe
Ĥurūf-ı aŗl-ı Ķur 'ān-ı Ķadīmullāhdur vechüñ
3. Rümüz-ı küllü şey 'in hālīk illā veche vü vechik

¹ a: müstemendüz: mestmendüz UBD.

³ a: yoķsa: yoĥsa UBD.

¹⁹³ 49b. Bu şiir KLD'de yok.

¹ "Ve **alleme** ādeme'l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale'l-melāiketī fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).": Allah Ādem'e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eđer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi (Bakara 2/31).

Beyānıdur senüñ zîrâ ki vechullâhdur vechüñ

4. Serâyirler haqâyıklar daqâyıklar mekânıdur
Bu yüzden söylemem haqqâ ki sırrullâhdur vechüñ
5. Dehānuñ burc-ı ma' nâdur ki nuṭṭ andan ṭulū' eyler
Kelāmuñ mihr-i ' âlem-tâb [u] rüşen mâhdur vechüñ
6. Mübârek mıṣr-ı cāmî' dür vücūduñ çünki ser-tâ-ser
Velî bu mıṣr-ı cāmî' de ' azîzüm şâhdur vechüñ
7. Yazılmış saṭr-ı tâ ile bismillâhdur vechüñ
Kelāmî ser-be-ser bil kim kelāmullâhdur vechüñ

194.

Nihānî-i Pür-Kemâl Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Göñlümi yâ Rab hevâ vü hırş-ı dünyâdan geçür
Bende benlikden eşer ḳoma men ü mâdan geçür
2. Varlığum yoğ it benüm yoḳluḳdadur varlık baña
Güşe-i ' uzlet müyesser eyle gavgâdan geçür
3. Kâr-ı dünyâ-yı denî olmışdur efkârüm benüm
Zât-ı pāküñ haqqı-çün luṭf eyle buradan geçür
4. Aşdı başumdan taḫayyür bahri mevci çağ çağ

³ “Ve lâ ted‘u meallâhi ilâhen âhar (âhara), lâ ilâhe illâ hū (hūve), **kullu şey’in hâlikun illâ vecheh (vechehu)**, lehul hukmu ve ileyhi turceün (turceüne).”: Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. **Onun zatından başka her şey yok olacaktır.** Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz (Kasas 28/88).

¹⁹⁴ 49b. Bu şiir Nihānî’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me’âli-Nihānî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

Keşti-i luřfuñ irür bizi bu deryādan geür

5. Her ne deñlü var-ise sevdā-yı ʿ ařķ olsun ğamum
Sāde eyle göñlimi tek ğayrı sevdādan geür
6. Sen müyesser it baña cām-ı maħabbet curʿ asın
Ārzū-yı sāğar-ı sevdā-yı řahbādan geür
7. ʿ Āřķ-ı dīdār-ısañ gerçek Nihānī derd-ile
Nāleñi dūlābdan feryāduñı mādān geür

195.

Sultān Nesīmī Fermāyed

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. řüretüñ ğařķ-ı İlähī anı nādān ne bilür
Dīv-i melʿ ün şıfat [u] maʿ nā-yı řurʿān ne bilür
2. Her ki daʿ vā kıla kim şüret [ü] maʿ nā bilürem
Görmemiş yüzüñi ol şüret-i Raħmān ne bilür
3. Tevrāt ü İncİL ü Furķān kamu ğüsnüñ şıfatı
Bu sözüñ řerħi budur āyeti řeytān ne bilür
4. İns ü cinnüñ dilini gerçi Süleymān bildi
Bildigüñ dili senüñ yaʿ nī Süleymān ne bilür
5. Kaʿ be-i maʿ nāya her kim ü Nesīmī iremez
Miħnet-i bī-ʿ aded [ü] ğār-ı muğaylān ne bilür

¹⁹⁵ 49b. Ayan 2002: 40. Gazel.

³ b: budur: nedür ND, āyeti řeytān: āyet-i řeytān ND.

⁴ a: Bildigüñ dili senüñ: Sen bilen dili bu ğün ND.

196.

Bākī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Göñül şevk-i ruhuñla yanageldi
Cemālũñ şem' ine pervāne geldi
2. H̄am-ı zũlfũñ ki devr eyler yañağũñ
İrem řāvũsıdur cevlāna geldi
3. Gelüp kāfir şaçũñ ruhsāruñ üzre
Yüzũñ nũrın görüp imāna geldi
4. Dil-i pür-hũñ baña zaħm-ı ğamuñdan
Leb-ā-leb bir şolı peymāne geldi
5. Zebũn olmaz ' acũz-ı dehre Bākī
Bu meydāna begũm merdāne geldi

197.

Fedāyī Gũyed

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

1. Ehl-i ' irfān bezmidür nādāna söz söylenmesũn
Kışşa-ı Mecnũnı řoñ yābāna söz söylenmesũn
2. Var-iken maħbũb u mey zũhhād-ıla meclisde gül
H̄ür u Kevşer añlayup efsāne söz söylenmesũn

¹⁹⁶ 50a. Kũçük 1994: 498. Gazel.

⁴ a: zaħm-ı ğamuñdan: bezm-i ezelden BKD.

b: şolı: şolu BKD.

¹⁹⁷ 50a.

3. Dâne-i hâlinden artuğ ol perînüñ vâ' izâ
Çıışsa-ı Ādemden hıçbir dâne söz söylenmesün
4. Var-ısa bir maħrem-i esrâra dinsün râz-ı 'aşğ
Yok-ısa her vâlih ü ħayrâna söz söylenmesün
5. Bezm-i gülde alınurın bülbül-i nâlân için
Ey Fedâyî gönçe-i ħandâna söz söylenmesün

198.

Emîr Nesîmî Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Nûr-ı ħikmet zâhir oldı sen perî-ruğ-sâreden
Şu' le düşdi 'âleme sen peyker-i meh-pâreden
2. Çün şabâ yer eyledi gül-gün yüzüñ gülzârına
'Anber-i sârâ dökildi turre-i tarrâreden
3. Velvele düşdi cihânda zühd ü taqvä ehline
Fitne-i devr-i kamer şol nergis-i ħûn-ħ^wâreden
4. Şems-i tâbândur cemâlün zâhid idrâk eylemez
Dîde-i ħuffâşa nisbet gözleri nezzâreden
5. Sa' d-ı ekberdür cemâlün vaşla vâşıl cân kuşu
Tal' atun ferħunde şems [ü] kevkeb [ü] seyyâreden

¹⁹⁸ 50a. Ayan 2002: 345. Gazel

¹ a: sen: şol ND.

² a: yir: seyr ND.

b: dökildi: tökildi ND.

³ b: Fitne-i: fitnedür ND, ħ^wün-ħ^wâreden: 'ayyâreden ND.

⁵ b: Tal' atun: Tâli' -i ND.

6. Çün Nesīmī Hızr-ı zinde āb-ı hayvān istedi
Sen daḡı nūş eylegil şol la^c l-i şekker-pāreden

199.

Günāhī Rāst

Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

1. Qays yād olunmazdı ben ^cālemlere destān idüm
Bir ġazālūñ gözlerine siḡrle ser-gerdān idüm
2. Ḥayme-i çarḡuñ meh ü mihr olmamışdı mihteri
Mülk-i istiġnāda bī-ṭabl ü ^calem sulṭān idüm
3. N⁷idügün bilmezdi ādemūñ seg-i aşḡāb-ı kehf
Ben hemīşe kāse-līs-i meclis-i ^cirfān idüm
4. Ten ġubārı içre ma^c cūn olmadın cān [u] nefes
Yād-ı esrār-ı leb-i dil-berle ben ḡayrān idüm
5. Ben de bu ^carz-ı káfes içre giriftār olmadın
Vaḡdet uçmaġında bir murġ-ı laṭif-elḡān idüm
6. Bezm-i ^cālem bulmadın revnaḡ ḡudüm-ı şems-ile
Şevḡ-i Mevlānā-y-ile ney gibi ben nālān idüm
7. Mā u ṭıyn beyninde eylerken henüz Ādem mekān

⁶ a: Hızr-ı zinde āb-ı hayvān: āb-ı hayvān Hızr-ı zinde ND.

b: şol: ol ND.

¹⁹⁹ 50b.

³ ādemūñ: o mülk-i Y.

⁷ Beyitte, “Ben Allah katında kesin olarak peygamberlerin sonuncusu olarak yazıldım. Oysa Ādem henüz kendi çamurunda-balçığıında bulunuyordu.” mevzu hadisine telmih vardır. (Bkz. Harun Ünal, **El-Ehadis’ul-mevdua Mevzuat (Mevzu Hadisler)**, İstanbul, Helal Denetim Merkezi Kültür Yayınları, 2011, s. 69.) “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ’l-halke liya^c rifünī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

Ben Günāhī *küntü kenzūñ* gevherine kān idüm

200.

Vaḥdetī Fermāyed

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

1. Hoş kaşr-ı şafā idi felek olsa beķāsı
Ammā n'idelüm fānī imiş uş yıkılası
2. Geh girye vü geh āh-ıladur zevķi ğarībūñ
Dünyā evinūñ böyle imiş āb u hevāsı
3. Şemşir-i każā boynın urup bir nice şahşuñ
Gördüm kafesi başķa yatur başķa kafāsı
4. Oķurdı revān dilleri bu mışrā' ı ammā
Āh ol geķen evķātumuzūñ olsa każāsı
5. Erbāb-ı dilūñ āteş-i āhından imiş āh
Dünyā evinūñ Vaḥdetiyā nūr u ziyāsı

201.

Rūḫī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ehl-i vaḥdet kāyinātuñ sūrını mātem bilür
Ḥalkuñ iz' ān itdüĝi zevķi hep anlar ğam bilür

²⁰⁰ 50b. Öztürk 2006: 126. Gazel.

¹ b: uş: bu VHD.

⁴ a: Oķurdı revān dilleri bu mışrā' ı ammā: Bu mışrā' ı oķurdı revān dilleri ol ān VHD.

⁵ b: nūr u: nūr-ı VHD.

²⁰¹ 51a. Ak 2001: 189. Gazel.

¹ b: hep anlar: anlar hep RHD.

2. Bu tokuz sāgar ki halkı eylemiş mest-i gurūr
Ehl-i meşreb her birin bir sāgar-ı pür-sem bilür
3. Cennet-i dīdārdan tūrmaz ider ‘uşşākı men’
Kendin andan şūfi-i kec-ṭab’ bir ādem bilür
4. ‘Ālemūñ zevķin sürer şanmañ beni kim ‘ālemi
Devlet-i ‘aşkıñda hīçe şatduğum ‘ālem bilür
5. Ğam degül Rūhī sifāl-i kūyuñ elden şalmasa
Kim sifāl-i kūyuñı ‘aşķ ehli cām-ı Cem bilür

202.

Eyzān Lehu

Mef’ ulü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün

1. Mir ’āt-ı rüy-ı yāra ki biz nāzır olmışuz
Kesb-i haķıķat itmege bir vech bulmışuz
2. Bezm-i şafāda bizden alur neş’e ehl-i zevķ
Peymāneyüz ki bāde-i vaḥdetle ṭolmışuz
3. Bir gonçeyüz ki şoḥbetümüz rūḥ tāzeler
Nādān eline düşmeg-ile gerçi şolmışuz
4. Def’ āt-ıla süpürmege mey-ḥāne şadrını

² b: sāgar-ı: kāse-i RHD.

³ b: Kendin andan: Kendi kendin RHD.

⁴ b: ‘aşkıñda: ‘aşķuñda RHD.

⁵ b: ‘aşķ: ḥāl RHD.

Mecmuada bulunmayıp RHD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Ehl-i ‘aşķı zem u kendin medḥ ider zāhid velī

‘Ārif olan zemin anuñ medḥ u medḥin zem bilür

İkide bir sırrını fāş eylerin dir ‘āleme

Eşķ-i çeşmüm ey dil-i şūrīde bilsem nem bilür

²⁰² 51a. Ak 2001: 507. Gazel.

Mestāne rīş-i zāhid-i şeyyādı bulmuşuz

5. Mey-ḥāne terkin urmağa yoḳ çāre Rūḥiyā
Ḥaḳḳā ki her ne bulmuş ısaḳ anda bulmuşuz

203.

Ža‘ fi Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bu mazāhir kim vücūd-ı muṭlaḳ izhār eyledi
Kendüdür kim kendüsine ‘ arz-ı dīdār eyledi
2. Şatdı ḥüsnin aldı ‘ aşkın ara yerde kimse yoḳ
Kendü aldı kendü şatdı kendü bāzār eyledi
3. Kendü iken ma‘ nāda rāz-ı enel-Ḥaḳ söyleyen
Şüretā Manşūra isnād itdi ber-dār eyledi
4. Ādem için ḥalḳ itmişken dıraḥt-ı gendümi
Töhmet-i ‘ işyān idüp adın günehkār eyledi
5. Bir dıraḥt iken ḥaḳīkatde ta‘ accüb büyına
Birinüñ adını gül ü birini ḥār eyledi
6. Birinüñ adını Mūsā birinüñ Fir‘ avn eydi
Kendünüñ emrine kendü yine inkār eyledi
7. Özge bennādur ki yapduḳda binā-yı ādemi
Ḳubbe-i şeş-sū[y] düzetdi çār dīvār eyledi

⁴ b: şeyyādı: huşyārı RHD.

⁵ a: Mey-ḥāne terkin urmağa: Meyḥāneden geçilmege RHD.

²⁰³ 51a.

8. Şatılan şatan öz-iken bu ne ma' nādūr görüñ
Özge şüretten gelüp kendin ħarīdār eyledi
9. Kāfirüñ küfri zarūrī mü' minüñ imānı hem
Her birin bir bend-ile ya' nī giriftār eyledi
10. Ĥamdulillāh irgürüp dārü 'ş-şifā-yı vaĥdete
Za' fi-i bī-çārenüñ derdine dermān eyledi

204.

Vaĥīdī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bilmeyen öz zātını ādem degül
Ādem olmayan dile hem-dem degül
2. Rūĥ-ı qudsīden ħayāt-ı tayyibe
Bulmayan cān bezmine maĥrem degül
3. Dem odur kim yār-ıla hem-dem ola
Ehl-i dilden irdügi-çün dem degül
4. Ĥün-ı 'aşkı 'āleme bezl itmeyen
Gülşenīveş ol kişi Ĥātem degül
5. Geçmeyen tāc u ħabā-yı fānīden
Ĥırқа-i bākī ile Edhem degül
6. Cām-ı Cemdür mir 'āt-ı dil ħıl nazār
Şīşe-i rengīn cām-ı Cem degül

²⁰⁴ 51b.

7. Ey Vaḥīdī gülşen-i ḳudse_it nazar
Bu cihān gülzārı hīç ‘ālem degül

205.

Zā‘ fi Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey cemālūñ āyeti ser-şafḥa-ı metn-i Ḳadīm
Başladum şerḥine bismillāh ’ir-raḥmāni ’r-raḥīm
2. Çeşm ü ebrūñuñ beyānında oḳunan zād u nūn
Zülf ü aḡzuñ vaşfidur Ḳur’ānda olan ḥā vü mīm
3. Kāf ḥā yā ‘ayn şād itdi cemālūñ şerḥini
Fehm ider bu nükte‘ i dānā olan ḳalb-i selīm
4. Ruḥlaruñda āyet-i ḥattı görüp itmez sücūd
Vech[i] vardur n’ola merdūd olsa şeyṭāni’r-recīm
5. Gösterür engüşt-i zülfüñ mu‘ciz-i *şakḳu ’l-ḳamer*
İstivāyı ‘arz ider ḥāzā şırātü ’l-müstakīm
6. Küfr dirmiş secde-i ḥüsnüñe ol dānsüz faḳīh
Hey ne kāfirdür görüñ estaḡfirullāhi ’l-aẓīm
7. Zāhide cennet ma‘āzallāh baña dīdār-ı Ḥaḳ
Ṭālib-i dīdār olana çünki düzaḥdur Na‘īm
8. Nūra irmek isteyen yanmaḳ gerek nār-ı ḡama

⁷ a: ḳudse_it: ḳuds eyle Y.

²⁰⁵ 51b.

⁵ “İkterebeti ’s-sāatu ven **şakka ’l-ḳamer (kameru)**.”: Kıyamet yaklaştı ve **ay yarıldı** (Kamer 54/1).

Anuñ-içün gördi nûrı nâr şeklinde Kelim

9. Tāze cān bulurdı qabrinde Nesimī Zā' fiyā
Ger meşāmına irişse işbu nazm-ı hoş-şemim

206.

‘İlmī Fermāyed

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Bu cihānuñ be yüri yārına ağıyārına yuf
Ağladup yüze güler hārına gülzārına yuf
2. Dağı ba‘ zı cühelānuñ zurāfādan geçinüp
Eyle ‘irfān şaticı ‘ārif-i ‘ayyārına yuf
3. Mey-i hālvette şıqup işbu cihān şūfileri
Halkdan gizledügi ya‘ nī ki esrārına yuf
4. Dağı biñ nāz-ile bu şimdiki maḥbūblaruñ
‘Āşıka eyledügi ‘ahdine ikrārına yuf
5. ‘İlmiyā sen de şağın okuyıcağ bu ğazelüñ
Diyeler buncılayın şā‘ irüñ eş‘ārına yuf

207.

Rūḫī Rāst

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Qaddüñe irmek umar dil ne temennādur bu
İremez kimse buña ‘ālem-i bālādur bu

²⁰⁶ 52a.

²⁰⁷ 52a. Ak 2001: 897. Gazel.

2. Dil-i şūrīde 'i men' itme ruḥuñ seyrinden
Gül-i ra' nā ise ol bülbül-i gūyādur bu
3. Va' de-i vaşluñı ferdāya şalursın niçe bir
Şabrumuz qalmanı ey şūḥ ne ferdādur bu
4. Hāl ü ḥaṭ-ıla ruḥ-ı zībāñı görenler dirler
Be ne ra' nā be ne zībā be ne ğarrādur bu
5. Doyamaz kimse tecellā-yı cemāl-i yāra
Özge ḥāl özge cemāl özge temāşādur bu
6. Rindler meykedede ehl-i vera' mescidde
Hāy u hūy itmede bilmem ki ne ğavġādur bu
7. İstemezsin qoyasın bir dem elüñden zülfin
Qoya ey Rūḥi-i şūrīde ne sevdādur bu

208.

Der-Beyān-ı Şūret-i Raḥmān-ı Aḥsen-i Takvīm
Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Şehā çün şūretüñ Raḥmānumuzdur
Ol on dört ḥaṭ bizüm Qur'ānumuzdur
2. Qaşuñla kirpügüñ zülfüñ sevādı
Delil ü ḥüccet ü bürhānumuzdur
3. Şıfātında mu' anber küfr-i zülfüñ

² b: gūyādur: şeydādur RHD.

³ a: şalursın: şalarsın RHD.

²⁰⁸ 52a. Ayan 2002: 123. Gazel

¹ a: Raḥmānumuzdur: Fürqānumuzdur ND.

Beyāz-ı vech-ile imānumuzdur

4. Ruḥuñ levḥindeki on altı ḥaṭṭuñ
‘Ale ’l-‘arşi ’stevā Raḥmānumuzdur
5. Nice terk idelüm ‘aşkuñ biz ey cān
Ezelden çünki ‘aşkuñ cānumuzdur
6. Gel ey dervīş olan devr-i kâmerde
Sürüñ devrāni hoş devrānumuzdur
7. Bugün çün ‘ıyd-ı ekberdür cemālüñ
Nesimī cānı hoş kurbānumuzdur

209.

Vechī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘Ālem-i bākīye irdük şanmañuz kim fānīyüz
Kulzüm-i ‘aşkuñ muḥīṭ-i bahriyüz ‘ummānıyuz
2. Ḥaçer-i bürrānuz ammā ‘ayn-ı a‘ dāya velī
Ehl-i ‘irfānuñ teninde cānıyuz cānānıyuz
3. Zāhid ü şeyḥ ü faḫīh ü vā‘ izüñ efsānesin
Dinlemez ašlā kulağum gerçegüz Raḥmānıyüz
4. Rest-gāruz gam yimez ölmekden ašlā göñlümüz

⁴ a: levḥindeki on altı: vechindeki ol yiddi ND.

“Er-rahmānu **alāl arşistevā**.”: Raḥmān, **Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

⁵ a: Nice terk idelüm ‘aşkuñ biz ey cān: Niçün terküñi kılsun cān senüñ kim ND.

b: ‘aşkuñ: cānuñ ND.

⁷ b: Nesimī: Nesimīnün ND, hoş: - ND.

²⁰⁹ 52b.

Fazl-ı Hâkdan şükrülillâh nâcîyüz nûrânîyüz

5. Ne revâk [u] t̄arem-i a' l̄âyı seyr itsek ne t̄añ
Raḥmet-i Raḥmāna tābi' mü 'minüz rûḥānîyüz
6. Bir ḡulām-ı Aḥmed ü āl-i ' Alîye bendeyüz
Veçhiyâ fazl-ı İlāhuñ k̄ulıyuz k̄urbānıyuz

210.

Bâkî Efendi Fermâyed

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Müje ḡaylin dizer ol ḡamze-i fettān şaf şaf
Gūyiyā cenge durur n̄ize-güzārān şaf şaf
2. Seni seyr itmegi-çün reh-güzer-i ḡülşende
İki cānibde durur serv-i ḡırāmān şaf şaf
3. Şanma eḡgān iderek gökde geçer ḡayl-i küleng
Çekilür kūyuña murḡān-ı dil ü cān şaf şaf
4. Cāmi' içre göre tā kimlere hem-zānūsın
Şekl-i saḡḡāda gezer d̄ide-i giryān şaf şaf
5. Leşker-i eşk-i firāvān-ıla ceng itmegi-çün
Gönderür mevclerin lücce-i ' ummān şaf şaf
6. Vaşf-ı ḡaddüñle ḡırām itse ' alem gibi ḡalem
Leşker-i saḡr[1] çeker defter ü d̄ivān şaf şaf

²¹⁰ 52b. Küçük 1994: 229. Gazel.

¹ b: durur: t̄urur BKD.

² b: durur: t̄urur BKD.

³ a: Şanma eḡgān iderek gökde: Gökde eḡgān iderek şanma BKD.

7. Ehl-i dil derd [ü] ğamuñ ni‘ metine müstağrık
Düzilürler keremuñ ħānına mihmān şaf şaf
8. Kūyuñ eṭrāfını ‘ uşşāk ṭolanur gūyā
Ḥarem-i Ka‘ bede her cānibe erkān şaf şaf
9. Ḳadrüñi seng-i muşallāda bilüp ey Bākī
Durup el bağlayalar karşıña yārān şaf şaf

211.

Der-Beyān-ı Aḥsen-i Taḳvīm-i Ḥudāyī

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Yüzüñdür şüret-i Raḥmān қаşuñla kirpügüñ Ḳur’ān
Ruḡuñ *ṭā hā vü yā sīndür* budur nāzil olan Furḳān
2. Gözüñ ve’l-necim ey dil-ber қаşuñdur *ḳābe kavseyni*
‘Ale’l-‘arşi’stevā zülfüñ şaḡuñdur *‘alleme’l-Ḳur’ān*
3. Sekiz cennet cemālüñden ‘ıyān oldı ‘ıyān oldı
Yañaḡuñ verd-i aḡmerdür sen olduñ ḡūrī vü Rıḍvān
4. Kelāmullāh-ı nāṭıksın beyānuñ bā-i bismillāh
Vücüduñ nūr-ı muṭlaḳdur sözüñdür *Ḥalaka’l-insān*

⁸ a: eṭrāfını: eṭrāfına BKD, ṭolanur: dizilmiş BKD.

⁹ b: Durup: Turup BKD.

BKD neşrinde beyit sıralaması şu şekildedir: 1-2-5-3-4-7-6-8-9.

²¹¹ 53a.

¹ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1).

² “Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9). “Er-rahmānu **alāl arşistevā**.”: Raḥmān, **Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5). “Alleme’l-kur’ān (kur’āne).”: **Kur’an’ı öğretti** (Raḥman 55/2).

⁴ “Halaka’l-insān (insāne).”: İnsanı yarattı (Raḥman 55/3). “Ikra’ bismi rabbikellezī halak (halaka). **Halakal insāne** min alak (alakin).”: Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, **insanı** “alak” dan **yarattı** (Alak 96/1-2).

5. Seni Hâk bilmeyen cānā bu vech-ile yaqîn bildüm
Ki recm olmuş-durur Hâkdan odur merdūd olan şeytān
6. Mükerrerem ibn-i Ādemsin qamunuñ h^wācesisin hem
Melāyik cümle sâciddür saña ey maẓhar-ı Raḥmān
7. Qamu zerrāt-ı ekvānda cemālūñ şu^ç lesi zāhir
Güneşden vāzih olmuşdur göremez zāhid-i nādān
8. Yüzüñden perdeyi qaldur ki da^ç vā itmesün herkes
Güneş seyyāre tek olsun yanuñda ey meh-i tābān
9. Vişālūñ bāğına iren ḥayāt-ı cāvidān buldı
Lebūñden şormışam anı Hızır tek zindedür ol cān
10. Nice vaşf eylesün kimse dehānuñ sırrını cānā
Ki ^ç aql irmez ḥayāline qalup ser-geşte vü ḥayrān
11. Belāğatte feşāhatde nazirūñ gelmemiş hergiz
Niçe biñ yıl dürüşürse sözüñ fehm itmeye bühtān
12. Ḥudāyiyem vişālūñdür iki ^ç ālemde maqşūdum
Emirüm Aḥmedüm rūḥum benüm ey derdüme dermān

212.

Rūḥī-i Pāk-Ṭıynet

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1. *Qad bedā min-^ç aksi ke ^çsi ^çl-^ç aşkı envārü ^çl-ḥüdā*

¹¹ b: bühtān: saḥbān Y.

²¹² 53a. Ak 2001: 1. Gazel.

¹ b: dil: ol RHD. “Qad bedā min-^ç aksi ke ^çsi ^çl-^ç aşkı envārü ^çl-ḥüdā”: Aşk kadehinin yansımasından hidayet nurları ortaya çıktı. Fuzuli'nin ilk gazeline nazire yapılmıştır.

Düşdi dil envāra mazhar ʿārif-i sırr-ı Hudā

2. Vādī-i vahdetde rehbersüz yetilmez menzile
Ey hoş ol sâlik ki pîr-i ʿaşka eyler iktidā
3. Sāz-ı ʿaşkuñ kimse gūş itmiş degüldür nağmesin
Ol kadar vardır ki dutmuş kāyinātı bir şadā
4. ʿĀlem-i vahdetde bir yerdür maḳām-ı ʿaşk kim
Anda olmaz şāhid-i maḳşūd ʿāşıkdan cüdā
5. Āferin ey dil ki çekdüñ bezm-i dünyādan ayak
Öyle müstağnī gerek mest-i elest olan gedā
6. Gūşe-i çeşm olsa zāhir cānib-i maʿşūḳdan
ʿĀşık oldur kim ide biñ cānı olursa fedā
7. Bağladumsa bel n'ola zünnār-ı ʿaşka Rūḫiyā
Şükr kim gitmez dilümden bir nefes zıkr-i Hudā

213.

Rūḫī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Çeşümü kuḫl-ı ḫaḳīḳatle mücellā eyledüm
Ḳanda kim ḳıldum nazar Ḳaḳḳı temāşā eyledüm
2. Ḳaplamışdı ḫabʿumuñ mirʾātını gerd-i riyā
Şayḳal-ı meyle anı sildüm mücellā eyledüm
3. Āb-ı çeşümüñle şula kūyum yolın dimişdi yār

³ b: dutmuş; tütmiş RHD.

²¹³ 53b. Ak 2001: 811. Gazel.

¹ b: Ḳanda: Ḳandi RHD.

Yirine emrin yetürdüm hükmin icrâ eyledüm

4. Kūyına karşı seher açdum şabāya çeşümü
Hāk-i rāhın göz yumup açınca peydā eyledüm
5. Kırb-ı Hāk gördüm ki olmaz ehl-i dünyāya naşib
Ben de ey Rūhī anuñ-çün terk-i dünyā eyledüm

214.

‘Ulvī Güyed

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Ey gönül gayrıya meyl eyleme cānān bir olur
Birinüñ ‘aşkı derūnuñda yeter cān bir olur
2. Hüsni Yūsuf görüp aldanma ruḥı sādeler
Hüsni Yūsuf çok olur Yūsuf-ı Ken‘ ān bir olur
3. Dāğ-ı mihri yeter ol lāle ruḥuñ sineñde
Āsumāna nazar it mihr-i dirahşān bir olur
4. Görmedüm gönçe-i la‘ lūñ gibi rengin yāḳūt
Mühr yüz biñ bulunur mühr-i Süleymān bir olur
5. ‘Ulviyā şı‘ riñe beñzer kanı bir nazm-ı laṭif
Çeşmenüñ gāyeti yok çeşme-i hayvān bir olur

³ b: emrin: emrūñ RHD.

⁴ a: seher açdum şabāya çeşümü: şabāya çeşümü açdum seher RHD.

b: göz yumup: gözleyüp RHD.

²¹⁴ 53b. Bu şiir Ulvī’nin 2. gazelidir. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me’ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

² a: aldanma: alınma UŞ.

⁴ a: gönçe-i: gönca-i UŞ.

⁵ a: şı‘ riñe: şı‘ rüme UŞ.

215.

Ža' fi Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Jeng-i ğamdan ŧayķal itdüñse dilā mir 'ātuñı
Mazħar-ı esmā-i Ħaķ bulduñ muķarrer zātuñı
2. Ŧa' n iderse zāhid-i zāhir-perest olmaz 'aceb
Ehl-i 'aşķ olmadın añlar mı senüñ ħālātuñı
3. Vech-i ādem Levħ-i Maħfūz oldı açup cān gözin
Gel berü bu Muşħaf-ı Ħaķdan oķı āyātuñı
4. Nefy idüp ğayruñ vücūdın ķoma varlıķdan eşer
Lā'ı illā-y-ile cem' it gösterüp işbātuñı
5. Āsitān-ı Gülşenī dervīşı olduk cān-ıla
Ħaķ ķabül eyler muķarrer Ža' fiyā da' vātuñı

216.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ŧālib-i peymāneyüz zerķ ü riyādan geķmişüz
Sākin-i mey-ħāneyüz tāc ü ķabādan geķmişüz
2. Vaħdet-i zātı bilüp birlik demine irmişüz
Pāk-meşreb şāf-dil aĝ u ķaradan geķmişüz
3. Sırr-ı esmā bizdedür ta' līm alur bizden melek
Nāzir-i mir 'āt-ı hüyuz mā-sivādan geķmişüz

²¹⁵ 53b.

²¹⁶ 54a.

4. Ḳāl ü ḳālī terk idüp ser-pā-bürehne nā-murād
 Cān-ıla teslīm olup çün ü çirādan geçmişüz
5. Zā' fiyā bālīn-i ğamda derd-ile ülfet tutup
 Añmazuz derdini ya' nī öz devādan geçmişüz

217.

Hüve'l-Ḥamd

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Revnaḳ-ı aḥkām-ı dīn şart-ı şerī' at beklerüz
 Mazḥar-ı faẓl-ı Ḥudā pīr-i ṭarīḳat beklerüz
2. Girmişüz meydān-ı ' aşḳa gözlerüz didārını
 Sālik-i dergāh olup rāh-ı ḥaḳīḳat beklerüz
3. Ḥaḳ didük rāh-ı fenāda dönmezüz ikrārdan
 Meskenetde sākinüz mihr ü maḥabbet beklerüz
4. İtmişüz *ḳālū belāda* ' ahdin[i] ikrār-ı ' aşḳ
 ' Ahd ü peymān-ıla muḥkem istiḳāmet beklerüz
5. Fāriġuz eşḳāl-i keşretten ' alāyıḳdan berü
 Līk [biz] ma' nāda çün keşf ü kerāmet beklerüz

²¹⁷ 54a.

³ didük: didi Y.

⁴ “Ve iz ehaze rabbuke min benī ādeme min zuhūrihim zurriyyetehum ve eşhedehum alā enfusihim, elestu birabbikum, **ḳālū belā**, şehidnā, en tekülū yevme'l-kiyāmeti innā kunnā an hāzā gāfilin (gāfiline).”: Hanī Rabbīn (ezelde) Ādemoġullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “**Evet**, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” **demişlerdi**. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir (Araf 7/172).

6. Zād-ı ğamdan arınup rūḥ-ı ğıdāya ḳāyilüz
‘ Ālem-i ma‘ nāda keşret içre vaḥdet beklerüz
7. Şād ü ḥurrem derd ü ğam ‘ aşıḳlaruñ bāzārıdur
Düşeli bāzār-ı ‘ aşḳ içre melāmet beklerüz
8. Terk idüp dünyā-yı dūnı itmezüz mihrin ḳabūl
Ḥāniḳāh-ı künc-i ‘ uzletde ḳanā‘ at beklerüz
9. Nefsümüz bir mār-ı keşretdür hezārāndur seri
İntizāruz ḳatline Ḥaḳdan hidāyet beklerüz
10. Bilümüz berk bağlayup zünnār-ı ‘ aşḳ-ı yārdan
‘ Abd-ı Rezzāḳ olmuşuz luḫ u ‘ ināyet beklerüz
11. Almazuz biz māzī vü müstaḳbeli bir zerreye
İbn-i vaḳtüz bil bu dem kār-ı ferāğat beklerüz
12. Ehl-i ‘ aḳluñ ğuşa ḳālin dutmazuz kim ‘ aşḳda
Cān ḳulağına nidā irdi irādet beklerüz
13. Ḥırmen-i ‘ ömri şavurduḳ dānemüz virmekdeyüz
Bir degirmendür felek biz daḫı nevbet beklerüz
14. Baş açuḳ Ferhādıyam fūrḳatde āh u zār-ıla
Yār işigin yaşdanup bāb-ı sa‘ ādet beklerüz

218.

Ža‘ fi Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

⁶ b: ma‘ nāda: ma‘ nāda bu Y.
218 54b.

1. ‘Āşık oldum Kāfda ‘Ankāyı bildüm n’idügin
Cism-ile ma‘ düm olan Hümāyı bildüm n’idügin
2. Çün hüve’l-evvel hüve’l-āḥir Hudādan ğayrı yoğ
Nāzır-ı im-rüz olup ferdāyı bildüm n’idügin
3. Çār-deh-i ḥarfūñ rümūzın añlayup esrārını
Aḥmede nāzır olan *ṭā hāy*ı bildüm n’idügin
4. *Kābe kavseyni* geçüp irdüm maḳām-ı vaḥdete
Bī-men ü mā remz-i *mā evḥāy*ı bildüm n’idügin
5. Nār içinde irgürüp nūra özüm Mūsā-şifat
Cism-i ḥākīde yed-i beyzāyı bildüm n’idügin
6. Çün didi şāh-ı velāyet noğtadur aşl-ı ‘ulüm
Noğta oldum ḥāşılı feḥvāyı bildüm n’idügin
7. Ođuyup *Allāhu nūruñ* ma‘ nāsında Zā‘ fiyā
Bu cihān içre cihān-ārāyı bildüm n’idügin

219.

Ca‘ ferī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

³ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1).

⁴ “Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9). “Fe evḥā ilā abdiḥi **mā evḥā**.”: Böylece Allah kuluna vahyedeceğini **vahyetti** (Necm 53/10).

⁷ “**Allāhu nūru**’s-semāvāti ve’l-ard (ardı), meselu nūriḥi ke mişkātin fiḥā mısbāḥ (mısbāhun), el mısbāhu fi zucāceḥ (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrīyyun, yūkadu min şeceratin mubāraketin zeytūnetin lā şarkīyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudīu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūriḥi men yeşāu, ve yadribullāhu’l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey’in alīm (alīmun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarıda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yađı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediđi kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35).

²¹⁹ 54b. Bu şiir CFD neşrinde yok.

1. Āh kim bu dūnye-i dūn içre dil-şād olmaduğ
Ğuşşadan kırtulmaduğ hem ğamdan āzād olmaduğ
2. Tā ki varlık varını ser-cümle vīrān itmedük
Cān ma' mūriyyesi içinde ābād olmaduğ
3. Gerçi kızduğ aradan kūh-ı vücūduñ şīrini
Cān-ı şīrīn terkin urmayınca Ferhād olmaduğ
4. Zāhidūñ 'ömri dükendi keşret-i a' dād-ıla
Birledük biz olmaduğ
5. Ca' ferī el-ħamdulillāh kim ezelden tā ebed
Çün bilişdüğ yār-ıla bir dem dağı yad olmaduğ

220.

Ĥayālī Rāst

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

1. Muşaffā eyle dil levħin bugün nūr-ı tecellādan
Cemālin gösterür dil-ber çü mir'āt-ı mücellādan
2. Nazargāh-ı Ĥudādur dil velī şanmañ cüdādur dil
Uçar mişl-i Hümādur dil geçer 'arş-ı mu' allādan
3. Bugün her kim görür yārın gören anlar-durur yarın
Ne bilsün anda dildārın olanlar bunda a' mādan
4. Nedendür 'alleme 'l-esmā ne sırdur leyletü'l-Esrā

²²⁰ 55a. Bu şiir HD neşrinde yok.

⁴ "Ve **alleme** ādeme'l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale'l-melāiketi fe kāle enbiūni bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķīne).": Allah Ādem'e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları

Mazāhirdür kamu eşyā haberdār ol bu eşyādan

5. Degülsün lāyık-ı cānān seni çün nefis ider hayrān
Gel ey Mecnūn-ı ser-gerdān haberdār ol bu Leylādan
6. Hāyālī bes ‘ıyān itgil bu esrār-ı nihān itgil
Mekānuñ lā-mekān itgil haberdār ol müsemmeden

221.

Hudāyī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey huṭūṭ-ı ‘ārızuñ menşūr-ı Sulṭān-ı Qādīm
Ol haṭuñ tevfiķi bismillāh ‘ir-raḥmāni ‘r-raḥīm
2. İki zülf-ile dehānuñ metnidür metn-i şaḥiḥ
Gel kelāmullāh içinde oқuyup gör ḥā vü mīm
3. Muşḥaf-ı ḥüsnüñde zülfüñ nāme-i *ümmü ‘l-kitāb*
Āyet-i kübrā қаşuñdur ey şacı ‘anber-şemīm
4. Rā vü ḥā vü mīm ü nūndan vaşf ider ruḥsāruñı
Ol sebebden didiler gün yüzüñe ‘arş-ı ‘azīm
5. *Üscüdü* emr oldı Hāḫdan zāhidā inkārı қо
Hüsn-i yāra secde қıl gel olma çün dīv-i recīm
6. Ruḫlaruñdan özge cennet şüfi eyler ārzü

meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

²²¹ 55a.

³ “Ümmü ‘l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

⁵ Meleklerin Hz. Ādem’e secde etmeleri ile ilgili “üscüdü” ifadesi Kur’an’da (Bakara 2/34, Araf 7/11, İsrā 17/61, Kehf 18/50, Tā ḥā 20/116) surelerinde geçmektedir.

Ol şaķi bed-baħtı bil kim olmadı ehl-i Na'ım

7. Her nefes bād-ı şabāya karşı ilter cānını
Bu Hūdāyī bī-nevā esdükçe kūyuñdan nesim

222.

Yemīnī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şüretüñ naķşında gördüm fazl-ı ism-i a'zamı
Zülf ü kaş u kirpügüñdedür Süleymān ħātemi
2. *Lī-ma' allāhuñ* cemālidür yüzüñ vech-i İlāh
Gösterür mir'āt-ı mü'min on sekiz biñ 'ālemi
3. Kim ki sācid olmadı ħüsnüñ öñinde ey şanem
Sen anı merdūd şeytān bil degüldür ādemī
4. 'Ārif-i nefis olmayınca Rabbini bilmez faķih
Ger olursa Ħaydarī vü jende-püş-ı Edhemī
5. Ey Yemīnī tayyib ü tāhir olunmaz şöyle bil
Her kim içmez sāķi-i Kevşerden āb-ı Zemzemi

223.

Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

²²² 55a.

² Lī-ma' allāh: “**Benim Allah'la...**” anlamındadır. “Benim Allah'la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir meleik ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber'e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

²²³ 55b.

1. Her gönül kim nūr-ı Hāğdan zer gibi şāf olmadı
Bu şırāṭullāh içinde ehl-i a‘ rāf olmadı
2. ‘ Ārif-i nefis olmak isterseñ özüñden vāķıf ol
‘ Ārif-i nefis olanuñ da‘ vāsı güzāf olmadı
3. Hāyme-i mī‘ ād-ı Mūsādan haberdār olmayan
Ol Sīmurğ-ı lā-mekānuñ menzili Kāf olmadı
4. Nüh felek burcında her kim ehl-i ebrār olmaya
Kāf u nūn emri içinde nūn-ıla kāf olmadı
5. *Men reanī* fażl-ı Hāğdan zāhir oldı ‘ āleme
Özini bilen bilür kim bu sözüm lāf olmadı
6. Levḫ-i Maḫfūz-ı İlāhīdür cemāl-i bü’l-beşer
Şol özinden bī-ḫaberler ehl-i inşāf olmadı
7. Ey Yemīnī çün kelāmullāh-ı nāṭıkdur sözüñ
Görmeyen ‘ ayne’l-yaķīn bu yolda şarrāf olmadı

224.

Sulṭān Nesīmī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Şüretüñ naķşını yazdı didi Rabbü’l-‘ ālemīn
Hāzihī cennātü ‘ adnin fedḫulūhā ḫālidīn

⁵ “**Men reani fekad reel Hak**”: Beni gören, Hak’ı görmüştür. (Bkz. Zeynü’-d-Din Ahmet B. Ahmet B. Abdi’l-Latifi’z-Zebidī, **Sahīh-i Buhārī Muhtasarı Tecrīd-i Sarfıh Tercemesi**, Çev. Kâmil Miras, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1978, s. 278.)

²²⁴ 55b. Ayan 2002: 350. Gazel.

¹ b: cennātü: cennāti ND.

Tā hā 20/76’nın başında geçen “Cennātu adnin (Adn cennetleri)” ibaresinin başına hāzihī (bu) kelimesi getirilmiş. Daha sonra da Zümer 39/73’ün sonunda yer alan “fedḫulūhā ḫālidīn (Haydi ebedī kalmak üzere buraya girin.)” ibaresi getirilmiştir.

2. Yüzüñe *ve 'n-necmi* yazdı қашуña *ve 'n-nāzi'āt*
Alnuña *naşrun min-Allāh* görünür 'ayne'l-yaqīn
3. Āyet-i Tūbā gelüpdür serv-қaddüñ haққına
Yüzüñe *ve 'ş-şemsi* geldi şaçuña ḥablü'l-metīn
4. Şānuña el-ḥamdulillāh geldi Haқdan nite kim
Leblerüñ yādına münzel oldu min-mā-i ma'īn
5. Kāf [u] nūndan her ne kim geldi vücūda zerresi
Şābit oldu kim sen olduñ ḥāşıl-ı çarḥ-ı mübīn
6. Lā-şek oldu çün cemālüñ kıblegāhı 'āşıқа
Üscūdū emr oldu Haқdan kılmayan oldu la'īn
7. Ey Nesīmī çün işitdi bu 'Uḫārid nazmuñı
Yaқasın çāk itdi ol dem oda şaldı defterin

225.

Vaḥīdī-i Pāk-Żamīr

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

² a: Yüzüñe: Gözüñe ND.

“**Ve'n-necmi** izā hevā.”: Battığı zaman **yıldıza andolsun ki** (Necm 53/1). “**Ve'n-nāziāti garkā** (garkan).” **Andolsun (kāfirlerin ruhlarını) şiddetle çekip çıkaranlara**, (Naziāt 79/1). “**Ve uhrā** tuḥıbbūnehā, **naşrun minallāhi** ve fethun karīb (karībun) ve beşşiri'l-mū'minīn (mū'minīne).” Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: **Allah'tan** bir **yardım** ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele (Saf 61/13)!

³ b: ve 'ş-şemsi: ve 'ş-şems ND.

“**Ve'ş-şemsi** ve duhāhā.”: **Güneşe** ve onun aydınlığına **andolsun** (Şems 91/1).

⁵ a: zerresi: zübdesi ND.

b: çarḥ-ı mübīn: çarḥ u zemīn ND.

⁶ a: cemālüñ: sen oldun ND, 'āşıқа: 'āşıquñ ND.

b: oldı: olda ND.

Meleklerin Hz. Adem'e secde etmeleri ile ilgili “üscūdū” ifadesi Kur'an'da (Bakara 2/34, Araf 7/11, İsrā 17/61, Kehf 18/50, Tā hā 20/116) surelerinde geçmektedir.

⁷ b: Yaқasın: Nāmesin ND.

225 56a.

1. Ol meh-i Zühre-cebînüñ bilse vaşf-ı zātını
Oda yaqardı müneccim ʿ ilm-i nār-ı necātını
2. Vāqıf-ı ʿ ilm-i hurūf olan elif kıddüñ görüp
Nokta-ı hālüñden oqur hüsnüñüñ āyātını
3. Gün gibi mihr-i cemālüñ göremez ey nūr-ı ʿ ayn
Jeng-i keşretten bugün şāf itmeyen mir ʿātını
4. Naṭ ʿ -ı hüsn içre bugün şāh-ı ser-efrāzam diyen
Beydağ-ı hāl-i ruḥuñdan añladı şeh-mātını
5. Burqa ʿ uñ ref ʿ eyleyüp nūr-ı cemālüñden şehā
Māh-ıla hūrşid kılduñ ʿ ālemüñ zerrātını
6. Kāfir-i Tersā yüzüñ ayın[1] görse ey şanem
ʿ Āşık-ı mihr-i ruḥuñ olup koyaydı Lātını
7. Cān virüp cānān yolında varlıguñ maḥv eyleyüp
Da ʿ vā-ı ʿ aşkuñ Vaḥidī eyledüñ işbātını

226.

Yūsuf Fermāyed

Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilün

1. Bu velāyet kişverinüñ hālī bir er var-imiş
Gülşenī dirler erenler şāhı server var imiş
2. Yıkdı dil abdālını ḥayrān idüp esrār-ıla
Tekye-i ʿ aşk ihtiyārī bir qalender var-imiş

²²⁶ 56a.

3. Ḳāl ü ḳīlin ḳazıyup ḳalbin ḳalender eyleyen
Mışr bâzârında bir üstâd-ı berber var-imiş
4. Āb ü ḥāk ü bād ü âteŝden münezzeh dostlar
Ol duyurdu bende bir pâkîze gevher var imiş
5. Ḳulı olan Yūsufuñ sultân olurmiŝ ‘āleme
Gülşenî dirler olur Mışr içre bir er var imiş

227.

Selîkî Güyed

Mef’ülü Mefâ’ ilün Mef’ülü Mefâ’ ilün

1. Ol zülf-i perîşâna ursa o perî şâne
Biñ cān ile üftāde oldum o perîşâna
2. Ol yār-ı perî-peyker ḥüsnini ‘ıyān itdi
‘Aḳlum tağıdup başdan ḳıldı meni dīvāne
3. Sāḳî mey-i ‘aşḳuñla ḥum-ḥāne olaldan dil
Pür-na‘l-durur sīnem gūyā der-i mey-ḥāne
4. Ol ŝāh ruḥı üzre bir beydaḳ-ı ḥālinde
Bend itdi dili idüp naḳ‘-ı ğam-ı ferzāne
5. Ol yār Selîkî’i bir tîr ile yād itdi
Cān naḳdini virürse n’ola añā ŝükrāne

228.

‘Aŝḳî Güyed

²²⁷ 56a. Bu şiir SLD neşrinde yok.

¹ b: ile: ola Y.

²²⁸ 56b. Bu şiir MAD neşrinde yok.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. Olur günden güne dīvāne gönlüm
Müyesser olmadı uşlana gönlüm
2. Kaçan kim görse bir şem' -i cemāli
Olur ol dem aña pervāne gönlüm
3. Güzeller mażhar-ı nūr-ı Hūdādur
Anuñ-çün meyl ider hūbāna gönlüm
4. Ma' ānī baħrine ğavvāş olanlar
Doludur dürr-ile mercān[l]a gönlüm
5. Olalı āşinā ' aşk-ıla ' Aşķī
Olupdur cümleden bī-gāne gönlüm

229.

Şeyhī Fermāyed

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Kañķı dimāğ içinde ki ' aşķuñ hevāsı yok
Biñ hac iderse mürde haķı-çün şafāsı yok
2. Dil-ber cemāli Ka' besini kılmayan tavāf
Yüz nūr görse gözlerinüñ hiç ziyāsı yok
3. Lebbeyk uranlaruñ ' Arafātında ' aşķuñuñ
Teslim-i cāndan özge tapuña du' āsı yok
4. Fi'l-cümle uş vefā haremide mücāvirem

²²⁹ 56b. İsen, Kurnaz 1990: 94. Gazel.

² b: hiç ziyāsı: ruşenāsı ŞHD.

Bî-gâne gön̄lümün̄ dağı hem-âşinâsı yok

5. Şeyhî vişâl-i ‘ıydına qurbân olursa ger
Vaşl ola bir beqāya ki hergiz fenâsı yok

230.

Haṭāyî Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Sırr-ı ‘aşkuñdan şehā her kim ki āgāh olmadı
Qaldı maḥrūm tā ebed maqbūl-i dergāh olmadı
2. Bilmeyen kendi vücūdın Ḥaqqı bilmez lā-cerem
Kim ki bildi nefsinı ‘ālemde güm-rāh olmadı
3. Gözgüsü arı degüldür çāre yoqdur pāsına
Qaldı nā-pāk tā ebed Faẓl aña hem-rāh olmadı
4. Her ne kılsañ nîk ü bed āḥir saña ol tüş olur
Çekmedi şermendelik her kim ki bed-ḥ^wāh olmadı
5. Rızqına aldanmağıl fikri öküşdür dünyānuñ
Qanqı gün hoş geçdi kim anuñ soñı āh olmadı

⁴ a: haremide: hürmenide Y.

b: hem: hîç ŞHD.

⁵ a: ger: - ŞHD.

Mecmuada bulunmayıp ŞHD neşrinde olan beyitler şunlardır:

İhrām deyü eğınime bir don giyirdi gam

Nice ki isterim eteği vü yakası yok

Hicrin beriyyesinde susuzun ölenleri

Yugıl gözü yaşıyla çü vaslın sakāsı yok

²³⁰ 56b. Şahin 2011: 131. s.

³ a: arı degüldür: pāk olmayanın HTD.

⁵ a: Rızqına: Zevkine HTD, fikri öküşdür: mekri yüküşdür HTD.

b: Qanqı: Hansı HTD, kim anuñ soñı āh: ki son ummān HTD.

6. Zevk ü şafâ günlerinde kim olsa yârum didi
Bir melâmet günü geldi kimseler yâr olmadı
7. Şâh Hâţâyî bende olduñ bende fermân ol yûri
Bende fermân olmayanlar lâyıķ-ı şâh olmadı

231.

Yaħyâ Çelebi Fermâyed

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Getür ol cāmı ki derd ehline hâlet getüre
Gider ol şöhbeti kim saña nedâmet getüre
2. Vuşlat oldur ki anuñ olmaya ardınca firâķ
Aña şâd olma ki soñında melâlet getüre
3. Secdeye vara niyâz ehli hemân dâl gibi
Ol elif kâd ki kıyâm itmege kâmet getüre
4. Yâra mestâne varan şevķ-ile dīvâne gelür
‘Aşķ odur âdemi mest ilte melâmet getüre
5. Adın işitmeg-ile oldı kulaķdan ‘aşık
Yüzini görmege Yaħyâ nice tākāt getüre

232.

⁶ a: şafâ: şevkin HTD, olsa: olısa Y, olar HTD. Bu mısram vezni bozuktur. Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁷ a: Şâh Hâţâyî bende olduñ bende fermân ol yûri: Çün kul oldın ey Hatâyî bende fermân ol yakın HTD. HTD neşrinde beyit sırası şu şekildedir:1-2-4-3-5-6-7.

²³¹ 57a. Çavuşoğlu 1977: 377. Gazel.

¹ a: nedâmet: mezellet YBD.

²³² 57a.

‘ Ārifi Gūyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Şeh-i Yeşrib gibi zāhid şefā‘ at-ḥ^wāhumuz vardır
Muḥammed ümmetiyüz biz Resūlullāhumuz vardır
2. Tarīḳ-i Ḥaḳḳı bilmez diyü daḥl itme bize şūfī
Gönülden dergeh-i Ḥaḳḳa varur bir rāhumuz vardır
3. Nazar kılmaz gönül āyine-i İskendere hergiz
Şafā-yı ḳalbe irişmiş dil-i āgāhumuz vardır
4. Ḥazer kıll ey kemān-ebrū toḳınma ḳalb-i miskīne
Geçer bu şişe-i eflāki tīr-i āhumuz vardır
5. Dür-i şāh-ı cihāna ‘ Ārifi yok raġbetüm hergiz
Fezā-yı mülk-i dil içre ulu dergāhumuz vardır

233.

Sürürī ‘ Aleyhi Raḥme

Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün Mef‘ ūlü Mefā‘ ilün

1. Çün şüret-i ādemde gösterdi özin Allāh
Ḳıll secde aña olma İblīs gibi güm-rāh
2. Ey *aḥsen-i taḳvīme* inkār ḳılan gör kim
Anda nice keşf oldı te’vīl-i kelāmullāh
3. Āyine-i ḥüsnüñde Ḥaḳ şüretini gördüm

²³³ 57a.

² “Lekad halakne ‘l-insāne fi **aḥseni taḳvīm (taḳvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

³ aḥsent te‘ālallāh: Ey Allah’ım çok güzel yaptın.

Zih 'hüsn zihî şüret ahsent te'âlallâh

4. Rûhü'l-Ûudüsün nuṭkı ya' nî ki leb-i la' lûñ
'Älemde Mesîhâ tek nefh eyledi rûhullâh
5. Ol kâkül-i müşgîn kim Qur'an-ı haḳîḳatdür
Ûâf üstine şalmışdur ' Anḳâ gibi zıllullâh
6. Gel 'aşḳ tarîḳinden döndürme yüzün zâhid
Kim ma'nâ şüretde 'aşḳ oldı sebîlullâh
7. Œaşuñla gözün vaşfın kim şorsa Sürürîde
Fi'l-hâl sücüd eyler ider ki kelânullâh

234.

Nihânî Fermâyed

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

1. Devr ideli bu nüh felek-i ṭâḳ-ı muḳarnes
Gelmedi senün gibi daḳı Rûh-ı muḳaddes
Ey ruḫları hürşid ü ḳaşı mâh-ı muḳaddes
El-minnetülillâh te'âlâ ve taḳaddes
2. Âl-ile alur ala gözün bin dil ü cânı
Sihr-ile döker ḡamze-i mestün niçe ḳanı
Her kim ki göre dir seni ey Yûsuf-ı şânî
El-ḳudretülillâh te'âlâ ve taḳaddüs
3. Bâlâ ḳadünün bendesidür serv-i hırâmân

²³⁴ 57b. Bu şiir Nihânî'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

‘ Anber Őaçıñuñ ĉakerīdür sünbül ü reyĥān
Ĥüsnüñ niĉe ‘ āķiller ider vālih ü ĥayrān
El-ĥikmetülillāh te‘ ālā ve taķaddüs

4. Bī-ĉāre dilüm derdine ķıl ĉāre ĥabībüm
Luĥ it dil ü cān ĥastası derdine taĥībüm
Raĥm eyleyüben baña diseñ n’ola ġarībüm
Er-rahmetülillāh te‘ ālā ve taķaddüs

5. Ćün oldı Nihānī saña biñ cān-ıla ĉāker
‘ İzzet bu yiter k’ola seg-i kūyuña hem-ser
Bu ķavli oķur sūz-ıla dil bülbüli ĥoŗter
El-‘ izzetülillāh te‘ ālā ve taķaddüs

235.

Ĥayrī Rāst

Mef’ ulü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün

1. Ey dil hevā-yı ‘ aşķ-ıla cūŗ u ĥurūŗa gel
Zevķ ü mey-i maĥabbet ile ‘ ayŗ ü nūŗa gel
2. Bu ġaflet iĉre mürde-ŗıfat niĉe yatasın
Ĥay aĉ ġözüñ uyar cānuñı ‘ aķl u hūŗa gel
3. Vesvās-ı nefse uyma seni yoldan azdurur
Enfās-ı pīre tut ķulaķ emr-i sürūŗa gel
4. Şarf itme ‘ ömr cevherini ķīl ü ķāl-ile
Yābāna atma naķdüñi gevher-fürūŗa gel
5. Naķķāŗ bulmaķ ister-iseñ Ĥayrī sen yaķīn

²³⁵ 57b. Bu Şiir HRD neŗrinde yok.

‘İbret göziyle bir nazar it bu nuķūşa gel

236.

‘Ulvî Çelebi Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Şarāb-ı la‘ lüñi nüş eyledük hātırda ğam n’eyler
Şafāñ[1] idecek demler-durur dilde elem n’eyler
2. Seg-i dil-ber sifālinden mey içmek ağzuña düşmez
Gedā-yı bī-nevāsın sende ey dil cām-ı Cem n’eyler
3. Maḥabbet gencine vīrāne ḳalbin maḥzen olmışken
Ne lāzım kīse-i ‘āşıkda dīnār u direm n’eyler
4. Cihānuñ tūmturāķından ne zevķ alsun dil-i ‘āşık
Şeh-i iķlīm-i ‘aşķa leşker ü ṭabl ü ‘alem n’eyler
5. Nihāl-i bāğa bakmaz serv-ḳaddūñ vaşf ider ‘Ulvî
Şu söz ki levḫ-i dilde yazılır aña ḳalem n’eyler

237.

Eyzān Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ol şeh-i mülk-i melāḫat ben gedāsından ḳaçar
‘Ādet ancaḳ dil-rübālar mübtelāsından ḳaçar

²³⁶ 58a. Bu şiir Ulvî’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me’ālî-Nihānî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

²³⁷ 58a. Bu şiir Ulvî’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me’ālî-Nihānî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

2. Āh kim bī-gānelik idüp bizi yād eylemez
Ġayrılarla seyre varur āşināsından kaçır
3. Zāhid-i nādān cemāl-i yāri görse dūr olur
Beñzer ol ħuffāşa kim şemsüñ ziyāsından kaçır
4. Tolu içsem tolumı içmez o dil-ber nāz ider
Bādeden ħazz eyler ammā merĥabāsından kaçır
5. Tevbe eylerdi şarāba zāhid ‘Ulvī velī
Ĥavf ider pīr-i muġānuñ bed-du‘ āsından kaçır

238.

Mişālī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey ki ruĥsāruñ beyānı *ħul huvallāhu eĥad*
Muşĥaf-ı ĥüsnüñde zāhir oldı *Allāhu ‘ş-samed*
2. Kim ki la‘ lüñ Selsebilinden içir peymāne ‘i
Çün Mesīĥ ü Meryem ü çün Ĥızır oldı ĥayyü ‘l-ebed
3. Çeşm-i mestānuñ kelāmullāh[1] zāhir gösterür
Sāġar-ı la‘ lüñ beyānı oldı otuz iki ĥat
4. Ey ki devr-i ‘ārīzuñda ĥatlarıñ nūr-ı duĥān
Bu nihānī sırrı bilmez her faĥīh-i dīv ü ded

²³⁸ 58a. Güneş 2011: 76. Gazel.

¹ “Kul huvallāhu ehad (ehadun).”: De ki: “O, Allah’tır, bir tektir.” (İhlas 112/1). “Allāhu ‘s-samed (samedu).”: “Allah Samed’dır. (Her şey O’na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.)” (İhlas 112/2).

² b: Ĥızır oldı: Ĥızır olur MSD.

³ a: mestānuñ: mestāneñ MSD.

b: otuz iki: sī vü dü Y, ĥat: ‘add MSD.

b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴ b: faĥīh-i dīv ü ded: faĥīh ü dīv ü redd MSD.

5. Zülf ü ruhsāruñ beyānı *küntü kenzullāhdur*
Ol sebebden oldı şeytān fażl-ı Hāğdan dūr u red
6. Sācid olmadı cemālūñ Ka‘ besine ey kamer
İki zülfūñ ince sırdur yoğ aña pāyān u ħad
7. Hem-nişinūñ ‘ārif it cehd eyle ‘ārif olagör
Ey Mişālī sen de ħayvān gibi semritme cesed

239.

Şemsī Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Bir iki cümle eşyānuñ vücūdı
Nedendür biri birine sücūdı
2. Egerçi kendü her şeyden müberrā
Velī gün gibi rüşen fażl u cūdı
3. Yanar ‘aşğ āteşiyle ħalb-i ‘aşık
Ne zāhirde şarābı var ne dūdı
4. Marīz-i ‘aşğ dil-ber ħapusında
Ölürse de taleb kılmaz dūrūdı

⁵ a: beyānı: kitābı MSD.

b: Ol sebebden oldı şeytān fażl-ı Hāğdan dūr u red: Ey ki zülfūñ ince sırdur yoğ aña pāyān u ħadd MSD.

“**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘ rifūnī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁶ a: cemālūñ: kemālūñ MSD.

b: İki zülfūñ ince sırdur yoğ aña pāyān u ħad: Ol sebebden oldı Şeytān fażl-ı Hāğ’dan dūr u redd MSD.

⁷ a: cehd ile ‘ārif: gel ehl-i a‘ rāf MSD.

b: semritme: şemirtme MSD.

²³⁹ 58b.

5. Metā' -ı cānı teslīm it o yāra
Ziyānı gözleme Şemsī vü sūdı

240.

Ža' fi-i Pāk-Žamīr

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey cemālūñ nūrına nisbet ezel ' ayn-ı ebed
Oldı bu ma' nāya şāhid *kul huvallāhu ehad*
2. Şān-ı pākūñdür Münezzeh zāt-ı pākūñdür Qadīm
Hem Qadīm ü hem Münezzehsin sen Allāhu 'ş-şamed
3. *Lem yelid lem yūled* olmışdur şifātı zātuñuñ
Anuñ-içün *lem yekun* oldı *lehu kufven ehad*
4. Mazhar-ı esmādur Ādem sen de Ādem oğlısın
Bil nedür esmā-i küllī ki_olasın hayrū 'l-veled
5. Ādemūñ şānında çünkim Hāq didi *sevveytu-hu*
Nefha-ı rühü 'l-ħafīden hem şeref oldı ħased
6. Kūr-ı māder-zāddur vaħdet gözini açmayan
Anuñ-içün eksük olmaz çeşm-i aħvelden remed
7. İrmek isterseñ ħarīm-i vaħdete Ža' fi eger
Eksük olmasun dilūñden dāyimā zıkr-i Ehad

²⁴⁰ 58b.

¹ “Kul huvallāhu ehad (ehadun).”: De ki: “O, Allah'tır, bir tektir.” (İhlas 112/1).

² “Allāhu 's-samed (samedu).”: “Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.)” (İhlas 112/2).

³ Lem yelid ve lem yūled: Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir) (İhlas 112/3). Ve lem yekun lehu kufven ehad (ehadun): “Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.” (İhlas 112/4).

⁵ “Fe iza **sevveytuhu** ve nefahtu fihi min rühī fe kaū lehu sācidin (sācidine).”: “**Onu şekillendirip** içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin.” (Hicr 15/29) ve (Sad 38/72).

241.

Muḥīṭī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Vech-i ādemdür kitāb-ı āsumānuñ ma' nāsı
Haṭṭ u ḥālīdür kelām-ı cāvidānuñ ma' nāsı
2. Nuṭḡ-ı zāt-ı faẓl-ı bī-hem-tā-durur
Ṭālib-i ' Anḡā-yı Ḳāf-ı lā-mekānuñ ma' nāsı
3. Çār müjgān ü dü ebrū mūy-ı ser
Ey müfessir sūre-i *seb' al-meşānuñ* ma' nāsı
4. Vaşl-ı cānāna irişmekdür cihān-ı fānīde
Selsebīl ü Kevşer ü ḥūr-ı cinānuñ ma' nāsı
5. Kim ki eczā-yı ḥurūfa irdi aña keşf olur
Faẓl-ı Ḥaḡdan yetmiş iki tercemānuñ ma' nāsı
6. Şūret-i ādemdür ey dil Levḡ-i Maḥfūẓda Ḥudā
Anda yazılmış-durur iki cihānuñ ma' nāsı
7. Ḥazret-i faẓl-ı Eḡaddur kim hidāyet eyledi
Ey Muḥīṭī Mehdī-i şāḡib-zamānuñ ma' nāsı

242.

²⁴¹ 58b. Bu şiir daha önceden 114. şiir olarak yer almıştır.

² a: Bu mısraın fā' ilātün tefilesi eksiktir.

³ a: Bu mısraın fā' ilātün tefilesi eksiktir. “Ve lekad āteynāke **seb'an** minel **mesānī** vel kur'ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb' al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha'nın yedi āyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

²⁴² 59a.

Tābī Rāst

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Vechüñe şafha-ı Furqān didiler gerçek-imiş
Haţuña āyet-i Qur'ān didiler gerçek-imiş
2. *Ḳabe kavseyni ev ednā* idigün qaşlaruñuñ
Ruḡlaruñ ḥüccet ü bürhān didiler gerçek-imiş
3. Şeb-i zülfini ḥabībüñ görüp erbāb-ı nażar
Bedir olmuş meh-i tābān didiler gerçek imiş
4. Lü'lü'-i baḥr-i melāḥatdür didi dendānlaruña
La' lüñe ḥoḳqa-ı mercān didiler gerçek imiş
5. Ser-i zülfüñ-ile dil Tābī-i şeydā'ı görüp
'Āşık-ı bī-ser ü sāmān didiler gerçek imiş

243.

Mişālī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Kime ki Ḥaḳdan hidāyet feyz-i Fażlullāh olur
Ḥaḳqa varmağa cemī' -i 'ālem aña rāh olur
2. *Eynemā* didi *tevellū semme vechullāh zāt*
Ya' nī 'ālem cümle-i esrār-ı beytullāh olur

² “Fe kāne **kābe kavseyni ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar, yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁴ a: Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁴³ 59a. Güneş 2011: 134. Gazel.

² a: Eynemā: İnnemā Y.

b: cümle-i esrār-ı: cümle ehlu'l-lāha MSD.

Ve lillāhi'l-meşriku ve'l-magribu fe **eynemā tuvellū** fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alim (alimun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. **Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

3. ʿ Ārif-i Rab ʿ ārif-i nefis olmayınca ādemi
Şanma kim Mışra irür Yūsuf gibi pādşāh olur
4. Muşhaf-ı hüsnuñ tılısmin keşf iden ey genc-i nūr
On sekiz biñ ʿ ālemüñ sırrından ol āgāh olur
5. Mazhar-ı Hākdur şaķın insāna inkār eyleme
Ki_aña inkār eyleyen şeytān gibi güm-rāh olur
6. H̄or bakma Muşhaf-ı Hākdur vücūd-ı ādemi
Gel oķu üstāddan gör ne kelāmullāh olur
7. Ey Mişālī küntü zātullāh[a] irdi lem-yezel
Şol ki Hākdan vāķıf-ı sırr-ı şıfātullāh olur

244.

Sürürī ʿ Aleyhi Raħme

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Ey cemālüñ āfitāb-ı maṭlaʿ -ı şubḥ-ı ezel
Muşhaf-ı hüsnuñ beyānidur kitāb-ı lem-yezel
2. Āşiyān-ı ʿ arşa zülfüñ şeh-per-i Rūḥü ʿ l-Ḳudüs
Gülşen-i firdevse laʿ lüñ çeşme-i şīr ü ʿ asel
3. Şüret-i Hākdur cemālüñ kim ki iķrār eylemez

³ b: kim Mışra irür: k ʿirer Mışr ʿa MSD, pādşāh: yā şāh Y.

⁵ b: gibi: tek MSD.

⁶ a: ādemi: ādeme MSD.

⁷ a: küntü: kenz-i MSD.

²⁴⁴ 59a.

³ “Ve lekad zere ʿnā li cehenneme kesīran minel cinni vel insi, lehum kulūbun lā yefkahūne bihā ve lehum a ʿyunun lā yubsırūne bihā ve lehum āzānun lā yesmeūne bihā, ulāike kel en ʿāmi **bel hum edallu**, ulāike humul gāfilūn (gāfilūne).”: Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da

Dünye vü 'uqbāda ol a' mā-durur *belhum ağal*

4. ' Anber-efşān sünbülüñ devrinde ey ' İsa-nefes
Devr-i Mehdīdür kamu bir oldu edyān u milel
5. Yüzüñi gördi anuñ-çün Ka' beden döndi göñül
Kim degüldür mu' teber taqlīd ile olan ' amel
6. Ey Sürürī fazl-ı Rabbü 'l-ālemīnüñ raḥmeti
Kāyinātı şüret-i Raḥmāna kılmışdur bedel

245.

Muḥīṭī Rāst

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Kāf ile hādan urup başuma tāc
Eyledüm lām-ile bādan mi' rāc
2. Mā-verāsına irüp ekvānuñ
Mā-sivā mülkini kıldum tārāc
3. Şıfat-ı raḥmetümi bulmağa
Zātuma kevn ü mekāndur muḥtāc
4. ' İlm-i Ḥaḫdur sözü müñ mefhūmı
Fehm ider kimde ki var istiḥrāc
5. Ka' be-i fazla Muḥīṭī gireli
Her nefesde iderem biñ biñ hāc

bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, **hatta daha da aşağıdadırlar**. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir (Araf 7/179).

²⁴⁵ 59b.

246.

Sālikī Gūyed

Mef' ūlü Mefā' ilün Mef' ūlü Mefā' ilün

1. Ceffü 'l-ķalem ey zāhid rūşen sebaķ olmışdur
Gelmiş gelecekler hep zāhir sebaķ olmışdur
2. Rūyuñda elif şeklin kim görse senüñ dir kim
Engüşt-i nübüvvet-ile meh iki şaķ olmışdur
3. Gerdün nücüm-ila şanma ki müzeyyendür
Bu āh-ı pür-āteşle ğarķ-ı ' araķ olmışdur
4. Nār-ıla görür nūrı vechüñde ķamu ' uşşāķ
Dimez ki ' izāruñda ķara yā aķ olmışdur
5. Bu Sālikī vaħdetde mir 'āt-ı hüviyyetdür
Esrār-ı nihān söyler Ħaķķ ile Ħaķ olmışdur

247.

Ħurremī Fermāyed

Mef' ūlü Fā' ilātün Mef' ūlü Fā' ilātün

1. Ey pādişāh-ı ' ālem medħüñ dehāna şığmaz
TaķrİR ķābil olmaz vaşfuñ cihāna şığmaz
2. Ey āfitāb-ı ' ālem keşf eylegil niķābuñ
Envār-ı zāt-ı ħüsnüñ heft āsumāna şığmaz
3. Kim ķul olursa cānā sen ħüsrev-i zamāna

²⁴⁶ 59b.

²⁴⁷ 59b.

Bir pādīşāh olur kim tahtı cihāna şıǵmaz

4. Kūyuñda ey melek-rūy itmiş meger ki mesken
Dīvāne dil anuñ-çün her bir mekāna şıǵmaz
5. Yoǵluǵını şorarsañ yoǵdur dehānı yāruñ
Ey Hurremī bu rāyuñ zann ü gümāna şıǵmaz

248.

Sultān Nesīmī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şüretüñ[üñ] şafhasında gör ne yazmış ol Qadīm
Oǵudum ol haţtı bismillāh 'ir-raĥmāni 'r-raĥīm
2. Alnuña el-ĥamdulillāh yazdı Rabbü 'l-ālemīn
Didi ' aşkuñ yoludur hāzā şırātü 'l-müstakīm
3. Şüretüñ māhiyyetin taǵayyür ider *innā fetĥ*
Ĥüsninüñ keyfiyetidür bes 'alā ĥulķin 'azīm
4. Kaşlaruñdur *ķabe ķavseyn* saçlaruñ *leylen tavīl*
Resmidür *ve ş-şemsi* andan şol mübārek haţtı[1] cīm

²⁴⁸ 60a. Ayan 2002: 278. Gazel.

¹ b: Oǵudum: Oĥudum ND.

² b: Didi: Koydı ND, yoludur: yolu çün ND, şırātü 'l-müstakīm: şırātü 'n-müstakīm ND.

³ a: teǵayyür: tefsir ND.

b: Ĥüsninüñ: Ĥüsnüñüñ ND.

“**İnnā fetahnā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz** sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1).

“Ve inneke le **alā hulukın azīm (azīmin)**.”: Sen elbette **yüce bir ahlāk üzeresin** (Kalem 68/4).

⁴ a: saçlaruñ: ü saçuñ ND.

b: Resmidür: ismidür ND, andan: yüzüñ ND.

“Fe kāne **ķabe ķavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralıǵı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9). “Ve mine 'l-leyli fescud lehu ve sebbihhu leyllen tavīlā (tavīlen).”: Gecenin bir kısmında ona secde et; **geceleyin** de onu **uzun uzadıya** tespih et (İnsan 76/26). “**Ve ş-şemsi** ve duhāhā.”: **Güneşe** ve onun aydınlıǵına **andolsun** (Şems 91/1).

5. Oldı şol mīm-i femūñ ‘aynen *tüsemmā Selsebīl*
Şimdi Kevşer la‘ lūñ oldı külli cennāt-ı Na‘ ĩm
6. Zūfūñi çün seyr kıldı şubḥ-ıla bād-ı şabā
Şol sebebden ‘ālem oldı dāyimā ‘anber-şemīm
7. Raḥm kıl cān-ı Nesīmīye sen ey bedr-i münīr
Ger ḥaṭā kıldum-ısa estağfirullāhi⁵l-‘ azīm

249.

Vaḥdetī Rāst

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Vücūd-ı Ādem ü Ḥavvā semāvāt-ı İlāhīdür
Yüzinde āyet-i seb‘al-meşān anuñ güvāhidür
2. Sevādıyla beyāzuñdan oқunan sī vü dü āyet
‘Adālet-nāme vü emr-i Ḳadīm-i pādişāhīdür
3. Sebīl-i istivā vechūñde ey māh-ı nīkū-ṭal‘ at
Behişt-i heşt-i Yezdānuñ Ḳadīm[i] şāh-rāhıdur
4. Cehālet dūzaḥından cānuñı ıṭlāḳ için ey dil

⁵ a: Oldı: OI ND.

b: külli: gel ki ND.

“Aynen fihā **tüsemmā selsebīlā (selsebīlen)**.”: Orada bir pınar ki ona “**selsebil**” adı verilir (İnsan 76/18).

⁶ a: şubḥ-ıla: şubḥ-dem ND.

b: şol: ol ND, ‘ālem oldı: oldı ‘ālem ND.

⁷ a: kıl cān-ı: kılgıl sen ND, ey: ayā ND.

²⁴⁹ 60a. Öztürk 2006: 32. Gazel.

¹ a: seb‘al-meşān anuñ: seb‘al-meşānīnūñ VHD.

“Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānī** vel kur‘ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur‘an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi āyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

² a: beyāzuñdan: beyāzından VHD.

³ a: māh-ı nīkū-: meh-i nīk ü VHD.

Elüñde çār-deh mafşıl berāt u hük-m-i şāhīdūr

5. Dehānuñda zebānuñ şu⁶ le-i şem⁶ -i hidāyetdür
Zebānuñda kelāmuñ pertev-i nūr-ı İlāhīdür
6. Cibālū⁷ 'l-arz aña qarşu turımaz ey göñül k⁷anuñ
Kelām-ı kuvvet-i fazl-ı Hudā püşt ü penāhıdur
7. Mesīhā-dem Kelīmullāh añılam Vaḥdetī elyağ
Dilüm enfās-ı Raḥmān-ıla nuṭquñ cilvegāhıdur

250.

Ḥayālī Rāst

Mefā⁶ ilün Mefā⁶ ilün Mefā⁶ ilün Mefā⁶ ilün

1. Ne cān kim ⁶ālem-i ma⁶ nā yüzinde şāhid olmışdur
Bil ol vaḥdet cihānındaki nef-s-i vāḥid olmışdur
2. Cihānda sālīkūñ ḥālī degül bu ikiden ḥālī
Kim ol yā⁶ aşka uymışdur yāḥūd ol zāhid olmışdur
3. Ayağūñdan eyā dil-ber götürmez tā ebed başın
Ezel güninde anlar kim tapuña sācid olmışdur
4. Senūñ ḥum-ḥāne-i ⁶aşkuñda mey tā cūşa gelmişdür
Metā⁶ ı zühd ü taḫvānuñ be-gāyet kāsīd olmışdur
5. İç ey şūfī mey-i şāfī elinde sākī-i bezmūñ
Kim ol bezm ehlinūñ virdi şarāb ü şāhid olmışdur

⁴ b: mafşıl berāt ü: mufaşşal berāt-ı VHD.

⁶ a: k⁷anuñ: kāmı VHD.

b: penāhıdur: penāhumdur Y.

⁷ a: añılam: añılsam VHD, elyağ: artuğ VHD.

²⁵⁰ 60b. Bu şiir HD neşrinde yok.

6. Gider keşf ü kerāmātuñ hevāsın bil bu sırdan kim
Hayālī halvet-i şeyhūñ be-ğāyet kāsıd olmışdur

251.

Rūhī-i Pāk-Bāz

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Baḥşe mecāl kalmadı ḥalk-ıla yok 'inādumuz
Şübheyi ref' kılmışuz pākdür i' tiḳādumuz
2. Her ne ki mā-sivā ola tālibe maḥz-ı kayddur
Biz ki kemāle irmişüz Ḥaḳḳadur inḳıyādumuz
3. Münkir-i zevk-i 'aşk olan cāhile virmezüz vücūd
'Ārif-i Rabledür bizüm rüz u şeb ittiḳādumuz
4. Fikr-i ma'ışet itmezüz kısmetümüz olan gelür
Naḥnü ḳasem umūrına var-durur i' tiḳādumuz
5. Ḥatt-ı 'izār-ı yārdan ḳat'-ı naẓar ider miyüz
Biz ki anuñla kāmilüz açan odur sevādumuz
6. 'Aşk-ı cemil-ile bugün mülk-i vücūda gelmişüz

²⁵¹ 60b. Ak 2001: 458. Gazel.

² a: tälibe: kāmile RHD.

³ b: 'Ārif-i Rabledür: 'Ārif ile durur RHD.

⁴ b: *Naḥnü*: Naḥn-i RHD. var-durur 'itiḳādumuz: vardur 'itimādımız RHD.
RHD. neşrinde 3. ve 4. Beyitler yer deġiştirmiştir.

“Ehum yaksimüne rahmete rabbik (rabbike), **nahnu kasemnā** beynehum maışetehum fil hayāti'd-dunyāve refa' nā ba' dahum fevka ba' dın derecātın li yettehize ba' duhum ba'dan suhriyyā (suhriyyen), ve rahmetu rabbike hayrun mimmā yecmaün (yecmaüne).”: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır (Zuhruf 43/32).

⁶ b: cemil-ile: cemälile RHD.

Seyr-i cemāl-i yârdur maqşadumuz murâdumuz

7. Cismümüzi bugün ki biz nuṭṭ-ile rūḥ kılmışuz
Mülk-i vücûdda n'ola Rūḥi olursa adumuz

252.

Ḥalîlî-i Nîk-Sîret

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ey yüzüñ şânında münzel âyet-i *Allāhu nūr*
Leblerüñ ḥaḳḳında vardur nükte-i *mā'en ṭahūr*
2. Evvel ü âḥir çün sensin zāḥir ü bâṭın çü sen
Maqşad-ı aqşâ cemālüñdür gözümde gitme dur
3. Söyleyen her nâṭıkuñ dilinde sensin dem-be-dem
İşleyen her fâ' ilüñ fi' lini sensin bî-kuşūr
4. Senden özge aradum diyâr yoḳdur arada
Cümle eşyâda kemâ-hî eyleyen sensin zūḥūr
5. 'Aşıkuñ maqşûdı dîdâruñdur ey ârâm-ı cân
Ġayr-ı dîdâruñ görünmez çeşme-i cennât-ı ḥūr

⁷ a: gün ki: günde RHD.

²⁵² 60b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

¹ “**Allāhu nūru**’s-semāvāti ve’l-ard (ardı), meselu nūriḥi ke mişkātın fiḥā mısbāḥ (mısbāḥun), el mısbāḥu fi zucāceḥ (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrıyyun, yūkadu min şeceratin mubāraketin zeytūnetin lā şarkıyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudiu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūriḥi men yeşāu, ve yadribullāhu’l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey’in alim (alimun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nur**udur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi ḥaḳkıyla bilendir (Nur 24/35). “Ve huvellezî erseler riyāha buşran beyne yedey rahmetihî, ve enzelnā mine’s-semāi **māen ṭahūrā (ṭahūran)**. Li nuhyiye biḥi beldeten meytan ve nuskiyehu mimmā ḥalaknā en’āmen ve enāsiyye kesīrā (kesīren).”: O, rahmetinin önünde rüzgārları müjdeci olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandıralım, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49).

6. Zāhidā gel zühdi Ma' būd idüp olma büt-perest
Hāḡ-perest ol Hāḡḡı tanı *ḡuf min-Allāhi 'l-ġayūr*
7. Vāḡıf olmaz sırr-ı tevḡide şol imān ehli kim
İdebilmez nefis dīvinüñ hevāsından 'ubūr
8. 'Ālem-i ervāḡa ey dil murġı pervāz eyle kim
Ḳalmanı bu 'ālem-i 'unşurda bir sā' at ḡuzūr
9. Ey Ḥalīlī ḡadd-i i' cāze ḡarīb oldı sözüñ
İstimā' indan n'ola ḡayy olsa ger *men fil kubūr*

253.

Ḥabībī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Āşık-ı ser-mest olanlar oldılar bīmār-ı Hāḡ
Ġam degül ol ḡasta için eyleye tīmār Hāḡ
2. 'Āşık[ı] dīdār-içün dār itseler Manşürvār
Dir ene 'l-Hāḡdur sözüñ Hāḡdur degül inkār-ı Hāḡ
3. 'Āşık-ı mecnün degüldür 'aşḡa hem-rāḡ olmayan
Ṭālib-i Leylā degüldür isteyen bī-kār Hāḡ
4. 'Āşık-ı ser-bāz-ı 'aşḡam zāhidā germ olma kim
Şerḡ idüp dīvān-ı 'aşḡı eyledüm iḡrār-ı Hāḡ

⁶ “Ḥuf min-Allāhi' l-ġayūr”: Gayur olan Allah'tan kork.

⁸ a: pervāz: perdār Y.

⁹ “Ve mā yestevīl ahyāu ve lāl emvāt (emvātu), innallāhe yusmiu men yeşāu, ve mā ente bi musmiin **men fil kubūr (kubūri)**.”: Diriler ile ölümler de bir olmaz. Allah dilediğine işittirir. Sen **kabirde** bulunanlara işittirecek değilsin (Fatır 35/22).

²⁵³ 61a.

5. Geç bu dünyā lezzetinden mā-sivādan ol berī
Ġayr-ı Hāḡdan geçmek ile keşf olur esrār-ı Hāḡ
6. Ḳo bu zāhir da‘ vāsın gel bāḡınuñ pāk eyle kim
‘ Ālem-i bāḡında gör kim gösterür dīdār Hāḡ
7. Zāhidūñ zūhdine baḡma ey Ḥabībī ‘āşık ol
Būlbül-i zār olmayanlar görmedi dīdār-ı Hāḡ

254.

Sultān Nesīmī Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Yüzüñdür bī-nişān ol bī-nişānı
Ḥaḡ ü ḡālūñ-durur anuñ nişānı
2. Revādur ger disem yüzine anuñ
Kelāmullāh ile *seb‘al-meşānī*
3. ‘ İyān oldı rümüz-ı *min ledün* kim
Lebūñ eyler anuñ şerḡ ü beyānı
4. Yüzüñdür şūret-i Raḡmān velīkin
Ki cüz şāḡib-nazar kes bilmez anı
5. Gel ey şūfi Hāḡuñ dīdārını gör

²⁵⁴ 61a. Ayan 2002: 448. Gazel

² “Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānī** vel kur‘ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

³ b: anuñ: aña ND.

Min ledün; “katından, gizli ilminden, tarafından” anlamına gelmekte olup Kur’an’da “Neml 27/6; Hūd 11/1” ayetlerinde geçmektedir.

⁴ a: velikin: egerçi ND.

Ki Hâk oldu 'ıyân ço sen gümânı

6. Vişālũñ her kime oldu müyesser
Na'ım ü Huld anuñdur cāvidānī

7. Nesīmīnũñ elinden her kim içdi
İçiser dāyim āb-ı zindegānī

255.

Fuzūlī ' Aleyhi Raḥme

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Niçe yıllardur ser-i kūy-ı melāmet beklerüz
Leşker-i sulṭān-ı ' irfānuz velāyet beklerüz

2. Sākin-i ḥāk-i der-i mey-ḥāneyüz şām u seḥer
İrtifā' -ı kadr için bāb-ı sa' ādet beklerüz

3. Cīfe-i dünyā degül kerkes gibi maṭlūbumuz
Bir bölük ' Anḳālaruz Ḳāf-ı ḳanā' at beklerüz

4. Kārvān-ı rāh-ı tecrīdüz ḥaṭar ḥavfın çeküp
Gāh Mecnūn gāh biz devr içre nevbet beklerüz

⁵ b: ço: koy ND.

⁶ b: anuñdur: ü ' ömr-i ND.

⁷ b: İçiser: İçer ol ND.

²⁵⁵ 61b. Kenan Akyüz vd. 1997: 123. Gazel.

¹ a: yıllardur: ıllardur FZD.

³ a: gibi: kimi FZD.

⁴ a: Kārvān-ı: Kārbān-ı FZD.

b: biz devr içre: ben devr ile FZD. FZD neşrinde beyit sıralaması şu şekildedir: 1-2-3-5-4-6.

Mecmuada bulunmayıp FZD neşrinde bulunan beyitler şunlardır:

Suret-i dīvār ediptir hayret-i aşkın bizi

Gayr seyr-i bağ eder biz künc-i mihnet bekleriz

Sanmanız kim geceler bī-hüdedir efgānımız

Mülk-i aşk içre hisār-i istikāmet bekleriz

5. H^wāb görmez çeşmümüz endişe-i ağıyardan
Pāsbānuz genc-i esrār-ı maḥabbet beklerüz
6. Yatdılar Ferhād ü Mecnūn mest-i cām-ı ʿaşq olup
Ey Fuzūlî biz olar yatdukça şoḥbet beklerüz

256.

Ḥayretî Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Cāna kalmaz bir fedāyî cānlaruz
Terk-i tecrīdüz fenāyî cānlaruz
2. Şūfî-i şeytān siriştün ʿākīyuz
Ehl-i tevḥīdüz Ḥudāyî cānlaruz
3. Kıblemüzdür vech-i pāk[i] Aḥmedüñ
Biz Muḥammed Muştafāyî cānlaruz
4. Kaʿ bemüzdür āsitānı Ḥaydaruñ
Biz ʿAliyyü ʿl-Murtezāyî cānlaruz
5. Biz Ḥasan ʿaşqına içdük zehr-i ğam
Biz Ḥüseyn-i Kerbelāyî cānlaruz
6. Cān-ıla Zeynü ʿl-ʿibāduñ ʿabdiyüz
Ḥāşılı āl-i ʿabāyî cānlaruz
7. Ḥāk-i rāhiyüz Muḥammed Bāķiruñ
Caʿ ferî mezheb şafāyî cānlaruz

²⁵⁶ 61b. Bu şiir HYD neşrinde yok.

8. Şāh Taķī vü Naķī sultānumuz
Hem Rızā-yı Muķtedāyī cānlaruz
9. ‘ Askerīnūñ ‘ askeriyüz ‘ askeri
Mehdī-i şāhib-livāyī cānlaruz
10. Kelbiyüz dergāh-ı āl-i Ğaydaruñ
Biz de bu derde gedāyī cānlaruz
11. Kaçma bizden Ğayretī bī-gānevār
Biz de birkaç āşināyī cānlaruz

257.

Nihānī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘ Ālem-i fāniden el çek fāriĝu’l-bāl ol gönül
Geç kanā‘ at küncine bir pāk abdāl ol gönül
2. Niçe bir gerd-i küdüretten mükedder olasın
‘ Ārif ol derd-i ĝama incinme hoş-ĥāl ol gönül
3. Ger dilerseñ kim ola fevķ-i felekde menzilūñ
Mihr-i ‘ ālem-tāb gibi sen de pā-māl ol gönül
4. Ğāmlıķdan kırtulup tā kim işūñ altun ola
Var maĥabbet pūtesinde sīmveş ħal ol gönül

⁸ a: Naķī: Naķī vü Y.

²⁵⁷ 62a. Bu şiir Nihānī’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me’ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

5. Ağlayup sırruñ Nihānī gibi fāş itme şaşın
Kimseye rāz-ı derūnuñ açma abdāl ol gönül

258.

Hzrī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ol zamān kim Ādeme Hāq nūr-ı tal' at bağladı
Genc-i zāt-ı Ādeme bir genc-i vaḥdet bağladı
2. Gelmedin Furkān-ıla Tevrāt u İncil ü Zebūr
İsm-i zāt-ı Ādeme Qur'ānī hikmet bağladı
3. Od u yil toprak ü şu Ādem mürekkeḳ olmadın
Toğmadın insāna ol ma' nāyı şüret bağladı
4. Gevher-i zāt eyledi baḫr-i vücūd-ı Ādemi
Āb-ı ma' nāyı aña emvāc-ı kudret bağladı
5. Oda şuyı münderic itdi vücūd-ı Ādemi
Bir tılısm-ı şafḫ idüp üstād şan' at bağladı
6. Yazdı naḳḳāş-ı ezel evrāḳ-ı ḫüsnüñ āyetin
Ādemüñ vechinde ol mühr-i nübüvvet bağladı
7. Bu dil-i bīmāruña Hzrī ' ilāc itmez ṭabīb
Aña cellād-ı ezel bir özge şerbet bağladı

259.

Ca' ferī Fermāyed

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

²⁵⁸ 62a.

²⁵⁹ 62b. Bedir 2004: 57. Şiir.

1. Ol H aydar-ı Kerr ar kim t tdi cih nı ser-be-ser
Bu on sekiz bi     leme oldu em r-i mu  teber
2. Sul anıdur    rifler n b rh nıdur    şıklar n
Hem ol-durur  ayr   l-ver  hem ol-durur  ayr   l-beşer
3. Hem ol-durur  ir-i H ud  hem ol-durur n r-ı H ud 
Hem murtez  hem m cteb  hem A med n   ilmине der
4. Hem enbiy n n serveri hem evliy n n rehberi
Hem  fiy n n mihteri hem menba  -ı   ilm   hüner
5. Hem  a ne-i  ehr-i Necef hem m r-i ta t-ı *men   aref*
Hem   h-ı merd n-ı selef hem  srev-i v l -güher
6. Hem H aydar-ı H ayber-figen hem ser-fir z-ı  af- iken
Hem ti -ı d r-ı Z   l-minen hem k til-i d v-i d  ser
7. Hem ma  den-i c d u se   hem menba  -ı  ilm    ay 
Hem ma har-ı z t-ı H ud  hem n r-ı  ur id   k mer
8. Hem p di  h-ı mu terem hem menba  -ı lu f u kerem
Hem   hib-i seyf   k lem hem p di  h-ı ba r   ber
9. Hem gevher-i yek-t dur ol hem *yuhyi  l-mevt *dur ol

⁵ b:  srev-i: Hüsrev CFD.

“Men arefe nefseh  fekad arefe Rabbehü”: Kendini bilen Rabb  ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

⁶ a: ser-fir z-ı: ser-fir z u Y.

⁸ b: p di  h-ı:  eh-s v r-ı CFD.

⁹ “Z like bi ennal he huvel hakku ve ennehu **yuhyi  l-mevt ** ve ennehu al  kulli şey  in kad r (kad run).”: Bu böyle.  nk  Allah hakkın ta kendisidir.  uphesiz O ** l leri diriltir** ve O her şeye hakkıyla kadirdir (Hacc 22/6). “Fe k ne k be kavseyni **ev edn **”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay

Hem şāh-ı *ev ednādur* ol hem mīr-ı *mā zāga ʔl-başar*

10. Hem ibn-ı ʿamm-ı Muştafā hem kān-ı iḥsān ü vefā
Hem Maḥrem-ı Ḥayrū ʾn-nisā hem bāb-ı şepīr ü şeper
11. Men ʿAbidīnūñ bendesi hem Bākıruñ efgendesi
Hem Caʿferūñ dermāndesi hem çāker-ı Kāzım-ı ser
12. Mūsā Rızā ser-tācumuz tācı-durur efvācumuz
ʿĀlem bizüm muḥtācumuz maʿnāda ey şāhib-nazar
13. Kimdür Taķı yāḥūd Naķı bilmez bunı her bir şaķı
ʿAynel-yakīn gören Ḥaķı bunlar-durur ey bī-ḥaber
14. Cānum fedā ey ʿAskerī kim ol-durur dīn serveri
Ḥalk-ı cihānuñ rehberi hem Mehdī-ı zerrīn-kemer
15. Āl-ı nebīnūñ Caʿferī meddāḥıdur hem çākeri
ʿAyn-ı ʿAlīnūñ kemteri hem ḥāķ-ı pāy-ebrārıdur

260.

Ḥalīlī-ı Sīne-Şāf

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Çün cemālūñ gördi mescidde imām ey dil-berā
Arķasın miḥrāba döndürdi yüzi senden yaña

aralığı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9). “**Mā zāgal basaru** ve mā tegā.”: **Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı (Necm 53/17).

¹¹ b: Kāzım-ı ser: Kāzım beşer CFD.

¹² b: maʿnāda: Maʿinʾde CFD.

¹⁴ Bu beyit CFD neşrinde yok.

¹⁵ CFD neşrinde bu beyit farklı şekildedir:

Cān ile bil kim Caʿferī oldı gulām-ı ʿAskerī

Şāhib-zamānuñ kemteri ḥāşā göre yevmeʾs-sağar

²⁶⁰ 62b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

2. Çün teveccüh sañadur sensin dil ü cān kıblesi
Kaşlaruñ tākın mihrāba secde sehv ola
3. Göricek kıddüñ kıyāmın secdeye vardum revān
Dilde tekrār eyledüm *Sübḥāne Rabbī zi' l-ʿulā*
4. Tāʿ atüm hışn[1] şımışdur nā-Müselmān gözlerüñ
Şüretā [e]gerçi ehl-i Ḥaqqā kıldum iktidā
5. Sen tırurken bir kıurı dīvāre kim secde ider
Zāhir ü bāḥın niyāzum sañadur bilür Ḥudā
6. Dilde pinhān güft güyuñ zevkdür fikrüm benüm
Zāhir aḥlākıyla gerçi eylerem zıkr ü duʿā
7. Sen Ḥalilī āsitān-ı yarı eyle secdegāh
Ḥāniqāh u mescide varsun n'ola ehl-i riyā

261.

Necmī Rāst

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. Ḥāli hoş gör ḥayātı fırsat bil
ʿ Ārif ol fırsatı ğanīmet bil
2. Şerbet-i merg şun[a]madın devrān
ʿ Ömrüñüñ her demini niʿ met bil
3. Her kemālün çü bir zevāli var
Faqrı hoş gör fenāyı devlet bil

³ Sübḥāne Rabbī zi' l-ʿulā: Yücelik sahibi olan Allah ne büyüktür!
²⁶¹ 63a.

4. Şādīsi gam dūgūni mātemdür
Rāhat-ı kāyinātı miḥnet bil
5. Çün ğınā ehlini fenā eyler
Devlet-i rūzigārı zillet bil
6. Ehl-i ḥāl ol oḡu uşūl bābın
Berü gel şūfiyā ṭarīkat bil
7. ‘Aşq-bāzī mecāz imiş şeksüz
Bu sözi Necmiyā ḥaḡīkat bil

262.

Nümāyī-i Ehl-i Meşreb

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Ben ol ‘Ankā-yı lāhūtam ki Ḳāf-ı lā-mekānumda
Görindüm gizlü genc iken ezelden kün fe-kānumda
2. Ne ism-i sırrıdur ḡaṭṭuñ müsem mā vech-i zātuñda
‘Iyān gör fażl-ı Raḡmānı benüm rūḡ-ı revānumda
3. Cemālūñ Muşḡafın gökden melek vaḡy itdi indürdi
Nebīler bildi te’vīlin çü cān-ı cāvidānumda
4. Ḥalīl olan velī hergiz baḡar mı nār-ı Nemrūda
Ki gülzār oldı nārı bil ḡaḡīkat gülsitānumda

²⁶² 63a.

¹ Bu gazelin, son iki beyit hariç, kafiye kelimelerinde nun harfi yazılıp sonra üstü çizilmiştir. Bu yüzden kafiye kelimelerinin sonunu –dan değil, –de şeklinde okuduk. Kün fe-kān (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kur’an’da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yā sîn 36/82, Mü’min 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

5. āşikār itdüm
Dirilüp kâzî vü müftî yazar fetvâyı kânumda
6. Dem-i ‘ İisâ-durur nuṭkum dirildür cânsuz eşbâhı
Nefahtu fihî min-rûhî ‘ ıyân oldı lisânumda
7. Ezelden tâ ebed ḥayyem iki ‘ âlemde Ḥızr oldum
Ma‘ ânî dürridür buldum ledün ‘ ilmini şânumda
8. Tecellî kıldı Mûsâveş vücûduñ kûh-ı Tûrında
Nümâyî zâtınuñ nûrî ṭulû‘ ideli cânumda

263.

Ḥâletî-i Mevlevî Fermâyed

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

1. Maḥabbet tekyegâhında niçe dil-dâdeler vardur
Muḳayyed olmamış dünyâ-y-ile âzâdeler vardur
2. Görüp ruḥsârûñı bir serv-i bâlâya nazâr kılmaz
Yoluñda pâ-y-mâl olur niçe üftâdeler vardur
3. Sen ol Sultân-ı Bâkîsin şehâ kim âsitânuñda
Fenâñı ihtiyâr itmiş niçe şeh-zâdeler vardur
4. Şaḳın daḥl itme zâhid hem-nişinân-ı ḥarâbâta
Degül ḥâlî bu ‘ âlem şâhib-i seccâdeler vardur
5. Görüp mestânla bu Ḥâletîyi daḥl itme ey şûfî

⁶ “Fe izâ seveytuḥu ve **nefahtu fihî min rûhî** fe kaû leḥu sâcidîn (sâcidîne).”: “Onu şekillendirip **içine ruhumdan üflediğim** zaman onun için saygı ile eğilin.” (Hicr 15/29) ve (Sad 38/72).

²⁶³ 63b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

Maḥabbet bezmine gel sen de gör ne bādeler vardur

264.

‘Ārifî-i Pāk-Zamîr

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. Her zerre-i mihr-i felek-ārā sen imişsin
Her kaçrede emvāc-ıla deryā sen imişsin
2. Her yaña nazār itdüm-ise vechüñi gördüm
Zāhirde vü bātında hüveydā sen imişsin
3. Eşyā götüri maẓhar-ı esmā vü şifātuñ
Bildüm bunı kim ism ü müsem mā sen imişsin
4. Ğaybuñla ‘ıyān vaşf-ı buṭün-ıla nihānsın
Bî-reyb ü gümān şüret ü ma‘ nā sen imişsin
5. Zātuñda eşer bulmadı cūyende gönüller
Yok şübhemüz ey ‘Ārifî ‘Ankā sen imişsin

265.

Nazîre-i Dervîş Semā‘î

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. Her dil-ber ile ḥüsnüñe meclā sen imişsin
Her ‘aşık-ıla ‘aşkuña şeydā sen imişsin
2. Sensüz olıma cān u cihān zāhir ü bāṭın
Bildüm bunı kim şüret ü ma‘ nā sen imişsin

²⁶⁴ 63b.

²⁶⁵ 63b. Bu şiir SED neşrinde yok.

3. Emrũndür olan hâzır ü ğayibde hep icrâ
‘ Ālemde ne var mahfî vü peydâ sen imişsin
4. Ma‘ nâda cihâna ne gelür var ne gider var
Her şüret-ile bende vü Mevlâ sen imişsin
5. Bildük ne imiş ‘ âlem-i ıtlâk Semâ‘î
‘ İlmüm buña yetişdi ki Mevlâ sen imişsin

266.

Za‘ fi-i Şâf-Sadr

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Zâhir ü bâtın benem mecmû‘ -i eşyâ bendedür
Mazhar-ı zât u şifâtam sırr-ı esmâ bendedür
2. Zâhidâ da‘ vâ-yı mi‘ râc eyledünse gel berü
Ol yedi kat gök benem ‘ arş-ı mu‘ allâ bendedür
3. Olmuşam günden ‘ iyân ey zâhid-i efsürde-dil
‘ Ālemi kıldum münevver mihr-i vâlâ bendedür
4. ‘ Aql-ı zâhirden geçüp ‘ aql-ı ma‘ âda irmişüm
Kâmilem her vech-ile çün ‘ aql-ı dânâ bendedür
5. *Küntü kenzüñ* sırrına vâkıf olaldan Za‘ fiyâ
Añladum bildüm ki ol nür-ı mücellâ bendedür

267.

²⁶⁶ 64a.

⁵ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbettü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘ rifünî”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

²⁶⁷ 64a.

Ḥalīmī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Mā-sivāyı terk idüp tecrīd ü 'üryān olalum
Ḥaḡ yolına cān virüp gözleri giryān olalum
Yanalum 'aşḡ odına cigeri biryān olalum
Cur' adānı getür abdāl yine ḡayrān olalum
2. Çeşmümüz kuḡl [ü] mūkaḡḡal idüp insān olalum
Tā yenüp öz nefsumüzi ehl-i 'irfān olalum
Baḡr-i 'aşḡuñ mevciyüz dürr-ile mercān olalum
Cur' adānı getür abdāl yine ḡayrān olalum
3. Sırr-ı tevḡīde irüp cān-ıla cānān olalum
'Aḡl-ıla dürr-i yem ü 'aşḡ-ıla 'ummān olalum
Ka'be-i Ḥaḡḡ[a] irüp 'āşıḡ-ı Ḥannān olalum
Cur' adānı getür abdāl yine ḡayrān olalum
4. Bendeyüz evlād-ı Ḥaydar yolına ḡāk olalum
Baḡr-i 'irfāna girüp taḡḡīḡ-ile pāk olalum
'Aşḡa Ḥaḡ abdāliyuz sīneleri çāk olalum
Cur' adānı getür abdāl yine ḡayrān olalum
5. Pīr-perver ḡālibüz emrine fermān olalum
Añlayup esmā-i küllī derde dermān olalum
Ey Ḥalīmī gel berü ḡālib-i Raḡmān olalum
Getür abdāl cur' adānı yine ḡayrān olalum

268.

'Ömerī Rāst

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

²⁶⁸ 64b.

1. Faḥrüm cihānda faḳr-ıladur devlet istemem
Dünyā ḫarābdur bilürem rif^c at istemem
2. Sulṭānlıkını virse cihānuñ Ḥudā baña
Almam gedālīgum deġişüp ^c izzet istemem
3. Bildüm fenāya varacağın mülket-i vücūd
Māl ü menāl ü salṭanat ü ḫaṣmet istemem
4. Kılma ṭabīb baña devā girme zaḫmete
Derdümle ölürem giderem şıḫḫat istemem
5. Geçdüm serīr-i vaḫdete çıkdum selāmete
Hergiz cihānda ^c Ömerī keşret istemem

269.

Raḫmī Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Sākī-i Bākīden anlar kim ḳadeḫ-nüş oldılar
Tā ebed bezm-i fenāda mest-i bī-hüş oldılar
2. Sırr-ı vaḫdetden dem urdı yine merdān-ı Ḥudā
Ḳaṭreler çün irdiler deryāya ḫāmüş oldılar
3. Şüret-i resm-i vefā āyīne-i ^c ālemde yoḳ
Gördi şāfi diller anuñ-çün nemed-püş oldılar

²⁶⁹ 64b. Tıġlı 2006: 47. Gazel.

¹ a: mest-i: mest ü Y.

² a: yine: pīr-i RMD.

4. Vaşf-ı gülzâr-ı şîfât-ı zât[1] için itmege
Ağız açdı gönçeler güller kamu güş oldılar
5. Raḥmiyâ irişdiler âḥir bisât-ı ḳurbına
Ehl-i dil şanma yüz urup yine ḥâmüş oldılar

270.

Mişâlî Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. ' Aşḳ-ı ruḥsâr-ıla dil ' arşında şâhumdur ' Alî
Mazhar-ı zât-ı ezel faẓl-ı İlâhumdur ' Alî
2. ' Anberîn ebrûları miḥrâb ' aynıdur İmâm
Hey ne a' lâ secdegâh ü ḳıblegâhumdur ' Alî
3. Cebhe-i bedrinde cehr oldı baña *şakḳu 'l-ḳamer*
Ya' nî firdevs-i cemâlullâh[a] râhumdur ' Alî
4. Tañ mı olsa ḥüsn-ile âyîne-i gîtî-nümâ
Nür-ı Haḳdur âfîtâb-ı şubḥgâhumdur ' Alî
5. Devr-i ruḥsârũnda saṭr olmış rümüz-ı mümkinât
Allâh Allâh eşhedü enlâilâhumdur ' Alî
6. Hañçer-i müjgânı bir sehm-i sa' âdetdür baña
Cân u gönülüm ḳavsihumdur ' Alî

⁴ a: zât[1] için: zât-ı Bîçün RMD.

b: gönçeler: gönçalar RMD.

⁵ b: yine: yire RMD.

²⁷⁰ 64b. Güneş 2011: 579. Gazel.

³ "İkterebeti's-sâatu ven **şakka 'l-kamer (kameru)**." Kiyamet yaklaştı ve **ay yarıldı** (Kamer 54/1).

⁵ a: mümkinât: muḥkemât MSD.

⁶ b:humdur: bir ebrû siyâhumdur MSD.

7. Ey Mişālī ṭālī' um mes'ūd u baḥtum oldı yār
Başum üzre nürdan t̄ac u külāhumdur ' Alī

271.

Yūsuf ' Aleyhi Raḥme Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ruḥlaruñ devrinde zāhir olalı sī vü dü ḥaṭ
Ādeme ta' līm olan esmā bilindi bī-ğalaṭ
2. Tāze ḥaṭlardan meni men' itme zāhid çün Resül
Didi gördüm Rabbimi *fī şūretin şābin ḳaṭaṭ*
3. İstivā-yı vech-i ādemden ' ubür iden bilür
Kim ne vech-ile olupdur ümmet-i Aḥmed vasaṭ
4. Göñlümuñ t̄abına nisbet bir şererdür nār-Caḥīm
Gözlerüm yaşına göre ḳaṭredür Ceyḥün u Şaṭ
5. Kiminüñ dünyā murādı kiminüñ ' uḳbādudur
Yūsufuñ sensin murādı iki ' ālemde faḳaṭ

272.

Yemīnī Güyed

⁷ a: u baḥtum: çün baḥt MSD.

²⁷¹ 65a.

² “Fī şūretin şābin ḳaṭaṭ” ibaresi ile Hz. Peygamber’in miraç gecesinde Allah’ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

³ “Ve kezālike cealnākum **ummeten vasatan** li tekünū şuhedāe alen nāsi ve yekūner resūlu aleykum şehīdā (şehīden), ve mā cealnāl kıbletelleṭi kunte aleyhā illā li na' leme men yettebiur resūle mimmen yenkalibu alā akibeyh (akibeyhi), ve in kānet le kebireten illā alellezīne hedallāh (hedallāhu) ve mā kānallāhu li yudīa imānekum innallāhe bin nāsi le raūfun rahīm (rahīmun).”: Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olmanız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi **orta bir ümmet** yaptık. Her ne kadar Allah’ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resül’e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kıble yaptık. Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir (Bakara 2/143).

²⁷² 65a.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey saçı küfr-i siyāh ü v'ey ruḥı imānumuz
Dest-i ḳudretten yazılmış vechüñe Ḳur'ānumuz
2. Men nice terk eyleyem ḥüsn ü cemālün bilmezem
Çün sensin cān içinde cān ü hem cā[nā]numuz
3. Zāhid ü 'ābid baña dir kim seversin ḥūbları
Kim ki sevmez ḥūbları oldur bizüm şeytānumuz
4. Aḥsen-i şüretde gösterdi cemālin Aḥmede
Leyle-i Esrāda fażl-ı Ḥālikü'l-insānumuz
5. Dünyā'ı mü'minlere zindān dimişdür Muştafā
Ḥaḳ bilür cennet olur vaşluñ-ıla zindānumuz
6. Enbiyā vü evliyādur gösteren esrār-ı dīn
Zülf ü ḳaş u kirpüğüñden mu'ciz ü bürhānumuz
7. Ey Yemīnī 'āşıḳa 'ilm ü 'amel 'arz eyleme
'Āşıḳuñ sem'ine şıḡmaz defter ü dīvānumuz

273.

Vaḥdetī Rāst

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Zātumuz añlayalı fażl-ı Ḥudā şeklinde

²⁷³ 65a. Öztürk 2006: 107. Gazel.

‘ Ārifāne gezerüz ehl-i fenā şeklinde

2. H̱or bakma gözüṉ aç diḳḳat-ile naẕar it
Gör ne sulṫānlar olurmuş fuḳarā şeklinde
3. Gün gibi [ḳalbūñi] pertev idegör ey zāhid
Nūr-ı Haḳdur görinen arz ü semā şeklinde
4. Ḳaṫrede baḫri dilā zerrede ṣemsi seyr it
Haydarı gördüṉ-ise noḳṫa-ı bā şeklinde
5. Ḳuṫb-ı āfāḳ [u] ricāl[ullāh] u H̱ıẓr u İlyās
Ekṣer ey dil görünürler büdalā şeklinde
6. Berü gel ehl-i dile āyīne ol ey yüzi māh
Gün gibi menzil idin āl-i ‘ abā şeklinde
7. Mü ’min ol şekl-i bütāne yüri var eyle sücüd
Haḳı Aḫmed gibi gör māh-liḳā şeklinde
8. Vaḫdetī ‘ aṣḳ-ı İlähīdür iki ‘ ālemde
Nev-be-nev cilve iden ṣāh ü gedā şeklinde

274.

Vaḫīdī-i Rūṣen-Zamīr

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Bezl-i dünyā-y-ile girmez dāmen-i cānān ele
Cān ü dil naḳḳdin revān idi getür andan dile

² a: diḳḳat-ile: diḳḳat ile bir VHD.

³ a: pertev: pür-nūr VHD, idegör: idergör Y.

⁴ a: ṣemsi: mihri VHD.

VHD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-4-6-5-7-8.

²⁷⁴ 65b.

2. Cevve yokdur mezra^ç -1 dünyāda çünki hāşılıñ
Hürmen-i ^ç ömrün hevā-y-ile şağın virme yile
3. ^ç Ārif-i nefis olmağ isterseñ berü gel ey t̄alib
Hidmet eyle cān virüp dilden iriş ehl-i dile
4. Dil-berüm ^ç Īsā-nefesdür mürdeler ihyā ider
L̄ik te^çşir eylemez her mürde-i nā-ķābile
5. Fenn-i ^ç aşkı bilmede fāyıklaruz biz ^ç āşıkā
Nuḡkumuz ^ç ālemler añlar mı ne söz ḡod-cāhile
6. Ey cünün-1 ^ç aşğ-ıla dīvāne-i bī-bāk olan
Remz-i esrār-1 ḡaḡāyık söyleme her ^ç āķile
7. Ey Vaḡidī rişte-i nazmuñdaki dūr-dāneler
Gevher-i ^ç ummān-1 dildür kim çıkarduñ sāḡile

275.

Hüsrev-i Ma^ç nevī Rāst

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1. Ey muvaḡhid gel berü her şeyde zātullāhı gör
^ç Ārif-i zāt ol vücūduñda şıfātullāhı gör
2. Bilmek isterseñ eger taḡķīķ-i Raḡmān şüretin
Dil-berüñ vechin temāşā eyle vechullāhı gör
3. Ğayr-1 ḡaḡdur ādemi fehm itmez imānsuz faḡīḡ
Kör gözinüñ nūrı ḡalmamış-dur[ur] billāhi gör

²⁷⁵ 65b.

4. Muşhaf-ı hüsninde yāruñ hāfız-ı Qur'ān iseñ
Āyet-i seb' al-meşānīle Kelāmullāhı gör
5. Dīv ü cindür Hüsrevā kim secde itmez Ādeme
Ka' beden yüz döndürür şol kâfir-i güm-rāhı gör

276.

Cürmī-i Pāk-İ' tiķād

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yā veliyyullāh muḥaḳḳaḳ ser-velāyet sendedür
Ḳuṭb-ı 'ālemsin muşaddıḳ uş kerāmet sendedür
2. Münkir ü müşrikdür ol kim saña āmennā dimez
Kāyinātuñ serverisin bu 'alāmet sendedür
3. Zāhir ü bātında sensin çün sütünü ḳubbenüñ
Mazhar-ı 'aşḳ-ı Hudāsın uş ḫalāvet sendedür
4. Cezbe-i Raḫmān bağışlar ittişālün 'āşıka
Bu sebebden kim mürüvvet hem 'ināyet sendedür
5. Ṭañ mı yaḳsañ ṭālib-i didāruñı sen nāruña
Nūr ḳılan dilleri süz u ḫarāret sendedür
6. Gerçi kim ḳul olmayandır yine bilmez gerçeği
Gerçi kim gerçek bilürem kim şadāḳat sendedür

⁴ “Ve lekad āteynāke **seb'an** minel **mesānī** vel kur'ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb' al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha'nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

²⁷⁶ 66a.

7. Bir elüñden yedi kat gök bir elüñden yedi yir
Hem taşarruf hem te' arrüf hem emānet sendedür
8. ' Āşıkuñ feyyāz[1] sensin kâbil-i Feyyāz olan
Şu gibi feyyāz olur öñüñde hālet sendedür
9. Yerde gökde gizlü yokdur dīde-i taḥkīkūñe
Hem Semī' ü hem Başīr ü hem başāret sendedür
10. Kālb-i mü'min menzilüñdür ya'nī kim ' arş-ı Hudā
Kürsī-i Rahmān senüñdür bu kerāmet sendedür
11. Ḥasret ü hicrāna yakma yine Cürmī bendeñi
Naqd-i sır-ı Murtezāsın kim seḥāvet sendedür

277.

Ža' fi

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Fenāfillāha sa'y eyle gönül kayd-ı bedenden geç
Baña nāmūs u ' arı añma luḥf eyle geçenden geç
2. Eger cānā yine vaşl olmaḥ isterseñ bu dünyāda
Vücūduñ mülkini vīrān idüp iḳlīm-i tenden geç
3. Şarāb-ı ' aşḳ-ile şāf olmaḥ isterseñ gel ey şūfi
Enāniyyet ḥumārın ref' idüp mā ile menden geç
4. Dilā merd ol şaḳın aldanma naḳşına bu dünyānuñ
Tecerrüd ḳaşd idüp ' İsa gibi bu ḳaḥpe zenden geç

²⁷⁷ 66a.

5. Şaķın aldanma *Ẓa‘* fī cennetūñ bāğ u bahārına
Murāduñ vaşl-ı yār olsun temāşā-yı çemenden geç

278.

Ve Lehu Eyżān Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Her ne söz ki söylenür ‘ ayn-ı kelāmullāhdur
Vāķıf olmadın bu sırra lā-cerem güm-rāhdur
2. Añladum ‘ ilm-i rümūzı ‘ *alleme ‘l-esmā-y-ile*
Menzil-i insān-ı kāmil bir ulu dergāhdur
3. Māye-i taķlıdden şāf itmege āyineyi
Fażl-ı Hāķdan feyż olan envār-ı nūr Allāhdur
4. Hoş müferrih hāţ-ı reyhāndur yazılmış қаşların
Nice rüşen olmasun kim defter-i Allāhdur
5. *Ẓa‘* fiyā *şakku ‘l-kamer* sırrını her kim fehm ider
Āsumān-ı ‘ ālem içre hoş münevver māhdur

279.

Sivāsī Güyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

²⁷⁸ 66a.

² “Ve **alleme** ādeme ‘l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ‘l-melāiketi fe kāle enbiūñi bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁵ “İkterebeti ‘s-sāatu ven **şakka ‘l-kamer (kameru)**.”: Kıyamet yaklaştı ve **ay yarıldı** (Kamer 54/1).

²⁷⁹ 66b. Sivāsī: Sivāsī Y.

1. Ey gönül gel virme dil dünyāya kim vīrānedür
Bu fenā mülkine her kim dil vire dīvānedür
2. Hīç ere olmaz muṭī^ç bir pīre-zendür bu cihān
Her ki meyl itmez añā ^ç ālemde ol merdānedür
3. Āl ider aldar seni aldanma anuñ āline
Āşinālīķ şūretin virme añā bī-gānedür
4. ^ç Uzlet it halk-ı cihānda fāriğ ol gūş eyleme
Hağdan özge her ne var varuñı ķo efsānedür
5. Hāne-i dünyāyı terk it Ey Sivāsī fāriğ ol
Her ^ç imāret kim yaparlar āhīr ol vīrānedür

280.

Tābī Rāst

Mef^ç ūlū Fā^ç ilātū Mefā^ç ilū Fā^ç ilūn

1. Rūz-ı ezelde oldı havāle belā bize
Ey dünya ṭālibi yūri zevķ ü şafā size
2. Pīr olına o kim ki uyar menzile irer
Ķalur yābānda şol kişi kim uymaya ize
3. Deryā-yı ^ç aşķı boylayan ey dil niçe niçe
Baħr-i muḥīṭe girse idi çıkmaya dize
4. Hağķa yaķınuñ oldı ise şūfi kes sesi
Dergāh-ı pādīşāhd[a] yer yoķ edebsize

²⁸⁰ 66b.

5. Teslīm olalı Tābī ‘itābına ol şehūñ
Cevr ü cefāsı mihr-i vefā oldı hep bize

281.

‘Ulvī-i Şīrīn-Kelām

Mef’ülü Fā’ ilātün Mef’ülü Fā’ ilātün

1. Şevk-i lebūñle çekdüm pīr-i muġān şuyından
Şusuzlġum kesildi geçdüm cinān şuyından
2. La’ lūñ şarābın iĉen āb-ı ĥayāt n’eyler
Kevşer şuyı dururken n’olar yābān şuyından
3. Fazl-ı bahār irişdi enhār-ı cūşa geldi
Cūlar nümüne oldı bāġ-ı cinān şuyından
4. Çeşmüm ağardı şanmañ penbeyle iki merdüm
Aġzuma ŧamzurur şü eşk-i revān şuyından
5. Āh eylemek ne lāzım ŧan ağlayınca ‘Ulvī
‘Aşġ ehlinūñ hevāsı bildüm hemān şuyından

282.

Sivāsī-i Pāk-Siret

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün

1. Egerçi ĥūblaruñ cümle cihānda varı gökçekdür
Cihānuñ cümle varından kişiyē yarı gökçekdür

²⁸¹ 66b. Bu şiir Ulvī’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me’ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

²⁸² 67a.

2. Şebîhsüz baña gökçekdür nigāruñ kūy-ı gülzārı
Nite kim bülbüle bāğı güle gülzārı gökçekdür
3. Yüzüñ gördükçe āh itsem şağın incinme ey meh-rū
Ki bülbülün güle karşı figān ü zārı gökçekdür
4. Görenler kıaddini yāruñ n'iderler serv ü şimşadı
Ki 'ar'ardan şanevberden boyı çenārı gökçekdür
5. Sivāsī bezm ider her dem oturup şahn-ı gülşende
Ġam-ı dünyāya dil virmez anuñ kim yārı gökçekdür

283.

Kātiboğlı Fermāyed

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Ey şūreti şems ü kamer bilsem kimüñ maḥbūbısın
Ey lebleri şehd ü şeker bilsem kimüñ maḥbūbısın
2. Gel ey perī rūşen güle ağlar iken gülşen güle
Virdüm gönül sen şengüle bilsem kimüñ maḥbūbısın
3. Ger açıla gülşende gül sensüz baña gülşen degül
Gel luḥ ile gülşende gül bilsem kimüñ maḥbūbısın
4. Rūşen yüzüñ görse perī döker hacāletden peri
Bu ḥüsn ile sen ey perī bilsem kimüñ maḥbūbısın
5. Şalduñ beni dilden dile bir dil n'ider biñ cān dile

²⁸³ 67a.

Di yoħsa ol dem derd-ile bilsem kimüñ maħbübısın

6. Bu Kātiboğlı şevķ-ile inceldi vü döndi kıla
Sen hoş geçerken şevķ-ile bilsem kimüñ maħbübısın

284.

Ĥüsrev Rāst

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Cāh bir dest-māl imiş bildüm
Naķşı anuñ ĥayāl imiş bildüm
2. Bī-vefālarla iħtilāť itmek
Mücib-i infi' āl imiş bildüm
3. Ben şanurdum cihānda lāf ü güzāf
Ol da şimdi kemāl imiş bildüm
4. Vāzgeldüm ġam-ı maħabbetden
Vaşlı anuñ muħāl imiş bildüm
5. Ĥüsrevā bizi redd iden güzelüñ
Kaşı rāzlıġı dāl imiş bildüm

285.

Sultān Murād İlä Raħmetullāhi Te' ālā Fermāyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Vāħidüz ' arşa-ı vaħdetde bugün çālāküz
Her cihetden geçüben vāħidiyüz bī-bāküz

²⁸⁴ 67a.

²⁸⁵ 67b.

2. Nāzīr-i āyīne-i ḥaḳāyīḳ[1] oluban
Ehl-i dānişdenüz ‘ilm-ile ‘aceb derrāküz
3. İkilikte n’iderüz vāhid-i muṭlaḳ çü bizüz
Varlık çün bizüz āfāḳa gelen idrāküz
4. *Li-meni’l-mülk* okuruz ‘āleme biz rüz ile şeb
Ḥālīḳ-i kül bizüz cümle melekden pāküz
5. Olmaşak olmaz idi cümle cihān *mā fi-hā*
Ey Murādī yine sırr-ı ḥikem-i *levlāküz*

286.

Emīr Nesīmī Der-Medḥ-i Muḥammed ‘Aleyhi’s-selām Fermāyed

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Fe’ ülün

1. Cemālūñdür bu gön̄lümūñ şifāsı
Şifāü’l-ḳalb maḥbūbuñ liḳāsı
2. Ḳaşañdur vaḥy [ü] ‘aynuñ āyetullāh
Nehār [u] leyl anuñ ağı ḳarası
3. Alası gözlerūñ āfāḳı dutmış
Ne āl eyler ‘aceb ‘aynuñ alası

⁴ “Yevme hum bārīzūn (bārīzūne) lā yahfā alāllāhi min hum şey’un, **li meni’l-mulku**’l-yevm (yevme), lillāhi’l-vāhidil kakhār (kakhāri).”: O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah’a gizli kalmaz. Bugün **mülk (hükümrancılık) kimindir?** Tek olan, her şeyi kudret ve hākimiyeti altında tutan Allah’ındır (Mü’min 40/16).

⁵ “Levlāke levlāk ...”: “Sen olmasaydın (yā Muhammed), **sen olmayaydın**, felekleri hiç ama hiç yaratmazdım.” hadis-i şeriften iktibastır. (Bkz. El-Aclūnī, **a.g.e.**, II, s. 164.) Hadis bilginlerinden bazıları bu hadisin asılsız olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Bilgin, **a.g.e.**, s. 278.)

²⁸⁶ 67b. Ayan 2002: 425. Gazel.

¹ a: gön̄lümūñ: rencūruñ ND.

² b: ağı: ağ u ND.

³ a: dutmış: tıtdı ND.

4. Vişālũñ ŧevķini ol cān bilür kim
Anuñ cānındadır ‘aşķuñ belāsı
5. Cem ol ‘ārifdür ey dil-ber ki oldı
Yüzũñ āyine-i giti-nümāsı
6. Gel ey ‘āşık ŧehid ol ‘aşķ içinde
Ki Hāķdur ol ŧehidũñ ķan bahāsı
7. Riyālu zāhid eyler ‘aşķa inkār
Görũñ ol münkirũñ zerķ ü riyāsı
8. Faķih Ādem öñinde secde ķılmaz
Meger ŧeytāndur ol dīvũñ Hūdāsı
9. Kıyāmet geldi ey zāhid *zerü ’l-bey*‘
Ki yoķdur ol günüñ bey‘ında aşşı
10. Eger ŧāfisen ey ŧũfi gey atlās
Ki ķadri ķalmadı zühdũñ libāsı
11. Nesimidür vücūd-ı Ferd-i muṭlaķ

⁴ a: ŧevķini: zevķini ND, ol: ŧol ND.

⁵ a: ki: kim ND.

⁷ a: Riyālu: Riyāyī ND.

b: ol: ŧol ND.

⁸ a: öñinde: ķatında ND.

b: dīvũñ: ŧümüñ ND.

⁹ a: geldi: ķopdı ND, zāhid: tācir ND.

b: yoķdur: yoķdur, ND, bey‘ında aşşı: bey‘ u ŧirāsı ND.

“Yā eyyuhāllezine āmenū izā nūdiye lis salāti min yevmil cumuati fes‘av ilā zikrillāhi ve **zerül bey‘a**, zālikum hayrun lekum in kuntum ta‘lemün (ta‘lemüne).” : Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah’ın zikrine koşun ve **alışverişi bırakın**. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır (Cuma 62/9).

¹⁰ b: ķadri ķalmadı: bī-ķadr oldı ND, zühdũñ: ṫāmātuñ ND.

ND neşrinde beyitlerin sıralaması: 1-2-4-5-3-6-7-8-9-10-11.

287.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gelmişem Ḥaḫdan ene'l-Ḥaḫ gör ne Mañşūr olmışam
Rūḫ-ı ḫudsūñ nuḫḫıyam ser-tā-ḫadem nūr olmışam
2. Levḫ-i Maḫfūz[am] benem Rūḫü'l-emīndür hem-demüm
Ḥaşr için mīzān ü İsrāfile hem-Şūr olmışam
3. Tā vüçüduñ vaḫdetin keşretten işbāt eyledüm
Müsiyem *ānestu nāren* nūrına Ṭūr olmışam
4. Gerçi gāyibdür vüçüdü her nazardan zātuñuñ
Gör ne nāzır gör ne manzar gör ne manzūr olmışam
5. Lā-mekānuñ genciyem gerçi yerüm vīrānedür
Eylerem ma' mūr anı gör kim ne ma' mūr olmışam
6. Şüret ü ma' nā benem hem cān u cismüm cümlede
Gör nice ma' nā gibi şüretde mestūr olmışam

²⁸⁷ 68a. Ayan 2002: 252. Gazel.

² a: benem rūḫü'l-emīndür hem-demüm: menem Rūḫü'l-emīnūñ hem-demi ND.

b: İsrāfile: İsrāfil ü ND.

³ a: vüçüduñ: vüçüdam ND, keşretten: keşretde ND, eyledüm: eyleyen ND.

b: ānestü nāren: ānest ü nāren Y, nūrına: nūr ile ND.

“İz reā nāren fe kāle li ehlihımsū innī **ānestu nāren** leallī ātikum minhā bi kabesin ev ecidu alen nāri hudā (huden)”: Hani bir ateş görmüştü de ailesine, “Siz burada kalın, ben **bir ateş gördüm** (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti (Tā hā 20/10).

⁴ a: zātuñuñ: zātumuñ ND.

⁵ a: Lā-mekānuñ: Lā-mekānam Y.

⁶ a: benem hem cān u cismüm cümlede: menem hem ism ile hem cism ü cān ND.

b: nice: niçe ND, gibi: ile ND.

7. Şöhret âfetdür uşandum şöhretinden dünyānuñ
Gerçi her a‘ lāda vü esfelde meşhūr olmışam
8. Bulmuşam çün kişver-i Fazluñ yedi iqlimini
Keykubād u Kayşer ü Cemşid ü Fağfūr olmışam
9. Tanıamaz *mā’ en tahūn* her tahāretsüz faķih
Men seḫābından bu ābuñ gör ne maķtūr olmışam
10. Āteş-i mihr-i ruḫuñ cānumda te’şir eyledi
Men bu oddan yanaram ya‘ nī ki maḫrūr olmışam
11. Mışr-ı cāmi‘ dūr vücūdum anda kıldum cum‘ ayı
Gör ne şehrem gör ne muḫkem ḳal‘ a vü şūr olmışam
12. Zākirem zıkr eylerem ya‘ nī ki şeyḫem şūfiyem
Gör ne gökçek ad-ıla ‘ālemde meşhūr olmışam
13. Ey Nesimī cennet ü ḫūr ol nigāruñ vaşlıdur
Çün men ol maḫbūbı buldum cennet ü ḫūr olmışam

288.

Sürūrī Fermāyed

Mef‘ ulü Fā‘ ilatü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

1. Ey Muşḫaf-ı Kerīm ü kelām-ı Ḥudā ‘ Alī
Ey nāme-i Ḳadīm vü imām-ı ḫudā ‘ Alī

⁷ a: dünyānuñ: ‘ālemūñ ND.

b: ‘alāda vü: ‘alā vü ND.

⁹ a: gör ne: arza ND.

“Ve huvellezī erseler riḫāha buşran beyne yedey rahmetihī, ve enzelnā mine’s-semāi **māen tahūrā (tahūran)**. Li nuhyiye bihī beldeten meyten ve nuskiyehu mimmā halaknā en‘āmen ve enāsiyye kesīrā (kesīren).”: O, rahmetinin önünde rüzgārları müjdeci olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandırırım, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49).

²⁸⁸ 68a.

2. Kevn ü mekâna maṭla^ç -ı envâr-ı Muştafâ
Ya^ç nî ki âfitâb-ı ezel Murtezâ^ç Alî
3. Müjde hezâr^ç âleme yetdi kamu zafer
Her kim ki didi şıdḡ-ile bir kerre yâ^ç Alî
4. Mecnû^ç -ı âferînişe tesbîhdür bu kim
Şallî^ç Alî Muḡammed ü Şallî^ç Alî^ç Alî
5. Hürşid-i âsumân-ı velâyetdür ol kamu
Dîdâr-ı Haḡḡa âyîne-i enbiyâ^ç Alî
6. Nûr-ı vücûdı görmez idi çeşm-i kâyinât
Şâm-ı^ç ademde olmasa bedrû^ç d-dücâ^ç Alî
7. Dutgil Sürürî dâmen-i âl-i^ç abâyı kim
^ç Âlemde dest-gîr ola dâ^ç im saña^ç Alî

289.

Żamîrî Gûyed

Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilün

1. Yâ^ç Alî şıdḡ-ile her kim egmedi baş ḡidmete
Müşrik ü güm-râh olup özini şaldı la^ç nete
2. ^ç Āşık-ı şadıḡlaruñ virdi-durur nâmuñ şehâ
Yoluña cânlar nişâr iden irişdi vaḡdete
3. Mü^ç min iseñ kesme ey âyâ Nebiden bir nefes
Ger dilerseñ rûz-ı maḡşer irişesin şefḡate

²⁸⁹ 68b.

4. Muştafâ haqqı eger bir kez diyessin yâ ‘ Alî
Görmeyessin nâr-ı düzaḥ vaşl olasın cennete
5. Bu Źamîrînüñ dilinde zıkrî sensin yâ ‘ Alî
Ma‘ nâ-yı dîdâra ırgür lâyıḳ eyle raḥmete

290.

Usûlî-i Sîne-Şâf

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

1. ‘ Ālemde mey-i ‘ aşḳ-ıla mestânelerüz biz
Ṭa‘ n eyleme zâhid bize dîvânelerüz biz
2. Dünyâ evini künc-i ḥarâbâta deḡışmiş
Bir genc-i fenâ ṭalib-i vîrânelerüz biz
3. Aldanmamışuz manşıb u câhına cihânuñ
Dervîşlerüz sâkin-i mey-ḥânelerüz biz
4. Çün varlıgumuz ḥirmenini âteşe urduḳ
Bu mezra‘ a-ı dehrde bir dânelerüz biz
5. Yer yoḡ-ısa mescidde bize ḡam degül ey dil
Çün mu‘ tekif-i ḡuşe-i kâşânelerüz biz
6. Biñ zînet iderse özini pîre-zen-i dehr
Baş egmemişüz ol zene merdânelerüz biz

²⁹⁰ 68b. İsen 1990: 43. Gazel.

⁵ a: mescidde: mescide USD.

b: kâşânelerüz: hümhâneleriz USD.

⁶ b: egmemişüz: egmeziz USD, zene: kahbeye USD.

7. ‘Aşq âteşine yanıcı pervâne degülsek
Billāhi Uşūlī baña di yā nelerüz biz

291.

Seyyid Nesīmī Fermāyed Der-Medḥ-i Muḥammed-i
‘Arabī ‘Aleyhi’s-selām Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Yüzüñ Muşḥafdur ey ḥūrī yañağūñ *kāf ve ’l-Ḳur’ān*
Budur Ḥaḳdan gelen *tā hā* budur *yā sīn* ü *er-raḥmān*
2. Gün-ile ayı çün gökden getürdi secdeye ḥüsnuñ
Zihī kuvvet zihī ḳudret zihī mu‘ciz zihī bürhān
3. Yedi kez Ḥaḳ ne ma‘nādan buyurdı secde şeytāna
Bunı bil kim ne şeydensin kim anı bilmedi şeytān
4. Tutağūñ āb-ı ḥayvāndur ben anı şormışam Hızra
Velī kim āb-ı ḥayvānı ḳaçan idrāk ider ḥayvān
5. Ḳaşuñla kirpügüñ yā Rab ne fettān yay u oḳdur kim
Felekdür tīrine terkeş melekdür yayına ḳurbān
6. Sen ol pākīze gevhersin bugün ‘ālemde ey cān kim

⁷ b: baña: bize USD.

²⁹¹ 69a. Ayan 2002: 337. Gazel.

¹ “**Kāf ve ’l-kur’ānī**’l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf**. Şereflī **Kur’an’a andolsun** (Kāf 50/1). “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1). “Er-raḥmān (rahmānu).”: Rahman (Rahman 55/1).

² a: çün gökden: gökden çün ND.

³ a: şeytāna: şeytān ND.

b: Bunı: muntı ND, kim: gör ND.

⁴ a: ben: men ND.

b: Velī kim: Velīkin ND, ḳaçan: ḥaçan ND.

⁵ a: oḳdur: oḳdur ND.

b: terkeş: tīr-keş ND.

⁶ a: gevhersin: cevhersin ND, cān kim: dil-ber ND.

b: Tutağūñ: Tudağūñ ND.

Tuḡaḡuñ āb-ı Kevşerdür cemālũñ ravza-ı Rıdvān

7. *Seḡāhum rabbuhum* ḡamrı leb-i la‘ lũñ şarābıdur
Bu meyden mest olan bildi ki Ḥaḡdur *men ‘aleyhā fān*
8. Utanur ‘ārifũñ ‘aḡlı saña insān diye n’içün
Nice insān disün kimse saña yā Ḥālīḡü’l-insān
9. Ruḡuñ *innā fetahñā*dur şaçuñ *ve ‘l-leyl ü ḡad Efleḡ*
Bu levḡũñ ebcedin gör kim ḡomış Ḥaḡ adını Ḳur’ān
10. Ḥaḡa egri baḡan gözden cemālin yaşuran dil-ber
Götürdi perde’i geldi gel ey zāhid getür imān
11. Tecellĩnũñ çerāḡıdur cemālũñ şem‘i uş gör kim
Nice nūr u ziyāsında yanar mihr ü meh-i tābān
12. Dürüldi ḡışsa-ı Şırĩn dükendi Ḥüsrevũñ devri
Lebũñ devrānıdur gelgil ki sensin ḡüsrev-i devrān
13. Ne deryādur ‘aceb ‘aşḡuñ ki yoḡdur ḡadd ü pāyānı
Zihĩ ‘aşḡ[1] nihāyetsüz zihĩ deryā-yı bĩ-pāyān

⁷ “Āliyehum siyābu sundusin hudrun ve istebrakun ve hullū esāvira min fiddah (fiddatin), ve **sekāhum rabbuhum** şarāben tahūrā (tahūren).”: Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. **Rableri onlara** tertemiz bir içecek **içirecektir** (İnsan 76/21). “Kullu **men aleyhā fān (fānin)**.”: **Yer üzerinde bulunan** her **canlı yok olacaktır** (Rahman 55/26).

⁸ a: saña: seni ND, diye n’içün: demek için ND.

b: Nice insān disün: Ki insāndur dimez ND, yā: iy ND.

⁹ a: ḡomış Ḥaḡ: oḡıdı ND.

“**İnnā fetahñā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz** sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1). “**Ve’l-leyli** izā yaḡsā.”: (Ortalığı) bürüdüğü zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1). “ḡad Efleḡ” ibaresi “kurtuluşa erdi” anlamına gelmektedir ve Kur’an’da Şems 91/9 ve Alā 87/14 ayetlerinde geçmektedir: Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsinin arındırılan **kurtuluşa ermiştir** (Şems 91/7-9). Arınan ve Rabbinin adını anıp, namaz kılan kimse mutlaka **kurtuluşa erer** (Alā 87/14-15).

¹⁰ a: baḡan: baḡan ND, cemālin yaşaran: yüzünü yaşarur ND.

b: Götürdi perde’i geldi: Getürdi perde ḡüsreviden ND.

¹¹ b: Nice: Neçe ND, nūr u: nūrı Y, ziyāsında: ziyāsından ND.

¹² a: Dürüldi: Dirildi ND, dükendi Ḥüsrevũñ: tünkendi şekerũñ ND.

¹³ a: yoḡdur: yoḡdur ND.

14. Nesīmī çün vişālũñde hayāt-ı ser-medī buldı
Yaķındür ger disem Hāķdan ki oldı hayy-ı cāvidān

292.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hāmdulillāh kim cemālũñden cihān pür-nürdur
Şol cihetden mülk-i cān vīrānesi ma' mürdur
2. Yedi āyettür ki yazmış dest-i pāk-i lem-yezel
Hāķ-ı müşgīn *raķķ-ı menşūr* üstine meşürdur
3. Oķuyan harf-i kitāb-ı hāķtım cān bildi kim
Aķmede *tā hā* vü *yā sīn* Müsiye *ve ʔ-Ṭür*dur
4. Kıble-i ehl-i şafā didi Emīn-i enbiyā
Secde bil kim kıblesüz cāyiz degül meşürdur
5. Kim ki cān terk itmedi yolında gerçek dil-berüñ
Ger ene'l-Hāķ söylese sen şanma kim Manşürdur

¹⁴ a: vişālũñde: vişālũñden ND, ser-medī: cāvidān ND.

b: Yaķındür: Yaķındur ND, Hāķdan ki: Hāķdur kim ND.

²⁹² 69a. Ayan 2002: 163. Gazel.

² “Ve ʔ-türī, Ve kitābin mestürin, Fī **rakķın menşürin**, Ve ʔl-beyti ʔl-ma' mürī, Ve ʔs-sakfi ʔl-merfui, Ve ʔl-bahri ʔl-mescürī, İnne azābe rabbike le vāķı'un”: Tūr'a, **yayılmış ince deri sayfalara** düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma'mur”a, yükseltilmiş tavana (göge), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir (Tur 52/1-7).

³ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1). “Ve ʔ-türī, Ve kitābin mestürin, Fī **rakķın menşürin**, Ve ʔl-beyti ʔl-ma' mürī, Ve ʔs-sakfi ʔl-merfui, Ve ʔl-bahri ʔl-mescürī, İnne azābe rabbike le vāķı'un”: **Tūr'a**, yayılmış ince deri sayfalara düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma'mur”a, yükseltilmiş tavana (göge), kabaran denize **andolsun** ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir (Tur 52/1-7).

⁴ a: bil: kıl ND.

⁵ a: Kim ki: Cümle ND, yolında: dārında ND.

6. Fātiḥ-i şavm u şalāt u ravza-ı dārü 's-selām
Hāzin-i ebvāb-ı cennet hem Na'īm-i ḥürdur
7. Kāmeti Tübā lebi şekker sözi āb-ı ḥayāt
Şüret-i Ḥaḫdur yüzi gör kim ne ḥoş manzürdur
8. Ḥaḫқа minnet çün Nesīmī buldı vaşluñda berāt
Şol cihetden dem-be-dem bu sırr-ile mesrürdur

293.

Hāletī-i Mevlevī Fermāyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. ' Ālemüñ cevri ü cefāsın bilürüz
Çekmişüz niçe belāsın bilürüz
2. ' İzzet-i dehre muḫayyed degülüz
Āḫirü 'l-emr fenāsın bilürüz
3. ' İşretin bezm-i fenānuñ gördük
N' idügin zevḫ ü şafāsın bilürüz
4. Ḥoş gelür meykede ehl-i derde
Ḥübdur āb u hevāsı bilürüz
5. Ḥasta-i ' aşḫ olanuñ ḫikmet-ile
Hāletī dārü 'ş-şifāsın bilürüz

⁶ a: ravza-ı: rüze vüND.

b: na'īm-i: na'īm u ND.

⁷ a: Tübā: serv ü ND.

b: Şüret-i Ḥaḫdur: Şüreti ḥür u ND.

⁸ a: vaşluñda: vaşluñdan ND.

²⁹³ 69b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

294.

‘Ömrī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bu ne ‘ıyd olsun cihān ḥandān ü ben giryān olam
El terennüm ide ben gögsüm dögem nālān olam
2. Yārı aġyār-ıla görüp ḥasret-ile cān virem
Derd-ile yüz yire koyup ḥāk-ile yeksān olam
3. Müşg [ü] ‘ anber yerine ben başuma toprak şaçam
Kākülün gibi perīşān eyleyem ‘ üryān olam
4. Gül gibi rengin kabālarla müzeyyen ola ḥalk
Ben çekem çāk-i girībān eyleyem ‘ üryān olam
5. Bu ne ‘ aşk olsun ki ‘ Ömrī ağlaya eller güle
Bu ne ‘ ıyd olsun cihān ḥandān ü ben giryān olam

295.

Şādık-ı Pāk-İ‘ tiḳād

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Zāhidā aldanma gel firdevs-i a‘ lā seyrine
Ṭālib ol ‘ ālemde bir ḥüsn-i dil-ārā seyrine
2. Mūcib-i cennet degüldür kişiye zühd ü şalāḥ
İbn-i vaḳt ol merd iseñ aldanma ferdā seyrine

²⁹⁴ 69b.

²⁹⁵ 69b. Bu şiir SDD neşrinde yok.

² a: zühd ü: zühdi Y.

3. Tübā-ı gülzār-ı cennetde virür cāna fūrūğ
Serv-ķadler nāz-ile geldükçe şahrā seyrine
4. Çeşm-i hūn-ālūdum içre ʿ aks-i yārı dir gören
Çıkdı bir şeh zevraķ-i sürh-ile deryā seyrine
5. Sürmedi şehir-i Sitanboluñ şafāsın Şādıķā
Geçmeyen sīmın bedenlerle Kalaķa seyrine

296.

Halīlī Gūyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Pertev-i ʿ aşķ oldı çünkim rüşenāsı göñlümüñ
Oldı derd ü miħnet ü ğam āşınāsı göñlümüñ
2. Çünki dil tahtında ķurdı ħaymesin sulţān-ı ʿ aşķ
Tañ mı merfūʿ olsa Tübādan livāsı göñlümüñ
3. Var ümīdüm kim bulam şahrā-yı miħnetden ħalāş
Mürşid-i ʿ aşķ oldı çünkim reh-nümāsı göñlümüñ
4. Kısreti rüz-ı ezelde derd imiş beñzer naşīb
Ol sebebdendür ki bulunmaz şifāsı göñlümüñ
5. Ger Halīliyem bu yolda baş u cān virsem gerek
Lā-cerem çün olmışam ben mübtelāsı göñlümüñ

²⁹⁶ 70a. Tavukçu 2008: 3. Gazel.

¹ a: çünkim: tā kim HAF, rüşenāsı: āşınāsı Y.

b: āşınāsı: rüşenāsı Y.

³ b: Mürşid-i: Pertev-i HAF.

⁴ b: bulunmaz şifāsı: yok derde devāsı HAF.

⁵ b: olmışam ben: olmışamdur HAF.

297.

Miṣālī-i Rūṣen-Žamīr

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hâḡ cemālin görmek isterseñ nazār kııl yā'sına
Bilmeyen esrār-ı Hâḡḡı çäre kılsun yā sīne
2. Gevheri bul gevher ol gevher-fürüş ol ṭālibā
Düş ġarīḡ ol bu ḡaḡāyık ' ilminüñ deryāsına
3. Başıını meydān-ı ' aşḡ içinde ṭop itsün o kim
Düşdi ol gül-çehre dil-ber zülfinüñ sevdāsına
4. Ehl-i imān oldı ol kim dem-be-dem kıldı sücüd
Şol yüzi Beytü 'l-ḡarāmuñ ḡaşları tuġrāsına
5. Baṣ u cān ü dīn ü dil şükrāne virürdüm eger
Vāşıl olsam bir nazār anuñ ḡad-i bālāsına
6. Fazl-ı Hâḡdan ḡüsn-i dīdārın mu' ayyen göresin
Göñlüñi virseñ nigāruñ nergis-i şehlāsına
7. Görmek istersen Miṣāl[ī] maḡzen-i esrār-ı Hâḡ

²⁹⁷ 70a. Güneş 2011: 497. Gazel.

¹ b: Bilmeyen esrār-ı Hâḡḡı çäre kılsun yā sīne: Gāfil olma çäre kııl mir'āt göñlümüñ pāsına MSD.

"Yā sīn": Yā sīn (Yā sīn 36/1).

² a: Gevheri bul gevher ol gevher-fürüş ol ṭālibā: Gevher-i yezdān dilersen ' aşḡla ġavvāş olup MSD.

³ b: ol: şol MSD.

⁴ a: dem-be-dem: çün melek MSD.

⁵ a: dīn ü: dīn-i MSD, virürdüm: virdüm MSD.

⁶ Bu beyit MSD'de şu şekildedir:

Hâḡ 'uñ vechine nāzır olursan tā-ezel
Ger ḡudā-bīn çeşme kılsañ nazār ṭā hāsına

⁷ a: esrār-ı Hâḡ: sırr-ı ezel MSD.

Mecmuada bulunmayıp MSD'de olan beyitler şunlardır:

Cennet ü dārü's-selāma neylerem baḡmaḡ çü men

Göñlümi virdüm nigāruñ nergis-i şehlāsına

La' lini şor dil-berüñ baq şüret-i zibāsına

298.

Der-Medḥ-i Resül-i Şallallahu 'Aleyhi Vessellem

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Yüzüñe ehl-i naẓar şüret-i Raḥmān didiler
Oḳuyanlar bu kelāmullāhı Qur'ān didiler
2. Seb' a-ḥ^wān ḥāfiẓa şordum ki ıaşuñla zülfüñ
Ḥaḳ-ıla bātıl^[1] farḳ idici Furḳān didiler
3. Ṭal' atuñ maṭla' ma ḥāzin-i cennāt-ı Na'im
Ḥuld [ü] Firdevs-i berin ravẓa-ı Rıḍvān didiler
4. Leblerüñ çeşmesine Ḥıẓr u Sikender ey cān
Zemzem ü Keşer ile çeşme-i ḥayvān didiler
5. Leb-i la' lüñ şekerinden utanur bal eridi
Seni şirin-dehen ey Ḥüsrev-i ḥübān didiler
6. Dür-i dürc-i leb [ü] dendānuña şarrāf-ı cihān
La' l ü yāḳūt ü güher-bār ü dür-efşān didiler
7. Şıbgatullāh ḥüsn-i Ḥasan-ile Ḥaḳdan yüzüñe

Ma' rifet izhār ider minberde taḳlīdātla
Kendüyi ādem şanur baq şeyḥüñ istignāsına
²⁹⁸ 70b. Ayan 2002: 86. Gazel.

¹ a: Oḳuyanlar: Oḳıyanlar ND.

³ a: Ṭal' atuñ maṭla' ma: Ḥaḳ ile 'ārızuña ND.

⁴ a: ey cān: Dārā ND.

⁵ a: utanur bal: bal utandı ND.

b: şirin-dehen ey: Şirin-i zamān ND.

⁶ a: Dür-i: Derc-i Y.

b: güher-bār ü: güher-bār-ı ND.

⁷ a: Şıbgatullāh ḥüsn-i Ḥasan-ile: Şıbgatullāhi ve men aḥsenü ND.

b: 'Ābidünlar gözüne: 'Ārif ol şıbgaya hem ND, şıbgat-ı: şıbga-i ND.

‘ Ābidūnlar gözüñe sıbgat-ı Sübhān didiler

8. Mūntehā Sidre boyuñ amet[i] ımād-ı sehī
Ki boyuñ Sidresine serv-i hıramān didiler

9. İndi gökden yüzüñe levh-i zümürüd aqlen
Her ki bildi bilene Mūsā-yı ‘ İmrān didiler

10. Yüzüñ üstinde açuñ cem‘ -i perīān olalı
‘ Āıuñ göñline mecmū‘ -ı perīān didiler

11. ‘ Āıā ‘ aı-ile bil mantı-ı ‘ aıuñ dilini
Mü ‘mine Nūh-ı necāt kāfire tūfān didiler

12. *Ekrimü ‘d-ayfe emānet* didi Peyamber-i Hāı
‘ İzzet itgil bugün ol nua ki mihmān didiler

13. *Men ‘aref* nefisini ol kimse-durur kim tanıdı
Rabbini bildi anuñ adını insān didiler

14. Secde ıl mescidi bul sācid [u] mescüduñı bil
Her ki opraa sücüd itmedi eytān didiler

15. Hük-m-i āyāt [u] delil ol ola vech-i asene

“Sıbgatallāh (sıbgatallāhi) ve men ahsenu minallāhi sıbgaten, ve nahnu lehu ābidūn (ābidūne).” : “Biz **Allah’ın boyasıyla** boyanmışızdır. Boyası Allah’inkinden daha güzel olan kimdir? Biz ona ibadet edenleriz” (deyin) (Bakara 2/138).

¹⁰ a: olalı: kimidür ND.

¹¹ a: ‘ Āıa: ‘ Āı ol ND.

¹² a: itgil: ilgil ND.

“Ekrimü ‘d-ayfe”: Misafiri aırlayınız. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 38.)

¹³ a: Men ‘aref nefisini ol kimse-durur kim tanıdı: Men ‘aref ni tanıyan nefisini ol kimsenedür ND.

b: Rabbini bildi: Bildi Rabbini ND.

“Men arefe nefsehü fekad arefe Rabbehü”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

¹⁴ a: Her ki: Kim ki ND.

¹⁵ a: Hük-m-i āyāt [u] delil ol ola vech-i asene: Mukem āyāt u delil ü ru-ı vechü ‘l-asana ND.

Ki Nesîmî sözine hüccet ü bürhân didiler

299.

Çalender Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Bilmeyen insân degül billâh bu cânuñ qadrini
Gitmedin bilmek gerek rûh-ı revânuñ qadrini
2. Luğf u ihsân eyleyen dâr-ı fenâ içre müdâm
Lâ-cerem oldur bilen dârü 'l-beqânuñ qadrini
3. Ser-be-ser cismini vîrân itmeyen tâ ' aşq-ıla
Bilmemişdür gevher-i genc-i beqânuñ qadrini
4. Çekmeyen derd ü belâ vü miñnet ü hicrân ğamın
Ol ne bilsün derdmend-i nâ-tüvânuñ qadrini
5. İsteme her şüm [u] nâ-murâdla nâdândan kerem
Hem yine merdân bilür merd-i Hudânuñ qadrini
6. Bunca devrân geldi geçdi bilmedi münkir henüz
Dervîş-i bî-çâreyi ehl-i du' ânuñ qadrini
7. Ey Çalender râzuñı keşf itme her nâ-mağreme
Degme cân bilmez bilürsin bu beyânuñ qadrini

300.

Ža' fi Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

²⁹⁹ 70b. Çalender: Çalenderî Y.

⁵ a: nâ-murâdla: nâ-murâd-ıla Y.

³⁰⁰ 71a.

1. Ey bugün da‘vā-yı ‘irfān eyleyen Mevlā nedür
‘Ārif-i nefis olmaduñsa kılduğñ da‘vā nedür
2. *Küntü kenz* esrārına vākıf degülsin zāhidā
Yā çıqıp minberde dāyim itdügñ gāvğā nedür
3. Ehl-i ‘aşka hem-ser olmağ ister-iseñ gel berü
Baña şerh eyle bu sırdan zīr-ile bālā nedür
4. Ey cehennemden kaçıp cennetde dīdār isteyen
‘Āşık-ı dīdār olana dünya vü uğrī nedür
5. Hağ Te‘ālānuñ kelāmı şüretüñde yazılı
Ger bu hağtı oğuduñsa ‘*alleme* ‘l-*esmā* nedür
6. Luğ u qahruñ ‘illeti ma‘nāda vāhiddür diyen
Gel berü göster nişānın menşe‘-i eşyā nedür
7. Dört kitābuñ ma‘nāsını noğtadan fehm eyleyen
Ağmed ü Hağdar nedür ‘İsā bigi Mūsā nedür
8. Fi‘l-i fā‘il vāhid-i Hağdur dir-iseñ Ža‘fiyā
Münkir ü zākir dilinde lā ilāhe_illā nedür

301.

² “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü‘l-halke liya‘rifünü”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁵ “Ve **alleme** ādeme‘l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale‘l-melāiketi fe kāle enbiünü bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sodikīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁷ a: ma‘nāsını: ma‘nāsını bir Y.

³⁰¹ 71a.

‘İlmî Râst

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün

1. Bulur lâm u bâdan her şey hayâtı
Mu‘ ayyen lâm u bâda kendü zâtı
2. Ne hoş târîk içindedür bu çeşme
Gehî ihyâ kıılır gâhî memâtı
3. Eger merd iseñ aldanma cihâna
Cihân fânî-durur yoğdur şebâtı
4. Göñül âyînesin eyle mücellâ
Saña rüşen ola her müşkilâtı
5. Dilerseñ kim olasın ehl-i taḥkîk
Oğu evvel yüzüñde muḥkemâtı
6. Bu levḥ üzre oğuduñsa ūhî fî
Cenâb-ı Ḥazrete bulduñ necâtı
7. Gözüñ aç ḥ^wâb-ı ğafletde gözüñ aç
Bilesin n’idüğün sen kâyinâtı
8. İrişdi ‘İlmiye çün luṭfi fażluñ
Ki cüş itdi hemân nazmuñ Fırâtı

302.

Muṭî‘ î Râst

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

³⁰² 71b.

1. Sevdüğüm ʿ ömrüm efendüm dīnüm imānum benüm
Nūr-ı dīdem devletüm sevgili cānānum benüm
2. Yār-ı yoldaşum vefādārum ḥabībüm devletüm
Cism içinde cānum ʿ ömrüm ḥāşılı cānum benüm
3. ʿ Aql [ü] fikrüm zıkrüm endişem ḥayālüm serverüm
Ser-firāzum serv-i nāzum bāğ [u] büstānum benüm
4. Devletüm şemʿ i saʿ ādet göklerinde yılduzum
Āfitābum nūr-ı çeşmüm māh-ı tābānum benüm
5. Künc-i ḥasretde nʼola bir dem Muḥīʿ i bendeñi
Luṭf-ıla yād eyleseñ devletlü sulṭānum benüm

303.

Aḥmed Fermāyed

Mefʿ ülü Mefāʿ ilü Mefāʿ ilü Feʿ ülün

1. Çeşmüme benüm nūr-ı ruḥ-ı yār ṭolupdur
Dil ḥānesine pertev-i envār ṭolupdur
2. Yer kalmadı aḡyāra benüm ḳalbüm içinde
Göñül gözüm eglencesi dildār ṭolupdur
3. Her şeyde işit nuṭḳını kim söyler eneʼl-Ḥaḳ
Aç ḳulaḡuñı diñle bu güftār ṭolupdur
4. Şeyḥem diyenüñ tāc u ḳabāsına inanma
Aç ḥırḳasını gör beli zünnār ṭolupdur

³⁰³ 71b.

5. Vā' ız bize esrār-ı haķāyık dise yoħsa
Ol sۆyledügi söz-ile bāzār ıolupdur
6. Mağrūr-ı cihān işide mezmūr şadāsın
Kulaķlarına penbe-i pindār ıolupdur
7. Gün gibi ııyān oldu bugün ķudret-i Yezdān
Aç gözünü gör günbed-i devvār ıolupdur
8. Sır işine maħrem olımaı her kişi Aħmed
Maħrem olanuñ sīnesi esrār ıolupdur

304.

ıAşķı Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ol şanem gördüm Mesīhā-yı zamān olmuş gelür
Mürdeler ihyāsına ser-cümle cān olmuş gelür
2. K̄aralar geymiş siyeh zülfin tağıtmış yüzine
Çeşme-i cān gibi zulmetden nihān olmuş gelür
3. Şalmağa her zerreye nūr-ı cemālinden ziyā
Gün gibi ebri niķābından ııyān olmuş gelür
4. Dest-i ğayret gonçenüñ çāk itse tañ mı yaķasın
Ol yüzi gül gülşene dāmen-keşān olmuş gelür
5. ıAşķıyā dur sil süpür şırça-serāy-i gönłümüñ
Şehriyārum serverüm ol mülke ģān olmuş gelür

³⁰⁴ 72a. Bu şiir MAD neşrinde yok.

305.

‘ Ākifî Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Qalmasun dirseñ dilā ger sende senlikden eṣer
Senligüñ ref‘ eyleyüp algıl mü’ eṣsirden eṣer
2. Pire-zen dünyāya dil virme elüñ çek ey gönül
Merd olanlar lā-cerem kayd-ı ‘ alāyıkdan kaçır
3. Ğayra bakma aç gözün her şeyde rüy-ı yāra bak
Bir gör iki görme her şeyi kaçan kılsañ nazır
4. ‘ Ārif ol añla özüñ nefsün saña tā yār ola
Naqş-ı hestiden müberrā ol gel ey şāhib-nazar
5. Nev-‘ arūs-ı dehre dil virme yürü ey ‘ Ākifî
Yoluñ erkānuñ gözet olmağ dilerseñ gerçek er

306.

Rūmî-i Pür-Kemāl Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Ezelden tıynı ‘ aşk-ıla şūfî kimüñ muḥammerdür
Dilinde dāyimā virdi anuñ Allāhu ekberdür
2. Şu nefis kim ḥubb-ı dünyādan idüpdür ḳalbini tāhir
Tamāmet nūr-ı Mevlādan anuñ çeşmi münevverdür
3. Ğanî dimez aña ‘ āḳil elinde sîm ü zer ola

³⁰⁵ 72a.

⁵ b: dilerseñ: dir-iseñ Y.

³⁰⁶ 72a. Bu şiir ERD neşrinde yok.

Ġınāyı şol gönül buldı qanā'atle münevverdür

4. Ene'l-Ĥağ sırrını ey dil şağın keşf itme nādāna
Anı her bir denī bilmez Ĥağ ehline müyesserdür
5. Bilem dirseñ eger anı bulıñuz kāmīl insānı
Odur Ĥağ 'ilmünün kānı ki bu sırr[a] o maḥremdür
6. Fenā cāmından ey 'āqıl kimün kim cānı mest oldı
Vücūdın cümle terk itdi ki varlık zenb-i a'zamdur
7. Murāduñ-ısa eger Rūmī seg nefsdan ḥalāş olmağ
Anı sen Hāşimīden şor ki bu 'ilme o rehberdür

307.

Aḥmed Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ḥoğqa-ı la' l-i leb-i cānānede cān gizlüdür
Ĥağ bilür kim cümle derd ehline dermān gizlüdür
2. Ḥüsnüñe cānā niqāb olmış perīşān sünbülün
Ol sevād-ı küfr içinde nūr-ı imān gizlüdür
3. Kākülün devrinde duymış dil dehānuñ sırrını
Bildi ol zulmet içinde āb-ı ḥayvān gizlüdür
4. Ser-be-ser āfāğı ġarğ-ı nūr iderken ḥüsn-i dost
Qanğı gözsüzdür diyen kim māh-ı tābān gizlüdür
5. Şevğ-i la' lüñle zuhūr eyler gözümde qanlı yaş

³⁰⁷ 72b.

Bu ‘aceb deryā degül gör āb-ı hayvān gizlüdür

6. ‘Arızuñ mihrinde ağzuñ dil-berā bir zerredür
Kim anuñ remzinde biñ hürşid-i raḥşān gizlüdür
7. Nice yeksān olmayam ḥāk-i reh-i cānānede
Kim anuñ her zerresinde cevher-i kān gizlüdür
8. Nūr-ı Haḫḫı şüret-i ḥübānda görmez bī-başar
Ol sebebendür ki dirler nūr-ı imān gizlüdür
9. Muşhaf-ı ḥüsnuñde yazmış dest-i kudret ey şanem
Ol kitāb içinde gördüm nūr-ı imān gizlüdür
10. Şüret-i zāhirde ḳalma aldanup ey bī-ḥaber
Ṭālib ol vīrānelerde genc-i pinhān gizlüdür
11. Gūşe-i faḫr u fenāda ehl-i Haḫ şaḫlar özin
İste bul mürşid anı kim ehl-i ‘irfān gizlüdür
12. Görmeyen ḥidmetde ḳaşırdu bugün cānānesin
Bende-i muḫbilde ‘ārif şanma sulṭān gizlüdür
13. Baḫr-i ḫayretde vücūdı Aḫmedüñ bir ḳaṭredür
Lākin [ol] bir ḳaṭrede biñ baḫr-i ‘ummān gizlüdür

308.

Ḥudāvendā-yı Pāk-Meşreb

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Biñ yıl olsa ‘ömrüñ ey dil gūyiyā bir ān-ı mış

³⁰⁸ 72b.

Bu cihāndan ben murād aldum diyen yalan-ı mış

2. Şanma bu köhne ribātı bākī ey abdāl-ı Hāq
İki gün bu tekye içre her kişi mihmān-ı mış
3. Bu fenā dünyāyı şanmañ zevk ü şevküñ ma^ç deni
Menba^ç -ı derd ü belā cevır ü cefāya kân-ı mış
4. El çeken dehr-i denī-i dūn-perverden bugün
^ç Ākil ü kāmīl müdebbir zübde-i merdān-ı mış
5. Bī-bekādur bu cihān aldanma fānī şūrete
Vech-i Hāq Bākīdür ancak *küllü şey'in fān-ı mış*
6. Bu hārāb-ābādda ma^ç mūr olanlar fażl-ıla
Gözleri giryān dili pür-ğam ciger biryān-ı mış
7. ^ç İlm ü ^ç irfān-ıla dil āyīnesin pür-nūr iden
Mīhr ü meh gibi felekde zār u ser-gerdān-ı mış
8. Genc-i ^ç uzletde olanlar fāriğ ü āsūde-ğāl
Şümme vallāh ol iki ^ç ālemlere sulţān-ı mış
9. Cübbe vü destār-ıla şahn-ı fenāda ders idüp
Ben fülānam diyenüñ fikri qurı ğavğā ı mış
10. İ^ç timād idüp diyenler şark u ğarbuñ şāhıyam
Rāy u tedbiri Hūdāvendā anuñ noqşān-ı mış

⁵ b: Ayetin aslı “Kullu **men aleyhā fān (fānin)**.”: **Yer üzerinde bulunan** her **canlı yok olacaktır** (Rahman 55/26).

⁹ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

309.

Taḥmīs-i Ğıyāşī Şi‘r-i Ḥayālī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Şol zamān kim ḥākim-i Ḥallāk ḥilkat baġladı
Bir mehūñ mihriyle taḥmīr itdi tıynet baġladı
Bu belā-keş ‘ aşıka Ḥaḳ cevr[i] kısmet baġladı
Ana raḥmında tenüm ol dem ki şüret baġladı
Bir şanem yādına zünnār-ı maḥabbet baġladı
2. Bir ‘ acūze pīre-zendür işbu dünyā-yı fenā
Zeyn ider kend ’özini ammā ider cevr ü cefā
Bir saçı Leylā ile çün sürmedi zevk ü şafā
Gördi Mecnūn [kim] benī ādemde yok resm-i vefā
Vardı ol dīvāne vaḥşilerle ülfet baġladı
3. Meskenūñ ger cennet olsa ger Necār eger Ḥoten
Ger ḥarīr içre ola vü ger ‘ abā içinde ten
Bir görür bunları ‘ ārif ḥāl-i melek cümleten
Maḥmil-i tābūtda olur metā‘ ı bir kefen
Şol ki birkaç gün fenā dünyāda şöhret baġladı
4. Diñle ey şāhib-‘ uḳūl ehl-i tarīḳ-i ‘ aşıḳān
Çār ‘ unşur ismi cümle ıtlak olmadın ‘ ıyān
Belki ey dil daḫı olmadın zemīn ü āsumān
Genc-i cāna nefis-i ejderhāsın itdi pāsban
Çün tılısmı ḥüsnüñe üstād-ı ḥikmet baġladı
5. Dāne-i ḥālūñ ḥayālī ideli dilde maḳar
Bu Ğıyāşī-yi çāresüz sem yudup derdler çeker
Ey lebi mül yañağı gül n ’ola kılsañ bir nazār

³⁰⁹ 72/2a.

⁴ b: cümle: cümle ğalaṭ Y, olmadın: olmadın ḥalḳa Y.

Yād-ı la‘ lüñle Ḥayālī nūş ider ḥūn-ı ciger
Gör ṭabīb-i hecrüñe cānāne şerbet bağladı

310.

Taḥmīs-i Ḥaydarī Şi‘ r-i Sulṭān Nesīmī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gör ne sulṭānuz ki bī-şek bendedür dünyā bize
Ḳulluđa bel bağlayupdur cümle-i eşyā bize
Oldı ler nihāñi ser-be-ser peydā bize
Çün ‘ıyāñ oldı rümüz-ı ‘*alleme* ‘*l-esmā* bize
Rüşen oldı nükte-i sırr-ı şeb-i yeldā bize
2. Gerçi biz üstād-ı ‘aqluz ‘aşқа müzdver olmuşuz
‘Āşқа yaḥın geldük ammā cümleden dūr olmuşuz
Kevkeb-i sa‘ duz güneş tek ḥalkā meşhūr olmuşuz
Zerre-i mihrüz egerçi maṭla‘ -ı nūr olmuşuz
Ḳatre-i baḥrüz egerçi mevcdür deryā bize
3. Biz o cānuz ki menāhīde muṭahhar düşmişüz
Aşferüz līkin heme ‘ālemde ekber düşmişüz
Ümmehātuñ zübdesiyüz Ḥaḳқа mażhar düşmişüz
Yer ü gök keştī-durur biz aña lenger düşmişüz
Gör ne zātuz kim bulunmaz bir dağı hem-tā bize
4. Gevher-i zāt-ı Ḥudāyuz der-nihān u aşikār
Bizüm içün çarḥ urur bu günbed-i Nili ḥişār
Bizdedür mevcüd u bī-şek yerde gökde her ne var

³¹⁰ 72/2b.

¹ “Ve **alleme** ādeme ‘**l-esmāe** kullehā summe aradahum ale ‘l-melāiketi fe kāle enbiūñi bi esmāi ḥāulāi in kuntum sadikīñ (sodikīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eđer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

Çār ‘unşurdur bize şüretde kılduran qarār
Yoksa ma‘ nāda maḳām-ı ḳurb-ı Ḥaḳdur cā bize

5. Ey yüzüñ cennet boyuñ Tübā tudaḡuñ Kevşeri
Şerbet-i la‘ lüñden içen cāvidān olur diri
Kesme ol deryā-yı raḡmetden ümīd ey Ḥaydarī
Ey Nesīmī ḡāfil olma şol hümāyün şeh-peri
Dem-be-dem kıllur tecellī Ḳāfdan ‘ Anḳā bize

311.

Taḡmīs-i Kelāmī Şi‘ r-i Emīr Nesīmī Raḡmetullāhi ‘ Aleyh
Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Cennetü ‘l-Me ‘vā yüzüñdür leblerüñ *mā ‘en taḡūr*
Mūsā-yı cāndur sözüñ nāzik vücūduñ kūh-ı Tūr
Faızl-ı Yezdānuñ cemāli senden olmışdur zuhūr
Ey şaçuñ zıll-ı İlāhī v ‘ey ruḡuñ *Allāhu nūr*
Ravzānuñ servi boyuñdur ‘ *indehā cennātü ḡūr*
2. Ey cemālüñ cümle eşyānuñ cemālinde cemīl
‘ Anber-efşān sünbülüñ kim iki buldı çün Ḥalīl
Birisi [ki] kāf-ı mübhemdür biri nūna delīl

³¹¹ 73a. Bu şiir KLD’de yok.

¹ d: Allāhu nūr: Allāh-ı nūr Y. “Ve huvellezī erseler riyāha buşran beyne yedey raḡmetihī, ve enzelnā mine ‘s-semāi **māen taḡūrā (taḡūran)**. Li nuhyiye biḡ beldeten meyten ve nuskiyehu mimmā halaknā en ‘āmen ve enāsiyye kesirā (kesiren).” : O, raḡmetinin önünde rüzgārları müjdeci olarak gönderendir. Ölü topraḡı canlandırılm, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49). “**Allāhu nūru** ‘s-semāvāti ve ‘l-ard (ardı), meselu nūriḡ ke mişḳātin fiḡ mısḡāh (mısḡāhun), el mısḡāhu fi zucāceḡ (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durriyyun, yükadu min şeceratin mubāraḡetin zeytūnetin lā şarkiyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudū ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūriḡ men yeşāu, ve yadribullāhu ‘l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey ‘in alīm (alīmun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yaḡı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediḡi kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35). “‘*Indehā cennātü ḡūr*”: Onun katında Huri cennetleri vardır.

² “**İnnā hedeynāhu ‘s-sebīle** immā şākiran ve immā kefurā (kefüren).”: **Şüphesiz biz onu (ömür boyu yürüyeceḡi) yola koyduk**. O bu yolu ya şükrederek ya da nankörlük ederek kateder (İnsan 76/3).

İstivāsıdur şaçuñ *innā hedeynāhü 's-sebīl*
Cennet anuñdur ki kıldı şol şırāt üzre 'ubūr

3. Muşhaf-ı hüsnüñ kim olmışdur cihāna *ve 'd-duḥa*
Şerhine kâşır-durur nuḥk-ı zebān-ı şāriḥa
Oldı nūr-ı mā-i rūyuñ burc-ı dilde lāyīḥa
Ey şifātuñ *ḳul huvallāh* v'ey cemālūñ fātiḥa
Uşta Furḳān uşta Tevrāt uşta İncīl ü Zebūr

4. Dest-i ḳudret eyleyelden tā muḥammer tıynetüñ
Altı kerre bīst ü heşt ü sī vü dūdūr ḥilḳatüñ
Cümle āfāḳuñ hemānā māhiyetdür şüretüñ
On sekiz biñ 'ālemüñ āyīnesidür sīretüñ
Kim ki şol mir'atı buldı oldı min ehl-i sūrūr

5. 'Ārif-i nefis olmayan bilmez Ḥaḳı didi 'Alī
Şüretā eşyāyı gör mir'at-ı dilde mūncelī
Baş ayak vaḥdet yolına çek[e] keşretten eli
Ḳahr ü luḥfuñ 'illeti ma' nāda vāḥiddür velī
Bilmedi şeyṭān bu tevḥīdi Eḥaddan düşdi dūr

6. Bīst ü heşt ü sī vü dūdūr cümle-i ekvānda gör
Rabṭ ü yābis nīk ü bed ser-defter ü dīvānda gör
Līk 'ayn-ı ma' nā ile şüret-i insānda gör
'Ayn ü şīn ü ḳāfa baḳ yāruñ cemālin anda gör
Ḳıl tebārek yā Muşavvir *leyse fihā min-fütūr*

7. Ey Yeminīden yeminullāh kitābın yañılan

³ “Ve'd-duḥā”: Kuşluk vaktine andolsun (Duḥā 93/1). “**Kul huvallāhu** ehad (ehadun).”: **De ki: “O, Allah'tır,** bir tektir.” (İhlas 112/1).

⁶ “Leyse fihā min-fütūr”: Onda (göklerde) bir bozukluk yoktur. Mülk 67/3'e işarette bulunmaktadır. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 114.)

Sâyili ma' nâ yanında her cevâbın yañılan
Hı'âb-ı gafletde varup mebde' ma' âdın yañılan
Kopdı hüsünüñden kıyâmet ey hisâbın yañılan
Uyğudan dur kim irişdi va' de-i *men fil kubûr*

8. Kim ki ma' şūkuñ ğamın cân-ıla kılmasa ğidî
Hayy-i fi' d-dâreyn olup bulmadı ' ömr-i ser-medî
Ol ' İmâdü' d-dîn-i sırr-ı Murtezâ böyle didi
Kim ki Eyyūbuñ belâsın sevdüğinden çekmedi
Geymedi maḥbûb elinden hil' at-ı ' *abden şekûr*
9. Ey Kelâmî Fażl-ı Yezdân dergehine secde kıl
Olmayasın tâ Nesîmî Haḫ katında münfa' il
Rûḫ-baḫşî çün aña mîşâḫdan oldı sicil
Rûḫ-ı ḫuds oldı Nesîmînuñ sözi ey zinde-dil
Ger Mesîḫâ tek dirisin yatma kim çalındı şûr

312.

Muḫammes-i Behiştî Raḫmetullâhi ' Aleyh

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Fıtrat-ı insânda ḫonmuş bir ' aceb sırdur göñül
Meyl-i ḫüsn itmekde hergiz mişli yok birdür göñül
' Aşḫ-perverlikde ' uşşâḫ içre nâdirdür göñül
Gerçi her meh-rûya dil virmekde mâhirdür göñül
Sen şanemden gayrıya baş egse kâfirdür göñül

⁷ d: Kopydı: Koydı Y, hisâb: ḫasâyin Y. “Ve mâ yestevîl ahyâu ve lâl emvât (emvâtu), innallâhe yusmiu men yeşâu, ve mâ ente bi musmiin **men fil kubûr (kubûri)**.”: Diriler ile ölüler de bir olmaz. Allah dilediğine işittirir. Sen **kabirde** bulunanlara işittirecek değilsin (Fatır 35/22).

⁸ “Zurriyyete men hamelnâ mea nûh (nûhin), innehu kâne **abden şekûrâ (şekûran)**.”: Ey kendilerini Nûh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin çocukları! Gerçek şu ki, o **çok şükreden bir kuldu** (İsra 17/3). “Hayy-i fi' d-dâreyn”: Her iki cihandada diri.

⁹ a: Fażl-ı Yezdân: Fażl-ı Yezdânuñ Y.

³¹² 73b. Muḫammes: Taḫmîs Y. Aydemir 2000: 5. Muhammes.

2. Şarğa ğarba toĝru reftâr itse irmez aña yıl
 ˆ Ālemi gezse bulaşmaz pâyına gün gibi gil
 Tabˆ ı nâzik meşrebi şâfi mizâcı muˆ tedil
 Lâ ʾübâlî bir ƣalenderdür mücerred pâk-dil
 İki gün bir yerde eĝlenmez müsâfirdür göñül
3. Taˆ n-ı aˆ dâdan ne ĝam ister ne alur kelbden
 Şânına rifˆ at gelür Manşür gibi şalbdan
 ˆ Aşƣ meydânında zevƣ eyler vücûdın selb iden
 Tîr-i mişnet başına yaĝsa ırılmaz ƣalbden
 Bir dil-âver baş u cân oynar bahâdır[dur] göñül
4. Bir saçı Leylâya şeydâ oldı ˆ aƣlın dirmeyüp
 Ƙaldı Mecnûnveş belâ deştinde şehre girmeyüp
 Dâr-ı dünyâdan gide gibi murâda ırmeyüp
 Cân virelden laˆ lüñe yatur dil aĝız virmeyüp
 Hısta-dil âşüfte-hâl âzürde-hâtırdur göñül
5. Kûy-ı yâra ˆ azm idüp mey-ĥâneden mestânece
 Kendü kendiyle Behiştî söyleşür dîvânece
 Genc-i maĥfi olsa yanında degül vîrânece
 Görmeyüp kimse cihânı seyr ider rindânece
 ˆ İlm-i aĥfâda be-ĝâyet siĥre mâhirdür göñül

313.

Müseddes-i Seyfi Râst

Fâˆ ilâtün Fâˆ ilâtün Fâˆ ilâtün Fâˆ ilün

1. Şanma ey zâhid bizi billâhi nâdânîlerüz

³ a: alur kelbden: olur kül beden BHD.

b: şalbdan: şalb iden BHD.

c: meydânında: meydânına BHD.

d: ƣalbden: ƣulbeden BHD.

³¹³ 74a. Meral 2014: s. 10-12.

Kendü vechin añlamış fi 'l-cümle meydānilerüz
Almazuz ħar-mühreyi zīrā ki dūr-dānilerüz
Dürri meknūn isterüz biz baħr-i 'ummānilerüz
Tā ezelden biz gürūh-ı faẓl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Ĥaydar ŧāh-ı merdānilerüz

2. Muŧafā vü Murtezānuñ añladuĥ esrārını
Bīst ü heŧ ü sī vü dü ħarf [içre] bulduĥ varını
Dest-i ĩudret çeŧm-i dilden ref' idüp pindārını
Anuñ-içün ŧübhesüz gördük Ĥaĥuñ dīdārını
Tā ezelden biz gürūh-ı faẓl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Ĥaydar ŧāh-ı merdānilerüz
3. *Aħsen-i takvīme* inkār itme ŧaĥın ŧūfī sen
ŧekl-i ādemdür bilürseñ ŧübhesüz vech-i ħasen
Olmaĥ isterseñ eger ħavf u ħaĥardan sen esen
ŧāh Ĥüseyn-i Kerbelādan boynuña gel taĥ resen
Tā ezelden biz gürūh-ı faẓl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Ĥaydar ŧāh-ı merdānilerüz
4. Biz İmām Zeynü 'l-' ibāduñ baŧ açuĥ 'üryānyuz
Hem Muħammed Bāĥıruñ dergāhınıñ ħurbānyuz
Bende-i Ca' fer olaldan 'ālemüñ sulṫānyuz
Muŧafā vü Murtezā evlādınıñ fermānyuz
Tā ezelden biz gürūh-ı faẓl-ı Yezdānilerüz
Bende-i evlād-ı Ĥaydar ŧāh-ı merdānilerüz
5. Mūsā-yı Kāzım ' Alī Mūsā Rızādur sevdüĥüm

² b: heŧ ü sī: heŧ sī SKD, dü: dü hem SKD.

³ b: bilürseñ: bilürsün SKD.

c: ħaĥardan sen: hatarlardan esen SKD.

“Lekad ħalakne 'l-insāne fi **aħseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

⁴ a: İmām Zeynü 'l-' ibāduñ: Ali İmām Zeyne'l-Ābā'nın SKD.

Ya' nî Sultân-ı Takî bedr-i dücâdur sevdüğüm
Hem Naķî hem ' Askerî şâhib-livâdur sevdüğüm
Mehdî-i şâhib-livâ ol reh-nümâdur sevdüğüm
Tâ ezelden biz gürûh-ı faẓl-ı Yezdânîlerüz
Bende-i evlâd-ı Hâyder şâh-ı merdânîlerüz

6. Seyfiyâ kendüñi añla Hâķķı idrâk idegör
Sen daķı Aķmed gibi gel sineñi çâk idegör
Ya' nî fehm it istivâñı ķalbüñi pâk idegör
Aşl-ı sîn-i Muştafâya rûķuñı ģâk idegör
Tâ ezelden biz gürûh-ı faẓl-ı Yezdânîlerüz
Bende-i evlâd-ı Hâyder şâh-ı merdânîlerüz

314.

Muģammes-i Vaģdetî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâitün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Vâķıf-ı esrâr olan insânı her cân añlamaz
Şüret [ü] ma' nâ nedür peydâ vü pinhân añlamaz
Dil-berüñ mâhiyyetini dîv [ü] nâdân añlamaz
Rûķ-ı insân n 'idüğün her tab' -ı ģayvân añlamaz
Ya' nî nür-ı Aķmedi Bû Cehl [ü] Mervân añlamaz
2. Baģlayup zünnâr-ı inkârın beline ol şaķî
Göz göre setr itmek isterseñ vücûd-ı muţlaķı

⁵ a: sevdüğüm: rehberim SKD.

b: Ya' nî Sultân-ı Takî: Şâhim Sultân Takî SKD, sevdüğüm: hem rehberim SKD.

d: şâhib-livâ: sâhib-zamân SKD, sevdüğüm: rehberim SKD.

⁶ b: Sen daķı: Sine-i SKD, gel: öz SKD.

d: Aşl-ı sîn-i: Ehlibeyt-i SKD, rûķuñı: rüyini SKD.

³¹⁴ 74b. Muģammes: Taģmîs Y. Öztürk 2006: 1. Muhammes.

² a: Baģlayup zünnâr-ı inkârın: Baģladı inkâr zünnârı VHD.

b: itmek isterseñ: eylemek ister VHD.

c: Gözlerinde nür: Gözlerinüñ nürü VHD.

d: ruģsârına: ruģsârûña VHD.

e: şol: ol VHD.

Gözlerinde nür yokdur göremez sırr-ı Hâkı
Muşhaf-ı ruhsârına imân getürmezmiş fakı
Öldürün şol cāhili kim kıadr-i Kıur'ân añlamaz

3. ' Aşk-ile yanan bilür mihr [ü] maḥabbet nārını
Her nefes ol nār-ıla görür bu ' ālem varını
Seyr ider hep her ne var yüzden olursa yārını
Münkire ' arz eyleme anuñ güzel dīdārını
Ḥod bilürsin şüret-i Raḥmānı şeytān añlamaz
4. Baḥiṣ-i ' irfān-ı bā-yı nokṭadur yāruñ femi
Ḥaḳ Te' ālā ḳomıṣ anda genc-i sırr-ı mübhemi
La' l-i yāḳūtında gizlüdür Süleymān ḥātemi
Leblerinden bir kināyet dutaruz cām-ı Cemi
Şöyle bil bu nükteyi daḫı Süleymān añlamaz
5. Ma' nāda birdür mü 'eşşirle mü 'eşşer hem eşer
' Āşık u ma' şük [u] ' aşḳ olduḡı gibidür meger
Nūr-ı vāḥid mi degüldür kevkeb [ü] şems ü kamer
Çeşm-i nā-binā velī bir zerre almaz nūr [u] fer
Nürsuz ḳalsun o göz kim vech-i insān añlamaz
6. ' Ārif-iseñ ey gönül güş eyle benden bir sūḥan
Rāzuñı ketm eyle nuṭṭa açmaḡıl ašlā dehen
' Ayn-ı vāḥiddür egerçi fi 'l-ḥaḳīḳa cān u ten
Nefs-i ādemde ḥaber virme velī nādāna sen

³ c: hep her ne var yüzden olursa: bil her ne yüzden olur ise VHD.

d: Münkire: Münkere VHD.

⁴ a: Baḥiṣ-i: Mebḥas-ı VHD, bā-yı: bāb-ı VHD.

b: ḳomıṣ anda: anda ḳoydı VHD, mübhemi: Meryemi VHD.

c: yāḳūtında: yāḳūtuñda VHD.

d: dutaruz: tutarız VHD.

e: daḫı: her bir VHD.

⁵ b: ' aşḳ: ' ıṣḳ bir VHD, gibidür: gibi VHD.

d: almaz: görmez VHD.

⁶ b: Rāzuñı: Rāzını VHD.

d: ādemde: ādemden VHD.

Şehr-i hikmet yolını dīv-i beyābān añlamaz

7. Rāz-ı ‘aşkı ben nice tesvīd ü taḥrīr ideyin
Nūr-ı pāki yā nice a‘ māya tenvīr ideyin
Āfitābı yā nice ḥuffāşa ta‘ bīr ideyin
Ḥāl ü ḥaṭṭın dil-berūñ ben kime tefsīr ideyin
Vaḥdetī her bir denī te’vīl-i bürhān añlamaz

315.

Hüve’l-Ḥaḳ

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Āsumānuñ ḥāverīdür ol Muḥammed Muṣṭafā
Meh-cebīn oldı birisi ya‘ nī şāh-ı Murtezā
Birine didi Ḥabībüm biri aşlanum Ḥudā
İkisi bir nūr-ı Ḥaḳdur eyle bil ey pür-şafā
Ol ‘ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ İsā İncīlinde ‘ Aliyā
2. Pādişāh-ı ‘ālem oldur cismini cān eyledi
Bu cihān sultānların kendüye fermān eyledi
Şüret-i ādemde kendin gördi pinhān eyledi
Yeryüzine geldi ismin şāh-ı merdān eyledi
Ol ‘ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ‘ İsā İncīlinde ‘ Aliyā
3. Ḥaḳ Te‘ ālā varlığını virdi çün āb u gile
‘Alleme’l-esmā-i külli yazdı hem levḥ-i dile

⁷ a: ideyin: ideyüm VHD.(7. Bendin tamamında.)

e: bürhān: Ḳur’ān VHD.

³¹⁵ 75a.

³ d: biñde: biñden Y. “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketī fe kāle enbiūñi bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

Her gelen peygamber ile reh-nümā oldur bize
Ḳudretinüñ biñde birin söylesem gelmez dile
Ol ʿ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ʿ İsā İncīlinde ʿ Aliyā

4. Çıktı mi ʿ rāca Muḥammed gördi aşlan-ı ʿ Alī
Cebrā ʾile şordı ol dem didi kimdür bu veliy
Cebrā ʾil vir ḥātemini bulmaḵ isterseñ yolu
Vardı Aḥmed gördi anda söyleyen şāhın dili
Ol ʿ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ʿ İsā İncīlinde ʿ Aliyā

5. Ḳurretü ʾl-ayn ol Ḥasandur hem Ḥüseyn-i Kerbelā
ʿ Ālemüñ çeşm ü çerāḡı şāh ʿ Alī Zeynü ʾl-ʿ abā
Bāḡır ü Şādıḡ be-nām ol sırr-ı şāh-ı evliyā
Kim anuñ şānında Ḥaḡdan nāzil oldı *hel etā*
Ol ʿ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ʿ İsā İncīlinde ʿ Aliyā

6. Mūsā-yı Kāzım ḥaḡḡat ʿ ilminüñ deryāsıdur
Mūsā Rızā zāt-ı Ḥaḡḡuñ ʿ *alleme ʾl-esmā*sıdur
Şeh Taḡı kim Muştafānuñ sırr-ı *mā evḡā*sıdur
On sekiz [biñ] ʿ ālemüñ Ḥaḡ bilmişem a ʿ lāsıdur
Ol ʿ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ʿ İsā İncīlinde ʿ Aliyā

7. Şeh Naḡı [vü] ʿ Askerīnüñ olmuşumdur ben ḡulı
Şāh Muḥammed Meḡdiye hem dimişemdür ben belī

⁵ “**Hel etā** ʿ ale ʾl-insani hinun mine ʾd-dehri lem yekun şey ʿen mezkūrā (mezküren).”: İnsan (henüz) anılır bir şey deḡilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman **geçti** (İnsan 76/1).

⁶ “Ve **alleme** ādeme ʾl-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ʾl-melāiketi fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiḡine).”: Allah Ādem ʿe bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eḡer doḡru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31). “Fe evhā ilā abdiḡi **mā evḡā**.”: Böylece Allah kuluna vahyedeceḡini **vahyetti** (Necm 53/10).

Hacı Bektāş-ı Veliyye Kānberi şundı eli
Zāhir ü bātında kendin söyleden dilden veliy
Ol ʿ Alīdür pīşivā-yı evliyā vü enbiyā
Anuñ-içün didi ʿ İsā İncīlinde ʿ Aliyā

316.

Halīlī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Hāḫ kitābı sūre-i *sebʿal-meşānī* sendedür
Gelgil ey ʿ ārif ḫaber vir çün beyānı sendedür
2. *Küntü kenzün* gevherin şerḫ eylemek ʿ āriflere
Ol muʿ allā gevherün kevn ü mekānı sendedür
3. İsm-i aʿ zamdur vücūduñ maʿ den-i Rūḫü ʿ l-Ḳudüs
Cümle eşyānuñ tılısmāt-ı nihānı sendedür
4. ʿ Ālemü ʿ l-ğaybuñ kelāmın söylemek ḫāliblere
Ol kelāmuñ nuḫkı vü ḫarfün beyānı sendedür
5. Ey Halīlī ʿ aḫluñı cemʿ eyle yār oldı ḫarīb
Şāh-bāzuñ āşiyān-ı lā-mekānı sendedür

317.

Vaḫdetī Fermāyed

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

³¹⁶ 75b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

¹ “Ve lekad āteynāke **sebʿan** minel **mesānī** vel kurʿānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kurʿanʿı verdik (Hicr 15/87). Sebʿal-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatihaʿnın yedi āyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

² “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ʿ l-halke liyaʿ rifünī”: **Ben gizli bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

³¹⁷ 75b. Bu şiir VHD neşrinde yok.

1. Müselsel kākülün cānā benüm ḥablü 'l-metīnümdür
Femün Meryem sözün 'İsā lebün Rūḥü 'l-emīnümdür
2. Cemālün ' arş-ı a' lādur Te' ālā şānühü Ekber
Tecellī eyleyen anda benüm fazl-ı mübīnümdür
3. Semend-i nāzikün na' lı degüldür yerde naḳş olmış
Hilāl ebrūlaruñ ḥaḳḳı benüm resm-i cebīnümdür
4. Mu' aṭṭar eyleyen bu on sekiz biñ ' ālemi cānā
Mücerred bŷy-ı zŷlfŷnle benüm āh u enīnümdür
5. Dehānuñla miyānuñ sırrını ḥalkā iden ifşā
Ḥayāl-i nŷkte-dānumla bu çeşm-i ḥurde-bīnümdür
6. Demidür tīğ-ı ' aşḳuñla yoluñda ger şehīd ola
Ṭarīḳ-i Ḥaḳda cān virmek benüm āyīn-i dīnümdür
7. ' Aceb mi mŷrdeler ihyā iderse Vaḥdetī nuṭṭum
Ki ' İsā gibi Rūḥ-ı ḳuds ü zāt-ı Ḥaḳ mu' īnümdür

318.

Seyrī Gŷyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Ehl-i dilden baña bir mŷnis-i hem-dem olsa
Rūḥdan virse ḥaber cānuma maḥrem olsa
2. Sır-ı esmā vŷ müsem mā vŷ şıfāt u zātı
Bize bildürse bir Ādem gibi ādem olsa

³¹⁸ 76a. Bu şiir SYD'de yok.

3. Bilde eşyā vü haķāyıkda nedür sırr-ı İlāh
‘İlm [ü] ‘irfān aña maḥşūş ü müsellem olsa
4. Bāde-i bezm-i elest-ile olup mest ü müdām
Vāridāt olsa ķamu sözleri mülhem olsa
5. İbn-i vaķt olsa ferāġat ķılıp ĩn ü āndan
Seyriyā mürşidümüz şöyle bir ādem olsa

319.

Yaḥyā Çelebi Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Āb-ı tevḥīd ile dilden mā-sivā naķşını yu
Mā-hüve’l-maķşūd olan hūdur iki ‘ālemde ḫū
2. *İnnemallāhu ilāhün vāḥidun lā-raybe fih*
Ve ’zķuru‘llāhe keşīran ve ’şķurū ve ’stagfirū
3. Yā İlāhī bu ne sırdur kim mürīd-i ‘aşķ olup

³¹⁹ 76a. Çavuşoġlu 1977: 357. Gazel.

² a: ilāhün vāḥidun: ilāhen vāḥiden Y. “Yā ehle’l-kitābi lā taglū fi dīnikum ve lā tekülū alāllāhi illāl hakk (hakka). İnnemāl mesīhu isābnu meryeme resūlullāhi ve kelimetuhu. Elkāhā ilā meryeme ve rūhun minhu, fe āminū billāhi ve rusulihī, ve lā tekülū selāseh (selāsetun). İntehū hayran lekum. **İnnemallāhu ilāhun vāḥid (vāḥidun)**. Subhānehū en yekūne lehu veled (veledun), lehu mā fis semāvāti ve mā fil ard (ardı). Ve kefā billāhi vekīlā (vekīlen).”: Ey Kitab ehli! Dininizde sınırları aşmayın ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryemoġlu İsa Mesih, ancak Allah’ın peygamberi, Meryem’e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. Öyleyse Allah’a ve peygamberlerine iman edin, “(Allah) üçtür” demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. **Allah ancak bir tek ilahtır**. O çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. Vekil olarak Allah yeter (Nisa 4/171). “Rabbenā inneke cāmiun nāsi li yevmin **lā raybe fih (fihī)**, innallāhe lā yuhlifu’l-mīād (mīāde).” “Rabbimiz! Şüphesiz sen, **hakkında şüphe olmayan** bir günde insanları toplayacaksın. Şüphesiz Allah va’dinden dönmez (Al-i İmrān 3/9). “Yā eyyuhāllezīne āmenū izā lekītum fieten fesbutū **vezķurullāhe keşīran** leallekum tuflihūn (tuflihüne).”: Ey iman edenler! (Savaş için) bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve **Allah’ı çok anın** ki kurtuluşa eresiniz (Enfāl 8/45). “Feżķurūnī ezķurkum **veşķurū** lī ve lā tekfurūn (teķfurūni).”: Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. **Bana şükredin**, sakın nankörlük etmeyin (Bakara 2/152). “**Vestagfirū** rabbekum summe tūbū ileyhi, inne rabbī rahīmun vedūd (vedūdun).”: “Rabbinizden **baġışlanma dileyin**, sonra ona tövbe edin. Şüphesiz Rabbim çok merhametlidir, çok severdir.” (Hud 11/90).

Sa‘ y-ile baħr-i muħi‘-i ‘ ilm olur bir ka‘re Şu

4. Dār-ı vaħdetde imām-ı ‘ aşk-ıla kılmaı namāı
İtmeyen MaıŐurveŐ āb-ı ħayātından vuzū³
5. Őūret-i ta‘ bīre Őıĝmaz ma‘ nā-yı ‘ aŐk-ı ħavāŐ
Őöyleme bu rāzı ey Yaħyā ‘ avāma rū-be-rū

320.

Sūrūrī ‘ Aleyhi Raħme

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ey ħa‘uñ Ĥızr u dehānuñ çeşme-i ħayvānumuz
‘ Ārızuñ ‘ arŐ ü yañaĝuñ Őūret-i Raħmānumuz
2. MuŐħaf-ı ħüsnüñ yazılmışdur ezelden tā ebed
Levħümüz Tevrātumuz İncilümüz Furķānumuz
3. Levħ-i Maħfūı-ı İlāhīdür cemālüñ nüŐħası
UŞ kelām-ı nā‘ık uşta ħüccet ü bürhānumuz
4. Baķmayup kevn ü mekāna gözlerüz dīdāruñı
Rūħ-ı ķudsüz ‘ ālem-i a‘ lādadur seyrānumuz
5. ‘ Anber-efŐān sünbülüñ küfrinden özge ey Şanem
Kāfir-i ‘ aŐķum olursa dīnümüz imānumuz
6. *Aħsen-i takvīme* Raħmān Őūreti dimeı faķīħ

³ b: ‘ ilm: ‘ ıŐķ YBD.

⁴ b: İtmeyen: Almayan YBD.

³²⁰ 76b.

⁶ “Lekad halakne ‘l-insāne fı **aħseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerķekten insanı **en güzel bir biķimde** yarattık (Tin 95/4).

La' net ol mel' ūna kim oldı bizüm şeytānumuz

7. Ey Sürūrī ol leb-i mu' ciz-kelāmuñ yādına
Leşker-i ervāḥ olur her dem bizüm mihmānumuz

321.

Fiğānī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Terk idüp yārānı fūrkat iḥtiyār itdi gōñül
Bir nice eyyām ğurbet iḥtiyār itdi gōñül
2. Rūzigāruñ çekmedük 'ālemde mihri kalmadı
Derde mu' tād oldı miḥnet iḥtiyār itdi gōñül
3. Bir 'aceb iş eyledi pend ü naşihat dutmadı
Varını terk itdi 'uzlet iḥtiyār itdi gōñül
4. Bu meşeldür didiler devlet każā yanındadır
Pes każā yanında devlet iḥtiyār itdi gōñül
5. 'Asker-i derd ü belāya şāh-ı ğam olmağ-içün
Ey Fiğānī şimdi şöhret iḥtiyār itdi gōñül

322.

Hāletī-i Pāk-Ṭıynet Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Pertev-i envār-ı Haḫdur ol cemāli bilmişüz

³²¹ 76b. Karahan 1996: 50. Gazel.

¹ b: nice: niçe FGD, ğurbet: 'işret Y.

² a: kaḫrı: mihri Y.

³ a: dutmadı: ṭutmadı FGD.

³²² 76b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

Ya' nî kim meclâ-yı zât-ı Zü'l-celâli bilmişüz

2. Fî'l-i münker itmezüz zîrâ ki mes'ûl olmazuz
Münkirüñ kalbindeki olan su'âli bilmişüz
3. Nehy-i münker emr-i ma'rûf-ıla dâyim 'âlimüz
Şübhemüz yoğdur harâm-ile helâli bilmişüz
4. Ya' nî mañlûkât-ı Hağkî görmezüz noğşân-ıla
Kâmilüz her vech-ile aşl-ı kemâli bilmişüz
5. Cân u dilden hubb-ı dünyâyı ferâmüş eyledük
Hâletî dehrüñ nedür âhir me'âli bilmişüz

323.

Tercî'-i Mevlânâ Nâñkî-i Mûşullı

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

I

1. Gevher-i gencîne-i zât-ı Hağkuz
Ğaydlayuz gerçi velî muğlağuz
2. Tâyir-i ĳudsüz ki şikâr olmışuz
Şanma bu dâm içre bizi şağrâğuz
3. Şâh-ı refî' ü 'd-derecâtuz yağîn
Gerçi bisâğ üzre ki biz beydağuz
4. Çarğ gibidür bize mevt ü hayât

³²³ 77a. Akbulut 2004: 385. Şiir.

¹ b: ĳaydlayuz: ĳayd-ile öz Y.

³ a: derecâtuz yağîn: derecât uş bizüz NKD.

b: üzre ki biz: üzre yürür NKD.

Gāh gelür gāh gider zevraķuz

5. Gāh bizüz baħr-i muħiṭ ey ʿ azīz
Gāh muħiṭ içre düşüp muğarraķuz
6. Keşret-ile gerçi ʿ iyān olmışuz
Vaħdet-ile gör nice biz muğlaķuz
7. Gerçi ki şāmit göresin [sen] bizi
Cümle lisānāta velī mantıķuz
8. Gāh behişt oluruz ey Nāṭıķī
Geh yaķaruz ʿ ālemi biz dūzaħuz
9. Kūre-i ʿ aşķ içre biz olduķ güdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

II

1. Qāf-ı vüçüduñ ulu ʿ Anķāsıyuz
Nüh felegüñ ʿ arş-ı muʿ allāsıyuz
2. Baħr-i Eħad eyledi nā-gehde cüş
Qaʿ ra düşüp lü ʿlü ʿ-ı lālāsıyuz
3. Ehl-i başiret gözinüñ nūrıyuz
Kūr olanuñ dīde-i aʿ māsıyuz

⁵ a: Gāh bizüz: Geh oluruz NKD.

b: muğarraķuz: mağruķuz NKD.

⁶ a: ʿ iyān olmışuz: kim olduķ ʿ ayān NKD.

b: nice biz: ki niçe NKD.

⁷ b: mantıķuz: mantūķuz NKD.

⁸ Bu beyit NKD'de yok. NKD'de beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-6-4-7-5-9. Mecmuada bulunmayıp NKD'de olan beyit şudur:

Geh elifüz Nāṭıķiyā yaʿ nī ferd

Noķta gibi bāʿi gehī mulħıķuz

¹ a: Qāf-ı: Qāf u NKD.

² a: nā-gehde: nāgāh NKD.

4. Mazharumuzdur kamu kevn ü mekân
Gâh ziyânuz biz ü geh âsîyüz
5. Derd-keşüñ cām-ı sürürü bizüz
Zâhid-i ğamgîn olınan yasıyuz
6. Vâdi-i Kıdsün şecer [ü] nâriyuz
‘İlm-i Kelîmüñ yed-i beyzâsiyuz
7. ‘Âlemi ihyâ iderüz nuḡk ile
Gör bu vücūduñ nice ‘İsâsiyuz
8. Ma‘ bediyüz Nâṭıkiyâ mü‘minüñ
Kâfirüñ evşân-ı kilîsâsiyuz
9. Kûre-i ‘aşk içre biz olduĝ güdâz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i râz

III

1. Gâh ħarâbât-ı muĝânda meyüz
Geh çalınur bezm-i fenâda neyüz
2. Gâh gedâveş oluruz der-be-der
Gâh serîr üzre mu‘azşam keyüz
3. Sen bizi lâ-şey dime ey bî-ħaber
Aç gözüñi gör nice ‘ayn-ı şeyüz

⁴ b: Gâh ziyânuz biz ü geh âsîyüz: İsmе irüp sırr-ı müsemâsiyuz NKD.

⁶ b: yed-i: yed ü Y.

⁷ b: nice: niçe NKD.

⁸ a: Ma‘ bediyüz: Mu‘ idiyüz NKD. NKD’de beyit sırası şu şekildedir: 1-2-6-7-4-5-3-8-9.

^{III} Bu bent NKD’de yok.

4. Şems-i münirüz ki ‘ıyān olmuşuz
Gerçi ki zāhirde mişāl-i fīyüz
5. Gāh çü ‘āşık oluruz mey-perest
Gāh çü zāhid-i bī-hā vü heyüz
6. ‘Adl iderüz gāh çü Nūşirevān
Mekremet içre gehī Hātem Tayüz
7. Cümle bizüz gerçi bu eşkāl-ile
Geh veledüz gāh ebū geh hayüz
8. Gāh fenāda ‘ademüz Nāṭıķī
Gāh beķā memleketine hayüz
9. Kūre-i ‘aşk içre biz olduķ güdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

IV

1. Cümle mazāhirleruñ ekşeriyüz
İki cihānuñ şehiyüz mīriyüz
2. Bizde ‘ıyāndur kamu āyāt u vaḥy
‘İlm-i ledün ma‘ nāsı tefsīriyüz
3. Kehf rümūzı bize oldu ‘ıyān
Bizde taleb kıl anı Kıṭmīriyüz
4. Ba‘ zısınuñ nūriyuz aydınlığı
Ba‘ zısınuñ zulmetiyüz ķiriyüz

^{IV} Bu bent NKD’de yok.

5. Ki virürüz yeddimizi bey^ç ata
Gāh ulu mürşid olan pîr yüz
6. Gāh [İ]smā^ç il gibi kebş-i ^ç azīm
Gāh Ḥalilüz yüz
7. Gāh ḳazā tīgüyüz ey Nāṭikī
Gāh ḳader ḳavsinūñ uş tīriyüz
8. Kūre-i ^ç aşḳ içre biz olduḳ güdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

V

1. Baḫr-i ḳadīmüz bu ki cūş eylerüz
Şāh-ı ^ç azīmüz ki ḫurūş eylerüz
2. Kendümüzü ^ç āleme fāş itmege
Dürlü şuver dürlü nuḳūş eylerüz
3. Gāh girüp mescide ^ç ābidlerüz
Gāh bizi bāde-fürūş eylerüz
4. ^ç Āşıkı biz mest ü ḫarāb eylerüz
Zāhidi biz şāḫib-i hūş eylerüz
5. Ḳahrumuzı ba^ç zıya nīş eylerüz
Luṭfumuzı ba^ç zıya nūş eylerüz
6. Gāh oluruz baḫr-i firāḳa esīr
Gāh bizi dūş-be-dūş eylerüz

^v Bu bent NKD'de yok.

7. Gāh şikār itmege bāzuz velī
Geh bizi şayd olmağa kuş eylerüz
8. Kūre-i ‘ aşk içre biz olduĝ güdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

VI

1. Gerçi ki çoĝdur bu ‘ ibārātumuz
Hüsñüñedür cümle işārātumuz
2. ‘ Aşk ile her lahẓada cūş eylerüz
Andan irişdi bu ħarār[ā]tumuz
3. Biz ebedüz ħalmadı bizde fenā
Şanma ħarāb ola ‘ imārātumuz
4. ‘ Ālem-i lāhūta bugün mālīküz
Anda geçer ħükm-i emārātumuz
5. ... felek içre çalınur rüz u şeb
Heybet-ile kūs-ı beşārātumuz
6. Mā-i ṭahūr-ıla çü aldık vuzū⁶
Şınmaya hergiz bu ṭahārātumuz
7. Naĝdimizi ‘ aşka nişār ideli
Cümle ribāḥ oldu ticārātumuz
8. Şeş cihetüñ Āşafiyuz Nāṭıķī

² a: her lahẓada: deryā gibi NKD.

³ a: fenā: fānī NKD.

⁵ a: ...: nüh NKD.

⁶ a: aldık: ṭutduĝ NKD.

b: Şınmaya: Şanmaya NKD.

Geçdi Süleymāna vezārātumuz

9. Kūre-i ʿ aşk içre biz olduĝ güdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

VII

1. alması hıç zerrece mařmūsumuz
Oldı ferāĝat hele mařbūsumuz
2. Deyrūmūz içre olalı büt ʿ iyān
Gör ne řadā baĝladı nāķūsumuz
3. Gāh dolar zevķ-ile peymānemūz
Gāh yanar řevķ-ile fānūsumuz
4. Nūkte-gūřādur yine bu tūřimūz
Cilve-nūmādur yine řāvūsumuz
5. Dūrlū nevālarla çalar her zamān
Mūsīķī āheng-ile řaķnūsumuz
6. ayşer ise cāhile baş egmezüz
ʿ Āliyedür himmet-i nāmūsumuz
7. Hādīm-i ařķar bize Cemřīd [ü] Cem
Bende-i kemter bize Kāvūsumuz
8. Cümle bizüz Nāřıķiyā hūb u zıřt

¹ a: hıç; bir NKD.

² a: olalı; olup ol NKD.

⁸ Bu beyit NKD'de yok. Mecmuada bulunmayıp NKD'de olan beyit şudur:
Milket-i faķruñ şehiyüz Nāřıķī
Doldı cihān ĝulĝule-i kūsumuz

Vahdete yetdi kamu maqrūsumuz (?)

9. Kūre-i ʿ aşq içre biz olduđ gūdāz
Anuñ-içün eylemezüz keşf-i rāz

324.

[?]

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Biz ki hubbullāh-ıla gün gibi izhār olmuşuz
Sikke-i ihlāş urulmuş Caʿ fer-i zār olmuşuz
Ol sebebden her sere tāc-ı sezāvār olmuşuz
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Haydar olmuşuz
2. ʿ Ālem-i maʿ nāda biz kim Haqqā lāyık cān idük
Çār ʿ unşur şüretine girmedin insān idük
İşbu maʿ nādan haqqīkat ehl-i beyti tanıdük
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Haydar olmuşuz
3. Baş açup meydān içine girüben abdāl olup
Terk idüp qāl ehlini ehl-i hāl olup
Keşret-i qālden yuyup el cümle fāriğ-bāl olup
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Haydar olmuşuz
4. Ey bize bidʿ at diyen bidʿ at olur mı ehl-i dīn
Bidʿ at oldur kim kıla āl-i Resūle buğz u kīn
Biz Hudāyı bir bilen mü ʿ minlerüz ayne ʿ l-yaqīn
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Haydar olmuşuz
5. Çünkü biz vahdet meyin şāhuñ elinde[n] içmişüz

^{32478b.}

¹ a: izhār: izhar Y.

Mülk-i keşretten geçüp pervāz urup per açmışuz
Hāricī vü Dünbekīler mezhebinden kaçmışuz
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Hāydar olmuşuz

6. Terk idüp dünyā içün Hāḫ dīni elden şalmaduḫ
Ehl-i zerḫūñ ḫīle vü tezvīrine aldanmaduḫ
Degme bir nādān elinden dest-i bey' at almaduḫ
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Hāydar olmuşuz

7. Şāh-ı merdāndan ḫuşanduḫ tīgümüz furşat bizüm
Ṭālī' -i ferḫunde-baḫt ü devlet ü ' izzet bizüm
Ṭālibüz dīdāra vaşl olduḫ zihī devlet bizüm
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Hāydar olmuşuz

8. Ey seḫer luṭf-ı Hūdā çün bī-nihāyetdür bize
Reh-nümā olan yaḫīn nūr-ı hidāyetdür bize
Evvel ü āḫir hemān Ḳur'an kināyetdür bize
Hamdulillāh bende-i evlād-ı Hāydar olmuşuz

325.

Muḫammes-i Nāṭıḫī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Kendüden āgāh olan dānā-yı ehl-i rāhdur
Gör ki şūretde gedādur ma' nā içre şāhdur
Gezme ıraḫ istesen de istegūñ hem-rāhdur
Cümleye zāt-ı şerīfūñ şübhesüz dil-ḫāhdur
Kim ki bildi kendü zātın vāşıl-ı dergāhdur
2. Sen seni ' arif gözet kim zāt-ı eşyā sendedür
Ma' rifet ' ummānı sensin dürr-i yek-tā sendedür

³²⁵ 79a. Bu şiir NKD'de yok.

Çatresin gerçi fe emmā külli deryā sendedür
‘ Ālem-i şüretde alma zīre ma‘ nā sendedür
Bilmeyen ma‘ nā-yı adı ebleh ü güm-rāhdur

3. Meryem-i hāşş olmak isterseñ var ehl-i vaħdet ol
Hikmet-i eşyā çü sensin vāıf-ı her hikmet ol
Hāıruñ meydānın aç teng olma ehl-i vüs‘ at ol
Kūs-ı devlet çalmak isterseñ var ehl-i şefat ol
Bir gönül yıma şaın kim hāne-i Allāhdur

4. *Küntü kenzi*ñ kenzi sensin gezme her vīrāneyi
Ol büt-i ra‘ nā için her ma‘ bed ü büt-hāneyi
Sendedür hāşıl o elden mescid ü mey-hāneyi
Zātuñı bilseñ bilürsin lā-cerem cānāneyi
Zīrā kim her ma‘ nāda zātın bilen āgāhdur

5. Reng-i ‘ aş içre büyün ey ‘ aş-ı şeydā siyāh
Dutmasun ayru anuñ üstinde reng ey ehl-i rāh
Vaşl ise kāmūñdadur ey nā-tüvān sen çekme āh
Hāceti *emī* degül ey ‘ aş-ı dīdār-ı şāh
Her cihetden uşta zāhir *semme vechullāhdur*

6. Esfel ü a‘ lā muı‘ uñdur senün ey dīde-der
Sen daı ehl-i itā‘ at ol ü şaın çekme ser
İtme kendüñden teāfül sensin ol ‘ ālī güher
Olma bu taşvīre hayrān ey faīh-i bī-aber
Zīr-i pāyüñden hazer ıl kim öñüñde çāhdur

⁴ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifünī”: **Ben** gizli bir hazine **idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁵ Ve lillāhi’l-meşriku ve’l-magribu fe eynemā tuvellü fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alīm (alimün): Dou da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz **Allah’ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

7. Nāṭıķı sır virme ser vir ḥāsıd āgāh olmasun
Ṭa' ne şahrāsında aña zerrece rāh olmasun
Müşriküñden çıķ kevākib ķo ki bir māh olmasun
Ebr-i dilden daşra tek tekrār efvāh olmasın
Bu naşīhat saña bende[n] ḥasbeten lillāhdur

326.

‘ Aṭāyī-i Rūşen-Żamīr Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cān bağışlar lebi ‘ aşıkla geldikçe söze
Cānlar alur baķıcaķ ğamzeleri süze süze
2. İhtiyārı mı ķalur dünyāda yüzüñ ğörenüñ
Ĝül yüzi üstine anda ser-i zülfinden çöze
3. Cām-ı mey fikrin ider dil lebin bulmayıcaķ
N'eylesün ‘ aşık-ı bī-çāre düşer oda köze
4. Bī-vefā dil-ber imişsin [sen] n'ideyin āh seni
Saña inanma[ya]yın hey yüzi ğülici yüze
5. Dostum fikr-i dehānuñla ‘ Aṭā yoķ olıcaķ
‘ Ālemüñ zerre ķadar varı ğörinür mi ğöze

327.

Ĝazel-i Ża' fi Taḥmīs-i Şāhidī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Müşkilüñ var-ise ey sālİK ulü'l-ebşāra şor

³²⁶ 79b. Bu şiir ATD'de yok.

³²⁷ 80a.

Nükte-i tevḥīdi herkes añlamaz aḫyāra şor
Lī-ma‘allāhuñ rümüzın Aḫmed-i muḫtāra şor
Ḥikmet-i innī enallāh[1] Kelīm-i nāra şor
Sırrını ānestu nāruñ ṭālib-i dīdāra şor

2. Sāḳī-i vaḫdet şunaldan cām-ı şāf-ı la‘l-fām
Cümle ‘ālem mestdür cām-ı tecellīden müdām
Ol meyüñ keyfiyetinden vecde geldi ḫāşş u ‘ām
Dutdı erbāb-ı ma‘ānī gird-i ḫayretde maḫām
Meclis aḫvālin şorarsañ ‘āşık-ı hüşyāra şor
3. Pertev-i envār-ı ‘ibretten ṭoludur kāyināt
Baḫr-i nūra ğarḫ olupdur çār ‘unşur şeş cihāt
Līk idrāk eylemez anı ‘adū-yı mümkināt
Ḥ‘āb-ı ğafletde yatan bilmez nedür Ḳadr ü Berāt
Ger anı bilmek dilersen ‘āşık-ı dīdāra şor
4. İz rameytüñ ma‘nāsın fehm eyle ğavğādan çekil
Seng-i ṭa‘n-ı düşmen-i bed-ḫūdan olma münfa‘il
Degme nādāna dilā ḫikmet kitābın şormağıl
Men ‘aref sırrın ne bilsün zāhid-i efsürde-dil
Gel berü sālīk anı bu vāḳıf-ı esrāra şor

¹ Lī-ma‘allāh: “Benim Allah’la...” anlamındadır. “Benim Allah’la olduğum öyle bir anım vardır ki, oraya ne bir yakın olma imtiyazına sahip bir melek ne de elçilikle şanı yüceltilmiş bir peygamber girebilir.” mevzu hadisinden alıntıdır. Bu sözün sufilerin sık söyledikleri bir söz olduğu da iddia edilmiştir. (Bkz. El-Aclūnī, a.g.e., II, s. 173-174.) Tasavvufta Hz. Peygamber’e has olan ahadiyyet makamını ifade için kullanılmıştır. (Bkz. Bilgin, a.g.e., s. 278.) “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātıl vādil ey meni fil buk‘atil mubāreketi mineş şecerati en yā müsā innī enallāhu rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! Şüphesiz ben, evet, ben ālemlerin Rabbi olan Allah’ım.” (Kasas 28/30). “İz reā nāren fe kāle li ehlihımsü inni ānestu nāren leallī ātikum minhā bi kabesin ev ecidu alen nāri hudā (huden)”: Hani bir ateş görmüştü de ailesine, “Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti (Tā hā 20/10).

⁴ “Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbehū”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 122-123.) “Fe lem taktulūhum ve lākinnallāhe katelehüm, ve mā rameyte iz rameyte ve lākinnallāhe ramā, ve li yubliel mu‘minine minhu belāen hasenā (hasenen), innallāhe semīun alīm (alīmun).”: Savaşta onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü’minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (Enfāl 8/17).

5. Şāhidī vird-i zebānuñ ma‘ rifetdür ser-be-ser
Āsitān-ı Gülşeniyye intisābuñ var meger
Hoş dimiş bu nazm-ı gevher-bārı ol şāhib-naẓar
Müşkilūñ var-ise Zā‘ fi fenn-i ‘ aşk içre eger
Āstān-ı Gülşenīde pīr-i muġanı varaşor

328.

Ġazel-i Zā‘ fi Taḥmīs-i Dervīş Vaḥdetī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Kuvvet-i Ḥaḳdan şudūr iden Mesīhullāhdur
Ya‘ nī şū[re]t nuṭḳ-ı lafz-ı nūr-ı rūḥullāhdur
Gūş-ı cāmyla işit ey dil ki emrullāhdur
Vāḳıf olmayan bu sırra lā-cerem güm-rāhdur
Her ne söz kim söylenür ‘ ayn-ı kelāmullāhdur
2. Aḥmede nāzil olan āyāt-ıla imlā-y-ile
Nazm [u] neşr-ile gelen eş‘ ārile inşā-y-ile
Ḥāşılı ta‘ līm-i nuṭḳ-ı vaḥy-ile imā-y-ile
Añladum bildüm rümüz[1] ‘ alleme ‘l-esmā-y-ile
Menzil-i insān-ı kāmil bir ulu dergāhdur
3. Sırr-ı *sübḥānellezī esrā* gelüpdür saçlarıñ

³²⁸ 80a. Öztürk 2006: 4. Musammat

¹ a: şudūr: zuhūr VHD.

VHD neşrinde 4. ve 5. beyitlerin yerleri deġişmiştir.

² b: gelen eş‘ ārile: hem eş‘ ār ile vü VHD.

“Ve **alleme** ādeme ‘l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ‘l-melāiketi fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (şadikīne).” Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eġer doġru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

³ VHD neşrinde 3. ve 4. bentlerin yerleri deġişmiştir.

c: eliflerdür: elifdür VHD.

d: müferriḥ ḥaṭṭ-ı reyḥāndur yazılmış: müferriḥdür yazılmış ḥaṭṭ-ı reyḥān VHD.

e: defter-i Allāhdur: defterü ‘llāhdur VHD.

“**Sübḥānellezī esrā** bi ‘ abdiḥī leylen mine ‘l-mescidi ‘l-harāmi ilel-mescidi ‘l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātīnā, innehu huve ‘s-semī‘ ul-basīr (basīru).” Kendisine āyetlerimizden bir kısmını

Ser-be-ser ikrār-ı Qur'āndur yüzünde haţlarıñ
NoĖtalar beñler eliflerdür hemān kirpükleriñ
Hoş müferrih haţı-ı reyhāndur yazılmış ıaşlarıñ
Nice rüşen olmasun kim defter-i Allāhdur

4. Tālib-i Mevlā gerekdür HaĖĖa inşāf itmege
HaĖĖa inşāf eyleyüp ' irfān-ıla lāf itmege
Vech-i HaĖĖı görmeg-içün anı şeffāf itmege
Māye-i tağlidden āyine'i şāf itmege
Fazl-ı HaĖĖdan feyz olan envār-ı nūrullāhdur
5. Vağdeti burc-ı bedende gün gibi toğup seher
' Ālem-i bālāya mi' rāc eyledüñ dutduñ mağar
Rāst-rāh-ı istivāveşden elif kılduñ güzer
Za' fiyā şakĖku 'l-kamer sırrını her kim fehm ider
Āsmān-ı ' ālem üzre hoş münevver māhdur

329.

Ėaşide-i Za' fi-i Rüşen-Zamir Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Her kaçan bezm-i mağabbetden dem ursa nāy-ı ' aşĖ
Ehl-i meclis mest olup ' ālem dolar ĖavĖā-yı ' aşĖ
2. Bir Hümādur ' aşĖ salmaz sāyesin her nā-kese
Degme bir serde Ėarār itmez dilā sevdā-yı ' aşĖ

gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) **bir gece** Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya **götüren Allah'ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkıyla iştendir, hakkıyla görendir (İsrā 17/1).

⁴ a: Tālib: Tāleb VHD.

c: görmeg-içün anı: görüben Ėalbini VHD.

e: nūrullāhdur: Rūhu 'llāhdur VHD.

⁵ a: toğup: doğup VHD.

b: eyledüñ: eyleyüp VHD, dutduñ: tıtduğ VHD.

c: istivā-veşden elif kılduñ: istivā-dan elfveş Ėıldum VHD.

“İkterebeti 's-sāatu ven **şakka 'l-kamer (kameru)**.”: Kıyamet yaklaştı ve **ay yarıldı** (Kamer 54/1).

³²⁹ 80b.

3. Ehl-i 'aşk olanda olmaz zerķ ü tezvîr ü riyâ
Zâhid-i sâlûs olanlar itmesün da'vâ-yı 'aşk
4. Taşra eyler mâ-sivānuñ fikrini mânend-i ḥas
Her ne dem kim cûş idüp mevvâc ola deryâ-yı 'aşk
5. Gün-be-gündür dem bu demdür 'ârif-i 'âşık şaķın
Bugünüñ yarına koyup gözleme ferdâ-yı 'aşk
6. Ka'be vü büt-ḥâne birdür 'âşık-ı şâdıķlara
Sen özüñ şâf eyle kim her gûşe oldu cây-ı 'aşk
7. Şûretü'l-fâzıla bilmek diler-iseñ 'aşkı sen
Ḳâl-ile ta'bir olunmaz zâhidâ ma'nâ-yı 'aşk
8. Doludur 'aşk-ıla 'âlem 'âşık olanlar bilür
Sen daḫı bilmek dilerseñ olagör peymây-ı 'aşk
9. Ḳalma bir menzilde sa'y it menzil-i maḫşûda ir
Bî-nihâyetdür irişmez ğâyete şahrâ-yı 'aşk
10. Tâze cân bulmaḫ dilerseñ cân ḫulağıyla işit
Nefḫa-ı Rûḫü'l-Ḳudüsdür zâhidâ şad-nây-ı 'aşk
11. Sefîle meyl itme 'âşık olmaḫ isterseñ 'amû
Şadr-ı 'izzetdür bilürseñ menzil-i a'lâ-yı 'aşk
12. Kendü miḫdârınca herkes şerḫ-i 'aşk eyler velî
Kimseye rûşen görünmez şâhid-i zibâ-yı 'aşk
13. Ehl-i 'aşka ḫâl olan 'aḫl ehline olur muḫâl

- ‘Aql ile yār olıma her kim ola şeydā-yı ‘aşk
14. Hūşyār olmağ dilerseñ mest ü medhūş olıgör
Ayağ ayağdur berü gel nūş kıl şahbā-yı ‘aşk
15. ‘Āşık olmayınca kişi tanımaz nefsin tamām
Nefsüñi bilmek dilerseñ olıgör dānā-yı ‘aşk
16. ‘Āşık ol āzād olayın dir-iseñ ben bildigüm
Hür olursın ger olursañ bende-i mevlā-yı ‘aşk
17. Pādişāh-ı ‘ālemem dirsem yaraşur ben gedā
Dergehinde bende kılmışdur beni Dārā-yı ‘aşk
18. ‘Āşık ol tā sırr-ı ‘aşka olasın vākıf tamām
‘Ayn ü şin ü kâfi şanma zāhidā fehvā-yı ‘aşk
19. ‘Āşıkūñ başına ey zāhid kıyāmetler kıpar
Her kaçan gelse kıyāma kām-et-i bālā-yı ‘aşk
20. Ben kara yazulu ‘aşkı nice taḥrīr eyleyem
Kānlar ağlar ḥāme kıлмаğ istesem inşā-yı ‘aşk
21. Nefs-i Fir‘avn ‘askerin eyler ‘aşā birle helāk
Gösterüp Mūsā-şifat ey dil yed-i beyzāyı ‘aşk
22. Her ki tevḥide irüp ‘aşk-ile bulmaz ittiḥād
Küfrine ḥükm eyler anuñ Za‘fiyā fetvā-yı ‘aşk

330.

Müseddes-i Başirī Rāst

³³⁰ 81b. Bu şiir BSD neşrinde yok.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hamdulillāh ki ' ināyet eyleyüp Allāhumuz
Mürtefi' kıldı felekde ' izz ü qadr ü cāhumuz
Dergeh-i Qanber ' Alidür çün bugün dergāhumuz
Pes ne ğam düşmen olursa bir nice güm-rāhumuz
Himmet-i şāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Qıuṭb-ı ' ālem ni' metullāh-ı veliydür şāhumuz
2. Tā bize kıldı hidāyet fazl-ı Rabbü 'l-ālemīn
Rüşen oldı çeşme-i nūr-ı semāvāt u zemīn
Bu söze besdür delāyil şerḥ-i Qur'ān-ı mübīn
Bilmişem ' ilme 'l-yaqīn hem görmişem ' aynel-yaqīn
Himmet-i şāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Qıuṭb-ı ' ālem ni' metullāh-ı veliydür şāhumuz
3. Ṭayyib ü ṭāhir vücūdı mazḥar-ı nūr-ı Ḥudā
Menba' -ı cūd u kerem ḥulq-ı Muḥammed Muştafā
Kāşif-i ' ilm-i ledün sırr-ı ' Aliyyü 'l-Murteżā
Nūr-ı tāc-ı evliyā vü ser-firāz-ı etḳıyā
Himmet-i şāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Qıuṭb-ı ' ālem ni' metullāh-ı veliydür şāhumuz
4. ' Arz iden Qanber ' Alidür mesken ü me 'vāmuзі
Yeridür a' lā kılırsa menzil-i otamızı
' Aql-ı küldür şanmañuz sālūs görüp şeydāmuзі
Müdde' i dutmaz müselleme gerçi kim da' vāmuзі
Himmet-i şāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Qıuṭb-ı ' ālem ni' metullāh-ı veliydür şāhumuz

5. Ey Başiri gel başiret birle gör Hağkı ıyān
Semme vechullāhı eyler çün cemı eşyā beyān
Küntü kenzün mağharıdur ser-be-ser kevn ü mekān
Böyledür ikrārumuz Hađđa hağıkat bı-gümān
Himmet-i řāh-ı velāyet olalı hem-rāhumuz
Đıtb-ı ālem nı metullāh-ı velıydür řāhumuz

331.

Ėazel-i Bāđı Tağmıs-i Vağdetı

Fe ilātün Fe ilātün Fe ilātün Fe ilün

1. Ėamdulillāh ki dilā mağhar-ı fehm ü rāyam
Evc-i rif atde Hümā gibi semā-sımāyam
Ėāf-ı Ėudretde bugün sākın-i bı-pervāyam
Nı ola dehr iäre niřānum yoğ-ısa Anđāyam
Ne aceb seyl gibi çağlamasam deryāyam
2. Menem ol āyıne-i Ėudret-i zāt-ı yek-tā
Menem ol vāđıf-ı esrār-ı rümüz-ı esmā
Menem ol mağla -ı envār-ı İlāh-ı ā lā
Göze göstermez-ise tañ mı bizi her ednā
Ki nazar farđ idicek mertebeden ā lāyam
3. Mū-be-mū zātımı tebdıl ideli Ėurāna

⁵ “Küntü kenzen mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü l-halke liya rifünı”: Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 91.); Ve lillāhi l-meşriku ve l-magribu fe eynemā tuvellü fe semme vechullāh (vechullāhi) innallāhe vāsiun alım (alımun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allahındır. Nereye dönerseniz Allahın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

³³¹ 82a. Öztürk 2006: 10. Musammat.

¹ a: fehm ü rāyam: fehm-ārāyam VHD.

b: semā: semen VHD.

c: Ėudretde: Ėurbetde VHD.

d: yoğ-ısa: yoğ ise VHD.

² a: Ėudret: Ėikmet VHD.

c: mağla -ı: mağhar-ı VHD, İlāh-ı ā lā: İlāhı Mevlā VHD.

d: göstermez-ise: gösteremez ise VHD, bizi: beni VHD.

³ a: Ėurāna: Furāna VHD.

İrmişem mertebe-i besmele-i Raḥmāna
Rū-be-rū nāzıram envār-ı ruḥ-ı cānāna
İltifāt eylemezem zerre kadar nādāna
Āsumān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyam

4. Gösterelden yüzüñi baña kelām-ı ma‘ nā
Kılca gelmez gözüme kıl ü maḳāl-i cühelā
Bürinüp şāl ü ‘abāya idüben terk-i ḳabā
Şüretā gerçi gedā şeklin urındum ammā
Mesned-i memleket-i ma‘ rifete Dārāyam
5. Vaḥdeti şüret-i şekl-i beşer-i ekremde
Gelmişem *aḥsen-i taḳvīm* ü dem-i Ādemde
İbn-i Meryem geçinüp vāsıta-ı ḥānemde
Bāḳiyā dīn-i Muḥammed ḥaḳı-çün ‘ālemde
Dem-i cān-baḥş-ile nazm içre bugün ‘İsāyam

332.

Hüve’l-Fazlu’l-Mübīn

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Cihānun aşlı vü fer‘ı ḥaḳıḳat bil ki ādemdür
Mesīhe feyz olan Ḥaḳdan bugün ādemdeki demdür
2. Gözüme Ḥaḳdan ayru hiç görünmez her neye baḳsam
Muḥit-i külli şey oldur benüm bes bu nazarumdur

b: besmele-i: besmele vü Y.

c: nāzıram: nāzıruz VHD.

⁴ a: yüzüñi:yüzini VHD.

b: maḳāl-i: ḳāl-i VHD.

c: Bürinüp: Urınup VHD, ‘abāya: ‘abāyı VHD.

⁵ b: Gelmişem: Gelmişüz VHD.

b: taḳvīm ü: taḳvīme VHD.

c: ḥānemde: hātemde

“Lekad ḥalakne’l-insāne fi **aḥseni taḳvīm (taḳvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

³³² 82a.

3. Yoğ-ımuş Hağdan ayru çün vücudı cümle eşyanuñ
Şağın bir kimseye hergiz dime ‘ālemde bu kimdür
4. Hayāt-ı cāvidānīdür ölümdeñ kōrkma ey ‘ārif
Cihānda cümle şādīnuñ bilürsin āğiri ğamdur
5. Nigāruñ mihr ü luğfindan be-ğāyet hażz ider cānum
Hemān nūş eylerem anı eger şehd ü eger semdür
6. Başarsañ dīv-i nefsuñi Süleymān-ı zamān olduñ
Vücuduñ mührini alduñ elüñde mülk-i hātemdür
7. Fenā cāmın içen buldı beğānuñ şoğbetin dāyim
Sözümü gūş idüñ şanmañ didügüm cām-ile Cemdür
8. Şağın ‘allāme-i ‘aşrum diyü lāf urma ey vā‘ iz
Niçe yüz biñ senüñ gibi bu ‘ilmullāhda mülzemdür
9. Bugün seng-i melāmetle ‘imāret eyle dil mülkin
Yıkılmaz bellü bil ‘āşık binā-yı ‘aşk muhkemdür
10. Nice başlar keser şūfi bugün halvet bucağında
Velikin şūret[i] görseñ şan İbrāhīm Edhemdür
11. Mağabbet riştesidür kim tağılmış boynına çengüñ
Çekerler dest-i çenberden anuñ-çün kāmēti ğamdur
12. Emīrüm her kimi görseñ hağāretle nazār kılma
Cihānı şanma ğālīdür neler vardur bu ‘ālemdür
13. Buyurmuşdur Resūlullāh ki fağr oldu benüm fağrüm

Anuñçun faqr-ıla Aḥmed cihān içre müsellemdür

14. Ḥudā var eyleyüp yoqdan kerāmet virdi insāna
Bilürseñ ‘*alleme* ’*l-esmā* oqursañ ism-i a‘ zamdur
15. Bilürseñ *genc-i maḥfiye* ḥazīne olduĝın ādem
Anuñçun cümle ‘ālemden melāyikden mükerrermdür

333.

Hū

Mef’ ulū Fā’ ilātū Mefā’ ilū Fā’ ilūn

1. Şüretde gerçi ḥor u ḥaḳīr ü gedālaruz
Mülk-i ferāĝat içre velī pādişālaruz
2. Biz şāh-ı heft kişvere ḳul olmazuz velī
Erbāb-ı ma‘ rifet eşiginde gedālaruz
3. Merdüz ki Zāl-i dünyā ’ı nā-maḥrem añladuĝ
Çeşm-i ḳabüle yaramayup pārsālaruz
4. Gāhī şalāh ehli ḥarābātiyüz gehī
Şükür Ḥudāya her ne isek bī-riyālaruz
5. Künc-i fenāda bir pūla mālīk degüllerüz
Genc-i ḳanā‘ at-ile velī biz ĝinālaruz

¹⁴ “Ve **alleme** ādeme ’*l-esmāe* kullehā summe aradahum ale ’*l-melāiketi* fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklere göstererek, “Eĝer doĝru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

¹⁵ Genc-i maḥfi ibaresi “gizli hazine” anlamına gelmektedir ve řu hadise işaret olunmaktadır: “Küntü kenzen maḥfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ’*l-halke* liya‘ rifūnī”: Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

³³³ 82b.

6. Yüzüñe cānı[muzı] fedā kılmışuz n'ola
Şol ma' nā-y-ıla Gülşenīye āşınālaruz

334.

Rūhī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Añla o esmāyı kim ta' līm olındı Ādeme
Pādişāh ol hüküm it ey dil on sekiz biñ ' āleme
2. Sen gerek ' ĩsā gerekse Cebrā ' il ol evvelā
Bil nedür Rūhü ' l-Ķudüsden nefh olan dem Meryeme
3. Fehm ider [ol] *el-mü ' mimün lā-yemütün* remzini
Kim ki ehl-i faẓldan irişse bir ' ĩsā-deme
4. Ħaṭṭ-ı ruhsārın çıķarmışlar beyāza ol mehüñ
Bizden evvel mālīk olanlar sevād-ı a' zama
5. Çeşm ü ebrüsü mu' ammāsın yazup üstād-ı şun'
Eylemişdür ħallini mevküle zülf-i pür-ħama
6. Bir ğazel didüm ħaṭı vaşfında yāruñ heft beyit
Gel berü ma' nā vir ey ħ^wāce bu şı' r-i mübheme
7. Rūḫiyā bir ṭab' a mālīksin bugün ' ālemde kim
Cān bağışlar nuṭķ-ı pāküñ mürde-i derd [ü] ğama

³³⁴ 83a. Bu şiir RHD neşrinde yok.

³ “El-mü ' mimün”, Kur'an-ı Kerim'in 23. suresinin ismidir. “Lā-yemüt” ibaresi Kur'an'da Allah'ın bir sıfatı olarak “ölümsüz” anlamında Tā hā 20/74, Furkan 25/58 ve A' lā 87/13 ayetlerinde geçmektedir.

⁵ b: mevküle: mevķüle o Y.

335.

Raḥmī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Künc-i ' uzlet meskenümdür taḥt-ı sulṭān istemem
Mülk-i ' aşkuñ şāhıyam ĩrān u Tūrān istemem
2. Her vişālũñ āḥiri ' ālemde ger hicrān ise
Āteş-i fūrkat ḥaḳı taḥt-ı Süleymān istemem
3. Rüşen itmişdür derūnum pertev-i envār-ı ' aşk
Dā' irem devr itmesün ḥūrşīd-i raḥşān istemem
4. Gülşen-i miḥnetde ben bir bülbul-i şūrīdeem
' Azm-i bāğ u rāğ idüp seyr-i gülistān istemem
5. Nüş idelden sākıyā devrān elinden cām-ı ' aşk
Zulmet-i ğamdan ölürsem āb-ı ḥayvān istemem
6. Cümle varı terk idüp şehir-i belā Mecnūnyam
Kesb ü kār ü şan' at ü tertīb-i dükkān istemem
7. Mürveş āḥir muḳarrer meskenümdür zīr-i ḥāk
Raḥmiyā ' ālemde evreng-i Süleymān istemem

336.

Ḥalīlī Güyed

³³⁵ 83a. Tıġlı 2006: 130. Gazel.

² b: ḥaḳı taḥt-ı Süleymān: ḥaḳıyçün vaşl-ı cānān RMD.

⁵ a: ' aşk: mey RMD.

b: ğamdan: ğamda RMD.

⁶ Bu beyit RMD neşrinde yok. Mecmuada bulunmayıp RMD neşrinde olan beyit şudur:

Gülşen-i miḥnetde ben bir bülbul-i şūrīdeyem

Seyr-i bāğ u rāğ idüp geşt-i gülistān istemem

³³⁶ 83a. Bu şiir HAF neşrinde yok.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey kılan da' vā ki şūfiyem fütūhātuñ nedür
Ger şafā ehinden olduñ Hāḳḳa mir 'ātuñ nedür
2. ' Ārif-i nefis olmayınca kimse bulmaz Hāḳḳa yol
Da' vā-ı ' irfān idersin şūfi işbātuñ nedür
3. Olmadın fānī özüñden mürtefi' olmaz hicāb
Fāniyem dirseñ eger bu zerḳ ü tāmātuñ nedür
4. Būriyālī ḫaylasān ü ḫırḳadan yoḳ ḫāşılıñ
Geç bu şüretten özüñi tanı kim zātuñ nedür
5. Çün bulunmaz bī-riyā ' ālemde bir şāḫib-kemāl
Ey Ḥalilī sözi kes bunca maḳālātuñ nedür

337.

Ḥāfız Fermāyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ğam-ı zūlfūñle ḫāk olsam biter üstümde sünbüller
Ruḫuñ şevḳiyle cān virsem tolar ḳabrüm ḳızıl güller
2. Tıtuḫ meydān-ı ḫüsni pādişāhum leşker-i ḫaḫtuñ
Dürüp müjgānlaruñ şaf şaf alaylar düzdi kāküller
3. Seḫer bezminde gülşende oḳunsa şı' r-i renginüm
Yaḳalar çāk ider güller gelür feryāda bülbüller
4. Ola kim bu bahāneyle irem bāğına dildārum

³³⁷ 83b.

Kesüp başum sıfālinden digil bitsün kıaranfiller

5. Giderme bıkı-i fıkrını dilũnden dil-berũn Ĥāfız
Kebāb anuñla ĥũb olur ola ũstinde fũlfũller

338.

Ža‘ fı Rāst

Fā‘ ilātũn Fā‘ ilātũn Fā‘ ilātũn Fā‘ ilũn

1. Ey ũzinden bĩ-ĥaber fıkr eyle gŃr zātuñ nedũr
Gāĥ kıabz ũ gāĥ baş u bunca ĥālātuñ nedũr
2. Ĥāķķ-ıla ‘ayne ‘l-yaķĩn da‘ vāsın itdũn zāhidā
řāhid ũ meřhũdı bir gŃrmekde iřbātuñ nedũr
3. ‘Āřĩķam dirseñ niřānı var-durur ‘āřĩķlaruñ
Gel maĥabbet meclisinde gŃster āyātun nedũr
4. Bende-i ‘ařķam diyũ da‘ vā idersin aĥ gŃzũn
Ķo bu kevnı Ńz vũcũduñda keřũfātuñ nedũr
5. Ža‘ fıyā sen nefsinı tanı ķo ĥayr aĥvālinı
Ķıřřa ĥod ma‘ lũm-ı teksĩr-i maķālātuñ nedũr

339.

Cemālĩ Gũyed

Mefā‘ ilũn Mefā‘ ilũn Mefā‘ ilũn Mefā‘ ilũn

1. Hezārān āferĩn olsun bugũn Mañřũr-ı Ĥallāca

³³⁸ 83b.

³³⁹ 83b. Bu řiir CMD neşinde bulunmamaktadır: (Bkz. Nihal Nomer Karaman, **Cemālĩ Dĩvānı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2002 ve İbrahim Ćetin Derdiyok, **Cemālĩ, Ĥayatı, Eserleri ve Dĩvānı**, USA, Harvard University, 1994.)

Ene'l- Hâk sırrını itdi kitâb-ı aşka dîbâce

2. Nuķûş-ı ğayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol merd
Boyadı kıanlara cismin yüzün itmedi alaca
3. Çü düşdi zevrak-i himmet Hümâ-yı aşk-ıla ey dil
Kenâr endîşesin itme yürü bu baır-i mevvâce
4. Tavâf-ı küy-ı yâr-içün tarîķ-i Ka' beden döndüm
Ki bildüm maķşad-ı aķşâ bu oldu cümle hüccâca
5. Hudâyâ daķķ-ı bâb itmez kapuñdan ğayra cân u dil
Nevâleñden n'ola atâ iderseñ aç u muhtâca
6. Cemâlî terk-i tâc-ile Yetimî ser-firâz oldu
Yürü ol terk-ile sen de başılma penbe-i tâca

340.

Medhî Râst

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Niyâz-ı arz-ı hâcâta ulı dergâhumuz vardur
Dil ü cândan münâcâta bizüm Allâhumuz vardur
2. Kulavuzlar bizi Hâķķa kıomaz râh-ı dalâletde
Kulı Mevlâsına ilter Resûlullâhumuz vardur
3. Maķabbet ehliyüz şüfi bizi şanma kıurı zâhid
Giceler kıılırız zârı seherde âhumuz vardur
4. Tarîķ-i Hâķķa her aşık birer yoldan sülük eyler

³⁴⁰ 84a. Bu şiir MDD'de yok.

Bizüm semt-i maḥabbetde bir özge rāhumuz vardur

5. Günehkārem diyü Medḥī ümīdi kesme raḥmetden
Muḥammed Muştafā gibi şefā^ç at-ḥ^wāhumuz vardur

341.

Dervīş Güyed

Mef^ç ulü Mefā^ç ilün Mef^ç ulü Mefā^ç ilün

1. ^ç Aşḫ āteşine düşüp sūzān olalum sūzān
Sevdā-yı vişālūñle ḥayrān olalum ḥayrān
2. Şem^ç -i ruḥı tābına yakmağa per ü bāli
Pervāne gibi dā^çim perrān olalum perrān
3. Dost varlığını dā^çim yokluḫda bulur ^ç āşık
Çün ^çıyd-ı vişālūñdür ḫurbān olalum ḫurbān
4. Ol gülşen-i vaḥdetde ḥüsnüñ güline ḫarşu
Bülbül gibi zār idüp nālān olalum nālān
5. Gencīnesini ^ç aşkuñ defn itmeg-içün Dervīş
Ma^ç mürımı yıḫ ḫalbüñ vīrān olalum vīrān

342.

Rūḥī-i Şāf-Dil

Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün

1. Cism-ile gerçi ki bir zerre-i bī-miḫdāruz
Olıcaḫ zāta nazār gün gibi pür-envāruz

³⁴¹ 84a.

³⁴² 84a. Ak 2001: 456. Gazel.

2. Evc-i taḥkīkde sābit-ḳademüz ḳuṭb-miṣāl
Zāhirā gerçi ki ḥūrşid-şifat seyyāruz
3. Şanmañ ālāyiş-i dünyā-y-ile ālūde bizi
Nazar-ı pāk-ile biz muntazır-ı dīdāruz
4. Her kişi seyr idemez şāhid-i maḳşūd yüzün
Anı biz seyr iderüz kim giceler bīdāruz
5. Şeyḥ-i şehri eylesün lāf-ı kerāmāt ki biz
Bilürüz her kişinüñ mertebesin mi‘ yāruz
6. Elem-i dehrden āsūde olursaḳ ne ‘ aceb
Biz ki cām-ı mey-i vaḥdetle müdām evkāruz
7. Ṭalibe virmedeyüz sırr-ı ḥaḳīḳat ḥaberin
Rūḥiyā nāḳıl-ı aḥbār-ı şafā-āşāruz

343.

Maḥvī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Şuḥf-ı ḥüsnüñde ḳaşuñla kirpügüñ *ümmü ‘l-kitāb*
Ḥaṭṭ u ḥālūñ yer yer olmışdur mişāl-i faşl-ı bāb
2. Oḳuyan barmaḳlaruñda *yevme natvī* āyetin

⁶ b: vaḥdetle: nābile RHD.

³⁴³ 84b.

¹ “Ümmü ‘l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

² “**Yevme natvis** semāe ke tayyis sicilli lil kutub (kutubi), kemā bede’nā evvele halkın nuīduhu, va‘ den aleynā, innā kunnā fāilīn (fāilīne).”: Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi göğü **düreceğimiz günü** düşün. Başlangıçta ilk yaratmayı nasıl yaptıysak, -üzerimize aldığımız bir vaad olarak- onu yine yapacağız. Biz bunu muhakkak yapacağız (Enbiyā 21/104).

Dir bunı idüp ta‘ accüb *inne-hü şey ’ün ‘acīb*

3. Muntazırdur çünki ‘ aşıklar cemālin görmege
Burqa‘ uñ ref‘ it yüzüñden aradan gitsün hicāb
4. Müntehā kıddüñ kıyāmetdür dimek şırı anuñ
Şaçlaruñ maḥşerdür ey dil-ber yüzüñ *yevmi ’l-hisāb*
5. Hāḫḫa yol bulmaz tarīḫ-i istivāña gitmeyen
Bildi kim budur benüm *vallāhu a‘ lem bi ’ş-şevāb*
6. Okımayan cennet-i ḫüsñüñde ol heşt āyetin
Dūzaḫ içre ḫaldı yıllara aña her dem ‘ azāb
7. Faẓl-ı Hāḫ Maḫvī idelden bu cihān içre zuhūr
İndi ‘ İsa ḫoḫdı maḫribden daḫı hem āfitāb

344.

Sālikī Rāst

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Mir ’āt-ı zāt-ı vaḫdetem buldum şifāt esrārını
Bu şürete maẓhar düşüp seyr eyledüm envārını
2. Şanma ta‘ ayyün bulmuşam a‘ dādı bildüm k’ola
ḫıldum fenā-ender-fenā cümle vücūd āşārını
3. Keşretde vaḫdet bulmuşam yoḫluḫda çün maḫv olmuşam

‘acīb: ‘acāb Y. inne-hü ibaresi Kur’an’da çeşitli ayetlerde geçmekte ve “muhakkak ki o” anlamına gelmektedir. “Şey ’ün ‘acīb” ibaresi ise Kur’an’da Kaf 50/2 ve Hud 11/72 ayetlerinde geçmekte olup “şaşılabacak bir şey” anlamına gelmektedir.

⁴ “Hāzā mā tūadüne li **yevmi ’l-hisāb** (hisābi).”: İşte bunlar, **hesap günü** için size vaad edilenlerdir (Sad 38/53).

⁵ “Vallāhu a‘ lem bi ’ş-şevāb”: Doğruyu en iyi bilen Allah ’tır.

³⁴⁴ 84b.

Ölüp yine dirilmişem buldım beķā gūlzārını

4. Ben lā-mekānuñ sırrını her bir mekānda görmişem
Şordum ‘adem iline yol fem şundı şekker-bārını
5. Ey Sālikī deyr-i fenā içre çü bulduñ mey-fürüş
Bağla ħarābāt ehlinüñ serīrine zünnārını

345.

Fāzılī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Şaçunuñ zıll-ı Hümāsı tāc-ı devletdür baña
Ġamze ile baķduğı ‘ayn-ı ‘ināyetdür baña
2. Kırpügi kaşı şacı ağızı dudağı dişleri
Muşhaf-ı Ĥaķdur ki her ħarfi biñ āyetdür baña
3. Ĥaţţ u ħālinde sebīlullāh yol ayırduğum
Kimseden minnet degül Ĥaķdan hidāyetdür baña
4. Dil-berüñ cevrin görüp ta‘ n itme ey nādān raķīb
Kim anuñ cevr ü cefāsı çoķ ‘ināyetdür baña
5. Ger melāmet gömlegin ‘aşkuñda giysem ġam degül
Bu maĥabbet kisveti Ĥaķdan hidāyetdür baña
6. Ĥāşılum ‘aşkuñ yolında itmeyen evķātda
Ĥaķ bilür kim ħasret ü āh ü nedāmetdür baña
7. Fāzılī ma‘ şūķ sırrın ġayra dime nite kim

³⁴⁵ 85a.

Fazl-ı Rabbü 'l-‘ âlemîn virmiş emânetdür baña

346.

Mişâlî Güyed

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Ey özinden bî-ḥabersin ‘ arş-ı Fazlullâhsın
Yüzüñi öz yüzüñe ıtıgil ki beytullâhsın
2. Kendüñi sen ger kelânullâh-ı nâṭık bilmeseñ
Olmaduñ insân şeyâṭın tek ba‘ idullâhsın
3. Ḥaḫ Te‘ âlânuñ cemâli sende olmışdur zuhûr
Kendüzüñi gör ne şaḫlu *küntü kenzullâhsın*
4. Nefsüñi ger tanıyup ‘ ârif-i Rabb olduñ-ısa
On sekiz biñ ‘ âlemüñ içinde mîr ü şâhsın
5. Çün melâ’ik ol perîñüñ ıaşları ıtıgrâsına
Tâ sücûda gelmeseñ şeyṭân gibi güm-râhsın
6. Ka‘ be [vü] büt-ḥâñeden hem mescid ü mey-ḥâñeden
Farḫ iderseñ kendüzüñi şanma ehlullâhsın

³⁴⁶ 85a. Güneş 2011: 431. Gazel.

¹ a: özinden: yüzünden MSD.

b: ıtıgil: döndür MSD.

² a: Kendüñi sen ger kelânullâh-ı: Kendüzüñi sen kelâmu ‘l-lâha MSD.

b: şeyâṭın tek ba‘ idullâhsın: u merdûd-ı cemâlu ‘l-lâhsın MSD.

³ b: Kendüzüñi gör ne şaḫlu: Süflî görme sen seni kim MSD.

“**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ‘l-halke liya‘ rifüñi”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁴ a: ‘ ârif-i: a‘ râf-ı Y, Nefsüñi ger tanıyup ‘ ârif-i Rabb olduñ-ısa: Fazl-ı Ḥaḫ ‘dan ‘ alleme ‘l-esmâya itdüñse duḫül MSD.

b: içinde: varına MSD.

⁶ a: büt-ḥâñeden hem mescid ü: put-ḥâne vü mescid ü hem MSD.

b: Farḫ iderseñ kendüzüñi şanma: Ḥaḫḫ ‘ı şâbit itmeseñ şanma ki MSD.

7. Ey Mişālī şüretüñ mir 'âtına gel kııl nazār
Cān göziyle gör ne gökçek ' ayn-ı zātullāhsın

347.

Ca' ferī Rāst

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Şāh-ı cihān ' Aliyy-i veliydür gümān degül
Her kim degül dir-ise bil ehl-i imān degül
2. Hāḡḡında *lā-fetā* diyü buyurdı ol İläh
Anuñ mişāli dünyede hıçbir cevān degül
3. Her kişiyeye virilmedi Düldül ü Zü'l-fiḡār
Her bir ḡasīs server-i şāhib-ḡırān degül
4. Her Hārici ne bilsün ' Alinüñ ḡaḡıḡatin
Dīv-i la' ine sırr-ı İlähi ' iyān degül
5. Sulḡān-ı kāyināt hemān ol imāmdur
Her bir zelil ki bende-i şāh-ı cihān degül
6. Şāh ḡidmetine bilüñi merdāne baḡla kim
' Ömrüñ beḡāsı yoḡ bu cihān cāvidān degül
7. Yoḡdur anuñ ticāretinüñ sūdı zerrece
Her kim bu yolda cān ü seri tercemān degül

⁷ a: kııl: eyle MSD.

³⁴⁷ 85a. Bedir 2004: 34. Şiir.

² mişāli: mişāl CFD.

Lā-fetā illā ' Alī lā-seyfe illā Zü'l-fiḡār: Ali'den başka **yiḡit (genç)**, Zülfikar'dan başka keskin kılıç **yoktur**. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 100.)

⁴ a: bilsün: bile CFD.

⁵ b: zelil: delil CFD, ki bende-i: kim şüde Y. Metne "ki bende-i" ibaresinin konulmasında CFD'den yararlanılmıştır.

⁶ a: ḡidmetine: ḡizmetine CFD.

8. Sulṭān-ı dīn Ḥasan [ü] Ḥüseyñ şāh-ı Kerbelā
Yolında cān dirīĝ kılan pehlüvān degül
9. Zeynü ʾl-ʿibād Bākır ü Şādıkla Kāzımuñ
Nūrı hemişe dīde-i dilden nihān degül
10. Server-i Rızā Takī Nakī şāh ʿAskerī
Mihrinden özge mihre bu göñlüm mekān degül
11. Ey Caʿferī kaçan bulısar ʿizzet ü şeref
Şol kemīne ki bende-i şāhib-zamān degül

348.

Der-Āmed Bā-ʿĀlem-i Tahkīk Ez-Vaḥdet

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Sırr-ı ene ʾl-Ḥaḡ söylerem ʿālemde pinhān gelmişem
Hem Ḥaḡ direm Ḥaḡ bendedür hem Ḥaḡka insān gelmişem
2. Hem levḥ-i Tevrāt ü Zebūr İncil ü Furkān gelmişem
Hem ben kelām-ı nātıkam hem ḥatm-i Qurʾān gelmişem
3. Buldum ʿale ʾl-ʿarş ʾstevā hem raḥmet-i Raḥmān yaḡın
Ḥaḡdan ʿināyet bil beni ben nūr-ı Sübhān gelmişem
4. Hem āyet-i Yezdān benem hem raḥmet-i Raḥmān benem

⁹ a: Zeynü ʾl-ʿibād: Zeyne ʾl-ʿibād ü CFD.

¹⁰ a: Server-i: Server CFD, şāh: şāh-ı CFD.

¹¹ b: kemīne ki: kim kemīne CFD.

³⁴⁸ 85b. Ayan 2002: 255. Gazel.

¹ b: bendedür hem Ḥaḡka insān: mendedür hem ḥatm-i insān ND.

² a: Furkān gelmişem: Furkān ü Şuhuf ND.

b: ben: men ND, ḥatm-ı Qurān: cem ʿ-ı Qurān ND.

³ b: ʿināyet bil beni ben nūr-ı Sübhān: ʿiyān bilgil meni men ʿArş-ı raḥmān ND.

“Er-rahmānu **alāl arşistevā**.”: Raḥmān, **Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

Hem vaḥy-i muṭlaḳ söylerem hem nūr-ı Yezdān gelmişem

5. Mūsā gibi didārına müştāk-iseñ gel uşda gör
Ānestu nārem hem şecer Mūsā bin ʿİmrān gelmişem
6. Çün bir ʿalender şüretin ʿıtdum mücerred tecrīdem
Ben hem faḳīrem hem gedā hem ʿarḫa sulṭān gelmişem
7. *Lā-raybe illā vecchēhū* geldi anuñ vechinde uş
ʿĀlemde ḫüsnüñ vechine ben vech-i bürhān gelmişem
8. Ḫüsn-i cemālūñ naḳşını gördi ezelde gözlerüm
Ben naḳşa ḫayrān olmuşam ḫayrān gelmişem
9. Müşğīn şaḫuñ zūlmātına yol bulmaḳ ister Ḫızrı gör
Laʿ lūñ şarābın içmişem hem āb-ı ḫayvān gelmişem
10. Geldi Nesīmī şerḫ ider şimdi cihāna Ḫaḳ sözün

⁴ a: Yezdān: raḫmān ND, benem: menem ND, benem: menem ND. ND neşrinde 3. ve 4. beyitlerin yerleri değişmiştir.

⁵ a: gibi: kimi ND, uşda: uşta ND.

b: nārem: nāren ND, Mūsā bin: Mūsā-i ND.

“İz reā nāren fe kāle li ehlihımkusū innī **ānestu nāren** leallī ātikum minhā bi kabesin ev ecidu alen nāri hudā (huden)”: Hani bir ateş görmüşü de ailesine, “Siz burada kalın, ben **bir ateş gördüm** (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti (Tā hā 20/10).

⁶ a: Çün bir ʿalender şüretin ʿıtdum: Hem men ʿalender şanʿatın dutdum ND.

b: Ben hem faḳīrem: Oldum faḳīr ü ND, ʿarḫa: mülke ND.

⁷ b: ben: men ND.

“Rabbenā inneke cāmiun nāsi li yevmin **lā raybe** fih (fihī), innallāhe lā yuhlifuʿl-mīād (mīāde).”
“Rabbimiz! Şüphesiz sen, hakkında **şüphe olmayan** bir günde insanları toplayacaksın. Şüphesiz Allah vaʿdinden dönmez (Al-i İmrān 3/9).”Ve lā tedʿu meallāhi ilāhen āhar (āhara), lā ilāhe illā hū (hūve), kullu şeyʿin ḫālikun **illā vecchēh (vecchēhu)**, lehuʿl-hukmu ve ileyhi turceūn (turceūne).”: Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. **Onun zatından başka** her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca Oʻnundur ve kesinlikle Oʻna döndürüleceksiniz (Kasas 28/88).

⁸ b:: men mest ü ND.

⁹ b: hem: men ND.

¹⁰ a: Geldi Nesīmī şerḫ ider şimdi cihāna: Geldi cihāna şerḫ ider şimdi Nesīmī ND.

b: eyleye ben: eylesün men ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde yer alan beyit:
Sevdāñ ile mest olmuşam hem içmişem ğamdām müdām
Mest-i elestūñ cāmiyam niçün ki ṭuġyān gelmişem

Kim anı idrāk eyleye ben sırr-ı pinhān gelmişem

349.

Nā-murādī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Terk-i dünyā eyle ey dil-gİR ' abānuñ gencine
Mihrine aldanma hergiz bağlama bel rencine
2. Çün vefāsuzdur cihānuñ māl ü mülk ü zīneti
Pes ne lāyıkdur ki senden bir za' if mūr incine
3. Cām-ı ' aşkı nūş idüben sāķisin medḥ eyle kim
Māyil olma bu fenānuñ ḥükm-ile esencine
4. Çarḥ kej-rüdur anuñ lu' bına aldanma şaķın
Şübhesüz kīş māt ider el urma gel şad-rencine
5. Nā-murādī şāh-ı merdān-ı ' Alinüñ mihrini
Virmez ol mülk-i Süleymān-ıla Ḳārün gencine

350.

Seliķi Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Zīnet-i dünyāyı terk it ki ' abā şimden girü
Bir fenā şāli yeter fāḥir ḳabā şimden girü
2. Māl-i dünyā tūtiyā olursa alma ' aynuña
Naḳd-i ' aşķuñ ' ayn-ı māl olur saña şimden girü

³⁴⁹ 86a.

³⁵⁰ 86a. Bu şiir SLD neşrinde yok.

3. Ger ğinā için murāduñ kīmyā ise saña
Cevher-i faqr u fenādur kīmyā şimden girü
4. Ka‘be-i maqşūda ir sa‘y it geyüp ihrām-ı ‘aşk
Anuñ ehlin eyle yārān-ı Şafā şimden girü
5. Ey Selikī ‘ālemüñ fāhır libāsın isteme
Saña yiter cāme-i faqr u fenā şimden girü

351.

Fazlī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Aç gözüñ dünyāya baq ey şūfī gör dünyā nedür
Görünen bunda dükeli muhtelif eşyā nedür
2. gör nedür keşf eyle çeşm-i bātını
Gör bu şüretde tecellī eyleyen ma‘nā nedür
3. Zāhidüñ ikrārını gör münkirüñ inkārını
İkisinden muṭlaq olan ‘ārif-i yek-tā nedür
4. Nefy ider Hāqqı işbāt itmeyen
Münkir-i Hāqdur ne bilsün lā nedür illā nedür
5. Oqumasa āyātını
Dīv-i nādāndur ne bilsün ‘alleme’l-esmā nedür

³⁵¹ 86a. Bu şiir FLD’de yok.

⁵ “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketī fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

6. Ma' rifet dürrin dilerseñ āşinā ol albe gir
atre-i nā-izde cūş eyleyen deryā nedür
7. Nuk-ı Hak oldu kelāmuñ sen kelāmullāhsın
 Ārif olduñ añladuñsa sırr-ı *mā evhā* nedür
8. Her biri āyine-i vech-i Hūdādur Fazlıyā
 Ayn-ı aşk-ile nazār ıl her melek-simā nedür

352.

Uşulī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dest-i udret *küntü kenzüñ* gencin izhār eylemiş
Gün gibi zerrāt-ı kevnı ğar-ı envār eylemiş
2. Far[ı] def itmiş Ğanī-i mula olmuş her vücüd
Şāh-ı vahdet genc-i mafisin çü işār eylemiş
3. Almış u şatmış yine kendüne kendü şan' atın
Kendü mülkinde yine kendüyi der-kār eylemiş
4. Niçe yüz [biñ] gözgüden bir şüret itmiş āşikār
Yine kendü hüşnine kendin talebkār eylemiş
5. Kimini keşret hayālātında hayrān eylemiş

⁷ “Fe evhā ilā abdihi *mā evhā*.”: Böylece Allah kuluna vahyedeceğini **vahyetti** (Necm 53/10).

³⁵² 86b. İsen 1990: 50. Gazel.

¹ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifüni”: **Ben** gizli bir **hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

² Genc-i mafı ibaresi “gizli hazine” anlamına gelmektedir ve şü hadise işaret olunmaktadır: “Küntü kenzen mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifüni”: Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁴ a: Niçe: Nice USD, yüz [biñ] gözgüden: yüzbin göz gören USD.

⁵ a: eylemiş: eyleyip USD.

Kimisin esrār-ı vaḥdetde ḥaberdār eylemiş

6. Ey Uşūlī cezbessin şalmış muḥīṭ-i lem-yezel
Çaṭre iken cānuñı deryā-yı dūr-bār eylemiş

353.

Sulṭān Nesīmī Rāst

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Ğam degül [kim] bu gözüm şüret-i cānān gözedür
Nazar-ı pāk olanuñ ḳudret-i Sübhān gözedür
2. Gözedürsin ne ' aceb ger bu gözüm ḥūbları sen
Şāni' üñ şun' ı-durur ḥikmet-i Yezdān gözedür
3. ' Ārifüñ ' ādetidür kendüñi gözler güzeli
Cāhilüñ işi budur şehvet-i şeyṭān gözedür
4. Dilümüz cāhil [ü] nādān güzelüñ gözlemegin
Bu benüm gönlümi gör ' ādet-i ' irfān gözedür
5. Ey Nesīmī saña yaştanmağa yāruñ işigi
Şabr kııl gam yime ki ḳulımı Sulṭān gözedür

354.

Sürürī ' Aleyhi Raḥme Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

b: vaḥdetde: vahdetden USD.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şudur:

Şaşmagıl endāzeden bir hatdır ancak gāyeti

Seyr kılmış noktasın devrinde perkār eylemiş

³⁵³ 86b. Bu şiir ND neşrinde yok.

³⁵⁴ 86b.

1. Ey cemālũñ *kul huvallāh* v'ey yañağũñ *ve 'd-duhā*
Ķāf ve 'l-Ķur'ān şaçuñdur tal' atuñ bedrũ 'd-dücā
2. Sırr-ı *sübhānellezī esrā* mu' anber kākũlũñ
Leblerũñ Rũhũ 'l-Ķudũs Ķaddũñ dıraht-ı mũntehā
3. On sekiz biñ ' ālemũñ esrārını ħarfen be-ħarf
' Ārızũñ levħinde yazmış kātib-i kilik-i Ķazā
4. Ħařt-ı müřğĩnũñle ruřsāruñ beyānında senũñ
Ħař Te' ālā didi *er-Raħmān 'ale 'l-'arşi 'stevā*
5. Āteř-i *innī enallāh* ey beşer şüretlü Ħař
Pertev-i şem' -i ruřũnda gōsterür nür-ı liķā
6. Zāhidā gel şüret-i zībāya inkār itme kim
Dil-berũñ vechindedür āyĩne-i gĩtĩ-nümā
7. Ey Sürürĩ āřiyān-ı Ķudse pervāz idemez
Her kimũñ kim řāh-bāz[1] ' ařķa olmaz āřinā

355.

Bahārĩ Rāst

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

¹ "Kul huvallāhu ehad (ehadun).": **De ki: "O, Allah'tır,** bir tektir." (İhlas 112/1). "Ve'd-duhā": Kuşluk vaktine andolsun (Duhā 93/1). "**Ķāf ve 'l-Ķur'āni** 'l-mecid (mecidi).": **Ķāf.** Şerefli **Ķur'an'a** andolsun (Ķāf 50/1).

² "**Subhānellezī esrā** bi ' abdihi leylen mine 'l-mescidi 'l-harāmi ilel-mescidi 'l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātĩnā, innehu huve 's-semĩ' ul-basir (basiru).": Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gōsterelim diye kulunu (Muhammed'i) **bir gece** Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya **gōtüren Allah'm şamı yücedir.** Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla gōrendir (İsrā 17/1).

⁴ "Er-rahmānu alāl arřistevā.": **Raħmān, Arş'a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

⁵ "Fe lemmā etāhā nũdiye min řātũl vādil eymeni fil buk'atil mubāreketi mineř řecerati en yā müsā **innī enallāhu** rabbul ālemĩn (ālemĩne).": Mūsā, ateřin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sađ tarafındaki ađaçtan řöyle seslenildi: "Ey Mūsā! **Şüphesiz ben,** evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah'ım.**" (Kasas 28/30).

³⁵⁵ 87a.

1. Ni' met isterseñ maķām idin ķanā' at gūşesin
Devlet-i ser-med dilerseñ ıtut ferāġat gūşesin
2. Varķa-ı hıķd u ĥasedden ber-ķaraf ķıl nefsuñi
Ġıll u ġışdan pāk ol isterseñ selāmet gūşesin
3. Pür-ķa' ām idüp derūnuñ olma ĥikmekden behey
Mer-d-i 'ākılseñ ķoma elden riyāzet gūşesin
4. Sālik-i rāh-ı ĥaķıķat olagör tā bulasın
Vāķıf-ı esrār-ı Ĥaķ gibi velāyet gūşesin
5. Ćün ķabūl itdüñ 'ubūdiyyet maķāmın dünyāda
Cān u dilden iĥtiyār eyle 'ibādet gūşesin
6. Künc-i vaĥdetden çıķup düşme diyār-ı keşrete
'Ālem-i 'ulvīde isterseñ sa' ādet gūşesin
7. Kül gibi vīrānlar varken bu fānī dünyede
Bir pūla alma Bahārī biñ 'imāret gūşesin

356.

Emīr Nesīmī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Sen daĥı cān olmaduñ cānānı bilmezsın yūri
Derd-ile yār olmaduñ dermānı bilmezsın yūri
2. Sen seni mürşīde vir alsun seni virsün saña
Mürşīde irişmedüñ erkānı bilmezsın yūri

³⁵⁶ 87a. Bu şiir ND neşrinde yok.

3. Ebcedi sen oqumaduñ ‘ilm-i kudret süresin
Kudreti añlamaduñ ‘irfānı bilmezsin yüri
4. küfr ü imān-bağş olur
Küfrini añlamaduñ imānı bilmezsin yüri
5. Oqumaduñ fātiḥanuñ süresin iḥlāş-ıla
Ebcedi añlamaduñ Qur’ānı bilmezsin yüri
6. Ey Nesīmī da‘ vāya ma‘ nā gerek ‘aşka nişān
Sen daḡı kul olmaduñ Sultānı bilmezsin yüri

357.

Sürürī Fermāyed

Mef’ülü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fe’ülün

1. Zāhid ki yüzüñde göremez nūr-ı tecellī
Yā Rab ne ümīd ile olur gönli tesellī
2. Ger şüret-i zībāya sücūd olmasa vācib
Mecnūna kaçan kıble olurdu ruḡ-ı Leylā
3. Çün Tañrı cemīlem didi meyl itdi cemāle
Pes *aḡsen-i takvīme* kimüñ olmaya meyli
4. Hüsn ile beşer olmasa maḡbüb-ı İlāhī
Kevn ile mekān ādemüñ olmazdı tuḡeylī
5. Ya‘nī ki Sürürīde vü sevdügi güzelde

³⁵⁷ 87b.

³ “Lekad halakne ʿl-insāne fī **aḡseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

Ādemdür iden şüret-ı faẓl ile tecellî

358.

Aḥmed Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Hicāb-ı ' izzeti yüzden götürse ' ālem-i vaḥdet
Yaḫardı āteş-i şevḫi ḳomazdı zerrece keşret
2. Cihānuñ şöhretin terk it şaḫın aldanma ey ' ārif
Buyurmuşdur Resūlullāh ki faḫr olmuş-durur şöhret
3. Yürü Mūsā gibi seyr it vücūduñ taḫların ' ārif
Bugün Ṭūr-ı tecellīden dilerseñ bulasın ḳurbet
4. Ne cevherden-durur aşluñ bilürseñ cevheri olduñ
Özini bilmeyen miskīn çeker her demde biñ zaḫmet
5. Ḥayāl-i ḡayrıdan ṫālib düriş pāk eyle dil mülkin
Cemālūñ görmek isterseñ bu beytullāhı ḳıl ḫalvet
6. Cihānuñ māl ü mülkine göñül virenler aldandı
Beḳası yoḫ-durur anuñ çekerler yoḫ yere zaḫmet
7. Daḫıdup keşreti Aḥmed iriş birlik diyārına
Buyurmuşdur Resūlullāh ki tevḫīd oldu bil rāḫat

359.

Der-Medḫ-i Muḫammedü 'l-Muştafā ' Aleyhi's-selām

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

³⁵⁸ 87b.

³⁵⁹ 87b. Ayan 2002: 207. Gazel.

1. Ey cemālũñ nũr-ı *sũbhānellezĩ esrā-y*-imiş
‘*Abdihĩ leylen* ıapıñdur Mescidũ ʾl-Akşā-y-imiş
2. Sözlernũñ her birisi nefħa-ı Rũhũ ʾl-Ķudũs
Leblerũñ ma‘ nāda hem *yuhyĩ ile ʾl-mevtā-y*-imiş
3. ıal‘ atuñ nũr-ı tecellĩ ve ʾd-*duhānuñ* mazħarı
Ķābe ħavseyñ oldı ħaşuñ leyletũ ʾl-Esrā-y-imiş
4. Alnuña yazmış Ĥudā *innā fetahnā* sũresin
Ķāf ve ʾl-Ķur ʾān yũzũndũr sũre-i a‘ lā-y-imiş
5. ‘ Arızuñla iki zũlfũñ lā-yezālĩ görünũr
Ma‘ nā-yı *seb‘al-meşānĩ ‘alleme ʾl-esmā-y*-imiş
6. İşigũñ Beytũ ʾl-ħarām ehl-i şafānuñ Mervesi

¹ a: nũr-ı: sırr-ı ND.

“**Subhānellezĩ esrā bi ‘abdhĩ leylen** mine ʾl-mescidi ʾl-ħarāmĩ ilel-mescidi ʾl-aksallezĩ bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātĩnā, innehu huve ʾs-semĩ‘ ul-basĩr (basĩru).”: Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye **kulunu (Muhammed’i) bir gece** Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz **Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir (İsrā 17/1).

² a: birisi: sũzıdur ND.

b: Leblerũñ ma‘ nāda hem yuhyĩ ile ʾl-mevtā: Leblerũñde ma‘ ni-i yuhyĩye ʾl-mevtā ND.

“Zālĩke bi ennalłāhe huvel hakkı ve ennehu **yuhyĩ ʾl-mevtā** ve ennehu alā kulli şey’in kadĩr (kadĩrun).”: Bu böyle. Ćünkü Allah hakkın ta kendisidir. Şüphesiz O **ölũleri diriltir** ve O her şeye hakkıyla kadirdir (Hacc 22/6).

³ b: Leyletũ ʾl-esrā: zũlfũñ ev ednā ND.

“Ve ʾd-duhā”: Kuşluk vaktine andolsun (Duhā 93/1).

⁴ b: sũre-i: Sidre-i ND.

“**İnnā fetahnā** leke fethan mubĩnā (mubĩnen).” **Şüphesiz biz** sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1).

“**Ķāf ve ʾl-Ķur ʾān** ʾl-mecĩd (mecĩdi).”: **Ķāf**. Şerefli **Ķur’an’a andolsun** (Ķāf 50/1).

⁵ a: zũlfũñ: ħaşuñ ND.

“Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānĩ** vel kur ʾānel azĩm (azĩme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meşānĩ ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatıha’nın yedi āyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.) “Ve **alleme** ādeme ʾl-**esmāe** kullehā summe aradahum ale ʾl-melāiketi fe kāle enbiũnĩ bi esmāĩ hāulāĩ in kuntum sadikĩn (sadikĩne).”: Allah Ādem’e bütũn varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁶ a: beytũ ʾl-ħarām ehl-i şafānuñ: ‘aşıklara Beytũ ʾl-ħarāmuñ ND.

“Lā ikrāhe fid-dĩni kad tebeyyene ʾr-ruşdu mine ʾl-gayy (gayyĩ), fe men yekfur bi ʾt-tāğũti ve yu ʾmin billāhi fe kadistemseke bi ʾl ʾ**urveti ʾl-vuskā**, lānfisāme lehā, vallāhu semĩun alĩm (alĩmun).”: Dinde zorlama yoktur. Ćünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hālda kim tāğũtu tanımayıp Allah’a

Ka' be yüzüñ oldı zülfüñ 'urvetü 'l-vuṣṣkā-y-imiş

7. Ey Nesīmī çünki göñlüñ vaḥdetüñ deryāsıdur
Yeddi deryā ṭapusına mevc urur deryā-y-imiş

360.

Ḳaṣīde-i Firākī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey göñül şimden girü her mā-cerādan vāzgel
Çok bulandüñ şu gibi gel bu hevādan vāzgel
2. 'Ārif-iseñ kıṣṣa-ı mihr ü vefādan ḥiṣṣe al
Her meh-i nā-mihri ḳo her bī-vefādan vāzgel
3. Geç ferāgat küncine zabṭ it ḳanā' at gencini
Pādişāh-ı 'ālem ol şāh u gedādan vāzgel
4. Bir selāmet yaḳasın isterseñ ey dil dünyede
Gey melāmet şālını tāc u ḳabādan vāzgel
5. Kes ṭama' ser-riştesin miḳrāz-ı ḥarf-i lā ile
Ḥālīḳi zıkr eyle ḥalk için şenādan vāzgel
6. Ser-firāz ol kimseye baş egme mānend-i 'ālem
'Ālemüñ sultānı ol ṭabl u livādan vāzgel
7. Zerre deñlü minnet alursañ güneşden 'aynuña
Yum gözüñ zulumetde[n] geç nūr-ı ziyādan vāzgel

inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa** yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (Bakara 2/256).

⁷ b: deryā ṭapusına mevc urur: deñiz kubbesine mevc uran ND.

³⁶⁰ 88a.

8. Gölgesinden ‘ār ider dīvāre virme gönlüñi
Sāyeveş toprağa düş ol müttekādān vāzgel
9. Dest-gīr oldum diyü bir hārf atarsa saña ger
Lām-elif gibi iki kāt ol ‘aşādān vāzgel
10. Bir hevā-yı dil-rübā gibi şovuklık eylese
Dūd-ı āha kāni‘ ol bād-ı şabādān vāzgel
11. Devlet-i dünyā ile fahr itme ‘uqbā var-iken
Hākkı bātil eyleyüp bātil recādān vāzgel
12. Dut dilüñ bülbül gibi olma giriftār-ı kafes
Gülşen-i ‘ālemde bu şit ü şadādān vāzgel
13. Düşme mānend-i meges her türş-rüyuñ h^wānına
Şehd-i zehr-āmiz için bu iştihādān vāzgel
14. Bu riyālî hırkādān bir büriyā yigdür saña
Eyleme kibr ü riyā kibr ü riyādān vāzgel
15. Başuña devlet bilüp *el-fakru fahrî* tācını
Şüretā şekl-i ğinā olan ğinādān vāzgel
16. Kendü mir’ātuñda seyr eyle dü ‘ālem naşşını
Şüret-i āyine-i ğitî-nümādān vāzgel
17. Her maraz Hāğdan gelür Hāğdan devā um halkı қо
Mücez ü Teshil ü Kānün ü Şifādān vāzgel

¹⁵ “El-fakru fahrî ve bihi eftahırü”: **Yoksulluk benim övüncümdür**, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 49.)

18. Nāme-i esrāra çok vākıf degülsen epsem ol
Şāni' üñ şun' ını gör çün ü çirādan vāzgel
19. Çün Hudādan ğayrıya cürm ü haṭādur salṭanat
Tāc ü ' izzet Çin ü Māçin ü Hoṭādan vāzgel
20. Kāmetüñ çünkim ecel bezminde bir gün çeng olur
Sāzı n'eylersin bu fi'l-i nā-sezādan vāzgel
21. Mihr-i Haḫdan bāṭınuñ şāfi derūnuñ rüşen it
Rüşenā-yı şubḫ ü tārīk-i mesādan vāzgel
22. Halka-i zülf-i şanem boynuña āḫir bend olur
Hāy miskīn ölmedin bu ejdehādan vāzgel
23. Başıñ aç cürm ü cināyetden Cenāb-ı Haḫrete
Cümle ' ālemden elüñ çek merḫabādan vāzgel
24. Hāl ü haṭ yüz qaraluğıdur iki ' ālemde çün
Kendü ḫālüñ gör yüri ağı u qaradan vāzgel
25. Tekyelenme ki şaḫın bünyādı yoḫdur ' ālemüñ
Seyl-i ḫasret reh-güzārında binādan vāzgel
26. Dutalım kim şemme-i eyvān-ı ' ālem şemsisin
Bir müsāfirsın göçersin bu serādan vāzgel
27. Kara topraklar tolar ḫabründe bir gün çeşmüñe
Tütüyādan göz yumup kuḫl-ı cilādan vāzgel
28. Bir gün eñseñden urur boynuñı tiğ-i āfitāb

Şemsî dülbendüñ çıkar başdan ridādan vāzgel

29. Vaqt-i rişletde çü bir yek-tā kefindür hil' atun
Cāme-i zer-beftden elün çek dībādan vāzgel
30. Halk-ı 'ālem hep gider bir bir kalur pey-rev-i yār
Bir sözüml budur saña kim mā-sivādan vāzgel
31. Pādīşehler bezmine virme gedālar şoşbetin
Başuña sultān olup begden pāşādan vāzgel
32. Ayruğa urma yüzün dergāh-ı Hākdan ğayrıya
Hākka secde eyle halka ilticādan vāzgel
33. Ey Firākī Hazret-i Hākka mülākī olmadın
Ārzū-yı vuşlat-ı herdan vāzgel

361.

Vaḥdeti Rāst

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ey bī-ḡaber ey bī-ḡaber Hāk sendedür Hāk sendedür
Gönlün evine kıl nazār Hāk sendedür [Hāk] sendedür
2. Her şeyde Hākdur var olan dillerde hem güftār olan
Ey tālib-i dīdār olan Hāk sendedür Hāk sendedür
3. Nefsün hevāsın men' kıl zulmet şehābın def' kıl
Benlik ḡicābın ref' kıl Hāk sendedür Hāk sendedür

³⁶¹ 89a. Bu şiir VHD neşrinde yok.

4. Her bir vücūd içre ‘ıyān olmuş nihān-ender-nihān
Dil depreden oldur hemān Ḥaḳ sendedür Ḥaḳ sendedür
5. ‘Arş-ı Ḥudādur şūretüñ Ḳur’ānda geldi midḥatüñ
Ey Vaḥdetī bil rif’ atüñ Ḥaḳ sendedür Ḥaḳ sendedür

362.

Ḥāletī-i Mevlevī Rāst

Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün

1. ‘Ālemüñ cev̄r ü cefāsın bilürüz
Çekmişüz niçe belāsın bilürüz
2. ‘İzzet-i dehre muḳayyed degülüz
Āḥirü’l-emr fenāsın bilürüz
3. ‘İşretin bezm-i fenānuñ gördük
N’idügin zevḳ ü şafāsın bilürüz
4. Ḥoş gelür meykede ehl-i derde
Ḥübdur āb u hevāsın bilürüz
5. Ḥasta-i ‘aşḳ olanuñ ḥikmetle
Ḥāletī dārü’ş-şifāsın bilürüz

363.

Vaḥdetī Güyed

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün

1. Yüzüñde çār-deh ḥaṭṭuñ kelāmullāh-ı muṭlaḳdur

³⁶² 89a. Bu şiir AZD neşrinde yok.

³⁶³ 89a. Bu şiir VHD neşrinde yok.

Beyān-ı ‘*alleme*’-*l-esmā* aña maḥlaşla maḳta‘ dur

2. Ne ma‘ cūn-ı mürekkeḳ sen ki terkīb-i siriştūñ hep
Kelām-ı müfredāt u nūr-ı āyāt-ı muḳaṭṭa‘ dur
3. Ne hoş mecmū‘ a-ı şuḥf u kütübdür levḥ-i ruḥsāruñ
Ki ‘ilm-i evvelīn ü āḫirīne cāy ü mecma‘ dur
4. İki gīsū vü zülfeynūñ bugün şehr-i melāḥatde
Senūñ māh-ı tamāmuñ üzre bağlanmış murabba‘ dur
5. Ser-ā-pā mużmer olmuşdur içinde şun‘ -ı Yezdānī
Vücūd-ı ‘arş-ābāduñ ‘aceb beyt-i muşanna‘ dur
6. Kemer-beste ḳuluñdur çarḥ-ı gerdūn ey hilāl-ebrū
Belinde keh-keşān anuñ meger tīg-ı muraşşa‘ dur
7. Maḥabbet-nāme vü şem‘ -i İlāhīdür dil ü cānum
Aña bu āh u eşkümden ten-i zerdüm muşamma‘ dur
8. Görüp lem‘ āt-ı rūyuñ Vaḥdetīye rüşen oldı kim
Vücūduñ ser-be-ser nūr-ı İlāhīden mülemma‘ dur

364.

Ḥāletī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Yüzine urmağa itme kimsenūñ ‘aybın heves

¹ “Ve **alleme** ādeme’-**l-esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketi fe kāle enbiūnī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

³⁶⁴ 89b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

Dilüñi ğıybet sözinden ey gönül cehd eyle kes

2. Yerme maḥlûkıñı Ḥaḳḳuñ eyleme inkâr aña
Ḥaḳ Te'âlâ bir şeyin ḥalkı itmemiş-durur ' abes
3. Pâdişâh-ı dehr olursa ' âkıbet ol ḥâk olur
Añlar-ısañ bu naşîhatler degül mi saña bes
4. İhtiyârüñ elde iken eyle feryâd ü figân
Bir zamân ola ki senden gelmeye âvâz u ses
5. İhtiyâr ile kanâ' at güşesin ey Ḥâletî
Lezzet-i dünyâya ḳalma olma mânend-i meges

365.

Ve Lehu Eyzân Lehu

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Nâr nedür nür nedür cennet-i ma' mür nedür
Müsâ-yı ' İmrân nedür Ṭür nedür ins ü ḥür nedür
2. Nefy-ile işbât nedür ' aşḳ-ıla ḥâlât nedür
Keşf ü kerâmât nedür bende-i ma' mür nedür
3. nuḳûşât nedür şems ü bu zerrât nedür
Mazḥar-ı âyât nedür *raḳḳ*-ıla *menşür* nedür
4. Şâḥib-i tedbîr nedür beste be-zencîr nedür

³⁶⁵ 89b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

¹ b: ins ü ḥür: ins ü perî ḥür Y.

³ “Ve't-türî, Ve kitâbin mestürin, Fî **rakkın menşürin**, Ve'l-beyti'l-ma'mürî, Ve's-sakfi'l-merfûi, Ve'l-bahri'l-mescürî, İnne azâbe rabbike le vâkı'un”: Tür'a, **yayılmış ince deri sayfalara** düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma'mur”a, yükseltilmiş tavana (göge), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir (Tur 52/1-7).

Āteş-i şeb-gîr nedür nâzır ü manzûr nedür

5. Seb' a-ı seyyār nedür günbed-i devvār nedür
Penç ü şeş ü çār nedür mücrim ü mağfûr nedür
6. Āb-ıla bünyād nedür ḥāk-ile icād nedür
Āteş-ile bād nedür nefḥ olan Şûr nedür
7. Dīv ü perī cān nedür taḥt bu eyvān nedür
Müḥr-i Süleymān nedür mār nedür mûr nedür
8. Münkire inkār nedür küfr ü bu ikrār nedür
Hem-dem-i ebrār nedür dār-ıla Manşûr nedür
9. Ğuşşa nedür şād nedür bende vü āzād nedür
Ḥāletī feryād nedür ğamgîn ü mesrûr nedür

366.

Ca' ferī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şāh-ı merdāndur o kim ser-māye-i cān andadur
Şu' le-i dīndür yüzi envār-ı imān andadur
2. Mazḥar-ı 'ilm-i ledünni kân-ı iḥsān baḥr-i cūd
Mazḥar-ı küll-i 'acāyib sırr-ı Sübhān andadur
3. Münzel anuñ şānına men 'indehu ümmü'l-*kitāb*
Ṭālib-i te'vīl andan ol ki Ḳur'ān andadur

³⁶⁶ 89b. Bedir 2004: 41. Şiir.

¹ b: yüzi: yüri Y, CFD'den yararlanılmıştır.

³ a: ümmü'l-*kitāb*: ilme'l-*kitāb* CFD.

“Yemhüllāhu mā yeşāu ve yusbit (yusbitu), ve **indehu ummu'l-*kitāb* (*kitābi*)**.”: Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. **Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O'nun yanındadır** (Rad 13/39).

- 4 Çün buyurdı noқта-ı şol bā-i bismillāh menem
Hüccet-i Allāhdur kim cümle bürhān andadur
5. ‘ Ālī dergāhından özge derde yoқdur bil necāt
Cem‘ -i münciler hezārān-der-hezārān andadur
6. Hızr u İlyās buldılar andan hayāt-ı ser-medi
Tālib ol sen aña ol kim āb-ı hayvān andadur
7. Oldur ol deryā-yı bī-қа‘ r-ı haқıķat kim yaқın
Dürr-i meknün anda vü lülü‘ -i mercān andadur
8. Sırr-ı *sübḥānellezī esrānuñ* oldur ‘ ārifī
Aña ey ‘ ārif haқıķat kim bu ‘ irfān andadur
9. Miḥnet-i dehrüñ ne ğam derdinden ayruқ Ca‘ ferī
Қıl penāh ol şāha kim her derde dermān andadur

367.

Fāzılī Güyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Te‘ ālallāh ne hoş қurmuş nigārā
Қaşuñ қavsini ol Bārī Te‘ ālā

⁴ b: Hüccet-i Allāhdur: Hüccetü‘l-lāh ol durur CFD.

⁶ b: ol sen: olsañ Y, CFD‘den yararlanılmıştır.

⁸ “**Subḥānellezī esrā** bi ‘ abdiḥī leylen mine‘l-mescidi‘l-harāmi ilel-mescidi‘l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātīnā, innehu huve‘ s-semī‘ ul-basīr (basīru).”: Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed‘i) **bir gece** Mescid-i Haram‘dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa‘ya **götüren Allah‘ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir (İsrā 17/1).

⁹ a: Miḥnet-i: Āsib-i CFD.

2. Mu' anber zülfi ref' it şüretünden
Ki görsünler Hâkı halk âşikârâ
3. Şehâ ' aşkuñla hoş-hâl olan olur
Cihānuñ kıl ü kâlinden müberrâ
4. Senüñ fettân gözüñdür kim bırakmış
Vücüdum şehrine aşüb u gavgâ
5. Başın terk itmeyen ' aşkuñ yolında
Kılur da' vâ velî bî-ma' nâ da' vâ
6. Kelāmullāh yüzüñ tefsîrin ider
Ki bir harf olmaz anda zir ü bālâ
7. Şalâtı bî-riyâ kılanlar için
Kaşuñ mihrâb yüzüñdür muşallâ
8. Seni görenlerüñ zikrinde dâyim
Tebârekdür taqaddüsdür Te' âlâ
9. Nişâr-ı maqdem-i meymūnuñ için
Kılupdur Fâzîlî cānın müheyyâ

368.

Eyzân Lehu

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Maṭla' -ı hüsnünde ṭali' oldı tâ şems-i duḫâ
Dutdı eşyānuñ vücudı ser-be-ser nūr-ı ziyâ

³⁶⁸ 90b.

2. İçeli şîrîn hadîşüñ şerbetin men hasta-dil
Bulmuşam el-ḥamdulillāh cehl derdinden şifā
3. İderem dāyim tavāf-ı vechüñ ey cān nite kim
Ka‘ be-i taḥkīk imiş yüzüñ ‘ Alī ehl-i şafā
4. Sensin ol Ḥaḫdan gelen *lā-raybe fih* olan kitāb
Kim cemālüñ Muşhafi *li ‘l-müttaḫīn* oldu *hüdā*
5. Zülfüñ esrārın ider *innā fetahñālek* beyān
‘ Ārızüñ şerhidür *er-Rahmān ‘ale ‘l-‘arşī ‘stevā*
6. Tā muḫāṭab olmuşam Ḥaḫdan bāşır-i *üscüdū*
Ḳaşlaruñ mihrābına olur sücüdum dāyimā
7. Fāzılı endişe kılmaz ta‘ ne-i cühhālden
Tā yaḫīn ilin kılpudur fazl-ı Ḥaḫḫı mültecā

369.

Emīr Nesīmī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bīst ü heşt ü sī vü düdür āyet-i nuḫḫ-ı Ḥudā
Görmişem ‘ayne ‘l-yaḫīn çün bendedür Ḥaḫ bī-riyā
2. On sekiz biñ ‘ ālemüñ mevcüdü gönlümdür benüm
Bulmuşam deryāda gevher ile bilgil bārḫā

⁴ “Zālikel kitābu **lā reybe fih (fih)**, **huden lil muttekīn (muttekīne)**.”: Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. **Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir** (Bakara 2/2).

⁵ “**İnnā fetahñā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik** (Fetih 48/1).
“Er-rahmānu alāl arşistevā.”: **Rahmān, Arş’a kurulmuştur** (Tā hā 20/5).

⁶ Meleklerin Hz. Ādem’e secde etmeleri ile ilgili “üscüdü” ifadesi Kur’an’da (Bakara 2/34, Araf 7/11, İsrā 17/61, Kehf 18/50, Tā hā 20/116) surelerinde geçmektedir.

³⁶⁹ 90b. Bu şiir ND neşrinde yok.

3. Ferd-i muṭlaḳdur vücūdum bilgil ey ehl-i yaḳīn
Şol sebebden vāḳıf oldum geḳdüm ez-ḫırş ü hevā
4. Sī vü dü vechümde ḫaṭṭum Ḥaḳ beyānın eyler uş
Bilgil ey sālik bu sırrı uş güvāhum Muştafā
5. Dört kitābuñ ma‘ nāsı şerḫi bu sī vü düdedür
Hem delilüm hem beyānum hem şifātum hem liḳā
6. Ger dilerseñ Ḥaḳḳa vāşıl olmaḡa sen ez-cihet
‘ Āşıḳ ol ḫayrān olagör kendüzüñden mübtelā
7. Her ne kim isterseñ ey dil levḫ-i dilden iste gel
Āyet-i *innā fetāḫnā*dur delil-i *ḳul kefā*
8. Çünki cānum müşkilātı senden oldı āşıkār
Bulmuşam faẓl-ı İlāh ez-mu‘ cizāt-ı Muştafā
9. Çünki gördüm bu kitābı kāfı nūnı oḳudum
Hem bu ma‘ nā yüz virüpdür gönlüme işbu ‘ aṭā
10. Men bu sırrı her niçe kim gizliyügördüm velī
Bī-ḫicāb oldı vücūdum oldı keşf [ü] āftā
11. Ey Nesimī Ḥaḳḳı bildüñ nefse uyma ki şaḳın
Anı tut kim Ḥaḳ buyurdı Ḳāf-ı ḳanā‘ at fi-fenā

370.

⁷ “Kul kefā” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. **De ki**: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur’an) bilgisi bulunanlar **yeter**.” (Rad 13/43); **De ki**: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah **yeter**. O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah’ı inkār edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır.” (Ankebut 29/52).

Mîr Nesîmî Der-Cevâb-ı Su'âl

Müfte' ilün Fâ' ilün Müfte' ilün Fâ' ilün

1. Sırr-ı İlâhî bilen şol haṭ ü ḥâli bilür
Ḥâle ḥabîr olmayan ḳanda bu ḥâli bilür
2. Ḳaşı gözi mu' cizi vaḥy-i mübîndür anuñ
Ol bilür âyâtı kim ' aynı vü dâli bilür
3. Naḳl ü rivâyât-ıla vâ' iz uzadur sözi
Bunca ne söyler eger ṭoḡru maḳâli bilür
4. Gerçi ' alâ-şânihi yazaram ol şâha ben
Ḥüsnine ḥatm itdügüm Celle Celâli bilür
5. Aḥsen-i şüret kimüñ vaşfidur ey müdde' î
Kim bu cevâbı virür ol bu su'âli bilür
6. Mihr-i ruḥuñ kıymetin hecre yanan câna şor
Fürḳatüñi çekmeyen ḳanda vişâli bilür
7. Ol şanemüñ şüretin kim ki ' ıyân görmedi
Ḳanda bu vech-i ḥasen yâ bu cemâli bilür

³⁷⁰ 91a. Ayan 2002: 171. Gazel.

¹ a: ḥâli: ḥâli ne ND.

b: ḳanda: ḥanda ND.

² a: Ḳaşı: Ḳaş u ND.

b: âyâtı: ol sırrı ND.

³ b: Bunca: Munca ND.

⁴ a: ben: men ND.

b: Ḥüsnine: Ḥüsnüñe ND.

⁵ b: Kim bu cevâbı: Kim ki cevâbın ND.

⁶ a: kıymetin: vaşfını ND.

b: ḳanda: ḥanda ND.

⁷ a: Ol: Şol ND.

b: Ḳanda: Ḥanda ND.

8. Münzel olupdur қаsuñ şānına *nūn ve 'l-ķalem*
Kim ki bu ĥarfı bilür ol bu hilāli bilür
9. Ĥāfız egerçi oķur *yevme yunādi* velī
Sen bu nidāyı aña şor ki Bilāli bilür
10. Gerçi Nesīmī bugün cümle sen olduñ veliy
Kim bu sözi fehmi ider ol bu su'āli bilür

371.

Ĥazret-i Mevlānā Emīr Nesīmī Merĥūm [u] Mağfūr Sa'īd-i Şehīd
ilā-Raĥmetillāhi Te'ālā Ğufira Zünūbehu vü Setere 'Uyūbehu
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. *Ce'alnā rabbekum* şāhā yazıldı bunda ser-nāme
Ki meşhūr oldu esrārum cihānda ĥāş-ıla 'āmme
2. Dirildi şeyĥ ü zāhidler ki ya' nī şoyalar meni
Murādum bu idi Ĥaķdan irişdüm ben bugün kāma

⁸ a: Münzel olupdur қаsuñ şānına nūn ve 'l-ķalem: Şānına nūn ve 'l-ķalem münzel olupdur қаsuñ ND.
b: bilür ol bu hilāli: oĥur bedr ü hilāli ND.

“Nūn ve 'l-ķalemi ve mā yesturūn (yesturūne).”: **Nun. Kaleme** ve satır satır yazdıklarına **andolsun** (Kalem 68/1).

⁹ a: oķur: oĥur ND.

“Vestemi' *yevme yunādi* 'l-munādi min mekānin karīb (karībin).”: (Ey Muhammed!) Çağırıcının yakın bir yerden **sesleneceği gün**, (o sese) kulak ver (Kāf 50/41).

¹⁰ b: ol bu su'āli: kim bu ĥayāli ND.

³⁷¹ 91a. Bu şiir ND neşrinde yok. Kalyon 2015: 26 Şiir. Ĥazret-i Mevlānā Emīr Nesīmī Merĥūm [u] Mağfūr Sa'īd-i Şehīd ilā-Raĥmetillāhi Te'ālā Ğufira Zünūbehu vü Setere 'Uyūbehu: Efendimiz Hazretleri Emīr Nesimi Merhum ve Bağışlanmış Allah'ın rahmetine kutlu şehit (olan) Allah günahlarını affetsin ve ayıplarını örtsün.

¹ a: şāhā yazıldı bunda ser-nāme: şāha yazupdur bende bir nāme FNRŞ.

b: ĥāş-ıla: ĥāşılı FNRŞ.

Ce'alnā rabbekum ibaresi “Rabbinizi kıldık.” anlamını taşımaktadır. Bu ibare Kur'an-ı Kerim'de geçen Bakara 2/128'e atıfta bulunmaktadır: “Rabbenā **vec'alnā** muslimeyni leke ve min zurriyyetinā ummeten muslimeten leke ve erinā menāsikenā ve tub aleynā, inneke entet tevvābur rahīm (rahīmu).”: Rabbimiz! **Bizi** sana teslim olmuş kimseler **kıl**. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın.” (Bakara 2/128).

² a: Dirildi şeyĥ ü zāhidler: Yıgıldı şeyĥ-i şābiler FNRŞ, meni: beni FNRŞ.

b: ben: men FNRŞ.

3. Yıgıldı k̄āzī vü müftī ki ya‘nī yazalar fetvā
Dutuşdı od-ile defter bulaşdı kan-ıla h̄āme
4. Gel ey bād-ı şabā tizrek elin öp menden ol yāruñ
Benüm aḥvālūmi söyle ne ḥācetdür daḡı nāme
5. Ki bir meh şüretüñ ma‘nā senüñ zātından ey ‘ārif
Çıkarduḡ cāme-i taḡvā yeñiden geydük uş cāme
6. Ya‘k̄in bil rüz-ı maḡşerde dutaram dāmenüñ muḡkem
Diyem ey bī-vefā dil-ber yetürmedüñ beni kāma
7. Cihāna doldı āvāze be-şarḡ ü ġarb ü baḡr ü ber
Ki şoydılar Nesīmī‘i daḡıldı cümle aḡkāma

372.

Eyzān Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ehl-i iḡrārlar ḡamu şol demde inkār itdiler
Bu Nesīmī‘i Ḥaleb şehrinde ber-dār itdiler
2. K̄āziler fetvā virüp ḡaḡ söze bāḡıl didiler
Bildiler münkirler ammā dönmege ‘ār itdiler

³ a: Yıgıldı: Oturdı FNRŞ, yazalar: verdiler FNRŞ.

b: Dutuşdı: Tutuşdı FNRŞ.

⁴ a: menden: benden FNRŞ.

⁵ Bu beyit FNRŞ’de şu şekildedir:

Çü birdür şüret-i ma‘nā senüñ zātuñda ey ‘ārif

Çı kardum kisvet-i şüret yeñiden geydüm uş cāme

⁶ a: Ya‘k̄in bil rüz-ı maḡşerde dutaram dāmenüñ muḡkem: Tutarum dāmenüñ muḡkem yaḡin bil yevm-i maḡşerde FNRŞ.

⁷ a: doldı āvāze: tıtdı āvāzum FNRŞ, ġarb ü: ġarb-ı FNRŞ.

b: daḡıldı cümle aḡkāma: der ḡıḡta-i Şāme FNRŞ. FNRŞ’de beyit sırası şu şekildedir: 1-3-2-5-4-6-7.

³⁷² 91b. Bu şiir ND neşrinde yok.

3. Yüzdiler çıkardılar cümle Nesimünün tenin
Yas dutup gökde melekler cümle hep zâr itdiler
4. Hâk baña söyle didi emr itdi ben de söyledüm
Söyledün sen Hâk diyü kaçd-ıla tekrâr itdiler
5. Bileyüp bıçağların kaçd eylediler cânuma
Sağ-iken ben ‘ aşıkı zulm-ile bîmâr itdiler
6. Seyyide cevr itdiler zulm-ile Hâkķı başdılar
Ahsen-i takvîme gör kim nice inkâr itdiler
7. Ey Nesimî vâşıl olduñ Hâlik-i Raḥmâna sen
Cennetü ’l-me ’vâ gibi yerüñi gülzâr itdiler

373.

Ve Lehu Eyzân Lehu

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Cânâ senden her ne kim gelse çekerler ağrımaz
Hâk bilür bir nüş için yüz nîş ururlar ağrımaz
2. Şâhı sevmekden midür yâ âşinâlıkdan mıdur
Cismümi ser-tâ-қadem biñ kez yarurlar ağrımaz
3. Şişemi ben taşа çaldum Hâkķı izhâr eyledüm
Anda aḥvel ağrısı açuқ başarlar ağrımaz

⁶ “Lekad halakne ’l-insâne fî **ahseni takvîm (takvîmin)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

³⁷³ 91b. Ayan 2002: 186. Gazel.

¹ a: Cânâ: Câna Y.

² a: Şâhı: Yârı ND.

b: biñ: min ND.

³ a: ben taşа: men daşa ND.

b: Anda: Andan ND, açuқ başarlar: doğru nazarlar ND.

4. Zāhidūñ bir barmağın kesseñ döner Hāğdan kaçar
Gör bu gerçek ‘ aşığı ser pā şoyarlar ağrımaz
5. Kālb-i nā-merdūñ kaçan meydānı benden yağşıdur
Er bilür meydān kadrin er kadarlar ağrımaz
6. Zāhidūñ efsānesinden şoydılar nā-ğak beni
Hāğ bilür senden şehā açuğ nazarlar ağrımaz
7. Şoyuñ ey murdār sellāğlar Nesīmīnūñ tenin
Bunca nā-merdi görūñ baña kıyarlar ağrımaz

374.

Ža‘ fi Rāst

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

1. Vāşıl-ı mağşūd olup terk eyledüm mā u meni
Hāşılı mağv-ı vücūd itmekde buldum ben meni
2. *Rabbī ernī* didi Mūsā *len terānī* didi Hāğ

⁴ a: barmağın: parmağūñ ND.

⁵ a: Kālb-i nā-merdūñ kaçan meydānı benden yağşıdur: Cehl-i nā-merdūñ haçan meydān içinde yiri var ND.

b: meydān kadrin er kadarlar: meydānı kadrin kim kadirler ND.

⁶ a: beni: meni ND.

b: açuğ nazarlar: açığı başarılar ND.

⁷ a: murdār sellāğlar: sellāğlar-ı mirdārlar ND.

b: bunca: munca ND, baña kıyarlar: bir er kınarlar ND.

ND neşrinde beyit sıralaması şu şekildedir: 1-2-5-3-6-4-8.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Hāğ şerābın içen ‘ aşık yüreği sindān olur

Miñ çeküç sindāna ursan zerre sindān ağrımaz

³⁷⁴ 91b.

² “Ve lemmā cāe mūsā li mikātinā ve kellemehu rabbuhu kāle **rabbī erinī** enzur ileyke, kāle **len terānī** ve lakininzur ilāl cebeli fe inistekarre mekānehu fe sevfe terānī fe lemmā tecellā rabbuhu lil cebeli cealehu dekkān ve harra mūsā saıkan, fe lemmā efaka kāle subhāneke tubtu ileyke ve ene evvelul mu ’minīn (mu ’minīne).”: Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “**Rabbim!**

Zāhir oldu ikilikden kimse görmezmiş anı

3. Geç enāniyyet sözinden şoḥbet-i ‘ irfāna gel
Bezm-i vaḥdetden şaşın dūr itmesün benlik seni
4. Ādemem dir çokdur ammā her biri şeyṭānīdür
Benlügin maḥv eylemiş ‘ ālemde bir ādem ḳanı
5. İḳtibāsum nūr-ı Aḥmeddendür ey Za‘ fi benüm
Kim odur çeşm ü çerāğ-ı Rūşenī vü Gülşenī

375.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Nuṭḳ-ı Hāḳdur nuṭḳumuz biz şuḥf-ı Ḳur’ān olmuşuz
Kūr olan münkirlere naşş-ile bürhān olmuşuz
Şüretā gerçi gedā ma‘ nāda sulṭān olmuşuz
Çār ḍarb ü daḳḳ u laḳ abdāl-ı ‘ üryān olmuşuz
2. Biz mevālī meşrebüz ḥubb-ı ‘ Alī imānumuz
La‘ net itmekdür Yezīde dāyimā erkānumuz
Ehl-i tecrīdüz tevellā eylemekdür şānumuz
Çār ḍarb ü daḳḳ u laḳ abdāl-ı ‘ üryān olmuşuz
3. Ḳāmi‘ -ı Ḥayber ‘ Aliyyü’l-Murtezāyı sevmişüz
Şeh Ḥasan birle Ḥüseyn-i Kerbelāyı sevmişüz
Cān u dilden ḳuliyuz Zeynü’l-‘ abāyı sevmişüz
Çār ḍarb ü daḳḳ u laḳ abdāl-ı ‘ üryān olmuşuz

Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “**Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” (Araf 7/143).

³⁷⁵ 92a.

4. Başumuzda hāk-i pāy-ı Bākır oldı zer-külāh
Ca' ferīyüz şıdķ-ıla zīrā ki oldur merd-i rāh
Reh-nümāmuz Mūsā-yı Kāzım-durur bī-iştibāh
Çār dārb ü daķķ u laķ abdāl-ı ' üryān olmışuz
5. Kıble-i heştüm ' Alī Mūsā Rızādur muķtedā
Hem Taķī vü bā-Naķī ebrāra oldur reh-nümā
Sevmişüz evlādı kıldıķ ol gürüha iķtidā
Çār dārb ü daķķ u laķ abdāl-ı ' üryān olmışuz
6. Biz muķib-i hānedānuz bende-i āl-i Resūl
Eylerüz her birinüñ fermānını cāndan ķabūl
' Askeriye ' askerüz hem Mehdiye cān-ıla ķul
Çār dārb ü daķķ u laķ abdāl-ı ' üryān olmışuz
7. Biz belī didük belā-yı ' aşķa çün rüz-ı belā
Cān-ıla teslīm olduķ dimezüz çün ü çirā
Hāk-i pāy-ı ehl-i derd olsun yeridür Ža' fıyā
Çār dārb ü daķķ u laķ abdāl-ı ' üryān olmışuz

376.

' Ulvī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Biz Hudādan ğayrıya hīç ' arz-ı hācāt itmezüz
Kāzīyü'l-hācātdan ğayra münācāt itmezüz
2. Bir ' abā yiter bize fāķir-i libās zenlere
' Ārifüz ehl-i dilüz biz meyl-i dārāt itmezüz

³⁷⁶ 92b. Bu şiir Ulvī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

3. Yār qaçmaz la‘ lin öpmekden velī mümkün degül
Anuñ-içün bizde teklif-i muhālāt itmezüz
4. Şüretā zāhid bizi cāhil taşavvur eyleme
Degme bir nādāna biz ‘ arz-ı kemālāt itmezüz
5. Her ğazel kim diyevüz pür-süzdur ‘ Ulvī velī
Tumturağ elfāz-ıla muğlağ ‘ ibārāt itmezüz

377.

Derūnī Fermāyed

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

1. Her huzūruñ meşakqati biledür
Her şafānuñ küdüreti biledür
2. N’ola zāhid selāmet ehli ise
‘ Āşıkuñ da melāleti biledür
3. Süz-ı nār-ı firāğa toymazlar
Ehl-i ‘ aşkuñ harāreti biledür
4. Rāh-ı ‘ aşk içre yalıñuz degülüz
Hāzret-i pīr himmeti biledür
5. Ey Derūnī marīz-i ‘ aşk olanuñ
Kāse-i serde şerbeti biledür

378.

³⁷⁷ 92b.

‘Ubeydī Gūyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Fenā dārına gel gör şevket-i ehl-i ḥarābātı
Ki Dārā görmedi ‘ömrinde hergiz böyle dārātı
2. Ḥarābāt ehlini gördüm fenā cāmıyla mest olmuş
İçüp ben de melāmet cāmını oldum ḥarābātī
3. Ḥarābāt erlerini söyledüp al kışşadan ḥişşe
Ki her biri fenā pīrinden eylerler rivāyātı
4. Ḥarābāt ehline pīr-i fenā bir ‘ilm oğutmuş kim
Lisān-ı ḥāl-ile ta‘bīr olur ancağ ‘ibārātı
5. Ḥarābāt ehline fenn-i fenādan bir sebağ olsun
‘Ubeydīnūñ mezārı içine yazuñ bu ebyātı

379.

Ġazel-i Fevrī Taḥmīs-i Behiştī

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Dīde-i ġayretle insānı melek-sīmā gözet
Aḥsen-i takvīmī luṭf it Ḥālīke meclā gözet

³⁷⁸ 92b. Arslan 2013: 324. Ġazel.

³ b: rivāyātı:ḥikāyātı UBD.

⁵ a: sebağ: sibāğ UBD.

b: içine: levḥine UBD.

³⁷⁹ 92b. Aydemir 2000: 1. Tahmis.

¹ a: ġayretle: ‘ibretle BHD.

b: luṭf it Ḥālīke meclā: luṭf u ḥālka mücellā BHD.

d: miğdāruñdan: miğdārından BHD.

“Lekad halakne³l-insāne fī **ahseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4). “Ve lekad **kerremnā** benī ādeme ve hamelnāhum fil berri vel bahri ve razaknāhum minet tayyibātī ve faddalnāhum alā kesirin mimmen halaknā tafdilā (tafdilen).”: Andolsun, biz insanoglundu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan **üstün kıldık** (İsra 17/70).

Āyet-i hüsne nazār kıł naķş-ı *kerremnā* gözet
Kendü miķdāruñdan ey dil herkesi a‘ lā gözet
Zerre’i mihr-i münevver kaçre’i deryā gözet

2. Faķr-ıla faķr eylemişdür çünki ol hayrū’l-beşer
Ĝāfil olma şekli ma‘ mūr olmayandan kıł hazer
Gizlüdür vīrānelerde niçe genc-i pūr-güher
‘ Āķil iseñ kimseye itme haķāretle nazār
Şırça’ı gevher bil ey dil serçe’i ‘ Anķā gözet

3. İtme zemm Ferhād-ı ‘ aşķı nā-Müselmān añlayup
Ķays-ı Mecnūnı yabāna atma nādān añlayup
Ĥidmet it [kim] gördüğüñ dervīşi sultān añlayup
Merd iseñ merdāne baķ mūrı Süleymān añlayup
‘ Ārif-iseñ her gedā-yı bī-kesi Dārā gözet

4. Şāh-ı ‘ ālemsin iderseñ taķtgāhuñ ĥāk-i dil
Ĥār-ıla hem-sāyeliķden ‘ izzete irişdi gül
Pāy-māl olmağ-ıla ĥürmet bulupdur cām-ı mül
Meskenüñ sa‘ y eyle kūy-ı meskenet kıł ey göñül
Mertebüñ eflākden biñ mertebe bālā gözet

5. Şayd-ı rızķa eyleme şūfī gibi dām-ı riyā
Ol kişi ‘ āķil degül kim cism-içün cāna kıya
Diñle bu pendi Behişti kim virür dehre ziyā
‘ Aşķ içinde *genc-i lā-yefnā* dilerseñ Fevriyā
Her neye olsa kaçā‘ at eyle istiğnā gözet

² c: niçe: nice BHD.

³ a: İtme zemm: İtmezem BHD.

c: it [kim]: eyle BHD, dervīşi: dervīşe BHD.

d: mūrı: mūra BHD.

⁴ c: Pāy-māl: Pāymālem BHD.

⁵ “Genc-i lā-yefnā ibaresi “tükenmez hazine” anlamına gelip bu ibare ile “Kanaat, tükenmez hazinedir.” hadis-i şerifine telmihde bulunulmuştur. (Bkz. Bilmen, **a.g.e.**, s. 468.)

380.

Emîr Nesîmî Der-Medh-i Muḥammed ‘Aleyhi’s-selâm

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Yâ Resûlallâh sensin şadr-ı bedr-i Kâyinât
Ṭal‘ at-ı ruḥsârûñuzdan mest olupdur şeş cihât
2. Ol zamân kim ‘arşa çıķduñ yâ Resûlallâh sen
Ḳâbe kavseyne irişdüñ der-şeb-i Ḳadr ü Berât
3. Evliyâlar serveridür şâh-ı merdânum ‘Alî
Hem aña Rabbü ‘l-a‘lâdan keşf olup her müşkilât
4. Şâh Ḥasan oldı çerâğ-ı enbiyânuñ mazharı
Şâh Ḥüseyn-i Kerbelâdur teşne-i âb-ı Fırât
5. Şâh Zeynü ‘l-‘âbidîn çeşm-i çerâğ-ı evliyâ
Bâķıra iķrâr idenler buldılar ğamdan necât
6. Ca‘fer-i Şâdık kim oldur pîşivâ-yı ehl-i dîn
Mûsâ-yı Kâzım ki geldi zâhir oldı mu‘cizât
7. Heştümîn sulţân-ı ‘âlemdür Ḥorâsân serveri
Hem anuñ envâr-ı nûrında münevverdür mir’ât
8. Ey Taķî sensin emîn-i sırr-ı esmâ-i İlâh
Ey Naķî senden vücûda geldi cümle mümkinât
9. ‘Askerîdür maḥrem-i esrâr-ı ‘ilm-i Kibriyâ
Ol-durur ‘ayne ‘l-yaķîn ser-çeşme-i âb-ı ḥayât

³⁸⁰ 93a. Bu şiir ND neşrinde yok.

¹ b: Ṭal‘ at-ı: Ṭal‘ at u Y.

10. Mehdî çekdi Zü'l-fiķarı bindi Düldül atına
Müşrik ü münkir münāfiķ cümlesi māt oldu māt
11. Bu Nesimî hāk-i pāy-ı enbiyā vü evliyā
Kıl ' ināyet sen āña ey mazhar-ı zāt u şıfāt

381.

Hāletî Rāst

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Düştüm hevā-yı zülfüne dīvāneyem dīvāneyem
Yanmağa şem' -i hüsnuñe pervāneyem pervāneyem
2. Bezm-i ezelde nüş idüp ' aşkuñ şarābını müdām
Ol zevķ-ile men tā ebed mestāneyem mestāneyem
3. Meydān-ı ' aşķ içre baña kimse ayaķdaş olıma
Rāh-ı maħabbetde dilā ferzāneyem ferzāneyem
4. Bildüm ki dünyānuñ soñı olsa gerek vîrān kamu
Şimden girü benden gönül vîrāneyem vîrāneyem
5. Kıldum fenā cānum bugün şeyh Aħmede ey Hāletî
Kim rāh-ı ' aşķ içre bugün merdāneyem merdāneyem

382.

Ġazel-i Ĥalilî Tahmîs-i Belîĝî

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Tā görelden vech-i pāküñ ĝayrıdan kıldum ' ubür

³⁸¹ 93b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

³⁸² 93b.

ılmazam ğayra nazır hsnn yeter cennt-ı hr
Sensin ol mabb-ı Hk hiddr İncil  Zebr
Ey run nında menzil-i yet *Allhu nr*
Leblern hkında vardur nkte-i *m`en tahr*

2. Pertev-i mihrn-durur ey em -i cem -i encmen
İki `lem namı kef
Sende oldu ret-i Hk zhir ey vech-i hasen
Evvel  hir  sensin zhir  btn  sen
Maad-ı a cemlndr gzmden olma dr
3. Grinen hdd  htundur cmle aĝ u arada
Ber uran mihr-i cemlndr amu meh-prede
Kfir  b-dn-durur her kim bua inkr ide
Sensin ol kim senden zge kimse yoĝdur arada
Cmle eyadan kem-h eyleyen sensin zhr
4. Kimini iy klup kimini eylersin `adem
Ki cemln `arz idersin ki celln l-cerem
F il-i mutr zndr zkr idp dyim direm
Syleyen her ntkn dilinde sensin l-cerem
İleyen her f iln fi lini sensin b-ur

¹ “**Allhu nru** `s-semvti ve `l-ard (ard), meselu nrih ke miktin fi h msbh (msbhun), el msbhu fi zucceh (zuccetin), ez zuccetu ke enneh kevkebun durryyun, ykadu min ceratin mubraketin zeytnetin l arkyetin ve l garbiyyetin, yekdu zeytuh yudu ve lev lem temseshu nr (nrun), nrun al nr (nrin), yehdillhu li nrih men yeu, ve yadribullhu `l-emsle lin ns (nsi), vallhu bi kulli ey `in alm (almun).” : **Allah** gklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili udur: Duvarda bir hcre; iinde bir kandil, kandil de bir cam fns iinde. Fns sanki inci gibi parlayan bir yldız. Mbarek bir aĝtan, ne doĝuya, ne de batıya ait olan zeytin aĝcından tututurulur. Bu aĝcın yaĝı, ate dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tr. Nur stne nur. Allah dilediĝi kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar iin misaller verir. Allah her eyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35). “Ve huvellez erseler riyyha buran beyne yedey rahmetih, ve enzeln mine `s-semi **men tahr** (**tahran**). Li nuhyiye bih beldeten meyten ve nuskiyehu mimm halakn en men ve ensiyye kesr (kesren).”: O, rahmetinin nnde rzgrları mjdeci olarak gnderendir. l topraĝı canlandralım, yarattıklarımızdan birok hayvanları ve insanları sulayalım diye gkten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49).

³ d: Bu msram kafiyesi bozuktur.

5. Gülşene kılmaz nazar kim görse gülzāruñ senüñ
Baş egmez Sidreye cānā hevādāruñ senüñ
Hūr u ‘in[üñ] ‘aynına almaz hevādāruñ senüñ
‘Āşıkuñ her vech-ile gördüğü dīdāruñ senüñ
Ġayr-ı dīdāruñ görünmez ‘aynuma cennāt-ı hūr
6. Ger belī didüñse Hāḫḫa ‘aşḫ-ıla rüz-ı elest
Gözle peymānı riyā peymānesine urma dest
Büt-şiken ol şüret-i ğayrı şikest eyle şikest
Zāhid[ā] Ma‘būd idinme zühdi olma büt-perest
Hāḫ-perest ol Hāḫḫı tanı *ḥuf min-Allāhi ‘l-ġayūr*
7. Tā‘at-ile benligin terk itmedi dīv-i recīm
İrmedi vaḫdet nesīminden dimāġına nesīm
Her sözüm bir remz-i ḫikmetdür bilürseñ ey ḫakīm
Vāḫıf olmaz sırr-ı tevḫīde şol imān ehli kim
İdebilmez nefsinı dūnyā hevāsından ‘ubūr
8. añā az eyle sen
Meskenüñ tāvūs-ı ḫudsīveş ser-efrāz eyle sen
..... eyle sen
Ey gönül murġı maḫām-ı aşlā pervāz eyle sen
‘Ālem-i ‘unşurda ḫalma sen çü bir sâ‘at ḫuṫūr
9. Sensin ol ‘İsā-nefes vaşf-ı Ḥabīb oldı sözüñ
Cān baġışlar mürdeye siḫr-i ‘acīb oldı sözüñ
Ḥasta cānına Belīġinüñ ṭabīb oldı sözüñ
Ey Ḥalilī ḫadd-i i‘cāza ḫarīb oldı sözüñ
İstimā‘ından n’ola ḫayy ola ger *men fil ḫubūr*

⁶ “Ḥuf min-Allāhi ‘l-ġayūr”: Gayur olan Allah’tan kork.

⁹ “Ve mā yestevīl ahyāu ve lāl emvāt (emvātu), innallāhe yusmiu men yeşāu, ve mā ente bi musmiin **men fil ḫubūr (ḫubūri)**.”: Diriler ile ölümler de bir olmaz. Allah dilediğine işittirir. Sen **kabirde** bulunanlara işittirecek değilsin (Fatır 35/22).

383.

Ġazel-i Muĥiĥi Tahmīs-i Diger Şu' ā' i

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Ruĥuñ Şem' ine düşdüm yana yana
Lebüñ ābından içdüm ana ana
Ki nuĥkuñdan ĥayāt irişdi cāna
Bugün ikrār iden Őāĥib-zamāna
İrişdi Meĥdī-i Őāĥib-zamāna
2. Ĥızır tek gezerem baĥr-ile berde
ViŐālüñ vaşl için düşdüm bu derde
Mu' anber zülfinüñ sevdāsı serde
Yaĥīn bil aradan keş oldu perde
Daĥı yer almadı ann ü gümāna
3. Oĥıñdı āyet-i Yezdān yüzüñden
Beyān-ı bā-i bismillāĥ sözüñden
Bilindi erba' in gün tıynetüñden
Mesīĥ indi zemīne āsumāndan
Zemīnden ıĥdı ur'ān āsumāna
4. Cemālüñ üstine ĥaĥtuñ ' aceb arż
Ki kendi zātını ider saña ' arz
Vücüdum añlamaĥ oldu baña farż
' AŐā ĥātem elinde dābbetü 'l-' arz
Ĥaremnden ıĥuben oldu revāne
5. Şu' ā' i nüş idüp cām ile Şimdi
İriŐdi fażla vü oĥ ıldı ĥamdı

³⁸³ 94b.

³ d: Bu mısram kafiyesi bozuktur.

Ezelden bu idi peymān ü ‘ahdi
Muḥīṭī ġār-ı tenden çıķdı Mehdī
Hidāyet eyledi ḫalk-ı cihāna

384.

Müseddes-i Mevlānā Fānī ‘Aleyhi Raḫme

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. *Küntü kenzüñ* maḫzenisin gevher-i zāt-ı Ḥudā
Maḫzar-ı elṭāf-ı Ḥaḫsın ey Resül-i müctebā
Şüretüñ *innā fetahnā* ruḫlarıñdur *ve ‘d-ḫuḫā*
Bihter-i ‘ālemsin ey sulṭān-ı dīn ḫayrū ‘l-verā
Es-selām ey seyyid-i kevneyn [ü] ḫatm-i enbiyā
Es-selām ey Ḥazret-i maḫbül-i zāt-ı Kibriyā
2. Ey meh-i burc-ı hidāyet v ‘ey imām [u] pīşivā
Āsitān-ı ‘izzetüñdür secdegāh-ı evliyā
Ḥāk-i dergāhuñ olupdur çeşm-i cāna tütüyā
İşigüñden itdiler ervāḫ-ı ḫudsi ilticā
Es-selām ey Pīr-i evvel yār-ı ġār-ı Muştafā
Es-selām ey nūr-ı çeşm-i evliyā vü aşfıyā
3. Ol zamān kim resm olındı işbu firüz-ı niḫāb
Nūruñuzdan iḫtibās itdi meh-ile āfītāb
‘Adl ü iḫsānuñla buldı dīn-i Aḫmed fetḫ-i bāb
Nuṭḫuñuzdan münkeşifdür ma‘ nā-yı *ümmü ‘l-kitāb*
Es-selām ey yār-ı şānī maḫzar-ı nūr-ı Ḥudā
Es-selām ey şāḫib-i seyf ü ḫalem şāḫib-livā

³⁸⁴ 95a. Bu şiir FND’de yok.

¹ “**İnnā fetahnā** leke fethan mubīnā (mubīnen).” **Şüphesiz biz** sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1). “Ve’d-duhā”: Kuşluk vaktine andolsun (Duhā 93/1). “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ‘l-halke liya‘ rifūnī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

³ “Ümmü ‘l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuruf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevindir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir.

4. Nāzil olduḡça semādan nuṡḡ-ı Rabbü 'l-ālemīn
Kātib-i sırr-ı Nebī cāmi' -i Ḳur'ān-ı mübīn
Sensin ol Rūḡ-ı muṡahhar iftiḡār-ı ehl-i dīn
Dünyā vü 'uḡbāda sensin ṡayyibīn ü ṡāhirīn
Es-selām ey yār-ı ṡālīṡ ma' den-i ḡilm ü ḡayā
Es-selām ey mazḡar-ı elṡāf-ı nūr-ı Muṡṡafā
5. *Laḡmüke laḡmī* didi saña Şefi' ül-müznibīn
Teşnedür cennetde la' lüñ ābına mā-i ma' īn
Zāhir ü bāṡında sensin vāriṡ-i ' ilm-i yaḡīn
Menba' -ı sırr-ı velāyet sensin ey sulṡān-ı dīn
Es-selām ey ṡeh-süvār [u] ser-firāz-ı evliyā
Es-selām ey mazḡar-ı zāt-ı Eḡad ṡīr-i ḡudā
6. ḡablü 'l-metīn
Ya' nī nūr-ı vechüñüzdür āyet-i Ḳur'ān-mübīn
..... ' ārifīn
Oḡudılar la' netullāh-ı ' aleyhim ecma' īn
Es-selām ey nūr-ı çeşm-i ṡāh ḡasan-ḡulḡ-ı Rızā
Es-selām ey ḡazret-i ṡāh-ı ṡehīd-i Kerbelā
7. Şāh Zeynü 'l-' ābidīn ü Bāḡır ol faḡr-i ümem
Ca' fer [ü] Kāḡım Rızādur vālī-i vālā-himem
Şeh Taḡī vü ṡeh Naḡī vü ' Askerī kām-ı kerem
Mehdī-i hādī kim oldur ṡāḡīb-i seyf ü ḡalem
Es-selām ey nūr-ı ' ayn-ı Muṡṡafā vü Murtezā
Es-selām ey reh-nümā-yı ḡibleḡāh-ı evliyā
8. Ḳurretü 'l-' ayn-ı nebīsüz ey imāmlar serveri
Meşhed-i pākizeñüz nūr-ı ḡudānuñ mazḡarı

⁴ b: nebī: nebīsīn Y.

⁵ “Laḡmüke laḡmī”: Etin etimdir. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 101.)

Tapuñuza yüz sürenler kıldı hacc-ı ekberi
Zümre-i aşhābuñ oldu Fānī ʿabd-i kemteri
Es-selām ey mecmaʿ -ı sulṭān [u] şāh-ı evliyā
Es-selām ey zübde-i ʿālem-güzīn-i etķıyā

385.

Mīr Nesīmī Fermāyed

Fāʿ ilātūn Fāʿ ilātūn Fāʿ ilātūn Fāʿ ilūn

1. Gel temāşā eyle zāhid gör bu dem abdāllar
Muşṭafā kavlin dutup geysel ʿaceb mi şāllar
Murtezā meydānına maḥrem ḥaķīķat dāllar
Meşreb-i Ḥaķ rāh-ı Ḥaķ iķrār-ı Ḥaķ abdāllar
2. Nūr-ı Ḥaķ virdi ziyā şāhuñ ṭarīķin bildiler
Münkire laʿ net idüp nār-ı caḥīme şaldılar
Sīneye āteş yakup yer yer bereşler çaldılar
Meşreb-i Ḥaķ rāh-ı Ḥaķ iķrār-ı Ḥaķ abdāllar
3. Şanma ey meşreb bular emr-i Ḥudādan ḥālīdür
ʿĀlem içre ʿaşıķı bilgil ki ehl-i ḥālīdür
Cān ü dilden sevdiler ol ki Muḥammed ālīdür
Meşreb-i Ḥaķ rāh-ı Ḥaķ iķrār-ı Ḥaķ abdāllar
4. Geldiler ḥulķ-ı Ḥasan şehrinde irşād buldılar
Geçdiler dehr-i fenādan ölmedin öñ öldiler
Şāh Ḥüseynüñ yolına pākīze ķurbān oldılar
Meşreb-i Ḥaķ rāh-ı Ḥaķ iķrār-ı Ḥaķ abdāllar
5. Şāh Zeynüʿl-ʿābidīn derd ehlinüñ dermānidur
Hem Muḥammed Bāķır ol nūr-ı Ḥudānuñ cānidur

³⁸⁵ 95b. Bu şiir ND neşrinde yok.

⁴ b: ölmedin öñ: ölmezdin evvel Y.

Añladılar Ca' ferî kavî-i mevâli kânidur
Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk ikrâr-ı Hâk abdâllar

6. Kâzım ol Rabbü 'l-a' ladan eyledi keşf-i nidâ
Şâh ' Alî Mûsâ Rızânuñ yolına cânlar fedâ
Şâh Takî vü bâ-Naķî emrini kıldılar edâ
Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk ikrâr-ı Hâk abdâllar
7. ' Askeriye ' askerüz hem nûr-ıla nûrâniyuz
Fâriğ olduk çün fenâdan şöyle bil sulţâniyuz
Mehdî-i şâhib-zamânuñ kulıyuz kurbâniyuz
Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk ikrâr-ı Hâk abdâllar
8. Ey Nesîmî kıl temâşâ Muştafânuñ âline
Hamdulillâh kim bizi koydı ' abâ vü şâline
Ol düvâz-deh çâr-deh ma' şûm imâmlar yolına
Meşreb-i Hâk râh-ı Hâk ikrâr-ı Hâk abdâllar

386.

Hayretî-i Nîkû-Siret Fermâyed

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

1. Erenlerden eger olursa himmet
Olur dâ' î kamu a' dâ ne minnet
2. Ne ğam yağı olursa cümle ' âlem
Balum Sulţândan olursa ' inâyet
3. Erenler işiginde hâk olanuñ
Melekler ide toprağın ziyârat

³⁸⁶ 96a. Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 23. Gazel.

4. Murāda irmek isterseñ mürîd ol
Getür bir merd işiginde irâdet
5. Meded senden mededsüz H̄ayretîye
Erenler şāhı Sulţān-ı mürüvvet

387.

Kaşîde-i ʿĀlî Efendi Râst

Feʿ ilâtün Feʿ ilâtün Feʿ ilâtün Feʿ ilün

1. Bu gice dîde-i bîdârla rüʾyâda idüm
Turfе sevdâda idüm özge temâşâda idüm
2. Himmet-i gülşeninüñ dâne-i haşhâşında
İki dünyâya deger bir ulu şahrâda idüm
3. Bûy-ı gül-berg-i kadem cûy-ı gülistân-ı İrem
İremez şahnına bir cennet-i aʿlâda idüm
4. Bırakup gitmiş-idüm kendü vücûdum şehrin
Bâʾiş-i keşret olan şöhet-i tenhâda idüm
5. Geh ser-efrâza olup taht-ı şerānuñ mihmân
Geh[î] ser-levhde geh ʿarş-ı muʿallâda idüm
6. Görinen benden ğayrı
Şîşe-i dil gibi mirʾât-ı mücellâda idüm
7. ʿAql [u] fikrüm yoğ-ıdı hayli huzûrum var-ıdı
Mâ-sivâ kaydını fehm itmeden âzâde idüm

⁴ b: işiginde: işigine HYD.

³⁸⁷ 96a. Bu şiir ALD'de yok.

³ b: aʿlâda kelimesinin üzerinde “meʿvâda” kelimesi yazılıdır.

8. Dil-i dīvāne ğam-ı ‘aşk-ıla āh itdükçe
Bih diye n’olsa gerek diyü tesellāda idüm
9. Baḳmadum keşret-i esmāya kevākib-mānend
Gün gibi rüşen olan zāt-ı müsem māda idüm
10. Farz idi terk-i du‘ā vācib idi ḥubb-ı riyā
Şekl-i mey-ḥānede bir özge muşallāda idüm
11. Yüz ḳomışdı niçeler secdegeh-i ğabrāya
Bend[e] ol toz-ıla ālūde bir üftāde idüm
12. Söylerin anı gerek şıdḳ gerek kızb olsun
Şöyle gördüm ki ne dünyāda ne ‘uḳbāda idüm
13. İsm-i maṭlūbına meşğül idi her bir kes
Ben daḫı tālīb idüm fikr-i mu‘ammāda idüm
14. Anı gördüm ki der-i cenneti açmış Rıdḫvān
Dil-i dīvāne ile meclis-i ḥavvrāda idüm
15. Gāh bir ḳaṭrede deryāyı görürdüm cārī
Gāh bir riştede geh gevher-i yek-tāda idüm
16. Mā-ḥaşal kendümi güm ḳılmış-ıdum ğaflet-ile
Kendü kendüm arayup rāzumı ifşāda idüm
17. Dem olur şāh-ı cihānuñ eşigi taşında
Dem olur ḥaclet-ile dergeh-i pāşāda idüm
18. Nā-murād olmağ-ıdı gerçi murādum ammā

Seg-i nefsumle keşakeşde vü gavgāda idüm

19. Yoğ-ıdı halka-i tevḥid hemān bir ben idüm
Yine zıkr-i leb-i cānān-ıla iḥyāda idüm
20. Şāhidüm vāfir idi istedüğüm nā-ma^ç lüm
Gördüğüm kimseyi kıāzī diyü da^ç vāda idüm
21. Gözüm açdum düşüm imiş görünür yoķ hergiz
Bu kadar var ki gönül levḥi gibi sāde idüm
22. Ne o var anda ne bu sen baña ben saña ba^ç id
Ben idüm bende bir āyine-i mīnāda idüm
23. Ğam-ıla guşsa ile ḥāl ḥarāb olmuş-ıdı
Varlığum şehrini ^ç Ālī gibi yağmāda idüm

388.

Meḥemmed-i Bosna[vī] Fermāyed

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1. Kıandasın ey serv-i nāzum gel ki cān ister seni
Gözlerümden her yaña yaşum revān ister seni
2. Şaķınur çeşm-i ^ç adūdan cān u dil durmaz müdām
Ḥāşıl-ı ^ç ömrüm yaman gözden nihān ister seni
3. Ben nice Ya^ç kıūbveş vaşluñ temennā itmeyem
Görmege Yūsuf gibi pīr ü cevān ister seni

³⁸⁸ 96b.

4. Görmege toymaz cemālũñ teşnedür la‘ lüñe cân
Şanma ħālĩ ola bir dem her zamān ister seni
5. Nağd-i cāna dil metā‘ -ı vaşluñı almağ diler
Gör o kıymet bilmezi kim rāyegān ister seni
6. Nice şabr itsün Meĥemmed ĥasta derd-i hecr-ile
Künc-i ġamda cân u dil virmez emān ister seni

389.

Za‘ fi-i Gülşenĩ Fermāyed

Fā‘ ilātũn Fā‘ ilātũn Fā‘ ilātũn Fā‘ ilũn

1. Ĥikmet-i *innĩ enallāħ* Kelĩm-i yāra şor
Sırrını *ānestu nāruñ* tālĩb-i dīdāra şor
2. Cümle ‘ālem mestdür cām-ı tecellīden müdām
Meclis aĥvālin şorarsañ ‘āşık-ı ĥüşyāra şor
3. Ĥ^wāb-ı ġafletde yatan bilmez nedür Ķadr ü Berāt
Ger anı bilmek dilerseñ ‘āşık-ı bīdāra şor
4. *Men ‘aref* sırrın ne bilsün zāhid-i efsürde-dil
Gel berü sālĩk anı bu vāķıf-ı esrāra şor
5. Müşkilũñ var-ise Zā‘ fi fenn-i ‘aşğ içre eger

³⁸⁹ 97a.

¹ “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātũl vādĩl eymeni fil buk‘atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā **innĩ enallāħu** rabbul ālemĩn (ālemĩne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! **Şüphesiz ben,** evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah’ım.**” (Kasas 28/30). “İz reā nāren fe kāle li ehlihĩmkusũ innĩ **ānestu nāren** leallĩ ātĩkum minhā bi kabesin ev ecidu alen nāri ĥudā (ĥuden)”: Hani bir ateş görmüştü de ailesine, “Siz burada kalın, ben **bir ateş gördüm** (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti (Tā ĥā 20/10).

⁴ “Men arefe nefsehũ fekad arefe Rabbēhũ”: Kendini bilen Rabb’ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

Āsitān-ı Gülşenīde pīr-i ma' nādāra ōor

390.

Sulṭān Nesīmī Rāst

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

1. Cemālūñ yā Rab ey dil-ber ne tābān māh-ı enverdür
Kim anuñ āfītābından iki 'ālem mūnevverdür
2. Yüzūñ levḥindeki Muşḥaf beyān-ı *küntü kenz* eyler
Te'ālallāh zihī defter bu defter ḳanḳı defterdür
3. Ruḥuñ ḥaṭ-ile ḥālinden çeri çekmişdür ey dil-ber
Zihī ōeh-zāde-i 'ālem [ki] ḥoş uḡurlu leşkerdür
4. Yedi ḥaṭṭuñ kitābından sekiz cennet 'ıyān oldı
Bu vech-ile yaḳın oldı ki ol zāt-ı muṭahhardur
5. Ḥayālūñden degül ḥālī ḥayālüm ḥayli bir sā'at
Hemīşe ōüretūñ naḳşı bu göñlümde muşavverdür
6. Lebūñ cāmından uş cānum gözümde ḥāl-i hindūñı
Bebek ōöyle 'azīz olmaz kim ol ḥāl-i müdevverdür

³⁹⁰ 97a. Ayan 2002: 125. Gazel.

² a: levḥindeki: ḥarfından iy ND.

b: ḳanḳı: ḳanḡı ND.

“**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifünī”: **Ben** gizli bir hazine **ıdım**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

³ a: ḥālinden: ḥālūñden ND.

⁵ a: Ḥayālūñden: Ḥayālümnden ND, ḥayālüm: ḥayālūñ ND, bu göñlümde: ber-ā-berde ND.

⁶ a: Lebūñ cāmından uş cānum: Bebek tek beslerem dā'im ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyitler ōunlardır:

Lebūñ cāmından ol cān kim Ḥızır tek irdi maḳşūda

Çıḥa geldi ḋalāletden bu gün adı Sikenderdür

Ne ra'na sidredür yā Rab boyun 'ālemde iy ḥūrī

Kim anuñ ḳadd u bālāsı yidi iḳlīme serverdür

7. Nesīmī fazlın Allāhuñ yüzüñ nūrında çün gördi
Tavāf-ı Ka' be hatm oldı Şafā vü hacc-ı ekberdür

391.

Gazel-i Emīr Nesīmī Taḥmīs-i Ża' fī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey ruḥuñ levḥ-i İlāhī k'anda naqş olmış suṭūr
' Ārīzuñ şerḥindedür İncil ü Furqān ü Zebūr
Şüret-i insānda Ḥaqsın k'eyledüñ Ḥaḫdan zuḥūr
Ey şaçuñ zıll-ı İlāhī v'ey ruḥuñ *Allāhu nūr*
Ravzanuñ servi boyuñdur '*indehā cennātü ḥūr*
2. Nice bir fikr ü ḥayāl bu gerdiş-i ğaddārda
Yā niçe bir ḫalasıñ sevdā-yı aĝ u ḫarada
Kimdür ol kim bu toḫuz mīnāyı böyle yarada
Fā' il-i muṭlaḫdan özge nesne yoḫdur arada
Ger sen idrāk eylemezseñ bil ki sendendür ḫuşūr
3. Dest-i ḫudret kendü luṭfindan düzetmiş ḫilḫatüñ
Cāme-i teşrīf-i *kerremnāyı* ḫılımış ḫil' atüñ
Ḥayme-i genc-i İlāhīdür tılsım-ı tıynetüñ

³⁹¹ 97a. Bu gazel ND neşrinde yok.

¹ “**Allāhu nūru** 's-semāvāti ve'l-ard (ardı), meselu nūrihī ke mişkātīn fihā mısbāh (mısbāhun), el mısbāhu fī zucāceh (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrīyyun, yūkadu min şeceratin mubāraketin zeytūnetin lā şarkīyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudīu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūrihī men yeşāu, ve yadribullāhu 'l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey'in alīm (alimūn).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35). “**İndeḫā cennetu** 'l-me'vā.”: Me'va **cenneti onun (Sidre'nin) yanındadır** (Necm 53/15).

² a: ḥayāl: ḫayl Y.

³ “Ve lekad **kerremnā** benī ādeme ve hamelnāhum fil berri vel bahri ve razaknāhum minet tayyibāti ve faddalnāhum alā kesirin mimmen halaknā tafdilā (tafdilen).”: Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan **üstün kıldık** (İsra 17/70).

On sekiz biñ ‘ âlemüñ âyînesidür şüretüñ
Kim ki şol mir’âtı gördi oldı min ehlü ’l-sürür

4. Ey gümân ü zann-ıla maḥcüb olan ehl-i ḥicāb
Cānib-i Ḥaḫdan işitmeyen ḥitāb-ı müsteṭāb
Diñler-iseñ gūş-ı cān-ıla budur şāfi cevāb
Âdemüñ vechidür Allāhuñ kitābı uş kitāb
Ey Kelāmullāha münkir *ḥuf min-Allāhi ’l-ġayūr*
5. Şüretüñ şānında nāzil oldı çün vech-i cemīl
Biz anı *seb’al-meşānī* añladuḫ bī-kāl ü ḳil
Şafḫa-ı ḥaddüñde ḥaṭṭuñ ‘ārife rüşen delīl
İstivāsıdur şaçuñ *innā hedeynāhu ’s-sebīl*
Cennet anuñdur ki ḳıldı şol şırāṭ üzre ‘ubūr
6. ‘Ayn-ıla ‘ayn oluban ol ‘ayn bu ‘ayānda gör
Vācib-i bi’z-zāt zāhir kisvet-i insānda gör
‘Āşıḳ u ma’şūḳ birdür şüret-i Raḫmānda gör
‘Ayn ü şin ü ḳāfa baḳ yāruñ cemālin anda gör
Ḳıl tebārek yā Muşavvir *leyse fihā min-fütūr*
7. Pīr-i ‘aşḳa inḳıyād it ṭālibā gel çekme baş
Mā-sivānuñ naḳşın eyle şafḫa-ı dilden tirāş
Ma’ nā-yı *ümmü ’l-kitāb*[1] şerḫ ider ol göz ü ḳaş

⁴ “Ḥuf min-Allāhi ’l-ġayūr”: Gayur olan Allah’tan kork.

⁵ “Ve lekad āteynāke **seb’an** minel **mesānī** vel kur’ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb’al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fātiha’nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s.139.) “**İnnā hedeynāhu ’s-sebīle** immā şākiran ve immā kefūrā (kefüren).”: **Şüphesiz biz onu (ömür boyu yürüyeceği) yola koyduk.** O bu yolu ya şükrederek ya da nankörlük ederek kateder (İnsan 76/3).

⁶ “Leyse fihā min-fütūr”: Onda (göklerde) bir bozukluk yoktur. Mülk 67/3’e işarette bulunmaktadır. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 114.)

⁷ “Ümmü ’l-kitāb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “Fātiha” Suresidir. “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü ’l-halke liya’ rifūnī”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

Küntü kenzün perdesinden ğāfirü 'z-zenb oldu fāş
Zāhid istiğfāre geldi her dem ider yā Ğāfūr

8. Gün gibi enver kıllup āfāka ol şems-i celī
Bu mazāhirde maḳādir nice olmuş müncelī
Her ser-ā-pāda görinen şüret-i Hāḳdur belī
Ḳahr u luṭfuñ ' illeti ma' nāda vāhiddür velī
Bilmedi şeyṭān bu tevḫīdi Eḫaddan düşdi dūr

9. Ruḫlaruñ ' uşşāka olmuşdur naşūḫ-ı vāziḫa
Vechüñ anı şerḫ ider ḫācet degüldür şāriḫa
Sen kelāmullāhsın ḫātırdadur bu lāyiḫa
Ey şifātuñ *ḳul huvallāh* ey cemālüñ Fātiḫa
Uşda İncil uşda Tevrāt uşda Furḳān u Zebūr

10. Zā' fiyā bir büte şanma bu tılısm-ı āb u gil
' İtidāl-ile olupdur çār ' unşur mu' tedil
İrişüp feyz-i İlähī cism ü cāna muttaşıl
Rūḫ-ı ḳudsīdür Nesīmīnüñ sözi ey zinde-dil
Ger Mesīḫā tek dir-iseñ yatma kim çalındı şūr

392.

Der-beyān-ı İfşā-i Sırr-ı Ezel Ez-Beyān-ı Men ' Aref Nesīmī Vefāt İtdügi Dem Bunı
Söylemişdür

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. İki ' ālemde sen Sulṭān-ı muṭlaḳ
Fetaḫnā şānuña geldi muḫaḳḳaḳ

⁹ "Kul huvallāhu ehad (ehadun).": **De ki: "O, Allah'tır**, bir tektir." (İhlas 112/1).

³⁹² 98a. Ayan 2002: 214. Gazel.

¹ a: sen Sulṭān-ı: sensen şāh-ı ND.

"İnnā **fetaḫnā** leke fethan mubīnā (mubīnen)." Şüphesiz biz sana apaçık **bir fetih verdik** (Fetih 48/1).

2. Cemālūñ *ve ʔd-duḥā ve ʔl-leyli* zülfüñ
Senüñ vaşfuñdadur āyāt-ı muṭlaḳ
3. Menāzildür saña *tā hā vü yā sīn*
Ḳamu oldı cemālūñden müşfiḳ
4. Senüñ ʿaşḳuñ beni benden alupdur
Şalupdur baḥrine mānend-i zevraḳ
5. Beḳā buldum fenādan fānī oldum
Beḳādan içmişem cām-ı mürevvaḳ
6. Ezelde içmişem cām-ı *seḳāhum*
Anuñ-çündür direm dāyim ene ʔl-Ḥaḳ
7. Nesīmiye ezelden curʿa şundı
Anuñ-çün zü ʔl-ḥayāt oldı muḥaḳḳaḳ

393.

Celālī Rāst

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

² “Veʿd-duḥā”: Kuşluk vaktine andolsun (Duhā 93/1). “**Veʿl-leyli** izā yağşā.”: (Ortalığı) bürüdüğü zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1).

³ a: Menāzildür: Ki münzeldür ND.

b: Ḳamu: Ḳamer ND, müşfiḳ: müşaḳḳaḳ ND.

b: Bu mısraın vezni bozuk. “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1). “Yā sīn”: Yā sīn (Yā sīn 36/1).

⁴ a: beni benden: meni menden ND.

⁵ a: buldum: oldum ND.

⁶ a: Ezelde: Ezelden ND.

b: Anuñ-çündür direm dāyim: Anuñçün söylem her dem ND.

“Āliyeḥum siyābu sundusin hudrun ve istebrakun ve hullū esāvira min fiddah (fiddatin), ve **sekāhum** rabbuḥum şarāben tahūrā (tahūren).”: Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri **onlara** tertemiz bir içecek **içirecektir** (İnsan 76/21).

⁷ a: şundı: şunduñ ND.

ND neşrinde olmayan beyitler şunlardır:

Meni kūyuñdan ayru kim bilürse

Senüñ ʿışḳuñ buḥūruñdan muʿarraḳ

Senüñ vaşfuñ oḫurlar her seḫer-gāh

Tezerv ü bülbül ü ḳumrī müsebbāḳ

³⁹³ 98b. Bu şiir CLD’de yok.

1. Zühde yokdur hevesüm ‘ aşık-ı cānānam ben
Bendeyem gerçi velī başuma sulṭānam ben
2. Mülket-i nazma virüp tiğ-ı zebānumla nizām
Merd-i meydān-ı cihān mīr-i sūḥan-dānam ben
3. Ser-be-ser penbe-i dāğ-ıla tenüm zeyn olalı
Bezm-i ḥāşuñda hemān şaḥn-ı gülistānam ben
4. Kıldı ḥaddinde perişān o peri-şān zülfin
Bu sebebden dün ü gün zār u perişānam ben
5. Görmedin ḥaṭṭı ğubārın beni bī-hūş itdi
Ey Celālī olub[an] dil-bere ḥayrānam ben

394.

Ümīdī Fermāyed

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Bezm-i ğamda ben gedā bir mūm olaydum kāşkī
Nār-ı ‘ aşk-ıla yanup ma’ dūm olaydum kāşkī
2. Günde biñ kez derd-ile ölmekden ise ey gönül
Bir nefesde cān virüp merḥūm olaydum kāşkī
3. Ben kara toprağ olacağum kayırmazdum eger
Rāh-ı cānāna dökülmiş kum olaydum kāşkī
4. Çünkü geldüm bu ḥarāb-ābāda insān olmayup
Gūşe-i virānelerde büm olaydum kāşkī

³⁹⁴ 98b.

5. Ey Ümîdî cān viren cānāna çün bulur vuşul
Cān u tenden ben dağı maḥrūm olaydum kāşkî

395.

Müsebba^ç-ı Vaḥdetî Rāst

Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün

1. Ḥāzret-i faẓl-ı Eḥaddan yine rüz-ı ezeli
Şūret-i muḥkem-ile irişüben kuvvet eli
Ḳudret-ile yoğurup āteş ü bād āb u gili
Mesken idindi o dem kendü için cān u dili
Kimdür ol kim bileyin dirseñ eger ḳavl-i celi
Sırr-ı Ḥaḳ nūr-ı Muḥammed esedullāh-ı veliy
Vü^ç Aliyyen Vü^ç Aliyyen Vü^ç Aliyyen Vü^ç Alî
2. Nokḩa-ı bā-i nübüvvet raḳam-ı levḩ ü ḳalem
Menba^ç-ı sırr-ı velāyet maḳar-ı cūd u kerem
Mazḩar-ı ekmel ü ola kelimāt-ı a^ç ḩam
Hādî-i cinn ü beşer mürşid-i nūr-ı ekrem
Ezeli vü ebedîdür *fe te^ç emmel fefhem*
Sırr-ı Ḥaḳ nūr-ı Muḥammed esedullāh-ı veliy
Vü^ç Aliyyen Vü^ç Aliyyen Vü^ç Aliyyen Vü^ç Alî
3. Kāşif-ı sırr-ı süḩan bāb-ı^ç ulūm-ı Aḩmed

³⁹⁵ 98b. Öztürk 2006: 13. Musammat.

¹ a: Eḥaddan: ḩudādan VHD.

b: kuvvet: ḳudret VHD.

² b: velāyet: ḩaḳīḩat VHD, maḳar-ı: ma^çaden VHD.

c: ekmel ü ola: ekmel-i zāt-ı VHD.

d: mürşid-i: mürşid ü Y.

e: Ezeli vü: Ezelîdür VHD, efhem: fe-innehüm VHD.

“Fe te^ç emmel fefhem”: Düşün ve anla.

³ b: ezal: aḩaddan VHD.

c: mülk ü: mülk-i VHD.

d: luḩfından: nuḩkından VHD.

Vāşıl-ı zāt-ı ezel *kul huve Allāhu Ehad*
Vaşf-ı zātında nüzül eyledi *Allāhu 'ş-samed*
Nuţq-ı Haqdur şıfatı *lem yelid ve lem-yüled*
Lem yekun dirsem olur aña *lehu kufven ehad*
Sırr-ı Haq nür-ı Muhammed esedullāh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alī

4. Ne ki var esfel ü a' lāda ser-ā-ser tā hüt
Gökdeki şems ü kamer yerdeki la' l ü ya' küt
Dest [ü] kabzında-durur ' ālem-i mülk ü meleküt
Feyz-ı luţfından anuñ buldı kamu nür-ıla küt
Pādişāh-ı dil ü cān server-i şāh-ı lāhüt
Sırr-ı Haq nür-ı Muhammed esedullāh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alī

5. Hasan-ile Hüseyin şāh-ı kerem kān-ı ' aţā
Kuds-i zahrından anuñ geldi vücūda haqqā
Biri şāh-ı şühedā birisi şāh-ı ' ulemā
Birisi kurş-ı kamer birisi de şems-i duhā
Sözümüñ mā-şaşalı bu-durur ey ehl-i şafā
Sırr-ı Haq nür-ı Muhammed esedullāh-ı veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alī

6. Hazret-i ' Ābid ü Bākır şeh-i hayl-i fuqarā
' İzzet-i Ca' fer-i Şādık siper-i tır-i kazā
Mūsā-yı Kāzım ile ol şeh-i teslīm-i Rızā
Şeh Takī ile Naķī tāc-ı rü ' üs-ı fuqaḫā

“Kul huvallāhu ehad (ehadun).”: De ki: “O, Allah’tır, bir tektir.” (İhlas 112/1). “Allāhu ’s-samed (samedu).”: “Allah Samed’dir. (Her şey O’na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.)” (İhlas 112/2). “Lem yelid ve lem yüled.”: Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir.)” (İhlas 112/3). “Ve lem yekun lehu kufven ehad (ehadun).”: “Hiçbir şey O’na denk ve benzer değildir.” (İhlas 112/4).

⁵ c: şühedā birisi: şühedādür biri VHD.

d: kamer birisi de şems-i: kamerdür biridür şems ü VHD.

⁶ d: fuqaḫā: füşaḫā VHD.

“Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1).

Cümlesi nür-1 ezel vâkıf-1 sırr-1 *tâ hâ*
Sırr-1 Hağ nür-1 Muğammed esedullâh-1 veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alî

7. Vağdetî seyf-i Hudâ kâtil-i aşğâb-1 cağîm
' Askerîdür ki anuñdur yine cennât-1 Na' im
Mehdî-i devr-i zamân vâkıf-1 esrâr-1 Qadîm
Hâzret-i fazl-1 Hudâ kâşif-i Qur'an-1 ' azîm
Noğta-1 evvel ü âğir süğhan-1 Rabb-i Kerîm
Sırr-1 Hağ nür-1 Muğammed esedullâh-1 veliy
Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Aliyyen Vü ' Alî

396.

Haydarî-i Şâfi-Derûn Fermâyed
Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Hamdulillâh Hâliküñ mağlûğınıñ ma' kûliyuz
Yolına cân-ıla qurbân olmışuz mağtûliyuz
İşiginde gerçeğüñ iğbâl-ile mağbûliyuz
Vâlih ü ser-mest ü hayrân evliyânuñ quliyuz
2. Şâfi altun gibi ' aşğ-ile sizüp kâl olmışuz
Kâl ü kîli terk idüp cân-ıla pür-ğâl olmışuz
Terk-i tecrîd ü qalender gerçek abdâl olmışuz
Vâlih ü ser-mest ü hayrân evliyânuñ quliyuz
3. Âsitân-1 evliyâdan yüzümüz ħâk eyledük
Arıdup zerğ ü riyâdan qalbümüz pâk eyledük
Yüzümüz ħâk işümüz pâk sînemüz çâk eyledük
Vâlih ü ser-mest ü hayrân evliyânuñ quliyuz

4. Vuşlatullāhdur işümüz hā yetüp hā yetmezüz
Gerçegüñ emr itmedügi yola hergiz gıtmezüz
Tā ölince āsitānın beklerüz terk itmezüz
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ kılıyuz
5. Hāk-i pāyi gerçegüñ rüy-ı siyāhumuz-durur
Vech-i pāki kıblegāh ü secdegāhumuz-durur
Cān u dilden bendesiyüz pādişāhumuz-durur
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ kılıyuz
6. Derdine tiryāk olur kim nüş iderse zehrümüz
Pāyumuz pek çek[e]mez münkir münāfık qahrumuz
Kāni'üz *nahnü kasemnāya* faķirlik faħrümüz
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ kılıyuz
7. Tāc u hırkañ yoķ diyen hırka qanā' atdür bize
Tāc-ı Rabbānī özümüñ bunda 'ādetdür bize
Evliyānuñ himmeti 'ayn-ı 'ināyetdür bize
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ kılıyuz
8. Mest-i 'aşkuz şanma ey zāhid bizi ayıklaruz
Geçmişüz zerķ ü riyādan 'āşık-ı şādıklaruz
Ĝafleti gözden götürdük dāyimā ayıklaruz
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ kılıyuz
9. Zāl-i dünyānuñ zebūnı olmaduķ merdāneyüz
'Aşķ cāmından bugün lā-ya' kıl ü mestāneyüz
Āşināmuz evliyādur halk-ıla bī-gāneyüz

⁴ a: hā yetüp: hā bitüp Y.

⁶ “Ehum yaksimüne rahmete rabbik (rabbike), **nahnu kasemnā** beynehum maışetehum fil hayāti'd-dunyāve refa' nā ba' dahum fevka ba' dın derecātin li yettehize ba'duhum ba'dan suhriyyā (suhriyyen), ve rahmetu rabbike hayrun mim mā yecmaūn (yecmaūne).”: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır (Zuhruf 43/32).

Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ quliyuz

10. Pīrümüz kuṭb-ı Hūdādur Aḥmed-i muḥtār-ı Hāḳ
Naḳşını taşvīr idindük seyrümüz dīdār-ı Hāḳ
Mest-i lā-ya‘ kıllaruz nūş eylerüz esrār-ı Hāḳ
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ quliyuz
11. Furşatıdur ḡayr [ü] şerrüni yıḳagör Ḥaydarī
Niçe yilersin bu dārü¹¹l-ḡāfilinde ser-serī
Ḥamdulillāh bize rehber oldı ol dīn serveri
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ quliyuz
12. Evliyādur nefḡ iden ü söyleden bu şūrumuz
Evliyādur ‘aşḳ-ıla meskūr iden mestūrumuz
Evliyādur dilde nuṭḳumuz ü gözde nūrumuz
Vālih ü ser-mest ü hayrān evliyānuñ quliyuz

397.

Hū Dost

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘Aşḳ meydānında ol ‘āşıḳ ki kıymaz cānına
Derde hem-derd olmamışdur iremez dermānına
2. Ol ki çevḡān-ı ser-i zūlfine yāruñ meyl ider
Başını ṭop itmeyince girmesün meydānına
3. Zāhidā ḳo ‘ucbuñı kesb eyle Raḥmānī şıfat
Uyma ey bī-çāre nefsi-i şūmuñuñ şeyṭānına
4. Vaşl-ı dil-berden beḳā dārında maḥrūm olısar

¹¹ b: dārü¹l-ḡāfilinde: dārü¹l-ḳāfilinde Y.

³⁹⁷ 100a.

Kim ki bu dārü 'l-fenāda irmedi cānānına

5. Degme bir ādem-şifat hayvānda umma ma' rifet
Kim bu bābuñ fetḫi āsāndur belī insānına
6. Zülfinūñ küfrini ol ' ārif ki bildi ' ayn-ı dīn
Bārekallāh āferīn olsun anuñ imānına

398.

Nihānī Rāst

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Bu cihān köhne bir fenā yurdu
Çoyunı ādem ü ecel çurdu
2. Eskiden eski āşiyānedür
Niçe senūñ gibi kuş uçardı
3. Añma ol aḫmaḫı ki bir gün için
Çaşr-ı Şeddādiye binā urdu
4. İtme zinhār iḫāmete niyyet
Her gelen gitdi bunda kim çurdu
5. Hiç gitmez Nihānī dest-i tehī
Her ki dergāh-ı Ḥaḫa yüz urdu

399.

Aḫmed Fermāyed

³⁹⁸ 100a. Bu şiir Nihānī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

³⁹⁹ 100b.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cur' adānı getür abdāl yine hayrān olalum
Mülk-i esrāra irüp 'āleme sultān olalum
2. Tālib-i yār-ısañ 'āşık berü gel keşreti ço
Bu hicāb-i teni ref' eyleyüben cān olalum
3. Hırқа vü tāk-ıla tesbīh ü ridā-y-ile 'aşā
Kāfirüñ küfri olup mü 'mine imān olalum
4. Da' vā-ı zühdi ço imdi berü gel cān virelüm
Merd-i ma' nā oluban şāhib-i meydān olalum
5. Mantıķu 't-tayr okuyup mür-ıla şöhet idelüm
Dīvümüz habs idüben mülke Süleymān olalum
6. Aḫmedā terk idüben iki cihān lezzetini
Bāğ-ı vaḫdetde bugün murğ-ı hoş-elḫān olalum

400.

Uşulī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey libās-ı faqr-ıla faḫr eyleyen sultān dede
Tāk u taḫt-ı 'āleme baş egmeyen 'üryān dede
2. Vus' at-ı küllī bilüp erkānını her bir ḫasuñ
Ḳulağına qoymayup deryā olan 'ummān dede

⁴⁰⁰ 100b. İsen 1990: 122. Gazel.

¹ a: sultān: uryān USD.

b: 'üryān: sultān USD.

² a: erkānını: inkārını USD.

3. Āşinā-yı yemm-i vaḥdet ḵulzüm-i zāt u şıfat
Dürr-i baḥr-i ma‘ rifet deryā-yı bī-pāyān dede
4. Ölmiş-idük cehl-ile āb-ı ḥayāt-ı nuṭḵdan
Bir nefesde feyż-i rūḥ itdūñ bize hey cān dede
5. ‘ Ālemūñ vīrānesin ‘ ilm-ile ma‘ mūr eyledūñ
Āferīn ey *küntü kenzūñ* gevherine kān dede
6. Ḷāf-ı Ḷur‘ān ma‘ nāsın ḵalbinde taḥrīr eyleyüp
Ḷaḵḵ-ile bāṭıl arasın farḵ iden furḵān dede
7. Zulmet-i zann içre yitürdi Uşūlī rāhını
Ḷüccetullāhsın delīl ol aña hey bürḥān dede

401.

Ža‘ fi Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gūş ḵılsun pendümi ‘ ālemde güftār isteyen
Da‘ vā-ı ‘ aşḵ itmesün lāyıḵ degül ‘ ār isteyen
Öz vücūdından ferāḡat eylesün kār isteyen
Ṭolıdur dil cur‘ adānı gelsün esrār isteyen
2. Sa‘ y idüp faḵr u fenāya çoḵdan eylerdük heves
Ḷamdulillāḥ dāmen-i maḵşūda bulduḵ dest-res
Tekye-i ‘ aşḵ içre alup pīr-i ma‘ nādan nefes

⁵ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifünī”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁶ Ḷāf-ı Ḷur‘ān ibaresiyle “**Kāf ve’l-kur‘āni**’l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf.** Şerefli **Kur’an’a andolsun** (Kāf 50/1)’e atıfta bulunulmaktadır.

⁷ a: rāhını: yolunu USD.

⁴⁰¹ 100b.

Ṭolidur dil cur' adānı gelsün esrār isteyen

3. İrişüp feyz-i İlāha pīre teslīm olmışuz
Cān u dil terkin urup meydān-ı 'aşka gelmişüz
Vāşıl-ı ma' nā olup sırr-ı vücūdı bilmişüz
Ṭolidur dil cur' adānı gelsün esrār isteyen
4. El çeküp dünyā-yı fāniden tevellā eyledük
Cān u dilden tekye-i 'aşka teberrā eyledük
Şürete dil virmeyüp tekmil-i ma' nā eyledük
Ṭolidur dil cur' adānı gelsün esrār isteyen
5. Terk-i tecrīd ü ḳalender bī-kes ü bī-dil yetīm
Ḥāniḳāh-ı Gülşenide niçe dem olduḳ muḳīm
Añladuḳ keyfiyet-i aḥvāli Ża' fi 'an-żamīm
Ṭolidur dil cur' adānı gelsün esrār isteyen

402.

Bedrī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gel cihān içre göz aç ādemde bu esmāyı gör
Ḳıl teferrüc dil serāyın 'ālem-i kübrāyı gör
2. 'Ārif ol gel şüret-i insānda ḳalma zāta baḳ
Naḳş olup baḥr üzre her dem mevc urur deryāyı gör
3. Ger ene 'l-Ḥaḳ sırrına irmek dilerseñ zāhidā
Ḥālet-i Manşūra ir başındaki sevdāyı gör
4. Sen seni evvel helāk it sen helāk olmazdan uş

⁴⁰² 101a.

Terk-i tecrîd ol özüñden lâya var illâyı gör

5. Bedriyâ her vâ' izün gûş itme yañlış kışşasın
Mü' minüñ qalbinde pinhânam diyen Mevlâyı gör

403.

Su'âlî Güyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Bî-tekellüf ser virür sırdur gerekdür ehl-i 'aşq
Zü-fünün olmuş begüm cevher gerekdür ehl-i 'aşq
2. Gerçi her ahmaq kitâb-ı hüsn içinde ders oqur
Mekteb-i gamda velî ezber gerekdür ehl-i 'aşq
3. Şöyle bir baqr-i ma'ânî kânına kılsun qarâr
Degme gavvâş irmesün gevher gerekdür ehl-i 'aşq
4. Faqr-ıla faqr eyleyüben zilleti devlet bilüp
Yüzi ağı var-iken pür-zer gerekdür ehl-i 'aşq
5. Ey Su'âlî kırye-i mişnetde maşşül-ı gamı
Şâh-ı hüsne iricek defter gerekdür ehl-i 'aşq

404.

Hayrî Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Haq görünmez halka hergiz şüret-i inkârda
Görünür her şeyde lîkin hâlet-i ikrârda

⁴⁰³ 101a.

⁴⁰⁴ 101b. Bu şiir HRD neşrinde yok.

2. Āhîretde aḥsen-i şüretde Rabbisin gören
Ol kişidür kim görüpdür vechini bu dârda
3. Kanda baksa *semme vechullāh* sırrın fehm idüp
Okuya *seb' al-meşānî*³ ruḥ-ı dildârda
4. Olımaz tebdîl-i aḥlâk itmeyen abdâl-ı Hâk
Cehd idüp dâhil olıgör defter-i ebrârda
5. Fırşatı bilgil gānîmet olmaḥ isterseñ sa' id
'Ömri zāyi' eyleme olgıl hemîşe kârda
6. *Men 'aref* remzin bilen taḥkîk bildi Rabbisin
Taldı vaḥdet baḥrine ğarḥ oldı ol envârda
7. Olmadum vāşıl dirîgâ diyü Ḥayrî ağlama
Çün bilirsün yāruñı zāhir ḳamu esrârda

405.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bende-i 'aşḳ ol gönül 'ālemde sulṭānlıḳ budur
Aḥsen-i takvîme sâcid ol ki insānlıḳ budur

³ Ve lillāhi'l-meşriku ve'l-magribu fe eynemā tuvellū fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alim (alimun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz **Allah'ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115). “Ve lekad âteynāke **seb'an** minel **mesānî** vel kur'ānel azim (azîme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb'al-meşānî ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatıha'nın yedi âyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

⁶ “Men arefe nefsehū fekad arefe Rabbehū”: Kendini bilen Rabb'ini bilir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 122-123.)

⁴⁰⁵ 101b. Bu şiir HRD neşrinde yok.

¹ “Lekad halakne'l-insāne fî **aḥseni takvîm (takvîmin)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

2. ‘ Ārif ol añla rümüz-ı mūr-ı haṭṭ-ı dil-beri
Hüdhüdāsā sālik-i rāh ol Süleymānlık budur
3. Zāhid-i efsürde-dil efsānesin gūş eyleyüp
‘ Aşḫdan i‘ rāz iderseñ bil ki nādānlık budur
4. Ka‘ be-i dīdāra karşı kıll teveccüh yüz sürüp
Cān u başı kıll fedā yolına ḫurbānlık budur
5. Cān göziyle Ḥaḫḫı gör mir ‘āt-ı vech-i yārda
Mezheb-i ‘ aşḫ içre Ḥayrī pāk dāmānlık budur

406.

Semā‘ ī Rāst

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Gel ey cān bülbüli depret zebānı
Ki sensin gülşen-i dil ḫurde-bānı
2. Ser-āğāz eyle ‘ ālem cūşa gelsün
Mey-i gül-reng-i şāfi nūşa gelsün
3. Göñül ser-mest olup gelsün ḫurūşa
Şalā eyleñ cihānda bāde-nūşa
4. Beyān it sırr-ı ‘ aşḫ-ı dil-güşāyı
Zebān bend it añup zıkr-i Ḥudāyı
5. Göñülden ğayr-ı Ḥaḫḫı eyle fānı

⁴⁰⁶ 101b. Sarı-İlgar 2008: 2. Şiir.

³ b: eyleñ cihānda: olsun cihāda SED.

⁴ b: bend it: depret SED.

⁵ b: ḫalāsın tā: ola hayy-ı SED.

Dilerseñ alasın t cvidn

6. Bilrsin kim cihn bir khne zendr
amu varlı an bir prehendr

7. Anun aldanmaıl line ey yr
Ki varı olur hir gzne mr

8. Ki ben dil-asta grdm byledr l
Bu yolda eyledm servi boyum dl

9. Yzm k eyleyp ıldum zm k
Grindi aruma bir gevher-i pk

10. Ban bildrdi esrrun beynn
Uladurdı hemn-dem cna cnn

11. Bu cn iinde bir cnn belrdi
Gnlde srev [] n belrdi

12. Uladı birbirinden bir serya
Ki a' n eyleyler cemli gkde aya

13. Anun ayrnyam ayrıdan zd
Fen idp amusın eyledm yd

14. Hemn bir nra ıldum kim Eaddur

⁶ a: Bilrsin kim cihn bir: Bu dnya unki bildn SED.

⁷ a: Anun: Sakın SED.

b: Ki: Ki her SED, gzne: gze SED.

⁸ a: Ki:  SED.

⁹ a: zm k: zm k SED.

b: aruma: arudan SED.

¹⁰ a: esrrun: esrrı SED.

b: Uladurdı: Uladırdum SED.

¹³ b: idp: virp SED.

Şıfāt u zātı *Allāhu 's-sameddür*

15. Kişi kim andadur ğayrıda n'eyler
Ya bu 'aşk-ile olan sende n'eyler
16. Ki ednā pāyedür 'arş-ı muṭabbağ
Ki ser-engüşt āvāzıdur muḥaqqāğ
17. Kağan bir ola ma' şük-ıla 'āşık
Ne kim kılsa olur aña yaraşık
18. Vücūdum rāh-ı 'aşkda eyledüm terk
İrilmazam ayağum başmışam berk
19. Beni şāhum iletdi bir maḳāma
Kağusun şatmışam bir cur'a cāma
20. Semā' i her ne kim var
Her işde ayrılıkdur āḫir-kār

407.

Hū Dost

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

¹⁴ a: kim: ki SED.

“Allāhu 's-samed (samedu).”: “Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.)” (İhlas 112/2).

¹⁵ b: Ya bu: Bu SED, sende: pes sende SED.

¹⁶ b: Ki ser-engüşt avāzıdur muhakkak: Ser engüşt-i āvīz mu' allağ Y, Sarı-İlgar 2008: 2. Şiirden yararlanılmıştır.

¹⁷ a: ola: olsa SED.

b: Ne kim kılsa olur aña: Ne kılsalar aña olur SED.

¹⁸ a: Vücūdum: Vücūdı SED.

b: İrilmazam: Ayırmazam SED.

¹⁹ b: cur'a: tolu SED.

²⁰ a:: Tamām olsun SED, kim: ki SED.

⁴⁰⁷ 102b.

1. Götürenler ara yerden hicābı
Ne şorigördi vü ne hisābı
2. Bulardur şorisuz giren behište
Ne Rıdvān görür anı ne ferişte
3. Bu söze hikmet-i Rabbānī dirler
Ne kim lāyıkdur aña anı dirler
4. Bu hikmetden anı ister Yaradan
Ki sen seni çıkarasın aradan
5. Çün āzād olasın sen kendüzüñden
Tecellī nūr-ı Hağ ola yüzüñden
6. Göñül ‘ālemlerine yol ile den
Ferāğat bulur ol havf u recādan
7. Ne kórku var senüñ tamu odından
Utanur tamu ār [ey]ler odumdan
8. Giricek hāliš altun yanar oda
Od içinde dağı düterse oda
9. Dağı gökçek olur oddan çıkıncağ
Kamaşur oldum aña göz bakıncağ
10. Kāmu fi‘ li hağīkat Hağ yaradur
Kimi merhem-durur kimi yaredür

408.

⁴⁰⁸ 102b. Güneş 2011: 105. Gazel.

Dervîş Mişālî Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ādemi fehm eyledüñse 'alleme 'l-esmā nedür
Nükte-i sırr-ı müsem mā' nā-yı esmā nedür
2. Ƙanda irür feyz-i raḥmet on sekiz biñ 'āleme
Otuz iki dürr-ile peydā idi deryā nedür
3. Elf ü bī vü tī vü şī oldı [şıfat-ı] Zü 'l-celāl
Ƙaplamış iki cihān[1] zāt-ı bī-hem-tā nedür
4. Zülf-ile Ƙaşuñ ḥurūfin fehm idenler bildiler
Ƙābe Ƙavseyni rümüz-ı leyletü 'l-Esrā nedür
5. Cennet-i heştüme dāḥil olmayısar 'āḳıbet
Bilmeyen Ḥaḳdan beyānın 'urvetü 'l-vuṣḳā nedür
6. Bulduñ-ısa ger derecāt hem daḳāyıḳdan vuḳūf
Āfitāb u māh-tāb u günbed-i ḥaḍrā nedür
7. 'Ārif olduñsa kelāmullāh ene 'l-Ḥaḳ sırrına

¹ a: 'allemel-esmā: 'ilmü 'l esmāsı nedür MSD.

b: Nükte-i sırr-ı müsem mā' nā-yı esmā: Ḥikmet-i muḥkem rumüz pā vü çā jā gā MSD.

“Ve **alleme** ādeme 'l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale 'l-melāiketı fe kāle enbiünı bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem'e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

² a: Ƙanda: Ƙandan MSD.

b: idi: yedi MSD.

⁴ b: Ƙavseyni: Ƙavseyn MSD.

⁵ a: beyānın: beyān MSD.

“Lā ikrāhe fīd-dīni kad tebeyyene 'r-ruşdu mine 'l-gayy (gayyi), fe men yekfür bi 't-tāgūti ve yu 'min billāhi fe kadistemseke bi 'l-**urveti 'l-vuṣḳā**, lānfisāme lehā, vallāhu semīun alim(alimun).”: Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde kim tāgūtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa** yapılmıştır. Allah, hakkıyla iştendir, hakkıyla bilendir (Bakara 2/256).

⁶ a: derecāt hem: derecāt u Y, burücāt u MSD, vuḳūf: ḥaber MSD.

⁷ a: kelāmullāh ene 'l-Ḥaḳ: kelāmullāh-ı nāṭıḳ MSD.

Ḳāf ve 'l- Ḳur'an [u] *yā sîn* sûre-i *tâ hâ* nedür

8. Ḳıble-i taḥḳîke irdi vech-i pâk-i âdemi
Fehm idüp Beytü 'l-ḥarâm ü Mescidü 'l-Aḳşâ nedür
9. Ḳāf u ḥiden âdem-i ma' nâ 'ı idrâk eyleyen
Bildi kuvvet-i ḥarf ü şavt ü nuṭḳ-ı eşyâ nedür
10. Kâf-ı tenden çünki pervâz eyleye ' Anḳâ-i rûḥ
Ḳanda mi' râc eyler aña menzil [ü] me' vâ nedür
11. Nokta-ı bâyi Mişâlî derk iden Ḥaydar gibi
Añladı naḳḳâş-ı naḳşı Münşî-i inşâ nedür

409.

Fuzûlî Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Secdedür her ḳanda bir büt görsem âyînüm benüm
Ḥ^wâh mü 'min ḥ^wâh kâfir ṭut budur dînüm benüm
2. Bâğbân şimşâd u nesrînüñ baña ' arz eyleme

“Ḳāf ve 'l-kur'āni 'l-mecīd(mecīdi).”: **Ḳāf**. Şerefli **Kur'an'a andolsun** (Ḳāf 50/1). “Yā sîn”: Yā sîn (Yā sîn 36/1). “Tā hâ”: Tā hâ (Tā hâ 20/1).

⁸ a: irdi: bildi MSD.

b: idüp: iden MSD.

⁹ b: Bildi ḳüt-i ḥarf ü şavt ü nuṭḳ-ı: Bildi nuṭḳ u şüret ü ḥarf ü kuvvet-i MSD. Bu mısraın vezni bozuk.

¹⁰ eyler: eyler eyler Y.

¹¹ b: naḳḳâş-ı naḳşı: naḳḳâş naḳş u MSD.

⁴⁰⁹ 103a. Kenan Akyüz vd. 1997: 206. Gazel.

¹ a: Ḥ^wâh mü 'min ḥ^wâh kâfir: Hâh kâfir hâh mü 'min FZD.

² a: eyleme: etme kim FZD. Mecmuada bulunmayıp FZD neşrinde bulunan beyitler şunlardır:

Çäre umdum la'l-i şîrininden eşk-i telhime

Telh güftâr ile aldın cân-ı şîrinim benim

Bende sâkin oldu derd-i aşk Mecnun'dan geçip

Ol kâd ü ruhsârdur şimşâd u nesrînüm benüm

3. Hâk-i dergâhın nazardan sürme ey seylâb-ı eşk
Kılma zâyî^ç sürme-i çeşm-i cihân-bînüm benüm
4. Eşk mevci gezdürür her yan tenüm hâşâkini
Mümkün olmaz eşk taḥrîkiyle teskînüm benüm
5. Ey Fuzûlî her yeten ta^ç n eyler oldı ḥâlüme
Bu yeter ehl-i melâmet içre taḥsînüm benüm

410.

Kaşîde-i Şer^ç -i Monlâ Vaḥdetî

Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilün

1. Tâ tecellî eyledi ḥürşid-i pür-envâr-ı şer^ç
Kıldı âfâkı münevver pertev-i âşâr-ı şer^ç
2. Kâlb olınsa ^ç arş olur bi^çl-fi^ç l şer^ç -i Muştafâ
Gel bu remzi fehm kıl ey tâlib-i esrâr-ı şer^ç
3. ^ç Arş-ı a^ç lâya ^ç urûc eyler-idüm Raḥmân-mişâl
Cân u dilden her kim eylerse bugün ikrâr-ı şer^ç
4. Çâr erkân üzre kurdı on sekiz biñ ^ç âlemi
Gör ne ḥikmet zâhir itdi Ḥâzret-i mi^ç mâr-ı şer^ç
5. Kopardan bir taşını başın alurlar yerine
Kelle-i a^ç dâ ile ta^ç mîr olur dîvâr-ı şer^ç

Andan artuktur meger aşk içre temkînîm benim

⁴¹⁰ 103a. Bu şiir VHD neşrinde yok.

6. Kâfir ü zindîk ü mel' ündür [kim] anlar şübhesüz
Her kim ol şeytân-mânend eyleye inkâr-ı şer'
7. İrdiler 'ayne'l-yaķine buldılar Hâķķa'l-yaķin
Cân u başın eyleyenler 'aşķ-ıla îşâr-ı şer'
8. Güş-ı cân-ıla işit ey dil şaķın fevt eyleme
Vaħy-i muţlaķdur muħaķķaķ ser-be-ser iş'âr-ı şer'
9. Gösterür dîdârını Mevlâ kıyâmetde saña
Gösterürse ger bugün envârını ruħsâr-ı şer'
10. Zâhidâ sırr-ı ene'l-Hâķdan şaķın dem urma kim
Şiblî vü Manşür gör kim oldılar ber-dâr-ı şer'
11. Gevher-i kân-ı ezeldür lü'lü'-i baħr-i kıdem
Güşuña mengüş olan ey Vaħdetî aħbâr-ı şer'
12. Hı'âce-i dehrüñ metâ' ı şatılup alduķça var
Eksük olmasun İlâhî revnaķ-ı bâzâr-ı şer'

411.

Haķâyî Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Gel temâşâ eylegil zâhid cemâlullâha baķ
Perde-i pindâri ķaldır *semme vechullâha* baķ
2. Kâşif-i levh-i haķâyıķ sırr-ı *sübħânellezî*

⁴¹¹ 103b. Şahin 2011: 315. s.

¹ b: şümme: semme HTD.

Ve lillâhi'l-meşriku ve'l-magribu fe eynemâ tuvellü fe **semme vechullâh (vechullâhi)** innallâhe vâsiun alim (alimun): Doĝu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz **Allah'ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

Nūr-ı *kerremnā* ile āyine-i Allāha baķ

3. Rā vü mīm ü zā-y-ıla idrāk kııl māhiyyetüñ
Mazhar-ı Qur'ān-ı Haķ esrār-ı Fazlullāha baķ
4. Şāhib-i tefsīr-i ma' nā ' ālim-i ' ilm-i ledün
Feyz-i pīr-i ma' nevī kesb eyle rūhullāha baķ
5. Bīst ü heşt ü sī vü düdür noķta-ı bism-i İlāh
Sāye-i Rūhü'l-Ķudüs ' ayn-ı kelāmullāha baķ
6. Fātiĥ-i miftāĥ-ı ebvāb-ı tılısmāt-ı Hudā
Nāzır-ı mir'āt-ı Allāh olan ehlullāha baķ
7. Ey Haķāyī ' ālem-i zāhir vücüd-ı muţlaķı
Görmek isterseñ cemāl-i nūr-ı zātullāha baķ

412.

Ķazel-i Nesīmī Tahmīs-i Şerĥī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Eyā ĥatm-i nübüvvet sırr-ı Qur'ān-ı Ĥabībullāh
Senüñ şānuñdadur Raĥmān ki sensin şāh-ı ' arşullāh

² “**Subhānellezī** esrā bi ' abdiĥī leylen mine'l-mescidi'l-harāmi ilel-mescidi'l-aksallezī bāreknā havlehu li nuriyehu min āyātınā, innehu huve's-semī' ul-basīr (basīru).”: Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götürün **Allah'ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir (İsrā 17/1). “Ve lekad **kerremnā** benī ādeme ve hamelnāhum fil berri vel bahri ve razaknāhum minet tayyibāti ve faddalnāhum alā kesirin mimmen halaknā tafdilā (tafdilen).”: Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan **üstün kıldık** (İsrā 17/70).

⁶ a: miftāĥ-ı: miftāĥı HTD.

⁴¹² 103b. Şerĥī'nin tahmis ettiği Nesīmī'nin gazeli divanda bulunmayıp Köksal 2009: 132-133. sayfada bulunmaktadır.

¹ d: ey dil-ber açıldı kân-ı: açıldı i dil-ber cümle FNŞ.

“**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya' rifünī”: **Ben gizli bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 91.)

Dehānuñ çeşme-i ervāḥ nişān-ı sırr-ı nuṭkullāh
Yüzüñ ḥarfinden ey dil-ber açıldı kân-ı bābullāh
Oğur anı müderrisler beyān-ı *küntü kenzullāh*

2. Rümüz-ı lafza-ı Allāh kim olsa ‘ilm-ile vāqıf
Beyān-ı lafzatullāhı_ıder destüñden ol ‘ārif
Ḥaṭuñ *seb‘al-meşānī*dür bize bildürdi ol hātif
Ḥaṣuñla kirpügüñ zülfüñ beyān-ı eyleyen ‘ārif
Bilüpdür ebcedüñ sırrın anuñ adıdur ehlullāh

3. Ḥabībüñ ḳurretü’l-‘aynı imāmeyn-i imāmetdür
Ḥaṣuñ miḥrābına secde ḳılan şāḥib-kerāmetdür
Ḥaṣuñla kirpügüñ zülfüñ baña Ḥaḳdan hidāyetdür
Yüzüñ el-ḥamdulillāhdur anuñ-çün yedi āyetdür
Yazılmış naḳş-ıla gördüm ‘aceb saṭr-ı kelāmullāh

4. O ḳadd-i serv-i bālāyı temāşā eylemek ey dil
O sâ‘id sîm-sîmāyı temāşā eylemek ey dil
Muṭahhar cism-i Mevlāyı temāşā eylemek ey dil
O bālā-yı dil-ārāyı temāşā eylemek ey dil
‘Aceb şüret ‘aceb hey’et ‘aceb Ṭür-ı Kelīmullāh

5. Şaṣuñ ḳullāb idüp ğamzeñ ḳıya baḳdı baña ‘örfen

² “Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānī** vel kur‘ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

⁴ d: O: Bu FNŞ, dil-ārāyı: dil-ārādan FNŞ, eylemek: eylegil FNŞ.
e: hey’et ‘aceb: hey’et budur FNŞ.

⁵ d: Tamāmet: Tamām-ı FNŞ, oğudum: oğudum FNŞ.

e: çeşmüme: gözüme FNŞ, şemme vechullāh: ez “şemme vechullāh” FNŞ.

“Saffēn” ibaresi Kehf 18/48, Tā hā 20/64, Saffat 37/1, Muhammed 47/15, Saf 61/4, Nebe 78/38, Fecr 82/22 ayetlerinde geçmektedir. “Ve’s-sāffati **saffā (saffēn).**” **Saf bağlayıp duranlara** andolsun: (Saffat 37/1). Ve lillāhi’l-meşriku ve’l-magribu fe eynemā tuvellü fe **şemme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alim (alimun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz **Allah’ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

Gözün devrinde müjgānuñ düzülmüş şaf u *ve ş-şaffen*
Anuñ üstinde kavseynüñ yazılmış nāz-ıla luţfen
Tamāmet Muşhafı gördüm okudum harf bā-ħarfen
Görinmez çeşmüme billāh be-ğayrı *semme vechullāh*

6. Fenādur devlet-i dünyā eger begdür eger zā' yim
Eyā şūfī riyā-ile niçe bir 'uzlet ü şāyim
Berü gel zıkr ü zıkrullāh idelüm dāyim ü kıyım
'Acāyib mazhar-ı Ĥağdur huvallāhu ebed dāyim
Eger Ĥağdur disem vācib budur Celle Celālullāh
7. Dālālet ehline hādī olandur muţlaķā Mehdī
Kelām u 'ilm-i esmāyı bilendür muţlaķā Mehdī
Be-lām u fī vü zād-ıla gelendür muţlaķā Mehdī
Hüve 'l-evvel hüve 'l-āħir hüve 'l-hādī vü yā Mehdī
'Alī ferzendisin şāhā ki sensin bā-i bismillāh
8. Eyā şāh-ı cihāndārum eger ced ger ebīsin sen
Vü yā hādī dil-ārāmum veled sırr-ı ebīsin sen
Velāyet gösteren baţnında ümmīnūñ şabīsin sen
'Alī sensin veliy sensin veliyy-i Ĥağ nebīsin sen
Veliy gerçeklerūñ şāhı ki sensin sırr-ı Fazlullāh
9. Eyā Sultān heşt kişver maķāmuñ 'arş-ı 'ulyādur
Tecellā-yı cemālūñden cihān cümle münevverdür
Bu Şerhī ĥastanuñ cānı senūñ luţfuñla iħyādur
Melā 'ik Ādem-i ĥākī senūñ nuţķuñla gūyādur
Nesīmī hasteye sensin Mesīħ-i zāt-ı rūħullāh

⁶ d: huvallāhu ebed dāyim: "hüvallāhu'l-ebed" dā'im FNŞ.

⁸ d: veliyy-i vaşıyy-i FNŞ, nebīsin sen: nebī sensin FNŞ.

⁹ b: münevver kelimesinin üzerinde "bīnā" kelimesi yazılıdır.

d: Ādem-i ĥākī senūñ nuţķuñla: Ādem u Ĥavva anuñ nuţķıyla FNŞ.

e: sensin Mesīħ-i zāt-ı rūħullāh: Ĥağ'dan demīd ez-nefı-i rūħullāh FNŞ. FNŞ'de beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-5-4-6-7-8-9.

413.

[Zihnî]

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

1. Manzûruñ eger olmaz-ise 'âlem-i vahdet
Bağmaz saña iki göz-ile hâ-yı hüviyyet
2. Gün gibi eger şâhid-i 'ayânı görürdüñ
Ey münkir eger olsa idi sende başîret
3. Ma' nâ-yı pes-i perdeden âgeh midür ol kim
Bu bezmi hayâl eyleye hengâme-i şüret
4. Hâlvetüñe kırbı göremezsın nazaruñdan
Mağv olmayıcağ yeri ile 'âlem-i keşret
5. Dünyâyı degül kendüñi dağı unudursın
Haqqâ ki 'aceb vâdî imiş 'âlem-i hayret
6. Meylüm leb-i şîrîn-i şeker-bârına yâruñ
Bir gâyete yetdi ki baña oldı tabî' at
7. Biñ kerre fedâ eyler-idüm dil-bere Zihnî
Cân nağdi eger olmasa sînemde emânet

414.

Celâlî Fermâyed

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kaşlaruñ cevriñ çeken kavı-ı kâzâdan gam yimez

⁴¹³ 104b.

⁴¹⁴ 104b. Bu şiir CLD'de yok.

Zahm-ı peykānuñ gören sehm-i belādan ğam yimez

2. Kākülün çok başlu olduĝın bilür gönüm velī
Tālib-i gencīne-i hūsn ejdehādan ğam yimez
3. Zülfüñe tolaşmaz ulaşmaz haṭ-ı hūsnüñe dil
Sālik-i meczūb olan sehv [ü] ḥatādan ğam yimez
4. Sen saçı Leylā yolında post-püş olan kişi
Cübbe vü destār-ıla tāc u ḳabādan ğam yimez
5. Sālik-i ‘aşkā melāmet bābın açma zāhidā
Kim melāmet ehli ol zerḳ ü riyādan ğam yimez
6. Ağlamaz hecrüñde dīdem itlerinde[n] kūyuñuñ
Mülket-i ğurbetde merdüm āşinādan ğam yimez
7. Cevrüñ ey ḳaşı kemānum öğrenüpdür çekmege
Hiç Celālī çākerüñ tīr-i cefādan ğam yimez

415.

Muḥammes-i ‘Alīmī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Tā ki envār-ı Muḥammed cismüme hem-rāhdur
Mürşidüm şāhib-beyān-ı *ḳul kefā billāhdur*
‘Aşkuñı cānuma itdüm ki ḥub-ı Allāhdur
Dil-berā vechüñ senüñ vech-i kelāmullāhdur

⁴¹⁵ 104b. Muḥammes: Taḥmīs Y.

¹ “Kul kefā billāhi” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkār edenler, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. **De ki:** “Benimle sizin aranızda şahit olarak **Allah** ve bir de yanında kitap (Kur’an) bilgisi bulunanlar **yeter.**” (Rad 13/43); **De ki:** “Benimle sizin aranızda şahit olarak **Allah yeter.** O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batla inanıp Allah’ı inkār edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır.” (Ankebut 29/52).

Naş olan ol vech-i pāk içinde Fazlullāhdur

2. Zāhidā bir niçe āyet bulmuşam Qur'ānda ben
Kim Hāqı görse gerekdür bir zamānda çeşm-i ten
Ol zamāndur bu zamān sen ğāfil ü gördi gören
Ey cemāl-i zāt-ı pāke ğayr-ı mer'idür diyen
Her neye kim bakar-ısañ *semme vechullāhdur*
3. Ādem'idür bā-i bismillāh 'ir-raḥmāni 'r-raḥīm
Aña secde kılmayandur dīv-i şeytāni 'r-recīm
Pes ne ma' nādan olursın geh şahīḥ ü geh saḳīm
Ey hidāyet isteyen Hāqdan şırāt-ı müstaḳīm
İstivā-yı ādemi gör kim sebīlullāhdur
4. Sırr-ı engüşt-ile tayy oldı semāvāt u zemīn
Yırlerin tıtdı kelām-ı fazl-ı Yezdān-ı mübīn
Gördüğün Hāq bil hele ben bildigüm budur hemīn
Ḥor bakma şüretine her nemed-püşuñ şaḳın
Ma' nāya baḳ gönüle gir gör ki 'arşullāhdur
5. Şanmañuz kim yoḳluḳ var ola varlık mün'adim
Pes kamu şeyden Hāquñ varlığı oldı münfehim
Cism-i eşyāda nuḫūkdur nūr-ı ğayr-ı münḳasım
'Ayn ma' nādur şuver-i taḥḳīke baḳsañ zīrā kim
Sırr-ı zāt-ı pāki Allāhuñ şifātullāhdur
6. Ādemüñ re'isidür mi' rāc-ı Mūsā kūh-ı Tūr
Levḥ-i vechidür yazılmış on iki ḥaḫḫ-ı suḫūr
Ol kelāmullāhdur kim itdi ādemden zuḫūr

² Ve lillāhi'l-meşriku ve'l-magribu fe eynemā tuvellū fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alīm (alīmun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz **Allah'ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

⁶ a: re' isidür: re'isi-durur Y.

‘ Ālem üçdür üçü de Ƙur’ānadur meclā-yı nūr
Cümlesi mir’āt-ı āyāt-ı kelāmullāhdur

7. Sırr-ı ādemdür kelām-ı nefis-i Ƙudret didüğüñ
HilƘat-i şāhib-beyāndur fazl-ı raḥmet didüğüñ
..... didüğüñ
Ey ‘ Alīmī lafz u ma‘ nā Rūḥ-ı şūret didüğüñ
HulƘ u emr ü dünye ‘ uƘbā ḥasbeten lillāhdur

416.

Ca‘ ferī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bendeyüz bir şāha kim [bu] ‘ ālemüñ Sulṭānidur
Kāyinātuñ serveri bil ki cihānuñ cānidur
2. On sekiz biñ ‘ ālemi rām eylemişdür emrine
Vaḥş ü ṭayr ü ins ü cinn dārende-i fermānidur
3. Menba‘ -ı cūd u seḫā hem ma‘ den-i ḥilm ü ḥayā
Maḫzen-i esrār-ı ‘ ilm luṭf-ıla iḥsān kānidur
4. Tā ki ol demden berü geldi vücūda kāyināt
Ḥākim oldur ḥükm anuñdur devr anuñ devrānidur
5. Ḥaydar-ı Kerrār imām-ı evvelīn ü āḫirīn
Ƙāyim-i dīn-i Nebī hem Tañrınıñ aşlanıdur
6. Evliyānuñdur bil ol serdār-ı dīn ser-çeşmesi

⁴¹⁶ 105b. Bedir 2004: 40. Şiir.

² a: emrine: kendine CFD.

³ b: esrār-ı ‘ ilm: ‘ ilm-i Ḥudā CFD, kānidur: kändur CFD.

⁵ b: aşlanıdur: arşlanıdur CFD.

Enbiyānuñ hem delil-i hüccet ü bürhānidur

7. Gün yüzünüñdür anuñ hürşid-i ekber zerresi
Cān göginüñ şemme-i hüsni meh-i tābānidur
8. Dide-i devrān şecā' atde mişālin görmedi
Hem sehvāvetde kamu cūd ehlinüñ ol cānidur
9. Ca' ferī çün menşe'-i 'ilm ü 'ameldür ol veliy
Aña kim pey-rev olursa ol 'ālim Rābbānidür

417.

Kātib Fermāyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Dimek olmaz aña gel ol ki dem-i yaz açılır
Ruḥ-ı cānān gülidür şol ki kış u yaz açılır
2. Açılır bāğ-ı cihān içre niçe sünbül ü gül
Zülf-i dil-ber ruḥ-ı gül gibi iñen az açılır
3. Yāra didüm dehenüñ sırrını şorsam ola mı
Didi gel şorma anı zīrā ki çok rāz açılır
4. Bāğ-ı hüsniinde açılmadügi bir berg-i vefā
Līk her şām u seher şive-i nāz açılır
5. Olmadı bāb-ı vefā fetḥi müyesser hergiz
Yār cevri kapısı Kātibe durmaz açılır

⁸ b: cānidur; hānidur CFD.

⁹ a: menşe'-i: münşi-i CFD.

⁴¹⁷ 105b.

418.

Nūrī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cennetü 'l-Me 'vā ki dirler kūy-ı cānāndur baña
Yārsuz 'ālem cinān olursa zindāndur baña
2. Zāhidā gel senlügüñden sen seni şāf idegör
Geçeli ben benlügümden hayli devrāndur baña
3. Hālet-i 'aşkum görüp Ferhād hayretten didi
Da' vā-ı 'aşk eylemek bu yolda bühtāndur baña
4. Sevmişem ol Yūsufi kıldur diyü ta' n eyleme
Saña kıul ise n'ola ey h'āce sulţāndur baña
5. Cām-ı la' lüñsüz senüñ ey dil-ber-i devr-i zamān
Elde tutduğum kadehde mey tolu kıandur baña
6. Hüsrevā altunlu üsküfin geyüp kıarşumda şem'
Bir yalıñ yüzlü [vü] güzel şüñ oğlandur baña
7. NürİYem mescidde olurum gehī mey-ğānede
Hāniķāh u mescid ü mey-ğāne yeksāndur baña

419.

Zeynī Rāst

Mef' ülü Fā' ilātün Mef' ülü Fā' ilātün

1. Şüfi kıo ğayrıyı sen bāğ-ı cinānı gözle

⁴¹⁸ 105b. Bu şiir PND'de yok.

⁴¹⁹ 106a.

Bağ rüy-ı yāra görmek isterseñ anı gözle

2. Ābādı dehrüñ ey dil āhır ħarāb olısar
Vīrānelerde yatan genc-i nihānı gözle
3. Bağdum cemāl-i yāra gördüm Ħağı mu‘ ayyen
Dirler egerçi kimse görmedi anı gözle
4. Ol çeşm ü ebrūvānuñ eṭfāl-i Türke beñzer
Ħarşumda nice çeker tır ü kemānı gözle
5. Gıdüñ diyār-ı ‘aşka Zeynī egerçi ammā
Yār-ıla berkit evvel ‘ahd ü emānı gözle

420.

Ħayrī Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Cihānuñ varlığı cānı muħağğak añla kim hūdur
Cemī‘ -i ehl-i Ħağğıñ ittifağı mezhebi budur
2. Zāmīrūñden giderme zıkr-i Ħağğı dem-be-dem hū di
Ki zıkr-i dāyim itmek Ħağğı ey dil hoş güzel hūdur
3. Şırāt-ı müstağimūñ kim işitmişsin şıfātını
Ħılıçdan tiz kıldan ince dirler bil ħağ-ı rūdur
4. Bu remzi mañtuğu ‘ı-ğayrı bilen Ħağ ehlidür ancak
Kim anlar bāğ-ı ‘irfān içre ħandāndur ü hoş būdur
5. Sipās ü minnet Allāha ki fazlından gice gündüz

⁴²⁰ 106a. Bu şiir HRD neşrinde yok.

Semā^c vü zıkr ü tesbîhi bu Hıyırî bendenüñ hûdur

421.

Yemîni Güyed

Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

1. ebrār-ı aşk
Gösterendür [ol] bize esrār-ı aşk
2. Zülf ü kaç u kirpügüñ esrārını
Luṭf idüben bildire güftār-ı aşk
3. Her kimüñ boynında yok aşık degül
‘Urvetü ’l-vuskā ile zünnār-ı aşk
4. Şol saçı ḥablü ’l-metînüñ ḥakkı-çün
Uş bu vechullāh içinde dār-ı aşk
5. Ey Yemîni zühd ü taqvā perdedür
Perdeyi yırt görine dīdār-ı aşk

422.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

1. Gerdiş-i çarḥ-ı felek seyrān-ı aşk
Cümle eşyā tābi^c -i fermān-ı aşk

⁴²¹ 106a.

³ “Lā ikrāhe fid-dīni kad tebeyene ’r-ruşdu mine ’l-gayy (gayyi), fe men yekfur bi ’t-tāgūti ve yu ’min billāhi fe kadistemseke bi ’l-**‘urveti ’l-vuskā**, lānfisāme lehā, vallāhu semīun alīm (alimun).”: Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde kim tāgūtu tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa** yapmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (Bakara 2/256).

⁴²² 106b.

2. ‘Ayn u şīn u k̄āf Ḥaḵ vechūñdedür
Ḥüsñüñi gören olur ḵurbān-ı ‘aşḵ
3. Zūlf ü ḵaş u kirpügüñden dem-be-dem
Görünür ‘āşıḵlara iḥsān-ı ‘aşḵ
4. Zāhid ü ‘ābid ḥacerdendür meger
Bu sebebden olmaz ol miḥmān-ı ‘aşḵ
5. *Küntü kenzūñ* ḥānesinden geldi uş
Zāhir oldı ‘āleme sulṭān-ı ‘aşḵ
6. *Şūret-i şābin ḵaṭaṭ* Fazl-ı İlāh
Dünye vü ‘uḵbāda ol cānān-ı ‘aşḵ
7. Ey Yemīnī ‘āşıḵ-ı vech ol bugün
Geldi çün ‘āşıḵlara devrān-ı ‘aşḵ
8. Pādişāh-ı dehr olursa nā-gehān
Bende eyler özine Raḥmān-ı ‘aşḵ

423.

Seliḵi Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Cān nice ma‘ mūr olur ten mülki vīrān olmadın
Ḷalbe cem‘ iyyet mi_ olur ḵālīb perīşān olmadın
2. Dāne-i ümmīdden bir ḥabbe olmaz ḥāşılıñ

⁵ “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifünī”: **Ben** gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁶ “Şūret-i şābin ḵaṭaṭ” ibaresi ile Hz. Peygamber’in miraç gecesinde Allah’ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413.)

⁴²³ 106b. Bu şiir SLD neşrinde yok.

Eşk-i çeşmüñ mezra^ç -1 ^çālemde bārān olmadın

3. Menba^ç -1 dürr-i ma^ç ārif olımazsın ^çāķıbet
Dilde tā hūn-1 ciger deryā-yı ^çummān olmadın
4. Gül gibi gülzār-1 ^çālemde açılmazsın dilā
Ėonçe gibi derdle baĖruñ olmadın
5. Ola mı rūşen senūñle meclis-i erbāb-1 dil
Ey Selīķi Şem^ç veş

424.

Siyāhī Fermāyed

Fā^ç ilātūn Fā^ç ilātūn Fā^ç ilātūn Fā^ç ilūn

1. Ėo vücūd-1 fāñiyi rūĖ-1 beķādan vir Ėaber
Cism içinde pertev-i nūr-1 Ėudādan vir Ėaber
2. Geç fer^ç den aşla baķ dāyım ^çanāŐır gōzleme
Terk idüp bī-gāneyi gel āŐinādan vir Ėaber
3. Od u Şu toprağ u yilden ^çālemi Ėalk eyleyüp
Bunca mülke Ėükm iden ol pādīŐādan vir Ėaber
4. Zāhir ü bāñın ü hem Ėaflet nedür bīdār ne
Gicede zūlmet nedür gündüz zīyādan vir Ėaber
5. Zāhid-i a^ç mā gibi dūŐme Siyāhī zūlmete
Dīde-i ^çālem-nümā-yı rūŐenādan vir Ėaber

425.

⁴²⁴ 107a.

Sürürî Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Zâhidâ esmâ-i küllînüñ müsemması nedür
Yâ Haķuñ ' ayn-ı müsemmâ olan esması nedür
2. ' Ârif-i bezm-i ezel olmak ne menzildür yaķın
Yâ şarâb-ı vaķdetüñ câm-ı muşaffâsı nedür
3. Mışr-ı câmi' cum' ası âyîne n' içündür ' aceb
Yâ sevâd-ı a' zamuñ anda temâşası nedür
4. Vâķıf-ı sırr-ı yemînullâh iseñ şerh eyle kim
Ka' benüñ kenz-i şeb-i mi' râc [ü] isrâsı nedür
5. Vâdi-i Eymende Mûsâ-yı Kelîmullâh için
Âteş-i *innî enallâhuñ* tecellâsı nedür
6. Şûr-ı İsrâfile ķandandur ģayât-ı kâyinât
Rûģ-ı ķudsüñ nefģa-ı ' İsâda enfâsı nedür
7. Kankı mażharda zuhûr eyler beyân-ı *ķul kefâ*
Ĥüccetü'l-ķâyim ķanı gelmez mi da' vâsı nedür
8. Şâh-bâz-ı rûģ-ı süflî âşiyânın terk idüp
' Âlem-i ' ulvîye pervâz itse me' vâsı nedür

⁴²⁵ 107a.

⁵ "Fe lemmâ etâhâ nüdiye min şâtul vâdil eymeni fil buk'atil mubâreketi mineş şecerati en yâ mûsâ **innî enallâhu** rabbul âlemîn (âlemîne).": Mûsâ, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! **Şüphesiz ben**, evet, ben âlemlerin Rabbi olan **Allah'im.**" (Kasas 28/30).

⁷ "Kul kefâ" ibaresi Kur'an-ı Kerim'de iki surede geçmektedir. Bu surelerin Arapçalarını yazmadan anlamlarını veriyoruz: İnkâr edenler, "Sen peygamber değilsin" diyorlar. **De ki**: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur'an) bilgisi bulunanlar **yeter.**" (Rad 13/43); **De ki**: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah **yeter.** O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır." (Ankebut 29/52).

9. Ger kelāmullāh-ı nāṭıķ oķuduńsa söyle kim
Kāf ve 'l-Kur'an ile yā sīn ü tā hāsı nedür
10. Baş çekersin çün mu' anber turrelerde dīv tek
Pes bu mu' ciz-nāmenüñ göster ki tuğrāsı nedür
11. bir dil-berüñ zülfi dil-āviz olduğı
Kānķı yüzdendür bu sevdānuñ müdārāsı nedür
12. Rüz ü şeb bu kúbbe-i aķzarda hürşid ü kamer
Ne sebebden devr ider yā Rab temennāsı nedür

13.
.....

426.

[Ėazel-i řāhidī Tahmīs-i ' Aczī]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dām-ı zerķi niçe bir halka kúarsın ağveş
Vaşl-ı Hāķdan dem urursın cife-keşsin zāđveř
Sen degülsin bülbül-i řeydā-yı bāđ-ı Kibriyā
2. Olmadın mestāne dirsın cām-ı ' ařķa sākīyem
Dün-perversin yalan dirsın Hudā müřtākīyem
İ' tirāf idüp dimezsın ben hemān ıtlākīyem
Lāf urursın kim fenā mülkinde řāh-ı bākīyem
Yā nedensin ey tālib-i dün bī-vefā

⁹ "Kāf ve 'l-kur'anı 'l-mecid (mecidi).": Kāf. şerefli Kur'an'a andolsun (Kāf 50/1). "Yā sīn": Yā sīn (Yā sīn 36/1). "Tā hā": Tā hā (Tā hā 20/1).

¹³ Mecmuada yaprak kopukluğu nedeniyle şiirin son tarafı eksiktir.

⁴²⁶108b. Mecmuada 107b ile 108a varakları kopmuş olduğundan tahmisen baş tarafı bulunmamaktadır.

3. Reng-i imkândur gider bu çār ‘ anāşır perdesin
Hâne-i vaḥdetde cānān-ıla sen bir yerdesin
Ger fenā bulduñsa ‘ Aczī tāc-ile efsürdesin
Şāhidī sen şāh-ı maḥfisin saña sen perdesin
Senlügüñ ref‘ it senüñle āşinā ol āşinā

427.

[Ḥayretī]

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bezm-i ğamda ney gibi nālān olan gelsün berü
Vāķıf-ı esrār olup ḥayrān olan gelsün berü
2. Ehl-i diller mecma‘ ıdur başı üzre yeri var
Zülf-i dil-ber gibi ser-gerdān olan gelsün berü
3. Şūfiyā meydān-ı ‘ aşķa ḥām olanlar gelmesün
Puḥte-diller bezmidür biryān olan gelsün berü
4. Şāh-ı ‘ aşķa çāker olsun isteyen āzādelik
Bende iken ‘ āleme sulṭān olan gelsün berü
5. ‘ Aşķ baḥrinde vücūdı zevraķın ğarķ eyleyüp
Kaṭre-i nā-çiz iken ‘ ummān olan gelsün berü
6. Ğuşşā yiyüp ğam iĉen ‘ āşıklara oldu şalā
Tekyegāh-ı ‘ aşķa diñ mihmān olan gelsün berü

⁴²⁷ 108b. Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 390. Gazel.

² a: mecma‘ ıdur başı: meclisinde baş yüz HYD.

⁶ a: ğam: ķan HYD, olsun: oldu HYD.

b: ‘ aşķa diñ: ‘ işķda HYD.

7. H̄ayretī gibi bugün meydānda Şāhuñ ‘aşkına
Cān u başı terk idüp kırbān olan gelsün berü

428.

Aḫmed Rāst

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. ‘Ālem-i ‘aşka kadem baş ki temāşā göresin
Maṭla‘ -ı h̄üsne bakup nūr-ı tecellā göresin
2. Aç niķābuñı yüzüñden ki ruḫuñ ‘aksiyle
H̄aşra dek yiryüzini bir gül-i ḫamrā göresin
3. Ey müneccim ruḫ u zülfin göricek dil-berümüñ
‘İyd-ı nev-rūza bulaşmış şeb-i yeldā göresin
4. Gösterürse yüzüñ beñlerin ol Zühre-cebīn
Nice konuşduğın ay-ıla Şüreyyā göresin
5. Lebüñi depredicek luṭf-ıla ey āb-ı ḫayāt
Ölü kıalmaz dirilür şöyle ki iḫyā göresin
6. Ben za‘ ifüñ bedenin yaşum içinde bulıcağ
Rismānda düzilür lü’lü’-i lālā göresin
7. Aḫmedüñ defterin aç zülf [ü] ruḫuñ vaşfına bak
Ki gül evrākıñı müşg-ile muḫaşşā göresin

429.

‘Ulūmī Nīkū-Siret Fermāyed

⁷ b: başı terk idüp: baş terk eyleyüp HYD.

⁴²⁸ 108b.

⁴²⁹ 109a.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ne 'ālemden temennāmuz ne ehlinden recāmuz var
Cihānda genc-i faḫra mālīk olaldan ğınāmuz var
2. Cihān sulṭānlarına gāh olur kim eyler istiġnā
Göñül dirler bizüm kūy-ı fenāda bir gedāmuz var
3. Keder virme bize var hūr-ıla Kevşer saña zāhid
Bizüm maḥbūb u meyle 'ayş u 'işretde şafāmuz var
4. Cünūn-ı feyzle biz yek-reng-i vaḥdet olalı şūfī
Berīyüz zühd ü taḫvādan ne ḥavf ü ne recāmuz var
5. 'Ulūmī ölmek āsānlıġla biñ kez bundan evlādur
Düşelden derd-i 'aşḫ-ı yāra bir müşkil belāmuz var

430.

Yaḥyā Çelebi Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Vaḥdet isterseñ elif gibi yūri tenhāda ol
Rāy-ı keşretten berī ol sāde ol āzāde ol
2. 'Āşıḫ-ı dīvāneye ḫayd-ı vücūdudur ḫicāb
'Ālem itmek ister-iseñ 'ālem-i kübrāda ol
3. Āfitāb-ı 'aşḫ-ile bulmaḫ dilerseñ irtifā'
Evvelā bir ḫaṭre-i şeb-nem gibi üftāde ol
4. Lā gibi üftāde ol lā dime gel geçgil hemān

⁴³⁰ 109a. Çavuşoġlu 1977: 247. Gazel.

Var olayın dir iseñ var cânib-i illāda ol

5. Şūfī şāfī-[dil]lerūñ gir gönline ihlāş-ıla
Mescid-i Aķşāyı seyr it Ka‘ be-i ‘ ulyāda ol
6. Nūr-ı ‘ aşķ-ıla söyündür āteş-i ‘ işyānuñı
Ṭa‘ at-ı Mevlāda ol taķvāda ol taķvāda ol
7. Yaşuña müstağraķ eyle kendüñi Yaħyā gibi
Ehl-i dünyāya taķılma dūr gibi deryāda ol

431.

Hüdāyī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Dut yüzüñ vaķti-durur dergāh-ı Mevlādan yaña
Lā dime meyl idegör her demde illādan yaña
2. Kesretüñ ālāyişine virmegil gönül şaķın
Ķılagör dāyim sülüküñ noķta-ı bādan yaña
3. Virmegil emmāre nefsuñ er-iseñ maķşūdını
Himmetüñ olsun dem-ā-dem rūḥ-ı a‘ lādan yaña
4. Niçe bir vādī-i ḥayretde gezersin ser-serī
Var-ise ‘ aķluñı cem‘ it gel bu esmādan yaña
5. Ey Hüdāyī niçe bir tābi‘ olasın dünyeye

⁴ a: üftāde ol: bāb-ı ‘ ademden YBD, gel geçgil: gel geç YBD.

⁵ b: seyr it: gözle YBD.

⁶ b: taķvāda ol taķvāda ol: taķvāda ol aķvāda ol YBD.

⁴³¹ 109a. Bu şiir HÜD neşrinde yok.

Vaḳtîdür gerdüne iseñ yûri ʿuḳbâdan yaña

432.

Celâlî

Mefʿ ülü Fâʿ ilâtün Mefʿ ülü Fâʿ ilâtün

1. ʿAşḳuñda ḥasb-i ḥâlüm evrâḳ-ı câna şıǵmaz
Hecrüñde ser-güzeştüm şerḥ ü beyâna şıǵmaz
2. Dil nice ʿarza kılsun aḥvâl-i pür-melâlin
Biñde biri yazılsa biñ dâsitâna şıǵmaz
3. Mevc-i yem-i muḥîtuñ bir ḥadd [ü] ḥaşrı vardur
Bu mâ-cerâ-yı eşküñ ḥadd [ü] kerâna şıǵmaz
4. Göñlüm be-nâm olupdur daǵ-ı ğamuñla ammâ
Bu nâm ü bu nişâne nâm u nişâna şıǵmaz
5. ʿAşḳuñ ḥuzûrı yokdur ḳalbinde ehl-i zühdüñ
Sîmurǵ-ı Ḳâf-ı cânân her âşiyâna şıǵmaz
6. Dil nice ola vâʿ iz ḥür u ḳuşûra mâniʿ
Dildâr yâr añılsa ḥavrâ cinâna şıǵmaz
7. Nâşıḳ kitâb-i vaḥdet bî-ḥarf ü bî-şadâdur
Fehvâsı terk-i cândur bunda fesâne şıǵmaz
8. Cân virmege yolında ey dil bahâne umma
Meydân-ı ʿaşḳ içinde ʿözr ü bahâne şıǵmaz
9. Ḥâliḳ demin Celâlî maḥlûḳa kıılma şâyiʿ

⁴³² 109b. Bu şiir CLD'de yok.

Bu nükte bî-beyāndur kevn ü mekāna şıǵmaz

433.

Sulţān Nesīmī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Her seher vaqtinde bülbül çün fiǵāna başlar
Āhum artar şöyle kim aqar gözümde yaşlar
2. Her seher feryād ider bî-çāre bülbül derd-ile
Kim anuñ feryādına efǵāna
3. Bilmezem zülfüñ midür her dānesin dām eyleyen
Yā bu cāna qaş iden gözün midür
4. Qanda bir Leylā olursa anda bir Mecnün olur
Qanda bir genc açılursa anda biter başlar
5. Bārekallāh dest-i kudret turfe yazmış naqşını
Āferin ol naqşa kim 'āciz qalır naqqāşlar
6. Tāqatüm taq oldı yandum geçdi 'ömrüm āh-ıla
Derdüme dermān dirsüz n'eyleyem yoldaşlar
7. Şöyle terk itdi Nesīmī cānını Haq yolına

⁴³³ 109b. Ayan 2002: 92. Gazel.

¹ a: vaqtinde: vaqtinde kim ND, çün fiǵāna: fiǵānın ND.

b: aqar: aqar ND.

² Bu beyit ND neşrinde aşağıdaki gibidir:
Şöyle feryād eyler ol bî-çāre bülbül āh ile
Kim anuñ efǵānına feryāda geldi daşlar

³ a: dānesin: tāresin ND.

b: Yā bu: Yoşsa ND,: ya qaşlar ND.

⁴ a: Qanda bir: Hānda kim ND.

b: Qanda bir: Hānda kim ND, açılursa: açılır ND, biter: iter ND.

⁶ Bu beyit ND neşrinde yoktur.

⁷ Bu beyit ND neşrinde aşağıdaki gibidir:

Çanda kıldı ata ana kavm-ilen arkadaşlar

434.

Hüve 'ş-Şamed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Baş açup girsem kaçan bāzār-ı ' aşka āh-ıla
Cümle maḥlūk çevre yanum toldururlar vāh-ıla
2. Zāhidā men rind-i ' aşka mescidi ' arz eyleme
Ka' be-i gönlümde kıldum men namāzı şāh-ıla
3. Şūfī-i şūret-perest insān-ı kāmilden ḥazer
Eylese ' ayb itme şeyṭān olımaz Allāh-ıla
4. Ehl-i dīn olan fenā ehline ḥor kılmaz naẓar
Ehl-i ' irfān kimseye baqmaz dilā ikrāh-ıla
5. Türemiş dünyā-yı dūna virme dil merdāne ol
Ḥāne-i ḳalbūñ ṭolu ḳıl ḥubb-ı vechullāh-ıla

435.

Vaḥīdī Rāst

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Münkir olanuñ ' āşıḳa her dem işi inkār-ımış

Terk-i cān kıldı Nesimī uşta dünyādan gider
Ata ana ḥanda ḳaldı kavm ile arkadaşlar
Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyitler aşğıdaki gibidir:
Her ferişte şūretinde dā' imā bir dīv olur
Ḥanda kim ḳallāş olursa çoḥ olur ḳalmāşlar

Çünkü mecnūnum virürem ḥāl-i Mecnūndan ḥaber
Şol sebebden kim anuñla olmışuz adaşlar

⁴³⁴ 110a.

³ b: itme: itme kim Y.

⁴³⁵ 110a.

Hağdan çevürmiş yüzünü iğbāl aña idbār-ı mış

2. Ol münkir-i bî-dîne diñ ‘ aşıklara ıa‘ n itmesün
Münkir münāfiğlar yeri ‘ uğbāda çünkim nār-ı mış
3. Manşūr-ı ber-dār ol mışam dār-ıla ıorıutmañ beni
‘ Āşığlaruñ mi‘ rācı çün āhir nefesde dār-ı mış
4. Biz bātılı terk idüben bulduğ Hağı ey müttakī
Mü’min muvağğid olanuñ gönli gözi ol yār-ı mış
5. Ben *nahnu akreb* cāmını nüş itmişem ‘ ayb itmeñüz
Vağdet kelāmın söylesem çün mest işi güftār-ı mış
6. kılup sīnemi dostuñ cemālin göricek
Bildüm o yüzden ‘ aşığa mağşud olan dīdār-ı mış
7. İkiligi terk itmeyen irmez Vağdī birlige
Arada keşret perdesi ol yār-ıla ağıyār-ı mış

436.

Hū Hū Hū Hū

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Yūsuf-ı Mışrī bulam dirseñ eger insāna bağ
Cümle varlığdan güzer kııl cān içinde cāna bağ

⁵ “Nahnu akreb” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de iki ayette geçmekte ve “biz daha yakın” anlamına gelmektedir: “Ve lekad halaknel insāne ve na‘lemu mā tuvesvisu bihī nefsuḥ (nefsuhu), ve **nahnu akrebu** ileyhi min hablil verīdi.”: Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü **biz** ona şah damarından **daha yakınız** (Kāf 50/16). “Ve nahnu akrebu ileyhi minkum ve lākin lā tubsirün (tubsirüne).”: **Biz** ise ona sizden **daha yakınız**. Fakat siz göremezsiniz (Vākıa 56/85).

⁴³⁶ 110a.

2. Cāhil-i şüret olanlar bilmediler ādemi
‘ Ārif-i sırr olduñ-ısa pertev-i Sübhāna baķ
3. ‘ Ārifāne bir nażar kı1 kim bu sırdan geęesin
Cezbe-i Haķ irer-ise raķm ider Raķmāna baķ
4. Maķv-1 muţlaķ olduñ-ısa varlıęuñ buldı fenā
Ger beķā-1 Haķ irerse ģükm iden Sulţāna baķ
5. Haķķa vāşıl olan ‘ āşık böyle vāşıl oldılar
Sen de vaşıl olmaķ dilerseñ bu yola erkāna baķ

437.

Ĥayālī Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Bezm-i ģamda şanma giryānuz bizi ģurremlerüz
Mey yerine ķan yudar bir niçe şāhib-demlerüz
2. Geçmesün bize ta‘ alluķ bendini nā-geĤ diyü
‘ Aķl-ıla şol āşinālık itmeyen ser-semmlerüz
3. Biz ģabāb-1 cāmumuz tāc-1 Ĥubāya virmezüz
Bezm-i istiģnāda to1umuz iğilen Cemmlerüz
4. Perde-i ģayb-1 hüviyyetde olan ebķāra biz
Cilvegāh-1 mümkināta gelmedin maķremlerüz
5. Ey Ĥayālī on sekiz biñ ‘ ālemüñ biz zıllıyuz

⁴³⁷ 110b. Tarlan 1992: 195. Gazel.

¹ b: niçe: nice HD.

³ a: ģabāb-1: ģabāb u Y, tāc-1: tāc u Y, Úubāya: Úubāda HD.

‘Älem isterseñ bizi seyr eyle kim ‘älemlerüz

438.

Edhemî Râst

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Şürete kıлма nażar ey ħasta-dil gel cāna baķ
Cān u dil āyīnesin şāf eyleyüp cānāna baķ
2. Zīnet-i dünyādan el çek mā-sivādan fāriğ ol
Aĥsen-i takvīme gel her vech-ile insāna baķ
3. ‘Āşık-ı dīdār-ısañ zāhid yūri her zerrede
Semme vechullāh gör şol şüret-ı Raĥmāna baķ
4. Muşĥaf-ı ĥüsniinde yāruñ yedi ĥaţ birle ‘ıyān
Ķudretullāha nażar kıl āyet-i Ķur’āna baķ
5. Çünki bildüñ ĥaşılı efsānedür yok ĥaşılıñ
Edhemî sözüñdür uzatma

439.

Uşulî Güyed

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Rāz-ı ‘aşkı şaķlasun dīdār-ı ferdā isteyen
Kūy-ı yarı isteyen

⁴³⁸ 110b. Bu şiir EHD’de yok.

² “Lekad halakne’l-insāne fī **aĥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

³ Ve lillāhi’l-meşriku ve’l-magribu fe eynemā tuvellū fe **semme vechullāh (vechullāhi)** innallāhe vāsiun alīm (alīmun): Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz **Allah’ın yüzü** işte **oradadır**. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir (Bakara 2/115).

⁴³⁹ 110b. İsen 1990: 108. Gazel.

¹ b:: beklesin firdevs-i a’lā USD.

2. Dūzaḥ-ı sūzān-ı hicrān içre yan bir niçe gün
Ey özine cennetü'l-Me`vāda me`vā isteyen
3. Seyr-i ma` nā ārzū iden ḳosun ten mülkini
Ya` nī özge `āleme düşsün temāşā isteyen
4. Zülmet-i jeng-i küdüretten şafā vir ḳalbūñe
Āyineñ şāf eyle ey nūr-ı tecellā isteyen
5. Ehl-i derd ol ehl-i derd ol ehl-i derd ol ehl-i derd
Ey Uşüliden su`āl idüp tesellā isteyen

440.

Ġazel-i Ḥalilī Taḥmīs-i Rızāyī

Fā` ilātün Fā` ilātün Fā` ilātün Fā` ilün

1. `Aşḳ-ı cānān-ıla çünkim ben ezelden hem-demem
Aḥsen-i takvīm benüm şānumda geldi ekremem
Mazḥar-ı zāt u şıfātem ya` nī ism-i a` zamem
Ben ki dervişem faḳirem pādişāh-ı `ālemem
Rūḥ-ı bī-rengem egerçi reñge geldüm ādemem
2. Ḥasret-i dildārdur bu gözlerüm yaş eyleyen
Lāleveş baḡruma dāḡ urup ciger baş eyleyen
Pes beni sırr-ı elestdür rind ü ḳallāş eyleyen
Şeş cihāt u çār `unşurdur beni fāş eyleyen
Yoḳsa men gencine-i vaḥdetde nūr-ı mübhemem

² a: niçe: nice USD.

⁴ a: şafā: cilā USD.

⁴⁴⁰ 11a.

¹ “Lekad halakne`l-insāne fi **aḥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

3. Gel berü ey sâlik-i Hâk kılma sen seni telef
Aşla ulaş ric' at it aşluña olma nâ-ğalef
Ma' rifet yolın varın dimişdür erbâb-ı selef
Ümmehât-ıla ne var âbâya düşdümse ħalef
' Âlem-i taĥķīke baksañ cümlesinden aĥdemem
4. Zâhid-i sâlûsveş ' aşķ içre ĥod-bîn olmazam
Ehl-i tevĥîdem düşüp keşretde rengîn olmazam
Geçmişem dünyâ-yı dündan şöhret-âyîn olmazam
Cennet-i Firdevs için iñende ġamġîn olmazam
Tâlib-i didâr-ı yâram şadmânam ĥurremem
5. Sırr-ı vaĥdet gencinüñ miftâĥına benven şî'âr
Benüm-içün dutdı tertîbini bu leyl ü nehâr
..... bu kevn ü mekândan ne ki var
' Âlemü 'l-ġaybuñ vücûdı benden oldu âşikâr
Ey başîretsüz beni gör kim ne zât-ı a' zamem
6. Pertev-i nûr-ı Ĥudâdur görinen sırr eyleyen
Cümle eşyâda zuhûr idüp tecellî eyleyen
Gel bu sırra maĥrem iseñ añladuñ tevĥîdî sen
Söyleyen Hâkdur benüm dilümde dâyim yoksa ben
Çâr ' unşurdan mürekkebe bî-lisânam ebkemem
7. Ey Rızâyî bu felek kim durmadın cünbişlenür
Emr-i Hâkdan ġayrı var mıdur bir iş kim işlenür
Ger sa' idüm ger şakî bu dil n' için teşvîşlenür
Ey Ĥalîlî çün her iş taĥdîr elinden işlenür
Fârîġam dünyâdan ü ' uġbâ ġamından bî-ġamem

441.

⁴⁴¹ 111b.

[?]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cān içinde cānı buldum kıanda cānān isteyem
‘ Āşıkuñ küfri içinde dīn ü imān isteyem
2. Kān-ı gevher isteyenler kendü nefsin bildiler
Kendüzümden özge yerde pes niçe kān isteyem
3. Cān u dilden içdüm ol dil-ber elinden bir kıadeh
Şāhumuñ la' l-i lebinden āb-ı hayvān isteyem
4. Gevherüñ kānı şehā nuṭkuñdadur hem kāf [u] nūn
Lü 'lü 'i lālā-y-ilen la' lüñden mercān isteyem
5. Hāḫ tecellāsı cemālüñden kelām-ı Hāḫ ṭanuk
Nezzele 'l-Furḫān budur yüzüñden Kıur 'ān isteyem
6. İsterem her dem-be-dem kim gülşeninde gül direm
Cennet-i Firdevs-ile hüsñüñden Rıḫvān isteyem
7. İstedi vaşluñı Mecnūn ey şanem buldı murād
Gice gündüz gül yüzüñden gül [ü] reyḫān isteyem

442.

‘ İlmī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Keşret-i dünyādan el çekdi bugün ‘ uşşāklar
Hānumānı bir ceve virdi bugün ‘ uşşāklar

2. Merd imiş aldanmadılar dehr-i dūnuñ āline
Rāh-ı ‘aşka baş açuğ girdi bugün ‘uşşāklar
3. Bildiler ‘ālem fenādur bākiye ‘azm itdiler
Anuñ-içün terk-i ser kıldı bugün ‘uşşāklar
4. Gel berü gel şūfiyā sen derde vir dermānuñı
Her murāda derd-ile irdi bugün ‘uşşāklar
5. ‘İlmiyā gel sırruñı sen eyleme halka beyān
Künc-i miñnet-hānda buldı bugün ‘uşşāklar

443.

Pīr Kūlı Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘Āşkuñ gönlinde bildüm sırr-ı cānān gizlüdür
‘Aşkumuñ küfrinde bildüm nūr-ı imān gizlüdür
2. Derd-i ‘aşk-ı yār-ıla oldum delü dīvāne mest
Derdümüñ derdinde bildüm yine dermān gizlüdür
3. ‘Arş-ı kürsī Levh-i Maḥfūz āyet-i *nūn ve ’l-kalem*
Ḥarfümüñ bir noqtasında cümle Qur’ān gizlüdür
4. Pertev-i ‘aşkuñla toğdı çün gönülde āfitāb
Zerremüñ her gūşesinde māh-ı tābān gizlüdür
5. Deyr-i dilde çün ene’l-Ḥağ cāmını içdüm tamām

⁴⁴³ 112a.

³ “**Nūn ve ’l-kalemi** ve mā yesturūn (yesturūne).”: **Nun. Kaleme** ve satır satır yazdıklarına **andolsun** (Kalem 68/1).

Gönlümüñ deyrinde bildüm vech-i Raḥmān gizlüdür

6. Pīr Ẓulı *innī enallāh* sırrını fāş eyledi
Ġam degül gönlinde çün bir ‘Alī Sulṭān gizlüdür

444.

Ḳayḡusuz Abdāl Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Bu bir mülküñ Ḥakīmi bir degül mi
Bu tedbīr itdüğüñ taḳdīr degül mi
2. Ḥaḳīḳat cümle ‘ālem bir vücūddur
Fenāsuz *lā-yenām* ü *lā-yemūtdur*
3. Ḳamu ‘ālem müberrādur fenādan
Yaradılmışda mevcūddur yaradan
4. Hemān cümle ‘ālem ‘ayn-ı kemāldür
Bu varlık bir vücūd u bir cemāldür
5. Mu‘arrā bu cihān çün ü çirādan
Hemān birdür yaradılmış yaradan
6. Ḥicābsuz Ḥaḳ-ıla vuşlat olanlar
Şıfāt içinde küllī zāt olanlar

⁶ “Fe lemmā etāhā nūdiye min şātıl vādil eymeni fil buk‘atil mubāreketi mineş şecerati en yā mūsā **innī enallāhu** rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! **Şüphesiz ben**, evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah’ım**.” (Kasas 28/30).

⁴⁴⁴ 112a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

² Lā-yenām: Uyumaz. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 108). “Lā-yemūt” ibaresi ise Kur’an’da Allah’ın bir sıfatı olarak “ölümsüz” anlamında Tā hā 20/74, Furkan 25/58 ve A‘lā 87/13 ayetlerinde geçmektedir.

7. Vücūdın cān-ıla yeksān idenler
Ḥaḳı ʿıyān görüp pinhān idenler
8. genci bu vīrān içinde
Cināna irişenler cān içinde
9. meydān idenler
Vücūdı varlığını Ḥaḳ bilenler
10. Ḳamu eṣyā Ḥaḳı ḥāzır görenler
Ḥaḳıḳat ḳahr ü luḫfı bir görenler

445.

[Ḳayḡusuz Abdāl]

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Ḥaḳı bilüp bāḫıla varmayanlar
Arada kendüzünü görmeyenler
2. Özünü bu deñizde ḡarḳ idenler
Ḥaḳı bilüp bāḫıldan fark idenler
3. Ḥaḳı cān kendüzün vücūd bilenler
Ḥaḳa ḡayrı dime ki od bilenler
4. Ḳamu eṣyā Ḥaḳa mevcūd degül mi
Ḥaḳa inkār iden merdūd degül mi
5. Daḡı ḡayrı görünmez hıç cihānda
Hemān Ḥaḳdur görünen her mekānda

⁴⁴⁵ 112b. Bu şiir KAD neşrinde yok.

6. Neye baksañ hemān nūr u ziyādur
Ḳamu yüz āyīne-i cān-nümādur
7. Ḳamu bākī-durur yoḳdur fenāsı
Ḥaṭāsı yoḳ Ḳamu sözüñ ḥaṭāsı
8. Ne kim görseñ hemān ‘ ayn-ı kemāldür
Ḳamu şey bir vücūd u bir cemāldür
9. Bu şahrā-yı cihānda yol yañılma
Ḥaḳı kendü özüñden ayru görme
10. Ḥaḳı sen kendüzüñden ayr[1] görme
Özüñi ğayrı Ḥaḳḳı ğayrı görme
11. Ḥaḳıḳat cümle ‘ ālem nūr-ı muṭlaḳ
Ḥaḳ isterseñ ḥaḳıḳati budur Ḥaḳ
12. Özüñi cehl-ile Ḥaḳdan ayurma
Ḥaḳa toĝru baḳuban gözüñ ırma
13. Niçe ḥayvān gibi ğāfil gezersin
Meger şeyṭān gibi Ḥaḳdan bezersin
14. Ḥaḳı kendüzüñe yār eyleyüĝör
Yoĝ olma özüñi var eyleyüĝör
15. Ḥaḳı isteyüĝör gezme yabānda
Hemān ol istedüĝüñ nesne sende

⁶ b: yüz: yüzler Y.

16. Senüñ istedüğüñ sensin hemān sen
Sa‘ ādet cevher-i kân ü mekân sen

17. amu eřyā içinde oludur a
Eger görmek dilersen gzn a ba

18. Gzn a gr aı cümle mekānda
oludur cümle vcdda o cānda

19. Neye basañ görünen ol adīmdr
Daı kim var hemān ayy ü ‘Alīmdr

20. Scduñ sen saña ıl ayra ılma
Hemān sensin zñe gel aılma

21. Vcdsın sen saña cān olan oldur
Senüñ cānuñda pinhān olan oldur

22. Göñülde ol-durur fikr ü ayālñ
Hem ol yzñdeki sn-i cemālüñ

23. Hemān oldur sen zñi şanursın
‘Iyāndur ol saña pinhān şanursın

24. Sebeb oldur ki bilmezsın zñi
Gözüñ aan grebilsn yüzüñi

25. Neye basañ pāyānı yok deñizdür
Bu ne menzil bu ne yoldur ne izdr

26. Bu ne ker-ānedr üstād grinmez
Bilişdr cümle eřyā yad grinmez

27. Yad olan kendüzinden yad olupdur
Bilişenler hemān āzād olupdur
28. Bilişmeyen bī-gānedür özine
Zīrā bilmez vücūdı ne özi ne
29. Özin bilen kişi oldı haberdār
Hemān Hāq bir vücūddur bil ne kim var
30. İderseñ fehm delīdür saña bu söz
Getürür dürlü dürlü ‘aqluña söz
31. Bu sözde Kaygusuz çoğsa haberüñ
Unıt hisābuñı terk it şümāruñ

446.

Fāzılī Fermāyed

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Hāk-i pāyın dil-berüñ kuhl-ı başar kılmak gerek
Anda ol zībā cemāle bir nazar kılmak gerek
2. Zülfi şerhini muṭavveldür ma’ ānī fehm iden
Ağzınuñ metnine nisbet muṭtaşar kılmak gerek
3. Kim ki ‘ayş itmek diler dārü’l-bekāda ser-medī
Bu fenā dārından ol küllī güzer kılmak gerek
4. Gel vücūdın şehrini taḥkīk ilen ma’ mūr kııl
Kim bugün taqlīd evin zīr ü zeber kılmak gerek

⁴⁴⁶ 113a.

5. Şüfî çünkim şāflar tek yüzüñe kılmaz sücüd
Aña her dem la‘neti bî-ḥadd ü ḥaşr kılmak gerek
6. karşı sâcid olup secdeyi
Ḥoş-ḥuzūr-ı kalb ilen şām u seḥer kılmak gerek
7. Ol cemîlûñ Fāzîlî her kim cemālullāhına
‘Āşıkam dir kamudan kaṭ‘-ı nazar kılmak gerek

447.

Cemālî Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gel gönül keşretde vaḥdet eyleyen dānāyı gör
Seyr ider eşyāda Ḥaḳḳı dīde-i bīnāyı gör
2. Zāhir ü bāṭın yüzinde küfr [ü] imān ‘arz ider
‘Ārız-ı ḥübāndaki bu zülf-i ‘anber-sāyı gör
3. Gerçi zāhid genc-i ḥalvetde selāmet ehlidür
Gel melāmet gūşesinde ‘āşık-ı rüsvāyı gör
4. Zāhidā efsürde-dil olma iriş ḥum-ḥāneden
Cām-ı şevḳi nūş idüp ‘aşık-ıla hūy u hāyı gör
5. Dāmen-i gül ḥār elinden gördüğüm pāk olmadı
Secde itmez Ādeme şeyṭān olan a‘māyı gör

⁴⁴⁷ 113b. Bu şiir CMD neşrinde bulunmamaktadır: (Bkz. Nihal Nomer Karaman, **Cemālî Dīvānı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2002 ve İbrahim Çetin Derdiyok, **Cemālî, Hayatı, Eserleri ve Dīvānı**, USA, Harvard University, 1994.)

6. Bâğ-ı dehrüñ key şağın almasın alma itme âl
Dörpiyince destüñe şunduğı bu eyvâyı gör
7. Aç gözüñ zâhid cemâl-i yâra rüşen kııl nazâr
Şübhesüz didâra bağ gel cennetü 'l-Me 'vâyı gör

448.

Der-Na' t-ı İmâm Hüseyn Şâfi Fermâyed

Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. Ey cân u dil seririne sulţân yâ Hüseyn
V 'ey Kerbelâda şâh-ı şehîdân yâ Hüseyn
2. Çeşm ü çerâğ ' âleme nür-ı cemâl-i Hâğ
Cân-ı cihâna rahmet-i Rağmân yâ Hüseyn
3. Rüşen yüzüñde süre-i *ve 'ş-şemsi ve 'd-duhâ*
Şânuñda nâzil âyet-i Kur 'ân yâ Hüseyn
4. Hüsñüñ gülünde olmaya bir berg-i sebzece
Bâğ-ı behişt ü ravza-ı Rıdvân yâ Hüseyn
5. Hâl-i ruhuñ katında şehâ seng-i rîzedür
Dürr-i ' Adenle la' l-i bedehşân yâ Hüseyn
6. Ceddüñ Resül-i pâk [u] atañ şâh-ı Murtezâ
' Ammuñ imâm-ı dîn şeh-i merdân yâ Hüseyn
7. Ey nür-ı çeşm-i Fâţıma Mağbüb-ı ins ü cân
İñletdi bizi miğnet-i devrân yâ Hüseyn

⁴⁴⁸ 113b. Bu şiir SFD neşrinde yok.

³ “**Ve's-şemsi** ve duhâhâ.”: **Güneşe** ve onun aydınlığına **andolsun** (Şems 91/1). “**Ve'd-duhâ**”: Kuşluk vaktine andolsun (Duhâ 93/1).

8. Māh-ı Muḥarrem irdi dem-i mātem oldu āh
Oldı bu ayda gün gibi pinhān yā Ḥüseyn
9. Ḳan ağladı felekde şafaḳ şefḳatünde āh
Ol dem ki itdiler seni ḳurbān yā Ḥüseyn
10. Devr-i zamāna döndi vü ‘ālem yıḳıldı şan
Dutdı cihānı nāle vü efḡān yā Ḥüseyn
11. Mātem donını geydi bulutlar bölük bölük
Bārān ḡamuñla ḳopdı vü tūfān yā Ḥüseyn
12. Gökler boyandı gök[-ile] gün geydi ḳaralar
Maḥv oldu arada meh-i tābān yā Ḥüseyn
13. Yırtdı yüzini nāḡun-ı ḡasretle mihr ü māh
Ağladı yer ü gök saña yeksān yā Ḥüseyn
14. Çarḡuñ bükildi bili vü şındı sitāresi
Encüm şaçıldı yire çü bārān yā Ḥüseyn
15. Deryālar acıdı saña aḡar şular daḡı
Taşlar alup dükendi firāvān yā Ḥüseyn
16. Ḳanlar döküp fiḡān-ıla her kişi dir ki āh
Ḳanı ne oldu sevgilü cānān yā Ḥüseyn
17. Gül gibi çehre ḳana boyandı firāḳ-ile
Çāk itse tañ mı ḡonçe girībān yā Ḥüseyn
18. Sünbül şaçını çözdü degül gitdi kendüden

Süsen elinde hançer-i bürrân yâ Hüseyin

19. Eydür zebân-ı hâl-ile kim kanğı yerdedür
Şimr-i la' in ü nekbet [o] Mervân yâ Hüseyin
20. Âl-i Resûle kanğı yüzi kara böyle ider
Olsun Yezîde la' net-i Yezdân yâ Hüseyin
21. Her kim seni vü âlüni cân gibi sevmese
İtden beterdür ol nice insân yâ Hüseyin
22. Bezm-i gamuñda âteş-i hasretle yanmayan
Olsun hemîşe ney gibi nâlân yâ Hüseyin
23. Derdâ ki tās-ı çarh-ı felek hânedânuña
Gâhî içürdi zehr gibi kan yâ Hüseyin
24. Sen deşt-i Kerbelâda şusuz bunda âh u vâh
Yire mi geçdi çeşme-i hayvân yâ Hüseyin
25. Dervîşem âsitânuña yüz süregelmişem
Şâh-ı keremsin eylegil ihsân yâ Hüseyin
26. Maşşer güninde al benem itüñ senüñ şehâ
Komağıl anda teşne vü ' üryân yâ Hüseyin
27. Kandır şarâb-ı küze[ye] Şâfi kuluñi sen
Geydür libâs-ı hulle-i Rıdvân yâ Hüseyin
28. Rağmet seni sevüp yoluña cân virenlerüñ
Olsun hemîşe hil' ati elvân yâ Hüseyin

29. Olsun kamu muḥibbūñe rūzī yāruñ günü
Şürb-i Na'ım ü raḥmet-i Ğufrān yā Hüseyn
30. Olsun saña vü ālüñe Rūḥü'l-emīn müdām
Kerrūbiyānla medḥ ü şenā-ḥ^wān yā Hüseyn

449.

Ḥaṭāyī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. Menem kim cān u dilden Ḥaydariyem
Ḥabīb-i Zü'l-celālūñ çakeriyem
2. Ğulām-ı ḥānedān-ı Ḥaydarem ben
'Alīnūñ Ḳanberinūñ Ḳanberiyem
3. Ḥasan şehrinde mesken dutdı göñlüm
Hüseynūñ hem kemīne kemteriyem
4. Muḥibbem 'āşıkam Zeynü'l-'ibāda
Muḥammed Bāḳıruñ ḥāk-i deriyem
5. Münezzeh mezhebinden her gürūhuñ
Mevālī mezhebem ḥaḳ Ca' feriyem
6. İmām Kāzım 'Alī Mūsā Rızānuñ
Muḥibbem hem 'adūsından beriyem

⁴⁴⁹ 114b. Şahin 2011: 250. s.

¹ a: kim: ki HTD.

² a: Ḥaydaram: Ahmed'em HTD.

³ Bu beyit HTD neşrinde şu şekildedir:
Hasen Hulk-ı Rıza'dır nur-i çeşmim
Hüseyn-i Kerbelā'nın kemteriyem HTD.

⁶ b: Muḥibbem hem: Muḥibbiyem HTD.

7. Taķī t̄acūm Naķīdūr nūr-ı ʿaynum
Fedā-yı h̄āk-i p̄āy-ı ʿAskeriyem
8. Muḥammed Mehdī-i šāhib-zamānuñ
Muṭīʿ em emrine fermān-beriyem
9. Ḥavāric ḥānedānuñ düşmenidür
Zarūretten diyer kim Ḥaydariyem
10. Taḥallüşüm Ḥaṭāyīdür anuñ-çün
Ḥavāric gözlerinüñ ḥanceriyem
11. Nesīmīyem cihānda ne ğamum var
Ḥaķīķat mülkinüñ ser-defteriyem

450.

Ḥayretī Güyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Her ki Zāl-i dehrüñ olmadı zebūnı erdür ol
Başına urındı ğayret efserin serverdür ol
2. Dil ki rübāh-ı cihānuñ āline aldanmadı
ʿAşķ meydānında bir merd-i ğazanfer-ferdür ol

⁷ b: Fedā-yı: Meded ey HTD.

⁹ b: kim: ki HTD.

¹⁰ Bu beyit HTD neşrinde yok.

¹¹ Bu beyit HTD neşrinde yok.

Mecmuada bulunmayıp HTD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Hüseyni ʿyem Yezid ʿe lā ʿnetim var

Ezelden men duçar-ı Hayberi ʿyem

Ne üçü severim ne hod yarısın

Ezelden Ca ʿfer-ī ʿyem Ca ʿfer-ī ʿyem

Hatāyī ʿyem bugün meydan içinde

Bihamdüllah ki şahın leşkeriyem

⁴⁵⁰ 114b. Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 244. Gazel.

3. Şol gedā kim ejder-i nefsin çeküp çāk eyledi
Kānber ol yanında kim şîr-i ner-i Hāydardur ol
4. Ehl-i faḡruñ ayağı toprağını ser-tāc iden
Şüretā ḡāk-ise ma' nāda bir āzer-zerdür ol
5. Hāyretīnūñ āteş-i āhından āhenler erir
Zāhidūñ nerm itdi ḡalbini meger mermerdür ol

451.

Uşūlī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Seçer mi ādemi ḡayvān olanlar
Ne bilsün gevheri nādān olanlar
2. Cihānuñ mülk ü mālin hīçe şayar
Vücūdı şehrine sulṡān olanlar
3. Hümā-himmet gedālardur cihānda
Ma' ānī kişverine kān olanlar
4. Gerekmez devlet-i dūnyāyı n'eyler
Ḥaḡāyık gevherine kān olanlar
5. Bu köhne tekyenūñ esrārın añlar
Bu meyden vālih ü ḡayrān olanlar

³ a: nefsin: nefsi HYD.

b: yanında: bābında HYD, şîr-i ner-i Hāydardur: bir Şāh-ı Hāydar-derdür HYD.

⁵ b: itdi: itmedi HYD, ḡalbini: ḡalbin HYD.

⁴⁵¹ 115a. İsen 1990: 23. Gazel.

² a: şayar: şaymaz Y.

³ b: kān: hān USD.

6. Bulur yol Ka‘be-i maqşūda öñ soñ
Bu vādilerde ser-gerdān olanlar
7. Ögüdün dutmaz ehl-i derd zāhid
Ki uymaz cāhile ‘irfān olanlar
8. Yoluña git oturmağ kaşdın itme
Bu evden tiz göçer mihmān olanlar
9. Müsellem dutdılar şi‘ rün Uşulī
Uşul-i nazmda Selmān olanlar

452.

Muhibbī ‘Aleyhi Raḥme Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Olaldan ḥasta-dil ‘aşq-ıla şeydā
Alupdur başına biñ dürlü gavgā
2. Bugün ben ‘aşq-ıla Mecnün-ı dehrem
Görinür qanda baqsam rüy-ı Leylā
3. Reh-i ‘aşq içre ölsem toprağımı
Alup kuḥl ideler cennetde ḥavrā
4. Müdām aqar ciger qanı gözümden
Uraldan kirpük oqın ol qaşı yā

⁷ a: dutmaz ehl-i derd zāhid: tutmaz ehl-i aşk vā’iz USD.

⁹ a: dutdılar: tuttular USD.

⁴⁵² 115a. Ak 1987: 45. Gazel.

² a: ben ‘aşq-ıla: ‘ışk ile çün MHD.

³ a: ölsem: bulsam MHD.

b: ideler: idine MHD, ḥavrā: ḥūrā MHD.

MHD neşrinde 3. ve 4. beyitler yer değıştirmiştir.

5. İçüp rüz-ı ezelde cām-ı ‘aşkı
Anuñ-çündür Muhibbî böyle rüsvā

453.

Ca‘ ferī Gūyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Qalbinüñ pāsını
Pāk kıldı sīneden Hānāsūñ ol vesvāsını
2. Sevgüsi çünkim degüldür bu fenānuñ sūdmend
Ehl-i ‘irfān eylemez serde anuñ sevdāsını
3. V’ey kimüñ şānındadır *men ‘indehu ümmü’l-kitāb*
Ger yaqāñ bildüñse Hāqquñ ‘alleme’l-esmāsını
4. Gel şafiyullāh neden āb oldı evvel anı bil
Nā-ḥalef ferzend olandur bilmeyen ābāsını
5. Didi Hāydar her ki nefsin bildi Rabbin tanıdı
Qanda bilsün ‘ārif-i Rabb olmayan Mevlāsını
6. Olmayınca saña keşf-i esrār esmā-i şifāt
Yā ne bilsün şol Hūdānuñ zāt-ı bī-hem-tāsını
7. Olmasun Sīmurğveş sākin qanā‘ at Qāfına

⁵ a: ezelde: elestde MHD.

b: rüsvā: şeydā MHD.

⁴⁵³ 115a. Bu şiir CFD neşrinde yok.

³ “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketi fe kāle enbiünī bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķine).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31). “Yemhüllāhu mā yeşāu ve yusbit (yusbitu), ve **indehu ummu’l-kitāb (kitābi)**.”: Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılp bırakır. **Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O’nun yanındadır** (Rad 13/39).

Yā nicesi şayd idersin sen anuñ ‘ Anķāsını

8. Ca‘ ferī ‘ aşķ işini key añla kim āsān degül
Yā seri terk it yāhūd çıñratma ‘ aşķuñ tāsını

454.

Sivāsī Rāst

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Hadden aşdı ey gönül cevr ü cefāsı felegüñ
Olmadı zerre kadar baña vefāsı felegüñ
2. Virme dil āline aldanma anuñ eyle hāzer
Çünkü degmez ğamina zevķ ü şafāsı felegüñ
3. Kalmadı zerre kadar kimsede şefķat eşeri
Şöyle beñzer ki yaķın geldi fenāsı felegün
4. ‘ Āķil-iseñ bu fenā dārına aldanma şaķın
Kayım olmaz yıķılır çünkü bināsı felegüñ
5. İçürür dest-i ecel ādeme şerbet yerine
Kimse bilmez töludur zehr-ile tāsı felegüñ
6. Alısar bir gün ecel cānuñı ğafletde iken
Gözüne hāk olısar kuħl-ı cilāsı felegüñ
7. Bu cihān varına aldanma şaķın āķir-kār
Dört beş arşun bez ola saña libāsı felegüñ
8. Şeb-i fūrķatde günüm hāsret ü āh-ıla geçer

⁴⁵⁴ 115b.

Bu sebebden baña zehr oldı şifāsı felegüñ

9. Geçdi ʿömri dün ü gün āh ile qahrına düşüp
İrmedi luṭfına bir gün bu Sivāsī felegüñ

455.

Ḥayretī ʿ Aleyhi Raḥme Gūyed

Mefʿ ülü Mefāʿ ilün Mefʿ ülü Mefāʿ ilün

1. Ne āteş ü bād u ne āb u gil idüm cānā
Sen serv-i hevā-baḥşa ben māyil idüm cānā
2. Daḥı gil-i Ferhāduñ olmamış idi taḥmīr
Ben rāh-ı meşakḳatde pā-der-gil idüm cānā
3. ʿ Ālemde henüz adı yād olmadı engūruñ
Ḥum-ḥāne-i vaḥdetde ben qanzil idüm cānā
4. Leylāya henüz Mecnūn olmamış idi meftūn
Ben vādī-i ḥayretde lā-yaʿ kııl idüm cānā
5. ʿ Aşq eyledi āvāre ben Ḥayretīyi yoksa
Her ḥidmete cān-ıla müstaʿ cil idüm cānā

456.

Ḥayālī Rāst

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. Yār cevri eylese ʿ uşşāka nʾola nāzı geçer

⁴⁵⁵ 115b. Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 1. Gazel.

³ a: olmadı: olmadım HYD.

⁴ a: henüz: daḥi HYD.

⁴⁵⁶ 116a. Bu şiir HD neşrinde yok.

Bu cihān gülşeninüñ ser ü ser-efrāzı geçer

2. Yine bir āfet-i devrāna muhibb oldı gönül
Şimdi hüşn iklīminüñ dil-ber-i mümtāzı geçer
3. O gözi şāhine dil murğını kabdırıgör
Ĝāfil olma gözün aç Rūm ili şeh-bāzı geçer
4. N'ola cān oynaya meydān-ı maḥabbetde gönül
Resen-i zūlf-i nigāruñ cān[a] qalmazı geçer
5. Ey Ḥayālī n'ola dil-ber bize cevri eyler-ise
Ayağı toprağıyuz bendesiyüz nāzı geçer

457.

Ḥicāzī Güyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. Cemālūñden gözüm maḥrūm olupdur
Firākuñdan gönül mefhūm olupdur
2. Benüm rūḥum düşelden senden ayru
Vücūdum külliyyen ma' dūm olupdur
3. Vişālūñ gencini bulmağa cānā
Şeb-i hecrūñde cānum mūm olupdur
4. Seni görmeyeli ey yüzi māhum
Sitārem ğāyet ile şūm olupdur
5. Ḥicāzī kuluña raḥm eyle şāhum

⁴⁵⁷ 116a.

Saňa h d h li hep ma  l m olupdur

458.

H  H  H  H 

F  il t n F  il t n F  il t n F  ilün

1. Eylesün Şafi naz r  f k  mir  at isteyen
Bu Őif t  y nesinde seyr idüp z t isteyen
2. M -siv dan gönlini cehd eylesün p k itmege
Görmege c n n yüzin    lemdede mir  at isteyen
3. H k  v Őil olmadı firdevs i n a  m l iden
H dmeti ma b l olur Őanma  m k f t isteyen
4. Ő fi-i s l sa di  yok yiri za met  ekmes n
H nik h-ı   aşka gelsün zevk   h l t isteyen
5.    rif-i Rabb oldı ol kim bu keşif   ilmin bilür
Seyr ider ma b b n  fi-küll-i zerr t isteyen

459.

Z  fi Ő f-Şadr Ferm yed

F  il t n F  il t n F  il t n F  ilün

1. O kudum * mm   l-kit b * a ladum esr r n 
Bilmişem *seb al-meŐ n * dil-ber n  did r n 

⁴⁵⁸ 116a.

⁴⁵⁹ 116b.

¹ “Ve lekad  teyn ke **seb an** minel **mes n ** vel kur  anel az m (az me).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi**  yeti ve büyük Kur’an’ı verdik (Hicr 15/87). Seb al-meŐ n  ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli Şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi  yeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s.139.) “ mm   l-kit b” ibaresi Kur’an-ı Kerim’de Al-i İmran 3/7, Rad 13/39, Zuhuruf 43/4 geçmekte ve “Levh-i Mahfuz” anlamını muhtevidir. Hurufilere göre ise bu ibare “F tiha” Suresidir.

2. ʿ Arz-ı mülkümdür benüm ʿ aşk-ile şāh-ı ʿ ālemem
Genc buldum istemem dehrüñ zer ü dīnārını
3. Añladum bu kālīb-ı ādem neden endāzedür
Noğtadan fehm eyledüm remz-i rümūzuñ varını
4. ʦutmuşam elde kitābum olup aşhāb-ı yemān
Nuṭṭ-ı Ḥaḫḫı añlayup bildüm nedür güftārını
5. Fażl-ı Ḥaḫdan Žaʿ fiyā bulduñ ḫayāt-ı cāvidān
ʿ Aynuña alma şaḫın sen münkirüñ inkārını

460.

Ḥayālī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Lezzet-i dermānı idrāk eylemez bī-derd olan
Bezm-i derdüñ cāmını nūş eylemez nā-merd olan
2. Puḫte olmaz āteş-i düzaḫla yüz biñ sāl ü māh
Şol riyānuñ germ bāzārında ʿ ālem-gerd olan
3. ʿ Aşḫ-ı yārıyla ne var devrāna girsem ey faḫīh
Gird-bādıyla yolıdur raḫş iderse gerd olan
4. Hem cenāḫıdur bugün ʿ Anḫā-yı ʿ ālī himmetüñ
Kāyinātuñ āşiyān u dānesinde ferd olan

⁴⁶⁰ 116b. Tarlan 1992: 438. Gazel.

² a: sāl ü māh: māh ü sāl HD.

b: ʿ ālem-gerd: zāhid serd HD.

³ a: ne var: nola HD.

5. Viridi bu bāguñ Ḥayālī reng [ü] bũyından ḥaber
Şol ḥazān bergi gibi geh sebz [ü] gāhī zerd olan

461.

Hāşimī Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Merd iseñ meydān-ı ' aşqda cān virüp cānānı gör
Benlügi terk eyleyüp gel küfri ço imānı gör
2. ' Āşık-ısañ başuñı top eyle gel meydāna gir
Terk idüp cān u cihānı nār-ı ' aşkla yanıgör
3. Leyletü 'l-Esrāya vākıf olmağ isterseñ eger
Sırr-ı Ḥağğa maḥrem olan kāmīl-i insānı gör
4. Mübtelā-yı ' aşq olanlar derdine buldı devā
' Āşık-ısañ sen dağı gel derdi ço dermānı gör
5. Hāşimī derde giriftār olmağ isterseñ eger
Cān içinde cān olan ol pertev-i Sübhānı gör

462.

Sultān Nesimī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Zülf ü kaşuñdan beyān-ı sırr-ı Ḳur 'ān oldı fāş
Ḥağ Te' ālanuñ kelāmı vech-i Raḥmān oldı fāş

⁵ a: reng [ü] bũyından: reng-i rüyundan HD.

⁴⁶¹ 116b.

⁴⁶² 117a. Ayan 2002: 199. Gazel.

2. Ey faḳīh-i bī-ṭahāret gör bugün *mā 'en ṭahūr*
Gel ṭahāret ḳıl bugün kim faẓl-ı bürhān oldu fāṣ
3. *Raḥmeten li 'l-ālemīn* oldu çü vech[üñ] *lā-yemūt*
Ey bilen vech-i Ḥaḳı İslām u imān oldu fāṣ
4. Baṣuñı ṭop ister-iseñ gel bugün meydāna gir
Zülf ü ḥālinden anuñ gör ṭop u çevgān oldu fāṣ
5. Ka'bedür çün vech-i cānān beyt-i Ḥaḳdur Ka'be çün
Küntü kenz oldu 'ıyān ü sırr-ı pinhān oldu fāṣ
6. Muṣḥaf-ı Ḥaḳdur imām-ı cümle eṣyā ser-be-ser
Çün imām oldu 'ıyān esrār-ı Furḳān oldu fāṣ
7. *Lā-tuḥarrik* āyetinden oldu fāṣ esrār-ı kün

² a: bürhān: Yezdān ND.

“Ve huvellezī erseler riṣāha buṣran beyne yedey rahmetihī, ve enzelnā mine's-semāi **māen ṭahūrā (ṭahūran)**. Li nuhyiye bihī beldeten meyten ve nuskiyehu mimmā halaknā en'āmen ve enāsiyye kesīrā (kesīren).”: O, rahmetinin önünde rüzgārları müjdecı olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandırılım, yarattıklarımızdan birçok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten **tertemiz bir su** indirdik (Furkan 25/48-49).

³ a: oldu çü: sen oldu ND.

b: vech-i Ḥaḳı: bu vech-i Ḥaḳ ND.

“Ve mā erselnāke illā **rahmeten lil ālemīn (ālemīne)**.”: (Ey Muhammed!) Seni ancak **ālemlere rahmet** olarak gönderdik. (Enbiya 21/107). “Lā-yemūt” ibaresi Kur'an'da Allah'ın bir sıfatı olarak “ölümsüz” anlamında Tā hā 20/74, Furkan 25/58 ve A'lā 87/13 ayetlerinde geçmektedir.

⁴ a: Baṣuñı: Ger baṣuñ ND.

⁵ a: çün: gör ND.

b: pinhān: Ḳur'an ND.

“**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifüni”: **Ben gizli bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁶ a: cümle: - ND.

b: çün: gör ND, esrār-ı Furḳān: u vech-i rahmān ND.

⁷ a: kün: kevn ND.

b: ya' nī ḥaṭṭ-ı cānān: üstine görgil ki rahmān ND.

ND neşrinde 6. ve 7. beyit yer değıştirmiştir.

“**Lā tuḥarrik** bihī liṣāneke li ta'cele bihī.”: (Ey Muhammed!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini **kımlatma** (Kıyāme 75/16).

İstivā-yı ʿ arş ya ʿ nī ḥaṭṭ-ı cānān oldı fāş

8. Cümle eşyā Şūr-ı İsrāfilden nāṭıķ-đurur
Ey yaķın ehli bugün nuṭķ-ı Süleymān oldı fāş
9. Tā Nesimī görđi ey dil-ber leb-i dendānuñı
Baḥr-i eşki ḥūn-ı dilden dürr ü mercān oldı fāş

463.

Siyāhī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Şıdķ-ıla ķul olmayanlar şāha olmaz āşinā
Kendü nefsin bilmeyen Allāha olmaz āşinā
2. Meskenetle ķalbini ḥāke ber-ā-ber ķılmayan
Pertev-i nūr-ı şuāʿ -ı māha olmaz āşinā
3. Çekmeyen ʿ aşķuñ belāsın eylemez feryād u zār
Derd-i ʿ aşķa düşmeyenler āha olmaz āşinā
4. İttiḥād eyle gel isterseñ ṭarīķ-i müstaķīm
İkilikden geçmeyen bu rāha olmaz āşinā
5. Āşinālık ķılma sen her zāhid-i ḥod-bīne kim
Ey Siyāhī şīr-i ner rübāha olmaz āşinā

464.

⁸ a: nāṭıķ-đurur: ol nāṭıķ gerek ND.

b: nuṭķ-ı: mülk-i ND.

⁹ Bu beyit ND neşrinde aşağıdaki gibidir:

Çün Nesimīdür bu gün Ķurʿān-ı nāṭıķ fażl ile
Sırr-ı Yezdān nūr-ı Sübhān ķavl-i Ķurʿān oldı fāş

⁴⁶³ 117a.

Ḥalīlī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ben ki dervīšem faķīrem pādişāh-ı 'ālemem
Rūḥ-ı bī-rengem egerçi renge geldüm ādemem
2. Şeş cihetde çār 'unşurdur beni fāş eyleyen
Yoķsa ben gencīne-i vaḥdetde nūr-ı mübhemem
3. 'Ālemü 'l-ğaybüñ şifātı benden oldı āşikār
Ey başiretsiz beni gör kim ne zāt-ı a' zamem
4. Söyleyen Ḥaķdur benüm dilümde her dem yoķsa ben
Çār 'unşurdan mürekkeb bir lisān-ı ebkemem
5. Ümmehāt-ıla ne var ābāya oldımsa ḥalef
'Ālem-i taḥķīķe baķsañ cümlesinden aķdemem
6. Cennet-i Firdevs için bir laḥza ğamgīn olmazam
Ṭālib-i dīdār-ı yāram pādişāh-ı ḥurremem
7. Ey Ḥalīlī çün her iş taķdīr elinden işlenür
Fāriğam dünyādan vü 'uķbāda ğamdan bī-ğamem

465.

Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ben ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriğam
Bende-i sulṭān-ı 'aşķam in ü āndan fāriğam

⁴⁶⁴ 117a. Bu şiir HAF neşrinde yok.

⁴⁶⁵ 117b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

2. Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnūñ tamām
Bī-niṣānı bulmuşam nām u niṣāndan fāriğam
3. Talmışam deryā-yı bī-pāyāna ğavvāş olmışam
Kān-ı gevher bulmuşam sūd u ziyāndan fāriğam
4. ‘Ömri geçdi zāhidūñ zann ü gümān u vehm-ile
Ben Hākı bildüm yaqīn şekk ü gümāndan fāriğam
5. Dünyā vü ‘uqbā benüm ‘aynuma gelmez zerrece
Mülk ü māli n’eylerem kevn ü mekāndan fāriğam
6. Çünkü naqşından temāşā eylerem naqķāşı ben
Cennet-i Firdevs ilen hūr-ı cināndan fāriğam
7. Ol Hālıliyem ki kıldum *fākrū fāhrī* iḥtiyār
Raḥt u baḥt u tāc u taḥt u ḥānum[ān]dan fāriğam

466.

Hüseynī Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Bugün bī-cān idüm ben cāna irdüm
Ki cānum virüben cānāna irdüm
2. Muḥammed çünkü ‘ilmüñ şehri olmuş
Kaḫu olmuş şeh-i merdāna irdüm

⁷ “El-fakru fāhrī ve bihī eftahırü”: **Yoksulluk benim övüncümdür**, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 49.)

⁴⁶⁶ 117b. Bu şiir daha önceden 98. şiir olarak yer almaktadır.

² “Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısı; ilmi dileyen kapıya gelsin.” mealindeki hadis-i şerife telmih yapılmaktadır. (Bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, **Mü’minlerin Emiri Hazret-i Ali**, İstanbul, Derin Yayınları, 2004, s. 306.)

3. Ki biñ yıl olmadın ırmış yerinde
Muhammed Muştafa Sultāna irdüm
4. Götürdi zulmi ‘adli kıldı zāhir
Muhammed Mehdī-i devrāna irdüm
5. Baña benden degül işbu vazīfe
Erenler serveri řarvāna irdüm
6. Cāmi‘ül-cem‘ de cem‘ olmiş özi
Haķıķat kāmili insāna irdüm
7. Yüzi *seb‘al-meřānī*dür mu‘ayyen
‘Acāyib sūre-i Qur‘āna irdüm
8. ıon idüp geymiş ādem şüretini
Bu imiş şüret-i Raķmāna irdüm
9. Yüzin gören bulur Haķdan hidāyet
Naşar-ı raķmet ü ğufrāna irdüm
10. *Enallāh* ğıķābın Haķdan işitmiş
Bu dem ben Mūsā-yı ‘İmrāna irdüm
11. Nefes-ile ulu cānlar virilür
Görün kim ‘İsā-yı devrāna irdüm

⁷ “Ve lekad āteynāke **seb‘an** minel **mesānī** vel kur‘ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur‘an‘ı verdik (Hicr 15/87). Seb‘al-meřānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha’nın yedi āyeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

¹⁰ “Fe lemmā etāhā nüdiye min řātıl vādil ey meni fil buk‘atil mubāreketi mineř řecerati en yā mūsā innī **enallāhu** rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateřin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! Şüphesiz ben, evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah’ım.**” (Kasas 28/30).

12. Hüseynî vâşıl-ı Hağdur hağikat
Ki bir kaçre idüm ‘ummāna irdüm

467.

Muğimî Fermāyed Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Tālib olup cān u dilden kim ki ister Rabbini
Göz açup kılmaz nağar görmez kimesne ‘aynını
2. Kimse ‘aybın kimseye varup kimesne söylese
Bilmek anı şübhesüz kim gösterür öz ‘aybını
3. Merd-i Hağ bir kimsenüñ bir kılcā ‘aybın söylemez
Zira her şeyde mu‘ayyen ‘aynı görür ‘aynını
4. Bî-tereddüd bî-ğaber ol hāşılı ‘uğbāda şu
Bu fenā dünyāda kim añdı mağabbet ħubbını
5. Ey Muğimî nefse uyup kendüye zūlm eyleyen
Āğiretde leşker-i şeyfāna virdi ħubbını

468.

Ĥalilî Fermāyed

Mef‘ ulü Fā‘ ilātün Mef‘ ulü Fā‘ ilātün

1. Dār-ı fenāda her kim fānî-i muğlağ olmaz
Dār-ı beğāda hergiz şāyeste-i Hağ olmaz
2. Dünyā-yı dūnda her kim nefs-i ĥasise oldı

⁴⁶⁷ 118a.

⁴⁶⁸ 118a. Bu şiir HAF neşrinde yok.

Mağbūn-ı āhiretdür dīdāra mülḥaḳ olmaz

3. Esrār-ı *küntü kenze* gencīne ehl-i Ḥaḳdur
Her bī-ḥaber ḳatında bu rāzı açmaḳ olmaz
4. Eşyā egerçi cümle zıkr-i ene'l-Ḥaḳ eyler
Ammā ki ehl-i şer' a bu söz muḥaḳḳaḳ olmaz
5. Zıkr-i ene'l-Ḥaḳ itdi aşıldı dāra Maṣṣūr
Her sālīkūñ dilinde zıkr-i ene'l-Ḥaḳ olmaz
6. Derd ü belā vü ḡamdan bāl ü per itmeyince
Ol āşiyān-ı ḳudse seyr ide varmaḳ olmaz
7. 'Āşıḳlaruñ kelāmın 'ārifler añlar ancaḳ
Her zāhidūñ ḳatında bu rāzı açmaḳ olmaz
8. Lezzāt-ı dünyevīye aldandı her ki ḳaldı
Lezzāt-ı uḡrevīde hīç anda açmaḳ olmaz
9. Rāh-ı Ḥaḳa Ḥalilī varmaḳda rāh-vār ol
Bu yolda sālīk olan bī-çāre aḳsaḳ olmaz

469.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Zāhidā cehd eyle bil kim seni kimdür yaradan
Ḳanda olurduñ ezelden bunda geldüñ nereden

³ “*Küntü kenzen* mahfiyyen Fe ahbettü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifünī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁴⁶⁹ 118b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

2. Bilmedüñ çünkim nedür sen bunda gelmekden ğaraž
Belki hayvāndan betersin belki seng-i hāreden
3. Sen Hümā-yı vahdet idüñ nişe geldüñ keşrete
Bir kafesde mesken itdüñ muhtelif çār pāreden
4. Niçe ahlāk-i zemīmesinde oldı müctemi^ç
Cehd idüp kırtarmaz-ısañ nefsüñi emmāreden
5. Gel özüñden ğāfil olma bil ne cevhersin seni
Menzilüñ ref^ç idegör gel kevkeb-i seyyāreden
6. Şöhret-i dünyāya kıлма ihtiyār ey derdmend
Baħr-i bī-pāyāna düşme olma gel bī-çāreden
7. Virme dil naķşına naķķāş iste ger bīnā iseñ
Ķo bu fikr ü hīle naķşın geç bu aĝ u ķaradan
8. Ey Ħalilī ^ç aql-ı dūr-endişi ķo gel fāriĝ ol
^ç Aşķa virgil göñlüñi yek-pāre çıķıĝıl aradan

470.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Her kim bu fānī dünyenüñ aldanmadı lezzātına
Bāķi olup ^ç uķbāda ol binmedi dīvüñ atına
2. Kimüñ ki nerrād-ı felek dökdi güşāde-mühresin
Düşdi hezārān seyr-i dīl şaṭranc-ı dehrüñ mātına

⁴⁷⁰ 118b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

3. Ey dil başiret çeşmini_ aç arıt küdüretden seni
Gör kim kimüñ manzûrısın bu kendüzüñ mir'âtına
4. Her kimde kim var zerrece da' vâ-yı benlikden eşer
Baħr-i şifâta ğark olup yol bulabilmez zâtına
5. Mâni' Cenâb-ı Ğazrete çün lezzet-i cismânîdür
Ey dil hevâdan fâriğ ol düşme hevâ zulmâtına
6. Çün âşiyân-ı vahdetüñ murğ-ı hümâyün bālısın
Sen âfitâbı kıl taleb meyl eyleme zerrâtına
7. Çün t̄alib-i dîdâr olan Ğaħdan Ğalîlî dem-be-dem
Ne dūzahından Ğavfı var ne meyl ider cennâtına

471.

Emîr Nesîmî Der-Beyân-ı Dünyâ-yı Dün Fermâyed
Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Yoğdur vefâsı dünyenüñ aldanma anuñ âline
Renginden oldu münfa' il her kim boyandı âline
2. Nağdi zağaldur dünyenüñ anuñla bāzār eyleme
N' için ki her kim ħalb-ile eylerse bāzār âline
3. Çün cümle ħîl ü ħâl-imiş dârü'l-ğururuñ ħāşılı
Şol bî-şebātuñ düşmeñüz bî-hüde ħîl ü ħâlîne
4. Arusı ilandur şaħın datlusına aldanmağıl

⁴⁷¹ 119a. Ayan 2002: 363. Gazel.

² a: zağaldür: değaldür ND.

³ b: bî-şebātuñ düşmeñüz: bî-şebâta düşmegil ND.

⁴ a: aldanmağıl: aldanma kim ND.

Acıdur anuñ şerbeti ağı atılmış balına

5. Aşlı denıdır dñnyenñ zātında yodur bir elif
Terkıbine gel ba anuñ şol yı vñ nñn u dālına
6. Fānı cihānuñ sevgñsi damu odıdur yandurur
a ol arıdan ey gñññl aldanma zñlf ü hñline
7. Miħnetdür anuñ devleti ĥasretdür anuñ ĥařmeti
Mñdbirdür ol kim baqladı albin anuñ ibālını
8. Tezvır ü bñhtāndur işi hem avl ü fi'li muħtelif
Hñlin saña řerħ eyleyem fikr eyle anuñ hñline
9. Dıv-i recımññ atıdur emmāre nefsnñ merkebi
Tārħ eyle dıvññ atını yapışma anuñ yalına
10. Muħkem oyuncıdur felek manřñbesinden ge şaın
Ey bı-başiret ba āħir şol řñretññ aħvāline
11. şol bı-miřālññ 'aşına virdi Nesımı gññlini
Dñnyā nedür yā āħiret kim ala mñlk ü mñline

472.

b: şerbeti: şekkeri ND.

⁵ a: zātında yodur: iinde yodur ND.

b: Terkıbine gel ba: Terkıbini gñr baħ ND.

⁶ a: damu: şamu ND.

b: a ol arıdan ey gñññl: Ge iy gñññl şol arıdan ND.

⁷ b: baqladı albin: yapışıp aldı ND.

⁸ a: hem avl ü: avli vñ ND.

b: řerħ: 'arş ND.

¹⁰ a: ge: key ND.

b: ba: baħ ND.

¹¹ a: gññlini: cānını ND.

b: nedür: n'ola ND.

ND neşrinde beyit sıralaması şu şekildedir: 1-2-3-4-6-10-5-7-8-9-11.

⁴⁷² 119a. Gñneř 2006: 8. Gazel.

Eşrefoğlu Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Her kimüñ kim ' aşkı yok hayvān-durur
Gerçi kim şüretde ol insān-durur
2. Şüreti insān veli hayvān-durur
Ma' nāda ol *belhum aḍaldan*-durur
3. Her ḥacer la' l olmaya ey bī-başar
Kimi yāḳūt ü kimi mercān-durur
4. ' Āşıkuñ mihr ü vefā şıḍḳ u şafā
İşi dāyim luḫf-ıla iḥsān-durur
5. ' Āşıkuñ gönli müdām ḳaynar ṭaşar
Ṭaşra atar dūrlerin ' ummān-durur
6. ' Aşksuzın her ṭā' ati olur hebā
' Āşıkuñ küfri daḫı imān-durur
7. Gerçi ' aşık şüretā miskīn faḳīr

² Yazmada birinci ve ikinci mısraın yerleri değişmiştir. a: Şüreti: Şüretā ERD, ḥayvān-durur: ḥayvān sıfāt ERD.

“Ve lekad zere'nā li cehenneme kesīran minel cinni vel insi, lehum kulūbun lā yefkahūne bihā ve lehum a'yunun lā yubsırūne bihā ve lehum āzānun lā yesmeūne bihā, ulāike kel en'āmi **bel hum edallu**, ulāike humul gāfilūn (gāfilūne).”: Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, **hatta daha da aşağıdadırlar**. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir (Araf 7/179).

³ a: ü kimi: kimisi ERD.

⁷ b: Ma' nāda illā: İllā ma' nāda ERD.

Mecmuada bulunmayıp ERD neşrinde olan beyitler şunlardır:

' İşkī olmayan kişinün cānı yok
Sāmīrī kavī gibi bī-cān durur

Bu mişede her kişi şīr olmaya
Kimi dīlkü kimisi arslan durur

Ma' nāda illā ulu sulṭān-durur

8. Eşrefođlı Rūmīnūñ her bir sözi
‘ Aşķ-ile bir baħr-i bī-pāyān-durur

473.

Şiyāmī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. ‘ Āşık-ı dīdāruz ey dil vech-i zībā bundadur
Şūfī cennet seyrini ister temāşā bundadur
2. Çeşm-i fettānuñla ğamzeñ ortasında ey perī
Žāyi' oldı tıfl-ı dil yā andadur yā bundadur

‘ Işksuzun her sözi da' vā-yı cenk
Kibr ü ' ucı sıfātı şeytān durur

‘ Āşıkun işi tevāzu' meskenet
Gözleri yaşı müdām seylān durur

‘ Işksuzı gör kim bahīl nā-kes o şüm
Nefs-i itin bicerür sekbān durur

‘ Āşıkun kalbi selīm keffi kerīm
Dost yolında cānı da kurbān durur

‘ Işksuzun gönli taracuk söyleme
Zemherī şivelü bī-nādān durur

‘ Işksuzun her bir sözi bir ok gibi
Tokınur sanki katı yaydan durur

‘ Āşıkun cünbüşleri tuzlu şirīn
Her du' āsı dertlere dermān durur

‘ Āşıkun varı yol içinde sebīl
Her neye hükm itse kim fermān durur

‘ Işksuzun yiri cehennem esfeli
Sekiz uçmak ' āşıkā meydān durur

Her kimün kim ' ışkı var cāhil degül
Zirā her müşkil ana āsān durur

473 119b.

3. Gülşen-i kūyuñ koyup firdevs-i a' lādan yaña
Kuş gibi uçmağ diler zāhid temāşā bundadur
4. Zerre-i nā-çizi gör baḥşende-i envār olur
‘ Ālem-ārāyı ço mihr-i ‘ ālem-ārā bundadur
5. Vādi-i Eymende kıldı *len terānī* nüktesi
Tūr-ı Sīnādan ḥaberdār ol ki Mūsā bundadur
6. Kevşer-i bezm-i şafā-y-ıla dirilmez ehl-i ‘ aşk
Mürde diller ḥay iden cām-ı Mesīhā bundadur
7. Ey Şiyāmī Yūsuf-ı Mışr-ı bahāristān-ı derd
Mālik-i emvāc-ı baḥr-i dil Zeliḥā bundadur

474.

Uşūlī Fermāyed

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Diler-iseñ ki saña göstere yüz şāhid-i zāt
Şūfiyā sineñi şāf eyle nite kim mir 'āt
2. Batdı girdāb-ı ḥavādişde vücūduñ gemisi
Hızr-ı vaḫte irişüp bulmaz-ısañ rāh-ı necāt

⁵ “Ve lemmā cāe mūsā li mikātīnā ve kellemeḥu rabbuhu kāle rabbi erinī enzur ileyke, kāle **len terānī** ve lakinizur ilāl cebeli fe inistekarre mekāneḥu fe sevfe terānī fe lemmā tecellā rabbuhu lil cebeli cealehu dekkān ve harra mūsā saıkan, fe lemmā efaka kāle subhāneke tubtu ileyke ve ene evvelul mu 'minīn (mu 'minīne).”: Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “**Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” (Araf 7/143).

⁴⁷⁴ 119b. İsen 1990: 9. Gazel.

3. ʿArşadan kīş dimedin [cān] şehine pīl-i felek
Süregör himmet atın yoḳsa olursın şeh-māt
4. Z̄ulmet-ābād-ı fenāda bulunur ʿayn-ı beḳā
Menbaʿ-ı āb-ı ḫayāt oldı nitekim z̄ulümāt
5. Müddeʿī şāhid-i tevḫīde şühūd eyleme ʿarz
Daʿvādan geç ki [bu] daʿvāyı kılasın işbāt
6. Ögünüp ʿaql-ı maʿāş-ile fuzūl olma faḳīh
Yaʿnī insāna fazīlet mi virürmiş fużalāt
7. ʿAmr u Zeyde yūri şarf itme Uşūlī ʿömri
Naḫvi ḳo ʿārif-iseñ eyleyigör maḫv-ı şıfāt

475.

Ve Eyzān Lehu

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Yüz çevir dār-ı fenādan cisme baḳma cāna baḳ
Vaḫşiler gibi gel ey şūfī yeter yābāna baḳ
2. ʿĀrif ol her zerrede yüz biñ meh-i tābānı gör
Ḳatre-i nā-çiz içinde cünbiş-i ʿummāna baḳ
3. Ger ulü³l-ebşār iseñ levḫ-i vücūduñda bugün
Mānī vü Erjengi gör naḳş-ı nigāristāna baḳ

⁷ b: maḫv-ı şıfāt: maḫvī-şıfāt USD.

⁴⁷⁵ 120a. İsen 1990: 64. Gazel.

¹ b: şūfī: hayvān USD.

² a: her: bir USD.

³ Mānī vü: Maʿnī-i Y.

4. Almağ isterseñ eger dürr-i haqāyıqdan haber
Şol gönülde mevc uran deryā-yı bī-pāyāna bağ
5. Vech-i pākünde Hağ izhār-ı kemālāt eylemiş
Nice göstermiş şıfātın āyet-i Raħmāna bağ
6. Ğor bağma her nemed-pūşa şağın ey muħteşem
Her gedāyı Ğıẓr gör her şağşa dervişāne bağ
7. ‘ Aşğ çevgānına ‘ aşıqlar başın top eylemiş
Ey Uşūlī merd iseñ sen dağı bu meydāna bağ

476.

Sultān Nesīmī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Yāruñı şatduñ bahāsuz bilmedüñ miğdārını
Hıçe degmez ol kişi kim hıçe şatar yārını
2. Gevheri nādān elinden müşterī alur ucuz
Cevheri bilmez ne bilsün cevherüñ bāzārını
3. Kim ki yārından beğāsuz cānını gördi ‘ aziz
Yārını yitürdi nādān bilmedi bāzārını
4. ‘ Āşıkuñ esrārını ‘ aşığ gerekdür kim bile
Olmayan ‘ aşığ ne bilsün ‘ aşıkuñ esrārını
5. Kim ki Ferhād olmadı ‘ aşğında ol ma‘ şūğınuñ

⁵ a: eylemiş: eyleyip USD.

⁴⁷⁶ 120a. Ayan 2002: 443. Gazel.

² a: Gevheri: Cevheri ND.

³ b: bilmedi bāzārını: bulmadı dil-dārını ND.

Çin degül da' vāsı anuñ n'eylerem güftārını

6. Her kimüñ fi' li riyādur yā sözi gerçek degül
Kavline inanma anuñ hıçe şay ikrārını
7. N'eylesün yāruñ cefāsın çekmedin ' aşık müdām
Çünkü yār ister hemışe ' aşıkuñ āzārını
8. Dāra çık yan ey ene 'l-Ḥaḳ söyleyen Mañşürvār
Āḫiret dārından isterseñ selāmet dārını
9. Zāhidüñ tesbīhdür lā-ḥavle zikri lā-ilāh
Ey gönül sen söyle yāruñ la' l-i şekker-bārını
10. Kim ki yāruñ zülfini elden ḳodı yüz cān-ıla
Bī-başar toprağa şaldı nāfe-i Tātārını
11. Ey Nesīmī incüyi dürri bilen şarrāfa şat
Cevheri nādāna şatma lü 'lü 'i şehvārını

477.

Uşulī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şol gönül kim şüretüñ naḳşı temennāsındadır
On sekiz biñ ' ālemüñ dāyim temāşāsındadır

⁵ a: Ferhād: ḳurbān ND, ol: şol ND, ma' şükınuñ: ma' şükānuñ ND.

⁷ a: çekmeden: çekmeyüp ND.

⁸ a: çık: çıḳ ND, Mañşür-vār: Mañşür eger ND.

b: dārından: dārında ND.

⁹ a: tesbīhdür lā-ḥavle: tesbīhidür lā-ḥavl ü ND.

¹⁰ a: yüz: miñ ND.

¹¹ b: şatma: şatmaz ND.

⁴⁷⁷ 120b. İsen 1990: 24. Gazel.

¹ a: temennāsındadır: temāşāsındadır USD.

2. Nice rüşen olmasun āyīneveş göñlüm benüm
Çün dem-ā-dem ʔalʕ atuñ mihri tecellāsındadur
3. Her nefesde ʕ ālem-i hüşnüñ-durur seyrānumuz
Ĥamdulillāh bu delü göñlüm tesellāsındadur
4. Bir güzeller şāhına biñ cān-ıla ʔul oldı dil
Bu cihānuñ ne vezīrinde ne pāşāsındadur
5. ʔañ mıdur ger gevher-i maʔşūda olsa āşinā
Şol dil ü cān kim maʔāmı ʕ aşʔ deryāsındadur
6. Her ne ʕ aşıʔ kim ser-i kūyuñda dutmışdur maʔām
Ĥaʔ Teʕ ālānuñ bugün firdevs-i aʕ lāsındadur
7. Cān ataldan ʔaşlaruñ yāsına ʔurbān olmağa
Çaʔ Uşulī *ʔabe ʔavseyñüñ ev ednās*ındadur

478.

Aĥmed Beg Fermāyed

Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilün

1. Gözyaşıyla levĥ-i dil naʔşın yuyan merdānedür
Ėayra yer yok anda zīrā kim ĥaʔıķī ĥānedür
2. Bī-beķādur ʕ ālem-i süflīye dil virmez ĥired
Aldanan vīrāneye uşlu degül dīvānedür

² a: benüm: gözüm USD.

⁵ a: olsa: olursa Y.

⁶ a: kūyuñda dutmışdur: kūyundan tutmuşdur USD.

⁷ a: ataldan: atıldı USD.

“Fe kāne **kābe kavseyñi ev ednā**”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar, yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁴⁷⁸ 120b. Bu şiir APD neşrinde yok.

3. Gel vücūduñ baħrinüñ ğavvāşı ol ey teşne-leb
Kim anuñ her ğūşesi pür-la^ç l ü pür-dür-dānedür
4. Terk [ü] tecrīdem baña cennet cehennem kayd olur
Dünyā vü ^ç uķbāda ancak ħācetüm cānānedür
5. Cāmi^ç-i ħüsnüñde ehl-i ^ç aşķa olmışdur imām
Gör bu beytullāh içinde gözlerüñ mestānedür
6. Sāķi-i bezm-i elestüñ sāğarından baħş alur
Ol mey-i cān-baħşā cānā leblerüñ mey-ĥānedür
7. Bu ĥaķīkat baħri içre añla ey şāĥib-nażar
Bir şadefdür bu cihān ādem añā dūr-dānedür
8. Nāşıĥuñ pendı eşer itmez nigārā Aĥmede
Var-iken ^ç aşķuñ ĥadışi ğayrı söz efsānedür
9. Ādemi gendüm yedi redd oldı dirsın zāhidā
Bunca dem buğdāy yiyüp cennet umarsın yā nedür

479.

Sürürī Ğüyed

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1. Ey ğöñül murgı cihān-ı cāvidāna ķıl heves
K^çolasın ^ç Anķā-yı Ķāf-ı ķurba dāyım hem-nefes
2. Cehd idüp emmāre nefse uyma kim āĥir seni
Şāh-bāz-ı āşiyān-ı ^ç arş iken eyler meges

⁹ “Gendümi Ādem yedi red oldı dirsın” beytin bitiminde der-kenar olarak yazılmış.
⁴⁷⁹ 121a.

3. Hâkdân-ı  alem-i esfelde pâ-bend olma kim
 Andelîb-i gülşen-i a lâya yaraşmaz  afes
4. Kârvân-ı  aş a hem-râh ol sebîlullâhda
Kim kelâmullâh-ı nâ ıkdur bu menzilde ceres
5.  ı ı  abî  at h anı ahında ki z ahir göresin
Senden  ndin yiryüzini nice  utmışdur feres
6.   lem   l- ayb n şıf atıdur cemî  -i k ayin t
Z ahir   b atında yo dur H akdan  zge hiç kes
7. H a a ir rsin ru -ı ins n-ı k milden eger
Sen cem lull h-ı B  i eyler olsa  m ltemis
8. Dil-r b lar z lfin n sırrına irişmez fa ih
Ol sebebden  yet-i h abl   l-met n olmaz mı bes
9. Gerçi misk n  urrelerden a ılur cennet yolu
Anca sevd dur bu sevd  a ılamaz her b   l-heves
10. Nef a-ı R h   l-Kud sden zinde  ıldı    lemi
Mehd -i  dem-dem   M s -yed      s -nefes
11. Ey S r r  Fazl Rabbü  l- lem n n n rıdur
ş ret-i Mehd den      s dan olan mu tebes

480.

Hay li R st

F   l t n F   l t n F   l t n F   l n

⁴⁸⁰ 121a. Bu şiir HD neşinde yok.

1. Ben belâkeş ‘ aşıkam tutdum melâmet gūşesin
Gözle sen dāyim be şūfî var selâmet gūşesin
2. Żulmet-âbād-ı belâda meş‘ al-i āhum yaķup
Rūşen itdüm âteşümle ben melâmet gūşesin
3. Terk idüp dehr-i denînüñ âşiyân-ı nekbetin
Bâl-i rāhat yaşmağa buldum ferâgat gūşesin
4. Mescid-i Aķşâ dilüñdür tur namāza şıdķ-ıla
Zāhidâ ħalvet çeküp tutma ‘ ibâdet gūşesin
5. Ey Ĥayālî dergeh-i pîr-i muğāna yüz sürüp
Devlet el virdi baña tutdum sa‘ âdet gūşesin

481.

Vaĥîdî Râst

Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün

1. Ey şāhid-i rûĥānî v ‘ey şüret-i Raĥmānî
Mir ‘ât-ı cemālüñdür āyîne-i Sübhānî
2. Māhiyyet-i vechüñi idrāk idemez zāhid
Bî-dîde nice görsün ol şem‘ -i şebistānı
3. Gül yüzüñi görmişdür gülşende meger ğonca
Şevķüñ-ile seĥer cānâ çāk itdi girîbānı
4. Mest-i mey-i la‘ lüñdür var-ise yine bülbül
Şeydālķ ider her dem turmaz ider efġānı

⁴⁸¹ 121b.

5. Envār-ı cemālũnden göz yumsa n'ola zāhid
Huffāş gözi çün görmez hũrşid-i dirahşānı
6. 'Arz eyleme ađyāra sen hātem-i la' lũni
Ol dīve maḥal görme şol mühr-i Süleymānı
7. Küfr-i ser-i zũlfũnle zũnnāra göñül virdüm
Cān-ıla ele aldum ser-rişte-i imānı
8. Gel *aḥsen-i takvīmũn* esrārını añlarsañ
Vech-i ḥasene bağup ol vālih ü ḥayrānı
9. Hũm-hāne-i vaḥdetde cām-ı mey-i 'aşq-ıla
Mest itdi Vaḥidī ol sākī-i rũḥānī

482.

Nā-murādī Fermāyed

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

1. Nām [u] nengi terk iden şu 'aşıq-ı bī-'ārdur
Nām u nengi isteyen 'aşıq degül ađyārdur
2. 'Āşık oldur kim virür cānān yolında cānını
Cān virüp cān alur gör kim ne ḥoş bāzārdur
3. 'Āşık-ı şebāt-ḫadem oldur ki yāruñ 'aşkına
Çarḫ urur cisminde cānı şanasın pergārdur
4. 'Āşık olduğı mıdur şāhum günāhı 'aşıkuñ
'Āşıkı 'aşık iden şol serv-i meh-ruḥsārdur

⁸ "Lekad halakne 'l-insāne fi **aḥseni takvīm (takvīmīn)**." Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

⁴⁸² 121b.

5. Meker-ile gönlümü aldı şol perînüñ gözleri
Meker-ile gönlüm alan şol gözleri mekkârdur
6. Şüfî-i sâlûs u hod-binüñ sözine uyma gel
Kim uyan dîv-i recîme şübhesüz murdârdur
7. Nâ-murâdî tek kadeh nüş eyle hūblar ‘aşkına
Kim bu ‘aşkı halk iden ol Hâlik-i Settârdur

483.

Sultân Nesîmî Der-Medh-i Evşâf-ı İmâm-ı Enbiyâ

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Ey mükerrem hüsn-i şüret v’ey muṭahhar mā u tıyn
Raḥmeten li ‘l-‘ âlemînsin Raḥmeten li ‘l-‘ âlemîn
2. Devr-i hüsnüñ lem-yezeldür ey cemâlüñ lâ-yezâl
Bildügüm ‘ ilme ‘l-yaḳîndür gördügüm ‘ aynel-yaḳîn
3. Ey yañağüñ süre-i *ve ‘ş-şems* ü yüzüñ âyeti
Hâzihî cennâtü ‘adnin fedhulühâ hâlidîn
4. *Küllü şey ‘in hâlikün* vechüñden ayru şek degül
Ey hidâyet şem‘ i yüzüñ v’ey şaçuñ ḫablü ‘l-metîn

⁴⁸³ 122a. Ayan 2002: 332. Gazel.

² b: gördügüm: gördüğün ND.

³ a: süre-i ve ‘ş-şems ü: süresi ve ‘ş-şems ND.

“**Ve ‘ş-şemsi** ve duhâhâ.”: **Güneşe** ve onun aydınlığına **andolsun** (Şems 91/1). Tâ hâ 20/76’nın başında geçen “Cennâtu adnin (Adn cennetleri)” ibaresinin başına hâzihî (bu) kelimesi getirilmiş. Daha sonra da Zümer 39/73’ün sonunda yer alan “fedhulühâ hâlidîn (Haydi ebedî kalmak üzere buraya girin.)” ibaresi getirilmiştir.

⁴ “Ve lâ ted‘u meallâhi ilâhen âhar (âhara), lâ ilâhe illâ hū (hüve), **kullu şey’in hâlikün** illâ vecheh (vechehu), lehu ‘l-hukmu ve ileyhi turceün (turceüne).”: Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Onun zatından başka **her şey yok olacaktır**. Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz (Kasas 28/88).

5. Esrimiş mestâne ‘aynuñ sāğarında Selsebîl
Şuşamış cennette la‘lün ābına mā-i ma‘în
6. Nefħa-ı ‘İsā gelür şîrîn lebüñden cānlara
Şābit oldı kim lebüñdür mehbiṭ-i Rūhü’l-emîn
7. Hūr-ı ‘inüñ şüreti āyîne oldı hüsñüñe
Şol sebebden hālka mergüb oldı Hāğdan hūr-ı ‘în
8. Nūn u ‘aynuñ mīm ü dālün *tilke āyātü’l-kitāb*
Levh-i Maḥfūz oldı yüzün veh’ve *Kur’ānin mubîn*
9. Kıblemüzdür şüretün el-ḥamdulillāh ey nigār
Tā ebed *ıyyāke na‘būd min-cemālik nesta‘în*
10. Ey lebün şānında münzel āyet-i yuḥyi’l-‘izām
Cān mıdur āb-ı la‘lün yā Hālîk-i cān-āferîn
11. Mālîkū’l-ḥüsn oldı ey dil-ber cemālün tā ebed
‘Āşîkuñ dīni budur buldı Nesīmî yevm-i dīn

484.

Aḥmed Beg Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Kākülünden dil-berā gerçi perîşān ḥātırız
Şābirüz derd ü belāya ḥālümüzden şākirüz

⁵ a: sāğarında: sāğarından ND.

⁸ “Elif lām rā **tilke āyātu’l-kitābi ve kur’ānin mubîn (mubînin)**.”: Elif Lām Rā. **Bunlar, kitabın ve apaçık olan Kur’an’ın āyetleridir** (Hicr 15/1).

⁹ “Tā ebed ıyyāke na‘būd min-cemālik nesta‘în”: Sonsuza kadar sadece sana ibadet eder senin cemalinden yardım talep ederiz. Bu mısra ile Fātiha Suresinin 5. ayetine işaret edilmiştir.

¹⁰ b: āb-ı la‘lün: yā Rab lebün ND.

¹¹ a: Mālîkū’l-ḥüsn: Mālîk-i ḥüsn ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-4-8-6-5-7-9-10-11.

⁴⁸⁴ 122a. Bu şiir APD neşrinde yok.

2. Bende-i fermān-berüz baş çekmezüz kaç' eyleseñ
Pādişāhum tek hemān kıllık buyur biz hāzırız
3. Seng-i miñnetle gönül vīrānın ābād itmege
Cevrūñi mi' mār iderseñ dostum biz nāzırız
4. ' Alem ' aynuñ sırrıdur cānā dehānuñ noqtası
' Ācizüz ol nükteyi fehm eylemekde kāsırız
5. Gerçi çoқdur dil-berā Leylā şaçuñ dīvānesi
Līk ehl-i ' aşk içinde gün gibi biz zāhirüz
6. ' Ārızuñla kāmētūñ şerhinde hayrān olmışuz
Gerçi ra' nā ter gāzeller söylemekde māhirüz
7. Şanma cānā Aḥmedi ' aşk-ı mecāzı kıllanur
' Āşık-ı dīdāruñuz şu gibi şāfi tāhirüz

485.

Uşūlī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yā İlahī ravza-ı cennet midür bu hoş-makām
Yā ki beytullāhdur yā secdegāh-ı hāş u ' ām
Yā riyāz-ı üns yāḥūd ravza-ı hayrū 'l-enām
K 'işigine yüz sürer ḥayl-i melāyik şubḥ u şām
Cānuma irdi nidā-yı gāybdan bir hoş peyām
Es-selām ey Ḥāzret-i şāh-ı Ḥorāsān es-selām

2. Nāme-i iqbālde nāmı ' Alī Mūsā_er-Rızā

⁴⁸⁵ 122b. İsen 1990: 3. Musammat.

¹ e: bir: bu USD.

Kendü şāh-ı evliyā cecdi ‘ Aliyyü ’l-Murtezā
Oldı lāmi‘ şafha-ı vechinde nūr-ı Muştafā
Zāt-ı pākinde tecellī itdi sırr-ı hel etā
Buldı kuvvet lā-cerem ser-pençe-i āl-i ‘ abā
Es-selām ey Hāzret-i şāh-ı Hōrāsān es-selām

3. Ey muhīṭ-i kılzüm-i cūd [u] seḥā kān-ı kerem
Gevher-i ‘ ummān-ı Yeşrib ḥ^wāce-i mülk-i ‘ Acem
Aşl-ı pāk ü zübde-i erkān ü nesl-i muḥterem
Dürr-i-i çarḥ-ı velāyet dürr-i deryā-yı kıdem
Ger başarsañ yiridür ebşār-ı aḥbāba kadem
Es-selām ey Hāzret-i şāh-ı Hōrāsān es-selām

4. Muştafā vü Murtezānuñ naḳdisin ey pāk-i dīn
Hem Hüseyn-ile Ḥasan hem Şāh Zeynü ’l-‘ ābidīn
Bākır ü Şādık daḥı Kāzım İmām-ı Heştümīn
Hem Taķı vü bā-Naķı hem ‘ Askerī sensin yaķın
Mehdī-i şāḥib-zamānsın hādī-i rüy-ı zemīn
Es-selām ey Hāzret-i şāh-ı Hōrāsān es-selām

5. Pāye-i ‘ arşa irişdi pāy-ı mirķātuñ senüñ
Mā-verā-yı ‘ āleme naşb oldı rāyātuñ senüñ
Zāhir oldı gün gibi āfāķa āyātuñ senüñ
Küntü kenzüñ gevherinüñ kânıdur zātuñ senüñ
On sekiz biñ ‘ ālemi gösterdi mir ’ātuñ senüñ
Es-selām ey Hāzret-i şāh-ı Hōrāsān es-selām

² “**Hel etā** ‘ ale ’l-insani hinun mine ’d-dehri lem yekun şey ’en mezkūrā (mezküren).”: İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman **geçti** (İnsan 76/1).

³ c: erkān ü: erkān-ı USD.

d: Dürr-i-i: Zerre-i USD, kıdem: kadem USD. USD neşrinde mısra sıralaması şu şekildedir: a-b-d-e-c-f.

⁴ c: Heştümīn: hem-nişīn USD.

d: Taķı vü: Takiyyi USD.

⁵ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbettü en urefa fe halaktü ’l-halke liya ’rifünī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

6. Her nefesde çüb-1 huşki eyledüñ taze şecer
Zāhir oldı naqş-1 iqdāmuñ senüñ fevka 'l-ħacer
Buldı enfās-1 şifā-baħşuñla şıhhat kör u ker
Emrüñe rām ins ü cin ħükmüñe tābi⁶ baħr ü ber
Zī-kerāmet zī-hüner zī-mu⁶ ciz-i şakku 'l-kamer
Es-selām ey Ĥazret-i şāh-1 Ĥorāsān es-selām

7. Țal⁶ atuñ envārımı sırrumda peydā eyledüñ
Maṭla⁶ -1 cāndan güneş gibi tecellā eyledüñ
Bu Uşulī lāl idi medħüñle güyā eyledüñ
Luṭf idüp bir ölmüşe cān virdüñ ihyā eyledüñ
Bir nazarda kör-i māder-zādı bīnā eyledüñ
Es-selām ey Ĥazret-i şāh-1 Ĥorāsān es-selām

486.

Çaygusuz Abdāl Fermāyed

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Olduğ fenā-ender-fenā şanmañ bizi var ehliyüz
Meşhūdumuz Ĥağdur bizüm biz vaşl-1 dīdār ehliyüz
2. Ĥağdur bize viren sebağ cān gözin aç sen dağı bağ
Günden ⁶ıyān dīdār-1 Ĥağ mağzen-i esrār ehliyüz
3. Ĥağ varlığıdır varımız anuñladur bāzārımız
Oldur bizüm erkānımız şimdi biz ol kār ehliyüz
4. Pīr ⁶Alī Sultān pīrümüz Muħammed ⁶Alī serverümüz
Nūr-1 Ĥudādur nūrumuz esrār-1 envār ehliyüz

⁶ e: zī-mu⁶ ciz-i: zī-mu⁶ cize USD.

“İkterebeti 's-sāatu ven şakka 'l-kamer (kameru).”: Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı (Kamer 54/1).

⁴⁸⁶ 123a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

⁴ a: Bu mısraın vezni bozuktur.

5. Qayğusuz ol şāh-ı cihān başı qaba ʿ üryān teni
Bizümdür āyet-i Qurʾān biz vaşl-ı dīdār ehliyüz

487.

Yaḥyā Çelebi Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Şeyḥ-i ʿ irfāna tehī varan kişi memlū gelür
Cāmiʿ -i bālāya beñzerüz hū dirseñ hū gelür
2. Kaʿ be-i maqşūdumuzdur mürşid-i kāmīl-vücūd
Cānib-i Ḥaḫdur kimi kim gönderürler o gelür
3. Evliyā dīvānıdır şūfi bizüm dīvānumuz
Ḥālet-i ʿ aşk-ıla dīvāne varan uşlu gelür
4. Kāmīlūñ olmaz kitābından ziyāde hem-demi
Gelse bir cāhil şafā gelmez bize qayḡu gelür
5. Zāhidā ehl-i sülükūñ budur evvel pāyesi
Qāf-ı ʿ aşkından anuñ ʿ aynına aqar şu gelür
6. Yaşum ey Yaḥyā benüm qarşu gelürse vechi var
Pādişāh-ı deyr-i ʿ ālem ḥ^wāce-i ḥoş-ḥū gelür

⁵ a: ʿ üryān teni: teni ʿ üryān Y.

⁴⁸⁷ 123a. Çavuşoḡlu 1977: 76. Gazel.

¹ b: beñzerüz: benzer YBD, dirseñ: dir isen YBD.

² a: Ḥaḫdur kimi kim gönderürler: Ḥaḫdan kimi gönderler ise YBD.

³ b: varan: giden YBD.

⁶ a: gelürse: varursa YBD.

b: deyr: devr YBD.

Mecmuada bulunmayıp YBD neşrinde olan beyit şudur:

Aḡzuñı bīḡāneye açma şaḫm esrāruñı

Ḥānenūñ qapusı açuq olıcaq uğru gelür

488.

Ahmed Beg Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bāṭınuñ şāf eyle gel ey şūfi-i peşmīne-pūş
Cehd idüp mey-ḥāne-i vaḥdetden it bir cur' a nūş
2. Mest-i ' aşkuñ ḥāline zāhid gel inkār eyleme
Sırr-ı tevḥīdi def ü çeng-ile neyden eyle gūş
3. Ḥalka ra' nālīk şatup tenhāda olma büt-perest
Şüretā gītī-nümāsın çünki sen ey cev-fürüş
4. Cām-ı ' aşkuñ cur' asından nūş idelden dil-berā
Ḳalmadı şabrum ḳarārum gitdi benden ' aql u hūş
5. Bezm-i ğamda sīnesin çāk itse Ahmed itme ' ayb
Ehl-i ' işret mey içüp bī-iḥtiyār eyler ḥurūş

489.

Ḥalīlī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Zāhidā çün bī-ḥabersin nāme-i nāmūsdan
Yarı inkār itme Ḥaḳḳa geç ḳoru nāmūsdan
2. Ḳo enāniyyet ṭarīḳin ma' rifet kesb idegör
Ādem oĝlısın ne bulduñ şüret-i kābūsdan
3. Nūr-ı Ḥaḳdur görinen ' ārifden ey kütēh nazār
Şöyle kim şem' üñ ziyāsı görünür fānūsdan

⁴⁸⁸ 123b. Bu şiir APD neşrinde yok.

⁴⁸⁹ 123b. Bu şiir HAF neşrinde yok.

4. Pādişāh-ısañ ne var cehd it gedā-yı ‘ārif ol
Cehl-ile Bārī ne hāşıl genc-i Takyānūsdan
5. Zāhid-i hod-bīn ne bilsün ‘aşk ıarıkından haber
Tek hemān dūnyāyı doldurmuş-durur sālūsdan
6. Şūfiyā sen ‘āşıkā mülhid gerek kāfir digil
Ol sürer zevkı def ü çeng ü ney ü nākūsdan
7. Ey Hālilī bulmaķ isterseñ cenāb-ı Hākķa yol
Hāk-i pāy-ı ‘ārif ol dūr olma gel pābūsdan

490.

Ca‘ ferī Gūyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Şular kim oldılar tecrīd ezelden
Münezzeh oldılar tül-i emelden
2. Anuñ-çün kıldılar şüret mübeddel
Ki vākıf oldılar ol bī-bedelden
3. Yemezler ğam cihān āfetlerinden
Bilürler kimse öñ ölmez ecelden
4. Ne bilsün būy-ı ‘aşkı zāhid-i huşk
Dimāğı çün degül hālī hālelden
5. Gel ey şūfi mey-i şāfiden it nūş
Derūnuñ şāfi isterseñ ‘ilelden

⁴⁹⁰ 123b. Bu şiir CFD neşrinde yok.

6. Niçe telbīs-ile İblīsveşsin
Mürekkebe olasın mekr ü hıyelden
7. Bil anı Ca' ferī kim hergiz olmaz
Cihānda peykerüñ şāliḥ ' amelden

491.

Niyāzī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dilemez dil bir nefes 'ālemde olmaḡ yārsuz
Yā İlāhī itme bir laḡza beni dildārsuz
2. Āteş-i ruḡsāruñı ' arz eyleyelden sevdüğüm
Bir nefes bu sīne-i sūzānum olmaz nārsuz
3. ' Andelīb-i dil nice feryād idüp zār itmesün
Bitmedi bir gül cihān bāğında hergiz ḡārsuz
4. Bilmezem hīç nice siḡr itdi dil-i dīvāneme
Yoḡ ḡarārum bir nefes sen gözleri mekkārsuz
5. Ağlaram disem şehā kūyuñda dir ol ḡonca-leb
Ey Niyāzī ḡülşen iḡre bülbul olmaz ḡārsuz

492.

Uşulī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey başıretsüz göz aç aḡyāra baḡma yārı ḡör

⁴⁹¹ 124a.

⁴⁹² 124a. İsen 1990: 28. Gazel.

Mā-sivādan gözüñi yum ʔal^c at-ı dīdārı gör

2. Bağma sen bu kāyinātuñ cāme vü destārına
Bu dü rengi perdenüñ içindeki Settārı gör
3. Varma gelme yok-durur Hāğğā ey[ā] ʔālib hemān
Geç enāniyyet ʔarīğinden bu remze varıgör
4. On sekiz biñ ^c ālemi devr eyleyen pergārda
Bir-durur [hem] merkez [ü hem] devr ü hem devvārı gör
5. Yedi başlu ejdehādur nefsi-i emmāre şağın
Ceddüñi cennetden iğrāc eyleyen ol mārı gör
6. Ey Uşūlī perde-i pindārda mağcūb idüñ
Saña sırrı bildüren ol kāşif-i esrārı gör

493.

Hüdāyī Güyed

Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

1. Çār ^c unşurdan yapılmış hānemüñ sulṭānıyam
Esfele meyl itmezem ben ʔālib-i cānānıyam
2. Varlığum tağsīm olur çün ^c āğıbet tağdīrini
Bir iki kevn ü vücūdum mülkinüñ mihmānıyam

² a: Bağma sen: Bakmagıl USD.

³ b: remze: remzi USD.

⁵ Bu beytin birinci mısraı USD neşrinde şu şekildedir: Ejdehā-yı heft-serdür nefsi-i hodgām ey gulām.
b: cennetden: cennetde USD.

Mecmuada bulunmayıp USD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Bu dükān içinde mahfī dīde-i agyārdan
Dilberin āşıklar ile kıldığı bāzārı gör

Cevhere bak kılma a'rāzın hutūtuna nazar

Bu hutūtu seyr kıl ol nokta-i seyyārı gör

⁴⁹³ 124a. Bu şiir HÜD neşrinde yok.

3. Kimseye bākī degüldür işbu t̄ac u taht ü māl
Ya neden mülk-i cihānuñ her zamān fermānyam
4. Nefsümüñ fark eylemişem dünyāda hayr ü şerin
Uymazam vesvās-ı şeytāniyyeye Raḥmāniyem
5. Ey Hüdāyī şöyle ben ʿ aşq-ıla hayrān olmuşam
Ḥayretümden bilmezem [kim] kendümi cānā neyem

494.

Aḥmed Beg Fermāyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Sākī-i vaḥdet elinden içmişem ben cām-ı şāf
Mest-i dünyā şanmañuz kim söyleyem biñ dürlü lāf
Murğ-ı ʿ Anḳāyem ki ʿ uzletdür maḳāmum kūh-ı Ḳāf
Söylemezven Ḥaḳ bilür tezvīr idüp lāf u güzāf
2. Ḥaḳdan artuḳ kimseye göstermezem ben iḥtiyāc
ʿ Āşık-ı bī-çārenüñ derdine andandur ʿ ilāc
Bir faḳīrem çüpçe gelmez ʿ aynuma biñ taht u t̄ac
Söylemezven Ḥaḳ bilür tezvīr idüp lāf u güzāf
3. Terk-i tecrīdem maḳāmum gūşe-i faḳr u fenā
Aḡlamaḡ u gülmek ü ölmek dirilmek bir yaña
Bize düş-nām idene biz iderüz biñ biñ duʿ ā
Söylemezven Ḥaḳ bilür tezvīr idüp lāf u güzāf
4. Kimse bilmezse ne var Yezdān bilür aḫvālümü
Ḥalka şüret eyleyüben şatmazam aʿ mālümü

⁴⁹⁴ 124b. Bu şiir APD neşrinde yok.

‘ Āşık-ı s̄abit-ķadem ķalmadan añlar ħālūmi
Söylemezven Ĥaķ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf

5. Dutilup pür-ĥün olur tesbîĥüm-ile t̄a‘ atüm
Açılıp pür-fām uçurmasun diyüben raĥâtum
Ĥalka merdūd olmışam maķbül-i Ĥaķdur ĥacetüm
Söylemezven Ĥaķ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf
6. İtmesün da‘ vā-yı ‘ aşķ ‘ âlemde olan zen-perest
Āşinā-yı rūĥ olan olmaz cihānda ten-perest
Ĥaķ-perestden bilmenem dünyā ġayrı nān-perest
Söylemezven Ĥaķ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf
7. Aĥmedā biz çekmezüz ferdā içün rüz-ı melāl
Ĥalmamışdur bende benlikden dilümde ķil ü ķāl
Kim dökerse ķanumı olsun ĥelāl-ender-ĥelāl
Söylemezven Ĥaķ bilür tezvîr idüp lâf u güzâf

495.

Ĥayālî Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ĥayddan āzādeyüz kūy-ı ferāġat beklerüz
Naķd-i şabruñ genciyüz künc-i ferāġat beklerüz
2. Sākin-i çāh-ı t̄abî‘ at ideli devrān bizi
Ey ķamer-ruĥ pertev-i necm-i hidāyet beklerüz
3. Ĥayliden pîr-i muġānuñ sākîni-derġāhiyuz
Kām-rān-ı ‘ âlemüz bāb-ı sa‘ âdet beklerüz

⁶ c: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴⁹⁵ 124b. Tarlan 1992: 202. Gazel.

¹ b: ferāġat: kana’at HD.

4. ‘ Aşk ili sultānınuñ serdāriyuz Mecnūn gibi
Ĝam sipāhın cem‘ idüp şāhum vilāyet beklerüz
5. Çün Hayālī nām bir şeydāya olduñ ey refiķ
Sen selāmet ol ki biz kūy-ı melāmet beklerüz

496.

Yaḥyā Beg Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Hālet-i ‘ aşk-ile bülbüller nemed-püş oldılar
Anlaruñ tesbīhine güller kıamu güş oldılar
2. Cūylar gibi irenler cümle baḥr-i vaḥdete
İrdiler ammā ki mähī gibi ḥāmüş oldılar
3. Her kitābı noķta-ı vaḥdetden istiḥrāc idüp
Kātre iken her biri deryā-yı pür-cüş oldılar
4. Cümle ‘ ālemden ta‘ alluķ riştesini kesdiler
Cām-ı ‘ aşkı nüş idenler mest ü bī-hüş oldılar
5. ‘ Aşk-ıla āyine-i ğayb olmaķ isterseñ eger
Anlara var kim hidāyet ehline tuş oldılar
6. ‘ Āleme sultān olanlardan hezār-ender-hezār
Gıtdiler bir bir bu ‘ ālemden ferāmüş oldılar

⁵ a: olduñ: uydun HD.

⁴⁹⁶ 125a. Çavuşoğlu 1977: 114. Gazel.

¹ a: ‘ aşk-ile: zühd ile YBD.

² b: ammā ki mähī gibi: mähī gibi ammā ki YBD.

³ a: vaḥdetden: vāḥidden YBD.

⁵ a: olmaķ: olmağ YBD. YBD neşrinde 4. ve 5. beyitlerin yerleri değişmiştir.

7. Oğusınlar Şi' r-i Yağyāyı bülend āvāz-ıla
Bāde-i tevğid-ile anlar ki ser-ğoş oldılar

497.

Nazire-i Rūhī-i Bağdādī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Aşğ cāmın nūş idüp anlar ki bī-hūş oldılar
Cān u dilden hū diyüp bir kerre ħāmūş oldılar
2. Kıldılar *el-fakru fahrī* nüktesin anlar ki gūş
Ağlasına bağmayup çarğūñ 'abā-pūş oldılar
3. Dün şurāğī bezm-i Cem nağline açduğça dehān
Diñleyüp meclisde yer yer cāmlar gūş oldılar
4. 'Aşğ-ıla cān virdügi-çün añılır 'ālemde Kays
Yoksa şāh-ı dehr olanlar hep ferāmūş oldılar
5. Biz o meyden kılımsuz ħumlar tehī kim nūş idüp
Bir kadeğde Vāmığ ü Ferhād ser-ğoş oldılar
6. Bāde-i 'aşğūñ olanlar teşnesin Şan' ān-mişāl
Terk idüp seccāde vü tesbīği mey-nūş oldılar
7. Germ olanlar āteş-i 'aşğ-ıla Rūhī şem' vār

⁷ a: Oğusınlar: Oğusun bu YBD.

⁴⁹⁷ 125a. Ak 2001: 216. Gazel.

² "El-fakru fahrī ve bihī eftahırü": Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 49.)

³ a: açduğça: açduğda RHD.

b: Diñleyüp: Dikilüp RHD. yer yer: bir bir RHD.

⁶ a: olanlar: alanlar Y, RHD. teşnesin: neş'esin RHD.

RHD. neşrinde 5. ve 6. beyitlerin yeri değışmiştir.

Tenlerin yaqub belā bezminde hāmūş oldılar

498.

Kānī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gel şağın mağrūr olup dünyā ğamına düşmeğil
Qalbūñi kıl şāfi zinhār kimseye kīn dutmağil
2. Cennet-i Firdevs-i yār-ı Bāqī[⁷i] isteyigör
Andadur dīdār-ı yāruñ gel şağın şek dutmağil
3. Nefsūñi kıl jeng-i ğamdan hem küdüretten beri
İresin tā ol şafāya gel şafādan geçmeğil
4. Ger uyarsañ nefsuñe Hağ emrini şadduñ velī
Rağmetinden girü iste sen ümīzüñ kesmeğil
5. Yā İlahī bu za'ifüñ Kānī bendüñ n'eylesün
Yüz urup qapuña geldi gel anı redd itmeğil

499.

Şehrī Fermāyed

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Ey Ādem oğlı 'āleme server degül misin
'Arş[1] ihāta eyleyen ejder degül misin
2. Götürdüğüñ emāneti yer gök götürmeye
Meydān-ı 'aşğ içinde dil-āver degül misin

⁷ a: şem'-vār: şem'-veş RHD.

⁴⁹⁸ 125b. Bu şiir KND neşrinde yok.

⁴⁹⁹ 125b. Bu şiir ŞRD neşrinde yok.

3. Biñ zīnet-ile pīre-zen-i dehre baķmayup
Ārā-yı lā-mekāna iren er degül misin
4. Şarrāf olıgör özüñe şarf eyle himmetüñ
Bil kıymetüñi ma' den-i gevher degül misin
5. ' İlm-i ledünni şehrinüñ açsañ kapusını
Şehrī ne var kemīne-i Hıydar degül misin

500.

Fazlı Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Biz cihān ma' müresin vīrān bilen dānālaruz
Gün gibi envār-ı feyz-ile cihān-ārālaruz
2. Şanma ey ' ārif bizi her ta' ne ile mużtarib
Her hevā-y-ile mükedder olmayan deryālaruz
3. Bizde kayd-ı ' alāyık görmeseñ ' ayb itme kim
' Ālem-i tecrīdde seyr eyleyen şeydālaruz
4. Kılımışuz teşhīr-i iklīmi ma' ānī fazl-ıla
Gerçi şūret ' āleminde biz gedā sīmālaruz
5. Olmazuz ey Fazlı-i miskīn ṭabī' at māyili
Göz göre çāh-ı belāya düşmeyen bīnālaruz

501.

Emīr ' Āşıkī Fermāyed

⁵⁰⁰ 125b. Bu şiir FLD'de yok.

⁵⁰¹ 126a.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Biz dilā Mecnūn-şifāt şahrā-yı gam-peymālaruz
‘Aşqda bir şūh-ı Leylā-ṭal‘ atun şeydālaruz
2. Ey selāmet ehli bizdin ‘ār u nāmūs istemeñ
Biz melāmet kūyını mesken iden rüsvālaruz
3. Qanda baqsağ yārı zāhir görürüz ‘ayne’l-yaqīn
Biz de bu dārın içinde dīdesi bīnālaruz
4. Āşikārāvüz başāret ehline gün gibi biz
Līk ‘amī görebilmez bizni nā-peydālaruz
5. Esfele meyl itmezüz alçağa rağbet kılmazuz
‘Āşık [u] hayrān-ı ruhsār-ı sehī-bālālaruz
6. ‘Aşka maḥv itmiş vücūdın bī-nişānuz ya‘ nī biz
Kulle-i Qāf-ı qanā‘ at bekleyen ‘Anqālaruz
7. Pādişāh-ı dehre baş indürmezüz çün ‘Āşikī
Yār işiginde gedā-yı bī-ser ü bī-pālaruz

502.

Qayğusuz Abdāl Fermāyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. ‘Āşık olanun ‘aqlı yār gerekdür
Bu gāfletde cānı bīzār gerekdür
2. ‘Āşıklarun dāyim şıdğ ü şafā-y-ile

⁵⁰² 126a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

Gönlünde Hâk-ile bâzâr gerekdür

3. ‘Āşık oldum diyen bu ‘aşk yolında
Koya güftârını girdâr gerekdür

4. Bile maḥallini her bir ḥaberüñ
‘Ārif olan şāhib-naẓar gerekdür

5. Ne dimekdür bunı ḥayvân ne bilsün
Hemân ḥayvânlara yular gerekdür

6. Erüñ ma‘nâsı ne kadar olursa
Hemân da‘vâsı ol kadar gerekdür

7. ‘Āşıkuñ şıdķ-ıla bu ‘aşk yolında
Özi şarrâf sözi gevher gerekdür

8. Bugün Maşūr gibi Allāh yolında
Baş oynamağa gerçek er gerekdür

9. Cübbesin unıtdı geçdi cihānda[n]
Daḥı añā ne derd-i ser gerekdür

10. ‘Āşıklarüñ sözi ‘ilm-i ledündür
Bu dili bilmege dildâr gerekdür

11. Bu ‘aşkı bilene Kayğusuz Abdāl
Yüzüñ toprak cânüñ nişâr gerekdür

503.

² b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁹ a: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁵⁰³ 126b. Bu şiir ND neşrinde yok.

Emîr Nesîmî Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Gel berü fehm eyle kim cismüñde kimdür cân olan
İşbu dilde[n] söyleyen cân içre hem cânân olan
2. Her ne var var sendedür sen sende[n] iste Rabbüñi
‘ Aşk-ı Sübhân kendüdür cân şehrine sulţân olan
3. Sırr-ilen oddan oda seyrân ider ol pâdişâh
Kendüdür geh görünür geh bir zamân pinhân olan
4. Danık ehl-i danığın insânda buldı şıdık-ile
İremez bu ma' nâya her bî-haber nâdân olan
5. Ni nişân-ı cândur [ni] nefsi-i nün kâf fâ-ı Hâk
Al bu defterden sebağ ey tâlib-i Raḥmân olan
6. ‘ Ârif-iseñ gel berü dünyâyı ço didâra bağ
Pâdişâhdur kâl ü kılden el çeküp ‘ üryân olan
7. Hâk yola boyun şunanuñ dâyim eyvâllâh işi
Yedilür bir kııl-ıla hem şâhib-i erkân olan
8. Bir kemâl-i ma' rifet kesb it olasın âşinâ
Ḥazret-i Hâkdan zîrâ ayru degül ‘ irfân olan
9. Cân konağdur luğf idüp billâh ‘ azîz dut sen anı
‘ Âkıbet eyler sefer bir gün olur mihmân olan
10. Dir Muḥammed mi' râcında şâh-ı merdân remzini
Sırr-ı maḥrem kim idi hem kapuda aşlan olan

11. HİKMETİ ÇOK HÂLİKÜŦ EPSEM NESİMÎ URMA DEM
‘Aqla şıġmaz lâ-mekân ol genc-i bî-pâyân olan

504.

Yemîni Râst

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Lâm-elifden ‘arşa pervâz eyledüm
Kâf u nûndan başuma tâc eyledüm
2. Nüh felek burcında kırdum hayme’i
Lâ-mekân mülkini târâc eyledüm
3. Kût u şavt u kelâm u nuḡ u rüh
Cümlesini hüsne muhtâc eyledüm
4. *Şûret-i şâbin kaçat* görmeg-içün
Perde-püşı gör neâc eyledüm
5. Beyt-i Ma‘ mür içre mesken dutalı
Ey Yemîni günde biñ hâc eyledüm

505.

Bâkı Efendi Fermâyed

Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün

1. Şeb-nem gibi şaçılsun koñ eşk-i firāvânım

⁵⁰⁴ 126b.

³ a: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴ “Şûret-i şâbin kaçat” ibaresi ile Hz. Peygamber’in miraç gecesinde Allah’ı yüzünde tüy bitmemiş bir genç suretinde gördüğünü söylemesine atıfta bulunmaktadır. (Bkz. Usluer, **a.g.e.**, s. 413)

⁵⁰⁵ 127a. Küçük 1994: 338. Gazel.

¹ b: gönçe-i: gönca-i BKD.

Güller gibi açılısun tek gönçe-i handānum

2. Ben āb-ı revān itmek cān üzre gözüm yaşın
Tek meyl-i kenār itsün ol serv-i hırāmānum
3. Yād-ı ser-i zülfüñle gülzār-ı dil ü cānda
Sünbüller ider peydā efkār-ı perīşānum
4. Cām-ı mey-i ‘ işretdür ‘ aşkuñda dil-i pür-hūn
Şem‘ -i şeb-i vuşlatdur dāğ-ı dil-i sūzānum
5. Nāz uyğusına varmış ‘ ālemden olup fāriğ
Ādem mi görür şimdi ol gözleri mestānum
6. Sen gül gibi gülşende gülmekde açılmağda
İñler kafes-i tende murğ-ı dil-i nālānum
7. Döksün güher-i eşki Bākī reh-i ‘ aşkuñda
Maşşül-i dil ü dīdem hep yoluña sultānum

506.

Ḥāverī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ol şaçı Leylā yolında ölicez zār u nizār
Türbe olsun üstüme eflāk Mecnūn türbedār
2. Meşhedüm taşını gülle naqş kılsunlar benüm

⁷ a: ‘ aşkuñda: kuyuñda BKD. BKD neşrinde 5. ve 6. beyitler birbiriyle yer değıştirmiştir.

b: dīdem: dīde BKD.

⁵⁰⁶ 127a. Bu şiir Haverī’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Revanī-Hayretī-Haverī-Ahī-Peyamī, Sanī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1949.)

² a: gülle: güllerle Y.

Hār-ı miḥnetle beni öldürdi çün ol gül-‘ izār

3. Ben o sengin-dil elinden çekdüğüm miḥnetleri
Diller olsun söylesün üstümdeki seng-i mezār
4. Ravzam eṭrafındaki taşlarla döğüp sīnemi
İdeyin maḥşer günü senden şikāyet zār u zār
5. Öldüğüme ğam yimezem Hāverī dünyāda kim
Korğum oldur kim hemān ‘ aġyār ile yār ola yār

507.

Emir Nesimī Güyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Gözüñ aç ṭālibā gör kim ‘ Alīdür server [ü] şaf-der
Muḥammed Mehdī-i kändur ‘ Alīdür kıymetī gevher
2. Muḥammed ‘ ilme kân oldı ‘ Alī nuṭq-ı beyān oldı
Aña sırlar ‘ iyān oldı ‘ Alīdür ḥoca-ı Kānber
3. ‘ Alīdür mü ’minüñ cānı Muḥammeddür anuñ kânı
Ḥaḳīqatdür ‘ Alī şanı ‘ Alīdür yār-ı Peyğamber
4. ‘ Alīdür cümleye bürhān dil ü cāna ‘ Alī mihmān
‘ Alī Raḥīm ‘ Alī Raḥmān ‘ Alīdür cümleye rehber

⁵⁰⁷ 127a. Ayan 2002: 68. Gazel.

¹ a: ṭālibā gör kim: gör kim iy ṭālib ND, server-i şaf-der: her kân-ı server ND.

b: Mehdī-i kändur: ‘ ışık ile deryā ND.

² b: sırlar: her sır ND.

³ a: mü ’minüñ: cümleñüñ ND, anuñ kânı: ‘ Alī kânı ND.

⁴ a: ‘ Alīdür cümleye bürhān dil ü cāna ‘ Alī mihmān: ‘ Alīdür her şey için cān ‘ Alīdür yār ile mihmān ND.

b: rehber: server ND.

5. Hezārān dürlü cünbişler ‘ Alī emri ile işler
Varur yazlar gelür kışlar ‘ Alīdür cisme cān-perver
6. Ne bilsün cāhil [ü] nādān Muḥammed yā ‘ Alī kimdür
Muḥammed şāḥib-i dīndür ‘ Alīdür cümleden bihter
7. ‘ Alīdür şol veliyyullāh ‘ Alīdür maḗhar-ı Allāh
‘ Alī nūrından eyvallāh münevver didi aḗterler
8. ‘ Alī ‘ ayn-ı ‘ ināyetdür ‘ Alī nūr-ı hidāyetdür
‘ Alī mihr-i beşāretdür ‘ Alīdür cümleden ekber
9. ‘ Alī vācid ‘ Alī vaḗdet ‘ Alī farz ü ‘ Alī sünnet
‘ Alīdür cümleye raḗmet ‘ Alīdür şāfi‘ -i maḗşer
10. ‘ Alī sultān ‘ Alī Sübhān ‘ Alī cennet ‘ Alī Rıdḗvān
‘ Alī dīndür ‘ Alī imān ‘ Alīdür sākī-i Kevşer
11. ‘ Alī evvel ‘ Alī āḗir ‘ Alī zāhir ‘ Alī bāḗın
‘ Alī şol nūrdur andan semānuñ şemsidür enver
12. ‘ Alīdür Ḥaydar-ı Kerrār hem aşl-ı Ca‘ fer-i Ṭayyār
‘ Alīdür kātıl-i küffār ‘ Alīdür mīr-i her leşker
13. Nesīmīnūñ dil ü cānı ‘ Alīdür ‘ ālemūñ ḡānı

⁶ b: şāḥib-i: server-i ND, cümleden bihter: cümleye reh-ber ND.

⁷ a: şol: ol ND.

b: münevver didi aḗterler: münevverdür yidi kişver ND.

⁸ Bu beyit ND neşrinde yok.

⁹ a: vācid: vāḡid ND, vaḗdet: eḡad ND, farz: ferd ND, sünnet: şamed ND.

¹¹ a: ‘ Alī şol nūrdur andan semānuñ şemsidür enver: ‘ Alī şems-i münevverdür ‘ Alīdür nūr ilen enver ND, nūrdur: nūrdur ki Y.

¹² a: hem aşl-ı Ca‘ fer-i Ṭayyār: ol aldı ḡal‘ a-i Ḥayber ND.

¹³ a: ‘ Alīdür ‘ ālemūñ ḡānı: münevverdür ‘ Alī nūrı ND.

b: ‘ Alī mevlā ‘ Alī a‘ lā ‘ Alī server ‘ Alī şaf-der: ‘ Alī vālā ‘ Alī a‘ lā ‘ Alīdür server-i şaf-der ND. ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-5-6-11-4-9-10-7-12-13.

‘ Alī mevlā ‘ Alī a‘ lā ‘ Alī server ‘ Alī şaf-der

**Şüfiyyūn Țāyifesine Münāsib Ğazellerdür ki Ma‘lūm Ola Ekşeri Yūnus
Ĥazretlerinūndür**

508.

[?]

14’lü Hece Ölçüsü

1. Cānlar cānını bulan almaya cāna cānum
Ĥaı seven aldanmaz iki cihāna cānum
2. İki cihāna alan olur yolında yalan
Gerçeklig-ile gelen almaz yalana cānum
3. Gerçegūndür cümle iş gerçege ĥod yaz u ış
Ĥadan yeñi başāyış gelür alana cānum
4. Başāyış alan alsun dūnyāya alan alsun
Eydūñ ki selām olsun ĥālin bilene cānum
5. Ĥālin[i] bilen işi teslim olur her işi
Ne ĥacet Hūmā uşı seni bulana cānum
6. Ço şükür seni buldum ma‘ nā ousun aldum
Teslīm [ü] rāzı oldum Ĥadan gelene cānum
7. Dirildūñ ölü-y-iken yek olduñ iki iken
Bir cān ne nesnedür [kim] fedā ılana cānum
8. ‘ Āşık sözi ‘ aşdandır ‘ aş cānumuza cāndur

⁵⁰⁸ 127b.

Başum sözi nişāndur ma' nā bilene cānum

509.

Pervāne Ḥalvetī

16'lı Hece Ölçüsü

1. Ḥocam senüñ ' aşıklarauñ dönerler hū diyü diyü
Ḥasretüñ odına yanup dönerler hū diyü diyü
2. Hūdur ' aşıklar dilinde gelmişdür Ḥaḫḫuñ ḫavlinde
Melekler ' arşuñ ḫavlinde dönerler hū diyü diyü
3. Miskīnem bī-çāre ḫulam ebedī ḫullıḫda ḫalam
' Arş ü kürsī levḫ ü ḫalem dönerler hū diyü diyü
4. Fetvā viren müftī ḫazī almamışlar ' aşḫda dadı
Yarın maḫşerde şırāt[dan] geçerler hū diyü diyü
5. Pervāne Ḥalvetī bile kimi uşlu kimi delü
Almış ' aşıkları bile dönerler hū diyü diyü

510.

Şiyāmī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Girüp meydāna merdāne başı terkin uran gelsün
Göñül virmege cānāna ten ü cāna ḫıyan gelsün
2. Bu tevḫīde iren yoḫdur buña münkir velī çoḫdur
Ne dirler ise sen tek dur bu remzi añlayan gelsün

⁵⁰⁹ 128a.

⁵ a: delü: güle Y.

⁵¹⁰ 128a.

3. Bu tevḥīdūñ vefāsını daḥı zevḳ ü şafāsını
Münāfıqlar cefāsını ölincegiz çeken gelsün
4. İrgürür Ḥaḳḳa hem-rāyı semāda yürüdür ayı
Çekebilirse bu yāyı ḳolına inanan gelsün
5. Sever Şiyāmī anları ṭālib-i Ḥaḳ olanları
O dost içün aḡuları şeker gibi yudan gelsün

511.

Yūnus Ḥāzretleri Fermāyed

16'lı Hece Ölçüsü

1. 'Āşıḳ olan ḳişilerūñ ḥāşā göñli büyük ola
Ḳamulardan alçaḳ gerek andan Ḥaḳḳa lāyıḳ ola
2. Evvel duta şerī'ati gözede beş vaḳt ṭā'ati
Anuñ şabr u ḳanā'ati müsāvīden ayruḳ ola
3. Andan gire ṭarīḳate bel baḡlaya ol ḥidmete
Lāyıḳ ola hem Ḥāzrete ṭurduḡı yir dīdār ola
4. Andan gire ma'rifete bülbül gibi anda öte
Nazarında reyḥān bite yeri şuyı gülzār ola

⁴ a: Bu mısram vezni bozuktur.

⁵¹¹ 128a. Bu şiir YD ve AYD neşrinde yok. Köksal 2014: 15. Şiir.

¹ a: 'Āşıḳ: Derviş YYS.

² a: beş vaḳt ṭā'ati: farzı sūneti YYS.

b: Anuñ: İde YYS, müsāvīden ayruḳ: māsivādan ıraḡ YYS.

³ a: gire: giçe YYS, ḥidmete: ḥizmete YYS.

b: Lāyıḳ ola hem Ḥāzrete ṭurduḡı yir dīdār ola: Nazarında reyḥān bite yeri şuyı gülzār ola YYS.

⁴ Bu beyit Köksal neşrinde yoktur.

5. hakikate dünyayı ardına ata
Karışa cümle millete her biriyle yağ bal ola
6. Yūnus imdi anlar xanı anlar-ıla ola cānı
Cümle ʿālem gerek anı görmeklige müştāk ola

512.

Şādī Fermāyed

Mefʿ ūlü Mefāʿ ilün Mefʿ ūlü Mefāʿ ilün

1. Cemʿ iyyet-i yārāndur dīvāne gelen gelsün
Bu meclis-i ʿirfāndur rindāne gelen gelsün
2. Hāx xapusu açuğdur yüz sürer aña çoğdur
Hiç kimseye red yoğdur Sulṭāna gelen gelsün
3. Her xanda açuğ meşreb var-ısa derilsün hep
Kim xatre gibi yap yap ʿummāna gelen gelsün
4. Taʿ n eylesesün cāhil zıkr itdüğine kāmil
Uşlı deli veʿl-hāşıl bī-gāne gelen gelsün
5. Şādī gibi pervāne tañ mıdur oda yana
Ser virmege merdāne meydāna gelen gelsün

513.

⁵ a:: Andan giçe YYS.

⁶ Bu beyit Köksal neşrinde şu şekildedir:
Yūnus eydür ol er xanı kendi-y-ile ʿağl u cānı
İşidenler gerek anı görmeklige müştāk ola

⁵¹² 128b. Bu şiir ŞBŞ neşrinde yok.

⁵¹³ 128b. Bu şiir AİD neşrinde yok.

Ahî Râst

Mef' ülü Mefâ' ilün Mef' ülü Mefâ' ilün

1. Yoğ derdüme hîç çäre oldum yine âväre
Her demde ciger-päre oldum yine âväre
2. Yâr-ıla giden demler gitdi elüme girmez
Mecnün gibi vâ Leylâ oldum yine âväre
3. 'Aşğ olalı bende ben miskîn [ü] bî-dermânde
Bülbül gibi gülşende oldum yine âväre
4. Gel gör şadefin dürrüñ Ferhâdıyam ol sırruñ
Gelgil baña ey Şîrîn oldum yine âväre
5. Derd-ile girüp devre sürgil Ahî devrânuñ
Ay-ile güneş nisbet oldum yine âväre

514.

Bahârî Güyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. 'Aqlum alduñ dün ü gün derdüñle ser-gerdânuñam
N'ola ger hayrânsam yâ Rab senüñ hayrânuñam
2. Dâr-ı dünyâdan çıqup gülzâr-ı 'aşğa gireli
Giceler tâ şubha dek bülbül gibi nâlânuñam
3. Cân u baş oynayayın yoluñda dîdâr isterem
Şanma zâhidler gibi ben 'âşık-ı Rıdvânuñam

⁵¹⁴ 128b.

4. Kimi dünyā ulı bu alkuñ kimi devlet ulı
Bilmiş oluñ dostlar ben anuñam ben anuñam
5. Ey Bahārī baña bu devlet yeter kim diye dost
Sen benüm kemter ulumsın ben senüñ sulanuñam

515.

ems Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

1. Bugün şeh-bāz olup cevlāna geldüm
Hümā şayd itmege seyrāna geldüm
2. Yoluñda cān u baş terkin çü urdum
Bu yoldaki 'aceb merdāna geldüm
3. Varuñ ta' n eylemeñ ey ehl-i zāhir
Bu sırrı keşf idüp 'ummāna geldüm
4. Celālün küfr-ile maħcüb gezerken
Cemālün görüben imāna geldüm
5. Ölümden öndün öldüm fānī oldum
Bea buldum fenāsuz cāna geldüm
6. Vücüdüm almadı maħv oldu küllī
Vücüdü bī-vücüd mihmāna geldüm
7. Bu zulmetde alanlar dirilür çün
Benüm ems-i udā dermāna geldüm

⁵¹⁵ 129a.

516.

Nāşih Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Varlığından geçmeyince kimse Sultān mı bulur
Virmeyen bu yolda cānı anda cānān mı bulur
2. Faqr u fāka meskeninden faqr tonın geymeyen
Ol muqarrebler qatında rūḥ u reyḥān mı bulur
3. Rūz u şeb yār ışiginde zār u giryān olmayan
Ol serir-i saltānatda vaḥy-ı ḥandān mı bulur
4. Dīdeler pür-nem olup ol uyḥudan uyanmayan
Bir dem ol dīdāra qarşu 'ayn-ı 'irfān mı bulur
5. Bu fezā-yı i' tibār-ı mā-sivādan geçmeyen
Ol fezā-ı quds içinde sırr-ı seyrān mı bulur
6. Kibrüginı ğıll u ğışşı sīnesinden sürmeyen
İnşirāḥ-ı şadre irüp nūr-ı imān mı bulur
7. Nāşih ol yāruñ ḥayālī kime irse bir nefes
Terk ider nām u nişānı resm-i erkān mı bulur

517.

'Ācizī Gūyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'İyd-ı vaşla kimse irmez olmadın qurbān hū
Ehl-i 'aşqa cān u dil emr eylemiş fermān hū

⁵¹⁶ 129a.

⁵¹⁷ 129a.

2. Hū şarābın içmeyenler almadı hūdan haber
Derd odına yanmayanlar bulmadı dermān hū
3. Bir nazār luṭf eyle dost göster cemālūñ şem‘ini
Geldi hep pervāneler kim olalar ḡurbān hū
4. Çeng ü ḡānūn ü rebāb ü neyden al hū sırrını
‘Aşḡı olmayan ne bilsün kim nedür nālān hū
5. ‘Ācizī cān u cihāndan geçmeyen ‘āşıḡ mıdır
Cānı olmaz her kimūñ kim olmaya cānān hū

518.

Hüseynī Rāst

16’lı Hece Ölçüsü

1. Yā İlähī bildür bize nicesidür ḡāllerümüz
Gözümüz görmez nice ḡanda gider yollarumuz
2. ‘Aşḡ[uñ] deryāsın boylaruz her şeyüñ aşlın şoylaruz
Bir ‘aceb yerden söylerüz kimse bilmez ḡāllerümüz
3. Ādem-i şafıyye irdük Muştafānuñ sırrın bildük
‘Aliyle hem-dem oldük sır sözleridür ḡāllerümüz
4. ‘Āşıḡ ol sırdan geçerseñ gelme meydāna ḡaçarsañ
Āb-ı ḡayvāndur içerseñ aḡup gider sellerümüz
5. Maḡabbet cur‘asın içdük ‘aḡl u dil ü cāndan geçdük
Tevḡid ḡülistānın açduḡ seyr it bizüm dillerümüz

⁵¹⁸ 129b.

6. Benden benlik çezildi ğayrı gönül üzül-di
Dīvān-ı Hāḡdan yazıldı baḡ göresin ḡāllerümüz
7. Bu menzile cin gelmez zīrā ehlullāh dilin bilmez
Varlıḡdan fenā olmaz beḡā ilidür illerümüz
8. Gizlü yoldur kimse bilmez bu menzilde kimse olmaz
Hemīşe ğonçedür şolmaz verd-i aḡmer güllerümüz
9. Hüseynī cānını n'ider yola yoḡluḡ-ıla gider
‘Uşşāḡları efḡān ider ḡulḡuldur bülbüllerümüz

519.

Hū Hū Hū Hū

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Eger ‘aşḡı severseñ cān olasın
Ḳamu derdüñ gide dermān bulasın
2. Eger dünyā severseñ mübtelāsın
Ma‘ ānī sırrına ḡanda iresin
3. Ağudur bal degül dünyā murādı
Niçe bir ağuya barmaḡ banasın
4. Ḳanadsuz ḡuşlayın ḡalduñ yabānda
Ḳanadlu ḡuşlara ḡanda iresin

⁷ a: cin: cinnī Y.

b: Varlıḡdan: Varlıḡından Y.

⁸ b: aḡmer: aḡmerdür Y.

⁵¹⁹ 129b.

5. Saña erden ʿ aşā gerek bu yolda
Ṭayanıcaḡ ʿ aşāña ṭayanasın

520.

Ḳayḡusuz Abdāl

16'lı Hece Ölçüsü

1. Sulṫānum gerçek evliyā kerem itmiş Sübhān saña
Bir cān saña ne nesnedür fedā yüz biñ cihān saña
2. Sen ol üçlerüñ birisin içlerinde serversin
Evliyānuñ rehberisin ḡamusı mihribān saña
3. ʿ Ālimsin ulü'l-elbābsın [ü] Ḥaḡ Ḥabībe aşḡābsın
ʿ Āleme ḡuṭbu'l-aḡṫābsın maşrıḡ maḡrib yeksān saña
4. Sensin ʿ aşıḡuñ ṫalebi yüzler ayaḡuñ türābı
Senden umar fetḡ-i bābı muḡṫāc ehl-i ʿ irfān saña
5. Baḡr-i ʿ aşḡa ḡöñül ṫalduñ maʿ rifet kānını bulduñ
Ḳayḡusuz gerçege irdüñ yeter dīn ü imān saña

521.

Gülşenī Güyed

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Belā-y-imiş bu ʿ aşḡ aña çeküp miḡnet duyan gelsün
Dönüp Eyyūba derd-ile ten ü cāna ḡıyan gelsün

⁵²⁰ 130a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

² a: Bu mısraın vezni bozuktur.

³ b: maşrıḡ: maşrıḡ u Y.

⁵²¹ 130a. Gülşenī: Rüşenī Y.

2. Diriyle ölmeyen kimse døyemez derdine ‘aşkuñ
Diriyle girüben qabre kefen donın geyen gelsün
3. Yüreg qanın şarāb iden ciğer delüp kebāb iden
Yimek içmeg[i] terk iden anı yiyüp içen gelsün
4. Benem Eyyüb[1] devrānuñ çekerem miñnetin anuñ
Urana terkini cānuñ şalā direm uyan gelsün
5. Şalādur ‘aşqa ‘āşıklar imām-ile bu qāmetde
Namāz-ıla niyāzını maħabbetden kılan gelsün
6. Şalan ‘aşkuñ belāsını geyen ‘aşkuñ libāsını
Erenlerüñ ‘abāsını o kisvetden geyen gelsün
7. İşidüñ Rüşenī sözin ne dir t̄aliblere cāndan
Fedāyī Gülşenī gibi dil ü cāna kıyan gelsün

522.

³ b: yiyüp içen: içüp yiyen İGD.

⁵ Bu beyit İGD’de 139. şiirin 8. beyti olarak geçmektedir. a: imām-ile: imāmına İGD.

⁶ Bu beyit İGD’de 139. şiirin 11. beyti olarak geçmektedir. a: ‘aşkuñ belāsını geyen: ‘aşluñ pelāsını geyer İGD.

b: o kisvetden: muħabbetden İGD.

⁷ Bu beyit İGD’de 139. şiirin 14. beyti olarak yer almaktadır.

Mecmuada bulunmayıp İGD’de olan beyitler şunlardır:

Belā-yı ‘ışkı zevq iden cānından datlu şevq iden

Cihān u cāmı terk iden acı datlu diyen gelsün

Belādur bişüren hāmı odur hāş eyleyen ‘āmı

Ol oddan bişmege hāmı yanubanu göyen gelsün

Ölen ‘ışkıla dirilür itürmişken özin bulur

Nedür nefsile Rab bilür anı bilem diyen gelsün

⁵²² 130a. Tatçı 1997: 245. Şiir.

Yūnus Rāst

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Fe' ulūn

1. Göñül hayrān olupdur ' aşk elinden
Ciger biryān olupdur ' aşk elinden
2. Özümüñ kalmadı şabr u qarārı
Gözüm giryān olupdur ' aşk elinden
3. Eridi qarlu tağlar zerre zerre
Deñiz ' ummān olupdur ' aşk elinden
4. Koyup İbrāhīm Edhem tāc u tahtı
Yeri külhān olupdur ' aşk elinden
5. Ne gördi Leylānuñ yüzinde Mecnūn
Ki ser-gerdān olupdur ' aşk elinden
6. Göñülden doğalı mihr-ile māhı
Cānum rüşen olupdur ' aşk elinden
7. Yūnus Emreye bu ḥasret ü zārı

⁶ Bu beyit YD neşrinde yok.

⁷ a: Yūnus Emreye bu ḥasret ü zārı: Yūnus Emre 'm bu ḥasrete bu zāra YD.
Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Niçeler tāc u tahtı māl u mülki
Koyup ' uryān olupdur ' ışk elinden

Zihī Mansūr ki ma' şūk yolında
Başı ber-dār olupdur ' ışk elinden

Ne gördi Züleyhā Yūsuf yüzinde
İşi efgān olupdur ' ışk elinden

Mahabbet derdine düşeli bülbül

‘ Aceb mihmān olupdur ‘ aşk elinden

523.

Cemālī Rāst

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Göñül ağıyarı koyup yāra düşdi
Zihī devlet ki ol dildāra düşdi
2. Çerāğ-ı hüsnine pervānedür dil
O şem‘ a düşmeyenler nāra düşdi
3. Cemālī gülşenine ‘ andelībem
O būyı duymayanlar hāra düşdi
4. O kim bīmār-ı ‘ aşk oldu şağaldı
Bu derdi bilmeyen tīmāra düşdi
5. Cemālīyi cüdā itme Hūdāyā
Kimi ayırduñ ol āvāre düşdi
6. Eger olmaya senden çāre nā-çār
Hemān dün ü günü bī-çāre düşdi

524.

Gülşenī-zāde Hāyālī Efendi Fermāyed

Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Mef‘ ülü Mefā‘ ilün

Dili handān olupdur ‘ ışk elinden

⁵²³ 130b. Bu şiir CMD neşrinde bulunmamaktadır: (Bkz. Nihal Nomer Karaman, **Cemālī Dīvānı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2002 ve İbrahim Çetin Derdiyok, **Cemālī, Hayatı, Eserleri ve Dīvānı**, USA, Harvard University, 1994.)

⁵²⁴ 130b.

1. Bu âteş-i hicrāna cānum niçe bir yana
Seylāb-ı sirişkünden ‘ālem boyana ana
2. almadı vüçümdan bir pāre eşer yā Rab
Tuħfe ne ılam bilmem kūyındaki derbāna
3. Yire göge aqlara ‘arz itdi ibā itdi
Pes nicesi yükletdüñ raħm itmeyüp insāna
4. Cānān dileyen kimse terk-i dil ü cān itsün
Terk eylemeyen cānı irişmedi cānāna
5. Dutuşdı yanar cismüm başdan başa od oldu
Ten almadı yanmağa uş irdi bu dem cāna
6. Yanar dutuşur gerçi kūyuñda besī ‘āşık
Gelmedi benüm gibi yangun daħı devrāna
7. Āşüfte vü şeydāyī var-ısa Ĥayālī tek
Bu dünyā serāyında gelsün berü meydāna

525.

Eyzān Lehu

Mef’ülü Mefā’ılün Mef’ülü Mefā’ılün

1. Derdüñ dileyen kimse dermān arayup n’eyler
Dil baħrine alanlar pāyān arayup n’eyler
2. Cānān dileyen ‘āşık terk-i dil ü cān itsün
Sevgüñle dirilenler cānān arayup n’eyler

⁵²⁵ 130b.

3. Dil kişverine mālîk cānāna kılan kimse
‘ Ālemleri seyr idüp sultān arayup n’eyler
4. Ezelde fedā kıldum cānum ser-i kūyuñda
Āvāre gönül bilmem kırbān arayup n’eyler
5. Cānān yüzine karşı görende Hıyālî’i
Bir dağı anuñ gibi hayrān arayup n’eyler

526.

‘ Abdul Dede Fermāyed

16’lı Hece Ölçüsü

1. Evliyānuñ nazarına maħrūm olmaz gelen kişi
Girür ‘ aşkuñ bāzārına gerçege kıul olan kişi
2. Evvel cānın başın vire andan ‘ aşq yolına gire
Menzilini bunda göre t̄alib-i Hıağ olan kişi
3. Cümle bildügin terk ide ne zehir şunılsa yuda
Erlik budur nefsi[i] güde bende[n] ögüt alan kişi
4. Derd-ile yana dutuşa bülbüller-ile ötüşe
Bir gizlü kāna yetişe ‘ aşq baħrine t̄alan kişi
5. ‘ Abdul Dedem [kim] ne bilür gerçek er neye kıul olur
Hıağkı kendüzinde bulur ölmezden öñ ölen kişi

527.

⁵²⁶ 131a.

Yūnus Rāst

10'lu Hece Ölçüsü

1. Yār yüregüm yar gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var
2. Bu yola girdük menzile yetdük
‘Aşk-ıla bitdük bizi şoran var
3. Bu yol uzağdur menzili çokdur
Geçidi yoğdur derin şular var
4. Girdük bu yola ‘aşğ-ile bile
Ğurb[et]lık ile bizi şalan var
5. Zinhār ey Yūnus meydān isteme
Meydān içinde merdāneler var

528.

Ḥayālī Fermāyed

10'lu Hece Ölçüsü

⁵²⁷ 131a. Tıtcı 1997: 79. Şiir.

² Bu beyit YD neşrinde yok.

⁴ b: Ğurb[et]lık: Ğurbetlik YD, şalan: salar YD.

⁵ a: Zinhār ey Yūnus: Yūnus sen bunda YD.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Ko gülen gülsün hak bizüm olsun

Gāfil ne bilür Hakk ı sever var

Her kim merdāne gelsün meydāna

Kalmasun cāna kimde hüner var

Gözleri giryān cigeri püryān

Olmuşlar hayrān dīvāneler var

⁵²⁸ 131a. Bu şiir HD neşrinde yok.

1. Şāh-ı Sitemkār Sulţān-ı ahhār
Derd-i dil-ile yama beni zār
2. Fūrate Őalduñ odlara küydüñ
Böyle sitemler eyleme zinhār
3. Yandum yaıldum küllī kül oldum
Göklere tütdüm Şanma eşer var
4. ĀteŐ-i aŐa yansa aceb mi
Nār-ı firāa kim düŐse nā-ār
5. Ālem hicrān-ı āteŐe düŐse
Yaa cihānı almaya āŐār
6. Īñleme Şabr it baña ki dirler
Derd-i dilüme döymeye talar
7. Nice ayālī yanmaya od da
Süz-ı cigerle gözi yaşı var

529.

Yūnus Fermāyed

14'lı Hece Ölüsü

1. Cānlar fedā yoluña bu cān ayusı degül
Baña sen cānı gerek cihān ayusı degül
2. Cānlar iinde cānsın sen bir gizlü nihānsın
ün ıyān gördüm seni pinhān ayusı degül

⁵²⁹ 131b. Tatcı 1997: 165. Şiir.

¹ b: Baña sen cānı gerek: Sen cānı gerek bana YD.

² a: cānsın sen bir gizlü nihānsın: cānum sensin genc-i pinhānum YD.

3. ʿ Aşkuñ odı demreni kār itdi yüregüme
ʿ Aşkuñ için yanaram demren kayusu degül
4. Yudum yaremi sildüm yarem kimdendür bildüm
Baña yārum kayusu yarem kayusu degül
5. Eydürler kim Yūnusa kār vān göçdi sen ıalduñ
Dost yolına ıurbānam kār vān kayusu degül

530.

Hüve ʿl-Feyyāz

16 ʿlı Hece Ölçüsü

³ a: odı: okı YD, kār itdi: dokınur YD.

b: ʿ Aşkuñ için yanaram: ʿ Işk için ben öleyin YD.

⁴ a: kimdendür: kimdedür YD. Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁵ Bu beyit YD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Yūnusʻu öğütlerler kalk kervān göçdi dirler

Ben menzile irişdüm kervān kayusu degül

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-3-5. Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Cānlar içinde cānsın sen bir Āb-ı Hayvānsın

Bize dīn ü imānsın imān kayusu degül

ʿ Işkun beni fāř itdi saklayam dirdüm velī

Çün seni ʿıyān gördüm pinhān kayusu degül

Dermān ola mı bana derdüm benüm kim ona

Derdlü varaym sana dermān kayusu degül

Gelün ʿ āřık olalum ʿ ışka cev lān kılalum

Esrük olup yatmışam cev lān kayusu degül

Cān u gönüli nʻitdüm ʿ ışkun odına atdum

Sıdkı dahı unuttum gümān kayusu degül

ʿ Işkun burcından uçdum cev lān uruban geçdüm

Ben dostıla buluşdum cev lān kayusu degül

Bahr ʿ ummāna talmışam anda sadef bulmışam

Gevher alup gelmişem ʿ ummān kayusu degül

Turdugum yir Tūr ola bakdugum dīdār ola

Ne hācet Mūsā bana sen-ben kayusu degül

⁵³⁰ 131b.

1. ‘Aşkuñ odı yüregümde neler eyler neler eyler
Bugün bir ‘āşıkı gördüm uş derdümden haber söyler
2. Gelüñ ey derdlüler gelüñ benüm derdümden derd aluñ
Derdlü bilür derdlü hālın yā derdsüzler bunda n’eyler
3. Yol üstinde otururdu Leylā-şıfat gül yüzlü yār
Mecnūn anı göricegiz neler eyler neler eyler
4. Kimisi dost yüzün gördi kimi[si] görem dir-idi
‘Āşık ma‘ şūkına irdi uşta bugün bayram eyler
5. Gel[üñ] ey ‘aşka düşenler varı yoğa değışenler
Varur anda seyrān ider Gülşeniye irişenler

531.

Şādī Rāst

Mef’ ulü Mefā’ ilün Mef’ ulü Mefā’ ilün

1. Ey ‘āşık-ı Mevlā hū gel hū diyelüm yā hū
Lā-mālike illā hū gel hū diyelüm yā hū
2. Gey egnüñe pālāsı incitme şaķın nāsı
Açmağa gönül pāsı gel hū diyelüm yā hū
3. Gir ‘ālem-i tecrīde meyl eyleme taķlīde
Gir hālķa-i tevḥīde gel hū diyelüm yā hū
4. Ādem ki müsemmādur ism anda mu‘ ammādur
Bir a‘ zam-ı esmādur gel hū diyelüm yā hū

⁵³¹ 131b.

¹ “Lā-mālike illā hū”: Allah ʾtan başka sahip yoktur.

5. Olmağa fenāfillāh Allāh diyelüm Allāh
Şādī dirilüp her gāh gel hū diyelüm yā hū

532.

Hüve'l-Maḥbüb

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Müştāk-iseñ bu şevk-ile dīvāne ol dīvāne ol
İç ol kadeḥden tā ebed mestāne ol mestāne ol
2. Varlık dilerseñ ey gönül kendü vücūduñ kıl fenā
Ol şāh ʿālem gencine vīrāne ol vīrāne ol
3. Yār-ıla ḥalvet perdesüz olmağ dilerseñ ey gönül
Boz āşināñı ğayrıdan bī-gāne ol bī-gāne ol
4. Cān virmeyen dost yolına bulmadı vaşl-ı dil-beri
Vir cānı andan t̄alib-i cānāne ol cānāne ol
5. Gel t̄alib-i cānān iseñ cān u cihān terkini ur
Tā içeler andan gelüp ḥum-ḥāne ol ḥum-ḥāne ol

533.

ʿĀşık Fermāyed

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ser-tā-ser gönlüm evin vīrāne bu ʿaşk eyledi
Eyvāh n'idem n'eyleyem dīvāne bu ʿaşk eyledi

⁵³² 132a.

⁵³³ 132a.

¹ a: Bu mısraın vezni bozuktur.

2. ‘ Aşķ itdi pür-gavgā beni āşüfte vü şeydā beni
Bu derde vāveylā beni ħum-ħāne bu ‘ aşķ eyledi
3. Bir od bıraķdı cānuma yandurđı yaķdı varumı
Bu dildeki esrārımı efsāne bu ‘ aşķ eyledi
4. ‘ Aşķuñla doldurdum ķadeĥ cān u dili ķıldum ferah
Dil nicedür eydem eşah kim ĥāna bu ‘ aşķ eyledi
5. İşbu yola lāyık bizi hem tālib ü şādık bizi
Biñ cān-ıla ‘ āşık bizi cānāna bu ‘ aşķ eyledi
6. Ĥoş çekdi her işden bizi ķodı bu cünbişden bizi
Ger yad u bilişden bizi bī-gāne bu ‘ aşķ eyledi
7. Āvāre olduķ illere düşdüķ bu uzaķ yollara
Bizi ey ‘ Āşık dillere efsāne bu ‘ aşķ eyledi

534.

Ķayġusuz Abdāl Fermāyed

16’lı Hece Ölçüsü

1. Gerçek evliyā olan kişi_alur seni sende ķomaz
Mā-sivādan el yumadın maĥabbeti cānda ķomaz
2. Saña nefsuñi bildürür ölmüş cānuñı dirgürür
Seni maķşūda irgürür aldayup yabānda ķomaz
3. Maĥabbet gelicek cāna baķdurmaz cān u cihāna
İrgürür seni Sübhāna eglendürüp bunda ķomaz

⁵³⁴ 132a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

4. Gerçege boyun virmedin Hakkı bātıldan bilmedin
Evliyā göñlin silmedin Haq keremin anda kıomaz
5. Kıayğusuzuñ budur pendi t̄alib ki p̄ire inandı
Mürşidler çübān kendi sürüsin yabānda kıomaz

535.

Ve Lehu Eyzān Lehu

16'lı Hece Ölçüsü

1. Bu yol Haq yol olduğına Muħammedür ŗāhidümüz
Aç gözüñi sen [kim] ey ğāfil Aħmeddür ŗāhidümüz
2. Bu yolu Hızır didi bu yolda Haq hāzir didi
Cürmin yazar Kıādir didi bu devletdür ŗāhidümüz
3. İbrāhīm bunu söyleyen Hızrdur beyān eyleyen
Aħmeddür buña Haq diyen ol Sultāndur ŗāhidümüz
4. Bu yolda_olan bākī didi anlar Hakkı buldı didi
Terk eyleyen ŗākī didi o Hālikdür ŗāhidümüz
5. Kıayğusuz eydürür-iseñ gelene yol gösterürseñ
Gizlü beyān ister-iseñ maħabbetdür ŗāhidümüz

536.

Hüve'l-Feyyāz

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bu 'āşıklık mıdur ey dil maħabbet böyle mi olur

⁵³⁵ 132b. Bu şiir KAD neşrinde yok.

⁵ a: eydürür-iseñ: eydür er-iseñ Y.

⁵³⁶ 132b.

Haqı gercek sevenlerde yā hālet böyle mi olur

2. İşüñ tül-i emel fikrün gönülden çıkdı Haq zikri
Qanı ‘ār u qanı gayret ya himmet böyle mi olur
3. Dürişdüñ zıkr-i Mevlāya girü taldüñ bu dünyāya
Haqa t̄alib olanlarda haqıqat böyle mi olur
4. Hevā-y-ile heves hālün cihān fikridür aḥvālün
Perişān cümle aḥvālün ‘ibādet böyle mi olur
5. Çü gönlüñ Haqqı zıkr eyler yā anda mā-sivā n’eyler
‘Aceb sen nice sālîksin tarîkat böyle mi olur
6. İşüñ hod ğaflet uyḥusı yāḥūd bu dünya kaygusı
Hiç utanmaz mısın Haqdan ferāgat böyle mi olur
7. Bu halk içre adüñ şūfi çıkarduñ cübbe vü şofi
Qanı zühd ü qanı taqvā ya t̄a‘at böyle mi olur

537.

‘Alī Cān Oğlı Rāst

20’li Hece Ölçüsü

1. Gelün yārenler görün hālümü uşda giderem qodum ilümi
İhtiyār itdüm şimdi ölümü ayırmañ sizden cānum erenler
2. Siz bu meydānuñ yügrüklerisüz meydān sizüñdür[ür] zirā ersüz
Şöyle beñzer kim sırr-ı ‘Alisüz devrān sizüñdür gercek erenler
3. Erenler demi kırklar demidür aldanup qalmañ dünyā denidür

⁵³⁷ 133a.

Şefâ‘ a[t]çumuz dîn serveridür dutuñ sünnetin gerçek erenler

4. ‘ Āşık olana dünyā tuzakdur gidenler gelmez menzil uzakdur
Korqar bu cānum günāhı çokdur şefâ‘ at umar sizden erenler
5. Añla sözümi şanmā gümāndur ‘ āşık olana [bir] tercemāndur
‘ Alī Cān Oğlı āhīr zamāndur biz de irişdük gerçek erenler

538.

Qayğusuz Abdāl Fermāyed

16’lı Hece Ölçüsü

1. Evliyāya egri bakma kevn ü mekān elindedür
Mülke hükmin süren oldur iki cihān elindedür
2. Sen anı söyle şanursın sencileyin bir ādemdür
Evliyānuñ sırrı vardır gizlü ‘ iyān elindedür
3. Haq anı bunda gönderdi kullarına irşād için
İstedügin işlāh ider qahr ü ihsān elindedür
4. Haq zātıyla şifātıyla tecellī eylemiş aña
Varlığı Haq varlığıdur emr-i Sübhān elindedür
5. Qayğusuz eydür bu ‘ ilmi oqudum añladum bildüm
Şimdi bu ‘ ālemüñ hükmi kāmīl insān elindedür

539.

⁵³⁸ 133a. Sever 2014: 172. Şiir

¹ b: hükmin: hükmü KAD.

³ b: işlāh: irşād KAD.

⁴ a: zātıyla: dā’ima KAD.

⁵ a: ider: Sultān KAD.

b: ‘ ālemüñ: ‘ ilmin KAD.

‘ Abdul Dede Fermāyed

16’lı Hece Ölçüsü

1. Mü’minlere vācib-durur kendü nefsin bilmek gerek
Tāca hırkaya_aldanmaya gönli Hāḫḫ-ıla olmaḫ gerek
2. Şūret-i nefsin düzmeye ser-serī ḡāfil gezmeye
Ṭarīḫ-i Hāḫdan azmaya evliyāyı bulmaḫ gerek
3. Hāḫ söz işidüp incinmeye ṭarīḫ-i Hāḫdan kaçmaya
Kendüsi bilür gücenmeye pīrden öḡüt almaḫ gerek
4. Er ḡāyibdür şoḫbet ḡāyib sözüümüz itmesün ‘ ayıb
Kendüsini hiçe şayup ‘ummānlara ṭalmaḫ gerek
5. ‘ Abdul Dede eydür faḫı var vücūduñ ‘ ilmin oḫu
Bulayın dir-iseñ Hāḫḫı ölmezdin öñ ölmeḫ gerek

540.

Yūnus Rūşen-Zamīr Fermāyed

14’lü Hece Ölçüsü

1. Andan berü gönildüm dost-ıla bile geldüm
Bu ‘ āleme çıkıcaḫ bir ‘ aceb ḫāle geldüm
2. Ol dost açdı gözümü gösterdi kendüzümü
Bir gizlüce rāzumı söyledüm dile geldüm
3. Bu ḫalḫa rāzum açdum gör ne yuvadan uçdum

⁵³⁹ 133a.

³ Bu beytin vezni bozuktur.

⁵ a: ‘ Abdul: ‘ Abdullāh Y, faḫı: faḫıyı Y.

⁵⁴⁰ 133b. Tatcı 1997: 196. Şiir.

² b: Bir gizlüce: Gönlümdeki YD.

‘ Aşk duzağına düşdüm tütüldüm ele geldüm

4. Tızağdayam ne bilem gāh ağlayam geh gülem
Bir ğarīpçe bülbülem ötmege güle geldüm
5. Tızağa düşen gülmez ‘ aşıklar rāhat olmaz
Dilümi kimse bilmez bir ‘ aceb ile geldüm
6. Ben bu yirlü degülem ki bunda bākī kıalam
Şanurlar beni bunda altuna māla geldüm
7. Miskīn Yūnus şabır it gözüñ yaşını aķıt
Ağlarken yüzün gördüm şād olup gülegeldüm

541.

Bī-çāre Fermāyed

16’lı Hece Ölçüsü

³ a: Bu halka rāzum açdum gör ne yuvadan uçdum: Gör ne yuvadan uçdum rāzumı halka açdum YD.

⁴ a: Tızağdayum ne bilem gāh ağlayam geh gülem: Ne hāldeyüm ne bilem duzakdayum ne gülem YD.

⁵ b: Dilümi kimse: Söylerem dilüm YD.

⁶ Bu beyit YD neşrinde aşağıdaki gibidir:

Ben bunda geldüm ise ilüme girü gidem
Sanma ki bunda beni altuna māla geldüm

⁷ b: Ağlarken: ağlar iken Y. Bu beyit YD neşrinde yok.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-5-6-4.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Degülem kāl ü kılde bu yitmiş iki dilde
Hālüm ahvālüm nedür bu mülke sora geldüm

Gül Muhammed deridür bülbül anun yāridür
Ol gül ile ezeli cihāna bile geldüm

Mescidde medresede çok ‘ ibadet eyledüm
‘ İşk odına yanuban andan hāsıla geldüm

Kudret süret yapmadan ferīştehler tapmadan
‘ Ālemi halk dutmadın ilerü yola geldüm

Yine Yūnus’a sordum eydür Hak nūrın gördüm
İlkyaz güneşi gibi mevc urup toğa geldüm

⁵⁴¹ 133b. Bu şiir BÇD neşrinde yok.

1. Çün ‘aşkuñdan irdi eṣer yanmaḡ muḡāl oldı baña
Pervāne gibi ser-be-ser yanmaḡ muḡāl oldı baña
2. ‘Aşḡ deryāsı cūṣ eyledi ġamġin ġöñlüm hoş eyledi
Derdlerüñe dūṣ eyledi yanmaḡ muḡāl oldı baña
3. Bülbül duṣ olsa sāzuma ḡayrān ḡalaydı sözüme
Çün ġörinmez dost ġözüme yanmaḡ muḡāl oldı baña
4. ‘Arabı ‘Acemi ġezdüm nefsüñ hevāsından bezdüm
Derdümi dermāndan sezdümi yanmaḡ muḡāl oldı baña
5. ‘Ademden urdum yine dem ṣu fenā dūnyāyı n’idem
‘Aşḡ olıcaḡ ser-tā-ḡadem yanmaḡ muḡāl oldı baña
6. Bī-çāre ḡīl u ḡāl-ile aldarsın ḡalkı āl-ile
Geçersin ‘aşḡı yol-ıla yanmaḡ muḡāl oldı baña

542.

Ḳayġusuz Abdāl Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Gel ey cān isteyen cānān bulundı
ġöñül içindeki sulṡān bulundı
2. ġanī oldı ġedā bay oldı yoḡsul
Cevāhir zāhir oldı kān bulundı
3. Ṣeyāḡin fitnessi hep küllī gitdi
Zirā kim ṣüret-i Raḡmān bulundı

⁵⁴² 133b. Bu şiir KAD neşrinde yok.

4. Açıldı perde vü hall oldu müşkil
Küfür kaç' oldu vü imān bulundı
5. Çü ma' şük zerreden kıldı tecellī
İçinde kaçrenüñ ' ummān bulundı
6. Şifā buldı kamu rencūr ü hasta
Şükür derd ehline dermān bulundı
7. Beşāretdür ' aşıklara beşāret
Zirā kim delīl ü bürhān bulundı
8. Şu insān kim özinden bī-ħaberdür
Şüretde insān ü hayvān bulundı
9. Eger insān-ısañ insānı añla
Anuñ-çün lāyık-ı insān bulundı
10. Sevinür cān-ıla Kaygusuz Abdāl
Zirā menziline pāyān bulundı

543.

Ve Lehu Eyzān Lehu

16'lı Hece Ölçüsü

1. Yine geldi cān içinde bir yol gösterdi pīr baña
Rızāsına virdüm boyun luğf-ıla qahrı bir baña
2. Ne ' ārum qaldı ne adum cümle varumdan el yudum
Bildüm añladum maqşūdum işbu yolda ağıyār baña

⁵⁴³ 134a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

3. Baña ne cinān kayusı hemān ol cānān kayusı
Ne başuna cān kayusı ne vaşıl ne hicrān baña
4. Dost koşusun aldum andan geçdüm derd-ile dermāndan
Her ne gelirse Sübhāndan cümle gelür gülzār baña
5.   Arif varın unıtduğı maħabbet yolın tutduğı
Gerçeklerüñ düşüp gitdüği_ oldur yolu dildār baña
6. Ben beni andan bilmem arayuban beni bulımam
Bir dem ben ansuz olımam bu oğundur her bār baña
7. Kayğusuz sen āvāresin iste bul derdüñ çāresin
Gerçekler yüzüm karasın [kim] urupdur her bār baña

544.

Elvān Çelebi Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Evliyāya ten göziyle kim bakarsa ser-seri
Bī-başardur cānı yoğdur ölidür degül diri
2. Evliyā cāndur gerek kim cān göziyle bakalar
Zirā kim cānlu kişiler cāna olur müşteri
3. Evliyā bir cān gülidür bülbül-iseñ gel berü
Yoğsa var git nisbet itme nev-bahāra zemheri
4. Evliyādur mürşidümüz tut etegin şıdğ-ıla

³ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁵⁴⁴ 134a.

² a: Evliyā: Evliyā bir Y.

İlete Allāh seni göstere Peyğamberi

5. Evliyāya ırmeyince kimsene bulmaz Hāķı
Yoķsa ķalduñ dü cihānda Şöyle ‘ āciz müşteri
6. Evliyāyı sen Şanursın yer yüzinde bir ādem
Evliyānuñ sırrı vardur dü cihāndan iķeri
7. Evliyānuñ zāt-ı Hāķdur vaŐfinuñ evŐāfi Hāķ
Yā Şanur mısın sen anı et ü ķandur yā deri
8. Evliyānuñ ķudretidür dü cihāna hūkm iden
Sen Őuversin yer ü gökdür yā bu ķarķ ķenberi
9. On sekiz biñ ‘ ālem anuñ barmağında bir yüzük
Bilmedügi yer mi vardur illā Şorar ķancarı
10. Hācıyam dırsın degülsin ķanda gördüñ hācı sen
Ser-seri ha yol dögersin berr ü baķri Berberi
11. Söyleyen bir ben degülem söyledür vardur beni
Evliyānuñ ķudreti var söyledürse mermeri
12. Evliyānuñ ķulları ķoķ kemteri Elvāndur
Kemterinüñ kemteriyem kemterinüñ kemteri

545.

Hüve’l-Maķlūb

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Minnet itme ger virürseñ yāruñ-iķün cān gōñül

⁵⁴⁵ 134b.

- ‘Aşka ger cān virür-iseñ bulasın dermān gönül
2. İş ayağda kalmadı kim şoñra başa gelmedi
Zārī kıлма қалmayasın zār [u] ser-gerdān gönül
 3. Bu cefānuñ cevruñ āhir irişesin luğfına
Қараñulıқda bulunur çeşme-i hayvān gönül
 4. Hıdmete bel bağladuñsa irişesin devlete
‘Aşka ger kıl olduñ-ısa olasın sultān gönül
 5. Ger mağabbet Düldüline bindüñ-ise şıdқ-ıla
Gel berü meydān senüñdür kıl bugün cevlan gönül
 6. Қанayup taşduқça çün dirler dökersin fevc fevc
Āferin esraruña cüş eyle ey ‘ummān gönül
 7. Dünyāda ad-ise Bārī sende hāşıldur murād
Ey gönül handān gönül olma gönül giryān gönül

546.

Uşulī Fermāyed

11’li Hece Ölçüsü

1. Pīrimüñ yolu çün Hāқkuñ yolıdur
Dönmezem pīrümnden niye döneyem
Mü’minüñ ezelden қavli belidür
Dönmezem pīrümnden niye döneyem

⁵⁴⁶ 134b. İsen 1990: Varsağı.

¹ a: çün Hāқkuñ: çünki Hak USD.

b: Dönmezem pīrümnden niye döneyem: Dönmezin niye döneyin pīrimden USD. Bütün dörtlüklerde USD neşrinde bu şekildedir.

2. Serden geçen-imiş bu yolda server
Münkir elinden kesilir-ise ser
Niçe biñ baş ıķup bağrumdan söyler
Dönmezem pİRÜMDEN niye döneyem
3. Erenler[üñ] zağmı cāna merhemdÜR
şimden girÜ ölür-istem ne ğamdur
PİRlerÜñ işigi çünki kıblemdÜR
Dönmezem pİRÜMDEN niye döneyem
4. PİRÜMÜñ  azmi çün toğru yoladur
Ėađ anuñla her nefesde biledÜR
İsteyeni toğru ĖađĖa iledÜR
Dönmezem pİRÜMDEN niye döneyem
5. Göñlinde irk olan pİRden arınur
ĖađĖuñ şıfatı pİRlerden görünÜR
PİRi olmayanlar yarın yerinÜR
Dönmezem pİRÜMDEN niye döneyem
6. Benüm göñlüm bir dİvāne delidÜR
Cān u dilden erenlerÜñ ķulıdur
Benüm pİRÜM ün Muğammed  AlİdÜR
Dönmezem pİRÜMDEN niye döneyem
7. ĖađĖat pİRleri āl-i  abādur
Ėasanuñ Ėüsni cānlarda řafādur
Benüm řāhum şehİd-i Kerbelādur

² a: geçen-imiş: geçer-imiş USD.

b: Münkir: Münkirler USD, kesilir-ise ser: kesilir serler USD.

c: Niçe: Nice USD, bağrumdan: bağrumda USD.

⁴ a: toğru: doğru USD. USD neşinde 2. ve 3. mısralar yer değiştirmiştir.

c: İsteyeni toğru: İsteyen kişiyi USD.

⁷ b: Ėasanuñ Ėüsni cānlarda: Hasan Hüseyin cānlara USD.

Dönmezem pîrümnden niye döneyem

8. Kāzım bize ni‘ met-durur Һudādan
Rāzıdur Һaḳ ‘ Alī Mūsā_er-Rızādan
Muḥıbbüz Taḳıye *ḳālū belādan*
Dönmezem pîrümnden niye döneyem

9. Naḳı Һaḳdan imām [u] pîşivādur
‘ Askerı düşmene tıḡ-i ḳazādur
Muḥammed Mehdı ḥod sırr-ı Һudādur
Dönmezem pîrümnden niye döneyem

10. Benüm pîrüm tamām gerçek velıydür
Anuñ eli Һaḳḳuñ ḳudret elıdür
Firdevs uçmaḡınuñ ḡonçe gülıdür
Dönmezem pîrümnden niye döneyem

11. Uşulıyem ḳulam ḳapuya geldüm
Erenlere cān u dilden ḳul oldum
Pırlar ışıgınde Һaḳḳımı buldum
Dönmezem pîrümnden niye döneyem

⁸ a: ni‘ met-durur: bir ni‘metdir USD.

c: Taḳıye: Nakıye USD.

“Ve iz ehaze rabbuke min benı ādeme min zuhūrihim zurriyyetehum ve eşhedehum alā enfusihim, elestu birabbikum, **ḳālū belā**, şehidnā, en tekülū yevme’l-kıyāmeti innā kunnā an hāzā ḡāfilin (ḡāfiline).”: Hani Rabbin (ezelde) Ādemoḡullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz deḡil miyim?” demişti. Onlar da, “**Evet**, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” **demişlerdi**. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir (Araf 7/172).

⁹ a: imām [u]: imām-ı USD.

¹⁰ Bu dörtlük USD neşrinde yoktur.

¹¹ a: ḳapuya: ḳapusına Y.

b: Erenlere cān u dilden: Cān u dilden erenlere USD.

c: Һaḳḳımı: ben Hakkı USD.

Mecmuada bulunmayıp USD neşrinde olan dörtlük şudur:

Zeynel Ābidindir gönlümde cānım

Muḥammed Bākıra bakar bu cānım

Ca’fer-i Sādıkdır dīnim imānım

Dönmezin niye döneyin pîrimden

547.

aygusuz Abdāl Fermāyed

16'lı Hece lüsü

1. Pīrüm Sultānum evliyā mürşidsin ııb-1 ālemsin
Derd senüñ[dür] dermān senüñ mürşidsin ııb-1 ālemsin
2. Sensin aşı-1 ma' den-i kān senden ıolu kevn ü mekān
Emrüñde-dur[ur] iki cihān mürşidsin ııb-1 ālemsin
3. Emrüñle döner nüñ felek saña hıdmetkārdur melek
ullaruña himmet gerek mürşidsin ııb-1 ālemsin
4. Göster Hāuñ āyātını [vü] ıyān ıl bünyādını
A göñüller mir'ātını mürşidsin ııb-1 ālemsin
5. aygusuzuñ sensin cānı göñlinde dīn ü imānı
Bir zerre tek yok gümānı mürşidsin ııb-1 ālemsin

548.

Ser-serī Rāst

16'lı Hece lüsü

1.  Aşdan haber ıuyam dirseñ sen sende iste bul seni
A perdeñi gir göñüle sen sende iste bul seni
2. Dīn-ile imān sendedür [kim] hūr u Rıdvān sendedür
Pertev-i Sübhān sendedür sen sende iste bul seni
3. Hābīb-i Raħmān sendedür derd-ile dermān sendedür

⁵⁴⁷ 135b. Bu şiir KAD neşrinde yok.

⁵⁴⁸ 135b.

Ol sırr-ı Sübhān sendedür sen sende iste bul seni

4. Erenler pîre irdiler irmeyen maḥrûm ḳaldılar
Bulanlar böyle buldılar sen sende iste bul seni
5. Gezme Ser-serî yabānda dime şunda-dur[ur] bunda
Sendedür bu ma' nâ sende sen sende iste bul seni

549.

Ḳayğusuz Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yā İlahî derdüñi derdüme dermān eyledüñ
Kendü 'aşkuñ sırrını hem mūnis-i cān eyledüñ
2. 'Ālem-i cismānî içre ḳalmış-ıdum bî-başar
Pertevüñ şalduñ bu göñlüm içre mihmān eyledüñ
3. *Küntü kenzüñ* sırrına çün maḥrem eyledüñ bizi
Kendü fazl u luṭfuñ-ıla kendüñ iḥsān eyledüñ
4. Çün tecellî-i cemāl itdüñ bize bizden yaḳın
Ḥamdulillāh seni sen kim bize mihmān eyledüñ
5. Şeş cihetden saña yol kimesne bulımaz seni
Geldüñ insān şüretine seni seyrān eyledüñ

⁵⁴⁹ 135b. Bu şiir KAD neşrinde yok.

³ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifünî”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁵ a: kimesne: kimse Y.

Bu beyitten sonra üzeri, yanlışlıkla yazıldığı için, kesik kesik kırmızı mürekkepli kalemle çizilmiş aşağıdaki beyit yer almaktadır:

Ḳayğusuz ḳuluñ yād ḳılma anı senden ayru görme
Tecellüñ göñlümden irmesin sen baña dîn ü imān eyledüñ

6. Çayğusuz eydür İlahî saña şükürüm bu-durur
 Bizi bizden kırtaruban sırr-ı Sübhân eyledün

550.

Muhibbî ‘ Aleyhi Raḥme Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gülşen-i küyuñdan ayru bülbül-i zār olmışam
 İñlerem tā şubḥa dek derd-ile bīmār olmışam
2. Görelî cānā cemālün şem‘ ini pervāneveş
 Bāl ü perden geçmişem külli yanup nār olmışam
3. Leylā-yı zülfün dağaldan boynuma Mecnūnvār
 Şişe-i nāmūsı çaldum yire bî-‘ ār olmışam
4. Görelî bāzār-ı ‘ aşğ içre metā‘ -ı vaşluñı
 Cān u dil nağdin virüp aña ḥarīdār olmışam
5. ‘ Aql ü şabrı tağıdup dīvāne olsam tañ mıdur
 Leylā-yı zülfine anuñ çün giriftār olmışam
6. Çāre eyle çāre isterse Muhibbî çāresüz
 Dil tabībisin meded derd-ile bīmār olmışam

551.

Yūnus Rāst

⁵⁵⁰ 136a. Ak 1987: 1887. Gazel.

³ a: Leylā-yı zülfün dağaldan: Leyli zülfünü tağaldan MHD.

⁵ Bu beyit MHD neşrinde yok.

⁶ b: bīmār: nāçār MHD.

Mecmuada bulunmayıp MHD neşrinde olan beyit şudur:

İçeli rüz-ı ezel cām-ı maḥabbet cür‘ asın

Mest-i ‘ ışkam tā ebed şanmañ ki hüşyār olmışam

⁵⁵¹ 136a. Tatçı 1997: 327. Şiir.

16'lı Hece Ölçüsü

1. Bir şāha kıl olmak gerek ayruḡ ma' zül olmaz ola
Bir işig yaşdanmaḡ gerek kimse elden almaz ola
2. Bir toyı toylamaḡ gerek bir şoyı şoylamaḡ gerek
Bir dili söylemek gerek feriştelere bilmez ola
3. Bir murḡ olup uçmaḡ gerek bir kenāra geçmek gerek
Bir şarābda[n] içmek gerek içenler ayılmaz ola
4. Bir bahrī olmaḡ gerek [vü] bir deñize tılmaḡ gerek
Bir gevher çıkarmaḡ gerek şarrāf anı bilmez ola
5. Bir baḡçaya girmek gerek hoş teferrüc itmek gerek
Bir güli yıylamaḡ gerek ayruḡ ol gül şolmaz ola
6. ' Āşık Yūnus var tek otur yüzüñi Ḥāzrete getir
Ṭapduḡ gibi ber-ā-ber getir dü cihāna ḡalmaz ola

552.

¹ a: ayruḡ: hergiz YD.

² b: dili: sözi YD, feriştelere: kimse anı YD.

³ a: murḡ: kuş YD.

b: şarābda[n]: şerbetden YD.

⁴ a: Bir bahrī olmaḡ gerek [vü] bir deñize tılmaḡ gerek: Çevik bahrī olmak gerek hoş teferrüc kılmak gerek YD.

⁵ a: baḡçaya: bahçeye YD, itmek: kılmak YD.

b: ayruḡ: hergiz YD.

⁶ a: ' Āşık: Miskīn YD, tek: dek YD, getir: götür YD.

b: Ṭapduḡ gibi ber-ā-ber getir dü cihāna ḡalmaz ola: Ṭapduḡlayın bir er getir hiç cihāna gelmez ola YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-3-4-5-2-6. Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Kişi āşık olmak gerek ma' şükayı bulmak gerek

' İşk odına yanmak gerek ayruk oda yanmaz ola

Kişi Haḡḡ'ı bilmek gerek Hak haberin almak gerek

Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola

⁵⁵² 136a. Tatçı 1997: 232. Şiir.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Mef' ūlū Mefā' ilūn Mef' ūlū Mefā' ilūn

1. Şol göz ki seni gördi ol niye nazār itsün
Şol cān ki seni tıydu tende ne qarār itsün
2. Gerçek saña kul olan göñlini saña viren
Kendüde seni bulan kıncaru sefer itsün
3. Sen bir Ğanī Sulţānsın bī-ħad [ü] bī-pāyānsın
Vaşfuñ kaleme gelmez dil nice şümār itsün
4. Bu şerbedi dadana bu gevher[i] yudana
Bu derde düşen cāna řabīb ne tīmār itsün
5. Bu sırrı duyan kıanı key 'arif-ise cānı
Açıldı güher kāmı alana ħaber itsün
6. N'itsün bu Yūnus n'itsün bu yola nice gitsün
Göñlini saña virsün 'aqlını ħumār itsün

¹ a: Şol: ol YD.

³ b: gelmez: sığmaz YD, nice: niçe YD.

⁴ a: şerbedi dadana: çeşniyi tadana YD.

b: Bu derde: Derdüne YD, řabīb: hekīm YD.

⁶ a: nice: niçe YD.

b: virsün: virüp YD, 'aqlını: gözlerin YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-3-4-2-5-6.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

'İşkuna düşen aşık derdüne yanar her dem
Vaslundur ana dermān hekīm ne tīmār itsün

'İşkun ezeli şāhum yoklukda komış varı
Bu remzi duyan aşık yokluğu şikār itsün

Bu yolda muhkem durduk nefsin boyunun urduk
Sen şāha gönül virdük düşmān ne zafer itsün

İmdi key Yūnus kalmış hazretde yüzi kara
Çün nesnesi yok müflis neyile bāzār itsün

553.

Ḥamīdī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Göñül virmegil aǵyāra eger dervīş iseñ dervīş
Ṭālib eylegil ol yāri eger dervīş iseñ dervīş
2. Gel imdi terk-i cān eyle gice gündüz fiǵān eyle
Gözüñ yaşın revān eyle eger dervīş iseñ dervīş
3. Gel imdi [sen] vücūduñ ḥāk it [hem] yaǵañı bu yolda çāk it
Bu yolda göñlüñi pāk it eger dervīş iseñ dervīş
4. Görüp cevlan-ı ṭāvūsı biraq elden bu sālūsı
Çalalum nāḳūs-ı nāmūsı_ eger dervīş iseñ dervīş
5. Şaḳın aldanma dünyāya uzanup quru sevdā[ya]
İresin tā tecellāya eger dervīş iseñ dervīş
6. Biraq Ḥamīdī bu varı görem dirseñ dīdārı[nı]
Ḳılalum āh-ıla zārı eger dervīş iseñ dervīş

554.

Yūnus Gūyed

14'lü Hece Ölçüsü

1. Bu ' aşḳ benüm başuma yine geliser yine
Benüm cānum bu ' aşḳa ḳurbān olısar yine

⁵⁵³ 136b.

³ b: göñlüñi: göñli Y.

⁴ Görüp: Girüp Y.

⁵⁵⁴ 136b. Tatcı 1997: 137. Şiir.

¹ b: Benüm cānum bu ' aşḳa: ' Aşḳınla cānım benim ĀYD.

2. ‘Aşkuñ gitmez başumdan āvāreyem işümden
Aқан қанлу yaşumdan ‘ālem tōlısar yine
3. ‘Ālemlerüñ Sultānı halk eyledüñ insānı
Evvel ü āhır bu cānı sen alısar yine
4. Sensin Sultānı halkuñ ‘ālemler senüñ mülküñ
Bu luţf-ıla bu hulkuñ göñlüm alısar yine
5. ‘Āşık Yūnus ađlama cigercigüñ tađlama
Bu ‘aşk senüñ derdüñe dermān olısar yine

555.

Nihānī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Düşmüşem bir derde kim dermāna yoқdur çāre hīç
Olmuşam bir vech-ile dīvāne yoқdur çāre hīç
2. Şol қadar nūş eyledüm cām-ı maḥabbet cur‘ asın
Bir nefes elden қoyam peymāne yoқdur çāre hīç
3. Ne қadar yansa bu göñlüm nār-ı ‘aşkuñla senüñ
Arturur derdin yine dermāna yoқdur çāre hīç
4. Nār-ı ‘aşkuñla nice nūr olmasun pervāne kim
Şem‘i görüp yanmaya pervāne yoқdur çāre hīç

³ a: eyledüñ: eyledi ĀYD.

b: Evvel ü: Evvel ĀYD, sen: yine ĀYD.

⁴ b: luţf-ıla: hüsn ile ĀYD.

⁵ a: ‘Āşık Yūnus ađlama cigercigüñ tađlama: Bu Yūnus’u ađlatma ciđerini dađlatma AYD.

⁵⁵⁵ 137a. Bu şiir Nihānī’nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me’ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

5. ʿ Aşka yār olmak dilerseñ vir Nihānī cānuñı
Urmadın cān terkini imkāna yoqdur çāre hīç

556.

Hū

16'lı Hece Ölçüsü

1. Maşşūd cihāna gelmedin kişi Rabbin bilmeg-imiş
Rabbisin bilmege sebep evliyāsın bulmağ-ımış
2. Bulmağ degül-imiş bilmek bilmek degül-imiş bulmağ
Evliyāya gönül virmek rengine boyanmağ-ımış
3. Anuñ-ile olur devlet anı beyān kıılır āyet
Haqqa yalvarmağa gāyet gerçege yalvarmağ-ımış
4. Olan ʿ aşkuñ pervānesi olur Haqkuñ dīvānesi
Ehl-i ʿ aşkuñ ser-māyesi ʿ aşk odına yanmağ-ımış
5. Bunlar-durur Haqqı bilen gāyırısı yalandur yalan
Dervişlikden murād olan külliyeñ yoğ olmağ-ımış

557.

Ġulāmī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yā İlāhī sen beni dīvāne eyle ʿ ākıbet
Cur' a-ı ʿ aşk içürüp mestāne eyle ʿ ākıbet
2. Bātınım ʿ aşk-ıla ma' mūr eyleyüben zāhirüm

⁵⁵⁶ 137a.

⁵⁵⁷ 137a.

Bu fenā dünyā gibi vīrāne eyle ʿāķıbet

3. İller içre eyleyüp Mecnūn-şıfat rüsvā beni
Kendü ʿaşķuñ yolına merdāne eyle ʿāķıbet
4. Kimse[ye] dil virmeyüp dünyā-yı dūnı almayup
Kendü ħüsnüñ şemʿine pervāne eyle ʿāķıbet
5. Bu Ğulāmī bendeñe göster cemāl-i ħüsnüñi
Gelmişem ben baķmaya ķurbāna eyle ʿāķıbet

558.

Şemsī Ğüyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Hey ne müşkil derd imiş ey dost hicrān yolları
Gerçi kim āsān idi Yaʿķūba Kenʿān yolları
2. Bir nażar ķılmaz gözüm göñlüm açılmaz gül gibi
Serv-ķāmetlerle zeyn olsa gülistān yolları
3. Rūĥa şol deñlü cevāhir dökdi göz merdümleri
İşlemezse ğam degül şimdi Bedaĥşān yolları
4. Kaʿbe-i kūyuñ řavāf itmek olurdı tā seĥer
Şām-ı ğamda şutmasa ĥār-ı muğaylān yolları
5. Şemsī-i dil-ĥastaya cān virmedin gönder ĥaber
Ey řabībüm sendedür bu derde dermān yolları

559.

⁵⁵⁸ 137b.

Hüve'l-Maḥbûb

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. İster-iseñ Ḥaḳḳa yakın gel Gülşenî dergâhına
Olmaḳ diler-iseñ emîn gel Gülşenî dergâhına
2. Bunda gelenler şâd olur inkâr iden güm-râh olur
Nâlân olan âgâh olur gel Gülşenî dergâhına
3. Gör bundaki ḥayrânları ʿ aşḳa çıkar efġânları
Derddür hemân dermânları gel Gülşenî dergâhına
4. Hem tâze şolmaz gülleri durmaz öter bülbülleri
ʿ Arşa çıkar ġulgulları gel Gülşenî dergâhına
5. [Bunda] gelen bulur şafâ luṭf u kerem mihr ü vefâ
Ḥasta olan bulur şifâ gel Gülşenî dergâhına

560.

Kemâl Ümmî Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Şol gönülden bizerüz kim anda bu derd olmaya
Her kimesne kim belâdan inler ol merd olmaya
2. Bize bir gönül gerek kim pür-cefâ vü nûr ola
Hiç içinde jeng ü päs u kîne vü gerd olmaya
3. Âdemî oldur ki anda ʿ aşḳ u derd-i yâr ola

⁵⁵⁹ 137b.

⁵⁶⁰ 137b. Yavuzer: 125. Şiir.

² a: pür-cefâ vü nûr: pür-şafâ vü derd KÜD.

³ a: derd-i yâr: derd ü âh KÜD.

b: Maḥz-ı: Liki KÜD, pür-derd: ter-çeşm KÜD.

Maḥz-ı hayvāndur ŧu kim pür-derd ü rû-zerd olmaya

4. Yoldaş oldur kim bizümle maḥrem ü dem-sāz ola
Düşmen ol dostdan bize yigdür ki hem-derd olmaya
5. Mā-sivāllāhı seven ʿ āşık degül fāşık-durur
Şol ki maʿ şūķı hemān ol Vāḥid ü Ferd olmaya
6. Şemsi koyup zerreye meyl eyleyen key aldanur
Bülbül oldur ki anuñ maḥbūbı cüz verd olmaya
7. Ol Ḥakīmüñ Ḥazretinden ḳamular dermān diler
Bu Kemāl Ümmī velī ister ki bī-derd olmaya

561.

Yūnus Fermāyed

16'lı Hece Ölçüsü

1. Manşūr[vār] oldum ben bugün ber-dār iden gelsün berü
İnnī enallāh oḳudum inkār iden gelsün berü
2. *Ḳul küllün min-indillāhi* ansuz degülem vallāhi

⁴ b: bize: delim KÜD.

⁶ a: aldanur: kör olur KÜD.

b: ki: kim KÜD.

⁷ a: velī ister: anı diler KÜD.

Mecmuada bulunmayıp KÜD neşrinde bulunan beyitler şunlardır:

Her kimüñ gönlinde kim bir zerre ʿ ışk u derdi var

Özi vü sözi vü yüzi germ ola serd olmaya

ʿ Āşık-ı sādık şuna dirler ki terk-i bahtı var
Cennet ü dīzār umanlar nite cevmerd olmaya

⁵⁶¹ 138a. Tatcı 1997: 287. Şiir.

¹ a: ben: - YD.

“Fe lemmā etāhā nüdiye min şātıl vādil eymeni fil bukʿ atil mubāreketi mineş şecerati en yā müsā **innī enallāhu** rabbul ālemīn (ālemīne).”: Mūsā, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mūsā! **Şüphesiz ben**, evet, ben ālemlerin Rabbi olan **Allah’ım**.” (Kasas 28/30).

Ben Hâk-ıla Hâk olmuşam ağıyar iden gelsün berü

3. Levh ü kalemde yazılan terkib-i tevhid okudum
‘İlm-i ledün seyr ü sülük güftâr iden gelsün berü
4. Bir Tañrınıñ peygamberi ben andan aldum haberi
Hem Tañrıya peygambere ikrâr iden gelsün berü
5. Her kim ki bildi nefsi ol bildi taḥḳîḳ Rabbini
Bildüm beni buldum anı inkâr iden gelsün berü
6. Münkir münâfiḳlar beni öldürelüm dirler imiş
Beni yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü
7. Gelsün berü ol öldüren külümü göge şavuran
Ben *küntü kenz-i mahfiyem* izhâr iden gelsün berü
8. Ğâzî benem şehid benem ol öldürüp ölen benem
İrte gice ol dost-ıla bâzâr iden gelsün berü
9. Cümle cihân Ğufrânıdır ‘âlem şamu hayrânıdır
Yûnus anuñ şurbânıdır tekrâr iden gelsün berü

² “Eyne mâ tekünü yudrikkumul mevtu ve lev kuntum fi burücin muşeyyedeh (muşeyyedetin). Ve in tusıbhüm hasenetun yekülü hâzihî min indillâh (indillâhi), ve in tusıbhüm seyyietun yekülü hâzihî min indike. **Kul kullun min indillâh (indillâhi)**. Fe mâli hâulâil kavmi lâ yekâdüne yefkahüne hadîsâ (hadîsen).”: Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. Onlara bir iyilik gelirse, “Bu, Allah’tandır” derler. Onlara bir kötülük gelirse, “Bu, senin yüzündendir” derler. (Ey Muhammed!) **De ki: “Hepsi Allah’tandır.”** Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar! (Nisa 4/78).

³ a: terkib-i: terkib ü Y. okudum: okuram YD.

⁴ a: Tañrıya: Tanrı vü YD.

⁵ a: Her kim ki bildi nefsi ol bildi taḥḳîḳ Rabbini: Men ‘arefe nefsehu fekad ‘arefe Rabbehu YD.

b: beni: bunı YD.

⁷ a: berü: beni YD.

b: kenz-i: kenz’em YD.

“**Küntü kenzen mahfiyem** Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘rifüni”: **Ben gizli bir hazine idim.** Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 91.)

⁸ a: ol öldürüp ölen: ölüben öldüren YD.

⁹ ‘âlem şamu: kamu ‘âlem YD.

b: şurbânıdır: hayrânıdır YD.

562.

Recāyī Rāst

16'lı Hece Ölçüsü

1. Dön Haḫḫa dünyādan kaçup gel bire dīvāne gönül
Hikmetinden sen de naşib al bire dīvāne gönül
2. Ādem oldur 'aşka yana kılmaya bu yolda cāna
Baḫir oluban 'ummāna ḫal bire dīvāne gönül
3. Çağır erlere pīrlere vāḫıf olasin sırlara
'Ār u nāmūsı yirlere çal bire dīvāne gönül
4. Çün[ki] arz oldum pīrümün yolına kıdum serümi
Ḥasret ile cigerümi del bire dīvāne gönül
5. Recāyī ne hoş söylersin derdlü gönüller eglersin
Göre bunda n'eylersin kıal bire dīvāne gönül

563.

Ḥaydarī Şāf-Meşreb Fermāyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Eyā hercāyī dil bī-'ār-ı mışsın
Dīnün yok ḫālib-i dīnār-ı mışsın
2. Kıomadun cīfeyi ey nefsi-kāfir
Ḥayāsuz bī-edeb murdār imişsin

⁵⁶² 138a.

⁴ a: "oldum" kelimesinin başındaki "lam" harfi yazılmamış. pīrümün: pīrümü Y.

⁵⁶³ 138a.

3. ' Aceb bel bađladuñ deyr-i cihāna
Hađıķat řāhibü 'l-zünnār imişsin
4. N 'içün mağlüb olursın nefse ey dil
Meger kim sen dağı nā-çār imişsin
5. Şanı ķavl ü ķarār u ' ahd u peymān
Yalancı kāzibü 'l-iķrār imişsin
6. Elestüñ sırrını iřitmedüñ mi
Ezel ĥod vāķıf-ı esrār imişsin
7. Münevver ķıl özüñi ķo zālali
Ĥaberüñ yok ıolu envār imişsin
8. Gel imdi bende ol ķuıb-ı zamāna
Ki ansuz bī-kes ü bī-çār imişsin
9. Emīrüm serverüm pīrüm ' azīzüm
Cihānda serv-i ĥoř-reftār imişsin
10. Zamānuñ ķuıbısın lā-şekk ü şübhe
Muĥaķķaķ Aĥmed-i muĥtār imişsin
11. Yıķarsın göñlümi gāhi yaparsın
Nazīrüñ yok ' aceb miç mār imişsin
12. Kesersüñ Ĥaydarī başını nefsüñ
řāhiĥ bil Ĥaydar-ı Kerrār imişsin

564.

¹⁰ b: Aĥmed-i muĥtār: Aĥmed ü muĥtār Y.

Hāşimî Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Cemāli 'ıydına cānın virüp qurbān iden gelsün
Yağup 'aşqına varlığın ciger biryān iden gelsün
2. Dilerseñ ölmedin ölmek hayāt-ı cāvidān bulmağ
Beğā mülkine şāh olmağ başın ğaltān iden gelsün
3. Kim olsa t̄alib-i dīdār qomaz göñlinde ol ağıyar
Ene 'l-Hağ sırrını tekrār dile i' lān iden gelsün
4. Gel ey t̄alib qo ferdāyı bugün gör vech-i zībāyı
Kim ister sırr-ı Mevlāyı aña ihsān iden gelsün
5. Dilerseñ Hāşimî yarı gider üstüñdeki bārı
Göñülde eyleyüp zārı gözün giryān iden gelsün

565.

Gülşenî Güyed

Mef' ulü Mefā' ilün Mef' ulü Mefā' ilün

1. Şol çeşm-i siyekāre mekkārelik el virdi
Ayurdı beni bendenlik el virdi
2. Mecnūn gibi tağlarda sensüz dutaram mesken
Gelgil baña ey Leylā āvārelik el virdi
3. Dökdüm yüzümüñ üzre hūn-i cigeri gözden
Sen gözleri maħmūra mey-h'wārelik el virdi

⁵⁶⁴ 138b.

⁵⁶⁵ 138b. Bu şiir İGD'de yok.

4. Sevdā-yı siyeh müyuñ şaldı beni şahrāya
Āhū gibi tağlarda seyyārelik el virdi
5. Ellerden ırağ ol kim incitmeyesin halkı
Ey Gülşenī çün saña bī-çārelik el virdi

566.

Hüve 'l-Fazlü 'l-Mübîn

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Dutuşdı cān içinde ' aşk çerāğı
Yanuñ pervāneler şimdi demidür
Erir ' aşıklarun yüregi yağı
Yanuñ pervāneler şimdi demidür
2. Olalum dosta karşı mest ü hayrān
Akıdup gözümüzden yaş-ıla kan
Erenler meclisinde zār u giryān
Yanuñ pervāneler şimdi demidür
3. Ene 'l-Ḥağ çağırursam yāra karşı
Manşūrlayın şoralar dāra karşı
Yağup külüm şavuralar yile karşı
Yanuñ pervāneler şimdi demidür
4. Meşāyih işigin[e] yaştayanlar
Bī-çāre menziline irdi anlar
Bu meclisde bugün hazır olanlar
Yanuñ pervāneler şimdi demidür

⁵⁶⁶ 139a.

² b: gözümüzden: gözlerümüzden Y.

³ b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴ c: meclisde: meclisinde Y.

567.

Yūnus Rāst

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Ey kamu derd ehli gelüñ dertlülere dermān menem
Kāfirdeki küfr-i nihān mü ’mindeki imān menem
2. ‘ Ālemde fitne ben kodum Maşşūrı kül itdi odum
Dilinde ene ’l-Ĥağ didüm boynındaki urğān menem
3. Nemrūdda şūret kırduran İbrāhīmi oda_atduran
Bir kılnı yandurmayan od u kül ü reyğān menem
4. Yūsufdaki ĥüsn [ü] cemāl Ya’ kıbdaki ĥüzn [ü] melāl
Gāh bedr oluram gāh hilāl göklerdeki ay gün menem
5. Yūnus bu cismüm anuñ bünyādıdır
Eger ĥālüm şorar-ısañ bu cānlara cānān menem

568.

Gülşenī Güyed

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Terk eyle münkir küfrüñi imāna gel imāna gel

⁵⁶⁷ 139a. Tatçı 1997: 199. Şiir.

¹ a: dertlülere: derd benüm ü YD.

² a: fitne ben: fitneyi YD, kül itdi odum: yağdum kül itdüm Y, Tatçı 1997: 199. Şiirden yararlanılmıştır. Bütün beyitlerde “menem” redifi YD neşrinde “benem” şeklindedir.

b: boynındaki: boynındağı YD.

³ a: Nemrūdda: Nemrūd’daki YD, kırduran: kılan YD, oda_atduran: oda atan YD.

⁴ b: oluram gāh: olam gāhī YD, göklerdeki ay gün: gökde māh-ı tībān YD.

⁵ a:: adıdır cisim YD.

b: Eger ĥālüm: Adum eger YD, bu cānlara: bilgil cāna YD. YD neşrinde beyit sırası şöyledir: 1-2-4-3-5.

⁵⁶⁸ 139b. Akay 1996: 73. Şiir.

- ‘ Aşq ehline h̄idmet idüp Sultāna gel Sultāna gel
2. İnkār-ı mış yoluñ uran senden saña şeytān olan
Şeytānuñı terk eyleyüp Raḥmāna gel Raḥmāna gel
3. Ehl-i dilüñ ḥālin görüp kes dilüñi ḳāl itmegil
Hüccet erinüñ ḥāl için bürhāna gel bürhāna gel
4. ‘ Aşq erinüñ cāndur teni cān olmayan bilmez cānı
İster-iseñ bilmek anı cānāna gel cānāna gel
5. Mecnūn oluban ‘ aşq-ıla görmek dilerseñ Leylā ’ı
‘ Aḳluñ şalup ‘ aşq ehline dīvāne gel dīvāne gel
6. ‘ Aşkuñ cemālin görüben bayram ider çün ‘ aşq eri
Ol ‘ ıyd için cān virüben ḳurbāna gel ḳurbāna gel
7. Çün ‘ aşq imiş devre girüp devr eyleyen ey Gülşenī
Rüşen güneş gibi olup devrāna gel devrāna gel

569.

Hüve ’l-Maḫlūb

Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün

¹ b: h̄idmet idüp: h̄izmet ḳılıp İGD.

³ b: erinüñ: dilerseñ İGD, bürhāna gel bürhāna: pervāne gel pervāne gel Y.

⁴ b: bilmek: bulmaḫ İGD.

⁶ Bu beyit İGD’de yok.

⁷ Bu beyit İGD’de yok.

Mecmuada bulunmayıp İGD’de olan beyitler şunlardır:

‘ Işkuñ ḡanīsinden işit faḳrıla ne direm bu dem

Faḫr idüben ḫālibe iḫsāna gel iḫsāna gel

‘ Işkuñ yolına girmege ayaḫ yirine baş gerek

Zāl olmayup Rüstem-şıfat merdāne gel merdāne gel

‘ Işkuñ beyānı ḫarfıla terkibe şıḡmaz ne diyem

Andan kelām-ı nefis için ‘ irfāna gel ‘ irfāna gel

⁵⁶⁹ 139b.

1. Kim ki taqlid ile 'aşk ehli ola
Bu yalan gerçek olur bir gün aña
2. Şanma taqlid virür halka zarar
Kişi taqlid ile tahkiğe irür
3. Qalduran 'aşk-ı mecâz-ile 'alem
İrgürür 'aşk-ı haқиkiye qadem
4. Şufi taqlid ile zıkr itse eger
Eyleme rāy-ı riyā-y-ile nazar
5. Raḫmet aña kim ola ehl-i fenā
Kendü ḫālinde olup epsem ola
6. Kār ide tevbe vü istiğfārı
Olmaya her kişiye inkārı
7. Şanma maḫlūq-ı cihānı ḫālī
Var-durur her kişinüñ bir ḫālī

570.

Yūnus Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yā İlāhī ger su 'āl itseñ baña
Bu-durur evvel cevābum uş saña
2. Ben baña zulm eyledüm itdüm günāh
N'eyledüm n'itdüm saña ey pādişāh

⁵⁷⁰ 139b. Tatçı 1997: 417. Şiir.

¹ a: evvel: anda YD.

3. Sen ezelden beni ʿāṣī yazasın
ʿĀleme doldurasın āvāzesin
4. Gelmedin haḫḫuma benüm kem didüñ
Ṭoğmadın ʿāṣī baña ādem didüñ
5. Her ne dilerseñ haḫuma işledüñ
Ne düşe durdum-ısa sen düşledüñ
6. Ben mi düzdüm beni sen düzdüñ beni
Pür-ʿayıb n'ıçün yaratduñ ey Ğanī
7. Rızḫuñ alup seni muḫtāc mı ḫodum
Yā öyünüñ yiyüben aç mı ḫodum
8. Terāzū ḫurduñ günāhum ḫartmağa
Ḫaşd ḫıldıñ beni oda yaḫmağa
9. Terāzū aña gerek baḫḫāl ola
Yā bāzergān yā tācir ʿaṭṭār ola
10. Sen Başırsin ḫod bilürsin ḫālümü
Kim ne lāyık ḫartasın aʿ mālümü
11. Pes günāh murdārlaruñ murdārıdur

³ a: ezelden: ezelde YD, ʿāṣī: aşşı Y.

b: ʿĀleme doldurasın: Toldurasın ʿāleme YD.

⁴ Bu beyit YD neşrinde şu şekildedir:

Gelmedin didün hakuma kem diyü

Toğmadun didün ʿāṣī Ādem diyü

⁵ a: haḫuma: hakumda YD.

b: düşe: tuşa YD, düşledüñ: tuşladun YD.

⁸ a: Terāzū: Pes terāzū Y.

b: ḫıldıñ: idersin Y.

⁹ b: yā tācir: tācir ü YD.

¹⁰ b: Kim ne lāyık: Pes ne hācet YD.

¹¹ a: Pes: Çün YD.

Ḥazretüñe yaramazlar kārıdur

12. Pes n'ıçün murdārı açup ıartasın
Kim gerekdür luıfuñ-ıla örtesin
13. Eydürsin seni oda urayum
Şerrüñ bir deng artuğ-ısa göreüyüm
14. Sen temāşā kılasın ben hoş yanam
Ḥāşālillāh senden yā Rabbi'l-enām
15. Nesne mi eksildi mülkinden senüñ
Yā söz[üm] mi geçdi ḥükmüñden senüñ
16. Geçmedi mi intikāmuñ öldürüp
Öldürüp gözüme toprak ıoldurup
17. Kıl gibi köbrüden ādem mi geçer
Yā tayanur yā üzüdür yā uçar
18. Kullaruñ köpri yaparlar ḥayr içün
Ḥayrı budur kim geçerler seyr içün
19. Pes gerekdür muḥkem ola andan ol

b: Ḥazretüñe: Hazretünde YD.

¹² b: Kim gerekdür luıfuñ-ıla: Sen gerek lutfıla anı YD.

¹³ a: Eydürsin: Şimdi dırsın YD.

b: Şerrüñ bir: Şerri bir YD. Bu beytin vezni bozuktur.

¹⁴ YD neşrinde bu beytin mısralarının yerleri değışmiştir.

b: yā Rabbi'l-enām: iy Rabbü'l-enām YD.

¹⁵ a: mülkinden: mülkünden YD.

b: mi geçdi: geçdi mi YD.

¹⁶ b: Öldürüp: Çüridüp YD.

¹⁷ a: köbrüden: sırātdan YD.

b: Yā tayanur yā üzüdür: Yā üzilür yā tayanur YD.

¹⁸ b: budur: oldur YD.

¹⁹ Bu beyit YD neşrinde aşığıdaki gibidir:

Pes gerek kim anda muhkem ola ol

Kim geçenler diyeler hoş toğru yol

20. Degmedi Yünusdan saña çün ziyān
Sen bilürsin āşikārā vü nihān

571.

Eşrefoğlı Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gel bu 'aşkuñ şerbetinden bir kadeh nüş eylegil
Gel bu 'aşk-ıla başuñı tā ebed hoş eylegil
2. Gel berü 'aşkuñ elinden tolı peymāne götür
Gel bu meclisde bugün sen cānı ser-hoş eylegil

Kim görenler diyeler uş toğru yol

²⁰ a: Degmedi: Çün YD, saña çün: gelmedi hergiz YD.

b: āşikārā: āşikāre YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-3-5-6-15-7-17-18-19-8-9-11-12-13-10-14-16-20.

Mecmuada bulunmayıp AYD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Gözüm açup gördüğüm zindān içi

Nefs ü hevā pür-tolu şeytān içi

Habs içinde ölmeyeyin diyü aç

Mismil ü murdār yidüm bir iki kaç

Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü

Geçüben kevser şarābın iç diyü

Yine fazlundur kulunı geçüren

Geçüben kevser şarābın içüren

Şerri azatmak gerekdür hayrı çok

Hayrı olmayanlar oldu anda yok

Bir avuç topraga bunca kıyl u kāl

Neye gerek iy Kerīm-i Zü'l-Celāl

Kara kıldan çün(ki) agardı ak kıl

Bu cihān sevdāların elden kogıl

Olmasun bizden sana ayruk cevāb

Söz budur va'llahü ā' lem bi's-savāb

⁵⁷¹ 140b. Güneş 2006: 68. Gazel.

² a: 'aşkuñ: gel 'ışk ERD.

3. Gel bu ʿaşk bāzārına gir yoğa şat hep varuñı
Gel berü külli hevesden gönlüñi boş eylegil
4. Gel bu külli mā-sivādan yüz çevir yum gözüñi
Gel bugün cān gözin aç dost yüzine tuş eylegil
5. Gel bu ʿaşk-ile bugün sen kaçreñi deryāya ilet
Gel berü deryā ile bir oluban cüş eylegil
6. Gel bu ʿaşk deryāsınuñ dirmek dilerseñ dürlerin
Gel bu Eşrefoğlu Rūmī sözlerin güş eylegil

572.

Aḥmed Rāst

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Hoş ol dildür ki anda derd olurmış
Ġamın şol cānuña pür-derd olurmış
2. Bulanlar ʿaşk şahrāsına pāyān
Dü ʿālem terkin urup ferd olurmış
3. Vişālūñ Kaʿ besī tāliblerine
Hemān ḥār-ı muğaylān derd olurmış
4. Bu yolda ʿāşık-ı şādık olanlar

³ a: şat: şal Y.

⁴ a: bu külli: be-küllī ERD.

⁵ a: sen: - ERD.

b: bir oluban: deryā olup ERD.

Mecmuada bulunmayıp ERD neşrinde olan beyit şudur:

Gel bu ʿāşıklar öninde yire sal nāmūsunu

Gel bu zühdi ʿışka deşür akli bī-hoş eylegil

⁵⁷² 140b.

Sirişk-i sürh ü rüy-ı zerd olurmuş

5. Şu kim cān virmedi cānān yolında
Degüldür ‘āşık ol nā-merd olurmuş

6. Melāmet olmayan ‘aşkuñ yolında
Ne deñlü āh iderse serd olurmuş

7. Düriş bu yolda Aḥmed derd-i ‘aşq al
Ki ehl-i ‘aşqa dermān derd olurmuş

573.

Nihānī Fermāyed

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Şarāb-ı cām-ı ‘aşq-ıla benem mest ü ḥarābātī
Ḥarābāt içre ‘arz itsem n’ola her dem münācātı

2. Baña āh-ı ciğer-sūzum yeter seylāb-ı eşkümler
Saña ey zāhid-i ḥuşki ‘ibādāt-ıla t̄ā‘ atı

3. Mücessem ‘āşıkam dirsın niye dünyā ğamın yirsın
Yüri var ḳalbüñi şāf it ḳo bu bātıl ḥayālātı

4. Hemān zerḳ ü riyā ile başın şalmaḳ bilür ancaḳ
Ne bilsün bī-şafā şūfi semā‘ vü vecd ü ḥālātı

5. N’içün sen anı bilmezsin kim olur ḥāzır u nāzır
Cemī‘-i zerreden zāhir görinür gün gibi zātı

⁵⁷³ 140b. Bu şiir Nihānī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me’ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

6. Ḳo bu resm-i ḥayālātı dūriş sa‘y it kemālātı
 Ġanīmet gör bu eyyāmı bu evḳātı bu sâ‘ātı
7. Nihānī ḥüsn-i vāḥiddür ‘ibāret muḥtelif ammā
 Ḥaḳīkatde işāret bil aña sen bu işārātı

574.

Ḳayḡusuz Abdāl Güyed

14’lü Hece Ölçüsü

1. Deryā-yı ‘ummān menem gevher-i kân bendedür
 Gözün aç añlayubaḳ iki cihān bendedür
2. Cümleye mevcūd benem Ka‘be vü hem büt benem
 Arada maḳşūd menem işde fülān bendedür
3. Baḡdād-ı ‘ayyār menem cümleye defter menem
 Nihān-ı esrār menem sırr-ı nihān bendedür
4. Evvel ü āḫir menem tedbīr-i taḳdīr menem
 Ġanī vü faḳīr menem nūr-ı imān bendedür
5. Maḳşūd-ı insān menem gerdiş-i devrān menem
 Mektüb-ı Ḳur’ān menem işde nişān bendedür
6. Cism ü şüret cān menem delīl ü bürhān menem
 Ser-māye dükkān menem işde dükkān bendedür
7. Zāhid [ü] Tersā menem mescid kilīsā menem
 Mürde-i ‘İsā menem yaḫşı yaman bendedür

⁵⁷⁴ 141a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

8. Cān-ı şerīf olmuşam hulk-ı laṭīf olmuşam
Hüsn-i Yūsuf olmuşam halk-ı Ken‘ān bendedür
9. Muḥīṭ-i zevraḫ menem Ḥaḫ bendedür Ḥaḫ menem
Ṭamuy [u] uçmak menem cümle mekān bendedür
10. Gevheriyem ‘ummānuñ kıblesiyem insānuñ
Maḫşūdı her kimsenüñ işde hemān bendedür
11. Zerrede güneş menem gizlü menem fāş menem
Her ne ki var uş menem cān u cānān bendedür
12. Kıble-i dīn ü imān her ne kim var cism-i cān
Ol bī-nişāna nişān şerḫ-i beyān bendedür
13. Bir ile bir olmuşam her şeyde seyr olmuşam
Ḥoca tācīr olmuşam sūd u ziyān bendedür
14. Ḳayḡusuz Abdāl benem cümle ṭālī‘ [vü] fāl menem
Evvel ü āḫīr menem genc-i vīrān bendedür

575.

Ḥayālī Rāst

Mef‘ ulü Mefā‘ ilün Mef‘ ulü Mefā‘ ilün

1. Sūz-ı ḡam-ı hecr-ile oldı bu ciger biryān
Dil teşne yüreg yangun oñulmadı bu hicrān
2. Fūrḫatde göyündüm ben ḫasret beni yandurdı
Gel zārlıḡum diñle iñletdi beni devrān

⁵⁷⁵ 141b. Tarlan 1992: 446. Gazel.

¹ a: Sūz-ı ḡam-ı hecr-ile: Sūzan firakıyla HD.

b: bu: bir HD.

3. Cān bir kıla dönmişdür incildi üzülmezse
Dergāh-ı Hāğa toğru dutdum bir ulu meydān
4. Cānını fedā kılan kişi irişür Hāğa
Dost yolına cān virdüm cān oynadum aldum cān
5. Evvelde Hāyālī sen tođruduñ-ısa Hāğa
Āhir nefes öldükde yardımcuñ ola Sübhān

576.

Yūnus Fermāyed

Mef' ūlü Mefā' ilün Mef' ūlü Mefā' ilün

1. Allāh diyelüm Allāh Allāh görelüm n'eyler
Yolda olayum kıyım Allāh görelüm n'eyler
2. Gidermeyelüm dilden ayrılmayalum andan
Azmayalum [bu] yoldan Allāh görelüm n'eyler
3. Adı şanı dillerde sevgüsi gönüllerde
şol kırkulu yollarda Allāh görelüm n'eyler
4. Hiç şanmadügi yerde nā-gāh açıla perde
Dermān irişür derde Allāh görelüm n'eyler
5. Gündüz olalum řāyim gice olalum kıyım

⁴ b: Dost: Hak HD, cān virdüm cān oynadum: vardım (ben baş) oyandım HD.

⁵ a: tođruduñ-ısa: tođruñduñ-ısa Y, doğrudun idi HD.

⁵⁷⁶ 141b. Tıtcı 1997: 71. şiir.

¹ a: diyelüm Allāh: diyelüm dā'im YD.

b: olayum: turalum YD.

² a: Gidermeyelüm: Çıkarmayalum YD, andan: yārdan YD.

b: Azmayalum [bu]: Irılmayalum YD.

⁴ a: Hiç şanmadügi: Sen sanmadugun YD.

b: irişür: irişe YD.

Allāh diyelüm dāyim Allāh görelüm n'eyler

6. Yūnus sen anı şanma bu 'aşk saña sendendür
Pes cümle[ye] andandur Allāh görelüm n'eyler

577.

Ḥalīlī Güyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Men ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriğam
Bende-i sulṭān-ı 'aşkam in ü āndan fāriğam
2. Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnün tamām
Bī-niṣānı bulmuşam nām u nişāndan fāriğam
3. Talmışam deryā-yı bī-pāyāna ğavvāş olmışam

⁶ Pes cümle[ye]: Cān kamuya YD.

YD neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-5-3-6.

Mecmuada bulunmayıp YD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Allah diyü kıl zārı oldur kamunun varı
Andan umalum yarı Allah görelüm neyler

Açlık sonı toklıkdur toklık sonı yoklıkdur
Bu yollar korkulıkdur Allah görelüm neyler

Adı sanı uşatdum küfrümi suya atdum
Miskinlige el katdum Allah görelüm neyler

Her dem talalum bahre aldanmayalum dehre
Sabreyleyelüm kahre Allah görelüm neyler

'Ār-nāmusı bırakdum külümi suya atdum
Dervīşlige el katdum Allah görelüm neyler

Mecnün gibi āvāre 'āşık oluban yāre
Di Yūnus sen bī-çāre Allah görelüm neyler

N'itdi bu Yunus n'itdi bir togrı yola gitdi
Pirler etegin tutdı Allah görelüm neyler

⁵⁷⁷ 141b. Bu şiir HAF neşrinde yok. Bu şiir daha önceden, iki beyit fazla olduğu halde, 465. şiir olarak yer almaktadır.

Kān-ı gevher bulmuşam nām u nişāndan fāriḡam

4. Dünyā vü ‘uḡbā benüm ‘aynuma gelmez zerrece
Māl ü mülki n’eylerem kevn ü mekāndan fāriḡam
5. Ol Ḥalīliyem ki kıldum *faḡrı faḡrī* iḡtiyār
Tāc u taḡt u baḡt ü raḡt ü ḡānumāndan fāriḡam

578.

Aḡmed Fermāyed

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Yanmayan pervāne tek dildārı bilmez ḡandadur
Bülbül-i şūrīdedür gülzārı bilmez ḡandadur
2. Tekyegāh-ı ‘aşḡ içinde pīre ḡidmet itmeyen
Şūretā abdāl ise esrārı bilmez ḡandadur
3. Deyr-i ‘aşḡa girmeyüp baş egmeyen her şūrete
Zülf-i yārı bilmedi zünnārı bilmez ḡandadur
4. Genc-i ‘aşḡa göñlinüñ mülkini vīrān itmeyen
Ḳalbi ma‘mūr olmadı mi‘mārı bilmez ḡandadur
5. Dutuşup şem‘-i nigār-ıla bugün nūr olmayan
Ḳaldı zūlmet içre bil envārı bilmez ḡandadur

579.

Rūḡī Rāst

⁵ “El-fakru faḡrī ve biḡī eftahırü”: Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 49.)

⁵⁷⁸ 142a.

⁴ b: Ḳıldı: Ḳalbi Y.

⁵⁷⁹ 142a. Bu şiir RHD neşrinde yok.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yanmayan pervâneveş dildāra vaşl olmaz alur
Bülbül-i şürîdedür gülzāra vaşl olmaz alur
2. Tekye-i ' aş ire kendin pîre teslim itmeyen
Şûretā dervîş olup esrāra vaşl olmaz alur
3. Perrini nāra yaup nārını nūr itmezse ger
Pāk-bāz olmaz cihānda nūra vaşl olmaz alur
4. Cevher-i ' aşı bu dil vîrānesinde bulmayup
Cānı ma' mūr olmasa dîdāra vaşl olmaz alur
5. Zülfi sevdāsında dildār eylemez kim Rūhiyā
Nuşret-i vuşlat bulup ol dāra vaşl olmaz alur

580.

aygusuz Abdāl Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Hākim oldur hikmetinde zerrece noşānı yo
Cümle cismüñ cānı oldur andan artu cānı yo
2. Ol ' Alīm-i lem-yezeldür hem adīm-i lā-yezāl
Zāt-ı muladur ki anuñ fûrati hicrānı yo
3. Ol-durur bu ar iinde gerdiş ü devrān ılan
Devr anuñ devrān anuñdur kimsenüñ devrānı yo
4. Kāfirüñ küfrini gör kim hayrınıñ aşşısı yo

⁵⁸⁰ 142a. Bu şiir KAD neşrinde yok.

Mü'minüñ 'izzeti Hağdur āhınuñ hüsranı yoğ

5. İşbu sözüñ var-durur te'vili her kim bilmez ol
Sır içinde fenni yoğdur söz içinde kani yoğ
6. Cümle yolu ol komışdur resm ile erkān-ıla
Kiminüñ hiç kendüzinden yolu yoğ erkānı yoğ
7. Kim şerī' at köprüsinden toğru geçmez ol Hağa
Bil hağikat defterinde adı yoğdur şanı yoğ
8. Kim ki andan girü kıldı oldı ser-gerdān ü leng
Şüret-i bi-ma' nā oldur qurı tendür cānı yoğ
9. Her kim ol ma' şük yüzinden gözin ayursa bir
Ol erenler meclisinde nāmı yoğ nişānı yoğ
10. Bir quluñ nāyim olursa bir quluñ qāyim olur
İllā hağkuñ senden artuğ Şāhı yoğ Sulṭānı yoğ
11. Qayğusuz Ābdāl kıldı varlığın Hağğa nişār
'Aşğ pelāsin geymiş anuñ cübbe vü qaftānı yoğ
12. Yoluña bir cānı var şükrāne qılursañ qabül
Hod bilürsin andan artuğ lü' lü' -i mercānı yoğ

581.

Sivāsī Rāst

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün

1. Ey dil niçe bir şevğ-ile hağdān olasın sen

⁹ a: bir: bir nefes Y.

⁵⁸¹ 142b. Sivāsī: Sīvāsī Y.

- Ey göz demidür derd-ile giryān olasın sen
2. Bir gün ola cān murğı çıka gide kafesden
Ey ten giresin yirlere ‘üryān olasın sen
 3. ‘Älemde ecel derdine bir çāre bulunmaz
Ger hüküm idesin yile Süleymān olasın sen
 4. Bir lahza emān bulmayasın dest-i ecelden
Ger MıŖr iline Yūsuf-ı Ken‘ān olasın sen
 5. Bu dest-i ecel derdine dermān idemezsin
Ger hikmet ile Hāzret-i Loqmān olasın sen
 6. DervīŖ olagör iŖbu fenā mülkini terk it
Cehd eyle beka mülkine sulṭān olasın sen
 7. Aldanma fenā dārına fahr itme anuñla
Bu hānede çün bir gice mihmān olasın sen
 8. Yarın kalasın tamu dibinde niçe yıllar
Ger zulm idesin halka Müselmān olasın sen
 9. Kabz ide gele dest-i ecel cānuñı bir gün
Çürüye tenüñ hāk-ile yeksān olasın sen
 10. Yazuklarıñı okuyasın nāmede bir bir
İtdüklerüñe Ŗoñra peŖimān olasın sen
 11. Hāyvān gibi dünyāda yatup yirsin içersin
Sivāsī kaçan ola ki insān olasın sen

¹¹ b: Sivāsī: Sīvāsī Y.

582.

Siyāhī Gūyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. 'Iyān ehli bilür ehl-i 'ıyānı
'Iyān iken göremezler 'ıyānı
2. 'Iyān gördüm 'ıyānsuz ol 'ıyānı
Yitürdüm 'aqlumı aldum dayanı
3. Vücüdüm maḥv olup tıldı özüme
Görindi bir niçe 'ālem gözüme
4. amu ḥalq-ı cihānı bende gördüm
Giderdüm benligümi ben de gördüm
5. Müsem mā cümle eşyā zıkrin ider
Niçeler ğāyibāne fikrin ider
6. Niçeler buldılar kāmīl imānı
Münāfıqlar iderlerdi gümānı
7. Niçeler şüretā egri giderler
Şanemleri yüzinden seyr iderler
8. Niçeler dün ü gün eyler fesādı
ur'ān böyle urupdur bu bisātı
9. Kimi mescidde ister yaradanı
Kimi ḥalvet bucağında hem anı

⁵⁸² 143a.

10. Niçeler sözüme ister nişāne
Nişān ister nişānsuz bī-nişāne
11. Nişān itdüm nişānsuz bī-nişānı
Nişānına nişān gördüm bu cānı
12. ‘Iyān olalıdan ‘ıyd-ı vişāli
Başum qurbān idindüm bu nişānı
13. Geh ‘aqlum baña yār olur geh olmaz
Fenānuñ vādī-i hayretde yolu
14. Elest cāmından içüp mest olalı
Değişmem aţlāsına köhne şālı
15. Çü qahr ü luţfuñ oldı ‘illeti bir
Bir oldı ‘ālemüñ ağısı balı
16. Siyāhī bendesinüñ sözlerinüñ
Maqāl içinde gizlidür maqālī

583.

Hüseynī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Göñlümüñ şehrini çünkim eyledi yağmā-yı ‘aşq

¹³ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

¹⁵ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

¹⁶ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁵⁸³ 143a. Nesimī'nin şiirde kullandığı mahlaslardan birisi Hüseynī'dir. (Özer Şenödeyici, **Nesimī ve Hurufilik Kitabı Makaleler, Şiir Şerhleri, Orijinal Metin Örnekleri**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2015, s. 15-46.) Bu şiir; beyit sayısı, bazı kelimeler ve mahlas farklı olsa da Nesimī Divanı'nda 218. gazel olarak yer almaktadır. (Bkz. Ayan, **a.g.e.**, C. II, s. 450.)

- Şaldı cānum şehrine pür-şūr u şer ğavġā-yı ʿ aşk
2. Çıkdı sırrum ʿ āleme esrārumı fāş eyledi
Hālūme hem-dem olaldan dünyāda sevdā-yı ʿ aşk
 3. Kalmadı nāmūs u nāmum ʿ aşk içinde zerrece
Kōmışam nāmūs u nāmı olmışam rüsvā-yı ʿ aşk
 4. Nutk imiş ʿ ālemde mevcūd ʿ aşk-ı mış kāyım-maķām
Bize bildürdi ezelden rehberi mevlā-yı ʿ aşk
 5. Sen Hümā-yı lā-meķānsın kendüzüñden bī-ħaber
Gelmedüñ tā kim göresin menzil-i a ʿ lā-yı ʿ aşk
 6. Çık kafesden gelgil ey bülbül gülistān seyrin it
Baş kadem meydān-ı ʿ aşka göresin me ʿ vā-yı ʿ aşk
 7. ʿ Aşk-ile her dem Hüseynī seyr idersüñ küh-ı Kāf
Sensin ol ʿ ālī maķāmda şeh-per-i ʿ Anķā-yı ʿ aşk

584.

Uşulī Fermāyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Çün kıyām itdi ezelden kāmēt-i bālā-yı ʿ aşk
Yer yerin kōpdı şadā-yı Rabbiye ʿ l-a ʿ lā-yı ʿ aşk
2. Çarħa girdi cümle eşyā dutdı bir kezden semāʿ
Çünkü çalındı ezel bezminde bir dem nā-yı ʿ aşk

⁵⁸⁴ 143b. İsen 1990: 58. Gazel.

¹ a: ezelden: ezelde USD.

² a: cümle eşyā dutdı: çarh u eşyā tutdı USD.

3. Yine şaldı sāyesin devlet Hümāsı başuma
Yine kıldı gönlümüñ Ķāfin maḳām ‘ Anḳā-yı ‘ aşḳ
4. Seylden leşker çeküp ḳaldurdu āteşden ‘ alem
Yaḳdı vü yıḳdı diyārın gönlümüñ Dārā-yı ‘ aşḳ
5. Yā İlāhī ben bir avuç topraḡa senden meded
Aḳdı geldi üstüme cūş eyleyüp deryā-yı ‘ aşḳ
6. Hāk-i cismüm zerre zerre raḳşa girdi şevḳlen
Çün tecellī eyledi mihr-i cihān-ārā-yı ‘ aşḳ
7. Var-durur ‘ ālemde her şüretde bir ma‘ nā-yı ḥāş
Līk şüret ‘ ālemine şıḡmadı ma‘ nā-yı ‘ aşḳ
8. Ḳaṭrede deryā-yı zerrāt içre mihr-i enverī
Seyr ider ger dīde-i ‘ irfān açar bīnā-yı ‘ aşḳ
9. Bir faḳīrüz kim ḡnāmuz var ḡnādan çün bizi
İtdi müstaḡnī iki ‘ ālemde[n] istignā-yı ‘ aşḳ
10. Ey Uşūlī ḥādişāt eṭfāli yer yer yoḡruşur

⁴ b: diyārın gönlümüñ: vücūdum ālemin USD.

⁶ a: şevḳlen: şevḳden USD.

⁸ b: bīnā-yı: dānā-yı

⁹ a: ḡnādan: inādan USD.

¹⁰ a: yoḡruşur: yüḡrüşür USD.

Mecmuada bulunmayıp USD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Dil nefāhtü fihi min rūhī deminden cān bulur

Sūr-ı İsrāfil-veş kılsa sāda surmā-yı aşḳ

Yine oldu ālem içre her tarafdan ḥāy u hūy

Var ise girdi melāmet şehrine rüsvā-yı aşḳ

Pāy-ı ikdām ile bil boşa verilmez kūh-ı derd

Kat’ olunmaz kuvvet-i bāzūyile sahrā-yı aşḳ

Derd imiş dermān-ı āşık derde dermān et hemān

Derd-i derd dermān demiş bu derde bu derdā-yı aşḳ

Var-ısa girdi melāmet şehrine rüsvā-yı ʿaşk

585.

ʿİşretî Gūyed

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Şanma ʿaşk ehlini mevt-ile güzār eylediler
ʿAşka şabr idemeyüp terk-i diyār eylediler
2. Şüretā görmeyelüm diyü raķībūñ yüzini
Bindiler maħmil-i tābūta firār eylediler
3. Terk idüp tād u ķabāyı şarı lup bir kefene
Hilʿ at-i ʿāriyeti geymege ʿār eylediler
4. Götürüp ayağı bu memleket-i fāniden
Vardılar ʿālem-i bāķide ķarār eylediler
5. Arķası üzre yatup ehl-i ķubūr itdi huzūr
Ĝam u miħnetle bizi ʿİşretî zār eylediler

586.

Sulţān Nesīmī Gūyed

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

Kaʿbe-yi büthāneden fark eylemezse vechi var
Dōst didārın görür her yerde cān binā-yı aşk

Kasd idecek kaʿbe-i maksūda kūy-ı vahdete
Bir kademde erişir pāy-ı cihān-peymā-yı aşk

⁵⁸⁵ 143b. ʿİşretî'nin bu şiiri Tarlan neşrinde s. 87'de yer almaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ubeydî-Aşki-Şem'i-İşretî** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

¹ a: ʿAşka: Hece İŞŞ.

⁵ a: yatup: yatur Y.

b: miħnetle bizi: miħnet beni ey İŞŞ.

⁵⁸⁶ 144a. Ayan 2002: 202. Gazel

1. Ey cennetüñ ħandān güli acı firāķuñ ħār-ı mış
Müştäķe dirlik sensüzün vallāhi key düşvār-ı mış
2. Sensüz gerekmez *kün fe-kān* ey şüret-i Raĥmān baña
‘ Aşķ ehlinüñ maķşüdü çün kevn ü mekāndan yār-ı mış
3. Mūsā tecellī nūrını Ħaķdan temennā eyledi
Maķşüdü ma‘ lüm oldı çün Ħaķdan anuñ dīdār-ı mış
4. Nefsüñle yār ol yarı bil dūr olma Ħaķdan ārif ol
Şol müdde‘ ī kim Ħaķķ-ıla yār olmadı ‘ aģyār-ı mış
5. Ger tanı mışsın nefsüñi gerç ek bilürsin Rabbüñi
Ħaķdur senüñle ğam yime n’içün ki Ħaķķuñ yār-ı mış
6. Ħaķ şüretinden göz yumar zāhid nedendür bilmezem
Şol mekri çok şeytān gibi Ħaķdan meger bīzār-ı mış
7. Manşür ene’l-Ħaķ söyledi Ħaķdur sözi Ħaķ söyledi
Anuñ cezāsı ğam degül bī-gāneden ber-dār-ı mış
8. Münkir ger inanmaz Ħaķa ‘ ayb itme anı fāriğ ol
Şol ma‘ nādan kim münkirüñ dāyim işi inkār-ı mış

¹ b: vallāhi: billāhi ND.

² a: baña: saña ND.

Kün fe-kān (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur.**” anlamına gelmekte olup Kur’an’da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yā sîn 36/82, Mü’min 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

³ a: Ħaķdan: görmek ND.

b: çün: kim ND.

⁴ a: dūr: yād ND.

⁵ a: tanı mışsın: tanı mışsañ ND.

⁶ a: şüretinden: şüretüñden ND.

b: çok: çoğ ND, gibi: kimi ND.

⁷ b: ber-dār: ger dār ND.

⁸ a: ger inanmaz Ħaķa ‘ ayb itme anı fāriğ ol: inanmaz Ħaķķa ger ‘ ayb itme anı fāriğ el ND.

9. Tevhīde gelmez müşrikūñ ‘aynı vü Ʒalbi aħveli
Sen ol muvaħħidlerden ol ki_ anlar ulü’l-ebşār-ı mış
10. *Ʒālū belānuñ* ‘ahdini unıtmadum unıt mazam
İmānı tevħīd ehlinūñ şol ‘ahd ü şol iƷrār-ı mış
11. ‘Ārif Ʒatında dūnyenūñ miƷdārı yoƷdur zerrece
Mizāna Ʒek miƷdārını gör kim ne bī-miƷdār-ı mış
12. Gül-gūn yañağūñdan baña keşf oldı Ʒün bedr-i dūcā
Ehl-i vefānuñ cenneti ol bāğ u ol gülzār-ı mış
13. Her zā[hi]dūñ tesbīhi Ʒün ol zūlf-i pūr-Ʒın olmadı
Zikri hebādur herzedür seccādesi zūnnār-ı mış
14. Sözi Nesīmīnūñ yaƷın *Allāhu nūruñ* şerħidür

⁹ a: ‘aynı vü Ʒalbi aħveli: Ʒalbi vü ‘aynı aħvelūñ ND.

b: ol: şol ND, ki_ anlar: k’adı ND.

¹⁰ a: unıtmadum unıt mazam: unıt mazam unıtma ki ND.

“Ve iz ehaze rabbuke min benī ādeme min zuhūrihim zurriyyetehum ve eşhedehum alā enfusihim, elestu birabbikum, **kālū belā**, şehidnā, en tekülū yevme’l-kıyāmeti innā kunnā an hāzā gāfilin (gāfiline).”: Hanı Rabbin (ezelde) Ādemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değıl miyim?” demişti. Onlar da, “**Evet**, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” **demişlerdi**. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir (Araf 7/172).

¹¹ a: yoƷdur: yoħdur ND.

¹² a: baña: maña ND, Ʒün: iy ND.

b: Ehl-i: K’ehl-i ND, ol: şol ND.

¹³ a: zā[hi]dūñ: zāhidūñ kim ND, Ʒün ol: şol ND.

b: hebādur: hebā vü ND.

¹⁴ a: Sözi: NuƷkı ND.

b: remzi: nūri ND, bil kim: HaƷdan ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-4-5-7-10-8-9-12-13-6-11-14.

“**Allāhu nūru**’s-semāvāti ve’l-ard (ardı), meselu nūrihi ke mişkātın fi hā mısbāh (mısbāhun), el mısbāhu fi zucāceh (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrıyyun, yūkadu min şeceratin mübāraketin zeytūnetin lā şarkiyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudiu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūrihi men yeşāu, ve yadribullāhu’l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey’in alim (alimun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın

Her kim bu remzi bilmedi bil kim naşibi nār-ımuş

587.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Sünbülün ebrinde yüzün mähını pinhān ider
Kāfiri İslāma çekmiş ğāret-i imān ider
2. Ey gözüm nūrı gözümden gitme ırağ olma kim
Cānumı yağar ğamuñ şevki beni nālān ider
3. ' Anber-efşān zülfünü tağıtma nesrīn üzre kim
' Aşıkun hālīn perīşān zār u ser-gerdān ider
4. Gerçi rüşen gösterür hürşīdi yüzün tal' atı
Ey kamer hürşīdi mäh[1] tal' atun tābān ider
5. Gerçi la' lün cān virür cānsuzlara ' İsā gibi
Gözlerün sevdā meyinden esrimişdür kan ider
6. La' l [u] mercānuñ gözümde ağıdur dür-dāne 'i
Gör bu in' āmı baña kim la' l-ile mercān ider
7. Gel beni kırtar firākuñdan ki kāfir cānına

yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35).

⁵⁸⁷ 144b. Ayan 2002: 84. Gazel.

² b: yağar: yağar ND, şevki: şevkuñ ND, beni nālān: meni giryān ND.

³ b: hālīn perīşān zār u: göñlīn perīşān hālī ND.

⁴ a: Gerçi rüşen gösterür hürşīdi yüzün tal' atı: Gerçi güneşden durur tābende māhuñ tal' atı ND.

b: hürşīdi: hürşīd ü ND, tābān: pinhān ND.

⁵ a: gibi: kimi ND.

⁶ a: ağıdur: ağıdur ND.

b: baña: maña ND.

⁷ a: beni: meni ND.

b: kılmaz: itmez ND, baña: maña ND.

Ṭamu kılmaz şol ʿ azābı kim baña hicrān ider

8. Cān-ıla iki cihānı vir nigāruñ vaşlın al
Kim bu beyʿı kılmayan ser-māyesi hūsrān ider
9. Şorma ʿ aşkuñ derdine dermān ṭabīb-i ʿ āmme kim
Yāra şorgıl ʿ aşıkuñ derdine ol dermān ider
10. Gül yañağuñ ḥasretinden ağlasam ʿ ayb olmaya
Bülbülü şevķinde giryān ol gül-i ḥandān ider
11. Zülf ü ḥālinden Nesīmī ebecdi buldı tamām
Şimdi yüzinden beyān-ı şūret-i Raḥmān ider

588.

Vaḥīdī Rāst

Mefʿ ülü Mefāʿ ilü Mefāʿ ilü Feʿ ülün

1. Vāʿ iz kırı efsāne ile ṭutdı cihānı
ʿ Ārif olan añlar nedür esrār-ı maʿ ānī
2. Bir ṭabʿ -ı bedīʿ ʿ aql-ı selīm rind-i sebük-rūḥ
Fehm itmege maʿ nāyı nʿ ider şerḥ ü beyānı
3. Esrār-ı leb-i yārı dime zāhid-i ḥuşke
Nādāna duyurma şaķın ol sırr-ı nihānı

⁸ b: ser-māyesi: ser-māyesin ND.

⁹ b: şorgıl ʿ aşıkuñ: şor anı ki ʿ aşık ND, ol:- ND.

¹⁰ a: Gül: Ger ND, olmaya: itme kim ND.

b: ol: şol ND.

¹¹ a: ḥālinden: ḥālünden ND, buldı: kıldı ND.

b: yüzinden: yüzünden ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-5-4-7-8-6-10-9-11.

⁵⁸⁸ 144b.

4. Cān ʿ ilmini şorma yūri müftī-i cihāna
İdrāk ide mi fenn-i dili Monlā Gürānī
5. ʿ Āriflerūñ özge dili var añlamaz ʿ ālim
Cāhil ne bilür maʿ rifet-i küll-i lisānı
6. Hūm-hāne-i ʿ aşk içre bugün ʿ ālem iderken
ʿ Āşıqlara ʿ arz itme yarın bāğ-ı cinānı
7. Dīvāne-şifat düşdi yine tağa Vaḥidī
Zencīr-i ser-i zülfūñ-ile bağla sen anı

589.

Yaḥyā Beg Fermāyed

Müstef ilātün Müstef ilātün

I

1. Şāfī-dil olan mānend-i deryā
Görür cihānı kendüde peydā
2. Gözi açuqlar seyyāre gibi
Seyrinde ʿ arşı eyler temāşā
3. Dünyāyı görür alçaqdan alçaq
ʿ Arş-ı berīni aʿ lādan aʿ lā
4. Haḫ cānibinden olur muḫaḫkaḫ
İʿ lām-ı ʿ ilm ü taʿ līm-i taḫvā
5. Dağa dağılır dāğī vü bāğī
Tīğı uzanur gün gibi zīrā

⁵⁸⁹ 145a. Çavuşoğlu 1977: 1. Musammat.

⁵ a: Dağa dağılır dāğī: Tağa tağılır tağī YBD.

6. ‘Ayn-ı ma‘āşī kör olmayınca
Bunuñ gibiler olmaz hüveydā
7. Cumhūr-ı bāṭıl ṭurmaz namāza
Dīvān-ı Ḥaḫdur zīrā muşallā
8. Merdūd-ı Ḥaḫkı maḫşūd idinmez
Dünyāyı sevme *lā-ḫayre fihā*
9. Menfūrūm oldı ḫālī olanlar
Cān u gönülden didüm hemānā
10. *Estağfirullāh tübtü ilallāh*
Enheytü ḫalbī ‘an mā-sivallāh

II

1. Dergāh-ı Ḥaḫda yir-ile gökler
Deryāya düşmiş bir kāha beñzer
2. ‘Ālī geçinme serv-i bülendi
Her bād-ı şarşar öñürdi şarşar
3. Alçağı elden ḫoma ki ṭuymaz
Ṭūfān-ı Nūḫı deryāda gevher
4. Eyvāh eger ki mülk-i vücūda

⁶ a: ma‘āşī: ma‘āşī YBD.

⁷ a: ṭurmaz: varmaz YBD.

⁸ a: idinmez: idinme YBD.

“Lā-ḫayre fihā”: Onda (dünyada) bir hayır yoktur.

⁹ a: ḫālī: cānī YBD.

¹⁰ “Estağfirullāh tübtü ilallāh enheytü ḫalbī ‘an mā-sivallāh”: Allah’tan bağışlanma dilerim, O’na tövbe ederim. Kalbimi masivallah’tan arındırdım.

¹ a: yir-ile: yerlerle YBD.

³ a: ṭuymaz: görmez YBD.

Lām-1 felâket olursa lenger

5. Her nâ-sezâyı âlûde itmez
Merd-i mürîdi rây-1 muṭahhar
6. Büyüklenendür ednâdan ednâ
Allâhu a‘ lâ Allâhu ekber
7. Ẕudret elinüñ ḥaṭṭıdır âdem
Ṭoğrı yola git mânend-i mıṣṭar
8. Cānum gözine olmazdı hâyil
Ne dâr-1 Dârâ ne ḳaşr-1 Ḳayşer
9. Maḳbûl-i Ḥazret olam dir-iseñ
Ḳıl dil diliyle bu beyti ezber
10. *Estağfirullâh tübtü ilâllâh*
Enheytü ḳalbî ‘an mâ-sivallâh

III

1. Ḥalḳ arasında yil gibi yildüm
Mevlâyı buldum kendümi bildüm
2. Ḥayretde ḳaldum lâ-ya‘ ḳıl oldum
Güyâ ki öldüm yine dirildüm

⁴ a: Eyvâh eger ki milk-i: Eyvây eger kim fülk-i YBD.
YBD neşrinde 4. beyit, 8. beyitten sonra gelmiştir.

⁵ a: nâ-sezâyı: nâ-sezâya YBD.

⁶ b: ‘alâ: a‘ lem YBD.

⁸ a: olmazdı: olmadı YBD.

¹⁰ “Estağfirullâh tübtü ilâllâh enheytü ḳalbî ‘an mâ-sivallâh”: Allah’tan bağışlanma dilerim, O’na tövbe ederim. Kalbimi masivallah’tan arındırdım.

¹ b: Mevlâyı: Mevlâmı YBD.

² b: yine: girü YBD.

3. Didüm çerâğın çekdüm hevâdan
Yārânlarumdan bir bir kesildüm
4. Şahbâyı deldüm tesbîhin aldum
Hayrânlığumdan elân ayıldum
5. Köhne binâyam pîr-i dü-tâyem
Hağ cānibine toğru egildüm
6. El-ḥamdulillāh kāl oldı ḳalbüm
‘Aşğ âteşinde yandum yağıldum
7. Bilmezlik itdüm bundan öñürdi
Dīvāne gibi yolum yañıldum
8. Ehl-i günāha ḳarışmaz oldum
Şeytānlarımı āvāre ḳıldum
9. *Estağfirullāh tübtü ilāllāh*
Enheytü ḳalbî ‘an mā-sivallāh

IV

1. İller zebün u manşıb esîri

³ a: Didüm: Dînum YBD.

b: Yārânlarumdan: Yārenlerümden YBD.

⁴ a: tesbîhin: tesbîhe YBD.

b: ayıldum: iyeldüm YBD.

Mecmuada bulunmayıp YBD neşrinde olan beyit şudur:

Görünmeyenler baña göründi

Gönlüm gözinüñ pasını sildüm

⁹ “Estağfirullāh tübtü ilāllāh enheytü ḳalbî ‘an mā-sivallāh”: Allah’tan bağışlanma dilerim, O’na tövbe ederim. Kalbimi masivallah’tan arındırdım.

Ehl-i hevānuñ hengāme-giri

2. Ma' nā yüzinden şāh-ı cihānuñ
Tābūtı ile birdür seriri
3. Dervīş olanuñ mülk-i beķāda
Mirķāt-ı rif' at olur haşiri
4. Tārīk-i ğamda alur 'Azāzil
Zirā ki olmaz rāy-i müniri
5. Rāh-ı beķāda yoldaşuñ olmaz
orsuñ gidersin māl-i keşiri
6. abrinde tenhā orlar giderler
Cem' iyyet issi şāh-ı kebiri
7. Deryāya döndi şāf oldu albüm
Gösterdi alka mā-fi 'z-zamiri
8. Yaḫyā berü gel aç ğuş-ı hüşı
Diñle ne söyler ḫāmem şariri
9. *Estağfirullāh tübtü ilāllāh*

¹ a: zebün u: zebünü YBD.

² a: yüzinden: yüzinde YBD.

⁴ a: 'Azāzil: Erāzil YBD.

⁵ b: orsuñ: orsın YBD.

⁸ a: ğuş-ı: ğuş u Y.

⁹ "Estağfirullāh tübtü ilāllāh enheyti albı 'an mā-sivallāh": Allah'tan bağışlanma dilerim, O'na tövbe ederim. Kalbimi masivallah'tan arındırdım.

YBD neşrinde bu beyitten (benden) sonra bir bent daha gelmektedir. Bu bendi aşağıya kaydediyoruz:

El-'ışķu ḫālī ve 'ş-şevķu bālī

El-Ḥaķķu 'ālī a'le'l-e'ālī

'Ayn-ı 'azizüñ ible-nümādur

Ey ehl-i ḫālūñ ferḫunde-fāli

ıl āmetüñi serv-i muşallī

Enheyti kalbi 'an mā-sivallāh

590.

Ḥudāyī Rāst

Mef' ulü Fā' ilatü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Ey 'aşk sensin iki cihān içre varlık
Senden olur olursa dil ü cāna yārılık
2. El-ḥaḳ senüñledür şerefi cümle 'ālemüñ
Senden irür faḳırlere baḥtiyārılık
3. Tut mürşidüñ sözün yu elüñ āb u ḥākden
Āb-ı ḥayātde idegör tāze kārılık
4. Ser-rişte-i murādı ḳoma 'ankebütvär
Tā kim müyesser ola saña perdedārılık
5. Ḥaḳḳā ki 'ayn-ı ḡaflet imiş 'aḳl u vehm ü hüş
Ser-mest-i 'aşk olmağ-ımuş hüşyārılık

Saña baş egsün Sidre nihāli
Kendüñi itme Ḳārūna ümmet
'Aynuña alma māl ü menāli
Ḳoynuña ḳoyma mānend-i hāle
Şems ü ḳamerden ol bārī ḥālī
El şunma hergiz hem-çü şurāḥī
Her cām-ı Cemdür bir seg sifāli
Dil gülşeninde ḥār-ı belādur
Bir şenligüñ kim ola melāli
Her ḥok-ḥüya pend itmek olmaz
Güş-ı ḥımāra taḳma le'ālī
Ehl-i sülukuñ bāl ü peridür
Bu ḳavl-i hādī bu beyt-i 'ālī
Estağfirullāh tübtü ilā'llāh
Enheyti kalbi 'an mā-sivā'llāh
590 146a.

6. ‘Aşq-ıla bu felek gibi bir yerde turalum
Gökden inüp-durur baña [kim] bî-ķarārlık
7. Zînet-i tende penbe-i dāgum şükūfevār
Virildi baña ħil‘ at-ı şāhî bahārlık
8. Zer gibi ħāliş eyle özüñ arta kıymetüñ
Budur Ĥudāyî ma‘ nāda şāhib-‘ ayārlık

591.

Emîr Nesîmî Fermāyed

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilün Fe‘ ūlün

1. Ey nāfe-i Çîn saçuñ siyāhı
Ĥüsnüñ delü kıldı mihr ü māhı
2. *Şakku ‘l-ķamer* ile istivādan
Şerĥ eyle bu sırrını kemā-hî
3. Ol başa ki tāc-ı devlet indi
N’eyler kemeri n’ider külāhı
4. Mişli vü nazîri yoķdur anuñ
Vaşfinda ne söyleyem İlāhî
5. Ger ni‘ met-i cāvidān dilerseñ
Ĥayvānlara ķoy bu āb u kāhı
6. Ey ‘aşķa güneh diyen günehķār

⁵⁹¹ 146a. Ayan 2002: 421. Gazel.

² “İkterebeti ‘s-sāatu ven **şakka‘l-ķamer (ķameru)**.”: Kıyamet yaklaştı ve **ay yarıldı** (Kamer 54/1).

³ Ol: şol ND.

⁴ a: yoķdur: yoķdur ND.

Terk eylemezem ben ol günāhı

7. Sulṭāndur iki cihānda şol kim
Faḏl eyledi püşt ü penāhı
8. Ey ‘aşqa ‘adū vü ḥüsne münkir
Tezvîr-ile çekme bunca āhı
9. Çün vaḥdete buldı yol muvaḥḥid
Çarḥ oldı çü müşriküñ güvāhı
10. Maḥv oldı Nesīmî ‘aşq içinde
Deryā-yı muḥîte düşdi māhî

592.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

1. Ey yüzüñ şun‘ -1 zāt-1 Yezdānî
V’ey ruḥuñdur şifāt-1 Raḥmānî
2. Kirpügüñ zülf ü қаş u ruḥsāruñ
Ḥaḳ kelāmıdur oḳı Ḳur’ānı

⁶ b: eylemezem ben: eylemezsem men ND.

⁷ a: şol: ol ND.

b: Faḏl eyledi: Ḥaḳ oldı anuñ ND.

⁸ b: bunca: munca ND.

⁹ b: çü: bu ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-3-5-6-7-8-9-10

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Maḳşūdına bulmadı hidāyet

Her kimse ki bilmedi bu rāhı

⁵⁹² 146b. Ayan 2002: 431. Gazel.

² a: zülf ü қаş: қаş u zülf ND.

b: oḳı: oḳı ND.

3. *Ḳabe kavseyne* ir Müselmān ol
Allāh Allāh zihī Müselmānī
4. Levḥ-i Maḥfūz-ı Ḥaḳ ʿale ʿt-taḥḳīḳ
Ādemi bilgil añla insānı
5. Küfr-i zülfüñ sevādına imān
Buldı her kim getürdi imānı
6. Leb-i laʿ lüñden içen āb-ı ḥayāt
Buldı zulmetde āb-ı ḥayvānı
7. Şüretüñ Ḥuldı ravza-ı Rıdvan
Cennet-i ʿAdn-ımiş gülistānı
8. Secde ḳıl ādeme ferişte gibi
Geç tekebbürden olma şeytānı
9. İhtiyār eyle faḳrı derviş ol
Faḳr-ıla tāt u taḥt-ı sulṭānı
10. Uyma şeytāna nefsüñi öldür
Odlara yaḳma tā ebed cānı

³ a: ir: ile ND.

b: zihī: budur ND.

“Fe kāne **kābe kavseyni** ev ednā”: (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı kadar**, yahut daha az oldu (Necm 53/9).

⁴ b: bilgil añla insānı: bil eger zi-insānı ND.

⁵ a: sevādına: sevdādına Y.

b: Buldı her kim getürdi: Getüren buldı nūr-ı ND.

⁶ b: Buldı: Nide ND.

⁷ a: Ḥuldı: Ḥuld ü Y, Şüretüñ: Yüzüñüñ ND.

b: ʿAdn imiş: ʿAdn itmiş ND.

⁸ b: Geç: Sen ND.

⁹ b: Faḳr-ile: Faḳrı bil ND.

¹⁰ b: yaḳma: yaḳma ND.

11. Sır-ı *sübḥāne ellezī esrā*
Yazdı vechüñde ḥaṭṭ-ı reyḥānī
12. Cān fedā it cemāl-i cānāna
Ḳalmayan cāna buldı cānānı
13. Ay u gün secde ḳıldılar yüzüñe
Ey cemāl-ile Yūsuf-ı şānī
14. Fazl-ı Ḥaḳdan Nesīmī mālīkdür
Mülket-i ḥātem-i Süleymānī

593.

Yetīmī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Āşık-ı pür-ḥāle pūşide degül aḥvālümüz
Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aḳvālümüz
2. 'Ālem-i lāhūta yummazduḳ ḳanad yā hū diyü
Terk-i nāsūt-ıla açılmasa perr ü bālümüz
3. Biz sebük-bārān-ıla pādāş olmazduḳ bugün
Üstümüzden ırmasaḳ taḥfif idüp eşgālümüz
4. Cāme-i zer-beft-i şāhīye teveccüh itmezüz
Ol gedā kim egnine aldı pelās u şālümüz

¹¹ a: esrā: esrārı Y.

b: ḥaṭṭ-ı reyḥānī: dest-i Rabbānī ND.

¹² a: Cān fedā it: Cāna gir gör ND.

¹⁴ b: mālīkdür: indī saña ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-3-5-6-7-10-12-11-8-13-9-14.

ND neşrinde olmayan beyit şudur:

Gel bu gün fānī ol beḳā bulasan

Ṭaḥla sūd eylemez peşimānī

⁵⁹³ 147a.

5. Tekyegāh-ı ‘ aşka dervīşāne gel şāhum ki tā
‘ Aşq u meşq ide senūñle bu dil-i abdālumuz
6. Pertev-i nūr-ı cemāli reh-nümā-yı ‘ aşq iken
Ey Yetīmī zühd yolın[da] var mı[dur] a‘ mālümüz

594.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Levh-i dilde niçe bir naqş-ı vaqār eyleyelüm
Ser ü sāmānı qoyup ‘ aşq-ıla kār eyleyelüm
Ferd olup ‘ ālem-i tecrīde güzār eyleyelüm
Gel qalender olalum terk-i diyār eyleyelüm
2. Her ne kim hātıra olsa duyulam āb gibi
Kāyinātı görelüm vāqı‘ a-ı h^wāb gibi
Şarq u ğarbı gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi
Gel qalender olalum terk-i diyār eyleyelüm
3. Cāme-i ‘ āriyeden bu ten-i hākī’i şoyup
‘ Ārdan ‘ ārī olup neng-ile nāmūsı qoyup
Baş açuq yalın ayak qāfile-i ‘ aşka uyup
Gel qalender olalum terk-i diyār eyleyelüm
4. Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum
Girelüm bir nemedde ‘ āşıq-ı bī-bāk olalum
Ehl-i diller yolına sürünelüm hāk olalum
Gel qalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

⁵⁹⁴ 147a.

5. Terk-i ʿādetle yine kendümüze bend idelüm
Resm ü āyīn-i cihānı niçe pā-bend idelüm
ʿAzm-i Şīrāz u Buḥārā vü Semerḳand idelüm
Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm
6. Emr-i Ḥaḳ irdi sefer eyledi çün pīr-i cemāl
Rūmda saña ḳarār oldı Yetīmī emr-i ḥāl
ʿAraba yā ʿAceme eyleyelüm istiʿcāl
Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

595.

Ḥaṭāyī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Bendeem şāha ez el nūr-ı şafānuñ ḥaḳḳı-çün
Sāḳī-i maḥşer Muḥammed Muştafānuñ ḥaḳḳı-çün
2. Maḥrem-i şāhuñ ezelden Fāṭıma bint-i Nebī
Düldül ü Ḳanber ʿAliyyü ʿl-Murtezānuñ ḥaḳḳı-çün
3. Cān u başı ḥānedānuñ yolına terk iderem
Şāh Ḥasan ü şāh Ḥüseyn Zeynü ʿl-ʿabānuñ ḥaḳḳı-çün
4. Bāḳır [u] Şādık-durur gönlümde imānum benüm
Mūsā-yı Kāzım ʿAlī Mūsā Rızānuñ ḥaḳḳı-çün
5. Şāh Taḳī şāh-ı cihāndur hem Naḳī nūr-ı imān
Yoḳ-durur sözde ḥilāf şemʿ-i duḥānuñ ḥaḳḳı-çün

⁵ c: Buḥārā vü: Buḥārā-yı Y.

⁵⁹⁵ 147b. Şahin 2011: 314. s.

¹ a: şafānuñ: şifātın HTD

² a: Maḥrem-i: Maḥremi HTD.

⁴ a: Bāḳır [u]: Bāḳır-ı HTD.

6. Şad-hezārān la' netüm var tuḥm-ı Mervāna yaḳīn
Ol İmām-ı ' Askerī āl-i ' abānuñ ḥaḳḳı-çün
7. Yā İlāhī bu Ḥaṭāyīnūñ günāhın ' afv kıl
Şāh Muḥammed Mehdī-i şāhib-zamānuñ ḥaḳḳı-çün

596.

Ḳalender Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey göñül şād ol Muḥammed Muştafā devrānıdur
Meşreb-i şāh-ı velāyet Murtezā devrānıdur
2. Her taraḫdan ḥikmetullāh sırr-ı şāh oldı zuhūr
Şāh Ḥasan [ü] şāh Ḥüseyn-i Kerbelā devrānıdur
3. Tālib ol Zeynü 'l- ' abāya Bāḳıra ihlāş-ıla
Ca' fer-i Kāzım ' Alī Mūsā Rızā devrānıdur
4. Şāh Taḳī sultān-ı ' ālem şāh Naḳī şāh ' Askerī
Mehdī hem dīn serveri āl-i ' abā devrānıdur
5. Şoḫbet-i ' irfāna irmez her ḥasīs-i bī-ḫaber
Bunda şıgmaz nāsiler bu āşinā devrānıdur
6. Zāhidūñ ref' oldı zühdi ḳalmadı ayruḳ demi
Lā-cerem şıdḳ ü şafā mihr ü vefā devrānıdur
7. Geçdi ḫükm-i tuḥm-ı Mervān geldi İmām ' Askerī

⁷ a: Ḥaṭāyīnūñ: Ḥaṭā' inūñ Y.

⁵⁹⁶ 147b.

⁷ imām: imān Y.

Ey Kalendar secde kıl āl-i ʿabā devrānidur

597.

Ḥaṭāyī Gūyed

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Vişālūñden senūñ dūr oldı göñlüm
Kıatı bīmār ile ḥor oldı göñlüm
2. Dil-i vīrānuma tā geldi ʿaşkuñ
Şanasın beyt-i Maʿ mūr oldı göñlüm
3. Cemālūñ tā ki gördüm ey perī-rū
Yüzūñ şevkiyle pūr-nūr oldı göñlüm
4. Cefā vü miḥnetūñ tā geldi cāna
Belālardan kamu dūr oldı göñlüm
5. Gözüñden tā ırağ oldı Ḥaṭāyī
Kıatı bīmār u rencūr oldı göñlüm

598.

ʿĀrifī Rāst

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. ʿAşq deryāsına ṭalsun dürr-i şevvār isteyen
Mā-sivāyı terk kılsun vaşl-ı dīdār isteyen
2. Ṭop kılsun başını sevdā-yı zülfin yād iden

⁵⁹⁷ 147b. Şahin 2011: 251-52. s.

¹ b: bīmār: bizār HTD, ile: u Y, HTD, ḥor: bī-zor HTD.

⁴ a: cāna: cānā HTD.

⁵⁹⁸ 148a.

Eylesün cânın fedâ la^ç l-i leb-i yâr isteyen

3. Cur^ç a-ı cām-ı ene³ l-Ĥağdan olup mest-i müdām
Meclis-i tende bugün Manşürveş dâr isteyen
4. ^ç Aşğ kühında dem-â-dem lâle gibi kıan yudar
Sînesin pür-dâğ kılsun lâle ruhsâr isteyen
5. Tâ kıyâmet ^ç ömr-i ser-med buldı oldı ber-murâd
Ķâmet-i dil-cû-y-ıla zülf-i siyekâr isteyen
6. Sırrını fâş itmeyendür vâkıf-ı esrâr olan
^ç Aşğ içinde râzını ketm eyler esrâr isteyen
7. Yâr-ı hercâyiden itme ^ç Ārifî sen ictinâb
Yârsuz kıalur cihânda ^ç aybsuz yâr isteyen

599.

Yağyâ Çelebi Fermâyed

Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilâtün Fâ^ç ilün

1. ^ç Ālemün yokdur şafâsı derd-i bî-dermânı var
Bu metâ^ç -ı vuşlata aldanmañuz hicrânı var
2. Cevr-i yâr u ta^ç n-ı ağıyâr u cefâ-yı rûzigâr
Ķam degül ol ^ç aşık-ı şeydâya kim cânânı var
3. Her firâkuñ bir vişâli her belânuñ âğiri
Her cefânuñ bir vefâsı her Ķamuñ pâyânı var
4. Muktezâ-yı yâra râzî ol cefâdan ağlama

⁵⁹⁹ 148a. Çavuşoğlu 1977: 58. Gazel.

Hāniḳāh-ı ‘aşḳuñ ey Yaḥyā yolu erkānı var

5. Günde yüz biñ ‘aşıḳın giryān ider bülbül gibi
Bu gülistān-ı cihānuñ bir gül-i ḥandānı var

600.

Eyzān Lehu

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Zāhidüñ ‘aşḳ[1] ḥaḳıḳatde tarıḳat yolıdır
‘Āşıḳuñ her elifi sinede vaḥdet yolıdır
2. N’ola yerden göge āh eyler-isem māhı görüp
Görinen āh degül bil ki maḥabbet yolıdır
3. ‘Aşḳ derbendi-durur dide-i ‘aşıḳda gönül
Kārbān-ı ğam u endüh u meşakḳat yolıdır
4. Oñmaduḳ başumuñ üstinde görinen iki ḳaş
Birisi rāh-ı fenā vü biri ğurbet yolıdır
5. Ğāfil olma yol eri yolda gerek ey Yaḥyā
‘Aşḳ yolında ölüm ‘aşıḳa vuşlat yolıdır

601.

⁴ YBD neşrinde 4. ve 5. beyitlerin yerleri deĝişmiştir.

⁶⁰⁰ 148a. Çavuşoĝlu 1977: 81. Gazel.

¹ a: Zāhidüñ: ‘Āşıḳuñ YBD.

b: ‘Āşıḳuñ: Zāhidā YBD.

² a: eyler-isem: eylesem ol YBD.

b: bilki: mihr ü YBD.

³ a: derbendi-durur: derbendi imiş YBD, ‘aşıḳda: ‘aşıḳ bu YBD.

⁴ a: Oñmaduḳ başumuñ üstinde: Başumuz kūh-ı elem oldı YBD.

YBD neşrinde 3. ve 4. beyitlerin yerleri deĝişmiştir.

⁶⁰¹ 148b. Çavuşoĝlu 1977: 4. Musammat.

Yaḥyā Beg Fermāyed

Mef'ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

I

1. Ey Ādem oğlu ister-iseñ ' ömr-i ber-devām
Ölmekden evvel öl ki odur aḥsenü 'l-merām
2. Ḥarf-i elif gibi yüri var ' ayn-ı vāḥid ol
Ḥalq ortasında qalma hemīşe nite ki lām
3. İki cihānı bir qadem it bāl ü per açup
Cibrīl gibi Sidre-i a' lāda kııl maqām
4. Ten penbesini cān qulağından çıkarmayan
Ṭūr-ı niyāzda ide mi Ḥaqq-ıla kelām
5. Bir ālet-i mülāḥazadur cümle kāyināt
Maqşūd olanı bilmek için ādeme müdām
6. Cismüñ libās-ı ' āriyetidür çıkar hemān
Fevt itme fırsatı bu işe eyle ihtimām
7. Bu çār ' unşur-ıla geçüp şeş cihātdan
Gel şıqlet-i vücudı götür kāyinātdan

II

1. Şıdk-ile eyle vaḥdet-i zāt-ıla ittiḥād
Niçe bir oyalar seni bu ' ālem-i fesād
2. Dünyāya ' ayn-ı ' izzet-ile eyleme nazār
Şaqqın yüzüne geldüğine itme i' timād

³ b: ' alāda: ' alide YBD.

¹ a: oyalar seni: eydürürsin Y.

3. Rūḥ-ı mücerred ile [yüri] āşinālîk it
Tā kim saña ide nireden geldüğini yād
4. Ceng [ü] cidāl ü ‘arbede itme ‘avām-ıla
Sa‘ y eyle şimdi düşmen-i nefis-ile kııl cihād
5. Fe‘rci‘ mine‘l-fesādi fe-‘accil [ile] ‘ş-şalāḥ
Hāzā naşāyıḥu ‘l-‘ulemā‘i li-men erād
6. Şüretde қalma sîret-i ma‘ nāya ṭālib ol
Yoқluқdadur ne var ise ey ez‘afü ‘l-‘ibād
7. Bu çār ‘unşur-ıla geçüp şeş cihātdan
Gel şıķlet-i vücūdı götür kāyinātdan

III

1. Görinme ‘ayn-ı ‘āleme cismüñde cān gibi
Fāş itme ḥalқа kendüñi genc-i nihān gibi
2. Baḥr-i cihānda zevraқ-ı cism-ile dāyimā
Gezme hevāña tābi‘ olup bādbān gibi
3. Ol bî-vefāyı sevme ki ehl-i hevā olup
Ḥaқ cānibin unıtdura saña cihān gibi
4. Dīdāra irmek ise şafā-y-ıla niyyetüñ
Alçaқ gönüllü ol yüri āb-ı revān gibi

³ a: āşinālîk: āşinālîğ YBD.

b: geldüğini: geldüğüñi YBD.

⁵ a: Fe‘rci‘ mine‘l-fesādi: Fa‘ķbil izā semî‘ te YBD.

“Fe‘rci‘ mine‘l-fesādi fe-‘accil [ile]‘ş-şalāḥ”: Fesattan dönüp kurtuluşa acele et. “Hāzā naşāyıḥu ‘l-‘ulemā‘i li-men erād”: Bu, isteyenler için ālimlerin nasihatleridir.

⁶ a: ṭālib: ṭaleb Y.

5. Bārān-ı miḥnet evvel anuñ başına yağar
Şol kimse ki büyüklene kūh-ı girān gibi
6. Ğāfil me-bāş kavlı-i Resūl-ile ‘āmil ol
Dünyā mesāfesinden ırağ ol cinān gibi
7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan
Gel şıķlet-i vücūdı götür kāyinātdan

IV

1. Bir yāri sev ki ḥüsni anuñ pāyidār ola
Aña ḳul ol ki salṭanatı ber-ḳarār ola
2. Baḳma cemāl-i dil-bere şüret-perest olup
Āyine içre şürete ne i‘tibār ola
3. Şād olma aña kim seni āḫir melūl ide
Nüş itme ol meyi ki şoñında ḥumār ola
4. Yā Haḳḳı sev yā ḥalkı eyā ğāfil-i cihān
‘Āşıķ odur ki ‘āşıķ-ı perverdigār ola
5. Bir müşrik-i maḥabbet ider dāyimā seni
Dil-ber ki pür-zarāfet ola şivekār ola
6. ‘Azm eyle ḳurb-ı Ḥazrete ma‘ḳüle ḳāyil ol
Dünyā evinde derd ü elemsüz ne var ola
7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan
Gel şıķlet-i vücūdı götür kāyinātdan

⁵ b: Büyüklene: yüyüklene Y.

³ YBD neşrinde 2. ve 3. beyitlerin yerleri değışmiştir.

V

1. Kendüñe virme devlet-i dünyā ile ‘azāb
Dünyāyı yapma āhıretüñ eyleme ħarāb
2. Kırtar Hümā-yı rūhı kıuyūd-ı ‘azābdan
Ādem odur ki virmeye kendüye ıztırāb
3. Devlet dime aña ki ola kıābil-i fenā
İnsānı bī-başıret ider bu ħayāl-i ħ^wāb
4. Kıalb-i zücācın eyleme bir kimsenüñ şikest
Dirseñ ki saña naşıb ola şüret-i şavāb
5. Açma cihānda dāmen-i ‘aybı gibi şabā
Setr eyle gördüğüñi kıamu nite ki türāb
6. Yaĥyā gibi elüñi yu āb-ı ħayātđan
Diñle sözümi vuşlat-ı Mevlāya kııl şitāb
7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātđan
Gel şıklet-i vücūdı götür kıayınātđan

602.

Aĥmed Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Cur^a a-ı cām-ı leb-i cānāneden nüş itmişüz

² a: ‘azābdan: zamāneden YBD.

³ b: ħayāl-i: ħayāl ü Y.

⁴ b: saña naşıb: āyineñde YBD.

⁵ a: gibi şabā: şabā gibi YBD.

b: nite ki: nite kim YBD.

⁶⁰² 149b.

Ol haķikî cān-fezā mey-hāneden nūş itmişüz

2. Añladük esrārını kūy-ı ħarābāt ehlinüñ
Bāde-i pür-sāğarı rindāneden nūş itmişüz
3. Dest-i sulţāndan içüp mest olmuşuz peymāneden
Zāhidā şanma bizi bī-gāneden nūş itmişüz
4. Pīr-i ʿaşkuñ curʿ asın nūş itmişüz biz şubḥ u şām
Lā ʿübālī ʿaşıkuz dīvāneden nūş itmişüz
5. Terk-i tecrīdem fenā mey-hānesinüñ sāğarı
Aḥmedüm bir baş açuķ merdāneden nūş itmişüz

603.

Eyzān Lehu

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Baķup göz göre gördüğüñ özüñdür
O fiʿ li ğayr şanma kendüzüñdür
2. Gören nūr-ı Ḥudādur zāt-ı Ḥaķķı
Anı şanma ki sen iki gözüñdür
3. Şaķın bir kimseye bir şayu şanma
Ki cümle fitnenüñ başı özüñdür
4. Muḥīṭ olduğı budur Ḥaķ cihāna
Senüñ cismüñe cān olan özüñdür
5. ʿ Aceb deryā imiş deryā-yı ķudret

⁶⁰³ 149b.

³ a: kimseyi berāslu: kimseye bir şayu Y.

O deryāda şadef-i ʿālem özüñdür

6. Bugün cehd ile Aḥmed Ḥaḫḫı gör sen
Ki yarına ḫalan iş gözsüzüñdür

604.

Cemīlī Rāst

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Ḳadīmüñ evveli vü āḫiri senden hüveydādur
Ki mirʾāt-ı cemālünden cemālullāh peydādur
2. Ḥaḫ ü ḫālūñle zülfüñden ne tenhā bendeem Mecnün
Niçe ʿāḫillerüñ ʿaḫlı bu sevdālarda şeydādur
3. Ḥaḫuñ ʿaksi-durur sī vü dü esmā-i ilāhiyye
Ki fazīlet yüzinden ol muḫit [kim] cümle eşyādur
4. Yañaḡuñ ḫaḫ u ḫālinden ayaḡuñ ḫāk-i rāhından
Gözüm gönüm benüm ey dil-rübā dānā vü bīnādur
5. Yüzüñ mihr ü dişüñ dürr ü lebüñ ʿayn-ı ḫayāt ey cān
Ḥaḫuñ Ḥızr u vücūduñ Meryem ü nuḫḫuñ Mesīḫādur
6. Bulur pergārveş yol noḫta-ı zātü ʿl-ḫurūfāta
Şu kim dāyire-i ʿaşḫuñ içinde bī-ser ü pādur
7. Muḫayyed olma ey dīvāne dil ol zülf-i müşḡine
Ki rāh-ı ʿaşḫ içinde işbu sevdā ince sevdādur

⁵ b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁶⁰⁴ 149b.

8. Cemîlî okuyaldan Muşhaf-ı hüsnüñ yedi batnın
‘ Alîm-i ‘ *alleme* ’l-*esmâ*-i zât-ı fazl-ı yek-tâdur

605.

Yaḥyâ Fermâyed

Mef’ ulü Fâ’ ilâtün Mef’ ulü Fâ’ ilâtün

1. Ğāyet güzel görünür fūrkat güninde dil-ber
Şabr idemez firāka aġlar bu dīde-i ter
2. Tırmaz tesellî eyler cānānum ayrılırken
Acı gelür ölümden bu şekker-i mükerrer
3. Mihr ü maḥabbet-ile farzâ vücūd-ı ‘ aşık
Gün şevki ile tölmiş mülk-i cihāna beñzer
4. Bu ‘ ālem-i firākuñ bākî degül vişāli
Baḫma cemāl-i ġayra olma celāle maḫzar
5. Yaḥyâ gibi ‘ ālemde sultānlara baş egmez
Anlar ki_ ider dāyım dervīş ü gedādan ḫaḫar

606.

⁸ “Ve **alleme** ādeme’l-**esmāe** kullehā summe aradahum ale’l-melāiketi fe kāle enbiūni bi esmāi hāulāi in kuntum sadikīn (sadiķīne).”: Allah Ādem’e bütün varlıkların **isimlerini öğretti**. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi (Bakara 2/31).

⁶⁰⁵ 150a. Çavuşoġlu 1977: 65. Gazel.

³ a: maḥabbet-ile: maḥabbetiyle YBD.

⁵ b: Bu mısraın vezni bozuktur.

YBD neşrinde bu beyit şu şekildedir:

‘ Ayn-ı ḫayāt olurmuş rüz-ı memāti āḫir

Yaḥyâ gibi şular kim adını zinde eyler

Mecmuada bulunmayıp YBD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Mihrüñle ey kamer-fer ‘ aşıklarūñ ser-ā-ser

Tutulmuş aya beñzer dāġ-ı siyāhi yer yer

Senden yaña yönelsem varur öñürdi nālem

Saña ḫaber uçursam āhum olur kebüter

Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Āşık-ı dīvāneyüz Mecnūn olupdur pīrümüz
Halka-i şoḥbetdür ey şūfī bizüm zencīrümüz
2. Şadrumuz şaff-ı ni'āl ü faḥrümüz faḥr u fenā
Derd ü ḡam eglencemüz mülk-i 'ademdür yerümüz
3. 'Aşık-ıla dāl-i 'adem gibi iki kāt olmışuz
Dest-i ḡudret yāyiyuz her dem du'ādur tīrümüz
4. Levḥ-i dilde ḡāme-i idrāk-ile taḥrīr idüñ
Nükte vü remz ü ma'ānīdür bizüm taḥrīrümüz
5. Ḥor bakmañ 'āşık-ı şeydālaruz Yaḡyā gibi
Çün tecellī nūrına āyīneyüz her birümüz

607.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. 'Āşık-ı şādıklar olmaz 'aşık-ı cānāndan ḡalāş
Şevk ü zevk-ile hemān ölmek-durur andan ḡalāş
2. Mışr-ı maḡşūda irişür başına sultān olur
Yūsuf-ı cānuñ kaçan kim ola zindāndan ḡalāş

⁶⁰⁶ 150a. Çavuşoğlu 1977: 157. Gazel.

⁵ a: şeydālaruz: şeydālara YBD.

b: āyīneyüz: āyīnedür YBD.

⁶⁰⁷ 150b. Çavuşoğlu 1977: 194. Gazel.

¹ a: 'aşık-ı: derd-i YBD.

² a: irişür: irişmez YBD.

b: kim ola: olsa bu YBD.

3. Ey ene'l-Ḥaḫ sözine ikrār [ü] tevcih eyleyen
Mümteni' dür kişi olmak baḫr-i imkāndan ḫalāş
4. Şuḡl-ı dīnār-ıla ey ḫ^wāce unıtduñ Ḥāliḫi
Olmaz-ısañ v[']ey eger bu nār-ı sūzāndan ḫalāş
5. Görmez ey Yaḫyā beḫā şaḫrālarını olmayan
Dār-ı dünyā gibi der-bend-i beyābāndan ḫalāş

608.

Emīr Nesīmī Rāst

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ne Ṭübādūr boyuñ yā Rabb irişdi ' arşa bālāsı
Ne sūnbüldür şaçuñ yā Rab cihānı tıtdı ḡavḡāsı
2. Güneş tal' atlu yüzüñdür bugün ' ālemde ey dil-ber
Ki her ma' nāda kāmildür bulunmaz mişl [ü] hem-tāsı
3. Ne yaḡmācı Moḡol Çīndür gözüñ yā Rab ki devrinde
Yayılmışdur yasaḡından yedi iḫlīme yaḡmāsı
4. Yüzüñ levḫinde ey ḫūrī İllāhı görmeyen ḡāfil
Anuñ gözgüsinüñ bil kim yüzinde gitmemiş pāsı
5. Cemālūñ vaşlını Ḥaḫdan diler ' ālemde her ' āşıḫ
Velī ol dürr-i meknūnuñ bulunmaz ḫa' r-ı deryāsı

³ a: ikrār [ü] tevcih: ikrār u tevḫīd YBD.

b: kişi olmak: ādem olmaz YBD.

⁴ a: dīnār-ıla: dünyā ile YBD.

⁶⁰⁸ 150b. Ayan 2002: 407. Gazel.

¹ a: irişdi: kim irdi ND.

b: yā Rabb: gör kim ND.

⁴ b: Anuñ gözgüsinüñ bil kim yüzinde: Yaḫīn kim gözgüsü anuñ yüzinden ND.

⁵ b: ol: şol ND.

6. Şadefde gerçi ey dil-ber çıkar kıymetlü incüler
Meger özündür ol cevher dişün lü'lü'-yi lālāsı
7. Beni ferdādan ey vā' ız bugün korçutma epsem tır
Ki korçusuzdur ol 'ārif ki im-rūz oldı ferdāsı
8. Şarāb-ı sāğaruñ zıkrı dilümden gitmedi tā kim
Beni sevdādan esritdi nigāruñ 'ayn-ı şehlāsı
9. Riyāyī zāhidüñ her dem işi tezvīr ü gavgādur
Velī kār itmez ol dīvüñ baña tezvīr ü gavgāsı
10. Karadur giydügi yā gök hemīşe zāhidüñ yā Rab
Ne mātem düşmiş aña kim dükenmez hīç anuñ yası
11. *Ḳulillāhümme mālīk* çün baña geldi vü bildürdi
Halāş oldum *yuvesvis*den gider senden bu vesvāsı
12. Nesīmī çün seni buldı irişdi cümle maqşūda
Murādı vaşla hatm oldı tamām oldı temennāsı

⁶ a: Şadefde: Şadefden ND, çıkar: çıkar ND.

b: Meger özündür ol cevher: Velikin özge cevherdür ND.

⁷ a: Beni ferdādan ey va' ız bugün korçutma: Bu gün ferdādan ey va' ız meni korçutma ND.

b: korçusuzdur: korçusuzdur ND.

⁸ a: Şarāb-ı sāğaruñ: Şarāb u şāhidüñ ND.

b: Beni: Meni ND.

⁹ a: Riyāyī: Riyālu ND, her dem: dā'im ND.

b: baña: maña ND.

¹⁰ b: dükenmez: tükenmez ND.

¹¹ a: baña geldi vü bildürdi: maña ta' vīz ü hırz oldı ND.

“**Ḳulillāhümme mālīke**’l-mulki tū’til mulke men teşāu ve tenziul mulke mimmen teşā’ (teşāu), ve tuizzu men teşāu ve tuzillu men teşā’ (teşāu, bi yedikel hayr (hayru), inneke alā kulli şey’in kadīr (kadīrun).” **De ki**: “**Ey** mülkün **sahibi olan Allah’ım!** Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır, senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin.” (Al-i İmran 3/26). “Ellezī **yuvesvisu** fī sudūrin nās (nāsi).”¹²: Ki o, insanların kalplerine **vesvese verir** (Nās 114/5).

¹² a: seni: beni ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir:1-2-3-6-5-10-8-9-11-7-4-12.

609.

Behişti Gyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Hidāyet şem' i olmışdur vcdum nev' -i insāna
Periler başuma şse n'ola mānend-i pervāne
2. Pr oldu prlik devrinde eřrāfm cevānlarla
Riyāz-ı himmetmle kim başar serv-i hrāmāna
3. 'Adlar krligine hem-nişin oldum meleklerle
Yaşup raşt-ı ğamı ğakister urdum şeşm-i řeyřāna
4. Gönül pāk olıcaķ şa' n-ı 'avāma i' tibār olmaz
Keder gelmez kilābuñ herzesinden bařr-i 'ummāna
5. Cenāb-ı ma' rifetde sākı-i Kevşer olup şundum
Behişti perveriş cāmın nişe pākize ğılmāna

610.

Sivāsi Fermāyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Egerçi ğblaruñ cümle cihānda varı gökçekdür
Cihānuñ cümle varından kişiye yārı gökçekdür
2. şebehsz baña gökçekdür nigāruñ ky-ı gülzārı
Nite kim bülbüle bāğı güle gülzārı gökçekdür

⁶⁰⁹ 151a. Aydemir 2000: 481. Gazel.

² b: başar: yıķar Y.

³ b: şeşm-i: ğışm-ı BHD.

⁶¹⁰ 151a. Bu şiir 282. şiir olarak vardı.

3. Yüzüñ gördükçe āh itsem şağın incinme ey meh-rū
Ki bülbülün güle karşı figān ü zārı gökçekdür
4. Görenler kıaddini yāruñ n'iderler serv ü şimşadı
Ki 'ar'ardan şanevberden boyı çenārı gökçekdür
5. Sivāsī bezm ider her dem oturup şahn-ı gülşende
Ġam-ı dünyāya dil virmez anuñ kim yārı gökçekdür

611.

Derviş Maḥvī Rāst

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ben mevālī meşrebüm āl-i 'abādur sevdüğüm
Laḥmüke laḥmī imām [u] pişivādur sevdüğüm
Şehr-i 'ilmüñ kapusı müşkil-güşādur sevdüğüm
Küntü kenzüñ genci sırr-ı *hel etā*dur sevdüğüm
Sākī-i Kevşer 'Aliyyü'l-Murtezādur sevdüğüm
2. Maḥzen-i 'ilm ü ḥayā vü ma'den-i şıdk u şafā
Şāh 'Alī seyyid-i şübbān-ı cennātü'l-a'lā
Yüzi ḥürşid-i münevver çehresi bedrü'd-dücā
Maṭla' -ı mihr-i velāyet pertev-i nūr-ı Ḥudā
Ol Ḥasan çeşm ü çerāğ-ı Muştafādur sevdüğüm
3. Oldum evlād-ı 'Alinüñ şu gibi 'aşkuñda pāk
Her birinüñ kıluram hicrinde āh-ı derdnāk
Eylerem mātem dutup tiğ ile sīnem çāk çāk

⁶¹¹ 151a.

¹ “Laḥmüke laḥmī”: Etin etimdir. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 101.) “**Hel etā** 'ale'l-insani hinun mine'd-dehri lem yekun şey'en mezkürā (mezküren).”: İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman **geçti** (İnsan 76/1).

Ėam beyābānında olsam teŖne-leb tañ mı helāk
Ol Ėüseyn-i Ėağ Ŗehīd-i Kerbelādur sevdüğüm

4. Ben mürīd-i āl-i evlādam mürīdi sevmezem
Gel berü teslīm-i pīr ol kim ‘ anīdi sevmezem
Ŗımr-i mel‘ ūn ile Mervān-ı pelīdi sevmezem
Oğuram cānına la‘ netler Yezīdi sevmezem
Her dü ‘ ālem serveri Zeynü’l-‘ abādur sevdüğüm
5. Göñlümi anuñ Ėam-ı hecriyle mağzūn eyledüm
Ėasretinden gözlerüm yaŖını Ceyhūn eyledüm
Gerd-i rāhın tütüyā-yı çeŖm-i pūr-ğūn eyledüm
Rüy-ı zerdüm cevher-i ‘ aŖkıyla altun eyledüm
Nāmı Bāğır Ėāk-i pāyı kīmyādur sevdüğüm
6. Secde eyler baŖ egüp ruᖓsārına gökden hilāl
Ėüsüne bir gün iriŖmez mihrveŖ anuñ zevāl
Cümle ᖓatm olmuŖdur anda ‘ ilm ü ‘ irfān u kemāl
İktidā itdüm göñüldeñ ᖓavline bī-ğīl ü Ėāl
Ca‘ fer-i Ŗādīğ imām [u] muğtedādur sevdüğüm
7. Cismine Ėağ-ı cihānuñ ol-durur rūğ-ı revān
Dir-isem her vech-ile lāyīğ aña pīr-i cihān
KeŖf-i esrār eyleyüp virdi Ėağāyīğdan niŖān
Ėudretinden eyledi niçe kerāmetler ‘ ıyān
Mūsā-yı Kāzım-ı güzīn evliyādur sevdüğüm
8. Ėaddi gibi yoğ cihān bāğında bir serv-i sehī
ĞülŖen-i cennet olupdur dāyimā seyrān-gehi

⁷ Pīr kelimesinin üzerinde “cān” kelimesi yazılıdır. “Pīr” kelimesi çıkarılıp yerine “cān” kelimesi konulduğunda mısra aŖağıdaki Ŗekilde olmaktadır:

Dir-isem her vechile lāyīğ aña cān-ı cihān

b: pīr-i: pīr ü Y.

Hür u ğilmānuñ başında təcıdur hāk-i rehi
Server-i cümle halāyık hem Hōrāsānuñ şehi
Zübde-i ādem ʿ Alī Mūsā Rızādur sevdüğüm

9. Ehl-i rāy olan olur tedbīrinüñ şermendesı
Pādişāhlardur derinde çāker-i efgendesı
Dillerini şād ider ğamgīn iken her hādesı
Ben de oldum cān u dilden boynı bağlu bendesı
Ol Taķī sultān-ı ʿ ālem etķıyādur sevdüğüm
10. Fātiḫadur Muşḫaf-ı hūsıninde kaş-ıla gözi
ʿ Arş-ı Raḫmān levḫ-i maḫfūz-ı İllāhīdür yüzi
Añlayana āyet-i Qurʾāndur anuñ her sözi
Nuṭķı Haḫdur hem kelāmullāh-ı nāṭıķdur özi
Ol Naķī sırr-ı ʿ Alī-i müctebādur sevdüğüm
11. Aşfiyānuñ bihteridür evliyānuñ mihteri
Āsitānında sezā olsa erenler çākeri
Dīn yolında ol-durur ey dil viren cān u seri
ʿ Arşa-ı ʿ aşķuñ ser-āmed ser-firāz u serveri
ʿ Askerī ser-ʿ asker-i ceyş-i Hudādur sevdüğüm
12. Devr-i Mehdīdür irişdi fażl-ı Rabbü ʿl-ʿ ālemīn
Zāhir oldı istivādan Zü ʿl-fiķār-ı şāh-ı dīn
Kalmadı ḫalķ-ı cihān içinde bu ʿ z u kibr ü kīn
Sevdüğün kimdür dir-iseñ Maḫviyā bilgil yaķīn
Şāh-ı ʿ ādil Mehdī-i şāḫib-livādur sevdüğüm

612.

Sultān Nesīmī Der-Beyān-ı Āb-ı Kevşer Güyed

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

⁶¹² 152a. Ayan 2002: 428. Gazel.

1. Çaşuñ vaħyi bize bürhān irişdi
 Yüzüñ levħi bize Çur`ān irişdi
2. Yüzüñde Hağ kitābı vaħy-i mürsel
 Zihī devlet baña çendān irişdi
3. Çaşuñla kirpügüñ tağında Tūruñ
 Niçe [bir] Mūsā-yı ʿİmrān iriřdi
4. Bulunmaz ʿāşık öz derdine dermān
 Niçe dertlülere dermān irişdi
5. ...-yı muılağ oldum ʿaşğ odında
 Ezelden çün tenüm ʿüryān irişdi
6. Mıřruñı sen ey Nesīmī
 Bu Mıřra Yūsuf-ı Ken`ān iriřdi

613.

Ve Lehu Eyzān Lehu

Fā` ilātün Fā` ilātün Fā` ilātün Fā` ilün

1. Raħmeti geldi irişdi fazl-ı Raħmānuñ yine

¹ a: Çaşuñ: Yüzüñ ND.

b: Yüzüñ levħi bize Çurān: Yüzüñden te`vil-i Fürkān ND.

² a: Yüzüñde: Yüzüñdür ND.

b: baña çendān: saña ħandān ND.

³ a: tağında Tūruñ: Tūruñ tağında ND.

⁴ a: Bulunmaz ʿāşık öz derdine: ʿĀşık öz derdine çün buldı ND.

b: Niçe dertlülere dermān: Hezārān ħikmet-i Loğmān ND.

⁵ a:yı: Beğā-yı ND, odında: içinde ND.

b: tenüm ʿüryān: tene ol cān ND.

⁶ a:: İtürme ND.

b: Bu: Çü ND.

⁶¹³ 152a. Ayan 2002: 383. Gazel.

Çiçegi açıldı güldi şol gülistānuñ yine

2. Göñlümün aḥvālını geldi gözümde şordı yār
‘Avnı irdi derde yetmiş cāna dermānuñ yine
3. Geldi rūḥ-efzā lebinden şuşamış cāna selām
Ḥızra in‘āmı irişdi āb-ı ḥayvānuñ yine
4. Fürqatūñ devrānı geçdi geldi eyyām-ı vişāl
Müddet-i ‘ömri dükendi acı hicrānuñ yine
5. Gül götürdi perde yüzinden açıldı nev-bahār
Revnaķı geldi irişdi bāğ u büstānuñ yine
6. Zülfinūñ ‘ahdinde istedi göñül bŷy-ı vefā
‘Anberi yayıldı şol zülf-i perişānuñ yine
7. Başuma ḳutlu ayağın geldi başdı şol nigār
Gölgesi düşdi baña serv-i ḥırāmānuñ yine
8. ‘Ahd ü peymānuñdan ey cān istedi cān el yumak
Ḳoymadı mihr ü vefāsı ‘ahd ü peymānuñ yine
9. Zülmetinden leyletü ’l-hecrūñ baña ayruḳ ne ğam

² b: yetmiş: yanan ND.

⁴ b: dükendi: tükendi ND.

⁵ b: irişdi: vü nŷrı ND.

⁶ a: ‘ahdinde istedi göñül: ‘ahdından esdi dil-berūñ ND.

b: ‘Anberi yayıldı şol zülf-i perişānuñ yine: Ḥayl sa‘y irdi cāna ol perişānuñ yine Y, Ayan 2002: 383. Gazelden yararlanılmıştır.

⁷ a: şol: ol ND.

b: baña: maña ND.

⁸ a: cān: yār ND.

b: mihr ü: mihrūñ ND.

⁹ a: ayruḳ: ırķa Y, baña ayruḳ: maña ayruḳ ND.

b: düşdi başuma: çün düşdi maña ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-3-4-5-9-6-7-8-10-11.

Nūri düřdi başuma řol māh-ı tābānuñ yine

10. Ey kamer ‘aynuñ belā yetmez midi ‘ālemde kim
Fitne oldu ħalka zūlf-i ‘anber-efřānuñ yine

11. Çün Nesīmī[nūñ] řuşamıř řanına yāruñ lebi
N’oldı ey münkir saña kim şaynadı řanuñ yine

614.

‘Ubeydī Rāst

Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün

1. Mey hoş dutarsa n’ola bizi nā-tüvānlaruz
Birkaç esīr-i bāde vü rind-i cihānlaruz
2. Keyfiyyet-i cihānı güzel bilmiş añlamıř
Ėonçe-dehenler ile içer nükte-dānlaruz
3. Bir dürlü cāmı memleket-i cāme virmezüz
Bezm-i řafāda beglik ider kām-rānlaruz
4. Dünyā Ėamın çekenler ile şoğbet itmezüz
Ėam bilmezüz zamānda biz řādmānlaruz
5. Kimlersüñüz diyü şorar-ısañ ‘Ubeydiyā
Ėüře-be-güşe ‘ālem ider lā-mekānlaruz

⁶¹⁴ 152b. Arslan 2013: 108. Gazel.

¹ a: dutarsa: şutarsa UBD.

b: bāde vü: bāde-i UBD.

² b: Ėonçe: Ėonca UBD, içer: açar UBD.

³ a: Bir dürlü: Bir şolu UBD, memleket-i cāme: mülket-i Cemşid’e UBD.

b: ider: iden UBD.

⁴ b: zamānda: zamānede UBD.

615.

Miṣālī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey gönül aç 'aynuñı gel Muṣtafāya bey' at it
Sākī-i Kevşer 'Aliyyü'l-Murtezāya bey' at it
2. Maḥrem-i Aḥmed Ḥadice ḥür-ı cennātü'l-Na'im
Zevc-i Ḥaydar Fāṭıma Ḥayrū'n-nisāya bey' at it
3. Gel Ḥasan ol şeh-süvār-ı şaf-şikenden bağla 'ahd
Āfitāb-ı dīn Ḥüseyn-i Kerbelāya bey' at it
4. İşiginde ḥāk-i pāy ol Şāh Zeynü'l-'ābidüñ
Hem Muḥammed maḫzar-ı faẓl-ı Ḥudāya bey' at it
5. Ca' ferī ol Ca' ferī ol Ca' ferī ol Ca' ferī
Mūsā-yı Kāzım 'Alī Mūsā Rızāya bey' at it
6. Gel Taķī ile Naķīye kıl tevellā 'ahd-ile
'Askerī ya'nī Ḥasan-ı mīr-livāya bey' at it
7. Mehdī-i şāḥib-zamān ol ser-firāz-ı kāyināt
Kāşif-i kenz-i künüz-i Kibriyāya bey' at it
8. Şirk-ile taķlıdden pāk olmaķ isterseñ eger
Çār-deh-i ma' şüm pāk-ı evliyāya bey' at it
9. Ey Miṣālī cümle bunlar ma'nāda bir nürdur

⁶¹⁵ 152b. Güneş 2011: 49. Gazel.

⁴ a: İşiginde: Dergehinde MSD.

⁶ a: Gel Taķī ile Naķī'ye kıl tevellā 'ahd-ile: Gel tevellā kıl Taķī'yle Naķī'ye 'aşkla

b: Ḥasan-ı: Ḥüsn-i MSD.

⁹ b: şanma gel: şanmağıl MSD.

İki şanma gel tarîķ-i enbiyāya bey' at it

616.

Ca' ferī Gūyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Anuñ kim derde dermānı Muħammed Muştafādandur
Delil-i rāh-ı imānı ' Aliyyü 'l-Murtezādandur
2. Ne mü 'min kim Ğasan mihrin gönülde eyledi muħkem
Şefā' at aña maşşerde Ğüseyn-i Kerbelādandur
3. İmām-ı ' Ābidin Bākır cihānda gün gibi zāhir
Ne bilsün bunları kāfir ki bunlar reh-nümādandur
4. Gel imdi Ca' fer-i Şadıķdan al bürhān delāyil kim
Delil-i ehl-i ' irfānuñ kamu ol pişivādandur
5. Cihānda Kāzımı her kim imām-ı heftümün bildi
Hemişe aña himmetler ' Alī Mūsā Rızādandur
6. Taķı vü bā-Naķı ' Asker bularuñdur cihān yek-ser
Muħammed Mehdī ol mihter belī nūr-ı Hüdādandur
7. Ne ğam yer Ca' ferī işbu cihānuñ Ğadışātından
Çün anuñ her dü ' ālemde demi āl-i ' abādandur

617.

⁶¹⁶ 153a. Bedir 2004: 62. Şiir.

¹ b: Delil-i rāh-ı imānı: Delil ü dīn ü imānı CFD.

³ a: gibi: bigi CFD.

b: bunları: anları CFD, bunlar: anlar CFD.

⁴ b: Delil-i: Delili CFD.

⁶¹⁷ 153a. Bu şiir ND neşrinde yok.

Emîr Nesîmî Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Gider ol kim oldı pāk emriyle anuñ rāh-ı dīn
Hükmine fermān anuñ vaḥş-ile ṭayr u ins ü cin
Nūr-ı zātıyla münevverdür semāvāt u zemīn
Kim ' Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn
2. Diñle medḥ-i şāh-ı merdān-ı ' Alīden bir kelām
İşidüp şādān u ḥandān ola tā her ḥāş u ' ām
Lā-fetā illā ' Alī didi Qadīm ü lā-yenām
Kim ' Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn
3. Nūr-ı ' ayn-ı şeh Ḥüseyn ile Ḥasandur bil yaḳīn
Hem Muḥammed Bāḳır u Ca' fer imām-ı aşl-ı dīn
Mūsā-yı Kāzımdur ol nesl-i Emīrū 'l-mü 'minīn
Kim ' Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn
4. Cümle ' ālem ḥalḳına rehber ' Alī Mūsā Rızā
Hem Taḳī [vü] bā-Naḳī çeşm-i çerāğ-ı Murtezā
Şāh-ı Qanber şāh-ı Düldüldür imām-ı reh-nümā
Kim ' Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn
5. ' Askerī bā-Mehdī-i şāḥib-zamān [ü] pür-kerem
Daḡı sizden ğayrı bir dermānı kimden isterem
Tañrı Ḥaḳḳı nūr-ı muṭlaḳdur emīn-i muḥterem
Kim ' Alīdür maẓhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn
6. ' Aşık oldur kim anuñ ' aşkuñda vire postı
Tā bileler kim ki oldur Murtezānuñ dostı
Bundan özge nesne hem gelmez dilüme rāstı

² *Lā-fetā illā ' Alī* lā-seyfe illā Zü'l-fikār: **Alī'den başka yiğit (genç)**, Zülfikar'dan başka keskin kılıç yoktur. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 100.) *Lā-yenām*: Uyumaz. (Bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 108.)

Kim ' Alidür mazhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn

7. ' Aşık u ser-mest ü Şirāz u Ḥorāsānuz gene
Ḥāriciler boynına bir tığ-i bürrānuz gene
Ḥamdulillāh bende-i ol şāh-ı merdānuz gene
Kim ' Alidür mazhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn

8. Ḥaydar-ı şaf-der şeh-i Düldül süvār-ı nāmdār
Āfitāb-ı dīn ü maḥbūb-ı Kerīm ü pīr-i yār
Zü 'l-fikār-ı şīr-i merdān ' Alī oldı aşikār
Kim ' Alidür mazhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn

9. Raḥmet-i Ḥaḫ aña vü anuñ daḫı evlādına
Kim teberrā eyleye naḥs-ı Yezidūñ cānına
Ey Nesīmī it maḥabbet ol şehūñ evlādına
Kim ' Alidür mazhar-ı Allāhü Rabbü 'l-' ālemīn

618.

Sāmī Fermāyed

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yolına cān virmeg-ile Ḥaḫ bilür ' aşık degül
Böyle bir şāhuñ kulu olmağa dil lāyık degül
2. Tağ-ı ' aşka düşmeyen sevdā-yı zülf-i yār-ıla
Lāle gibi kapkara bağı anuñ yanık degül
3. Güşe-i mey-ḥānede sākī ne lāzım devr-i cām
Bāde-i bezm-i ezelden dil müdām ayık degül
4. Būsītān-ı ' aşkı ser-tā-ser güzār ü geşt idüp

⁶¹⁸ 153b. Bu şiir SMD neşrinde yok.

Ṭoğrulukla serv-қadde baқmayan řadıқ degül

5. Rāh-ı ‘Azrāda vücūdın her kim itmezse ‘adem
Pāk-dil ‘uřřāk içinde Sāmiyā Vāmıқ degül

619.

Nażire-i Ḥandān

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gül yüzüñe her kişi bülbül gibi ‘āşıқ degül
‘Āşıқam dırse inanma ‘āşıқ-ı řadıқ degül
2. Gerçi Mecnūn ‘aşқda benden muқaddemdür velī
Pāy [u] ser tā cümleten ben tek teni yanıқ degül
3. Nice gūř itsün cihānda zāhidūñ efsānesin
Ol ki bezm-i dil-rübāda bir nefes ayıқ degül
4. Ğayra luşf u merḥamet aḥbāba biñ cevr ü cefā
Kişver-i mülk-i melāḥat řāhına lāyıқ degül
5. Serv [ü] řimřād öykünür yāruñ nihāl-i қaddine
Öykünürse ğam degül Ḥandān velī yasaқ degül

620.

Necātī Rāst

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Olsa dünyā şalınurdum dil-ber-i ra‘ nā-y-ile
Veh ki dil-ber kimseye қılmaz vefā dünyā-y-ile

⁶¹⁹ 154a.

⁶²⁰ 154a. Tarlan 1997: 451. Gazel.

¹ b: Veh ki: gerçi NBD, қılmaz: itmez NBD.

2. Mîhr ü mâhı bir elüñle oynad alma gibi sen
Nâr-ı hasretde benüm geçsün günüm eyvâ-y-ile
3. Tâ ki virdi kâmet-i dil-ber mü 'eşşirden eşer
Secdegâh-ı sîne tldı Rabbiyel-a' lâ-y-ile
4. Hâıruñ mey-hâñede sen zıkr idersin cehr-ile
Şüfî umarsın ki şuçuñ başıla gavgâ-y-ile
5. Kanda[n] ol pākizedür kanda[n] Necâtî mübtelâ
Gün geçürmekdür gârağ bir ruğları zîbâ-y-ile

621.

Emîr Nesîmî Râst

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Kim ki aldıñ cihānuñ ağulu lezzâtına
Düşdi şol manşübesi çoğ dünyenüñ şeh-mâtına
2. Dîv [ü] mel' üñdur şağın emmâre nefsuñ merkebi
Binme ger azğun degülseñ nefs-i şümüñ atına
3. Da' vâ eylersin ki Hâğğı bilmişem şadığ degül

² a: elüñle oynad alma gibi sen: eli ile oynadan elmâ gibi NBD.
b: hasretde benüm geçsün günüm: fūrkatde geçürdi günümi NBD.

³ a: dil-ber: serv Y, eşer: haber NBD.

b: tldı: dldı NBD.

⁵ a: pākizedür: pākize vü NBD.

Mecmuada bulunmayıp NBD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Ğor mı ser-keş kākülün tüt kim çekinmek isteyem

Ğor mı ser-hōş gözlerün mest-i mağabbet ayıla

Ğullaruñdan şayıur mâh-ı felek ammâ güneş

Bir ter oğlanıdürür kim tütulubdur ay ile

⁶²¹ 154a. Ayan 2002: 365. Gazel.

¹ b: çoğ: çoğ ND.

² b: Binme: Minme ND.

Çün delilüñ yoǵdur ey münkir anuñ işbātına

4. Zül̄f ü ƙaş u ƙirpügüñdür *tilke āyātül-ƙitāb*
Uşta Hāƙƙuñ Muşhafı gel baƙ anuñ āyātına
5. Tā‘ at [ü] züh̄d ü namāzı mekr [ü] fitne zāhidüñ
‘ Ārif ol aldanma billāh zāhidüñ tāmātına
6. Nefħa-ı şūruñ şadāsı tıtdı āfāƙı işit
Ey olan ‘ āşık ħamirüñ enkerü ‘l-eşvātına
7. Kāfirüñ büt-ħānesidür dünyenüñ kāşānesi
Yoǵdur imānı anuñ kim secde ƙıldı Lātına
8. Zātınuñ ‘ aynıdur Allāhuñ şıfātı ey beşer
Likin ol bildi bu remzi kim irişdi zātına
9. Cām-ı Cemşid oldı her şey şüretüñden oy virür
Ey güneş feyzüñ irişdi ‘ ālemüñ zerrātına
10. Şüretüñ yā Rab ne muǵlaƙdur kim anuñ ma‘ nāsı
Kimsenüñ ‘ aƙlı irişmez künh ü idrākātına
11. Çün cemālüñden Nesimī ebcedi ƙıldı tamām
‘ Ayn [ü] mīm[üñ] ‘ ammesinden irdi *ve ‘ş-şāffātına*

³ b: yoǵdur: yoǵdur ND.

⁴ a: ƙaş u: ƙaşuñ ND.

b: baƙ: bağ ND.

“Tilke āyātül-ƙitāb” ibaresi “bunlar kitabın ayetleridir.” anlamına gelmekte ve Kur’an-ı Kerim’de Yunus 10/1, Yusuf 12/1, Rad 13/1, Hier 15/1, Şuara 26/2, Kasas 28/2, Lokman 31/2 ayetlerinde geçmektedir.

⁵ a: fitne: fendür ND.

⁷ b: Yoǵdur: Yoǵdur ND, ƙıldı: eyler ND.

¹⁰ a: kim anuñ ma‘ nāsı: anuñ ma‘ nāsı kim ND.

b: künh ü idrākātına: künhinüñ idrākine Y.

¹¹ “**Ve’s-sāffati** saffa (saffen).” **Saf bağlayıp duranlara andolsun** (Saffat 37/1).

622.

Müseddes-i Siyāhī Rāst

Mef' ūlū Mefā' ilūn Mef' ūlū Mefā' ilūn

1. Cām-ı eceli āhır bir gün i erüz vā' ız
Ba r-i  am-ı dünyādan ke  ke  geçerüz vā' ız
Evvel to um-ı ' ömri h ake  a aruz vā' ız
Andan gir  ' u bādan ya a g erüz vā' ız
 or utma  ırā -ıla yolu se erüz vā' ız
 l ge d gi köprüden biz de geçerüz vā' ız
2. Zā  u za an a larsın biz bir ulu  eh-bāzuz
Yüksek u aruz vā' ız al a lara  onmazuz
Meydān-ı ma abbetde kim ' a ı -ı ser-bāzuz
 urdu  resen-i ' a  ı bu ' ar ada cān-bāzuz
 or utma  ırā -ıla yolu se erüz vā' ız
 l ge d gi köprüden biz de geçerüz vā' ız
3. Ger i degülüz to rı girdük reh-i ebrāra
Dāmānumuzı  anma kim do una bir h ara
Pāk oldu cilā virmek bu d de-i h n-bāra
Gel te ye-i dehr içre vā ıf ise  esrāra
 or utma  ırā -ıla yolu seçerüz vā' ız
 l ge d gi köprüden biz de geçerüz vā' ız
4. B -h de v  efsāne lāf urma y ri benden
Var ba u a  ıl  are yok ba a meded senden
Bu meclise d   oldu  bilse  ' acerbā  andan
Derd-i seri arturma geçdük  oya biz andan
 or utma  ırā -ıla yolu seçerüz vā' ız
 l ge d gi köprüden biz de geçerüz vā' ız

⁶²² 154b.

5. Geçdük ğam u kārından bu hāne-i dünyānuñ
El çekdük ayağından cām-ı mey [ü] şahbānuñ
Fehm eyleyübildüñse bunda yolın ‘uqbānuñ
Gel Siyāhīveş kaydın yime [ki bu] devrānuñ
Korçutma şırāt-ıla yolu seçerüz vā‘ iz
İl geçdügi köprüden biz de geçerüz vā‘ iz

623.

Şāh Hāṭāyī Güyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ol elif kıaddüñe menzil geldi ḥaṭṭ-ı istivā
Be bulundu kıametün vaşlı vişāl-i müntehā
2. Te tebārek söyledi her kim ki gördi ḥüsnüñi
Şe şiyākatle yazılmış alnuñuzda Kāf fā hā
3. Ce cemālün ma‘ nāsın her kim şorarsa bir nefes
Hā ḥayāt aķar lebünñden yā Muḥammed Muştafā
4. Hı ḥaber vir gel ne yüzden oķunur ismün senün
Dāl delil-i evliyāsın yā ‘Aliyye’l-Murtezā
5. Zāl zākirdür şular kim dāyimā zikrün ider
Rā raķibler zehrin içmiş ol Ḥasan-ḥulķ-ı Rızā
6. Ze zemīnün Ka‘ besin her kim görürse bir nefes
Sīn sensin ‘ālem içre ey Ḥüseyn-i Kerbelā

⁶²³ 155a. Şahin 2011: 313-14.

¹ a: Ol: Evvel Y.

² b: Fā: ü HTD.

³ a: ma‘ nāsın: ma‘ nāsini HTD.

7. Şīn şehīd [it] cānuñı Zeynü⁹l-^ç abānuñ^ç aşkına
Şad şafā-ı Bāķıra irmek dilerseñ ŧālibā
8. Dād dāduñ ma^ç nāsın Ca^ç fer bilüpdür bil tamām
ŧı ŧarīķat içre sensin yā imām-ı reh-nümā
9. Zāy zulumdur şular kim Kāzıma zulm itdiler
^ç Ayn^ç inād idindiler şunlara [dir] dürlü cezā
10. Ğayn ğayrı bilemem ben her ne kim görsem bugün
Fā-i Fazlullāhsın sen yā^ç Alī Mūsā Rızā
11. Kāf kıyāmet maḥşerinde şāh Taķī vü bā-Naķī
Kāf kerāmet ma^ç deninde ol Ḥasan^ç Asker liķā
12. Lām la^ç lūñ cem^ç idüpdür leşker-i^ç aşıkları
Mīm Mehdī sancağıdur sancağ-ı şāḥib-livā
13. Nūn nüzül-i kaçlarıña kılmayan cānda[n] sücūd
Vāv vişālūñ fürķatinden ađlaram ben dembedā
14. He hevā devrānlaruñ ŧā^ç atleri küllī riyā
Lām-elif lādan görindi derdüme çünkim devā
15. Yā yüzüñ nūrın görelden bu Ḥaṭāyī ḥastadur
Ḥānedān-ı Muşṭafāyı medḥ ider şubḥ u mesā
16. Pā pāk it nefsuñi tā kim bulasın nūrını

⁹ a: zulumdur: zālildir HTD, Kāzıma: zālime HTD.

b: dürlü: rüz-ı HTD.

¹¹ b: ma^ç deninde: ma^ç dininde HTD.

¹⁴ b: derdüme: derdine HTD.

Çā çek cürmini her ne geldi ise vir rızā

624.

‘Ākifi Fermāyed

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Olmadın ten āşiyânında Hümā-yı dil revān
Kūh-ı Kāf-ı ‘aşqa pervāz eyle ey ‘Ankā-yı cān
Vāhid-i yek-tā olup geç ikilikden sen hemān
Varuñı yoğ eyle senlik kılmason senden nişān
Āteşin ‘aşk-ıla yağ yandur vücuduñ her zamān
2. Jeng-i ğamdan pāk olup kırtar özüñ ol sāde-dil
Her nefes tevḥidle āyine-i kalbūñi sil
‘Ālem-i lāhūta ir nāsūtda olma ḥacel
Cümle eşyāyı vücuduñda kemā-hi añla bil
Ehl-i ḥāl ol yoğ yire her yerde depretme zebān
3. Reh-rev ol ‘azm-i Ḥudādan yaña ol merd-i Ḥudā
Mā u menden el yu dil virme cihāna ey gedā
Dime lā Ḥağdan każā gelse każāya vir rızā
Ayağ ayağ kaşr-ı şāha çıkmak isterseñ dilā
Nerdübān eyle bu cismūñ üstüñ^wanın nerdübān
4. Dergeh-i Ḥağğa yüzüñ sür her nefes yalvarıgör
Rāh-ı ‘aşqa gir tecerrüd varıgör
Gözüñ aç her yaña bağ eşyā-şinās ol yarı gör
Yan yağıl pervāneveş şem‘-i ruḥ-ı dildārı gör
Bāl ü per ma‘ nāya şuretdür olıgör bī-nişān
5. Mā-sivādan el çeküp ol tālib-i dīdār-ı yār

⁶²⁴ 155b.

Ḳānī⁶ ol eyle ferāgat gūşesini ihtiyār
Olma ten-perver ki yer yer ḥākdān [bir] cismi var
Saña rām olsun dir-iseñ⁶ Ākifī gözün uyar
Nefs-i ejderhāyı öldür cū⁶ -ile virme imān

625.

Muḥammes-i Şerḥī Rāst

Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilātün Fā⁶ ilün

1. Sālik-i rāh-ı maḥabbet ad u sanı n⁶eylesün
Āşinā-yı derd ü ğam nām u nişānı n⁶eylesün
Mübtelā-yı⁶ aşk olan cān u cihānı n⁶eylesün
Ḥasta-dil sensüz bugün bu ḥānumānı n⁶eylesün
Gūşe-i miḥnetde baḥt-ı kām-rānı n⁶eylesün
2. Ğuşşa-ı hicrān olalı ḥasta gönlüm merhemi
Bir dem ölmediği anda açıla anuñ ğamı
Ağlaram añduqça her dem şol ezel geçen demi
Gİtdügince başdan aşdı seyle virdi⁶ ālemi
Bilmezem kişi bu işün ḥün-feşānı n⁶eylesün
3. Levḥ-i dilde naqş-ı la⁶ lüñ gerçi bī-pāyān olur
Degmesi irmez ḥayāle zār u ser-gerdān olur
Nice āl olur bu yāḥūd nice ḥüsn ü ān olur
Leblerün rengini gören işiden ḥayrān olur
Şüret-i taşvīrine naqqāş Mānī n⁶eylesün
4. Āh idersem itmez ol āhen-dile ašlā eşer
Ağlar-isem gözlerüm yaşına bakmaz bir nazār
Kime yanam ben bu derdi yā kime virem ḥaber
⁶ Āşıkı gördükçe her dem merḥabā itmez geçer

⁶²⁵ 156a. Muḥammes: Taḥmīs Y.

³ Mānī: Ma⁶ nī Y.

Bir kişi ol pîr olası nev-cevânî n'eyesün

5. Vaşl-ı hâli gerçi gönülden geçer bir bir demek
Lîk gücdür ol gözi mestâne anı söylemek
Her ne dir-ise hemân şabr eyleyüp geçmek gerek
Lebleri keyfiyetin lâzım degül şerh eylemek
Vâkıf-ı esrâr olan Şerhî beyânı n'eyesün

626.

Emîr Nesîmî Fermâyed

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

1. Hudâ 'aşkı-durur cismümde cânım
Muhammeddür velî nûr-ı îmānum
2. Nebî katında dîn yolunda server
'Alîdür şâh-ı merdân yoğ gümānum
3. Emîrû 'l-mü 'minîn ol gevher-i pâk
Hasan-durur imâm-ı dü cihānum
4. Hüseyin için fedâdur cân-ıla baş
Zihî devlet anuñ-çün aça kanum
5. Gönülde mihr-i Zeynü 'l-'âbidîndür
Anuñ-çün hoş mu'azzamdur dükānum

⁶²⁶ 156b. Ayan 2002: 292. Gazel.

¹ nûr-ı: nûr u Y. b: nûr: şıdđ ND.

² a: Nebî katında: Nebîden sonra ND.

b: yoğ: yoğ ND.

³ b: Hasan-durur imâm-i: İmāmumdur Hasan vü ND.

⁴ a: Hüseyin için: Hüseyne çün ND, cân-ıla baş: cân u başum ND.

b: aça: ačsa ND.

⁵ b: mu'azzamdur: müzeyyendür ND.

6. İmāmumdur İmām Bâkır [u] Şâdıķ
Ki mürvet içre oldur aşı-ı kânım
7. İmām Mūsā-yı Kâzıımdur bilürsen
Sebeb ki söylenildi *kün fe-kânım*
8. ‘Alî Mūsā_er-Rızâ İmām-ı heştüm
Göñülde ol-durur rāz-ı nihānum
9. Taķıdır cān u göñlümüñ murādı
Naķıdır tā dilümde dāsītānum
10. Hāvāric körlüğüna ‘Askerıdır
Bāğ u büstān u hem dīn u imānum
11. Erenler serveri ol pāk dīndür
Muḥammed Mehdī-i şāhib-zamānum
12. Severem ben bu on iki imāmı
Fedā olsun benüm bunlara cānum
13. Faķirem müflisem Seyyid Nesīmī

⁶ a: İmāmumdur imām Bâkır [u] Şâdıķ: İmām-i Ca‘fer Şâdıķ bilürsen ND.

b: mürvet içre oldur: oldur mürvet içre ND.

⁷ Bu beyit ND neşrinde yok. b: Söylenildi: söylen eyledi Y. kün fe-kân (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kur’an’da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yâ sîn 36/82, Mü’min 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

⁸ a: ‘Alî Mūsā_er-rızâ imām-i heştüm: İmām-i heştüm ü kıble-i heftüm ND.

b: Göñülde: Göñülde ND.

⁹ b: dilümde: dilümde ND.

¹⁰ a: körlüğüna: körlüğüne ND.

b: Bāğ u büstān u hem dīn u imānum: Dīn u imān u bāğ u büstānum ND.

¹¹ a: Erenler: Muḥammed ND.

b: Muḥammed: İmāmum ND.

¹² a: ben bu on iki imāmı: men daḥı on ik’imāmı ND.

b: benüm bunlara: menüm anlara ND.

¹³ a: Faķirem müflisem: Faķirün miskinün ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Muḥammed Bâkır oldır sır-ı merdān

Nem ola rüy-ı zerddür armağanum

627.

Yūsuf Gūyed

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Şu meh kim sen güneş ruhsār ışiginde gulām olmaz
Qalur nāķış cihān içre [kim] idübdür tamām olmaz
2. Elif olsun gerek qaddi gerek ebrūsı nūn olsun
Güzelde ān olmasa anuñ hūsni tamām olmaz
3. Yaraşur āh u zār-ıla geçerse 'ömri bülbülveş
Kimüñ kim mevsim-i gülde elinde tolu cām olmaz
4. Huzūr u lezzetinden 'ālemüñ bir şemme duymadı
Şu dil kim guşşā-ı 'aşkuñla cānā şād u kām olmaz
5. Şu 'āşık kim ciger qanından almaya vuzū' ey dil
Girüben cum' a-ı 'aşq içre 'uşşāqa imām olmaz
6. Ne mümkindür behey şūfi meyi terk eylemek Yūsuf
Ki 'uşşāqına dil-berler anuñ gayrıyla rām olmaz

628.

Merhūm Aħmedī

Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün

1. Ol h^wāce-i dü kevnüñ nāmı ki Muştafādur

Anuñ 'ışkıyle söyle bu lisānum

⁶²⁷ 156b.

⁶²⁸ 157a. Bu şiir AHD neşrinde yok.

Şallū ‘aleyhi vesellim Hâkdan aña ‘atâdur

2. Oldur Şefî‘ -i maşşer zıkrını eyle ezber
Añduqça vir şalavât her derde ki devâdur
3. Ol ma‘ den-i haqâyıq keşşâf-ı her daqâyıq
Rağmet umar halâyıq andan ki pîşivâdur
4. Şânında geldi rağmet eylerse n’ola şefkat
Çünkim Şefî‘ -i ümmet mağbûb-ı Kibriyâdur
5. Ger çoğ-ısa günâhum andan ne ğam ki şâhum
Maşşerde ‘özr-ğ^wâhum ol seyyidü’l-verâdur
6. Ol şadr-ı bedr-i ‘âlem hem enbiyâya hâtem
Ol cümleden mükerrem kim hem-dem-i Hudâdur
7. Dur didi durdı eflâk dön didi döndi çâlâk
Remz-i rümûz-ı *levlâk* Hâkdan aña nidâdur
8. Her kim ki anı bilmez yolında anuñ olmaz
Derdine çâre bulmaz iki gözi a‘ mâdur
9. Her derdmend-i ‘âşî andan bulur halâşı
Güm-rehlerüñ devâsı oldur ki reh-nümâdur
10. Ol maşşar-ı Hudânuñ medhîn kim eyler anuñ

¹ İnnallâhe ve melâiketehu yusallüne alân nebiyyi, yâ eyyuhâllezîne âmenü **sallū aleyhi ve sellimū** teslîmâ (teslîmen).: Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de **ona salât edin, selam edin** (Ahzab 33/56).

⁷ a: Mısran bitiminde eğik olarak “gerdün” kelimesi yazılıdır.

Meddāh-ı Murteżānuñ ol fāhr-i enbiyādur

11. Hüsni Hasanda(n) hāşıl oldı Hudāya vāşıl
Maqtül-i zehr-i kıtıl kıadri anuñ a'ladur
12. Ya'ni Hüseyin-i Sultān ol nür-i şir-i Yezdān
Ser-defter-i şehidān kim şah-ı Kerbelādur
13. Zeynü'l-ibāda gāyet yoıdur aña nihāyet
Ol vāris-i velāyet kim halka muıtedādur
14. Pencüm İmām Bākır gün gibi oldı zāhir
Cevr ü cefāya şābir ol şahib-i şafādur
15. İlmi amelde ali maışud her mevāli
Ya'ni İmām Ca'fer kim şahib-i liıadur
16. Kāzım imām şah-ı dīn yolu pādişāhı
Bir zerre hāk-i rāhı aynuma tütıyādur
17. Ol server-i Horāsān oldı Emir Sultān
Haıdan ne gelse fermān anda işi rızādur
18. Şāhum Taıidür ekber oldı Naıi ber-ā-ber
Gün gibi oldı izhār āfāka rüşenādur
19. Ey talib-i dil-āver ol Askeriye asker
Yolında cān viriser kim şahib-i livādur
20. Elinde esb-i nuşret öñince peyk-i fırsat
Mehdiyi bil haııkat şekk itme müctebādur

21. Aḥmed irişdi cāna ul oldu ḥānedāna
Zīnet viren cihāna ol ḥatm-i enbiyādur

629.

Muḥammes-i Ġazālī

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Elif Allāhı añup zıkr-i İlāh eyle gönül
Bā beḳā mülk için n'ola bir āh eyle gönül
Te temennā ıluban ḥālūñ āgāh eyle gönül
Şe şevāb ister-iseñ terk-i menāh 'eyle gönül
Ce cehid eyle düriş ḥidmet-i řāh eyle gönül
2. Ḥā ḥisāb olasıdur ṭāñla ki gün yaḥşı yaman
Ḥı ḥalāş olmayasıdur orada kimse hemān
Dāl dāyım özidür yoḳdur aña şekk ü gümān
Zāl zıkr eyle adın ger var-ısa sende imān
Rā riyāsuz 'amel it Ḥaḳḳı penāh eyle gönül
3. Ze zebün olmaya gör nefis-ile şeyṭāna uyup
Sīn sa' ādet bulagör 'ömrüñi şıdḳ-ıla Raḥmāna uyup
Şīn řerī' atla yüri āyet-i ur'āna uyup
Şad şarf eyle gör 'ömrüñi iḥsāna uyup
Dād za' y (?) ise yeter fikr-i kutāh eyle gönül
4. Tı ṭahāret aluban eyle namāzuñı güzār
Zāy zuhūr ola seyid ḥayr-ile řirk-i nigeḥvār
'Ayn 'ālemde bir iş işlemek Ḥaḳḳa yarar
Ġayn ḡafletde nice bir olasıñ leyl ü nehār
Fā firāḳ-ile gözün yaşını rāh eyle gönül

⁶²⁹ 157b.

5. Kāf kahrına belī diyen irür luṭfa hemīn
Kāf kesb eyle düriş tā bulasın derd-i emīn
Lām laḥd öldügi dem tañla olur kahr-ı zemīn
Mīm müşkildür işüñ bilmiş olasın o demin
Nūn nehy ise yeter nāme siyāh eyle gönül
6. Vāv varmağa yerüñ taḥt u türāb olduĝını
He henüz bilmez misin dünyā ḥarāb olduĝını
Lām-elif lā-dīne dürlü ‘azāb olduĝını
Yā yaqīn bil Ğazālī şorĝu ḥisāb olduĝını
Demidür tevbe kı lup terk-i günāh eyle gönül

630.

Ğazel-i Muḥibbī Taḥmīs-i ‘Ubeydī
Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Her dem elden kımayup bir ruḥ-ı gül-nār etegin
Ṭutagör āb-ı revān gibi çemenzār etegin
Ṭutma zāhid gibi zühdüñ hele zinhār etegin
Pend gūş itme dilā alma ele ‘ār etegin
Ḷo ne dirlerse disünler ṭutagör yār etegin
2. Rāh-ı ‘aşkında nigāruñ şu kadar çekdüm elem
Kı kalmadı görmedüĝüm ĝuşşa vü endüh-ı sitem
Kı kana ĝarķ olsa gözüme yaşı ‘aceb mi her dem
Baña her laḥza gelür derd ü belā miḥnet ü ĝam
Müşkil işdür kışı kim ṭuta sitemkār etegin
3. İtmege gülşen-i ‘ālemde dilā ‘ayş u ṭarab

⁶ a: taḥt-ı: taḥt u Y.

b: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁶³⁰ 158a. Arslan 2013: 2. Tahmis.

² b: endüh-ı: endüh ü Y.

d: miḥnet: ĝussa UBD.

Bulmadum bir gül-i bî-hârî idüp sa' y taleb
Ben çeküp derd ü nizâr u ğam u endüh u ta' ab
Müdde' î dâmen-i dildâra irişse ne ' aceb
Çanda kim açıla gül tutar anuñ hâr etegin

4. Ğam-ı ebrûsı-y-ıla kıaddüñ eger olsa hilâl
Tâkatüñ tâk oluban za' f seni itse hayâl
' Arz-ı hâl eylemege kıalmasa güftâra mecâl
Hı'abda yârı görüp fırsat ile bûsesin al
Uyanup hışma gelürse kıoma inkâr etegin

5. Ey ' Ubeydî dil-i pür-ğamda şafâ kıalmadı hiç
Çek[me]düğüm bu cihân içre belâ kıalmadı hiç
Ol perî itmedüğü cevır ü cefâ kıalmadı hiç
Ey Muhibbî benî âdemde vefâ kıalmadı hiç
Sen de Ferhâd-şıfat tut yüri tağlar etegin

631.

Vağdetî

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Kendüñi bil kı haķıķat pederüñ Âdemdür
Aşl u nesl ü nesebüñ mü 'min iseñ hâtemdür
2. Yüzüñ ol Muşhaf-ı Haķdur kı anı yazdı Hudâ
Sözüñ ol mürdeleri zinde kılan hoş demdür
3. Kıoma elden etegin pîr-i muğānuñ haber al

³ b: bî-hârî: bî-hâr UBD, sa' y taleb: sa' y ü taleb UBD.

c: nizâr: belâ UBD, ta' ab: lu' b Y, Arslan 2013: 2. Tahmisten yararlanılmıştır.

e: kim: bir UBD, tutar: tuta UBD.

⁴ b: oluban: olup UBD.

⁵ e: Ferhâd: Mecnün UBD.

⁶³¹ 158b. Öztürk 2006: 14. Gazel.

Ādemi ādem iden dünyede bir hem-demdür

4. İbn-i vaqt ol dem idüp ādem iseñ bil bu demi
Ki bu demden ğaraž-ı tām hemān bir demdür
5. Mü'minüñ ğalbi imiş Ka'be-i Hāğ Vaħdetiyā
Ma' rifet anda hemān Kevşer-ile Zemzemdür

632.

Nesīmī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey dirīğā kim cihānda yār u hem-dem kim-durur
Hübolar fikrinden özge kim baña hem-dem-durur
2. Ey güneş yüzlü ğabībüm şād kıl[ğıl] sen beni
Kim firāķuñdan bu cān u dil ğarīķ-i ğam-durur
3. Ger inanmazsañ ki ğamzeñ yıķdı ğöñlüm şehrini
Bes bu feryādum nedendür gözlerüm hep nem-durur
4. Ey ğöñül vā' iz sözün koy hoş ğörelüm bu demi
Dün ki geçdi tañla ğāyib bes bu dem hoş dem-durur
5. Zāhidüñ mescid içinde zıkr [ü] tā' atdür işi

⁵ a: Ka'be-i Hāğ Vaħdetiyā: Vaħdetiyā Ka'be-i Hāğ VHD.
VHD neşrinde 3. ve 4. beyitlerin yerleri deĝişmiştir.

⁶³² 158b. Ayan 2002: 103. Gazel.

¹ a: u: ile ND, kim-durur: durur ND.

b: Hübolar: Hübolaruñ ND, baña: maña ND.

² a: beni: meni ND.

b: firāķuñdan: firāķından ND.

³ a: yıķdı: yaħdı ND.

b: gözlerüm hep: dide ğandan ND.

⁴ a: Ey ğöñül vā' iz sözün koy: Va' deyi koy iy ğöñül gel ND.

b: tañla: dañla ND, ğāyib: ğāyet ND.

⁵ a: mescid: miħrāb ND.

‘ Āşıkun ma‘ şūḡ öñinde çeng ü zîl ü bem-durur

6. Ger benüm varum cihānda sensin ey gönlüm alan
Dil senüñdür cān senüñdür ten benüm pes nem-durur
7. Ey Nesīmī ayrılaldan ol şanemden hecr-ile
Çekdüğüm derd ü elemdür yidüğüm hem sem-durur

633.

Ehl-i ‘ İrfāndan Aḡmedī-i Merḡūm

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. ‘ Aksine devr itmek oldu kāyināt
Kim ṭolupdur şūr u şerden şeş cihāt
2. Ehl-i bu‘ z oldu cihānda her kişi
Kibr ü kīneyle müsāvīdür işi
3. Düşmen oldu birbirine ünemez
Rāh-ı bāṭılda ḡalupdur dönemez
4. Birbirinüñ ‘ aybını gözler hemān
Ey dirīḡā fitne doldı bu cihān
5. Şūretā gerçi ḡılurlar çok namāz
İçleri līkin ṭolupdur hırş u āz

b: ma‘ şūḡ: maḡbūb ND, zîl: zîr ND.

⁶ a: Ger benüm varum: Ger disem vardur ND.

b: benüm: menüm ND.

⁷ Bu beyit ND neşrinde şu şekildedir:

Bir naḡar ḡılḡıl Nesīmī ḡāline gör kim neçe

Sözleri feryād u nāliş gözleri Zemzem durur

⁶³³ 159a. Bu şiir AHD neşrinde yok.

6. H̄ile vü mekr ü zağaldur işleri
‘ İllet ü zer ço riyā cünbişleri
7. Yanlarında şimdi halkuñ ey baba
Āb-ı hayvāndan lezīz oldu riyā
8. Kimisi lūṭī kimisi zān[ī]dür
Nefse uymış ancası şeyṭāndur
9. Söyledürseñ dillerinde kāl çok
Kendüzinden zerre deñlü ḥāl yok
10. Ehl-i ḥāle kıanda kim düş olsalar
Kanın iğerlerdi fırsat bulsalar
11. Şāhib-i genc-i ferāgat olanı
Mālik-i genc-i kanā‘ at olanı
12. Bu‘ z idüp düşmen idinürler anı
Her ḥaķīkat bilmeyen dün-ı denī
13. Terk-i ‘ uzlet eylese bir merd-i pāk
Ḥassetinden niçesi olur helāk
14. Gūşeye faķr eyler olsa iḥtiyār
Ḥaķ selāmın virmege eylerler ‘ ar
15. Kimi mülhid ķor adın kimi ışık
Virmemek için aşından bir kaşık
16. Bir faķiri görse sür‘ atle geçer

¹⁶ a: görse: görseler Y.

Cerr ider şanur evine dek kaçır

17. Zann-ı bāṭıl eyleme ey keĵ-naẓar
Ehl-i Ḥaĵ nā-kesden almaz sīm ü zer
18. Niçe gün yalıncaĵ olsa yāḥūd ac
Kimseye göstermez anlar ihtiyāc
19. Aĉ olursa kimseye acım dimez
Ḥaĵdan artuĵ kimseden rızĵ istemez
20. Anlaruñ dāyim tevekküldür işleri
Emr-i Ḥaĵĵ-ıla olur cünbişleri
21. Kendü mālın terk iden ey Bū Leheb
Kimseden māl ü menāl itmez ṭaleb
22. Sālik-i rāh-ı ḥaĵīĵatdür bular
Ümmet-i Aḥmedde nācīdür bular
23. Ḥūr u ĵılmān-ıla cennet istemez
Hem cehennemden daĵı hīĉ ĵam yimez
24. ‘Ābid-i Ḥaĵdur bular ey merd-i dīn
Ṭālib-i dīdār olur bunlar hemīn
25. Yanlarında medḥ ü zemm birdür hemān
Eylemezler kimseye yañlış ĵümān
26. Aḥmedi siz şanmañuz ṭa‘ndan kaçır
Bu meşeldür it ürür kervān geĉer

634.

Münācāt-ı Kāzīyü'l-Hācāt

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey Hudāvend-ı zemīn ü āsumān
Pādişāh-ı āşikārā vü nihān
2. Mihribān-ı bende Raḥmānū'r-raḥīm
Mün' im ü Vehhāb Sulṭān-ı 'Azīm
3. Şāhsın bī-'ayb u Settārū'l-'uyūb
Maṭla' [ı]sın ğayba Ğaffāru'z-zünüb
4. Raḥmetüñ deryāsına yoḡdur kenār
Fazl-ı iḡsānuñ-çün ey perverdigār
5. 'Ālimā 'ilm ü kemālūñ ḡaḡḡı-çün
Mālikā 'izz ü celālūñ ḡaḡḡı-çün
6. Bī-niyāzā pāk dīdāruñ ḡaḡı
Maḡzenü'l-esrār-ı ğüftāruñ ḡaḡı
7. Şuḡf u Tevrāt ü Zebūr İncīl için
Āşikārā kılduġuñ te'vīl için
8. Enbiyā vü Evliyā Qur'an ḡaḡı
Encüm ü eflāk çār erkān ḡaḡı
9. Aḡmed-i muḡtār u 'İsā ḡaḡḡı-çün

⁶³⁴ 159b.

⁵ b: Bu mısra yanlışlıkla “Nūḡ u İbrāhīm ü Mūsā ḡaḡḡı-çün” olarak kaydedilmiştir. Sayfanın ortasına ise, mısran doğrusu yazılmış.

Nūh u İbrāhīm ü Mūsā haqqı-çün

10. Cāvidān-nāme haqqı-çün yā Ğafūr
Ki_anda cem^ç olmışdur otuz iki nūr
11. Sāl ü māh [u] dehr-i şubh u şām içün
Sā^ç at-i şeş rüz-ı heft eyyām içün
12. Oқunan eşyāda āyātuñ haqqı
ç Aybdan hālī olan zātuñ haqqı
13. ç Āşık u şādıklarūñdan kıl bizi
Hidmete lāyıklarūñdan it bizi
14. Qoyma kim kul olavuz nefsumuze
Himmet-i ç ālī naşib it gel bize
15. Tevbe vü tevfiķi hem-rāh eylegil
Gizlü esrāruñdan āgāh eylegil
16. Qulluğūñdan ğāfil itme bir nefes
Ey kamu kılmışlara feryād u res
17. Var-ısa bu nüshada sehv ü haṭā
ç Afv kıl ey şāhib-i fażl u ç aṭā
18. Geç Refi^ç inüñ suçında[n] yā İlāh
Gerçi bī-ç add işleri cürm ü günāh
19. Aḥmed ü ç Īsā vü Mūsā vü Ḥalīl
Bunlara bağışla anı yā Celīl

20. Saña āsāndur ul āzād eylemek
aygulu hātırları ād eylemek
21. ullarıñdan ay anı yā Zü'l-celāl
uluñ olmadur kemāl-i ehl-i hāl
22. Mülk ü māl ü manşıb u cāh istemez
aşr-ı ālī yüce dergāh istemez
23. uluñ olduın rızāñ ister hemān
Hācetin itgil revā yā Müste'ān
24. Bu du'āyı müstecāb it yā Mücīb
Fazluñ izhār it bedīdār [yā] Hābīb
25. İrdi fazl-ı rahmet-i Rabbü'l-enām
Āhir oldu bu münācāt ve 's-selām

635.

Nesīmī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey yüzüñ seb' a'l-meşānī nezzele'l-Furān budur
Velī mula Hā kelāmı *āf ve 'l-ur 'ān* budur
2. ol hayāt ābıyla buldı Hızr anı zulmetde uş
Bulmuşam la' lüñde ya' nī çeşme-i hayvān budur
3. Ey İrem gülzārı yüzüñ v'ey dudauñ Selsebīl

⁶³⁵ 160a. Ayan 2002: 138. Gazel.

¹ b: Velī: Vahy-i ND.

“**Kāf ve 'l-kur 'ānī** 'l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf. Şerefli Kur'an'a andolsun** (Kāf 50/1).

² a: ābıyla: ābın ki ND.

³ a: v'ey dudauñ: ve udauñ ND.

‘ Aşıkun Rıdvânı sensin ravza-ı Rıdvân budur

4. Ger disem Haksın nigārā guşşadan İblis erir
V ʿer disem insân bu şıgmaz ‘ aqla kim insân budur
5. Ey diyen handân ağızlu bāğçede gül-gün güle
Gel bu ruhsârūn gülün gör kim gül-i handân budur
6. Gözlerūn *Allāhu nūru*n āyeti tefsiridür
Ey bu ma‘ nādan habersiz şüret-i Raḥmān budur
7. Ey kılan tevḥīd [ü] imān küfr [ü] şirkūn adını
Gel bu zībā şürete kıll secde kim imān budur
8. *Aḥsen-i takvīme* inkār eyler imānsuz faḳīh
Şol ‘ Azāzilūn kim adı Hāk didi şeytān budur
9. Dil-berūn yolında ḳurbān ol fedā kıll cānuñı
Ey beḳāsuz cāna ‘ aşık cāvidānī cān budur
10. Söylemek vaḳtinde şīrīn leblerūnden cān yaḳar
Āferīn ol cāna ey cān-āferīn bürhān budur

⁵ a: bāğçede: bitmiş ol ND.

⁶ a: āyeti tefsiridür: āyetin tefsir ider ND.

“**Allāhu nūru**’s-semāvātī ve’l-ard (ardı), meselu nūrihī ke mişkātīn fihā mısbāh (mısbāhun), el mısbāhu fī zucāceh (zucācetin), ez zucācetu ke ennehā kevkebun durrīyyun, yūkadu min şeceratīn mubāraketin zeytūnetin lā şarkīyetin ve lā garbiyyetin, yekādu zeytuhā yudīu ve lev lem temseshu nār (nārun), nūrun alā nūr (nūrin), yehdillāhu li nūrihī men yeşāu, ve yadribullāhu’l-emsāle lin nās (nāsi), vallāhu bi kulli şey’in alīm (alīmun).” : **Allah** göklerin ve yerin **nurudur**. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir (Nur 24/35).

⁸ b: kim adı: ki adın ND.

“Lekad halakne’l-insāne fī **aḥseni takvīm (takvīmīn)**.”: Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık (Tin 95/4).

⁹ cāna: cān-ı ND.

¹⁰ b: ol: şol ND.

11. ‘ Āşıkūñ qanıyla oynar dil-berūñ sīmīn eli
‘ Āşık ol meydāna gel kim top-ıla çevgān budur
12. ‘ Aşqçün dermān bulunmaz geç emekden ey hākīm
Ol bulunmaz nesneden geç epsem ol dermān budur
13. Zerq u tezvīrūñ zamānı geçdi ey zāhid uyan
‘ Aşka tāt at kııl ki dāyīm dāver-i devrān budur
14. Gel Nesīmīnūñ elinde bāde’i nūş eyle kim
Lā-yezālī ‘ işret oldur gūşşasuz devrān budur

636.

Ve Lehu

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1. Ey şabā lāf itmesün di bülbül-i nālāna var
‘ Aşq odına cān u dil yaqmaq gerek pervānevār
2. Her ser-i müyına bend olmuş hezārān cān u dil
El uzadup ey şabā dağıtma zülfin şānevār
3. Tā lebūñ yādına mey nūş idevüz şām u seher
Mıhr ü meh tölmiş şafaqda sāğar u peymāne var
4. Bir harāb-ābāddur ma’ müre şanma ‘ ālemi
Mesken idinme şağın vīrāne’i dīvānevār

¹¹ a: qanıyla: başıyla ND, dilberūñ sīmīn eli: şol nigāruñ zülfı uş ND.

¹² a: ‘ Aşqçün: ‘ İşka çün ND.

b: Ol: Gel ND.

¹³ b: dāyīm dāver-i devrān budur: oldı hüküm anuñ fermān budur ND.

¹⁴ a: elinde: elinden ND.

ND neşrinde beyit sırası şöyledir: 1-2-10-3-4-7-5-9-6-8-13-11-12-14.

⁶³⁶ Y 160b. “Ve Lehu” yazmasına mukabil şiir Nesīmī’nin değil, ‘ Ahdī’nindir.

5. Cān u başa alma  Ahdī rāh-ı  aa baş adem
Pīre-zen dūnyādan el ek merd iseñ merdānevār

637.

āhī

Fā ilātūn Fā ilātūn Fā ilātūn Fā ilūn

1. Dūr olursam am degül senden ki  auñ bendedür
Baña bu devlet yeter ancak ki göñlüm sendedür
2. Günde biñ kerre eger cevruñle öldürseñ beni
Dönmezem  auñdan ey meh tā ki cānum tendedür
3. Raş urursa zerreve  uā kūyuñda n'ola
Evc-i hūsn üzre ruhuñ hūrid ün tābendedür
4. em-i ehlāñı görelden geldi haclet nergise
Rularuñdan ülen-i  ālemde ül ermendedür
5. Hāk olan kimdür dir-iseñ āsitānuñda ehā
Atuñuñ na lı ubārı āhī-i efgendedür

638.

emsī

Fe ilātūn Fe ilātūn Fe ilātūn Fe ilūn

1. Zāhidā vāı uma söyleye ta bīr nedür
Hidmetūñde bileyin ben daı taır nedür

⁵ b: “Pīre-zen dūnyādan” ifadesi der-kenār olarak yazılmı. Mısrada “pīre zīnādan” ifadesi yer almaktadır. Mısraya, vezne uygun olduu için, der-kenārda yazılan ifadeyi almayı uygun gördük.

⁶³⁷ 160b. Bu iir AD nerinde yok.

⁶³⁸ 161a.

2. Pîrüm ol perde-i pindârumı aldur göreyin
almayalum ikilikde bileyin bir nedür
3. Olıcak od ezel olmuşdur aa are mi var
Ya bu insānı a' if itdügi tedbîr nedür
4. Her işi işleden oldur iden ol itdüren ol
Bî-günāhu ya bu boynındaki zencîr nedür
5. Nice mest eyledi şemsî 'i görü bāde-i ' aş
Bilmedi zev-i cevānî elem-i pîr nedür

639.

Bahārî

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ol şanem bî-' ahd ü peymān olmasun öldür beni
Va' de-i vaşla peřimān olmasun öldür beni
2. Sāyeveř her dem beni āk-ile yeksān eyleyen
şol bûy-ı serv-i ırāmān olmasun öldür beni
3. Gāh cevriyle gehî fitneyle dil mülkin yıan
Ol cefā-engîz ü fettān olmasun öldür beni
4. Zülf-i kāfir-kîşle aşd eyleyen imānuma
şol āfet-i nā-Müselmān olmasun öldür beni
5. Dem-be-dem ançer çeker ğamze Bahārî atline
Ara yerde ' āıbet an olmasun öldür beni

⁶³⁹ 161a.

⁴ şol: şol bir Y.

640.

Nesîmî

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

1. Özüñ dām-ı cihānuñ dānesidür
Yüzüñüñ ay u gün pervānesidür
2. Cihān u dīn ü dil zülfüñe hānum
Eger lāyık düşer şükrānesidür
3. Yüzüñdür āyete¹l-kürsī anuñ-çün
Kelāmullāh muḥarrem hānesidür
4. Şaçuñ zencirine düşdi bu göñlüm
Müselsel zülfüñüñ divānesidür
5. Қаşuñla kirpügüñ zülfüñle ḥālüñ
Ḥarāmī gözlerüñ mestānesidür
6. Dutışmış ' aşk odı cān şordı cisme
Bu derdi kim ki bilmez yanasıdur
7. Yüzüñde ' ābid olmışdur Nesîmî
Nesîmîñüñ bugün cānānesidür

641.

⁶⁴⁰ 161a. Ayan 2002: 149. Gazel. Nesîmî kelimesinin üzerine farklı renkte mürekkeple “Ve Lehu” yazılmıştır.

¹ a: Özüñ dām-ı: Yüzüñ bedri ND.

b: Yüzüñüñ ay u: Yir ü gök ayla ND.

² a: hānum: cānum ND.

b: düşer: düşen ND.

⁶ a: Dutışmış: Tütüşmiş ND, kim ki: kimse ND.

⁶⁴¹ 161b. Ayan 2002: 116. Gazel.

Ve Lehu

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Eridi fūrkat odıyla cigerüm yana-durur
İrmedi cānuma vaşluñ mededi yā ne durur
2. Tıoludur hūn-ı cigerden gözümüñ bādiyesi
‘ Āşıkuñ bādesi kıan gözleri peymāne-durur
3. Mescid itdi baña mestāne gözüñ meykede ’i
Meste nā-çār irenüñ mescidi mey-hāne-durur
4. Akıdan yaşumi dişüñ ‘ Adeni incüsidür
Bağ anuñ dānesine gör ki ne dūr-dāne-durur
5. Kāmeri eylemezem yüzüñe nisbet ne için
Ki yüzüñ şem‘ ine gör ay-ıla pervāne-durur
6. Kim ki hüsñüñ şıfatın söylemez anuñ sözini
Şataram hiçe ki bī-fāyide efsāne-durur
7. Ey beni meste şayan şūfi gözüñ var-ısa gel
Sen anuñ nergisini gör ki ne mestāne-durur
8. Şor anuñ hāline āşüftelerüñ hālini gör

¹ a: Eridi: Eridür ND, odıyla: odı uş ND.

b: İrmedi: Gelmedi ND.

² b: ‘ Āşıkuñ bādesi kıan gözleri: Gel meni mest ideni gör ki ne ND.

³ a: baña mestāne: bize mey-hāne ND, mey-gede ’i: mey-gedeni ND.

b: irenüñ: uyanuñ ND.

⁴ a: Akıdan: Ahıdan ND, ‘ Adeni: ‘ adedi ND.

b: Bağ: Bağ ND, dānesine gör ki: nazmına gör sen ki ND.

⁵ a: Kāmeri eylemezem yüzüñe: İtmezem yüzüñi bedr ayına ND.

b: gör: gün ND.

⁶ b: Şataram: Şayaram ND.

⁷ a: beni meste: meni mest ND.

b: anuñ: özüñ ND.

‘ Āşıkı dāma çeken zülf-ile ol dāne-durur

9. Çün ene ’l-Ĥağdan ırağ oldı Nesīmī Manşūr
Dāra çıkmakda kim ol dār ne merdāne-durur

642.

Ve Lehu

Mef’ ulü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fe’ ulün

1. Ey Rūḥ-ı Kudüs cife-i murdāra yapuşma
Gülzār-ı cinānı koyuban ḥāra yapuşma
2. Maḥbūb-ı Ezel Yār-ı Ebed var-iken ey dost
Ağyār etegin tütma vü ağyāra yapuşma
3. Manşūr gibi ister-iseñ menzil-i ‘ ālī
Yitürme beḳā dārı fenā dāra yapuşma
4. Ey küpe ... incüden iden benden işit söz
Söz dürrini tüt lü ’lü ’-i şehvāra yapuşma
5. Kālūda[n] eger ‘ āleme ikrār-ıla geldüñ

⁸ Bu beyit ND neşrinde şu şekildedir:
Meni āşifte diyen ḥālūmi gör ḥālīne şor
Zülfī dāmında meni şayd iden ol dāne durur

⁹ a: Çün: İy ND.

b: Dāra çıkmakda: Yan bu ḥasretde ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyitler şunlardır:

Genc-i ‘ işkuñ yiridür gönüm evi yaḥma anı

Ḳavle uy ḳavle ki gencüñ yiri vīrāne durur

İy ḥaçan sünbülünüñ silsilesinden gāfil

Kim ki ol silsileye düşmedi divāne durur

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-4-3-2-6-5-8-7-9.

⁶⁴² 161b. Ayan 2002: 387. Gazel.

² a: ezel: emīn ND.

³ a: gibi: kimi ND, ‘ ālī: a’ lā ND.

b: Yitürme: İtürme ND.

⁴ a: küpe...: küpeyi ND, benden: menden ND, söz: pend ND.

İkrârıñı terk eyleme inkâra yapuşma

6. Ey ma' rifetüñ Muşhafı hem kenz-ile mişbâh
Miftâh budur mecma' -ı muhtâra yapuşma
7. Benlik şatanuñ çünki zağal çıkdı kumâşı
Var arı metâ' iste bu bâzâra yapuşma
8. Kesb eylemeyen âhireti anı delü bil
Ey ' aqıl isi dünye-i ğaddâra yapuşma
9. Şaçı karanuñ zülfine yapuşdı Nesimî
Ey bâda viren ' ömrini zünnâra yapuşma

643.

Ve Lehu

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Hüsünüñe hayrân-durur hür u melek
' Aşkuña ser-geştedür dâyim felek
2. Vuşlatuñ baña müyesser olmadı
Nite kim çekdüm yoluñda çok emek
3. Ben kula raħm it diyü çok gözledüm
Geçmedi tapuñ katında bir dilek

⁷ a: Benlik: Menlik ND, zağal çıkdı: değal çıhdı ND.

b: bu: bir Y.

⁸ b: Ey ' aqıl isi: Ger ' aqıl isen ND.

⁶⁴³ 162a. Ayan 2002: 220. Gazel.

² a: baña: maña ND.

b: çekdüm yoluñda çok: yoluñda çekdüm çoğ ND.

³ a: Ben: Men ND, çok gözledüm: çoğ kez didüm ND.

4. H̄asretũnden ğam yir-istem ben n'ola
‘ Āşıkũñ endiřesidũr ğam yimek
5. şol şeker dilden revā mıdur řehā
‘ Āşıkā sen acı sızler sızlemek
6. Gızlerũmũñ başrine ğarķ olmuşam
Nite kim şu işe ğarķ olmuş semek
7. Ey Nesĩmĩ ‘ āķıbet varur yile
Bĩ-vefā-y-ıla yinen nān u nemek

644.

Ve Lehu

Mef' ūlũ Fā' ilātũn Mef' ūlũ Fā' ilātũn

1. Ger sende h̄usn-i Yũsuf var-ısa eyle nāzı
Yoĝ-ısa ey birāder elden ķoma niyāzı
2. H̄ũn-ı ciĝerden ‘ āşık almasa ger vuzũ 'yı
Fetvā-yı ‘ aşķda anuñ cāyiz degũl namāzı
3. Nefsũni öldũriĝor oldur cihād-ı ekber
Olmaķ dilersen ey dil H̄aķķuñ yolında ĝāzĩ
4. Ey şol ki sırr-ı H̄aķdan bir şemme duymaķ ister
Ķo bu riyā vũ ‘ ucbı terk eyle hıķd u āzı

⁴ a: ben: men ND.

b: endiřesidũr: dā'im iřidũr ND.

⁵ a: dilden: lebden ND.

b: ‘ Āşıkā: Men muħıbbe ND, sızler: sız ND.

⁶ b: şu işe ğarķ olmuş: seyr iderem mişl-i ND.

⁶⁴⁴ 162a. “Ve Lehu” yazmasına mukabil farklı bir şairin şiiridir.

5. Şeh Gülşenīye Yūsuf yıllarla olmadın k̄ul
Sulţān-ı ʿaşk oluban keşf eylemedi rāzı

645.

Seyyid Nesīmī

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Yār u dil-ber senden ayru kim didi ʿālemde var
K̄anı senden ayru dil-ber k̄anı senden özge yār
2. Ey gül-i gül-gün yañağun cennetün handān güli
Gel ki anun ħasretinden yüregüm yandurdı ħār
3. Çıkdı mağribden güneş keşf itdi ʿaşkuñ remzini
Perdesi açıldı ħüsnün dil-ber oldı āşıkār
4. Zāğ-ıla bir yerde tūtī gerçi yaraşmaz velī
Alımaz taqdīr elinden kimse ey yār ihtiyār
5. Dīn-ile imān-durur ʿahd ü emānet ʿāşıkā
Kimde kim yoğdur emānet bil kim oldı ehl-i nār
6. ʿĀşıkun miʿmārı Ĥağdur yapar anun başının
Ey evün Ĥağdan yapılmış sensin ehl-i iʿtibār
7. Devlet-i dīdāra bīdār uğrar ey gerçek muħib

⁶⁴⁵ 162b. Ayan 2002: 106. Gazel.

¹ a: Yār u: Yār-ı ND.

b: K̄anı: Ĥanı ND, ayru: özge ND, k̄anı: ħanı ND.

² a: gül-i: güler ND.

b: ki: kim ND, yüregüm: cānumı ND.

³ a: Çıkdı: Çığdı ND.

⁴ b: Alımaz: Alamaz ND.

⁵ a: imān-durur: imānidur ND, ʿāşıkā: ʿāşıkun ND.

b: yoğdur: yoğdur ND, oldı: oldur ND.

Gözleri açık gerekdür ' aşıkun leyl ü nehār

8. Gerçi ağudur firākun şerbeti ' aşıklara
Eylemez vaşluñ şarābın içene ol ağı kār
9. Ma' rifet kesb eyle lu' b u lehve meşgūl olma kim
Bunca şüret gösterür her dem oyuncı rūzigār
10. Çün beķāsuzdur cihānuñ māl ü mülk ü ni' meti
Devlet-i Manşūra yapış iste ' ömr-i pāyidār
11. ' Aşk elinden gel şarāb-ı Selsebīl ü Kevşer iç
Geç bu meyden kim çekersin irte rencinden humār
12. Gül firākından gel ey bülbül şabır kıll ağlama
Kış geçer handān olur gülşen gelür faşl-ı bahār
13. Tođru söz tođrar hasūduñ bađrını şol ma' nādan
Kāfire oldı Nesīmīnūñ kelāmı Zū'l-fikār

646.

Ve Lehu

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şüret-i Raħmānı buldum şüret-i Raħmān menem

⁷ a: muħib: kaçan Y, Ayan 2002: 106. Gazelden yararlanılmıştır.

b: açık: açuğ ND.

⁸ b: ol: şol ND.

⁹ b: Bunca: Munca ND.

¹² a: Gül: Gel ND, şabır kıll: şabūr ol ND.

¹³ b: Kāfire: Mūnkire ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Çün maña ' ışkuñ tarīkıdur şırāf-ı müstaķīm

Toğrudur Hağdan tarīkum neyler anda yād yār

⁶⁴⁶ 162b. Ayan 2002: 266. Gazel.

¹ a: menem: benem ND.

“**Kāf ve 'l-kur'āni** 'l-mecīd (mecīdi).”: **Kāf**. Şereflī **Kur'an'a andolsun** (Kāf 50/1).

Vahy-i mutlak Hâk kelâmı *kâf ve 'l-Ḳur'ân* menem

2. Hem benem *ānestu nāren* sırrını şerh eyleyen
Hem Hâlîl oldum bu nāra Mūsā-yı 'İmrân menem
3. Zülmetem mevtem hayātem hem hayātem hem memāt
Mü'mine Nūh-ı necāt u kâfire tūfân menem
4. Hem 'aşāyem hem Sikender hem menem āb-ı hayāt
Hem hayāt-ı Hızır buldum çeşme-i hayvân menem
5. Hem Na'îmem hem Kerîmem hem Raḥîmem hem kerem
Hem Na'îm-i cennetem hem cennet [ü] Rıdvan menem
6. Hem hayālem hem cemālem hem şifātem hem şuver
Hem nuḳuşam hem bu naḳşa vālih ü hayrân menem
7. Hem za'îfem hem ṭabîbem hem 'ilācem derd-ile
Hem bu rencüñ renciyem hem derdine dermân menem
8. Cevherem hem la'l ü hem yâḳût men hem gevherem
Hem bu la'lüñ kâniyam hem ma'den-i mercân menem

² a: benem: menem ND, şerh: fâş ND.

“İz reā nāren fe kâle li ehlihîmkusū innī **ānestu nāren** leallī ātikum minhā bi kabesin ev ecidu alen nāri hudā (huden)”: Hani bir ateş görmüştü de ailesine, “Siz burada kalın, ben **bir ateş gördüm** (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum” demişti (Tâ hâ 20/10).

³ a: Zülmetem mevtem hayātem: Zülmet-i mevt ü memātem ND.

b: Nūh-ı: Nūh u Y. Nūh-ı necāt u: Nūh-ı necātem ND.

⁴ a: 'aşāyem: 'İsāyem ND.

⁵ a: na'îmem: na'îmen ND, hem kerîmem hem raḥîmem: hem raḥîmem hem kerîmem ND.

b: na'îm-i cennetem: na'îm-i ḥuldem ü ND.

⁶ a: şuver: ṭaleb ND.

⁷ a: Hem za'îfem hem ṭabîbem hem 'ilācem derd-ile: Hem 'ilācem hem ṭabîbem hem şifāyem hem şihat ND.

⁸ Bu beyit ND neşrinde yok.

9. Hem şalâtem hem zekâtem hem menem zerķ ü riyâ
Hem menem tevĥîd-i îmân şu^ç le-i îmân menem
10. Muşĥafem ĥarfem ĥurûfem hem kitâbem hem Kelîm
Hem ĥurûfuñ âyeti hem Ĥaķķa uş bürĥân menem
11. Ey Nesîmî Ĥaķķı bil sen Ĥaķķa iķrâr eylegil
Sen ki insân u beşersin Ĥaķ didi Sübhân menem

647.

Ve Lehu

Mefâ^ç ilün Mefâ^ç ilün Fe^ç ülün

1. Yüzüñdür ^ç âlem içre mâh-ı enver
Lebüñdür cennet içre âb-ı Kevşer
2. Şaçuñ *ve 'l-leyl* ü yüzüñ *ve 'd-duĥâdur*
Tâ hâdur gözlerüñ Allâhu ekber
3. Lebüñ ^ç ayn-ı ĥaķîķat Selsebîldür
Dişüñdür la^ç l ü mercân dürr ü gevher

⁹ a: tevĥîd-i îmân: îmân ü tevĥîd ND.

¹⁰ a: kitâbem: kelâmem ND.

b: Hem ĥurûfuñ âyeti hem Ĥaķķa: Hem kelâm-ı nâţîķam hem ĥaķdan ND.

¹¹ a: Ĥaķķı bil sen: sen Ĥaķı bil ND.

b: Sen ki: Çünki ND, didi: diyen ND.

ND neşrinde beyit sırası şu şekildedir: 1-2-4-6-3-7-10-9-5-12.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyitler şunlardır:

Hem muĥîtam hem kenârem hem şadef dür-dâneym

Hem bu baĥruñ gevheri hem gevher-i ^ç ummân menem

Sâķiyem şem^ç am şerâbem hem ĥumârem hem ĥamîr

Selsebîlem sâķiyem hem sâķiye peymân menem

⁶⁴⁷ 163a. Ayan 2002: 73. Gazel.

¹ a: âb-ı: ĥavz-ı ND.

² a: Ve 'l-leyl ü: Ve 'l-leyli ND.

“**Ve 'l-leyli** izâ yagşâ.”: (Ortalığı) bürüdüğü zaman **geceye andolsun** (Leyl 92/1). “Ve 'd-duĥâ”: Kuşluk vaktine andolsun (Duhâ 93/1). “Tâ hâ”: Tâ hâ (Tâ hâ 20/1).

³ b: la^ç l ü mercân dürr ü gevher: dürr ü mercân la^ç l ü gevher ND.

4. Kaşuñla kirpügüñdür şems-i hāver
 Ki ʿaşkuñ pertavidür cümle cānlar
5. Yüzüñdür kıble-i Maʿ būd taḥkīk
 Sen olduñ mescid ü mihrāb u minber
6. Kamer kaşı anuñ şeklini gördüm
 Dü-ʿıyd u māh-ı tābān nūr-ı Enver
7. Otuz iki yüzüñden oldu zāhir
 Ki nūrından cihān oldu ser-ā-ser
8. Yüzüñden çün niḳābı sen bıraḳduñ
 Yüzüñ şevkinden oldu cān münevver
9. Yañaḡuñ rengi al uçmaḡ gülidür
 Aḳar uçmaḡ içinde āb-ı Kevşer
10. Nesīmī buldı bu sırr-ı ḥaḳīḳat
 Anuñ-çün vaşluña irdi ber-ā-ber

648.

Seyyid Nesīmī

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

⁴ Bu beyit ND neşrinde şu şekildedir:

Çü ʿışkuñ pertavidür cümle cānlar
Kaşuñla kirpügüñdür şems-i hāver

⁶ a: kaşı anuñ: tek kaşmuñ ND.

b: Dü-ʿıyd ü: Doğupdur ND.

⁷ b: nūrından: nūruñdan ND, oldu: tıldı ND.

⁸ a: bıraḳduñ: bıraḡduñ ND.

⁹ b: Aḳar: Aḡar ND.

¹⁰ a: buldı bu sırr-ı ḥaḳīḳat: çün bildi bu sırrı Ḥaḳdan ND.

b: irdi: oldu ND.

⁶⁴⁸ 163b. Ayan 2002: 300. Gazel.

1. D nyeye  n murd rdur yigren gönül murd rdan
G l degül d ny  dikend r ne umarsın h rdan
2. Dünyede bir y r vef lu kimsene g rmiŐ degül
F riğ ol b r  ne h cet Şol vef suz y rdan
3.  h ret y rından iste her ne maŐŐduŐ ki var
D nyen n miŐd r  yoŐdur geç bu b -miŐd rdan
4. M dde  i cevri   cef sın h dden aŐurdı vel 
Y r eger y r  k lursa ġam degül ağy rdan
5.  n Nesim  z hid n aŐv lini bildi nedür
Meyden ikr h eylemez f riğ degül h mm rdan

649.

H let 

Mef   l  Mef   l  Mef   l  Fe   l n

1. S nemde z h r ideli  Ő r-1 maŐabbet
G lz r-1 cin n oldu başa n r-1 maŐabbet

¹ a: yigren: igren ND.

b: dikend r: tikend r ND.

² a: kimsene g rmiŐ: kimse  n bulmıŐ ND.

b: h cet: h Ő l ND.

³ b: yoŐdur: yoŐdur ND.

⁵ a: aŐv lini bildi: h lini bildi kim ND.

b: f riğ: ġ fil ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyitler Şunlardır:

C fe durur d nyeye  n  alibleri adı kil b

Nee bir d ny  kovarsan ge bu t z-b z rdan

D n   gündüz n m u neng ardınca d ŐmiŐsen m d m

 rmedi ma Ő ka   aŐıŐ geçmeyince  rdan

⁶⁴⁹ 163b. Kaya 2003: 101. Gazel.

¹ a: n r-1: h r-1 AZD.

2. Āyine-i dil şāf olalı jeng-i şuverden
Berķ urdı hemīn lem^ʿ a-ı envār-ı maḥabbet
3. Maṣṣūr-ı dilüm itdi ^ʿıyān sırr-ı ene^ʾl-Ḥaķ
Zülf-i siyehüñ eyledi ber-dār-ı maḥabbet
4. Cārī olalı gözlerimüñ yaşı dem-ā-dem
Açıldı gönüilde yine ezhār-ı maḥabbet
5. Gördükde seni gūşe-i çeşmiyle bilür yār
Lāzım degül ey Ḥāletī izhār-ı maḥabbet

650.

Nesīmī

Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilün

1. Fūrķatüñ derdi nigārā bağrumı ķan eyledi
Rūzigār oldı muḥālif vaşl[ı] hicrān eyledi
2. Cānumı ya^ʿ nī vişālüñden cüdā ķıldı felek
Gel bu cānsuz ^ʿaşıķı gör kim ne bī-cān eyledi
3. Bağrumüñ ķanın gözümde aķıdur her dem-be-dem
Ey şanem ^ʿaşķuñ beni gör kim ne giryān eyledi
4. Derdümüñ dermānı[nı] fazlından Allāh eyleye
Her devāsuz derde ķün oldur ki dermān eyledi

² a: şuverden: kederden AZD.

⁴ AZD neşrinde 3. ve 4. beyitler yer değıştirmiştir.

⁵ a: Gördükde: Gördükçe AZD.

b: Lāzım degül ey Ḥāletī: Ey Ḥāletī lāzım degül AZD.

⁶⁵⁰ 163b. Ayan 2002: 452. Gazel.

² a: vişālüñden cüdā ķıldı: vişālüñ menden ayırdı ND.

³ a: aķıdur: aķıdur ND, dem-be-dem: dem ğamuñ ND.

b: ^ʿaşķuñ: şevķuñ ND.

5. Sırr-ı ʿaşkuñ genc-imış anuñ yeri vîrānedür
Yağdı ʿaşkuñ gönlümi şol gence vîrān eyledi
6. Senden ayru düşdügüm taqđır-imış benden degül
Hağdur ey her ne kim taqđır-i Yezdān eyledi
7. virdi Nesīmī çün şaçuñ zencīrine
Anuñ-içün meskenin zencir ü zindān eyledi

651.

Uşulī

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

1. Gerçi zencir-i ser-i zülfüne çoğdur şeydā
Delü gönlüm gibi yoğ vaʿ de-i ğamda tenhā
2. Yine dīvānelügüm dutdı görüñ şeydālar
Zülfi zencirini depretdi gibi bād-ı şabā
3. Durmadan leşker-i ğam bu dil-i vîrāna gelür
Bilmezem ğanda ğarār eyleye bu deñlü belā
4. Künc-i miñnetde yatar ölmelü bir ğastayam āh
Bu belālarla eger ğalır-ısam vay baña
5. Ğıldı hecr-ile cehennemde Uşulī mesken

⁵ b: Yağdı: Yağdı ND, şol: ol ND.

⁶ a: benden: menden ND.

b: ey: ey cān ND.

⁷ a:: Cānını ND.

b: Anuñ-içün: Niçün anuñ ND.

⁶⁵¹ 164a. İsen 1990: 4. Gazel.

¹ b: vaʿ de-i: vād-i USD.

² a: dutdı: tuttu USD.

⁴ b: vay: vāh USD.

Cennet-i vaşla eger irmez-ise vāveylā

652.

Aḥmedī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Diḳḳat itdükçe dehānuñ görmege ma' düm olur
Kim ḥarīş olan meşeldür dostum maḥrüm olur
2. Gerçi yoḳdur zerrece cānā dehānuñdan eşer
Bu 'acebdür söyleseñ ğāyibden ol ma' düm olur
3. Naḳd-i 'aşkı dil-ber ider kīse itdüm mihr için
Ārzū-yı ḥātem-i la' lüñ-ile gönülüm müm olur
4. Cām-ı 'aşkı içmedin gel şoḫbet itme zāhidā
Çün bilürsin fāsıḳ-ı maḥrüm olan mezmüm olur
5. Cān göziyle bunda Aḥmed görmeyenler yārını
Yārına ḳalursa ol dīdārdan maḥrüm olur

653.

Şehīdī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ḳadeḫ kim bezm-i dil-berde gezer āheste āheste
İrişdükçe leb-i la' lin öper āheste āheste

⁵ a: Ḳıldı: Kaldı USD, mesken: miskīn USD.

Mecmuada bulunmayıp USD neşrinde bulunan beyit şudur:

Gece tā subḥa deġin derd ile feryād itdim

Āh u efgānım erişmedi nidem āh sana

⁶⁵² 164a. Bu şiir AHD neşrinde yok.

⁶⁵³ 164a

2. Egerçi çeşm-i fettānuñ katı bīmār olmışdur
Velikin ʿāşıkuñ kanın içer āheste āheste
3. Diler bād-ı şabā izüñ tozından almağa şāhum
Anuñ-ün kūyuñ içinde eser āheste āheste
4. İşidüp incine dil-ber diyü miħnet bucağında
Göñül feryād u efgānı ider āheste āheste
5. Şehīdī nār-ı cevruñle nigāruñ künc-i fūrķatde
[Ol ölinceye] dek her dem yanar āheste āheste

654.

ʿĀrifī

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ulün

1. Göñül kim cism-i insānda nihāndur
Ser-ā-ser nüşha-i kevn ü mekāndur
2. Ne kim vardur cihānda dilde mevcūd
Velī dil bī-kihāt u bī-nişāndur
3. Ĥarābāt işigin yaşdan göñül kim
Ĥaķīķat ol bir ulu āsitāndur
4. Baña yārum saña şūfī diyāruñ
Kim evvel cān-durur andan cihāndur
5. Cihānuñ ʿĀrifī öñin şoñın ķo
Kim anuñ öñi vü şoñı bir āndur

⁶⁵⁴ 164b.

655.

Ṭālī'ī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ne bir dil-ber bulurdum ben güzeller içre senden yig
Ne bir 'aşık bulursın sen cihān içinde benden yig
2. İştüdük cenneti zāhid kapuñdan yig-durur dirmiş
Benüm çok sevdüğüm kaçan olur ğurbet vaṭandan yig
3. Bize sen hulle vü sündüsle şūfi iftiḥār itme
Bilürüz āḫiret ṭonı bize olmaz kefenden yig
4. Getür şākī mey-i bākī bahār eyyāmıdur zīrā
Şarāb içmek yeri yoḫdur bugün şaḫn-ı çemenden yig
5. 'Aceb mi Ṭālī'ī irse kemāl ü luṭfa eş'āruñ
Ki ṭab'-ı nāzikuñ Ḥassān nedür bilmek ḫasenden yig

656.

Aḫmedī

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe'ülün

1. Göñül mülkine 'aşkuñ şaldı bünyād
Diler bir şehri ide vīrān u ābād
2. Ayurdı göñlümi bir ḫüb-peyker
Beşer şüret melek-sīmā perī-zād
3. 'Acebdür Ḥüsrevā şīrīnlik ile

⁶⁵⁵ 164b.

⁶⁵⁶ 164b. Bu şiir AHD neşrinde yok.

İder Leylā saçuñ Mecnūn u Ferhād

4. Saña şūfī yūri şeyhūñ ʔarīķi
Beni pīr-i ʔarābāt itdi irşād
5. Dehānuñ gōnçesini ʔanda gördi
İder yoķ yire bülbül āh u efgān
6. Cihān ʔalķın ʔul idüp ʔadd-i dil-ber
Ne ʔoş bāğında itdi serv-i āzād
7. Güzel sevmek senūñ ʔaķķuñdur Aḥmed
Kim olduñ miḥnet ü derd-ile mu‘ tād

657.

Şamti

Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilūn

1. ‘ Aşķdur ʔısmetümüz bir ezeli ma‘ şūmuz
Anuñ-içün gehi şādān u gehi mağmūmuz
2. Çün degül naķş-ı ʔader levḥ-i ʔazādan zāyil
N’idelüm deyr-i cihānda bu şekil mersūmuz
3. Bu mazāhirde nice idelüm izḥār-ı vüçüd
Muḥlaķ[ā] ehl-i fenā-isek eger ma‘ dūmuz
4. Kimsenūñ medḥini vü zemmine lāyık degülüz
Biz bu ʔalķ içre ne memdūḥ u ne ʔod mezmūmuz
5. Nāmumuz ger yoğ-ısa şafḥa-ı ‘ ālemde bizüm

⁶⁵⁷ 165a.

Şamtiyâ defter-i 'aşk içre hele merķūmuz

658.

Yaḥyâ

Mef' ulü Fâ' ilatü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. Aḥşam namâzını meh-i nev gökde kılmadın
Tâķ-ı sipihr secdeye karşı egilmedin
2. Rûḥ-ı mücerred-ile sücüdüm saña idi
Dünyâda daḥı Âdemüñ adı añılmadın
3. Mihmân-ı ḥ^wân-ı vuşlat idi cân-ı 'âşıkân
Kırş-ı kamer simât-ı semâda kesilmedin
4. Baḥr-i muḥîṭ-i 'aşka kişi âşinâ gerek
Cismi ğubârın âyîne-i cânda silmedin
5. Yaḥyâ gibi bilürdi seni ehl-i ḥâl olan
'Âlemde bu ḥaķîķat-i eşyâ bilinmedin

659.

Şâmî

Mef' ulü Fâ' ilatü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. Ser-pâ-bürehne 'aşk-ıla meydâna gelmişüz
Yolında cân nişârına merdâne gelmişüz

⁶⁵⁸ 165a. Çavuşoğlu 1977: 345. Gazel.

¹ b: sipihr secdeye: sipihr-i kıbleye YBD.

Mecmuada rediflerde bulunan ayrılma hali eki -dın/-din eki YBD neşrinde -dan/-den şeklinde yer almaktadır.

⁵ a: 'Âlemde: Dünyâda YBD, eşyâ bilinmedin: eşyâyı bilmeden YBD.

⁶⁵⁹ 165a.

2. Bāzār-ı dehri geşt iderek sū-be-sū bu kevn
Zencīr-i ʿ aşq-ı yār-ıla dīvāne gelmişüz
3. Rūz-ı ezelde böyle imiş ser-nüviştümüz
Şanmañ gülüvv-i ʿ amm-ile rindāne gelmişüz
4. nālemüze ʿ ayb kıılmañuz
Bülbül gibi bu gülşene efğāna gelmişüz
5. bezm-i yārı görüp Şāmiyā bugün
Şem ʿ -i ruḥına yanmağa pervāne gelmişüz

660.

Seyyid Nesīmī

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Benüm yār-ı vefādārum gel āḫī
Melek şüretlü dildārum gel āḫī
2. Cemālūñ bir gül-i ḥamrā-durur ben
Ġamuñda bülbül-i zāram gel āḫī
3. Senūñ ʿ aşkuñ beni dīvāne kııldı
Kerem kııl zülf-i zünnārum gel āḫī
4. Firākuñ göñlümi yaqdı be-gāyet

⁶⁶⁰ 165b. Ayan 2002: 451. Gazel.

¹ a: Benüm: Menüm ND.

² Bu beyit ND neşrinde yok.

³ a: beni: meni ND.

b: Kerem kııl zülf-i zünnārum gel āḫī: Ḥabībüm münisüm cānum gel āḫī ND.

⁴ a: Firākuñ: Maḥabbet, yaqdı: yaḫdı ND.

b: Ḥabībüm münisüm yārum gel āḫī: Kerem kııl zülf-i zünnāruñ gel āḫī ND.
ND neşrinde 3. ve 4. Beytin birinci mısraları yer deġiştirmiştir.

Ḥabībüm mūnisüm yārum gel āḫī

5. Nite bülbül gibi zārī kılam ben
Yüzi ay tāze gülzārum gel āḫī
6. Benüm nergisleyin beñzüm şarardı
Gözi mestāne ḥün-ḥ^wārum gel āḫī
7. Gel āḫī çün Nesīmī nā-tüvāndur
Leb-i la^c l-i şeker-bārum gel āḫī

661.

Ḥaṭāyī

Mefā^c ilün Mefā^c ilün Fe^c ülün

1. Ğamuñdan gözlerüm ^cummān degül mi
Vişālūñ cān içinde cān degül mi
2. Yazılmış ḥāl ü ḥaṭṭuñ bī-mürekkeb
^cAcāyib şūret-i Raḥmān degül mi
3. Eger derviş eger mīr ü selāṭīn
Bu beş gün dünyāda mihmān degül mi
4. Eger Tevrāt eger İncil ü Zebūr
Bi-ḥaḫḫın enbiyā Furḫān degül mi

⁵ Bu beyit ND neşrinde yok.

⁶ Bu beyit ND neşrinde yok.

⁷ a: çün: kim ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Menem bülbül kimi nālān ü giryān

Yüzi bāğ u gülistānum gel āḫī

⁶⁶¹ 165b.

³ a: mīr ü: mīri Y.

5. Günüñi hoş geçür miskîn Hâṭâyî
Gelen devrân ‘aceb devrân degül mi

662.

Hâḳîkî

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

1. Dün-ı himmet olanuñ gözine ednâyuz biz
Lîk ‘âlî nazar olanlara a‘lâyuz biz
2. ‘Ayn-ı idrâkle ol gevher-i nâ-yâbı görüp
Bildük ey ḥ^wâce nedür şanma ki a‘mâyuz biz
3. Ṭalma haclet deñizine gözün aç ‘ârif-iseñ
Yüz gel âyîneveş gör ki [ne] deryâyuz biz
4. Bezm-i vaḥdete [ki] müstağrıḳuz idrâk eyle
Biline kıymetümüz bir dür-i yek-tâyuz biz
5. Bizi bennâ-yı yed-i ḳudret idüpdür bünyâd
Yıḳma gel gönümüzü Ka‘be-i ‘ulyâyuz biz
6. Ḥarfümüz nüktesi remzini rümüz ehli bilür
Añlamaz her oḳuyan özge mu‘ammâyuz biz
7. Alçaḳuz şüret-i zâhirde Hâḳîkî gerçi
Ma‘nâ yüzinde velî ‘arş-ı mu‘allâyuz biz

663.

Seyyid Nesîmî

Müfte‘ ilün Mefâ‘ ilün Müfte‘ ilün Mefâ‘ ilün

⁶⁶² 165b. Bu şiir HBD neşrinde yok.

⁶⁶³ 166a. Ayan 2002: 382. Gazel.

1. Düşdi gönül ala gözün ağına vü қarasına
Ayrığ anuñla kimsenün ağı ne vü қarası ne
2. Geldi figāna cān yine ney gibi derd ü sūz-ıla
Kim ne bilür bu ḡastanuñ derdi nedür devāsı ne
3. Ṭurresinün cefāların şor[ma] bu mübtelāya kim
Eylemişem fedā anuñ cānumı her belāsına
4. Çünkü cefāsuz ey gönül kimse murāda irmedi
Cevre taḡammül eyle ṭur şol şanemuñ cefāsına
5. Nūr-ı şafā içindeyem ġarq[a] veli bu ḡaleti
Ol ne bilür ki düşmedi mihr-i ruḡuñ hevāsına
6. Yek-cihet olğıl ey gönül cān u cihāna ur қafā
Yüzünü toğru dut Ḥaққа ur қamunuñ қafāsına
7. Ḥüsn ü cemāle baқmağa arı şafā nazār gerek
Düşmesün arısuz nazār āyinenün şafāsına
8. Dil-ber elinde ‘ aşıquñ қatli neden ḡarām ola
‘ Āşıқа çün ḡelāl ider vaşlımı қan bahāsına
9. Çün bu yalancı dünyenün ‘ aқıbeti fenā-y-imiş

¹ b: Ayrığ: Ayrığ ND, қarası ne: қarasına Y.

² a: gibi: kimi ND, derd ü sūz-ıla: sūz u derd ile ND.

b: devāsı ne: devāsına Y.

³ a: a: Ṭurresinün: Ṭurrararuñ ND, bu: ben Y.

⁴ b: şol: ol ND.

⁵ a: Nūr-ı şafā: Nūr-ı ziyā ND, ḡaleti: ḡālümü ND.

⁶ a: қamunuñ: ḡamunuñ ND.

b:Ḥaққа: Ḥaққā Y.

⁷ a: baқmağa: baḡmağa ND.

⁹ b: baқma: baḡma ND.

Geç kamudan Nesîmî tek bakma anuñ beķāsına

664.

Ve Lehu

Mef' ulü Fā' ilatü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Var bu cihāndan özge bizüm bir cihānumuz
Şüret bu oldı ol bize oldı mekānumuz
2. Zātında Hıyy [ü] Bāķi dimişler bu cevherüñ
Şol kim bizüm cihānumuz olmış bu cānumuz
3. Ey da' vet eyleyen bizi ferdāya eyle bil
Cennetde özge var-durur a' lî_āşiyānumuz
4. Çün cevheri vücūda getürdi bu luţf-ı Hıķ
Gör kim ne feyze geldi yine baķr-i kānumuz
5. Cevher ki tutdı 'ālemi rüşen güher gibi
Andandur āşikāre bu genc-i nihānumuz
6. Gel añlağıl Nesîmî sözün ğāfil olmağıl

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Aldı ālı āl ile şol ala gözlü göñlümi
Gör bu āli ne düşmiş ol gözlerinüñ alasına
664 166a. Ayan 2002: 181. Gazel.

¹ b: oldı ol bize oldı mekānumuz: 'ālem oldı bize ol ma'ānumuz ND.

² b: cihānumuz olmış: hayātumuz oldı ND.

³ a: ferdāya eyle: Firdevse öyle ND.

b: Cennetde: Cennetden ND, var-durur: der-durur Y, Ayan 2002: 181. Gazel'den yararlanılmıştır.

'alî 'āşiyānumuz: a' lā mekānumuz ND.

⁴ a: Çün cevheri vücūda: Cevherleri zühūra ND, bu luţf-ı: çün nuţķ-ı ND.

b: baķr-i: baķr ü Y.

⁵ a: tutdı: dutdı ND, güher gibi: güneş kimi ND.

b: Andandur āşikāre: Andadur āşikāra ND.

⁶ a: Gel añlağıl Nesîmî sözün ğāfil olmağıl: Sen bu Nesîmî'nüñ dilini añla bil sözün ND.

Mecmuada bulunmayıp ND neşrinde olan beyit şudur:

Ol kim bizüm haķıķatümüzdür hayālümüz

Kim var bu dilden özge bizüm bir zebānumuz

665.

Uşulî

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şūfiyā şāfi dil olmazsañ şafā gelmez saña
Hod-nümāsın zevk-i peygām-ı Hudā gelmez saña
2. *Kenz-i lā-yefnāya* ger ey h^wāce irmezse elüñ
Hırş-ıla dünyāyı cem' itseñ ğinā gelmez saña
3. Ey marizü 'l-ķalb bu şerbet-ile şāķın kendüñe
Em-sem itme semm-i ķātilden şifā gelmez saña
4. Loķma-ı Loķmān-ıla tab' uñ alışmaz ey hākīm
Anuñ-içün h^wān-ı hikmetden ğidā gelmez saña
5. Niçe bir ālūde dāmān olasın dünyā-y-ile
Kaça zenden hod bilürsin kim vefā gelmez saña
6. Bu sevāhilde 'aceb girdāba düşmişsin gönül
N'oldı hālūñ şormağa bir āşinā gelmez saña
7. Kaçma tır-i yārdan devlet nişānidur gönül
'İzzet it şadre geçür andan haķā gelmez saña
8. Cān-ıla şöyle belī didūñ belā-yı 'aşķa kim

Yoħdur nişān bilince ne bilsün nişānumuz

⁶⁶⁵ 166b. Bu şiir USD neşrinde yok.

² "Kenz-i lā-yefnā" ibaresi "tükenmez hazine" anlamına gelip bu ibare ile "Kanaat, tükenmez hazinedir." hadis-i şerifine işaret edilmiştir. (Bkz. Bilmen, **a.g.e.**, s. 468.)

Her tarafından biñ belā gelse belā gelmez saña

9. Ey Uşūlī ğark olup ʿ ayn-ı hayāt-ı vaħdete
Ħayy-ı lā-yefnāya irişdüñ fenā gelmez saña

666.

Ez-Ān Nihānī Çelebi

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ülün

1. Nice şabr eyleyem ben derd-i yāra
Dil oldı vaşle vaşle pāre pāre
2. İşidelden fiġānın ʿ andelībüñ
Çemende başladı her lāle zāra
3. Nʾidersin tāc u destār u ķabāyı
Olursın ʿ āķıbet hem-ser ğubāra
4. Dilā naķķāş gözle ʿ āķil-iseñ
Hey aldanma şaķın naķş-ı nigāra
5. Nihānī derdmendüñ yaresine
Ħudāyā senden olur yine çāre

667.

Ħāletī

Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

⁶⁶⁶ 166b. Bu şiir Nihānī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

⁶⁶⁷ 166b. Bu şiir AZD neşrinde yok.

1. Dāyimā şer‘ -i Muşţafā ileyüz
Biz tarīķ iĉre reh-nümā ileyüz
2. Degülüz biz muķayyed-i dünyā
Faħrümüz faķr ile ğinā ileyüz
3. Cānib-i Bāriye tevekkül idüp
Dāyimü ‘d-dehr biz Ĥudā ileyüz
4. Olmuşuz mazħar-ı tecellī-i Ĥaķ
Himmet-i pīr-i evliyā ileyüz
5. Bize kār itmez ğam-ı dünyā
Ĥāletī dāyimā şafā ileyüz

668.

Ehl-i Dil Uşūlī

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Açılmaz ‘ aşıķuñ ğöñli bahār u būsitān iĉre
Ki zīrā bülbül ‘ ādetdür ħazīn olur ħazān iĉre
2. Maķām-ı ‘ aşķda bir dem ķarār itmez dil-i zāhid
Mekān ehli belī dutmaz mekānı lā-mekān iĉre
3. Nice Mecnūn nice Vāmıķ başa bir ķışşa geldi kim
Añılsun tā ebed ķalsun dilā derd-i zamān iĉre
4. Dükān iĉre ğörüp sen zāt-ı pāki dehr şarrāfi
Didi bunuñ gibi gevher bulunmaya dükān iĉre

⁶⁶⁸ 167a. İsen 1990: 126. Gazel.

³ b: dilā derd-i zamān: ğönül devr-i zamān USD.

5. Nite kim [bir] senüñ mişlüñ güzel yoǵdur Şu ‘ālemde
Uşulī gibi hem ‘āşık bulunmaya cihān içre

669.

Ėazel-i Mergüb

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Ten-i bī-‘ aşk dimişdür ‘ uşşāk
Şem‘ -süz hāne āteşsüz ocağ
2. Cām-ı ‘ aşk-ıla olan pür-hālet
Getürür kendüye nūrāniyyet
3. Kimde kim ola bu ‘ aşk-ı ezeli
Çāk ider perde-i ‘ ayn-ı ‘ ameli
4. Bendesiyüz o kişinüñ ki müdām
Şāh-ı ‘ aşka ola şıdğ-ıla Ėulām
5. La‘ net ol ağmağ u dūna la‘ net
Çār pā gibi ola bī-hālet
6. Hāzer it eyleme ol fi‘ li taleb
Ki ola Ėaflet-i insāna sebep
7. Mihr-i ‘ aşk-ıla olanlar pür-tāb
Eylemez Ėafleti mābeyne hicāb
8. Bu sözi ‘ āşık-ı cānān añlar
Manıķu ’t-ıayrı Süleymān añlar

⁵ a: Şu: bu USD.

⁶⁶⁹ 167a. Mesnevi nazım Şekliyle yazılmış olmasına rağmen Şiirin başında ‘‘Ėazel-i mergüb’’ yazmaktadır.

9. Gider ol haşleti kim vire keder
Âdemi aḥmaḳ ide nite ki ḥar
10. Şoḥbet-ı ‘aşḳuñ olan bâde-keşi
Dâne-i ḥurd-ıla şaymaz güneşi

670.

‘Ulvî-i Merḥûm

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Ḥasta cāna ḥālet-i mevt irdi cānān bî-ḥaber
Bir devāsuz derde düşdüm veh ki Loḳmān bî-ḥaber
2. Cān zenaḥdānuñda ḳaldı ḥasta-dil ḥayrettedür
Düşdi Yūsuf çāha ammā Pîr-i Ken‘ ān bî-ḥaber
3. Şarılup çıḳdı dıraḥt-ı ‘ömrüme bāz-ı ecel
Âşiyān-ı tende yatur bülbül-i cān bî-ḥaber
4. Giryeden ağardı çeşmüm zülfüñ özler cān daḥı
Merdümin elden çıḳardı çeşm-i giryān bî-ḥaber
5. ‘Ulviyā ḡurbetde ḳaldum bî-kes [ü] tenhā olup
Cümle iḥvān ḡaflet üzre cümle yārān bî-ḥaber

671.

⁶⁷⁰ 167b. Bu şiir Ulvî'nin 9. gazelidir. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me'ālî-Nihānî-Feyzî-Katibî**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

² a: ḥasta-dil: ḥaste-vü- UŞ. Ulvî'nin şiirlerinde 2. ve 3. beyitlerin yerleri deḡişmiştir.

³ a: Şarılup çıḳdı dıraḥt-ı ‘ömrüme bāz-ı ecel: Kebk-i ömrü ḳapmaḡa bāl açdı şeh-bāz-ı ecel UŞ.

⁴ a: Giryeden ağardı çeşmüm zülfüñ özler cān: Dökdü göz nuru ḡam-ı hindüñ ile ağlar UŞ.

⁶⁷¹ 167b.

Cāmi'î-i Merhûm

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. H̄astadur cānum gül-i ruhsāruñ eyler ārzū
Teşnedür la' l-i şeker-güftāruñ eyler ārzū
2. Her ne lezzet var-durur dünyāda göñlüm istemez
Ey melek-simā hemān didāruñ eyler ārzū
3. Zerre deñlü mihrüñe cānlar virürüz mäh-ı nev
Müşterî her güşeden bāzāruñ eyler ārzū
4. Būy-ı sünbül qalbe kuvvet cāna rāhatlar virür
Ol sebebden zülf-i ' anber-bāruñ eyler ārzū
5. Görmek ister ruhlarıñ[1] rüz u şeb ey lāle-ruh
Bülbülüñdür Cāmi'î gülzāruñ eyler ārzū

672.

Selmān-ı Rūm Bāqî-i Merhūm

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Nesīm-i şubh eser cān-bağş olur āheste āheste
Cihānda böyle cān virmiş degüldür bir dağı hasta
2. Ayağı elde ' ayş eyler çemende baş kaldurmaz
Şunılmış sāğar-ı ' işret ezelden nergis-i meste
3. Temāşāgāh-ı hüsñünde cihānı hayret almışdur

² a: lezzet: lezzet kim Y.

⁶⁷² 167b. Küçük 1994: 445. Gazel.

¹ a: olur: olup BKD.

b: bir dağı: dağı bir BKD.

Ġanīnūñ gözleri hayrān faķīrūñ gözi dem-beste

4. Tolaşmaķdan degül ħālī kemend-i kākūli dāyim
Ulaşmaķdan degül fāriĝ kemān-ebrūsı peyveste
5. Bir elde Bāķiyā gül gibi sāĝar var-iken geldi
Ĥayāl-i kākül-i müşĝini sünbül şundı bir deste

673.

Fuzūli-i Bağdādī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Göñülde biñ ĝamum vardur ki pinhān eylemek olmaz
Bu hem bir ĝam ki il ta' nından eĝān eylemek olmaz
2. Ne müşkil derd olursa bulunur 'ālemde dermānı
Ne müşkil derd imiş 'aşkuñ ki dermān eylemek olmaz
3. Fenā mülkine çün 'azm itme ey dil çekme zaĥmet kim
Bu tedbīr-ile def' -i derd-i hicrān eylemek olmaz
4. Şaķın göñlüm yıķarsın pendden dem urma ey nāşıĥ
Hevā-yı nefis-ile bir mülki vīrān eylemek olmaz
5. Dehānuñ üzre la' lūñ istemiş ol def' i müşkildür
Görinmez hīç cürmi yoķ yere ķan eylemek olmaz

³ b: gözi: çeşmi BKD.

⁴ a: ħālī: fāriĝ BKD.

b: fāriĝ: ħālī BKD.

BKD neşrinde 3. ve 4. beyitlerin yerleri deĝişmiştir.

⁶⁷³ 168a. Kenan Akyüz vd. 1997: 112. Gazel.

³ a: Fenā: Vefā Y, çün: çok FZD.

⁵ a: ol: dil FZD.

6. Du‘ālar eylerem benden baña bir dem güzār itmez
Ne çāre sıhr-ile servi hıramān eylemek olmaz
7. Fuzūlī ‘ālem-i kayd içre sen dem urma ‘aşkuñdan
Kemāl-i cehl ile da‘vā-yı ‘irfān eylemek olmaz

674.

İşhāk Merhūm

Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ulūn

1. Olup ol dil nigāruñ mübtelāsı
Yolında ölmedür derd ü belāsı
2. ‘Acebdür mülk-i istignāsı ‘aşkuñ
Baş egmez degme sulṭāna gedāsı
3. Göñül ol bī-vefāya karşı her dem
İñen āh itme götürmez hevāsı
4. Şu kim cān naḫdi-y-ile vaşl-ı yāra
Ḥarīdār olmadı bir pül bahāsı
5. Nezāketle seni tenhāda İşhāk
Ne varmış öpmede hey ḳoculası

675.

Ve Lehu

⁶⁷⁴ 168a. Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 305. Gazel.
¹ a: ol dil: dil ol İÇD.

² a: istignāsı: istignā-yı Y.
⁶⁷⁵ 168a. Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 214. Gazel.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Perī-şūret melek-sīmā-y-ımışsın
Güzeller içre müsteşnā-y-ımışsın
2. Behey āfet nedür bu kıadd ü kıāmet
İñen bī-mişl ü bī-hem-tā-y-ımışsın
3. Göz uciyla nazār yoķ ben faķire
Be-ğāyet dil-ber-i ra' nā-y-ımışsın
4. Baña sögdüklerüñ hep tatlu geldi
Begüm sen sükkeri ħalvā-y-ımışsın
5. O gül-ruĥsārı ĥoş vaşf itdüñ İşĥāķ
Ya sen ĥod bülbül-i güyā-y-ımışsın

676.

Aĥmed Beg

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Cigerden 'āşık āh eyler kimerde
Felek farkına rāh eyler kimerde
2. Severem didüğüm ma' zūr tüt kim
Beşerdür kıul günāh eyler kimerde
3. Deĥānuñ var mıdur yā yoķ mıdur ĥiç
Bu göñlüm iştibāh eyler kimerde

³ a: ben: biz İÇD.

⁵ a: O: Ol Y.

b: Ya: Be İÇD.

⁶⁷⁶ 168b. Tarlan 2005: 265. Gazel.

² a: tüt: dut APD.

4. Çekelüm cevrin anuñ dāyimā kim
Cemālin ‘özr-ḥ^wāh eyler kimerde
5. Ḳabā-yı ḥüsn-i yāruñ vaşlesinden
Felek māha külāh eyler kimerde
6. Vişālūñ gencinūñ mā-ḥūlyāsı
Gedāyı pādişāh eyler kimerde
7. Keremden bir nazār ḳıl Aḥmede kim
Ḳulına şeh nigāh eyler kimerde

677.

‘Ākifi

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Nefs-i dūna uymayup ey dil hevādan fāriğ ol
Ġayra göñlüñ virme naḳş-ı mā-sivādan fāriğ ol
2. Mihr-i yārı şaḳla göñlüñde özüñ ḥāk eyle ḥāk
Zerre benlik ḳılmasun illā vü lādan fāriğ ol
3. Nūş idüp vaḥdet meyin cām-ı maḥabbetden müdām
Mest-i ‘aşḳ ol zāhidā zühd ü riyādan fāriğ ol
4. Neng ü nāmı añma ey şūfi ḥarābāt ehline
Ḥırḳa-i sālūs ile tāc u ḳabādan fāriğ ol
5. İşigi dārü ’ş-şifā olmış-durur derd ehlinūñ
‘Ākifi gel ḥasta-i ‘aşḳ ol devādan fāriğ ol

678.

Cāmī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Yile virüp hāk ider mānend-i evrāk-ı bahār
Gülsitān-ı   ömrüñ āhir berg ü bārān rūzigār
2. İrişe her yil bahār u zeyn ola güllerle bāğ
Sen yatasın maḥbes-i hāk içre tenhā ḥ^wār u zār
3. Ey dil-i divāne zenbūr-ı cihāndan umma nūş
Nişter-i zaḥmını yād it kim hezārān nişi var
4. Mālik-i mülk-i Süleymān olsañ itme i' tibār
Yile virür āhiri hāk-i vücūduñ rūzigār
5. Luţf u ḳahr-ı dehre Cāmī şād u ğamgīn olma kim
Va' de-i cānān gibi çünkim degüldür ber-ḳarār

679.

Lā-edrī Ḳāyildür

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Furşata şalma beni ey māh-ı tībān gitme gel
Ruḫlaruñdan rüşen olsun çeşm-i giryān gitme gel
2. Fer virürken bezm-i cāna ruḫlaruñ ey nūr-ı pāk
Ğayr-ı şoḫbetgāha olma şem' -i tībān gitme gel

⁶⁷⁸ 168b.

⁶⁷⁹ 169a.

3. Gitmege ʿazm eyleseñ yanuçca olur cān revān
Gitmesün cānum bedenden luṭf it cān gitme gel
4. Qaldum ayaqda hemān ey sāye-i luṭf-i İlāh
Hālūmi zūlfūñ gibi itme perīşān gitme gel
5. Gül gibi ārām kııl ey serv-i bāğ-ı iʿtidāl
Sāyeveş itme beni ḥāk-ile yeksān gitme gel

680.

ʿĀkifi

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Feʿ ulün

1. Oqunsun Muşhaf-ı ḥüsnüñden āyet
Yazılsun levḥa-i dilde ḥikāyet
2. Qamer devrinde ay alnuñı ey māh
Görelde yılduzum sevdi be-ğāyet
3. Qıyāma gelse qaddüñ qoparur āh
Ḥalāyık başına rüz-ı qıyāmet
4. İñen rencide-ḥāṭır itme cānā
Kimesne itmesün senden şikāyet
5. Ğınādan yigi saña ʿĀkifi hīç
Bulunmaz gūşe-i genc-i qanāʿ at

681.

⁶⁸⁰ 169a.

⁵ a: yigi: yigüñ Y.

⁶⁸¹ 169a.

Dervîş Fermâyed

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Pâdişâh-ı *kün fe-kân* olmak dilerseñ dervîş ol
Lâ-mekân mülkine hân olmak dilerseñ dervîş ol
2. Geç küdüretten şafâ bul âdem-i ma' nâ olup
Sâkin-i bâğ-ı cinân olmak dilerseñ dervîş ol
3. İhtiyâr it renc-i ' aşkı ehl-i derd ol ehl-i derd
Ya' nî Eyyüb-ı zamân olmak dilerseñ dervîş ol
4. Dem-be-dem ey hasta-dil nüş eyle cām-ı vahdeti
Pîr iken tâze cevân olmak dilerseñ dervîş ol
5. Bî-vücüd ol kılmasun Dervîş benlikden eşer
Nâmdâr-ı ' aşıkân olmak dilerseñ dervîş ol

682.

Levhî Pâk-Zamîr

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Kim ki ' aşk-ıla vücudı perdesin çâk eylemez
Küntü kenzün ' ilm ü esrârını idrâk eylemez
2. Varını terk eyleyüp her kim ki tecrîd olmadı
Hâzret-i ' İsâ gibi me'vâsın eflâk eylemez

¹ Kün fe-kân (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kur'an'da (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yâ sîn 36/82, Mü'min 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

⁶⁸² 169b. Bu şiir LVD'de yok.

¹ “**Küntü kenzen** mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü'l-halke liya'rifünî”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

3. Hâne-i şadrında görmez nūr-ı imānı 'ıyān
Ġıll ü Ġıřdan kim ki cām-ı albini pāk eylemez
4. Başını irgürmedi eflāke her kim şev-ile
Yollar üstinde güneş gibi yüzün hāk eylemez
5. Güşe-i faqr u fenānuñ lezzetin bilmez şu kim
Menzil-i Levhī gibi hār-ıla hāřāk eylemez

683.

Ġazel-i Hūb

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Fe' ulūn

1. Göñül ġam yime devrān böyle almaz
Geçer bu āh u efġān böyle almaz
2. Gehī aġlar-ısa ġāhī güler de
Dilerem çeşm-i giryān böyle almaz
3. İnen maġrūr olma bāġ-ı hūsne
Hāzānı var-durur [ān] böyle almaz
4. Çü düşdüñ derdine ey dil üşenme
Bulunur derde dermān böyle almaz
5. řeb-i fürat irür rūz-ı viřāle
Göñül ġam çekme devrān böyle almaz

684.

⁶⁸³ 169b.

⁶⁸⁴ 169b. Bu şiir Ulvī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibī**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.) Sayfalar doğru numaralandırılmakla birlikte bir

Muhteşem-i Rûm ‘Ulvî-i Merhûm
Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Ey benüm hâlüm şoranlar hecr-ile dildârsuz
Bülbül-i şüridenüñ hâli n’ola gülzârsuz
2. Yirlere sürüp yüzüm gâh ağlaram gâh inlerem
Bir nefes şu gibi ârâm idemem dildârsuz
3. Gönlüm eglenmez gamıyla olmuşam zâr u zebûn
Hey ne müşkil hâl imiş ğurbetde qalmağ yârsuz
4. Gül yüzi yâdına dâyim lâleveş qan ağlaram
Olmazam bülbül gibi bir dem fiğân u zârsuz

685.

[‘Ulvî]

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

1. Cefâ taşın atup incinme yâr itdükçe düş-nâmı
Gerek dögsün gerek sögsün gönül hoş gör efendüñdür
2. Sevüp her bir sitemkârı şikâyet itme tâli‘ den

karışıklık söz konusudur. 169b’de bulunan şiir 170a’da devam etmemektedir ve yeni bir şiir bulunmaktadır.

⁶⁸⁵ 170a. Gazel baş tarafından eksiktir. Bu şiir Ulvî’nin 4. gazelidir. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me’âli-Nihâni-Feyzî-Katibi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.) Mecmuada bulunmayıp Tarlan neşrinde yer alan ilk iki beyit şu şekildedir:

Şehâ hüyuñda gönülüm kim gedâ-yi müst-mendüñdür
Erenler haqqı cân-ü-başa qalmaz bir levendüñdür

Gülünden gül-bününden gülşenüñ ‘uzlet veren halka
Cemâl-i dil-pesendüñle nihâl-i ser-bülendüñdür

¹ b: Gerek dögsün gerek sögsün: Gerek sögsün gerek dögsün UŞ.

² b: Saña: Seni UŞ, her ne iderse: rusvâ-yi ‘âlem UŞ.

Saňa ey dil iden her ne iderse kendü kendüñdür

3. Nazar kı1 ‘Ulvıye şāhā kapuñda bunca yıldur kim
Ġarībüñdür faķırüñdür kuluñdur derdmendüñdür

686.

Seyyid Nesīmī-i Merhūm

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Olar kim bende-i hāş-ı Hudādur
Muħıbb-i hānedān-ı Muştafādur
2. Haķıķat Ka‘ besidür kıblegāhum
İmām u pişivāmuz Murtezādur
3. Hasan Sultān şebāb-ı ehl-i cennet
Hüseyn şāh-ı şehīd-i Kerbelādur
4. Dün ü gün vechine kıluñ ‘ibādet
Hüseyn oğlı ‘Alī Zeynü’l-‘abādur
5. Muħammed Ca‘ fer ü Mūsā-yı Kāzım
İmām-i Heştümīn Mūsā_er-Rızādur
6. Taķīdūr bā-Naķī ān şāh-ı ‘Asker
İmām-ı Mehdī-i şāħib-livādur

³ a: şāhā: şāhum UŞ.

⁶⁸⁶ 170a. Ayan 2002: 55. Gazel.

¹ a: hāş-ı: Fazl-ı ND.

b: Muħıbb-i: Maħabbet-i Y, Ayan 2002: 55. Gazelden yararlanılmıştır.

² b: İmām u: İmām-ı ND.

³ a: Hasan sultān-ı şebāb: Hasandur ol şafā-yı ND.

b: şāh-ı: şāhum ND, Hüseyn: Hüseyni Y.

⁴ a: vechine kıluñ: söyleyem kılgıl ND.

⁵ b: Mūsā_er-Rızādur: Mūsā Rızādur ND.

⁶ a: Taķīdūr: Taķī vü ND, ān: ol ND.

b: İmām-ı: İmāmum ND.

7. Muḥammed Mehdī ṣāh-ı evliyānuñ
Maḳāmı ḳamu menzilden ʿalādur
8. Oḳu laʿnet ḫimār u ḫūk u ḫırsa
Olar kim düşmen-i āl-i ʿabādur
9. Teberrā ḳılmayınca yoḳ tevellā
Teberrāsuz tevellālar ḫaṭādur
10. Tevellā ḳılduñ ise ṣāh-Ḳadīme
ʿİnāyet kenzine luṭf u ʿaṭādur
11. Tevellā ḳılğıl ey Seyyid Nesīmī
Tevellā ḳılmayanlara belādur

687.

Ve Lehu

Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

1. Şenbih günü[de] uğradum ol serv-i revāna
Şeydāyī ḳılup şaldı meni cümle cihāna
2. Yek-şenbe günü Mecnūn olup dağlara düşdüm
Leylā yüzün beñzetdüm anuñ mäh-ı tábāna
3. Dü-şenbe günü rāz-ı dilüm söyledüm āḫir
Ol ruḫları gül kirpügi oḳ ḳaşı kemāna

⁷ Bu beyit ND neşrinde yok.

⁸ a: Oḳu: oḫı ND, ḫimār: ḫımār ND, ḫırsa: ḫırsa ND.

⁹ a: yoḳ: yoḫ ND.

¹⁰ Bu beyit ND neşrinde yok.

¹¹ a: ḳılğıl ey Seyyid: ḳıl ey miskīn ND.

⁶⁸⁷ 170a. Ayan 2002: 359. Gazel.

² b: beñzetdüm: oḫşadum ND.

4. Seh-şenbe günü şayyād olup seyrāna çıkdum
Men şayd oluban ҡurbān olam piste-dehāna
5. Çār-şenbe günü yār gezegeldi çemen içre
Bülbül yüzini gördi anuñ düşdi figāna
6. Penç-şenbe günü yāra didüm pendüm işitgil
Fāş itme menüm rāz-ı dilüm yaħşı yamana
7. Āzīne günü gördi cemālūñi Nesīmī
Hağ oldu ʿıyān münkire ҡalmadı gümāna

688.

Ve Lehu

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Özüñden geçgil ey vāʿ iz irişgil vaşl-ı cānāna
Hağıķat sırrını añla delil iste bu bürhāna
2. Eger ʿİsā-yı Meryem tek dilerseñ menzil-i aʿ lā
Sen ol ğavvāş-ı maʿ nā tek düriş deryā-yı ʿummāna
3. Eger didāra ʿālibseñ ʿalebde cān fedā ҡılgil
Ki cānān isteyen kimse yolında ҡalmadı cāna
4. Sen ol zāt[a] [ki] mazharsın melāyik saña sāciddür
Meger İblīs imiş şol kim delili yoğdur imāna

⁴ a: çıkdum: çıhdum ND.

⁵ a: Çār-şenbe: Çehār-şenbe Y, yār: düst ND.

⁷ a: Āzīne: Ādīne ND.

b: Hağ oldu ʿıyān münkire ҡalmadı gümāna: Laʿ l-i lebūñ uş şerbetin içdüm ҡana ҡana ND.

⁶⁸⁸ 170b. Bu şiir ND neşrinde yok.

5. Һadiş-i *küntü kenz*inden nihānī āşikār oldı
İçen ol cām-ı vaħdetden ne ‘āķıldür ne dīvāne
6. Gülistān-ı cemālūñden oқudum bir varaқ ammā
Anuñ bir Һarfini virmen hezārān Һūr u ğılmāna
7. Nesīmī cām-ı la‘ lūñden içüpdür bir ҺadeҺ Һaydür
İrişmez mevt aña n’içün ki irdi āb-ı Һayvāna

689.

Nihānī

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

1. Bir derdmendem Һasta-dil derdüm baña dermān yeter
Ben genc-i vaşlı n’eylerem renc-i ğam-ı hicrān yeter
2. Ben ‘āşık-ı şūrīdeyem ‘uşşāқа nūr-ı dīdeyem
Һācet degül Һüccet baña Һanlu yaşum bürhān yeter
3. Ben nuş u pendı n’eylerem yāħūd pesendı n’eylerem
Pend ü naşīhat ‘ārifē bu gerdiş-i devrān yeter
4. Ey dil kitāb-ı ‘aşқа baқ pür-ma‘ rifetdür her varaқ
Ĝayruñ Һayālin oda yaқ bu defter ü dīvān yeter
5. Һakister olmazsañ eger ‘aşқ āteşine ey göñül
Pervāne gibi āteş-i hicrāna pür-biryān yeter
6. Dil Һasta bir bī-çāredür derdi oñulmaz yaredür
Ĝam meclisinde ‘āşıқа cān u ciğer biryān yeter

⁵ “**Küntü kenz**en mahfiyyen Fe ahbebtü en urefa fe halaktü’l-halke liya‘ rifünī”: **Ben** gizli **bir hazine idim**. Bilinmeyi istedim ve bilinmek için halkı yarattım. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 91.)

⁶⁸⁹ 170b.

7. Gel çek Nihānī dāmen-i dünyādan el dānā-y-isañ
Kim terk ü tecrīd ehline bir hırka vü bir nān yeter

690.

Ġazel-i Hūb

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cezbe-i Hāḡ olmayınca n'eylesün şeyhüm baña
Hāḡ hidāyet kılmayınca n'eylesün şeyhüm baña
2. Tāc u ' izzet dād-ı Hāḡdur başı devletlü kişi
Başda devlet olmayınca n'eylesün şeyhüm baña
3. Cürm ü ' işyān u hevādur işüm ü gücüm benüm
Ben hevādan geçmeyince n'eylesün şeyhüm baña
4. Hāḡ tecellī kıлмаḡa dil hānesi hālī gerek
Hāne hālī olmayınca n'eylesün şeyhüm baña
5. Ey velāyet ma' deni Seyyid Buḡārī Hāzreti
Hāḡ tecellī kılmayınca n'eylesün şeyhüm baña

691.

'Ulvī

Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün

1. Gözyaşı-y-ıla hūn-ı ciger hāke saçılrsa
Aḡar şu kenārında kızıl güller açılrsa

⁶⁹⁰ 171a.

³ Bu beytin kafiyesi bozuktur.

⁶⁹¹ 171a. Bu şiir Ulvī'nin şiirleri arasında bulunmamaktadır. (Bkz. Ali Nihat Tarlan, **Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvī-Me'ālī-Nihānī-Feyzī-Katibi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.)

2. Şahn-ı çemene lāle gibi kırsañ otağı
Eyyām-ı bahār irse hevālarda açılsa
3. Sen nāz-ıla meclisde emīrāne otursañ
Dil cur‘ a gibi yoluña dökülse şaçılsa
4. Ğarķ eylemedin seyl-i ecel cism-i vücūdı
Gülzār-ı beķā semtine evvelce geçilse
5. Eglenmesüñ ey ‘Ulvī meded tuymadın ağıyār
Ol gözleri āhū-y-ıla bir yaña kaçılsa

692.

İshāķ Merhūm

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Mübtelā-yı derd-i hicrān eyleyen sensin beni
‘Āşık-ı bī-ser ü sāmān eyleyen sensin beni
2. Raht u bahtum nār-ı ‘aşķa yaķuban pervānevār
Şem‘ veş‘ üryān ü giryān eyleyen sensin beni
3. Ğam beyābānında Mecnūn gibi ser-gerdān olup
Vālih ü şeydā vü ħayrān eyleyen sensin beni
4. Ey ħaķikī şoħbeti cümle ferāmüş eyleyen
Her nefes ney gibi nālān eyleyen sensin beni

⁶⁹² 171a. Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 291. Gazel.

¹ a: bī-ser: bī-şabr İÇD.

² a: nār-ı: tāb-ı İÇD, yaķuban: yandurup İÇD.

b: giryān: biryān İÇD.

³ Bu beytin kafiyesi bozuktur. a: olup: idüp İÇD.

b: şeydā vü ħayrān: ħayrān ü şeydā Y.

⁴ a: ħaķikī: ħuķūķ-ı İÇD.

5. luṭfuñla İřhāk adımı evvel yazup
Defter-i ‘uřřāka ‘unvān eyleyen sensin beni

693.

Yaḥyā

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Lebleri mül yüzi gül kām̄eti bir serv-i bülend
‘Ālemi kendüye kıl eyledi ol řāh-levend
2. Leb-i şir̄in-ile güyā ki ḥaṭ-ı sebzi anuñ
Bir yeřil tūṭiye beñzer deheninde ola k̄and
3. Ḥamdulillāh ki beni baĄladı Mecnūn yerine
Leylā-yı zūlfine kıldı dil-i dīvānemi bend
4. Bend-i pendine bizi şanma muḳayyed oluruz
Zāhidā ‘āřık-ı dīvāne’i gel eyleme bend
5. UĄrasun külbe-i aḥzānum[uz]a ey Yaḥyā
Göñül alçaqlıķımı eylesün ol serv-i bülend

694.

Ve Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

⁵ a:: Ḥāme-i İÇD.

⁶⁹³ 171b. ÇavuşoĄlu 1977: 54. Gazel.

² b: ola: ol YBD.

⁴ a: Bend-i pendine: Pend-i bendine Y, şanma: açma YBD.

b: dīvāne’i gel: dīvāneye gel YBD, bend: pend YBD.

⁵ b: alçaqlıķımı: alçaqlıĄımı YBD.

⁶⁹⁴ 171b.

1. Rāzdār olur egerçi yāra yār
Saña senden yig degüldür rāzdār
2. Çünkü kendü sırrına maḥrem degül
Pes anı fāşitse ğayrı ğam degül
3. Қа‘r-ı dildür sırr-ı cānuñ menzili
Aña maḥrem eyleme ğayrı dili
4. Nuṭḫ ider rāz-ı derūnı āşikār
Nuṭḫ-durur eyleyen Maṣṣūrı dār
5. Nuṭḫ ider tūṭı‘i ey hoş-nefes
Nitekim bülbül-i giriftār ḳafes
6. Hāmūş olmaḳda faẓilet çoḳ-durur
Līk her şaḫşda liyāḳat yoḳ-durur

695.

Ve Lehu

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Maḥşer oldı ḫalka zülfüñ hem dolundı māh-tāb
Ol ḳıyāmet maġribinden doġdı yüzüñ āfitāb
2. Şūr urıldı zinde olup mürdeler ḳaldurdı baş
Ḥaşr-ı ecsād oldı ‘ālem oldı hem *yevmi’l-ḫisāb*
3. Kimi ḫandān kimi giryān ḫalk-ı ‘ālem çağrışup
Rabbenā diyüb tazarru‘ ider anda şeyḫ u şāb

⁶⁹⁵ 171b.

² “Ḥazā mā tūadüne li **yevmi’l-ḫisāb** (hisābi).”: İşte bunlar, **hesap günü** için size vaad edilenlerdir (Sad 38/53).

4. Dimişem *fāzlen kerīmā* rahmetüñ in‘ amıdur
Ez-kerem destem be-gİR im-rüz u vez-mā ruḥ metāb
5. Olduğı-çün hem Şekür u hem Ğafür u hem Raḥīm
Yā ‘*ibādī lā-teḥāfū* diyüben kıldı ḥiṭāb

696.

Sābıķān Müfti-i Enām Kaşide-i Ebū ’s-Su‘ūd Raḥmetullāh El-Vedūd

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gitdi hengām-ı şebāb elden dem-i vuşlat gibi
Geldi eyyām-ı meşib irdi şeb-i fürķat gibi
2. Şarşar-ı bād-ı fenā yıķdı sa‘ ādet ḥaymesin
Çāk çāk itdi revāķın cāme-i şihḥat gibi
3. Kāmetümden ‘āfiyet dībāsın aldı rüzigār
Egnüme virdi belā āvāresin ḥilķat gibi
4. Gerdiş-i eflāk ṭayy itdi sicil-i ‘ömrümi
Şol suṭürı maḥv olup ebter ķalan ḥüccet gibi
5. Merr-i eyyām-ı şühür u kerr-i a‘vām-ı dühür
Ķomadı tende mecāl ü rüḥda rāḥat gibi
6. Çökdi bünyād-ı beden bozuldı timşāl-i cesed
Deyr dīvārında yir yir maḥv olan şüret gibi

⁴ “Fāzlen kerīmā”: Yüce bir erdem. “Ez-kerem destem be-gİR im-rüz u vez-mā ruḥ metāb”: Bugün (yüce) kereminle elimi tut da bizden yüz çevirme.

⁵ “Ve lekad evhaynā ilā müsā en esri bi **ibādī** fadrib lehum tarikan fil bahri yebesā (yebesen), **lā tehāfu** deraken ve lā taḥşā.”: (Firavun’un imana yanaşmaması üzerine) Mūsā’ya, “**Kullarımı** (İsrailoğulları’nı) geceleyin (Mısır’dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan **korkmaksızın**, endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç” diye vahyettik (Tā hā 20/77).

⁶⁹⁶ 172b.

7. İhtilâl irdi mizâca za' fa yüz tıtdı kavî
Kalmadı a' zâda hergiz kuvvet ü kudret gibi
8. Her biri dünyâ degerken bilmedüm kıymetlerin
Yoğ yire oldı hebâ ' ömr-i girân kıymet gibi
9. Tende tâbuñ var iken şarf it ma' ânî kimsene
Olmadın bî-çâre ben nâ-çâr u bî-tâkat gibi
10. Zâ' f-ıla üftân u hîzân ' ömr ser-ğadın geçüp
Bir ' aceb iklîme düşdüm ' âlem-i ğurbet gibi
11. Hiç ehlinde enîs ü âşinâdan kimse yoğ
Bulmadum hergiz birinde üns ü yâ ülfet gibi
12. Hânümân-ı dil yıkıldı kalmadı tās üzre taş
Dest-i cevr-i devr-ile vîrân olan mülket gibi
13. Ceş-i hicrân eyledi nālân vücūdum kişverin
Mülk-i dilde leşker-i cevr itdüğü ğâret gibi
14. Ten hişârın toğ-ı ğam yıkdı ' aceb bu ki henüz
Diñmez âhum ğulğulı şâm u seher nevbet gibi
15. Dikilür burc-ı bedenden yir yir itdükçe fiğân
Âh-ı dil-süzum duğhâni göklere râyet gibi
16. Geldi idrâke hâlel gitdi meşâ' irden şu' ür
Kalmadı a' zâda hergiz sem' u yâr u büt gibi
17. Bir zamân idi ki bil güzer

Görinürdi her kenârı gülşen gibi

18. Şimdi ol hâlâtun oldu cümlesi h^wâb u hayâl
‘ Âlem-i rü’yâda idrâk olınan hâlet gibi
19. Bezmgâh-ı üns iken şimdi gelür görsem baña
Şahn-ı gülzâr-ı İrem beriyye-i vahşet gibi
20. Nağme-i bülbül ferağ-bağş-ı sürür-encâm iken
Ġam-fezây oldu şadâ-yı büm-ı pür-nekbet gibi
21. Görmez oldum revnağ-ı eyyâmdan ‘ ayn-ı eşer
Gözüme dünyâ görünür ġayr-ı mâhiyyet gibi
22. Şanuram âfâkı tutdı nâr-ı âşüb-ı fiten
Dem-be-dem zeyl-i ufukda görinen humret gibi
23. İşk-i pür-hün ser-be-ser tutdı cihân eknâfını
Sine-i süzânum içre âteş-i hasret gibi
24. Mülk-i şihhatde iğâmet müddeti oldu tamâm
Görinen şimdi ‘ adem iklimine riğlet gibi
25. ‘ Âlem-i kevn ü fesâd aşhâbına mevt ü fenâ
Muğtezâ-yı hüküm-i tab‘ u mücib-i hilğat gibi
26. Bu güzergâh-ı fenâ şahnında ümmid-i beğâ
Eylemek fikr-i muğâl ü bâtıl emniyet gibi
27. Virse devrân-ı zemâmın kabza-i tedbir ki

¹⁹ b: vahşet: pür-vahşet Y.

²⁷ a: virse: virse ger Y.

Görmeseñ hergiz cihānda zaḥmet ü şiddet gibi

28. Olsa mir'at-ı cemālün māye-i ehrām-ı qaşır
‘Ayn-ı ‘ālem görmese ‘ömrinde ol rif‘at gibi

29. Şun‘-ı bî-hem-tāsına nisbet görine nāzıra
Tāq-ı Kısra deyr-i Qayşer muhtaşar şan‘at gibi

30. Şanma kim dest-i ḥavādiş aña te’şîr itmeye
İrmeye eyvânına bir fitne vü āfet gibi

31. Necmün olsa sa‘d-ı ekber menzilün evc-i Zuḥal
İrmeye iqbāline edbār u yā ric‘at gibi

32. Ferqadına hem-ser ü Cevzāya olsañ hem-‘inān
Āsumān olsa yirün mihr-i felek türbet gibi

33. Āfitāb-ı ‘ömrüne nā-gāh irer bir gün kūsūf
‘Āleme tābān iken nūrın kıllur zūlmet gibi

34. Dās resminde felekde görinen şekl-i hilāl
Hāşıl-ı ‘ömrini ḥalkuñ biçmege ālet gibi

35. Yā kemān-ı kabza-i kudretdür ehl-i ‘āleme
İtmege tîr-i qazā vü nāvek-i miḥnet gibi

36. Bezm-i gîti ehlinün yā kâse-i a‘ mālghāh
Eksilüp geh tılduğın iş‘ār ider āyet gibi

37. Bil ki cümle heykel-i eflāk ü evzā‘-ı nücūm
‘Ālemün şekl-i fenāsın resm ider hey‘et gibi

38. ʿ Āleme bī-hūde baḡma eyle imʿ ān-ı nazar
Şunʿ -ı üstād-ı ezelde manzar-ı ḡayret gibi
39. Her biri zerrāt-ı ekvānuñ lisān-ı ḡāl-ile
Keşf ider sırr-ı cihānı nāṭıḡ-ı ḡikmet gibi
40. Meskenet ḡākini iksīr-i saʿ ādet bil şaḡın
Eyleme cāh u celāle meyl ü yā raḡbet gibi
41. Vāḡıf olmaz bārgāh-ı ʿ ālemüñ tertībine
Bilmeyen şaff-ı niʿ āli mesned-i ʿ izzet gibi
42. Saʿ y ḡıldum fehm-i rümüz-ı kāʿ ināta gerçi kim
Künh-i esrārına irmez ʿ aḡl u yā fikret gibi
43. ʿ İlm [ü] ʿ irfān mesleginde eyledüm saʿ y-ı cemīl
İtdüm erbāb-ı hüner itdükleri himmet gibi
44. Keşf-i esrār-ı ḡaḡāyıḡda besī çekdüm iʿ nā
İtmedüm ol bābda ihmāl ü yā ḡaflet gibi
45. Mirşad intizārum oldı ḡāh evc [ü] geh ḡaziz
Cüst ü cūda işler itdüm ḡārıḡ-ı ʿ ādet gibi
46. Mevḡif-i ḡayretten özge bir maḡāma irmedüm
Müntehā-yı rāh-ı ʿ irfān ʿ ālem-i ḡayret gibi

697.

Sābıḡān Müfti-i Enām Olan Naḡire-i Ḳadrī Efendi Merḡūm

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

⁴² a: Bu mısraın vezni bozuktur.

⁶⁹⁷ 173b.

1. Şāf-dil olup sebük-rūḥ olmayan rūşen gibi
Tīre-ṭab^ç olup girān cān olmadur dīden gibi
2. Çıksun āvāzuñ sürūdāsā şafā-baḥş olmada
Bulma şöhret vaḥşet-engīz olmada şīven gibi
3. Aḥvel olma ġayr-ı ṭab^ç -ıla şaḫın mir'ātveş
Kendü ^ç aybuñ gözle ^ç aver oluban sūzen gibi
4. Halka gibi kimsenüñ kapısına urma kulaḫ
Baḫma hem-sāyeñ serāyından yaña revzen gibi
5. Berf ü bārāna seferlerde [sen] ^ç üdveş ol siper
Nāzik olup sāye-perverd olma pīrāhen gibi
6. Āsiyāveş bī-sitiz olup ögütme bulduġuñ
Hırde-bīn olup daḫıka gözle pervīzen gibi
7. Zer gibi sūz u güdāz içre şafādan raḫşa gir
Pür-güzer olma yolında nem kapup āhen gibi
8. Tīr-i bārāna ġuşādedür siper ol gül gibi
Olma lertzān şaġlu şollu tīġ-ıla sūsen gibi
9. Tīr vehminden zere gibi ser-ā-pā olma çeşm
Yüzüñi burtarma ṭa^ç n-ı nīzeden ḫalkān gibi
10. Kārzār olsa gözüñi gözleme sev fārvār
Tīrden geç ^ç azm-i düşmen eyleseñ demren gibi
11. Çarḫiye yalıñ olup çık tīġ-ı āhen-dil gibi
Düşmene başın ḫabā it güz-i rüyīn-ten gibi

12. Sîm-tenle olma hem-pehlû kabâ-yı zer gibi
Arğa vir pülâd-ı dil serverlere cevşen gibi
13. Cevher-i şemşirveş merdâne ğarķ-ı âhen ol
Zîver ü zerle müzeyyen itme kendüñ zen gibi
14. Hâkim olsañ ‘ ilm gibi kes tereddüd ‘ ırķını
Cânib-iseñ birine meyl itme vehm ü zan gibi
15. İstiķâmet virmek istersen mizâc-ı ‘ âleme
Gâh zaķm u gâh merhem fikrin it reg-zen gibi
16. Hâr-püştasâ dürüş ol gâh kâķum gibi nerm
Düşmene luķ itme olma dostu düşmen gibi
17. Râst ķıl ķânûnı şaķla perde-i sâzende ol
Egri baķma saña dem-sâz olana ney-zen gibi
18. Tîr-i pertâbî gibi himmet periyle menzil al
Bir ķadem varup yine dönem girü segzen gibi
19. ‘ Âlemi bend it ‘ asîveş rişte-i ümmîdle
Hisset-i tab‘ ile kaķ‘ itme recâ’ilen gibi
20. Âhenîn müşt-ile kim ğayra virür-se inkisâr
Kendü_eliyle kendüyi âzürd’ider hâven gibi
21. ‘ Âķil-iseñ telķe şabır eyle olma türüş-rû
Şehr-i şür-engîze mâyil olma tıfl oğlan gibi
22. Zulmet içre gün geķürme ķulle-i Lübnânleyin

Mehbiṭ-ı nūr-ı Ḥudā ol Vādī-i Eymen gibi

23. Nefs-i ḥissetle ḥayālāsā kūdūret baḡlama
Maṭla‘ -ı envār-ı ‘ayn ol [kim] dil-i rüşen gibi

24. Kendüyi deryāleyin cem‘ eyle temkīn ehli ol
Yāve-gū olma hevāda ebr-i ter-dāmen gibi

25. Ḥāşılıñ taḡıtmasun virsūñ hevāda tefriḡa
Ayaḡuñ çek dāmen-i cem‘ iyyete ḥirmen gibi

26. Dolmasun dirseñ heves yiliyle gönül ḥānesi
Aç gözūñ baḡma hevādan cānibe revzen gibi

27. Gūşe-gīr ol perde özinden ḥicābı ref‘ kııl
Dūr-bīn ol görme kendūñ rü‘yet-i rüşen gibi

28. Nūr-ı maḡz olup ziyā virmek dilerseñ ‘āleme
..... ol ehl-i söze cān erit revḡan gibi

29. Ğayrılar söziyle germ olma şaḡın ḥammāmveş
Āteş-i sūz-ı derūnuñdan dem ur külḥen gibi

30. Almasun virsūn seni Ḳadrī aşıḡa rūzigār
İtme ser-keşlik hevāda pūr olup yelken gibi

698.

Ḳaşıde Ez-Ān-ı Şeyḡī Çelebi Raḡmetullāhi Te‘ālā Raḡmeten Vesī‘aten

Mefā‘ ilūn Fe‘ ilātūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ilūn

1. Eger ḥücūm-ı ecelden dilūm bulursa mecāl

⁶⁹⁸ 174b. İsen, Kurnaz: 3. Kaside.

- Diyem şenā-yı cemāl [ü] cemīl-i celle celāl
2. Velī ne ḥamdüm ola ki_elsen-i nebī vü veliy
Kemāl-i medḥ ü şenāsında buldı küll[i] kelāl
 3. Tezekkürinde döker ‘andelīb-i nātıқа per
Tefekkürinde şıdı şāh-bāz-ı ‘āķile bāl
 4. Ḥayāl-i tiz-nażar bir kılı hezār yarup
İrürmedi ceberūtına kılcā vehm ü ḥayāl
 5. Buṭün-ı sırr[ı-y-]ıla ‘aķl ü rüḥ-ı nūrānī
Zuhūr nūrı-y-ıla ‘arş u ferş māl-ā-māl
 6. ‘Aceb ne evvel olur ki_anda münderic-ābād
Zihī ne āḥir olur ki_anda müstemirr āzāl
 7. Ne baḥr-i şerḥine anuñ bulındı vaşf u kıyās
Ne zāt-ı pākine hergiz bulındı şı[b]h ü mişāl
 8. Cemāli nūrına yine Celālidür sātir
Celāli perdesinüñ kāşifi zuhūr-ı cemāl
 9. Ne’i tefekkür iderse figār küll[ī] figār
Ne’i ta’ aķķul iderse ‘uķül küll[ī] ‘ıķāl
 10. Muḥīṭ cümleye vü cümle bī-ḥaber andan
Delīl ḥalkā vü ḥalk āña kıılır istidlāl

² a: ki_elsen-i: k’olasın ŞHD.

³ a: nātıқа: nātıķā ŞHD.

⁶ a: ‘Aceb: Anda Y.

⁷ b: bulındı: göründü ŞHD.

⁸ a: nūrına: yüzine Y.

⁹ a: figār: fukūr ŞHD.

b: ta’ aķķul: tasavvur ŞHD, küll[ī]: cümle ŞHD.

11. Ne hikmetine muhālif ne kudretine mu‘in
Ne ‘izzetine fenā var ne hikmetine zevāl
12. Beşer ne şerh ide ol zātı kim kıılır vaşfi
Başiret issini şāmit feşāhat ehlini lāl
13. Qadīm haqqına hādīs hayāl ola taşvīr
Zihī taşavvur-ı bātıl u zihī fikr-i muhāl
14. Kemāl-i kudret anuñdur ki naqş-ı hayretten
Kemāl-i ‘acz-ile ikrār ider her ehl-i kemāl
15. Dilerseñ irmege tevḥīd-i zāta esmādan
Nazar şifātına kııl gör bedāyi‘-i aḥvāl
16. Çü kāf u nūn-ıla kevneyn nüşhasın yazdı
Pes Ādemüñ elifin kııldı ‘ayn-ı ‘āleme dāl
17. Çekildi şahñ-ı ‘adem şafḥasına haṭṭ-ı vücūd
Mişāl-i mazī vü istikbal oldı noқта-ı ḥāl
18. Cihān u cān u zemīn ü zamān ü mülk ü felek
Eşir [ü] ‘unşur u ğayb u şühūd ü ḥāl ü maqāl
19. Ne şerh idem ki tefāşil-i ‘ālemi cümle

¹¹ b: var ne hikmetine: vü ne mülketine ŞHD.

¹² a: ol: o ŞHD.

¹³ b: u:- ŞHD, fikr-i: hayāl-i ŞHD.

¹⁴ a: naqş-ı: naqş u Y.

b: ‘acz-ile: ‘acine ŞHD.

¹⁵ b: aḥvāl: ef‘āl ŞHD.

¹⁷ b: noқта-ı: süret-i ŞHD.

¹⁸ a: felek: melik ŞHD.

¹⁹ a: tefāşil: teqāşil Y.

Bu kevn-i cāmi' nūñ içinde eyledi icmāl

20. Hāḳāyık-ı felegūñ ' uḳdelerine kāşif
Deḳāyık-ı melegūñ nūktelerine ḥallāl
21. Ża' if ü ' aczle şıḳl-i tekellüfāta ḥamūl
Żalūm u cehl-ile ḥaml-i emānete ḥammāl
22. Emīn ü ' ārif ü ' ālim dem-i Mesīḥe ḳarīn
Fuzūl u ḥāyin ü cāhil dūm-i ḥar-ı Deccāl
23. Kebūd-ḥırḳa bu pīr-i sipihre eyle naẓar
Ki çarḥ urur dūn u gün bī-semā' vü bī-ḳavvāl
24. Neden döner dil-i ' ārif gibi felek dāyim
N' için-durur ruḥ-ı ' āşık gibi zemīn pā-māl
25. Ne ḥirmen oda urur şubḥ u şām nār-ı şafaḳ
Ne ' ömr ekinini biçer her ayda dās-ı hilāl
26. Bu nūr u fer-ile kim ḳurş-ı şems cevherdür
Ne cürmi var ki olur kesf irişse levn-i sıfāl
27. Nedür bu perdede her gice bunca şem' ü çerāğ
Çü perde götrile baḫḫāl gibidür ' ammāl
28. Ne iki peyk-i revāndur bu hindūy-ı kāfūr

²⁰ a: kāşif: keşşāf ŞHD.

²² a: ' ārif ü: ' ārif ü ' ārif ü Y, ' ālim: ' ālim ü ŞHD.

b: ḥāyin: ḥāyif ŞHD.

²⁵ a: ḥirmen oda: ḥirmene od ŞHD, şubḥ u şām: şām u şubḥ ŞHD.

²⁶ a: ḳurş-ı: cürm-i Y.

b: kesf: keşf ŞHD.

²⁸ b: getürür: geh getürür geh Y.

Getürür iletür elinde şahâyif-i a' māl

29. Bahār içinde nedendür dem-i şabā ' atṭār
Ḥazāna karşı n ' içündür yerüñ yüzi baqqāl
30. Kef-i şehāb-ıla şaçar nesīm ferrāşı
Zemīni pür-zer ü sīm itmege dūr ü le 'āl
31. Nebāt kanda bulur āb u ḥāk içinde şeker
Meges ne resme kıılır zehr-i ḥāra ta' biye bāl
32. ' Aceb degül mi ki ef' ī etinde var tiryāk
Bu ḳamu zehrle aña rīḳ-i ādemi ḳattāl
33. Ne vaşak
Ne buldı kııldı dem-i müşg-i nāfe-i ğazāl
34. ' İnāyetinden anuñ ' ankebūtdur nessāc
Kerāmetinden anuñ kirm-pīledür ğazzāl
35. Ḳamu ğarāyib-i mülk ü ' acāyib-i melekūt
Ki ' aql naḳline bulmaz ne mebdē' vü ne me 'āl
36. Bu cümle keşret-ile zerre zerre şāhiddür
Ki bir-durur bu ḳamu fi' le muṭlaḳā fa' āl
37. Ḳamu sebeb[de] Çalabdur müsebbibü 'l-esbāb

b: iletür: ilter ŞHD.

³⁰ b: dūr ü le 'āl: dūr-i le 'āl ŞHD.

³² b: zehrle aña: zehr il'ana ŞHD.

³³ a: Ne vaşak: Ne soydu giydi behāyī kabā-yı nife vaşak ŞHD.

b: nāfe-i ğazāl: nāfe gazāl ŞHD.

³⁴ b: kirm-pīledür: kirm-i pīledir ŞHD.

³⁷ a: Ḳamu: Ḳamuya Y.

Ne hāl olur-ısa oldur muḳallibü 'l-aḥvāl

38. Münezzilü 'l-berekāt u muḳassimü 'l-erzāk
Mübeddilü 'l-ḥarekāt u muḳaddirü 'l-ācāl
39. Ḥiṭāb-ı kavli nice[yse] degül maḥall-i cedel
Cevāb-ı fi' l ne resm-ile yoḡ muḥāl-i su 'āl
40. Ḥaḳīkat ehli iseñ Ḥaḳқа tut yüzüñ bir dem
Ḷo ṭapsun ılduza ḥāke müneccim ü remmāl
41. Felek muḥālif ola mı çü ḳahr ola nāzil
Melek te' aruz ide mi çü luṭf ide inzāl
42. ' İnāyet-i ezeli'dür ki feyz-i fazlından
Hidāyetine nebī vü resül ḳılur irsāl
43. ' Ale 'l-ḥuşuş Emīn-i zamān ümīd-i cihān
Şefi' -i müznib ü mücrim delīl-i zāyi' -i zāl
44. Çü toḡdı şems-i Muḥammed vücūd şarkından
' Adem ḡurūbına irdi zālām-i küfr [ü] ḳalāl
45. Beyāz-ı ḡurresidür nūr-ı ' ayn-ı cennet-i ' Adn
Sevād-ı ṭurresidür ḥūr-ı ' in cemāline ḥāl
46. Vücūdı olmasa maḳşūd cūd olmaz-ıdı

³⁹ b: resm-ile yoḡ muḥāl-i: resmeysel yok mecāl-i ŞHD.

⁴⁰ a: bir dem: dāyim ŞHD.

b: ılduza: Yıldıza Y, ılduza: ılduz u ŞHD, remmāl: kavvāl ŞHD.

⁴¹ a: ide mi: ider mi ŞHD.

⁴² b: resül: rusül ŞHD, irsāl: istidlāl Y.

⁴³ a: Emīn-i zamān ümīd-i cihān: emīn-i cihān ümīd-i zamān ŞHD.

b: zāyi' -i: zāyi' ü Y.

⁴⁶ b: maḥāl: mecāl ŞHD.

Vücüd[1] ‘ âlem-i mevcûd cünbişine maḥāl

47. Merām-ı ḡāyet-i aḡşā zihī ‘ ulüvv-i maḡām
Vuşûl-ı ḡurb-ı *ev ednâ* zihī kemāl-i vişāl
48. ‘ Aceb mi faẓl-i İlâh efḡālü ’r-rüsül kılsa
Çü dîn-i ekmel-i edyândur âl[i] ḡayrü ’l-âl
49. Çehâr şâḡibi kim çâr-rükn-i ‘ âlemdür
‘ Atîḡ ü ‘ Ādil ü ‘ Oşmân ‘ Aliyy-i zü ’l-efḡâl
50. Aña vü âline Ḥaḡdan taḡiyyet-ile selâm
Ḥisâb[1] çün ḡaḡarât-ı seḡâb [u] ‘ add-i rimâl
51. Çü cām-ı şî‘ r-ile Şeyḡi şarâb-ı tevḡîdi
Şu resm şundi şafâsına reşk ilete zülâl
52. Cevâhirüñ dökeḡör çün senüñ-durur bâzâr
Zamâne bâyi‘ vü cân müşteri cihân dellâl
53. ‘ Aceb mi fark-ı ḡelâl ü ḡarâm iden dirse
Hecâyâ nazm ḡarâm u bu şî‘ re siḡr ḡelâl
54. Efâzıl-ı ḡudemānuñ faẓâ ’ilin bilürüz
Velî li-küllî zamân [oldı] devlet ü ricâl
55. Bülûḡ-ı ‘ aḡl olıcaḡ dil-ber-i perî-şıfatı
Ḥabûlden ḡoya mı ‘ ayb-ı ḡâl ü yâ ḡalḡâl

⁴⁷ “Fe kâne kâbe kavseyni *ev ednâ*”: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralıḡı kadar, **yahut daha az** oldu (Necm 53/9).

⁵¹ a: Çü: Bu ŞHD.

b:Şu resm şundi: Bu resme şun ki ŞHD, şundi: şundi ki Y.

⁵³ b: Hecâyâ: Niceye ŞHD.

56. Görürse ʿayb-ı felek setr [ü] sedd ider ʿarîf
Hased-durur n'ola ger ʿa'n ider-ise cühhâl
57. Ğurūr kıılma ki seyf-i sühan degül kâṭıʿ
Çün itmeye kişi kâṭıʿ -ı ʿalâyık u eşğâl
58. Söz uzağ u kışacığ ʿömr ü azığ az iş çoğ
Zamâne fırsatı fevt itmedin kıl istiʿcâl

699.

Āfāk [ü] Enfüs Seyyid Nesîmî Raḥmetullâhi ʿAleyh
Mefâʿilün Mefâʿilün Feʿülün

1. Elâ ey dürr-i baḥr-i lâ-mekânum
Elâ ey laʿl-i kân-ı *kün fe-kânum*
2. Oğuyam diñlesin enfüs kitâbın
Ḥadîş[i] bes şaḥîḥdür oğuyanum
3. Ki her ne var-ise âfāk içinde
Var ol enfüsde yokdur imtiḥânüm

⁵⁶ a: ʿayb-ı felek: ʿayb u halel ŞHD.

⁵⁸ a: uzağ: uzak ŞHD, az: az u Y.

Mecmuada bulunmayıp ŞHD neşrinde olan beyitler şunlardır:

Vücüd dâyiresinde niğîn-i hâtem-i mülk

Elinde mühr-i hilâfet zihî atâ vü nevâl

Makâm-ı sıdk u adâlet hayâ vü ilm ü amel

Kemâliyile buların buluptur istikmâl

⁶⁹⁹ 176b. Bu şiir ND neşrinde yok. Köksal 2009:103-108. s.

¹ Kün fe-kân (kün fe-yekün) ibaresi “**Ol dediğinde hemen olur**” anlamına gelmekte olup Kurʿanʻda (Bakara 2/17, Al-i İmran 3/47, 59, Enam 6/73, Nahl 16/40, Meryem 19/35, Furkan 25/7, Yâ sîn 36/82, Müʻmin 40/68) ayetlerinde geçmektedir.

² a: Oğuyam diñlesin: Oğuyam diñleseñ FNS.

b: oğuyanum: oğuyyanum FNS.

4. Hüruf-ı ʿaql imiş bu maşdar eşyā
Yazılmış nüshā-i iki cihānum
5. Buyurdu şāh-ı merdān şîr-i Yezdān
Özin bileni yarlıgar o hānum
6. Tanıyan nefsinı tanur Hūdāsın
Dağı yarlıg ider şāh-ı zamānum
7. Kazā-y-ile qaderdür fiʿl-i niyyet
Hireddür ʿarş u kürsî rūh u cānum
8. Vücūduñdan taleb kıl levh-i mahfūz
Okuyam hikmet-i levh-i maʿānum
9. On iki burc-ile yidi kevākib
Olur başdan ayağa yidi şanum
10. Burūc içre ayak Hūtdur Hāmel baş
Kamer hem öykedür burc-ı zebānum
11. ʿUṭārid ṭabʿumuzdur Zühre bögrek
Yürekdür şems [ü] hūrşid-i tābānum
12. Ṭalaq oldu Zuhal Merrih hem oddur

⁵ a: o hānum: Oқан'um FNS.

⁶ b: şāh-ı: şāh FNS.

⁷ a: fiʿl-i: fiʿl ü Y.

b: rūh u: levh-i FNS.

⁸ a: Okuyam: Oqıyam FNS, levh-i: levh ü Y.

⁹ b: başdan ayağa yidi şanum: başından ayağ buydı şanum FNS.

¹⁰ a: ayak: ayağ FNS, Hūtdur: hūt u FNS.

b: öykedür: öpkedür FNS.

¹¹ a: ṭabʿumuzdur Zühre bögrek: ṭabʿumuz bögrek bu zühre FNS.

¹² a: oddur: od FNS.

Bağırdur Müşteri kıassām nişānum

13. Boyun Şerv u kıolum Cevzā bilürem
Bu sözde yok-durur zerre gümānum
14. Esed gögsi-durur emcek Sereţān
Bağarsık Sünbüle göbek Mızānum
15. Zeker ʿaķreb [ü] kıavs bud ceyd dizler
Aşıkklar delv olur ańla beyānum
16. Vücüdda balgām u şafrā vü sevdā
Kılur ğalbe olur ser-çeşme kıanum
17. Şağum maşrıķ şolum mağrib yemīn öñ
Baş üstün şol yesār üstün kıabanum
18. Göñül kıuţbı-durur gerdūnda gerdān
Görinür arkıadağı keh-keşānum
19. Meşelde tenümüzdür yedi kıat yir
Ağaçlar tüy olur dağ üstüñ¹⁹ānum

b: Bağırdur: Baķarsık FNŞ, kıassām nişānum: göbek mızānum FNŞ.

¹³ a: boyun: boyum FNŞ, bilürem: bilürmen Y.

b: yok-durur: yok durur FNŞ.

¹⁴ a: gögsi: gögsüm FNŞ, emcek: emçek FNŞ.

b: Bağarsık Sünbüle: Baķarsık müşteri FNŞ.

¹⁵ b: Aşıkklar: Aşıkklar FNŞ, delv olur ańla: delvdür bellü FNŞ.

¹⁶ a: şafrā vü sevdā: sevdā vü şafrā FNŞ.

b: ğalbe: ğalye FNŞ.

¹⁷ Bu beyit FNŞ'de şu şekildedir:

Şolum mağrib şağum maşrıķ yemīn anuñ

Baş üsti şol yesār üsti dabanum

¹⁸ a: Göñül kıuţbı-durur: Göñülün kıuţbıdur FNŞ.

b: arkıadağı: arkıada geh FNŞ.

¹⁹ a: tenümüzdür: kıab'umuzdur FNŞ.

b: tüy: tüg FNŞ.

20. El ü ayak kamu işlerde kâmil
 Çulâğ oldu nâyib göz dîdebânım
21. Felek atamız [u] kabır anamuzdur
 Kamu eşyâ karındaş mihribânım
22. Tevârîh beyyinât gerdiş tevaqquf
 Olur bir nüktede ey nükte-dânım
23. Karañu kayğudan şâzlık ışıkdan
 Olur bâtın nihân zâhir ‘ıyânım
24. Yine tırnağ u dişler oldu ma‘den
 Süñüklerde ilikler oldu kânım
25. Vücûduñ çâr faşıl oldu ‘anāşır
 Bulut öyke yaşum yağmur yağanım
26. Bulut tek gögreği olsa başumda
 Çağılmış berç olur ra‘d-ı fiğânım
27. Muṭī‘dür muṭma’în mülhimme cāsūs
 Olur levvâmede muḳbil nişânım

²⁰ a: El ü ayak: El ayağdur FNŞ.

b: nâyib: nâ’ib FNŞ.

²¹ a: kabır anamuzdur: ğabrâ anamuz FNŞ.

b: karındaş: birâder FNŞ.

²³ a: Karañu: Karañgu FNŞ, şâzlık: şādlig FNŞ.

²⁴ a: tırnağ: tırnaç FNŞ.

b: Süñüklerde ilikler oldu kânım: Olur bir nüktede ey nükte-dânım FNŞ. Köksal, Nesîmî Divanı’nın Bakü neşri ile karşılaştırma yaparken bu mısraın “Semeklerde ilikler oldu kânım” şeklinde olduğunu belirtmektedir.

²⁵ a: Vücûduñ: Vücûdum FNŞ, çâr: dört FNŞ.

b: Bulut öyke: Bulud öpke (?) FNŞ.

²⁶ a: Bulut tek: Bulutuñ FNŞ, başumda: yaşumda FNŞ.

b: olur: urur FNŞ, ra‘d-ı: ra‘d u FNŞ.

28. Olur başda heves her biri dihkân
Yavuzlık egrilik güm-reh gümānum
29. Tevehhüm ‘Azrā’îl fehmüm Mikā’îl
Ki İsrāfil-durur nuṭṭ u zebānum
30. Hıreddür Cebrā’îl mürsel dilimüz
Gönül içre-durur rāz-ı nihānum
31. Olupdur yedi iklīm yedi a‘zā
Gönül tahtındağıdur ‘aşk nişānum
32. On iki ay tolar bir [ıl] dükense
Olur ebced bu sîn ü şîn nişānum
33. Kelām-i İzīdiden nāzil oldı
Otuz iki olur ḥarf-i lisānum
34. Mufaşşal şūret oldı zāt-ı mücmel
Şıfāt u zāt imiş cism-ile cānum
35. Uyanık ‘ilmden uyḥu ‘ademden
Ki dānā cennet ü ṭamu nādānum

²⁸ a: biri dihkân: biride kan FNS.

b: Yavuzlık egrilik güm-reh gümānum: Eger mā ḥūlyā (...) de kanum FNS. Köksal, Nesimî Divanı'nın Bakü neşri ile karşılaştırma yaparken bu mısraın "Eger mā ḥūlyā be-deh nişānem" şeklinde olduğunu belirtmektedir.

²⁹ a: Tevehhüm: Tefahhüm FNS.

b: nuṭṭ u: nuṭṭ-ı FNS.

³¹ b: tahtındağıdur: tahtı dağıdur FNS.

³² a: tolar: dolar FNS. [ıl]: Köksal 2009: s. 107'den yararlanılmıştır.

³³ a: İzīdiden: İzīdī z'ān FNS.

b: Otuz iki olur: Sī vü dü evvel ol FNS, lisānum: zebānum FNS.

³⁴ b: Şıfāt-ı: Şıfāt u Y.

³⁵ a: Uyanık: Uyanık u Y, Uyanık ‘ilmden: Karanḳu kayḳudan FNS.

b: Ki dānā cennet ü ṭamu: Bilüñ uçmağımış damu FNS.

36. Mülevveşler cāhiller dīv ü şeytān
Arılardur melek ʿilm ü imānum
37. Şavaşmaqlık talaşmaqlık itişmek
Kamu itlik-durur ādem nişānum
38. Tevāzuʿ ādemi kılan tekebbür
Ġazablanmağ dağı olur yılanum
39. Hased tutmağ toñuz ayu şıfatlu
Karıncı hırslarum kīne çıyanum
40. Şıgırlık çok yimek şehvet eşeklik
Yavuz kurd dilki[yi] hīle kılanum
41. Karılık kış u yay oldu yigitlik
Tıfıllık yaz olur mişl-i cevānum
42. Vücūdum şehrinüñ cellādı dışdür
Ne kim loğma şalar çeyner dehānum
43. Ezel evvel ebed pāyān [u] āğır
Cesed aşğar cihān ekber revānum
44. Ezel dervāzesi ricʿ at kılanum

³⁶ a: Mülevveşler: Mülevveşler ü Y.

b: ʿilm ü: ehl-i FNŞ.

³⁷ a: Şavaşmaqlık talaşmaqlık itişmek: Şavaşmeklik deleşmeklik idişmek FNŞ.

³⁸ a: ādemi kılan: ādem u kablan FNŞ.

b: Ġazablanmağ: Ġazablanmağ FNŞ, olur yılanum: irür ılanum FNŞ.

³⁹ a: tutmağ toñuz: dutmağ doñuz FNŞ, şıfatlu: şıfatdur FNŞ.

⁴⁰ a: Şıgırlık: Şağırılığ FNŞ, çok: çoğ FNŞ, eşeklik: eşeklik FNŞ.

b: kurd: kurd u Y. Bu mısra FNŞ’de şu şekildedir: Yavuz hū kurd hīle tilki kolanum.

⁴¹ a: Karılık: Kırılmağ FNŞ, yay: yaz FNŞ.

b: Tıfıllık: Tıf(i)llik FNŞ, yaz olur mişli: yay-ımiş kehl [ü] FNŞ.

⁴² b: kim: ki FNŞ, şalar: şunar FNŞ.

⁴⁴ Bu beyit FNŞ’de yok.

Ebed kâşânesi seyrân kılanum

45. Hâber bulmuş Nesîmî dir ʿarefnâk
Olaruñdur dilümde tercemânum

46. Hudâ şaqlar Nesîmî sırr içinde
Felek fânî-durur Bâķî o hânum

700.

[?]

Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün

1. Cenâb-ı Haķķa gördüm irtiḥâlin mevti târîḥin
Didüm itdi beķâya ʿazm Emâni fi-emânillâh

701.

[?]

Feʿ ülün Feʿ ülün Feʿ ülün Feʿ ül

1. ʿUķûbet konem ḥaşm-râ ber-günâh
Nevâziş konem çün şevved ʿözr-ḥʷâh

⁴⁵ a: Nesîmî dir: Seyyid aydur FNŞ.

⁴⁶ Bu beyit der-kenar olarak yazılmış. a: Nesîmî: Nesîmî'yi FNŞ, içinde: içre FNŞ.

b: o hânum: Oķan'um FNŞ.

Mecmuda bulunmayıp FNŞ'de olan beyitler şunlardır:

Sümeķ toprağ u diş yildür setekrîr (?)

Olur od ķan u et âb-ı revânum

Ḥayâlün naķşıdur cümlesi tezvîr

Yavuzlık egrilik güm-reh gümânum

Olur perhîz arı tãʿ at Hudâ'ya

Bulupdur ḥalvet [ü] ʿuzlet revânum

⁷⁰⁰ 177b. Der-kenâr olarak yazılmış. Emâni adlı birisinin ölüm tarihi verilmiş.

¹ Beyte göre Emâni'nin ölüm tarihi Hicrî 1010'dur.

⁷⁰¹ 177b. Bu beyit de der-kenâr olarak yazılmıştır.

¹ Günah işlediğinde düşmana ceza, özür dilediğinde ise şefkatle davranırım.

702.

[Na' imi]

Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün

1. İdrāk derk ey dil vaqtı ki erādā şod
Terkīb kerd peydā nev' i ki şod
' Ābid be mesken-i ħod bā āncā āşenā şod
Ervāĥ-i merdümānī kez dām-i ten cüdā şod
Ey ħāce ħiç dānā tā ba' d ez ān kucā şod
2. Kez ħaĥķī zi-Faẓl eş zāhir çü şod zi her tenī
Der eĥsan-i cemāaleş binmūd çehre-i vey
Ez sufliyeş be-' ulvī ŧālib peyāberī
Ger būd ħāne eş bed behr-i çī reft der vey
Ver būd ħāne nīkū ez vey be der cudā şod
3. Bi' l-ĥuvve zāt-ı bī ħūn zed şu' le tā fūrūzed
Cümle teşehuşāteş bī dāneş eş besūzed
Dāneş nekerde ħāşıl key çehre berfūrūzed
Ney ney ki durrī-yi mā ber cübbeyi bedūzed

⁷⁰² 178b.

¹ Ey gönül akli idrak ettiğinde,
Bir nevi karışım elde edildi.
İşte orada abid kendi menzili ile tanıştı.
İnsanların ruhları orada bedenlerden ayrıldı.
Ey derviş bundan sonrasının ne olduğunu biliyor musun?

² a: Bu mısraın vezni bozuktur.
Her vücutta Hakk'ın fazlı ortaya çıkar.
Cemalinin en yüksek mertebesinde yüzünü gösterdi.
En alt mertebeden en yüce mertebeye kadar peygamberliğe talip idi.
Onun evi kötüyse de başka nereye gidebilirsin?
Eğer evi güzel olsaydı neden oradan ayrıldı?
³ Kanser olan vücut yanmak için kendini alevlendirdi.
Bütün özellikleri bilgisizliği yüzünden yansın diye,
Bilimi elde etmeyen nasıl yaksın yüzünü?
?
?

Bî ihtiyâr-ı şâhib deh rûze-yi qabâ şod

4. Ecrâm-i çarḥ-i gerdûn ez mihr tâ be mâhî
Taqsîm-i seyr dârend ez kısmet-i İlâhî
Ez ḥâk-i pâk-i âdem ez nev' i her giyâhi
Ez ' âlem-i cemâdî nâ-gâh ḥâk-i râhî
Ez ḥîştên sefer kerd çün neşv ü çün nemâ şod
5. Maqsûd ez âferineş zân gül 'uzâr-ı nâgeh
Ez şeş cihet her şey der-heşt cân u âgeh
..... zed ü ki kereded er kiştzâr-ı âgeh
Şod to' me-yi behâyem bî ihtiyâr nâgeh
Vez to' me çün behâyem ü nîz bârhâ şod
6. Bâz âmed ez erâdet bî ters ü ḥavf u bîmî
Ber-ḥasb-i ḥükm-i Şâni' ber şüret-i behîmî
Zû dâşt ü be insân her nev' u her yaqînî
Çün to' me-yi beşer şod der şurat-ı mehîmî
Zân nuṭfe geşt peydâ ân nuṭfe naqş-i mâ şod
7. Ez âsumân-i çârum nûr-ı semâvî âmed

⁴ Felekteki bütün yıldızlar güneşten aya kadar,
Her birisi gezme payını Allah'tan almıştır.
Âdemin pak toprağından bitkilerin her çeşidi,
Bu cansız âlemden birden yolun toprağı olursun.
Eğitip geliştiğinde kendinden dışarıya yola çıktı.

⁵ Bu yaradılışın amacı o gülistandan.
Altı cihetten her şeyi onda sonsuz olacak.
?

Bir anda hayvanların yemi oldu.
Bu yemden dolayı o da defalarca hayvan gibi oldu.
⁶ Herhangi bir korkusu olmadan iradetten geldi.
Yaradanın hükmüne dayanarak siyah saçları ile geldi.
Çünkü o insane her türlü güveniyordu.
Korkulu bir şekilde insanın yemi olduğunda,
O nutfe peyda olduğunda o nutfe biz oldu.

⁷ Dördüncü gökten (gökyüzünün dördüncü katından) asumani (semavi) bir ışık geldi.
Sevgilinin levhaları birbiri ile eşit geldi.
Onun yakınlığının taksiminden Fatıha Suresi düşer.
Nefslerimize İlahi ruh geldiğinde,

..... levh-i cānān yek yek müsāvī āmed
Takṣīm ez yakīneş *seb 'al-meşānī* āmed
Der nefṣ-i mā çü peydā Rūḥ-i Ḥudāyī āmed
Ān rūḥ ḥiştēn rā ez ḡayb reh-nümā şod

8 . Ref' at çü yāft ādem āmed hemī ṭuhūreş
Dād ez şarāb-i vaḥdet sākī-i ān ṭuhūreş
Zāt-ı Ḥudā şod eẓher zi āyāt-ı nūreş
Secde-yi hezār 'ālem peydā şod ez ṭahūreş
U ber heme çü sulṭān sulṭānı pīşivā şod

9. Ma' rifet ü şadākat çün nīst kār-ı kesī
Der mezḥeb-i ṭarīkat nīst
..... kū kerd ḥayr besī
Der 'ālem-i ṭabī' at ḥāşiyeti vü kesī
Ḥāşıl çü kerd nāle der 'ālem-i beḡā şod

10. ḥilḡat-i ādem der ḡal' ā dīd ḡod rā

O ruh kendine gaybtan kılavuz oldu.

“Ve lekad āteynāke **seb'an** minel **mesānī** vel kur'ānel azīm (azīme).”: Andolsun, biz sana **tekrarlanan yedi** āyeti ve büyük Kur'an'ı verdik (Hicr 15/87). Seb'al-meşānī ibaresi “tekrarlanan yedi” anlamındadır. Bu ibare çeşitli şekilde tefsir edilmekle birlikte umumi kanaat bu ibarenin “Fatiha'nın yedi ayeti” olduğudur. (Bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. 139.)

⁸ İnsan yüceldiğinde ona arınmak gelmektedir.

Saki ona birlik şarabından arınma verilecektir.

...

Onun pak olmasına binlerce kez secde edildi.

O herkese sultan oldu herkesin sultanı oldu.

⁹ Marifet ve sadakat herkesin işi değildir.

...

...

Tabiatın dünyasında hususiyetler ve insanlar

Elde edildiğinde dünyada baki oldu.

¹⁰ İnsanı yaratırken kendini boşlukta gördü.

Fazl' dan dolayı başında tēc-ı le' amruk gördü.

Meydanda bulunan aynada kendi güzelliğini gördü.

Kendi sıfatlarında kendini gösterdi.

Bir uykudan sonra vücut Allah'ı gördü.

“**Le amruke** innehum le fi sekretihim ya' mehūn (ya' mehūne).”: (Melekler Lūt'a): “**Ömrüne andolsun** ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla

Tāc-ı *le‘amruk* ez fażl ber farq dīd ḥod rā
Ber āyīne miyān dīd eḥsan cemāl-i ḥod rā
Çün der şifāt ḥod rā celve-i dād ḥod rā
Ba‘ d ez Ḥudā pey-i ten cān nāzır-ı Ḥudā şod

11. Kez pey-revi-yi İblīs kerd ez ğalaṭ der-i şehr
Ez ḥūr u nūr-ı ğılmān maḥrūm mānd bī behr
Vez mā u men giriftār bīrūn futād zīn şehr
Çün ez ser-i tekebbūr pūşid kisvet-i ḳahr
Maḳbūl-i dīv geşt ū merdūd-i kibriyā şod

12. Ez ḥaṭ-ı ḥūr u ğılmān dāred eger beyānī
Ez Kevşer-i vişāleş ḥurd āb-i zindeġānī
Ān nīk-baḥt kū yāft īn ‘ōmr-i cāvidānī
Bā ū bemāned dāyem der ‘ālem-i ma‘ānī
Ān naḳş u ān şifātī kū yādī āşenā şod

13. Ender reh-i ‘ibādet bākī kesī hezār est
Ger şevḳ-i vaşl-i cānān çün şem‘ der güdāz est
İmen zi ḥavf mevtest fāriġ zi kirdār est
Der mesned-i celālet sulṭān-ı bī niyāz est

seni dinlemezler)” dediler (Hicr 15/72). Metinde “*le-‘amruk*” ifadesi Hz. Peygamber için kullanılmıştır.

¹¹ Şeytanı izlemekle yanlış yaptı.

Huriler ve gılmanların nurundan mahrum kaldı.

Benliğe esir düşüp bu şehirden çıktı.

Çünkü kibre kapılıp kahır kıyafeti giydi.

Devler tarafından Kabul edilip Allah tarafından reddedildi.

¹² Eğer huri ve gılmanlardan bir satırlık yazısı olsa,

Vuslat Kevser’inden hayat suyunu içti.

Bu sonsuza dek süren yaşama bulan o mutlu kimse,

Daima mana âleminde bulunacak.

O nakış ve sıfatlar ona aşına oldu.

d: Bu mısraın vezni bozuktur.

¹³ İbadet yolunda baki olabilmek için,

Cananın vuslat şevki olan kimse mum gibi yanmaktadır.

Ölüm korkusu olmayanın Allah korkusu olmaz.

Yiğitliğin mertebesinde kimseye muhtaç olmayan sultandır.

Kötü huylardan ayrılan yüce ruh oldu.

c: Bu mısraın vezni bozuktur.

Rūh-i buzurgvārī kez hūy-i bed cüdā şod

14. Ān nuṭṭ-i cāvidānī kender lisān negunced
Ān nuṭṭ-i cāvidānī kender zebān negunced
Vān maṭla‘ -i ma‘ ānī kender beyān negunced
Īn Rūh-i lā-mekānī kender mekān negunced
Güm-rāh mand cāhil gūyī rū hevā şod

15. Benger be şun‘ -i Şānī‘ kīn heft çarḥ-i gerdūn
Īn ḥüsn-i bī nihāyet āred zi ḥiş birūn
Şod ḥāk-i rāh-i emīn der felek-i Kāf be hūn
Dīdī Na‘ imī āḥir kez gerdeş-i felek çün
Nā-gāh ḥāk-i rāh-i cām-i cihān-nümā şod

703.

Yūnus Emre Sırruhu ‘ Aleyhirraḥme

8’li Hece Ölçüsü

1. Gel berü gel Ḥaḫdan yaña
Dön hey gönül şimden girü
..... emcek nefis aḡusın
Ḳan hey gönül şimden girü

2. Bilmez misin öliceğün

¹⁴ Lisana sığan o ebedî söz,
Dile sığan o ebedî söz,
Anlatılmayan o manaların matlai,
Hiçbir mekāna sığmayan bu mekānsız ruh,
Cahil olan yolda kaldı arzuya kapıldı.

d: Bu mısram vezni bozuktur.

¹⁵ Yaradanın işine bak ki yedi feleği,
Bu sonsuz ḥüsn ve güzelliğini kendisinden çıkartmaktadır.
Emin’in yolunun toprağı oldu Kafdağı’nın kanı oldu.
Naīmī gördün mü feleğin dönmesinden,
Birden dünyayı gösteren kadehin yolundaki toprağı oldu.

c: Bu mısram vezni bozuktur.

⁷⁰³ 179b. Bu şiir YD, AYD ve Köksal neşrinde yok.

Toprak olup olacağıñ
İtdüklerüñ dutulacağıñ
..... hey gönül şimden girü

3. Yapış bir mürşid eline
Ne_isterseñ anda buluna
Zāt[uñ] ile dīn yolına
..... hey gönül şimden girü

4. dünyānuñ varından
Tuyğıl erenler sözinden
..... günāh gözinden
..... hey gönül şimden girü

5. Bunca zamān yidüñ
.....
Yūnus.....
..... hey gönül şimden girü

704.

Bākī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Cur' adān-ı abdāla gerçi maḥzenü 'l-esrārdur
Rind-i dūrd-āşāma sāğar maḥla' u 'l-envārdur

2. Gülsitān-ı bezme sāğar ğonca-i sīr-āb ...
Āteşin ruḥsārı sākīnūñ de bir gül-nārdur

3. Her gedā-ḥab' anlamaz āyīn-i Cemdür bezm-i mey
Bunda bir şāhāne ḥavr u özge 'ālem vardur

⁷⁰⁴ 179b. Küçük 1994: 58. Gazel.

² a: ...: ise BKD. BKD neşrinde beyit sıralaması şu şekildedir: 1-2-3-5-6-4-7.

4. Mîhr-i ʿ âlem-tâb olupdur ol büt-i mehveş bugün
Aña nisbet mâh-ı enver şûret-i dîvârdur
5. Dâm-ı âgûş içre düşmez ol tezerv-i hoş-ıırâm
Dâne-i eşküm egerçi lülü ʿ-ı şehvârdur
6. ʿ Aşk-ile kıaddûn büküp Zü ʿn-Nûn-ı vaqt olsañ yine
Kâm-rân ol kimsedür kim Mâlik-i Dînârdur
7. Ol şanemden Bâkıyâ bir buse daʿ vâ kııl yürü
Söylemezse öp hemân ağızın sükût ikrârdur

705.

Ḳıṭʿ a-ı Fuzûlî

Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilün

1. Dehr bir seylâbdur mülḥaḳ ʿ adem deryâsına
Biz ki ser-gerdânuz ol seylâba düşmiş ḥâr u ḥas
2. Çizginir ḥâr u ḥas ol seylâbe olduḳça revân
Yetmeden deryâya râḫat mümkün olmaz bir nefes

706.

Ve Lehu

Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün Mefâʿ ilün

1. Kef-i ḥırş-ıla dâyim dâmen-i dünyâ-yı dñn itseñ
Zamâne şür-baḫt eyler seni peyveste deryâ tek

⁷⁰⁵ 179b. Kenan Akyüz vd. 1997: 15. Mukattaat.

² a: seylâbe: seylâb FZD.

⁷⁰⁶ 179b. Kenan Akyüz vd. 1997: 20. Mukattaat.

¹ a: itseñ: tutsan FZD.

2. Mülevveş olmayup tecrîd ile çıksan bu ‘âlemden
Seni Zâl-i felek hürşide cüft eyler Mesîhâ tek

707.

Fuzûlî

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

1. Fuzûlî ğamze-i merdüm-küşüñden iltifât ister
Şanur kim iltifâtı raħm olur ħurbâna ħaşşâbuñ

708.

[?]

1. Tarab-i nev-civân zi-pîr-i mecûy
Ki diger nâyed âb-i refteh becûy

709.

[?]

1. Zer‘ -i dil vaħt-i
Ne ħarâmî çünân ki

710.

Rübâ‘ i-i Ħayyâm

Ahreb

⁷⁰⁷ 179b. Kenan Akyüz vd. 1997: 158. Gazelin makta beyti.

⁷⁰⁸ 179b.

¹ Yaşlılarda, gençlerde olan taravet, tazeliği ve sevinci arama ki, Dökülen su bir daha asla çeşmeye dönmez.

⁷⁰⁹ 179b.

⁷¹⁰ 180a.

1. Çehâr haber ki aşl menâfi‘ est menâl
Neyerzed ân bi-çehâr dîger bi-âhir hâl
Beğâ-yı telhî-yi merg ü ‘amel bi-hiclet-i ‘üzl
Güneh bi-şerm-i nidâmet ‘atâ-yı bezl-i su‘âl

711.

Қıт‘а

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Guftem revem ziyâret-i pişingân kunem
Bâşed ki râhatî resed ez rûheşân bi-men
2. ‘Aқlem şinîd ü goft ki binşin bi-cây-ı hîş
Ven der haţar bi-herze miyendâz cân u ten
3. Âhir zi zindegân be çe hil‘ at reside‘î
Tâ gosterend der қademet mordegân kefen

712.

Şeyh‘ Abdullâh-ı Enşârî nevverâ merқadehü

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Deh çîz şart-ı ma‘rifet est şıdқ bâ hudâ
Bâ halk hulk bâ ten-i hod қahr dâ‘imâ

¹ Menfaat ve mal sahibi olmanın dört temeli (haberi) vardır. Onların en son ulaşacağı hâl (mertebeye) değmez. Ölümün acı bekası uzlet eyleminin utandırıcı olması, Günahın pişmanlık utanması sorunun bağışlayıcı olması.
⁷¹¹ 180a.

¹ Geçmişleri ziyaret edeyim dedim.

Belki ruhlarından bana huzur geçecek.

² Aklım bunu duyup otur yerine dedi.

Vücudunu ve ruhunu rezillik yolunda tehlikeye atma.

³ Acaba dirilerden eline hangi elbise geçti ki ölüler senin ayağına kefen sersinler. (Dirilerden ne gördün ki ölülerden ne göresin.)

⁷¹² 180a. “Nevverâ merқadehü”: Allah mezarını nurlandırın.

¹ Marifetin on koşulu/şartı var Allah’la sadakat,

Halk ile hoşgörülü olmak, tenin ile daima küs olmak,

2. Bā ‘ālimān tevāzū‘ u bā cāhilān sukūt
Bā düşmenān ḥilm ü [bā] dostān vefā
3. Bā kihterān kerāmet ü bā mihterān kerem
Bā merdüm-i faķir bi-miķdār-ı ḥod ‘ aķā

713.

Ferd

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. Men tūṭi-yi ‘ aşķem bi-ķafes mānde giriftār
Kū āyine-yi rüy-i tu tā der suḥan derāyem

714.

[?]

1. Derdā [vü] derdā şad hezārān derdā
K ’imrüz nedārem ḥaberī ez ferdā

715.

[Muḥīṭi]

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Baḥr olup ol gevher-i yek-tāyı bildüm n ’idügin
‘ Ālem içre zāt-ı bī-hem-tāyı bildüm n ’idügin

² Ālimlere karşı tevazu göstermek, cahillere karşı susmak,
Düşmanlara karşı hilim (yumuşaklık, müdara), dostlara karşı vefa(lı olmak),
b: Bu mısram vezni bozuktur.

³ Küçüklere karşı kerametli olmak, büyüklere karşı kerem göstermek,
Fakir insanlara karşı elinden geldiği kadar bağıştta bulunmak.

⁷¹³ 180a.

¹ Ben aşk papağanıyım kafeste esir olmuşum.

Senin yüzünün aynası nerde ki dilim açılınsın/konuşayım.

⁷¹⁴ 180a.

¹ Ah, ah, yüzlerce kez ah! Çünkü bugün, yarından haberim yok!

⁷¹⁵ 180b.

2. Eyleyüp yetmiş yedi harfũñ mu‘ammāsını feth
Lām-elifde derc olan esmāyı bildüm n’idügin
3. Vākıf-ı esrār-ı haşr-ı vādī-i Kuds oluban
Emr-i Hağda va‘de-i Mūsā’ı bildüm n’idügin
4. Añladum sırrını Kur’ānuñ muқтатта‘ dan tamām
Ya‘nī nūn u kâf-ıla t̄ā hāyı bildüm n’idügin
5. Fī vü zād ü lām Hağdan ‘ayn [ü] şin ü kâf-ıla
Kâf-ı dilde menzil-i ‘Ankâyı bildüm n’idügin
6. Ey Muḥîṭi cümle eşyâyı ihâta eyleyen
Zâhir ü bâtında ol deryâyı bildüm n’idügin

716.

Vaḥdeti

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Gitmez yabāna kūyuñ içinde muḳīm olan
Girmez caḥīme sākin-i bāğ-ı Na‘īm olan
2. Virmez ḥudūş-ı kevne dilā zerrece vücūd
Ya‘nī şinās u ‘ārif-i nuṭṭ-ı Kadīm olan
3. Feyz-i kemāl-i faẓl-ıla eyler ḳulüb-i cezb
Feyyāzdan [ki] maẓhar-ı faẓl-ı ‘Azīm olan
4. Gördükde eyle bencileyin müstemende raḥm
Ḳılmaz teraḥḥumında tekāsül Raḥīm olan

⁴ “Tā hā”: Tā hā (Tā hā 20/1).

⁷¹⁶ 180b. Bu şiir VHD neşrinde yok.

5. Bî-‘özü ü bî-behâne ider bezl-i mâmelek
Mülk-i şehâda mâlik-i luṭfi ‘amîm olan
6. ‘İlm ü kemâl ü fazluñı kılsun ziyâde Hâk
Ey ‘Âlim-i ‘ulûm [u] ‘Alîm ü Hâkîm olan
7. Hoş tut şafâ-yı hâṭırını Vaḥdetî yürü
Kalmaz gürisne zayf-ı harîm-i Kerîm olan

717

[?]

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Ber-murâd olması o nâ-kâmuñ
Hüsn-i tedbîr-i dil-pezirüñdür

718

[Lebîb]

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

1. Bir kâmilüñ ol bendesi tâ kâmil olunca
Kıl hizmetini cân u gönülden yorulunca
Seyr eyle tarîkatde kemâl üzre yolunca
Pâk eyle gönül çeşmesini tâ durulunca
Dik tur gözüñi gönline gönlüñ göz olunca
2. Evvelki tabî‘ atlerini cümle unuttur
Pîrüñ bu unuttur hele kâmilce öğütdür
Enhâr-ı ma‘ârif şu degül ma‘nâda sütdür

⁷¹⁷ 180b.

⁷¹⁸ 181a. Bu şiir LBD neşrinde bulunmamaktadır.

İnkâr[1] o dil destisũ ol eşmeye tũtdur
Ol b-1 şaf-başş-ıla bu desti dolınca

3. Bu dr-1 fen ehl-i dile menzil-i gũcdũr
Ümmid-i iamet bu sefer ehline şucdur
B-gne vesvis ile gnlũn iki ucdur
řimdi oma kim řoňra ıarması da gũcdũr
şeyan erisi hne-i albe oyulınca
4. İnsnı Hud anlayagr kim nesi ıldı
Nũr-1 kerem aşına pervnesi ıldı
Esrr-1 kemlũn hele kşanesi ıldı
ũn H seni derbn-1 der-i hnesi ıldı
Dur apuya ğayrı oma t anı bulınca
5. Tahşil-i keml itmege sa y it buradan sen
Erbb-1 kemlt-ıla ol bu şıradan sen
Yoluğla varursın bu vişle oradan sen
Vir aş evin şhibine ık aradan sen
B-şek gelũr issi evine sen şavulınca
6. Varlıda bulunmaz diyerek yo aradum o
Alıda aradum giderek to aradum o
B-are Lebb gibi ma řũ aradum o
Ey l-i meknum seni ben o aradum o
Snemde muim olducağın t duyulınca

719.

[Fen i]

F iltũn F iltũn F iltũn F iln

⁷¹⁹ 181b.

1. Dil-rübādan her ne gelse cevrine señ ol rızā
Çün sülük-i rāh-ı ʿaşqda şabır eyler iktizā
2. Lā diyüp nefy it vücūd u ʿizz ü cāh-ı salţanat
Levh-i dilden zāʿil eyle bir Eḥaddan mā-ʿ adā
3. Şükrülillāh biz vücūd iqliminüñ sulţānıyuz
Bes ki jülīde görüp kim şanmañuz bir bī-nevā
4. ʿĀrif ol bir dem cüdā olma ḥayāl-i yārdan
Çünkü fikr-i yārdandur saña *minhāceʿ l-hüdā*
5. Bu fenā dünyāda señ düşme ʿalāyık kaydına
Zaḥmeti bī-hūde çekseñ ʿākıbet olur hevā
6. Yādigār içün tefekkür eyledüñ bir iki beyt
Bulduğı varın çıkarmış nʿeylesün miskīn gedā
7. Ey Fenāʿi nuţkıñı fehm eylemez her bir ḥired
Mürdeler yanında itme señ kelām-ı cān-fezā

720.

[Fenāʿi]

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Ḥüsn içinde görmemiş bir kimse cānānum gibi
Pertevi dünyāyı dutmuş māh-ı tābānum gibi
2. Bulmamış ser-geşte olup arayan ʿālemleri
Zulmet içre Hızrveş bu āb-ı ḥayvānum gibi

⁴ “Minhāceʿ l-hüdā”: Hidayet yolu.

⁷²⁰ 181b.

3. Çün hazān vaqtin görüp eşkin döker her dem seḥāb
Gül ruḥından ayrı düşmiş çeşm-i giryānum gibi
4. Ebr-i külfet zā' il eyler lāle vaqtinde semā
Vāşıl-ı dīdār oluban şād-ı ḥandānum gibi
5. Cān u dilden geçmeyince 'aşkı kıılma ihtiyār
Būd [u] nā-būd eyleyüp dut 'ahd [ü] peymānum gibi
6. Ger niḳābın ref' iderse yüzden ol ārām-ı cān
Cümle 'ālem maḥv olur bu 'aql u ḥayrānum gibi
7. Kesdiler ḳurbān ḥalāyık Ka' be-i vuşlatda çok
Ḳıymadı öz cānına bir kimse bu cānum gibi
8. Vaḥdetem ger cūşa gelse ğarḳ ider 'ālemleri
Vāşıl olan ḳatreler baḥr oldu 'ummānum gibi
9. Bir büte tapduñ Fenā'ı dīn ü 'uḳbādan geçüp
Kāfir-i 'aşḳ oldun āḥir Şeyḫ Şan'ānum gibi

721.

[?]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Sırr-ı Ḥaḳı şorma şūfi şaḳlaram cānum gibi
Aç gözün var-ise sende çeşm-i giryānum gibi
2. Cūşiş-i emvāc-ı feyz-ile egerçi ḳatreyim
Dīde-i 'ibretle ammā baḥr-i 'ummānum gibi

⁷²¹ 182a.

3. Tīre-diller meclisinde farķ olınmam tīreden
Mecma[‘]-ı [‘]irfāna düşsem mihr-i raķşānum gibi
4. Lānesinden dūr olan murġ-ı Őikeste-bālveŐ
Keşret-i evhāma düşdüm ķalb-i vīrānum gibi
5. Bulmadum derd-i derūnum ķāresin bir kimsede
Feyz-i Hāķdur var ise bu derde dermānum gibi

722.

[Őeyhī]

Mefā[‘] ilūn Mefā[‘] ilūn Mefā[‘] ilūn Mefā[‘] ilūn

1. Yüzüm yokdur günehten itmeġe [‘]arz-ı recā yā Rab
Beni ġāyetle maķcūb eyledi nefis-i hevā yā Rab
2. Sevād-ı nāme-i cürmüm Őeb-i deycūr-ı hayretde
Őümūs-ı feyzüñ-ile eyle imdād-ı ziyā yā Rab
3. Beni tāb-ı temūz ü deŐt-i [‘]iŐyān ķıldı leb-teŐne
Zülāl-i feyzüñi ķıl maķz-ı luķfuñdan [‘]aķā yā Rab
4. N[‘]ola cūyā-yı ġufrānuñ olursam bī-ħad ü ġāye[t]
Ki yokdur cürmüme zīrā ki ħadd ü intihā yā Rab
5. Hemān Őeyhī-i zāruñ istinādı fazluña yoķsa
[‘]UŐātuñ cümlesinden nāra ol ķat ķat sezā yā Rab

723.

[?]

Fā[‘] ilātūn Fā[‘] ilātūn Fā[‘] ilātūn Fā[‘] ilūn

⁷²² 182a. Bu Şiir ŞHD neşrinde yok.

⁷²³ 182a.

1. Sırr-ı istiṣnāya sa‘y it remz-i müsteṣnā gibi
Sīne çāk ol lā-yı nefye bend olan illā gibi
2. Çāṣnī-peymāyı sekr ü ṣaḥvdan itme nükūl
Vāḳıf-ı esrār-ı Ḳuddūs ol dil-i dānā gibi
3. Gezme tenhāda hūner keṣretde vaḥdet bulmadur
Bī-müsem mā ism-ile yād olma gel ‘Anḳā gibi
4. Şūrete dil-dāde olma sīret eyle ārzū
Zevḳ-baḥş olmaḳ ne mümkin naḳş-ı ḥaṭ ma‘nā gibi
5. Dest-res bulmaḳ diler mihr-i münīr-i ‘āleme
Oldı ṭolanı emel ḥūsni ṣeb-i yeldā gibi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SEÇME SÖZLÜK

4.1. Seçme Sözlük

A

āb-ı rūy	: şeref, haysiyet, namus. (10/21)
ābā	: babalar. (123/3, 440/3 vd.)
‘ābid	: kulluk eden. (47/2, 59/3 vd.)
‘acīb	: tuhaf. (343/2, 382/9 vd.)
‘acūz/‘acūze	: kocakarı. (309/2, 196/5 vd.)
a‘dā	: düşmanlar. (386/1, 410/5)
a‘dād	: sayılar. (312/3, 344/2 vd.)
‘ādāt	: âdetler, tabiatlar, alışkanlıklar. (102/5)
‘add	: sayma, sayılma. (634/18)
ādemī	: âdemoğlu. (222/3, 415/3 vd.)
‘ādetullāh	: Tanrı töresi. (4/7)
aḏḥā	: kurbanlar. (146/4)
‘adl	: doğruluk. (323/3/6, 22/3 vd.)
āferīniş	: bütün mahluklar. (288/4)
āftā	: aşikâr olmak. (369/10)
ağ	: beyaz, ak. (135/1, 216/2 vd.)
ağa	: efendi, büyük. (15/1)
āgāh/āgeh	: bilgili, haberli. (230/1, 243/4 vd.)
āğaşte	: bulaşmış. (10/11)
ağrımaz	: acı çekmez, ıstırap çekmez. (373/1, 373/4 vd.)
ağu	: zehir. (471/4, 645/8)
āgūş	: kucak. (704/5)
ağyār	: gayriler, yabancılar, başkalar. (543/2, 561/2 vd.)
aḥaḳ	: çok yetki verilmiş olan. (51/3)
aḥbāb	: bildik, tanıdık, dost. (485/3, 619/4)
aḥbār	: haberler. (342/7, 410/11)
‘ahd ü peymān	: yemin. (150/7, 217/4 vd.)
āhenīn	: demirden. (697/20)

aḥfā	: (daha, çok, pek, en) gizli. (312/5)
aḥi	: bir kimsenin sevdiği, en yakını. (5/5)
āḥir-kār	: işin sonunda. (406/20, 454/7)
āḥirü³-emr	: sonunda. (293/2, 362/2)
aḥkām	: hükümler, emirler. (217/1, 371/7 vd.)
aḥkar	: (daha, çok, pek, en) hakir olan. (35/5, 322/7)
aḥmer	: kızıl, kırmızı. (518/8)
āḥrī	: münasip, uygun. (156/4)
aḥsen	: en, daha, pek güzel. (272/4, 601/1/1 vd.)
aḥter	: yıldız. (507/7, 27/3/1)
aḥvel	: şaşı, bir şeyi iki gören. (26/5, 697/3 vd.)
aḥyār	: iyi ve faziletli olanlar. (327/1)
aḥzān	: hüzünler, kederler, sıkıntılar. (693/5)
aḥzar	: yeşil. (425/12)
aḥdem	: önce, ilk. (440/3, 464/5)
‘aḳī	: isyan eden. (256/2)
‘aḳīl	: akıllı kimse. (306/3, 306/6 vd.)
‘aḳl-ı ma‘ād	: geleceği kavrayan akıl. (266/4)
‘aḳl-ı ma‘āş	: geçim düşüncesi. (474/6)
aḳşā	: uzak, son, en son. (382/2, 11/23 vd.)
aḳvā	: çok kuvvetli. (198/3, 421/5)
aḳvāl	: sözler. (593/1)
āl-i ‘abā	: Peygamberimizin kendisiyle birlikte kızı Fatıma, damadı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin’den oluşan ailesi. (81/5, 256/6 vd.)
‘alā	: rütbece yükseklik, büyüklük. (99/3)
a‘lā	: en yüksek. (22/10, 330/4 vd.)
‘alāyık	: ilişkiler, ilgiler. (28/6, 217/5 vd.)
ālāyış	: bulaşma, bulaşıklık. (342/3, 431/2 vd.)
alçağ/alçaq	: mütevazı. (589/1/3)
‘ale³-ḥuşūş	: hususiyle, en çok. (698/43)
‘ālem-tāb	: dünyayı parlatan, aydınlatan (193/5, 257/3 vd.)
‘allāme	: çok bilgin. (332/8)

ālūde	: bulaşık, bulaşmış. (342/3, 387/11 vd.)
a‘ māl	: işler. (458/3)
āmennā	: inandık, diyecek yok. (155/5, 276/2)
‘amīm	: umuma ait, genel. (716/5)
‘amm:	amca. (334/5, 659/3 vd.)
‘āmm	: genel, herkese ait. (371/1, 587/9)
‘ammāl	: devlet idare adamları. (698/27)
‘amū	: amca. (5/9, 329/11 vd.)
anca	: öyle, o kadar. (479/9)
‘anīd	: çok inatçı. (611/4)
‘ankebūt	: örümcek. (590/4, 698/34)
‘araḳ	: ter. (246/3)
ārām	: eğlenme, durma, dinlenme. (43/1, 679/5 vd.)
ārāyīş	: süs, ziynet. (140/2)
‘ārī	: hür. (4/3, 594/3)
‘āriyet/‘āriyetī	: ödünç. (585/3, 601/6)
‘arşa	: toprak, yer. (474/3, 622/2 vd.)
artmamış	: yüklenmek, asmak. (92/5)
arż	: toprak, dünya. (273/3, 562/4)
‘arż	: bir büyüğe sunma, gösterme. (1/8, 314/3 vd.)
‘aşā	: dervişlerin taşıdıkları sopa, değnek. (329/21, 519/5 vd.)
āşaf	: Süleyman Peygamber’in veziri. (323/6/8)
āsān	: kolay. (4/18, 453/8 vd.)
āşār	: izler, alametler. (528/5, 342/7 vd.)
‘asel	: bal; cennetteki dört sudan biri. (244/2)
aşfiyā	: içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler. (384/2, 611/11 vd.)
aşgar	: (daha, çok, pek, en) küçük. (699/43)
aşhāb-ı yemīn	: kutsal, mübarek kimseler. (459/4)
aşşı	: fayda, yarar. (5/5, 286/9 vd.)
aşağa	: aşağı. (697/30)
‘aşḳ-bāzī	: sever görünme. (261/7)

āṣūb	: kargaşalık. (367/4, 696/22)
‘aver	: bir gözü kör olma. (697/3)
āvīz	: asılan, asılı bulunan. (406/16, 425/11)
‘avn	: yardım. (613/2)
āyāt	: ayetler. (164/4, 323/4/2 vd.)
ayruĝ/ayruķ	: bundan sonra; başka, gayri, diĝer. (28/8, 360/32 vd.)
‘ayyār	: hilekār, dolandırıcı. (206/2, 574/3)
āz	: hırs, tamah, açgözlülük. (633/5, 644/4 vd.)
a‘zā	: üyeler, organlar. (696/7, 699/31 vd.)
āzāl	: öncesiz zamanlar, ezeller. (698/6)
a‘zam	: (daha, çok, pek, en) büyük. (3/17)
āzār	: incitme, kırılma. (14/5, 40/5)
azb	: tatlılık. (117/6)
‘aẓīm	: ulu, iri, büyük. (72/4, 716/3)
āzīne	: cuma günü; bayram günü. (687/7)
‘azrā	: Vamık u Azra hikâyesindeki kadın kahramanın adı. (618/5)
āzürd	: incinmiş. (697/20)
āzürde	: gücenmiş, incinmiş, kırılmış. (312/4)

B

bā-	: ile. (74/6, 412/5 vd.)
bādbān	: yelken. (601/3/2)
bāĝbān	: bahçıvan. (409/2)
bāĝī	: aynı bahçede yetişen. (589/1/5)
bahā	: deĝer, kıymet, bedel. (132/4)
bā-ħaber	: haberi olan. (166/4)
bahāristān	: bahçe. (473/7)
baħiṣ	: söz, konuşulan şey. (314/4)
baħr-i muħīṭ	: okyanus. (118/12, 280/3 vd.)
baħrī	: deniz ördeĝi. (551/4, 141/7)
baħṣāyiṣ	: baĝışlayıṣ, ihsan ediṣ, veriṣ. (508/3, 508/4)
baħṣende	: baĝışlayan, veren. (473/4)

ba' id	: uzak. (387/22)
bā' iş	: sebep olan. (47/3, 387/4 vd.)
bağça	: bahçe. (551/5)
bağkāl	: sebzeçi. (570/9, 698/29)
bāl	: kol, kanat. (468/6, 601/3)
bālā	: yüksek, üst, yüce. (69/5, 234/3 vd.)
bağgam	: vücutta farz olunan dört unsurdan birinin adı. (699/16)
bālīn	: koltuk, yastık. (216/5)
bağkı-	: ışık saçmak, parlamak. (91/3)
ban-	: suyu şeye bastırıp yumuşatmak. (519/3)
bār	: kez, yük. (543/6)
bārekallāh	: Allah mübarek etsin!, hayırlı ve bereketli olsun! (397/6, 433/5)
bārgāh	: girmek için izin almak lazım gelen, girilebilecek yer. (12/3, 696/41)
bārḥā	: sık sık; defalarca. (369/2, 702/5)
bārī	: yaratıcı, yaratan. (55/5, 101/4 vd.)
başāret	: göz açıklığı, derin görüş. (276/9, 501/4)
bāşır	: gören. (368/6)
başır	: görüp, anlayan. (276/9)
baş-	: yenmek, alt etmek; kapatmak, bastırmak. (311/5, 583/6 vd.)
başt	: açılma, genişleme. (338/1)
başağ	: ürün toplandıktan sonra dal ve sap üzerinde kalmış olan artıklar. (8/7)
baṭṭ	: kaz. (141/6)
baṭṭāl	: battal, kahraman. (698/27)
bay	: zengin. (28/12, 542/2 vd.)
bāyi'	: satıcı, satan. (698/52)
bāz	: şahin, doğan. (67/3, 74/1 vd.)
bāzergān	: tacir, bezirgan. (570/9)
bedağşān	: Hindistan ile Horasan arasında eski adı Baktria olan şehir. (558/3)

bedāyi ^ç	: mükemmel ve yeni şeyler. (698/15)
bed-baht	: bahtsız, kara bahtlı, talihsiz. (221/6)
bedel	: karşılık. (53/5, 244/6 vd.)
bed-gū	: dedikoducu, münafık. (59/6)
bed-ḥ^wāh	: her işin fenalığını isteyen. (230/4)
bed-ḥū	: kötü huylu. (327/4)
bedī ^ç	: eşi ve benzeri olmayan. (588/2)
bedīdār	: meşhur, görünür, açık. (634/24)
bedr-i dūcā	: karanlıktaki ay. (10/13, 99/1 vd.)
be-ḡāyet	: pek çok, son derecede. (178/2, 250/4 vd.)
behişt	: cennet. (28/5, 323/1/8 vd.)
bel bağlamak	: azmetmek, önem vermek, hazırlanmak. (310/1, 511/3 vd.)
be-nām	: namlı, meşhur. (315/5, 432/4)
bencileyin	: benim gibi. (94/1, 716/4)
bennā	: mimar. (662/5, 203/7)
berāş	: leke hastalığı. (603/3)
ber-dār	: asılmış. (122/7, 372/1 vd.)
beres	: keten yaprağı ile yapılan bir çeşit müsekkir macun, afyon şurubu. (385/2)
berf	: kar. (697/5)
berg	: yaprak. (678/1)
berī	: kurtulmuş, salim. (430/1)
berīn	: en yüce. (298/3)
beriyye	: çöl, kır. (696/19)
berk	: sağlam, sıkı, kuvvetli. (217/10, 406/18 vd.)
berķ	: şimşek. (27/2/2, 122/1 vd.)
berkit-	: sağlamlaştırmak. (419/5)
ber-murād	: arzusuna kavuşan, isteğine ulaşan. (598/5, 717/1)
berr	: toprak, kara. (544/10)
berzah	: can sıkıcı yer, kabir âlemi. (46/3)
besī	: birçok, çok. (524/6, 696/44)
beşāret	: müjde. (8/5)

beşşîr	: müjdeci (259/10)
beyābān	: çöl, kır. (314/6)
beydağ (225/4, 227/4 vd.)	: satranç oyununda piyade denilen taşların her birinin adı.
bey‘	: satış, satın alma. (286/9)
beyn	: arasında. (199/7)
beyyin	: açık, aşikâr, belli. (28/3)
beyyināt	: deliller, şahitler. (158/1, 699/22)
bezl	: saçma, bol bol verme. (204/4)
bî-bāk	: korkmayan. (274/6, 594/4)
bîdār	: uyanık, uykusuz. (13/9, 64/1 vd.)
bidāyet	: başlangıç. (4/1)
bî-gāne (228/5, 532/5 vd.)	: ilgisiz, kayıtsız; yabancı; dünya ile ilgisini kesmiş olan.
bi’l-kuvve	: düşünce hâlinde. (165/11, 702/3)
bih	: o, onu, ona, ondan, onunla. (70/3, 387/8 vd.)
bi-hakkın	: hakkıyla, tamamıyla. (12/10, 661/4)
bihter	: (daha, çok, pek, en) iyi. (507/6, 611/11 vd.)
bî-ķarār	: bir yerde durmayan, sebatsız. (192/3, 590/6)
bî-kes	: kimsesiz. (58/5, 563/8 vd.)
bilā	: eklendiği sözcüğe “-siz” anlamı katar. (39/2, 39/3 vd.)
bilîş	: aşına, tanıdık, dost, bildik. (533/6, 445/28 vd.)
bilîş-	: tanışmak. (30/5, 91/1 vd.)
bînā	: gören, göz. (6/5, 314/5 vd.)
birūn	: dış. (8/2)
bisāt	: yaygı, kilim, minder. (323/1/3, 269/5 vd.)
bî-ser ü sāmān	: sefil ve perişan. (242/5, 692/1)
bîst ü heşt	: 28. (129/1, 141/3 vd.)
bitriş-	: ödeşmek, hesaplaşmak. (30/7)
boyla-	: boylu boyunca dalmak. (280/3, 518/2)
bucağ:	köşe. (332/10, 582/9 vd.)
buncağı	: bu kadar. (5/14)

burtar-	: yüzünü buruşturmak. (697/9)
būd	: varlık. (74/6, 85/3 vd.)
būd [u] nā-būd	: var yok. (720/5)
būm	: baykuş. (394/4, 696/20)
būriyā	: hasır. (152/5, 360/14 vd.)
buṭūn	: batınlar, nesiller, soylar. (264/4, 698/5 vd.)
būhtān	: yalan. (211/11, 418/3 vd.)
bū 'l-heves	: aklına geleni yapmak isteyen, keyfine buyruk. (163/6, 188/3 vd.)
būn	: kök, temel, dip, esas. (34/5, 360/25 vd.)
būrehne	: açık, yalın, çıplak. (216/4, 659/1)
būrrān	: keskin. (209/2, 448/18 vd.)
C	
cāh	: makam, mevki, itibar. (284/1, 634/22 vd.)
caḥīm	: cehennem. (271/4, 395/7 vd.)
cān-āferīn	: yaratan, yaratıcı. (483/10)
cān-fezā	: can arttıran, gönle ferahlık veren. (10/7, 602/1 vd.)
cārī	: akmak. (649/4)
cārūb	: süpürge. (111/3)
ceberūt	: aşırı büyüklük, Allah'ın büyüklüğü. (698/4)
cebhe	: alın, yüz. (141/5, 270/3)
cebīn	: alın, yüz. (315/1, 317/3 vd.)
cedd	: dede. (123/4, 448/6 vd.)
ceffū 'l-ḳalem	: düşünmeksizin, birden, aniden, hemen. (246/1)
cehr	: yüksek sesle söyleme, aşikâr olma. (270/3, 620/4)
celī	: aşikâr, belli. (53/3, 391/8 vd.)
celvet:	tasavvufta kulun Allah 'ın övgüleriyle halvetten çıkışı. (24/3)
cemī'c	: cümle, bütün, hep. (330/5)
cemī'c an	: hep, bütün. (4/23)
cenāḥ	: kanat, kol. (460/4)
cerād	: çekirge. (46/2, 330/1)

cerr it-	: medrese talebesinin, mübarek üç aylarda köylere dağılıp para ve erzak toplaması. (633/16)
ceve/cevve	: arpa, tane. (101/1)
cev-fürüş	: arpa satan. (488/3)
cevzā	: ikizler burcu. (699/13)
ceyş	: asker, ordu. (611/11, 696/13)
cibālū¹-arż	: yeryüzünün dağları. (249/6)
cidāl	: kavga, savaş. (601/2/4)
cife	: leş. (255/3, 563/2 vd.)
cihān-bīn	: dünyayı gören. (409/3)
cihān-tāb	: dünyayı aydınlatan. (9/1, 594/2)
cihāt	: taraflar, yönler. (75/4, 654/2 vd.)
cihet	: taraf, yön. (177/10, 663/6 vd.)
cilve	: görünme. (273/8, 322/7/4)
cilvegāh	: tecelli yeri. (86/13, 249/7 vd.)
cū⁶	: açlık. (624/5)
cur⁶ a	: içim, yudum. (25/3, 28/3 vd.)
cur⁶ adān	: şarap artıklarının döküldüğü kap. (267/1, 401/5 vd.)
cūd	: el açıklığı, cömertlik. (7/1, 78/2 vd.)
cūdī	: cömertlikle ilgili. (15/4)
cüft	: çift, ikili. (706/2)
cühhāl	: bilgisizler. (395/7, 698/56)
cüst ü çālāk	: çabuk, hızlı. (163/5)

Ç

çağır-	: haykırmak, bağırarak. (25/4, 36/7, 61/1-8, 562/3, 566/3)
çāh	: çukur, kuyu. (124/3, 495/2 vd.)
çāk-i girībān	: yaka yırtmacı. (294/4)
çāker	: köle, kul, cariye. (427/4, 611/9 vd.)
çal-	: çarpmak, vurmak, atmak. (325/3)
çap-	: saldırmak, hücum etmek, yağma etmek. (28/4)
çār-şenbe	: çarşamba. (687/5)

çār yār	: dört dost (Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali). (10/21, 11/7, 22/3, 77/3)
çār-deh	: on dört. (193/2, 385/8 vd.)
çāšnī-peymā	: lezzet ölçme. (723/2)
çehār	: dört. (698/49, 710/1 vd.)
çendān	: o kadar. (82/2, 612/2)
çevre yan	: etraf, dört taraf. (434/1)
çezil-	: çözülmek. (518/6)
çîñrat-	: çınlatmak. (453/8)
çirk	: pas, kir, pis. (546/5)
çizgin-	: dolaşmak, dönmek. (705/2)
çüb	: sopa, odun, ağaç değnek. (85/7, 485/6)
çün ü çirā	: nasıl ve niçin. (129/6)

D

dağal	: hile. (28/8)
dāğī	: başkaldıran, azgın. (589/1/5)
dağğ	: çalma, vurma. (375/1, 375/2 vd.)
dāniş	: bilgi, ilim. (176/1, 285/2)
dārāt	: şan, debdebe, büyük gösteriş. (376/2, 378/1)
dārende-i fermān	: ferman almış. (416/2)
dārū 's-selām	: cennet. (292/6)
dās	: orak. (696/34)
daşra	: dışarı. (325/7)
dāver	: doğru, insafli olan padişah. (15/2, 27/5/2 vd.)
debistān	: okul. (12/7)
ded	: et yiyen yabanî hayvan. (328/4)
delğ	: eski elbise, dervişlerin giydiği eski aba ve yırtık cübbe. (109/3)
dembedā	: her zaman. (623/13)
demren	: okun ucundaki demir, temren. (529/3, 697/10 vd.)
dem-sāz	: arkadaş, dost. (560/4, 697/17)

dem ur-	: nefes almak, üfleme. (133/9, 192/2 vd.)
deniyye	: alçaklık. (28/6)
derhem	: karışık, karmakarışık, bulanık. (118/7)
deril-	: toplanmak. (512/3)
derrāk	: anlayışlı, çabuk anlayan. (285/2)
dervāze	: kapı. (160/5, 699/44)
dest-gîr	: yardımcı. (288/7, 360/9)
dest-res	: isteğine ulaşan. (401/2, 723/5)
devr-i hâdiş	: ahir zaman. (183/3)
devşir-	: toplamak, bir araya getirmek. (33/3)
devvār	: çok dönen. (303/7, 365/vd.)
deycūr	: çok karanlık. (722/2)
dīdebān	: gözcü, bekçi, nöbetçi. (699/20)
dīde-der	: göz yırtan, delen. (325/6)
dihkān	: köylü (699/28)
dil-āver	: yürekli, yiğit. (312/3, 499/2 vd.)
dil-hāh	: gönül isteği. (325/1)
diraḥşān	: parlak. (12/6, 214/3 vd.)
dirgūr-	: diriltmek. (534/2)
dirlik	: hayat, sağlık. (586/1)
dir-	: biriktirmek, toplamak. (571/6)
dolun-	: Ay'ın tolunay durumuna gelmesi. (695/1)
dörpi-	: dilim dilim doğramak. (447/6)
döy-	: dayanmak, katlanmak. (207/5, 521/2 vd.)
dūd	: duman. (239/3)
ḡuḡā	: kuşluk vakti. (11/4, 22/2 vd.)
duḡān	: duman. (135/2, 238/4 vd.)
durul-	: durulaşmak. (718/1)
dühūr	: dünyalar, zamanlar. (696/5)
dükeli/tükeli	: hepsi, bütün, cümle. (30/6, 351/1)
düm	: kuyruk. (698/22)
dün	: gece. (393/4, 454/9 vd.)

düpdüz	: tamamıyla, baştanbaşa. (121/6)
dürd-âşâm	: kalender, şarabın tortusunu içen. (704/1)
dürüş-/dürüş-	: çalışmak, çabalamak. (358/5, 572/7 vd.)
dürr-i meknûn	: dizi inci, değerli inci. (313/1, 366/7 vd.)
dürrî	: inci gibi parlayan. (485/3)
dürüd	: dua, övgü. (239/4)
dü-şenbe	: pazartesi. (687/3)
düş-nâm	: sövme. (494/3, 685/1)
dürüş	: kaba, sert, katı. (697/16)
düşvâr	: zor. (586/1)
düvâz-deh	: on iki. (385/8)
düzd	: hırsız. (8/4, 337/2 vd.)
düzet-	: tanzim etmek, yapmak. (203/7, 391/3)
düzil-	: tanzim edilmek, tertip olunmak, yapılmak. (210/7, 428/6)

E

edbâr	: sırtını dönme. (696/31)
ebdân	: vücutlar, gövdeler, tenler. (47/5, 153/2)
ebî	: baba. (412/8)
ebkâr	: kızıoğlan kızlar. (437/4)
ebkem	: söz söylemeye muktedir olmayan, dilsiz. (440/6, 464/4)
ebleh	: pek akılsız, ahmak. (325/2)
ebrâr	: hayır sahipleri, iyiler. (180/5, 223/4 vd.)
ebşâr	: gözler. (475/3, 586/9 vd.)
ebter	: kuyruğu kesik hayvan. (696/4)
ebû	: baba. (323/3/7, 77/3 vd.)
ebvâb	: kapılar. (292/6, 411/6)
ebyât	: beyitler. (378/5)
ednâ	: pek aşağı, çok aşağı. (11/1, 83/5 vd.)
edyân	: dinler. (244/4, 698/8)
efâzîl	: çok bilgililer. (698/54)
ef'î	: yılan. (698/32)

efsürde-dil	: gönlü donmuş, hissiz, duygusuz. (163/3, 266/3 vd.)
efvâc	: takımlar, bölükler, kısımlar. (259/12)
efvâh	: ağızlar; ağıza benzeyen her türlü delikler. (325/7)
ehl-i ḵubür	: ölüler. (585/5)
ehl-i vera‘	: dindar, dine bağlı. (207/6)
ehrām (696/28)	: Mısır’da eski zamandan kalma büyük binalar, piramit.
eḵhel	: gözü kudretten sürmeli adam. (11/22, 22/11)
eknāf	: yanlar, nahiyeler, taraflar. (696/23)
ekvān	: varlıklar, dünyalar. (211/7, 311/6 vd.)
elā ey	: bilmiş ol ki, şimdi. (589/3/4)
el-ḥaḳ	: doğrusu, hakikaten. (590/2)
el-ḥikmetülillāh	: hikmet ancak Allah içindir (234/3)
el-‘izzetülillāh	: izzet ancak Allah içindir. (234/5)
el-ḳudretülillāh	: kudret ancak Allah içindir. (234/2)
el-minnetülillāh	: minnet ancak Allah içindir. (234/1)
er-rahmetülillāh	: rahmet ancak Allah içindir. (234/4)
elṭāf	: iyilikler; nezaketler. (162/5)
el ur-	: el sürmek, el uzatmak, dokunmak. (349/4)
elvāḥ	: üzerine yazı yazılan ve resim yapılan şeyler. (57/1)
elvān	: rengârenk. (448/28)
elyaḳ	: (daha, çok, pek, en) yakışır, layık. (249/7)
emārāt	: alametler, nişanlar. (323/6/4)
emcek	: meme. (699/14, 703/1)
emmāre 492/5 vd.)	: şehvanî hâllerde, günah ve suç işlemede emreden. (80/5,
emniyye	: emniyet, güvenlik, korkusuzluk. (86/15)
em-sem	: ilaç, çare, deva. (118/6)
emti‘ a	: satılacak şeyler. (59/2)
enām	: bütün mahluklar, insanlar. (485/1, 570/14 vd.)
encām	: son. (58/4, 696/20)
encümen	: meclis. (382/2)

endāze	: altmış santimetrelik bir ölçü, ölçek. (459/3)
endūh	: keder, üzüntü, sıkıntı. (600/3, 630/2 vd.)
enfās	: nefesler; nebî ve velî büyüklerin irşat edici duaları. (425/6, 249/7 vd.)
enfūs	: ruhlar, canlar, yaşayanlar. (699/2, 699/3 vd.)
engūr	: üzüm. (455/3)
enhār	: ırmaklar. (281/3, 718/2)
enkerü'l-eşvāt	: anırma. (621/6)
epsem	: sessiz. (149/6, 360/18 vd.)
erjeng	: meşhur ressam “Manî”nin yaptığı resimlerin içinde bulunduğu mecmua. (475/3)
ervāh	: ruhlar. (26/3, 115/2 vd.)
ervāne	: bir cins dişi deve (190/4)
esb	: at. (28/4, 628/20 vd.)
esbāb	: sebepler. (13/3, 698/37 vd.)
esen	: rahat. (313/3, 349/3)
esfel	: çok aşağı. (133/4, 176/6 vd.)
eşir	: kılıcın cevheri, dost. (698/18)
esir-/esri-	: sarhoş olmak. (188/2, 132/4 vd.)
esmā	: isimler. (122/6, 149/1 vd.)
esrit-	: sarhoş etmek. (608/8)
esrük	: sarhoş. (87/4)
eş'ār	: şiirler. (206/5, 328/2 vd.)
eşbāh	: benzeyenler. (26/3, 262/6)
eşgāl	: çok işi olan, (daha, çok, pek, en) meşgul. (593/3, 698/57)
eşk/işk	: gözyaşı. (173/2, 210/5 vd.)
eşkāl	: biçimler, suretler, şekiller. (217/5)
eţfāl	: çocuklar. (419/4, 584/10)
etkīyā	: Allah korkusuyla günah işlemekten çekinenler. (330/3, 384/8 vd.)
evc	: yüce, yüksek, doruk. (696/31, 696/45)
evhām	: zanlar, kuşular, kuruntular. (721/4)

evkār	: kuş yuvaları. (145/2, 342/6)
evḳāt	: zamanlar. (200/4, 345/6 vd.)
evrāk	: yapraklar. (258/6, 428/7 vd.)
evreng	: taht. (12/1, 335/7)
evṣān	: putlar. (323/2/8)
evzāʿ	: tavırlar, duruşlar, hâller. (11/25, 696/37 vd.)
eyvā	: heyhat, yazık; ayva. (3/1, 620/2 vd.)
ezʿ afü ʿibād	: halkın, kulların en zayıfı. (601/2/6)
ezhān	: zihinler. (28/1)
ezhār	: çiçekler. (649/4)
ezkār	: anmalar, hatırlamalar, söylemeler. (55/1)

F

faʿ āl	: çok işleyen, dāima harekette bulunan. (698/36)
fakı	: fakih. (123/2, 314/2 vd.)
fakr u fāḳa	: yoksulluk, fakirlik. (516/2)
fāriḡu ʿl-bāl	: gönlü rahat. (128/7, 257/1)
fārvār	: fare gibi.
fāsıḳ	: Allah ʿın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı. (560/5, 652/4)
fāsıd	: münafık, fesat çıkarıcı. (136/4)
fātiḡu ʿl-esrār	: sırların açıcısı. (180/6)
fāyık	: manevî olarak üstünde olan. (274/5, 154/5)
fe emmā	: fakat. (325/2)
fehṽā	: mana, anlam. (329/18, 432/7 vd.)
felāḡ	: kurtuluş, mutluluk. (42/5)
ferʿ	: dal, budak. (332/1, 424/2)
ferāhem-sāz	: toplanma yapan, toplayan. (12/3)
ferīd	: tek, eşsiz, eşi olmayan; kıyas kabul etmez. (27/4/1)
fermān-ber	: aldığı emri yerine getiren. (449/8, 484/2)
feryād-res	: feryat edenin imdadına yetişen. (16/1, 71/1)
ferzāne	: filozof, bilgili kimse. (136/4, 227/4)

ferzend	: çocuk, oğul. (453/4)
fażā`il	: güzel vasıflar, erdemler. (698/54)
firāş	: yatak, döşek. (27/2/7)
fiten	: fitneler, ara bozmalar. (696/22)
fuzalāt	: erdemli kimseler. (474/6)
fuzül	: gereksiz, lüzumsuz. (474/6, 698/22)
fukahā	: fakihler. (395/6)
fülful	: kara biber. (337/5)
fürüg	: ışık, parlaklık. (295/3)

G

ğabrā	: yer, yeryüzü. (387/11)
ğālī	: pahalı. (160/2)
ğaltān	: yuvarlama. (564/2)
ğanī	: zengin, Allah`ın isimlerinden biri. (115/5, 152/4 vd.)
ğār	: mağara. (5/31, 183/2 vd.)
ğāret	: yağma; akın. (587/1, 696/13 vd.)
ğaym	: bulut. (109/5)
ğayr-ı mer`i	: gözle görülmez. (415/2)
ğayūr	: kıskanç. (128/3, 252/6 vd.)
ğazanfer-fer	: aslan kuvvetli. (450/2)
gendüm	: buğday. (203/4, 478/9 vd.)
gerdān	: dönen. (199/1, 220/5, vd.)
gerdiş	: dönüş, dönme. (7/3, 129/4 vd.)
gerdūn/gerdūne	: dünya, felek, sema. (118/6, 246/3 vd.)
germiyyet	: sıcaklık, hararet. (63/4)
geşt it-	: gezme, dolaşma. (618/4, 659/2)
ğılāf	: kılıf, kın. (143/5)
ğill u ğişş	: kin ve hile. (355/2, 516/6)
girdār	: iş, meşguliyet. (502/3)
gird-bād	: kasırğa, hortum. (460/3)
gögreg	: mavimsi. (699/26)

gökçek	: hoş, sevimli, hoş. (282/1, 282/2 vd.)
gönil-	: yüzünü döndürmek, yönelmek. (540/1)
göyün-	: yanmak. (575/2)
gözü	: ayna. (230/3, 352/4 vd.)
gū-be-gū	: söylemek suretiyle. (5/30)
ğufrān	: merhamet etme, affetme. (4/16, 98/9 vd.)
ğulām	: köle, esir. (209/6, 449/2 vd.)
ğulğul	: gürültü, bağırışıp çağırma. (518/9, 559/4 vd.)
ğulūvv-i ‘amm	: umumi ayaklanma. (659/3)
gūn-ā-gūn	: renk renk, türlü türlü. (187/1)
ğunye	: özgürlük. (28/6)
ğurre	: aklık, beyazlık, parlaklık. (698/45)
ğūşe-ğir	: bir köşeye çekilen. (697/27)
gūy	: “gūy u çevgān” oyunundaki oyun topu. (702/14 708/1)
gūdāz	: yanma. (323/9, 323/2/9 vd.)
ğūft gūy	: dedikodu. (260/6)
ğul-nār	: nar çiçeği. (630/1, 704/2)
ğumān	: zan, şüphe. (100/4, 145/7 vd.)
ğum kıl-	: kaybolmak. (387/16)
ğum-rāh/ğum-reh	: yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. (113/1, 10/17 vd.)
ğunbed	: kubbe. (66/4, 69/3 vd.)
ğunbed-i devvār	: gökyüzü. (303/7, 365/5 vd.)
ğurisne	: fakir, aç. (716/7)
ğüstāhānesi	: küstahcasına, edepsizcesine. (11/25, 22/12)
ğūvāh	: şahit, tanık. (249/1, 369/4 vd.)
ğūzāf	: boş söz. (134/2, 139/4 vd.)
ğūzār	: geçme, geçiş, gezme. (210/1, 360/25 vd.)
ğūzergāh	: geçilen yer, geçit. (696/26)

H

ħabāb	: suyun yüzeyinde oluşan hava kabarcıkları. (186/5, 437/3 vd.)
--------------	--

ḥabbe	: taneler. (423/2)
ḥābgāh	: yatak odası. (27/2/7)
ḥabīr	: haberli, bilgili. (370/1)
ḥablū 'l-metīn	: sağlam ip (mecazen: İslamiyet, Kur'an). (27/2/3, 224/3 vd.)
ḥacālet	: utanma, utanarak şaşırma. (283/4)
ḥācāt	: istekler. (24/2, 340/1 vd.)
ḥācib	: perdeci, kapıcı. (59/3)
ḥaclet	: utanma, şaşırma. (387/17, 637/4 vd.)
ḥadd-i i' cāz	: güzel söz söylemenin son haddi. (252/9, 382/9)
ḥādī	: doğru yolu gösteren. (116/4, 147/6 vd.)
ḥādīm	: hizmetçi. (323/7/7)
ḥādiş	: meydana gelen, yeni çıkan. (183/3, 698/13 vd.)
ḥaḳāyık	: hakikatler, gerçeklikler. (57/1, 57/4 vd.)
ḥakister	: kül. (609/3, 689/5)
ḥāksār	: hâli perişan, toz toprak içinde kalmış. (192/1)
ḥalāvet	: şirinlik, tatlılık. (276/3)
ḥalāyık	: yaratılmışlar, insanlar. (611/8, 628/3 vd.)
ḥallāl	: çözen. (698/20)
ḥām	: pişmemiş, olmamış. (427/3)
ḥam	: bükülmüş, eğri. (60/4, 196/2 vd.)
ḥamāyil	: tılsım, muska. (184/5)
ḥāmīl	: yüklü. (158/3)
ḥamīr	: hamur. (621/6)
ḥaml	: ana karnındaki çocuk. (698/21)
ḥammār	: meyhaneci. (648/5)
ḥamr	: şarap. (68/5, 291/7)
ḥamrā	: çok kırmızı. (428/2, 660/2)
ḥamūl	: sabırlı, dayanıklı. (698/21)
ḥāniḳāh	: tekke. (27/3/5, 217/8 vd.)
ḥār	: diken. (49/3, 154/1 vd.)
ḥārīḳ-ı 'ādet	: olağanüstü. (696/45)
ḥarīr	: ipek. (309/3)

ḥarīṣ	: hırslı, bir şeye çok düşkün. (652/1)
ḥarḳ	: yarıp yırtma. (49/4)
ḥar-mühre	: katırboncuğu. (313/1)
ḥār-püşt	: kirpi. (697/16)
ḥār u ḥas	: çalı çırpı, ot kırintısı. (705/1)
ḥas	: çerçöp. (329/4, 705/2 vd.)
ḥāş	: mahsus. (13/5, 29/1 vd.)
ḥasāret	: zarar. (104/5)
ḥasen	: güzel. (655/5)
ḥāsīd	: kıskanç. (325/7)
ḥaşīr	: hasır. (589/4/3)
ḥasset	: haset, kıskançlık, çekememezlik. (633/13)
ḥasūd	: kıskanç, çekemeyen. (645/13)
ḥāşāk	: çöp (178/5, 409/4 vd.)
ḥaşem	: yanında bulunanlar. (175/2)
ḥaşr-ı ecsād	: cesetlerin, bedenlerin dirilmesi. (695/2)
ḥaṭar	: tehlike. (255/4, 313/3 vd.)
ḥavāric	: “Hakemeyn Vakası”ndan sonra Hz. Ali’ye isyan eden zümre, hariciler. (175/5, 449/9 vd.)
ḥavāş	: saygın, muhterem olanlar. (319/5)
hāven	: havan. (697/20)
ḥavl	: çevre, etraf. (476/9)
ḥavrā	: ahu gözlü. (11/22, 13/8 vd.)
ḥay	: vücut, ten. (323/3/7)
ḥāyil	: perde olan, arayı kapayan, engel. (184/6)
ḥayme	: çadır. (199/2, 223/3 vd.)
hāy u hūy	: gürültü, çığlık. (9/3, 207/6)
ḥazer	: sakınma, kaçınma, çekinme. (232/4, 325/6 vd.)
ḥazīz	: en aşağı, dağ eteği. (696/45)
heftümīn	: yedinci. (146/5, 616/5)
hem-çü	: onun gibi. (71/6, 130/6)
hem-dem	: arkadaş. (11/7, 22/3 vd.)

hem-derd	: dert ortağı. (397/1, 560/4 vd.)
heme	: bütün, hep. (66/1, 75/3 vd.)
hemn	: Çok; derhl, hemen (415/4, 629/5 vd.)
heme	: her zaman, daima. (199/3, 347/9 vd.)
hengm	: zaman, ağ, vakit. (696/1)
hengme	: kavga, gürültü, kargaşa. (153/3, 413/3 vd.)
hengme-gr	: hikye anlatan, geveze. (589/4/1)
hercy	: sebatsız, kararsız. (563/1, 598/7 vd.)
herze	: saçma, boş söz. (586/13, 609/4 vd.)
hest	: varlık. (4/5, 305/4)
hetmn	: sekizinci. (146/5, 380/7 vd.)
hfz	: saklama. (86/7)
hrm	: nazlı, salına salına gidiş. (112/6, 210/6 vd.)
hrmn	: salına salına, naz ile yürüyen. (210/2, 234/3 vd.)
hrs	: ayı. (686/8, 699/39)
hkd	: kin tutma. (355/2, 644/4)
hn	: kale. (260/4)
hkem	: hikmetler. (11/6, 22/3 vd.)
hlf	: yalan, zıt. (143/7, 182/4 vd.)
hl'at	: kaftan. (11/20, 311/8 vd.)
hilm	: insan tabiatındaki yumuşaklık. (259/7, 384/4 vd.)
himr	: erkek eşek. (686/8)
himem	: ermiş olanların tesirleri. (384/7)
hired	: akıl. (133/8, 478/2 vd.)
hirmen	: harman. (8/7, 15/4 vd.)
hisset	: cimrilik, tamahkrlık. (697/19, 697/23)
hiyel	: oyunlar, aldatmalar. (490/6)
hod-nm	: gsterie meraklı olan. (665/1)
hoter	: Çok hoş. (234/5)
h	: tabiat, mizaç. (5/14, 487/6)
hbn	: güzeller. (6/5, 12/5 vd.)
hubb	: sevgi. (30/6, 42/4 vd.)

ḥud‘ a	: aldatma, oyun, hile. (28/3)
ḥudūş	: sonradan ortaya çıkan. (716/2)
ḥuffāş	: yarasa. (198/4, 237/3 vd.)
ḥufte	: uyumuş. (64/4, 72/3 vd.)
ḥūk	: domuz. (686/8)
ḥuld	: sekiz cennetten birisi. (254/6, 298/3 vd.)
ḥulle	: cennet elbisesi. (448/27, 655/3)
ḥumret	: kırmızılık. (696/22)
ḥurd	: küçük, ufak. (669/10, 702/12)
ḥurdebān	: bir şeyin inceliklerini bilen. (406/1)
ḥurde-bīn	: ince şeyleri gören. (317/5, 697/6)
ḥurūc	: çıkış, çıkma; dışarı çıkma. (170/5)
ḥurūf	: harfler. (108/2, 158/1 vd.)
ḥurūş	: coşma, coşkunluk. (323/5/1, 488/5 vd.)
hūş	: akıl, fikir. (75/4, 488/4 vd.)
ḥūşe-çīn	: döküntü başakları toplayan. (8/7)
ḥūt	: balık burcu. (699/10)
ḥuṭūr	: akla gelme. (382/8)
ḥuṭūṭ	: gençlerde yeni terleyen bıyık ve sakallar, yazılar. (108/6, 127/5 vd.)
ḥuccāc	: hacılar. (339/4)
ḥücüb	: perdeler. (8/3)
ḥüdā/hüdü	: doğru yol gösterme, Kur'an-ı Kerim. (20/1, 259/3 vd.)
ḥümāyūn	: mübarek, kutlu, uğurlu. (13/4, 310/5 vd.)
ḥüveydā	: açık, meydanda, belli. (6/2, 133/1 vd.)

I

ılan	: yılan. (471,4)
ılduz	: yıldız. (698/40)
ıraq/ıraq	: uzak. (8/2, 565/5 vd.)
ırıl-	:uzaklaşip kaybolmak, ayrılmak, uzaklaşmak. (312/3, 406/18)
ır-	: ayırmak. (117/2, 445/12 vd.)

ıŝtıfâ	: seçkinlik, seçme. (11/20, 22/10 vd.)
ışık	: Bektaşî dervişi. (633/15, 699/23 vd.)
ıflâk	: boşamak, ayırmak. (249/4)

İ

ibâ	: razı olmama. (524/3)
ibn-i vaqt	: zamana uyan, vakte göre hareket eden. (217/11, 295/2 vd.)
icâd	: vücuda getirme. (365/6)
iclâl	: büyüklük, kudret. (11/9, 15/2 vd.)
icmâl	: özetleme, kısaltma. (698/19)
icrâ	: yapma, yerine getirme. (213/3, 265/3 vd.)
ictihâd	: gücü yettiği kadar çalışma. (55/3)
ictinâb	: sakınma, çekinme. (598/7)
idbâr	: talihsizlik, bahtsızlık. (435/1)
iĥâta	: bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuŝatma. (118/12, 499/1 vd.)
iĥtilâl	: bozukluk, bozulma. (696/7)
iĥtilâţ	: karŝılaŝıp görüŝme. (284/2)
iĥvân	: candan dostlar. (670/5)
ikrâh	: iğrenme. (434/4, 648/5)
iĥtibâs	: ödünç alma. (384/3)
iĥtidâ	: uyma, tabî olma. (86/12, 212/2 vd.)
iĥtizâ	: gerekme. (719/1)
i' lām	: bildirme, anlatma. (589/1/4)
i' lān	: açığa vurma, belli etme. (564/3)
' ilel	: hastalıklar, illetler. (490/5)
iltmek	: götürmek, eriştirmek. (52/6, 221/7 vd.)
' illet	: sebep. (160/2, 300/6 vd.)
' ilme'l-yaĥîn	: kesin bilgi. (178/6, 330/2 vd.)
imāmeyn	: iki imam. (412/3)
im' ān	: çok dikkatli olma, inceden inceye araştırma. (696/38)
imlâ	: yazdırılma. (328/2)

im-rūz	: şimdi. (218/2, 608/7 vd.)
imsāk	: zamanında oruca başlama. (178/3)
i' nā	: zahmete uğratma. (696/44)
in' ām	: iyilik etme, nimet verme. (11/12, 22/7 vd.)
incilā	: parlama, görünme. (57/4)
iñen/iñende	: pek, çok, gayet, daha çok. (2/3, 417/2 vd.)
infi' āl	: gücenme, darılma, kırılma. (284/2)
infitāh	: açılma. (42/3)
inhidām	: yıkılma, harap olma. (54/3)
in ile ān	: bu, şu; ayrıntılarla meşgul olma. (54/1)
inқыyād	: boyun eğme, teslim olma. (251/2, 391/7)
inkisār	: kırılma, gücenme. (697/20)
inşirāh	: ferahlık. (42/2)
inṭāk	: söyletme, konuşturma. (27/2/5)
intihā	: son, nihayet. (722/4)
intiḥāb	: seçme. (167/3)
intisāb	: bir yere bağlanma. (27/4/7, 327/5)
intizār	: bekleme, gözleme. (217/9)
inzāl	: Tanrı emirlerinin peygamberlere gökten indirilmesi.
(698/41)	
i' rāz	: yüz çevirme. (405/3)
irgürmek	: eriştirmek, ulaştırmak. (170/2, 203/10 vd.)
irş	: miras. (53/2)
irtifa'	: yükselme. (430/3)
is/issi	: malik, sahip. (30/7, 93/4)
işār	: ikram, cömertlikle verme. (352/2, 410/7)
işnī ' aşer	: on iki. (53/4)
isti' cāl	: acele etme. (594/6, 698/58)
istidlāl	: delil ile anlama. (698/10)
istiğnā	: aza kanaat etme, tok gözlülük, ihtiyaçsızlık. (11/16, 144/1
vd.)	
istihrāc	: mana çıkarma, anlama. (245/4, 496/3)

istikbal	: gelecek zaman. (698/17)
istimā'	: dinleme, dinleyip kabul etme. (54/1, 54/2 vd.)
istinād	: güvenme, dayanma. (722/5)
istiṣnā	: ayırma, ayrı tutma. (723/1)
istivā	: kaplama, örtme, istila etme. (166/2, 169/2 vd.)
iṣ'ār	: haber verme, yazı ile bildirme. (410/8, 696/36)
iṣrāk	: etrafı ışıklandırma, parlatma. (10/13)
iṣtibāh	: şüphe etme. (109/4, 375/4 vd.)
iṣtiḥā	: istek, yemek yeme isteği. (27/2/4, 360/13)
iṣtiḥād	: şahit gösterme. (27/2/4)
'itāb	: azarlama. (280/5)
i' tidāl	: ölçülülük, aşırı olmama hâli. (679/5)
i' tikād	: gönülden inanma. (251/1, 251/4)
i' tikāf	: bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme, [bilhassa, ramazanın son on gününde camide maksure denilen yerlere kapanıp ibadetle vakit geçirme]. (143/6)
ittiḥād	: bir olma, birleşme, birlik, aynı fikirde olma. (251/3, 329/22 vd.)
ittifāk	: birleşme, uyuşma. (420/1)
ittiṣāl	: kavuşma, ulaşma. (276/4)
iv	: ev. (33/5)
iz' ān	: anlayış, akıl, kavrayış. (108/7, 201/1)

J

jende-pūş	: eski, yırtık, yamalı hırka giyen. (222/4)
jeng	: kir, pas. (109/2, 215/1 vd.)
jülide	: dağınık, perişan. (719/3)

L

lā-cerem	: şüphesiz, besbelli. (76/1, 185/3 vd.)
laḥd	: mezar, kabir. (629/5)
lāhūt	: uluhiyyet alemi. (262/1, 323/4/4 vd.)

la‘in	: kovulmuş, istenilmeyen. (130/6, 224/6 vd.)
laḳ	: el ile şamar vurmak. (375/1, 375/2 vd.)
lāmi‘	: parıldayan, parlak. (485/2)
lā-naẓīr	: eşsiz, benzersiz. (125/1)
lā-şek	: şüphesiz, elbette. (224/6, 563/10)
lā-şey	: pek değersiz iş. (323/3/3)
laṭīf	: hoş, güzel. (199/5, 214/5 vd.)
lā-ya‘kıl	: dalgın. (396/9, 396/10 vd.)
lā-yezāl	: zevalsiz, yok olmayan. (88/2, 119/5 vd.)
lāyihā	: düşünülen bir şeyin yazı hâline getirilmesi. (311/3, 391/9)
lebbeyk	: “buyurunuz” anlamına gelir. (Hac esnasında bu kelime ile başlayan belirli dualar söylenir.) (229/3)
leb-teşne	: susamış. (722/3)
ledün	: Allah yanı. (12/7, 28/11 vd.)
ledünnī	: Allah bilgisine ve sırlarına ait. (53/4, 57/3 vd.)
lehv	: oyun, eğlence. (645/9)
lem‘āt	: parlayışlar, parıltılar. (363/8)
lem-yezal	: bâkî, kalıcı. (243/7, 244/1 vd.)
leng	: topal, aksak. (580/8)
lenger	: gemiyi yerinde mihlamak için denize atılan zincir ve çapa. (310/3, 589/2/4)
lerzān	: titreyen. (697/8)
levḥ	: yassı, düz, üzerine yazı gibi şeyler yazılabilen nesne. (54/2, 57/1 vd.)
levn	: renk, boya. (698/26)
levvāme	: nefsin yedi mertebesinden birinin adı. (699/27)
li-küllī	: hepsi için. (698/54)
lu‘b	: oyun, eğlence. (349/4, 630/3 vd.)
lūṭī	: Lût kavminin çirkin hâllerini tekrarlayan. (633/8)
lücce	: engin su. (7/1, 210/5)
lü‘lū‘-i lālā	: parlak inci. (323/2/2, 428/6 vd.)

K

- ķabz** : manevi feyzin gelmeyişi, ölme, el ile tutma. (338/1, 395/4 vd.)
- ķāfi** : yetişen, yeter. (54/4)
- ķāh** : saman, saman ķöpü. (591/5, 589/2/1)
- ķāķnūs** : çok delikli gagasından rüzgâr estikçe çeřitli sesler çıkaran bir kuř. (145/1, 323/7/5)
- ķāķum** : sansara benzeyen, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan. (697/16)
- ķāl** : laf, söz. (4/8, 27/5/1 vd.)
- ķap-** : istila etmek. (28/4)
- ķām** : arzu, istek, murat. (71/3, 627/4)
- ķāmı'** : kahreden, yok eden. (375/3)
- ķām-kārān** : isteğine ulaşmışlar, mutlular. (5/30)
- ķām-rān** : isteğine ulaşmış, mutlu. (495/3, 704/6 vd.)
- ķām-yāb** : isteğine ulaşmış, mutlu. (27/4/1)
- ķanda** : nereye, nerede. (36/3, 121/6 vd.)
- ķancaru/ķancarı** : nereye. (126/3, 552/2, 544/9 vd.)
- ķand** : şeker. (693/2)
- ķanęı/ķanęı** : hangi. (448/20, 229/1, 230/5 vd.)
- ķān** : maden ocağı, bir şeyin kaynağı. (307/7, 400/5 vd.)
- ķanzil** : āřık. (445/3)
- ķa' r** : dip, son, nihayet. (141/6, 323/2/2 vd.)
- ķarañu** : karanlık. (699/23)
- ķārbān-serā** : kervansaray, büyük han. (8/4)
- ķarılık** : ihtiyarlık, yaşlılık. (699/41)
- ķarīb** : yakın. (252/9, 382/9 vd.)
- ķarīn** : bir şeye nail olan, bir şeye sahip olan. (21/1/7, 698/22)
- ķār [ü] bār** : iş güç, kazanç. (185/3)
- ķarye** : köy. (403/5)
- ķārzār** : kavga, savaş. (697/10)
- ķāse-līs** : çanak yalayıcı. (199/3)

ḳāşır	: kusurlu. (307/12, 311/3, 484/4)
ḳāsid	: sürümsüz, geçmez. (156/4, 250/4 vd.)
ḳassām	: kısım kısım veren, kısım kısım ayıran. (699/12)
ḳāşāne	: köşk, mükemmel ev. (11/7, 22/3 vd.)
ḳāşķī	: keşke. (394/1, 394/2 vd.)
ḳat	: yan, yan, huzur, nezd. (266/2, 699/19 vd.)
ḳatʿ	: kesilme, kesme, sona erme. (251/5, 446/7 vd.)
ḳatʿ ā	: asla, hiçbir zaman. (127/7)
ḳatarāt	: damlalar. (698/50)
ḳatı	: çok, çok fazla, gayet. (1/3, 597/1, 597/5 vd.)
ḳātıʿ	: keskin. (698/57)
ḳattāl	: çok öldürücü. (698/32)
ḳavī	: güçlü, kuvvetli. (696/7)
ḳayır-	: önem vermek, ilgilenmek. (32/4, 394/3)
ḳāyil	: razı olmuş, akli yatmış, söyleyen. (601/4/6, 217/6 vd.)
ḳāyim	: bir işte sebat eden, ayakta duran, birinin yerine geçen, vaktini namaz kılmakla geçiren. (150/7, 412/6 vd.)
ḳāyim-maḳām	: birinin yerine geçen, yerini tutan. (583/4)
ḳayu	: tasa, endişe, kaygı. (529/1, 529/2 vd.)
ḳāzī	: kadı. (262/5, 371/3 vd.)
ḳāzīyü'l-ḥācāt	: istekleri yerine getiren, Allah. (376/1)
kebş	: erkek koyun, koç. (323/4/6)
kebūd	: gök rengi, mavi. (698/23)
kec-ḫabʿ	: tabiatı, mizacı ters olan. (201/3)
ke'en-lem-yekün	: hiç olmamış gibi, sanki yokmuş, hiç yokmuş. (28/11)
kef geçmek	: nefes nefese geçmek. (622/1)
keh-keşān	: saman yolu. (363/6, 699/18)
kej	: eğri, çarpık. (633/17, 349/4)
kelāl	: yorgunluk. (698/2)
kelb	: köpek. (256/10, 312/3)
kem	: fena, kötü. (570/4)
kemā-hī	: olduğu gibi. (252/4, 382/3 vd.)

kemer-beste	: Bektaşilikte belini bağlamış, hizmete hazır kimse. (173/4, 363/6)
kemîne	: aciz, zavallı. (449/3, 347/11 vd.)
kemter	: daha aciz, hakir. (192/1, 259/15)
ker	: sağır. (485/6)
kerkes	: akbaba. (255/3)
kerr	: gelip geçme. (696/5, 413/7, 497/1 vd.)
kerrâr	: savaşta döne döne saldıran. (143/5, 259/1 vd.)
kes	: koruyucu, sahip, yardımcı. (479/6, 568/3 vd.)
kesf	: ışığını kesme. (698/26)
kesr	: kırma, bozma. (159/1)
kimerde	: ara sıra, bazen. (676/1, 676/2 vd.)
keşâkes	: münakaşa, çekişme. (387/18)
keştî	: gemi. (194/4, 310/3)
keşûfât	: keşifler. (338/4)
keşşâf	: çok keşfeden. (628/3)
ketm	: bir sırrı saklamak. (314/6, 598/6)
kevâkib	: yıldızlar. (129/3, 176/6 vd.)
kevkeb	: yıldız. (198/5, 314/5 vd.)
kevneyn	: dünya ve ahiret. (19/1, 384/1 vd.)
kevn ü mekân	: varlık, kâinat. (316/2, 320/4 vd.)
key	: pek çok, çok, gayet, pek. (5/3, 447/6 vd.)
ķibâb	: bina damları. (172/5)
ķidem	: başlangıcı olmayacak kadar eskilik. (410/11, 485/3)
ķillet	: kıtlık, azlık. (28/9)
ķışla-	: kışı geçirmek. (507/5)
ķiyâm	: ayağa kalkma, ölümden sonra dirilip ayağa kalkma. (231/3, 584/1)
ķilk	: kalem. (119/1, 354/3)
ķîne	: kin, gönülde gizlenen düşmanlık. (560/2, 633/2)
ķîr	: zift, katran. (83/2, 323/4/4)
ķirm-pîle	: ipekböceği. (698/34)

kisvet	: elbise, bir kimsenin veya bir şeyin dış görünüşü. (345/5, 391/6 vd.)
kīş	: din, mezhep. (349/4, 474/3)
kīş	: satranç oyununda bir taşı zorlama. (474/3, 349/4)
kiştzār	: ekin tarlası. (8/7, 702/5)
kişver	: memleket, vilayet, ülke. (187/4, 619/4 vd.)
ķocul-	: sarılmak, kucaklanmak. (674/5)
körligine	: inadına, rağmen. (609/3)
ķudemā	: eskiler. (698/54)
ķudsiyān	: melekler. (27/3/6)
ķudūm	: uzak bir yerden gelme, Türk müziğinde usul vurma aletlerinden birinin adı. (58/1, 199/6)
kuhl	: sürme. (267/2, 452/3)
ķullāb	: çengel, kanca. (129/5, 412/5)
ķulle	: dağ tepesi. (139/5, 501/6 vd.)
ķulūb	: gönüller, kalpler. (40/5, 716/3)
ķulzūm	: deniz. (11/18, 22/9 vd.)
ķurbet	: Allah 'a yakınlık. (86/16, 358/3)
ķurretū 'l-‘ ayn	: göz nuru. (384/8, 412/3)
ķurş-ı ķamer	: ayın uzaktan düz görülen yüzü. (395/5, 658/3)
kūs	: kös, savaşlarda çalınan büyük davul. (323/6/5, 325/3)
ķuşūr	: eksik, ayıp, köşkler. (86/3, 391/2 vd.)
ķūt	: yiyecek. (74/5, 395/4 vd.)
ķutāh/ķūteh	: kısa. (489/3, 629/3)
ķuḩb	: bir grubun, bir kavmin büyüğü, başı, ulusu. (27/1/6, 27/4/6 vd.)
ķuḩbu 'l-aķḩāb	: Allah 'ın kendisine tasarruf kudreti vermiş olduğu veli. (520/3)
ķuḩbu 'z-zamān	: zamanın ermişlerinin başı. (27/1/6)
ķūy-ı heves-gerd	: sevgilinin arzusuyla dolanılan mahallesi. (28/4)
ķuyūd	: kayıtlar, bağlar. (601/5/2)
ķūze	: su testisi. (11/14, 22/8 vd.)

kühen	: eski. (28/11)
küleng	: turna kuşu. (210/3)
külüng	: kazma. (34/5)
künh	: bir şeyin hakikati, aslı, temeli. (621/10, 696/42)
künüz	: hazineler. (149/1, 615/7)
kürsî-nişîn	: kürsüde oturan. (17/1)
küsûf	: güneş tutulması. (696/33)

M

mā-‘adā	: -den başka. (719/2)
ma‘ān	: mekân. (9/1, 67/6 vd.)
ma‘ānī	: manalar. (67/6, 108/2 vd.)
ma‘āşī	: isyanlar, günahlar. (11/24, 22/12 vd.)
ma‘āzallāh	: Allah korusun, Allah saklasın. (205/7)
mābeyn	: padişah sarayı. (117/5, 669/7)
mā-cerā	: cereyan eden, geçen. (10/8, 360/1 vd.)
ma‘cūn	: hamur kıvamında olan şey, ilaç. (199/4, 363/2)
māder-zād	: anadan doğma. (240/6, 485/7)
ma‘dūm	: yok olan, mevcut olmayan. (6/4, 149/5 vd.)
maḥṣıl	: eklem. (249/4)
mā-fi’z-zamīr	: gönüldeki, içteki şey. (589/4/7)
mağbūn	: şaşkın, şaşırılmış. (468/2)
mağfiret-cūyān	: günahlarının bağışlamasını arayan. (13/5)
mağfūr	: ölmüş, yarlıganmış kimse. (365/5)
mağmūm	: gamlı, kederli. (657/1)
mā-ḥaşal	: netice. (387/16, 395/5)
maḥbes	: hapisane, zindan. (678/2)
maḥfil	: görüşülecek, oturulacak yer. (5/4)
māhī	: balık. (496/2, 591/10 vd.)
maḥmil	: deve üzerine konulan sepet. (16/1, 309/3 vd.)
maḥmūl	: yüklenmiş. (158/3)
maḥrūr	: içi hararetleli olan, ateşli, ateşlenmiş. (287/10)

mā-ḥūlyā	: karasevda, kuruntu. (676/6)
mā-hüve¹-maḫşūd	: istenilen şey. (319/1)
maḫż	: halis, katkısız, ta kendisi. (251/2, 560/3 vd.)
maḫzün	: hüzünlü, kaygılı. (42/3, 191/4 vd.)
mā-i ma^ʿin	: tatlı su. (224/4, 384/5)
mā^ʿil/māyil	: hevesli, istekli. (61/7, 349/3 vd.)
ma^ʿişet	: geçinmek, yaşamak için lüzumlu olan şey. (251/4)
maḫāl	: söz. (27/5/1, 331/4 vd.)
maḫālāt	: sözler. (336/5, 338/5)
maḫar	: karar edilen, durulan yer, oturulan yer. (309/5, 328/5 vd.)
maḫta^ʿ	: gazel veya kasidenin son beyti. (363/1)
ma^ʿkūl	: akla uygun, akıllıca iş gören. (396/1, 601/4/6)
maḫtūr	: katranlı, katran sürülmüş. (287/9)
māl-ā-māl	: çok dolu, dopdolu. (698/5)
māmelek	: varı yoğu. (716/5)
manşib	: makam, derece, rütbe. (5/17, 159/3 vd.)
manşübe	: satranç oyununda “nerd”in ayrıldığı oyunların yedincisi. (471/10, 621/1)
manzar	: bakılan, görünen yer, görünüş. (57/2, 287/4 vd.)
manzūr	: bakılan, görülmüş. (10/20, 287/4 vd.)
marīż	: hasta, hastalıklı. (239/4, 377/5)
ma^ʿrūf	: bilinen, tanınmış. (25/8, 27/4/6 vd.)
mā-şadaḫ	: uygun, doğru olan. (27/2/3)
maşdar	: bir şeyin sudur ettiği, çıktığı yer, kaynak. (699/4)
mā-sivā	: Allahtan başka bütün varlıklar, dünya ile ilgili olan şeyler. (54/3, 55/4 vd.)
maḫlab	: istenilen şey, istek. (5/17, 11/23 vd.)
maḫlūb	: istenilen. (5/22, 255/3 vd.)
maḫmaḫ	: göz dikilen şey, gözü kaldırıp bakacak yer. (24/2)
maḫmūs	: gözü sonradan kör olmuş adam. (323/6/1)
mā-verā	: ard, geri, bir şeyi ötesinde, arkasında bulunan. (2/45/2)
mazā	: geçti. (158/5)

mazāhir	: bir şeyin çıktığı, görüldüğü yerler; şereflemeler. (47/4, 203/1 vd.)
māzī	: geçmiş, geçmiş zaman. (217/11, 698/17 vd.)
ma' zūl	: azledilmiş, işten çıkarılmış. (551/1)
ma' zūr	: özür sahibi, özürlü. (11/25, 22/12 vd.)
mebde' ma' ād	: insanın dünyaya gelişi ve dönüşü. (311/7)
mebde'	: evvel, başlangıç. (97/5, 698/35 vd.)
meclā	: görünme yeri, çıkma yeri; ayna. (146/6, 265/1 vd.)
mecma'	: toplanılacak yer. (363/3, 384/8 vd.)
mecmū'	: toplanmış, bir araya getirilmiş şey, tüm. (76/2, 266/1 vd.)
meczūb	: Allah sevgisinden dolayı cezbe tutularak kendinden geçmiş. (414/3)
meddāh	: çok metheden. (259/15, 628/10)
mededkār	: yardımcı. (23/4)
medfūn	: gömülmüş, defnolunmuş. (125/3)
medhūş	: dehşete uğramış, şaşırılmış; korkmuş. (44/4, 329/14)
mefḥar	: övünme, övünmeye sebep olan. (11/20)
meḡes	: sinek. (360/13, 364/5 vd.)
mehālik	: helak olacak yerler, tehlikeli işler. (182/2)
mehbiḥ	: incek yer. (483/6, 697/22)
meh-cebīn	: parlak alınlı. (315/1)
maḡādir	: kuvvetler, kudretler. (391/8)
meḡkār/meḡkāre	: hileci, düzenbaz. (59/1, 482/5 vd.)
meḡnūn	: dizilmiş inci; değerli inci. (313/1, 366/7)
meḡr	: hile. (23/1, 28/8 vd.)
meḡremet	: cömertlik. (83/5, 323/3/6)
māl ü menāl	: bütün eldeki, varı yoğu. (268/3, 633/21)
melāḡat	: güzellik, yüz güzelliği. (237/1, 242/4 vd.)
melā' ik/melāyik	: melekler. (10/12, 142/5 vd.)
melce'	: sığınacak yer. (61/2)
mel' ūn	: lanetlenmiş, kovulmuş. (195/1, 320/6 vd.)
memālik	: memleketler, ülkeler. (182/1)

memāt	: ölüm. (301/2, 646/3)
memdūh	: övülmüş. (657/4)
memlū	: dolu. (487/1)
memnū^c	: yasak edilmiş, yasak. (178/2)
menāhī	: haram olmuş, yasaklanan şeyler. (310/3)
menāl	: sahip olunan, ele geçirilen şey. (28/9, 268/3 vd.)
menāzil	: menziller, durak yerleri. (392/3)
menfür	: nefret edilen, iğrenç. (589/1/9)
mengüş	: küpe. (410/11)
meniyye	: ölüm. (28/6)
merāyā	: aynalar. (50/2)
mer	: adam, kişi, erkek. (80/5)
merdūd	: kovulmuş. (100/2, 174/2 vd.)
merdüm	: insan, gözbebeği. (128/6, 281/4 vd.)
merdüm-küş	: adam öldüren. (707/1)
merfū^c	: kaldırılmış, yükseltilmiş. (162/7, 296/2)
merg	: ölüm. (64/5, 261/2 vd.)
mergüb	: rağbet edilmiş, beğenilmiş, sevilen. (483/7)
mirķāt	: merdiven, derece. (485/5, 589/4/3)
merķūm	: adı geçmiş, yazılmış. (657/5)
merr	: gelip geçme. (696/5, 696/12)
mersūm	: yazılmış, resmolunmuş. (657/2)
mesā	: akşam. (360/21, 623/15)
mescūd	: secde edilmiş. (132/6, 298/14)
mescūr	: deniz, taşkın su. (145/4)
meskenet	: miskinlik, fakirlik. (217/3, 379/4 vd.)
meskūr	: sarhoş. (396/12)
mesrūr	: memnun, sevinmiş, mutlu. (292/8, 365/9)
mestūr	: gizli, örtülü, kapalı. (287/6, 396/12)
meşūr	: yazılmış. (292/2)
meşā^c ir	: duyular, hasseler. (696/16)
meşakķat	: sıkıntı, güçlük, zahmet. (377/1, 455/2 vd.)

meş' al	: lamba, kandil, meşale. (81/2, 480/2)
meşāmm	: burun. (205/9)
meşāyih	: şeyhler. (566/4)
meşhed (384/8, 506/2)	: bir adamın şehit olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer.
meşhūd	: görülen. (338/2, 486/1)
meşīb	: yaşlılık, ihtiyarlık. (696/1)
meşşāta	: gelini süsleyen kadın. (125/1, 133/7)
metā'	: satılacak eşya, mal; sermaye. (8/4, 118/7 vd.)
me`vā	: yurt, mesken. (61/1, 111/3 vd.)
mevālī	: yüksek dereceye ulaşmış âlimler, köleler. (449/5, 611/1 vd.)
mevkif	: duracak yer, durak. (696/46)
mevķüle	: bir vekile emanet edilen. (334/5)
mevķın	: yurt edinilen yer. (27/1/4)
mevvāc	: çok dalgalanan. (329/4, 339/3)
mevzūn	: vezinli, ölçülü, tartılı. (40/2)
mey-fürüş	: şarap satan, meyhaneci. (344/5)
mey-gūn	: şarap renginde olan. (187/3)
mey-ķ`āre	: şarap içen, ayyaş. (565/3)
meymūn	: uğurlu, kutlu. (367/9)
mezellet	: hakirlik, itibarsızlık. (39/1)
mezmūm	: yerilmiş. (652/4, 657/4)
mezmūr	: kavalla söylenen ilahi. (303/6)
mezra' /mezra' a	: ekilecek tarla, yer. (28/8, 274/2 vd.)
mışbāh	: kandil, meşale. (642/6)
mıstar yarayan alet. (589/2/7)	: satırları doğru gösterebilmek için gerekli çizgileri yapmaya
mī' ād	: belirtilen zaman veya yer. (223/3)
midād	: yazı mürekkebi. (27/3/4)
midħat	: övme. (28/1, 361/5)
mihmān-nūvāz	: misafire ikramda bulunan. (12/9)
mihribān	: şefkatli, merhametli, gülyüzlü. (520/2, 634/2 vd.)

mihter	: daha büyük. (199/2, 259/4 vd.)
miḳrāz	: makas. (360/5)
milel	: milletler. (244/4)
minhāc	: açık, geniş yol. (719/4)
mīr	: baş, komutan, bey. (101/9, 259/5 vd.)
mīr-livā	: tuğgeneral. (615/6)
mīṣāk	: sözleşme, antlaşma. (311/9)
miṣkāt	: içine kandil gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk,
hücre. (12/2)	
mi' yār	: bir şeyin halislik derecesini anlamaya yarayan alet, ayıraç.
(342/5)	
mīzbān	: ev sahipleri, misafiri ağırlayanlar. (12/9)
mu' allā	: yüce, yüksek. (9/1, 177/7 vd.)
mu' allāk	: asılmış, asılı, havada. (406/16)
mu' ammā	: bilmece, anlaşılmaz iş. (334/5, 387/13 vd.)
mu' anber	: anberleşmiş, güzel kokulu. (155/5, 208/3 vd.)
mu' arrā	: soyulmuş, çıplak. (445/5)
mu' aṭṭar	: ıtırılı, güzel kokulu. (317/4)
mu' azzam	: ulu, büyük, kocaman. (89/4, 323/3/2 vd.)
mū-be-mū	: kıl kıl, tel tel, birer birer. (5/25, 6/5 vd.)
mūcib	: lazım gelen, gereken; sebep, vesile. (284/2, 295/2 vd.)
mufassal	: uzun uzadıya anlatılan. (699/34, 158/6)
muğarraḳ	: suya daldırılmış. (323/1/5)
muğaylān	: deve dikenini. (195/5, 558/4 vd.)
muğlak	: kapalı, anlaşılmaz. (323/1/6, 376/5, 621/10)
muḥaddis	: hadis ile meşgul olan. (53/3)
muḥammer	: yoğurulmuş, mayalanmış. (306/1, 311/4)
muḥarrem	: kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı; haram kılınmış.
(448/8, 640/3)	
muḥaṣṣā	: tahşiye olunmuş, haşiye yazılmış. (428/7)
muḥibb	: seven, dost. (187/5, 448/29 vd.)
muḥīt	: ihata eden, etrafını kuşatan. (114/7, 118/2 vd.)

muḥkemāt	: manası açık olan, içinde hüküm bulunan ayetler. (158/1, 301/5)
muḥtaşar	: kısa, kısaltılmış, kısaltma. (446/2, 696/29)
mu‘īn	: yardımcı. (317/7, 698/11)
muḥarnes	: kubbe. (234/1)
muḥarreb	: yaklaşmış, yakın. (13/8, 516/2)
mukarrer	: şüphesiz. (215/1, 215/5 vd.)
muḥatṭa‘	: ayrı, bitişik olmayan. (363/2, 715/4)
muḥayyed	: bağlı, bağlanmış; ayağında zincir bulunan. (263/1, 293/2 vd.)
muḥbil	: kutlu, uğurlu, mutlu. (307/12, 699/27)
muḥīm	: oturan, ikamet eden. (401/5, 467/5 vd.)
muktebes	: iktibas edilmiş, aktarılmış, alınmış. (479/11)
muḥtedā	: önde bulunan, kendisine uyulan. (375/5, 611/6 vd.)
muḥtezā	: iktiza eden, lazım gelen. (696/25)
mumlayın	: mum gibi. (28/8)
muntazır	: bekleyen, gözleyen. (48/6, 342/3 vd.)
muraşşa‘	: kıymetli taşlarla süslenmiş. (363/6)
murabba‘	: dörtlü. (175/3, 363/4)
murdar	: kirli, pis. (373/7, 482/6 vd.)
muşaddık	: gerçekliğini, geçerliliğini resmi olarak yazı ile bildiren. (276/1)
muşaffā	: tasfiye edilmiş, yabancı maddelerden ayrılmış, süzölmüş. (425/2, 122/5 vd.)
muşanna‘	: sanat eseri olarak meydana getirilmiş, usta elinden çıkmış. (363/5)
muşavver	: resimli, tasvirli. (390/5)
muşavvir	: resim yapan. (311/6, 391/6)
mūşil	: yetiştiren, ulaştıran. (24/2)
muṭabbak	: kapak gibi kapanmış. (406/16)
mu‘tād	: alışılmış, adet olunmuş. (321/2, 656/7)
mu‘tedil	: münasip, uygun; mülayim, ser olmayan. (312/2, 391/10))

mu' tekif	: itikafa çekilen, bir ibadethaneye çekilip ibadetle meşgul olan. (28/6, 290/5)
muṭahhar	: temizlenmiş, temiz; mübarek. (310/3, 384/4 vd.)
muṭavvel	: tafsil edilmiş, uzatılmış. (179/5, 446/2)
muṭī'	: boyun eğen, itaat eden; bağlı. (279/2, 302/5 vd.)
muṭma'ın	: içi rahat, gönlü kanmış, şüphesi yok. (699/27)
muvaḥḥid	: tevhit eden, Allah'ın birliğine inanan. (275/1, 435/4 vd.)
muzmer	: gizli, saklı, örtülü. (363/5)
mübeddel	: değiştirilmiş, değişmiş. (490/2)
müberrā	: temize çıkmış, aklanmış. (239/2, 305/4 vd.)
mübīn	: açık, aşikâr, besbelli; iyiyi kötüyü, hayrı şerri ayıran. (158/6, 224/5 vd.)
mübtedā	: başlangıç, baş. (116/1)
mübtedī	: yeni başlayan. (116/1)
mücāvir	: yurdunu, yaşadığı yeri terk ederek zamanını Harameyn-i Şerifeyn'de ibadetle geçiren. (229/4)
mücellā	: cilalı, parlak. (54/2, 133/7 vd.)
mücerreb	: sınanmış, denenmiş. (13/10)
mücessem	: cisimlenmiş, cisimli. (573/3)
mücmel	: kısa ve öz sözle anlatılmış, öz. (158/6, 699/34 vd.)
mücrim	: suç işlemiş, suçlu. (48/6, 365/5 vd.)
müctemi'	: toplanmış, toplu. (469/4)
müdārā	: yüze gülme, dost gibi görünme. (425/11)
müdbir	: talihsiz. (471/7)
müdebbir	: tedbir alan, tedbirli, düşünceli. (308/4)
müdevver	: döndürülmüş, yuvarlak. (390/6)
mü'eşşer	: kendisine bir şey tesir etmiş olan. (314/5)
mü'eşşir	: tesir yapan; hükmünü yürüten. (305/1, 314/5 vd.)
müferrih	: ferahlık veren, iç açan. (328/3, 278/4)
müfessir	: Kur'an'ı yorumlayan din alimi. (53/3, 114/3 vd.)
müflis	: iflas etmiş, parasız. (71/4, 626/13 vd.)

müfredāt	: mürekkep olmayanlar, basit şeyler; toptan bilinen şeylerin ayrıntıları. (6/1, 53/5 vd.)
müheyā	: hazır, hazırlanmış, amade. (367/9)
müje	: kirpik. (210/1)
müjgān	: kirpikler. (183/4, 241/3 vd.)
mükaḥḥal	: sürmeli. (267/2)
mükedder	: bulanık; kederli. (257/2, 500/2)
mükerrem	: muhterem, aziz, saygın; ululandırılan. (112/7, 211/6 vd.)
mül	: şarap. (309/5, 663/4 vd.)
mülāḥaza	: dikkatle bakma, iyice düşünme. (601/5)
mülākī	: kavuşan, görüşen. (360/33)
mülāzım	: bir kimseye veya bir yere sarılıp ayrılmayan. (27/1/4)
mülemma^ç	: parlak. (363/8)
mülevveş	: kirli, pis. (699/36, 706/2)
mülḥaḳ	: sonradan katılmış. (468/2, 705/1)
mülhem	: içine doğmuş, ilham edilmiş. (318/4)
mülḥid	: Allah'ı inkâr eden, dinsiz. (489/6, 633/15)
mülket	: ülke. (131/5, 268/3 vd.)
mültecā	: sığınılacak, iltica edilecek yer. (368/7)
mültemis	: iltimas eden, kayıran. (479/7)
mülzem	: bir bahiste susturulmuş. (332/8)
mümteni^ç	: olamaz. (607/3)
münācāt	: Allah'a dua etme, Allah'a dua etme, yakarma konulu şiir. (165/5, 573/1 vd.)
münādī	: müezzin. (95/1)
mün^ç adim	: yok olan. (415/5)
münāfıḳ	: nifak sokan, ikiyüzlü. (380/10, 396/6 vd.)
mün^ç akid	: düğülenmiş, bağlanmış. (176/4)
müncelī	: parlak; meydanda, aşikâr. (311/5, 391/8)
müncī	: kurtaran. (366/5)
münderiç	: içinde bulunan, içinde yer almış. (258/5, 698/6)
münfa^ç il	: gücenmiş, alınmış. (132/2, 311/9 vd.)

münfehim	: anlaşılan, kavranılan. (415/5)
mün' im	: nimet veren, Allah. (634/2)
münîr	: ışık veren, parlak. (123/5, 248/7 vd.)
münkād	: boyun eğen. (133/6)
münkāsım	: bölük bölük olan, bölünmüş. (415/5)
münker	: inkâr edilmiş, reddedilen; şeriatça yapılması caiz görülmeven. (322/2, 322/3)
münkeşif	: yeni bulunmuş, meydana çıkmış. (348/3)
münkir	: inkâr eden. (127/2, 299/6 vd.)
münşî	: yapan, inşa eden; iyi kâtip. (119/3, 127/5 vd.)
münye	: arzu edilen. (28/6)
münzel	: gökten indirilmiş, aşağı indirilmiş. (128/3, 224/4 vd.)
mürâyî	: ikiyüzlü kimse. (61/5)
mürekkeb (53/5, 176/6 vd.)	: iki veya daha çok şeylerin karışmasından meydana gelen.
mürevvāk	: tortusu giderilmiş, süzölmüş. (392/5)
mürsel	: gönderilmiş, peygamber. (612/2, 699/30)
mürtefi'	: yükselen, yükselmiş; yüce. (330/1, 336/3)
mürüvvet/mürvet	: cömertlik, iyilikseverlik. (10/19, 276/4 vd.)
müsāvî	: eşit, denk. (633/2, 702/7)
müsellem (27/2/6, 39/3 vd.)	: verilmiş; doğruluğu, hakikati herkesçe kabul edilmiş olan.
müsemmā	: bir ismi olan, adlı. (6/1, 107/2 vd.)
müsta' cil	: acele eden. (455/5)
müstağnî	: gönlü tok, doygun. (212/5, 584/9)
müstağrak	: batmış. (430/7)
müstağriķ	: dalmış, batmış. (210/7, 662/4)
müstakbel	: gelecek. (124/6, 148/2 vd.)
müstaķim	: doğru, temiz, namuslu. (86/12, 113/1 vd.)
müste' ān	: kendisinden yardım istenen, Allah. (634/23)
müstecāb	: isteği kabul edilmiş. (13/6, 634/24 vd.)
müstedām	: devamlı, sürekli. (126/5)

müstemend	: hüzünlü, kederli; zavallı, biçare. (192/1, 716/4 vd.)
müstemirr	: devamlı, sürekli, daima. (698/6)
müsteṭāb	: hoş, güzel. (112/7, 391/4)
müşfik	: merhametli, acıyan. (392/3)
müşṭ	: yumruk. (697/20)
mütālaʿa	: okuma, tetkik. (120/5, 169/5)
müttakī	: Allah'tan çekinen, korkan. (123/1, 368/4 vd.)
müttekā	: koltuk değneği, asa. (360/8)
müyesser	: kolay gelen, kolaylıkla olan. (157/2, 194/2 vd.)
müzdver	: ücretle çalışan. (310/2)
müzehheb	: altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış. (13/2)
müznib	: günah, suç işleyen. (384/5, 698/43 vd.)

N

nāb	: saf, halis, katkısız. (132/4, 135/5 vd.)
nā-bīnā	: anadan görme kör, gözü görmez. (83/1, 314/5 vd.)
nā-būd	: bulunmayan, yok olan. (720/5)
nācī	: kurtulan, cehennemden kurtulmuş. (166/5, 209/4 vd.)
nā-çiz	: değersiz, çok küçük şey, ehemmiyetsiz. (427/5, 473/4 vd.)
nādim	: pişman olan. (24/5)
nā-ḥaḳ	: haksız, boş yere. (373/6)
nā-ḥalef	: hayırsız evlat. (28/10, 440/3 vd.)
naḥs	: uğursuz, bahtsız. (617/9)
nāḥun	: tırnak. (448/13)
naʿīm	: cennetin bir kısmı. (113/3, 162/9 vd.)
nā-kām	: isteğine ulaşamamış. (44/5, 717/1 vd.)
nā-kes	: cimri; alçak, insaniyetsiz. (633/17)
nāḳıl	: işittiğini anlatan. (342/7)
nāḳūs	: Hıristiyanlarda ibadet zamanını bildirmek için kiliselerde çalınan çan. (323/7/2, 489/6 vd.)
nāliš	: inleyiş, inilti. (27/5/1)
nāmdār	: ünlü, meşhur. (22/10, 617/8 vd.)

nā-peydā	: görünmez, görünmeyen. (501/4)
na' re	: yüksek sesle bağırma, nara. (155/6)
nās	: insanlar, halk. (54/3, 531/2 vd.)
naşb	: saplama, dikme. (485/5)
nāşih	: öğüt veren, nasihat eden. (432/7, 478/8 vd.)
nāsī	: unutan, gafil. (596/5)
naşūh	: öğütçü, nasihatçi. (391/9)
nāsūt	: insanlık, insanlık camiası. (593/2, 624/2 vd.)
naṭ'	: satrançla ilgili bir terim. (225/4, 227/4 vd.)
nā-tüvān	: kuvvetsiz, zayıf. (299/4, 325/5 vd.)
nāy	: ney. (173/4)
nāyib	: kadı vekili. (699/20)
nāyim	: uykuda bulunan, uyuyan. (580/10)
nāzenīn	: ince yapılı, narin. (11/3, 12/5 vd.)
naẓīr	: eş, benzer. (125/1, 211/11)
necd	: yiğitlik. (139/4)
nef	: menfaat, kar, fayda. (86/17)
nefh	: boru ve vesaireyi üfleme, üfürme. (233/4, 334/2 vd.)
nefha	: nefes üfürme, üfürük. (240/5, 329/10 vd.)
nefy	: inkâr etme; sürgün etme. (102/4, 107/3 vd.)
nehār	: gündüz. (48/5, 55/5 vd.)
neheng	: timsah. (141/7)
nemed	: kebe, keçe. (594/4)
nemed-pūş	: keçe, kebe giyen; derviş. (28/9, 269/3 vd.)
nemek	: tuz. (28/7, 643/7 vd.)
neng	: ayıp, utanma; şöhret. (482/1)
ner	: erkek. (2/2, 190/4 vd.)
nerdübān	: merdiven. (624/3)
nerm	: yumuşak. (450/5, 697/16 vd.)
nerrād	: çok güzel tavla oynayan. (470/2)
nessāc	: dokumacı. (698/34)
nevāle	: bağış; yiyecek. (339/5)

nev-be-nev	: yeniden yeniye. (273/8)
nevbet	: sıra; hastalık ateşi. (217/13, 255/4 vd.)
nevha :	ölüye sesle ağlama. (61/4)
nevm	: uyku. (41/3)
nev-zuhür	: yeni çıkma. (27/1, 27/V/4 vd.)
neyyir	: parlak. (11/9)
nezzāre	: bir şeye bakma. (66/1, 198/4 vd.)
nicesi	: ne suretle, nasıl. (453/7, 518/1 vd.)
nigāristān	: resim ve heykel sergisi, puthane. (475/3)
nigehbān	: bekçi, gözcü. (4/12)
nigīn	: mühür, yüzük. (72/6, 166/6 vd.)
nīk	: iyi, güzel, hoş. (6/5, 71/5 vd.)
nekbet	: bahtsızlık, talihsizlik; felaket. (448/19, 480/3 vd.)
nīkū	: iyi, hoş, güzel. (249/3, 702/2 vd.)
nişār	: saçma; düğünde saçılan para. (289/2, 323/VI/7 vd.)
nīş	: iğne. (323/V/5, 373/1 vd.)
nişe	: nasıl, niçin. (469/3)
nizāʿ	: çekişme, kavga. (158/4)
nizār	: zayıf, arık. (506/1, 630/3 vd.)
nīze	: mızrak. (210/1, 697/9 vd.)
nuḳaṭ	: noktalar. (141/4, 169/4 vd.)
nuḳūd	: nakitler, paralar. (139/3)
nuḳūş :	nakışlar, resimler. (177/9, 235/5 vd.)
nuşḥ	: nasihat, öğüt. (689/3)
nücūm	: yıldızlar. (246/3, 696/37 vd.)
nūfūs	: nefesler, canlar, insanlar. (47/4)
nūh	: dokuz. (69/3)
nūkūl	: kaçınma, vazgeçme. (723/2)
nūşḥa	: yazılmış şey, yazılı. (142/6, 320/3 vd.)
nūşūr	: yayma, öldükten sonra dirilme. (27/I/6, 128/7 vd.)

O-Ö

oñat	: iyi, doğru, uygun. (86/2)
oñulmağ	: iyileşmek, yara kapanmak. (33/4, 575/1 vd.)
oy virmek	: dem vurmak, sözünü etmek. (621/9)
öküş	: fazla, çok. (230/5)
öñ/öñdin/öñürdi	: evvel, önce. (140/2, 479/5 vd.)
‘örfen	: gelenek olarak; hüküm olarak. (412/5)
öyke	: hiddet, hışım, öfke. (699/10, 699/25 vd.)
öykün-	: taklide çalışmak, özenmek, taklit etmek. (619/5 vd.)
öyün	: yemek, belli yemek zamanında yenen şey. (570/7)
‘özr-ḥ^wāh	: özür dileyen, özür dileyerek af isteyen. (628/5, 676/4 vd.)

P

pā-bend	: ayak bağı. (479/3, 594/5 vd.)
pādāş	: ayakdaş. (593/3)
pā-der-gil	: ayağı çamurda; sıkıntıda. (455/2)
pālās/pelās	: aba, çul. (531/2, 580/11 vd.)
pā-māl/pāy-māl	: ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (192/1, 257/3 vd.)
pārsā	: sofu; iffetli, namuslu. (333/3)
pās	: gönül üzüntüsü, gam, keder; kir. (29/1, 29/2 vd.)
pāsban	: gece bekçisi. (255/5, 309/4 vd.)
pāyidār	: sürekli, daima, devamlı. (601/4/1, 645/10 vd.)
pelid	: alçak, rezil. (611/4)
penāh	: sığınacak yer. (15/4, 20/1 vd.)
penbe	: pamuk. (281/4, 303/6 vd.)
pencüm	: beşinci. (628/14)
penç-şenbe	: perşembe. (687/6)
pend	: nasihat, öğüt. (28/6, 54/5 vd.)
pergār	: pergel. (482/3, 492/4 vd.)
perhiz	: incitici sözlerden kaçınma. (178/6)
perrān	: uçan, uçucu. (341/2)
pertāb	: uzağa düşen ok. (697/18)
pervāz	: uçma, uçuş. (116/2, 252/8 vd.)

perveriş	: beslenme. (609/5)
pervîzen	: elek. (697/6)
pesend	: beğenme, seçme. (689/3)
pes-i perde	: perde arkası. (413/3)
peşmine-püş	: sade, süssüz elbise giyen, sofı. (488/1)
peyâm	: haber. (27/V/2, 485/1 vd.)
peyk	: haber ve mektup getirip götürën. (628/20, 698/28 vd.)
peymây	: tartıcı, ölçücü. (329/8, 723/2 vd.)
pey-rev	: arkası sıra giden, uyan. (360/30, 416/9 vd.)
peyveste	: daima. (73/5, 133/7 vd.)
pîç pîç	: kıvrım kıvrım. (117/3)
pîl	: fil. (474/3, 698/34 vd.)
pindâr	: böbürlenme. (303/6, 313/2 vd.)
pîre-zen	: kocakarı. (290/6)
pîr-i muğân	: meyhaneci. (237/5, 281/1 vd.)
piste	: fıstık. (687/4)
pîşivâ:	başkan, reis. (27/1/7, 97/9)
puhte	: pişmiş; olgun. (85/6, 427/3 vd.)
pülâd	: çelik. (697/12)
püşîde	: örtülmüş. (593/1)
püte	: içinde maden eritilen tava. (257/4)
puşt ü penâh	: sığınılacak yer. (249/6, 591/7 vd.)

R

rabt	: bağlama, bağlanma. (51/4)
rabt ü yâbis	: yaş ve kuru. (311/6)
ra' d	: gök gürlemesi. (699/26)
râgıb	: isteyen, râğbet eden. (159/3)
raḥne	: yarık, yırtık. (8/5)
râh-nümûn	: yol gösteren, kılavuz. (23/5)
raḥşân	: parlak. (11/9, 81/2 vd.)
raḥt	: ev, ocak, aile. (465/7, 577/5 vd.)

rāh-vār	: sarsmadan yürüyen at. (468/9)
rām	: boyun eğen. (416/2, 485/6 vd.)
ra' nā	: güzel. (207/2, 207/4 vd.)
rānde	: gemilerin mîzâne direğinin gerisindeki yan yelkeni. (166/5)
ravz	: bahçeler. (48/5)
ravza	: bahçe. (11/4, 48/2 vd.)
rāy	: fikir. (308/10, 430/1 vd.)
rāyāt	: bayraklar, sancaklar. (485/5)
rāyegān	: bedava, parasız. (388/5)
rāyet	: bayrak, sancak. (12/8, 104/1 vd.)
rāzdār	: sır tutan. (694/1)
rebāb	: bir çeşit kemençe. (24/1, 517/4 vd.)
recā'ilen	: ümit ederek. (697/19)
recīm	: taşlanmış, lanetlenmiş. (100/2, 113/1 vd.)
ref	: kaldırma. (7/4, 8/3 vd.)
re'fet	: merhamet etmek, acımak. (58/4)
refiḳ	: arkadaş. (495/5)
refi' ü'l-derecātuz	: itibarı, derecesi yüksek olan. (323/3)
refṭār	: salınarak edalı yürüyüş. (312/2, 563/9 vd.)
reg-zen	: kan alıcı, hacamatçı. (697/15)
reh-güzār/reh-güzer	: geçit, geçilecek yol. (210/2, 360/25 vd.)
reh-nümā	: yol gösteren, kılavuz. (10/10, 69/4 vd.)
reh-rev	: yolcu. (624/3)
reh-revān	: yolcular. (27/3/7)
remed	: göz ağrısı. (240/6)
remmāl	: remil döken, fal açan. (698/40)
renc	: sıkıntı; sızı. (349/1, 349/4 vd.)
rencūr	: hasta, dertli. (542/6, 597/5 vd.)
resen	: ip, urgan. (313/3, 456/4 vd.)
rest-gār	: kurtulan. (209/4)
revāḥ	: güneş battıktan sonra gece oluncaya kadar geçen zaman.
(42/1)	

revāk	: çardak. (209/5, 696/2 vd.)
revġan	: yağ. (697/28)
revzen	: pencere. (697/26)
ribāh	: kazançlar, karlar. (323/VI/7)
ribāt	: tekke, konak, han. (308/2)
ric' at	: geri dönme. (440/3, 696/31 vd.)
ridā	: dervişlerin omuzlarına attıkları post. (152/3, 360/28 vd.)
rif' at	: yükseklik, yücelik, büyük rütbe. (11/16, 22/5 vd.)
rihlet	: göç; ölüm. (360/29, 696/24 vd.)
rīk	: ağız suyu, salya. (698/32)
rimāl	: kumlar. (698/50)
rīsmān	: ip, halat. (428/6)
rīş	: sakal. (202/4)
riyāz	: bahçeler. (485/1, 609/2 vd.)
rīze	: ufak parça, kırıntı. (448/5)
ruk' a	: yama. (28/3)
rūbāh/rūbeh	: tilki. (28/8, 450/2 vd.)
rū-māl	: yüz süren. (10/5)
rū-sefid	: yüzü ak, şerefli. (109/5)
rū-siyāh	: yüzü kara, ayıbı olan. (109/5)
rūstāyī	: köylü. (118/11)
rūşenā	: aydınlık, parlak. (154/7, 296/1 vd.)
rūyīn-ten	: güçlü, kuvvetli. (697/11)
rū-zerd	: sarı yüzlü, sararmış. (560/3)
rūzī	: nasip, kısmet. (70/4, 76/5 vd.)
rūsūm	: merasim, usul. (154/5)
rū'ūs	: başlar. (395/6)
rū'yet	: görme, görülme. (61/8, 100/2 vd.)

S

sā' āt	: saatler. (573/6)
şad	: yüz (sayı). (66/2, 68/2 vd.)

sa' d	: kutlu, uğurlu. (198/5, 310/2 vd.)
şaf-der	: düşman saflarını yaran yiğit. (507/1, 507/13 vd.)
şaff-ı ni' āl	: ayakkabıların konulduğu yer; bir yerde oturulacak yerlerin en aşağısı. (606/2, 696/41 vd.)
şafh	: affetme, suç bağışlama. (258/5)
şaf-şiken	: düşman saflarını yırtan yiğit. (259/6, 615/3 vd.)
şagal-	: hastalıktan kurtulmak, iyileşmek. (523/4)
sehā	: elaçıklığı, cömertlik. (42/4, 259/7 vd.)
sehāvet	: elaçıklığı, cömertlik. (147/8, 276/11 vd.)
şahāyif	: yapraklar. (698/28)
şahbā	: şarap. (194/6, 329/14 vd.)
şāhib-zamān	: zamanın kudretli büyük adamı. (114/7, 146/6 vd.)
şahv	: kendine gelme, ayılma. (723/2)
sā' id	: kol. (412/4)
sa' id	: uğurlu, mutlu. (404/5, 440/7 vd.)
saḳ	: rahat, emin, sağlam. (8/4)
saḳf	: tavan, dam, çatı. (129/2, 165/10 vd.)
şāḳıb	: tesirli, etkili; parlak. (28/12)
saḳim:	yanlış. (415/3)
sākin	: bir yerde oturan. (217/3, 453/7 vd.)
saḳkā	: saka, su dağıtan. (210/4)
sāl	: yıl. (63/3, 460/2 vd.)
şalāh	: düzelme, dine olan bağlılık. (5/5, 42/4 vd.)
şalāt	: namaz. (48/2, 128/4 vd.)
şalb	: darağacına çekme, asma. (312/3)
şālīş	: üçüncü. (384/4)
sālūş	: ikiyüzlü, riyakar. (59/6, 192/4 vd.)
sāmān	: zenginlik. (242/5, 594/1 vd.)
şāmit	: ses çıkarmaz. (323/7)
şānī	: ikinci. (234/2, 384/3 vd.)
sārā	: hilesiz, katkısız, halis. (198/2)
şarīr	: kalemin gıcirtısı, cızırtısı. (589/IV/8)

sātir	: kapatan, örten. (72/5, 698/8 vd.)
şavāb	: dürüst, doğru. (601/5/4)
şavlecān	: cirit oynanılan eğri sopa, çevgan. (148/7)
şavma‘a	: tekke, ibadet yeri. (28/6)
şavt	: seda, ses. (108/2, 165/3 vd.)
şāyim:	oruçlu, oruç tutan. (412/6, 576/5 vd.)
şaykal	: cilalı, parlak. (213/2, 215/1 vd.)
şayyād	: avcı. (687/4)
sāyil	: soru soran, soran. (311/7)
seb‘a	: yedi. (141/5, 162/6 vd.)
seb‘a-h^wān	: Kur’an’ın yedi kıraatini okuyan. (198/2)
sebak-h^wān	: ders okuyan. (177/8)
sebük-rūh	: hoşsohbet, şen olan. (588/2, 697/1 vd.)
sebze	: çimen. (11/17, 22/5 vd.)
sehāb	: bulut. (287/9, 361/3 vd.)
seher-hiz	: sabahleyin esen. (27/5/3)
seh-şenbe	: salı. (687/4)
sekr	: sarhoşluk. (723/2)
selāṭin	: sultanlar. (27/4/1, 661/3 vd.)
selb	: giderme, kaldırma. (61/5, 312/3 vd.)
selīm	: kusursuz, doğru, sağlam. (205/3, 588/2 vd.)
sellāh	: kasaplık hayvan hayvan kesen, yüzen.(373/7)
sem‘	: kulak. (45/3, 272/7 vd.)
semm:	zehir. (665/3)
semek	: balık. (643/6)
semend	: çevik ve güzel at. (317/3)
semrit-	: semirtmek, şişmanlatmak. (238/7)
sengin-dil	: katı kalp, taştan yürek. (506/3)
şerā	: toprak. (387/5)
ser-āgāz	: baştan başlama. (406/2)
ser-āmed	: ileri gelen, başta bulunan. (611/11)
ser-‘asker	: asker ve ordunun komutanı. (611/11)

ser-efrāz/ser-firāz	: benzerlerinden üstün olan. (225/4, 259/6 vd.)
serāyir	: gizli şeyler. (193/4)
ser-bāz	: yiğit, cesur. (253/4, 622/2 vd.)
ser-cümle	: hepsi, bütün, tamamen. (219/2, 304/1 vd.)
serd	: soğuk. (94/2, 172/4 vd.)
serīr	: taht. (27/II/1 182/5 vd.)
ser-med/ser-medī	: ebedî, sürekli, daimi. (291/14, 311/8 vd.)
ser-nüvişt	: alın yazısı. (659/3)
ser-pençe	: kuvvetli kimse. (485/2)
şarvān	: sarban, kervancı. (98/5, 466/5 vd.)
server	: reis, baş, başkan. (12/9, 98/5 vd.)
sevād	: siyahlık, karalık. (89/4, 118/11 vd.)
sevāhil	: kıyılar. (665/6)
sevi	: sevgi, aşk. (34/2)
seylāb/seylābe	: sel. (163/6, 705/2 vd.)
seyyār	: gezici, gezen. (125/5, 198/5 vd.)
seyyidü 'l-verā	: halkın efendisi. (628/5)
şibgatullāh	: Allah'ın yaratıcı kuvveti, İslam'ın yaratılışı. (298/7)
şifāt	: sıfatlar, vasıflar, nitelikler. (75/1, 102/1 vd.)
şıklet/şıql	: yük, ağırlık; sıkıntı. (28/7, 28/9 vd.)
şı-	: kırmak. (8/5)
şın-	: bozulmak. (448/14)
sifāl	: çanak, çömlek, testi. (201/5, 236/2 vd.)
sikke	: para üzerine vurulan damga. (324/1)
simāṭ	: yemek masası, sofrası. (658/3)
sipāh	: asker. (495/4)
sipās	: dua etme, şükür etme. (420/5)
sipihr	: gök, sema. (13/4, 658/1 vd.)
sīr-āb	: taze; suya kanmış. (704/2)
sirişk	: gözyaşı. (183/1, 524/1 vd.)
sirişt	: tabiat, huy, yaradılış. (256/2, 363/2 vd.)
şīt	: çatırtı, patırtı. (13/6, 360/12 vd.)

sitāre	: yıldız; talih, baht. (448/14, 457/4 vd.)
sitebraḳ	: sırma ile işlenmiş bir çeşit kaba kumaş. (17/1)
sivā	: gayri, başka. (7/2, 40/1 vd.)
sī vü dü	: 32. (110/4, 129/1 vd.)
şiyākat	: bir yazı çeşidi. (623/2)
siyeh-kār	: günaha giren, kötü işler yapan. (565/1, 598/5 vd.)
şoy	: söz, haber. (371/2, 371/7 vd.)
şoyla-	: araştırmak, aslını aramak, tahkik etmek. (518/2, 551/2 vd.)
söyün-	: parlaklığı gitmek, sönmek. (430/6, 542/10 vd.)
südmend	: karlı, faydalı, kazançlı. (453/2)
şudür	: meydana çıkma. (86/3, 328/1 vd.)
şun-	: uzatmak. (5/6, 35/1 vd.)
şür	: kıyamet zamanı Hz. İsrail'in üfleyeceği boru. (16/1, 85/9 vd.)
şüretā:	görünüşte. (108/5, 145/4 vd.)
sūsen	: susam. (448/18, 697/8)
suṭūr	: satırlar. (391/1, 415/6 vd.)
şuver	: suretler. (149/4, 323/5/2 vd.)
sū-be-sū	: taraf taraf. (659/2)
şübüt	: meydana çıkma, gerçekleşme. (170/3)
sücūd	: secde edenler. (6/5, 127/2 vd.)
süflī	: bayağı, alçak. (425/8, 478/2)
sūḫan-dān	: güzel söz söyleyen. (177/10, 393/2)
sündüs	: ipek kumaş. (17/1, 655/3)
süñük:	kemik. (699/24)
sürḫ	: kırmızı. (295/4, 572/4)
sürūd	: türkü, şarkı. (697/2)
sürūr	: sevinç. (311/4, 391/3 vd.)
sürüş	: melek, Hz. Cebrail. (235/3)
sürüşān	: melekler. (13/8)
sütün	: direk. (276/3)
süvār	: ata binmiş. (185/1, 384/5 vd.)

süveydā	: kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek. (10/3)
sūzen	: iğne. (85/5, 697/3)
sūziş	: yakıcılık, yanma, yakma. (131/1)

Ş

şāfi	: şifa veren. (112/2, 391/4 vd.)
şāfi ^c	: şefa'at eden. (12/10, 507/9)
şāhid-i zūr	: yalancı şahit. (149/3)
şāh-bāz/şeh-bāz	: bir cins iri ve beyaz doğan. (316/5, 354/7 vd.)
şahne	: emniyet memuru. (259/5)
şakī	: bahtsız; eşkıya, yol kesen, haydut. (123/3, 221/6 vd.)
şākird	: öğrenci, talebe. (37/6)
şakḳ	: yırtık, yarık, çatlak. (188/1)
şakrāk	: sarıasma nevinden bülbül gibi öter bir kuş. (323/2)
şām	: akşam. (5/19, 10/17 vd.)
şāne	: tarak. (11/9, 22/4 vd.)
şāriḥ	: bir kitabı şerh eden. (311/3, 391/9)
şāyi ^c	: herkesçe bilinmiş, duyulmuş. (432/9)
şāzlık	: sevinçlilik. (699/23)
şeb-i yeldā	: yılın en uzun gecesi. (310/1, 428/3 vd.)
şübbān	: gençler, yiğitler. (611/2)
şebeh	: benzer, benzeyiş. (610/2)
şeb-gīr	: gece uyumayan. (365/4)
şebīh	: benzeyen. (282/2)
şebistān	: harem dairesi. (12/2, 481/2)
şeb-zinde-dārān	: gece uyumayıp ibadet edenler. (13/9)
şefik	: şefkatli, merhametli. (10/17, 18/1)
şehbāl	: kuş kanadının en uzun tüyü.
şehd	: bal. (283/1, 332/5 vd.)
şehlā	: tatlı şaşı. (112/5, 297/6 vd.)
şeh-per	: kuş kanadının en uzun tüyü. (244/2, 310/5 vd.)
şehr ü sāl	: ay ve yıl. (59/4)

şekîb	: tahammül, sabır. (23/4)
şekk	: şüphe, zan. (74/3, 145/7 vd.)
şekkāk	: şüpheli, şüpheci. (178/6)
şekve	: şikāyet, hoşnutsuzluk. (178/6)
şemīm	: güzel koku; güzel kokulu. (10/9, 205/9 vd.)
şemme	: pey az şey; bir kere koklama. (10/9, 128/6 vd.)
şemşîr	: kılıç. (200/3, 697/13)
şenbih	: cumartesi. (687/1)
şengül	: güler yüzlü, ferahlık veren, şuh, açık meşrepli. (283/2)
şerħa	: kesilmiş, dilim, parça.
şermende	: utangaç. (230/4, 611/9 vd.)
şeş-	: çözmek. (186/5)
şeyāfin	: şeytanlar. (346/2, 542/3)
şeyh [ü] şābb	: ihtiyar ve genç. (695/3)
şeyyād	: yüze gülen, riyakār. (202/4)
şî‘ār	: işaret, alamet. (440/5)
şikāf	: yarık, çatlak, yırtık. (143/1)
şimşād	: şimşir ağacı. (282/4, 298/8 vd.)
şitāb	: sürat, çabukluk, acele. (24/1, 24/2 vd.)
şiven	: yas, matem. (697/2)
şöhret-āyîn	: şöhretli, şöhret gösteren. (440/4)
şuā‘	: güneşten veya başka bir ışık kaynağından gelen tel tel ışıklar. (463/2)
şuġl	: iş, uğraşacak şey. (607/4)
şu ’ün	: işler. (27/6, 148/8)
şühüd:	görme; var olma; görülen âlem (bu dünya). (7/1, 188/5 vd.)
şühür	: aylar. (696/5)
şümār	: sayı, hesap. (53/5, 445/31 vd.)
şümūs	: güneşler. (722/2)
şūr	: şamata, gürültü. (583/1, 633/1)
şūr-baħt	: bahtsız, talihsiz. (706/1)
şürb	: içme. (448/29)

T

ta ^ʿ accüb	: şaşakalma. (25/6, 203/5 vd.)
ta ^ʿ akkül	: zihin yorarak anlama. (171/2, 698/9)
ta ^ʿ alluk	: dünya ilgisi. (437/2, 496/4)
ṭā ^ʿ āt	: taatler, ibadetler. (573/2)
ta ^ʿ ayyün	: aşikâr olma, belli olma. (149/4, 182/3 vd.)
ṭabāyi ^ʿ	: tabiatler. (170/5)
ta ^ʿ biye	: hazırlama, hazır etme. (698/31)
ṭabl	: davul. (199/2, 236/4 vd.)
tağayyür	: değişme, başkalaşma. (248/3)
taḥallüş	: kurtulma. (449/10)
taḥayyür	: hayran olma, hayrete düşme, şaşırma. (194/4)
taḥfif	: yükünü azaltma. (593/3)
taḥkikan	: gerçekten, hakikaten. (124/1)
taḥmîr	: mayalandırılma, yoğurulma. (309/1, 455/2)
taḥrîr	: yazma, yazılma. (314/7, 329/20 vd.)
taḥt-ı şerā	: toprak altı. (387/5)
taḥarrüb	: yanaşma, yaklaşma. (104/5)
taḥrîr	: anlatış, anlatma. (247/1, 606/4)
ṭama ^ʿ	: açgözlülük. (360/5)
ṭāmāt	: uygunsuz, sapmasapan söz. (102/6, 336/3 vd.)
ṭamu	: cehennem. (28/5, 28/7 vd.)
ṭamzur-	: damlatmak. (281/4)
ṭa ^ʿ ne	: yerme, zemmetme, çekiştirme. (325/7, 368/7 vd.)
ṭap	: kâfi, yetişir; tamamen. (28/4, 28/5 vd.)
ṭapu	: hizmet, saygı, ibadet; makam, kat, huzur, nezd. (5/26, 229/3 vd.)
tārāc	: yağma etme. (245/2, 504/2)
ṭārem	: kubbe, dam. (209/5)
ṭarḥūn	: hekimlikte kullanılan ıtırılı bir nebat, tuzla otu. (5/14)
tārik	: terk eden, bırakan. (56/4, 172/3)

ṭarrār	: yankesici. (198/2)
ṭathīr	: temizleme. (7/2)
ṭaṭyīb	: gönlünü hoş etme. (40/5)
ṭavf	: tavaf. (28/7)
ṭaya	: sütnine, dadı. (129/2, 519/5 vd.)
ṭaylasān	: başa ve boyna sarılan şal. (336/4)
ṭayr	: kuş. (118/8, 399/5 vd.)
ṭayy	: dürüp bükme. (415/4, 696/4)
ṭayyib	: güzel, hoş, iyi. (204/2, 222/5 vd.)
taẓarruʿ	: kendini alçaltarak yalvarma. (42/5, 695/3)
teʿarrüf	: bir şeyi araştırarak öğrenme. (276/7)
teʿāruẓ	: birbirine zıt olma. (698/41)
tebārek	: “mübarek etsin!” anlamında bir söz. (311/6, 367/8 vd.)
teberrā	: uzak durma, uzaklaşma; Halife Hz. Ali’ye uymayanlardan yüz çevirme. (179/2, 401/4 vd.)
tefāṣīl	: ayrıntılar. (698/19)
teferrüc	: gezinti, gezintiye çıkıp gam dağıtma. (86/6, 402/1 vd.)
tefvīẓ	: her şeyi Allah’tan bekleme. (14/3)
teġāfūl	: anlamamazlıktan gelme. (325/6)
teḥī	: boş. (398/5, 487/1 vd.)
tek	: gibi. (107/3, 144/3 vd.)
tekāsül	: tembellik, üşenme. (716/4)
tekellüfāt	: sıkıntılara, zorluklara, güçlüklerle katlanma. (698/21)
teksīr	: çokluk. (338/5)
telbīs	: hile, oyun. (490/6)
telḥ	: acı. (28/5, 697/21)
temennā	: istek, dilek. (172/2, 207/1 vd.)
temeşşül	: cisimlenme, bir şekil ve surete girme. (27/7)
tenaʿum	: bolluk içinde bulunarak rahat etme. (86/8)
tenezzül	: alçalma, inme. (86/4, 108/1)
tenvīr	: aydınlatma, ışıklandırma. (314/7, 7/2)
tenzīl	: Kur’an-ı Kerim. (165/6, 180/7)

terahhüm	: acıma, merhamet etme. (716/4, 48/1)
ter-dāmen	: eteği yaş, namussuz. (697/24)
terkeş	: ok mahfazası, ok çantası, sadak. (291/5)
teshîr	: ele geçirme, elde etme. (27/2/6, 500/4)
teskîn	: yatıştırma, yatıştırılma. (409/4)
tesvîd	: karalama yapma, müsvedde yapma. (314/7)
teşvîş	: karma karışık etme, karıştırma. (440/7)
tevakûf	: eğlenme, bekleme, durma. (699/22)
tevârih	: tarihler. (699/22)
tevehhüm	: kuruntuya düşme, vehimlenme. (699/29)
te`vîl	: söze ayrı mana vermeye kalkışma, sözü çevirme. (4/9, 142/2 vd.)
tezekkür	: hatıra getirme. (698/3)
tezerv	: sülün. (704/5)
tezvîr	: fenalık kastıyla yapılan kovuculuk; yalan dolan. (324/6, 329/3 vd.)
tıyn	: balçık, çamur. (199/7, 306/1 vd.)
tıynet	: mizaç, yaratılış, tabiat. (149, 212 vd.)
tibyân	: bildirme, açık anlatma. (108/2)
tirâş	: üstten ve düz olarak yontma. (391/7)
tîre	: kara, karanlık. (10/13, 721/3)
tiryāk	: panzehir. (163/4, 396/6 vd.)
tîşe	: balta. (185/4)
tîz	: çabuk; keskin. (59/4, 371/4 vd.)
tolu	: içki ile doldurulmuş kadeh. (4/21, 5/6 vd.)
ton	: elbise. (92/5, 466/8, vd.)
toy	: ziyafet, şenlik, şölen. (377/3, 388/4 vd.)
toyla-	: yedirip içirmek, ziyafet vermek. (551/2)
tufeylî	: çanak yalayıcı, dalkavuk. (357/4)
tuhfe	: hediye. (524/2)
tuhm	: tohum. (101/8, 118/2 vd.)
tü̇l-i emel	: tükenmez arzu, istek. (28/8, 177/3 vd.)

ṭumṭurāk	: debdebe, gösteri. (236/4)
ṭurfe	: tuhaf, şaşılacak şey. (191/2, 387/1 vd.)
ṭurre	: alın saçı. (83/4, 130/4 vd.)
ṭuş	: düş, rüya. (496/5, 571/4)
tūtiyā	: sürme. (350/2, 360/27 vd.)
tünd	: sert, şiddetli. (118/11)
türş/türüş	: ekşi. (360/13, 697/21)
tüş olmak	: karşılaşmak, isabet etmek. (230/4)

U- Ü

‘ubūdiyyet	: kulluk, kölelik. (86/13, 86/14 vd.)
‘ubūr	: bir başka tarafa geçme. (27/4 151/3 vd.)
‘ucb	: kendini beğenmişlik. (80/6, 100/7 vd.)
‘ūd	: odun, ağaç. (270/7, 696/1 vd.)
uġru	: hırsız. (152/3)
uġrevī	: ahiretle ilgili, ahirete ait. (468/8)
uġrī	: öbür dünya, ahiret. (300/4)
‘uġbā	: öbür dünya, ahiret. (11/20, 39/1 vd.)
‘uġde	: düğüm. (698/20)
‘uġūl	: akıllar, zihinler. (309/4, 698/9)
‘ukūs	: akisler, yankılar. (47/4)
ūlī	: sahip. (27/4/4)
ulū’l-ebşār	: görüş kabiliyetinde olan kimseler. (327/1, 475/3 vd.)
ulū’l-elbāb	: sağduyu sahibi olan kimseler. (520/3)
‘ulūvv	: yücelik, büyüklük, yükseklik. (698/47)
‘ulyā	: çok, en yüce. (412/9, 430/5 vd.)
umūr	: işler, maddeler, hususlar. (168/4, 251/4)
urın-	: giyinmek; takınmak. (331/4, 450/1)
‘urūc	: yukarı çıkma, yükselme. (13/10, 170/4 vd.)
‘urvetü’l-vuşkā	: (sağlam kulp, sap) Müslümanlık. (4/16, 110/3 vd.)
‘uşāt	: günahkârlar. (58/3, 722/5)
uşūl	: yol, yöntem; esas, başlangıç bilgisi. (28/11, 39/2 vd.)

uşat-	: ufaltmak, parçalamak. (29/6)
uşta	: işte. (311/3, 320/3 vd.)
‘uyūb:	kusurlar, ayıplar. (192/5, 371 vd.)
‘uzlet	: yalnızlık köşesine çekilme. (28/6, 61/3 vd.)
üftāde	: āřık, biçare. (64/3, 227/1 vd.)
üftān u ħīzān	: düşe kalka. (696/10)
ümem	: ümmetler. (20/1, 384/7)
ümmehāt	: esaslar, asıllar; anneler. (123/3, 310/3 vd.)
üns	: alışkanlık. (485/1, 696/11 vd.)
üsküf	: taç. (418/6)

V

vācid	: vücuda getiren. (507/9)
va‘de	: söz verme. (68/3, 128/2 vd.)
vāfir	: çok, bol. (387/20)
vaĥř	: yabani, insandan kaçan hayvan. (177/2, 309/2vd.)
vaķār	: temkinlilik, ağırbaşlılık. (594/1)
vāķı‘a	: düş, rüya. (594/2, 638/1)
vālā	: yüce, yüksek. (10/5, 259/5 vd.)
vālī	: bir vilayeti idare eden en büyük memur. (27/V/5, 384/7)
vālīh	: şaşırmış. (4/10, 28/2 vd.)
vāridāt	: iče doęan, hatıra gelen řeyler. (158/7, 318/4)
vāye	: kısmet, nasip. (29/9)
vāzgel	: vazgeç. (284/4, 360/1 vd.)
vāzīĥ	: açık, meydanda, belli. (211/7, 391/9)
veh	: yazık, vah. (620/1, 670/1)
ve‘l-ĥāřıl	: sözün kıyası. (27/4/5, 512/4)
velī	: ama, fakat. (28/12, 116/4 vd.)
velīd	: oğul. (59/3)
ehl-i vera‘	: dindar. (207/6)
verd	: gül. (49/4, 94/2 vd.)
vesāvis	: kuruntular, vesveseler. (718/3)

ve's-selām	: işte o kadar, son söz olarak. (634/25)
vesvās	: şeytan. (235/3, 453/1 vd.)
vird	: belli zamanlarda okunması adet olan Kur'an'dan parçalar. (5/12, 11/6 vd.)
vuzū'	: abdest. (319/4, 323/VI/6 vd.)
vuşūl	: ulaşma, gelme, varma. (39/2, 48/4 vd.)

Y

yābāna/yabāna at-	: hiçe saymak, değer vermemek. (235/4, 379/3)
yağı	: düşman. (386/2, 566/1)
yağın	: yakın. (310/2)
yağşı	: güzel, iyi. (101/5, 373/5 vd.)
yad	: yabancı. (30/5, 219/5 vd.)
yağın	: sağlam bilgi, kati olarak bilme. (8/2, 72/6 vd.)
yaman	: kötü, hoş olmayan, fena. (101/5, 388/2 vd.)
yaştan-/yaşdan-	: yastık edinmek, yaslanmak, dayanmak. (551/1)
yāve-gū	: geveze. (697/24)
yāver	: yardımcı. (27/2)
yedil-	: birinin kılavuzluğunda gitmek. (503/7)
yed-i tūlā	: büyük kudret, tam vukuf. (9/2)
yek-ser	: bir baştan bir başa. (616/6)
yek-şenbe	: pazar günü. (687/2)
yek-tā	: eşsiz, benzersiz, tek. (11/18, 259/9 vd.)
yemm	: deniz. (400/3)
yıgıl-	: menedilmek. (371/3)
yıyla-	: koklamak. (551/5)
yig	: üstün, daha iyi. (5/10, 655/1, 655/2 vd.)
yigrek	: tercih edilir, daha iyi, üstün. (90/6)
yigren-	: tiksirmek, iğrenmek. (640/1, 648/1)
vil	: rüzgâr. (63/3, 258/3 vd.)
yile vir-	: heba etmek, mahvetmek. (5/12, 678/1, 678/4)
yil-	: esmek, koşmak, acele etmek. (396/11, 589/3/1)

yiv	: birbirine bitişik olan iki şey arasındaki çizgi. (86/2)
yoyul-	: silinmek, bozulmak, zail olmak. (594/2)
yügrük	: hızlı giden, çok koşan. (537/2)

Z

zāğ	: karga. (11/22, 259/9 vd.)
zāğal	: hile, mekr. (471/2, 633/6 vd.)
zağan	: çaylak. (622/2)
zağm	: yara. (23/1, 196/4 vd.)
zahr	: arka, sırt. (395/5)
zā'ıl/zāyil	: devamlı olmayan, sona eren. (171/5, 657/2 vd.)
zālāl	: gölgesi olan. (563/7)
zālām:	karanlık. (27/4/5, 698/44)
zālūm	: çok zalim olan. (698/21)
zāmīm	: ilave. (401/5)
zāmīr	: kalp; iç. (108/5, 289/5 vd.)
zayf	: misafir. (716/7)
zā' yim	: zeamet sahibi. (412/6)
zehr-āmīz	: zehirli. (360/13)
zeker	: erkek. (699/15)
zemherī	: karakış. (544/3)
zemīme	: yerilmeye layık, beğenilmeyen hâl, davranış. (469/4)
zemm	: yerme, kınama. (379/3, 633/25 vd.)
zenaḥdān	: çene. (670/2)
zenb	: suç, günah. (306/6, 391/7)
zenbūr	: eşek arısı. (678/3)
zer	: altın. (180/1, 183/1 vd.)
zer-beft	: sırmalı kumaş. (360/29, 593/4)
zerd	: sarı; solgun. (363/7, 460/4 vd.)
zerḳ	: hile, riya, ikiyüzlülük. (102/7, 132/6 vd.)
zevraḳ	: sandal, kayık. (295/4, 323/1/4 vd.)
zeyl	: etek. (696/22)

zill	: gölge. (10/4, 12/8 vd.)
zībā	: güzel; süslü. (122/7, 127/1 vd.)
zīb	: süs. (160/6, 207/4 vd.)
zinde	: dinç, sağlam; diri, yaşayan. (13/9, 47/4 vd.)
zindegānī	: hayat. (254/7, 702/12)
zīr ü bem	: sazın en ince ve kalın teli. (118/10)
zīr ü zeber	: alt-üst. (446/4)
zişt	: çirkin. (5/14, 323/8)
zulmet	: karanlık. (26/4, 55/2 vd.)
zurāfā	: zarifler. (206/2)
zübde : öz.	(27/3/4, 308/4 vd.)
zücāc	: cam, sırça. (601/V/4)
zühhād	: zahidler, kaba sofular. (197/2)
zülāl	: tatlı su. (127/3, 698/51 vd.)
zünnār	: papazların bellerine bağladıkları kuşak. (67/2, 93/8 vd.)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ADLAR VE KAVRAMLAR DİZİNİ

5.1. Özel Adlar ve Kavramlar Dizini

A

- ‘Abdu’ş-Şekür : 27/1/8, 27/2/8, 27/3/8, 27/4/8, 27/5/5, 7, 8, 48/6, 53/1-6, 63/4.
- ‘Abidîn : 259/11.
- ‘Acem : 485/3, 541/4, 594/6.
- Ādem : 133/6, 138/1, 188/3, 197/3, 211/6, 240/4, 5, 249/1, 258/1, 2, 3, 4, 5, 6, 275/5, 286/8, 318/2, 331/5, 334/1, 412/9, 447/5, 478/9, 489/2, 499/1, 531/4, 592/4.
- Ādemī : 415/3, 560/3.
- ‘Aden : 448/5, 641/4.
- ‘Ādil : 698/49.
- Āfitāb-ı dîn : 615/3, 617/8.
- Aḥmed : 4/27, 27/5/5, 76/3, 123/4, 141/1, 162/5, 165/8, 209/6, 211/12, 218/3, 256/3, 259/3, 271/3, 272/4, 273/7, 292/3, 300/7, 313/6, 314/1, 315/4, 328/2, 332/13, 374/5, 395/3, 535/1, 3, 615/2, 633/22, 634/9,19.
- Aḥmed ibn-i Gülşenīye : 163/7.
- Aḥmed-i muḥtār : 327/1, 396/10, 563/10, 634/9.
- ‘Ālem faḥri : 32/1.
- ‘ālemler faḥri : 89/3.
- ‘Alī : 53/3, 65/1, 2, 3, 5, 92/3, 97/1-13, 98/2, 99/1-10, 102/3, 126/2, 134/2, 146/7, 147/1-9, 150/1-7, 209/6, 260/15, 270/1-7, 288/1-7, 289/1, 4, 5, 311/5, 315/1-7, 330/1,4, 347/4, 349/5, 368/3, 375/2, 380/3, 395/1-7, 412/7,8, 449/2, 486/4, 507/1-13, 537/2, 546/6, 611/2, 3, 10, 617/1-9, 626/2.
- āl-i ‘abā : 81/5, 97/13, 146/7, 273/6, 288/7, 485/2, 546/7, 595/6, 596/4, 7, 611/1, 616/7, 686/8.
- āl-i ‘abāyī : 256/6.
- āl-i Nebī : 259/15.
- āl-i Resūl : 324/4, 375/6, 448/20.

‘Aliyye’l-Murtezā	: 623/4.
‘Aliyy-i Murtezā	: 81/5.
‘Aliyy-i veliy	: 347/1.
‘Aliyy-i zū’l-efḍāl	: 698/49.
‘Aliyyü’l-Murtezā	: 146/4, 330/3, 375/3, 485/2, 595/2,
611/1, 615/1, 616/1.	
‘Aliyyü’l-Murtezāyī	: 256/4.
‘Aliyyen	: 395/1-7.
‘Alī Mūsā_er-Rızā	: 485/2, 546/8, 626/8.
‘Alī Mūsā Rızā	: 97/9, 313/5, 375/5, 385/6, 449/6, 595/4,
596/3, 611/8, 615/5, 616/5, 617/4, 623/10.	
‘Alī Sultān	: 443/6, 486/4.
Allāh	: 1/8, 28/9, 11, 63/2, 91/1, 93/1, 96/1,
110/6, 126/1, 151/1, 166/1, 233/1, 270/5, 278/3, 4, 325/3, 328/3, 330/1, 340/1, 366/4,	
390/7, 411/2, 6, 412/2, 415/1, 5, 420/5, 434/3, 463/1, 502/8, 507/7, 531/5, 544/4,	
576/1-6, 592/3, 617/1-9, 621/8, 629/1, 650/4.	
Allāhuñ kitābı	: 391/4.
Allāhuñ şıfātı	: 621/8.
‘Ankā	: 46/2, 114/2, 139/5, 149/5, 218/1, 233/5,
241/2, 255/3, 262/1, 264/5, 310/5, 323/2/1, 331/1, 379/2, 408/10, 453/7, 460/4,	
479/1, 494/1, 501/6, 583/7, 584/3, 624/1, 715/5, 723/3.	
‘Arafāt	: 229/3.
‘Arab	: 541/4, 594/6.
‘Āşaf	: 323/6/8.
aşhāb-ı Peyğamber	: 2/2.
‘Askerī	: 97/10, 146/6, 256/9, 259/14, 313/5,
315/7, 347/10, 375/6, 380/9, 384/7, 385/7, 395/7, 485/4, 546/9, 595/6, 596/4,7,	
611/11, 615/6, 617/5, 626/10, 628/19.	
‘Atīk	: 2/2, 698/49.
‘Azāzıl	: 589/4/4, 635/8.
‘Azrā’ıl	: 30/7, 699/29.

B

Bağdād	: 168/3, 574/3.
Bākır	: 259/11, 315/5, 347/9, 375/4, 380/5, 384/7, 395/6, 485/4, 595/4, 596/3, 611/5, 616/3, 623/7, 626/6, 628/14.
Bākī	: 35/2, 84/1, 263/3, 308/5, 479/7, 498/2, 664/2, 699/46.
Balum Sultān	: 386/2.
Bārī	: 55/5, 101/4, 367/1, 489/4, 545/7.
Bārī Te'ālā	: 367/1.
Başır	: 276/9, 570/10.
Baḥḥā	: 11/21.
Bāyezīd	: 6/3.
bedr-i dūcā	: 10/13, 99/1, 313/5, 586/12.
bedr-i münir	: 248/7.
bedrū'd-dūcā	: 288/6, 354/1, 611/2.
beḳā-ı Hāḳ	: 436/4.
Benī Aşfer	: 2/4.
Berberī	: 544/10.
Beyt-i Ma'mūr	: 140/5, 162/7, 165/10, 504/5, 597/2.
Beytū'l-ḥarām	: 102/3, 297/4, 359/6, 408/8.
Bilāl	: 370/9.
Bilāl-i Ḥabeşī	: 19/1.
Bū Cehl	: 314/1.
Bū Leheb	: 633/21.
Buḥārā	: 594/5.
Seyyid Buḥārī Ḥazreti	: 690/5.

C, Ç

Ca'fer	: 259/11, 313/4, 324/1, 384/7, 385/5, 596/3, 617/3, 623/8, 628/15.
Ca'ferī/Ca'feri	: 256/7, 375/4, 449/5, 615/5.
Ca'fer-i Şādık	: 97/9, 380/6, 395/6, 611/6, 616/4.

Ca' fer-i Tayyār	: 507/12.
Cāvidān-nāme	: 634/10.
Cebbār	: 72/3.
Cebrā'il	: 69/3, 132/3, 315/4, 334/2, 699/30.
Celīl	: 27/3/2, 634/19.
Cem	: 118/9, 173/5, 201/5, 204/6, 236/2, 286/5, 314/4, 323/7/7, 332/7, 437/3, 497/3, 704/3.
Cemşid	: 287/8, 323/7/7, 621/9.
Ceyhūn	: 141/7, 271/4, 611/5.
Cibrīl	: 601/1/3.
Cüneyd	: 6/3, 27/4/6.
Çalab	: 29/3, 8, 34/4, 92/1, 698/37.
çār yār	: 10/21, 11/7, 22/3, 77/3.
Çin	: 130/4, 360/19, 476/5, 591/1, 608/3.

D

Dābbetü 'l- arz	: 383/4.
Dārā	: 73/4, 329/17, 331/4, 378/1, 379/3, 584/4, 589/2/8.
Deccāl	: 698/2.
delīl-i zāyi' ü zāl	: 698/43.
dīn-i Aḥmed	: 188/5, 384/3.
dīn-i Muḥammed	: 331/5.
Düldül	: 126/2, 185/1, 347/3, 380/10, 545/5, 595/2, 617/4, 8.
Dünbekī	: 324/5.

E

Ebū Bekr	: 53/3, 77/3.
Ebu'l-Ḳāsim	: 76/3.
Edhem	: 204/5.
Edhemī	: 222/4.

Eḥad	: 35/2, 71/5, 72/4, 114/7, 238/1, 240/1, 3, 7, 241/7, 286/11, 311/5, 323/2/2, 384/5, 391/8, 395/1,3, 406/14, 719/2.
ehl-i beyt	: 324/2.
Emîn-i enbiyâ	: 292/4.
Emîn-i zamân	: 698/43.
Emîr Sulṭân	: 628/17.
Emîrû 'l-mü 'minîn	: 617/3, 626/3.
envâr-ı Muḥammed	: 415/1.
erkân-ı çehâr	: 18/2.
esedullâh	: 150/1, 395/1-7.
evlâd-ı Ḥaydar	: 267/4, 313/1-6, 324/1-8.
Eyyüb	: 311/8, 521/1, 4, 681/3.

F, G

Fağfūr	: 287/8.
faḥr-i 'âlem	: 13/1.
faḥr-i dünyâ	: 11/20.
faḥr-i enbiyâ	: 628/10.
faḥr-i kevneyn	: 185/5.
faḥr-i ümem	: 384/7.
Fâṭıma	: 97/5, 448/7, 595/2, 615/2.
faẓl-ı Yezdân	: 108/3, 135/1, 142/5, 161/1, 311/1, 9, 415/4.
faẓl-ı Yezdânî	: 313/1-6.
Faẓlullâh	: 110/5, 126/4, 151/1, 165/1-11, 166/1, 176/5, 193/1, 243/1, 346/1, 411/3, 412/8, 415/1, 623/10.
Felâṭûn	: 27/2/5.
Ferd	: 72/4, 73/1, 560/5.
Ferhâd	: 34/5, 185/4, 217/14, 219/3, 255/6, 379/3, 418/3, 455/2, 476/5, 497/5, 513/4, 630/5, 656/3.
Ferḳad	: 696/32.
Feyyâz	: 34/1, 276/8, 716/3.

Fırāt	: 301/8, 380/4.
Fırķa-i nācī	: 166/5.
Fir‘avn	: 177/5, 203/6, 329/21
Furķān	: 162/9, 164/2, 195/3, 211/1, 242/1, 258/2, 298/2, 311/3, 320/2, 348/2, 391/1, 9, 462/6, 661/4.
Ġaffār	: 96/2.
Ġaffāru ’z-zünüb	: 634/3.
Ġāfirü ’z-zenb	: 391/7.
Ġafūr	: 391/7, 634/10, 695/5.
Ġanī	: 115/5, 352/2, 552/3, 570/6
Gülşenī	: 26/6, 204/4, 215/5, 226/1, 5, 327/5, 333/6, 374/5, 389/5, 401/5, 521/7, 559/1-5, 644/5.

H

Ĥabīb	: 184/4, 234/4, 242/3, 302/2, 315/1, 382/9, 412/3, 520/3, 632/2, 634/24.
Ĥabīb-i ekrem	: 58/2.
Ĥabīb-i Ĥudā	: 20/1.
Ĥabīb-i Kibriyā	: 10/15, 11/1-25, 13/5, 77/1.
Ĥabīb-i Raĥmān	: 548/3.
Ĥabīb-i Zü’l-celāl	: 449/1.
Ĥabīballāh	: 69/1.
Ĥabībullāh	: 86/12, 412/1.
Ĥacı Bektāş-ı Veliy	: 134/3, 315/7.
Ĥadīce	: 95/5, 615/2.
Ĥaķ	: 4/10, 13, 18, 19, 23, 26, 27, 5/3, 16, 21, 22, 26, 27, 30, 7/2, 4, 8/1, 10/15, 12/5, 24/5, 27/1/5, 27/3/2, 27/4/2, 31/2,5, 35/2, 36/1, 37/1, 39/4, 5, 40/2, 6, 41/1, 42/1, 5, 44/6, 47/1-6, 48/3, 6, 4, 51/1-4, 53/4, 54/1- 5, 55/1, 3, 5, 56/1, 2, 57/2, 3, 4, 58/2, 59/1, 5, 62/6, 63/2, 64/1, 6, 65/4, 6, 68/1, 69/2, 74/2, 75/3, 4, 76/4, 5, 77/1, 78/4, 84/1, 86/17, 91/4, 5, 94/4, 97/4, 98/9, 10, 12, 99/6, 7, 100/1, 3, 5, 6, 7, 103/5, 104/1, 3, 4, 5, 107/8, 110/6, 111/2, 3, 112/2, 4, 114/5, 121/2, 122/2, 8, 123/1, 2, 5, 124/3, 5, 7, 125/6, 126/7, 128/2, 130/3, 132/3, 5, 134/2,

5, 137/3, 138/1, 142/3, 5, 146/1, 147/1, 148/3, 151/3, 4, 7, 155/2, 5, 157/2, 5, 158/1, 4, 159/4, 160/1, 162/2, 8, 164/1, 166/3, 6, 7, 167/4, 168/2, 5, 170/1, 3, 171/3, 174/1, 3, 5, 6, 7, 175/1, 176/1, 177/4, 178/5, 6, 179/2, 4, 6, 188/4, 205/7, 209/4, 211/5, 213/1, 5, 215/1, 3, 5, 217/3, 9, 221/5, 223/1, 5, 224/4, 6, 230/2, 232/2, 233/3, 238/5, 240/5, 241/5, 243/1, 5, 6, 7, 244/3, 245/4, 246/5, 251/2, 252/6, 253/1-7, 254/5, 258/1, 259/13, 260/4, 267/1, 3, 4, 270/4, 272/5, 273/3, 7, 275/3, 278/3, 279/4, 280/4, 286/6, 287/1, 288/5, 291/1, 3, 7, 9, 10, 14, 292/7, 8, 297/1, 6, 7, 298/2, 7, 12, 300/8, 306/4, 5, 307/1, 8, 11, 308/2, 5, 309/1, 310/3, 4, 311/5, 9, 313/2, 6, 314/2, 315/1, 5, 6, 316/1, 317/6, 7, 322/1, 4, 323/1/1, 324/2, 6, 328/1, 4, 330/5, 332/1, 2, 3, 336/1, 2, 338/2, 340/2, 4, 343/5, 7, 345/2, 3, 5, 6, 348/1, 3, 10, 351/4, 7, 354/5, 355/4, 360/17, 21, 32, 33, 361/1-5, 364/2, 367/2, 368/4, 6, 7, 369/1, 4, 6, 11, 371/2, 372/4, 6, 373/1, 3, 4, 6, 374/2, 375/1, 382/1, 2, 6, 384/1, 385/1-8, 391/1, 4, 8, 395/1-7, 396/10, 398/5, 404/1,4, 405/5, 406/5, 407/5,10, 408/5, 411/3, 412/3, 6, 8, 415/2, 3, 4, 5, 419/3, 420/1, 2, 4, 422/2, 425/1, 426/1, 433/7, 435/1,4, 436/3, 4, 5, 440/3, 6, 7, 441/5, 444/6, 7, 9, 10, 445/1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 29, 447/1, 448/2, 453/3, 458/3, 459/4, 5, 461/3, 462/3, 5, 6, 464/4, 465/4, 466/9, 10, 12, 467/3, 468/1, 3, 9, 470/7, 475/5, 479/6, 7, 483/7, 486/1, 2, 3, 487/2, 489/1, 3, 7, 492/3, 494/1-7, 498/4, 502/2, 503/5, 7, 8, 508/1, 3, 6, 509/2, 510/4, 5, 511/1, 512/2, 518/6, 520/3, 526/2, 5, 534/4, 535/1, 2, 3, 4, 536/1, 2, 3, 5, 6, 538/3, 4, 539/1, 2, 3, 5, 544/5, 7, 546/1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 547/4, 556/3, 4, 5, 559/1, 561/2, 562/1, 574/9, 575/3, 4, 5, 580/4, 7, 11, 586/3, 4, 5, 6, 7, 8, 589/1/4, 7, 8, 589/2/1, 589/3/5, 592/2, 4, 14, 594/6, 601/1/4, 601/3/3, 601/4/4, 603/2, 4, 6, 608/5, 611/3, 10, 612/2, 617/9, 618/1, 621/3, 4, 624/3, 4, 628/1, 7, 17, 629/2, 4, 631/2, 5, 633/14, 17, 19, 20, 24, 635/1, 4, 8, 644/3, 4, 645/6, 646/1, 10, 11, 650/6, 663/6, 664/4, 667/4, 687/7, 690/1, 2, 4, 5, 698/40, 50, 700/1, 703/1, 715/3,5, 716/6, 718/4, 721/1, 5.

Ḥakīm : 444/1, 560/7, 716/6.

Ḥakki : 702/2.

Ḥak-perest : 102/5, 252/6, 382/6, 494/6.

Ḥak Te'ālī : 107/6, 122/1, 145/3, 178/3, 300/5, 314/4, 315/3, 346/3, 354/4, 364/2, 462/1, 477/6.

Ḥak zikri : 536/2.

Ḥaleb : 372/1.

Ḥālīk	: 28/10, 69/1, 71/1, 2, 165/2, 178/7, 360/5, 372/7, 379/1, 396/1, 432/9, 482/7, 503/11, 535/4, 607/4.
Ḥālīk-i cān-āferīn	: 483/10.
Ḥalīl	: 185/2, 262/4, 311/2, 323/4/6, 634/19, 646/2.
Ḥallāk	: 57/2, 309/1.
Ḥamza	: 34/4.
Ḥannān	: 267/3.
Ḥāricī	: 65/5, 324/5, 347/4, 617/7.
Ḥasan	: 92/3, 146/4, 256/5, 298/7, 15, 313/3, 315/5, 347/8, 370/7, 375/3, 380/4, 382/2, 385/4, 395/5, 449/3, 481/8, 485/4, 546/7, 595/3, 596/2, 611/2, 615/3,6, 616/2, 617/3, 623/11, 626/3, 628/11, 686/3.
Ḥasan-ḥulq-ı Rızā	: 97/7, 384/6, 623/5.
Ḥassān	: 655/5.
Hāşim	: 162/5.
Hāşimī	: 306/7.
Ḥātem	: 6/3, 204/4.
ḥātem-i Süleymānī	: 592/14.
Ḥātem Ṭay	: 323/3/6.
ḥatm-i Ḳur'ān	: 150/3, 348/2.
ḥatm-i enbiyā	: 384/1, 628/21.
ḥatm-i nübüvvet	: 412/1.
Ḥavāric	: 175/5, 449/9, 10, 626/10.
Ḥavvā	: 110/2, 133/6, 138/1, 165/7, 249/1.
Ḥayber	: 259/6, 375/3.
Ḥaydar	: 2/1, 77/3, 81/4, 188/1, 5, 256/4, 10, 259/6, 273/4, 300/7, 408/11, 449/2, 450/3, 453/5, 499/5, 617/8.
Ḥayd[ar]	: 18/2.
Ḥaydar-ı Kerrār	: 143/5, 259/1, 416/5, 507/12, 563/12.
Ḥaydarī	: 222/4.
Ḥaydari	: 449/1, 9.
Ḥayrū'n-nisā	: 97/5, 615/2.

Ḥayy	: 73/1, 445/19, 664/2, 665/9.
Ḥazret	: 5/32, 27/4/3, 35/2, 58/2, 61/7, 301/6, 360/23, 410/4, 470/5, 511/3, 551/6, 570/11, 589/2/9, 601/4/6.
Ḥazret-i ‘Ābid	: 395/6.
Ḥazret-i maḵbūl-i zāt-ı Kibriyā	: 384/1.
Ḥazret-i şāh-ı Ḥorāsān	: 485/1-7.
heft deryā	: 9/1, 145/4.
heft iklim	: 85/6, 118/9.
Ḥızır	: 211/9, 238/2, 383/2, 535/2.
Ḥızr	: 9/1-3, 11/12, 23/5, 101/11, 119/5, 130/2, 151/6, 176/4, 189/4, 198/6, 262/7, 273/5, 291/4, 298/4, 320/1, 348/9, 366/6, 474/2, 475/6, 535/3, 604/5, 613/3, 635/2, 646/4.
Ḥorāsān	: 380/7, 485/1-7, 611/8, 617/7, 628/17.
Ḥoṭā	: 360/19.
Ḥoten	: 309/3.
Ḥudā	: 5/30, 10/15, 12/2, 13/3, 20/1, 27/1/4, 7, 27/2/6, 51/1, 61/2, 64/6, 74/4, 5, 76/1, 81/2, 97/12, 99/2, 107/5, 114/6, 116/1, 157/1, 184/4, 212/1, 7, 217/1, 218/2, 220/2, 228/3, 241/6, 249/6, 259/3, 7, 260/5, 268/2, 269/2, 273/1, 276/3, 10, 286/8, 288/1, 299/5, 310/4, 315/1, 324/4, 8, 330/3, 332/14, 333/4, 351/8, 359/4, 360/19, 361/5, 369/1, 376/1, 384/1, 3, 5, 8, 385/3, 5, 395/7, 396/10, 406/4, 411/6, 424/1, 426/2, 440/6, 453/6, 486/4, 515/7, 546/8, 9, 603/2, 611/2, 11, 615/4, 624/3, 626/1, 628/6, 10, 11, 631/2, 665/1, 667/3, 686/1, 697/22, 699/6, 46, 702/8, 10, 712/1.
Ḥudāvend-ı zemīn ü āsumān	: 634/1.
Ḥudāvend-i şefiḵ	: 18/1.
Ḥudāyā	: 66/5, 339/5, 523/5, 666/5.
Ḥudāyī	: 83/3, 256/2, 702/7.
Ḥüsey(i)n	: 92/3, 395/5.
Ḥüseyn	: 97/7, 146/4, 256/5, 313/3, 315/5, 347/8, 375/3, 380/4, 385/4, 448/1-30, 449/3, 485/4, 595/3, 596/2, 611/3, 615/3, 616/2, 617/3, 623/6, 626/4, 628/12, 686/3.
Ḥüseyn oḒlı ‘Alī Zeynü’l-‘abā	: 686/4.

Ḥüsrev	: 291/12, 298/5, 656/3.
İ	
İblīs	:130/6, 233/1, 490/6, 635/4, 688/4, 702/11.
ibn-i ‘amm-i Muṣṭafā	: 259/10.
ibn-i Meryem	: 331/5.
İbrāhīm	: 4/27, 88/3, 535/3, 567/3, 634/9.
İbrāhīm Edhem	: 332/10, 522/4.
İlāh	: 142/8, 164/3, 165/8, 177/4, 209/6, 222/2, 318/3, 331/2, 347/2, 369/8, 370/1, 380/8, 401/3, 411/5, 422/6, 608/4, 629/1, 634/18, 679/4, 698/48.
İlāhī	:13/5, 18/1, 122/6, 138/3, 142/7, 144/2, 154/6, 165/9, 179/1, 184/7, 195/1, 223/6, 249/1, 5, 273/8, 311/1, 319/3, 320/3, 347/4, 357/4, 363/7,8, 391/1,3,10, 410/12, 485/1, 491/1, 498/5, 518/1, 549/1,6, 557/1, 570/1, 584/5, 591/4, 595/7, 611/10, 702/4.
İlāhiyye	: 604/3.
İlyās	: 273/5, 366/6
İmām-ı ‘Ābidīn	: 616/3.
imām-ı heftümīn ü heştümīn	: 146/5.
imām-ı her dü kevn	: 147/5.
imām-ı hüdā	: 288/1.
İncīl	:164/2, 195/3, 258/2, 311/3, 315/1-7, 320/2, 348/2, 382/1, 391/1, 9, 634/7, 661/4.
İsrāfīl	: 16/1, 85/9, 287/2, 425/6, 462/8, 699/29.
İrān	: 335/1.
İrem	:70/5, 196/2, 387/3, 635/3, 696/19.
‘İsā	: 11/12, 130/2, 176/4, 185/3, 315/1-7, 323/2/7, 331/5, 479/11, 574/7, 587/5.
‘İsā-yı rūḥullāh	: 135/7, 161/7.

‘İsā	: 83/1, 85/5, 98/11, 122/5, 127/3, 138/4, 142/8, 146/2, 151/6, 158/5, 189/5, 244/4, 262/6, 274/4, 277/4, 300/7, 317/1,7, 334/2,3, 343/7, 382/9, 425/6, 466/11, 479/10, 483/6, 634/9,19, 682/2, 688/2.
İskender	: 2/1, 101/11, 118/9, 188/1, 232/3.
İslām	: 462/3, 587/1.
[İ]smā‘il	: 323/4/6.
İzid	: 108/6
İzidi	: 699/33.

K, L

Ka‘be	: 10/22, 27/3/6, 36/6, 90/6, 97/1, 100/8, 102/3, 126/3, 143/2, 174/8, 176/3, 195/5, 210/8, 229/2, 238/6, 244/5, 245/5, 256/4, 267/3, 275/5, 329/6, 339/4, 346/6, 350/6, 359/6, 368/3, 390/7, 405/4, 425/4, 430/5, 434/2, 451/6, 462/5, 487/2, 558/4, 572/3, 574/2, 623/6, 631/5, 662/5, 686/2, 720/7.
Ḳadīm	: 72/1, 113/4, 142/4, 151/2, 205/1, 221/1, 240/2, 248/1, 249/2, 288/1, 395/7, 445/19, 580/2, 604/1, 617/2, 686/10, 698/13, 716/2.
Ḳadīm[ī]	: 249/3.
Ḳadīmī	: 183/3.
Ḳadīmullāh	: 193/2.
Ḳādir	: 34/4, 71/6, 72/2, 4, 535/2.
Ḳāf	: 85/3, 91/2, 108/4, 114/2, 118/9, 139/5, 143/1, 218/1, 223/3, 233/5, 241/2, 255/3, 262/1, 310/5, 323/2/1, 331/1, 369/11, 432/5, 453/7, 479/1, 487/5, 494/1, 501/6, 583/7, 584/3, 624/1, 702/15, 715/5.
Ḳalaṭa	: 295/5.
Ḳanber	: 315/7, 330/1, 4, 449/2, 450/3, 507/2, 595/2, 617/4.
Ḳānūn	: 360/17.
Ḳārūn	: 349/5.
Ḳaṣr-ı Şeddādi	: 398/3.
Kāvūs	: 323/7/7.
Ḳays	: 23/2, 199/1, 379/3, 497/4.

Ḳayşer	: 101/11, 287/8, 323/7/6, 589/2/8, 696/29.
Kāzım	: 97/9, 259/11, 347/9, 384/7, 385/6, 449/6, 485/4, 546/8, 596/3, 616/5, 623/9, 628/16.
Kelīm	: 164/5, 205/8, 323/2/6, 327/1, 389/1, 646/10.
Kelīmullāh	: 249/7, 412/4, 425/5.
Ken‘ān	: 142/4, 558/1, 574/8.
Kerbelā	: 97/7, 313/3, 315/5, 347/8, 375/3, 380/4, 384/6, 448/1, 24, 546/7, 596/2, 611/3, 615/3, 616/2, 623/6, 628/12, 686/3.
Kerbelāyī	: 256/5.
Kerīm	: 288/1, 395/7, 617/8, 646/5, 716/7.
Kerrūbiyān	: 27/3/5, 448/30.
Kevşer	: 2/3, 114/4, 127/6, 130/2, 172/3, 197/2, 222/5, 241/4, 248/5, 281/2, 291/6, 298/4, 310/5, 429/3, 473/6, 507/10, 609/5, 611/1, 615/1, 631/5, 645/11, 647/1, 9.
Keyḳubād	: 287/8.
Keyvān	: 101/10.
Kisrā	: 696/29.
Kitāb-ı cāvidān	: 122/8.
Kitāb-ı lem-yezel	: 244/1.
Ḳuddūs	: 723/2.
ḳudret-i Yezdān	: 303/7.
Ḳuds	: 323/2/6, 715/3.
Ḳur‘ān	: 4/17, 88/1, 98/7, 104/2, 108/3, 4, 121/1, 141/5, 142/6, 147/5, 158/2, 160/4, 168/5, 177/4, 193/2, 195/1, 205/2, 208/1, 211/1, 233/5, 242/1, 272/1, 275/4, 291/9, 298/1, 314/2, 324/8, 328/3, 330/2, 331/3, 356/5, 361/5, 366/3, 375/1, 383/3, 384/4, 6, 395/7, 400/6, 411/3, 412/1, 415/2, 6, 438/4, 441/5, 443/3, 448/3, 462/1, 466/7, 486/5, 574/5, 582/8, 592/2, 611/10, 612/1, 629/3, 634/8, 715/4.
Ḳur‘ānī	: 258/2.
Ḳureşī	: 19/1.

Lāt	: 102/3, 225/6, 621/7.
Lā-ilāh	: 476/9.
Levh-i Maḥfūz	: 114/6, 135/4, 138/3, 162/9, 165/9, 215/3, 223/6, 241/6, 287/2, 320/3, 443/3, 483/8, 592/4.
Leylā	: 8/5, 6, 106/5, 119/2, 136/1, 220/5, 253/3, 309/2, 312/4, 357/2, 414/4, 433/4, 452/2, 455/4, 484/5, 501/1, 506/1, 513/2, 522/5, 530/3, 550/3, 5, 565/2, 568/5, 656/3, 587/2, 693/3.
Loḡmān	: 119/5, 581/5, 665/4, 670/1.
Lübnānleyin	: 697/22.

M

Ma' būd	: 73/4, 165/7, 252/6, 382/6, 647/5.
Māçin	: 130/4, 360/19.
Ma' den-i ḥilm ü ḥayā	: 384/4.
Maḥbūb	: 197/2, 206/4, 283/1-6, 286/1, 287/13, 311/8, 429/3, 458/5, 560/6.
Maḥbūb-ı Ezel	: 642/2.
maḥbūb-ı Ḥaḡ	: 10/15, 382/1.
maḥbūb-ı Ḥudā	: 13/3.
maḥbūb-ı İlähî	: 18/1, 357/4.
Maḥbūb-ı ins ü cān	: 448/7.
maḥbūb-ı Kerîm	: 617/8.
maḥbūb-ı Kibriyā	: 628/4.
Maḥmūd	: 76/3, 162/5.
Maḥrem-i Ḥayrū 'n-nisā	: 259/10.
Mālik-i Dīnār	: 704/6.
Mānî	: 625/3.
Mānî vü Erjeng	: 475/3.
Manşūr	: 122/7, 126/6, 134/5, 145/5, 157/4, 160/5, 203/3, 253/2, 287/1, 292/5, 312/3, 319/4, 365/8, 402/3, 410/10, 435/3, 468/5, 476/8, 502/8, 561/1, 566/3, 567/2, 586/7, 598/3, 641/9, 642/3, 645/10, 649/3, 694/4.
Manşūr-ı Ḥallāc	: 339/1.

Mantıku't-tayr	: 118/8, 399/5, 669/8.
Ma' ruf	: 27/4/6.
Mazhar-ı elṭāf-ı nūr-ı Muṣṭafā:	384/4.
mazhar-ı nūr-ı Ḥudā	: 384/3.
mazhar-ı zāt-ı Eḥad	: 384/5.
mecma' -ı sultān [u] ṣāh-ı evliyā	: 384/8.
Mecnūn	: 8/5, 6, 61/8, 119/2, 136/1, 197/1, 220/5, 253/3, 255/4, 6, 309/2, 312/4, 335/6, 357/2, 379/3, 433/4, 441/7, 452/2, 455/4, 495/4, 501/1, 506/1, 513/2, 522/5, 530/3, 550/3, 557/3, 565/2, 568/5, 604/2, 606/1, 619/2, 656/3, 668/3, 687/2, 692/3, 693/3.
Mehdī	: 97/11, 114/7, 116/4, 176/4, 241/7, 244/4, 256/9, 259/14, 313/5, 380/10, 383/1, 5, 384/7, 385/7, 395/7, 412/7, 479/10, 11, 485/4, 596/4, 611/12, 615/7, 617/5, 623/12, 628/20, 686/6.
Menba' -ı sırr-ı velāyet	: 384/5, 395/2.
Merrīḥ	: 699/12.
Mervān	: 314/1, 448/19, 595/6, 596/7, 611/4.
Merve	: 359/6.
Meryem	: 138/4, 146/2, 238/2, 317/1, 325/3, 331/5, 334/2, 604/5, 688/2.
Mescid-i Akṣā	: 83/6, 176/3, 430/5, 480/4.
Mescidü'l-Akṣā	: 359/1, 408/8.
Mesīḥ	: 27/3/1, 118/11, 238/2, 332/1, 383/3, 412/9, 698/22.
Mesīḥā	: 233/4, 249/7, 304/1, 311/9, 391/10, 473/6, 604/5, 706/2.
Mesīḥullāh	: 328/1.
Mevlā	: 11/3, 27/5/5, 40/5, 54/5, 57/3, 61/1, 136/1, 146/1, 149/2, 153/1, 171/2, 265/4, 5, 300/1, 306/2, 328/4, 340/2, 402/5, 410/9, 412/4, 430/6, 431/1, 453/5, 531/1, 536/3, 564/4, 589/3/1, 601/5/6.
Mevlānā	: 11/7, 173/4, 199/6.
Mıṣr	: 226/3, 5, 243/3, 473/7, 581/4, 607/2, 612/6.

Mikā'il	: 699/29.
mi' rāc	: 13/10, 69/3, 178/4, 245/1, 266/2, 315/4, 328/5, 408/10, 415/6, 425/4, 435/3, 503/10.
Moğol	: 608/3.
Monlā	: 6/3.
Monlā Celāl	: 73/6.
Mollā Celālū 'd-dīn	: 85/11.
Monlā Gürānī	: 588/4.
Mūcez	: 360/17.
Muḥammed	: 27/4/4, 32/1, 44/1-6, 67/1, 2, 76/3, 78/1-5, 83/4, 88/2, 90/5, 92/1-6, 98/2, 99/1-10, 162/5, 232/1, 288/4, 315/4, 466/2, 486/4, 503/10, 507/2, 3, 6, 535/1, 546/6, 615/4, 626/1, 698/44.
Muḥammed āli	: 385/3.
Muḥammed Bākır	: 146/5, 256/7, 313/4, 385/5, 449/4, 617/3.
Muḥammed Ca' fer	: 686/5.
Muḥammed-Emīn	: 20/1.
Muḥammed Mehdī	: 98/4, 146/6, 315/7, 449/8, 466/4, 507/1, 546/9, 595/7, 616/6, 626/11, 686/7.
Muḥammed Muṣṭafā	: 76/3, 98/3, 315/1, 330/3, 340/5, 466/3, 595/1, 596/1, 616/1, 623/3.
Muḥammed Muṣṭafāyī	: 256/3.
Muḥaddirü 'l-ācāl	: 698/38.
Muḥallibü 'l-aḥvāl	: 698/37.
Muḥassimü 'l-erzāk	: 698/38.
Murtezā	: 27/2/5, 97/6, 259/3, 276/11, 288/2, 311/8, 313/2,4, 315/1, 384/7, 385/1, 448/6, 485/4, 596/1, 617/4,6, 628/10, 686/2, 715/3.
Mūsā	: 300/7, 473/5.
Muṣḥaf	: 60/6, 110/5, 113/2, 121/2, 126/1, 127/5, 132/3, 133/1, 135/4, 147/1, 149/7, 151/1, 161/4, 169/3, 179/1, 181/1, 215/3, 221/3,

238/1, 243/4, 6, 244/1, 262/3, 275/4, 288/1, 291/1, 307/9, 311/3, 314/2, 320/2, 345/2, 368/4, 390/2, 412/5, 438/4, 462/6, 604/8, 611/10, 621/4, 631/2, 642/6, 646/10, 680/1.

Mūsā : 70/2, 85/4, 145/1, 146/2, 203/6, 218/5, 223/3, 262/8, 311/1, 329/21, 348/5, 358/3, 374/2, 415/6, 425/5, 479/10, 586/3, 634/9, 19.

Mūsā bin ‘İmrān : 348/5.

Mūsā-yı ‘İmrān : 98/10, 365/1, 466/10, 612/3, 646/2, 83/3, 298/9.

Mūsā-yı Kāzım : 313/5, 315/6, 375/4, 380/6, 395/6, 595/4, 611/7, 615/5, 617/3, 626/7, 686/5.

Mūsā_er-Rızā : 686/5.

Mūsā Rızā : 259/12, 315/6.

Muṣṭafā : 27/2/1, 68/6, 69/6, 76/1,2,4,5,6, 81/5, 91/2, 97/2, 147/7, 259/10, 272/5, 288/2, 289/4, 313/2,4,6, 315/6, 369/4,8, 384/2,4, 385/1,8, 410/2, 485/2, 518/3, 611/2, 615/1, 623/15, 628/1, 667/1, 686/1.

Muṣṭafā : 118/5, 384/7, 485/4.

Mübeddilü ‘l-ḥarekāt : 698/38.

Mücīb : 634/24.

Mün‘im : 634/2.

Münezzeh : 240/2.

Münşī : 127/5, 408/11.

Münşī-i Kudret : 119/3.

Münezzilü ‘l-berekāt : 698/38.

Müselmān : 28/5, 90/4, 5, 121/6, 139/1, 581/8, 592/3.

Müselmānī : 592/3.

Müşterī : 671/3, 699/12.

N

nācī : 209/4, 633/22.

Naķī	: 97/10, 146/6, 256/8, 259/13, 313/5, 315/7, 347/10, 375/5, 380/8, 384/7, 385/6, 395/6, 449/7, 485/4, 546/9, 595/5, 596/4, 611/10, 615/6, 616/6, 617/4, 623/11, 626/9, 628/18, 686/6.
Nā-Müselmān	: 260/4, 379/3, 639/4.
na' t-ı Peyğamber	: 69/6.
Nebī	: 20/1, 81/5, 262/3, 289/3, 384/4, 8, 412/8, 416/5, 595/2, 626/2.
Necār	: 309/3.
Necef	: 259/5.
Nemrūd	: 262/4, 567/3.
Nīl	: 172/3.
Nūh	: 37/6, 298/11, 589/2/3, 634/9, 646/3.
nūr-ı çeşm-i evliyā vü aşfiyā	: 384/2.
nūr-ı Muḥammed	: 67/1, 395/1-7.
nūr-ı Yezdān	: 4/3, 348/4.
Nüşirevān	: 323/3/6.

O, Ö

‘Osmān	: 18/2, 53/3, 77/3, 698/49.
‘Ömer	: 18/2, 53/3, 77/3.

P, R

Penāh-ı rüsül	: 20/1.
Perverdigār	: 115/2, 601/4/4, 634/4.
Perverdigārā	: 72/2.
Peyğamber	: 188/3, 544/4, 561/4.
Peyāamberī	: 702/2.
Peyğamber-i Ḥaķ	: 298/12.
Pīr-i evvel	: 384/2.
Pīr-i Ken‘ān	: 9/3, 670/2.
Rabb	: 14/1-5, 15/1-4, 42/3, 51/1, 73/6, 129/6, 133/10, 194/1, 222/4, 243/3, 251/3, 271/2, 291/5, 298/13, 346/4, 357/1, 390/1, 395/7,

404/2, 6, 425/12, 453/5, 458/5, 467/1, 503/2, 514/1, 524/2, 556/1, 561/5, 586/5, 608/1, 3, 10, 621/10, 722/1-5.

Rabbānī	: 396/7, 407/3.
Rabbenā	: 132/1, 695/3.
Rabbü'l-a' lā	: 380/3, 385/6.
Rabbü'l-‘ālemīn	: 176/9, 224/1, 345/7, 611/12, 617/1-9.
Rabbü'l-enām	: 634/25.
Rabbi'l-enām	: 570/14.
Raḥīm	: 507/4, 646/5, 695/5, 716/4.
Raḥmān	: 4/11, 98/8, 112/2, 121/5, 127/1, 142/1, 147/1, 150/2, 3, 155/4, 160/6, 174/1, 176/7, 180/7, 184/2, 189/1, 195/2, 208/1, 4, 209/5, 211/1, 6, 244/6, 249/7, 254/4, 262/2, 267/5, 275/2, 276/4, 10, 298/1, 314/3, 320/1, 6, 331/3, 348/3, 4, 372/7, 391/6, 410/3, 412/1, 422/8, 436/3, 438/3, 443/5, 448/2, 462/1, 466/8, 475/5, 503/5, 507/4, 542/3, 568/2, 586/2, 587/11, 611/10, 613/1, 629/3, 635/6, 646/1, 661/2.
Raḥmānī	: 209/3, 397/3, 481/1, 592/1.
Raḥmāni	: 493/4.
Raḥmānū'r-raḥīm	: 634/2.
Raḥmet-i Raḥmān	: 209/5, 348/3, 4, 448/2.
Rāzık	: 71/1.
Resūl	: 48/1-6, 66/3, 121/5, 271/2, 601/3/6.
Resūl-i güzīn	: 20/1.
Resūl-i Ḥālīk	: 69/1.
Resūl-i Ḥazret-i Ḥaḳ	: 77/1.
Resūl-i Ḳureşī	: 19/1.
Resūl-i müctebā	: 384/1.
Resūl-i pāk	: 448/6.
Resūlallāh	: 10/1-22, 21/1, 58/1-5, 69/4, 380/1, 2.
Resūlullāh	: 53/2, 151/2, 232/1, 332/13, 340/2, 358/2, 7.
Rezzāḳ	: 217/10.

Rıdvan	: 27/1/7, 101/4, 143/6, 162/7, 211/3, 291/6, 298/3, 387/14, 407/2, 441/6, 448/4,27, 507/10, 514/3, 548/2, 592/7, 635/3, 646/5.
Rızā	: 347/10, 384/7, 395/6.
Rızā-yı Muḳtedāyī	: 256/8.
Rūhü'l-emīn	: 83/6, 107/3, 287/2, 317/1, 448/30, 483/6
Rūhü'l-Ḳudūs	: 132/4, 160/4, 167/2, 233/4, 244/2, 316/3, 329/10, 334/2, 354/2, 359/2, 411/5, 479/10.
Rūm	: 6/3, 85/11, 175/2, 456/3, 594/6.
Rūṣenī	: 374/5.
S, Ş	
Şādık	: 315/5, 347/9, 485/4, 595/4, 626/6.
Şafā	: 350/4, 390/7.
Şāhib-i dīn	: 507/6.
Şāhib-i Dūldül	: 126/2, 185/1.
Şāhib-i faẓl u 'aṭā	: 634/17.
Şāhib-i seyf ü ḳalem	: 384/3.
Şāhib-i tedbīr	: 365/4.
Şāhib-i tefsīr-i ma' nā	: 411/4.
Şāhib-i tenzīl	: 180/7.
Şāhib-i tenzīl ü te'vīl ü kitāb-ı āsumān	: 165/6.
Şāhib-livāyī	: 259/9.
Şāhib-livā	: 313/5, 384/3, 611/12, 623/12, 686/6.
Şāhib-risālet	: 27/4/3.
Şāhib-serīr	: 27/2/1.
Şāhibü'l-mi' rāc	: 11/7.
Sākī-i Bākī	: 155/6, 170/5, 189/4.
Şamed	: 35/2, 72/4.
Şan' ān	: 497/6, 720/9.
Şāni'	: 72/2, 353/2, 360/18, 702/6, 702/15.

Sātir	: 72/5.
şavma' a-ı Beniyye	: 28/6.
Selmān	: 451/9.
Selsebīl	: 114/4, 162/7, 238/2, 241/4, 248/5, 483/5, 635/3, 645/11, 647/3.
Semerķand	: 594/5.
Semī'c	: 276/9.
Ser-defter-i şehīdān	: 628/12.
ser-firāz-ı evliyā	: 384/5.
Sereṭān	: 699/14.
Settār	: 72/5, 73/4, 96/2, 482/7, 492/2.
Settārū'l-uyüb	: 634/3.
seyyid-i kevneyn	: 19/1, 384/1.
Şiddīķ	: 18/2.
Sidre	: 40/2, 116/2, 129/4, 167/2, 177/7, 298/8, 382/5, 601/1/3.
Sikender	: 298/4, 646/4.
Sīmurġ	: 108/4, 223/3, 432/5, 453/7.
Sitanbol	: 295/5.
Şuḥf	: 343/1, 634/7.
Sultān	: 35/5, 94/1, 115/5, 176/8, 259/2, 353/5, 356/6, 412/9, 416/1, 436/4, 512/2, 516/1, 535/3, 547/1, 552/3, 554/3, 4, 568/1, 580/10.
Sultān-ı 'Azīm	: 634/2.
Sultān-ı Bākī	: 263/3.
Sultān-ı dīn	: 347/8, 384/1, 5.
Sultān-ı dīvān-ı rūsül	: 12/1.
Sultān-ı ḥübān-ı rūsül	: 12/5.
Sultān-ı Ḳadīm	: 221/1.
Sultān-ı Ḳahhār	: 528/1.
Sultān-ı kāyināt	: 347/5.
Sultān-ı mutlaķ	: 392/1.

Sultān-ı mürüvvet	: 386/5.
Sultān-ı rüsül	: 12/4.
Şür	: 145/6, 287/2, 365/6, 695/2.
Sübḥān	: 4/9, 56/1, 142/1, 260/3, 298/7, 348/3, 353/1, 366/2, 436/2, 461/5, 503/2, 507/10, 520/1, 534/3, 538/4, 543/4, 548/2, 3, 549/6, 575/5, 646/11.
Sübḥānī	: 481/1.
Süleymān	: 4/15, 15/4, 28/6, 31/6, 81/4, 85/2, 87/3, 107/7, 118/8, 148/6, 166/6, 195/4, 214/4, 222/1, 314/4, 323/6/8, 332/6, 335/2,7, 349/5, 365/7, 379/3, 399/5, 405/2, 462/8, 481/6, 581/3, 669/8, 678/4.
Süreyyā	: 428/4.
şāh-ı ‘arşullāh	: 412/1.
şāh-ı ‘azīm	: 323/5/1.
şāh-ı dīn	: 611/12.
şāh-ı enbiyā	: 12/4.
şāh-ı ev ednā	: 259/9.
Şāh-ı evliyā	: 315/5, 384/8, 485/2, 686/7.
şāh-ı Ken‘ ān	: 101/11.
şāh-ı Kerbelā	: 347/8, 628/12.
şāh-ı kerem	: 395/5, 448/25.
Şāh-ı Kudret	: 148/7.
şāh-ı merdān	: 134/1, 150/1, 155/1, 259/5, 315/2, 324/7, 349/5, 366/1, 380/3, 503/10, 617/2, 7, 626/2, 699/5.
şāh-ı merdānī	: 313/1-6.
Şāh-ı Sitemkār	: 528/1.
şāh-ı şehīd-i Kerbelā	: 384/6, 686/3.
şāh-ı şehīdān	: 448/1.
şāh-ı şühedā	: 395/5.
şāh-ı ‘ulemā	: 395/5.
şāh-ı vaḥdet	: 352/2.
şāh-ı velāyet	: 97/6, 179/2, 218/6, 330/1-5, 596/1.
Şatt	: 141/7, 168/3, 271/4.

şeh-i merdān	: 448/2, 466/2.
Şefî' -i maḥşer	: 13/2, 628/2.
Şefî' -i müznib ü mücrim	: 698/43.
Şefî' -i ümem	: 20/1.
Şefî' -i ümmet	: 628/4.
Şefî' ül-müznibîn	: 384/5.
şeh-i dü serā	: 20/1.
Şekür	: 695/5.
Şeyḥ Aḥmed	: 381/5.
Şibli	: 410/10.
Şifā	: 360/17.
Şimr	: 448/19, 611/4.
şîr-i Hudā	: 259/3, 384/5.
şîr-i merdān	: 617/8.
şîr-i ner	: 2/2, 450/3, 463/5.
şîr-i Yezdān	: 147/6, 628/12, 699/5.
Şirāz	: 594/5, 617/7.
Şirîn	: 219/3, 291/12, 298/5, 513/4.

T, V, U, Ü

Taḳī	: 97/10, 123/4, 146/6, 256/8, 259/13, 313/5, 315/6, 347/10, 375/5, 380/8, 384/7, 385/6, 395/6, 449/7, 485/4, 546/8, 595/5, 596/4, 611/9, 615/6, 616/6, 617/4, 623/11, 626/9, 628/18, 686/6.
Taḳyānūs	: 489/4.
Taḥrī	: 34/8, 157/3, 357/3, 561/4, 617/5.
Taḥrī aslanı	: 92/3.
Taḥrīnuñ aşlanı	: 416/5.
Taḥrīnuñ peygamberi	: 561/4.
Tātār	: 476/10.
Tersā	: 225/6, 574/7.
Teshīl	: 360/17.

Tevrāt	: 164/2, 195/3, 258/2, 311/3, 320/2, 348/2, 391/9, 634/7, 661/4.
Ṭūbā	: 40/2, 112/6, 127/6, 129/4, 224/3, 292/7, 295/3, 296/2, 310/5, 608/1.
Ṭūfān-ı Nūḥ	: 589/2/3.
Ṭūr	: 27/1/3, 27/4/3, 142/7, 145/1, 149/7, 150/3, 164/5, 172/2, 262/8, 287/3, 311/1, 358/3, 365/1, 412/4, 415/6, 601/1/4, 612/3.
Ṭūr-ı Sınā	: 122/2, 473/5.
Tūrān	: 335/1.
Türk	: 419/4.
Vāmıķ	: 497/5, 618/5, 668/3.
Vādī-i Eymen	: 425/5, 473/5, 697/22.
vādī-i Ƙuds	: 323/2/6, 715/3.
vāriş-i ‘ilm-i yaķın	: 384/5.
Vehhāb	: 634/2.
Veyil	: 34/7.
‘Uṭārid	: 224/7, 699/11.
Ümīd-i cihān	: 698/43.

Y, Z

Ya‘ kûb	: 83/1, 124/3, 388/3, 558/1, 567/4.
Yār-ı Ebed	: 642/2.
yār-ı ğār	: 5/31, 183/2, 384/2.
yār-ı ğār-ı Muştafā	: 384/2.
yār-ı Peyġamber	: 507/3.
yār-ı şālīş	: 384/4.
yār-ı şānī	: 384/3.
Yeşrib	: 11/21, 232/1, 485/3.
Yezdān	: 51/2, 108/6, 166/5, 177/2, 249/3, 348/4, 353/2, 363/5, 383/3, 448/20, 494/4, 650/6.
yeddi deryā	: 118/12, 359/7.
yedi deryā	: 33/1, 2, 129/3, 149/7.

Yezîd	: 375/2, 448/20, 611/4, 617/9.
Yûsuf	: 83/1, 2, 142/4, 214/2, 243/3, 388/3, 418/4, 567/4, 574/8, 607/2, 644/1, 670/2.
Yûsuf-ı Ken'ân	: 124/3, 214/2, 581/4, 612/6.
Yûsuf-ı Mışr	: 473/7.
Yûsuf-ı Mıŝrî	: 436/1.
Yûsuf-ı şânî	: 234/2, 592/13.
Zâl	: 333/3, 396/9, 450/1, 706/2.
zât-ı Yezdân	: 147/2.
zât-ı Yezdânî	: 592/1.
Zebûr	: 164/2, 258/2, 311/3, 348/2, 382/1, 391/1, 9, 634/7, 661/4.
Zeliĥâ	: 473/7.
Zemzem	: 222/5, 298/4, 631/5.
Zevc-i Ĥaydar	: 615/2.
Zeynü'l-'abâ	: 315/5, 375/3, 595/3, 596/3, 611/4, 623/7, 686/4.
Zeynü'l-'âbid	: 615/4.
Zeynü'l-'âbidîn	: 97/8, 380/5, 384/7, 385/5, 485/4, 626/5.
Zeynü'l-'ibâd	: 146/5, 256/6, 313/4, 347/9, 449/4, 628/13.
Zühre	: 225/1, 428/4, 699/11.
Zü'l-celâl	: 27/5/5, 322/1, 408/3, 449/1, 634/21.
Zü'l-fiĥâr	: 143/5, 175/5, 185/1, 347/3, 380/10, 611/12, 617/8, 645/13.
Zü'n-Nün	: 704/6.
Zübde-i 'âlem-güzîn-i etĥiyâ	: 384/8.
Zü'l-minen	: 259/6.

SONUÇ

İçerisinde yazılmamasına rağmen kütüphanede **Mecmua-i Eş'âr** adı ile kayıtlı eser, 14 ila 18. yüzyıllar arasında yaşamış şairlerin şiirlerinin toplandığı bir mecmuadır. Eseri ilk önce bir kişinin derlemeye başladığı ya da derlediği, daha sonra esere eklemelerde bulunulduğunu yazı stillerinin değişmesinden anlamaktayız. Eserde şiirlerden başka, Hurufiliğe ait bir sayfa Türkçe nesir parçası, fevaid kabilinden Arapça dualar, Hz. Ali'nin Arapça sözü yer almaktadır. Eserin hassas ve ihtimamlı bir tertip hususiyetine sahip olmadığını söylemek mümkündür. Mecmuanın en önemli özelliği umumiyetle bünyesinde Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancının temsilcisi olan şairlerin ya da Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancını dile getiren kimi şairlerin şiirlerini içeriyor olmasıdır. Derleyicinin mecmuayı derlerken en önemli kıstası bu olmuştur. Eserde yer yer silik kısımlar olduğundan tüm çabamıza rağmen okunamayan yerler bulunmaktadır.

Mecmuada gazel, kaside, mesnevi, murabba, kıta gibi 17 farklı nazım biçiminde yazılmış 723 şiir bulunmaktadır. Sadece klasik Türk edebiyatına ait nazım şekilleri değil, Türk halk edebiyatına ait nazım şekilleri de yer almaktadır. Ancak klasik Türk edebiyatına ait nazım şekillerinin, Türk halk edebiyatına ait nazım şekillerine kıyaslanmayacak oranda fazla yer aldığına şahit olunmaktadır. 31 şiir ise Farsça yazılmıştır. Farsça yazılan bu şiirler ekseriyetle gazel şeklindedir. 723 şiirin 616 tanesi gazeldir. 616 gazelin 21 tanesi Farsçadır. 352 gazel remel bahri ile kaleme alınmıştır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbı gazelerde en çok kullanılan aruz kalıbı olarak göze çarpmaktadır. Seri bahri ve 20'li hece ölçüsü ile yazılan bir gazel bulunmaktadır. Nesîmî, mecmuada en çok şiiri bulunan şairdir. Mecmuada nazım şekli ve kafiye şeması dolayısıyla, hece ölçüsü ile yazılmasına rağmen, gazel olarak nitelendirdiğimiz şiirler de vardır. Bu şekilde hece ölçüsü ile yazılmış 43 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin 24'ünde 16'lı hece ölçüsü kullanılmıştır.

723 şiirden 49 şiir hece ölçüsüyle kaleme alınmış, diğer şiirlerde ise aruz ölçüsü kullanılmıştır. Eserde aruz ölçüsü ile yazılan şiirlerde aruz ölçüsüyle ilgili bütün hususiyetlerin bulunduğuna şahit olunur. Şiirlerde çok sayıda vasıl, imale, zihaf ve med, kasr, teşdîd örneklerine rastlanır. Aruz ölçülü şiirlerde en çok vasıl,

onu takiben imale yapılmıştır. Müstensihin/derleyenin kimi yerlerde beyitleri aruz ölçüsüne uygun olarak yazdığı, bu konuda çok dikkat ettiği görülür. Kimi şiirlerde vezin gereği Arapça kelimelerin Türkçe okunuşlarına yer verilmiştir. Şiirlerde yer yer vezni bozuk mısralar bulunur.

Mürdef, müesses, mücerred ve mukayyed olmak üzere dört kafiye türünün örnekleri mecmuada yer almaktadır. Ayrıca cinaslı kafiye örneklerine de rastlanmaktadır. Daha çok Arapça ve Farsça kelimeler birbiriyle kafiye yapılmıştır. Türkçe kökenli kelimeler ile Arapça ve Farsça kelimelerin kafiye yapılmasına ise yüksek oranda rastlanır. Şiirlerde kafiye kusurlarının bir hayli çok olduğu görülmektedir. Ayrıca mecmuada ana kafiyeden tamamen farklı olan mısralara sahip şiirler de vardır. Şiirlerde redif kullanımının kafiyele göre daha fazla olduğu söylenebilir. Ek olarak kullanılan redif türünün diğer redif türlerine göre daha fazla tercih edilmesi söz konusudur. Redifler ekseriyetle Türkçe kelime ya da eklerden yapılmıştır. Şiirlerin bir kısmında aynı anlam ve göreve sahip eklerden oluşması beklenen rediflerin kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum kimi şiirlerin kafiye ve redif tespitini güçleştirmektedir.

Mecmuanın en önemli özelliği umumiyetle bünyesinde Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancının temsilcisi olan şairlerin ya da Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancını dile getiren şiirleri barındırmasıdır. Eserin düzenlenme kıstası, genellikle Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancına uygun şiirlerin seçilmesidir. Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancının şairler bazında seyrini bu mecmuada takip etmek mümkündür. Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancının önemli şairlerinin kim olduğu, muhammesler, nazireler vasıtasıyla, hangi şairlerin kimleri beğendiği ve okuduğu vb. soruların cevabını belirli ölçüde de bu mecmuada bulmaktayız. Alevî/Bektaşî ve Hurufîliğin gelişimini, hususiyetlerini, Hurufîlerin hayata bakışını, eşyaya bakışını, eşyanın veya kâinatın ontolojik boyutu hakkındaki kanaatlerini vb. bu mecmuada görmek mümkündür. Tezimizin muhteva bölümünde yer alan başlıkları Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancı perspektifinden değerlendirmeye çalıştık. Muhteva bölümünde yer alan gerek şahıslar gerekse din başlığını taşıyan kısımlardaki alt başlıkları eldeki malzemeler eşliğinde Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancı açısından yorumlamaya çalıştık.

Eser, 14 ila 18. yüzyıllar arasındaki şairlerden şiirleri bünyesinde barındırması hasebiyle önemli bir dil yadigârıdır. Mecmuada Osmanlı Türkçesinin bir şiir dili olarak gelişimi, etkileşimler, imla meseleleri, üslup ve edebi sanatların kullanımı, Arapça ve Farsça kelimeler, bugün için arkaik sayılan Türkçe kelime hazinesi bulunmaktadır. Bütün bunlar düşünüldüğünde **Mecmua-i Eş'âr**'ın dil araştırmaları için de bir hazine olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Mecmua-i Eş'âr, neşri yapılmış bazı divanlara: 1) Nüsha farkı olarak, 2) Divandaki şiiri anlam bakımından düzeltme olarak, 3) Vezin bozukluklarını düzeltme olarak, 4) Divandaki şiirde bulunmayan yeni bir mısra/beyit/bent olarak, 4) Divanda bulunmayan yeni bir şiir sunma bakımından katkıda bulunur. Eserde Usûlî, Azmizâde Hâletî, Hayâlî, Bağdatlı Rûhî gibi klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinin divanlarında bulunmayan bazı şiirlerine rastlanması mecmuanın önemini artırmaktadır. **Mecmua-i Eş'âr**'da Nesîmî gibi klasik Türk edebiyatının kurucularından kabul edilen bir şairin 65 şiiri bulunur ve bu şiirlerden bazıları **Nesîmî Divanı**'nda yer almamaktadır. Türk edebiyatının en önemli mutasavvıf şairlerinden biri kabul edilen Yûnus Emre'nin şiirlerinin de mecmuada yer alması ve bu şiirler içerisinde bugüne kadar yayımlanmamış şiirlerin bulunması eserin değerini daha da artırmaktadır. Mecmuanın yayımlanan bazı divanlara sağladığı katkıları, tezimizin Metin bölümünün "Mecmuanın Yayımlanmış Divanlardan Bazılarına Sağladığı Katkılar" başlıklı kısmında tafsilatlı bir şekilde ortaya koyduk.

Tezimizin, müstensih veya hazırlayanın tüm eksikliklerine rağmen Alevî/Bektaşî ve Hurufî inancını dile getiren şiirleri bulduran bir şiir mecmuası olması sebebiyle, klasik Türk edebiyatı, genel olarak edebiyat tarihi, dil tarihi, metin neşri, Alevî/Bektaşî ve Hurufîlik araştırmaları ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı inancındayız.

KAYNAKLAR

- Ahterî Mustafa Efendi: **Ahterî-i Kebîr, Arapça-Türkçe Lügat**, Haz. Harun Tuncer, İstanbul, Nadir Eserler Kitaplığı, 2014.
- Ak, Coşkun: **Bağdatlı Rûhî Dîvânı Karşılaştırmalı Metin**, C. I-II, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Akay, Mehmet: **Muhibbî Dîvânı**, Ankara, KTB Yayınları, 1987.
- Akay, Mehmet: İbrahim Gülşenî'nin **Dîvânı Metin-Dil Hususiyetleri-Sözlük**), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 1996.
- Akbulut, Saliha: **Nâtikî Divanı İnceleme Metin**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.
- Akdoğan, Yaşar: "Ahmedî Divanı", (Çevrimiçi) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>, 05 Ocak 2016.
- Aksu, Hüsamettin: "Fazlullah-ı Hurûfî" **DİA**, C. 12, İstanbul, 1995, s. 277-279.
- "Hurûflik", **DİA**, C. 18, İstanbul, 1998, s. 408-412.

- Akyüz, Kenan vd.: **Fuzûlî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s. 206-207.
- Algül, Hüseyin: “Hamza”, **DİA**, C. 15, İstanbul, 1997, s. 500-502.
- Algül, Hüseyin; Azamat, Nihat: “Emîr Sultan”, **DİA**, C. 11, İstanbul, 1995, s. 146-148.
- Altundağ, Ayşegül Kara: **Bolulu Hayrî Dîvânı**, Ankara, Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- Arıkoğlu, İsmail: **Âlî (Edirneli Hüseyin Efendi) Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1999.
- Arslan, Ömer: **Ubeydî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.
- Atalay, Besim: **Bektaşilik ve Edebiyatı**, Çev. Vedat Atila, İstanbul, Ant Yayınları, 1991.
- Ateş, Süleyman: “Cüneyd-i Bağdâdî”, **DİA**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 119-121.
- Ayan, Hüseyin: **Nesîmî; Hayatı, Edebî Kisiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni**, C. I-II, Ankara, TDK Yayınları, 2002.

- Aycan, İrfan: “Mervân I”, **DİA**, C. 29, İstanbul, 2004, s. 225-227.
- Aydemir, Abdullah: **İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- Aydemir, Yaşar: **Behiştî Dîvânı**, Ankara, MEB Yayınları, 2000.
- “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar”, **Klasik Türk Edebiyatında Biyografi-Bildiriler**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011, s. 86-100.
- “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi [Bilig: Bilim ve Kültür Dergisi]**, Sy. 19, 2001, s. 147-155.
- Aydın, Mehtap: **Bîçâre Dîvânı İnceleme-Metin**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2007.
- Aypay, A. İrfan: **Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1992.
- Ballı, Hasan Hüseyin: **Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfî**, İstanbul, Hikmetevi Yayınları.
- Bashir, Shahzad: **Fazlullah Esterabâdî ve Hurufilik**, Çev. Ahmet Tunç Şen, İstanbul, Kitap Yay., 2013.

- Bedir, Fatma Zehra: **Caferî Baba ve Divânı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.
- Bektaş, Ali: **Her Yönüyle Alevilik, Araştırma**, Ankara, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, 2012.
- Bilgin, A. Azmi: “Nesîmî”, **DİA**, C. 33, İstanbul, 2007, s. 3-5.
- Ümmî Sinan Divanı (İnceleme-Metin)**, İstanbul, MEB Yayınları, 2000.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, **Büyük İslâm İlmihali**, İstanbul, Şenyıldız Yay., 1995.
- Boz, Erdoğan: **Yusuf Hakîkî Baba Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin (Sadi Somuncuoğlu ve Mevlana Müzesi Nüshaları)**, Ankara, Aksaray Valiliği İl Özel İdaresi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2009.
- Bozhüyük, Mehmet Emin: “Hurûf”, **DİA**, C. 18, İstanbul, 1998, s. 397-401.
- Canan, İbrahim: **Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte**, C. 6, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmed: **Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977.
- Çavuşoğlu, Mehmed; **Hayretî Dîvan Tenkidli Basım**, İstanbul,

Tanyeri, M. Ali: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.

Üsküblü İshâk Çelebi Dîvan Tenkidli Basım, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1989.

Demirel, Şener: **Şehrî Malatyalı Alî Çelebi Dîvânı,** Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, 2004.

Deniz, Sebahat: “Dübeyt (Dübeytî) Hakkında”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 14, 2006, s. 77-100.

Derdiyok, İbrahim Çetin: **Cemâlî, Hayatı, Eserleri ve Dîvânı,** USA, Harvard University, 1994.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,** Haz. A. Sami Güneyçal, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1993.

Dihhudâ, A., E.: **Lugât-nâme I-XIV,** Tahran, 1993-1994.
Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Meali, (Çevrimiçi) <http://kuran.diyaret.gov.tr/>, 17 Mart 2016.

Doğan, Muhammet Nur: **Fuzûlî Leylâ ve Mecnun, Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar,** İstanbul, Yelkenli Yay., 2008.

Duran, Hamiye: **Şâdî Baba ve Şiirleri,** Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2011.

- Egüz, Esra: **Piriştineli Nûrî Divanı ve İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- El-Aclûnî: **Keşfü'l-Hafâ**, C. I-II, Mısır, 1351/1931.
- Elmalı, Hüseyin: “Hassân b. Sâbit”, **DİA**, C. 16, İstanbul, 1997, s. 399-402.
- Ercan, Özcan: **Sâfi Dîvânı Hayatı-Sanatı-Karşılaştırmalı Metin Sözlük-Dizin**, Bursa, Gaye Kitabevi, 2014.
- Ersoy, Ersen: “II. Bayezid Devri Şâirlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)” (Çevrimiçi)<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklemti/10631,muniripdf.pdf?0>, 08 Ağustos 2016.
- Ertan, Mehmet Emin: **Urfalı Şair Abdi**, Şanlıurfa, Şurkav Yayınları, 1997.
- Eyüpoğlu, İsmet Zeki: **Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik)**, İstanbul, Yeni Çığır Yayınları, 1980.
- Fayda, Mustafa: “Ebû Bekir”, **DİA**, C. 10, İstanbul, 1994, s. 101-108.
- “Bilâl-i Habeşî”, **DİA**, C. 6, İstanbul, 1992, s. 152-153.
- “Ömer”, **DİA**, C. 34, İstanbul, 2007, s. 44-51.

- Fığlalı, Ethem Ruhi: “İsnâşeriyye”, **DİA**, C. 23, İstanbul, 2001, s. 142-147.
- Gıynaş, Kamil Ali: “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sy. 25, 2011, s. 245-260.
- Gökyay, Orhan Şaik: “Cönk”, **DİA**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 73-75.
- Gölpınarlı, Abdülbâki: **Hurûfîlik Metinleri Kataloğu**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1983.
- Mü’minlerin Emiri Hazret-i Ali**, İstanbul, Derin Yayınları, 2004.
- Gümüőođlu, H. Dursun: **Sâdık Abdâl Dîvânı**, İstanbul, Horasan Yayınları, 2009.
- Güneş, Deva: **Misâlî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2011.
- Güneş, Mustafa: **İznikli Eşrefoğlu Rûmî’nin Hayatı-Eserleri ve Dîvânı**, İstanbul, Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınları, 2006.
- Güntekin, Menekşe: **Şekûrî Dîvânı**, İstanbul, H Yayınları, 2011.

- Gürbüz, Mehmet: “Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları”, **Klasik Türk Edebiyatında Biyografi-Bildiriler**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011, s. 315-328.
- Harman, Ömer Faruk: “Meryem”, **DİA**, C. 29, İstanbul, 2004, s. 236-242.
- Hatipoğlu, G. Feyza: **Seyrî ve Divanı (İnceleme-Metin)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.
- İmamoğlu, Ragıp: **İlk Hadis Mecmualarından Hemmam b. Münebbih’in Sahîfesi**, Ankara, 1966.
- İsen, Mustafa: **Usûlî Dîvânı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990.
- İsen, Mustafa;
Kurnaz, Cemâl: **Şeyhî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990.
- Kalyon, Filiz: “Nesîmî’nin Divanında ve Diğer Kaynaklarda Rastlanmayan Şiirleri”, **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 10/16, 2015, s. 783-806.
- Kandemir, M. Yaşar: “Hatice”, **DİA**, C. 16, İstanbul, 1997, s. 465-466.
- Kansızoğlu, Yakup: **Şifreci Yanılgı Hurûfilik Tasavvuru/Harf Gizemciliği ve Kur’ân Yorumuna Olan Etkileri**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004.

- Kapar, Mehmet Ali: “Ebû Cehil”, **DİA**, C. 10, İstanbul, 1994, s. 117-118.
- “Ebû Leheb”, **DİA**, C. 10, İstanbul, 1994, s. 178-179.
- Kaplan, Yunus: “Nihânî (İbrahim Çelebi) ve Gazelleri”, **Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 5, Issue 4, 2010, s. 1271-1303.
- Karabey, Turgut: “Mecmuatü’n-Nezair’in Yeni Bir Nüshasına Dair”, **AÜTAED**, Sy.6, 1996, s. 67-73.
- Karahan, Abdülkadir: **Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1966.
- Karaismailoğlu, Adnan: “Selmân-ı Sâvecî”, **DİA**, C. 36, İstanbul, 2009, s. 446-447.
- Karaköse, Saadet: **Nev’izade Atayi Divanı, Kısmî Tahlil-Metin**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Malatya 1994.
- Karaman, Nihal Nomer: **Cemâlî Divânı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2002.
- Karavelioğlu, Murat A.: **Mecmû’a-i Kasâ’id-i Türkiyye**, Ankara, TDK Yayınları, 2015.

Prizrenli Şem’î, Şem’î Divanı, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014.

Karlıtepe, Mustafa:

Kelâmî Dîvânı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Kartal, Ahmet:

Basîrî ve Türkçe Şiirleri, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006.

Kavruk, Hasan:

Niyâzî Mısırî Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Türkçe Şiirleri, Malatya, Malatya Belediyesi Yayınları, 2004.

Kaya, Bayram Ali:

Azmi-zâde Hâleti Dîvânı, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni, Cambridge, C. 2, Harvard Üniversitesi, 2003.

Kaya, Bilge:

“Nazîre Mecmuaları ve Hisali’nin Metaliü’n-nezâiri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:6, C. 8, 2005/1, s. 47-56.

Kaya, Haydar:

Alevi-Bektaşî Erkânı, Evrâd’ı ve Edebiyatı, Manisa, Ergin Yayıncılık, 1993.

Kayhan, Abdulkadir:

“Divan-ı Fanî” İncelemesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

Kılavuz, Ahmet Saim: “Akaid”, **İlmihal I, İman ve İbadetler**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, s. 123-124.

Kılıç, Filiz: **Şehzade Bayezid “Şâhî” Hayatı ve Divanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.

Köksal, M. Fatih: **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006.

“Yûnus Emre Dîvânı’nın Yeni Bir Nüshası ve Yûnus’un Yayınlanmamış Şiirleri”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 31, 2014, s. 143-174.

“Seyyid Nesîmî’nin Yayınlanmamış Şiirleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sy. 50, 2009, s. 77-135.

Kuran Meali, (Çevrimiçi)

<http://www.kuranmeali.org/>, 02 Şubat 2016

Kurtoğlu, Orhan: “Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)”(Çevrimiçi)
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10623,1ebib-divanipdf.pdf?0>, 08 Ağustos 2016.

Kut, Günay: “Mecmua”, **TDEA Devirler-İsimler-Eserler-Terimler**, C. 6, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1986, s. 170-173.

- Kutlar, Fatma Sabiha: **Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvân**, Ankara, 2004.
- Küçük, Sabahattin: **Bâkî Dîvânı Tenkitli Basım**, Ankara, TDK Yayınları, 2004.
- Levend, Âgâh Sırrı: **Türk Edebiyatı Tarihi -Giriş-**, Ankara, TTK Yayınları, 1988.
- Melikof, İrene: **Uyur idik Uyardılar Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları**, Çev. Turan Alptekin, İstanbul, Cem Yay., 1993.
- Meral, Arzu: **Seyyid Seyfullah Külliyyâtı I Manzum Eserler**, İstanbul, Revak Kitabevi, 2014.
- M. Faruk Meyan, **Erzurumlu İbrahim Hakkı, Mârifetnâme**, İstanbul, Bedir Yay., 1999, s. 553.
- Onay, Ahmet Talât: **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Önlüer, Siraceddin: **Ehl-i Beyt İmamları**, İstanbul, Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- Özbay, Özge: **Bursalı Levhî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2013.
- Özer, Sait: **Nâtıkî Dîvânı: (Karşılaştırmalı Metin-İnceleme)**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

Özkan, Firdevs:

Çavdaroğlu Müftü Dervîş'in Dîvân-ı Münacat'ı Üzerine Bir İnceleme, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2008.

Özkat, Mustafa:

Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

Öztürk-Fidan, Gülşah Gaye:

“Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî'nin Yayınlanmamış Bir Şiiri”, **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sy. 2, 2010, s. 95-108.

Öztürk, Yılmaz:

17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Redhouse, Sir James W.:

A Turkish And English Lexicon, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2001.

Sâmi, Şemseddin:

Kâmûs-ı Türkî, Haz. Mehmet Emin Açar, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1989.

Saraç, M. A. Yekta:

Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye, İstanbul, 3F Yayınları, 2007.

Klâsik Edebiyat Bilgisi, Belâgat, İstanbul, Bilimevi Basın Yayın, 2001.

- Sarı, Mehmet: **Askerî Muhammed -Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği- ve Dîvânının Tenkitli Metni**, Ankara, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Sarı, Mehmet;
İlgar, Yusuf: **Mevlevî Dîvân Şâiri Semâî Mehmet Çelebi , -Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri-** Afyonkarahisar, Afyonkarahisar Belediyesi, 2008.
- Sarı, Sevinç: **Edhemî Divânı ve Tahlili**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van 2001.
- Sarıkaya, Erdem: **Ebubekir Celalî Divanı: Karşılaştırmalı Metin-İnceleme**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- Sevgi, Ahmet-Özcan, Mustafa: **Prof. Dr. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, İstanbul, Sözler Yayınları, 1996.
- Seyhan, Nezihe: **Medhî Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- Sezgin, Abdülkadir **Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2012.
- Steingass, F.: **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2005.

- Sungur, Necati: **Âhî Divânı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Şahin, Şah Hüseyin: **Şah İsmail Hatâyî Divanı ve Diğer Hatâyî Şiirleri**, Ankara, Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2011.
- Şenödeyici, Özer: **Nesîmî ve Hurufilik Kitabı Makaleler, Şiir Şerhleri, Orijinal Metin Örnekleri**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2015.
- Şentürk, Atillâ Şentürk;
Boşdurmaz, Nuran: **Molla Aşkî Dîvân**, İstanbul, YKY, 2012.
- Tatcı, Mustafa: **Yûnus Emre Dîvânı Tenkitli Metin II**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.
- Yûnus Emre Dîvânı Âşık Yûnus IV**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.
- Tatcı, Mustafa;
Özay, İbrahim: **Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî Niyâzî-i Mısırî Dîvânı Şerhi**, İstanbul, H Yayınları, 2014.
- Tahir, Bursalı Mehmet: **Osmanlı Müellifleri**, C. 1, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat: **Ahmet Paşa Divanı**, İstanbul, MEB Yayınları, 2005.

Hayâlî Divanı, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992.

Necati Beg Divanı, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.

Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ubeydî-Aşkî-Şem'î-İşretî İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.

Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Katibî, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.

Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri Revanî-Hayretî-Haverî-Ahî-Peyamî, Sani, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1949.

Tavukçu, Orhan Kemal:

Halîf and His Fürkat-nâme, USA, Harvard University, 2008.

Tıǧlı, Fatih:

Bursalı Rahmî Çelebi ve Divânı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Tökel, Dursun Ali:

Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000.

Tulum, A. Mertol:

Tazarru' nâme, Ankara, MEB Yayınları, 2001.

Uludağ, Süleyman:

“Hallâc-ı Mansûr”, **DİA**, C. 15, İstanbul, 1997, s. 377-381.

Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Marifet Yayınları, 1999.

Usluer, Fatih:

Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2014.

Hurufî Metinleri I, İstanbul, Birleşik Yayınları, 2014.

“Nesîmî şiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlışlıklar”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 4/2 Winter 2009, s. 1074-75.

Uzun, Mustafa:

“Mecmua”, **DİA**, C. 28, İstanbul, 2003, s. 265-268.

Ünal, Harun:

El-Ehadis’ul-mevdua Mevzuat (Mevzu Hadisler), İstanbul, Helal Denetim Merkezi Kültür Yayınları, 2011.

Ünver, İsmail:

“Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **AÜDTF Türkoloji Dergisi XI**, s.1, Ankara 1993, s. 51-89.

Ünver, Mustafa:

Hurufilik ve Kur’an, Nesimî Örneği, Ankara, Fecr Yay., 2003.

- Üzüm, İlyas: **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, İstanbul, İSAM Yayınları, 2013.
- Yahyâ Nazîm **Dîvân-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm**, İstanbul, Takvîm-i Vakâyi Matbaası, 1257.
- Yananlı, H. Rahmi: **Hazret-i Dil-i Dânâ Oğlan Şeyh İbrahim Efendi Külliyyatı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2008.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil: “Molla Gürânî”, **DİA**, C. 30, İstanbul, 2005, s. 248-250.
- Yavuzer, Hayati: **Kemâl Ümmî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, BAMER Yayınları, 2008.
- Yazar, İlyas: **Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlîl**, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2010.
- Yılmaz, H. Kâmil: **Azîz Mahmûd Hüdâyî Dîvânı**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Yazar, Sadık;
Kaçar, Mücahit: **Şerîfî Dîvânı Manzum Bir Kur'an Tefsiri**, İstanbul, Okurakademi Yayınları, 2012.
- Yeni Tarama Sözlüğü**, (Düzenleyen: Cem Dilçin), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

Yılmaz, Ozan:

“Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sy. 1, 2008, s. 255-280.

Yiğit, İsmail:

“Osman”, **DİA**, C. 33, İstanbul, 2007, s. 438-443.

Yurdağür, Metin:

“Cefr”, **DİA**, C. 7, İstanbul, 1993, s. 215-218.

Zavotçu, Gencay:

Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabîat Güçleri Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar), İstanbul, Kesit Yayınları, 2013.

Zeynü’ d-Din Ahmet B. Ahmet

B. Abdi’ l-Latifi’ z-Zebidî:

Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh

Tercemesi, Çev. Kâmil Miras, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1978.

Zülfe, Ömer:

On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri, Ankara, Edebiyat Yayınları, 2006.

EKLER

Ek 1: Mecmuadaki Şiirlerin Şekil ve İçeriğine Dair Tablo

Şiir No	Şairi	Nazım Şekli	Vezin	Kafiye	Redif	Beyit Sayısı
1	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	-t	-mez	8
2	Nahîfî-i Âher	Müsel sel Gazel ve Nâ-tamam	Remel	-r	gibi	4
3	Hâfız	Beyit	Remel	-	-	1
4	Oğlanlar Şeyhi İbrahim	Kaside	Hezec	-ân	olmağa dirler	27
5	Abdî	Kaside	Remel	-u/û	-	32
6	Yûsuf-ı Sîne-çâk	Muhammes-i müzdevic	Remel	-â, -âl, -îd, -âr/-ar, -û/-u	itdi 'aşk, eyledi	5 Bent
7	Gafûrî	Murabba-ı Mütekerrir	Remel	-ûd, -îr, -şin, -n	ide,	4 Dörtlük
8	Yetîm	Gazel	Muzârî	-k	degül	7
9	(?)	Murabba-ı mütekerrir ve Nâ-tamam	Hezec	-âye/âya/aya, -ân/-an	-a, bu 'âlemde	3 Dörtlük
10	Yahyâ Nazîm	Kaside	Hezec	-â	-dur yâ Resûlallâh	22
11	Yahyâ Nazîm	Kaside	Remel	-â	Ĥabîb-i Kibriyâ	25
12	Yahyâ Nazîm	Gazel	Remel	-ân	-ı rûsûl	10
13	Yahyâ Nazîm	Gazel	Remel	-b	-dür bu şeb	10
14	Yahyâ Nazîm	Gazel	Hezec	-ân	-umı yâ Rab	5
15	Yahyâ Nazîm	Nâ-tamam Gazel	Hezec	-ân	-umı yâ Rab	4
16	Yahyâ Nazîm	Beyit (müfred)	Remel	-res	-	1
17	Yahyâ Nazîm	Beyit (müfred)	Muzârî	-rş	-	1

18	Yahyâ Nazîm	Rûbai	Ahreb	-îk	-	1 Dörtlük
19	Yahyâ Nazîm	Rûbai	Ahreb	-ş	-î/i	1 Dörtlük
20	Yahyâ Nazîm	Beyit (müfred)	Kâmil	-în	-	1
21	Yahyâ Nazîm	Beyit (müfred)	Hezec	-ân/an	-dan yâ Resûlallâh	1
22	Yahyâ Nazîm	Gazel	Remel	-âne	-si	12
23	Yahyâ Nazîm	Gazel	Münserih	-ün	-dur bana	5
24	(?)	10'lu Hece Ölçüsü	Recez	-âb, -t, -t, -ün, -ur/ul	it, -i aña, it, -ursun	5 Dörtlük
25	Sünbülî	Gazel	Hezec	-ân	-e/a geldüm	8
26	Gülşenî	Gazel	Hezec	-âl	-î/i	6
27	Şekûrî	Tercî-bend	Muzârî	-ür, -â, -ân/an, -âb, -âl	gör, budur	5 Bent
28	Usûlî	Muhammes-i müzdevic	Münserih	-ân, -öz/üz, -a, -ap, -mû/mu, -niyye, -ân, kıyruğ/buyruğ/ayruğ, -let, -ol/öl/ul, -n, -ür	olur, -ine, -sın, -magel, -de, -ile, -ın, bulur, -mış degül, -er	12 Bent
29	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	-a/â	-sıdur	9
30	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): -ş kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ar/al, -aş, -ân, -kilden/ilden, -m	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi -üp geldüm kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifi: -dılar, -um -inden	8

31	Yûnus Emre	Gazel	14' lü Hece Ölçüs ü	-z	-erem	5
32	Yûnus Emre	Gazel	16' lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): -l, Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -t, -giderem/iderem, -r	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -duğuma/düğüme, Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: -erem, -sem	4
33	Yûnus Emre	Gazel	16' lı Hece Ölçüs ü	-n,	-durmağa/dürmege /dermege	5
34	Yûnus Emre	Gazel	16' lı Hece Ölçüs ü	-t	-mağa/mege	9
35	Yûnus Emre	Semâî	8' li Hece Ölçüs ü	-âne, -kî/kı, -da/de, -âl, -l	-si, ile, -dur	5 Dörtlük
36	Yûnus Emre	Gazel	Remel	-r	-mağıla/meg ile	7
37	Sinân Ümmî	Gazel	16' lı Hece Ölçüs ü	-t	-de idüm	6
38	Müftî Dervîş	Koşma	11' li Hece Ölçüs ü	-l/r -t, l/r	Nakarat: Teslim ol mürşide yolda çalursın, -sıñ/sın, -inmez, dür, -mışdur	4 Dörtlük
39	Şekûrî	Gazel	Hezec	-t	-dür	5
40	Şekûrî	Gazel	Remel	-â	-yı gör	6
41	Şekûrî	Gazel	Hezec	-âr	-a bakmazlar	5
42	Şekûrî	Gazel	Remel	-âh	-	5
43	Şekûrî	Gazel	Remel	-	-uñ nedür	5

44	Şekûrî	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-âl, - âr, -ân, -üş, - âm, -t,	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye)nin redifi: Muhammeddür Muhammed Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifi: -e	6
45	Şekûrî	Gazel	Hezec	-âne	-ye baqsam	5
46	Şekûrî	Gazel	Hezec	-âne	-ye baqsam	5
47	Şekûrî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):- âr/ar, -â, -üs, - an/en	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: Hâk 'aşkıdur Hâk 'aşkıdur Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: eyleyen, iden, garez, -laduğı/ledügi	6
48	Şekûrî	Gazel	Remel	-t	yâ Resûl	6
49	Şekûrî	Gazel	Remel	-âr/ar	-dur	5
50	Şekûrî	Gazel	Remel	-ân	iden aîlar bizi	4
51	Şekûrî	Murabba-1 mütekerrir	Remel	-â, -z, -k, - liy/lı/li	Nakarat: "Kutb-1 'âlem Hâcî Bayram-1 Velî dervîşiyüz", -üm	4 Dörtlü k
52	Şekûrî	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ret, -ât, -vâ, -lef, -âr, -t, -â, -âr, -s	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: gel hû diyelüm yâ hû Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: - de, -i, dan, -a, -er, -sı, -i, -i	9
53	Şekûrî	Murabba-1 mütekerrir	Remel	-ür, -lî/liy, - ân, -l, -â	Nakarat: "Diyelüm 'Abdu's-Şekür 'Abdu's-Şekür", - ullâhdur	6 Dörtlü k
54	Şekûrî	Gazel	Remel	-	(-1) Hâk'ı eyle istimâ'	5
55	Şekûrî	Gazel	Remel	-âr	-1 hû	5
56	Şekûrî	Gazel	Hecez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ân, -k, -ân, -k/k, -t, -l	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: bize Bayramiler dirler Kafiye-yi mülhaka (iç kafiye)nün redifleri: -1, -dan, - dür	6

57	Şekûrî	Murabba-1 müzdevic	Remel	-k, -l, -ā	-dur gönül, -i, -i, -mağa	4 Dörtlük
58	Şekûrî	Gazel	Hezec	-t	yā Resūlallāh	5
59	Şekûrî	Gazel	Hezec	-āl	-ine	6
60	Şekûrî	Gazel	Hezec	-āne/ana	-	6
61	Şekûrî	Gazel	Münserih	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ā, -ā, -t, -k, -ā, -nde, -t, -āl	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: çağırırım dost dost Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: olup, i/ı, -ıla/ile, -yî/yı, -yem, -üñ	8
62	Şekûrî	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -t/t, -t, -nde, -k, -nde	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: pîrüm Hacı Bayramuñ Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: -leri, -er/ar, -uma/üme, -si	7
63	Şekûrî	Gazel	16'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-āl, -āl, -t	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: cemālullāha 'āşıklar Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri: itmiş, -ini	4
64	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -r, -în, -evân, -îd, -ā	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: ey dil demî bîdâr şev	6
65	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Remel	-ār	-ı mā-st	6
66	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Muzâri	-ā	mübârek est	6
67	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Müctes	-ār	-	6
68	Senâyî	Gazel	Remel	-în	-	6
69	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Remel	-ā	tuyi	6

70	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Müctes	-m	lâ ilâhe illallâh	6
71	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ân -n, -b, -d, -s	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: dermândem feryâd-res Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri: -î	6
72	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -îm, -âr, -âr, -în	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: estâğfirullahi'l- ^c azîm Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri: tu, -i mâ	6
73	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Muzârî	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -â, -îr, -â, -ânî, -âh, -b	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: Rabbenâ zallelnâ Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri: -îm, -em	6
74	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -â, -hr, -st, -ût/ut, -âne	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: hâzâ cunûnu'l- ^c âşîkîn Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri: âmedem, -yî Hâk, -i şomâ, -i hüdâ, şod, şod	6
75	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Müctes	-	-â-st	6
76	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Remel	-â	-yî Muştafâ	6
77	Andelîb	Nâ-tamam Gazel	Remel	-â	-	4
78	(?)	Gazel	Muzârî	-âl	-i Muḥammed est	5
79	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Remel	-üy	-i şomâ-st	6

80	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Hezec	-âr	est	6
81	(?)	Gazel	Recez	-ân	yâftem	6
82	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	-m	-eş keş'sabr miftâhu'l-ferec	6
83	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Recez	-â	biyâ	6
84	Âşık Yûnus	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	-ân/an	-	5
85	Mevlânâ Celâleddî n-i Rûmî	Gazel	Remel	-ân	yâftem	11
86	Azîz Mahmûd Hüdâyî	Mesnevi	Hezec	-ar/âr, -âm, - ür, -t, -ân, - sitân, -ân, - m, -âh, -în, - t, -dâ, -gâh, - f, -ür, -t, -r	-1, -1, eyle, -uñ, -1, - y/yî, it, var, olma, içün	17
87	Eşrefoğlu Rûmî	Gazel	Remel	-ân	olmuşam	6
88	Seyyid Seyfullah Kasım	Nâ-tamam Gazel	Hezec	-âr/ar	olmaz	3
89	Hacı Bayram-ı Velî	Koşma	10'lü Hece Ölçüs ü	-l/n, -n/l,	-dı, -dı, bu gönlüm	5 Dörtlü k
90	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	-t	-i	7
91	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -li, - fâ, -l, -ş	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: bize dervişler geldi Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nün redifleri:- larla, -inde, -ler	5

92	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi mülhaka (iç kafiye):-t	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye)nin redifi: Muḥammedüñ Kafiye-yi mülhaka (iç kafiye)nin redifleri: -mış, -mış, -mamış, -dur	6
93	Niyâzî-yi Mısrî	Gazel	(?)	-âr/ar	-um yaĝmâdur alan alsun alan alsun	9
94	Yûnus Emre	Gazel	16'lı Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-t Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-rd,-r, -k/k	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifleri: -ma bülbül Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri:-üñ mi var, -de, -güle, -dirken	4
95	Azîz Mahmûd Hudâyî	Gazel	Hezec	Kafiye-yi mülhaka (iç kafiye): -dâ, -an, -l, -üş	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye)nin redifleri: gel Allâha gel Allâha Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: eyler, -ma, it	4
96	Nûrî	Gazel	Hezec	-an/-en	gelsün bu meydâne	4
97	Nihânî	Gazel	Remel	-â	-dur yâ 'Alî	13
98	Hüseyinî	Gazel	Hezec	-ân	-a irdüm	12
99	Nesîmî	Gazel	Remel	-â	-sız yâ Muḥammet yâ 'Alî	10
100	Şerîfî	Gazel	Remel	-ân	-a baĝ	8
101	(?)	Gazel	Remel	-ân/-an	bir ceve	14
102	Vahîdî	Gazel	Remel	-ât	-ını	(?)
103	(?)	Gazel	Muzârî	-ân	-a ŝıĝmaz	(?)
104	(?)	Gazel	Remel	-t	-dür bize	5
105	Lisânî	Gazel	Hezec	-âĝ	-ı	6
106	Tâbî	Gazel	Remel	-â	gibi	5
107	Sürûrî	Gazel	Remel	-m	-em	8
108	Vahdetî	Gazel	Hezec	-ân	-a	7
109	Vahîdî	Gazel	Remel	-âh	-	7
110	Misâlî	Gazel	Remel	-	-ullâhı bilmez ĝandadur	(?)
111	[Yûsuf-1 Sîne-çâk]	Gazel	Remel	-â	-yı bildüm n'idüĝin	(?)
112	Hudâyî	Gazel	Remel	-âb	-	8

113	Ahmedî	Gazel	Remel	-im	-	8
114	Muhîfî	Gazel	Remel	-ân	-uñ ma' nāsı	7
115	Caferî	Gazel	Remel	-ân	idük	6
116	Kabûlî	Gazel	Remel	-ā	-dan bî-ğabersin ey faķih	5
117	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Muzâr i	-āb	var	7
118	Vahîdî	Gazel	Remel	-m	nedür	13
119	Misâlî	Gazel	Remel	-t	bağladı	5
120	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Muzâr i	-t	-	5
121	Tarîkî	Gazel	Remel	-ân	gizlüdür	6
122	Nümâyî	Gazel	Remel	-ā	sendedür	9
123	Münîrî	Gazel	Remel	-ķî/-ķı	-	5
124	Hâkî	Gazel	Remel	-ân	imiş	7
125	Zarîfî	Gazel	Remel	-ār	-a baķ	7
126	Misâlî	Gazel	Remel	-āh	-dur	7
127	Fâzılî	Gazel	Hezec	-ā	-	7
128	Hakîkî	Gazel	Remel	-ür	-	7
129	Neşimî	Gazel	Remel	-ā	-sı nedür	6
130	Misâlî	Gazel	Remel	-in	degüldür pes nedür	7
131	Rahmî	Gazel	Hezec	-ân	-a virmezler	5
132	Neşimî	Gazel	Remel	-ā	-	7
133	Sürûrî	Gazel	Hezec	-ā	-	10
134	Fazlî	Gazel	Remel	-ār	-a gelmişlerdenüz	5
135	Vahdetî	Gazel	Remel	-ân	-in gösterür	7
136	Fazl	Gazel	Remel	-ā	hem benem	5
137	Vahîdî	Gazel	Recez	-öz	-lerüm	5
138	Yemînî	Gazel	Remel	-ār	-ı ' aşķ	5
139	Firâkî	Gazel	Hezec	-āf	eyle şüfi	5
140	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ār/-ar	-ı gör	5
141	Misâlî	Gazel	Remel	-t	-	7
142	Nutkî	Gazel	Remel	-ân	olmuşam	8
143	Vahdetî	Gazel	Remel	-āf	-	7
144	Askerî	Gazel	Remel	-ā	-lar var imiş	5
145	Za' fî	Gazel	Remel	-ür	olmuşam	7
146	Vahdetî	Gazel	Hezec	-ā	-sın	7
147	Hızrî	Gazel	Remel	-ân	-dur ' Alî	9
148	Usûlî	Gazel	Remel	-ân/-an	-uñdadur	9
149	Za' fî	Gazel	Remel	-ā	nedür	7
150	Misâlî	Gazel	Remel	-ân	-um ' Alî	7
151	Vahdetî	Gazel	Remel	-	Allâhdan	7
152	Nihânî	Gazel	Hafif	-ā	-muz yok	7
153	Amîkî	Gazel	Hezec	-ā	-ya giderler	5

154	Vahîdî	Gazel	Remel	-ār	istemez	7
155	Sürûrî	Gazel	Remel	-ān	-a gelmişlerdenüz	7
156	Azmizâde Hâletî	Gazel	Muzâr i	-ār/-ar	-ı yokdur	5
157	Nesîmî	Gazel	Remel	-ār	-a yokdur minnetüm	5
158	Za'fî	Gazel	Remel	-āt	-	7
159	Celâlî	Gazel	Remel	-t	güşesin	5
160	Sürûrî	Gazel	Remel	-ār	-uñ senüñ	7
161	Vahdetî	Gazel	Remel	-ān	-ın gösterür	7
162	Nesîmî	Gazel	Remel	-	-uñdadur	9
163	Mâlikî	Gazel	Remel	-āk	itmeye	7
164	Hâşimî	Gazel	Remel	-āt	olmuşam	5
165	Yemînî	Gazel	Remel	-i/-i	Fazlullâh imiş	11
166	Muhîtî	Gazel	Remel	-āh	-dur	7
167	Sürûrî	Gazel	Remel	-āb	-	4
168	Muhîtî	Gazel	Muzâr i	-ṭ	-	5
169	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Muzâr i	-ṭ	-	5
170	Hüseynî	Gazel	Remel	-	-	5
171	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-l	-dür	7
172	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ā	-yuz biz	6
173	Hayâlî	Gazel	Remel	-ā	-yuz biz	5
174	Şerîfî	Gazel	Remel	-ān	-a baq	8
175	Nesîmî	Gazel	Remel	-	-ümüz	5
176	Şerîfî	Gazel	Remel	-ā	bizüz	9
177	İlmî	Gazel	Remel	-ān	-uz biz	10
178	Fâzılî	Gazel	Remel	-āk	-den	7
179	Fazlî	Gazel	Hezec	-āyet	-dür	7
180	Yemînî	Gazel	Remel	-ār	olur	7
181	Sürûrî	Nazım	Hezec	-ā	-	2
182	Rahmî	Gazel	Hezec	-ālik	-dür	5
183	Rahmî	Gazel	Hezec	-r	ḥasret	5
184	Yûsuf-1 Sîne-çâk	Gazel	Hezec	-l	-	8
185	Vahdetî	Gazel	Remel	-ār	-ı var-ıdı	5
186	Misâlî	Gazel	Remel	-ā	-sın kadeḥüñ	5
187	Muhibbî	Gazel	Remel	-ün/-ün	ḳadeḥ	5
188	Şühûdî	Gazel	Remel	-r	gerek	5
189	Sürûrî	Gazel	Remel	-ān	-a men	7
190	Gammî	Gazel	Hezec	-ān	-e imişsin sen	5
191	İlâhî	Gazel	Hezec	-āne	-sini buldum	5
192	Ubeydî	Gazel	Hezec	-ār	-uz biz	5

193	Kelâmî	Gazel	Serî	-	-ullâhdur vechüñ	7
194	Nihânî	Gazel	Remel	-ā/-a	-dan geçür	7
195	Nesîmî	Gazel	Remel	-ān	ne bilür	5
196	Bâkî	Gazel	Hezec	-ān	-a geldi	5
197	Fedâyî	Gazel	Remel	-ān	-a söz söylenmesün	5
198	Nesîmî	Gazel	Remel	-āre	-den	6
199	Günâhî	Gazel	Remel	-ān	idüm	7
200	Vahdetî	Gazel	Hezec	-ā/-a	-sı	5
201	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-m	bilür	5
202	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Muzâr i	-ul/-ol	-mışuz	5
203	Za'fî	Gazel	Remel	-ār	eyledi	10
204	Vahîdî	Gazel	Remel	-m	degül	7
205	Za'fî	Gazel	Remel	-īm	-	9
206	İlmî	Gazel	Remel	-ār	-ına yuf	5
207	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-ā	-dur bu	7
208	Nesîmî	Gazel	Hezec	-ān	-umuzdur	7
209	Vechî	Gazel	Remel	-ān	-ıyuz/ıyüz	6
210	Bâkî	Gazel	Remel	-ān	şaf şaf	9
211	Hudâyî	Gazel	Hezec	-ān	-	12
212	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-dā	-	7
213	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-ā	eyledüm	5
214	Ulvî	Gazel	Remel	-ān	bir olur	5
215	Za'fî	Gazel	Remel	-āt	-uñı	5
216	Za'fî	Gazel	Remel	-ā/-a	-dan geçmişüz	5
217	(?)	Gazel	Remel	-t	beklerüz	14
218	Za'fî	Gazel	Remel	-ā	-yı bildüm n'idügin	7
219	Caferî	Gazel	Remel	-ād	olmaduğ	5
220	Hayâlî	Gazel	Hezec	-ā	-dan	6
221	Hudâyî	Gazel	Remel	-īm	-	7
222	Yemînî	Gazel	Remel	-m	-i/î	5
223	Yemînî	Gazel	Remel	-āf	olmadı	7
224	Nesîmî	Gazel	Remel	-īn/-in	-	7
225	Vahîdî	Gazel	Remel	-āt	-ını	7
226	Yûsuf-ı Sîne-çâk	Gazel	Remel	-r	var imiş	5
227	Selîkî	Gazel	Hezec	-ān	-a	5
228	Aşkî	Gazel	Hezec	-ān	-a gön'lüm	5
229	Şeyhî	Gazel	Muzâr i	-ā	-sı yok	5
230	Hatâyî	Gazel	Remel	-āh	olmadı	7

231	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-t	getüre	5
232	Ârifî	Gazel	Hezec	-āh	-umuz vardır	5
233	Sürûrî	Gazel	Hezec	-	-ullāh	7
234	Nihânî	Murabba-ı Müzdevic	Hezec	-s, -ān/-an, -ān, -īb, -r	-i/i, -üm	5 Dörtlük
235	Hayrî	Gazel	Muzârî	-üş	-a gel	5
236	Ulvî	Gazel	Hezec	-m	n'eyler	5
237	Ulvî	Gazel	Remel	-ā	-sından kaçır	5
238	Misâlî	Gazel	Remel	-d	-	7
239	Şemsî	Gazel	Hezec	-ūd	-ı	5
240	Za'fî	Gazel	Remel	-d	-	7
241	Muhîtî	Gazel	Remel	-ān	-uñ ma' nāsı	7
242	Tâbî	Gazel	Remel	-ān	didiler gerçek imiş	5
243	Misâlî	Gazel	Remel	-āh	olur	7
244	Sürûrî	Gazel	Remel	-l	-	6
245	Muhîtî	Gazel	Remel	-āc	-	5
246	Sâlikî	Gazel	Hezec	-k	olmuşdur	5
247	Hurremî	Gazel	Muzârî	-ān	-a şıgımaz	5
248	Nesîmî	Gazel	Remel	-īm	-	7
249	Vahdetî	Gazel	Hezec	-āh	-i/i	7
250	Hayâlî	Gazel	Hezec	-d	olmuşdur	6
251	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Recez	-ād	-umuz	7
252	Halîlî	Gazel	Remel	-ūr/-ur	-	9
253	Habîbî	Gazel	Remel	-ār	-ı Hâk	7
254	Nesîmî	Gazel	Hezec	-ān	-i/i	7
255	Fuzûlî	Gazel	Remel	-t	beklerüz	6
256	Hayretî	Gazel	Remel	-ā	-yî cānlaruz	11
257	Nihânî	Gazel	Remel	-āl	ol gönül	5
258	Hızrî	Gazel	Remel	-t	bağladı	7
259	Caferî	Gazel	Recez	-r	-	15
260	Halîlî	Gazel	Remel	-ā/-a	-	7
261	Necmî	Gazel	Remel	-t	bil	7
262	Nümâyî	Gazel	Hezec	-ān	-umda	8
263	Azmizâde Hâletî	Gazel	Hezec	-āde	-ler vardır	5
264	Ârifî	Gazel	Hezec	-ā	sen imişsin	5
265	Semâî	Gazel	Hezec	-ā	sen imişsin	5
266	Za'fî	Gazel	Remel	-ā	bendedür	5

267	Halîmî	Murabba-1 Mütekerrir	Remel	-ân, -ân, -ân, -âk, -ân	Nakarât: “Cur‘ adâni getür abdâl yine hayrân olalum”	5 Dörtlü k
268	Ömerî	Gazel	Muzâr i	-t	istemem	5
269	Rahmî	Gazel	Remel	-ûş	oldılar	5
270	Misâlî	Gazel	Remel	-âh	-umdur ‘ Alî	7
271	Yûsuf-1 Sîne-çâk	Gazel	Remel	-t	-	5
272	Yemînî	Gazel	Remel	-ân	-umuz	7
273	Vahdetî	Gazel	Remel	-â	şeklinde	8
274	Vahîdî	Gazel	Remel	-l	-e	7
275	Hüsrev	Gazel	Remel	-âh	-ı	5
276	Cürmî	Gazel	Remel	-t	sendedür	11
277	Za’ fî	Gazel	Hezec	-n	-den geç	5
278	Za’ fî	Gazel	Remel	-âh	-dur	5
279	Sivâsî	Gazel	Remel	-âne	-dür	5
280	Tâbî	Gazel	Muzâr i	-iz	-e	5
281	Ulvî	Gazel	Muzâr i	-ân	şuyından	5
282	Sivâsî	Gazel	Hezec	-âr/-ar	-ı gökçekdür	5
283	Kâtiboğlu	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -r, -l, gül/gel, dile/derd-ile	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifleri: bilsem kimüñ maḥbûbısın Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri:- e, perî, şevk-ile	6
284	Hüsrev	Gazel	Hafif	-âl	imiş bildüm	5
285	Murâdî	Gazel	Remel	-âk	-üz	5
286	Neşîmî	Gazel	Hezec	-â/-a	-sı	11
287	Neşîmî	Gazel	Remel	-ür	olmuşam	13
288	Sürûrî	Gazel	Muzâr i	-â	‘ Alî	7
289	Zamîrî	Gazel	Remel	-t	-e	5
290	Usûlî	Gazel	Hezec	-âne	-lerüz biz	7
291	Neşîmî	Gazel	Hezec	-ân	-	14
292	Neşîmî	Gazel	Remel	-ür	-dur	8
293	Azmizâde Hâletî	Gazel	Remel	-â	-sın bilürüz	5
294	Ömrî	Gazel	Remel	-ân	olam	5
295	Sâdık	Gazel	Remel	-â/-a	seyrine	5
296	Halîlî	Gazel	Remel	-â	-sı gönümün	5
297	Misâlî	Gazel	Remel	-â	-sına	7

298	Nesîmî	Gazel	Remel	-ân	didiler	15
299	Kalender	Gazel	Remel	-ân	-uñ qadrini	7
300	Za'fî	Gazel	Remel	-â	nedür	8
301	İlmî	Gazel	Hezec	-ât	-ı	8
302	Mutî	Gazel	Remel	-ân	-um benüm	5
303	Ahmed	Gazel	Hezec	-âr	tolupdur	8
304	Aşkî	Gazel	Remel	-ân	olmuş gelür	5
305	Âkifî	Gazel	Remel	-r	-	5
306	Eşrefoğlu Rûmî	Gazel	Hezec	-	-dur	7
307	Ahmed	Gazel	Remel	-ân	gizlüdür	13
308	Hudâvend â	Gazel	Remel	-ân/-an	ırmış	10
309	Gıyâsî	Tahmis	Remel	-t, -â, -n, -ân, -r	bağladı,	5 Bent
310	Haydarî	Tahmis	Remel	-â, -ür/-ver, - r, -âr/-ar, -r	bize, olmuşuz, düşmüşüz, -î/î	5 Bent
311	Kelâmî	Tahmis	Remel	-ür, -îl, -ha, - t, -lî/-li, -ân, -âb, -dî/-di, -l	-üñ, -da gör, -ın yanılan	9 Bent
312	Behiştî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-r, -l, -den/ dan, -r, -âne	-dür gönül, -meyüp, - ce	5 Bent
313	Seyyid Seyfullah Kasım	Müseddes-i mütekerrir	Remel	-ân, -âr/-ar, - sen/-san, -ân, -â, -âk	-ilerüz, -ını, -ıyuz, -dur sevdiğüm, idegör	6 Bent
314	Vahdetî	Muhammes -i Müzdevic	Remel	-ân, -kî/-kî, - âr/-ar, -m, -r, -n, -îr	añlamaz, -ını, -i, ideyin	7 Bent
315	(?)	Müseddes-i mütekerrir	Remel	-â, -ân, -lî/ lî/-lî/-liy, -â, -â, -lî/-lî/-lî/ liy	eyledi, -e -sıdur	7 Bent
316	Halîlî	Gazel	Remel	-ân	-ı/î sendedür	5
317	Vahdetî	Gazel	Hezec	-în	-ümdür	7
318	Seyrî	Gazel	Remel	-m	olsa	5
319	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-û/-u	-	5
320	Sürûrî	Gazel	Remel	-ân	-umuz	7
321	Figânî	Gazel	Remel	-t	ihtiyâr itdi gönül	5
322	Azmizâde Hâletî	Gazel	Remel	-âl	-i bilmişüz	5
323	Mevlânâ Nâtıkî	Tercî-bend	Remel	-k/-h(âz), -â/ a, -y, -îr, - üş/-uş, -âr, - üs	-uz, -sıyuz/sîyüz, -üz, -iyüz, eylerüz, - âtumuz, -umuz	7 Bent (61 Beyit)

324	(?)	Murabba-1 Mütekerrir	Remel	-r, -āl, -īn, -ç, -t, -āyet,	olmuşuz, -dük, olup, - mıuşuz, -maduğ, - bizüm, -dür bize	8 Dörtlü k
325	Nâtıkî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-ah, -ā, -t, - āne, -āh, -r, - āh	-dur, sendedür, ol, - yi, olmasın	7 Bent
326	Atâyî	Gazel	Remel	-öz/-üz	-e	5
327	Şâhidî	Tahmis	Remel	-ār, -ām, -āt, -l, -r	-a şor,	5 Bent
328	Vahdetî	Tahmis	Remel	-āh, -ā, -āf, - r,	-dur, -y-ile, -laruñ, itmege	5 Bent
329	Za'fî	Kaside	Remel	-ā	-y1 'aşķ	22
330	Basîrî	Müseddes-i mütekerrir	Remel	-āh, -īn, -ā, - ā, -ān	-umuz, -muzı	5 Bent
331	Vahdetî	Tahmis	Remel	-ā, -ā, -ān, -ā, -m	-yam, -a, -de	5 Bent
332	(?)	Gazel	Hezec	-m	-dür	15
333	(?)	Gazel	Muzâr i	-ā	-laruz	6
334	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-m	-e	7
335	Rahmî	Gazel	Remel	-ān	istemem	7
336	Halîlî	Gazel	Remel	-āt	-uñ nedür	5
337	Hâfız	Gazel	Hezec	-l	-ler	5
338	Za'fî	Gazel	Remel	-āt	-uñ nedür	5
339	Cemâlî	Gazel	Hezec	-āc	-a	6
340	Medhî	Gazel	Hezec	-āh	-umuz vardur	5
341	Dervîş	Gazel	Hezec	-ān	-	5
342	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-ār	-uz	7
343	Mahvî	Gazel	Remel	-āb	-	7
344	Sâlikî	Gazel	Recez	-ār	-ını	5
345	Fâzılî	Gazel	Remel	-t	-dür baña	7
346	Misâlî	Gazel	Remel	-āh	-sın	7
347	Caferî	Gazel	Muzâr i	-ān	degül	11
348	Nesîmî	Gazel	Recez	-ān	gelmişem	10
349	Nâ- Murâdî	Gazel	Remel	-nc	-ine	5
350	Selîkî	Gazel	Remel	-ā/-a	şimden girü	5
351	Fazlî	Gazel	Remel	-ā	nedür	8
352	Usûlî	Gazel	Remel	-ār	eylemiş	6
353	Nesîmî	Gazel	Remel	-ān	gözedür	5
354	Sürûrî	Gazel	Remel	-ā	-	7
355	Bahârî	Gazel	Remel	-t	güşesin	7
356	Nesîmî	Gazel	Remel	-ān	-ı bilmezsin yüri	6

357	Sürûrî	Gazel	Hezec	-lî/-li	-	5
358	Ahmed	Gazel	Hezec	-t	-	7
359	Nesîmî	Gazel	Remel	-ā	-y-imiş	7
360	Firâkî	Kaside	Remel	-ā	-dan vâzgel	33
361	Vahdetî	Gazel	Recez	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-r, -ar/-ār, - ^c , -ān, -t	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye)nin redifleri: Hâk sendedür Hâk sendedür Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri: olan, kı1, -üñ	5
362	Azmizâde Hâletî	Gazel	Remel	-ā	-sın bilürüz	5
363	Vahdetî	Gazel	Hezec	-a ^c	-dur	8
364	Azmizâde Hâletî	Gazel	Remel	-s	-	5
365	Azmizâde Hâletî	Gazel	Remel	-ür	nedür	9
366	Caferî	Gazel	Remel	-ān	andadur	9
367	Fâzılî	Gazel	Hezec	-ā	-	9
368	Fâzılî	Gazel	Remel	-ā	-	7
369	Nesîmî	Gazel	Remel	-ā	-	11
370	Nesîmî	Gazel	Münse rih	-āl	-i bilür	10
371	Nesîmî	Gazel	Hezec	-ām	-e	7
372	Nesîmî	Gazel	Remel	-ār	itdiler	7
373	Nesîmî	Gazel	Remel	-r	-lar ağrımaz	7
374	Za'fî	Gazel	Remel	-n	-i/ı/î	5
375	Za'fî	Murabba-ı Mütekerrir	Remel	-ān, -ān, -ā, -āh, -ā, -ül/-ul, -ā	olmuşuz, -umuz, -yı sevmişüz	7 Dörtlü k
376	Ulvî	Gazel	Remel	-āt	itmezüz	5
377	Derûnî	Gazel	Hafif	-t	-i biledür	5
378	Ubeydî	Gazel	Hezec	-āt	-i/î	5
379	Behiştî	Tahmis	Remel	-ā, -r, -ān, -l, -yā/-ya	gözet, aňlayup	5 Bent
380	Nesîmî	Gazel	Remel	-āt	-	11
381	Azmizâde Hâletî	Gazel	Recez	-āne	-yem	5
382	Belîgî	Tahmis	Remel	-ür, -n, -m, -ara/-āre, -st, -im, -āz/-az, -ib	-de, -uñ senüñ, eyle sen, oldı sözüñ	9 Bent
383	Şuâî	Tahmis	Hezec	-ān/-an, -r, -rż, -dı/-di/-dî	-a, -de, -üñden	5 Bent

384	Mevlânâ Fânî	Müseddes-i müzdevic	Remel	-ā, -ā, -āb, - īn, -īn, -īn, - m, -r	-i/i	8 Bent
385	Nesîmî	Murabba-1 Mütেকerrir	Remel	-āl, -l, -ālī/- ālī, -ul, -ān, - dā, -ān, -l	-lar, -dılar, -dür, - dılar, -ıdur, -ıyuz, - ine	8 Dörtlük
386	Hayretî	Gazel	Hezec	-t	-	5
387	Âlî	Kaside	Remel	-ā	-da idüm	23
388	Mehemme d-i Bosna[vî]	Gazel	Remel	-ān	ister seni	6
389	Za' fî-i Gülşenî	Gazel	Remel	-ār	-a şor	5
390	Nesîmî	Gazel	Hezec	-r	-dür	7
391	Za' fî	Tahmis	Remel	-ūr,-t, -āb, - īl, -ān/-an, -āş/- aş, -lî, -h, -l	-da, -üñ, -da gör, -a	10 Bent
392	Nesîmî	Gazel	Hezec	-k	-	7
393	Celâlî	Gazel	Remel	-ān	-am ben	5
394	Ümîdî	Gazel	Remel	-üm/-um	olaydum kâşkî	5
395	Vahdetî	Müsebba-1 Mütেকerrir	Remel	-li/-lî/-liy, - m, -d, -ūt, -ā, -ā, -īm	-	7 Bent
396	Haydarî	Murabba-1 Mütেকerrir	Remel	-ül, -āl, āk, - t, -āh, -hr/- hr, -t, -k, - āne, -ār, -r, - ūr	-ıyuz, olmuşuz, eyledük, -mezüz, - umuz-durur, -ümüz, - dür bize, -laruz, - yüz, -ı Hâk, -i/i, - umuz	12 Dörtlük
397	(?)	Gazel	Remel	-ān	-ına	6
398	Nihânî	Gazel	Hafif	-r	-dı	5
399	Ahmed	Gazel	Remel	-ān	olalum	6
400	Usûlî	Gazel	Remel	-ān	dede	7
401	Za' fî	Murabba-1 Mütেকerrir	Remel	-ār, -s, -l, -ā, -īm	isteyen, -mışuz, eyledük	5 Dörtlük
402	Bedrî	Gazel	Remel	-ā	-yı gör	5
403	Suâlî	Gazel	Remel	-r	gerekdür ehl-i aşk	5
404	Hayrî	Gazel	Remel	-ār	-da	7
405	Hayrî	Gazel	Remel	-ān	-lık budur	5

406	Semâî	Mesnevi	Hezec	-ebân, -ûş, - ûş, -â, -ânî, - n, -âr, -âl, - âk, -ân, -ân, - ây/-ay, -âd, - d, -k, -şık, - rk, -âm, -ar/- âr	-1, -a gelsün, -a, -y1, - dür, -ın, belürdi, -a, - dur, -da n'eyler, -a	20
407	(?)	Mesnevi	Hezec	-âb, -şte, - ânî/-anı, yaran/arad an, -üz, -e/â, oda/oda, -k, yaradur/yara dur	-1, dirler, -üñden, - dan, -den, -ıncağ	10
408	Misâlî	Gazel	Remel	-â	nedür	11
409	Fuzûlî	Gazel	Remel	-în	-üm benüm	5
410	Vahdetî	Nâ-tamam Kaside	Remel	-âr	-1 şer ^c	12
411	Hatâyî	Gazel	Remel	-Allah/-ullâh	-a bağ	7
412	Şerhî	Tahmis	Hezec	-f, -t, -â, -f, - âyim, -l, -î, - â	-ullâh, -dür, -en, -y1 temâşâ eylemek ey dil, -en, -endür muṭlaḳâ Mehdî, -sin sen, -dur	9 Bent
413	Zihnî	Gazel	Hezec	-t	-	7
414	Celâlî	Gazel	Remel	-â	-dan ğam yimez	7
415	Âlimî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-âh, -n, -îm, - în/-ın, -m, - ür, -t	-dur, didüğüñ	7 Bent
416	Caferî	Gazel	Remel	-ân/-an	-ıdur	9
417	Kâtib	Gazel	Remel	-az/-âz	açılır	5
418	Nûrî	Gazel	Remel	-ân/-an	-dur baña	7
419	Zeynî	Gazel	Muzâr i	-ân/-an	-1 gözle	5
420	Hayrî	Gazel	Hezec	-û/-u	-dur	5
421	Yemînî	Gazel	Remel	-âr	-1 ^c aşğ	5
422	Yemînî	Gazel	Remel	-ân	-1 ^c aşğ	8
423	Selîkî	Gazel	Remel	-ân	olmadın	5
424	Siyâhî	Gazel	Remel	-â	-dan vir ḫaber	5
425	Sürûrî	Gazel	Remel	-â	-sı nedür	(?)
426	Aczî	Tahmis	Remel	... ağ/-âğ, âğ, -rde	... -veş, -iyem/iyem, -sin	(?)
427	Hayretî	Gazel	Remel	-ân	olan gelsün berü	7
428	Ahmed	Gazel	Remel	-â	göresin	7
429	Ulûmî	Gazel	Hezec	-â	-muz var	5

430	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ā	-da ol	7
431	Azîz Mahmûd Hüdâyî	Gazel	Remel	-ā	-dan yaña	5
432	Celâlî	Gazel	Muzâr i	-ān	-a şıgmaz	9
433	Neşimî	Gazel	Remel	-aş/-āş	-lar	7
434	Türemiş	Gazel	Remel	-āh	-ile	5
435	Vahîdî	Gazel	Recez	-ār	-ımuş	7
436	(?)	Gazel	Remel	-ān	-a baķ	5
437	Hayâlî	Gazel	Remel	-m	-lerüz	5
438	Edhemî	Gazel	Remel	-ān	-a baķ	5
439	Usûlî	Gazel	Remel	-ā	isteyen	5
440	Rızâyî	Tahmis	Remel	-m, -āş/-aş, - lef, -în, -ār/- ar, -n, cünbişlenür/i şlenür/teşvişl enür/işlenür	-em, eyleyen, olmazam	7 Bent
441	(?)	Gazel	Remel	-ān	isteyem	7
442	İlmî	Gazel	Remel	-	-di bugün ‘uşşâķlar	5
443	Pîr Kulu	Gazel	Remel	-ān	gizlüdür	6
444	Kaygusuz Abdal	Mesnevi	Hezec	-r, -ūd/-ūt, - ā/-a, -āl, -rā/- ra, -t, -ān, - ān, -d/-l, -r	degül mi, -dur, -dan, -dür, -dan, olanlar, idenler, içinde, - enler, görenler	10
445	Kaygusuz Abdal	Mesnevi	Hezec	-r, -rķ, vücüd bilenler/od bilenler, ūd, - ān, -ā, -ā, -āl, -r/-l, -yır, -ķ, ayurma/ırma, -z, -ār/-ar, - an/-en, -ān, - ķ, -ān, -īm, - l, -ān, -āl, - öz/-üz, deñizdür/izd ür, -ād/-ad, - ād, özine/özi ne, -ār/-ar, - ñ, -r	-mayanlar, idenler, degül mi, -da, -dur, - sı, -dür, -ma, görme, -ersin, eyleyügör, - de, sen, -da, -dür, - ma, olan oldur, -üñ, şanursın, -üñi, - görmemez, olupdur, -a söz, -üñ	31
446	Fâzılî	Gazel	Remel	-r	ķılmaķ gerek	7
447	Cemâlî	Gazel	Remel	-ā	-yı gör	7

448	Sâfî	Kaside	Muzâr i	-ân	yâ Hüseyin	30
449	Hatâyî	Gazel	Hezec	-r	-iyem	11
450	Hayretî	Gazel	Remel	-r	-dür ol	5
451	Usûlî	Gazel	Remel	-ân	olanlar	9
452	Muhibbî	Gazel	Hezec	-â	-	5
453	Caferî	Gazel	Remel	-â	-sını	8
454	Sivâsî	Gazel	Remel	-â	-sı felegüñ	9
455	Hayretî	Gazel	Hezec	-l	idüm cānā	5
456	Hayâlî	Gazel	Remel	-âz/-az	-ı geçer	5
457	Hicâzî	Gazel	Hezec	-üm	olupdur	5
458	Ârif	Gazel	Remel	-ât	isteyen	5
459	Za'fî	Gazel	Remel	-âr/-ar	-ını	5
460	Hayâlî	Gazel	Remel	-rd	olan	5
461	Hâşimî	Gazel	Remel	-ân/-an	-ı gör	5
462	Neşimî	Gazel	Remel	-ân	oldı fâş	9
463	Siyâhî	Gazel	Remel	-âh	-a olmaz âşinā	5
464	Halîlî	Gazel	Remel	-m	-em	7
465	Halîlî	Gazel	Remel	-ân	-dan fâriğam	7
466	Hüseyinî	Gazel	Hezec	-ân	-a irdüm	12
467	Mukîmî	Gazel	Remel	-	-ını	5
468	Halîlî	Gazel	Muzâr i	-ķ	olmaz	9
469	Halîlî	Gazel	Remel	-re/-ra	-den	8
470	Halîlî	Gazel	Recez	-ât/-at	-ına	7
471	Neşimî	Gazel	Recez	-âl/-al	-ına	11
472	Eşrefoğlu Rûmî	Gazel	Remel	-ân	-durur	8
473	Siyâmî	Gazel	Remel	-â	bundadır	7
474	Usûlî	Gazel	Remel	-ât	-	7
475	Usûlî	Gazel	Remel	-ân	-a baķ	7
476	Neşimî	Gazel	Remel	-âr	-ını	11
477	Usûlî	Gazel	Remel	-â	-sındadır	7
478	Ahmed Paşa	Gazel	Remel	-âne	-dür	9
479	Sürûrî	Gazel	Remel	-s	-	11
480	Hayâlî	Gazel	Remel	-t	güşesin	5
481	Vahîdî	Gazel	Hezec	-ân	-î/ı	9
482	Nâ- Murâdî	Gazel	Remel	-âr	-dur	7
483	Neşimî	Gazel	Remel	-în	-	11
484	Ahmed Paşa	Gazel	Remel	-r	-uz	7
485	Usûlî	Müseddes-i mütekerrir	Remel	-âm, -ā, -m, - în, -ât, -r, -ā	-üñ senüñ, eyledüñ	7 Bent

486	Kaygusuz Abdal	Gazel	Recez	-ār	ehliyüz	5
487	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-û/-u	gelür	6
488	Ahmed Paşa	Gazel	Remel	-ûş	-	5
489	Halîlî	Gazel	Remel	-ūs	-dan	7
490	Caferî	Gazel	Hezec	-l	-den	7
491	Niyâzî	Gazel	Remel	-ār	-suz	5
492	Usûlî	Gazel	Remel	-ār/-ar	-ı gör	6
493	Azîz Mahmûd Hüdâyî	Gazel	Remel	-ān	-ıyam	5
494	Ahmed Paşa	Murabba-ı Mütেকerrir	Remel	-āf, -āc, -ā/-a, -āl, -t, -n, -āl	-ümi, -um, -perest	7 Dörtlük
495	Hayâlî	Gazel	Remel	-t	beklerüz	5
496	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ûş/-uş	oldılar	7
497	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-ûş/-oş	oldılar	7
498	Kânî	Gazel	Remel	-	-meğil/mağıl	5
499	Şehrî	Gazel	Muzârî	-r	degül misin	5
500	Fazlî	Gazel	Remel	-ā	-laruz	5
501	Âşıkî	Gazel	Remel	-ā	-laruz	7
502	Kaygusuz Abdal	Gazel	Hezec	-r	gerekdür	11
503	Neşimî	Gazel	Remel	-ān/-an	olan	11
504	Yemînî	Gazel	Remel	-āc	eyledüm	5
505	Bâkî	Gazel	Hezec	-ān	-um	7
506	Hâverî	Gazel	Remel	-ār	-	5
507	Neşimî	Gazel	Hezec	-r	-	13
508	(?)	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): -l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -l, -ş, -l, -şi/-şı, buldum/oldum, - an/-ān	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifleri: - ana cānum Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nın redifleri:- an, -sun, -dur	8

525	Gülşenî-zâde Hayâlî	Gazel	Hezec	-ân	arayup n'eyler	5
526	Abdul Dede	Gazel	16'lı Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -r, -r, -d, -ş, -l	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -en kişi Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ina, -e, -e, -a, -ür	5
527	Yûnus Emre	Gazel	10'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -k, -la	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -var Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -dük, -dur	5
528	Hayâlî	Gazel	10'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-âr Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-k, -ân	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -dum, -a, -ı	7
529	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	-ân/-en/-em	ğayusı degül	5
530	(?)	Gazel	16'lı Hece Ölçüsü	-ler	-	5
531	Şâdî	Gazel	Hezec	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-lâ, -âs, -îd, -mâ, -âh	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: gel hû diyelüm yâ hû Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: hû, -ı, -e, -dur	5
532	(?)	Gazel	Recez	-âne	ol	5
533	Âşık	Gazel	Recez	-âne	bu aşk eyledi	7

534	Kaygusuz Abdal	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-n Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ür, -ān, -ir/-il, -ndi	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -da çomaz Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ür, -a, -medin	5
535	Kaygusuz Abdal	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-ī, -r	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -dür şâhidümüz Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -yen, didi, -iseñ	5
536	(?)	Gazel	Hezec	-t	böyle mi olur	7
537	Alî Cânoglu	Gazel	20'li Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):- Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-l, -i/ī, -k, -mān	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: erenler Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ümi, -süz, -idür, -dur, -dur	5
538	Kaygusuz Abdal	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-ān Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-m	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: elindedür Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -i	5
539	Abdul Dede	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-z, -cin/-cen, -āyib/ayup, -kı	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -mek/mağ gerek Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -meye	5
540	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -z, -ç/ş, -l, -l	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -e geldüm Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ümü, -dum, -em, -mez	7

541	Bî-çâre	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-r Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-ûş, - z, -z, - dem/çadem	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: yanmağ muhâl oldı baña Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: eyledi, -uma, -düm, - le	6
542	Kaygusuz Abdal	Gazel	Hezec	-ân	bulındı	10
543	Kaygusuz Abdal	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-r Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-d, - ân, -an/ân, andan/Sübhâ ndan, -t, - âre/-ara	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: baña Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: - um, çayusı, -dan, - duğı/dügi, -mam, -sin	7
544	Elvân Çelebi	Gazel	Remel	-rî/-ri/-rı	-	12
545	(?)	Gazel	Remel	-ân	göñül	7
546	Usûlî	Varsağı	11'li Hece Ölçüs ü	-lı/-lî, -r, -m, -la, -r, -li/-lî, -â, -â, -â, liy/-li, -l	Nakarat: Dönmezem pîrümünden niye döneyem -dur, -dür, -dur, -ınur, -dür, -dur, -dan, -dur, -dür, -düm	11
547	Kaygusuz Abdal	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-ân, - k, âyâtını/atını, ân,	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: mürşidsin kütüb-ı 'âlemsin Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ı	5
548	Ser-serî	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-ân, - ân, -r/-l, -an/- en	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: sen sende iste bul seni Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: sendedür, sendedür, - diler, -da	5
549	Kaygusuz Abdal	Gazel	Remel	-ân	eyledüñ	6
550	Muhıbbî	Gazel	Remel	-âr	olmuşam	6

551	Yûnus Emre	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -oy, -ç, -t	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -maz ola Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -mağ gerek, -lamak/lemek gerek, -mağ/mek gerek, -mek/mağ gerek, -ur	6
552	Yûnus Emre	Gazel	Hezec	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-r Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -olan/bulan, -an/-ân, -ânı/-anı	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: itsün Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -di, -a, -sün,	6
553	Hamîdî	Gazel	Hezec	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ân, -âk, -ûs, -â, -ar/-âr	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: eger dervîş iseñ dervîş Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: eyle, it, -i, -ya, -ı	6
554	Yûnus Emre	Gazel	14'lü Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-aş, -ân, hulk/hulk	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -ısar yine Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -a, -umdan, -i, -uñ, -a	5
555	Nihânî	Gazel	Remel	-ân	-a yokdur çäre hiç	5
556	(?)	Gazel	16'lı Hece Ölçüs ü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -l/r, -t, -e	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: -mağ-ı mış/meg-imiş Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -mek, -si, -en	5
557	Gulâmî	Gazel	Remel	-âne/-âna	eyle 'âkıbet	5
558	Şemsî	Gazel	Remel	-ân	yolları	5

559	(?)	Gazel	Recez	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ın/-in, -ân, -l, -fâ	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: gel Gülşenî dergâhına Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: olur, -ları, -leri	5
560	Kemâl Ümmî	Gazel	Remel	-rd	olmaya	7
561	Yûnus Emre	Gazel	16'lı Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): -âr/-ar Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ân	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: iden gelsün berü Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -ni, -ıdur	9
562	Recâyî	Gazel	16'lı Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye): -l Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -an/ân, -îr/-ir, -y	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: bire dîvâne gönül Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -a, -lere, -lersin	5
563	Haydarî	Gazel	Hezec	-âr	-ımışsın	12
564	Hâşimî	Gazel	Hezec	-ân	iden gelsün	5
565	İbrahim Gülşenî	Gazel	Hezec	-âre	-lik el virdi	5
566	(?)	Murabba-ı mütekerrir	Hezec	-âğ/ağ, -ân/an, -r/l, an	Nakarat: Yanuñ pervâneler demidür -1, -e karşı, -lar	4 Dörtlük
567	Yûnus Emre	Gazel	Recez	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye): -ân/an Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): ñ/n, -âl	Kafiye-yi asliyye (asıl kafiye)nin redifi: menem Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -dum, -an,	5
568	İbrahim Gülşenî	Gazel	Recez	-ân	-a gel	7
569	(?)	Mesnevi	Remel	-a, -rar/rür, -m, -r, -â/a, -âr, -âli/âli	-1	7

570	Yûnus Emre	Mesnevi	Remel	-ñ, -āh, -m, -ş, -ni/nī, -āc/ac, -āl, -ār, -rt, -ur/ör, -nam/nām, -öldürüp/toldurup, -ç, -yr, -ol/yol, -ān	-a, -sın, didüñ, -ledüñ, mı kodum, -mağa, -ola, -ümi, -ıdur, -asın, -ayam, -den senüñ, -er, için	20
571	Eşrefoğlu Rûmî	Gazel	Remel	-üş/oş	eylegil	6
572	Ahmed	Gazel	Hezec	-rd	olurmuş	7
573	Nihânî	Gazel	Hezec	-āt	-ı	7
574	Kaygusuz Abdal	Gazel	14'lü Hece Ölçüsü	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye):-ān/-an Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye): -ūd, ār, -r, -ān, -ān, -ā, -f, -k, -n, -ş, -ān, -r,	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: bendedür Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: benem/menem, menem, menem, menem, menem, menem, olmuşam, menem, -üñ, menem, olmuşam, benem/menem	14
575	Hayâlî	Gazel	Hezec	-ān	-	5
576	Yûnus Emre	Gazel	Hezec	Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye):-l, -l, -r, -āyim	Kafiye-yi asliyye(asıl kafiye)nin redifi: Allāh görelüm n'eyler Kafiye-yi mülhaka(iç kafiye)nin redifleri: -den, -lerde, -de	6
577	Halîlî	Gazel	Remel	-ān/-an	-dan fāriğam	5
578	Ahmed	Gazel	Remel	-ār	-ı bilmez kıdadur	5
579	Bağdatlı Rûhî	Gazel	Remel	-ār	-a vaşl olmaz kalur	5
580	Kaygusuz Abdal	Gazel	Remel	-ān/-an	-ı yok	12
581	Sivâsî	Gazel	Hezec	-ān	olasın sen	11

582	Siyâhî	Mesnevi	Hezec	-yanı, gözüme/özüm, -kr, -ân, -giderler/iderler, -sâd/-sât, -yaradanı/anı, -ân, -i/-1, -alı/-âlî	ıyânı, -1 bende gördüm, -in ider, -1, -1, nişâne, -1,	16
583	Hüseyinî	Gazel	Remel	-â	-y1 'aşk	7
584	Usûlî	Gazel	Remel	-â	-y1 'aşk	10
585	İşretî	Gazel	Remel	-âr	eylediler	5
586	Neşimî	Gazel	Recez	-âr	-ımiş	14
587	Neşimî	Gazel	Remel	-ân/-an	ider	11
588	Vahidî	Gazel	Hezec	-ân/-an	-1/î	7
589	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Tercî-bend	Recez	-â(Allâh), -r, -l, -îr	-dum, -i	4 Bent (47 Beyit)
590	Hudâyî	Gazel	Muzâr i	-ar/-âr	-lık	8
591	Neşimî	Gazel	Hezec	-âh	-1/î	10
592	Neşimî	Gazel	Hafif	-ân	-1/î	14
593	Yetimî	Gazel	Remel	-âl	-ümüz	6
594	Yetimî	Murabba-1 Mütেকerrir	Remel	-âr, -âb, -oy, -âk, -nd, -âl	eyleyelüm, gibi, -up, olalum, idelüm	6 Dörtlük
595	Hatâyî	Gazel	Remel	-â	-nuñ haqqı-çün	7
596	Kalender	Gazel	Remel	-â	devrânıdur	7
597	Hatâyî	Gazel	Hezec	-ür/-or	oldı gönülüm	5
598	Ârifî	Gazel	Remel	-âr	isteyen	7
599	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ân	-1 var	5
600	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-t	yolıdur	5
601	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Tercî-bend	Muzâr i	-âm(ât), -âd, -ân, -âr/-ar, -âb	-dan, gibi, ola	5 Bent (35 Beyit)
602	Ahmed	Gazel	Remel	-âne	-den nüş itmişüz	5
603	Ahmed	Gazel	Hezec	-öz/-üz	-üñdür	6
604	Cemîlî	Gazel	Hezec	-â	-dur	8
605	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Muzâr i	-r	-	5

606	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-îr/-ir	-ümüz	5
607	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-ân	-dan hâlâş	5
608	Neşimî	Gazel	Hezec	-â	-sı	12
609	Behiştî	Gazel	Hezec	-ân	-a	5
610	Sivâsî	Gazel	Hezec	-âr	-ı gökçekdür	5
611	Mahvî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-â, -â, -âk, -îd, -ûn/-un, -âl, -ân, -h, -nde, -öz/-üz, -r, -în	-dur sevdiğüm, -i sevmezem, eyledüm, -i/i, -si, -i, -i	12 Bent
612	Neşimî	Gazel	Hezec	-ân	irişdi	6
613	Neşimî	Gazel	Remel	-ân/-an	-uñ yine	11
614	Ubeydî	Gazel	Muzâr i	-ân	-laruz	5
615	Misâlî	Gazel	Remel	-â	-ya bey' at it	9
616	Caferî	Gazel	Hezec	-â	-dandur	7
617	Neşimî	Murabba-ı Mütেকerrir	Remel	-în/-in, -âm, -în, -â, -rem, -st, -ân, -âr	-i, -uz gene, -ina	9 Dörtlük
618	Sâmî	Gazel	Remel	-ķ	degül	5
619	Handân	Gazel	Remel	-ķ	degül	5
620	Necâtî	Gazel	Remel	-â	-y-ile	5
621	Neşimî	Gazel	Remel	-ât/-at	-ina	11
622	Siyâhî	Müseddes-i Mütেকerrir	Hezec	-ç, -âz/-az, -âr, -n, -â	-erüz vâ' iz, -uz, -a, -den, -nuñ	5 Bent
623	Hatâyî	Gazel-i Mutavvel	Remel	-â	-	16
624	Âkifî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-ân, -l, -â, -âr, -âr/-ar	-ıgör	5 Bent
625	Şerhî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-an/-ân, -m, -ân, -r, -k	-ı n'eyesün, -i/l, olur	5 Bent
626	Neşimî	Gazel	Hezec	-ân/-an	-um	13
627	Yûsuf-ı Sîne-çâk	Gazel	Hezec	-âm	olmaz	6
628	Ahmedî	Kaside	Muzâr i	-â	-dur	21
629	Gazâlî	Muhammes -i müzdevic	Remel	-âh, -an/-ân, -ân, -âr/-ar, -în/-in, -âb	eyle gönül, -a uyup, olduğunu	6 Bent
630	Ubeydî	Tahmis	Remel	-âr, -m, -b, -âl/-al, -â	etegin, kalmadı hiç	5 Bent
631	Vahdetî	Gazel	Remel	-m	-dür	5

632	Nesîmî	Gazel	Remel	-m	-durur	7
633	Ahmedî	Mesnevi	Remel	-ât, -kişi/işi, -onamaz/döne mez, -ân, -âz/-az, işleri/cünbişleri, -a/-â, -ân, -olsalar/bulsalar, -oğ, -t, -nı/-nî, -âk, -âr, -şık, -geçer/kaçar, -r, -âc, işleri/cünbişleri, -b, -în, -mân, kaçar/geçer	-dur, olanı, -mez, -dür bular, -mez,	26
634	Reffî	Mesnevi	Remel	-ân, -îm, -üb, -âr, -âl, -âr, -îl, -ân, -sî, -ür, -âm, -ât, -z, -âh, -s, -tâ, -âh, -lîl, -âd, -âl, -âh, -ân, -îb, -âm	-üñ haqqı-çün, -uñ haqqı, içün, haqqı, haqqı-çün, içün, -uñ haqqı, bizi, -e, eylegil, eylemek, istemez	25
635	Nesîmî	Gazel	Remel	-ân	budur	14
636	Ahdî	Gazel	Remel	-âne	-vâr/var	5
637	Şâhî	Gazel	Remel	-n	-dedür	5
638	Şemsî	Gazel	Remel	-îr/-ir	nedür	5
639	Bahârî	Gazel	Remel	-ân/-an	olmasun öldür beni	5
640	Nesîmî	Gazel	Hezec	-âne	-sidür	7
641	Nesîmî	Gazel	Remel	-âne	-durur	9
642	Nesîmî	Gazel	Hezec	-âr	-a yapuşma	9
643	Nesîmî	Gazel	Remel	-k	-	7
644	Yûsuf-ı Sîne-çâk	Gazel	Muzâr i	-âz	-ı/î	5
645	Nesîmî	Gazel	Remel	-âr/-ar	-	13
646	Nesîmî	Gazel	Remel	-ân	menem	11
647	Nesîmî	Gazel	Hezec	-r	-	10
648	Nesîmî	Gazel	Remel	-âr	-dan	5
649	Azmizâde Hâletî	Gazel	Hezec	-âr	-ı maḥabbet	5
650	Nesîmî	Gazel	Remel	-ân	eyledi	7
651	Usûlî	Gazel	Remel	-â	-	5
652	Ahmedî	Gazel	Remel	-üm	olur	5

653	Şehîdî	Gazel	Hezec	-r	âheste âheste	5
654	Ârifî	Gazel	Hezec	-ân	-dur	5
655	Tâlîî	Gazel	Hezec	-n	-den yig	5
656	Ahmedî	Gazel	Hezec	-âd	-	7
657	Samtî	Gazel	Remel	-ûm	-uz	5
658	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Muzâr i	-l	-medin	5
659	Şâmî	Gazel	Muzâr i	-âne/-âna	gelmişüz	5
660	Neşimî	Gazel	Hezec	-âr	-um gel âhî	7
661	Hatâyî	Gazel	Hezec	-ân	degül mi	5
662	Hakîkî	Gazel	Remel	-â	-yuz biz	7
663	Neşimî	Gazel	Recez	-â/-a	-sına	9
664	Neşimî	Gazel	Muzâr i	-ân	-umuz	6
665	Usûlî	Gazel	Remel	-â	gelmez saña	9
666	Nihânî	Gazel	Hezec	-âra/-âre	-	5
667	Azmizâde Hâletî	Gazel	Hafif	-â	ileyüz	5
668	Usûlî	Gazel	Hezec	-ân	içre	5
669	(?)	Mesnevi	Remel	-âk/-ak, -t, - lî/-li, -âm, -t, -b, -âb, -ân, - r, -ş	añlar, -i	10
670	Ulvî	Gazel	Remel	-ân	bî-haber	5
671	Câmîî	Gazel	Remel	-âr	-uñ eyler ârzü	5
672	Bâkî	Gazel	Hezec	-ste	-	5
673	Fuzûlî	Gazel	Hezec	-ân	eylemek olmaz	7
674	İshâk Çelebi	Gazel	Hezec	-â/-a	-sı	5
675	İshâk Çelebi	Gazel	Hezec	-â	-y-ımışsın	5
676	Ahmed Paşa	Gazel	Hezec	-âh	eyler kimerde	7
677	Âkifî	Gazel	Remel	-â	-dan fâriğ ol	5
678	Câmî	Gazel	Remel	-âr/-ar	-	5
679	Lâ-edrî	Gazel	Remel	-ân	gitme gel	5
680	Âkifî	Gazel	Hezec	-t	-	5
681	Dervîş	Gazel	Remel	-ân	olmağ dilersenñ dervîş ol	5
682	Levhî	Gazel	Remel	-âk	eylemez	5
683	(?)	Gazel	Hezec	-ân	böyle qalmaz	5
684	Ulvî	Gazel	Remel	-âr	-suz	(?)
685	Ulvî	Gazel	Hezec	-nd	-üñdür	(?)
686	Neşimî	Gazel	Hezec	-â	-dur	11

687	Nesîmî	Gazel	Hezec	-ân/-an	-a	7
688	Nesîmî	Gazel	Hezec	-ân	-a	7
689	Nihânî	Gazel	Recez	-ân	yeter	7
690	(?)	Gazel	Remel	-l	-mayınca n'eylesün şeyhüm baña	5
691	Ulvî	Gazel	Hezec	-ç	-ılsa	5
692	İshâk Çelebi	Gazel	Remel	-ân	eyleyen sensin	5
693	Taşlıcalı Yahyâ Bey	Gazel	Remel	-nd	-	5
694	(?)	Mesnevi	Remel	-ār, -m, -l, -ār, -fes, -oğ	degül, -i, -durur	6
695	(?)	Gazel	Remel	-āb	-	5
696	Ebussuûd Efendi	Kaside	Remel	-t	gibi	46
697	Kadrî	Kaside	Remel	-n	gibi	30
698	Şeyhî	Kaside	Müctes	-āl	-	58
699	Nesîmî	Kaside	Hezec	-ân/-an	-um	46
700	(?)	Beyit (Tarih Beyti)	Hezec	-	-	1
701	(?)	Beyit	Mütekārib	-	-āh	1
702	Naîmî	Muhammes-i müzdevic	Muzârî	-ā, -î/-y, -ūzed, -āhî, -āgeh, -îmî/-îni, -î, -ūş, -ūr, -s, -hr, -ān, -ār/-āz, -ān, -ūn	şod, āmed, -eş, -î, ğod rā, -î, est, nigunced,	15 Bent
703	Yûnus Emre	Semâî	8'li Hece Ölçüsü	-l, -l	-ceg/cağ, ine/una/ına, -inden	5 Dörtlük
704	Bâkî	Gazel	Remel	-ār/-ar	-dur	7
705	Fuzûlî	Kıta	Remel	-s	-	2
706	Fuzûlî	Kıta	Hezec	-ā	tek	2
707	Fuzûlî	Beyit (makta)	Hezec	-	-	1
708	(?)	Beyit	(?)	-î	-	1
709	(?)	Beyit	(?)	(?)	(?)	1
710	Ömer Hayyâm	Rûbai	Ahreb	-āl	-	1 Dörtlük

711	(?)	Kıta-yı Kebire	Muzâr i	-n	-	3
712	Şeyh Abdullah- ı Ensârî	Nazım	Muzâr i	-ā		3
713	(?)	Beyit (Ferd)	Hezec	-	-	1
714	(?)	Beyit	(?)	-rdā	-	1
715	Muhîfî	Gazel	Remel	-ā	-yı bildüm n'idügin	6
716	Vahdetî	Gazel	Muzâr i	-im	olan	7
717	(?)	Beyit	Hafif	-	-	1
718	Lebîb	Muhammes -i müzdevic	Hezec	-ol, -ut, -üc, - ne, -ra, - oķ/ũķ	-ınca, -dur, -dür, -si ķıldı, -dan sen, aradum çok	6 Bent
719	Fenâî	Gazel	Remel	-ā	-	7
720	Fenâî	Gazel	Remel	-ān	-um gibi	9
721	(?)	Gazel	Remel	-ān	-um gibi	5
722	Şeyhî	Gazel	Hezec	-ā	yā Rab	5
723	(?)	Gazel	Remel	-ā	gibi	5

Ek 2: Mecmuada Şiirleri Bulunan Şairleri Gösterir Tablo

SIRA NUMARASI	ŞAİRLER	ŞİİRLERİN NUMARALARI	ŞİİR SAYISI
1	Abdî	5	1
2	Abdul Dede	526-539	2
3	Âcizî	517	1
4	Aczî	426	1
5	Ahdî	636	1
6	Ahî	513	1
7	Ahmet Paşa	478-484-488-494-676	5
8	Ahmed	303-307-358-399-428-572-578-602-603	9
9	Ahmedî	113-628-633-652-656	5
10	Âkifî	305-624-677-680	4
11	Alî Cânoğlu	537	1
12	Âlî	387	1
13	Âlimî	415	1
14	Amîkî	153	1
15	Andelîb	77	1
16	Ârif	458	1
17	Ârifî	232-264-598-654	4
18	Askerî	144	1
19	Âşık	533	1
20	Âşık Yûnus	84-91-94-554	4
21	Âşıkî	501	1
22	Aşkî	228-304	2
23	Atâyî	326	1
24	Bahârî	355-514-639	3
25	Bâkî	196-210-505-672-704	5
26	Basîrî	330	1
27	Bedrî	402	1
28	Behîştî	312-379-609	3
29	Belîgî	382	1
30	Bî-çâre	541	1
31	Caferî	115-219-259-347-366-416-453-490-616	9
32	Câmî	678	1
33	Câmiî	671	1
34	Celâlî	159-393-414-432	4
35	Cemâlî	339-447-523	3
36	Cemîlî	604	1
37	Cürmî	276	1
38	Derûnî	377	1
39	Dervîş	341-681	2
40	Edhemî	438	1

41	Elvân Çelebi	544	1
42	Eşrefoğlu Rûmî	87-306-472-571	4
43	Fâzîlî	127-178-345-367-368-446	6
44	Fazl	136	1
45	Fazlî	134-179-351-500	4
46	Fedâyî	197	1
47	Fenâî	719-720	2
48	Figânî	321	1
49	Firâkî	139-360	2
50	Fuzûlî	255-409-673-705-706-707	6
51	Gafûrî	7	1
52	Gammî	190	1
53	Gazâlî	629	1
54	Gıyâsî	309	1
55	Gulâmî	557	1
56	İbrahim Gülşenî	26-521-565-568	4
57	Günâhî	199	1
58	Habîbî	253	1
59	Hacı Bayram-ı Velî	89	1
60	Hâfız	3-337	2
61	Hâkî	124	1
62	Hakîkî	128-662	2
63	Azmizâde Hâletî	156-263-293-322-362-364-365-381-649-667	10
64	Halîlî	252-260-296-316-336-464-465-468-469-470-489-577	12
65	Halîmî	267	1
66	Hamîdî	553	1
67	Handân	619	1
68	Hâşimî	164-461-564	3
69	Hatâyî	230-411-449-595-597-623-661	7
70	Hâverî	506	1
71	Hayâlî	173-220-250-437-456-460-480-495-528-575	10
72	Gülşenî-zâde Hayâlî	524-525	2
73	Haydarî	310-396-563	3
74	Hayretî	256-386-427-450-455	5
75	Hayrî	235-404-405-420	4
76	Hızrî	147-258	2
77	Hicâzî	457	1
78	Hudâvendâ	308	1
79	Hurremî	247	1

80	Hudâyî	112-211-221-590	4
81	Azîz Mahmûd Hudâyî	86-95-431-493	4
82	Hüseynî	98-170-466-518-583	5
83	Hüsrev	275-284	2
84	Oğlanlar Şeyhi İbrahim	4	1
85	İlmî	177-206-301-442	4
86	İlâhî	191	1
87	İshâk Çelebi	674-675-692	3
88	İşretî	585	1
89	Kabûlî	116	1
90	Kadrî	697	1
91	Kalender	299-596	2
92	Kânî	498	1
93	Kâtiboğlu	283	1
94	Kâtib	417	1
95	Kaygusuz Abdal	444-445-486-502-520- 534-535-538-542-543- 547-549-574-580	14
96	Kelâmî	193-311	2
97	Kemâl Ümmî	560	1
98	Lâ-edrî	679	1
99	Lebîb	718	1
100	Levhî	682	1
101	Lisânî	105	1
102	Mahvî	343-611	2
103	Mâlikî	163	1
104	Medhî	340	1
105	Mevlânâ Fânî	384	1
106	Mevlânâ Nâtîkî	323	1
107	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	64-65-66-67-69-70-71- 72-73-74-75-76-79-80- 82-83-85	17
108	Ebussuûd Efendi	696	1
109	Misâlî	110-119-126-130-141- 150-186-238-243-270- 297-346-408-615	14
110	Mehemmed-i Bosna[vî]	388	1
111	Muhibbî	187-452-550	3
112	Muhîtî	114-166-168-241-245- 715	6
113	Mukîmî	467	1
114	Murâdî	285	1
115	Mutîî	302	1
116	Müftî Dervîş	38	1
117	Münîrî	123	1
118	Nahîfi-i Âher	2	1

119	Naîmî	702	1
120	Nâ-Murâdî	349-482	2
121	Nâsîh	516	1
122	Nâtkî	325	1
123	Necâtî	620	1
124	Necmî	261	1
125	Nesîmî	99-129-132-157-162- 175-195-198-208-224- 248-254-286-287-291- 292-298-348-353-356- 359-369-370-371-372- 373-380-385-390-392- 433-462-471-476-483- 503-507-586-587-591- 592-608-612-613-617- 621-626-632-635-640- 641-642-643-645-646- 647-648-650-660-663- 664-686-687-688-699	65
126	Nihânî	97-152-194-234-257- 398-555-573-666-689	10
127	Niyâzî	491	1
128	Niyâzî-yi Mısırî	93	1
129	Nûrî	96-418	2
130	Nutkî	142	1
131	Nümâyî	122-262	2
132	Ömer Hayyâm	710	1
133	Ömerî	268	1
134	Ömrî	294	1
135	Pervane Halvetî	509	1
136	Pîr Kulî	443	1
137	Rahmî	131-182-183-269-335	5
138	Recâyî	562	1
139	Refîî	634	1
140	Rızâyî	440	1
141	Bağdatlı Rûhî	117-120-169-171-201- 202-207-212-213-251- 334-342-497-579	14
142	Sâdık	295	1
143	Sâfî	448	1
144	Sâlikî	246-344	2
145	Sâmî	618	1
146	Samtî	657	1
147	Selîkî	227-350-423	3
148	Semâî	265-406	2
149	Senâyî	68	1

150	Ser-serî	548	1
151	Seyrî	318	1
152	Seyyid Seyfullah Kasım	88-313	2
153	Sinân Ümmî	37	1
154	Sivâsî	279-282-454-581-610	5
155	Siyâhî	424-463-582-622	4
156	Siyâmî	473-510	2
157	Suâlî	403	1
158	Sünbülî	25	1
159	Sürûrî	107-133-155-160-167- 181-189-233-244-288- 320-354-357-425-479	15
160	Şâdî	512-531	2
161	Şâhî	637	1
162	Şâhidî	327	1
163	Şâmî	659	1
164	Şehîdî	653	1
165	Şehrî	499	1
166	Şekûrî	27-39-40-41-42-43-44- 45-46-47-48-49-50-51- 52-53-54-55-56-57-58- 59-60-61-62-63	26
167	Şems	515	1
168	Şemsî	239-558-638	3
169	Şerhî	412-625	2
170	Şerîfî	100-174-176	3
171	Şeyh Abdullah-ı Ensârî	712	1
172	Şeyhî	229-698-722	3
173	Şuâî	383	1
174	Şühûdî	188	1
175	Tâbî	106-242-280	3
176	Tâlî	655	1
177	Tarîkî	121	1
178	Türemiş	434	1
179	Ubeydî	192-378-614-630	4
180	Ulûmî	429	1
181	Ulvî	214-236-237-281-376- 670-684-685-691	9
182	Usûlî	28-148-290-352-400- 439-451-474-475-477- 485-492-546-584-651- 665-668	17
183	Ümîdî	394	1

184	Vahdetî	108-135-143-146-151-161-185-200-249-273-314-317-328-331-361-363-395-410-631-716	20
185	Vahîdî	102-109-118-137-154-204-225-274-435-481-588	11
186	Vechî	209	1
187	Taşlıcalı Yahyâ Bey	140-172-231-319-430-487-496-589-599-600-601-605-606-607-658-693	16
188	Yahyâ Nazîm	10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23	14
189	Yemînî	138-165-180-222-223-272-421-422-504	9
190	Yetîm	8	1
191	Yetîmî	593-594	2
192	Yûnus Emre	1-29-30-31-32-33-34-35-36-90-92-511-522-527-529-540-551-552-561-567-570-576-703	23
193	Yûsuf-ı Sîne-çâk	6-111-184-226-271-627-644	7
194	Za'fî	145-149-158-203-205-215-216-218-240-266-277-278-300-329-338-374-375-389-391-401-459	21
195	Zamîrî	289	1
196	Zarîfî	125	1
197	Zeynî	419	1
198	Zihnî	413	1
	ŞAİRİ BELLİ OLMAYANLAR	9-24-78-81-101-103-104-217-315-324-332-333-397-407-436-441-508-519-530-532-536-545-556-559-566-569-669-683-690-694-695-700-701-708-709-711-713-714-717-721-723	41
	Toplam	723	723

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında İstanbul'un Bakırköy ilçesinde doğdum. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladım. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldum. 2001 yılının Eylül ayında İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde Zühtü Şenyuva ilköğretim okuluna öğretmen olarak atandım. 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldum. 2008 yılında aynı Anabilim Dalı'nda Doktora eğitimine başladım. 2006 yılından beri İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi Gazi Anadolu Lisesinde öğretmen olarak görev yapmaktayım.

